MAGNVS HIPPOCRATES COVS

PROSPERI MARTIANI
MEDICI ROMANI

Notationibus explicatus.

OPVS DESIDERATVM.

ROMAE, Typis Iacobi Mascardi. MDCXXVI.

SVPERIORVM PERMISSV.

AD LECTOREM.

MAGNVM quidem opus, arduumq. suscepi, adeò tamen vtile, Medicisq. necessarium, vt in temeritate etiam virtus spectanda sit, loca enim Hippocratis obscuriora explicare profiteor, cuius doctrinam tanti fecit antiquitas, vt nullus Medici nomine dignus haberetur, qui circà eam non elaborauerit, vndè meritò dici poterat, tot interpretes Hipp. habuisse, quot Medicina Medicos (vtinam eorum scripta ad nos peruenissent, nam Artis Medicæ suppellex longè magnificentior esset.) Fons enim indeficiens est huius Auctoris doctrina, quem exhaurire omninò est impossibile, ex quo factum est, vt nemini per tot secula occasio defecerit, proprium ingenium in ea exercendi, nec deficiet in posterum. Cæterum etiam si circà hanc materiam insudantes pulcherrima antiquos posteritati tradidisse, credendum sit, in eo tamen defecisse deprehenduntur, quia (si Galeno credimus, cui multorum commentaria euoluere datum est) in obscurioribus sententijs Auctoris mentem assequi nequeuntes, ad textus correctionem nimia facilitate se conuerterunt, tantæ temeritatis excusationem in transcriptorum negligentiam, & librariorum auaritiam referentes, quippèqui, vt libros pluris venderent, volumina, multis additis, ampliora reddere studuerint, falsisquè inscriptionibus appositis, Hipp. auctorem mentiri sint. Hi igitur prædictorum prætextu ex vulgatis codicibus alia dementes, alia addentes, multa permutantes, vnusquisquè sibi proprium construxit Hippocratem. Hinc ortæ sunt tot Medicorum sectæ, quæ etiam si contraria inter se sentirent, propria tamen dogmata ab vnò Hippocrate desumpta profitebantur omnes. Posteriores verò, etiam si in Hippocratica doctrina plurimum insudarunt, eodem tamen prætextu, & ipsi, communem lectionem peruertere antiquorum exemplo non erubuerunt, imò eorum nonnulli posterioribus, & Galeno maximè ità addicti fuere, vt ausi sint asserere, Hippocratis dogmata, præceptaquè eatenus esse recipienda, quatenus ab ipso Galeno recepta inueniuntur, vndè in Hippocrate interpretando, eius dicta ad Galeni placita trahere potius, quam veram Auctoris intentionem assequi studuerunt. Non animaduertentes, Galenum doctrinam Hippocratis nomine potius, quam re vera insecutum esse, cum constet in eius

librorum censura magis, quam in eorum expositione laborasse. Nam cum gloriæ auidissimus esset, contradicendi studium adeò innatum habuit, vt nullus scriptor in eius manus peruenerit, quem reprehendere non fuerit ausus. Ego autem vanum ratus credere, vni Hippocrati hoc infortunium accidisse, vt in negligentes transcriptores, auarosquè bibliopolas inciderit: quod nequè Homero, nequè Herodoto, Platonivè, aut Aristoteli, nulliquè antiquorum auctorum contigisse constat, in assiduaquè Hippocratis lectione diù, noctùquè viginti annorum spatio, atquè vlterius etiam versatus; cognoui tandem, vulgatam, & antiquam lectionem verum, & legitimum sensum recipere posse, innotuitquè mihi causa, cur tanti viri tot Hippocratis dicta non fuerint assecuti, quia, scilicet, quam plurima non ipsiusmet Hippocratis (vt par erat) fundamentis, sed aut Galeni, alteriusuè cuiusdam Medici, aut Philosophi, exponere conati sunt, multaquè Hippocratis germana non receperunt. Quomodò enim verus sensus adaptabitur ijs, quæ, aut aliena, aut falsa, aut mutilata, aut corrupta creduntur? Quæcunquè igitur alij, aut prætetierunt, aut spontè omiserunt, perperamuè (me iudice) intellexerunt, ea exponere breuiter, & ad verum sensum reducere in animo est; quæ alij rectè perceperunt, & tradiderunt, non recensebo, & si quædam eorum meminero, proprium auctorem non defraudabo, quandoquidem horreum meum ditare aliena messe non intendo. Imò, vt Hippocraticæ doctrinæ studiosis satisfaciam plenius, in cuiusquè libri exordio auctores omnes adnotabo, quos in eo operam impendisse, mihi constabit, vndè quicunquè illorum scriptis perlectis, hæc nostra percurrere non grauabitur, in Hippocratis lectione pauca (ni fallor) inueniet, quæ maiori explicatione egeant.

Et quoniam partim ex Hippocraticæ doctrinæ imperitia, partim ex sinistra multarum sententiarum interpretatione, plurimi abusus circà eam Medicinæ partem, quæ Praxis dicitur, emanarunt, eosdem, quum dabitur occasio, indicabimus, & pro viribus detestabimur, veram medendi rationem demonstrantes: vt non modò incorrupta Hippocratis doctrina innotescat; sed etiam eiusdem curandi modus introducatur. In lectionum verò diuersitate eam, quam maximè tueri conabimur, quam Frobenianus textus Basileæ impressus habet, hunc enim cæteris præferendum communis Medicorum schola recepit, etiamsi in annotatione sententiarum, quæ à nobis explicabuntur, aut citabuntur, latinam Cornarij versionem secuturi simus, tùm quia hæc cæteris vulgatior est, tùm etiam, quia à verborum Græci contextus, & serie, & proprietate recedit minus; linearum numeros adscribentes, quibus singuli libri constare in codice Basileæ impresso anno 1546. inueniuntur. Hanc quippè diuisionem satis vulgatam existimo, quandò eam secutus est Petrus Matthæus Pinus in illo opere, quod Compendium instar indicis in Hippocratis opera inscribitur. Et vt loca, quæ à nobis vbiquè citabuntur, promptius inueniri ab omnibus possint, præter numerum præfatum linearum, textuum etiam numerum, iuxtà eam diuisionem, quam Marinellus in suo Hippocrate excogitauit, in margine adnotari procurauimus. Hos igitur conatus, la-

boresquè

borefquè noftros, qualefcunquè fint, in communem vtilitatem expono, vniuerfali tamen omnium iudicio fubiectos effe nolo, propter eos, qui vulgarem doctrinam, Galeniquè ratiocinationes adeò impreffas retinent, vt nè fcalpello quidem deleri poffint, fed eorum tantummodò, qui veræ artis amatores eam affequi totis viribus contendunt. Hifce enim hæc, fi non vtilia, faltem grata forè confido, animi mei audaciam admirantibus; quippèqui, quod nullus hùcufquè tentauit, ipfe præftare fuerim aufus, excitabiturquè fortafsè horum occafione aliquis, qui fœliciori ingenio, quæ ego tentaui, perficiet, & hoc pacto Medicis fanus, & incorruptus reftituetur Auctor, cuius defectu tot abfurda in Artem Medicam irrepfere, tot Medicorum fectæ, tàm variæ, & inter fe contrariæ opiniones emanarunt, quibus Medici continuò inter fe altercari, cum maxima artis iactura, in hominum perniciem confueuerunt; eoquè duce vnanimi confenfu mortis conatibus fe opponentes, fumma mortalium admiratione, de ea fæpè triumphare confpicientur. Vndè Ars Medica priftinum fplendorem confecuta Medicis, & dignitatem, & auctoritatem fummam comparabit.

Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. Patri Mag. Sacri Palatij Apost.

A. Episc. Hieracen. Vicesg.

Reuerendissime Pater Sac. Apost. Palatij Magister.

PRosperi Martiani laudatissimi viri Librum hunc, de quo quid ipse sentiam, ex me quæritur, non modò Religioni nostræ, vel bonis moribus aduersi habere nihil, sed etiam ea doctrina refertum esse perspexi, vt in retinendis, explicandisquè Magni Hippocratis decretis, quos in hoc argumento insudantes hùcusquè me vidisse contigit, omnibus sit meritò præferendus; sic existimo.

Angelus Colius.

Imprimatur,

Fr. Antoninus Phœbæus Magister, & Socius Reuerendiss. Patris Fr. Nicolai Rodulfij, Ord. Prædicatorum, Sacri Palatij Apostolici Mag.

DE LIBRIS HIPPOCRATIS.

LIBROS, qui in hoc volumine, Hippocratis Coi opera inscripto, continentur, diverso stylo conscriptos esse, negari non potest; veruntamen id (vt ego sentio) tanti faciendum non erat, vt contrà communem inscriptionem ab Hippocratis bibliotheca eorum plurimi reiici deberent, cum constet, auctores pro maiori parte non semper eodem dicendi modò vti consueuisse: tùm pro varietate materiæ, de qua agitur: tùm etiam, quia aliter res tractantur in iuuentute, aliter in senili ætate: vt non sit inconueniens, Hippocratem quoquè varios libros vario, & diverso stylo conscripsisse. Nec probabilior censenda est altera causa, qua permoti antiquiores Hippocratis interpretes, eius libris censuram apponere ausi sunt, quia, scilicet, in quibusdam aliqua absurda, & multa inter se pugnantia se deprehendisse, crediderunt. In quibus iudicandis longè æquius sanè se gessissent, si Galeni consilium secuti, se ea non intelligere, fassi essent potius, quam sapientis viri dictum errorem existimantes, aut libri inscriptionem vitiosam habere, aut transcriptoris negligentiam, siuè Auctoris inscitiam damnare. Quandoquidem (vt in sermonis progressu demonstraturos esse confidimus) multa sunt, quæ perperam accepta contradictionis, aut absurdi speciem præseferunt, quæ iuxtà verum sensum percepta, & rationi, & sibiipsis conuenientia se produnt. Cum igitur præfati libri omnes inscriptionem Hippocratici nominis in fronte gerant, non temerè ipsis abneganda fides est: & eò minus, quia talem inscriptionem antiquissimam fuisse ex vetustissimis exemplaribus, & antiquioribus librorum Hippocratis expositoribus colligere licet, qui dum varijs permoti conlecturis aliquem ex præfatis libris non esse Hippocratis germanum, demonstrare conantur, inscriptionem Hippocratici nominis tunc eos habuisse palàm faciunt. An igitur omnes huius operis libros vnum, & eundem auctorem habuisse fatebimur? nequaquam, id enim affirmare non audeo, credo tamen plures eorum reiectos fuisse, quos Hippocrates composuit. Verum si non omnes ab Hippocrate fuere conscripti, quo casu eius nomen sunt sortiti? Huius duplicem assignarem causam, alteram, quia mortuo Hippocrate, quæcunquè scripta in eius bibliotheca absquè auctoris nomine reperta fuere, omnia ac si Hippocratis opera essent, eiusdem inscriptione prodiere in lucem, quorum tamen nonnulla ab eius prædecessoribus Medicis composita fuisse, probabile existit, è quorum numero illa censenda sunt, quæ rudiorem doctrinam, fundamentisq. & theorematibus imperfectioribus innitentem continent, à quibus, quia Hippocrates multa mutuatus est, non est mirum, si eadem omninò in diversis libris repetita inueniantur. Altera ratio adduci posset, omnes libros præsentis operis Hippocratici nominis inscriptionem habere: quia reipsa eorum auctores hoc nomine appellati sunt, constat enim, plures Medicos ex Asclepiadum familia hoc nomine Hippocratis insignitos fuisse; nam septem enumerat Suidas, & Galenus præter magnum Hippocratem duos alios meminit:

nit:

nuit: alterum quidem Gnosidici filium, à quo Heraclida magni Hippocratis pater natus est, primo Acutorum tex. 18. Alterum Draconis filium, secundo de difficultate respir. cap. 8. Cum igitur tot Medici eiusdem familiæ Hippocratis nomine denominati fuerint: cui mirum esse debet, ab ijsdem plures libros emanasse, eodem quidem nomine inscriptos, eloquentia tamen & stylo penitus diuersos? Verum quoquomodo talis inscriptio ipsis contigerit, certum est, omnes ab eadem schola emanasse: & ideò plurimi faciendos esse. Firmitudinem enim, sinceritatemque sapiunt omnes antiquissimæ illius doctrinæ, quam prisci illi summi viri firmissimis multorum seculorum obseruationibus, & diuturnis speculationibus, in corruptoque iudicio à naturæ penetralibus erutam, singu[illegible] beneficio nobis reliquerunt, quæ eum perfectionis gradum attigit, quem nul[illegible]um ascendere adhùc potuit. Mirabileque est, vix quidquam antiquorum inuentis addi posteris datum esse, ità vt in prouerbium abierit. Suprà Hippocratem philosophari, dementia est. Nos igitur communem inscriptionem attendentes, libros hos omnes, quotiescunque de illis mentionem facere contigerit, nomine Hippocratis appellabimus, parum, aut nihil facientes, an ab hoc, an ab illo fuerint confecti: dummodò veram doctrinam, & Hippocraticis dogmatibus consentientem continere eos, pateat.

A
IN HIPPOCRATIS LIBRVM De Arte.

PROSPERI MARTIANI SAXOLEN. MED. ROM. ANNOTATIONES.

B IN hoc libro de Arte inscripto, & sequentibus seriatim vsque ad librum de Humidorum vsu, quibusdam exceptis, multum laborauit Theodorus Zuingerus vir doctissimus, & de Hippocratica doctrina optimè meritus: Qui non modo difficilia quæque explanare omni studio procurauit, sed & totius operis contentum ad rationalem methodum tabulis confectis feliciter reduxit. Quicunque igitur Hippocratis doctrinam exactè consequi intendit, eius laboribus vtatur, & si aliqua difficultas ipsi relinquatur, hæc nostra inspicere ne pigeat.

Vers. 204. Quare artis potentiam magis ex merito admiremur, si quem ex clandestino morbo ægrum restituat &c. vsque ad finem libri. Mar.n.22.

Contra Medicinæ calumniatores præsentem librum composuit Hipp. in quo hanc esse artem veram demonstrat; & quia inter cetera, quæ huic imponebantur, hoc erat præcipuum, quia desperatis morbis manus curatrices admouere, ars ipsa prohibet; horum assertionem dementiæ potius, quam ignorãtiæ speciem præ se ferre longo sermone demonstrauit Hippoc. C cum constet omnibus artibus commune esse, proprios habere terminos; quos præterire non datur, & certis egere instrumentis, quibus deficientibus ars ipsa ociatur. Hoc autem loco ex abundanti demonstrat, medicinam non modo artem esse, quia proprium habet finem: quemadmodum reliquæ omnes; verum etiam cunctas in proprio fine comparando excellere; aliæ enim (vt dictum est) proprijs instrumentis deficientibus ociosæ sunt, quia opificium intentum perficere non possunt. Ars vero medica adeo copiosa est, vt etiam sine proprijs instrumentis opus suum perficere valeat. Nam morbos intra corpus latitantes cognoscit medicina, etiam si sensus eò non perueniat, v. g. suppurationes thoracis, iuxta hepar, & ad renes, & alia occulta huiusmodi noscit medicina; quæ quidem nec videre, nec audire, nec alio sensu percipere potest. Habet enim, quæ prædictorum loco ei famulantur; quibus mediantibus in occultorum cognitionem peruenit: vt puta, vocis alterationes, & alia signa, quibus ars vti cõ- D sueuit. & quod de instrumentis dicitur, idem de materia opificij est asserendum. cuius defectus in ceteris artibus tarditatem affert: quæ quidem tarditas etiamsi non ita existimetur in reliquis artibus, in quibus non celeritas, sed operis perfectio tantummodo attenditur: quemadmodum in medicina, cuius intentio est; vt aliquando dicebat ex Asclepiade Celsus. non modo tutò, & iucundè, sed etiam celeriter curare: in illis tamen etiam celeritas operis probatur: & ideo huiusmodi tarditas ipsiusmet artis imperfectionem arguit: quando & materia, & instrumentis deficientibus ab opere desistere cogitur: cum nihil habeat, quod eorum loco substitui possit, quam imperfectionis notam medicina non habet: quandoquidem à proprio fine non interrumpitur, aut à materiæ, aut instrumentorum vitio, & defectu. vnde intentum finem assequitur, & cum celeritate, & hic est (ni fallor) sensus illorum verborum τὰ δὲ ἐκ τούτων, καὶ μετὰ τούτων δημιουργεόμενα, καὶ ἐξεπανόρθωτα ὁμῶς οὖν τῷ τάχει μᾶλλον, ἢ τῷ ὡς δεῖ ἀπεργεῖται E οὐδ' ὑπερβατῶς. Quæ verba ex Græco idiomate, ita Latinis darem: Quæ autem ex his, & cum his fiunt, & si facilè tractentur, non tamen celeritati attendendum magis, quam, vt quomodo oporteat perficiantur, neque defectuosè. His igitur præfato modo explicatis omnia in hoc textu contenta cunctis patere posse existimo, ita vt in illis exponendis vlterius immorandum non sit.

 A

IN LIBRVM HIPPOCRATIS.

De veteri Medicina.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Mar.n.4. *Verſ.7. Iuſtior autem querela eſt de Arte.*

Contra recentiores quoſdam noua medicinæ theoremata profitentes pro medicinæ veteris tutela præſentem librum compoſuit Hippocrates: eoſque in eo potiſſimum erraſſe demonſtrat: quia calidum, & frigidum omnium morborum principium ſtatuebant. Cæterum B quia alij medicinam omnino abolere tentarunt, medicinam artem eſſe negantes; iuſtiorem eſſe (inquit) querelam de arte, hoc eſt, contra artem ipſam deſtruentes, & ideo contra hos prius diſputandum eſt, quod facit Hippocrat. hoc loco, inde verò contra reliquos diſputationem aggreditur verſ.184.

Mar.n.23. Mar.n.13. *Verſ.91. Quicunque verò homines in hac affectione exiſtentes ſiccem cibum aſſumunt, qui mazam, aut panem etiam ſi valde modicum, decuplo magis, & manifeſtius lædantur, quam ſi ſorbitione vſi eſſent; ob nullam aliam cauſam, quam ob fortitudinem edulij ad affectionem, & ad eum, cui quidem ſorbere conducit, edere autem non. Si enim plura concederit, plus vtique lædetur, ſi vero pauca dolebit tamen omnino.*

Non eſſe idẽ cibus in modica quantitate, & ſorbitio in magna. Aliqui exiſtimarunt, idem eſſe in acutis morbis ſolidioris cibi, & fortioris exiguum dare, ac tenuioris ſorbitionis eam quantitatem, quæ tantum nutrient, præbet, quantum exiguum edulium ſuppoſitum. Quorum opinio ſufficienter in hoc textu refellitur, in quo manifeſtè C aſſerit Hipp. edulium fortius, quam & morbi conditio, & ægrotantis natura exigat, ſemper lædere: etiam ſi in pauca quantitate minus noceat, quàm in maiori. Quod animaduertere vellem communiter practicantes, qui in acutis morbis & panem, & carnes, aliaque ſolidiora cibaria exhibere, tam facile ſolent. Nec prætereundum eſt Cornarium ſententiæ obſcuritatem attuliſſe: dum verba ἐν ᾧ tranſtulit & in quo. Sonant enim, & in eo ſcilicet patiente, cui ſorbere quidem conducit, edere autem non, ita enim ſententia apertiſſima euadit, quâ docemur edulij fortitudinem commenſurandam eſſe, tum iuxta naturam affectionis, tum ipſius patientis habitum, & conſuetudinem.

Contra modernos.

Mar.n.17. *Verſ.141. Neque enim longè abſunt ſingulorum pene.*

Non procul exiſtunt ſingulorum delictorum penæ: quia poſt errata commiſſa ſtatim D aliquod malum ſuperuenit, quod ægrotanti damnum, medico autem ignominiam parit.

Mar.n.18. *Verſ.142. Quod autem non minores afflictiones ab intempeſtiua vacuatione, quam à repletione hominibus contingant, probe diſcimus: ſi in ſanis rem expenderimus, ſunt itaque, &c.*

Intempeſtiua euacuatione, & repletione. Declaraturus Hipp. hoc axioma, non minus ægrotantes ab intempeſtiua euacuatione lædi: quàm ab incongrua repletione; illud ſanorum exemplo demonſtrat; qui ſi à conſueta diæta recedant, manifeſtè læduntur, tam ſcilicet, qui plus ſolito aſſumunt, quam qui minus. Nam (inquit) hominum alij ſunt, qui ſemel tantum in die comedere ſe ipſos aſſueſcerunt, quia id ſibi ipſis conducere experti ſunt, alij è contra cum obſeruauerint ab vnica comeſtione lædi, bis in die cibum capere ſe aſſueuerunt. Alij tandem non quia ipſis conducat, bis cibum aſſumunt, ſed aut ob voluptatem, aut aliam quapiam occaſionem. Nam plurimorum hominum nihil intereſt, vtrum bis, an ſemel tantum comedant, & proinde omnis conſueta viuendi ratio ipſis conducit. Quidam tamen, vt ſupra dictum eſt, eam ſeruare coguntur, quam ſibi ipſis conuenientem ſunt experti. Hi igitur omnes plurimum læduntur, ſi conſuetam dietam permutauerint, tam (inquam) qui vltra conſuetudinem comedunt, quam qui infra, quod ſatis longa oratione probat Hippocrates iiſdem argumentis vtens, quibus ſecundo acutorum, verſ.57. (in alium tamen finem) eſt vſus. Ex his verò concluſionem deducit hoc pacto. Conſuetæ diætæ permutatio homines ſanos lædit, ergo multò magis ægrotantes. Conſequentia probatur hoc modo, ſanorum hominum, qui à præfata mutatione læduntur, ſi magis offenduntur, qui debiles ſunt, quam robuſti, ſed ægrotantes proximiores ſunt debilioribus corporibus, ergo hi etiam magis offenduntur. Sicque ægrotantes maximè læduntur, E

Mar.n.15.

tam

A tam ab intempestiua euacuatione, quam ab inconsueta repletione. Quare si medicus loco
euacuationis replet, aut pro repletione euacuat, errat semper: & æger ab errore medici of-
fenditur; quod quidem à principio demonstrandum susceperat. Notandum est autem, quod
hoc loco dicitur: sed contingit vtrisque ipsorum per diem vnum, atque eum non ociosè
permutantibus immensa afflictio; conuenire cum eo, quod primo Prognosticorum, vers. 29. Mar. n. 2.
dictum est: Iudicantur autem, & cognoscuntur talia in die, ac nocte, indicans, quæ ab erro-
re extrinsecus adueniunt Symptomata, diei, ac noctis spatio sedari. Verum dicet quispiam
si intra vigintiquatuor horas, hæc sedantur: quomodo inferius subiungitur. Et multis magni
morbi principium hoc fuit. Respondeo, Symptomata, quæ immediatè errorem illum con-
seeuuntur, vigintiquatuor Horarum spatio sedari. Si vero ex his, aut febris putrida, aut aliqua
B inflammatio excitetur, aut aliquid simile, quod propriam causam in corpore habeat, id præ-
fato tempore sedari non est necesse; sed tandiù perdurabit, quandiu morbi natura tulerit.
Solentq. morbi ex huiusmodi erroribus contingentes grauiores esse, quam ex alijs causis.

Vers. 228. Et propterea turbamur ab ipsis, quemadmodum etiam ab his, quæ ex corpore excernuntur, &c. Mar. n. 25.

Sicuti ab euacuationibus tunc maximè læduntur homines: quū excreta fuerint simpliciter
aut biliosa, aut pituitosa, aut melancolica; quæ meraca dicuntur, ita ab ijs alimentis turba-
mur, quæ sunt simpliciter, vel amara, vel salsa, vel acida, neque inter se permixta, & contem-
perata. Suntque fortiora, quam natura humana, ex quibus colligit Hipp. omnia edulia, à
quibus offenduntur homines, aliquid vitium prædictorum necessario habere. Huius naturæ
C sunt non modo ea, quæ ex propria natura prædictis qualitatibus participant: Sed etiam, quæ
ad voluptatem, & delitias condiuntur, & præparantur; ita vt illorum vitiorum participes
fiant. Quare alimenta, quibus communiter vescuntur homines, ideo non lædunt, quia nul-
lius prædictorum participes fiunt. Robur enim, & augumentum, & nutritio maxime à nullo
alimento procedit, præterquam ab eo, quod probè temperatum est; & nihil habet intempe-
ratum, neque forte existit. Sed talis sit conditionis, vt p. stquam in corpore transmutatum
est, totum vnum factum sit, & simplex, hoc est optime concoctum, & calori innato, humi-
dæque substantiæ in totum assimilatum (nam hæc opera esse concoctionis Hippocrates nobis
significauit, dum inferius concoctionem describens, fieri permutatione, temperaturaque mu-
tua, quasi coctura, dixit) quum igitur alimentum probè transmutatum fuerit, tunc eius partes
adeo ad minima commiscentur, & ita contemperantur, vt velut quoddam simplex appareat.
Et forte (subiungit Hipp. negationem enim addidit interpres, quæ in nullo contextu Græco
D reperitur) vt indicaret alimentū etsi antequam concoquatur, debeat esse non forte, vt à calo-
re superari possit; post concoctionem tamen debile esse non oportet: vt corpus inde robur
acquirat. Quare edulium ante coctionem consideratum debile probatur: quod tamen post
concoctionem alimentum firmum præstet. Verum quomodo fieri potest, vt edulium ali-
quod ante concoctionem debile existens post eam forte, & robustum euadat? contra axio-
ma vulgatum, quidquid facilis est concoctionis, illud multi nutrimenti esse non posse? Re-
spondeo, non esse inconueniens reperiri edulium, quod facile superetur: & firmi sit nutrimen-
ti. Hoc enim importat vox, forte, qua vsus est Hipp. ad differentiam illius, quod etiam si
multum nutriat; quia maior pars illius in nutriti substantiam conuertitur; alimentum tamen
indè procedens facilè, & citò dissipatur, quod de vuis, & ficubus testatus esse Galenus 2. de
Aliment. facult. cap. 9. Nam forte alimentum dicitur, quod non solum multum nutrimenti
E præstet, sed tale etiam, quod robustum corpus reddat: nec facilè, & citò dissipetur. Huius
naturæ sunt ea edulia, quæ substantiam densam, & firmam habent: plurimumq. illius obti-
nent; quod in aliti substantiam transmutatur, minimum vero, quod in excrementum abit.
Huiusmodi ergo edulia si arte attenuētur, molliantur, taliaque reddantur, vt eorum substantia
à calore penetrari, & superari possit; concoctu facilia redduntur, nutrimentumque indè
proueniens robustum est, & forte. Exempli gratia. Triticum, quod ob substantiæ densita-
tem, & firmitudinem forte est; dum (vt ipse ante loquebatur) maceratur, à cortice depur-
gatur, mollitur, cribratur, subigitur, & assatur, quousque panis fiat, ita peruium fit, & debi-
le: vt absque negotio superari possit, post coctionem vero in corpore factam, & post varias
alterationes, quibus subijcitur, ijsque fe... tis, quæ substantiæ densitatem correxerunt;

priorem recepit fortitudinem: vnde corpus ab eo robustum redditur. An vero aliquod edulium reperiatur, quod ex propria natura, non artificio, sit facilis concoctionis, & firmi nutrimenti; alijs disquirendum relinquo. Scio quidem oua, quæ omnium consensu facilè concoquuntur, etiam plurimum nutrire, non solum, quia multum alimentalis substantiæ, & minimum excrementitiæ obtinent: sed etiam quia, vt dicebat Hipp. lib. 2. de Dieta vers. 236. robustum quid habent, & fortasse coctionis facilitas inde prouenit: quia eorum substantia, etiam si natura densa sit, & robusta, ab humore tamen copioso ita diluitur, & à spirituosa materia, quam in se continet, quemadmodum loco citato dicebat Hipp. rarefit; vt promptè à calore penetrari, & separari possit, humore autem illo per coctionem absumpto, flatuque discusso, substantiæ densitas remanet, quæ nutrimenti robur constituit, cuius rei illud argumentum firmum est: quia oua igne indurata, sicuti densæ euadunt substantiæ, ita etiam difficile concoquuntur. Optimum edulium igitur has tres conditiones habere debet, & qualibet earum deficiente à bonitate recedit, prima est, vt minimum qualitatis medicamentalis obtineat, quæ ex saporis intensione iudicatur. Secunda conditio est, vt facile concoquatur, aut saltem non difficulter. Tertia & postrema, vt alimentum corpori præstet forte, & validum, vt explicatum est.

Mar. n. 12. — A — B — Optimi cibi conditiones.

Mar. n. 27. *Vers. 255. Frigiditatem autem, & caliditatem ego omnium facultatum minime potentes in corpore existimo, &c.*

Hoc longo discursu probat Hipp. intemperantias absque humore non esse potentes in corpore, nec multum lædere, imo statim per se in contrarias transmutari, reduciq. ad temperiem corpus. Exquo patet quantum Gal. à præceptore discesserit in causis morborum assignandis, quum tantum tribuat primis qualitatibus, vt à simplici intemperie morborum differentias constituerit. C

Mar. n. 31. *Vers. 297. Si vero manum admoueas, & diutius perseuerauerit etiam exulceratur, locus minimè carnosus, & durus existens.*

Hæc in eum finem prolata sunt, vt humoris per nares excreti acrimonia demonstretur; quæ tanta est, vt si naso digitis apprehenso, naribusquè constrictis tandiu persistamus, quousque fluens humor per aliquod tempus retineatur; nasus in parte interiori exulceratur: etiam si non carnosus, sed durus existat, vt à leui causa exulcerari non possit.

Mar. n. 35. *Vers. 336. Quid autē ipsum esse dicemus? Temperamentū ipsorū est verū tamen inter ipsa mutuo vim habens: quoniā nulli alij permixtū calidū desinit esse calidū, quā frigido, sic rursus, &c.*

Essentiam harum quatuor qualitatum calidi, & frigidi: humidi, & sicci explicat hoc loco Hipp. & inquit: Quid autem ipsum esse dicemus? hoc est, quæ erit essentia, & natura prædictorum? temperies eorundem, quod ex eo patere ait, quia hæc non corrumpuntur, & desinunt esse talia, nisi quando contrario permiscentur, v. g. quando calidum frigido permiscetur, desinit esse calidum, si ergo à temperie contraria corrumpuntur, signum est eorum essentiam ipsammet temperiem existere, indeq. colligit differentiam harum quatuor qualitatum à cæteris, quæ in homine insunt humoribus. Illæ enim, quando contrarijs permiscentur, corrumpuntur; humores autem ex permixtione mitiores, & perfectiores redduntur. D

Mar. n. 35. *Vers. 340. At vero homo omnium optimè dispositus est, vbi concoquit & in quiete est nullam peculiarem vim præseferens.*

Hominem integra sanitate tunc frui ait Hipp. quando optimè concoquit, humoresquè in quiete permanentes nullam peculiarem potentiam præseferunt: sed in congrua proportione, & commoderatione consistunt. Quæ sententia omnino conuenit ijs, quæ lib. de Natura Hum. referuntur, dicebat enim ibi Hipp. Sanus equidem maxime est, vbi temperamentum hæc (scilicet humores) inter se habuerint moderatum, tum facultate, tum copia; & sibi maximè fuerint permixta. Quia vero humores per motum disgregantur inuicem, quod Scytharum exemplo in caseo conficiendo ipse demonstrauit lib. 4. de morb. sect. 2. vers. 65. ideo hoc loco ad integram sanitatem, eorum quietem desiderat. Requiritur etiam, vt nullius eorum virtus, & potentia in corpore elucescat, quia id signum esset aliquem humorem cæteris, aut copia, aut virtute præualere, quorum neutrum in homine sano esse potest. Aegrotare enim hominem necesse est, quando humores, aut copia, aut qualitate peccant, aut quando disgregantur adinuicem, vt lib. cit. de Nat. Hum. demonstrauit Hipp. ad hæc tria

Mar. n. 6. — Mar. n. 25. — E

etiam

A enim reducuntur omnes morborum causæ, quæ ab humoribus dependent, & quamuis postremum potissima sit morborum causa, vt in expositione 22. Aphor. sect. 1 demostrabitur Gal. tamen hanc causam ita neglexit, ac si nihil portaret in corpore.

Vers. 346. Iudico autem de natura aliquid manifestum, ac euidens cognoscere ex nulla parte aliunde contingere, quam ex medicina. Mar.n.35.

Naturæ hominis cognitio, ita late patet, vt hæc pluribus artibus conuenire possit. Nam si illius figuram respicimus: cognitio hæc & ad priores, sulphoresquè: & ad illas artes etiam pertinet, quæ & vestes, & calceamenta, & alia corporis tegumenta conficiunt. At verò hominis naturam, & temperiem cognoscere, & quomodo læsiones ei contingant ex aere, cibis, & potibus, cæterisque rebus non naturalibus vocatis, id proprie ad medicum spectat,
B & ideo hæc à sola medicina comparati posse asserit nunc Hipp. Quod si verum est. (dicet quispiam) quomodo philosophiæ naturali subalternata dicitur medicina? & vbi desinit philosophus ibi incipit Medicus?. Nonne philosophia naturalis de natura hominis tractat: indeque medicina propria principia recepit? Respondeo si hominis cognitionem hanc respicimus, quatenus humani ingenij inuentum est, ad Medicum eius inuentio spectat: eo quod talis cognitio à posteriori comparatur ab effectibus (inquam) ad causas, qui effectus à solo medico obseruantur, & considerantur. Et hac ratione dixit Hippocrates, huiusmodi cognitionẽ aliunde comparari non posse præterquam à Medicina. Si vero hæc cognitio doctrinæ gratia consideretur, quæ ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia progreditur. Hæc ad Philosophũ spectat qui hominẽ in cõmuni, & vniuersaliter cõsiderat prius, deinde eiusdẽ passiones peculiares magis pertractat, & sic subalternatis disciplinis fundamenta iacit, e quarũ num. est ipsa medicina. Quomodo Medicina sub alterne Phisicæ.

C *Vers. 407. Non enim in ventriculo inest, &c.* Mar.n.40.

Vulgata lectio Græci contextus hoc pacto verti cum Zuingero potest. Non enim si in ventriculo insit humor, exteriusq. etiam contineatur, ipse venter humorem singulis diebus euacuare poterit. Sed cum biberit, & susceperit ipse in seipsum humorem, & vacua, & rara, ac parua penitus explentur, & pro raro, & molli, durus, ac densus euadit; & neque concoquit, neque dimittit: atque hæc patitur propter figuræ naturam. Quibus verbis declarat Hipp. qua ratione particulæ spongiformes humore sibi ipsis proximiori imbibantur (quod supra proposuerat) ex eoque intumescant. Nam harum partium natura est, vt plurimos ventres, hoc est cauitates, & angustiores, & latiores habeant, quibus circumstans humor partim ad ipsos ventres penetrat: partim extra remanet, ex quo fit, vt nunquam in totum dissipari humor possit. quia etsi quædam portio illius, qui cauitatibus continetur, à calore partis ab-
D sumatur; qui tamen circumstat, eius loco statim succedit, vnde mirum non est, si nunquam in totum aboleri possit, sed in particulis persistens eas in tumorem eleuet, & induret. His hunc in modum explicatis verba satis manifesta vnicuiq; redduntur.

Vers. 414. Etenim quod non sic repleantur, vt stent: sed habeant transmutationes, & motus; necesse est, vt ab ipsis & strepitus, & manifestæ commotiones fiant. Mar.n.40.

Sonitum fieri ab humore in amplo loco existente; minime vero in angusto, propter vacui defectum certum est. Vnde Hipp. lib. coac. Præn. sect. 2. vers. 356. dicebat: Quibus suppuratis, dum concutiũtur plurimus in pectore sonitus fit, minus puris habent, quam quibus paucus: & quibus nullus omnino sonitus fit, hos plenos esse pure inditium est. Eadem igitur ratione hoc in loco ait, in cauitatibus, quæ ob amplitudinem non facile replentur, sonitus maximè produci, in paruis verò non fieri sonitus, quia facile, & ab exiguo humore replentur, vnde
E spacium tollitur, in quo humor ad sonitum producendum moueatur.

Vers. 415. Quæcunque vero carnosa sunt, & mollia in talibus torpores, & tumefcentiæ velut in trucidatis fiunt. Mar.n.40.

Hic locus interpretes plurimum exercuit, quid his verbis intenderit auctor excogitare nequeuntes; vnde varias verborum castigationes sibi ipsis fingere vnusquisq. suo arbitrio procurauit, quamuis hæc præcedentibus continuata clarum sensum, eumq. (ni fallor) verũ absq. verborum permutatione recipere, non dubitem. Dicebat enim quam proximè, flatus in cauis, amplisquè particulis sonitum, strepitumq. facere: in mollibus (subiungit modo) torpores, & extuberantias, siue intumescentias excitare, quales in trucidatis fieri solent, quam quidem sententiam confirmatam legimus lib. de Flatibus vers. 189. vbi inquit Hipp. Quum ergo fla-

tus frigidi multi penetrent, & inflent carnes, partes corporis torpidæ fiunt, &c. vtriusq. præfati effectus ratio est in promptu, cum enim flatus carnosas ingrediuntur partes, quæ cauitates amplas non habent, eas intumescere necesse est; ex quo tumore compressio consequitur neruorum, qui per ipsas disseminantur: tum quia exiles sunt, tum quia molles: vnde torpor succedit, libero transitu, animalibus spiritibus intercepto. Quum vero dixerit, carnosas partes intumescere: qualis sit huiusmodi tumor declarat, & inquit, velut in trucidatis fiunt. Hoc est similes sunt intumescentijs, quæ in trucidatis conspiciũtur: ijs nempe, qui ferro extincti sunt: Hos enim propriè significat vox ἀποσφαγῆς Huiusmodi tumores in iugulatis non semel obseruaui: in ijs potissimum, quis nocte subdiu peremptos mane videre datum est. Eos enim & faciem, & manus, cæterasq. partes aeri expositas tumidas conspexi, tumore quodam molli æquali, non admodumque sublimi. qua vero ratione id eueniat (quandoquidem sanguine B vsque ad vitæ extinctionem egrediente partes eo præsente turgentes, eodem excreto considere non intumescere deberent) non est facile determinare. Ego tamen pro nunc dicerem, sanguine confestim egrediente venæ non latiores modo, sed etiam capillares omnes per carnes disseminatæ derepente inanitæ, cum non ita celeriter concidant, flatum concipiunt (quod proprium esse omnium partium, quæ cauitatem habent lib. de Arte vers. 164. testatur Hippocrates) qui quidem flatus condensata cadaueris superficie ab ambientis frigiditate non modo non euanescunt, sed arctius conclusi proximas humiditates in propriam naturam conuertunt, calore intrinseco adiuuante nondum penitus extincto. multiplicato autem in carnis porositatibus flatu eas intumescere necesse est. qui tumor inde perseuerat, quia refrigerato cadauere, occlusisque omnino poris, flatibus exitus intercipitur. Cum igitur intumescentia in trucidatis ab ijsdem flatibus excitetur, meritò ei assimilantur tumores, qui à flatu in carnosis partibus concluso, producuntur. C

Quare intumescant cadauera enecatorum.

Marinell. 17.

Vers. 422. Propter teneritudinem autem, & sanguineitatem, &c.

Mar. n. 37. Mollitiem, & succulentiam (inquit Hipp.) esse causam, cur hepar vehementer doleat: non quidem per se, sed quia cum tale sit, non est adeo natura forte, vt aduersus flatuum violentiam resistere possit. Membrum enim, quod latum est, densum, renitens, & natura forte, flatibus resistens nihil ab ipsis patitur. Verum non quia latum est, & densum ideo resistit: sed quia forte. Nam hepar doloribus vehementioribus subiectum est, quamuis latum, & densum sit. Immo latitudo, & densitas ad dolorem plurimum conferunt. quia latitudo plurimos flatus recipit. densitas vero est causa, vt maiorem impetum faciant. Verum etiamsi hæc omnia hepar ad patiendum disponant, præcipua tamen causa est mollicies, & succorum multitudo: cum quibus fortitudo consistere non potest. Partes igitur corporis (vt hoc textu docemur) D à flatibus dolent, aut plus, aut minus, prout eiusdem partis conditio postulat. teneræ enim, & molles à flatibus dolorem non sentiunt, sed (vt in præcedenti textu adnotatum est) torpescunt potius, & in tumorem attolluntur. Densę etiam, & fortes propter flatus dolore non tentantur, quia eis resistunt. quæ ergo medio modo se habent, hæ sunt, quæ à flatibus molestantur: hæ enim si densæ fuerint, & latæ, substantiæque mollioris à doloribus vehementissimis vexantur. si verò densæ quidem, & latæ sint, substantiæ tamen densioris, dolebunt quidem: non ita tamen, vt molliores. hæ enim quanto robustiores sunt illis, tanto mitiori dolore afficientur. Huius naturæ est septum transuersum latum, densum, & mediocriter forte: quia neruosum. Ossa vero de genere earum partium erunt, quæ à dolore non molestantur, quia densa, & fortia existunt.

Quæ partes à flatibus magis doleant.

Mar. n. 38. *Vers. 434. De potentijs autem humorum perspicuum habere oportet, &c.* E

Partium figuras considerandas esse nos docuit in præcedenti sermone Hipp. in hoc verò succorum, siue humorum facultates, & quid in corpore humano præstent, non ignorandum esse demonstrat. vsus est autem hac voce χυμὸς idest succus, qua comprehenduntur: non modo quatuor humores corpus humanum constituentes, sed etiam excrementa singula, succique omnes, ex quibus præfati humores generantur. Horum igitur considerandas esse, ait, potentias, siue virtutes, & facultates, & quid in corpore præstent: de quibus superius vers. 352. pertractatum est ibi. Quid est homo ad ea, quæ comeduntur, & bibuntur, &c. Debent etiam vlterius considerari eorumdem cognationes, propter quas vnum in alterius naturam facile, transmutatur: non quidem commixtione, veluti quando ex commixtione amari, & dulcis

Humores alterantur, tum cõmistione, tum transmutatione essentiali.

A falsus humor producitur: sed omnimoda transmutatione à priori natura, in aliam. vt (exempli gratia) inter alimenta mellis succus in amarum conuertitur: vinumque in acetum propter cognationem, quam hæc cum illis habent. Considerandæ sunt ergo succorum potentiæ: vt quæ nobis contraria sunt cauere possimus: & vlterius eorum cognationes: vt non modo ab illis abstineamus, quæ naturali facultate nobis aduersantur: sed etiam ab ijs, quæ ob cognationem, in nobis aduersa facilè transmutantur. Ita vt bile in corpore dominante, aut homine temperamenti biliosi existente, pro illius salubritate non solum amara vitentur, quæ potentia biliosa sunt: sed etiam ea omnia, quæ propter cognationem in amarum facilè transmutantur: velut mel, & aqua. quomodo autem has succorum cognationes cognoscere possimus innuit, dum inquit: Id quod si quis, quæ forinsecus quærens consequi possit, is semper, quod
B melius est, ex omnibus eligere queat. quasi dicat harum cognationes inueniet diligens obseruator eorum, quæ succis extra corpus eueniunt. nam cum cognouerit v. g. mel, dum inueterascit, non salsum, aut acidum: sed amarum fieri. & aquam stagnantem, dum corrumpitur amarorem, & viridem colorem contrahere: Sciet statim, hæc cum amaro succo cognationem habere. Similiter, quia vinum, & lac, vbi exterius corrumpuntur, acescunt, id signum est, hæc acidi succi cognata esse. atque hoc pacto incommodos, & inutiles succos vitare poterit, & aptissimum eligere. Hocque esse concludit, quod longissimum est ab incommodo: quia nec virtute, nec cognatione familiaritatem cum eo habet. Huius documenti momentum cognoscunt illi, qui de eo periculum fecerunt. testari quidem ego possum, me sæpius obseruasse, ijs, quibus cibi in ventriculo acescunt, omnia remedia irrita fuisse, quandiu vinum potarent: eo autem dimisso è vestigio sanatos fuisse, & vice versa, quibus os amarescit, aquam
C admodum inutilem inueni: & nihil magis eis contulisse, quam merum in pauca quantitate assumptum.

Obseruatio Auctoris circa cibos in ventriculo acescentes.

IN LIBRVM HIPPOCRATIS.

De Medico.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Vers. 8. Et Vnguentis odoratis non suspectum odorem ad omnia habentibus. *Mar. n. 5.*

Medico odores probat mites, ac suaues; qui omnibus iucundi esse consueuerunt, damnat
D vero acutos, & vehementes, à quibus plurimi offenduntur, & potissimum mulieres propter vterum. Hos igitur deuitet medicus, cuius munus est nulli officere, & prodesse cunctis.

Vers. 14. Scopum autem præfigere oportet, &c. *Mar. n. 1.*

Verba Græci contextus verti possunt hoc pacto. Considerationem vero habere debet facultatum suarum. Hæc enim raro vtentibus spectabiliora redduntur. Quibus nos docet Hipp. quomodo circa propriam potentiam, & auctoritatem in ægrotos procedere debeamus. Cum enim superius nimiam promptitudinem, & facilitatem in obsequijs ægro præstandis damnauerit: quippe quæ etiamsi in ægrotantibus vtilis sit, sæpe tamen in Medici contemptum cadit: nunc vero, ne in vitium prædicto oppositum incurrat; & superbum, atque austerum se demonstret; subiungit medicum circa vsum propriæ dignitatis, auctoritatisq. considerationem habere oportere. Non ignorans eos, qui ijsdem raro, & parcè vtuntur, in maiori
E pretio haberi.

De Medicorum scopo.

Vers. 76. Lati itaque circuli vna cum incumbentibus fluxionibus, & longe distantibus à supernis locis multa simul attrahunt de alia carne, contingit igitur humiditatem inde detractam apponi collecto inferne sub cucurbitula seroso humore, & quæ quidem infestant relinqui: quæ verò nihil molestant detrahi. *Mar. n. 6.*

Verborum obscuritate deterriti huius loci expositores hæc tanquam interposita reiecerunt: quæ tamen verissimam, auctoreque dignam sententiam continere mihi videntur. Dixerat enim supra cucurbitularum circulum (Eam scilicet partem, quæ cuti adhæret) breuem, idest, non latam, esse debere: quando locis admouentur vbi fluxio partes interiores vexat. Hæ enim facilius ichores à profundo trahunt. Nunc igitur demonstrat quid incom-

modi

modi circuli magnitudo in hoc casu afferat, & inquit: Lati igitur circuli multa trahunt simul cum incumbentibus fluxionibus, & longe distantibus à supernis locis (hoc est à corporis superficie, quarum gratia cucurbitulæ adhibentur) trahunt inquam multa, humiditates nempe, & ichores multos de altà carne: de ea scilicet, quæ circulo cucurbitulæ circumstat; quæ cum ob cucurbitulæ latitudinem multa sit, multum etiam humoris de illa attrahitur. Vnde euenit humiditatẽ inde attractam ex illa carne superficiali, & sana sub cucurbitula apponi, & sub ea ichorem vitiosum in penitiori parte colligi, quia à superstante humiditate impeditus retinetur; & hoc modo, quod morbosum est, & infestat (vberes inquam ex partibus penitioribus attracti) relinquitur; quæ vero nihil molestant (humiditates, scilicet, ex sana carne attractæ) educuntur: quod quanti sit in Arte medica, vulgatum illud demonstrat: Si talia educantur qualia oportet; confert, & leuiter fertur: sin minus è contra. Et tamen A B

Abusus in Cucurbitularũ electione.

nostris temporibus nulla in cucurbitularum electione distinctio habetur, quamuis earum plurimus sit vsus: tum in extrahendis humoribus ab intimioribus partibus ad exteriores, vbique, potissimum vero pro curatione earum febrium in quibus maculæ illæ apparent, quæ vulgo petechie dicuntur. Tum etiam in reuulsione humorum partes exteriores infestantium ab vna in aliam partem. In primo enim casu ex Hippocratis præscripto cucurbitulæ angustioris circuli esse debent, latioris vero in secundo. Vnde videre licet in quanto errore versentur illi, qui medicinam nostris temporibus florere credunt, antiquorum respectu.

Mar. n. 9.

Vers. 107. Quarta via est, quæ sola secundum naturam motus esse videtur. Carnis itaque calamitates hæ sunt: itemq; qua vtendum sit curatione, &c.

Vlcerum quatuor species.

Vlcera quatuor motus habere posse, quam proximè dicebat, primus erat in profundum; vnde vlcera caua, & fistulosa oriuntur. Secundus in altum: quando scilicet vlceribus caro, siue callus supercrescit. Tertius in latum, per quem vlcera in dies latiora fiunt, & ad proximiora serpunt. His quartam viam nunc addit, quam solam secundum naturam appellat: quia per hanc vlcera à morboso statu ad naturalem constitutionem reducuntur, cum igitur hic motus secundum naturam existat; ideo arte non venit remouendus. Quare pro vlcerum curatione triplex tantummodo erit indicatio, à tribus præfatis motibus desumpta, de quibus agit Hipp. hoc loco dum inquit: Carnis itaque calamitates hæ sunt: omnes autem communem rationem habent, &c. concludens intentiones curatrices has esse, videlicet quod, concretum est dissoluendi: callos scilicet, & excrescentem carnem, cauum replendi, & quod in latum extensum est in angustum contrahendi. Quibus vero id procurandum sit in alijs libris pertractasse profitetur. Vnde cum huiusmodi libri nunc desiderentur constat plures libros ab Hipp. confectos fuisse, quos temporis iniuria nobis sustulit. C D

Indicationes vlcerum.

IN LIBRVM HIPPOCRATIS.

De decenti ornatu siue de elegantia.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Mar. n. 1.

Vers. 4. Assumi itaque possunt etiam harum partes, &c.

Sapientiæ nomine intelligit Hipp. earum scientiarum cognitionem, quæ simpliciter ad intellectum spectant: & quæ res tractant in abstracto, nec sensibile subiectum habent, qualis est Grammatica, Mathematica, Scientia, Logica, Metaphisica, Philosophia moralis, Ars poetica, & in summa quæcunq. ad curiositatem superfluam (vt ipse loquitur) inuenta sunt. Harum igitur scientiarum partes assumi posse ad vsum artium vtilium asserit: quatenus haud parum artibus ipsis vtilibus acquirendis, inueniendisque, & ad earum vsum inseruire possunt, cuius eam rationem assignat: quia in illis non adest ocium, neque malitia, per quæ omnes artes destruuntur, immo contrarium in illis viget, quod ad ipsas artes capescendas plurimum conducit. Vigilantia nempe, & mentis, intellectusque exercitatio, quam tanti iam fecit antiquitas, vt huius gratia iuuenes antequam vtilibus scientijs applicarẽtur in mathematicis speculationibus, & logicis disputationibus alijsque huiusmodi scientijs diu exerceri procurauerint. Illud etiam vtilitatis afferunt præfatæ scientiæ: quia etiam si dum in illa simplici medi- E

tatione

A tatione persistunt, inutiles esse omnino videantur; cum tamen cæteris artibus associantur, illis plurimum dignitatis, honestatisq. tribuunt. Quandoquidem gratiosior est (inquit) sapientia: quando cæteris artibus ita copulatur, vt in artem ipsam constituta videatur. Hæc enim artibus vtilibus associata efficit, vt artes illæ non cum turpi lucro, & sordida sedulitate administrentur, quemadmodum facere consueuerunt illi, qui artes prædictas sine sapientia exercent. Sed cum moderatione, & virtute. Hoc modo sapientia medicinæ associata optimum, probumq. constituit medicum, de quo inferius hoc eodem libro vers. 50. ita inquit Hipp. Medicus enim philosophus est Deo æqualis, neque enim multa est inter ipsos differentia. Nam omnia, quæ ad sapientiam requiruntur, insunt in medicina, argenti contemptus, reuerentia, verecundia, habitus submissus, auctoritas, iuditium, quies, obuiam itio, munditia, doctrina, B cognitio ad vitam vtilium, & necessariarũ purificationum, alienatio à mercenarijs, alienatio à superstitione, præeminentia Diuina. Quæ omnia ad sapientiam medicinæ copulatam referri debent, & ideo non dixit, medicum simpliciter talem esse: sed medicum philosophum. *Mar. n. 4.*

Vers. 15. Hi enim sunt, qui conuentus faciunt quæstuoso artis vsu decipientes, & in circulis ciuitatum versantes. Cognouerit autem quis ex vestitu, & alijs ornamentis. Quamuis enim fuerint splendidè ornati, multò magis fugiendi sunt, & à conspicientibus odio habendi. *Mar. n. 1. 2.*

His describere videtur Hipp. circulatores nostri temporis, qui quorundam morborum medicinam profitentes ostentationibus, certæque salutis promissione homines in foro decipiunt: ijs viliora medicamenta maximo precio vendentes. Qui quidem, non verborum apparatibus modo, sed vestitu elegantiori, & splendidiori fidem, & auctoritatem venantur. Hinc (ni fallor) recepit vsus, qui ad nostra tempora etiam peruenit, circulatores appellare eos medicos, C qui absque sapientiæ (quam appellat Hipp.) moderatione, artem medicam exercent.

Vers. 32. Incognita enim vtilitas, tum in sapientia, tum in arte adhibita, &c. *Mar. n. 3.*

Cornarium longe diuersam secutum esse lectionem ab ea, quam Frebonianus textus habet manifestè patet, quæ tamen præ cæteris probabilior mihi videtur, & latino sermone ita se habet: Vsus enim, qui doctrina comparari non potest, in sapientia, & in arte sibi adiuncta docebitur ad principium capessendũ. Quibus verbis demonstrat Hipp. vsum artis, qui circa particularia versatur: & qui neque in sapientia, quæ res tantum abstractas tractat; neque in arte, quæ precepta tantum vniuersalia artis continet, edoceri potest, docebitur ab hac, scilicet à natura ad principium artis capessendum. Naturæ enim operum obseruatio est illa, quæ artis vsum demonstrat: fitque hoc principium artis, quæ particulares obseruationes ad statam, firmamque vniuersalium cognitionem reducit. Sicque à notioribus nobis (vt dicebat Phi-D losophus) ad notiora naturæ procedentes, artem præceptis vniuersalibus constructam constituimus.

Vers. 34. Natura autem defluit, & confunditur cum sapientia ad cognoscendum ea, quæ ab ipsa natura facta sunt, &c. *Mar. n. 6.*

Hoc loco demonstrare intendit Hipp. ad probum, perfectumq. artificem constituendum, duo tanquam principia concurrere: Sapientiam inquam, & Naturam; illa rerum essentiam in abstracto considerat: hæc vero in particulari operum naturæ obseruatione consistit. Inquit ergo: quod natura defluit, & confunditur cum sapientia: hoc est concurrunt simul, & natura, & sapientia, permiscenturq. ad perfectam cognitionem eorum, quæ à natura dependent. Quod hoc argumento demonstrat, quia alterum sine altero nihil vtilitatis præstat, nam multi in vtrisque sermonibus, hoc est in vniuersalium cognitione, atque etiam in parti-E cularium obseruatione errauerunt: quia non vtrisque in demonstratione vsi sunt. Cum quis ergo res verbotenus considerat, is nullo modo earum naturam assequi potest, quia alia via est, quam sequuntur sapientes: qui scilicet verborum significationem tantummodo attendunt: alia, per quam incedunt illi, qui rerum naturas obseruant. Quapropter, qui verba tantum sequuntur à veritate denudati, quam inquirere profitentur; omnem malitiam inducunt; atque ignorantiam. Solus enim honestus est, & elegans ille sermo, qui ab opere, & experientia edoctus est. Sicuti vice versa ea actio perfecta est, quæ cum ratione perficitur. Hæc habet Hipp. in presenti sermone, & quam plura alia hæc consequentia, quæ omnia eo tendunt, vt demonstret, exercitationem circa singularia naturæ operã admodum necessariam esse artifici, quandoquidem sine illa nihil boni præstare potest.

Vers.

Mar.n.4. *Vers. 47. Quamquam talis prædictio nihil commoueat ad prudentiam eos, qui sunt eius-* A
dem generis, quod autem rectus sit finis, cognitio manifestum facit.

Præsentem textum hoc pacto latinitati darem. Quamuis certè hoc præceptum non hor-
tetur ad scientiam eiusdem generis. Finis enim demonstrat, quod cognitio recta sit. Sen-
susque erit huiusmodi. Dixerat necessarium esse, vniuersalem cogniionem singularibus obser-
uationibus adaptari: alioqui naturæ veritas ipsi respondere nequit, & ignarus homo reddi-
tur. Nunc igitur exceptionem quandam facit, & inquit, id non esse necessarium in ijs scien-
tijs, quæ sunt eiusdem generis, v. g. Ad artem medicam comparandam necesse est. Medicum
sapientiam transferre ad medicinam: & vice versa medicinam ad sapientiã: ita vt, ad vniuersa-
lem cognitionẽ eorum, quæ in arte cõsistunt, mediantibus naturæ obseruationibus perueniat,
& vice vera obseruatione naturales rationali probatione confirmet, alioqui in vniuersalibus B
errare poterit singularia non obseruãdo, similiterq. à particularibus effectibus decipietur, nisi
ratione dijudicentur. Et id necessariũ est in arte medica, quia sapientia iam explicata, quę scili-
cet res vniuersaliter considerat, diuersi est generis à medicina. Si verò vtrunq. sub eodem ge-
nere cõprehendatur, tunc non est necesse particulares obseruationes vniuersalibus adaptare,
quia finis ipse veritatẽ indicare potest, exẽpli gratia. Philosophia moralis in abstracto edoceri
potest nullo ad particulares actiones morales respectu habito, & ita quispiã scientiã de mori-
bus exactè comparare poterit, etiã si in ipsis virtutibus moralibus minime exerceatur. Simili-
ter quis probam vitam instituere, & seruare poterit nulla habita vniuersalis scientiæ notitia,
& id quia speculatio, & actio in his sunt eiusdem generis, ita vt finis eiusdem scientiæ verita-
tem, aut falsitatem indicet. Quod quidem in medicina non euenit propter generis diuersi-
tatem. Dum enim sentio, ex niuis contrectatione manus non longe post vehementer incale- C
scere, si ex hoc elicio, niuem calidam esse, erro: quia huiusmodi obseruatio rationi non respon-
det ex philosophia desumptæ, quæ mihi demonstrat, id ratione antiperistasis, non ex niuis fa-
cultate euenire.

Mar.n.4. *Vers. 49. Tempus porro etiam artem facilem, ac peruiam facit, &c.*

Græca lectio hoc pacto mihi vertenda videtur. Tempus porrò horum cognitionem
atque artem peruias facit, vel etiam in consimilem viam incidentibus oportunitates manife-
stas facit. Quorum verborum hic est sensus. Dixerat quam proximè ad artis perfectionem
necessarias esse, & vniuersalium cognitionem, & particularium obseruationem. Nunc vero
inquit, tempus ad horum cognitionem plurimum conferre, & artem ipsam, quæ in amborum
cognitione consistit, peruiam, & facilem reddere, & ratio est, quia quò diutius in particula-
rium obseruatione persistimus, eò perfectior cognitio, quæ indè comparatur; contingit no- D
bis. Sed & ijs, qui in consimilem viam inciderunt, idest, qui artem iam assecuti eam exer-
cent occasiones, & oportunitates operandi demonstrat. Viam enim appellat artis exerci-
tationem ab ætimologia non recedens: quia tempus artem peruiam facere dixit. Hoc igitur
pacto tempus ad artis inuentionem facit: quatenus hæc à singularum obseruatione depen-
det. Facit etiam ad artis exercitationem: quatenus occasiones in arte rectè capessendas
demonstrat.

Mar.n.5. *Vers. 15. Obuiam itio.*

Hoc affabilitatis, humanitatisq. signum existit: Quod nostro seculo maximè est in vsu.
Amicis inquam aduenientibus obuiam ire, eos humaniter excipiendo. Nomen proprium quo
huiusmodi officium explicetur, latinitas fortasse non habet, quando id, quo in translatione vsus
est Comarius, barbariem plurimum sapit. E

Mar.n.5. *Vers. 55. Cognitio ad vitam vtilium, & necessariarum purificationum.*

Inter præcipuas medici dotes hanc enumerat, quia cognoscit, quæ ad vitam traducendum
sint vtilia, & quæ tanquam superflua reijcienda sint. Id enim necessarias purificationes vo-
cat: quia eas tanquam impurum quid abluere, & reijcere oportet.

Mar.n.5. *Vers. 56. Præminentia diuina.*

Hæc est alia medicorum prærogatiua, quia Deos confitentur, eosque hominibus, alijsquè
cunctis rebus præesse concedunt.

Mar.n.6. *Vers. 64. Non enim est potentia in ipsa redundans: Nam, &c.*

Quæ hoc loco afferuntur difficilia sunt, quia breuitatem affectans auctor multa subticuit,
quorum

A quorum præsentia claram sententiam absque dubio redderet. Hoc autem ab eo factum est: quia plurima ex dictorum,& dicendorum connexione emanare cognouerat. Quæ igitur hoc loco proponuntur, in comprobationem adducta sunt eorum, quæ nuper dixit. Medicinam scilicet erga Deos valde reuerenter se habere. Hisque præmissis totius orationis series hæc erit: Non enim est potentia excedens in ipsa, medicina scilicet, itaut in artem ipsam omnia ægrotantibus contingentia referat, noscit enim multa absque medici ope ægrotantibus salutaria euenire, quorum plurima lib. 1. de morbis recensentur, eaque per fortuitum successum accidere ait. Hi enim (Medici inquam) multa quidem aggrediuntur, multa verò etiam ipsis Dijs facientibus sua sponte (non artis auxilio) vincuntur. Quæ possidet nunc medicina, hinc exhibet, idest, à Dijs ipsis recepta habet, quæ enim via est huius in sapientiã hinc oritur,

Medicus erga Deum benè se habet.

B hoc est: Quibus medicorum datum est, vt secundum sapientiam artem exerceant, à Dijs habent. Etenim illis ipsis (adiuuantibus) hoc modo procedunt, idest per viam sapientiæ, quæ verò non existimant (esse, aut in arte fieri posse) confitentur, hinc (hoc est, à Dijs) euenire. Quæ circa corpora fiunt, & quæ per omnia, hæc progrediuntur vnum in aliud transformatum, aut correctum. Quæ item per chirurgiam sanantur, & quæ auxilium præstant, tum remedijs, tum diæta. Caput quippe horum ominum in hoc (Deorum scilicet) cognitionem tendit, concludens tandem: Quæcunque in arte medica fiunt, & contingunt, siue sit morbi transmutatio, vt quando ex pleuritide fit peripneumonia, & ex hac febris ardens: siue alicuius accidentis correctio; veluti quando vigiliæ tolluntur, deliria sedantur, aliaque symptomata corriguntur: siue sanitas opera chirurgica contingat, siue pharmacis, siue per diætam; in his omnibus Deum agnoscit, qui omnibus præest, vt satis, superque demonstratum

C sit, quod supra proposuerat, Medicos inquam præeminentiam diuinam præseferre, & medicinam erga Deos valdè reuerenter se gerere. In quorum confirmationem, lib. de Nat. Mul. à principio, primam morborum causam in Deos referendam esse statuit, ex eo deducens, qui hæc tractare velit, à Dijs ordiri oportet.

Vers. 75. Hoc enim violentia esse videtur ad curationis exortationem. Mar. n. 7.

Rationem assignat, cur medicus plurima cum idiotis confabulari non debeat, quia (inquit) id videtur esse violentia quædam, qua medicus ægrotantes trahat, qui se ipsos curandos ei committant.

Vers. 107. Instabilia enim sunt, quæ in humidis consistunt. Mar. n. 10.

Reddit rationem, cur diligenti obseruatione, & frequenti visitatione vti debeat medicus, quia (inquit) instabilia sunt, quæ in humidis consistunt, quasi diceret, quæcunque ægris ad-

De frequentibus visitationibus.

D ueniunt, omnia ab humoribus ortum ducunt, quorum natura humida est, & fluxibilis, vt mirum non sit, si & quæ ab his dependent, instabilia sint, facilemquè transmutationem, tum à fortuna, tum à natura recipiunt. Hoc ergo stante, frequentius visitandum, vt si fortè morbus transmutationem faciat, ipsi, mutato consilio oportunè occurri possit. Hac enim ratione occasio præceps in medicina dici potest.

Vers. 111. Multa enim sunt, quæ simul mali quid faciunt. Nam quod singillatim secundum consequentiam fit facilius est, & ad experientiam commodius. Mar. n. 10.

Hæc est altera ratio, propter quam adeo expediat medico occasionem medendi arripere. superius enim dicebat: Neglecta ea, quæ circa temporis occasionem administrare oportebat, impetu suo progressa occupant, & perimunt. Nam (subiungit modo) etiam si superuenientia, & vlterius progressa mala non statim interimant: quia tamen dum hæc vnum post

E aliud succedunt, & superueniunt: nisi statim, ac se produnt, ipsis occurrimus, multa simul cumulatè ægrotantem vexare necesse est, quo casu longe difficilius est, ea simul affligentia superare, quam sigillatim vnum post aliud sedare. Quare oportunior, & expeditur erit curatio, si secundum consequentiam fiat, quæ in eo consistit, vt statim ac symptoma aliquod superuenit, ei occuratur, eoque sedato, si aliud succedat, illi quoque eadem celeritatè insistatur. Est etiam ad experientiam commodior, quod voce ἐμπειρότερον. significatur: quia dum vni tantumodo symptomati insisto, non pluribus simul; quæ iuuant, & quæ secus, melius percipio: quam dum plura eodem tempore multorum symptomatum vrgentia adhibere cogor.

Vers. 114. Postquam exosas potiones accipientes, aut pharmacis datis, aut alia curatione Mar. n. 10.

tione

tione adhibita perempti sunt, & factum quidem hoc non ad ipsorum confessionem vertitur, verum Medico culpa imputatur. A

Interpretes hanc sententiam negatiuam faciunt: cum tamen in omnibus Græcis exemplaribus affirmatiuè legatur, an alicuius contextus auctoritate id fecerint: an quia aliter idoneo sensu carere ipsis videretur, non mihi constat. Scio quidem, si auctoris intentio diligenter perpendatur, affirmantèr acceptam sensum aptissimum, & Hippocrate dignum recipere posse. Dixerat quippe Hipp. obseruanda esse ægrotantium errata omnia, siue sint circa cibum, & potum, siue circa medicamenta, aut alia exteriora, nam si propter errores malè habeant, culpa in medicum reijcitur: damodo id post aliquam adhibitam medelam contingat, & potissimum si potiones dedit insuaues, aut pharmacum purgans præbuit. Hæc enim tanquam quid magnæ efficaciæ obseruari solent: & si post prædictorum assumptionem aliquid mali contingat, causa in illud reijcitur: etiam si ab ægri errore contigerit. Idque frequenter nostris temporibus viuuenit: quam calumniam vt deuitent quam plures medicorum, propriam existimationem pluris facientes, quam ægrotantium salutem, nullum magnæ efficaciæ præsidium, aut quod alioqui adnotari possit, præscribunt. Nam si v. g. sanguinem mittunt, tres, aut quatuor vncias non excedunt, si pharmacum exhibent, à manna, sirupo ros. solutiuo, similibusque medicamentis non recedunt, eaque exhibent quantitate, vt infra medio critatem potius, quam supra euacuent. Qua quidem medendi ratione medici prædicti tutò sibi ipsis cauentes, miseros ægrotantes in vitæ discrimen sæpe traducunt. Hoc autem faciendum esse non suadet Hipp. & multò minus Christiana religio. Sed dum hæc administrantur remedia, ægrotantium errata diligenter obseruanda esse nos admonet. B

Contra modernos.

IN LIBRVM HIPPOCRATIS. C

Præceptionum.

PROSPERI MARTIANI PRAEFATIO.

Hic liber præceptionum inscriptus, in quo quid Medico faciendum sit, aut fugiendum in arte, tum comparāda, tum exercēda continetur, omnium Hippocratis librorū obscurissimus est. Auctor enim non consuetæ modò breuitati intentus sermoni obscuritatem attulit; sed dedita opera eam affectasse videtur, & maximè in ea parte, in qua medicorum, & ægrotantium vitia manifestantur, indicans nempe, quæ ad communem vtilitatem faciunt aperta oratione, quantum fieri potest, enarrāda esse, nè obscuritas orationis errandi occasionem præstet. Quæ vero maledicentias, & vitiorum reprehensiones continent obscuritatibus obuelanda esse: nè rectorum aures offendantur, simpliciumq; hominum mentes ad vitia antea sibi ipsis ignota concitentur. In hoc igitur libro dilucidando multum inuigilauit Zuingerus, verum cum plurima assequi non potuerit, à recepta lectione non minimum recedere coactus est. Multum pariter & nos insudauimus. Quid verò nostri præstiterint labores, lectores videbunt. D

Mar.n.1. *Vers. 12. Si enim ex his quæ palam perficiuntur ratiocinatio initium fecerit in mentis potestate comperiet, ipsa ab alijs singula suscipiens.*

In mentis potestate esse ea dicuntur, quæ ab ea possidentur: ea verò mens possidet, quæ verè esse certò cognoscit. Quum ergo per vniuersalia probabilia tantum (vt ipsa vocat) figmenta in rerum cognitionem quis peruenit, huius mens eorum compos dici non potest, quia de illis cognitionem certam non habet. Sed tunc solum quando ratiocinatio initium fecerit ex illis, quæ palam perficiuntur: ab ijs inquam, quæ sensu fuere percepta. Mens enim singula ab alijs, idest, à sensibus suscepit, & sic ea certò nscit. E

Mar.n.3. *Vers. 31. Vtilis est autem, & varia prædestinatio, &c.*

Admonet Medicum Hipp. vt quando ad curandum ægrum accedit, plura remedia administranda proponat, nec vno tantum præscripto discedat: asserens, eo solo ægrotantem sanandum fore. Quia cum varia sint morborum symptomata, variasque subeant mutationes, per quas in longos morbos protrahi contingit, vnico tamen remedio proposito occasionem suscipiet

A ſcipiet æger dubitandi, nè eum ſpreuerit Medicus, & non omnibus neceſſarijs præſcriptis, eum deſeruerit. Varia igitur proponar: neceſſaria verò tantum adhibeat. Aegrotantem interim admonendo, morbos aliquando varias mutationes habere, & diutius perdurare: vndè plura remedia ſint adhibenda, eaque omnia temporum occaſione adminiſtraturum polliceatur, & nè in ſuſpitionem incidat fore, vt eum medicus deſerat, de mercede poſt comparatam ſanitatem perſoluendam cum ægroto conueniat. Hoc enim pacto huiuſmodi ſuſpitio omninò tolletur, quæ ægrotanti admodum noxia eſt, potiſſimum in morbo acuto. Quomodo autem circa talem conuentionem de mercede ſe gerere debeat Medicus, docet Hipp. ibi. Morbi autem celeritas temporis occaſionem non præbens, &c. inquit igitur, quando morbus propter acutiem non dat inducias, & reuertendi tempus ad pactum confirmandum non datur, non debere medicum rigidè, & tenaciter cum ægroto tractando de mercede non
B conuentum deſerere, ſed liberaliter etiam cum iactura conuenire, propriæ exiſtimationis maiorem habens, quam vtilitatis, rationem; cum ſatius ſit, ſeruatis ingratitudinem, & auaritiam exprobare, quam lethaliter affectos emungere; conuenientem mercedem rigidè expoſtulando. Verbum enim *προμυσσειν*, quod emungere ſignificat, aptè ſatis modum exprimit, quo in conuentionibus vtuntur homines: ſicuti enim qui emungit lac paulatim, & quaſi violentia quadam trahit: Ita mercedem, aut pretium alicuius rei cum aliquo conueniens, paulatim ad mercedem maiorem aduerſarium trahere conatur. Hac igitur ratione in morbo acuto merces rigidè non eſt conſtituenda, & ſi (ſubiungit) aliqui id exoptant, ægrotantes de mercede omninò conuenire volentes: ius hoſpitij, ſeu amicitiæ, & facilem morbi expulſionē proferentes, quorum prætextu medicum ad curationem ſuſcipiendam quam minima mercede conſtituta compellere ſtudent, digni quidem, qui negligantur, non autem qui affligantur.
C His ergò (inquit) te oppones magnanimitate, afferendo, eos vt à morbo vexatos apud te ſatis excuſatos haberi, inſtar eorum, qui in mari continuis mutationibus ſubiecto vela dantes, in nullo ſe conſtantes exhibent. Nam bonus medicus fide magis, quam rigore medetur.

Verſ. 53. Si enim affuerit erga homines amor, adeſt etiam amor erga artem, hoc eſt, Mar.n.5.

Si Medici charitatem habuerint ergà homines, & illis opem ferre ſolo amore procurauerint, erit etiam amor ergà artem, quia homines artem medicam in pretio habebunt, medicoſque ipſos amore proſequentur.

Verſ. 60. Fortunæ tamen indigi. Mar.n.6.

Medicos in ignotantiæ profundo verſantes fortuna indigere ait, quia niſi bona ipſis faueat fortuna, nihil boni præſtare ex arte poſſunt.

Verſ. 66. Laudantes in odio mali auxilij. Mar.n.6.

D Hæc verba prolata ſunt in eos medicos, qui ſibi ipſis laudem comparare ſtudent, aliorum medicorum curationes reprehendendo.

Verſ. 66. At ægrotantes natant in vtraque improbitate, &c.

Quotquot in præſenti contextu leguntur verba, tot difficultates emergunt, vt impoſſibile videatur aliquem rationabilem ſenſum illus adaptari poſſe. Hunc tamen haud ineptum exiſtimo. Medicorum malitiam enarrauit in præcedentibus. Nunc verò ægrotantium improbitatem manifeſtat, quæ eadem continet, quæ in medicis adnotauit, ignorantiam ſcilicet, & auaritiam. Ignorantiam quidem præſeferunt ægrotantes, quando vt minus impendant, medico artis perito vſque ad perfectam ſanitatem non ſe committunt. Verum cum primum morbum remitti perſentiunt, medicum dimittunt. Cæterum cum morbus indè protrahatur medicum denuò adhibere coguntur, & cum priorem recipere erubeſcant, alterum vocant,
E cui mercedem nouam conſtituentes, à propria auaritia ſeipſos deceptos cognoſcunt, & hoc modo dum ſumptus contrahere ſtudent, maiores incurrunt. Secundo loco ægrorum auaritiam carpit Hipp. quippè qui in omnibus ſumptibus tenues exiſtant, ſed potiſſimum in mercede medico præſtanda, ita vt, ſi conſequi poſſint, vt cum medico conſortium, & familiaritatem contrahant, tunc ſeipſos diuites iactant. Verum quando de mercede medico præſtanda tractatur, à ſumptibus ſe exhauſtos eſſe conqueruntur, negotiationes tamen multas habere, tum in pecuniarum redditibus, tum ex agricultura profitentur, ex quibus mercedem medico pollicentur. Verum ſanitatem conſecuti illa exigere, vt medico ſatisfaciant, negligunt. Et hic eſt verus præſentis ſententiæ (ni fallor) ſenſus, cui verborum ſeriem ſatis conuenire, Græca le-

ctione diligenter perspecta patebit. Quæ quidem latinitati donari, etsi minus eleganter in hunc modum posset. *At ægrotantes afflicti natant in vtraque improbitate: eo quod potiori in arte curationi se ipsos non commiserunt ad finem vsque. Remissio enim morbi alicuius magnum ægroto effugium præbet*, idest, facit vt æger plura deuitet, atque recuset: vnde medicum dimittit, quapropter sanam affectionem cupientes eundem vsum (prioris medici) semper admittere nolunt, medici varietati se adaptantes. Sumptuum quidem multitudine ægroti carent (quia eas omni ingenio deuitant) morum prauitate in congressibus se ipsos subijcientes, cum inde ingrati fiant. Dum enim hi in medium incidunt, proprij decoris nullam rationem habentes, adeò se ipsos deprimunt, obsequium immodicum medico præstantes, vt inurbanitatis crimen apud vulgus subeant. Ingrati verò fiunt (quia verbis tantummodo, & obsequijs medico satisfacere profitentur) Quum vero consequi possunt, vt consortium (acquirant cum medico) ditantur (hoc est seipsos diuites iactant) de mercede (dum tractatur) exhauriuntur (idest pecunijs seipsos exhaustos conqueruntur. Sani esse volentes (quando eos ægrotare contingat) quæstum ex vsura, aut re agraria affore producentes. At postea de illis quæstum facere (seu exigere) negligentes (nè modico conuentam mercedem persoluant.)

Aegrorum ingratitudo.

Mar. n. 6. *Vers. 74. Remissio enim, & intensio ægrotantis medicam administrationem requirunt.*

His adfert rationem Hipp. cur, quæ de medicorum, & ægrotantium vitijs dicta sunt, satis esse debeant. Quia scilicet ad medicos quatenus medici sunt prædicta haud spectare debent, quorum munus est, ægrotantibus opem ferre, & corporis morbos, non animæ corrigere.

Mar. n. 7. *Vers. 83. Hoc enim iureiurando affirmare possum, quod medici ratiocinatio nunque alteri inuidere poterit. Imbecillis enim hoc modo apparebit. Sed magis (hoc faciunt) forensibus exercitationibus dediti. Quamquam neque hoc falso cognitum fertur. Quod in omni copia inopia inest.*

Iuramento se affirmare posse ait. Quod nullus medicus, qui verè medicus sit, & prudens vnquam inuidia motus in alterum medicum ratiocinari poterit, ita enim & ingenio, & potentia imbecillis videbitur. Hoc enim forensibus conuenit, quibus quidem dum clientium causas in foro coram iudices defendunt, seipsos extollere, aduersariosque contumelijs, iniurijsque lacerare consuetum est, neque id illos quidquam dedecet. Quamuis (subiungit Hipp.) illud etiam vetum sit. Quod in omni copia inopia inest, & qui plura iactat, minus possidet, quique pluribus propriam causam tueri conatur, iniquiorem quoquo pacto reddit. Vnde nimia verbositas, & contentio ipsi met nocet.

Mar. n. 8. *Vers. 92. Qui vero ægrum sibi commissum habet, si artis inuenta demonstrauerit conseruans, non mutans naturam præsentem remunerationem, aut (contra) diffidentiam statim reportabit. Hominis enim bonus habitus natura quædam est naturæ circumficta victum non alienum (habens) sed valde congrua & spiritu, & calore, & humorum concoctione vndiquaq. & vniuersa victus ratione, ac alijs omnibus composita, ac constructa, &c.*

Hic locus obscurissimus est ob multa, potissimum verò propter verbum ἀποίσει quod Cornar. transtulit auferet. Versio quidem, quæ etsi vocis proprietati accommodari potest, sensum tamen absurdum reddit. Quare Calui interpretatio mihi accommodatior videtur eamque secutus est Zuingerus, vertit enim, reportabit; ita vt sensus sit huiusmodi, mala est aliquando ægrotantium impatientia, vt non nulli à doloris vehementia superati se ipsos vita exuerint, propter hanc igitur causam celeritatem in medendo desiderabat Hipp. quam quidem in remediorum multitudine idiotæ reponentes de medico cautè, & prudenter procedente conqueruntur, aut saltem aliquid solitæ mercedis detrahunt. Sæpe etiam id eius inscitiæ adscribentes in diffidentiam circa eum cadunt. Quomodo igitur cum talibus procedendum sit, docet hoc loco Hipp. & inquit. Si medicus ægrotanti sibi commisso demonstrauerit, artis inuenta consistere, non in permutatione naturæ, quæ contrarijs perficitur medicamentis, tum alterantibus, tum euacuantibus, sed in eiusdem conseruatione, quæ in congrua quadam moderatione consistit. Si inquam id fecerit medicus, sinistram de se opinionem omnem ab ægrotante tollet, & quamuis continua remediorum varietate non vtatur, & aliquando ab his penitus desistat, non tamen remuneratione consueta priuabitur, sed præsentem idest, quæ singulo die medico dari solita est quotidiè recipiet. Quod si è contra id non præstabit, diffidentiam statim reportabit. Qua ratione artis inuenta in conseruatione naturæ consi-

Cornarij versio non recepta.

Quomodo Medicus tollat sinistram de se ægrotanti opinionem.

A consistant, demonstrat dum inquit. Hominis enim bonus habitus, & ex consequenti sanitas, quæ à medico intenditur, natura quædam est ipsi naturæ circumficta, hoc est dispositio quedam conformata, & similis ipsi naturæ, similique motu (naturali inquam) conseruata, valdè congrua effecta ipsi naturæ, mediante spiritu, calore, & humorum coctione vndiquaq. per omnes corporis partes celebrata, quæque ijs comparatur, quæ sub ratione victus continentur, res non naturales vocarunt posteriores. Hæ enim sunt instrumenta, quibus natura ipsa in naturali dispositione conseruatur, quæ ideo ita disponi debent, vt ipsi congrua sint omninò. Nisi (subiungit) aliquis defectus in natura fuerit à natiuitate, qui magnus sit, nam eo casu procedendum esset non ijs, quæ communiter sanæ naturæ conueniunt: sed ijs, quæ defectuosæ illius met ægrotantis. Quando enim defectus ille congenitus est, & magnus frustra illum tollere conamur, quare tunc satius est similibus defectuosæ naturæ procedere, Res non naturales.

B quam contrarijs, nam defectus ille instar sanæ naturæ est tractandus. Cum verò vitium illud fuerit exiguum, vt eius remotio sperari possit, tum naturæ sanæ similibus, & defectuosæ contrarijs occurrendum esset. Nam defectus etiam paruus est quid præter naturam, & quatenus talis remouendus est, non solum, si est à natura, siuè congenitus, sed etiam si ad tempus, idest, si modo accedit, & per aliquod tempus perdurat, modo recedit.

Vers. 111. Optanda est etiam dispositio extra enim existens tardæ est disciplinæ. Præsentium quidem nihil perficit, non præsentium vero tolerabilis memoria existit. Fit itaque omnia tentans nihil voti compos cum iuuentli peste decori negligentia, & præfixis terminis, & promissione iuramentisq. maximis Deorum causa. Mar.n.10.

Hoc modo igitur Græcum contextum verterem, quorum verborum hic est sensus. Quicunque naturalem inclinationem, dispositionem vè diuersam habet ab eo, cui applicantur, ij tardè admodum illud aggrediuntur, seroq. eius disciplinæ se ipsos subijciunt. E contra

C verò ad aliquam artem à natura dispositi, hi à primis annis circa eam exerceri incipiunt. Propter hanc igitur causam desiderat in medico Hipp. dispositionem, qua deficiente nullus ad artis perfectionem peruenire potest. Huiusmodi enim homines, cum serò artis disciplinæ se subijciant, dum ratione ætatis prouecti esse deberent, tyrones penitus existunt, ingenijque perspicuitate, quam iuuentus præbet, omninò carent; vndè in plurimis eos deficere necesse est. Nam eorum, quæ peragenda ipsis occurrunt. (propter inexperientiam) nihil perficiunt, quæ verò non præsentia sunt, tolerabilis memoria est, hoc est, non parum est, si illorum recordentur, non enim ex præteritis quidquam vtile elicere possunt, vt boni artifices euadant. Tales ergo iuuenili peste, præsumptione scilicet, tyronum propria (supponit enim tardè ad artem eos accessisse, & ideo etsi ætate sint adulti, peritia tamen iuuenes exi- Conditiones Medico conuenientes.

D stunt) cum decori negligentia: vndè eorum, quæ medicum dedecet, pertractare non erubescunt, & præfixis terminis, & promissione, & iuramentis maximis Deorum causa omnia tentant, omniaque audent. Qui enim artis medicæ difficultatem, & errandi occasiones, quæ circa eum contingunt, nondum sunt experti, de ea nimis confidentès, salutis, aut mortis certos præfigunt terminos, quos non asseuerant modo, sed iuramento Deos ipsos inuocanres eorum certitudinem confirmare non verentur.

Vers. 115. Dum medicus præest morbo cum assidua lectione, &c. Mar.n.10.

Medicorum vulgarium conditione patefacta ad probos medicos sermonem conuertit, & docet, quomodo peritus medicus se gerere debeat potissimum cum præfatis, inquit igitur. Dum medicus præest morbo, hoc est medicus, qui alicuius morbi curationem suscepit, assiduè, & frequenter ægrum inuisere debet, & instruere adtantes, comprimereq. arrogantiam idiotarum tumultuantium, imitantiumque sermones ex metaphoris. Per idiotas intelligit, Quid idiota.

E hoc loco medicos imperitos, & vulgares, quos idiotas vocat, tum quia instar idiotarum imperiti sunt, tum etiam, quia horum maxima copia adest vbique, hi igitur sermones ex metaphoris imitari dicuntur: quia dum de morbo discurrunt, cum nihil ei propriè conueniens habere cognoscunt, in metaphoris, exemplisq. continuò persistunt. Idiotarum inquam congregatorum ægri inuisendi gratia, & discurrentium circa morbum ipsum, etiam sæpè antequam morbus se prodat, & eius natura pateat. Talium igitur (subiungit Hipp.) vbi etiam præfectus essem, non sanè in curatione collectitia, & tumultuaria eorum conuenirem

 (quia

(quia cum huiusmodi imperitis altercari medicum prudentem dedecet) verum confidenter auxilium peterem (medicorum scilicet peritorum) cognitionis enim decoræ scientia in his dispersa est. Hæc etiam referri possunt ad idiotas, qui medicinæ cognitionem profitentes, postquam vulgaria quædam perceperunt, etiam si in reliquis penitus imperiti sint; cum medicis tamen altercare non erubescunt. Cum huiusmodi igitur hominibus contentionem subire non oportet, sed alterius medici periti auxilium petere: cuius ope non ægrotanti modo opitulari, sed etiam prædictorum petulantiam compesci poterit. Hac digressione absoluta sermonem denuò conuertit ad medicos, de quibus institutus erat sermo: & quomodo se gerere debeant humaniter eos docet. His ergo (inquit) imprudentibus necessario existentibus consilium præbeo; vtilem eos habere exercitationem, post cognitionis dogmatum penuriam; hoc est, ex quo dogmata artis ignorant, & ad ea consequenda se ineptos cognoscunt: vtili exercitationi se conferant; eique diligenter incumbant. Quia, postquam circa eam diu se exercuerint, ad vniuersalia dogmata acquirenda aptiores fient, quis enim (subiungit) multifidam dogmatum sectionem se verè cognoscere posse sperarit citra exercitationis constantiam? Quapropter hos admoneo, dicentibus quidem attendere (vt dogmata assequantur) facientibus verò insistere, vt vtilem acquirant exercitationem.

Medica non debet altercari cum idiotis.

A

B

Mar.n.11.

Vers. 125. Si quis cæco attendat, velut res magni timoris cauendus est, & gratia per quam vnitas perit.

Admonebat nos superius Hipp. nè diutius ægrum in exacta viuendi ratione contineamus; quia contracta diæta diuturna concupiscentiam in ægrotante erigit, propter quam grauiores tandem errores committunt, quapropter aliquantisper ei indulgendum. Verum & hæc indulgentia moderata sit, quippe quæ morbum producere sæpe solet, propter hoc igitur summa diligentiæ æger custodiendus est: quando in vtroque excessu adest periculum vitæ, idque cæcorum exemplo declarat in præsenti sententia: & inquit: Qui cæco attendit, eiusque custodiæ præest, illi exacta diligentia prospicere debet: velut res magni timoris: & eas gratias ei denegare, quæ in eius exitium tendunt. Hic est enim (ni fallor) sensus illorum verborum ἢ χαρὶν δι᾽ ἧς ἑνότης. Vnitatis enim nomine indiuiduum non impropriè appellat. Nam indiuidua propriè sunt, quæ numerationi subijciuntur, quæ per vnitates procedit. Hic igitur medicus ægrotantis curam suscipiens, quem & morbi vehementia, & mortis timor quoquo pacto obcæcarunt; illum diligenter custodire debet, nè propter errata, aut nimiam indulgentiã in vitæ discrimen adducatur. Verum instabit quispiam: si indulgentiam morbum protrahere nuper dixit; cur modo mortis periculum eos incurrere cæcorum exemplo ait? Num quia (vt idem Hipp. lib. 7. epid. sect. 2. vers. 169. iuxta Græci contextus lectionem dixit) diuturna periculosa?

Medicus & æger assimilantur cæco & custodi suo.

C

D

Mar.n.12.

Vers. 134. Parua causa sanationem soluit, nisi quid circa locum principem affectum fuerit. Quapropter affectio per consensum à tristitia inducta vexat: quidam sanè ex alterius consensu vexantur.

Causa quælibet, siuè externa, siuè interna, cum leuis est, morbum facilem, leuemque inducere solet: & qui spontè, & absque medici præsidio tollitur, idque significauit, per illa verba ἄκεσιν λύεται: idest, sanationem soluit, ratio autem huius ex eo dependet: quia sicuti remedia morbos soluere dicuntur, quia eos tollunt: ita parua causa sanationem tollere dicitur, quia medendi necessitatem aufert. Affectiones igitur à leui causa dependentes medicam curationem non exposcunt: nisi (subiungit Hipp.) affectio circa membrum aliquod princeps existat, quod morbum effectrice causa maiorem faciat, aut saltem foueat. Huiusmodi membrorum principalium affectionem morbi apparatum dicimus, cuius ratione quælibet occasio etiam leuissima morbos grauissimos inducere solet, & diutius perseuerantes, imò etiam morbus ipse, quamuis minimus, si principem partem occupat, non est despiciendus: cum hic magnus ratione dignitatis (vt loqui solet Gal.) existat, cuius rei exemplum adfert affectionis ex tristitia inductæ, quæ etsi à leui causa, quæ tristitia est, ortum habeat, non tamen spontè soluitur: sed artis auxilio eget, ratio subintelligitur, quia tristitia est passio membri principalis, cordis inquam, cui cæteræ partes facilè con-

Affectiones partium principalium, & si leues æstimandæ.

E

A consentiunt, & indè ægrotant. Nam certum est (subiungit) quasdam particulas ex alterius consensu vexari.

Vers. 137. Proprior vehementis amorem indulgentia.

Ita ad verbum interpretatur Græca lectio, quibus verbis docemur, indulgentia tutius nos posse vti circa eos, qui laboris amantes plurimum se exercent. Huiusmodi enim naturæ sicuti pleniorem victum exposcunt, ita errores facilius ferunt. Iuxta doctrinam aphoris. v. sect. I. Mar. n. 13.

IN LIBRVM HIPPOCRATIS.

B *De Natura hominis*

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

De humana Natura tractarunt Philosophi: tractarunt & Medici, illi quippè hominem considerantes quatenus ens naturale; hominis principium statuere id, quod & aliarum etiam rerum naturalium commune principium est. Quapropter qui naturæ elementa existimabant; aut aerem, aut ignem, aut aquam, aut terram, aut ex his duo, vel omnia; hi etiam hæc eadem tanquam hominis naturam, & elementa constituerunt. Medici verò, qui humanam
C considerant naturam, non simpliciter, vt ens naturale; sed quatenus sanus est, & ægrotat; rem ipsam proximius considerantes, hominis elementa non prædicta, sed proximiora statuere. Humores videlicet corpus humanum, tum constituentes, tum conseruantes. Sicque horum alij sanguinem, alij pituitam, bilem alij, alij melancoliam hominis principium posuerunt. De natura ergo hominis pertractaturus Hipp. à principio protestatur, se de ea non Phisicè, sed medicè tractaturum, & proindè non disputaturum, an homo principium habeat aerem, an ignem: aut terram, aut aquam; quod Philosophi factitarunt, quos insuper redarguit, non certè, quia naturam altius disquisiuerint, quam conueniret. Elementa omnium rerum prima hominis principia statuentes; verum quia vnum tantum, & illum quidem, quod nullo modo in homine sensu percipitur, quod necessario euenire deberet, si vnicum tantum esset principium, non enim haberet alterius mixtionem, quæ ipsum confundendo celaret, vt euenit ijs, (Hipp. tract. de Nat. homi. medicè, non phisicè.)
D quæ ex pluribus componuntur, & hic est sensus illorum verborum, quia non manifestum est vnum (dictorum scilicet) in homine esse. Quapropter horum error maior apparet errore medicorum, & minus excusari potest, quia si hi humanæ naturæ principium constituerunt, aut sanguinem, aut bilem, aut pituitam, aut melancoliam. Hi etiamsi veritatem non sunt assecuti, propriæ tamen opinionis aliquod fundamentum habuerunt. Quod enim principium asserebant in homine esse, poterant demonstrare. At philosophi, quia nec aerem, nec ignem, nec terram, nec aquam in humano corpore indicare possunt, stultè satis aliquod eorum humanæ naturæ principium statuerunt. Quare cum elementum in homine non percipiatur sensu, certissimum argumentum est, illud aut non esse primum, aut non solum. Res enim sensibus non apparent, aut quia re vera non adsunt, aut quia alijs permixtæ absconduntur. Horum igitur philosophorum opiniones, etsi varias vnico tamen argumento destruit, verbisque (Error philosophorum.)
E adeo manifestis illud proponit, vt expositio nostra superflua sit. Medicorum verò opiniones eodem argumento reijci non poterunt, quia quod hominis principium statuunt illud sensu demonstrari potest, cuius principij dispositiones varias, ex eo contingere asserebant; quia à calido, & frigido coactum varias humorum species produceret. Horum ergò opiniones omnes eo confutat argumento potissimum: quia si vnum tantum esset principiũ humanæ naturę, homo non haberet, vndè doleret, sed & alias rationes contra eos adducit, quæ simplici lectione patent omnibus.

Vers. 105. Etenim pharmacum vbi corpus intrauerit, primum quidem ducit, id quod ex omnibus in corpore existentibus, sibi maximè secundum naturam fuerit. Mar. n. 10.

Quomodo medicamenta purgantia humores è corpore educant, maxime dubitatũ fuit, &

quamuis plerique existimauerint ratione familiaritatis id fieri, quæ inter medicamentum purgans, & humorem intercedit, huius loci auctoritate permoti; quia sicuti (vt ait Hipp.) A

Quo Medicamentum purgans agat.

plantæ humorem è terra eliciunt, qui magis sibi ipsis familiaris est, & secundum naturam, deinde, etiam alios familiari deficiente, ita medicamentum, primo humorem purgat, qui sibi est maxime secundum naturam, deindè vero etiam alios. Non defuere tamen, qui aliter senserunt ob varias difficultates, quas prædicta opinio recepit, potissimum verò, quia si suppositorium paretur, vt ait Dioscor. ex veratro albo: aut idem medicamentum plantæ pedum, aut ventri applicetur, vomitum facit, humoresque sursum educit, non adse, sed in contrarium, signum euidens medicamentum purgans non attrahere ad se humores, sed potius expellere.

His tamen non obstantibus præfatam opinionem tueri posse existimo, quamuis affirmare non audeam Hippocratis sententiam fuisse, qui euacuationis modum, seu rationem non expressit: sed dixit tantummodo quodlibet medicamentum quemcunque humorem educere, B non tamen æquè omnes, & indistinctè: sed primo eum, qui eius naturæ magis conuenit, indè vero alios, an vero id præstet, illum attrahendo familiaritate substantiæ, an expellendo odio, & inimicitia, non expressit. Nam illa vox familiare, quæ in Latino contextu legitur, propria

Exemplum Hipp. explic.

liberalitate ab interprete addita est. Nec exemplum quod Hipp. adducit plantarum eò tendit, vt demonstret, medicamentum eo modo humorem peculiarem naturæ proprietate educere, deinde alios, quo plantæ succum è terra eliciunt propriæ naturæ conuenientem: deinde etiam alium, si familiaris deficiat, quare hoc exemplo non probatur medicamenta humores purgare attrahendo magis, quam alio modo, sed tantummodo analogiam quandam vigere inter humorem, qui purgatur: & medicamentum, cuius virtute purgatio fit. Quo quidem supposito non est inconueniens id ratione familiaritatis substantiæ fieri: quatenus me- C dicamentum humorem ad se trahit, & cum eo è corpore exit per regionem naturæ medicamenti conuenientem. Ad instantiam vero adductam respondeo: virtutem purgatiuam me-

Virtus purgatiua est in spiritibus.

dicamenti consistere in spiritibus quibusdam, qui sunt instrumenta actionis, quæ à forma specifica medicamenti prouenit: qui quidem spiritus tunc exeunt ab eo, cum primum à calore corporis incalescit, & actuatur ad operationem. Hi igitur spiritus sunt, qui cum humore familiaritatem habent, qua mediante vbi à medicamento egressi fuerint, illum ad se trahunt, & simul è corpore exeunt per regionem naturæ medicamenti conuenientem, exquo fit vt medicamentum purgans in quacunque parte corporis actuetur: semper purget, & per partem, quæ eius naturæ conuenit, vnde veratrum album sedi inditum per vomitum purgat: quia spiritus egredientes à medicamento proprietate naturæ ad ventriculum feruntur, & secum humores familiares trahunt & purgant. D

Mar. n. 11.

Vers. 115. Et iugulatis, primum quidem sanguis calidus, & ruberrimus profluit: deinde pituitosior, ac biliosior.

Ex hoc loco manifestatur, in quanto errore versentur illi, qui in quolibet morbo sanguinem mittunt: etiam si à cachochimia dependeat: ea delusi opinione, vnà cum sanguine humorem peccantem educi, quotiescunque in venis existunt, quia si in iugularis, & iis, quibus sanguis abundanter extrahitur, primum rubentissimus, & qui optimus est, profluit: deinde pituitosior, & biliosior. Secta vena, per quam moderata fit euacuatio, is tantummodo euacuabitur, qui optimus erit in corpore, remanebitq; vitiosus, vnde cacochimia augebitur, quod

Sanguis non est mittendus in chacochimia.

quidem attendentes medici antiquiores, qui in secanda vena præcepta artis constituêre in morbis à cacochimia dependentibus, à sanguinis missione abstinendum censuerunt, & potissimum biliosa; quando hæc non educitur, nisi postquam sanguis in totum exhaustus est. Quod E

Mar. n. 12.

si Hipp. secundo Acutorum, vers. 20. sanguinem mitti iubet, donec multo rubicundior fluxerit: aut pro puro, & rubicundo liuidus; signum euidens, aliquando prius exire eum, qui deterior est, id euenit ratione inflammationis internæ, cuius gratia sanguis, quæ in inflammata parte residet, aut locis proximioribus, diuersus est ab eo, qui est in reliquo corpore, & ideo si vena aperiatur, quæ proxima sit loco affecto, & cum ea rectitudinem habeat, quod omninò faciendum supponitur, primum exit ille, qui ab inflammatione vitium contraxit, deinde qui in reliquo viget corpore. Et hæc est potissima ratio, cur in inflammationibus, & alijs quibusdam morbis, in quibus materia alicui parti infixa est, quæque alio ingenio educi

non

A non possit, & vrgeat malum, vt in Apoplexia, statim ad venæ sectionem confugiendum sit, etiam si cacochimia adsit, quæ propriè purgatione esset remouenda. Verum in alijs morbis absque inflammatione plerumq. suspecta est venæ sectio dum sanguis eodem modo se habet in toto corpore ob allatam rationem, potissimum verò si adsit febris propter rationem, quam adduximus, tertia coacar. Prænot. vers. 79.

Vers. 121. Quamuis viscosissima sit, & per vim moxione, post bilem atram trahatur. Mar.n.12.

Pituitam cæteris humoribus frigidiorem esse sensu patere demonstrat, quia si eam statim excretam tangas, frigidissimam aliorum respectu comperies, quamuis nonnihil adscititiæ caliditatis in excretione ipsa eam contraxisse sit verisimile, omnia enim per vim attracta incalescunt. Et hæc post atram bilem maxima vi trahitur. Si igitur pituita, ex attractionis violentia aliquantisper excale facta, frigida tamen actu percipitur; signum euidens est, eandem
B ex sui natura frigidissimam esse. Quasi necessaria consequentia deducatur qualitates, quæ actu vehementes perpetuò existunt, eiusdem facultatibus respondere.

Vers. 133. Bilis autem per æstatem, & autumnum corpus possidet. Mar.n.14.

Ea ratione, qua sanguinem in vere auctum æstate adhuc vigere supra determinauit, eadem planè nunc bilem æstate multiplicatam in autumno etiam dominari demonstrat, hoc loco Hipp.

Vers. 153. Si enim eidem homini, idem pharmacum quater in anno dare volueris, vomet tibi hyeme quidem pituitosissima, vere autem humidissima, æstate biliosissima, autumno nigerrima. Mar.n.16.

Superius demonstrauit Hipp. quatuor humores semper in corpore reperiri, idque pluribus rationibus, potissimum verò, quia si eidem homini medicamentum dederis phlegmagogum
C semper pituitam purgabit, si cholagogum, bilem, si melanogogum, melancoliam: & si eundem sauciaueris, quouis tempore sanguis egredietur. Nunc verò vt probaret humores præfatos pro anni temporis diuersitate vnũ magis vigere in corpore, hoc vtitur argumento. Quia si alicui vnum, & idem medicamentũ quater in anno dederis, æstate biliosissima purgabit, autumno nigerrima, hyeme pituitosissima, visq. huius argumenti in eo consistit: quia si medicamentum, quod peculiari virtute pituitam exemp. gr. purgat, bilem copiosam educat, id aliundè euenire non potest, nisi quia ille humor maximè abundat in corpore, qui ob perturbationem à medicamento inductam excernitur cum eo, qui pharmaco conueniens est. Vndè adnotare est, non dixisse Hipp. purgabit bilem, sed biliosissima, hoc est miscellam humorum, in quibus bilis copiosa apparet, idque magis euenit in purgatione, quæ fit per vomitum, in qua humores maiori impetu, & violentia mouentur, quam in ea, quæ fit deiectione. Hancque Cur Antiqui frequentius vomitu, quã deiectionibus vtebãtur.
D potissimam causam fuisse existimo, cur antiqui vomitionibus adeo frequenter vterentur, rarissimè autem deiectionibus, quando Hipp. præseruationis gratia nunquam vsus esse purgatione per inferiora: sed per vomitum semper, vt ex tertio de diæta, & lib. de insom. constat. quia enim nondum apparente morbo non ita constare potest, qualis humor maximè vigeat, per vomitum purgat, quo non solum hic [illegible] pharmaco conueniens educitur: sed etiam quilibet alius, quem in corpore abundare contingat. Quarè perperam colligunt nonnulli ex præsenti textu, medicamenta purgantia nullum particularem humorem educere, sed eum, qui maxime abundat. De hac re vide, quæ adnotauimus ad lib. de Insomn. vers. 136. Ex hoc contextu verò documentum admodum vtile ad praxim elicimus: Quotiescunq; medicamentum purgat humorem diuersum ab eo, qui ei conueniens est, hoc argumentum euidens esse, eum humorem maximè abundare in corpore, dummodo euacuatio cum tolerãtia sequatur, & conferentia. Nam aliquando medicamentum potatum intento fine frustrari didici- Documentũ vtile.
E mus à præceptore, lib. de Medicam. purgantibus à princ. ita vt humor peccanti contrarius euacuetur, sed eo casu, nec facilis adest tolerantia, nec conferentia vlla subsequitur.

Vers. 16. In summa medicum scire oportet opponere se contrarium instantibus, & morbis, &c. Mar.n.18.

Hæc subiunxit Hipp. vt significaret ea omnia, scilicet morbos, naturas, tempora, & ætates non semper indicare contraria, etiamsi à commoderatione aliquantisper recedant. Sed tunc solum quando magnus est eorum recessus, quod quidem importat dictio, instantibus, imò morbis præsentibus morbo quidem contraria sunt adhibenda, cæteris vero nequaquam, sed similibus

similibus ea coⁿseruare oportet. Nam eo tempore morbus est, qui instat: non cæteræ affectiones, in cuius rei confirmationem, dicebat Hipp. Victus humidus febrientibus omnibus conuenit, maximè pueris, & qui tali victu vti consueuerunt; vtriusq. enim sententiæ ratio est eadem. Quare morbosa affectio tantummodo contraria indicat, qua præsente reliquæ similibus potius sunt conseruandæ, & si aliquando earum ratione quidquam contrarij in morbis adhibere contingit, id faciendum est quatenus signa sunt recessus maioris, aut minoris à naturali statu illius affectionis, quæ tunc viget. A

Mar.n.19. *Vers. 199. Et corpora attenuare sic enim minime multo spiritu opus habuerint.*

De veritate præsentis sententiæ probabiliter dubitari posset, in qua asseritur corpora attenuata minori respiratione egere, quam his contraria: cum calidi sit attenuare, & quæ calidiora fiunt maiori etiam ventilatione egent. Hippocratis tamen opinionem veram esse persuadent, tum ipsius magistri auctoritas, tum etiam ratio. Corpora enim dum attenuantur, tariora, & transpirabiliora fiunt, & ex consequenti secundum interiores partes temperatiora, quod idem Hipp. lib. de Natura pueri vers. 325. testatus est, & eò magis, quia maior transpiratio, quæ fit per cutim, necessitatem respirationis minuit haud parum. Idem confirmat experientia. Qui enim à frigore ambientis vexantur, respirationem edunt longè maiorem, & frequentiorem, densata nimirum à frigore corporis externa superficie. B

Mar.n.27.

Mar.n.19. *Vers. 200. Porro quicunq. morbi à fortissima corporis parte fiunt, grauissimi existunt.*

Hæc pariter sententia primo aspectu falsa apparet, cum non videatur rationabile morbos in parte fortissima genitos ad debiliorem transmissos difficiles esse, & vice versa à debilioribus ad fortissimas depulsos facilius superari. Huius tamen sententiæ veritatem confirmat, quæ ab efficienti causa, & à partis laborantis virtute dependet. Quando enim in parte fortissima morbus aliquis generatur, is causam necessario fortissimam habet, & ex consequenti magnus, & vehemens existit, & ob affectæ partis dignitatem, & officium, cæteris partibus promptè communicatur. Qui tamen etiam si fortissimus in parte forti, & robusta permanens, aliquando superatur, nequaquam vero si à parte fortissima in debilem transmittatur. Nam si pars robusta causæ morbificæ resistere non potuit, quomodo quæ debilis est, morbum iam factum, magnumq. superare poterit? è contra verò in parte debiliori, à causa etiam leuissima morbi excitantur, & ideo debiliores esse consueuerunt, ita vt si ad fortissimam detrudantur, à partis robore tantò facilius superantur. In quorum confirmationem obseruatum est à Præceptore, vt sect. 1. lib. 2. Prædictionum, vers. 220. legimus, morbos sacros, qui à capite initium sumunt, grauissimos esse, deinde qui à latere, qui verò à manibus, ac pedibus maximè sanari posse, quia scilicet, in partibus debilioribus excitati, ad fortissimam, caput nempe transmittuntur. E contra vero Podagra violentior est, vt idem met loquitur lib. de affectionibus, omnibus eiusmodi morbis, diuturnissimus, ac ægrè cedens morbus, quia (vt vulgaris est opinio) à nobilioribus partibus ad ignobiliores procedit. Animaduertendum verò præsentem sententiam veram esse, dummodo morbus in parte, ad quam transmittitur, neque augeri, neque naturam trasmutare contingat; quia si v. g. inflammatio in parte debiliori excitata ad fortiorem, & nobiliorem transmittatur, longè periculosiorem morbum facit; quia inflammatio illa nouam morbi induit naturam, nempe in pleuritidem, aut peripeumoniam conuersa, si in latus, aut pulmones transmittatur affectio, quæ & ratione dignitatis grauior est, & quia febris acutior fit, cuius gratia periculum grauius est, & difficilior morbus. C D

Mar.n.16.

Podagra est morbus difficilis, quia materia à partibus nobilioribus ad ignobiliores transmittitur

Mar.n.20. *Vers. 206. Venæ crassissimæ sic se habent, &c.*

Hanc partem, quæ venarum distributionem à capite ad inferiores partes continet Gal. reijcit omninò, vt quæ nec magni Hippocratis, vt ipse ait, doctrinam sapiat, nec Polybi eius discipuli, ex ductus coniectura, quia quæ hoc loco afferuntur, omnia aduersantur ijs, quæ in secundo Epidem. libro de venis loquitur. Verum non animaduertit Gal. quod hoc loco tractatur penitus diuersum esse ab eo, quod in Epidemijs traditum est. Ibi enim distributionem venæ hæpatitis appellatæ profitetur, quæ in parte interiori spinæ adiacens per corpus vniuersum dispergitur. Hoc autem in loco distributionem facit quatuor parium venarum, quæ à capite in partes inferiores disseminantur, quæ cum inter se origine differant, in earum distributionis doctrina variari necesse est. Vtroque enim in loco eandem non contineri venarum distributionem constat ex eo, quia lib. de ossium natura vniuersam vena- E

Hipp. sent. de venarum origine a Galeno non intel lecta.

A venarum structuram describens, vtramque doctrinam præsentem scilicet, & quæ in Epidemijs tradita est ijsdem, ferè verbis descriptã in vnum copulauit, ex pluribus particularibus vniuersam venarũ anathomem constituens. Quo in loco exortũ venarum à quinq. fontibus deducit sumo, & mirabili artificio, vt in eius explicatione indicabitur. An verò præsens doctrina magni Hipp. sit, necnè, id parũ referre mihi videtur: quando non liber ex auctore: sed auctor ex libri doctrina auctoritatem acquirit. Certum est quidem, præsentem de venis tractationem Polybo haud indignam Aristotelem censuisse, quandoquidem cum ijsdem ferè verbis expressam sub Polybi nomine lib. 3. de Hist. Anim. cap. 3. registrauit, quam quidem ex hoc loco potius desumpsisse, quàm ex lib. de ossium natura est rationabile, vbi plura satis de hac materia pertractantur, quæ non subticuisset Aristoteles, si indè eam transtulisset: quandoquidem illius auctoris opinionem de venarum historia confutare profitebatur. Sed cuiuscunq. sit hæc doctrina, certum est, dum eam damnare, & Aristoteles, & Gal. contendunt, propriam detegere inscitiam, quippè qui summum Hipp. artificium circa materiam hanc non perceperunt. Sciebat enim Hipp. idque demõstrauerat apertissimè locis allegatis: venas ab hepate radicari, indèque per corpus totum diffundi, sed præter hanc distributionem, quam ratione originis considerauit, & quatenus per hanc alimentum toti corpori distribuitur, aliam insuper venarum communionem cognouit, cuius gratia morbi ab vna in aliam partem abscedunt: variasque, & à natura, & auxilio artis solutiones habere solent. Hæc igitur considerans quatuor hæc paria venarum à capite ad infernas partes distributa excogitauit, quæ sicuti apparent sensu, ita summa diligentia hoc anno 1616. in Archihospitali, sancti Spiritus publicè demonstrauit eccellens Diloasines Maria Castellanes iuuenis maximæ expectationis in arte, & potissimum circa eam partem, quæ ad anathomen spectat, palamq. fecit omnibus, nihil de venarum distributione ab Hipp. fuisse conscriptum, quod oculis non percipiatur. Adnotare què est summum Hipp. artificium, qui cognoscens venas à capite descendentes, dum iugulares venas ingrediuntur (à quibus ducto principio & origine ab hepate, ortum ducunt) & indè inferius procedentes in nouas propagines disperguntur, nihil habere ad inuicem, nisi ramificatio ab eadem venæ parte procedat, ideo in constituendis his quatuor paribus venarum præpostero ordine procedens à capite in partes inferiores, quæ infernè ascenderant in caput singulas ramificationes in proprium par dispersit, prout ab eadem venæ parte exortũ habent, quæ singula venarum paria ea ratione consortium habent ad inuicem, quia ijs fibris constant, quibus mediantibus omnia naturæ opera perficiuntur, ex hacque venarum distributione colligit, quam rationabiles sint morborum curationes per sectionem venarum, quæ iuxta allatam venarum distributionem fiunt, de quibus alioqui probabilis ratio afferri non potest. Ex earumdem fibrarũ participatione euenit, vt exterior vena cubiti promptius euacuet à capite, quam interior: quia venæ ascendentes in caput ab eadem parte venæ axillaris exoriuntur, à qua vena exterior cubiti. Et ex consequenti ex ijsdem fibris omninò constat. Valeant ergo anathomici recentiores, qui artem secandi corpora nouis inuentis ditasse profitentur, quando nec ea, quæ Hipp. tradidit, assequi potuerunt, quod quidem non in venis modo præfatis verificatur, sed etiam in neruis, & multis alijs particulis, quarum cognitio necessaria est, quæ verò isti inuenisse profitentur, ad certam curiositatem tantummodo inuenta sunt.

Hipp. de venis loquens defenditur.

B

C

D

Vers. 230. *Enitendum est autem, vt sectiones quam longissimè à locis faciamus, &c.* Mar. n. 22.

Ex hoc loco colligimus differentiam inter morbi præsentis curationem, & præseruationem imminentis, quia in priori casu venæ sectio à venis parti affectæ proximioribus molienda est, vndè perpetuum fuisse præceptori adnotauit Gal. 6. aph. 36. in morbis suprà iecur ex brachijs; infrà verò ab ijs, quæ in cruribus, & malleolis, sanguinem mittere. Cuius rationem adducit Celsus lib. 2. cap. 9. Neque ignoro (inquit) quosdam dicere, quam longissimè sanguinem indè, vbi lædit, esse mittendum: Sic enim auerti materiæ cursum. At in illo modo in idipsum quod grauat, euocari, sed idipsum falsum est: proximum enim locum primò exbaruit, ex vlterioribus autem eatenus sanguis sequitur, quatenus emittitur, vbi is suppressus est, quia non trahitur, nè venit quidem. Idem præceptum confirmauit Hipp. de omni euacuatione loquens lib. de loc. in Hom. sect. 2. vers. 285. His verbis, Cæterum morbi ea parte, qua proximi sunt, educendi sunt, & qua parte singulis exitus quam proximus est, extrahendi. Quod tandem etiam in euacuatione, quæ fit per medicamenta, magis particulariter expressit Mar. n. 55.

E

præsentem morbum per proxima vacuandum, imminente per longissima. in Aph. 18. sect. 4. qui habet. Dolores supra septum transuersum, qui purgatione egent, per A superiora purgari, significant: quæ vero infrà, deorsum. In præseruatione autem morborum, qui sæpius inuadere consueuerunt, quam longissimè ab affecta parte sanguinem mitti docet in præsenti sententia Hipp. cuius rei duplicem assignat rationem; nè scilicet magna mutatio derepente in parte laborare solita fiat. Nam ex tali mutatione plerumque commoti humores, & parte ipsa amplius debilitata ad eam fluxiones commouentur, vndè consueti morbi excitantur. Quod præceptum plurimi Podagricorum non animaduertentes, dum præseruationis gratia, aut venam sibi ipsis secari iubent, aut pharmacum assumunt: silentes dolores sæpè excitant. Alteram rationem adducit, vt per venæ sectionem à locis distantibus factam consuetudo remoueatur, perquam humores ad partem affici solitam defluere ex quacunque occasione consueuerunt. Ex quibus patet, reuulsionem, quæ à remotissimis fit partibus, in præsentium morborum curatione minimè conuenire, nisi symptomaticas euacuationes sistere B opus sit, tunc enim reuulsio facienda est, iuxta Hipp. consilium lib. vi epid. sect. 2. vers. 50. dicentis, reuellere oportet, si non quà oportet, repant. De qua quidem reuulsione contra Gal. mentem agemus in explicat. lib. de Hum. vers. 10.

Mar. n. 23. *Vers. 233. Quicunque pus multum spuunt citra febrem, &c.*

Quæ ab Hippocrate referuntur symptomata, excretio sputi purulenti sine febre, alui fluxio ex mucosis sanguinolentis, quemadmodum in dysenteria sine dolore, mictioq. vrinæ cum multa subsidentia purulenta, omnia inquam, ab eadem causa ortum ducunt, à plenitudine, scilicet, sanguinis crudioris ex insueto ocio genita. Cur autem sub forma sanguinis, qualis re vera est, non excernatur per sputum, & per vrinam, quemadmodum per deiectiones, rationem assignauit Hipp. pulcherrimam, & verissimam; quia sanguis, vbi è venis egressus statim educitur, nec in via tandiu moratur, vt in aliam speciem transmutari possit, talis excernitur, qualis C re vera est, vt contingit, quando in inferiorem ventrem procedit, nam quum via sit decliuis, non potest in transitu diutius morari, vt præfatam mutationem subire valeat. Secus verò in cæteris excretionibus euenit, veluti in ea, quæ fit per sputum. Nam in pectoris cauitate moram trahens corrumpitur, & puris similitudinem contrahit. Huiusmodi per sputum excretiones nostris quoque temporibus sæpius cõtingere rationabile est, verumtamen medici recentiores in destillationem à capite perpetuò eas reijciunt, quasi humores, qui & à toto, & à qualibet parte in quamlibet fluere possunt, in Thoracem solum necessario à capite defluere datum sit. Vndè mirum esse nemini debet, si circa curationem aberrantes intentum finem nunquam assequantur. Distinguuntur ergò præfatæ excretiones ab illis, quæ à capite originem habent; quia hæ à principio crudæ sunt, & paulatim maturæ ex pui incipiunt, in prædictis verò statim à principio matura expuuntur, quæ puris nomine intellexit hoc loco Hipp. & alibi etiam frequenter. Quæ vt à vero pure distingueret, quod & tabidi, & empyematici expuere D solent, addidit, sine febre, hos enim febris lenta perpetuò tenet. Pari quoque ratione subsistentia apparet in vrinis purulenta, quia pituitosa materia in renibus à sanguine disgregata concoquitur, & in puris speciem cum vrina excernitur, & quia eadem materia vlceratis renibus apparere solet, vt omnis vlceris suspitio tollatur, eam conditionem apposuit, vt absque dolore excernatur, partes enim mictioni destinatas vlcus habere sine dolore est impossibile. Hæc autem iuuenibus, & in vigore constitutis maiori ex parte contingunt: quia ætates dictæ ad sanguinis copiam producendam iuxta præfatum modum sunt dispositæ, tum propter caloris copiam, tum etiam, quia augumentum corporis ea ætate omninò cessanit. Nam eadem ratione sanguinis fluxiones è naribus his admodum familiares esse lib. 1. Prænot. vers. 97.

Mar n 6. Hipp. adnotauit.

Mar. n. 26. *Vers. 268. Quibuscunquè verò cruentæ vrinæ sunt, his venæ laborant. Quibuscunque* E *autem in vr ea crassa existente, &c.*

Tota præsens doctrina tribus aphorismis in quarto eorum secto comprehensa est, quam verò fideliter hæc transumptio facta sit ab Aphorismorum inuentore, in expositione prædictorum aphorismorum adnotabimus. Ij autem aphorismi sunt 75. 76. & 77. citatæ sect.

Mar. n. 27. *Vers. 272. Febres plurimæ à bile fiunt, species ipsarum quatuor sunt præter eas, quæ ab occultis doloribus generantur. Nomina ipsarum sunt, continens, quotidiana, tertiana, quartana, &c.*

Hac

A Hac breui oratione Hipp. Febrium humoralium naturam ante oculos nobis proponit, easque à bile originem habere aperte asserit. Quod dictum Gal. 2. de diff. Feb. 1. & alij, quamplurimi medicorum non benè percipientes auctori detrahere non sunt veriti, existimantes, eum asserere, has febres, ita à bile dependere, vt hæc sola earum omnium causa censenda sit: etiamsi contrarium in ipsiusmet verbis pateat manifestè: quando quartanam, atræbilis participem dicit, quam tamen inter febres ex bile paulò antè adnumerauerat. Bilem igitur ad harum febrium generationem concurrere intelligit Præceptor, non solam, sed vnà cum cæteris humoribus: quatenus scilicet, hæc calorem febrilem primum concipit, indè verò eundem humori sibi associato impartitur. Quæ quidem opinio si diligenter consideretur cæteris omnibus, quæ de generatione febrium receptæ sunt, longè rationabilior apparebit. Humores enim (bile excepta) partim ob crassitiem, partim ob naturalis temperamenti diuersitatem, febrilem calorem primò concipere non possunt, vndè bilis interuentu opus habent, quæ cum substantia tenuis sit: temperamentoq. calido, & sicco prædita, quotiescunque cæterorum humorum permixtione non contemperatur, sed ab illis segregata commouetur caloris tantum concipit, vt illum cæteris humoribus illi associatis impartiri possit. Quapropter, quemadmodum ligna viridia, & crassiora, ignem ex silice extractum excipere non possunt, nisi tenuiori esca intercedente: ita humores febrilē calorē absque bile concipere non possunt, & hoc modo febres ex bile fieri intellexit Hipp. Harum ergò febrium quatuor enumerauit species, seu differentias: præter eas, quæ ab occultis, internis scilicet, doloribus oriuntur. Sub hac enim specie eas febres collocauit, quæ pleuritidem, peripneumoniam, phrenitidem, cæterasque internas inflammationes concomitantur: quæ etiam si non, vt principalis morbus considerentur, sed potius, vt accidens quoddam morbi, febres tamen reuera sunt, & ab omnibus dicuntur. Dictas igitur quatuor species enumerat: priorémque continentem appellat, quia à principio morbi, ad finem vsque continuo ægrotantem affligit, nec ad internallum aliquod peruenit, quo nomine non continens modò propriè dicta comprehenditur, sed etiam quæcunque ad infebricationem non perueniens continua communiter vocatur. Secundo autem loco quotidianam reposuit, quæ cum manifesta intermissione, singulo die inuadit, cuius gratia quotidiana appellata est. Tertiam verò speciem, & ipsam intermittentem Tertianam vocat: eo quod tertio quoque die repetat. Quarto tandem, & postremò loco quartanam enumerat, ita dictam, quia quarto quoque die inuadit. Harum autem febrium diuersitatem statuit Hipp. non modo circa præfatos typos, sed etiam circa breuitatem, & longitudinem ipsius morbi, cuius causam in bilis copiam maiorem, aut minorem reposuit, ita vt continens omnium breuissima sit, quia plurima bile, eaque meracissima participat. Hac parum longiorem statuit quotidianam, quia à minori copia bilis dependet. His adhuc longior tertiana est, quia bilis minus particeps est. Omnium verò longissima statuitur quartana, eo quod in ea paucissima bilis viget. Veruntamen, quæ de prædictarũ febriũ longitudine, & breuitate statuta sunt à præceptore quotidianę experientię aduersari videntur: constat enim, tertianam febrem breuiorem communiter esse, quam quotidiana: quippe quæ septimum paroxismum non excedat, cum tamen quotidiana longissima sit, & rarò quadragesimum diem non attingat. Pro huius dubij solutione, quæ de harum febrium perduratione tradita sunt, eo modo accipienda, vt par acuties, & vehementia supponatur. Datis enim duabus febribus, quæ æqualiter moueantur, illa semper longior erit, quæ tertio quoque die accedit: quam, quæ singulo die: ob rationem in continente ab ipsomet illatam, quia citius colliquescit corpus frequentius à febre excalefactum, quam quod rarius: ita vt minus perdurare homo possit, cui rationi experientia quoque adstipulatur: cum videamus sæpissimè, tertianas, quas nothas dicunt, ad menses, & annos perdurare, quamuis (vt existimo) Hipp. de huiusmodi cronicis febribus non veniat intelligendus, sed de illis, quæ communiter fieri obseruantur. Longitudinem verò, & breuitatem harum febrium à minori, aut maiori bilis copia prouenire, adeò clarum est, vt nemo de hac re dubitare possit, quæ enim propter substantiæ tenuitatem facilius ignem concipiunt, eadem etiam citius absumuntur, consumptionemq. accelerant eorum, quæ illis associantur & comburuntur simul, quarè cum bilis omnium horum tenuissima sit, & de facili consumatur, quo hæc copiosior erit in corpore, eò frequentius febres inuadere est rationi consentaneum. Vndè si per febrem humores ipsi, quasi

Omnis febris a bile quomodo venarum.

quasi combustione quadam consumuntur, & quasi in cineres conuertuntur: eò citius febrem A
cessaturam esse credendum est, quò paroxismi frequentius repetunt, perdurantque diutius; si
ad salutem terminaturus est morbus, vel si ad interitum à vehementia, & frequentia paroxis-
morum colliquescens corpus breuiori tempore corrumpendum fore. Hæ igitur sunt qua-
Mar.n.36. tuor febrium differentiæ, quæ à bile originem trahentes lib.2. de Morb. vers. 160. sect. 2.
hac præmissa inscriptione febres ex bile descriptæ sunt. Quo in loco primum de quotidiana
tractatur ibi: Si bile infestetur homo, febris ipsum corripit quotidiè, & dimittit, &c. Se-
cundo loco de cótinente hoc in loco appellata: dum inquit; si verò febris, neque noctù, neque
interdiù remittat, &c. Tertio describit eam, quæ hoc loco excluditur, eam scilicet quæ ab
internis inflammationibus dependet, ibi: Alia febris, foris ad contactum debilis est, intrinse-
Mar.n 37. cus autem ardet, & lingua ipsius aspera est, & quæ sequuntur. Postea de tertiana agit. Si
tertiana (inquiens) tenuerit, &c. Vltimo tandem loco de quartana, vers. 204. illis verbis: B
Quum febris quartana ex alio morbo impurgatum apprehenderit, &c. Huic febrium gene-
rationi alludens Septimo aphor. 42. inquit: Si Febris non ex bile habeat, aqua multa capiti
affusa febris solutio fit, in cuius aphorismi expositione demonstrauimus, per hanc vocem,
non ex bile, omnes febres putridas excludi: ita vt hæc curatio ephimeræ tantummodo con-
ueniat, atque etiam fortasse hecticæ posteriorum. Vnde manifestatur ratio, propter quam
Mar.n.38. lib. de loc. in Hom. sect. 2. vers. 9. in febrium curatione pharmacum cholagogum tantum-
modo exhibuerit: quamuis generationem earum describens paulò superius, à bile, & pituita
oriri demonstrauerit. Bilem enim solam purgari voluit tanquam principalem causam febris,
quaque remota febrem accendi sit impossibile, ex quibus omnibus constat, quam conue-
niens sit, & sibi consona doctrina præsentis libri cum ea, quæ alijs in locis tradita est, contra
temeritatem eorum, qui in obscuris sententijs ad verborum permutationem, aut calumniam C
auctoris confugere, tam facilè solent, quos plerosque hoc in loco factitasse inuenio. Quare
in dubium minimè vertendum est, hanc de febrium natura sententiam Hippocratis germa-
nam esse, quam fortasse distinctius, fusiusque in eo libro nobis explicauerat, quàm de febri-
bus vniuersis composuisse à principio libri, tertij de morbis testatur. Vtinam temporis eda-
citas eum nobis non abstulisset: quia absque dubio de essentia, & curatione febrium, tot dif-
ficultas in arte non extarent. Ex dictis ergò colligimus quemlibet humorem, vt febris su-
biectum ad febris generationem concurre posse: verum absque bilis interuentu nullum fe-
brem excitare posse, earumque species, seu differentias ab humorum diuersitate non omninò
Species febrium vndè. dependere, sed potissimá causá esse, tum bilis copiam maiorem, aut minorem: tum sincerita-
tem. Hac enim mediante non modo febrilis calor cæteris humoribus impartitur, sed febres
quoque citius, aut serius iudicantur, variosque typos seruare conspiciuntur. Hæc autem D
quod ad Hippocratici textus expositionem spectat, satis esse possent. Verum quia præsens
materia admodum vtilis est, satisque curiosa, & nemo (quod sciam) hanc explicare hucusque
tentauit, prædictis hæc pauca addere, operæ pretium duxi, non solum vt vera febrium essen-
tia iuxta Hipp. dogmata omnibus pateat, sed etiam vt difficultates, quæ in hac materia mo-
ueri solent cauere possimus. Cuius gratia memoria repetenda sunt, quæ supra in hoc opere
Mar.n.6. Morborum generatio. nos docuit Hipp. morborum scilicet generationem ab humoribus dependere, quatenus ali-
quis eorum, aut minus fuerit, aut amplius, aut separatur in corpore, & non fuerit reliquis
contemperatus, ita vt omnes morbificæ causæ redducantur, ad vitium circa humorum quanti-
tatem, aut qualitatem, aut eorum disgregationem, & quamuis tres præfatæ causæ omnibus
videantur communes, humorum tamen disgregatio ita febri conuenit, vt sine ea febrem ex-
citari admodum rarò contingat. Quamdoquidem, dum humores simul permixti sunt ad in- E
uicem, adeò contemperantur, vt febrilis calor in vno, vel altero eorum tantum introduci non
possit, quin omnes eodem modo accendantur. At verò humores omnes simul permixtos fe-
brili calore æqualiter accendi, rarò admodum contingit; cum sit necesse, eosdem simul in
corpore ita abundare, vt vnus alium non superet, aut mole, aut virtute, quod in morbis vix
fieri potest. Huiusmodi tamen febrem aliquando oriri concedit Hipp. & morbum ab omni
Mar.n.23. humore eam appellauit lib.4. de Morb. sect. 2. vers. 6. Verum quia (vt ipse met testatur) nec
fortis est, nec periculosa; ideo inter ephimeras potius ad numeranda venit. Quare dum assero
febrem non excitari, quando humores inuicem permiscentur; eam febrem intelligo, in qua
humo-

A humores ità incenduntur, vt secundum substantiam patiantur, ad differentiam illius febris, in qua simplici alteratione incalescunt: cuius naturæ ephimeræ febres censentur, & illa, quam morbum ab omni humore dicebat loc. cit. Hipp. Quotiescunque igitur pars humorum tantummodo ad febrem accenditur, disgregationem intercedere necesse est; vt meritò hæc proxima harum febrium causa statuatur, ex quo euenit, vt earum solutio à coctione, disgregationi penitus contraria, dependeat. Describens enim coctionem Hipp. lib. de vet. Med. vers. 312. eam fieri dixit permixtione, temperaturaq. mutua, quasi coctura. Si igitur coctio, quæ febrem tollit, humores simul permiscet; quos causæ disgregarunt ad febrem; meritò febris à disgregatione immediatè dependet. Nec obstat, quod Hipp. diuersis in locis alias causas febrium statuerit, diuersas à disgregatione, ex gr. cibos, & potus, æstus, exercitationes & alias causas calefacientes, quia etiamsi hæ causæ omnes febrem introducere possint Digregatio causa febris Mar.n.32.

B nisi hæc fuerit ephimera, non sunt eius causæ proximæ sed dicuntur causæ, quatenus disgregationem faciunt humorum, quæ est immediata causa febris. Facta igitur in humoribus disgregatione febris oritur; non tamen necessariò, & semper, quia cum bilis tantummodo (vt à principio dictum est) febrem accendere possit, si hæc in corpus non abundauerit, febrem generari est impossibile. Putredine enim mediante omnes humores calorem febrilem concipere, vt credidit, Gal. etiam si probabilitatis speciem præ se ferat, tot tamen difficultates patitur, vt non facilè tueri possit. Sæpè enim febris in humoribus introducitur absque vllo putredinis indicio: non raròque putredo viget in corpore, & tamen nulla febris adest suspitio. Febresque huiusmodi pro maiori parte ab illis causis, & eo anni tempore contingunt, quæ obstructioni, per quam putredinem in humoribus introduci existimauit, plurimum aduersantur videlicet æstate, & autumno. Præterea quoties hepar, & lien obstruuntur sine

C putredine, & febre? Non nego tamen, per febres putredinem humorum vigere aliquando, hanc enim in malignis febribus cognouit Hipp. verum hæc à febrili calore potius producitur, quam hæc febrem inducat, quod manifestis verbis explicauit Hipp. lib. 4. de Morb. sect. 2. vers. 94. & ante sect. 1. v. 338. ex quo euenit, plurimas febres morbi progressu malignas fieri, quæ à principio benignæ naturæ erant. Quæ tandem, si aliquando febrem excitare concedatur, id erit, quatenus propter putredinem humorum fit disgregatio, in qua bilis agitata incenditur, quæ proxima febris causa ab Hipp. existimatur. Verum hæc præter institutum adducta sunt: quandoquidem aliena damnare non profitemur, sicuti hanc opinionem cæteris præferre non intendimus, cum scopus noster tantum sit, præsentem doctrinam explicare, & Hipp. germanam demonstrare. Hanc vero circa febris generationem Hipp. fuisse sententiam, vnicuiq. patere potest, non modo ex prædictis, sed etiam ex quam plurimis locis, Mar.n.25. Mar.n.21.

D manifestissimè autem ex lib. 2. morborum Mulieb. sect. 1. vers. 212. vbi in quodam fluxu muliebri ex bile & pituita originem habente, febrem excitari bile vehementer commota adnotauit, quam sententiā secutus est, tum lib. 1. de morb. sect. 2. vers. 254. tum lib. de Inter. affect. sect. 2. vers. 264. & 3. sect. à principio, alijsque locis, quos sigillatim indicare, tædiosum esset. Ad institutum igitur redeuntes, diximus, disgregatione in humoribus facta, bilem febrem solam excitare posse, nam ex propria natura adeò calida est, vt quotiescunq. cæterorum admixtione non contemperatur, agitata adeò incalescit, vt proximiora quæq. accendere possit. Cæteri verò humores quum segregantur adinuicem excessum aliquem in corpore inducunt quidem, & qui morbum facere aptus est, quia vt superius dicebat Hipp. necesse est, quum quid horum secretum fuerit, & per se steterit, non solum eum locum, vndè secessit, morbidum fieri; sed etiam eum, in quo stat, & in quem propter nimiam copiam diffusum est, dolere, & morbo vexari: Mar.n.12. Mar.n.27. Mar.n.33. Mar.n.42.

E Febrem tamen excitare non possunt, non enim à disgregatione incalescunt, quemadmodum bilis, imò refrigerantur potius; quia eorum natura frigida est, quæ maximè tunc viget, quando à calidis humoribus disgregantur, quod si sanguis calidus est: quia tamen humidus in summo est, non ita incalescere potest, vt calorem febrilem introducat. Verum quidem est, dum aliquis humor, ab alijs segregatus, in corpore agitatur, fieri vix posse, quin bilis, vt leuissima, ad motum illius humoris, & ipsa non conturbetur: ita vt quotiescunque copia notabilis eius in corpore vigeat, statim facta cuiusuis humoris agitatione febris oriatur, bile ipsa ad illius humoris motum agitata, & accensa. At contrarium non ita succedit, videlicet, bile commota, cæteros humores ad illius motum

conturbari : idque propter eorum craſſitiem,& grauitatem, bilis reſpectu . Ob eandem bilis A
tenuitatem alterum peculiare ipſi euenit : hoc autem eſt, bilem ſolam, etiamſi diſgregata ab
alijs, & conturbata incaleſcit , non tamen febrem, niſi fortaſſe ephimeram inducere . Hæc
enim ob tenuitatem calorem tam diù conſeruare nequit , vt febris humoralis, quæ conſtans,
& firma eſt affectio,introducatur. Aliquem igitur humorem ei aſſociari neceſſe eſt,non autem
commiſceri ad minima , alioqui bilis contemperaretur , nec caloris exceſſum conciperet .
Quod ſi Hipp. aſſerit, continentem febrem à ſinceriſſima bile fieri , hoc eſt,quæ cæteris hu-
moribus participat nihil, id non ſimpliciter intelligendum eſt, ſed quatenus hæc quam mini-
mum aliorum humorum recipit, aliarum febrium reſpectu, quæ cæteris humoribus participat
magis . Quoniam igitur prima febris origo ab humorum diſgregatione dependet, vt perfecta
Diſgregationis cauſæ. febris doctrina habeatur,diſgregationis præfatæ cauſas afferre neceſſe eſt , quæ cum plures
eſſe poſſint , omnes ta.nen ad tria capita reduci in Hipp. doctrina reperio . Primum eſt, B
quando aliquis humor eò vſque in corpore augetur, vt cæteros copia longè ſuperet . Altera
cauſa eſt motus, ſeu perturbatio , & agitatio . Tertia eſt alteratio inſignis ſecundum primas
qualitates potiſſimum . Humores verò diſgregari propter exceſſum vnius eorum ſecundum
quantitatem,rationi conſentaneum eſt, ita vt qui cæteris præſtat, eis aſſociari , & contempe-
Mar.n.3. rari recuſet , & hanc diſgregationis cauſam nobis indicauit Hipp. lib. de Inſomm. verſ.31.
dum inquit , repletione enim aliqua intus facta ſecretio quædam contingit , quæ animam
perturbauit . In cuius loci expoſitione indicauimus, per ſecretionem ibi Hipp. non euacua-
tionem aliquam intelligere, ſed diſgregationem iam dictam . Verum circa diſgregationis
cauſas adnotare oportet, has aliquando per ſe, & primò morbum facere abſque diſgregatio-
ne,aliquando diſgregatione mediante,alioqui vna tantum eſſet morborum cauſa,diſgregatio.
Prima igitur diſgregationis cauſa erit exceſſus alicuius humoris , ſecundum quantitatem . C
Per motum verò (qui erat ſecunda cauſa diſgregationis) humores diſgregari ad inuicem , nos
Mar.n.25. docuit Hipp.lib. .de morb.ſect.2.verſ.65.idque expoſuit aptiſſimo Scytharum exemplo,qui
agitatione lactis butirum,ac ſerũ, & caſeum ſegregant . Alteratione pariter ſecundum quali-
tates eandem diſgregationem efficere,eodem lactis exemplo demonſtrari poteſt,quod ſucco
immiſſo conglobatur, & circa ipſum inſpiſſatum ſerum ſegregatum apparet . Id enim eueni-
Mar.n.26. re loco citato verſ.124. ait Hipp. quia frigiditas ab immiſſo ſucco in lacte introducta eſt
cauſa , vt inſpiſſetur, & ab eo ſperaretur ſerum . Verum non frigiditas tantum id præſtat,ſed
quælibet alteratio,quæ magna ſit, & quæ ad ſubſtantiæ corruptionem procedat, quando vi-
demus æſtate, propter exceſſum caloris lac abſque coagulo inſpiſſari , & multa eſſe, cum ca-
lida tum frigida,quæ lacti impoſita illud coagulant,& ſerum à caſeo ſeparant . Quotieſcunq.
igitur humores ſecundum proprias qualitates ita alterantur , vt alteratio ad ſubſtantiæ de- D
ſtructionem tendat (hoc dictum ſit ad differentiam ſimplicis alterationis, per quam humores
à naturali ſtatu minimè remouentur, naturalis eorum vnio diſſoluitur, diſgreganturq. adinui-
cem, ita vt etiam ſi ſinguli in eodem loco permaneant, vnuſquiſq. tamen iuxtà propriam na-
turam intemperatus redditur:biliſque, vt humor ſummæ actiuitatis (niſi fortaſſe eodem tem-
pore ad externam ſuperficiem , aut in aliquam amplam cauitatem ſecedens ibi refrigeretur)
ſtatim calorem concipit,& modo ſuperius explicato febrem accendit . Quæcunq. igitur hu-
mores augere , aut modo explicato intemperatos reddere , aut agitare poſſunt , ea omnia
diſgregationem facere in humoribus, & ex conſequenti febrem excitare ſunt apta . Etiam ſi
febres omnes periodicæ cauſam diſgregationis habeant particulam quandam corporis ad
eam diſpoſitionem redactam, per quam humores, vbi ad eam perueniunt , alterantur primo,
deinde inuicem diſgregantur, & tandem febris producitur : quæ certò quodam typo reuer- E
titur , quouſq. aut pars prædicta ad priſtinam naturam reducatur (quod coctione mediante
fieri demonſtrabimus in expoſitione aphor.22.primæ particulæ) aut bilioſus humor deficiat.
Vndè euenit , vt febres omnes humorales altero horum modo terminari neceſſe ſit : aut per
coctionem , quæ cauſam diſgregantem tollat , aut per humoris bilioſi euacuationem , niſi
enim pars aliqua talem reciperet alterationem, febres plerumque in prima acceſſione ceſſa-
rent , ſublata priori cauſa , quæ diſgregationem fecit . Ex dictis igitur huculque colligimus,
ad quamlibet febrem , quam putridam dicunt,efficiendam , neceſſe eſſe humores diſgregari
adinuicem ; biliſque tantum adeſſe , quantum ad alterius humoris accenſionem ſatis eſt .

Atque

A Atque indè sequi, in omni febre duos humores necessariò concurrere, bilem nempè, febrilis caloris principium, cæteros verò humores ipsiusmet febris subiectum, & pabulum, in quo nutritur,& conseruatur. Ex quorum humorũ diuersitate, & bilis copia species febrium variæ producũtur,quas enumerat Hipp.in præsenti sermone.Dominãte enim e.g.in corpore bilioso succo,si disgregatio in humoribus cõtigerit,bilis à cæteris segregata,quæ illam temperabant, statim proprium calorem recipiens, accenditur, reliquosque humores proximiores accendit, & potissimum pituitam, quæ rarò in corpore non abundat, quæ tamen, si bilis respectu pauca fuerit,febris oritur vehemens quidem propter bilis copiam, quæ tamen diù perdurare non potest: eoquod pituita ignei caloris fundamentum exigua est: vndè ab ingenti bilis calore citò absumitur. Atque huiusmodi febris ad infebricitationem non peruenit: quia bilis copiosa supponitur, quæ vel tota sibi ipsi continua existens, non prius seruorem conceptum Causæ febriũ differentiarum.

B dimittit, quam tota consumpta sit, & hoc modo ea febris oritur, quæ continens propriè dicitur, vel pars humoris, quæ calorem febrilem concepit,non prius absumitur, quam noua materia ad febris focum perueniat, indèque febris accenditur, quæ continua quidem est, exacerbationes tamen periodicas habet. Has igitur duas febrium differentias sub nomine febris continentis comprehendit hoc loco Hipp. vt à principio adnotauimus. Si verò in corpore tanta bilis copia non adsit, vt tota sibi continuata existens febrem continentem producat, nec tandiù eius accessio perduret, quòusque noua materia ad febris focum perueniat, quæ continuæ febris accessionem repetat; verum hæc absumatur prius, quam noua superueniat; tunc febris cessat,& æger ad infebricitationem peruenit, quòusq. noua agitatio, & disgregatio in humoribus fiat, propter quam noua febris inuasio contingat; atque in hunc modum febres intermittentes producuntur, quarum plures constituuntur species, pro

C typi diuersitate, quam in accessu seruant. Aliæ enim singulo die accedunt; & has quotidianas vocat Hipp. Alternis diebus aliæ, & tertianas appellat, aliæ quarto quoque die, & quartanas eas dicit. Quorum typorum rationem,vt afferrent posteriores,insudarunt plurimum, etsi probabilia protulerunt, nihil tamen,in quo intellectus plenè acquiesceret,attulisse mihi videntur. Nos igitur iuxtà præfatam doctrinam, Hippocraticisque fundamentis innixi, hanc rem faciliori negotio demonstraturos esse confidimus, cuius gratia præter superius enarrata supponere oportet (quod apud omnes medicos est in confesso) illud peculiare à natura humoribus insitũ esse, vt singulo die pituita in corpore moueatur, bilis alternis diebus, melancolia verò quarto quoque die; cuius effectus causa probabilior esse mihi videtur diuersitas copiæ maioris, aut minoris, qua naturaliter hi in corpore abundant: ita vt quia pituita cæteros copia superat, ideò citius suum periodum facit. His igitur præmissis,

D supponamus, disgregationem in humoribus fieri, propter quam singuli per prædictos periodos moueantur, bilisque ex disgregatione, & motu incalescat: & cum ea pituita. statim febris oritur à bile, & pituita dependens, quæ eò vsque perseuerat, donec materia, quæ febrilem calorem concepit,ex toto consumpta sit. Die sequenti pituita, quæ singulo die ex propria natura mouetur, agitatur in corpore, quo tempore, si tantum bilis adsit, quæ à pituitæ motu agitata, pituitam commotam accendere possit. Hæc (bilis inquam) quia leuissima est, & facilè mobilis, ad motum pituitæ commouetur, separatur, incalescit, & febrilem calorem pituitæ impartitur: & hoc pacto fit accessio febris die secunda. Tertia verò die, in qua bilis ex se naturaliter mouetur hora eius adueniente commouetur, incalescensque pituitæ eodem die commotæ associatur: & sic eodem modo febris accenditur, quæ secunda tantò vehementior est, quantò hæc à bile per se, & ex propria natura mota ortum habet,

E secunda verò à bile ad motum pituitæ tantummodo agitata. Et hæc est ratio, propter quam morbi ferè omnes alternis diebus accessiones habent grauiores, quod genus periodi cum solæ bili conueniat, certissimum argumentum est, ad eorum generationem necessariò bilem concurrere. Hoc igitur pacto febris quotidiana ab Hipp. nuncupata generatur. Quam continente breuiorem facit, quia minori bile participat, & non adeò sincera, quemadmodum continens appellata. Quod si transacta accessione primæ diei, & secunda adueniente, in qua pituita naturaliter mouetur, tantã bilis in corpore non reperiatur, quæ ad pituitæ motum agitata febrilem calorem concipiat, & pituitæ impartiatur, eo die febris non excitatur. Tertiam verò, in qua & bilis, & pituita ambo naturaliter mouentur (dummodo bilis sufficiens

 adsit)

adsit) producitur, eamque tertianam vocamus, quia tertio quoque die inuadit. Quam præcedenti adhùc longiorem statuit: quia à minori bile dependet: cuius rei illud est argumentum, quia in secunda die bilis non inuenta est sufficiens, quæ ad pituitæ motum agitaretur in corpore, & febrem accenderet, quemadmodum in quotidiana. Si verò quando in prima die disgregatio humorum facta est, per quam bilem accendi supponimus; pituita non adsit, quæ febrilem calorem concipiat, sed succus melancolicus: bilis melancoliam accendit, febrisque oritur ex bile, & melancolia, quæ materia accessionis consumpta cessat. Die verò secunda, in qua sola pituita naturaliter mouetur, non fit febris, quia pituita febri excitandæ per se non est apta. Neque tertia, etsi eo die, & pituita, & bilis moueantur, quia earum non adest sufficiens copia, quæ febrem faciat. Quarta vero die melancolia in corpore abundans iuxta naturam propriam mouetur, & suo motu bilem iam ex cibis, & potibus copiosiorem effectam commouet, quæ calorem concipiens ipsimet melancoliæ impartitur, & febris producitur; quæ quoniam quarto quoque die inuadit, ideo quartana nuncupatur. Sicque diebus sequentibus ob rationem supra dictam non inuadit febris, quoùsque dies motus melancoliæ adueniat, quæ est septima. Atque hoc modo quartanæ typus procedit, quæ à minima omnium bile dependet, quando propter eius defectum, nec secunda, nec tertia die febris accendi potuit. Hic est igitur modus generationis febrium humoralium, quas Hipp. febres ex bile vocat; posteriores verò Galenum secuti putridas dixerunt, de quarum essentia, hæc dicta pro præsentis textus explicatione satis erunt. Quandoquidem ad exactam naturam febrium explicandam particularis tractatio requiritur, circa quam studium nostrum, his laboribus absolutis, impendere decreuimus, si vitæ spatium nobis præstiterit Altissimus.

A B C

IN LIBRVM HIPPOCRATIS.

De salubri Diæta.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Mar.n.1. *Vers. 1. Idiotas hac victus ratione uti oportet, &c.*

Diuisionem quatuor anni temporum tradidit nobis Hipp. lib. 3. de Diæta, in cuius loci explicatione, qua ratione ad nostra tempora reduci possit, sufficienter demonstrauimus; reliqua quæ ad verborum significationem spectant, sunt per se nota.

Mar.n.2. *Vers. 29. Seniores autem secciore diæta maiori temporis parte degere oportet, corpora enim in hac ætate humida sunt, & mollia, & frigida.* D

Senes exsiccandi, cur. Senum corpora humida, & mollia dixit: quia vt not. Gal. excrementis humidis abundant, etiam quoad partes solidas, siccos esse, omnibus notum est. Verum, non ideò reprehendendus est auctor, si humiditatem præfatam respiciens, diæta ficciore victitandos esse maiori temporis parte consulit. Non enim partium solidarum humiditatem reparare, & earum siccitatem corrigere, datum est. Imò si id fieri posset, illud tamen pr[illegible]are non esset tutum: periculum enim esset, nè dum vitæ longitudini, solida humectando, essemus intenti, in humidi corruptionem, aut suffocationem, excrementorum aucta copia, incideremus. Quarè humorem superfluum respicientes ficciori diæta vtemur, quæ in cibis actu, non potentia exiccantibus consistit.

Mar.n.3. *Vers. 37. Vestes autem puras induere hyeme oportet, oleo imbutas, & sordidas æstate.* E

Tempore æstiuo corpora à calore immodicè calefiunt, vndè ficciora redduntur; hyeme autem humiditatibus imbibuntur, refrigeranturq. nimis; quapropter, si per vestes vtrosq. excessus cauere intendimus, tales eligendæ sunt æstate, quæ refrigerent, & humectent. Hyeme, quæ calefaciant, & exiccent. Vestes ergò, aut sunt puræ, & mundæ aut sordidæ, & oleo imbutæ. Similiter, aliæ sunt leues, & tenues; aliæ densitate graues. Puræ, & mundæ vestes exiccant, humiditatem ex poris cutis extrahendo. Sordidæ è contra, propter humiditatem, quam à sordibus, & oleo habent, molliunt, & humectant. Quia ergò, vt dicebamus, corpora in æstate à nimio calore arescunt: in hyeme verò è contra humescunt

nimis;

A nimis; meritò consulit Hipp. in æstate vestes oleos imbutas gestari: hyeme puras,& mundas. Hac ratione euidentissima non obstante, Hippocraticum consilium Galeno non probatur: quia (inquit) nitidæ, & puræ vestes poros cutis aperiendo, ex accidenti refrigerare potius, quam calefacere possunt. E contra verò sordidæ,quia poros occludunt, & calorem facilius suscipiunt, retinentq. diutius; ideò magis calefaciunt. Vndè colligit omninò contrarium faciendum esse ab eo, quod consulit hoc in loco Hipp. Cæterum, Galenum considerare vellem,vestes puras plus sanè obesse posse,exiccando, quam sordidas calefaciendo, præterquam quod, nè sordidæ calefaciant nimis,tenuitate occurri potest,nec verum est,vnctuosa,& pinguia cutis poros obstruere, quia hæc emolliendo rarefaciunt: sicuti è contrà exiccantia cutim densare obseruantur. Vndè ipsemet Gal. lib.3. de sanit. tuenda cap. 10. cutis densitati occurrit, tum balneo, tum inunctione ex oleo Sabino. Verum dato etiam, quod pinguia poros occluderent: certum est, id nulla alia ratione præstare, nisi quatenus pingui substantia replentur. At minimè credendum existimo, Hipp. vestes oleo imbutas adeò gestari voluisse, vt pinguedo ab ipsis decidat, & cutim perfundat. Verum hæc Gal. sunt ignoscenda, qui res ratiocinatione potius,quam experientia iudicare professus est, vt mirum non sit, si aliquando ratiocinationi intentus nimis, quàmplura Præceptoris dogmata experimento cognita iniustè reprehendere fuerit ausus. Quod in hac re contigisse, communis nostri temporis vsus manifestat: qui manus aduersus sudores, aliasque æstiui caloris iniurias chirotecis vnguento imbutis (Guanti d'Occagna vulgò appellant) muniri recepit, eò quod manifestè refrigerare obseruatum est.

Vestes sordidæ æstate quidquid Gal. contra Hipp.

B

Vers. 38. Cæterum pingues, & qui graciles fieri volunt, &c. Mar.n.4.

C Corpora pinguia extenuantur, quando plurimum est, quod consumitur: minimum verò, quod ad restaurandum apponitur. Primum præstant,quæcunque nutrimenti,& humidi substantifici consumptionem adiuuare possunt. Alterum verò euenit, quando alimenta sunt, & quantitate exigua, & virtute, quam minimum nutrientia. Hæc igitur omnia comprehendit Hippocr. in præsenti sententia. Nam ad consumptionem accelerandum, exercitationem proponit, ieiuno factam, cætera omnia multæ restaurationi occurrunt, & primo loco assumptio alimenti, dum corpus ab exercitatione adhuc calidum est, proponitur, quia carnes excalefactæ tenuiorem alimentorum partem à ventriculo statim rapiunt, qua repletæ, solidioris alimenti locus præoccupatur. Sicque tenui, & debili nutrimento reficiuntur, & quod facilè, & citò dissipatur, reliquum verò, vt superfluum cum excrementis secedit. Hac enim ratione Hipp. libro de affect. sect. secunda vers. 150. Sorbitiones interdicit ijs, qui cibos sufficientes conficere possunt, cibos enim (inquit) excludunt, quod si refectionis gratia, has dare volueris, dentur fortiores,& post cænam. Et quia multò facilius tenui alimento replentur carnes, si ante alios cibos vinum bibatur; ideò id consulit Hipp. Vinum enim, cum tenuissimum sit, & naturæ amicum, statim ad carnes peruenit, quo repletæ solidiorem alimentum respuunt. Præterquam quod vinum (præassumptum maximè) quia, vt 2. aphor.21. dicebat Hipp. Famem tollit, est causa, vt homo indè minus comedat. Exhibet verò dilutum, & nè corpus à mero excalefactum lædatur,& quia dilutum minus nutrit, quam merum. Non dat frigidum valdè, tum vt citius per corpus distribuatur, tum maximè, nè ventriculus ab exercitio excalefactus à frigido potu lædatur. Nam ex labore sudanti frigida potio pernitiosissima est, vt Celsus adnotauit, quam noxam, & ipse Hipp. nobis significauit lib.de Humid. vsu. vers.59. dum dixit. Meritò etiam ipse thorax, & ventriculus ipse à frigida superatus molestè fert, & mortem minatur. Superatur autem tunc maximè, cum ieiunus est, eò quod nihil in eo reperitur, quod frigidi occursum temperare queat, & ideò subiungit Celsus, nisi quis calidum præbibat: quod frigidam potionem temperando, eius noxam auertat. Exhibet tandem Hipp. obsonia ex sesamo parata: quia hæc cibis extenuandi facultatem communicant, pinguiaque laudat, quippè quæ satietatem inducunt, & quia ijs diù in ventriculo commorantibus, non adeò citò fames excitatur.

Ad gracilitatem inducẽdam.

D Mar.n.42.

Mar.n.5.

E

Vers. 43. Sed & semel in die cibum sumere, & illorum manere, & stratum durum habere, & nudum deambulare oportet, quantum eius maximè fieri potest. Mar.n.4.

Quæ consequenter proponuntur, & ipsa vim extenuandi corpora habent eadem ratione. Nam cibus semel in die assumptus ad corporis extenuationem plurimum facit. Vnde lib.2.

Mar.n.25. de diæta vers. 428. legimus. Semel in die cibum capere, attenuat, siccat, & aluum sistit: A
propterea quod per animæ caliditatem humiditas ex ventre, & carne consumitur. Prandium contraria facit. quod lib. de Affectionibus vers. 14. sect. 2. confirmatur ea ratione, quia, quod paulatim, & frequenter ingeritur, id totum apponitur, & hoc pacto corpus reficitur, & humectatur, quod verò affatim, & vnica vice diffluit facilius, & euanescit. Nam & terra à longa, & tenui pluuia magis madescit, quam à largo imbre. Balneorum pariter abstinentia per accidens, & ipsa corporis extenuationem inducit. Nam quia balnea humectando, & refrigerando, calorem retundunt, à quo alimenti dissipatio dependet, eorum abstinentia calorem acriorem fieri permittit, vndè ad dissipandum aptior redditur. Scio, calida balnea ieiunos extenuare: quia hoc me docuit Hipp. lib. 2. de Diæta vers. 385. sed de his non intelligit
Mar.n.20. modo Hipp. sed de illis, quæ in communi vsu erant, & sanitatis cõseruandæ gratia, non calida, sed tepida administrabantur, aut moderatè calida. Stragula item dura corpus indurant, & exiccant. Mollia è contra molliunt, & pinguefaciunt. Nam somnos profundiores inducunt, à quibus corpus reficitur, & humidius redditur: quatenus calor per eos ad interiora reuocatus alimentum facilius conficit, confectumq. non adeò dissipatur: quemadmodum in vigilia, aut leui, & interrupto somno fieri solet. Nuditas tandem & ipsa corporis exiccationem facit, quæ ab aere ambiente prouenit, quod sensu apparet in rusticis, nautis, alijsq. hominibus, qui toto ferè tempore nudas partes corporis quamplurimas tenent, cutim enim, & duram, & siccam præ cæteris contrahunt. B

Mar.n.7. *Vers. 61. Qui verò graciles sunt, & debiliores, &c.*

Duo euacuationum genera pro sanitate tuenda proposuit supra Hipp. alterum infernè per ea, quæ clystere infunduntur, quod æstiuo tempori conuenit, alterum per vomitum, & in hyeme conueniens magis, & sicuti, quæ in anum infunduntur, pro hominis temperamenti diuersitate euarianda esse docuerat, ita etiam quæ circa vomitum obseruanda proponit, à temperamenti varietate dependent. Quæ omnia satis manifestè explicantur in textu, vt nostra expositio inutilis censeatur. Duo tamen prætetire non potui. Alterum in Galeni gratiam, qui Auctorem minus perfectè hanc materiam tractantem taxat, eò quod suorum dictorum rationem non assignauit hoc loco, quemadmodum alibi factum est. Verum considerare auctoris scopum in hoc libro debuerat Galenus. In quo viuendi rationem idiotis hominibus compendiosè perscribit, quibus omnium rationem reddere, sicuti longum, ita indecorum esset. Grauissimos enim auctores dedecet, cum imperitis tractando, singulorum afferre causam. Præceptor enim, & Medicus, & docere, & imperare debent, discipulos autem, & ægrotantes, & credere, & obedire decet. Quod si lib. Acut. horum rationem assignauit, id factum est, quia contra Medicos Gnidios disputabat, quo casu nihil absque ratione adducere licet. Alterum verò, quod hoc loco explicandum occurrit, est ratio eorum, quæ circà vomitum administranda in præsenti textu nobis proponuntur, idque non tantum ob materiæ necessitatem, aut rei difficultatem; quantum propter auctorum, in ea assignanda diuersitatem. Pingues ergò vomere ieiunos, & illotos iubet Hipp. quia cùm humidæ naturæ facilè vomant, pro eo facilitando, ea non egent humectatione, quæ gracilibus est necessaria. Balneum enim præcedens non modò corpus humectat; vndè vomitus facilior consequitur; verum etiam prohibet, nè à vomitus violentia vas aliquod in pectore rumpatur, prohibetq. vlterius, ne ab euacuatione gracile corpus exiccetur nimis. Aliorum vero præceptorum rationes non admodum latent; quarè quatuor tantummodò considerabimus. Primo, cur ad vomitum procurandum merum præbibere oporteat. Secundo, cur cibi omnigeni sint deuorandi. Tertio, cur absque potu. Quarto tandem, cur post cibos bibendum sit, sed non statim à cibo. Merum igitur præpotari existimo, vt pars ventriculi inferior à mero fortior reddita, sursum humores facilius euehat. Nam sicuti partis ventriculi superioris imbecillitas ad vomitus facilitatem plurimum confert, ita & inferioris fortitudo non minimum adiuuat. Prætereà præassumptum merum super purgationem prohibere potest, quam violentus vomitus inducere aliquando solet, idque venarum orificijs, per quæ humores ad ventrem confluunt, à merò roboratis, ita vt non facilè laxentur ad super purgationem. Hac eadem enim ratione fauces vino austero colluendas post vomitum iubet lib. 3. de Diæta vers. 140. Itaque venarum oscula constringuntur: vndè vomitione absoluta humorum fluxus ad ventricu-

Devomitu in pinguibus. C D E

Meri præpotatio.

Mar.n.8.

A triculũ ipsum cessat, qui aliquando orificijs præfatis laxatis perseuerat, quæ est ipsa superpurgatio. Quod periculum, quia gracilibus magis impendet ob humorum tenuitatem, ideò hoc præceptum in vomitu eorum appositum est. Ciborum autem diuersitas probatur (hoc erat enim secundum problema propositum) quia hæc turbationem facit in ventre, quam vomitus facile consequitur. Turbationem verò inducunt cibaria omnigena, & varia: quia quando ventriculi tunica interior in ciborum complexu eorum succo imbibitur, iuxta ciborum varietatem vario etiam modo eam alterari necesse est. Cibi enim ventriculum ingressi non statim, imò neque post longum tempus permiscentur, quod vomitiones quotidiè palam faciunt. Propter hanc igitur ventriculi inæqualem, & multiplicem alterationem turbatio oritur, quam vomitus consequitur facillimè. Altera etiam assignari huius posset ratio, quia, scilicet (vt in expositione tex. vers. 12. lib. de Affect. sect. 2. adnotabitur) alimentorum alia superiori ventris parti magis amica sunt, alia inferiori: iuxt à quam familiaritatẽ vnumquodq; edulium, postquam ingestum est ad partem sibi amicam secedit. Quando igitur plura, & inter se diuersa commeduntur, dum singula ad partem sibi familiarem secedunt, magnam in ventriculo turbationem fieri necesse est, vndè vomitus facilior redditur. Potum verò prohibet inter cibum: quippè qui ciborum permixtionem accelerãdo præfatam turbationem minuere posset, potus enim cum cibis assumptus eos liquidiores reddit: vndè citius permiscentur simul. Adde etiam, cibis solidioribus pituitam, aliosque humores facilius inuolui, & admisceri, ita vt cum eis extrahi possint facilius. Bibendum tamen iubet temporis spatio interposito, quo prædicta ventriculi alteratio, & ciborum perturbatio maior sequatur, & vt cibi à potu diluti facilius euomantur: nec non, vt ab ipsomet potu turbatio augeatur, cuius gratia potum ex triplici vino admixto probat, austero (inquam) dulci, & acido, & primò meracius, & paulatim, & per multum temporis spatium: deindè verò dilutius, & citius, multumque potari iubet. Et hæc dicta sint in gratiam illorum, qui in omnibus rationes exoptant, quæ dum ipsis non suppeditantur, res etiam sensu manifestissimas non admittunt, cum tamen medico sat esse deberet, scire inter varios vomendi modos, quos experta est antiquitas, hunc tanquam præstantiorem ab Hipp. probari.

Ciborum diuersitas ad vomitum.

Mar. n. 39.

B

Sine potu.

C

Vers. 9. Fit hic profluuij alui modus, &c. Mar. n. 11.

Hoc in loco habitus densæ carnis contrario modo accipitur, ab eo, quo lib. 1. morb. mulieb. & à principio sectionis secundæ sexti epidem, quibus in locis, habitum densum intelligit illum, qui carnem secundum proprias porositates densam habet, & paucæ humiditatis capacem, qualem virorum corpus ad mulierum comparatum esse demonstrauit lib. cit. de morbis mulierum Hipp. contextæ vestis exemplo, & raræ, mollisq; lanæ. Nam mulierum corpus secundum carnis substantiam rarum est: secundum cauitates verò angustis venis constat. Quare neque impropriè hoc loco densam carnem intelligit eam, quæ cauitates habet angustas, & exiguas; etiam si ipsamet substantia porositatibus amplioribus referta sit, & per raram; quæ huic contraria existit. Et hanc nostram expositionem confirmant ea, quæ subiungit inferius, dum inquit: Venæ enim densæ cibos ingestos non suscipiunt, huiusmodique naturam acutam, idest facilè alterabilem; & parum constantem esse ait, è contra verò rariores, & hirsutiores habitus laborum tolerantes, & bonæ habitudinis, & stabiliores esse. His adde, quæ in expositione citatæ sententiæ lib. 6. epidem adnotabuntur.

Densa, & rara caro quo.

D

Vers. 109. Quibuscunq. morbi à celebro fiunt, &c. Mar. n. 13.

Ars tuendæ sanitatis duo potissimum intendit. Primum quidem, præsentis sanitatis conseruationem. Secundo verò, imminentium morborum, tum præuidentiam, tum præseruationem, cuius postremi inuentorem fuisse Hipp. nouimus, eodemmet teste, tum lib. 1. de Diæta, tum lib. de Insomnijs, vtranque igitur partem complexus est Hipp. tribus libris de Diæta inscriptis: quorum duo priores partem eam continent, quæ ad tuendam sanitatem spectat. In tertio verò nos docet, quia ratione imminentes morbos præuidere, & præcauere possimus. Hoc stante non est præsentis operis auctor calumniandus, si ad calcem libri de Salubri diæta inscripti nonnulla adiecerit, quæ ad futurorum morborum præseruationem faciunt; nec vitio vertendum, si non omnia exactè, & perfectè tradiderit hoc loco. Sicuti enim in præsenti libro non comprehendit omnia, quæ ad tuendam sanitatem faciunt, sed tantummodo principaliora, & quæ idiotæ etiam capere possunt, ita rationabile erat, partem aliam de præcauendis

E

dis morbis eodem stilo, & typo tractantur, & ideò satis ipsi visum est demonstrare, vndè multa mala contingunt, à quibus homines pro maiori parte ægrotare contingit. Quarè cum hæc à triplici potissimum fonte scaturiant. Videlicet, à ventriculi læsione, ab Hipocondrijs malè affectis, & à capite malè sese habente; prædictorum affectiones cognoscere, & qua ratione ijs occurrendum sit, antequam homo grauius ægrotet exemplis quibusdam nobis indicauit. Cum ergo primum de ventriculi affectionibus pertractauerit, deindè verò de ijs, quæ ab hypocondrio læso dependent; restabant mala, quæ à capite ortum ducunt: & de ijs agit in præsenti particula, vbi de natura morborum à capite dependentium tractatur. Quæ quidem Hipp. doctrinæ penitus respondent. Nam hæc eadem, etiam si perfectius fuere explicata lib. 2. de Morbis vers. 114. ibi: Morbi à capite fientes. Quum repletum fuerit, & ab aliqua ex relatis percalefactum torpor caput tenet, &c. hoc autem libro hæc tantùmodo attigisse voluit in modum exempli, vt proximè dictum est, quia perfectam huius materię doctrinam non profitetur. Et hæc dicta sint propter Hipp. doctrinæ calumniatores: nam alioqui, quæ ab Auctore hoc loco traduntur, ita sunt manifesta, vt nostra expositio superflua sit omninò.

Mar.n.12. (margin) A B (margin)

IN LIBRVM HIPPOCRATIS.

De Genitura.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Mar.n.2. *Vers. 22. Sed non est mihi de his, qui per somnum semen emittunt, & de toto morbo quid est, & quæ operetur, & quare coitus locum expleat, sermo.*

Seminis per somnum effusio, homines à pluribus malis præseruare, creditur, ab ijs scilicet, quæ ex seminis retentione oriri solent. Aliquando tamen huiusmodi effusio symptomatica est, eamque gonorrheam vocarunt antiqui, quæ tanti est, vt ægrotantes ad interitum perducere apta sit. Quod cuidam contigisse lib. 6. epid. sect. 8. legimus, hunc in modum. Satyrus cognomento Gripalopex vocabatur. Hic cum annorum vigintiquinque esset, sæpè per somnum semen effudit, & interdiù etiam frequenter prodibat: cum autem ad annum trigesimum peruenisset, tabidus fiebat, & mortuus est. Hos igitur seminis profluuij diuersos modos respiciens Hipp. ait: eius intentionem non esse tractare de ijs, qui per somnum semen emittunt, & de toto morbo quid est, & quæ operetur: alludens ijs, qui gonorrhea morbo laborant, dum verò subiungit, & quarè coitus locum expleat; pollutionis nocturnæ salutaris effectum respexit. Hæc enim coitus locum explere dicitur, quia noxas tollit ijs, qui absque coitu sani degere non possunt. C D (margin)

Vers. 43. Porrò geniturам dico à toto corpore secerni & à calidis, & à mollibus partibus, & ab humido omni in toto corpore.

De seminis generatione variæ apud philosophos, & medicos fuere opiniones, Hipp. verò existimauit à toto corpore secedere, & ab omni humido in corpore existente, cuius gratia simile producit ei, à quo decessit, eandemque opinionem secutus est, tum lib. de Aër. aquis, & loc. vers. 56. tum lib. de Morbo sacro, eamque indè confirmari existimauit, quia à mutilatis parentibus mutilati filij, à Macrocephalis Macrocephali, & à cæsijs cæsij generãtur quandoq. Hanc summi præceptoris sententiam non modo non recepit Aristot. sed etiam penitus euertere (Auctore eius de more suppresso) pluribus argumentis tentauit. Qua quidem in re consuetam breuitatem excedens, prouinciæ difficultatem manifestauit. Et certè si quis Hipp. sententiam diligenter considerauerit, rationesq. & argumenta, quæ in eum ab Aristotele adducuntur, examinare voluerit curiosè, Hipp. doctrinam impugnare quidem, non tamen expugnare cognoscet. Supponendum est enim, semen ab omnibus partibus corporis secedens facultatem habere, qua in consimilem partem conuertatur, à qua decessit, etiam antequam ad testes, & ad spermatica vasa perueniat: non earummet partium virtute tantum, sed etiam principalium membrorum, quæ sanguinis, & spirituum generationi sunt dicata, quòd quidem explicabitur magis inferius vers. 145. Nam virtus, quæ est in semine, generandi simile ei, cuius est semen, non prouenit à testibus (vt communis est opinio) quamuis, nec Hipp. id senserit,

Mar.n.36. Mar.n.5. Semen a toto quidquid Arist. in Hipp. E (margin)

A senserit, nec Arist. qui contrarium demonstrauit lib. 1. de Generib. Anim. cap. 4. duplici potissimum argumento, primo quidem, quia pisces, & serpentes semen abundanter generant, etiam si careant testibus. Secundo, quia, vt ipse ait, nullam partem meatuum testes complent. Hoc est: meatus seminis testem non ingreditur, vt par esset: sed eius pars superior, quam vasa præparantia appellarunt posteriores, inferiori, quæ deferentia dicta constituit, continuatur adeò, vt ab illis in hæc genitura immediatè perueniat, absque quod, testium cauitatem ingrediatur, & hoc modo interpretandus est Hipp. dum inquit, genituram per medios testes, hoc est, inter vtrunque testem procedere in pudendum; quod si eius portio per exiles meatus testium substantiam ingreditur, ea est, quã pro nutritione ad se alliciũt. His permotus rationibus Aristoteli consentio, testes vim procreatricem semini nequaquam præstare, de eorum tamen vsu eius opinioni non adhæreo: vt credam potius, testes in eum
B finem conditos esse. Primò, vt semen circa vnamquámq. corporis particulam redundans, ad se attrahendo, corpus vniuersum ab eo excremento expurgarent; quo retento habitus corporis refrigeratur, effœminatumq. animal redditur, quod in eunuchis, & omnibus naturalibus castratis obseruatur. Secundo verò; vt eodem semine ipsimet testes nutriantur: nè in vasis spermaticis accumulatum animali à coitu abstinenti incommodum fieret. Cuius quidem rei illud maximum argumentum est: quia natura frigidioribus animalibus, cuiusmodi sunt pisces, & serpentes, testes denegauit, qui seminis abundantiam absumerent: quia cum sint animalia pauci seminis (quando in determinato tantum anni tempore illud producunt) effundantq. facilè, vt Arist. testatur 1. de Gener. Anim. 6. testibus, qui illud absumerent, non eguère. Quare seminis attrahendi facultate vasis spermaticis impartita, illisque amplioribus constructis, testium vsus irritus est factus. Genitura ergò vi testium attracta, in vasis sperma-
C ticis colligitur, permiscetur, & perficitur. Quæ quidem perfectio in eo consistit, vt non modo spirituosa substantia humidæ permisceatur, sed vt tot, & tam variæ eius partes in vnum corpus redactæ, ita confundantur, vt quælibet seminis portio, quamuis exigua, in se haberet quidquid continetur in toto, indeque euenit, vt semen, quod vnico conceptui conuenit, si diuidatur, tot pariat conceptus, in quot partes diuidi in vtero contingat, vt lib. de Nat. Puer. vers. 522. testatur Hipp. Genitura verò mulieris, quam sub forma sanguinis conceptum ingredi cum Arist. existimo, præfata mixtione, & elaboratione non eguit, & ideò ad vasa spermatica peruenire, nonfuit necessariũ, vt in viris, quia propria virtute non peruenit ad vterum, sed à virili attracta cognatione, & similitudine, dum ad formationem fœtus de potentia reducitur ad actum, v. g. genitura viri oculum constituens, genituram mulieris trahit, quæ ab oculo secessit, & vtræque ad oculi generationem concurrunt: & cuius genitura in eo præuale
D let, ei oculus assimilatur. Hoc est enim, quod dicebat Hipp. lib. de Nat. Puer. vers. 171. Cæterum caro augescẽs à spiritu articulatur, & abit in hac vnumquodq. simile ad simile, densum ad densum, rarum ad rarum, humidum ad humidũ, & vnumquodq. in propriam regionem abit iuxta cognatiõé ad id, à quo genitum est, &c. Et hoc pacto mulier ad fœtus generatiõné concurrit, nam quod Hipp. existimauerit, mulieris geniturã virili similem ei in vtero permisceri, & ambo per spiritũ fœtus articulationem efficere, apud me difficultatem facit ob rationes, quas suo loco adduximus. Sed hoc nihilominus etiã concesso, non ob id negat Hip. 1. Morb. mul. vers. 41 1. à muliere sanguinẽ, & spiritum confluere in vterũ, ad formandũ conceptum, quem nos cum Aristotele seminis obire vices, existimamus; nec huiusmodi diuersitas opinionis Hipp. quidquam detrahit veritatis sententiæ eiusdem Hipp. circa seminis facultatem, & generationis locum, quem explicauimus. Præfatis omnibus suppositis, diligenterq;
E perspectis, argumentis ab Arist. in Hipp. sententiam adductis respondere, non erit difficile. Imò cum Arist. ipse concludat, semen vltimi alimenti excrementũ esse, illius scilicet coctionis, quæ in ipsis particulis perficitur, ab omnibus partibus corporis recedere, cogitur affirmare. Quæ quidem manifestant, Arist. in hac re satis dubium fuisse, militantibus ex vna parte rationibus in Hipp. sententiam adductis, ex altera, sensu eorum, quæ circa coitum, & conceptum ipsum contingunt: potissimum verò, quia coeuntes titillationem sentiunt per totum corpus, & omnium partium concussionem: vnde à coitu resoluuntur, & languent, cuius causam reddens ipsemet Arist. 4. Problem. 22. in Hipp. deueniens sententiam inquit: An quod semen omni ex parte corporis secretio est? Quamuis materia, quæ sensum illum, & resolutionem

Mar. n. 44.

Mar. n. 6.

Mar. n. 83.

tionem facit in toto corpore spirituosa sit potius, quam corpulenta, ita vt duplex materia in semine agnoscatur, spirituosa, quæ in actu coitus decidit à toto corpore, & humida, & corpulenta, quæ, vt superius dicebam, vi testium attracta in vasis spermaticis adseruatur. Sed re A vera Aristotelis argumenta non eò feruntur, vt probet semen ab omnibus corporis partibus non secedere, sed vt demonstret hanc non esse causam, vt vnumquodque simile producat ei, cuius est semen.

Mar.n.5. *Vers.44. Et ab humido omni in toto corpore.*

Si quod ab omnibus partibus secedit, residuum est illius humoris, quo singulæ partes nutriuntur, qui tandem nihil aliud est, quam id, quod omne humidum appellat Hipp. nempe sanguis ex quatuor humoribus constans, cur modo additur: & ab omni humido in corpore? Respondeo semen, quod ab omnibus corporis partibus secedit, esse humorem quidem à quatuor humoribus prouenientē, & ex consequenti ab omni humido, verum non amplius sub forma humorum prædictorum consistit, quando in ipsis particulis nouam alterationem subijt, B propter quam facilius tansmutari potest in easdem particulas, à quibus decessit, quam ante præfatam alterationem. At pars seminis ab omni humido proueniens sub forma sanguinis, ad seminis generationem concurrit, quæ & ipsa, vt inferius. vers.145. demonstrabitur, in potentia sese habet ad singula membra, quæ ex eo nutriri debent, quæ quidem potentia resultat in semen, quatenus ex sanguine generatur, ita vt ad productionem similis duo considerentur in semine: & virtus, quæ est in sanguine continente in potentia omnia membra, quæ ex eo nutriri debet, & à virtute membrorum principalium dependet, & virtus, quam materia seminis ab omnibus partibus secedens in ipsismet particulis contraxit. Quæ quidem duæ facultates, etiam si ratione originis distinguantur, vt facit Hipp. dum inquit, & ab omni humido in corpore, re ipsa tamen simul ita conueniunt, vt ad vnicam possint recuci, ita vt potentia, quæ C est in sanguine ad omnia membra, perficiatur in ipsis particulis, dum eodem sanguine nutriuntur, quemadmodum fecisse Hipp. apparet inferius hoc eodem libro, dum redderet rationem, cur ex mutilatis parentibus sani, & integri filij plerumq. generentur: in cuius loci explicatione hæc fusius pertractabuntur. Quarè lectores moneo, quibus cordi est materiam hanc de semine, & fœtus generatione assequi, vt non modo hæc percurrant diligenter, & quæ in præcedenti comentario sunt tradita: verum etiam, quæ super textum citatum. vers. 145. & vers. 411. lib. de Morb. Mul. prioris. In his enim omnibus simul copulatis tota hæc tractatio absoluitur.

Mar.n.5. *Vers. 45. Sunt autem humidi species quatuor. Sanguis, bilis, aqua, & pituita. Tot enim species congenitas homo in seipso habet.*

Ex præsenti oratione, in qua enumerans Hipp. qui sunt in corpore humores dum sanum est, & sese habet secundum naturam, sanguinem recenset, bilem, aquam, & pituitam; duæ D oriuntur difficultates, altera est, quia Hipp. atrambilem, siuè humorem melancolicum prætérijsse videtur. Altera verò, quia aquam inter humores congenitos adscribit, quæ cum non nutriat, inepta est, tum nutritioni, tum generationi, constat enim, Hipp. hanc ab humoribus

Mar.n.5. constituentibus humanum corpus omninò segregasse lib. de Natura humana, quo in loco hominis principia recensens, bilem vtranque, flauam scilicet, & nigram, sanguinem, & pituitam enumerauit, de aqua nulla mentione facta. Pro dictarum difficultatum solutione Gorrhei opinio communiter recepta est, & à quamplurimis doctis viris confirmata. Videlicet Hipp. hoc in loco, & alibi etiam, nomine aquæ humorem melancolicum intellexisse, denominatio

Quid nomine aquæ intelligendū. huic humori satis conueniens, quia plurimo sero præ cæteris refertus est; in cuius rei confirmationem varia adducunt argumenta, quorum quæ plus roboris habere videntur, sunt hæc E tria. Primo, quia Hipp. lib. 4. de morb. vers. 20. hanc eandem repetens humorum diuisionem,

Mar.n.2. splenem fontem aquæ constituit, quod quidem viscus melancoliæ receptaculum esse, ab omnibus receptum est. Secundo, quia melancolico præditi temperamento serositatibus maximè abundant, cuius gratia melancoliæ aquæ nomen conuenire visum est Hipp. Tertio, & po-

Mar.n.25. stremo, quia idem Hipp. lib. cit. de morbis sect. 2. vers. 72. scribit, facta turbatione in humoribus, dum hi à proprijs principijs disparantur, bilem omnium leuissimam in superficiè consistere, sub ea sanguinem, tertio loco pituitam, grauissimum verò omnium esse aquam. Hæ sunt præcipuę rationes, quibus probare existimant hi, aquæ nomine melancolicum humorem

Hipp.

A Hipp. intellexisse. Et vt à postrema incipiam: quantum adducta Hipp. sententia illis faueat, indicant subsequentia. vers. 125. quibus eandem aquam, quam cæteris humoribus subsidere iam dixerat, sero in lacte inspissato respondere ait; quod quidem cum humore melancolico nullam habet similitudinem. Et quæ de loco humorum ibi sunt tradita, intelligenda sunt (vt oratio ipsa manifestat) de humoribus, dum in corpore permanent; non postquam è corpore per phlebotomiam fuerunt extracti, vt supponunt aduersarij; quod non parum diuersitatis parit circa eorum locum. Quæ enim extra corpus consistunt, à sola grauitate deorsum trahuntur, & eleuantur à sola leuitate. At in corpore viuente, res non ita se habet: vbi non vnica est causa subsidentiæ, aut eleuationis, grauitas, & leuitas, nam alia concurrunt, quæ crassiora, & grauiora eleuant, spirituum scilicet præsentia, quibus, quia melancolicus succu participat magis, quam aqua; indè euenit, vt hæc substet melancoliæ: etiam si sit crassior, & B grauior aqua. Extrà corpus verò, vbi nullus humor à spiritibus eleuatur, melancolia omnibus humoribus substat, quia crassior est, & grauior natura.

Non humor melancholicus. Mar, n.26.

Etsi melancolici serositate abundant (quæ erat secunda ratio in ordine) non ex hoc colligi debet, serositatem melancoliam appellari. Non enim, quia sero abundant, melancolici dicuntur, sed quia melancolicus succus in ipsis viget. Nam serum ex accidenti potius in melancolicis copiosum conspicitur, quia eorum corpus, cum densum sit, & porositatibus non adeò refertum, humorem ex cibis, & potibus prodeuntem non imbibit: ita vt necesse sit, in cauitatibus adseruari, & hoc pacto serositas in ipsis copiosior apparet. Adde etiam, eorum calorem non admodum vigere: vndè cruditates multæ fiunt; quæ sanguinem reddunt serosum. Quod si denique Hipp. fontem aquæ lienem constituit, in quo melancolicum humorem residere existimarunt posteriores: quia hæc non fuit Hipp. opinio, ex eo non potest in-
C ferri, melancoliam, & aquam iuxta præceptoris doctrinam vnum, & eundem humorem esse. Lienem verò aquæ, non melancoliæ fontem esse: & cur sanguis niger in eo abundat, demonstrabitur in explicatione lib. 4. de Morb. Sed vanum est coniecturis, & argumentis rem hanc prosequi, cum in Hipp. doctrina sit manifestum, aquam, & melancolicum succum duos esse humores non modo interse distinctos, sed etiam oppositos omninò. Quia si eorum causam, & generationem ab eo petimus, de aqua ita ratiocinatur Hipp. lib. 4. de morb. vers. 119. As sero autem, vbi homo bibit amplius & corpus, & splen in se ipsa attrahere ex ventriculo, & si plus traxerit, quam oportet, statim hominem affligi; atque hoc ita fieri, intelligunt quicunq. homines splenici existunt. Postquam autem traxerit splen, optimum est, si vetus aqua, quæ in splene inerat, ad vesicam, aut ventriculum excoletur: & per hæc expellatur, &c. quæ quidem conditiones sicuti aquæ, siuè serositati conueniunt; ita humori melancolico nullo mo-
D do adaptari possunt, de cuius generatione totum oppositum habemus apud eundem Hipp. Hunc enim autumno generari testatur lib. 6. epid. seu 1. vers. 27. & de Nat. Hum. vers. 138. quia siccus est & hominem refrigerare incipit; quod etiam magis apertè expressum legimus lib. de Aer. Aquis, & locis. vers. 300. quo in loco hunc succum generari, ostendit consumpto eo, quod tenuissimum est in bile, & sanguine.

Mar. n.9.

Mar. n.14.

Mar. n.29.

Eadem oppositio apparebit, si perpendamus effectus, qui ab vtroque eueniunt. Ab aqua (dicebat Hipp. lib. 4. de Morb. vers. 80. sect. 2.) non valdè fortis febris oboritur, neque diuturna, nam igni non bonum alimentum aqua præbet. Contra verò lib. de Nat. Hum. ad finem, Atrabilis (inquit) inter omnes corporis humores viscosissima est, & sedes diuturnissimas habet, indèque colligit, quartanas febres, quia omnium longissimæ sunt, atræbilis esse participes. Si ergò ex ipsiusmet Hipp. testimonio, aqua in corpore augetur à nimio potu, melan-
E colia verò ab excessu siccitatis generatur, illa febres lenes parit, ac breues, hæc vehementes, & diuturnas, quomodo asserere possumus apud Hipp. aquam, & humorem melancolicum vnum, & eundem humorem esse? quorum distinctio etiã euidentius ex eo manifestatur; quia pluribus in locis de vtroque humore distinctè mentionem fecit Hipp. Nam lib. de Medicam. purg. hæc habentur. Oportet igitur primum, biliosis dare, quod bilem purgat, pituitosis, quod pituitam, aquosis, quod aquam, & atrabilarijs, quod atram bilem, quæ sententia repetitur lib. de Affectionibus sect. 2. vers. 75. Cum igitur adeò interse differant aquosus humor, & melancolia, pro solutione propositæ difficultatis dicendum; hoc in loco Hipp. humoris melancolici mentionem non fecisse: quia si accipiamus eum, qui naturalis est, & à non-

Mar. n.25.

Mar. n.28.29

Mar. n.2.

Mar. n.35.

Solutio difficultatis.

nullis sex sanguinis dictus est, hic nō videtur à sanguine distinctus: vndè nō impropriè sanguis niger vocatur, & ideò huic nullum peculiarem fontem, aut receptaculum destinauit natura, A
sed sanguini permixtus ab eo non separatur, nisi quando ad nutritionem alicuius particulæ, quæ huiusmodi succo egeat, à sanguine sinceriori separatur, nigriorq. & crassior in ea parte conspicitur: quemadmodum de liene explicabitur suo loco, cum igitur humor iste non distinguatur à sanguine, nisi crassitie, & colore, peculiarem eius mentionem non facit hoc in loco Hipp. quando sub nomine sanguinis, comprehenditur. Si verò humorem melancolicum consideremus exustione genitum, aut assatione, quem posteriores proprio nomine atram bilem vocarunt (quando distinctio hæc melancoliæ, & atræbilis in Hipp. doctrina non obseruatur; qui melancoliæ nomine Græcè μελαγχολία morbum semper intelligit: atrabilemq. vocat perpetuo Græcè μέλαιναν χολην humorem ipsum, siuè naturalis sit, siuè per exustionem, aut per assationem genitus, hæc atrabilis, inquam, propriè dicta sub nomine bilis comprehendetur. Nec insolens est Hipp. atram bilem simplici nomine bilis appellare. Nam B
Mar.n.23. lib. 1. Morb. mul. vers. 289. dum indicaret modum cognoscendi humorem peccantem in menstruo sanguine ex linteo eo imbuto, indèque abluto, & exiccato, hæc scripsit: Siquidem igitur pituita fuerit, quæ conceptionem impedit, muccosa lintea erunt: si verò per salsuginem, & bilem impeditur, fulua, & liuida, fulua quidem erunt à bile flaua, aut à salsugine, quæ ex bile constat & pituita: liuida verò à melancolico humore, quem simplici bilis nomine significauit, quod etiam clarius vers. 216. paulò ante nobis manifestauerat. Dicebat enim, si mulier corpore malè habuerit, & menses biliosi prodierint, ex hoc probè cognosci potest, nigri sunt valdè, quandoque verò nigri, aut splendidi; vt non sit dubium, biliosos menses melancolicos intellexisse, vndè paulò infra symptomata referens taliter affectas concomitantia, tristitiam, & timorem melancoliæ propria adscripsit. Verum, quia atrabilis hæc in corpore, C
vt sanum est, non reperitur, ideò inter humores congenitos non erat enumeranda. His igitur de causis quadruplicem humorum diuisionem constituens hoc in loco, humoris melancolici mentionem non fecit, sed eius loco aquam apposuit, humorem congenitum appellans, quia absque ea non fit generatio, quando, nec viri genitura, nec sanguis menstruus, generationis principia, serositate carent, quemadmodum nec aliquis alius humor, imò plurimum eo abundant, & ideo feminis portio media in sinistra parte, à vena emulgente procedit, per quam serositas separatur à sanguine, menstruaq. ipsa sunt pars serosior sanguinis cuius gratia inter excrementa quodammodò reponuntur. Sed dicet aliquis, si huiusmodi serositas adeò est necessaria in homine, cur Hipp. lib. de Nat. Hum. quo in loco hominis principia tradere profitetur, de ea nullam fecit mentionem, sed quatuor humores recenset, sanguinem, pituitam, & bilem duplicem, flauam videlicet, & nigram. Huic respondeo, eo in loco Hipp. inter quatuor D
humores nigram bilem adscripsisse, quia hic humor, quando sese habet secundum naturam, etiamsi non videatur, formaliter multum à sanguine differre, vsu tamen ab eo realiter distinctus est, quia sunt particulæ quædam in corpore, quæ ex eo generantur, & nutriuntur, & ideò cum ibi intendat explicare naturam hominis, quæ sicuti temperiem sortitur ex primis quatuor qualitatibus calido, frigido, humido, & sicco, ita etiam ex quatuor humoribus constat in quibus prædictæ subsistunt qualitates, ideò præfatos quatuor humores humanæ naturæ principia constituit, nulla aquæ mentione facta, quia si hanc respicimus dum se habet secundum naturam, nihil aliud est, quam serum ipsorum humorum, quo nullus eorum omnino priuatur, dum secundum naturam sese habet, & cùm dicit præfatos humores esse hominis principia intelligat associatos proprio sero, vt de eo peculiaris mentio facienda non sit, cum verò copia, aut qualitate peccat, non amplius generationem ingreditur, imò vitiat, & destruit. E
Huiusmodi tamen serositas non erat prætereunda in ijs libris, in quibus de morbis tractatur, & de eorum curatione: quia hæc, & morborum est causa, & curatrices intentiones parit, quibus ars medica vtitur. Hocque modo propositis quæsitis satisfieri posse censemus.

Mar.n.9. *Vers.* 145. *Cæterum, quod ex mutilatis parentibus sani, & integri gignantur pueri, vt plurimum contingere solet. Habet enim mutilatum omnia, quæ sanum. Vbi verò morbus, &c.*

Ex mutilatis parentibus mutilati filij generantur sæpe, aliquando tamen sani, & perfecti nascuntur: cuius quidem effectus rationem assignat Hipp. hoc in loco, non minus artificiosam, quam rationabilem, & inquit, ex mutilatis sanos nasci, quia mutilatus omnia habet

numero,

A numero, quæ fanus. Hoc autem dixit fupponendo partibus principalibus, infitam effe virtutem præparandi alimentum, quo totum corpus nutritur, quod quidem fpiritu, & humore conftat, & quia nec fpiritus omnis, nec quilibet humor, aptus eft conferuationi, & nutritioni cuiuflibet particulæ, ideo neceffe eft fateri virtutem prædictorum effe non modo generandi fpiritus, & humores in communi, fed qui peculiarem habeant difpofitionem ad fingulas particulas, quas conferuare, & nutrire debent, ita vt in fpiritu, & in fanguine ab ipfis genito potentia adfint particulæ omnes, quæ ex ijs conferuantur, & nutriuntur, hac enim prævia difpofitione intercedente fingulæ particulæ humorem proprium attrahentes facilius nutriuntur. Nam etiam fi quilibet humor partes omnes nutrire poteft familiaris penuria, fuplente facultate quodammodo, quæ in ipfifmet particulis viget tranfmutandi eum humorem in propriam naturam: hæc tamen nutritio fatis imperfecta eft, illius refpectu, quæ ex alimento proprio, & familiari perficitur.
B Hanc igitur principalium membrorum facultatem refpiciens Hipp. dixit mutilitatum habere omnia numero quæ fanum habet, quia fcilicet partibus principibus eft præditum, quæ omnia corporis membra virtute in fe continent, ex quo fit, vt femen in quo plurimam partem fanguinis in eis geniti contineri ait Hipp. à principio lib. 4. de Morbis, fit in potentia partes omnes, quæ ex eodem fanguine nutriuntur, quæ quidem potentia teducitur ad actum, & in particulis ipfis dum fanguine nutriuntur, & in vtero quando ex femine fit conceptus omnibus, & fingulis particulis conftans, quæ erant potētia in fanguine primum, & inde in femine, ex eo confecto. Hanc verò potentiam ad partes fingulas, in fanguine effe, & in fpiritu, quæ inde procedit in femen cognouit etiam Ariftot. eam enim refpiciens lib. 1. de Gener. Anim. cap. 18. inquit. Cum enim illi, quòd ex toto fecedat femen effe fateantur: nos quòd totum fuapte natura faciat femen effe fatebimur. Eademque manifeftatur in ijs, *Mar.n.5.*
C quæ fœtibus in vtero contingunt, quia fi mulier vtero gerens (vt fuperius hoc eodem lib. ver. 33. adnotauit Hipp.) vel ex cafu, vel percuffione, vel aliquo violento affectu iuxtà partem aliquam lædatur fœtus iuxtà eandem partem mutilatus nafcitur, quæ in matre læfionem accepit, id enim nulla alia ratione euenire poteft: nifi quia alimentum fœtus à matre proueniens particularem acquirit difpofitionem in fingulis particulis matris, antequam ad eafdem in ipfo fœtu nutriendas feratur, & iuxtà difpofitionem partium in matre alterantur partes quę nutriuntur in fœtu. Similiter quia vtero gerens, fi rem aliquam vehementer appetit fœtum parit cum nota referente id, quòd mater defiderauit, iuxtà partem illam, quam primum manu in feipfa in actu defiderij tetigerit; hoc argumentū euidens eft à fingulis particulis matris fpiritum ad fingulas fœtus particulas procedere omnino difpofitum, iuxtà difpofitionem partium, à quibus procedit, ita vt idem fpiritus fpecie imaginatæ rei imbutus ad partem *Mar.n.4.* *Fœtus notā refert illius quod mater defiderauit.*
D matris manu eo tempore tactam procedens: primò: inde verò ad partem illius confociam in fœtu notam ei imprimat, quam vi fortis immaginationis conceperat, hanc verò notam non contrahit corpus mulieris ob duritiem, quæ ob mollitiem facilè imprimitur in fœtu: concurrentibus hinc inde ijs humoribus, qui cum re imaginata confortium, aut fimilitudinem aliquam habent, indeque euenit, vt nota earum rerum in nullo appareat, quorum calores cum aliquo humore in corpore exiftente fimilitudinem non habeant. Hanc verò feminis virtutem à membris principalibus prodeuntem confiderans Arift. lib. 1. de Genar. Anim. cap. 19. (quamuis eam ab anima prouenire ipfe exiftimauerit) non effe neceffarium credidit femen ab omnibus partibus corporis fecedere, quod voluit Hipp. & maxima cum ratione quidem, alioqui non poffet reddi ratio, cur ex mutilatis parentibus mutilati filij oriantur, quia fi facultas hæc producendi fimile ab anima proueniret, quæ eadem eft in mutilatis, ac in fanis, femper fanus fœtus prodiret.
E Hoc igitur confiderans Hipp. exiftimauit virtutem generatricem in femine quatenus ex fanguine conftat, ex maffa videlicet humorū omnium, quam ipfe omne humidū appellat à partibus principibus depēdere, quæ illius generationi funt deftinatæ: quæ quidem dum fanæ funt humidum præfatū optimum eft, femenq. ex eo genitum omniquaque perfectum. Verum quando vitium aliquod ipfis aduenit neceffe eft, & præfatum humidum morbofum fieri, femenq. ex eo confectum imbecille, & generationi perfecti animalis ineptum reddi. Quare natura, vt huic incommodo profpiceret (quando haud femper partes principes valent) feminis materiam non prius fegregari à tota maffa voluit, quam ad fingula membra nutrienda proceſſerit: in quibus exactam acquirens perfectionem materiam

femini optimam præstat, ita vtlicet defectus aliquis ex membris principalibus præcesserit, in ipsis tamen particulis corrigatur, vt semen indè perfectum proueniat. Ex quo notare est Hipp. non asserere semen in singulis partibus corporis generari, sed ab ijs secedere, quasi in membris principalibus generetur, perficiatur verò, & secernatur à toto corpore, & ideò dum inquit hoc in loco: vbi verò morbus aliquis ipsis, aut humido ipsorum accesserit, ex quo semen generatur (ita enim vertenda sunt verba Græci contextus, quæ aliquantulum extorserunt interpretes) intelligit vitium partium principalium, quæ humidum morbosum producunt, & ex consequenti semen indè genitum defectuosum, & imperfectum: si contingat in corpore particulam mutilatam adesse, quæ illorum defectum corrigere non possit. Quotiescunq; igitur principia, & humidum ab ipsis procedens sana sunt, semen indè genitum animal perfectum, & nulla parte læsum generat: etiam si pars aliqua mutilata sit in parentibus, quum verò eorum defectum humidum ægrotat, semen oritur imperfectum: ita vt, nisi in ipsis particulis perficiatur, fœtum mutilatum oriri necesse sit iuxtà eam partem, quæ mutilata in parentibus semini perfectionem dare non potuit, & hoc pacto mutilati filij ex parentibus mutilatis prodeunt. Hanc interpretationem nostram olfecisse videtur Caluus, dum vertit: Quod verò ex mutilatis integri, sanique semper ferè nascuntur, quoniam mutilatus omnia numero vi, & facultate habet, quæ sanus, & integer, causa est. Ex dictis facilè est colligere causam similitudinis natorum, & cur aliquando assimilentur non parentibus sed auis, & abauis immò & nonnunquam consanguineis, & extraneis personis. Cur enim filij parentibus dissimiles nascantur id euenit propter aliquod impedimentum, quod prohibet, ne semen iuxtà propiam, & naturalem facultatem operetur in conceptu, quod quidem impedimentum cum multiplex esse possit, frequentissimè euenit ex maximis temporum mutationibus. Hipp. lib. de Aere Aq. & hoc vers. 230 causam diuersitatis iuxtà magnitudinẽ, & formas Europæorum statuit in magnis, & frequentibus mutationibus temporum, per quas semina in coactione plures corruptiones subeunt, vt prolem similem, & à quo decessit constituere nequeant. Hanc verò alteratione magis subire eam partem seminis est rationabile, quæ imbecillior est; minus verò quæ fortior est, & robustior, ex quo fit vt membra principalia, quæ ex fortiori generantur frequentius similia propriæ origini procreentur, quam exteriores partes, quæ ex imbecilliori generantur, ita vt partes exteriores sint, quæ potissimũ euariant forma à progenitoribus suis. His stantibus si contingat, ex. gr. Petrum generari à Paulo, cui secundum partes principes omninò similis sit; dissimilis verò secundum partes exteriores ob aliquam alterationem, quam semen ex partibus corporis exterioribus procedens subierit in conceptu, aut alias, ex Petro autem generetur Franciscus, in cuius conceptione semen à partibus principalibus proueniens superet illud, quod ex alijs partibus decessit, non est inconueniens secundum partes exteriores dissimilem reddi Paulo parenti, & auo Paulo assimilari propter vim seminis prodeuntis à partibus principalibus, quod in potentia speciem habere singularum corporis partiũ iam diximus, species enim exterior in Petro non erat à natura, vt etiam à membris principalibus dependentiam haberet, sed ex accidenti, & ex consequenti in semine ab illis decedente solummodo consistens; quo in conceptione superato illius species introduci nequaquam potest, vndè necesse est resultare eam, quæ prouenit à semine à partibus principalibus excreto, quod simile est omnino, & in Paulo, & in Petro: licet in Petro non apparuerit ob suppositum impedimentum. Eadem ratio viget in agnatis ex parte matris, quatenus, & ipsa per sanguinẽ menstruum sub nomine seminis ad generationem concurrit, vt Arist. sensit. Similitudo verò cum extraneis (si modo hæc ex similitudine est, non ex fortuito casu) referri potest ad imaginationem, quæ licet per se operari nequeat, concurrere tamen aliquando non est inconueniens, cum fortis est, quatenus spiritus specie rei imaginatæ imbutus, permiscetur cum eo, qui vnà cum semine ad efformandum conceptum procedit, is verò superatus ab extraneo secundum propriam naturam operari nequit, sed iuxtà naturam illius, qui imaginatæ rei speciem in se arctius continet, & hoc pacto conceptus speciem imaginatæ rei suscipit,

Quomodo ex mutilatis, sani nascatur & mutilati.

Cur filij parentibus dissimiles nascatur.

Mar. n. 43.

A B C D E

A IN LIBRVM HIPPOCRATIS.

Præfatio ad librum de natura Pueri.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Præsens liber de natura pueri inscriptus, vt ex ijs, quæ in fine præcedentis libri de Genitura leguntur, licet colligere, cum superiori coniungitur: vnicam constituentes ambo tractationem de generatione fœtus in vtero, in qua affectiones omnes exponuntur, quæ ipsi contingunt, donec peruenit in lucem. De auctore conueniunt omnes, Hipp. opus esse legitimum, quando Erotianus Hipp. tribuit, & Gal. pariter pluribus in locis, quamuis sibi parum constans
B lib. de formatione fœtus dubitet, an Hipp. sit, an Polybi, sed id scire parum refert, cum alioqui pateat optimam doctrinam, & Hipp. dignam cōtinere, constat tamen ex ipsiusmet auctoris testimonio, hunc, librum, librumq. de Genitura, quartum de Morbis, de Affectionibus, de morbis mulierum, & epistolam de veratri vsu vnum, & eundem habuisse auctorem, vt à principio lib. 1. de Morbis mulierum indicabimus. Quis in hoc libro explicando elaborauerit non noui præter doctissimum Zuingerum. Nos pauca adnotauimus, quia satis familiari stylo conscriptus est, nec multum obscuritatis continet.

Vers. 122. Et tam etiam supernis partibus spirationem facit, tum ore, tum naribus. Mar.n.9.

Fœtum in vtero conclusum, & per os, & per nares spiritum attrahere cum præceptore non dubito, verum quia impossibile visum est nonnullis, quorum auctoritas in re litteraria haud exigua est, fœtum in vtero respirare, in quo nihil inanis aeris continetur, sed exactè plenus est
C humoribus, & solidiori materia ad respirationem penitus inepta; imò si respirationem tentaret, ab humore suffocaretur; ideò rem hanc explicare oportet, & eò magis, quia ex hac suppositione nouum dogma deductum est, cordis actionem nullam esse in fœtu, dum in vtero moratur, ita vt ab anima sola matris vita duobus impartiatur. Pro Hipp. igitur dicamus respirationem per os, & per nares fœtui in vtero existenti necessariam esse pro generatione spiritus vitalis in corde, & animalis in cerebro, ab eo motus cordis, & arteriarum dependet, cuius gratia innatus calor conseruatur, & animal viuit, & per hoc motu locali mouetur. Quia etsi natura materiam spirituosam simul & humidam à matre procedere voluit per vasa vmbilicalia, per quam substantia calidi innati, & eiusdem temperies in omnibus corporis partibus conseruatur: hæc tamen solum non erat sufficiens ad vitam fœtui impartiendā, & conseruandam, quam in seipso habet à propria anima prodeuntem, quia motum cordi, & arterijs Fœtus respirat in vtero.
D communicare non poterat, cuius principium est anima, vnde animal viuit, notum est enim id sensato testimonio docente Gal. non ex eo moueri arterias, quia replentur, & inaniuntur, sed eatenus repleri, & inaniri; quatenus motu systolis, & diastolis mouentur: qui quidem motus prouenit à facultate animæ, siue à spiritu ex corde per arteriæ fibras confluente, ex quo fit, vt motus iste arteriarum eundem omninò rithmum seruet, quo cor ipsum mouetur. Nec dici potest arterias fœtus moueri ad motum arteriarum matris, quia hæ non adeò sunt illis continuatæ, vt spiritus per fibras arteriarum matris procedentes, in fibras arteriarum fœtus transfundi possint. Præterquamquod motus cordis, & arteriarum matris improportionatus omninò est calori ipsius fœtus, vt idem rithmus ambobus minimè accommodari possit. His igitur rationibus, & alijs, quæ breuitatis causa omitto, necessaria fuit respiratio per os fœtui moranti in vtero, per quam tantum aeris attrahatur, quantum generationi spiritus vitalis in
E corde sufficeret ad principium motus ipsi impartiendum, à quo eius vita dependet. Necessaria etiam fuit pro generatione spiritus animalis in cerebro, quo mediante fœtus in vtero locali motu mouetur: qui cum ex spiritu vitali, & aere per nares attracto generetur, hic aer à matre impartiri non poterat, & ideò respiratione opus habuit. Verum quia copiosum aerem trahere fœtus in vtero conclusus minimè poterat, ita vt toti corpori ventilando sufficeret, necessariū fuit spirituosam materiā (vt dicebam à principio) à matre deriuare in fœtum, quæ toti corpori inseruiret, corde excepto, & cerebro, quæ aere simplici vtuntur, & hac ratione arteria vmbilicalis, quæ prædictam materiam perducit in fœtum, non inseritur in cor, sed in arteriam magnam, à qua per totum corpus diffunditur. Quoniam igitur in explica-

tum vsum etiam minima inspirati aeris portio sufficiens est, hanc à fœtu per os, & nares inspirari, non est difficile, quando ore, & naribus clausis id fieri poterit, nec ex defectu aeris abneganda est huiusmodi respiratio. Nam aeris omnia plena, & sicuti respirat pullus in ouo, etiamsi plenum sit humore, respirantq. in mari pisces, ita fœtus in vtero modicam, & pœne insensibilem respirationem efficere potest. Ex his igitur patet necessarium etiam fœtus respirare in vtero, absurdumq. etiam affirmare cor vitæ principium nullum habere vsum, quamdiu fœtus in vtero moratur. A

Mar.n.9. *Vers. 123. Et venter inflatur, & intestina inflata superne per vmbilicum assumunt.*

Aliam viam spiritus demonstrat, qui à matre procedens per vmbilicum fertur in puerum, huncque dispergi ait, ad differentiam illius, quem ore inspirat, hic enim non disperditur per corpus, sed expiratur foras eadem via, per quam ingressus fuerat.

Mar.n.12. *Vers. 151. Conturbatus autem, primus quidem foras prodit, deinde puer.* B

Hanc eandem sententiam ad finem repetit his verbis. Si porrò in caput processerit puer, caput primū foras prodit, deinde alia membra consequuntur, postremò vmbilicus: ex vmbilico autem secundina tenta est: post hæc aquositas, & muccus sanguinolentus, tum à capite, tum à reliquo corpore secretus præ violentia, & dolore, & calore, atque hic viam sternit purgationi à partu consequenti, quæ quidem verba præsentem doctrinam clariorem faciunt, Nam his significare vult Hip. purgationes partus, viā parare purgationibus à partu, instar aquę affusæ in plano, quæ simul cohærens quieta manet, at si quis digito viam ipsi præstet, statim diffunditur. Notabilis est hoc in loco distinctio inter purgationes partus, & purgationes à partu, de qua nonnulla adnotauimus lib. 1. Morb. mul. sect. 2. vers. 232.

Mar.n.12. *Vers. 159. Si mulier vtero gerens morbum habuerit non cognatum, in puerperio perit.*

De tempore, & natura purgationis à partu determinatum est superius in ijs, quæ toto tempore grauiditatis incolumes fuere, indè verò de illis, quas aliquo morbo tempore grauiditatis corripi contingit, nam ijs purgationes pauciores fieri, & specie deteriores dixit. Nunc verò ait, si mulier vtero gerens morbum habuerit non cognatum, in puerperio perit, antequam purgatio absoluatur, & proindè de tempore durationis eius nihil determinari potest. Non cognatum verò morbum intelligit eum, qui nec patientis naturæ, nec grauiditati conueniens est. Ex huiusmodi verò morbo mulierem perire necesse est, quia id absque forti causa non euenit, quæ mulierem in discriminen adducit; si enim puerperia sanis sunt difficilia: morbo familiari correptis mala, quia specie deteriora, necessariò erunt pernitiosa illis: quas morbus non cognatus vexauerit ante. C

Mar.n.12. *Vers. 160. Si verò non purgetur in prioribus diebus in ventre habens, iam antea sana existens, & non existens sana, commoueatur autem ipsi purgatio siue pharmacis, &c.* D

Quo tempore durent puerperij purgationes, quę statim à principio inceperint Hipp. docuit superius, nunc verò ait si non à principio erumpant, sed quibusdā transactis diebus, siue sponte commoueantur, siue pharmacis; tam in ijs, quæ tempore grauiditatis sanæ fuerunt, quam in ijs, quæ aliquo morbo correptæ sunt, semper iuxtà determinatum tempus perdurare, in masculis, scilicet diebus triginta à partu: in femellis verò ad quadraginta duo ad summum, non quippe vnica vice procedit purgatio (ita enim sonant verba Græci contextu ἐν οὐ χωρέει ἐς ἅπαξ. ἐν namque pro οὐ, Doricè, & Ionicè vsurpari nouimus) quasi dicat, sicuti non est necesse puerperij purgationes vnica vice procedere, hoc est continuato cursu per totum tempus iam dictum incessanter fluere: quia communiter habent intermissiones, per quas sæpius intermittunt, & repetunt, ita licet circa primos dies non fluant, non ob idest necessarium vlterius produci ad longius tempus ab eo, quod determinatum est suprà. Quod si nec à principio, nec subsequentibus diebus mulier purgetur, morbus magnus ipsam corripiet, & vitæ periculum incurret ob malitiam retentæ purgationis necessariæ. E

Mar.n.21. *Vers. 250. Lac autem ab eiusmodi necessitate fit, &c.*

Quomodo lac generari incipiat in vtero gerentibus docet hòc in loco Hipp. ea occasione, quia absoluta formatione fœtus moueri incipit, & eodem tempore lac in mammis appareat. Vndè vera lactis materia demonstratur, eiusque efficiens causa. De materia inquit, esse pinguissimum ex cibis, & potibus, quod à ventriculo expressum pósilit in omentum, & carnem, & indè fertur ad mammas, quam quidem materiam recepit lib. 1. Morb. Mal. sect. 3. vers.

A vers. 341. dulcissimumq. humorem ex cibis, & potibus appellat. Exprimitur autem succus
iste à ventriculo, comprimente vtero ex fœtu in tumorem eleuato. Hunc succum primum
suscipiunt, & omentum, & circum sitæ carnes, potissimum verò, quæ sunt in humeris, nam
hæc pars præ alijs crassior est, & carnosior, & hanc specialiter indicauit in illa sententia lib. 2.
Epid. sect. 3. vers. 130. in hunc modum registrata: A cibis, & potibus humeri, & mammæ in-
flantur: in cuius explicatione eo in loco demonstrauimus, quod nuper dicebamus præcipuum
receptaculum materiæ lactis esse humores, à quibus mulieres in actu suctionis eam descen-
dere sentiunt manifestè. Huiusmodiq. receptacula materiæ lactis destinauit natura, ne in
ventriculo diutius retenta in Chylum transmutaretur, & minus apta redderetur transmutari
in lac, in hisque receptaculis materia, hæc non modo adseruatur, sed ad lactis formam susci-
piendam disponitur mediante caliditate, quæ dictis partibus ab vtero impartitur: quę quidem
B dispositio longè diuersa est ab ea, quæ cibis, & potibus communicatur à ventriculo, & ideò
huius opifex calor existit, qui ab hepate per amplexum ventriculo communicatur: illius verò,
caliditas ab vtero proueniens. Estque rationi consentaneum, calorem actionis auctorem ab
ea parte influere, cui eadem actio inseruit, ita vt chilificatio, quæ in gratiam fit sanguificatio-
nis, cuius instrumentum est hepar, à calore fiat ipsiusmet hepatis, & dispositio materiæ ad
lactis formam suscipiendam à calore ab vtero influente omninò proueniat. Lac enim in gra-
tiam vteri videtur factum; quando primum fœtus in vtero existens, lacte frui incipit, vt Hipp.
indubitatum est. Et hic est consensus vteri, & mammarum, & pectoris, quem toties admira-
batur Hipp. Hoc igitur calore mediante præfatæ partes materiam lactis disponunt, & per-
ficiunt, idque significare voluit Hipp. per illa verba: Pingui enim excalefacto, ac albo effe-
cto, quod edulcatum est à caliditate, quæ ab vteris accessit, expressum tendit in mammas.
C Hanc verò caliditatem mammis impartitur vterus, mediante portione quadam sanguinis,
quem per venulas quasdam transfundit in mammas, & circumsitas partes calefacit, vt lactis
materiam dealbare, dulcorare, & perficere possint. Hancque portionem sanguinis ab vte-
ro transmissam ad mammas, caliditatem vocat hoc in loco, quia etiamsi & ipsa materia lactis
euadat, vt demonstrabitur inferius, respectu tamen materiæ à ventriculo expressæ, admodum
exigua est; ita vt qualitate potius, & virtute agat, quam mole. Nam hanc eandem materiam
magis propriè expressit libro de Glandulis, vers. 136. vtramque lactis materiam agnoscens Mar.n.11.
his verbis; Et alimentum, quod in se trahunt in lac permutant (intelligit succum à cibis, &
potibus expressum) & ab vtero accedit ad mammas, quod post partum cessurum est in ali-
mentum, respicit enim alteram lactis materiam, portionem scilicet dictam sanguinis ab vtero
ad mammas transmissam, cuius calore materiam lactis præparari, & perfici iam diximus, &
D hæc primæ generationi lactis adeò necessaria est, vt ea deficiente præfatus succus etiam si
diutius in mammis moram trahat, nunquam tamen in lac transmutari possit; ex quo fit, vt
quamuis in molæ conceptu vterus in tumorem eleuatus compressionē faciat in ventriculum,
per quam succus dictus ad eas partes exprimatur, vndè mammæ turgent, quemadmodum in
gerentibus fœtum; non tamen lac generatur, vt Hipp. testatur lib. 1. Morb. Mul. sect. 3. vers.
303. quia scilicet ob defectum motus (nihil enim in ventre moueri signo indicauit molæ con- Mar.n.97.
ceptum Hipp. loco eodem) illud sanguinis exiguum non transmittitur ad mammas, cuius ca-
lorem materia, qua mammæ turgent, in lac transmutetur. A motu verò infantis in vtero la-
ctis generationē habere, ex eo constat, quia non prius lac in vtero gerentibus apparet, quam
fœtus incipiat moueri. Et vbi peperit mulier (subiungit Hipp.) lac in mammas procedit si
lactauerit principio motus facto, idest propter motum in ipso partu concitatum in vtero, di-
E xit autem, si lactauerit, quia excluso fœtu ventris tumor concidit, indèque compressio cessat
ventriculi, propterquam lactis materia exprimitur ad mammas: quapropter hac deficiente
causa, nisi violentia suctionis succedat, per quam venæ ampliores effectę vtramque materiam,
& ab vtero, & à ventriculo attrahant, vt ait Hipp. lactis generatio cessat, quod tempore gra-
uiditatis non euenit, quia ab vteri tumore, & pueri motu vtraque materia concitatur ad
mammas, quæ in lac transmutatur continuò: dum eius portio ad vterum fertur, vt fœtus ex
parte nutriatur, quemadmodum testatur Hipp. non hoc in loco tantum, sed etiam libro de
carnibus, & alijs pluribus in locis, residuumq. à calore mammarum consumitur. Ex quibus
patet, alio modo lac generari in grauidis, alio post partum, in his enim vi suctionis materia

Alio modo lac generatur in grauidis, quam in enixis.

lactis attrahitur ad mammas, in illis verò vteri compressione, & pueri motu, vnde apparet ratio, propter quam Scythæ (vt Herodotus auctor est lib. 4. fol. 277.) vteros equarum inflantes flatu per pudendum sufflatorijs osseis fistulis similibus immisso, maiorem lactis copiam haberent, vterus enim flatu intumescens comprimendo ventrem, vberiorem succum exprimit ad mammas: vnde copia lactis augetur: simul etiam concurrente motu ab eodem flatu in veteris concitat, à quibus lactis generationem in vtero gerentibus dependere iam diximus. Quare, vtraque causa, & vtroque modo generationis lactis vna concurrentibus non est mirum si lactis copia augeatur. Quæ si vera sunt non rectè sentire videntur illi, qui coitum nutricibus prohibent, lac inde vitiari, & minui existimantes, coitu enim mediante motus concitatur in vtero, à quo lactis generatio dependet, & ex coitu alacritas inducitur mulieri, vnde venulæ laxantur (vt dicebat Hipp. lib. 1. morb. mol. vers. 416.) quæ ad lactis vbertatem, & bonitatem plurimum conferre indubitatum est, imò si veneri assuetas abstinentia tantopere lædit, quod viro orbatæ quotidie experiuntur, quæ varijs morborum generibus fiunt subiectæ, nutrices à proprio viro penitus segregare non est tutum. Ex enarratis igitur patet materiam lactis ex Hipp. duplicem esse, alteram quidem copiosam, quæ ex cibis, & potibus nondum concoctis in ventriculo exprimitur, exiguam alteram, sanguinem scilicet ab vtero ascendentem ad mammas, quæ agentis potius, quam materiæ rationem habere videtur, vnde malè cum præceptore conuenit Galenus, dum totam lactis materiam sanguinem statuit perfectè elaboratum in hepate: quæ quidem opinio multos fautores habuit, ita vt communis opinio recepta sit apud Medicos, & Philosophos ferè omnes. Nihilominus, quia Hipp. Medicorum, & Philosophorum principi aduersatur, facilè expugnari posse, non dubitamus. Qua quidem in re breuitati quantum fieri potest de more consulentes ex multitudine argumentorum, quæ in hanc sententiam adduci possent, sex tantummodo in medium attulisse satis erit. Primum igitur argumentum erit hoc. Si tota lactis materia esset sanguis perfectam sanguificationem iam ante consecutus in hepate, impossibile esset mulierem lactantem viuere, ne dum incolumem permanere, constat enim, infantem singulo die vltra duas lactis libras sugere, quod quidem si ex totidem lib. sanguinis constaret, sequeretur à mulieris corpore duas sanguinis libras quotidie excerni. Sed quæ mulier tantam sanguinis iacturam facere potest, quin pereat breui? quando videmus eas, quæ ab immodico fluxu menstruorum vexantur, longe minori sanguinis excretione non longo tempore in cachexiam incidere & perire? namque, nec ventriculus tantam ciborum quantitatem superare, nec hepar sanguificare potest, quæ & corporis nutritioni, & sanguinis excretioni satisfacere queat, & si eadem materia lactis censetur in bellus, certum est, plures singulo die tantam copiam lactis dare, quantam sanguinis non capiunt venæ totius corporis. Nam vaccæ in Epiro, vt Aristot. testatur lib. 3. de Hist. Anim. cap. 21. singulæ lactis amphoras singulas implent, quæ quidem quantum vis magnæ, facta sanguinis in lac transmutatione exangues omnino redderentur. Amphoram enim 80. libras capere iam notum est. Præterea, si mulieri vtero gerenti non fluunt menses, quia sanguinis exiguum quotidie absumitur in fœtum: quomodo possibile esset, lactanti menstrua fluere, si singulis diebus tanta sanguinis copia in lac absumeretur. Constat enim, plurimis menses secundum naturam fluere, transactis potissimum octo, vel nouem mensibus à partu. Tertio, corpus tantæ sanguinis copiæ generationi assuetus, statim in perniciosam plethoriam incideret, vbi mulier lac dare cessaret, & tamen nihil incommodi alicui euenisse obseruatum est, imò nec menses ante consuetum tempus ijs erumpunt, nec copia consueta maiori, signum euidens, nihil, aut parum consuetæ excretionis retentum esse, quando nec nimiam quidem sanguinis repletionem inducere potuerit. Quarto, si ex sanguine lac generaretur, siue ab vtero, siue à qualibet parte ad mammas secedente, purgationes puerperij cessaret omninò, dum lac, secundo à partu die tanto impetu fertur ad mammas, vt puerperarum plerisque febris accendatur, quæ vulgariter febris ex lacte appellatur, ita enim fieret reuulsio maxima ab vtero, sanguine confestim ad mammas irruente, & nihilominus eodem tempore, & puerperia copiosè erumpunt, & lac abundat in mammis: signum euidens, aliam esse materiam lactis, aliam puerperiorum, quorum si portio quædam ascendit ad mammas propter motum concitatum in vtero tempore partus, cuius calore excalefactæ mammæ maiorem succi copiam postea trahunt à ventre, vt supra explicatum est, hæc non est tanta, quæ puerpe-

Coitus in nutricibus vtilis.

Materia lactis duplex.

Lac non ex solo sanguine, sed etiam ex cibis, probatur.

A B C D E

A puerperia impedire, aut auertere possit. Quinto loco, si tota materia lactis esset sanguis, ab vtero transmissus ad mãmas, natura ductus maiores constituisset, eosque continuatos, nõ adeò exiles, & per anastomosim inuicem communicantes, quotiescumq. enim materia copiosa ad multam distantiam ferri debet (ad proximiora enim loca sufficiunt porositates, vt de mammis, & carnibus testatur Hipp.) natura ductus amplos, eosdemq. continuos ipsi dicauit. Sed vasa, quæ ab vtero tendunt in mammas, adeo exilia sunt, vt plurium anatomicorum nouaculas euaserint, qui tamen ea cognouere, eo artificio confecta esse testantur, vt superiora à mammis descendentia secundum extremitates tenuissimas communicentur vasis, quæ ex vtero sursum ascendunt ad epigastrii regionem, idque à prouida natura factum est, quia si maiores, & continuati adfuissent ductus ab vtero ad mammas, periculum erat, ne aliquando sanguinis tantà copia raperetur à mammis, vt fœtus nutrimento priuaretur, quare angusta vasa confecit conuenientia paucitati materiæ, sanguini scilicet ascendenti ab vtero ad mammas, & lacti vicissim

B descendenti ad vterum pro ipsius fœtus refectione, vt Hipp. indubitatum est. Sextum, & postremum argumentum erit huiusmodi. Si lac ex sanguine generaretur, non ex succo à cibis & potibus expresso, impossibile esset odorem, & facultatem ingestorum adhuc retinere, quandoquidem nullus odor, aut qualitas manifesta obseruatur in sanguine cibariorum è quibus conflatus est, & multò minus in ijs, quæ ex sanguine generantur. Contrà verò lac sæpe odorem retinet, & facultatem ingestorum, vt docet experientia Hipp. ipso assentiente lib. enim 6. Epid. sect. 2. vers. 38. legimus, Mulier, Capra elaterium, aut cucumerem syluestrem comedentes, pueris purgatio. Idque mihi cognitum est experimento. D. Francisca vxor magistri Baptistæ de Castellis cementarij in Vrbe, assumpto medicamento purgante statim mammam porrexit puellæ aniculæ, quam lactabat, non existimans, tam citò virtutem medicamenti ad mammas peruenire posse (nam id à me vetitum fuerat ante) quæ adeò for-

C titer purgata est, vt de superpurgatione læthali dubitatum sit. Matri verò ne semel quidem aluus subducta est, signum euidens medicamentum ad mammas suctionis violentia statim raptum fuisse, quemadmodum etiam euenit D. Pompiliæ vxori D. Adami Melfi aromatarij in vrbe notissimi quæ cum purgandi gratia lactis caprini sex libras vnica vice assumpsisset, vi suctionis totum conuersum est ad mammas, ita vt cum puella, quam lactabat, sugendo non sufficeret, coacta est plures adhibere infantes, qui sugerent: aliàs mammæ disrumpi præ turgentia videbantur. Hæc & alia multa his similia quotidiè obseruantur, quæ sicuti Hipp. sententiam indubitatam faciunt, ita contrarias penitus euertunt, vt non satis mirari possim non dicam tot medicos, quando plerique à Gal. placitis obcæcati, sæpe ne lucem quidem Solis videre possunt; sed principem philosophorum Arist. si lactis totam materiam crediditt sanguinem; non portionem tantummodo exiguam ab vtero ascendentem ad mam-

D mas, Hipp. consentiens, quæ & ipsa tandem in lac transmutatur, cognouit enim, à ventriculo ad mammas per substantię porositates ferri, non succum modo tenuem iam dictum, sed etiam crassiora corpuscula, nam 7. de Hist. Anim. cap. 11. testatur, si lactans pilum cum cibo, aut potu ingerat, ad mammas peruenire, in earumque papillis consistentem, morbum inducere, quem τριχίαν vocat. Sed longè pilis crassiora è mammis cum lacte exijsse cognoui. Narrauit enim mihi illustriss. & admodum Excell. Prosper Cechinus Chirurgus in Vrbe primarius aliquando è papilla mulieris extraxisse surculum cicorij, quod vesperi præcedenti comederat, præsente D. Antonio eius alumno, qui idem mihi affirmauit, in cuius rei confirmationem Domina Domitia de Griffonibus matrona nobilis, & omni fide dignissima obseruauerat, puerulum filium suum adhuc menstruũ sæpius cum stercore excreuisse furfures quam pane furfuraceũ comedebat nutrix, vt alui adstrictioni immodicæ occurreret. Quæ omnia palam faciunt

E materiam lactis esse succum alimentorum, nondum concoctorum à ventre ad mammas per carnis porositates attractum, ita vt quò mulier carne rarior est, eò maiorem lactis copiam producat, vt Hipp. testatur, & ideò non sunt necessarij ductus conspicui, qui præfatum succum deferant ad mammas: per quos si lactis materia procederet, non obseruatum fuisset à præceptore, carne rariores, lacte magis abundare; sed quæ venas amplas habent, quæ sunt illis contrariæ. His rationibus, & experimentis si quispiam acquiescere nolit, nutrices ipsas percunctetur, affirmabunt enim, euidenter persentire descensum lactis ad mammas, statim ingesto cibo, vel multò etiam euidentius à potu, à quo immediatè inanitæ mammæ replentur,

idque

idque adeò euidenter, vt de hac re dubitare, apud ipsas ridiculum sit. A

Mar.n.27. *Vers. 336. Sic etiam interna terræ pars quum plena sit, & ipsa à seipsa, &c.*

Causam quærens Hipp. cur pars terræ interior hyeme calida sit, eam assignauit, quia in hyeme terra à frigore, & pluuijs fit densa, & compacta, vndè spiritus, siuè vapor ab aqua in visceribus terræ contenta eleuatus, cum propter densitatem egredi nequeat, retrò abit ad aquā ex qua eleuatus est, eamque calefacit, quia spiritus aqua calidior est; augetque, eodem in aquam conuerso, & hac ratione deducit, fontes hyeme calidiores esse, & auctiores. Ex quibus facilè est colligere quæ fuerit Hipp. sententia de fontium origine: materia adeo difficilis, vt philosophorum principes in varias traxerit sententias. Alij enim existimarunt, fontes à pluuijs generari, quatenus terra ab his madefacta in cauitates quasdam reconditas humorem deponit, vndè scaturiunt fontes. Alij à mari, quod montibus altius faciunt, fontes emanare per subterraneos cuniculos, crediderunt. Alij denique mediantibus vaporibus è profundo ad terræ superficiem eleuatis, & ab eius densitate in aquam conuersis fontes generari, existimarunt, opinio ferè communis, quam secutu Arist. videtur, ex hoc loco fortasse mutuatam, quamuis re vera hic integra, & perfecta huius rei causa non exprimatur. Non enim intentio fuit Hipp. hoc loco de generatione fontium tractare. Veruntamen, si diligenter perpendantur, quæ hic referuntur, & quæ alibi de hac materia ab eodem sunt tradita, inueniemus eius sententiam fuisse, tres causas iam enarratas ad fontium productionem concurrere. Nam à mari originem habere fontes, absque dubio existimauit, quandoquidem lib. 1. de Diæta vers. 171. ventriculum mari assimilauit, quod dat omnibus, & ab omnibus recipit: quatenus fontes, & flumina producit, quæ tandem desinunt in mare. Sed certè longè diuersa ratione ab ijs, qui hanc solam causam agnoscunt originis fontium, supponit enim Hipp. mare per vniuersum terræ ambitum diffundi ad eam altitudinem, quam maris superficies suprema ascendit; eam verò supra terræ superficiem eleuari, nè dum supra altos montes est ridiculum: quomodo enim flumina, quæ superficiem terræ permeant, peruenirent ad mare? fortasse ascendendo? maris igitur superficies inferior est superficie terræ, & iuxtà maris altitudinem terræ ambitus totus madescit, cum sit intimius porosa, & aquæ satis perata, ex terra igitur à mari madefacta perpetuò eleuantur vapores, qui vbi ad eius superficiē à pluuijs, & à frigore densatam perueniunt, cum exitum non habeant, retro abeunt ad aquam, & in eam conuertuntur, & hoc modo per vapores aqua in visceribus terræ contenta ad altitudines montium peruenire potest, & in ijs maximè concrescunt vapores, quia terra ibi frigidior est, & densior, vndè minus exhalare possunt. Et hoc pacto & mare, & pluuiæ, & vapores ad fontium generationem concurrunt, quæ quidem opinio, sicuti supremi philosophi Hipp. est, ita omnes probabilitate superat; eamquè receperunt posteriorum nonnulli, propriam sibi ipsis felici rapina efficientes.

De fontium origine. Mar.n.12.

B

C

D

Mar.n.38. *Vers. 450. Si verò violentam affectionem perpetiatur puer, etiam ante præfinitum tempus ruptis pelliculis prodit.*

Admonet nos hoc in loco Hipp. aliquando puerum in lucem exire ante præfinitum tempus, quod in decimum mensem cadit, quoniam alimentum à matre procedens non amplius sufficit pro eo nutriendo, ex quo patet, perperam receptum esse à posterioribus, causam naturalis partus Hipp. statuisse alimenti defectum, quando contrarium potius fatetur, alimenti scilicet defectum causam esse, cur aliquando fœtus ante præfinitum tempus edatur. Huiusq. erroris occasio indè orta est fortasse, quia idem Hipp. paulò inferius, vt demonstraret, mulieres vltra decimum mensem in vtero gestare minimè posse; eadem vsus est ratione: quia scilicet decimo mense transacto alimentum, quod à matre descendit, non est sufficiens puero iam nimis aucto. Verum hi animaduertere debuerant, hoc non asseruisse Hipp. tanquam hæc sit partus naturalis causa: quando contrarium omninò paulò inferius docet manifestè: dum subiungit: Et hoc perpetiuntur magis primiparæ: deficit enim pueris alimentum, vt ad decimum vsquè sufficere non possit. Et hac ratione euenit, vt lib. de septim. partu testetur, fœtus nonimestres non adeò vitales esse, quemadmodum decimestres, qui perfectissimi sunt; sed vt ex abundanti demonstraret, impossibile esse, vlterius in vtero permanere, etiam si nulla alia causa pariendi concurreret. Verum etsi alimenti defectus videatur dici posse causa partus: quia deficiente eo cogitur puer exitū sibi procurrere, non indè sequitur, quotiescunq. puer in lucem

Alimenti defectus non est causa partus naturalis.

E

A lucem exit, id fieri, quia ipsi deficiat alimentum. Quia sicuti multis, vt paulò ante dicebamus, prius deficit alimentum, quã ad exactam maturitatem peruenerint, ita aliquãdo, exactam maturitatem consecutus, in lucẽ exit tempore naturali, videlicet mense decimo, quamuis sufficiens alimentũ à matre transmitti vlterius posset, idq. iis euenire rationabile est, qui parui, & debiles nascuntur, ex matre sana, & succi plena. Plus nutrimenti enim absumit nonimestris sanus, & optimo habitu præditus, quã decimestris paruus, ac debilis, quarè si nonimestri non deficit alimentum, quominus ad decimũ peruenire possit, nec decimestri hac ratione deficere debet: ita vt vltra decimũ mensem eius exitus protrahatur; quod tamen nulli adhuc concessum est. Maturitas igitur perfecta, est principalis causa partus naturalis, & omniquaq. perfecti: ita vt si alimentipenuria ad naturalem partum efficiendum concurrit, id non primario, sed secundario quodammodo præstat, quia scilicet statim ac puer ad exactam perfectionem, & maturitatem

B peruenit, simul etiam ei deficit alimentum. Ductus enim, per quos alimentum procedit, attenuantur, conniuentque, vndè via alimento descendenti à matre intercipitur, quod eleganter Hipp. lib. de Octimest. Part. vers. 43. hoc exemplo explicauit. Quemadmodum autem (inquit) in his quæ ex terra nascuntur fructus pleni, & maturi secernuntur, & decidunt iuxtà discriminationem, qua parte inhærent, sic etiam pueris maturis, ac perfectis vmbilicus quidem conniuet, & clauditur, reliqua verò aperiuntur, vt & ingredientia suscipiant, & exitus habeant secundum naturam, quibus necesse est viuentes vti. Ex quibus manifestè patet causam naturalis partus esse maturitatem, & perfectionem, quod si ante maturitatem, deficiente alimento puer in lucem exeat, partus vitalis quidem esse poterit, quia secundum omnes partes perfectus est, non tamen naturalis omninò dicendus est: sed ante exactum tempus ob causam aliquam præternaturalem editus. Ex quibus patet humani partus vnicum

C tempus à natura constitutum fuisse in quo fœtus perfectissimi nascuntur, & omnium maxime superuiuunt, & facillimè educantur, idque determinauit Hipp. dierum 280. à conceptione. Verum non inde sequitur, vt quicunq. ante illud tẽpus nascuntur imperfecti, & non naturales haberi debeat, quoniam vbi fœtus eam perfectionẽ est cõsecutus, quæ ita peculiaris est vteri, vt eam aliundè comparare minimè possit, tunc perfectus, omnino dici debet, quia vt dicebat Hipp. lib. de sept. Part. vers. 17. ratio & tempus, in quod enutritus est in vtero, constitit, vt omnium particeps sit, quorum etiam perfectissimi participes existunt. Hancque perfectionem fœtum acquirere mense septimo testatur Hipp. ita vt quidquid augumenti, & roboris indè ei accedit vsque ad exactam maturitatem, non sit simpliciter necessarium, quia dicta maturitas non prouenit immediatè ex parte fœtus, sed membranarum ipsum continentium, alioqui non posset afferri ratio, cur fœtus, qui perfectionem adeptus est spatio 183. dierum, maturitatem

D recipere debeat ab vtero eodem omnino tempore in quo fœtus ille qui non nisi 210. diebus ad eandem perfectionem peruenit; constat enim intra illud temporis spatium fœtus omnes perfectionem assequi, quæ peculiaris est septimestrium, pro vt contingit plus, aut minus ante plenilunium, aut post conceptos esse: vt docet Hipp. lib. de Sept. Partu, & nos explicauimus super textum vers. 23. licet omnes exacto tempore 280. dierum perfectam maturitatem consequantur. Fœtus igitur perfectio quæ ab vtero dependet præscripto temporis interuallo perficitur, diuersitatẽ illam temporis suscipiens, ratione Solis, & Lunę, quæ vt causæ videlicet ad illius generationem concurrunt. Maturitas verò, quę eius exitum limitat, à membranarum dispositione pendet, quæ cum à naturali facultate tantummodo ortum ducat, eodem tempore in omnibus contingit. Hanc verò membranarum dispositionẽ, quæ partus maturitatem limitat in eo consistere ex antedictis licet colligere, quia dum sanguinem pro fœtus

E nutritione ab vtero exsugunt, indies crassiores, tum densiores euadunt, quæ postquam eam densitatem, ac duritiem contraxerint, vt amplius nequeant vtero adhærere, suctio alimenti cessat, quo destitutus puer, calcitrãdo sibi exitũ parat. Fœtus ergo licet perfectionem, & robur ex maturitate acquisierit, cũ nihil sit, quod illum molestat, non prius exitũ procurat, quam ab aliqua causa compellatur, quæ nisi alia præcedat, defectus alimenti tandẽ iuxtà rationẽ allegatã aduenit, quæ illum exire cogit, isque solus est partus maximè secundũ naturam, ad quem efficiendum, nihil violentũ, & præter naturã concurrit. Quoniam igitur maturitas hæc, & robur fœtus, non prouenit ab vtero, quatenus generationis est instrumentum, quando etiam extra vterum ea comparare potest, quod palam faciunt septimestres, qui superuiuunt, & edu-

cantur, ideò non minus perfecti vera perfectione dicendi sunt septimestres decimestribus, licet hi robustiores nascantur, & magis vitales. Quod si natura vlterius in vtero commorari voluit, id factum est, vt inde robustiores effecti, labores partus, & incommoda, quæ ex loci mutatione contingunt, facilius tolerare possent: à quibus conflictati plerique septimestrium intereunt. Eandem naturæ prouidentiam obseruare est in seminibus, quæ licet post absolutam figuram, & magnitudinem conuenientem, exactam perfectionem habeant, ita vt si adhuc mollia, & viridia colligantur, siccataq. tempore conuenienti terræ mandentur, non minus germinent, ac fructum afferant, quam ea, quæ exactam maturitatem in propria planta fuerint assequuta, argumentum euidens, habere perfectionem à natura intentam, quæ est speciei conseruatio: nihilominus exactam maturitatem, ac fortitudinem, siuè siccitatem in proprio stipite acquirere voluit: nè in terram decidentia ob mollitiem putrescerent, priusquã germinare possent. Quare & in fructibus, & in fœtibus duplicem statum consideramus, alterum perfectionis, maturitatis alterum, ad hanc peruenit fœtus mense decimo, illam verò acquirit, septimo, & sicuti fructus, vbi absolutam maturitatem fuerint assequuti spõtè ex arbore decidunt, qui ante nonnisi violentia euelluntur, modò maiori, modo minori, pro vt à maturitate remotiores fuerint, aut propinquiores, ita fœtus ante decimum mensem, absque violentia aliqua non nascuntur. Vndè concludendum est ad partum simpliciter consideratum duplicem causam in vniuersum concurrere. Alteram propriam, & naturalem, quæ est maturitas, quæ partum non perfectum modo, sed etiam robustum, & maximè vitalem facit. Alteram violentam, & quodammodo extraneam, sub qua omnes causæ comprehenduntur, quæ fœtum ante absolutam maturitatem ad exitum compellunt, v.g. alimenti defectus, respirationis necessitas, loci angustia, eiusdem fœtus grauitas, & si quæ alia est causa, quæ partum accelerare possit. Et licet maturitas exacta sola ad partum efficiendum rarò concurrat, quin aliqua alia causa associetur, hæc tamen adeò leuis est, vt minimè attendẽda veniat. Ante absolutam maturitatem verò, absque aliqua forti & euidenti causa non oritur fœtus, licet modò maior requiratur, modo minor: quò à maturitate remotior fuerit, aut propinquior. Pro harum igitur causarum varietate fœtus nascuntur aliqui septimestes, alij octimestres, & plurimi nonimestres, omnesque verè, ac propriè partus nomen merentur, quia perfecti, & absoluti sunt fœtus: licet nondum exactam maturitatem sint consecuti, quæ propria est decimestrium, quæ quidem pariendi diuersa tempora respiciens Arist. 4. de Gener. Anim. 4. dixit, tempus vteri ferendi enorme mulieri tantummodo datum esse, non quia existimauerit, à natura non fuisse constitutum tempus, in quo fœtus perfectus, ac maturus existens maximè secundum naturam nasceretur, sed obseruauit fœtus in prædictis omnibus temporibus nasci, & educari, cum cætera animalia tempus habeant determinatum, in quo pariunt, eo parum, aut nihil euariante. Qua ratione autem mulier, quæ & ipsa tempus habet pariendi determinatum, in tot diuersis temporibus pariat, omissis aliorum opinionibus, dicerem, id euenire ob peculiarem hominis structuram, quia namque corpore erecto incedit, ideò euenit, vt quando mense septimo, iam fœtu absoluto membranæ eum arctè continentes laxantur, secedat inferius, vt docet Hipp. lib. de septim. part. vers. 10. ex quo motu, & loci mutatione alij fortiores sibi exitum procurandi occasionem suscipiunt, vndè septimestres nascuntur. Alij ægrotationis octaui mensis initiũ subeunt, quæ quadraginta dierũ spatio eos detinet, infirmosque, ac debiles reddit, aliquando vsque ad decimum mensem, vt not. Hipp. lib. cit. vers. 23. quæ imbecillitas est causa, vt ex quacunque occasione fœtus ad exitum compellatur, adiuuante vlterius eadem structura quatenus fœtus eo modo suspensus, grauitate deorsum facilè corruit. Quorum nullum in cæteris animalibus contingit, quæ cum prona incedant, nec ad laxationem membranarum, neque ex qualibet occasione deorsum secedunt, aut ad exitum impelluntur, prius quam membranæ spontè ab vtero separentur, quemadmodum humano fœtui euenire dictum est.

Foetus primo perfectus, deinde maturus.

Mar. n. 1.

Mar. n. 2.

Mar. n. 41. *Vers. 48. Nascitur autem ex luteo oui volucris, alimentum verò & augumentum habet ex albo.*

Admiratione dignum est, primos secretorum naturæ interpretes, Hipp. inquam & Arist. circa materiã, quæ sensus inditio determinanda videtur in contrariã sententiã omnino abiisse, ita vt quod hoc in loco de pulli generatione docet Hipp. totum oppositum tradat Arist.

Quando

A Quando 3. de Gener. Anim. 2. scripsit: pullum ex albo generari, & nutriri luteo. Vtraque opinio proprios habuit sectatores, argumentum euidens, rem hanc satis dubiam esse. Nihilominus si mihi licet proprium sensum aperire, Hipp. opinioni adhærerem libentius ea potissimum ratione, quia contrarium sentientes, rem ipsam sensibus patere existimant. Inquiunt enim quo die rupto putamine pullus nondum perfectus inspicitur, semper in albumine apparere separatum à luteo, propria membrana inuoluto, imò si pridie ante exitum pullus extrahatur, lutei portio haud exigua apparet ventri adhærens, quod iam indè pulli aluum subit, ibique residet; quousque totum absumatur membrorum haustu, ita vt si pullo decimo die post exitum rescindas aluum nonnihil adhuc vitelli reperias, quod Arist. testatur lib. 6. de Hist. Anim. cap. 3. ita vt concludant ex his constare pullum, ex luteo nutriri, & augeri. Quæ quidem opinio, quò sensu euidentior apparet, eò magis suspecta redditur, quia non est verisimile Hipp. qui tanta solertia hanc rem contemplatus est quotidiana inspectione ouorum singulorum, vsque ad postremum tempus perfectionis, & exclusionis pulli: hæc adeo sensui manifesta non cognouisse. Quare potius asserendum est Arist. & eius asseclas à sensu ratiocinantes deceptos esse, quam summum præceptorem sensu patentia non aduertisse, qui cum asserat volucres ex luteo generari manifestum omnibus esse, qui animum aduertefunt; rationabile est credere eos, qui aliter sentiunt non rectè animum aduertisse omnibus, quæ diligentissimus Hippocrates, obseruauit. Considerauit enim luteum, vt quid nobilius primo generari, superueniente albo circa postremos dies, in cuius medio collocatum est luteum quasi in custodiam, quippè quod principium, & opifex animalis futurum est. Hoc enim, vt pars oui calidior ad formam membris instituendam aptius est: quemadmodum nutritioni magis conuenit albumen, vtpote frigidius: quod etiam existimauit Aristot. 3. de Generat. Anim. 1. quamuis præter omnium Medicorum consensum, & experientiam ipsam, albumini caliditatem tribuerit, & luteo frigiditatem. Considerauit etiam Hipp. oua piscium solo luteo constare carentia albumine, quod ipsis minimè necessarium fuit, quippè qui ex aqua augumentum, & alimentum haurire possent, quod si generatio dependeret ex albumine, pisces vndè eam haberent, cum careant albumine? Eadem ratione in auibus maior est quantitas albuminis, quam lutei, quia maior copia humoris requiritur ad nutritionem, quam ad generationem, excipiuntur aues, quæ in aquis degunt. quibus (vt ait Arist. 3. de Gener. Anim. 1.) luteum albumen superat copia, quia scilicet propter humiditatem temperamenti, & loci in quo degunt minus alimenti hic pullus eget, quam terrestres aues, quasi mediæ sint naturæ inter aues terrestres, quibus albumen copiosum datum est, & pisces, quibus omninò denegatum fuit. Hæc omnia perpendens Hipp. vidit pulli generationem inchoari in albumine quidem, sed ex luteo; quatenus incubante matre, ouum incalescit, ex cuius luteo, vtputa calidiore natura spiritus eleuantur, & cum eo pars lutei purior, & tenuior, semini in viuiparis proportione respondens: amboque per albumen procedentes in eo pulli generationem instituunt, ea verò ratione albumen transeurrunt, quia cum calida sint refrigerationem ex albumine expetũt, quia vt superius vers. 20. dicebat Hipp. omne calidum frigido moderato nutritur, & hoc modo fit generatio pulli ex luteo in albumine, quo nutriri debet; quemadmodum in aqua pisces ex solo luteo generantur: vt indè alimentum, & augumentum trahant, transcurrentes verò ex luteo in albumen spiritus, & lutei portio prædicta, vmbilicalia vasa, hic, illinc constituunt, & in hoc decepti sunt aduersarij, quia non animaduerterunt diuersitatem generationis animalium, quæ in vtero generantur, ab ea, quæ fit in ouo, in illa enim quia alimentum non est præsens, vmbilicalia vasa facta sunt, vt per ea alimentum deferant in fœtum. At in generatione volucris, quia alimentum præsens est, alium vsum habent vasa prædicta, per ea enim non alimentum, sed materia, & efficiens generationis procedunt. Generatione autem pulli iam peracta, eoque iam perfecto, & ad exitum parato, quia vidit Hipp. albumen in totum consumptum, indè deduxit hoc fuisse illius nutrimentum, quo deficiente intus contineri nequit amplius, & quia interim lutei portionẽ haud exiguam adhuc superesse animaduertit, cognouit hoc fuisse id, ex quo pullus genitus est, qui cum ex tenuiori parte confectus sit, quod crassius est in plumas extremis diebus tandem conuertitur, hoc autem non abire in nutrimentum pulli, illud certissimum argumentum est (quamuis aduersarij id pro se Martem credant) quia, vt supra ex Arist. adnotatum est, orto iam pullo portio eiusdem lutei

An pullus generetur ex albo ouiari vt ex luteo.

Mar. n. 2.

B

C

D

E

lutei per plures dies in aluo apparet, qua si nutriretur pullus interim alimento non egeret, A quod tamen statim ab ortu quærit, quia vt de puero docet Hipp. lib. de Octimest. vers. 41. quando meatus alimenti per os aperiuntur, obstruuntur illi, qui ex vmbilico proueniunt. Quare cum pullus à principio ortus alimentum, ex ore suscipiat, signum est residuum lutei, quod gestat in aluo nutritioni ineptum esse, & ex consequenti totum luteū pariter huiusmodi fuisse. Sed inter omnia, quæ Hipp. sententiam confirmant illud maximum est, quod in conceptione monstruosa pullorum obseruatur, nam ex ouis, quæ geminis luteis constant gemini excluduntur pulli, si lutea septo distinguantur, id attestante Arist. lib. 6. de Hist. Anim. 3. sin minus vnicus pullus generatur quadruplicibus alis, & pedibus, vnde hoc nisi quia ex luteo generationis principium & perfectio dependet? quando ad grandines dictas, quæ initio vitelli adhærent, id referri non potest, cum hæ nihil ad generationem conferant ex ipsiusmet Arist. sententia lib. cit. cap. 20. Hæc & consimilia sunt, quæ Hipp. partim oculis perspiciens, B partim mente considerans in eam deuenit sententiam pullum ex luteo generari, alimentum verò, & augumentum suscipere ex albo, quæ non rectè percipientes multi in contrariam abire sententiam coacti sunt.

Mar. n. 42. *Vers.* 505. *Porro disruptis pelliculis si pueri momentum, &c.*

Superius dicebat Hipp. fœtum in vtero à pelliculis, ita contineri, vt non permitteretur vmbilico libratum secundum caput, etsi natura grauius deorsum ferri, sed sursum potius situatum gestari situs quidem humanæ figuræ respectu secundum naturam: iuxta partium tamen grauitatem, & leuitatem contra naturam. Si ergo dictis pelliculis disruptis, & pueri partibus super vmbilicum instar lancis momenti libratis superiores prædominauerint, ita vt deorsum inclinent, mulier facile parit, quia fœtus in caput procedit. Et hic partus naturalis dicitur; quia secundum naturam est partes grauiores deorsum ferri. Si verò non superauerint obliquus, aut in pedes procedet, & partus non naturalis vocatur, quod sæpè contingere C notat: quia momentum illuc inclinat propter causas in testu assignatas, in quibus explicandis immorari non est opus.

Mar. n. 43. *Vers.* 519. *Et tum mammæ tum reliqua membra, quæ humidiora sunt.*

Mammas, & reliqua membra humidiora, hoc est humorem in seipsas colligentia rumpi ait; Hipp. quia largiùs humorem fundere incipiunt eo tempore, quo fœtu excluso puerperij purgationes procedunt, quod firmissimum argumentum est, lac ex sanguine ab vtero transmisso nequaquā generari, quia si hoc esset lac euanescere potius, eo tempore quā abūdare deberet. Notat autem Hipp. & lactis, & cæterarum humiditatum minus prodire in primo partu, in alijs verò amplius, & prout pluries pepererunt eo copiosius erumpere. Euacuatis (inquit) venis præ partus purgatione. Nam dū humor aut continetur, aut euacuatur vasa tum continentia, tum D fundentia indies ampliora redduntur. Hac enim eadē ratione & principio lib. 1. Morb. Mul. concludebat ex mensibus minus lædi eas mulieres, quæ sæpius pepererunt, quam, quæ nunquam, aut raro. In his enim dilatatæ venæ ob mensium suppressionem, quæ tempore grauiditatis contingit humorum collectioni, ita assuescunt, vt postea non ita lædantur, quemadmodum quibus venæ sunt angustiores, & repletioni non assuetæ. Vasa autem quo sunt ampliora eo plus humoris continere, & effundere indubitatum est.

Lac non fit ex sanguine ab vtero transmisso.

IN LIBRVM HIPPOCRATIS.

Ad librum de Carnibus.

PROSPERI MARTIANI PRAEFATIO. E

Etsi codices Græci omnes præsentis libri inscriptionem habent περὶ σαρκῶν non περὶ ἀρχῶν de principijs, tamen rectius inscribi hunc lib. de princ. quā de carnibus senserūt plurimi expositorum, eo quod hominis principia inquirantur in hoc opere. Quæ quidem hoc in loco considerantur non quatenus ex semine ortum habet: quando de hac materia sufficienter, & in libro de Natura hominis, & de Genitura, necnon & in lib. de Natura fœtus tractatum est; sed quatenus homo, cum ante in rerum natura non consisteret, primam originem habuit, vna

cum

A cum cæteris omnibus, quæ hunc mundum constituunt: de qua re tam variè ab antiquis philosophis disputatum est. Hipp. igitur (vt in operis progressu manifestat) existimauit omnia, quæ hunc mundum constituunt, originem primam habuisse tanquam ex materia, à massa quadam informi cuncta simul confusa continente, vndè hanc Chaos, hoc est confusionem appellarunt philosophi, ex hac igitur calore, & frigore interueniente primum quatuor Elementa fuisse producta credidit Auctor & ex his postea cætera omnia emanasse. Ex terra autem potissimum, quippè quæ cæteris elementis stabilior esset, & corpulentior; multique calidi particeps, sublunaria hæc genita fuisse, rationabile ipsi visum est, & ideò ex hac intercedente putredine animantia cuncta fuisse producta existimauit, indè verò vnoquoque sibi simile iuxta propriam speciem generante, maris, & fœminæ congressu eorum species conseruari, & perpetuari. Eodem igitur modo ex terra primum hominem ortum habuisse narrat: ita tamen, vt B pro diuersa materiæ dispositione, variæ hominis partes emanarint. Nam densiores, & duriores corporis partes ex terræ portione densiori, rarioresq. ex rariori productas esse est rationabile. Has igitur partes omnes sigillatim recenset Hipp. earum materiam determinando, ex qua productæ sunt, ita euidenter, & manifestè; vt præfatis omnibus suppositis nihil obscurum relinquatur. Quod verò hæc fuerit auctoris intentio, nec pro terra intelligere voluerit (quod asserunt huius lib. interpretes) seminis portionem crassiorem, quæ terræ respondet, clarè patet ex contextu, potissimum verò, dum inquit. Et quantum quidem ex putredine terræ pingue fuit, & minimum humoris habuit, id ipsum per multum tempus calescens, celerrimè exustum est, & in ossa mutatum: semen enim in vtero statim incalescit, non per multum tempus. Præterea si quæ de terra hoc in libro proferuntur, ad semen referre volumus, asserendum erit, partes corporis varias ex semine ptoduci pro diuersitate caloris, quem C semen in vtero concipit, non à dispositione seminis, quod omnium philosophorum consensu potétia est, quid quid generat, & producit; quam quidem dispositionem, seu potentiam acquirit semen ab illis partibus, vndè discessit, si Hipp. credendum est. Quod quidem quomodo ad actum reducatur, explicauit eleganter libro de Natura Pueri vers. 112. his verbis. Cæterum caro augescens à spiritu articulatur, & abit in hac vnumquodq. simile ad simile, densũ ad densum, rarum ad rarũ, humidum ad humidũ & vnumquodq. in propriã regionem abit, iuxtà cognationem ad id, à quo genitum est, & quæcunq. à densis genita sunt, densa sunt, & quæcunq. ab humidis, humida. Præsens verò opus etsi nonnulla continet, quæ placitis Hipp. non omninò respondent, non ob id statim tamquam spurium reijciendum est: à principio enim protestatur Auctor, quam plura ad aliorum opinionem referre, cum necesse sit (eiusdem verbis vtar) commune principium sententijs supponere eum, qui de arte Medica tractatio- *Mar. n. 8.*

D nem velit componere. Vsitatissimum enim scriptoribus etiam grauissimis fuit quod in Arist. pariter alibi adnotauimus, cum quidpiam docent, aliorum vti opinionibus, si modò faciant, ad illud facilius intelligendum. Et eò magis quando hæc alterius fuerint speculationis, vt in præsenti casu, in quo ea tractantur, quæ ad philosophiam naturalem spectant, cui medicina subalternata est: & ex consequenti principia, & fundamenta propria indè recipere debet. In reliquis verò præsens liber doctrinam satis curiosam continet, & ab antiquis summopere exagitatam, qui cum lumine fidei, & diuinis reuelationibus careerint, de huius mundi, & eius partium origine vnusquisquè proprio ingenio disputare conarus est. Sed & multa continet ad Medicos spectantia, quæ si diligenter perpendantur, fructus vberrimos afferre poterunt.

Vers. 85. Cæterum puer in vtero comprimens labia ex vtero matris sugit, & cum ali- *Mar. n. 8.*
E *mentum, tum spiritum cordi intrò trahit, vbi sanè mater respirarit.*

Puerum, dum est in vtero, modico lacte frui, existimauit auctor libri de Natura Pueri; *Puer in vtero lacte nutritur, & fugit.* quomodo autem id fiat, ibi non exprimitur: explicatur verò hoc in loco, quia puer labra comprimendo sugit, idquè duplici ratione probatur: primo, quia statim in lucem editus stercus egerit. Secundò; quoniam si dum manet in vtero, non suxisset, post exitum sugere nesciret. Quibus rationibus occurrunt illi, quibus, cum Hipp. eos lateat ingenium, hæc videntur ridicula, & priori quidem, quia stercus non ex lacte sucto: sed ex sanguine per vmbilicum attracto producitur, cuius signum est color niger stercoris omninò diuersus ab eo, qui ex lacte generatur; secundam pariter defectuosam notant, nam puer statim in lucem editus multa

operatur, quorum nullum in vtero poterat efficere: nam eiulat statim, clamat, nictatq. oculis, A
quod ante exitum præstitisse, nullus affirmabit. Verùm pro Hipp. tutela dicimus, eum non adeò rudem in arte, quin cognosceret, stercus, quod primum fœtus excernit, reliquias esse sanguinis, quo in vtero per vmbilicum nutritus fuit. Id enim manifestauit lib. 4. de Morbis,
Mar.n.27. sect. 2. vers. 178. Vbi de lumbricorum materia tractans, qui in infantibus generantur, loquitur hunc in modum. Multa enim animalia, scilicet nascuntur, dum puer in vtero est, hoc modo. Vbi ex lacte & sanguine (supponit enim auctor ibi id, quod nunc demonstrat, puerum in vtero modico lacte frui) putrescente, & redundante, vtpote quod dulce est, pus factum fuerit feruidum, animal isthic generatur. Nascuntur autem, & rotundi lumbrici isthic eodem modo. Signum autem, quòd hæc res ita se habet, hoc est. Postquam in lucem editi sunt pueri, mulieres in cibis ipsis offerunt medicamenta, quibus stercus ex intestino exeat, & non comburatur, & simul intestinum dilatetur, vbi verò cibum obtulerunt, multi sanè pueri, B
& rotundos, & latos lumbricos vnà cum primo stercore excernunt. Hæc Hipp. ex quibus patet: eum cognouisse id, quod in intestinis colligitur toto grauiditatis tempore, esse sanguinis redundantiam, sed quia stercoris diuersitatem quandam, tum in colore, tum in substantia adnotauit, quæ aliam materiam à sanguine arguit, lacte etiam nutriri fœtum in vtero cognouit, idque affirmare non est veritus, etiam si non ignoraret difficile esse, ac operosum id hominibus persuadere, quandò non solùm ductus nullus conspicuus à mammis ad vterum deriuatur, sed ne quidem continuatio alicuius corporis, per quod lac ab vtero ipso ad os pueri peruenire possit. Verùm, quia multa alia, & penè innumera naturæ opera fiunt, quæ nobis admiranda videntur, eo quòd ratio eorum nobis ignoratur; ideò necesse est aliquando fateri ea, quæ apparent impossibilia. Cuius gratia stercoris formam acquirit. Imò cum lac in grauidis ab eo tempore generari incipiat, quo motum habet fœtus; frustrà id factum fuisset à natura, nisi illud in aliquem vsum traduxisset, quem alium præter explicatum assignare C
non possumus, & quamuis illius lactis ductus conspicuus ad vterum non conspiciatur, non ob id, illius euidentem vsum tollere oportet, quandoquidem sicuti sanguis ab vtero ad mammas fertur, vt materiam lacti præstet, quod omnibus est receptum, cum tamen (vt supra indicauimus) via nobis omninò ignota sit, ita nihil prohibet eodem modo per cæcos quosdam ductus lac in mammis genitum ad vterum remeare, & tunicas fœtum continentes penetrando alimenti exiguum ei præstare, quo ventriculus, qui solo sanguine nutriri non potest, aliqua ex parte reficiatur, eadem ratione, qua spiritus, siue aer ore attractus ad cor pueri peruenit. Quod omninò necessarium firmissimis rationibus contra Andreæ Laurentij opinionem de cordis quiete, fœtu in vtero existente demonstrauimus, quandò ad generationem spiritus vitalis in corde, & animalis in cerebro, aëris purioris concursus est necessarius, cum spirituosa substantia à matre per vmbilicum procedens, id præstare nequeat. Non est igitur hæc opinio adeò absurda, vt communiter censetur, quandò etiam Gal. in lib. an quod in vtero est animal sit, inscripto, huic opinioni adstipulatur. D

Mar.n.20. *Vers. 216. Porro vita hominis septem dierum est.*

Ex hoc potissimum loco colligi posse existimant nonnulli, præsentem librum diuersum habuisse auctorem ab eo, qui librum de natura Pueri confecit, nam præter horum diuersitatem circa tempus primæ articulationis, præsentis libri auctor abortus septem dierum sæpius conspexisse profitetur, illius verò semel tantum obseruasse in saltatrice muliere confitetur, cum tamen responderi possit, præsentem librum ab Hipp. iam seniore confectum esse, illum verò eodem adhuc iuniore existente, vt mirum esse non debeat, si formationem foetus, quam in masculo triginta dierum spatio absolui, in fæmellis verò quadragintaduo obseruauetat, primum in lib. de natura Pueri existimauit, posteà verò re diligentius perspecta aliam longè E
priorem adinuenerit, de qua hoc loco mentionem facit: cuius terminus dies septima statuitur, de qua quidem re cum sensatum testimonium adducat, tanto auctori, viroque adeò ingenuo non est deneganda fides (quod plures facere inuenio) etiamsi hanc articulationem alij non obseruauerint, peculiari enim vsus est artificio, cuius auxilio, eam articulationem videre potuit, quæ cæteris propter tenuitatem penitus latuit. Embrionem enim in aquam coniecit, non modò, vt hæc actuali frigiditate stabilitatem membris præstaret, ne effunderentur, abolerenturq; quod euenire, nedum in hoc tam molli, verùm etiam in foetu quadraginta

Marginal notes: Fœtus in vtero lacte nutritur. — Articulationem septem dierum solus Hipp. obseruauit.

A ginta dierum testatus est Philosophus 7. de Hist. Animal. cap. 3. Sed etiam (quod nullus adhuc obseruauit) in ipsamet aqua illum conspexit, quod quidem manifestius verba Græci contextus exprimunt quam latina conuersio, ita namque legunt. ταύτην τὴν σάρκα ἐς ὕδωρ ἐμβαλῶν σκεπτόμενος ἐν τῷ ὕδατι, εὑρήσεις, idest, hanc carunculam in aquam coniectam si consideraueris, in ipsa aqua inuenies, &c. Hoc est enim Hipp. artificium; nam aqua particulas illas minimas embrionis subleuando, & maiores conspectui offerendo (id namque aquam præstare, notum est) efficit, vt quæ extrà aquam oculos effugiunt, in ea conspecta distinctè appareant eodem planè modo, quo atomi per aerē volitantes in radio solis ab omnibus videntur in vmbra verò nequaquā. Hoc igitur aquæ beneficio distinctā membrorum formationē vidit 7. die Hipp. quam cæteri vix 30. diebus obseruare potuerunt, & hæc est prima articulatio, cur verò posterioribus tēporibus hucusq. nullus tam celerē articulationē obseruauerit, licet aquę B beneficio vtatur omnes, eam causam existimo, quia nulli datum est huiusmodi abortus videre statim à corruptione excretos, quales fuere, quos vidit Hipp. à meretricibus illis vi spontè eiectos: sed eos qui casu corrupti aliquo tempore post corruptionē in vtero commorati sunt. Vnde à loci caliditate ob mollitiem in humorē dissoluti euanuerunt, antequam eiecti in conspectum venirēt. Quæ verò articulatio fit die trigesima, aut quadragesimasecunda in femellis secunda etiam appellari potest, quæ quidem plurimum differunt inter se, nam quæ fit septima die, à virtute dependet, quæ est in semine, per quam vnumquodq. simile secundum speciem producitur. Altera verò à formatrice facultate perficitur, quæ est ipsis animæ instrumentum. Præterea illius principalis materia semen ipsum existit: Huic verò sanguis maternus superueniens materiam præstat, dum à particulis ipsis, seminis virtute iam delineatis, attrahitur, circumponitur, illisq. & crassitudinem & augumentum præstat. Vnde Hipp. lib. cit. de natura C Pueri, tempus purgationis à partu, quæ nihil aliud est, quam sanguinis in ea articulatione absumpti redundantia, cum tempore eiusdem articulationis conuenire adnotauit. Quia verò die septima omnium membrorum distincta formatio absoluta est, hinc colligit Hipp. Hominis vitam septem dierum esse. Nam cum homo dicatur, quod corpore, & anima rationali constat; animum in corpus infundi eo tempore asserendum est, quandò omnibus Theologis receptum est, tunc animam in corpus infundi, cum corporis formatio absoluta est. Quod si diuinarum, humanarumq. legum interpretes longius tempus, quā septem dierum animationi (quam dicunt) corporis statuisse inueniuntur, non ob id illis imponendum censemus. Scimus enim prudentissimos viros Principem philosophorum Arist. in hac re determinanda consuluisse, qui quoniam articulationem in masculis diebus quadraginta, in fœmellis 60. fieri lib. 7. de Hist. Anim. testatus est, ideò animam præfato tempore infundi statuere. Eorum D enim seculo Hipp. opera penitus latuisse certum est, quousq. Clemens VII. Pontifex Max. Fabio Caluo Rauenati, ea ex Græco in latinum idioma ex membranis Vaticanis, vbi adseruabantur, conuertendi onere imposito, Hipp. quasi è mortuis resurgendum procurauit. Hunc enim auctorē si ipsis videre licuisset, illius opinionem, vt valde rationabilem absque dubio recepissent. Hac quippe sententia recepta non est necesse varias animas sibi ipsis inuicem succedentes humano corpori associare, ita vt primò embrió vita plantæ, animā vegetatiua mediante viuat, cui sensitiua succedens anima vitam animalis ei impartiatur, quousq. rationali adueniente, hominis vita viuere incipiat. His enim positis tot difficultates occurrunt, vt quicquā ratum vix constitui possit, cuius rei apertum præbent testimonium lites, & controuersiæ, quæ circa hanc materiam inter Thomistas, & Scotistas dictos iam diu exagitatæ, adhuc indecisæ permanent. Dum modus, & ratio quæritur, quo vna anima alteri su- E perueniat. Nam iuxtà præsentem Hipp. sententiam primis sex diebus tota actio circa embrionis formationem ex seminis facultate dependet, quæ corpus efformat, articulatq. iuxtà naturam, & figuram illius, cuius est semen, nec priusquam formatio absoluta sit, embrio vllo modo viuere dicitur; ea vero absoluta, anima statim infunditur: eaque quæ illi conuenit nequaquam verò aliena, rationalis inquam, per quam homo est: nec prius viuit embrio, quam homo factus sit. Sicque omnis controuersia prædictorum tollitur. Hanc verò de septimæ diei formatione, & animatione sententiam præter Hipp. auctoritatem pluribus rationibus confirmari posse non diffido: Verum ne longius sermo protrahatur, eas prætereo, argumentumq. ex ritu Sanctæ Rom. Ecclesiæ desumptum (vt reuerenter sacra profanis misceantur)

[Margin: Cur tempore nostro hæc articulatio non obseruetur.]

[Margin: Tẽpore Clementis. VIII. Hipp. in latinum idioma conuersus fuit.]

omnibus satisfacturum pro certo habeo. Quæ articulationem perfectam, & animæ infusionem septimæ diei recepisse in tempore gestationis Beatæ Virginis, determinando demonstrat manifestè. Hæc quippè sacratissimæ Dei genitricis grauiditatem etiam si in principio, & fine miraculosam agnoscit; in gestationis tamen tempore, cæteris mulieribus congruentem vt indicaret, à die conceptionis ad diem partus dies 274. intercessisse decreuit: quandoquidem incarnationis Verbi festiuitatem in 8. Cal. Aprilis, eiusdem verò natiuitatem in nocte 9. Cal. Ianuarij præcedente celebrari iussit. At certum est in Hipp. doct[illegible]a, quem præceptorem in hac materia omnes receperunt, tempus quo perfectissimi fœtus in vtero morantur, à conceptione inquam ad horam partus, dierum esse 280. idque testatur libro de septimestri Partu vers. 76. & apertius hoc eodem libro vers. 240. Quod si idem Hipp. Fœtus vndecimo mense aliquandò in lucem edi testatus est, ex quo huiusmodi partus vndecimestres appellauit; non ob id existimandum est (quod plerosque fecisse inuenio) hos vltra præfatum tempus dierum 280. in vtero permanere voluisse. Vndecimestres enim dicuntur, quia vndecimum attingunt mensem, non quia illum expleuerint. Idque expressis verbis nobis significauit lib. A B

Mar.n.5. de octim. Partu vers. 49. hunc in modum. Cæterum decimestres, & vndecimestres partus ex septem quadragenarijs eodem modo fiunt, velut ex dimidiato anno septimestres, quem quidem modum lib. de sepim. Partu fieri demonstrauerat, quandò conceptio in postremam mensis partem incidit, partus verò in vltimi principium, quod etiam paulò inferius eodem libro in partu vndecimestri exponens inquit; ex his enim omnibus necessarium est, plerasque mulieres circa plenilunium, & vltrà concipere, vt 280. dies sæpè vndecimum mensem apprehendere videantur. Quum igitur tempus præfatæ gestationis in vtero communiter dierum sit 280. quandoquidem, qui antè hoc tempus nascuntur fœtus, ob aliquam violentiam euenire idem Hipp. lib. de Pueri natura vers. 470. testatur) tempus verò quo Christum Dominum in vtero sacratissimæ genitricis commoratum fuisse ab Ecclesia statutum est, sit dierum 274. sequitur differentiam horum duorum temporum in sex diebus consistere, qui exactè tempus constituunt, quo articulationem [illegible]conceptus absolui, & rationalem animam infundi ab Hipp. statutum est. Hos enim in tempore grauiditatis Beatæ Virginis adnumerari noluit Ecclesia, quia in eodem instanti, & conceptum, & efformatum, animatumq. fuisse Christum Dominum indubitatum est. Quapropter ijsdem etiam demptis à communi partu diebus, à tempore absolutæ articulationis, & infusionis animæ à tempore partus perfectissimos fœtus in vtero materno commorari diebus 274. resultabit, cui conditioni, vt se perfectissimum hominem præstaret, subijci voluit Dominus. Non est ergò absurda hæc Hipp. opinio: Articulationem foetus septimo die perfici, & in eo animam infundi, vt homo dici possit, imò admodum rationabilis, & fortasse etiam vera, quantum in occultis penetrandis cognitioni humanæ datum. Nam indubitata veritas à Deo solo est. C D

Vndecimestris partus ratio assignatur.

Mar.n.38.

Mar.n.21. *Vers. 225. Satis etiam man f.stum est harum rerum peritis, quod mulier, quum in ventre concepit, statim horret. &c.*

Hoc subiunxit auctor, vt dubitanti occurrat, quomodò ille embrio cognoscatur esse octo dierum exactè? aitque id optimè notum esse mulieribus in hac materia peritis, norunt enim quandò conceperunt, & proindè tempus conceptionis non ignorantes, quot dierum sit fœtura, optime norunt, cognoscit verò se concepisse mulier ex quibusdam signis in ipsa conceptione contingentibus, v. g. horrore, calore, dentium stridore, & alijs in textu explicitis, quæ vnusquisq. sibi legere potest.

Mar.n.23. *Vers. 249. Et quinti in duodeuiginti diebus, hoc est duabus hebdomadis & dimidia.*

Hoc in loco supponit Auctor, tertiam septimanam in vigesimumprimũ die incidere, non in viginti, & ideò infert secundam hebdomadam cum dimidia in 18. diem, non in decimumseptimum incidere. Hoc autem supposito sententia Hipp. manifesta redditur. E

Mar.n.24. *Vers. 259. Et in septem annis sunt, & ratione & numero exactè hebdomades trecentæ, & sexaginta.*

Hunc locum varij variè exponunt, omnes tamen quos vidi vitiosam esse lectionem existimant. Ego autem legitimam, & sanam esse censeo, si eam sequamur, quã omnes Græci contextus retinent, quæ est huiusmodi: ἐσὶ δὲ λόγῳ, καὶ ἀριθμῷ ἀτρεκέως δέκαδες ἑβδομάδων ἑξήκοντα καὶ τριηκόσιαι. Hoc est, sunt autem ratione, & numero exactè decades hebdomadum, sexa-

ginta,

A ginta, & trecentæ quorum quidem verborum recta expositio dependet à vocibus illis, ratione, & numero, his enim indicatur prædictorum computationem faciendam esse, non simpliciter pro vt communiter numeratur, sed iuxtà numerum, & rationem superius explicatam, dum dies enumeraret septimanæ, in quibus morbos iudicari contingit, videlicet per dimidiatas, & per integras hebdomadas. Hac enim computatione statuerat, quintum numerum criticum in diem 18. incidere, & hos numeros omnes tanquam hebdomadas recipit, & hebdomadas appellat, tum quia cum pars sit hebdomadæ, hebdomada vocatur; eadem ratione per quam mensis diem mensem appellauit lib. de septimestri, & octimestri partu, tum quia per hos dierum articulos iudicationes contingunt, quæ per septenarios, siue hebdomadas procedunt, à medio enim primæ hebdomadæ ad medium secundæ hebdomada integra intercedit. Si ergo iuxtà hanc rationem numerando dies decem & octo, sunt hebdomadæ quinque, dies triginta sex, erunt hebdomadæ decem, qua computatione vlterius procedendo inueniemus sexaginta decades hebdomadum, dies 2160. continere, qui exactè numerum sex annorũ conficiunt, mensibus ex diebus triginta, annum verò ex 12. mensibus constituendo, vt Græcis, & Hipp. maxime vsitatum fuit. Dum enim inquit Auctor, hos numeros in septem annis compleri, non ità eum intelligere oportet, vt asserat septem annis completis comprehendi, sed in septimo anno, hoc est sex absolutis, & septimo inchoante. Nam cum de his loquatur, quatenus hebdomadum virtute mutationem in corpore efficiunt, sicuti transacta die septima non fit crisis, aut mutatio in corpore, quæ septimæ diei tribuitur, sed eo inchoante, ita alteratio, quæ à septimo anno dependet, non septimo transacto fit, sed eo inchoante, quam quidem interpretationem ex ipsomet Hipp. colligimus, qui lib. de Nat. hum. vers. 155. testatur morbos hyeme contingentes æstate terminari, & æstiuos hyeme, certum est enim horum morborum solutionem à virtute septenarij dependere, septimi (inquam) mensis. Verum sicuti inter hyemem, & æstatem sex tantummodò menses completi cadunt, & tamen iudicatio in his temporibus contingens mensi septimo tribuitur; ità indicationes, quæ septimo anno tribuuntur, non septimo transacto, sed sexto, septimoq. inchoante euenient, cuius septenarij virtute lib. de septim Partu à principio, principium perfectionis fœtui aduenire dimidio anno transacto, & septimo mense inchoato apertè nobis significauit. Cum igitur spatium sex annorum, dies 2160. exactè contineat, qui numerum præfatum hebdomadarum comprehendit, nomine hebdomadum, tam medias, quam integras hebdomadas accipiendo, meritò concludit Auctor in septem annis decades hebdomadum sexaginta computari. Subiungit indè: & trecentæ, nam præfatus dierum numerus trecentas hebdomadas comprehendit, verum integras tantummodò numerando, seruata semper præfata computandi D ratione, per quam, sicuti dies decimus octauus hebdomadas medias quinque numero constituunt, & dies 2160. Hebdomadum decades sexaginta, hoc est hebdomadas sexcentas; ità hebdomadæ trecentæ integræ eundem numerum dierum 2160. constituunt, qui est idem numerus sex annorum iuxtà computandi rationem superius assignatam. Hæc quippè computatio aliquo modo violenta est, quandoquidem quinque integræ hebdomadæ diebus constant trigintaquinque, potius quàm trigintasex, verum tum facta computatione per medias etiam hebdomadas, vt explicatum est; probabilitatem quandam præsefert, quæ sufficiens visa est Auctori pro causa reddenda effectus naturæ adeò obscuri, per quaternarios scilicet, & septenarios procedentis, cum eandem materiam fusius explicare intenderet in libro, in quo de causa huius necessitatis naturę se tractaturum esse pollicetur quod quidem prestitit fortassè, verum hic liber vnà cum alijs multis vetustate periit.

(margin, B) (margin, C) Declaratur virtus septenarij. Mar. n. 17.

E

 A

Ad librum de septimestri partu

PROSPERI MARTIANI PRAEFATIO.

Huic libro de Septimestri partu inscripto, in quo naturam, & causas partus septimestris recenset Hipp. Ferdinandus à Mena Hispanus non aspernenda commentaria dicauit, & ideò vnumquemque moneo, vt ea diligenter legat. Quia tamen non omnia videtur assecutus, præsentes labores nostros inspicere ne pigeat.

Mar.n.I. *Vers. 1. Septimestres autem nascuntur diebus centum, & octoginta duobus, ac dimidio, & insuper accedente diei particula, &c.* B

Vt partus verè septimestris, & ex consequenti vitalis existat, ad perfectionis principium fœtum peruenisse necesse est. Quæ, quidem perfectio à duobus potissimum causis vniuersalibus dependet, à Sole inquam, & luna, à Sole quidem vti luminis, & caloris fonte, à luna verò, quippe quæ astrorum omnium proximior existit. Perfectionem verò Sol his inferioribus, & embrioni maximè impartitur sex mensium spatio: quo tempore scilicet, sex Zodiaci signa percurrit; quod insinuat Hipp. dum dixit: Et est tota summa dimidij anni vnà cum aliquantula diei parte. Quum igitur adhoc perfectionis principium partus peruenerit, maturescente fœtu, & robore multum augescente, &c. (Hoc autem temporis spatio principium perfectionis fœtui contingere determinauit inferius vers. 95. dum inquit. Vnde sanè septimi menses his, quæ vterum gestant. Fœtus in principium perfectionis existunt) quarè septimi mensis inchoantis virtute, perfectionis principium fœtui euenire dimidio anno transacto ex Hipp. constat, quæ à nulla alia causa procedit, quam à Sole, qui cum sex signa Zodiaci percurrerit, quæ facultates, & virtutes omnes continent, à quibus virtutes corporis regi, & gubernari creduntur, iam corpus ab eo recepit, quæ ad perfectionis principium requiruntur. Verum, quia hæc perfectio non sufficit ad hoc, vt fœtus sit vitalis, sed Lunæ etiam virtus requiritur, quæ integram perfectionem ipsi impartiatur, ideò non est satis fœtum dimidiatum annum excessisse: sed vlterius necesse est, Lunam septies ad minus, Soli configurari: eoquè configurationis aspectu, per quem maiorem virtutem his inferioribus transmittit. Huiusmodi verò aspectus est oppositio, in qua plurimum luminis in terram remittit, quoque lumine mediante in hæc inferiora plus minusuè agere communiter receptum est: idque ab Aristot. confirmatum legimus 4. de Gener. Anim. cap. 2. Propter hanc igitur rationem ad perfectionem fœtui integrandā satis est tempus moræ fœtus in vtero plenilunia septem attingere, nec integros menses absolui necesse est. Idque nobis significauit Hipp. computatione, quam in modum exempli adducit, hoc pacto. Si enim primi mensis dies quindecim supputaueris (supponit enim conceptionem factam esse ante plenilunium; ità vt ab eo puncto ad principium secundi mensis dies quindecim intercedant) & hæc est prima ex septē oppositionibus Lunæ ad solem, quas ad exactam fœtus perfectionē requiri dicebamus: cui mensibus quinq. integris copulatis, qui dies continent 147. ac mediū (mensem enim accipit Lunarem, qui diebus 29. cum dimidio circiter cōstat) summam constituunt dierum 157. cum dimidio. Vndè ad dimidiatū annum explendū desunt dies viginti cum quarta circiter diei parte, hosque intellexit: dū dixit: His igitur sic habentibus ad septimū mensem supersunt dies, plus quā viginti (ità namq. legitur Græcè, cur verò negationē addiderit Interpres non video) hoc enim dierū spatio septima Lunæ oppositio contingit, quæ fœtui exactam perfectionem impartitur. Hac igitur ratione fœtus dierum 182. & duabus tertijs septimestris erit, & perfectus, ea perfectione, vt vitalis dicatur, aliter verò nequaquam, quia si contingat, conceptum statim à plenilunio fieri, ita vt primi mensis sint dies quatuordecim tantum, fœtus 182. & medio diebus natus non erit perfectus, neque ex consequenti vitalis: quia perfectio illa desideratur, quæ à septimo plenilunio dependet: vndè vt perfectus euadat, necesse est ad sequens plenilunium protrahi partum, fietque eo casu summa dierum ad minimum 206. E contrà verò si fœtus antè sex menses transactos oriatur, quamuis Luna septies se soli opposuerit, v. g. si primi mensis, & postremi dies quindecim comprehendat, non tamen perfectus erit, cum ipsi perfectio illa

deficiat,

A deficiat, quam à Sole prouenire diximus, essent enim tantummodo dies 177. cum dimidio. Quarè tempus septimestris ad minimum erit dierum 182. & medio circiter, de quo modo tractat hoc loco Hipp. ad summum verò dierum 210. de quo libro præcedenti de carnibus statutum est. Habet autem (dicebat) & septimestris partus tres decades hebdomadum, & in vnaquaque decade dies septuaginta, quæ summam 210. dierum constituunt. Atque hoc pactò partus septimestris intrà hos duos terminos nascetur, videlicet à die centesimo octuagesimo secundo, & duabus tertijs ad diem ducentesimum decimum. Præsentis textus occasione maxima orta est inter Hippocratis expositores altercatio: ijs hinc indè dubitantibus, an computatio mensium gestationis in vtero facienda sit per menses lunares an per solares. Hic locus manifestè lunaribus fauet, dum asserit duos menses, vndesexaginta dies continere. Verum his mensibus receptis longissimus terminus septimestrium, quem ex libro de carnibus
B ad ducentos decem dies extendi nuper indicauimus, in mensem octauum incidet. Septem enim lunares menses dies continent 206. cum dimidio, à quo die mensem octauum lunarem inchoare certum est, vt propter hanc rationem dicendum sit, non lunares, sed solares dierum triginta accipiendos esse, quod clarius expressum legimus lib. 2. epidem. sect. 3. vers. 128. vbi inquit Hipp. Aut à mensium fluxu numerandi sunt nouem menses, aut à conceptione, & ad septuaginta, ac ducentos dies Græci menses fiunt. Quomodò enim dies 270. nouem menses diceret, nisi menses ex diebus triginta constituerentur? eandem mensium quantitatem respiciens lib. de octimestri partu vers. 53. inquit, oportet autem, vel maximè, hoc considerare, quod nouilunium, quod dies vnus existit, exactissimè trigesima mensis pars est; duo autem dies, quindecima circiter mensis pars sunt: tres verò dies pars mensis decima sunt, quod denique apertissimè explicauit lib. de carnibus, dum inquit: Habet autem, & *Mar. n. 5.*
C septimestris partus tres decadas hebdomadum, & in vnaquaque decade, dies septuaginta. Pro huius difficultatis solutione supponendum est alio modo fieri supputationem mensium, & annorum iuxtà communem, & vulgatam rationem: alio modo iuxtà exactā quantitatem, quam verè obtinent. Illo enim modo vtimur, cùm rem ipsam simpliciter referre intendimus. Hoc verò, quando effectuum causas simul demonstrare studemus, exacta igitur, veraque mensis quantitas (quia per mensem intelligimus tempus, quod à Lunæ configurationibus ad Solem dimetitur) est dierum vigintinouē cum dimidio circiter, tot enim diebus Luna à Solis coitu denuo ipsi iungitur. Anni verò quantitas vera est, dierum 365. & paulò amplius, hoc enim tempore Sol duodecim signa Zodiaci percurrit. Facta igitur anni diuisione in menses duodecim, mensis constituetur solaris, qui diebus constat triginta, & horis decem circiter. Quia ergo tempora hæc integris diebus non exactè constant, nam vt dicebat Hipp. libro præ- *In grauidis quomodo sit facienda cōputatio.* *Mar. n. 20.*
D notionum vers. 312. Nec annus, & mensis integris diebus numerari possunt, ideò iuxtà veram quantitatem eorum computatio fieri non poterat, vndè homines pro communi vsu tempora per annos, & menses integros mensurare volentes, annum præfatum ex mensibus duodecim, mensem verò ex triginta diebus constituère, ita enim computatio facilior est, & vulgarium captui accommodata. Nam etsi effectus, qui ex motu astrorum prædictorum dependent, non omninò exactè huic computationi respondent, quam proximè tamen accedūt, quando quidem in medio vtriusque aspectus ferè consistit: ita vt quod anno solari per menses tricenarios enumerando detrahitur, superadditur lunari, illum enim ex diebus triginta, & horis decem constare iam diximus, hic verò viginti nouem cum dimidio. Quotiescunque igitur apud Hipp. simpliciter fit mentio mensium, & annorum, quatenus sunt temporis mensura tantum, intelligimus mensem communem ex triginta diebus, quo vtebantur Græci.
E Quum verò doctrinæ gratia eorumdem mentionem facit, & simul rationem adducit eiusdem rei, quæ ex motu astrorum horum dependeat, mensem verum ex diebus 29. cum dimidio ferè constituit, annumq. ex 365. circiter, & ideò in præsenti libro, in quo docere profitetur, non modo, quo tempore septimestris partus contingat, sed etiam rationem probabilem afferre, mensem, & annum iuxtà veram quantitatem accipit.

Vers. 8. Quum itaque ad hoc perfectionis principium partus peruenit, maturescente, &c. *Mar. n. 1.*

Septimestris fœtus spatium, siue tempus determinauit Hipp. in præcedenti particula, nunc verò naturam eiusdem exponit, in eoque consistere ait, quia cùm puer ad tempus præfatum peruenit, iam principium perfectionis adeptus est, cuius gratia membranæ ipsum inuoluentes laxantur,

laxantur, quemadmodum spicarum membranæ, dehiscunt, quandò triticum perfectam integritatem, & maturitatem acquisiuit, quæ circa illud coactæ erant antè maturitatem. Hoc igitur modo laxatis membranis fœtum continentibus, quicunq. eorum fortissimi sunt, quasi vinculis exoluti violantes, ac dirumpentes membranas, exitum properant: & hoc modò fit partus septimestris: quorum etiam si nonnulli viuant, & educantur, plurimi tamen intereunt ob rationem, quam Hipp. subsequenter assignat, his verbis. A

Mar.n.1. *Vers. 13. Quum enim parui sint, transmutatione maiore, quam alij vtuntur, & quadraginta dierum afflictionem perferre coguntur ex vtero egressi: idquod etiam ex decimestribus multos peremit.*

Quia etiamsi, vt dictum est, qui septimo mense nascuntur, fortissimi sint, & plenissimi, respectu eorum, qui in vtero permanent: decimestribus tamen comparati, parui sunt, & debiles, ex quo fit vt maiorem transmutationem, seu alterationem subeant, quam decimestres ab ipso partu: sed & coguntur affectiones quadraginta dierum perferre post partum, quæ sunt fœtibus adeò infensæ, vt non septimestres modò interimant, sed etiam plures decimestres, ex quo euenit, vt multi fœtus in primo quadragenario intereant, quod Celsus adnotauit lib. 2. cap. 1. necnon Plin. lib. 7. Nat. hist. cap. 5. B

Mar.n.1. *Vers. 16. Sunt autem ex his septimestribus, qui etiam superstites maneant ex multis pauci, propterea quod ratio, & tempus, in quod enutriti sunt in vtero constitit, vt omnium participes sint, quorum etiam perfectissimi participes existunt, maximè qui, &c.*

Cur septimestres viuant. Nonnullos septimestres viuere, etsi admodum paucos, ait Hipp. cuius quidem rei duplicem assignat causam, altera est, quia id habent, quod perfectissimi fœtus habere solent, idque omnibus septimestribus conuenit, tum quia iam ad principium perfectionis peruenerunt, vt supra demonstratũ est: tum etiam quia, qui hoc tempore nascuntur, hi omnium sunt plenissimi, & robustissimi, sed huiusmodi perfectione etiam hi participant magis, qui superstites manent, & educantur. Altera verò causa, cur viuant nonnulli septimestres, est, quia in lucem exeunt, antequam ægrotent in vtero, ægritudine octaui mensis, quo tempore si quis in lucem exeat, impossibile est superstitem esse, propter affectiones ex partu contingentes, quorum violentia octimestres omnes, multosq. decimestres interire iam dictum est. Ex quibus colligimus, ante septimum mensem fœtus non educari, quia nondum sunt perfecti, post septimum verò, quia imbecilles sunt propter ægritudinem octaui mensis, vt labores ex partu sufferre minimè possint. C

Mar.n.1. *Vers. 23. Cæterum multi fœtus septimestris ætatis, quum pelliculæ laxantur, secedunt in id, quod cedit, & hic alimentum sumunt, primo quidem quadraginta dies laborantes, alij plus, alij minus, propter permutationem autem loci, &c.* D

Dixerat paulò ante, cum fœtus ad tempus perfectionis peruenit, laxari membranas, vndè nonnulli, quasi vinculis exoluti, eo ipso tempore in lucem exeunt, & hi sunt partus septimestres appellati, qui verò non exeunt laxatis pelliculis (subiungit modo) secedunt inferius, & ibi morantes ægrotant spatio quadraginta dierum, alij plus, alij minus, causam verò cur ægrotent, inquit esse potissimum, quia secedente puero vmbilicus trahitur, distenduntur q. membranæ, eo magis aggrauante, quam vbi arctè continebatur, ex quo non fœtus modò laborat, sed etiam mater propter vterum, cui vmbilicus, & membranæ alligantur. Ex quibus colligere licet, principium octaui mensis fœtibus adeò infensi, inchoare statim à laxatione membranarum, ac perdurare spatio quadraginta dierum, quod patebit inferius. Septimum verò mensem, qui nonnullos vitales producit, in puncto ferè consistere, in actu scilicet laxationis membranarum, nam si antè illud tempus nascatur, non viuit, quia perfectionem nondum est assecutus, si post, interit, quia in laboribus octaui mẽsis nascitur. Quapropter dũ superius tempus septimestris partus ex Hipp. statuimus, à die 182. cum dimidio, vsque ad 210. id non est accipiendum eo sensu, vt vnus, & idem puer intra illud spatium oriri possit septimestris, & ex consequenti vitalis: sed respectu diuersorum fœtuum, qui pro ratione mensis, in quo concepti sunt, respectu Lunæ, & anni respectu Solis, citius, aut serius ad principium perfectionis perueniunt, in quo essentiam partus septimestris consistere iam diximus. E

Principium mensis octaui quando inchoet.

Mar.n.1. *Vers. 28. Multæ vero mulieres etiam febricitant his contingentibus, quedam etiam, &c.*

Hæc sunt mala, quæ mulieribus euenire octauo mense adnotauimus supra, quando laxatis membra-

A membranis fœtum coarctantibus secedit puer: cuius gratia non modo ipse ægrotat, sed etiã mater, nam eo tempore multæ febricitant: aliquæ vnà cum fœtibus intereunt, omnesque tandem, aut multum, aut parum ab hac labe contaminantur, id enim verba Græca significare mihi videntur πρωταὶ δὲ πᾶσαι ἐν ὀλίγῳ περιπονοῦνται.

Vers. 31. Est autem octauus mensis non solum hoc tempus, sed etiam dies accedunt à septimo mense, & à nono, & ab ipso anno. Mar.n.2.

Demonstrauerat Hipp. infortunium octaui mensis dependere ab ægritudine, quam incurrit fœtus in vtero, quando laxatis membranis, à quibus arctè continebatur, secedit inferius, ita vt & ob loci transmutationem, & membranarum tensionem malè afficiatur, tum puer, tum eius mater, idquè euenire dixit, cum primum fœtus ad principium perfectionis peruenit, & quia huiusmodi ægritudo in octauum mensem perpetuò cadit, vt inferius demonstrabitur; hinc est, quod totum tempus ægrotationis mensis octauus dici potest; quod B facit Hipp. in præsenti textu, inquit enim, est autem octauus mensis, non solum hoc tempus (spatium triginta dierum) sed etiam dies accedunt à septimo mense, & à nono detractis huiusmodi enim ægritudo spatio quadraginta dierum perdurare solet, quod sextum quadragenarium comprehendit, cuius gratia octauus mensis, qui indè denominationem recipit; vltrà proprios terminos producitur; modò ad septimum mensem se extendens, modo ad nonum idquè (vt subiungit Hipp. in textu) pro vt contigerit mulierem in ventre concipere, tum tempore, tum mense diuerso, & vario v. g. si contingat mulierem concipere parum antè plenilunium, quia perfectionis principium, vt in præcedenti textu demonstratum est, in diem 182. cum dimidio incidit, si eo tempore non egrediatur in lucem fœtus, sed relaxatis membranis secedat inferius, indèque, vt par est, ægrotare incipiat, principium ægritudinis, à qua mensis octauus denominationem recepit, in septimi mensis partem cadet, primos quindecim C dies pro mense numerando. Dies enim 183. qui principium ægrotationis supponitur mensis septimi, decimus octauus erit, & hoc pacto ad mensem octauum dies duodecim septimi mensis accedent. Si verò vice versa conceptio statim à plenilunio contingat, v. g. die decimaquinta Lunæ; fœtus eo casu ad principium perfectionis (quod septem oppositionibus absolutis contingit) die decima quinta octaui mensis perueniet (octauum pariter appello, dies quatuordecim primi mensis, pro mense cum Hipp. accipiendo) octauiq. mensis labores, quos diebus quadraginta perdurare iam dictum est, explicabiturq. inferius) ad vigesimum quintum diem noni mensis se extendent. Sicque vera erit Hippocrat. sententia mensem octauum, hoc est octaui mensis labores, aliquandò ad septimum mensem se extendere, aliquandò ad nonum, & ab ipso anno: videlicet à medietate anni, quam necessariam statuit à principio ad perfectionem fœtus, nihilominus, & hæc anni medietas aliquandò exceditur eadem ratione, D vt de mense septimo, & nono dictum est. Cuius quidem rei diuersitas prouenit à diuersitate temporis, quo mulier in vtero concipit, vt ait Hipp. & à nobis explicatum est. Ad quam diuersitatem, non attendentes mulierum quamplures, non est mirum si sæpius decipiantur, pariunt enim aliquando in septimo mense, aliquando in nono: vndè eos partus vitales credunt, cum tamen octimestres verè sint, eiusque infortunio subditi. Non decipiuntur autem in hoc, quod dicunt de octauo mense, & quod in eo iudicatio difficilis est, & puero, & matri infaustus mensis. Quia etiam si octaui mensis ægrotatio aliquando ad septimum, aliquandò ad nonum se extendat, perpetuò tamen in partem, eamque plurimam octaui mensis incidit, vt semper verum sit dicere, octauo mense fœtus in vtero ægrotare. Quia si pars vndecimi mensis, mensis dicitur ab Hipp. ad finem lib. de octimestri, ita vt fœtus eo tempore editus, E vndecimestris dicatur (quamuis pars illa admodum exigua sit) quantò rationabilius est dicere, ægrotationem puero in octauo mense contingere, quandò hæc semper pars est memorabilis, & notatu digna? quod quidem de septimo dicere non possumus, neque etiam de nono, quandoquidem, etsi huiusmodi labores dictorum mensium partes aliquandò attingant, id tamen non est ita frequenter, quemadmodum de octauo dictum est, eorumque pars octaui respectu exigua est.

Vtero gerentes decapiuntur in compurãdis mensibus.

Vers. 47. Quum autem septimo mense pelliculæ disrumpantur, & fœtus secesserit, laboret, qui circa octauum mensem, & sextum quadragenarium fieri traduntur corripiunt, &c. Mar.n.3.

Præsentem textum per se satis manifestum, difficilem reddidit Corn. addendo particulam

in

in partu, quæ in vulgaris testibus non reperitur, & si adesset, superflua foret, longè enim diuersi sunt labores octaui mensis, à laboribus in partu contingentibus. His igitur demonstrare intendit Hipp. quomodo fœtus in vtero ægrotet ob membranarum relaxationes, & quomodo post ægrotationem quadraginta dierum ad fœlicem exitum roboretur. Verba vt dicebam sunt manifesta, eorumq. sensus apertissimus. Quare ad reliqua transeamus. A

Mar.n.4. *Vers. 63. Qui verò fœtus alio tempore fortiter ægrotant, pereunt prius, quàm ipsis abscessus huiusmodi fiant.*

Hic causam assignat, propterquam omnia mala, à quibus fœtus in vtero mutilantur, in octauo mense contingant; non autem in alijs mensibus, quia scilicet quicunq. mutilantur in vtero, id ab abscessu aliquo magnum morbum consequente patiuntur. At huiusmodi morbi, si in alijs mensibus eueniant, pueros occidunt, ità vt mutilari indè non possint. Cur autem ægritudines magnæ in octauo mense contingentes, non adeo læthales sint, quemadmodum, quæ in alijs mensibus eueniunt, plures causæ adduci possent: quarum, hanc potissimam censeo: quia scilicet, quæ in octauo mense eueniunt, causam habent procatharticam membranarum præfatam relaxationem, quæ morbis plurimum periculi, & prauitatis detrahit. B

Mar.n.5. *Vers. 74. Seruabitur autem vel maximè talis puer, si nouem mensium fuerit in exitu.*

Hoc est si permanserit. Ità enim longius aberit ab ægrotatione octaui mensis, à qua omne malum dependet, & propter hanc causam, decimestres omnium facillimè educantur, fortissimi enim sunt, & longissimè absunt à tempore, quo in vtero ægrotarunt.

Mar.n.8. *Vers. 103. Hic enim terminus ponitur à quibusdam pro harmoniæ ratione.*

Hippocratis sententia est: quadragesimum diem decretoriorum terminum esse, eumque perfectissimum: quandoquidem vbi morbi ad diem quadragesimum peruenerunt, non amplius fit numeratio per quaternarios, & septenarios: sed per vicenarios tantum, & quadragenarios. Aliqui tamen (inquit) quæ quadragesimo conuenire diximus, quadragesimo secundo tribuunt, non experientia ducti, sed pro harmoniæ ratione, hoc est ob numerorum consonantiam, & proportionem potissimum septimi, qui cæteros virtute antecellit, septimus enim numerus, per sextum ductus, quadragintaduo, non quadraginta constituit. Verum experientia, cui maximè innititur Hipp. quadragesimum præfert. At verò quoniam de hac materia agere, non erat præsentis loci, ad aliud opus lectorem transmittit. C

Mar.n.8. *105. Contemplari autem sic oportet per ternarios, & quaternarios: ternarijs quidem omnibus copulatis: quaternarios autem, duobus ad duos connexis.*

Præsens sententia, quæ primo aspectu non posse explicari videtur, rectè perspicienti omnium apertissima redditur, cum enim, vim dierum decretoriorũ maximam esse demonstrauerit Hipp. qua ratione hi dies inueniantur, pulcherrima regula nos docet, & inquit, dies decretorios constitui per ternarios procedendo, & quaternarios: ità tamen vt ternarij perpetuò simul coniungantur omnes; quaternarij verò duo ad duo tantum, annexi numerentur, copulantur autem numeri hi, quando vltimus dies numeri præcedentis primus constituitur subsequentis, vt v. g. tertius dies est vltimus primi ternarij, si ergo hic fiat principium secundi ternarij, ternarius secundus in quintum diem terminabitur, qui decretorius est, cui tertio copulato ternario, dies septima constituitur, indè nona: & sic de reliquis subsequenter. Quaternarij verò dies criticos constituunt: verum duo tantum, ad duo sunt copulandi, duo enim quaternarij simul coniuncti modò nuper explicato diem septimam constituunt, & rursus tertius, & quartus quaternarius simul coniuncti, diem decimamquartam indicatoriam producunt. Hanc eandem interpretationem in Ferdinando post scripta inueni, quemadmodum nonnullarum aliarum sententiarum huius operis, quas describere omisi, hanc verò retinui, ex quo scripta erat, propter eos, quibus præfatum interpretem videre non datur. D

Regula pulcherrima inueniẽdi dies decretorios.

E

Mar.n.8. *Vers. 112. Similia enim longius tempus in simili sunt, & tardius discernuntur propter consuetudinem, & amicitiam, quamquam, &c.*

Cur fœmina masculo serius in vtero augumentum, & perfectionem accipiat, vtero autem egressa, contrarium eueniat, rationem assignat Hipp. satis rationabilem, quia scilicet fœmina in corpore fœminæ viuit, quæ ipsi similis est, similia verò in similibus tardius discernuntur, & separantur propter amicitiam, & consuetudinem, fœmina igitur, quia humidior est, & in humido loco manet, non habet quicquã, quod eius formationem & perfectionem acceleret,

A vndè in eodem statu diutius permanet. Masculus verò, propter caliditatem, & siccitatem maiorem, ad augmentum, & perfectionem celeriter tendit. Postquam verò à loco, sibi familiari egressa, fœmina in licciorem locum peruenit, contrarium accidit; adiumentum enim ex ambientis dissimilitudine ei accedit; vndè citò perfectionem consequitur. Masculus verò, quia ad locum peruenit proprio temperamento magis congruentem, post ortum præfata ratione serius augetur. Hanc verò postremam quæsiti partem subticuit auctor, quia ex præcedentibus sponte consequitur. Reliqua satis clara existunt quoř. &c.

Vers. 121. Peculiarem quidem sapientiam in corpore inesse manifestum est, in prima sanè die. Nam in somnis, &c. Mar.n.9.

Quia pueri statim, ac in lucem editi sunt, in somnis ridere, & plorare conspiciuntur, atque etiam aliquando sponte dum vigilant, nequaquam autem si irritentur, & titillentur, priusq.
B dies quadraginta pertransierint. Hinc colligit Hipp. homini sapientiam à natura insitam esse. Per sapientiam enim actiones animæ interiores intelligit, videlicet intelligere, & ratiocinari, quasi rideant pueri in somnis super obiecta delectabilia, & iucunda, quæ intellectus intelligit, & ratio super illa discurrit, plorent verò, contrariorum ratione. Quia verò neutrum faciunt irritati, eo quod irritamentum non percipiunt, nam virtus sentiens hebetatur in muccis; vndè neque tristia, neque iucunda sensibus percipiunt, hinc deducit principium scientiæ, & cognitionis per obiecta sensibilia deforis aduenire non posse. Quo argumento propriam sententiam circa animæ essentiam, & eiusdem facultates confirmat. Quid esse immortale cuncta cognoscens, & intelligens, non mediantibus sensibus, vt cum Aristot. tota Philosophorum schola tenet, sed propria virtute, & insita facultate. Quam opinionem ab Hipp. mutuatus Plato, propriam sibi fecit. Quod verò inquit Hipp. pueros antè quadra-
C gesimū diem minimè plorare, absurdum existimatur, quandoquidē puer in lucem editus plorare statim creditur. Vndè Plinius septimo Natur. Hist. in Procemio, hominis deplorans miseriam ità inquit. Hominem tantum nudum, & in nuda humo natali die abijcit natura, ad vagitus statim, & ploratum, nullumq. tot animalium aliud ad lacrymas, & hos protinus vitæ principio. Verum non ignorari velim, vagitus, quos statim pueri edunt, non propriè planctum dici, quo nomine gemitus, cum lachrymas significamus. Vndè Arist. 7. de hist. Animal. hanc Hipp. sententiam referens, propriori voce vsus inquit. Infantes autem primis quadraginta diebus, neque rident, cum vigilant, neque lachrymantur, sed noctu, & per quietem, vtrumq. interdum faciunt.

Sapientia à natura insita est.

Vers. 124. Quanquam mors etiam per fatum sit forte designata. Mar.n.10.

O Pulcherrimam sententiam, & religioso medico, qualem se perpetuò demonstrauit Hipp.
D dignam. Dixerat enim superius vers. 83. Verum enimuerò conceptus, & abortus, & partus mulieribus in eo tempore fiunt, in quo etiam morbi, & sanitas, & mors omnibus hominibus fiunt. Hæc verò omnia partim secundum dies, partim secundum annum significationem sui præbent. In omnibus enim his temporibus insunt, ad vnumquemq. & vtilia multa, & hostilia multa. Ex vtilibus igitur sanitas, & augumentum contingit, ex contrarijs verò morbi, & mors. His verò enarratis, & prædictis numeris explicatis, præcedentem reassumens sermonem hoc in loco inquit. Quanquam mors etiam per fatum sit fortè designata. Quasi diceret, quæcunq. de virtute dierum decretoriorum explicata sunt, ad sanitatem, aut mortem inferendam ægrotantibus, eatenus vera sunt, quatenus naturæ progressus sequuntur, quandoquidem sæpè mors, & sanitas peculiari quodam modò à Deo prædestinata est; ità vt dierum prædictorum vis nullo modò in ijs effectum sortiatur. In quem sensum recepta est
E à quibusdam Hipp. sententia lib. Prognosticorum registrata, vbi dicebat. Etsi quid diuini est in morbis, etiam huius prouidentiam ediscere. Quamuis aliam expositionem in eius loci interpretatione secuti simus, & ni fallor veriorem. Mar.n.6.

Vers. 127. Vt hoc exemplo omnibus sit, quod omnia existentia, quæ naturā ex ijsdem habent, transmutationes per tempora venientia habeant, declaratur autem in singulis, cum alia nascantur, alia corrumpantur. Mar.n.10.

His axioma illud tantopere celebratum confirmatur, generationem vnius alterius corruptionem esse, idque euenire ait Hipp. quia omnia ex ijsdem elementis constant, quæ cum continuò ad inuicem transmutentur, temporis progressu omnia permutari est necesse. Quia quæ

quæ elementa in mixto à principio prædominium habent, temporis progressu hebetantur, & à contrarijs vincuntur. Huius rei causam assignabat lib. 1. de Dieta vers. 66. inquiens. Neutrum enim superare penitus potest ob hanc sanè causam. Igni quidem, vbi ad extremitatem aquæ peruenit, deficit alimentum, auertitur autem eò, vnde nutriri potest. Aqua verò vbi ad extremitatem ignis peruenerit, deficit motus, sistitur itaque in hac, quum verò steterit, non amplius potens est, sed ab illabente igne in alimentum consumitur; & propterea neutrum penitus superare potest. Hæc Hipp. ex quibus sequitur, horum transmutationem necessariam esse, vnde compositi destructio, seu corruptio tandem contingat, quæ causa est, vt mors & corruptio cunctis sublunaribus sit fatalis, & ineuitabilis. A

Mar. n. 4.

IN LIBRVM HIPPOCRATIS. B

De octimestri partu

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Mar. n. 1. *Vers. 8. Nam perfectissimus est fœtus in primis quadraginta diebus, &c.*

Tres sunt quadragenarij, in quibus pueri in lucem exeunt, & partus eorum exitus, non abortus nominatur, eo quod perfectionis principium, quod septimo mense fieri vidimus suprà, sunt sortiti, primus est à conceptione quintus, qui circa septimum mensem contingit; Huic, secundus succedit quadragenarius, à conceptione sextus, qui octauum mensem includit, in quo, si fœtus oriatur, necessario perit. Sicuti in primo aliquando vitalis nascitur. Tertius verò quadragenarius, & à conceptione septimus, quo fœtus vitales omnium nascuntur. Dum ergo inquit. Nam perfectissimus est fœtus in primis quadraginta diebus, non affert rationem proximè dictorum, sed potius, cur nonnulli ex septimestribus viuant. Nam perfectissimus est fœtus (inquit) in primis quadraginta diebus, qui scilicet circa septimum mensem contingunt. Dum autem subiungit. Vbi verò plures accesserint, perit, intelligit de secundo quadragenario, qui sextus est à conceptione, in quo omnes fœtus interire dictum est sæpius, eamque reddit rationem: quia coguntur multa in pauco tempore assumentes, ac perferentes, multum ægrotare; ex quibus mors consequitur, non enim tempus ipsis datum est, quo immorantes in vtero multis assumptis, seipsos reficiant à præg ressa ægritudine, quemadmodum decimestribus, imò potius affectio ipsis augetur, multa insuper perferentes, labores nempè, qui à partu contingunt, ex quibus omnibus, eos perire necesse est. Qui verò sint isti labores partus, consequenter docet nos inquit enim. Incipit autem laborare puer ante partum, & interitus periculum subit, cum in vtero vertitur, &c. Laborat quippè puer dum ad partum conuertitur, vnde in ea conuersio e plures fœtus periclitantur vmbilico implicit. Qui verò hoc periculum effugiunt, & facile exeunt, afflictionibus tamen quamplurimus subijciuntur. Nam cum plures non perfectæ maturitatis beneficio, sed aliqua cogente necessitate exitum properent, siue hæc sit loci angustia, siue alimenti defectus, siue aliqua alia affectio, vt lib. de Natura pueri vers. 450. dicebat Hipp. his prædicta ad exitum eos compellens necessitas, fit causa affectionis prædictarum, eamque significauit, dum dixit, ex necessitate in ventre lib rari, &c. propter quam affectionem multos nonimestres, etiam interire adnotauit. Quia etsi aliqui horum crassiores, & habitiores appareant, maioresq. quam illis conueniat, (nonimestres enim tenues nasci dicebat lib. de Sept. Partu vers. 72.) nihilominus crassities illa non est ex augumento, & perfectione: sed ex oedemate morboso, vnde horum multi intereunt tertium verò, laboris genus fœtibus contingit, post exitum ex mutatione loci, victus, & amictus, quæ omnia enarrantur, & confirmantur ab Hipp. adeò manifestè, vt in his expositio nostra superflua sit. Hæc autem sunt apposita propter illos, qui existimant Hipp. per illa verba. Vbi verò plures accesserint perit, intelligere de illis, qui vltra constitutum tempus nouem mensium, in vtero commorantur, quique decimestres, & vndecimestres dicuntur, quasi Hipp. sententia sit: fœtus ea ratione interire, quia grandiores effecti pluribus insuetis, respiratione scilicet maiori, & alimento copiosiori egent: vnde magis læduntur. Hæc enim expositio, & rationi, & Hipp. dogmatibus repugnat omninò, quandoquidem rationabile est, puerum, quò longius ab ægrotatione octaui mensis oritur, quæ ipsum debilem reddidit,

Ratio cur nonnulli ex septimestribus viuant. C

D

Mar. n. 38.

Mar. n. 5.

E

A reddidit, eò etiam robustiorem fieri. Nam ratione huic contraria, nonimestrium paucos viuere, & extenuatos, & debiles nasci lib. de Septim. partu vers. 70. adnotatum est. Quicunquè verò (inquit) ægrotans in vtero, ad nonum mensem peruenit, & in hoc mense natus fuerit, superstes erit, & superuiuunt quidem non minus hi, quam septimestres, verum pauci etiam ex his educantur. Neque enim crassitudinem habent, quam perfectissimi habent, & labores in vtero, non diù antè tolerauerunt, vt tenues euaserint, &c. Si ergò, quo diutius manent in vtero, robustiores fiunt, & quò robustiores fuerint, eò etiam facilius labores partus ferunt: in partu etiam minus lædi est rationabile. Qua quidem ratione idem Hipp. lib. de septimestri concludebat, decimestres maximè omnium educari, quod fortissimi sint, & longè absint ab ægrotatione octaui mensis. Quod si quis existimet Hipp. per supradicta verba intellexisse eos, qui transacto septimo quadragenario nascuntur, nouum dogma Hipp. tri-

B buit. Nunquam enim existimauit Hipp. fœtum vltra diem 280. nasci posse. Quod quidem demonstrat inferius, decimestres autem inquit, & vndecimestres ex septem quadragenarijs, eodem modo fiunt, veluti ex dimidiato anno septimestres, quæ sententia si alicui obscura videtur, nostram consulat explicationem. Sed hoc apertissimè demonstrauit libro de Natura pueri vers. 467. *Mar.n.39.*

Vers. 47. Singula enim segregantur repentia iuxtà aggregationem. Optima autem sunt, quæ maximè soli connutrita sunt. *Mar.n.4.*

Ad fructus sermonem conuertens, repetit, quod superius dixerat. Singula nempè ex terra nascentia, repentia, idest deorsum grauitate inclinantia, quod omnibus ferè arborum fructibus euenit, cum iam ad naturalem magnitudinem sunt aucti (excipiuntur autem nonnulli, qui super ramos sustentantur, nè grauitate deorsum repant) qui igitur deorsum repunt, vbi ad

C maturitatem peruenerunt, segregantur, iuxtà illam partem, secundum quam ramo arboris annectuntur. Optima autem sunt, quæ maximè soli connutrita sunt; sunt enim fructus omnes sapidiores, & meliores, quam, qui in vmbra. Sed quorsum hæc? vt inferat, nullam aliam esse causam, cur fructus perfecti decidant, quam maturitatem: non quia soli sint expositi, aut in vmbra.

Vers. 49. Cæterum decimestres, & vndecimestres partus ex septem quadragenarijs eodem modo fiunt, velut ex dimidio anno septimestres. *Mar.n.5.*

Qua ratione partus decimestris, aut vndecimestris dicatur, explicat Hipp. in præsenti particula, & ait: quemadmodum ex dimidiato anno septimestres fieri, superiori libro demonstratum est, ità ex septem quadragenarijs, decimestres, & vndecimestres nascuntur. Septimestres verò fiunt (dicebat Hipp.) hoc modo, si primi mensis dies quindecim supputaueris, *Quomodo partus. aut decimestris, aut vndecimestris dicatur.*

D deindè quinque mensium, dies centumquadraginta septem cum dimidio, ad septimum mensem supersunt dies plures, quam viginti, & est tota summa dimidij anni, vnà cum aliquantula diei parte. Sic igitur in vndecimestribus. Si exépli gratia primi mensis dies quinque supputaueris, supponendo conceptionem factam esse die vigesimaquinta mensis, & nouem mensium sequentium dies 270. Indè verò sequentis mensis dies quinque, fiet summa dierum 280. quæ est terminus septimi quadragenarij, in quo perfectissimi eduntur fœtus, quo casu, quoniam partus in principio vndecimi mensis cadit (priores quinque dies, & quinque postremos, vtrosque pro mense computando) ideò vndecimestris dicitur. Hæc autem similitudo in sola denominatione consistit, non autem in reali computatione, quia sicuti septimestris dicitur partus, eoquod primi, & septimi partem capit, ità etiam vndecimestris vocatur, quia vndecim menses eodem modò attingit. At in reali computatione diuerso modo procedimus:

E quia in vndecimo constituendo satis est partem quantumuis minimam mensis attingi, at in septimi computatione necesse est primi, & postremi plus medietate comprehendi, quod quidem necessarium est, non vt septimestris simpliciter dicatur, nam ad hoc satis est, vnum diem attingere, sed vt vitalis existat. Ex quo alterú circa vsum mensium dictorum obseruare oportet, quandò computatio facienda est in gratiam denominationis tantum: hoc est dum simpliciter quæritur, an vndecimestris dicendus sit. Sicuti huiusmodi denominatio à vulgari consuetudine dependet, ità etiam vulgi denominatio est attendenda; quod in mensiú computatione mensis partem, quamuis minimam, pro mense numerat, si verò id fiat, vt indè fœtus dispositio, & status deducatur; non quælibet pars mensis pro mense computanda:

F sed

sed tantum, quantum eius naturæ conuenit, cuius gratia ad hoc, vt fœtus septimestris sit vitalis, vltrà mensis medietatem attingere necesse est, vt supra vidimus. Quod non considerantes plurimi interpretum, à difficultatibus se explicare nequeunt. Ad rem nostram igitur redeuntes. Postquam determinauit Hipp. vndecimestris partus naturam, & conditionem; qua ratione talis partus contingat explicare aggreditur,& inquit: Plurimis autem mulieribus necessarium est in ventre concipere post menstrua purgamenta, vbi ab his exolutæ fuerint, & reliqua in textu enarrata, quæ quoniam plurimū obscuritatis in se continent, vt exactè percipiantur, sex conditiones in textu appositas examinare oportet. Quarum prima est. Plurimis mulieribus necessarium esse in ventre concipere post menstruas purgationes, vbi ab his exolutæ fuerint. Secunda, oportere mulieri tempus dare mensis, in quo purgatio contingit, quod tempus, quibus breuissimum fit, sunt tres dies. Tertia, alia multa esse impedimenta, etiam in viris, ex quibus conceptus retardatur. Quarta, quod nouilunium, quod dies vnus existit, exactissimè trigesima mensis pars est, duo autem dies, ferè quindecima mensis pars sunt, tres verò dies pars mensis decima,& reliqua iuxtà eandem rationem. Quinta, non esse possibile, in paucioribus diebus fieri, neque menstruorum solutionem, neque fœtuum conceptionem. Ex quibus omnibus concludit, hoc modo. Sextam conclusionem, ex his igitur necessarium est, plerasq, mulieres circà plenilunium, vt vltrà in ventre concipere, vt 280 dies sæpè vndecimum mensem apprehendere videantur. Quia igitur postrema conclusio à præcedētibus dependet, eas prius explicare oportet,& quo ad primā, plurimas mulieres post menstruas purgationes, & vbi statim cessarunt, concipere, Hipp. indubicatum est, tam sæpè asserenti, conceptionis idoneum tempus esse incipientibus, & desinentibus mensibus, cuius rei eà est ratio, quia tunc maximè vterus aperitur, & geniture viam præstat. Sed horum duorum temporum longè aptius est, vbi desinunt, cuius causam assignauit lib. 1. Morb. Mul. sect. 2. vers. 13. hunc in modum, quum purgatæ fuerint mulieres, maximè in ventre concipiūt, consuetudinem cum viro habentes, & genitura ipsis corroboratur, si quandò oportet coierint, & semen viri facilè ammiscetur, & si præualuerit, illi accommodatur, & appropriatur: tunc enim maximè os vterorum hiat, distentumqnè est post purgationes, & venæ genituram attrahunt. Quoniam igitur plurimæ mulieres post menstruas purgationes in ventre concipiunt, ex hoc illud deducit, ergò oportet mulieri tempus dare mensis, in quo purgatio ipsa contingit. Cuius consequentiæ ratio, vt innotescat, supponendum est: Mulieres quia nullo euidentiori signo se in ventre concepisse cognoscunt, quam ex cessatione menstruorum, iuxtà illud aphoristicum, si mulieri menses defecerint, neque rigore, neque febre accedente, in vtero habere suspicandum est, ideò tempus conceptionis ab ijsdem deducere consueuisse. Quem modum secutus Hipp. inquit: tale tempus dandum esse mulieri, ità scilicet, vt totum tempus fluoris in die conceptionis constituendo detrahatur, ab eo die, quo menses fluere notabiliter inceperunt, quod quidem tempus trium dierum ad minus supponitur. Sed, & alios etiam dies esse detrahendos admonet propter impedimenta, quæ ex parte viri contingere possunt, à quibus retardatur conceptio, ne statim à cessatis mensibus fiat. Hæc autem impedimenta in eo consistunt, quia sæpè vir non prestò est, vt cum muliere coire possit, nam aliquando est absens, aliquandò à libidine non concitatur, nonnumquam non est, vt par esset, dispositus, particularis enim viri dispositio requiritur ad conceptionem, quam Hipp. lib. de sterilibus, his verbis expressit. Vir autem non sit ebrius, neque vinum album bibat, sed quod fortissimum est, & meracum, & cibos edat fortissimos, & calida non lauetur. Quia igitur viri dispositio ad conceptionem requiritur, quæ sæpè desideratur, ideò impedimenta ex parte viri accedunt, quæ conceptionem retardare solent, hos igitur dies mulieri etiam dare oportet, & in computatione à die eruptionis menstruorum subtrahere. Hoc explicito subiungit quartum, & inquit: oportet autem, & hoc considerare: quod nouilunium, quod dies vnus existit, exactissimè trigesima mensis pars existit, &c. ex quibus inferre vult: ea ratione nouilunium, hoc est primum mensis diem mensem dici, quia mensis pars est, ità vt conceptio, siuè partus ab illo mense, cuius dies ille est principium, denominari possit, & eo magis, si in secundo, aut tertio die mensis contigerit. Et non est possibile in paucioribus partibus fieri, neque menstruorum solutionem, neque fœtuū conceptionem; subiungit Hipp. secundam, & tertiam reassumendo conclusionem, quibus probauerat necesse esse tempus dare

Mar. n. 38. Idoneum tēpus conceptionis examinatur.

Quæ requiratur viri dispositio ad cōceptionē.

Mar. n. 11.

A B C D E

A dare mulieri, in quo menses fluunt, quod ad minimum sunt tres dies: & tempus illud, in quo ex parte viri conceptio frequentissimè retardatur, quod tempus si duos ad minimum dies comprehendere supponitur, quinque dies saltem erunt, quos à menstruorum apparitione subtrahere oportet. Non enim possibile est (inquit) in paucioribus mensis partibus, scilicet quam dierum quinque fieri, & menstruorum solutionem, & fœtus conceptionem, ex quibus colligit sextam conclusionem. Necesse esse plerasque mulieres in ventre concipere, non in ipso nouilunij, aut plenilunij die, propter dies prædictos, quos subtrahere oportet: sed circa plenilunium, videlicet, parum, antè, aut parum post. Ratio huius consequentiæ dependet ex suppositione temporis, quo prout plurimùm menstrua erumpere solent, quod quidem, & principium, & medium lunaris mensis esse, videlicet coniunctionis, & oppositionis tempus, præter experientiam, ex Hipp. doctrina facilè deducitur, lib. enim de nat. Pueri vers. Cur mulieres circa plenilunium concipiant. Mar.n.6.

B 86. causam afferens, cur purgationes in mulieribus singulo mense contingant, id fieri ait, quia mensis, à mense differt in caliditate, & frigiditate, hoc est (vt ego interpretor) pars mensis ab eiusdem mensis parte, pars inquam decrescentis lunæ, à parte, in qua augetur lumine, quæ differentia, & diuersitas cum maximè vigeat in præfatis aspectibus, sequitur in ijsdem pro maiori parte menstruas purgationes contingere. Id verò tanquam nouissimum substituit Hipp. quod ab Auicenna eleganter explicatum inuenio, libro enim de natura animalium cap. 1. ait: Et plus accedit de menstruis in principio mensis, & in medio, & fortassè hoc est, quia luna quandò mutatur, manifestè in suo lumine mutat humiditates in animalibus, sicuti in mari, & flumine, & fluxu, & refluxu. Si ergò mulieres, pro maiori parte purgantur, aut in nouilunio, aut in plenilunio, & à die purgationum computandi sunt tot dies, quot retardatur conceptio, sequitur, quod ait Hipp. necessariò plurimas mulieres circa plenilunium,

C & vltrà concipere. Ante illud quidem concipiunt, quæ in coniunctione purgantur, & quibus per plures dies purgationes menstruæ fluunt, & vbi impedimenta ex parte viri diutius conceptionem protrahunt. Post plenilunium verò, & non diutius conceptionem protrahunt. Post plenilunium verò, & non longè abeo concipiunt mulieres, quibus in plenilunio menstrua fluunt, spacioque breuiore, & quandò impedimenta ex parte viri, conceptionem non multum retardant, longius verò à plenilunio, & vt ait Hipp. vltrà plenilunium concipiunt, quibus pluribus diebus perseuerant menses, & ab alijs, ex parte viri impedimentis diutius retardatur conceptio. Et suppositis casibus in duobus postremis euenit, quod ait Hipp. partum septem quadragenariorum, hoc est dierum 280. in vndecimum mensem incidere. Nam si conceptio fiat proximè à plenilunio, v.g. die sexto, qui dies est vigesimusprimus mensis, partus in primũ diem vndecimi mensis incidit, si verò vlterius conceptio retardatur, v.g. vsq.

D ad decimumtertium diem à plenilunio; in die vigesimooctauo mensis, partus in diem octauam vndecimi mensis cadet. Sicque patet ex præmissis hanc consequentiam deduci. Necesse esse plures mulieres circa plenilunium, & vltrà concipere; vt ducenti, & octuaginta dies sæpè vndecimum mensem apprehendere videantur, apposuit autem particulam illam sæpè, propter illas, quæ proximius à plenilunio concipiunt, quam sex dierum spatio. Has enim vndecimum mensem attingere est impossibile: quod quidem, quia admodum raro contingit, ideò contrarium sæpè euenire ait.

IN LIBRVM HIPPOCRATIS.

De superfœtatione.

E

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Vers. 2. Si verò in altero cornu superfœtationem habuerit, posterias ipsam insuper parit non vitalem: vbi vterus laxatus, & humectus fuerit, vitali exoluto. Mar.n.1.

Parit secundum fœtum, non vitalem, quia in vtero non permanet, quousq. ad perfectionem perueniat: vndè vitalis euadat. Non enim perfectionem æquali tempore cum primò fœtu habet, quia posterius ipso conceptus est, cur verò non permaneat in vtero vsque ad perfectionem, causam assignat Hipp. quia vterus laxatus, & humectus in exitu fœtus vitalis,

superfœtationem non amplius arctè continet, vndè illabitur, laxari verò vterum intelligit, quandò id quod continet, non amplectitur, idque necessariò euenit, postquam puer in lucem editus est, maiori spatio in vtero remanente; cum statim in seipsum recurrere, & contrahi non possit propter humorem, à quo humectatur. Humectatur verò vterus à partu, quia membrana abrupta, serositas primum exit, deindè muccus sanguinolentus, & tandem omnium humorum congeries, qui puerperij purgamenta constituunt, à quibus omnibus vterus humectatur. A

Mar.n.2. Modi facilioris partus. *Vers.* 14. *Si verò alicui vnà cum secunda.*

Partus facilioris tres modos hoc loco describit Hipp. Primus est, quandò fœtus vnà cum secunda egreditur: qui modus, eo quod non admodum frequens est, ideò hoc dicendi modo vsus est, si alicui, &c. Secundus est, quandò puer secunda inuolutus, ad os vteri peruenit, indèque secundina abrupta, primum fœtus exit, deindè secunda. Tertius modus est, quandò puer egreditur, secunda nondum auulsa, sed intimius adhærente, etiam puero exoluto. B Verba contextus sunt per se manifesta: & ideò hæc attigisse satis erit.

Mar.n.5. *Vers.* 44. *Cæterum si secunda non facilè excidat.*

Quam hoc in loco docet secundinæ extractionem, tunc solum facienda est, quandò puer mortuus est, nam viuens nimis læderetur, si statim post exitum, nudus in aere frigido contineretur, quousque administrentur ea, quæ ab Hipp. proponuntur. Quarè viuente fœtu tutius erit, & medicamentis, & sternutatione eam excludere, vt ipsemet Hipp. docuit, tum libro de Nat. Mul. tum lib. 1. morborum mul. necnon in Epidemijs. In mortuo autem fœtu hæc esse administranda, non in viuente, præter rationem allatam, sermonis continuatio palam facit. Loquebatur enim de mortuo fœtu extrahendo, quo excreto, quid faciendum sit, si secundina non sequatur, docet consequenter, & vt hæc præcedentibus connecterit, vsus est hoc dicendi modo, secunda verò si non facilè excidat, &c. particula namque illa, verò, connexionem quandam, & relationem ad antedicta significat. C

Quando secundina sit extrahenda.

Mar.n.6. *Vers.* 66. *Si puer immortuus fuerit.*

Inter signa mortui fœtus hoc est præcipuum, quod hoc in loco proponitur: quandò scilicet, ex transmutatione matris à latere in latus, fœtus translabitur, & vertitur instar lapidis; quod signum tanti faciunt plerique medicorum, vt hoc solo conspecto, mortuum esse fœtum pro certo affirmare non dubitent, etsi re vera hoc signum non sit sufficiens, cuius rei indubitatum testimonium facit, Herpalidæ soror, cuius historia lib. 7. Epidem. vers. 131. narratur, huic enim vtero gerenti puer velut mortuus translabebatur modo iam dicto, quem tempore viuum peperit, & ratio est, quia hoc signum non magis mortem, quam imbecillitatem summam significat. Quod cognoscens Hipp. pro rei certitudine, huic signo aliud etiam insuper addidit inferius, videlicet frigiditatem pectinis mulieris. His enim duobus concurrentibus signis, fœtum viuere videtur impossibile. D

Signa fœtus mortui. Mar.n.6.

Mar.n.7. *Vers.* 77. *Muliere ægre pariente, si puer in genitalibus locis hæreat, &c.*

Quandò puer in exitu diù in genitalibus hæret, præterquam quod maximè defatigatur, & comprimitur propter vmbilici, tum extensionem, tum compressionem, spiritu destitutum, vlterius laborare contingit, ità vt, & si indè à molestijs exoluatur, nihilominus, & propter debilitatem, & spirituum penuriam, viuere vix possit, quin exolutus non longè post exitum moriatur. Hoc igitur periculum, vt euitetur, admonet Hipp. nè statim vmbilicus recensetur, sed tamdiù immoretur, quousq. cæteræ viæ aperiantur; per quas transpirationem efficere, & spiritum reuocare possit. Ità enim natura comparatum esse nos docet lib. de octimestr. partu, vers. 38. vt cum statim vmbilicus recluditur, cæteræ viæ aperiantur quarum apertionem attendens, à suctione tandiù immorandum iubet, quousq. puer, aut mingat, aut sternutet, aut vociferetur. Interim namque per vmbilicum recreari poterit, quod, quidem cognoscemus, si vmbilicus infletur à spiritu, & moueatur, hoc enim perspecto, vmbilicus tutò resecari poterit, sin minus, persistendum aliquantisper: nam non longè post viuet puer, & transpirationem per vmbilicum faciet, ità enim mihi videntur interpretanda illa verba postrema (si verò non inflatur vmbilicus, neque moueatur tempore accedente viuet) Quorum verborum obscuritate permotus fortasse Caluus, negationem præter omnium codicum fidem addere fuit coactus. E

Quandò vmbilicus non sit resecandus. Mar.n.4.

Mulier

A *Vers. 99. Mulier, quæ præter naturam crassa est, ac pinguis, &c.* Mar.n.9.

Quæ præter naturam, hoc est præter naturale ipsius temperamentum, crassa est mulier, quod ex eo cognoscitur, quia cum antea esset tenuis, crassa, & pinguis effecta est, non concipit hoc tempore, videlicet, dum in ea crassitudine persistit. Huius rationem addidit in aphorismo, quia ijs omentum, os vteri comprimit, & priusquam extenuetur, non concipit. Quæ verò ex natura talis est, horum gratia concipit idest, non modò ab his non prohibetur conceptio, imò si indè extenuetur, periculum est nè conceptio tollatur. Vide etiam, quæ adduximus ad aphorismum, est enim 46. quintæ particulæ.

Tenuis mulier quæ crassa facta est, non potest concipere.

Vers. 144. Si cui vterus suppuradus fiat, aut post partum, aut ex abortu, aut quomodocunq. alias, &c. Mar.n.13.

Pus in vtero colligitur aliquando, non ex abscessu, aut tuberculo in eo abrupto, sed facta
B in eo suppuratione ex partu, aut ex abortu, aliquandò etiam, ex suppuratis mensibus, alijsvè suppurationibus in eo contingentibus, de quibus Hipp. pertractauit in lib. Gyneciorũ, potissimum verò lib. 1. sect. 1. vers. 83. & vers. 96. sect. 3. quibus casibus, si materia spontè non exeat, specillo, quo vnguenta extenduntur, os vteri aperiendum esse nos admonet, hocque præferendum est ignito ferro, quo tubercula aperiri solent, quæ operatio si succedat, medicamentum posteà adhibet purgatorium, & extersorium, quo vterus purgetur. Verum quia huiusmodi operatio locum habet tantummodò, quandò pus in capacitate vteri continetur, ideò eam apposuit conditionem, vt pus in vase, aut tunica non contineatur. In abstersorio autem medicamento addidit erucas super Tythimalum degentes, à quo virtutem purgatoriam suscipiunt, monetque, aculeos, quos in capite habent, eximendos esse, quia fortasse hæc pars quidpiam deleterij habet, idque diligenter esse faciendum, nè eo resecto succus ab herba
C exhaustus deperdatur. Cæterum verba contextus explicatione non egent.

Vers. 213. Et vbi marem generare voluerit, &c. Mar.n.18.

Quamuis maris, aut fœminæ generatio à seminis conditione maximè ortum ducat, existimante præceptore genituram, & masculinam, & fœmininam ab vtroque parente produci, & quæ in conceptu prædominatur, eam fœtum sibi similem producere. Nihilominus, quia id totum à seminis temperie dependet (calidius enim masculum, frigidius verò fœmineum esse omnibus receptum est) ideò quæcunque seminis caliditatem augere possunt, ad prolis masculinæ generationem, quæ verò eiusdem calorem hebetare apta sunt, ad fœminæ conceptionem facere, existimandum est. Hinc euenit, vt loci dispositio, ad id plurimum conducat, & quam plura alia, quæ seminis temperiem alterare possunt. Has ergo causas omnes considerans Hipp. in hoc textu, quo ingenio masculus, aut fœmina arte procurari possit, nos
D breuiter docet, & principio vteri dispositionem considerans ad maris conceptionem requirit vterum à mensibus perfectè expurgatum, & siccum. Humiditas quippè vteri ex mensibus, ad fœminæ generationem procliuis est. Secundo loco alterationem, quam semen incurrit considerans, coeuntem virum consulit intimius intrudere penem, quo scilicet semen vteri sinum immediatè incidat, ità enim in ipsa eiaculatione non refrigerabitur, & ad masculinæ prolis conceptionem aptius erit. Monet etiam, ne virile membrum à muliebri pudendo extrahatur, priusquam in totum desæuierit, dum enim à spirituum copia turget, & calet, in vulua permanens, vteri calorem quoquo modò fouet, & auget. Quod si è contrà adhuc tumens extrahatur, externus aer ingrediens seminis calorem non parum hebetare potest. Tertiò denique loco seminis virilis naturam considerauit, & quia calidius, & perfectius (hoc masculinum vocat) illud esse rationabile est, quod à dextro testiculo attrahitur, tum quia
E dextræ partes sinistris sunt calidiores, & robustiores, tum maximè, quia vas spermaticum dextræ partis à vena caua procedit, quæ sanguinem continet calidiorem, & crassiorem, quod verò à sinistra parte progreditur, à vena emulgente deriuatur, quæ sanguinem frigidiorem, serosioremque continet. Ideò, quandò masculum generare intendimus, procurandum est, vt genitura masculina (quemadmodum ipse loquitur) fœmineam superet, idque sinistro testiculo alligato. Nam hoc pacto, cum minima pars seminis à sinistris partibus proueniat, à dextris verò plurima; masculina genitura fœmineam superabit: vndè masculus concipietur. Fœmina verò generabitur dextro teste alligato, ob rationem contrariam.

Quo ingenio masculus aut fœmina arte procurari possit.

IN LIBRVM HIPPOCRATIS. A

De Dentitione.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Mar.n.2. *Vers. 15. Qui plus mingunt, quam egerant pro ratione habitiores sunt, qui non pro ratione mingunt, verum aluus frequenter cruda à pueris egessit, morbosi sunt.*

Quæ hic afferuntur, omninò contraria esse videntur ijs, quæ superius sunt enarrata: vbi dicebat Hipp. Si pueri sugentes, multum mingant, minimè aniculi fiunt, quibus aluus multum profluit, & benè concoquunt, hi saniores sunt. Contradictio autem tollitur, si consideramus citatam sententiam pertinere ad infantes adhuc teneros, & partui proximiores. B Hanc verò ad adultiores, & in dentitionis tempore iam constitutos. Ideoque primi, cum propè ortum adhuc sint, quo tempore infantium temperies humidissima ex natura esse debet; si calidior, & siccior fiat, eorum humidum substantificum exiguum esse, argumento est; vt vita parum duratura sit: & ideò eos minimè aniculos futuros esse pronuntiandum est. His ergo conuenit aluum mollem esse, quia id temperamento illius ætatis congruens est, è contra verò, quia puero iam grandiori effecto tanta humiditas naturaliter non viget, vt aluus perpetuo mollis fluat; ideò id ab aliqua præternaturali causa euenire est necesse, videlicet ab affectione ventriculi, aliarumq; partium, quæ naturali facultati inseruiunt, vndè hunc puerum morbosum esse necesse est.

IN LIBRVM HIPPOCRATIS. C

De corde.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Præsens de corde inscriptus liber huius visceris structuram, & actiones adeò exactè describit, vt quidquam addere super hanc materiam, posteritari relictum minime fuerit, quod quidem antiquorum præstantiam in corporibus secandis attestatur. Qui si plurima præteriere, non imperitia, vt vulgus credidit, sed tanquam inutilia contempserunt. Auctorem verò huius fuisse, neque magnum, quem dicunt Hipp. neque aliquem eiusdem scolæ Medicum multa suadent: potissimum verò, quia cor venarum principium statuit, quod Asclepiadum D
Mar.n.8. placitis aduersatur, lib. enim de Alimento vers. 72. de his ita loquitur Hipp. radicatio venarum hepar, radicatio arteriarum cor, ex his aberrant in omnia sanguis, & spiritus, & calor per hæc meat, & hac fortasse ratione, nec Galenus, nec Erotianus in explicandis vocibus Hipp. de hoc libro mentionem fecere. Ab aliquo tamen antiquorum, eoquè non vulgari confectum fuisse, ipsum opus attestatur, cuius opinionem de corde principe, & omnium facultatum auctore recepe unt Atistoteles, Crisippus, & alij Philosophi præstantiores, eamquè defendi posse, multi ex tecentioribus Medicis adhuc contendunt. Affirmantes cor non arteriarum modò, & venarum, neruorumq. principiũ esse: sed & mentis & sapientiæ sedem esse, quod exptesse testatur Auctor in hoc libro, hunc in modum. Mens enim in sinistro ventriculo insita est, & reliquæ animæ imperat. Sed & huius opinionis antiquitatem nobis confirmat
Mar.n.18. Hipp. dum lib. de Morbo sacro in eam inuehitur hunc in modum. Porrò dicunt quidam, E quod corde sapimus, eo quod hoc est, quod angitur, & quod curam gerit: verum hæc non ita sese habent. Vbi constat opinionem hanc, non modò non recepisse Hipp. imò strenuè confutasse. Illi autem hunc librum attributum fuisse verisimile est; quia mortuo Hipp. in eius bibliotheca sine Auctore inuentus, vt Hipp. receptus est. Hunc pariter librum dilucidauit Zuingerus, verum quia multa obscura continet, non est mirum, si nonnulla ipse ptæterierit, circa quæ labores nostros impendere cogimur.

Mar.n.3. *Vers. 26. Quomodò enim hominis alimentum sunt ventus, & aqua, quæ cruda sunt.*

Ventum, aerem scilicet, & aquam cruda vocat, quia coctioni non subijciuntur, idque ex

eo po-

A eo potiſſimum euenit, quia craſſeſceſcere non poſſunt, conſtat enim coctionem fieri incraſſando, vndè, quæ non craſſeſcunt, cruda perpetuò manent, & cruda dicuntur.

Verſ. 32. Sed ille etiam omninò amplioris ventris, & gracilior multò eſt, quam alter, neque extremitatem cordis attingit, ſed caudam eius derelinquit, ſolidus idem eſt, veluti extrinſecus aſſutus. Mar.n.4.

Ventriculorum diſcrimina recenſet, quæ in tribus conſiſtunt, primum quia dexter amplior eſt ſiniſtro. Secundò, quia gracilior, nam latera ſiniſtri, adeò craſſa ſunt, vt in cordis medio collocatus videatur. Tertiò, quia iſte non peruenit ad extremum cordis, ſed cuſpidem relinquit in ſuo latere: ſiniſter verò vſque ad extremum deducitur, in tenuem deſinens cuſpidem, inſtar piramidis, quæ verò ſit eius ſubſtantia, figura, & ſitus concludit tandem, & inquit, & ſolidus eſt, & veluti extrinſecus aſſutus: quem non ineptè Valuerdus in ſua Anatome, B paruo marſupio lateri maioris in parte exteriori addito aſſimilauit.

Verſ. 45. Craſſa enim vena ex altero excurrens, viſum decipit, ſi fuerit reſecta. Mar.n.5.

Venam craſſam appellat, quam cauam dicimus, quæ poſtquam cor ingreſſa eſt, omninò aboletur: quia in cordis ſubſtantiam tranſit, nec venæ arteriali continuatur, quarè dum cor integrum eſt, manifeſtè patet venam magnam in arterialem deſinere, verum eo diſſecto, nequaquam. Hanc continuationem venæ magnæ cum cordis ſubſtantia conſiderans Ariſtot. 3. de Part. Anim. cap. 4. Cor venarum ſtatuit principium, huic Auctori conſentiens, qui ex prædictis hanc elicit concluſionem. Hi fontes ſunt humanæ naturæ, & hinc flumina ſunt, quibus totum corpus irrigatur, atque hi etiam, vitam homini conferunt, & vbi reſiccati fuerint, homo moritur.

Verſ. 51. Verum ſunt organa, quibus natura aerem rapit, &c. Mar.n.6.

C Vſum auricularum cordis declarat, appoſitaſque eſſe aſſerit ad cordis exhalationem præſtandam, quandò, & ſanguinem, & ſpiritum copioſiorem admittit, quam eiuſdem capacitas permittat, cum enim cordis ſubſtantiam denſam, & ſolidam eſſe conuenirет, & hæc extenſionis non ſit capax, dum ſanguis à venis effunditur in ipſum, & ſpiritus à pulmone, ne, ab eorum copia ſuffocaretur: natura igitur vt huic periculo proſpiceret, has appoſuit auriculas, quæ dum dilatantur, cordis capacitatem quoquo modo maiorem faciunt. Cor autem repleri ſæpiſſimè contingit: tum quia attractionem maximam facit; tum quia cum caloris ſit receptaculum, ſæpè magna ventilatione eget, vndè aerem copioſiorem attrahere cogitur. Hunc autem verum eſſe harum auricularum vſum, eo probat argumento, quia dum cor ventilatur, per proprium motum, diaſtolis, & ſyſtolis; ad talem motum auriculæ non inflantur, ſed priuato, & peculiari alio motu. Quomodò autem cor præfato motu ſyſtolis, & diaſtolis mo-D ueatur; & qui ſit illius vſus exponit, & inquit id euenire; quia venæ operantur reſpirationem in ſiniſtrum ventriculum, arteria verò in dextrum: dum ſcilicet aer, & ſanguis inuicem permiſcentur, vt indè ſpiritus vitalis generetur, nam quantum ſanguine participat ventriculus dexter, tanto ſpiritu ſiniſter abundat. Harum autem auricularum ſubſtantiam mollem, ea ratione factam eſſe ait, quia molle magis attrahit, & dilatatur facilius, quam denſum. Cur duæ factæ ſint, non vnà, rationem aſſignat, quia non ſiniſter modo ventriculus caliditate participat, ſed etiam dexter; quamuis non æqualiter. Nam dextri calorem remiſſum eſſe ait inferius. Perperam igitur Interpres hanc particulam negatiuam fecit, quæ affirmanter legitur in Græco exemplari. Quia ergò auriculæ ad cordis ventilationem factæ ſunt, & in vtroque ventriculo calor viget, meritò vtrique auriculæ ſunt appoſitæ. Verum aliquis dicere potuiſſet: ſi cor copioſo, & ſanguine, & ſpiritu eget; cur ſummus opifex amplam ei capa-E citatem non dedit, auriculis relictis? Huic tacitæ obiectioni reſpondet Auctor, & inquit, quia cor caloris eſt receptaculum, qui aerem ſibi proportionatū, & quantitate, & qualitate requirit: ſi amplos ventriculos recepiſſet, dum calor, ſiuè ſubſtantia calida in eis contenta exigua foret, ab aere copioſo ingrediente ſuperaretur, & extingueretur; cui periculo ventriculorum anguſtia natura occurrere voluit, ſuffocationis verò periculo auricularum appoſitione, quibus mediantibus, ventriculorum capacitas maior fieri, neceſſitate cogente poteſt.

Verſ. 71. Atque hæ magis in ſiniſtri ventriculi oſculis exactius, & meritò ſanè obortæ ſunt, mens enim hominis in ſiniſtro ventriculo, &c. Mar.n.8.

Oſtiolorum, quæ in ſiniſtro ventriculo, & principio magnæ arteriæ exiſtunt, declarat officium,

cium; eaque apposita esse inquit, nè materia in arteria magna contenta, sinistrum cordis ventriculum ingrederetur. Nam, cum in eo mens hominis omnium facultatum nobilissima contineatur, non materia ex cibis, & potibus genita nutritur; qualis est, quæ in arteria continetur, est enim sanguis ex prædictis genitus; sed ex puriori substantia, & sanguine ipso mirabili quodam modo discreta: sinister enim ventriculus alimentum suscipit ex proxima sanguinis cisterna, ex dextro scilicet ventriculo radios suos eo mittens perseptum inter vtrumque ventriculum positum, cuius densitas, & crassities nihil penetrare permittit, quod tenuissimũ, atque purissimum non sit, eo quod comune alimentum, quod ex ventriculo, & intestinis corpori accedit, ipsi improprium, & non naturale existit. Cum igitur, qui in arteria continetur humor sit ineptus nutritioni sinistri ventriculi, & propter continuam fluctuationem, qua sanguis in arteria mouetur, facilè in cor trahi posset à calore, qui in ipso ventriculo continetur: ideò natura prędicta ostiola apposuit, quibus prohibetur ne quid eorũ quæ in arteria contine- B
tur in cor cõtrahatur; idq. significant verba illa ὅκως δὲ μὴ ἀναχωχῇ τὸ σιτίον τὰ ἔνδοθεν ἐν τῇ ἀρτηρίῃ ἐξάλλητον ἀποκλείει τὴν ἐπ' αὐτὴν κέλευθον, idest nè autem, quæ intus sunt (calor inquam, & spiritus) in sinistro ventriculo contenti cibum in fluctuatione, in arteria constitutum retrahant, viam in eum occlusit (hoc est in cordis ventriculum) magna enim arteria ventrem depascitur, & intestina, idest humorem continet à ventre, & intestinis prouenientẽ, plenaq. est alimento, non principali, & actioni, quæ operatur in sinistro ventriculo, penitus inepto.

Mar.n.9. *Vers. 79. Quod autem non nutriatur sanguine apparente, &c.*

Probat sinistrum cordis ventriculum non nutriri sanguine communi, & apparenti, quem supra, modò cibum, & potum: modò impuram substantiam; aliquandò alimentum non principale appellauit, & inquit, arteriam ipsam indicare nobis, ventriculum sinistrum non nutriri sanguine communi, quia mactato animali, & sinistro ventriculo dissecto, totus desolatus ap- C
paret: hoc est vacuus omninò, excepto quodam seroso humore, flauaque bile, & pelliculis quibusdam. Arteria verò, sanguine non est destituta, neque ventriculus dexter, signum euidens diuersum esse alimentum arteriæ, ab alimento sinistri ventriculi. Quarè præsentis textus obscuritas, à Corn. versione ortum habuit, voces illas ἐρημίη πᾶσα, quæ ad ventriculum referuntur, ab articulo fœminino deceptus, ad arteriam referens, transtulit: tota desolata apparet, cum verti debeat, totus desolatus apparet. Quomodò enim hæc ad arteriam magnam referri poterunt: de qua paulò anteà dicebat. Arteria enim magna ventrẽ depascitur, & intestina, plenaque est alimento non principali? quam contradictionem, vt deuitaret, vocem alteram addidit, quæ in nullo exemplari legitur. Præsens ergo sententia ex Græco contextu ità verti debet. Quod autem non nutriatur sanguine apparente, arteria ipsa manifestum (facit) hoc modo. Mactato enim animali, & sinistro ventriculo dissecto, totus deso- D
latus apparet, modico seroso humore excepto, flauaq. bile, ac pelliculis. Arteria autem sanguine non est destituta, neque ventriculus dexter.

Cordis sinister ventriculus non nutritur sanguine.

Mar.n.10. *Vers. 88. Debilis est enim hic calor, frigiditatis facultate superatus, &c.*

Vsum aperit earum pellicularum, quæ in orificio venæ, sanguinem à dextro ventriculo in pulmonem deferentis, collocatæ sunt, earumque vsum esse inquit, vt sanguinis aditus in pulmonem pateret: regressus verò impediretur, & ideò in pulmonis vasa aperiuntur, in cor verò clauduntur, non tamen exactè; quò aeris portio à pulmone dextrum ventriculum ingredi posset, exigua tamen, nè ab aeris copia ventriculi calor, qui remissus est, extingueretur. Calorem verò dextri ventriculi debilem esse, probat Auctor, dum inquit, frigiditatis facultate superatus. Sanguis enim non est natura calidus, neque alia aliqua aqua, sed calescit, cuius rationis fundamentum à causa caliditatis dextri ventriculi dependet, & à naturali sanguinis E
temperie, qui in eo continetur, supponit enim dextrum ventriculum calorem habere, non ex se, quemadmodum sinister, de eo enim dictum est supra. Nam insitus à natura ignis non est in dextro, verum quia sanguinem in se continet copiosum. Cum igitur quidquid habet caloris ventriculus dexter, id totum à sanguine in eo contento dependet, qui non ex propria natura calidus est, sed ascititia; sequitur necessariò eius caliditatem remissam esse, ac satis debilem; quia calor à naturali frigiditate sanguinis superatur. Sanguinem verò natura frigidum esse existimauit hic Auctor, quemadmodum, & cætera fluida, in quorum generatione aqua, quæ frigida supponitur, prædominium habeat; in his enim omnibus, vbicunque

Sanguis non est natura calidus.

calor

A calor ab aliqua causa introducitur, eadem cessante rursus ad naturalē frigiditatem redeunt, quia calor ille aduentitius à frigiditate in ijs potentia existente superatur, & ad propriam, naturalemque frigiditatem reducuntur. Qua ratione autem sanguis non per se calidus dicatur, explicauit Arist. 2. de histor. Animal. cap. 2. Quoniam igitur quidquid habet caloris ventriculus dexter, à sanguine recipit, qui nō natura, sed adscititio calore calet, sequitur huius calorem debilem esse, ita vt ab aere copioso eum ingrediente extingui facilè possit.

IN LIBRVM HIPPOCRATIS.

De Glandulis.

B PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Vers. 8. Aegrotant autem non valdè, sed cum reliquo corpore. Mar.n.1.

Proprio morbo ægrotare pars dicitur, non modò quandò & primò, & per se afficitur, sed etiam quandò proprio, & peculiari morbo ægrotat, & qui cæteris particulis non contingit, v. g. Nephritis morbus proprius est renum, quia nulla alia pars huic morbo subiecta est, è contra verò, cum toto corpore pars ægrotare dicitur, quandò à morbo corripitur, qui singulas corporis partes inuadere solet. Hos morbos communes: illos particulares dicimus. His ità explicatis sententia Hipp. omnibus aperta, & clara euadit.

Vers. 62. Si enim multa, & acris influxerit, &c. Mar.n.5.

Quod hoc in loco asseritur ab Hipp. quotidiè obseruatur in praxi, dolores inquam ad aures fieri, quotiescumq. glandulæ, quæ sunt in faucibus, inflammantur, morbus quidem pro C maiori parte salutaris, de quo ita concludit Hipp. lib. 2. de Morb. sect. 2. vers. 73. His adhibitis multi sani fiunt, est enim hic morbus minimè lethalis, si verò fluxio pituitosa, & multa, ac lenta fuerit strumas producit, quas, pessime colli morbum vocat: non eo quod sit læthalis: sed quia contumax, & curatu difficilis est, quod insinuauit Hipp. dum dixit. Quum stabilis humor existat, nam difficilè cedit medicamentis. Mar.n.28. Mar.n.6.

Vers. 103. Cerebrum autem cladem perfert, & ipsum sanum non existens, &c. Mar.n.9.

Hoc in loco Apoplexiam describit Hipp. in qua mentem desipere, cerebrum conuelli, & totum hominem distrahi, voce priuari, & suffocari testatur, quæ symptomeata à communi apoplexia longè abesse primò aspectu videntur, si tamen rectè, & diligenter perpendantur, apoplexiam veram constituere inueniemus. Mentem enim desipere, non intelligit Hipp. D delirium, in quo mens errat: sed priuationem potius intelligentiæ significat, & ideò vsus est verbo ἀφρονεῖν, priuatiuum verbi φρονεῖν, quod intelligo significat, vndè ἄφρων dicitur non solum, qui desipit, sed etiam, qui intelligentia caret, in quam significationem vsus est etiam lib. de Morbo sacro vers. 185. quare malè interpretatus est Corn. vtroque in loco desipit, quia vertendum erat potius, non intelligit, quod apoplecticum esse, omnibus est notum. Et cerebrum conuellitur, cerebrum in apoplexia conuelli, non quidem obseruatur, imò conuulsio, apoplexiæ penitus aduersari videtur, quandò hæc motus priuationem, illa verò motum iniussum, & præter naturam importat. Sed Hipp. acutissimus speculator causam apoplexiæ respiciens, quæ acris, & rodens materia existit, impossibile esse existimauit, cerebrum non conuelli, dum ab illa materia acri irritatur. Quandoquidem 7. epid. 378. vt suo loco demonstrabitur, conuulsiui motus omnes, quemadmodum, & ipsamet conuulsio, à stimulata facul- E tate dependent. Quia igitur cerebrum ab acri materia roditur, facultatem irritari necesse est, quæ vt quod molestat expellat, cerebrum motu conuulsionis mouet, verum quia, spiritus animales per neruos ad motum præstandum ferri prohibentur, motus illi conuulsiui cæteris partibus non communicantur: & ideò motus nullus ad sensum fit conspicuus, quare prudenter dixit, cerebrum conuellitur, non corpus totum, aut aliqua illius particula. Distrahit totum hominem, qui non solum intelligentia caret, sed cæteris omnibus functionibus exterioribus priuatur, adeò vt neque sentiat, neque audiat, neque moueatur, quasi à se ipso destitutus omninò, quæ quidem symptomata omnia in apoplecticis quotidiè obseruantur, & potissimum vocis priuatio, cuius nomine aliquandò omnium sensuum priuationem Hipp. signifi- Symptomata apoplexiæ declarantur. Mar.n.8.

significata testatur Gal. vbique suffocatur, quia in apoplexia respiratio læditur; iuxtà A
cuius læsionem debilis apoplexia à forti distinguitur: vt omnibus receptum est. Hæc igitur vera apoplexiæ sunt symptomata, non adeo tamen quin etiam epilepsiæ conueniant, sicuti non est inconueniens vnum, eundemque humorem modò apoplexiam, modò epilepsiam inducere; quandò quotidie obseruatur epilepticorum plerosque à superuenienti apoplexia è medio tolli. Imò quoties cunque humor, qui cerebrum infestat, acris est, & mordax, quia facultatem indè non irritari, non est possibile, ideò conuulsionis motus semper inducitur. Verum si idem humor acri qualitate sanguinem in cerebri sinibus existentem corrumpat, ità vt sistatur, & naturali motu priuetur (in hoc enim essentiam apoplexiæ reposuit Hipp.) quia spiritus animales ad motum efficiendum concurrere non possunt; ideò conuulsio, quæ in motu præter naturam consistit, in partibus vltra cerebrum non percipitur: quamuis ipsum cerebrum irritatum, intimius concuti, conuelliq. rationabile videatur Hipp. B
sed motus, & sensus priuatio tantummodò apparet: quæ duo simptomata apoplexiæ essentiam constituere, existimantur. Si verò à prædicto humore non fiat corruptio, & congelatio in sanguine, quæ lationem impediat animalium spirituum, sed facultatem tantummodò ipsius cerebri irritet, tunc spiritus importuno illo motu agitati, conuulsionis motus faciunt, iisdem, quod molestat, expellere tentantibus: vndè totius conuulsio oritur, quæ communiter epilepsia dicitur. Hanc verò distinctam causarum apoplexiæ, & melancoliæ, quam subsequenter adducit Hipp. inferens, hanc in eo consistere: quia si humor acri qualitate lædat, apoplexiam facit: si copia melancoliam; non facilè admittunt recentiores, qui existimant apoplexiam fieri ab humore frigido, & pituitoso, nullius acrimoniæ participe, melancoliam verò ab humore melancolico, qui rarò acrimonia caret: & potissimum, si atrabilis dicta fuerit, etiam si hæc Hipp. sententia in opinionem Gal. trahi possit, qui 3. de loc. a. 7. testatur, humorem C
melancolicum si cerebri lædat temperiem, melancoliam fieri, si corpus, & eius constructionem, oriri epilepsiam. Quandò probabilius est, humorem acrem cerebri cauitates lacessere, quam eius substantiam, in quo naturalis temperies fundata est, quia natura ab humoris acrimonia irritata, non permittit, cerebri substantiæ adeò insinuari, vt propria vitietur temperies, quod facilè est humori minimè acri, & copioso. Ex hoc autem loco elicimus, apoplexiæ causam ità in acrem, & erodentem humorem referri apud Hipp. vt qui hac eadem caret, apoplexiam facere non possit, vide lib. 2. de Morb. vers. 82. eam apoplexiæ speciem, quæ ab humore frigido sanguinem congelante ortum ducit, non apoplexiam: sed Βλάβος nominauerit. Mar.n.8.
Qui quidem affectus, quantum à vera apoplexia differat significata ab Hipp. in textu apposita satis manifestant, idque nulla alia ratione nisi quia illius materia frigida est; apoplexia verò acris, & mordax, & ideò in hac spirituum cessat motus, non ratione obstructionis simpliciter, D
sed quia ab acri qualitate sanguis corrumpitur quodammodo, & sistitur. In illa verò, sanguis à pituitæ defluxu refrigeratur paulatim, nec ità subito congelatur, vt spirituum intercipiatur motus: & vera apoplexia constituatur; quemadmodum in explicatione loci citati de morbis vers. 82. demonstrabimus, explicantes naturam apoplexiæ: iuxtà eius causam, & differentias.

Mar.n.10. *Vers. 123. Altus morbus oritur ex defluxione capitis, &c.*

Mar.n.18. De hac eadem fluxione mentionem fecit Hipp. lib. de locis in Homine vers. 176. quo in loco tria morborum genera indè oriri posse demonstrauit, primum est Tabes: cum in spinalem medullam fluxio contigerit, secundum est Hydrops: cum ad vertebras, & carnes fluxus consistit. Tertium genus est coxendicus morbus: si fluxio ad vertebras delapsa, in coxendicem firmata fuerit. Quæ quidem doctrina, satis conuenit cum ijs, quæ hoc loco afferuntur, & quantum ea ad præsentis loci explicationem faciunt, tantum claritatis hæc illis præ- E
stare possunt, quia enim hoc in loco de Hydrope nulla fit mentio, signum est, hic duas tantummodò defluxionis vias attendi, alteram intrinsecus per ipsamet spinalem medullam: vndè tabes oritur. Alteram extrinsecus per vertebras, ex qua coxendicus morbus, alijque articulorum dolores oriuntur, libro autem de locis in homine, tertiam addidit, per carnes vertebris adiacentes, quæ quoniam maiori ex parte copiosa est, tum ob loci capacitatem, tum ob viarum laxitatem; ideò hanc hydropem consequi plerumque, rationabile est, è contrà verò, quæ per vertebras procedit, ob loci angustiã tanta esse nequit, vt hydropem faciat, nec partes eas lædit, quæ cum venis eam connexionem habeant, per quas aqua in ventrem

tran-

In quo consistat apoplexiæ essentia.

A transfundi possit, vt proprio loco indicabitur. Tabem verò facit, non coxendicum modò, sed etiam totius corporis, quam occultam ibi appellauit Hipp. quia nullius partis affectio, quæ tabem inferre solet, in ea conspicitur, sed neruosum genus debilitando est causa, vt partes ipsæ nutrimentum proprium segniter trahant, & indè contabescant; experientia enim demonstrat, quibus particulis sentiendi, & mouendi sensus hebetatur, eas paulatim extenuari.

Vers. 31. Habet enim, & Tonum, &c.

Textus Græcus legit hoc modo. ἔχη γὰρ καὶ τόνον καὶ ἄλλη ξύνοδος ἐν ταῦτα πάλιν τοῦ σώματος, Mar.n.10. Idest, habet autem, & tonum, & alius est hic rursus consensus corporis. Cornar. verò videtur legisse πόνον pro τόνον. Toni ergo vocantur nerui œsophagi vtrinque distenti, in quē sensū accepit Poll. lib. 2. Sensus ergò erit à cerebro præter enarrata mala, aliæ insuper affectiones contingūt, & morbi: deliria scilicet, & alia periculosa, eo quod habet neruos toti corpori cōmunicatos, & hic est alius consensus corporis, per quem morbi enarrati contingunt. Dixerat
B enim ob communionem venis mediantibus defluente à capite humore oriri, & tabem, & coxendicū affectum, nunc verò ait, per aliam communionem, per tonos scilicet dictos, deliria, & insanias toti corpori communicari, vndè periculi haud parum accedit. Zuingerus aliam interpretationem secutus est haud ineptam, quam vnusquisq; apud eum videre potest.

Vers. 135. Et alimentum, quod ad se trahunt, in lac permutatur: & ab vtero accedit ad mammas, quod post partum puero cessurum est in alimentum. Mar.n.11.

Duplicem materiam lactis hoc in loco agnoscit Hipp. quemadmodum in expositione lib. de nat. Pueri vers. 250. à nobis explicatum est, alteram per illa verba: Et alimentum, quod in se trahunt, in lac permutant, intelligit enim tenuem, & dulcissimum succum, quem à cibis, & potibus mammæ ex ventriculo eliciunt. Alteram per reliqua contextus verba, est enim
C hæc portio sanguinis exigua transmissa ab vtero ad mammas, cuius calore, & virtute succus præfatus transmutatur in lac: quemadmodum in expositione loci citati de natura Pueri indicauimus sufficienter. Mar.n.21.

IN LIBRVM HIPPOCRATIS.

Ad librum de osium natura.

PROSPERI MARTIANI PRAEFATIO.

D Præsens liber de ossium natura inscriptus, in Græco exemplari inchoat ab illis verbis: Ossa manus sunt vigintiquatuor, &c. At Cornarius in sua translatione hæc ad ossa spectantia præposuit ex lib. Mochlicon desumpta, quorum gratia in titulo libri de Ossium natura addidit mochlicon, idest vectiarius, quamuis maiorem partem libri, imò totam materiam mochlicon, quæ de reponendis per mochlicon, idest per vectem luxatis, tractat, dereliquit omninò. Ad librum igitur de ossibus redeuntes, Hippocraticum opus esse non dubito, nam & Gal. in Egesi, & Erotianus talem recepisse videntur. Aristoteles verò occasionem dubitandi de hac re videtur præstitisse: dum 3. de Hist. Animal. cap. 3. venarum distributionem à capite ad inferiores partes referens, quæ hoc in libro continentur ad verbum, Polybo auctori tribuit. Quæ tamen, cum etiam lib. de nat. humana sint tradita, ex hoc libro potius ab Aristotele desumpta fuisse, quam ex illo, certò affirmari non potest. Imò, quia reliquam tractationem de ve-
E nis, quæ hic traditur, non meminit, Arist. ratio dictat, eandē ex hoc libro minimè desumptam fuisse, sed potius ex libro de Natura humana, in quo ea tantummodò continentur, quæ referuntur ab Aristot. Eius verò libri auctorem mentitus est fortasse, tum quia ea confutaturus Hipp. auctoritatem timuit, tum maximè, vt illius opera, à quibus maiorem partem suorum dogmatum transtulerat, se legisse dissimularet. Constat enim Aristotelem nullibi Hipp. nostri nomen meminisse. Cum tamen ridiculum sit credere Arist. variarum lectionum studiosissimum, Auctorem tanti nominis, & à præceptore Platone honorificentissimè celebratum, nec legisse, nec percepisse. Ea verò sub nomine Polybi recensuit, quia fortasse tunc temporis extabat liber Polybi, in quo hæc eadem venarum distributio ab Hipp. præceptore recepta, Aristot. opera Hipp. nostri se vidisse dissimulauit.

iisdem verbis traderetur. Hoc enim pactò dissimulari poterat, librum Hipp. de Natura, ex quo quatuor elementa, aliaque præstantiora dogmata desumpserat, ab eo fuisse perspectum. A Totus liber anatomicus est, & in eo multa vtilia continentur, & venarum distributionem tanto artificio depinxit, vt à posterioribus imitari nondum potuerit: à varijs partibus earum exortum ducens, prout varij effectus contingunt, tum in sanis, tum ægrotis; quorum causæ ad humores referuntur, qui per venosum genus transcurrunt. De venis enim vndè primam habeant originem determinare sicuti difficile est, & operosum, ità inutilis labor, quia si effectus considerentur, quorum gratiâ venarum anatomes instituta est; venæ omnes quasi per circulum quendam, vt ipse ait, diuagantur per vniuersum corpus, & ideò haud minus ab hepate venarum fonte (vt creditur) ad caput progrediuntur morbi per venas: quam à capite per easdem in hepar. Quare hæc attendens Hipp. in venarum distributione, quinque principia statuit; quia affectiones, quæ venis mediantibus cōtingunt, ab his quinque principijs, pro vt plurimum originem habere solent. A corde primum, quod fontem omnibus cognatum appellat (iuxtà veriorem interpretationem, quam secutus est Caluus) à quo venæ distributionem bifariam constituit, alteram deorsum, vers. 60. vbi, vena tendit per septum transuersum hepar, &c. Sursum alteram ibi. Altera autem ex corde sub alas, &c. & iuxtà hanc venarum distributionem partes, per quas transeunt, & in quas desinunt, cordi facilè consentiunt, & cor illis. Qua ratione autem hæc eadem vena per costas distribuatur, & recurrat in cor, docet infrà vers. 82. vsque ad 92. Secundum exortum ducit à vena magna, renibus adiacente; quia renes cordi formam æmulantur, quatenus vena hæc renibus implantatur, quemadmodum superior cordi. Hanc venam emulgentem dicimus, quæ à renibus erumpens in vesicam procedit, vrinam eo ducens. Hancque inter venas adnumerauit ratione similitudinis, quamuis vena sanguiflua dici minimè possit. Tertium principium ducit ab hepate ascendens, à quo per septum transuersum, ad dexteramq. cordis partem, vsque ad clauiculas fertur, vers. 92. ibi est autem iuxtà lumbum quidem supernè *arteria*, infrà autem *sanguiflua* ab hepate, &c. & hac mediante ab hepate affectiones varijs partibus corporis contingunt; & ab illis vicissim transmittuntur in hepar. Quartum exortum deducit ab oculo, vers. 105. ibi ex oculo iuxtà supercilium, per dorsum, iuxtà pulmonem sub pectore, altera, ex dextra in sinistram: altera, ex sinistra in dextram transit: & quæ sequuntur. Hanc autem venarum distributionem ab oculis, animaduersione dignam existimauit, tum quia plurimi abscessus, hinc indè ab oculis ad partes, quibus hæ venæ communicantur, vicissim fieri obseruauerat frequenter, tum etiam quia cognouit nullam corporis particulam adeò firme de statu, & conditione ægrotantis testimonium præstare quam oculum, vndè 6. Epid. sect. 4. vers. 46. Scriptum reliquit: Oculi pro vt validi fuerint, ita etiam corpus, quantum verò possint oculi ad præsagiendum, indicant ea, quæ de signis ex oculis desumptis apud Hipp. leguntur passim: potissimum verò lib. præcitato sect. 1. vers. 37. & lib. Coac. Prænot. vers. 336. Quòd certè aliundè euenire non potest, nisi ob peculiarem consensum, quem habent oculi cum certis partibus corporis, venis mediantibus: quod medicum latere non oportebat. Quintum tandem, & postremum exortum venarum deducit à capite, à quo quatuor paria venarum constituit: quæ varios progressus habentia, per totum corpus disseminantur: quorum ratione caput omnium morborum radix appellatur. Nec fit vllus in corpore morbus, qui à capite aliqua ex parte non foueatur, vt non sit mirum, si pro morborum cuiuslibet partis curatione, capitis purgationem prætermiserit rarò. De summo autem eius artificio, in constituendis his quatuor paribus venarum, nostram aperuimus sententiam, in expositione lib. de Nat. hum. vers. 206. vbi eadem ad verbum referuntur. Ex quibus patet non casu quodam, & confusione, hæc de anatome venarum ab Hipp. conscripta esse, vt nonnulli recentiorum ausi sunt dicere qui quidem si artem secandi corpora profitentur, melius sibi ipsis, & Reipublicæ, literariæ consuluissent, prædictas venarum distributiones in cadaueribus perlustrare, & demonstrare, quam inconsultè reijcere, & damnare, si verò ignorant: quomodò cæci de colore iudicant? Hæc annuisse volui, vt aliquem ex anatomiæ professoribus concitarem, qui præsentem librum anatomen Hipp. continentem exponendum suscipiens, historiam venarum ad mentem illius demonstraret, & in vsum medicinæ reuocaret. Nam alioqui liber stylo adeò familiari conscriptus est, vt pro verborum intelligentia interpretis labor sit omnino superfluus.

Venarum distributio. — Mar. n. 7. — Mar. n. 9. — Mar. n. 11. — Qua ratione caput omnium morborum radix appelletur. — Mar. n. 20.

B — C — D — E

Arteria

A *Verſ. 60. Arteriæ fons cognatus cor.*

Græca exemplaria vnico conſenſu legunt: καὶ ἀρτηρίης, καρδίης πηγὴ ξυγγενὴς φλέψ. &c. quæ ad verbum ſonant, & arteria. Cordis cognati ſcaturigo vena, &c. quæ certè ſenſum conſtituunt omninò diuerſum ab interpretatione communi, coniunctio enim, & vocem arteria copulat cum ſuperiori eo ſenſu, vt doceamur, renes ex neruis procedere de ſpina, & arteria, magna ſcilicet lumbis adiacente, ad regionem ipſorum renum. Indè verò per ſubſequentia verba inchoat diſtributionem venæ à corde, eamque ſcaturiginem appellat, cordis omnium cognati, ijs conſentiens, quæ lib. 4. de Morb. verſ. 20. leguntur, vbi ſanguinis fontem cor ipſum conſtituit Hipp. vt meritò omnium venarum cognatum dicatur. Mar.n.2.

Verſ. 73. Vndè enaſcuntur ex ipſo vena in veſicam, qua parte potius trahitur per venas in renes, & per ipſa inteſtina, per quæ procedit. Deinde verò, velut per qualum, per renes aqua Mar.n.2.
B *percolatur.*

Pro excretione ſeroſitatis duplicem viam conſtituit hoc in loco Hipp. alteram quidem per renes, & veſicam, alteram per inteſtina: ijs omninò conſentiens, quæ lib. 4. de Morbis, verſ. 119. leguntur hunc in modum. Aſſero autem, vbi homo bibit amplius, & corpus, & ſplene aquã in ſeipſa trahere ex ventriculo, & ſi plus attraxerint, quã oporter, ſtatim hominem affligi, atque hoc ita fieri intelligunt quicunq. homines ſplenici exiſtunt. Poſtquam autem traxerit ſplen, optimum eſt, ſi vetus aqua, quæ in ſplene inerat, ad veſicam, aut ventriculum excoletur, & per hæc expellatur, cuius verò facultate prædictæ excretiones fiant, hoc in locô non determinauit Hipp. quamuis illius, quæ fit per inteſtina, cauſam tribuiſſe videatur attractrici venarum, quæ in ventriculum tendunt, lib. cit. de Morbis, verſ. 129. quo in loco multas venas ex ventriculo deorſum tendentes apparere ait, quæ ex infernis partibus ad ſeipſas Mar.n.9. Mar.n.9.
C trahunt, vbi ſicciores fuerint, quàm prius erant. Veruntamen excretionis, quæ fit per veſicam, neque hoc in loco, neque alibi cauſam ſatis expreſſit, quamuis non ignorauerit, & hanc pariter attractione mediante fieri: & ideò dixit ſimpliciter potum trahi per venas in renes, per quos veluti per qualum percolatur. Galenus verò lib. 1. de Natur. fac. de attractrice facultate diſputans contrà Aſclepiadem, necnon, & contrà Eraſiſtratum, excretionem hanc mediante attractione renum fieri ſtatuit, exploſaq. vtriuſq. opinione alio modò vrinæ excretionem fieri impoſſibile exiſtimauit, præter quam mediante attractione ipſorum renum. Hancque Gal. opinionem ſecuti ſunt plerique poſteriorum. Verumtamen ſi quis exactè perpendat ea, quæ hoc in loco de renum officio ſtatuta ſunt ab Hipp. eum contrariam habuiſſe ſententiam inueniet. Nam ſi renes ad huiuſmodi excretionem concurrunt, vt expreſsè ait Hipp. & eotum ſtructura manifeſtat, vt per ipſos coletur, eiuſdem attractio illis tribui non Vrina non trahitur à renibus, ſed à veſica.
D poteſt, ſed potius veſſicæ; cuius figura huic operationi maximè competit. De ea enim hæc leguntur lib. de veter. Med. verſ. 390. Quæ igitur ex his trahere ad ſeſe, alliceréq. humiditatem ex reliquo corpore maximè poſſunt? Num cauæ, & expaſſæ, an ſolidæ, & rotundæ, aut cauæ, & in arctum ex amplitudine coactæ? Equidem puto tales eſſe, quæ ex cauitate, & amplitudine in arctum ſunt coactæ, & poſt nonnulla in prædictorum confirmationem adducta, quæ ſint huiuſmodi partes exponit, inquit enim: Verum intrà hominem natura, & figura talia ſunt, veſica, & caput & vterus in mulieribus, quæ quidem palam faciunt Hipp. ſententiam fuiſſe, vrinæ attractionem opus eſſe veſicæ potius, quam renum; Hipp. auctoritati accedit ratio, quia ſi attractio fit familiaritate, vt ſæpius teſtatur de Nat. Hum. & 4. de Morb. Hipp. neceſſe eſt humorem attractum in eadem parte retineri, nec prius expelli, quam in ea copia collectus ſit, vt natura ſtimuletur ad expulſionem, nam quod familiare eſt, non expellitur, niſi
E copia ſtimulet, vndè apparet, quod adnotauit Hipp. loco cit. de Vet. med. eaſdem partes plenas eſſe attractæ humiditatis, hoc eſt in membris attractioni alicuius humoris à natura dicatis, ſemper reperiri portionem humoris attracti, idquè verificatur in veſica: non autem in renibus, in quibus nunquam vrina conſpicitur: eò quod cum vrina nullam familiaritatem habent, vt ea mediante attrahatur ab ipſis. Eadem ſententia ex Gal. fundamentis confirmatur, qui lib. 5. de Vſu partium cap. 11. teſtatur, veſicam omni genere fibrarum conſtare: vndè per rectos attractionem facit, expellit per tranſuerſos, & per obliquos retinet, qua ratione permotus, eorum immemor, quæ aduerſus Aſclepiadem, & Eraſiſtratum ſcripſerat, necnon eorum quæ ſtatuerat lib. 6. de locis aff. cap. 3. Veſicam non attrahere à renibus aquoſitatem, ſed à re-

nibus attractam in vesicam deponi) vesicam proprium excrementum ab alijs secretum attrahere expressis verbis testatum reliquit lib. citato de vsu part. cap. 7. & 3. de Nat. facult. cap. 12. An verò huiusmodi attractio, tum vesicæ, tum aliarum partium, quæ communi vsui inseruiunt per villos fiat, eorumque vsus sit, qualem censuit Galenus, cui consensit communis medicorum schola; apud me valdè dubium est. Tum quia multæ sunt partes, quæ, & trahunt, & retinent, ac expellunt, etiam sine villis; præfatis actionibus dicatis. v. g. hepar, lien, mammæ, testes, vt aliæ huiusmodi. Aliæque vice versa, villis præfatis participant, quæ tamen prædictis actionibus non inseruiunt: cuiusmodi sunt, membranæ, septum transuersum, musculi, & alia; Tum maximè, quia dum fit expulsio materiæ in aliqua cauitate contentæ; v.g. in vesica, tota in se ipsa contrahitur: quod quidem fit non actione villorum transuersorum tantum, quibus expulsio tribuitur: sed, & rectorum, & transuersorum simul. quod etiam testatur Galenus 5. de vsu par. cap. 11. Si ergo in expulsione, & recti, & transuersi, & obliqui villi operantur, in ea contentio, & confusio fiet facultatum naturalium, rectis villis trahentibus; retinere contendentibus obliquis; atque expellentibus transuersis. Quarè probabilius videtur, villos confectos esse, partim vt firmitudinem, & robur præstarent particulis, partim vt facilius extendi possent in amplitudinem; fortitudinem, & robur præstant villi longi, & transuersi, obliqui verò extensioni potius inseruiunt, nam & textores telas ad robur, & fortitudinem ex filis, tum rectis, tum transuersis construunt, quæ extendi aliqua ex parte volunt, obliquis filis componunt, ex quo fit, vt ventriculus, vterus & vtraque vesica obliquis villis constent, quia ea in amplitudinem extendi necesse est; intestina vero nequaquam, quia eorum extensio animali incommoda fuisset, stercus enim dilato intestino ità crassum redderetur, vt podex illud admittere non valeret, & sic de alijs eadem ratio assignari potest. Concludamus ergò, attractionem vrinæ insitam esse vesicæ facultate mediante, cuius virtute serositatem trahit à toto corde, postquam vrinæ formam acquisiuit; & quia sibi ipsi familiaris est; ideò eam retinet, quòusque, aut copia, aut qualitate animalem facultatem stimulet ad expulsionem. Nec inconueniens est, vesicam naturali facultate, vrinam etiã acrem trahere familiaritate substantiæ, quæ tamen sui acrimonia animalem facultatem irritet ad expulsionem.

Mar.n.13. *Vers. 130. Sunt autem & à ventre venæ per corpus multa, & omnigenæ, per quas alimentum corpori venit, procedunt autem, & à crassis venis in ventrem, ac reliquum corpus, & ab extremis, & ab intimis, & inter se mutuò distribuum internæ foras &c.*

Venarum anathomes duplicem finem habere potest, alterum quidem, vt hac mediãte varij morborum progressus, & decubitus hinc indè ab vna in aliam partem, nec non vt morborum præsentium curatio, aut imminentium præseruatio per venæ sectionem aptius fiat. Alter verò, vt indè pateat, quomodo totius corporis nutritio, & singularum eius partiũ per alimenta fiat. In priorem finem tendunt omnes venarum distributiones, quas in præcedentibus descripsit: à quinque principijs originem trahentes, prout adnotauimus in procemio, & ideò ex earum progressibus venarum secandarum electionem pro morborum curatione exemplis quibusdam nos docuit, in historia quatuor parium venarum à capite exorientium. In gratiam verò præseruationis, qua ratione ijsdem venarũ distributionibus vtendũ sit, docet subsequenter his verbis: Venæ igitur sectiones facere oportet iuxtà hos modos, operamque dare oportet, vt quam longissimè à locis, vbi dolores fieri solent, ac sanguis colligi, secemus. In alterum verò finem, quæ est distributio alimenti per totum corpus; historiam venæ hepatitis describit, cuius origo primaria, quia à venis prouenit, quæ à ventre in crassas venas procedit, ideò, antequam illius distributionem inchoet, harum venarum à ventre prodeuntium vsum aperit per contextum præsentem: qui quidem est, vt per eas alimentum corpori accedat, venis crassis, hoc est hepatiti mediante, & vicissim à venis crassis inanitus vẽter refectionẽ quandam suscipiat. Præfatam verò varietatem distributionis venarum necessariam esse existimauit Hipp. (quod posteriores non animaduerterunt) quia si simplex distributio venæ hepatitis per totũ corpus attenderetur, in venarũ sectionibus nulla distinctio habenda esset, quia cũ ab vno fonte procedant omnes, iuxtà hãc rationẽ omnes inuicẽ consentiũt, nec hec secta in hoc morbo magis prodesset, quã illa. Quarè cum vsus docuerit, peculiaris venæ sectionem peculiari morbo prodesse, ideò necesse fuit, alias venarũ distributiones indagare, quæ dictorũ effectuũ diuersitatẽ ostenderent, quod ab Hipp. summo artificio factum esse, indicauimus antè

A IN LIBRVM HIPPOCRATIS.

De locis in homine.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Hic liber compendium est quoddam totius medicinæ, physiologiam enim cōtinet partium corporis humani: earū affectiones describens breuiter, tum naturales, tum etiam præter naturam: vndè inscriptionem meruit: De locis in homine. Doctrina auctore Hipp. digna est: talemq. recepisse & Gal. & Erotianum constat in explicatione vocum Hipp.

B *Vers. 1. Mihi quidem videtur principium corporis nullum esse.* Mar.n.1.

Nullum corporis principium esse intelligit Hipp. nullam esse in corpore particulam, quæ ita sit aliarum principium, vt hæc cæteris, tum sanitatem, tum ægritudinem faciat; cæteræ autem illi suas affectiones nequaquam transmittant. Nulla est enim pars in corpore adeò princeps, quæ etiam infimæ non consentiat, vndè vulgatum illud. Consensus vnus, & conspiratio vnà, & consentientia omnia. Haneque opinionem confirmat exemplo. Nam venter capiti, caput carnibus, & ventri morbum facit, & reliquæ omnes partes iuxtà eandem rationem sibi ipsis suas affectiones transmittunt, & communicant.

Vers. 4. Quod enim siccius est morbos magis recipere, ac magis dolere à natura solet. Humidum verò minus. Mar.n.2.

His rationem adducit Hipp. cur vna pars facilius, & grauius altera patiatur, nam quæ sic-
C cior est, ad morbos paratior est, & afficitur vehementius. Sed cur hæc referuntur hoc loco? Quia cum dixerit morborum nullum esse principium in corpore, ita vt pars aliqua inueniatur, quæ alteri morbum faciat, quæ ab eadem vicissim non afficiatur. Aliquis obijcere poterat, dari quasdam particulas, quæ promptius affectiones ab alijs partibus suscipiunt, quam alijs transmittant, quod quidem aliquem esse inter illas principatum ostendit. Huic tacitæ obiectioni respondens, inquit, id non euenire, eoquod pars aliqua ab alia dependeat, & illius quodammodo principium sit, sed ob substantiæ partis naturam, nam quæ siccior est, cum facilius & grauius patiatur, ideò promptius alterius sympatia laborat; quā ipsa alias in consensū trahat.

Vers. 24. Propterea quod minima corporis pars omnia habet, quæ & maxima. Mar.n.3.

Venas scilicet, arterias, neruosq. quibus spiritibus omnium generum participant: hisque mediantibus particula quamuis etiam minima patiente totū corpus quodammodo afficitur.
D Sed si hoc verum est, quæ erit pars ὁμοεθνὴς. idest eiusdem generis, ad quam pars altera proprias affectiones transmittit? Quia si æqualiter omnibus prædictis participant, non erit pars peculiaris in corpore, ad quam affectiones iure gentilitatis transmittantur. Respondetur, omnes particulas in eo conuenire, vt prædictis omnibus participent, neruis, inquam, venis, & arterijs, sed inter has aliæ neruis participant magis; alia venis, alia arterijs, & secundum hanc diuersitatem affectiones vnius particulæ citius, & facilius huic, quam illi communicantur, idque ratione gentilitatis fieri dicitur, quia id à naturali dispositione contingit, & hinc fit, vt læsa parte neruosa affectio promptius neruorum origini communicetur, & conuulsio exemp. gratia superueniat: quam carnosa parte affecta, & sic de cæteris.

Vers. 37. Eædem etiam visum extinguunt, vbi fuerint resiccatæ. Mar.n.5.

Hæc est caussa illius cæcitatis, per quam integro remanente oculo tollitur visio, quam affe-
E ctionem guttam serenam nostri vocant, Græci autem pareptosis dicitur. Hanc ad exiccationem reducit Auctor neruorum opticorum, quos venulas vocat, eò quod venarum instar sunt perforati. Per exiccationem verò, non intelligit intemperiem siccam, aut humoris priuationem, quandoquidem ab humorum affluxu aliquando euenire hunc morbum ab omnibus receptum est, quarè statim, & derepente inuadit; sed obstructionem potius: exiccationemq. vocat, quia humorum, spirituumq. transitus occlusus est, ac si resiccatio vera esset.

Vers. 44. Nam amplius eadem permanens, postquam fuerit vulnerata. Mar.n.5.

Qua statim corrumpitur, denigratur, vel quem fungum vulgò dicunt, facit, quemadmodum docet experientia.

Mar. n. 9. *Vers. 77. Et natura venis in humore est, in carnibus.* A

Venarum naturam, & essentiam consistere in humore & carnibus, ait Hipp. in humore quidem, respectu illius, quod continent, in carnibus verò, quia tunica venarum ad carnis naturam potius accedit, quam neruorum; & maximè quando per carnes disperguntur.

Mar. n. 15. *Vers. 145. Fluxiones autem, & perfrigerata valde carne, & percalfacta fiunt, ac super tumefacta.*

Fluxionum causæ. Triplicem fluxionum causam affert in præsenti textu Hipp. refrigerationem nimiam: caliditatis excessum: & repletionem. Singulasq; causas exponit diligenter: & qua ratione ab illis fluxiones excitentur, demonstrat. Verum etsi præfatæ causæ fluxiones moueant; non tamen ita recipiendæ sunt, vt fluxionum causæ proximæ existant. Quia si hoc verum esset, sequeretur, fluxiones omnes per contrariam alterationem tolli, aut per euacuationem: quod
Mar. n. 32. ipsimet Hipp. repugnat, qui lib. de veteri Medicina vers. 300. cōcedit quidem aliquas fluxiones à simplici alteratione oriri, sed eas esse leues, & citò, immò sponte sanari. Cæteras B
autem non euacuatione, neque alteratione, sed coctione sedari. Quæ concoctio cum, eodem auctore, fiat ex permixtione, temperaturaq; mutua, quasi coctura, sequitur, causam immediatam fluxionum esse humorum disgregationem. Quam causam tertio loco recensuit
Mar. n. 6. inter genera causarum, à quibus hominem ægrotare contingit lib. de Nat. Hum. vers. 62. Quia ergo hæc humorum disgregatio ortum ducit sæpissimè, aut à caliditatis, aut frigiditatis excessu, aut ab humorum copia; has causas attendens Hipp. fluxionum causas dixit: non vt immediatas recenseret, sed vt effectrices, & quæ in conspectum veniunt maximè. Cum igitur ad omnes destillationes concurrat humorum disgregatio, siue hæc concurrat sub ratione causæ externæ, siue internæ, & proximioris, vt lib. de morb. sacro explicatum est, iam patet ratio, propter quam opium concoquere dicatur Dioscoridi, & quare medicamenta C
stupefacientia appellata destillationes miraculo quodam sistant, & ex toto interdum etiam curent; cum enim per hæc humorum, & spirituum motus sistatur, non modo fluxiones compescunt, quæ in motu humorum consistunt, sed etiam prohibent disgregationem, quæ est fluxionis causa.

Mar. n. 18. *Vers. 179. Postquam autem in thoracem fluxerit præ frigore, bilis fit etiam.*

Quia frigus per compressionem fluxiones facit, ideò à frigore frequenter biliosa excitatur, pituita enim sæpè à frigore crassior redditur, & fluxioni inepta. Quare etsi vtraque causa vtriusque humoris fluxionem mouere potest, experientia tamen docet, frequentius à caliditate pituitosam excitari fluxionem, dum à calore liquescit pituita, à frigiditate autem biliosam, vt hoc in loco testatur Hipp.

Mar. n. 18. *Vers. 183. Quare sanè, cum tenuia sint foramina, constringuntur, ipsaque sibi ipsi medentur.* D

Modum explicat, quo fluxio copiosa per carnes fluens hydropem faciat. Hæc autem fit duplici potissimum ratione: & primo, quia fluxio humorum à capite per posteriores partes carnes plurima humiditate replet; secundo, quia exteriores cutis pori constringuntur, vt nihil inde euaporare, aut exudare queat. Adnotanda est autem metaphora, qua vtitur Hipp. dum inquit, exteriora foramina constringi, & sibi ipsi mederi: ita vt nihil per illa pertransire possit. Metaphora enim ab operationibus medicis desumpta est, quia sicuti dum medicus præsidia adhibet, vt aliquid operetur, tunc mederi dicitur. ita quicunque aliquod opus eorum, quæ à Medicis fieri solent, perficit, mederi dici potest, siue bonum illud sit, siue malum: quandoquidem & bona, & mala adest curatio. Quia igitur foramina cutis, interiorū partium respectu constringuntur sponte: quod opus à medico aliquando fieri solet, meritò ea sibi ipsis mederi dicuntur. De hoc autem hydrope quispiam dubitare posset. qualis E
sit, an ille, qui Anasarca dicitur, quique proprius affectus est carnosæ partis, an propriè dictus hydrops, qui ascitis vocatur. Scio communiter receptum esse, hoc in loco Hipp. Anasarcam intelligere, verum quia, vt alibi demonstrauimus, hic affectus sub nomine hypropis numquam ab Hipp. est appellatus, contrariam sententiam amplecti cogimur, hydropis nomine eum accipientes in quo, aqua in abdomine contenta, affectioni proprium nomen impofuit. Et sicuti ex leucophlegmatia hydrops ascitis generatur: aqua à carne in ventrem diffusa: ità humore perfusæ carnes, cum eum per cutis poros iam occlusos expellere non possint

in

A in ventrem tandem diffundi necesse est, & sic verus hydrops generatur. Hunc tamen modum non satis expressit Hipp. vt quid ex suppositis necessitate contingens. Cæterum si hæc vera sunt, quomodo sententiam Galeni tuebimur, quam receperunt omnes posteriores: In omni hydrope hepar perpetuò laborare: quandoquidem in hoc affectu nullo modo læsum hepar videtur? Resp. In Hipp. schola hanc opinionem penitus erroneam haberi, cum verus hydrops hepare illæso generari possit, quod quidem ex ipsiusmet Galeni fundamentis probari potest. Quia si verum est, quamlibet actionem lædi, vel vitio facultatis, vel vitio instrumenti, vel propter errorem externum: quo nomine ea omnia comprehenduntur, quæ neque ad facultatem, neque ad instrumentum spectant, dato quod hydrops sit læsio sanguificatricis, quæ necessitas cogit, vt hæc semper lædatur vitio facultatis, aut instrumenti. & non possit vitiari ob errorem externum? v.g. si quis siti vexatus copiosam aquam bibat, nec eam Non in omni hydrope patitur hepar.
B reijciat, aut vomitu, aut deiectione, aut per aliam viam: vndè in abdomine delapsa hydropem constituat, quid viti habet hepar in hoc morbo? Quod si dicamus in omni hydrope confirmato necessario affectum esse hepar, Galenum Hippocrati conciliantes, probabile erit dicere, hepar in omni hydrope laborare, quamuis non primario, sed sæpius secundario. vt in adducto exemplo, & alijs casibus quamplurimis, in quibus aqua prius colligitur, quam afficiatur hepar. afficitur tamen indè aqua ipsa, & priori affectione id in consensum trahente. Hipp. tamen Hydropem ab hepate appellat tantummodo illum, in quo hepatis affectio hydropis primaria causa existit. in alijs enim etiamsi tandem hepar affici concedatur, quia tamen hæc affectio non est primaria hydropis causa, huius mentionem faciendam esse non existimauit. In hydrope ergo, de quo nunc agit Hipp. hepar nullo modo affectum est, quia aqua eius defectu non generatur, sed in carne, vbi pituita à capite delapsa liquescens, in
C aquam conuertitur, quæ dum reclusis poris retinetur in carne, venæ per ipsam dispersæ ab aquæ præsentia contaminantur. Læsionemque & vitium proximioribus communicantes hepati tandem malum impartiuntur, quo quidem affecto aqua in ventre celerius cumulatur, morbusque, & illius causa geminantur.

Vers. 190. Si autem modicus fluxus fuerit, coxendicum, & articulorum diuturnam affectionem facit, vbi fluere cessauerit. Mar.n.19.

Fluxio, quando copiosa est, hydropem facit eo modo, quo explicatum est, quia partes fluxionem suscipientes à materiæ copia oppressæ eam expellere nequeunt, quum verò modica est, quia partis facultas dominatur, vel eam concoquit, & absumit, vel saltem ad ignobiliores partes detrudit; ad articulos nempe, & potissimum ad coxendicem: vbi dolores diuturnos facit. Notat verò Hipp. id fieri non eo tempore, quo materia fluit, eò quod natura
D humorem in motu existentem regere non potest, quod omninò necesse est, vt abscessus fiat ad articulos, verum fluxione cessata. Abscedit verò ad articulos potius, quam ad aliam partem, tum propter imbecillitatem, tum etiam propter cognationem. Nam cum partes posteriores, ad quas fluxio fertur, sint anterioribus neruosiores, ita etiam cum articulis connexionem maiorem habent, quam cum cæteris particulis.

Vers. 261. Quum ambo latera doluerint, reliqua autem similia, velut in priore fuerint; hæc quidem peripneumonia, illa verò pleuritis. Mar.n.24.

Hæc sententia adeò exagitauit Virum eximium, & in Hipp. doctrina summopere exercitatum, vt coactus fuerit asserere, pleuritidem omnē pulmonis inflammationem esse, & eò magis huic institit opinioni, quatenus cum plura cadauera pleuritide interemptorum secuerit, omnia pulmones læsos habuisse conspexit. Et hæc apud ipsum tanti fuere, vt cætera omnia Hipp.
E loca reijcere studuerit, in quibus latus, quod costis, carne, & membranis constat, in pleuritide affici testatur. Verum ei considerandum fuerat, Auctorem hoc in loco de pleuritide non exquisita sermonem habere, sed de ea, quæ à destillatione à capite ortum ducit. quæ à vera, & exacta pleuritide plurimum differt. potissimum verò ratione materiæ, nec non etiam quodammodo loci affecti. In hac enim materia pleuritidem, aut peripneumoniam faciens in pulmonis cauitatibus continetur, dum à capite descendens per asperam arteriam fertur, vbi quoniam inflammationem excitare non admodum est apra, nisi ex propria natura calida fit; ideò Hipp. hanc apposuit conditionem: si bilis fuerit: Sic enim humor in pulmonis cauitatibus consistens caloris, tantum inducere potest, vt inflammatio in eo excitetur, quod

rarò alijs humoribus euenit. In vera autem pleuritide, aut peripneumonia, quia materia non A
à capite descendit, sed à toto, & à proximis partibus ad affectos locos procedit, vt apertissi-
mis verbis testatur Hipp. libro tum 1. tum 2. de morbis, ideò hæc facilè inflammationem in
parte, ad quam fluit, inducere potest: dum à venis egressa, per carnesq. & earum porositates
dispersa, putrescit, indèque incalescens inflammationem inducit. Notum est enim quemli-
bet humorem à venis egressum, & per substantiæ porositates diffusum statim putrescere, vn-
dè affectus contingunt, qui communi vocabulo inflammationes nuncupantur. Ex quo altera
notatur prædictarum affectionum differentia, quia ad veræ pleuritidis, aut peripneumoniæ
generationem bilis, & pituita simul concurrunt, vt locis allegatis testatur Hipp. in his verò, de
quibus hoc in loco tractatur, bilis sola requiritur, alioqui bilis pituitæ admixtione ita con-
temperaretur, vt in cauitatibus pulmonum ob aeris frigidi consortium accendi esset impossi-
bile, & in hoc consistit differentia inter hunc affectum, & veram peripneumoniam, in qua
bilis, & pituita, quia (vt Hyp. test. lib. 1. de Morb.) à toto ad interiores pulmonum cauitates B
fertur, eorum pertransiens substantiam, statim incalescit, ita vt cum ad internas cauitates per-
uenerit refrigerari non possit, quèmadmodũ euenit in hoc affectu, in quo materia à capite de-
scendens ad pulmonis cauitates immediatè peruenit, in quibus statim refrigeratur, vt inflam-
mationẽ excitare non possit, nisi bilis simplex fuerit, eaque copiosa, vt ait Hipp. in textu, cum
igitur adeò interse differant prædicti affectus, eorum essentia minimè simul confundenda est.
Et si ab Hipp. pleuritidis & peripneumoniæ nomine sunt denominati, id ob similitudinem
symptomatum factum est. Cum enim apud omnes constet, pleuritidem affectionem esse la-
teris, peripneumoniam verò pulmonis inflammationem, & quia pleuritis pro maiori parte
vnum tantum latus occupat, rarò vtrumq. propter distantiam dextri lateris à sinistro, è con-
tra verò peripneumonia ob pulmonis loborum connexionem, & continuitatem, rarò euenit
vnā eius partem inflammari altera permanente illæsa. Hæc omnia respiciens Hipp. qui mor- C
bos à capite oriundos describere profitebatur, vt demonstraret & Pleuritidem, & peripneu-
moniam à capite originem habere posse, pleuritidis nomine vnius tantum lateris affectionem
appellauit, Peripneumoniam verò vtriusque affectum. Nec pleuritidis huius denominatio
imp opria censeri debet, quia si pleuritidis nomen ἀπὸ τοῦ πλευρᾶν, idest, à latere deductum
est, quod in ea perpetuò afficitur, in hac etiam latus affectum esse demonstrat Hipp. quia vt
ipse inquit, fluxione bilis in pulmones dilabente pulmo repletur, repletusq. intumescit adeò
vt latus attingat, cui adhærens inflammationem ei impartitur, vndè dolor oritur, non ratione
inflammationis pulmonis: quia ob sensus exiguitatem pulmo minimum dolet, sed ratione
affectionis ipsius lateris, cuius gratia non impropriè pleuritis appellatur. Peripneumonia
verò dicitur, quando inflammatio vtramque pulmonis partem occupat, quia vt proximè di-
ctum est, hoc in peripneumonia est frequentissimum, nec impropriè peripneumonia vocatur, D
etiam si dolor ex latere affecto dependeat, cum pulmo inflammatus supponatur, quando-
quidem etiam in vera peripneumonia dolor infestat, non ratione inflammationis pulmones
occupantis, sed partium pulmoni adiacentium. Ita enim ait Hipp. lib. 1. de Morb. sect. 2.
vers. 225. Peripneumonia fit, cum commota, & calefacta pituita, ac bile, pulmo præ cali-
ditate attraxerit in se ipsum de vicinis locis ad ea, quæ iam sunt in ipso, & percalescit qui-
dem totum corpus, & dolorem exhibet, maximè autem dorso, & costis, & humeris, ac spi-
næ, nimirum ab his in se ipsum trahens plurimam humiditatem, & super exiccantur hæ par-
tes, & nimium incalescunt. Hæc Hipp. Quæ omnia vir præfatus animaduertere debuerat,
nec ex hoc vnico loco, & in quo de his affectibus non ex professo tractatur, cætera omnia
reijcere, in quibus de his peculiariter agitur. Quod si in omnibus sectis cadaueribus pul-
mones læsos in pleuritide semper reperijt, considerare debuerat Romæ id obseruasse, vbi E
propter cœli inconstantiam, & humiditatis excessum morbi à capite pro maiori parte ortum
ducunt, vt mirum non sit, si pleuritides, & peripneumoniæ, quæ hic vagantur sint ferè om-
nes de numero earum, de quibus hoc in loco fit mentio. Scio quidem in Archihospitali S.
Spiritus, ad quod pauperes ex Romano agro curandi adferuntur quotidie obseruari cadaue-
ra pleuriticorum, in quibus latus læsum, & corruptum reperitur, cuius rei præter ex-
cellentissimos illius Hospitalis medicos assistentes, aliosque rei medicæ studiosos, oculatus
testis esse possum. Quarè quotiescunque pleuritis est vera, cuius signa, generationis mo-

In quo pleuritis, & peripneumonia conueniant.

Mar. n. 24.

A dum, & affectum locum diligenter explicauit Hipp. lib. 1. de Morb. verſ. 200. ſect. 2. & quæ Mar.n.23.
à rigore incipit vt lib. cit. teſt. Hipp. ipſe: ex communi ſententia, non autem à deſtillatione
à capite, ſemper latus affectum inuenietur, pulmone illeſo apparente, niſi vbi contigerit pleu-
ritidem in peripneumoniam tranſmutari. Similiter peripeumonia vera pulmones ſemper læ-
ſos tenet, cuius dolor, etiamſi prout plurimum vtrumq. latus occupat ob rationem à nobis
ſuperius aſsignatam; aliquando tamen vnum tantum latus affici contingit: quod verbis adeò
manifeſtis teſtatur Hipp. vt veritatem nullus diſſimulare queat. Libro enim coac. Pren. ſect. 2.
verſ. 282. Peripneumonicis (inquit) quibus tota lingua alba, & aſpera fit, ambæ pulmonis
partes inflammatæ ſunt, quibus verò dimidia, vna iuxtà quam apparet. Si igitur Hipp. hoc
in loco peripneumoniam totum pulmonem occupare dicit, id aſſumpſit tanquam quid com-
muniter contingens, & ob ſymilitudinē ſymptomatum, vt proximè adnotatum eſt à nobis, ita
B vt quantum peculiare eſt peripneumoniæ, vtrumque latus occupare, tantum pleuritidi con-
ueniat, vnum tantummodo latus eſſe affectum.

Verſ. 273. Si verò nona die duobus diebus interpoſitis, &c. Mar.n.25.

Hanc Aſclepiadum obſeruationem fuiſſe, credendum eſt, videlicet peripneumonicorum,
cui febris die ſeptima ſedata, nona repetit, eum vel mori, vel ſuppuratum fieri. Similiter, ſi die
duodecima corripiat, & hunc ſuppuratum fieri, ſi verò decimaquarta repetat, non ſuppura-
tum fieri, ſed ſanari. Quorum effectuum cauſæ non ſatis patent. Dicerem tamen ego.
Quando morbus adeo acutus eſt, vt quemadmodum proximè dicebat Hipp. niſi ſeptem
dierum ſpatio febris, aut remittatur, aut ſedetur, impoſſibile ſit, ægrum ſuperſtitem fieri, ſed
die ſeptima ſuffocatur, aut moritur, ſi contingat febrem die ſeptima remitti, indè nona exa-
cerbari (id enim ſignificare voluit per illa verba. Si verò nona die duabus diebus interpoſitis
C corripiat) vt plurimum hic etiam, aut moritur, aut ſuppuratus euadit, per duos enim inter-
miſſionis dies quoquo pacto refecta natura diutius morbum ferre poteſt, ita vt niſi moriatur
ſuppurationem perferre poſſit. Ad ſuppurationem quidem deueniet, ſi exacerbatio febris
erit ſymproma ſuppurationis, quæ dum fit, febrem exacerbari neceſſe eſt, in mortē verò ter-
minabit; ſi illa exacerbatio fuerit, veluti recidiua prioris morbi. Si verò duodecima die febris
die ſeptima ſedata) repetat, ſuppuratus fit: quia febris die ſeptima ſedata, ad duodecimam
diem recidiuā producere non poteſt, vndè neceſſe eſt, hanc febris inuaſionem à ſuppuratione
dependere, vt neceſſario in hoc caſu ſuppuratio conſequatur. Quod ſi tandem ad decimum-
quartum diem febris inuaſio protrahatur, nō ſequitur mors, quia huiuſmodi exacerbatio non
poteſt eſſe recidiua quam in morbo acuto citius, ſequi neceſſe eſt. Verum neque etiam acci-
dens ſuppurationis, quæ in illum diem protrahi non ſolet, ſed potius naturæ conatus erit, quo
D morbum tollere omninò ſtudet, & ideò in die critica hoc fit, quæ dies eſt naturæ, & termi-
nus acutorum morborum, vndè materiæ arguitur benignitas, cuius gratia morbi ſolutio abſq.
ſuppuratione expectatur.

*Verſ. 276. Et quicunque ex peripneumonia, aut pleuritide ſuppurati fiunt non moriun-
tur, ſed ſani fiunt.* Mar.n.25.

Enarrare incipit modos Hipp. quibus homines ſuppurati fiūt, & primo loco ponit eam ſup- Suppuratio pleuritidi ſuccedēſque ſalutaris.
purationem, quæ peripneumoniæ & pleuritidi ſuccedit. Hancque ſalutarem dicit: quia homi-
nes ex pleuritide, aut peripneumonia in mortis periculo verſantes, per ſuppurationem libe-
rantur, veruntamen ex his non intelligas Hipp. exiſtimaſſe, omnes ex pleuritide, aut peripneu-
monia ſuppuratos ſanari, quia etiam ſi verum ſit, omnium ſuppurationum, quæ in ventre ſu-
periori contingunt, minus læthales eas eſſe, quæ pleuritidi, aut peripneumoniæ ſuccedunt, de
E quarum curatione tractans Hipp. lib. 1. de Morb. verſ. 285. ita concludit: Hic ſi ſtatim aſſu-
matur curandus, ſanus plerunq. fit: ſi verò negligatur, perit. Nihilominus lib. 2. ſect. 2. verſ. Mar.n.23.
215. ſuppuratorum ex pleuritide alios euadere, alios perire teſtatur. Quapropter ſuppura-
tiones omnes ex his morbis contingentes ſalutares omninò dici non poſſunt, ſed illę tantum-
modo, quæ ei pleuritidi, & peripneumoniæ ſuccedunt, de quibus hoc loco tractatur, quæ
ſcilicet à deſtillatione à capite ortum ducunt, quarum natura parum ante à nobis explicata
eſt. In his enim, quia ſuppuratio in pulmonis cauitatibus conſiſtit, pus facile educitur, nec
ulla pulmoni, aut pectori læſio timetur, ſecus autem in alijs peripneumoniæ, & pleuritidis
ſpeciebus; in quibus, quia materia ad ſuppurationem conuerſa non in cauitatibus, ſed in

ipſius

ipsiusmet partis inflammatæ substantia, & porositatibus continetur; facta suppuratione, vt pus exeat, rumpi abscessum necesse est; & ex consequenti vlcus induci, cuius consolidatio, quia non facilè succedit; hinc fit, vt morbus protrahatur, ex quo tabis periculum accedit, qua tandem homo corruptus perit. A

Mar.n.26. *Vers. 278. Suppurati vt plurimum fiunt, quum fluxus in idem, velut in bile contingit, &c.*

Omnes suppurationum species. Secundam speciem, seu modum suppurationis describit inquiens, illum esse, per quem materia à capite descendens in eum locum peruenit, in quem bilem ferri dixerat superius, in pulmone, quæ tamen non fuerit adeò copiosa, quemadmodum de bile dictum est, sed pauca, tandiuq; perseueret fluxio, quousq. nihil, aut non sufficienter expuente ægro, materia in pectore collecta suppuretur, & Empyema inducat. Verum interrogare Hipp. posset quispiam. Si materia fluens non sit bilis, quæ pleuritidem, aut peripneumoniam dictam inducat, sed pituita, nec pauca sit adeò, vt suppurationem iuxta Hipp. decretū constituat, sed copiosa, quid inde sequetur? Huic pro Hipp. respondere, tusses asthmata, aliaque similia, quæ à destillatione dependent. Cum enim ad suppurationem dictam requiratur materiæ collectio in pectore, & hæc colligi non possit, quando natura ad eius expulsionem incitatur, ideò necesse est ita latenter fluere, vt sensum quodammodo effugiat: quod fieri non potest, quando copiosa est, quarè ad huius suppurationis generationem requiritur, vt materia pituitosa sit, acrimoniæq. expers, & in pauca quantitate, paulatimq. fluat, nè ad eius expulsionem natura stimuletur. B

Mar.n.26. *Vers. 280. Fiunt etiam suppurati, quum minus excreant, quam influit in pulmonem.*

Hæc est tertia suppurationis species, à præcedenti in eo differens: quia in ea nihil expui supponitur: in hac verò sputum procedere quidem, verum non pro ratione copiæ influentis materiæ, quarè in hac specie non est necesse destillationis materiam acrimoniæ expertem esse, & latenter fluere, & paulatim, vt in præcedenti, cum satis sit materiæ partem retineri, quæ in pus conuersa pulmones corrumpat; vt ait Hipp. in textu. Hancque suppurationis speciem incurrunt illi, qui natura, aut ex accidenti pectus imbecille habent, vndè ab influente materia in totum se liberare nequit. C

Mar.n.26. *Vers. 286. Fiunt præterea etiam ab vlcere suppurati, & leuior hic morbus existit.*

Quartam suppurationis differentiam proponit ex vlcere prouenientem, quam cæteris faciliorem dicit, non certè quo ad curationem, nam hæc cæteris periculosior existit, vt quæ necessariò tabem inferat, sed faciliorem dicit, quia sensim fit, nec ægrotantem admodum affligit, dum scilicet pus ab vlcere emanans intus colligitur. Nisi per vlcus intelligamus, non pulmonis, quodque causam habuerit materiam acrem, aut putridam pulmones erodentem, aut putrefacientē: nam huiusmodi suppurationis species sub præcedenti continetur, quod ipsiusmet contextus verba palam faciunt, dicebat enim quam proximè. Simulq. ex vlcerato in thorace, ac pulmone magis fluit, & vlcera agitata refinguntur, vt etiam si fluxus à capite cesset, is, qui ab ipsis vlceribus venit, sufficiens sit, morbum facere. Sed eam suppurationem intelligamus, quæ à vulneribus, aut vlceribus pectoris contingit, quando pus ex vlcere emanans in Thoracem colligitur, & empyema facit. Nam re vera huiusmodi suppuratio leuior est, quia satis est vlcus sanari, & pus educi; quod præstare non est omninò difficile, nam alioqui nihil remanet, quod curationem difficilem præstet, & hanc interpretationem confirmare videntur, quæ subsequuntur verba, quibus postremam suppurationis differentiam describit, inquit enim: Fit etiam extra pulmonem (vt illi dicat velut præcedens) maximè quidem à ruptione, & vbi caro contusa fuerit, cum enim huius in præsenti nulla fiat mentio, sub præcedenti specie comprehensam esse dicendum est, quemadmodum ea, de qua Hipp. coac. Prænot. vers. 353. sect. 2. loquitur hunc in modum. Quicunque vulnerati in thoracem externa vulneris parte sanati sunt, interna non, periclitantur nè suppurati fiant. D E

Mar.n.30. *Vers. 321. Febris sedanda non est per septem dies.*

Non prohibet Hipp. febrem sedare ante septimum, tanquā malum sit in hoc morbo sedari, aut remitti febrem ante septimū diem, sed vt moneat, non conuenire eo tempore ea medicamenta, quæ cum frigida sint, pro febris curatione vsurpantur, hæc enim frigiditate constipando plus lędere, quā prodesse possent. Notet ergo recentiores, & considerent, an vsus aquæ stillatitiæ ex floribus papaueris siluestris à principio pleuritidis suspectus sit, quē adeo familiarē sibi fecerūt. In huius doctrinæ confirmatione, vide quibus Hipp. 1. curat. absol. 3. de Morb. v. 301.

A

Sectio secunda.

Vers. 9. Postquam autem febris remiserit, sorbitiones quam debilissimæ offerantur. Mar.n.3.

Quia pleuritidis, de qua hoc in loco tractatur, acutissimus est morbus, & qui primio septenario terminatur: ideò intendit Hipp. ægrum solo potu continendum esse, donec febris remittatur, videlicet aceto mulso, & aceto, & aqua. Nam etiamsi, inquit, & ad sorbendum dandum est quidquid excreationem facit, non intelligit sorbitiones nutrientes, sed medicas: quale esset Eclegma aliquod eorum, quæ expurgationis causa exhibentur. Remissa ergo febre, quia paulò vberius nutrire expedit, sorbitiones dari iubet: verum debilissimas, quia à potu ad fortiores statim transire, non conuenit.

B *Vers. 10. Si verò euacuatio oboriatur, si quidem iuuenile adhuc est corpus, potus auferendi sunt. Si verò febris dimisit triticeis sorbitionibus vtaris.* Mar.n.30.

Zuingerus hunc locum ita vertit. Quod si alui fluor corpori, quod recens in morbum incidit superuenerit, à potu auferendum erit. Quam quidem interprætationem, si Auctoris intentionem considerauerimus, satis congruam fatebimur, subiungit enim post hæc: Si verò febris dimisit, &c. quasi in hoc morbo duo tempora considerentur. Alterum est, quando circa morbi principia febris viget, nullaquè apparet excretio. Alterum verò, in quo iam febris remittitur. Inquit ergo Hipp. si alui excretio à principio, & febre nondum remissa superueniat, potus prædicti auferendi sunt, non quidem vt penitus sine potu degere debeat, sed nè in ea copia, quæ suprà exhibebatur, talis enim potus dupliciter in hoc casu lædere posset, & quatenus copiosus est, & quatenus ex aceto mulso constat. Hunc enim aluum ducere,

C & ramenta adnotauit tertio acutorum vers. 76. lædit etiam copia, aluique excretionem mouet, quæ causa est, vt sputi excreatio, quæ in hoc casu maximè omnium expetenda est, supprimatur. Vt ergo hæc mala caueamus, potus ille copiosus ex aceto mulso dimittendus, aliusque idoneus eligendus est, & parcè assumendus erit. Subiungit postea. Si alui fluor superueniat, iam febre sedata, triticeis sorbitionibus vteris. Hæc enim alui fluorem aliquantisper compescere suo lentore possunt, eas tamen exhibere non oportet, priusquam febris sedata sit, quia alimentum plenius præstant, quam in hoc morbo conuenire existimauerit Hipp. Mar.n.28.

Vers. 14. Et quum principium morbi adhuc non est: sed fluxus vertitur, &c. Mar.n.31.

Suppuratis morbi principium dici potest, quando suppurationis signa apparere incipiunt, inter quæ illud supra adnotauerat, dum dixit, tussis fit & pus excreat, &c. Dum ergo inquit, & quum principium morbi nondum est, vult significare, quando nondum pus excreare incepit,

D humore ad aluum secedente, eo igitur tempore summo studio sputi excreatio procurãda est, antequam æger ab alui fluore debilitatus, puris excreationis ineptus reddatur, & quia sæpè alui fluxus à materia à capite defluente contingit, vt ipsemet Hipp. testatur lib. de Acr. aquis & loc. vers. 49. meritò deriuationem ad nares faciendam iubet.

Vers. 52. Medicamentum in potu purgatorium prabe, & infernè aluum lacte infuso elue. Mar.n.35. De elaterio.

Interpres vocem ἐλατήριον elaterium deorsum purgans transtulit: fortasse Galeni auctoritate permotus, qui in lib. vocum Hipp. inquit, hanc vocem significare non modo id, quod ex siluestri cucumere confectum est: sed quidquid per infernas partes purgat, Erotiano consentiens, qui ἐλατήρια exponit: cõmuniter pharmaca inferiotis ventris partes purgãtia: Verum (pace tantorũ virorũ dictum sit) licet concedã, sæpius ab Hipp. vocem hanc ἐλατήριον vsurpari ad omnia medicamenta purgatoria; falsum tamen esse existimo, significare tantummodo ea,

E quæ infernè purgant: non etiam ea comprehendere, quæ sursum euacuant. Nam loca adsunt quãplura, in quibus Hipp. hac voce supernè purgantia significauit, imò in præsenti sententia in hunc sensũ accipiendã esse existimo. Non enim rationabile est in tabe, de qua habetur sermo, per inferiora purgari voluisse, quod expresse prohibet l. 2. de morb. vbi tabidos omnes helleboro purgat, cuius proprium est sursum purgare, imò in tabe ex pulmonis affectu v. 335. sect. 2 Mar.n.46.
ita temperari iubet, nè aluum infernã moueat. Vult ergo Hipp. prius dari medicamentũ per superiora purgans, deinde infernam aluum infuso lacte elui, imum dum dicit, & infernè aluum elue, indicat præcedens medicamentum purgasse superiorem, alioqui vox infernè superflua esset omninò. Verum non hoc in loco tantum vocem hanc ad supernas purgationes accom-

modauit

Mar.n.16. modauit, sed etiam pluribus alijs in locis, & potissimum lib. V. epidem ver. 248. in histo-
ria eius, qui ex Euboea venit: vbi hæc habet Hipp. Deinde cum puraret, purgatione sursum A
opus habere ζίρην ἐλατήριον, idest, radicem purgatoriam bibit, quam rectè quidē, licet non om-
ninò fideliter, radicem veratri transtulit idem interpres. In vtranque significationem recepit
Mar.n.19. libro de Inter. Affect. ver. 420. quo in loco communi nomine purgationem instituens, ait.
Huic cum sic habuerit ἐλατήριον πίσαι, purgatorium potandum præbe. Quale verò esse debeat
exponit subiungens: Aut thapsiæ radicem, aut veratri, aut succum scamonij. Quarè cum
thapsiæ radix, & veratri (album enim intelligit simpliciter prolatum, vt alibi demonstra-
tum est) sursum purget, sequitur elaterium medicamentum communi significatione non mi-
nus per superiora, quam infernè purgare, vndè distinctionem aliquando addidit; vt lib. 2. de
Mar.n.20.21 Mor. mulierum ver. 375. ἐλατήριον κάτω; idest, purgatorium deorsum, quæ particula deorsum
omninò superflua esset, si elaterium deorsum purgans tantummodo significaret. Quarè de
huius vocis significatione apud Hipp. ita sentio. Aliquando propriè accipi pro medicamen- B
to ex succo cucumeris siluestris confecto, quemadmodum hoc in loco, & libro de superfœt.
Mar.n.12. ver. 140. vbi post vsum medicamenti ex medulla cucumeris siluestris confecti, subiungit indè.
Mar.n.3. Sed & elaterium hoc modo præparatum apponere potes; similiter & eodem lib. de superf.
Mar.n.17. vers. 27. item lib. 3. de Morb. vers. 235. & alijs in locis, quæ singula recensere non est
opus. Aliquando communi significatione vsus est pro purgatorio medicamento vt lib. V.
Mar.n.10. epidem. vers. 143. vbi inquit: Huic debili datum est ἐλατήριον, idest, purgans medicamentum
Mar.n.16. debile, aquosum, & paucum, & paulò infra vers. 254. Quinam homo Euboeus πιὼν ἐλατήριον,
Mar.n.19. idest, poto medicamento purgante. Et libro supra citato de Int. Aff. ver. 420. inquit ἐλατήριον,
exhibe, aut thapsiæ radicem, aut hellebori. Sæpè tandem adiectiuum nomen constituens
eo vtitur, ac si purgatorium diceret, vnde modo pharmaco apposuit vt hoc in loco pharma- C
cum ἐλατήριον, idest, medicamentum purgatorium præbe. Item lib. V. Epid. ver. 37. &
pharmacum bibit ἐλατήριον, idest purgatorium, libro pariter Acutorum ver. 15. ait φάρμακα
ἐλατήρια διδόναι, idest medicamenta purgatoria dare. Aliquando materiæ medicamenti
adiunxit, vndè radicem ἐλατήριον, idest purgatoriam dixit loco superius citato, Catapotia
Mar.n.9. pariter purgatoria, ἐλατήρια dixit, vt legere est lib. V. Epid. ver. 131. Huic datum est
ἐλατήριον καταπότιον ἰσχυρότερον; catapotium purgatorium fortius, & paulo infra vers. 243.
iisdem vocibus vtens inquit. Datum est ipsi catapotium purgatorium. Hic est ergo
verus huius vocis vsus apud Hipp. quam quidem cum in communi significatione ex-
tendit ad quælibet medicamenta purgantia, etymologia haud ratione caret. Quia
enim inter medicamenta purgantia elaterium fortitudine cunctis præstat, iure meritò
purgatorium per excellentiam elaterium dicitur. Non absimili denominatione Bezoar- D
tica dicimus alexiteria medicamenta omnia, quia lapis bezaar Arabum cætera omnia
virtute antecellabat olim; cuius nomen tantum nobis relictum est, & opinio; si ex-
perientiam consulimus, ac notas attendimus, quas descripsere illius seculi medici. Ve-
rum licet tam variè hæc vox ab Hipp. vsurpetur, non tamen confusionem in eius doctrina
parit, si quis adnexis mentem adhibeat, ab eodemque Hipp. eius significationem perquirat:
non à Gal. alijsque expositoribus, quod Cornarium fecisse constat, non in præsenti sententia
tantum, sed vbique cum manifesta veri sensus iactura, & Hipp. doctrinæ sinceritatis pertur-
batione, qui præ a ijs inculpatam versionem nobis reliquisset, si in dubijs græchizare aliquan-
do, non omnia in Latinam locutionem traducere voluisset.

Mar.n.36. *Vers. 62. Et edulia pituitosissima offerenda.*

Qui omnem lienis tumorem extenuantibus perpetuò curant, Auctorem hoc in loco dam-
nabunt, qui contraria exhibet pituitosissima: non considerantes lienis tumorem generari sæ- E
pissimè, quia corpus liquatur à febre; eiusque colliquatio in aquam conuersa à liene attra-
hitur, vndè in tumorem assurgit: pro cuius curatione, vt efficiens causa remoueatur, ea sunt
exhibenda, quæ extenuationi resistunt, talia autem sunt, quæ hic pituitosissima vocat Hipp.
Mar.n.37. Hanc eandem tumoris lienis causam cognouit lib. 1. Morb. mul. sect. 3. vers. 43. de Hydro-
pe ex liene affecto tractans, de qua ita locutus est: fit autem splen aquosus ab hac affectione,
quum febris habuerit, & non dimiserit hominem, & sitis ipsum corripuerit fortis, & biber,
& non reuomuerit &c.

Vers.

Vers. 71. Pleuritis sicca citra fluxū fit; quū pulmo valdè exiccatus fuerit præ siti necessaria. Mar.n.37.

A Non eadem est pleuritis sicca, de qua hoc in loco agitur, cum ea, quam sine sputo lib. 1. de Morbis appellauit, quia in illa pulmo non laborat, qui in hac primario afficitur, etiam si pleuritidis nomen sibi abrogauerit, eo quod lateri morbum faciat. Conuenit quidem cum peripneumonia sine sputo, de qua ibidem actum est, cum in ambobus eadem sit pars affecta: morbique eadem essentia, vt non sit mirum, si earum curationes plurimum conueniant.

Vers. 79. Febres porrò propterea fiunt, &c. Mar.n.38.

Quamuis generalem febrium doctrinam instituere videatur hoc in loco Hipp. dum rationem, & modum assignat, quo febres in corpore excitari solent, particulares tamen febrium differentias respexit, de quibus in hoc libro agendum sibi visum est; quatenus præ alijs febribus causam habent euidentiorem. Has igitur excitari ait: quando corpore excalefacto car-
B nes intumuerint ad differentiam earum, in quibus carnes à calore exarescunt, à quibus ephimeræ febres oriuntur, quas indè in hecticas transire existimauit Gal. verum hanc febrem hecticam posteriorum non nouerat Hipp. An verò huiusmodi febres dari possint: quæ scilicet continuato, & æquali semper motu procedant absque aliqua interna alicuius partis affectione permanente, cæteris iudicandum relinquo; miror quidem vehementer, ab antiquis memoratas non fuisse, si humanā naturam lacessere consueuerunt, scio quoque harum febrium essentiam, quam in calida, & sicca cordis intemperie reposuit Gal. Hipp. dogmatibus aduersari, qui morbum à sola intemperie sine materia produci non posse, ex antiquorum consensu longa disputatione demonstrauit lib. de vet. Med. vers. 216. Ad institutum igitur redeuntes, ait Hipp. Mar.n.42. Quum corpore excalefacto, siuè à laboribus, siuè à cibis, & potibus; siuè ab alia simili causa cutis pori obstruuntur, tum calor inclusus pituitam, & bilem accendit in febrem, quippè quæ ab ambientis frigiditate, & cutis transpiratione non ventilantur, & quia hæc causa febres eas
C excitare solet, quas ephimeras dicimus (has enim à cutis adstrictione frequenter generari notum est) ideò Hipp. curationem primo tentat ijs, quæ ephimeræ conueniunt, nam eadem vsus est Gal. lib. ad Glauconem cap. 3. quæ balneis, illitionibus, calefactorijsq. absoluitur, ita vt hæc sola sufficiat ad declarandum Hipp. hoc in loco de illis febribus non tractare, quas ex bile ipse appellare solet, & putridas dixere posteriores, nam harum curatio à præsenti omninò diuersa est, & ideò si præfatis remedijs adhibitis trium, aut quatuor dierum spatio (eò vsque enim ephimeras produci aliquando notum est) febris non soluatur, signum est putridam, quam dicimus, ephimeræ successisse, & ideò curandi rationē putridis febribus conuenientem præscribit: quæ in purgatione, & refrigeratione consistit. Circa purgationē verò consideratione dignū est Hipp. pro febris curatione bilem solā purgare, non simul, & pituitā; etiam si vtrūq. humorū ad eius generationē concurrere dixerit. Hoc enim ab eo factū est, memor eorū, quæ
D de febrium putridarū generatione dixerat lib. de Nat. Hum. vers. 272. has inquam febres ita Mar.n.27. à bile ortum ducere, vt (quemadmodum in eius loci expositione indicauimus) sine hac febrem excitari sit impossibile, bilem igitur solam purgat, quia hanc educere facilius est, quam bilem, & pituitam simul, hacque è corpore educta febrē cessare necesse est, præterquā quod educta bile pituita remanens in corpore sua frigiditate febrili calori quodāmodo aduersatur, & febri medetur, quo beneficio priuantur Gal. sectat. qui omnes humores peccantes educūt. Mar.n.39.

Vers. 89. Febrienti cibum nè offeras.

Per febrientem intelligit Hipp. eum, quem actu febris tenet, vndè tempus interualli excluditur earum febrium peculiare, quæ ad intermissionem deueniunt. Nam eo tempore cibos concedere nouimus; libro enim de affectionibus ita inquit: Si verò febrilis calor apprehen-
E derit; & dimiserit, grauitas autem corporis ipsum detinuerit, hunc quidem, donec calor tenuerit, sorbitionibus, & potibus curato, quum autem non tenuerit, etiam cibos dato, ex quo notent recentiores, quantum ab Hipp. decretis recedant, dūm febrientibus & panem, & carnes exhibent quotidiè; quod alias etiam adnotauimus.

Vers. 90. Neque sorbitionibus aluum subducas. Mar.n.39.

Consideratione dignum est, cur Hipp. febrienti sorbitiones subducentes prohibeat, qui inferius medicamentum purgans præbet. Hipp. enim decreti ratione perspecta, qua purgatio in febribus sit administranda, & quæ fugienda, patebit. Supponendum igitur per sorbitiones aluū subducentes non intelligere eas, quas attractorias 4. acut. v. 20. appellauit, quibus phar-

macõ impositõ peculiarem humorẽ ducimus, sed eas, quæ subducendo humores in aluo existentes, & eorũ Ichores à venis educunt, quæ in numero leuium pharmacorũ, de quibus paulò A
Mar.n.45. infrà mentionem faciet, reponuntur, & lib. 1. de Mor. Mul. sect. 2. vers. 103. humores laxantia appellauit. Nostri lenientia medicamenta dicunt. Quia igitur humores febrem efficientes non in aluo, sed in venis continentur, si in febribus purgatio instituenda est, eligendum est pharmacum, quod humorem à venis educat, qualia sunt purgantia propriè dicta, non sorbitiones, aut potiones aluum subducentes. Hæc enim quia non humores peccantes, sed eorum
Medicamẽta lenientia in febribus dãnantur. serositates tantummodo educunt, duplex incommodum afferre possunt, alterum est, quia humores peccantes non educunt, sed commouent magis: vnde crudiores, & sæuiores redduntur, quod quidem incommodum nobis insinuauit 4. acut. vers. 136. vbi noxas ex importuno pharmaco exponens inquit: Si quid enim circa ventrem commoueris, vrina non concoquitur, & morbus absque iudicatione protrahitur, ad quas referri etiam possunt ea, quæ contingunt mala, quando bilis commouetur, & non educitur, quæ lib. de Medicam. purgantibus ab Hipp. referuntur. Alterum inconueniens est: quia fit euacuatio eorum, quæ minimè peccant, ex quo duplex etiam malum ipsi ægrotanti euenit. Nam & æger vlterius debilitatur, quod in eo aphorismo nobis significauit Hipp. Si talia purgentur, qualia oportet, confert, & leuiter fertur, sin minus è contra, experientia etiam attestante, quandoquidem ex quacunque euacuatione ægros debilitari manifestè apparet, potissimum verò, quando humores non peccantes educuntur, cum enim sua præsentia peccantes quodammodo retundant, ijs eductis eos sæuiores reddi necesse est: vnde febris non parum exacerbatur, & eò magis B
Mar.n.25. quando serositates educuntur, quæ, vt adnotauit Hipp. 4. de Morbis sect. 2. vers. 113. febrili calori sunt infensissima, & febri maximè resistunt. Vnde experientia docet: quotiescunque deiectiones aquosæ fiunt, semper febris exacerbatur magis, quod non considerantes medici à medicamentis aquosa educentibus abstinere nesciunt. Harum autem purgationum abusum ab ignorantia, nè dicam malitia quorundam originem habuisse conijcio, qui cum pharmacum electiuè purgans humori peccanti adaptare nescirent, nè purgatio molesta contingeret, ad lenientia, & serositates educentia confugere, satis sibi esse existimantes, pharmacò potato lasana deiectionibus repleri, etsi non ignorarent, deiectiones (vt ait Hipp.) non multitudine existimandas esse, sed si talia deijciantur, qualia oportet. Quicunque igitur, non adulatoris, sed Medici munus exercent, Hipp. consilio lenientia simpliciter medicamenta in febribus curandis fugiant, & ea potissimum, quæ serosos tantum humores educunt: cuius naturæ est manna, & fortassè etiam rosarum infusio, quibus si tandem vti velint, saltem medicamenta electiuè purgantia ijs admisceant, cum plura adsint, quæ satis blandè id præstant. C
Talia sunt Electuaria Scamonium recipientia, cuius facultate bilem, quæ perpetuò in febribus purganda est, educunt, ita enim faciendum esse præcipit subsequenter hunc in modum. D
Hunc itaque medicamentum potare oportet, quod educat, qua parte febris magis hæret siue supernè, siue infernè: & siquidem supernè hæreat, supernè: sin infernè, infernè. Verum quia quis interrogare eum potuisset, quid faciendum sit, si æger debilis fuerit, ita vt fortia medicamenta ferre non possit: ideò subiungit Hipp. Non oportet autem etiam debiles fortia medicamenta potare, sed similiter: aut solum sic, vt fortibus quidem forte, debilibus verò debile exhibeas, quæ quidem in eum sensum non sunt accipienda, vt in febribus purgatio instituatur, illud genus medicamenti eligendo, quod ægrotantis vires indicabunt: quasi non morbi magnitudo remedij fortitudinem indicet, sed virium robur. Verum vt demonstret præcipuam purgandi intentionem in morbum dirigendam esse, cuius gratia in febribus medicamentum forte indicatur, à quo electiuè humor noxius purgetur, quod si ob virium imbecillitatem id non liceat, sæpius abstinendum satis est, quam ægrotantem in discrimen adducere, quod quidem præceptũ confirmatur lib. de affectionibus vers. 31. vbi reddens rationem E
Mar.n.2. Hipp. cur à morborum principio purgatio facienda sit, hæc ait. Si verò omisso principio ad finem iam vergente morbo exhibueris in delassato iam corpore, forte quiddã exhibere veritas, periculum est nè magis delinquas, quam successum consequaris. Si igitur febris forte medicamentum exposcit, & vires debiles non permittunt sequetur, fortibus tantummodo ægris medicamentum esse exhibendum, quod voce illa similiter significare voluit Hipp. non autem in eum sensum, vt medicamentum semper simile exhibeatur ei, cui exhibendum est,

ad

A ad quid enim subiunxisset, aut saltem sic, vt fortibus quidem forte, debilibus verò debile exhibeas? si id voce similiter intellexisset, sensus est ergo. Fortia medicamenta in febribus exhibenda esse. Verum hæc debiles assumere non debent, sed similiter, hoc est eos tantummodo, qui fortibus medicamētis, sunt similes, fortes inquā, aut solum sic, vt fortibus quod forte, debilibus verò debile exhibeas, quod quidē subiunxit Hipp. quia aliquando cōtingunt casus, in quibus non videtur saluari posse æger, nisi purgatio ipsi exhibeatur. Verū si debile medicamentū (instabit adhuc aliquis) ea ratione prohibetur: quia humores nō peccantes educit, febrem verò efficientes naturæ inferiores reddit, cur hæc debilibus permittit? nonnè multò grauius læderur debilis, quā robustus? Huic respondeo, debilia medicamēta in corporibus debilibus plus habere virtutis, quam in fortibus: vndè eorum facultas vlterius etiam ad venas peruenire poterit, & hoc modo humor peccans educitur; verum quia id ambiguum est; ideò B id faciendum non est, nisi necessitate cogente, & ea insuper cautione adhibita, vt inter hæc ea eligantur, quæ bilem respiciunt. Notum est enim, etiam lenientium medicamentorum alia bilem, alia pituitam, alia melancoliam subducere, quod in Hippocratis doctrina passim colligere licet, potissimum verò ex libro 2. de Diæta vers. 292. Hæc verò in gratiam purgationis in febribus dicenda mihi necessarium duxi, tum quia id ad praxim plurimum conducit, tum quia melius præsentis sententiæ verus sensus elicitur. circa hanc materiam de purgatione in febribus vide quæ quarto acutorum adnotauimus vers. 84. 94. 131. 211. Mar.n.14.

Vers. 94. Quum verò gracilem existentem febris vrat, manifestum est, quod non propter corporis tumorem febris occupet &c. Mar.n.39.

Præsentis curationis ratio à causa gracilitatis dependet, quæ si alimenti defectus, inanitioue fuerit, repletione curatur, si ab humorum vitio, purgatione tollitur. Harum causarum C distinctionem ab experimento deducit, quia si corpore vberius nutrito æger in melius procedat, satis erit, sin minus, ad euacuationem confugiendum est; signum enim erit, morbum à cacochimia foueri, quo casu alimentis reficere non conuenit: Impura enim corpora quantò plus nutries, tantò magis lædes, ex hac sententia videtur desumptus aphorismus octauus secundæ particulæ, in quo legimus. Si ex morbo cibum capiens quis non corroboratur, corpus vberiori alimento vtitur, si verò cibum non accipienti hoc contingat, nosse oportet, quod euacuatione eget. Quod verò ait, etsi neque sic conducat, palam est, quod non oportuerit febrem inducere, idem est, ac si dixisset. At si corpore abundanter nutrito febris non soluatur, palam est, quod non oportuerit copiosè nutrire. Adeò constans est & firmum, febrem ab ingestis alimentis semper augeri: ex hac textu colligo, febrem aliquando ab inedia, & extenuatione augeri, quo casu euacuatio quælibet suspecta est. Nota.

D *Vers. 99. Nihilò autem minus oportet, etiam debiles fortia medicamenta potare &c.* Mar.n.36.

Hæc verba explicata sunt paulò superius in enarratione rex. ver. 90. quarè vnum tantummodo circa Cornarij interprætarionem adnotare volo illorum verborum οὐδ' ἧσσον δεῖ &c. quę dum ea ad verbum in Latinum sermonem transtulit, cōtrarium sensum ei accommodauit, affirmatiuam reddens sententiam, quæ negatiua legenda est, duæ enim negationes, quæ apud Latinos affirmatiuam constituunt, efficacius negant apud Græcos.

Vers. 123. Cæterum medicamenta bilem ducentia nè propinato. Mar.n.40.

Dum Cholagoga medicamenra vetat Ictericis, nè bilis conturbetur magis, non ex eo inferendum, medicamenra alios humores purgantia permittere. Hæc enim ranrò minus conueniunt, quantò humorem peccanti contrarium, & diuersum educunt. Bilem verò purgantia prohibet, tanquam ea, quæ in hoc casu exhibenda essent; in cuius sententiæ confirmatio-E nem libro acutorum 4. vers. 369. purgationem simpliciter Ictericis interdixit, de qua re quid nostra ferat sententia, in illius expositione declarabitur. Mar.n.64.

Vers. 127. Sed & alia vlcera frigefacietibus obliniēda sunt, & super ipsa humectātia imponēda. Mar.n.41.

Hac denominatione: Alia vlcera, non intelligit cætera omnia præter recensita, quia cum vlcera quatenus talia exiccationem exposcant, non dixisset Hipp. humectantia esse superimponenda, intelligenda ergò sunt alia vlcera, quæ cum prædictis conueniunt, tum ratione vlceris, tum confluentium humorum.

Vers. 143. Febrienti caput nè purgato, nè furiosus fiat. Mar.n.44.

Per capitis purgationem Hippocratem intelligere eam, quæ fit per medicamenta nari-

H bus

bus indita, vnicuique in ipsius doctrina etiam mediocriter versato est manifestum. Vndè non est inconueniens, medicamenta caput per nares ingredientia caliditare sua illud excalefacere, & quia dum huius præcepti rationem reddit, supponit talia medicamenta facultate calida esse, indè colligimus nos, quæ minimè, aut leuiter excalefaciunt, tolerari posse, nec ab Hipp. improbari. A

Mar. n. 45. *Vers. 155. Non à gentilitatis cognatione violatur.*

Bilem supernè, aut infernè excerni malum est, si id sponte, non à medicamento contingat, rationem assignat Hipp. quia hæc sponte commoueri non solet, & absque violentia corpori illata, per quam succi in bilem corrumpuntur, & secedunt. Hanc verò corruptionem, aut transmutationem in bilem non omnes succi incurrunt; sed ij tantummodo, qui cognationem cum bile habent. Inquit ergò Hipp. si bilis sponte eruperit, aut supernè, aut infernè, difficilius sedatur; quoniam quæ sponte procedit præ violentia corpori facta expellitur, per quam succi, qui cum bile cognationem habent, in eam transmutantur, & continuò excernitur, si verò à medicamento fluat, non gentilitatis cognatione (propter quam succi in bilem transmutantur) remittitur, & compescitur facilius. B

Mar. n. 47. *Vers. 175. Vlcus callosum factum ejecta primum duritia per putrefactorium medicamentum, constringere deindè oportet.*

Hac breui oratione methodum tradit Hipp. curandi vlcera callosa, quæ duabus intentionibus absoluitur. Altera est, vt callus putrefactorio medicamento emolliatur, putrefactorium verò medicamentum intelligit causticum, & quod erodendi facultate pollet, de quo,
Mar. n. 34. lib. 1. de Mor. Mul. vers. 423. locutus est hunc in modum. Quæ enim tenuia, & feruida sunt, calli duritiam diffundunt. Secunda intentio huic succedens est calli putrefacti emollitio, de qua ita ait loco citato. Vbi verò emollitus fuerit callus, tunc mollibus curato. His enim non solum emollitus callus decidit, sed & vlcus repletur, & constringitur. Huiusmodi medicamentorum facultates, & naturam descripsit idem Hipp. lib. de Affect. sect. 2. vers. C
Mar. n. 37. 103. eaque esse testatur, quæ calida, & pinguia sunt magis, tumefacientiaque hoc in loco appellat, hæc enim emolliendi, & calefaciendi virtute partem laxant, calefaciuntq; vndè nutrimentum vberius ad se trahit, ex quo caro augetur, eumque cibum vocat Hipp. quia à cibis, & potibus prouenit. Abstersionis verò hoc in loco non fit mentio, quæ in alijs vlceribus carnis generationem præcedere debet, eò quod cum medicamentis moderatè exiccantibus fiat, hæc calli generationem denuò efficere possent. Quare abstergentia medicamenta tunc solum in vsum venire debent, cum non durus callus, sed caro leuis, & fungosa generatur, vndè vlcus sordidum fit, quod abstersione, & exiccatione eget, alioqui carnem generantia, quæ tumefacientia appellat, vlcus morbosius, & magis impurum reddunt, & hoc significare voluit Hipp. per illa verba, corpus ægrotum nutrit, quod vlcus habet, quia enim huiusmodi medicamenta humores copiosiores (vt dicebamus) ad vlceratam partem ducunt, eam vberius nutriri faciunt, vndè sicuti impura corpora quatò plus nutries, tantò magis lædes, ita impura vlcera quantò magis replere studueris, tantò impuriora efficies. Hoc autem in callosis vlceribus nō euenit, quia subiungit Hipp. renutrita caro à cibis propulsat eam, quæ à medicamento putrefacta est, & simul cum natura debellat, quod in carne molli non contingit, & ideò medicamentis eget detergentibus, quæ eam extenuant, & gracilem reddunt, quod quidem præstat ratione penitus contraria ab ea, per quam emollientia carnem generare, & vlcus replere dicebamus. Sicuti enim hæc pingui, & molli substantia rarefaciendo, emolliendo, & calefaciendo nutrimentum ad vlceratam partem euehunt, ita vice versa abstergentia attenuant, & exiccanti facultate succos ad vlcus confluentes exiccant, & absumunt: quam intensionem respiciens Hipp. gracilem per cibos facere dixit. Et hæc est vera curandorum vlcerum Methodus, & distinctio, quam vllum post Hipp. olfecisse nondum inueni. Cætera in textu his ita explicatis, clara ni fallor redduntur. D E

Mar. n. 48. *Vers. 182. Tristes, anxios, & errantes, ac se strangulare volentes mandragoræ manè in potu data minore pondere, quam quod insanire facit, curabis.*

De Mandragora. Mandragoræ facultates varias, & inter se contrarias reperio. Nam Hipp. ad vteros purgandos ea vsus est lib. 1. Morb. Mul. sect. 3. & 4. idque non immeritò, quandoquidem vim purgatoriam helleboro similem ei tribuit. Dioscorides, sed & eadem ad fluxus muliebres sisten-

A fistendos vsus est lib. 2. citato, sect. 3. vers. 240. Stupefacientem verò (quam vocant) facul- Mar.n.76.
tatem habere communiter receptum est. Vndè quibus aliquod membrum secandum foret,
antè mandragotæ potu stuporem inducere consueuisse Medicos testatur Dioscorides. Ha-
rum autem facultatum varietas à partium diuersitate, & earum vtendi modo prouenit.
Succus enim, quia eius tantummodo tenuiorem partem elicit facultatem purgatricem hel-
leboro albo similem obtinet, cuius contrariam in semine facultatem reposuit idem Diosco-
rides, eò quod pars siccior totius plantæ existit. Vndè ad fluores rubros sistendos cum
sulphure commendauit, quod remedium ab Hipp. recepisse existimo. Nam lib. 2. Morb. Mar.n.76.
Mul. sect. 3. vers. 240. ita (Comario interpræte) habetur: Si fluxus sanguinolentus, aut al-
bus, aut qualiscunque fuerit, sulphur, & mandragoram in vino meraco, territo, & lana ex-
cepta apponito, in quorum verborum translatione à communi lectione recessisse apparet,
B nam quod habet Græcus contextus μανδραγόρου τὸ ἄκρητον, idest, vinum mandragoræ, ip-
se transtulit, ac si legeretur μανδραγόραν τῷ ἀκρήτῳ τρίβειν. Dioscorides verò fortasse, pro
dictione ἄκρητον καρπόν nec perperam in suo Hipp. legerat, & ideò mandragotæ semini hanc
facultatem tribuit, sed ad nostra redeamus. Succus vt dicebamus purgandi facultate pol-
let, semen fluxus sistit. Radixque vuluæ apposita purgat. Quandoquidem ad purgandos
vteros Præceptor eam vsurpauit lib. 1. Morb. Mul. sect. 3. & sect. 4. Hæcque tandem in
potu assumpta opij, & Hyoscyami facultatem obtinet, & ideò ad quartanã cum semine Hyo-
scyami dedit Hipp. lib. 2. de Morb. sect. 2. propter rationem eodem in loco à nobis expli- Mar.n.39.
candam, propter quam similiter hoc in loco ad tristes, anxios, & errabundos, ac se strangu-
lare volentes probatur, quia scilicet (vt ibi est demonstratum) quietem in humoribus, & in
spiritibus inducit, qua intentione pariter inferius in conuulsionis curatione eandem vsurpa-
C uit. Quia verò hæc in maiori copia exhibita insaniam facit, hoc admonet nos Hipp. verum
quæ sit hæc quantitas, non adnotauit. Ad quantitatem vnius oboli dari posse existimo, vt in
expositione loc. cit. 2. de Morb. indicabimus.

Vers. 188. A ruptura febris non corripit amplius, quam tres, aut quatuor dies, si verò Mar.n.48.
corripiat, & quis putat à ruptura habere, &c.

Ῥῆγμα dicitur violenta carni incidens affectio, siuè hæc à re exterius contundente oriatur,
siuè à materia interius per carnes impetuosè irruente, vndè sanguis è venis egressus per car-
nes diffunditur, quia ergo non fit febris à simplici ruptione, nisi quando materia è venis egres-
sa suppurationem contrahit, quod ante tertium diem fieri est impossibile, sequitur febrem
post ruptionem accedentem non à ruptione, sed ab aliqua alia causa dependere, si ante ter-
tiam diem superueniat.

D *Vers. 190. Quum homo manibus, & pedibus distentus, ac tortus fuerit, insaniã sibi ipsi facit.* Mar.n.48.
Συντεταμένος dicitur ille, qui dum obstinatè, & pertinaciter aliquid facere astantibus re-
nuentibus contendit: aut renuit ea, quæ circa eum moliri expedit, manibusq. & pedibus in-
sistit, & conatum magnum facit. Hoc igitur maniæ imminentis euidens signum existit, quod
vt significaret Hipp. vsus est hoc dicendi modo, insaniam sibi ipsi facit, quasi illud sit causa ef-
fectrix insaniæ. Si verò præfatam vocem συντεταμένος cum Interpretibus manibus, & pedibus
distentum, & tortum vertere libet; sensus verborum quidem clarus erit, verũ huius ratio affer-
ri non valdè potest. Nisi dicamus, hæc esse atrabiliaria symptomata distentioni neruorum su-
peruenientia. Quia sicuti Epileptici fiunt melancolici, vt dicebat Hipp. & hi rursus Epilep-
tici, ita distentioni neruorum manuum, & pedum quæ particularis Epilepsia dici potest, atta-
bilaria symptomata aliquando succedere non est inconueniens.

E *Vers. 191. Venam porro sic vrere conuenit commodam ad morbum, &c.* Mar.n.49.

Præsentem textum ex Græco ita latinitati darem. Venam porro sic vrere oportet com-
modam ad morbum, ex quacunq. tandem quis ægrotarit. Si vstus fuerit homo, & fluxerit san-
guis (à vena exusta) velut non periculosum ipsi vtrinq. facere licet (hoc est vstionem reiterare
in vtraq. exustæ venæ parte, id enim absque omni periculo facere licet) si perfectè vsseris ip-
sum in dolore, cuius gratia vrebatur, non coalescit (in posterum vena amplius) & fluxui pro-
dest, si enim perfectè vsta fuerit, non fluit. Nam postquam, &c. Docet enim, quomodo ve-
narum vstio facienda sit antiquis familiaris, ad fluxum humorum intercipiendum ad partem
aliquam concitatum. Primum igitur ea vena eligenda est, quæ morbo sit commoda, ea scili-

cer, per quam fluxio procedit; eaque diligenter inurenda. Et si facta vstione sanguinis à vena exusta fluxerit, signum est venam non in totum exustam fuisse. Nam quando perfectè vsta est vena, exarescit; escaraque superinducta sanguinis exitum prohibet, & hæc est perfecta venæ vstio, per quam dolor, siue alius quilibet affectus contumax fluxione intercepta tollitur, ex aduerso autem, si quid venæ relictum fuerit non exustum, per illam partem non exustam humor fluit, qui totam venam humectando illius exiccationem prohibet, sicque fluxio non tollitur, & morbus perseuerat adhuc. Quum igitur vstione adhibita sanguis fluit, vstio reiteranda est, quandoquidem ex hac re nullum periculum impendet: venaque vtrinque eodem modo inurenda est, id enim important verba illa [illegible] hoc est vtraque extremitas venæ exustæ inurenda est; ita enim fluxus intercipitur. A

Mar.n.56. *Vers. 291. Omnia autem, quæ foris extenuant, intra corpus assumpta tumefactionem inducunt: eadem autem, & ventrem sistentia, & pituitosa, ac tumefacientia existunt.* B

Id autem euenit, quia dum illa exiccando, & extenuando aluum sistunt, corpus replent, & tumefaciunt, non quippè sola, sed vnà cum ceteris alimentis ad repletionem concurrentibus. Quæ verò de subducentibus asseruntur, ita accipienda sunt: vt pro maiori parte vera esse intelligantur. Nam vt demonstraret variam esse, & multifariam medendi occasionem, satis ipsi fuit indicasse, quamplurima contrarios effectus producere. Hecque in exemplum adduxisse, quæ plerunq. contingunt.

Mar.n.59. *Vers. 321. Et quum quidem vteri osculum suum non demittentes, & pudendi eminentias non contingentes transmoti fuerint foras, leuissimus morbus est.*

Vteri descensum, etiam si extra pudendum exeat, leuissimum esse morbum, & hic asserit Hipp. & mulieres quotidiè experiuntur, quæ ab huiusmodi affectione nullam læsionem persentiunt. Hoc autem euenit, quando in huiusmodi descensu os vteri rectus ad pudendum vergit, ita vt in nullam inclinet partem, aut anteriorem, aut posteriorem, neque in pudendi labia se inserat, alioqui purgationis menstrualis exitus intercluditur, quo casu grauissima symptomata parit, de quibus Hipp. in Textu. C

Mar.n.60. *Vers. 329. Si verò sursum ascendens auersus, & obturatus fuerit, &c.*

Propter raritatem vteros dum ascendunt, dolorem inducere, ait Hipp. cuius oppositum ratio suadere videtur: nam propter densitatem potius, quia menses supprimuntur, dolores produci est rationabile; quam videntes difficultatem, tum Caluus, tum Cornarius particulam, ac coarctationem addidere, quæ in Græco contextu non legitur, an verò in suo legerint nescio, vtcunque sit, vtroquè modo sententia mihi videtur rationabilis, inquit enim, dolores fieri propter raritatem, & inferius hos dolores explicans inquit, quum verò propter hoc ægrotarit, coxendicum, & capitis dolorem facit. At certum est capitis dolores ex vtero fieri potius propter raritatem, quàm propter densitatem, imò cum hac dolorem capitis produci videtur impossibile, cum vapor eorum, quæ in vtero continentur, ad caput peruenire à densitate prohibeatur, quo argumento lib. de Steril. vers. 150. dedit nobis signum, per quod mulieres ad concipiendum ineptas cognoscere possemus. Nam Galbano in vterum vesperi subdito, si reticulum capiti obuolutum mane galbanum oleat, signum est vteros ad concipiendum esse dispositos: sin minus, nequaquam; idque propter vteri densitatem, quæ vaporem medicamenti ad caput peruenire non permittat. Hac igitur ratione vtero sursum vergente, & purgationes menstruales non demittente, dolores capitis mediante raritate oriri possunt. Coxendicus verò dolor etiamsi diuerso modo producatur, ita vt absque raritate etiam fieri posse videatur, dummodo repleti vteri coxendices attingant, vt ait Hipp. in textu; nihilominus vteri raritas huic plurimum conferre potest, quia non solo contactu excitatur dolor: sed quia vapor aliquis, aut humor tenuis ex vtero in coxendicem se insinuat. Vndè non modo dolor soluta continuitate excitatur, sed aliquando etiam suppuratio in ea parte contingit, vt Hipp. adnotauit tum lib. de Nat. Mulieb. vers. 72. tum 2. de Morb. Mul. Quia ergo hæc omnia vteri raritate concurrĕte fiunt, meritò propter raritatem hos dolores excitari dictum est. Quod si cum Interpret. & coarctationĕ addere libet, sensus erit, propter raritatem capitis dolores excitari, propter coarctationĕ verò dolores coxendicis, quatenus humor ob densitatem in vtero coarctatus illum replet, repletusq. coxendicem attingit, hæc expositio tolerari posset, nisi communis lectio Græca meliorem sensum reciperet, qualem nos indicauimus.

(Margin notes: "Mar.n.11." beside "hibeatur, quo argumento lib. de Steril."; "Mar.n.6." beside "tauit tum lib. de Nat. Mulieb."; section letters D and E in the right margin.)

Vers.

A *Vers.* 338. *Et fomenta ne adhibeto.* Mar.n.60.

Per fomenta intelligit Hipp. euaporationes, quæ ignis virtute ab humoribus eleuantur: cuius exemplar proponitur inferius vers. 346. ibi, Hunc morbum fomento primum tali curare oportet. In vinum grossos immittito, ipsumque vinum calefacito, & cucurbitam circum osculum vasis, in quo calefiat, hoc modo, &c. Huiusmodi fomenta igitur prohibet nunc Hipp. in simplici vterorum descensu: quia humidæ euaporationes omnes, etiam si ab astringentibus liquoribus eleuentur, laxandi tum vim perpetuò obtinent, tum quia astrictoria virtus, quæ in partibus crassioribus fundatur, non facilè euaporat, hoc indicat aqua per euaporationem genita, quæ nullum ferè saporem retinet eorum, à quibus extrahitur. Tum quia si tandem vim aliquam adstrictoriam habere concedatur, plus ad laxandum potest actualis calor, & humiditas corporis: quam eiusdem adstrictoria facultas ad roborandum, & contrahendum. Mar.n.61.

B Hancque esse veram Hipp. intentionem, ex eo colligere licet, quia fotus per spongias decoctis adstringentibus imbutas non prohibet in hoc casu, imò probat maximè, lib. enim de Nat. Mul. vers. 45. (vt alia loca præteream) de procidentia vteri tractans, decoctione ramentorum loti, & baccarum myrti pudenda perfundi iubet, tum quia per decoctionem adstringentium virtus maior extrahitur, quam per euaporationes, tum etiam quia actu frigida administrari perfusio potest, quod in euaporationibus fieri est impossibile, quamuis per solam emacerationem vim adstrictoriam aliquando extraxerit Hipp. 1. de Morb. Mul. n. 111. Mar.n.4.

Vers. 355. *Et per debilia, quæ vomitum faciunt: ne inanitio ex magna euacuatione fiat.* Mar.n.61.

Perpetuum est Hipp. purgationem per inferiora vteris ascendentibus fieri, per superiora autem, iisdem descendentibus, quod præceptum vbique notatum legimus: potissimum verò lib. 2. de Morbis Mul. sect. 2. vers. 162. vbi ait Hipp. Si verò adhæc non soluatur, pharmaco

C sursum, aut deorsum purgare, vtrum tandem opus fuerit, cognosces autem id hoc modo. Si enim ad inguina, & pecten, & vesicam irruerint, hæ purgatione sursum opus habent, si verò ad laterum mollitudinem, & Hypocondria, hæ pharmaco deorsum purgante indigent. Quod si aliquando necessitate vrgente per contrarias regiones purgandum sit, id medicamentis omninò leuibus faciendum esse, hac sententia docemur, huiusq. rationem assignat in vomitu, qui infernæ purgationi substituatur. Ne inanitio magna fiat, ex qua vteri magis eleuentur, quandoquidem inter causas ascensus vteri primum locum sibi vindicauit inanitio, vt lib. 1. Morb. Mulieb. vers. 95. testatur Hipp.

IN LIBRVM HIPPOCRATIS.

D

De Aeribus, Aquis, & locis.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Præsens opus de Aeribus, Aquis, & locis inscriptum omnes alios Hipp. libros, & doctrinæ vbertate, & eruditione, & eloquentia superare mihi videtur, continet enim doctrinam non Medicis tantummodo necessariam, sed & historicis, cosmographis, politicisq. vtilissimam, quibus dogmata adeò firma, stabiliaque tradit, vt præfatarum scientiarum fundamenta iacuisse videatur. Stylum verò si quis contempletur Hipp. sui quodammodo oblitum dicet. Nam orationis grauitas cum insolito lepore, & lenitate procedit. Non est igitur mirum, si tot viri celebres in hoc libro exponendo laborarunt. Nam vt antiquos prætercam, quorum

E scripta tempore periere, Hieronymus Cardanus, Baccius Baldinus, Zuingerus, & Ludouicus Septalius amplissima commentaria in eum tradiderunt, quæ nullo modo ab Hipp. medico prætereunda sunt. His enim auctoribus perspectis, quid nostri præstiterint labores, patere poterit.

Vers. 34. *Quod si cui hæc sublimiora videantur, &c.* Mar.n.2.

Qui Astrologiam iudiciariam profitentur, scientiam hanc esse, veramque & medico necessariam vt persuadeant, Hipp. eam calluisse, ex hoc loco potissimum deducunt. Quibus dabo quidem, Astrologiam multa præuidere posse futurorum euentuum, & maximè quæ ad temporum mutationes pertinent. Verum dicere, Hipp. notam fuisse, & de ea locutum esse dum

Astronomia confert ad Medicinam, non Astrologia.

inquit, non minimam partem conferre ad rem Medicam ipsam Astronomiam, vanum est omnino, quod vt ijs breuiter ex more demonstretur verba Hipp. in proprio sensu veniunt interpretanda. Dixerat igitur superius, inter alia Medico necessaria illud esse, vt obseruet temporum mutationes, & astrorum Ortus, & Occasus; ita enim præcognoscet de anno, qualis futurus sit, morbosus, an salutaris. Verum in quo consistere debet hæc obseruatio? In animaduersione eorum, quæ contingunt circa mutationes tempestatum ex calido in frigidum, & ex frigido in calidum, similiter ex sicco in humidum, & ex hoc in siccum, obseruando non solum, an magnæ sint, & repentinæ, sed etiam in quo anni tempore hæc contingant, an scilicet circa æquinoctia, an circa solstitia, in ortu Arcturi, an Canis, an Pleiadum, quia alio modo alterabunt corpora frequentes pluuiæ circa Canis, ac circa Pleiadum Occasum, & sic de singulis. Quare ijs verbis nihil aliud significare vult Hipp. nisi quod Medicus obseruare debet temporum mutationes, in quo anni tempore contingant. Quæ quidem tempora quia nullo alio modo distinguebãtur olim, nisi per quorundam syderum Ortus, & Occasus, æquinoctiaq. & solstitia, vt ex lib. 3. de Dieta vers. 22. constat, nec aliundè cognitio hæc haberi illis temporibus poterat, quam ex Astronomia, ideò hanc Medico necessariam esse dixit. Hancque fuisse Auctoris intentionem patet ex ijs, quæ in progressu traduntur. Quum enim ad finem huius partis, quæ vicem proœmij obtinet, se deinceps traditurum esse promittat, quomodo singula, quæ proposuerat, scrutari, & explorare oporteat, in ipsa tamen tractatione nihil aliud docet de Ortu, & Occasu syderum, & de obseruatione mutationum temporum, nisi ea, quæ diximus, & iuxtà interpretationem à nobis allatam. Hæc enim tradere incipiens inferius vers. 255. inquit. Cæterum de annis hoc modo consideratione facta quis cognoscere potetit, qualis nam annus futurus sit, salubris nè, an morbosus, si enim secundum rationem fiant signa in astris occidentibus, & orientibus, & in autumno aquæ fiant, & hyems sit moderata, &c. Ex quibus patet, nihil aliud considerandum voluisse circa Ortus, & Occasus syderum, nisi quatenus temporum diuisionem, naturamq. attestantur, pro quorum varietate tempestatum mutationes varios, diuersosq. morbos producere aptæ sunt, quo loco etiam palam facit per verba illa, præcnoscet de anno, qualis futurus sit, se intelligere circa eius salubritatem, aut insalubritatem: non autem, an serenus futurus sit, aut pluuiosus, ventis vè carens, aut ventis perflatus, quæ quidem prædicere profitentur Astrologi. Quorum scientiam sicuti non omnino negat: ita ipsi incognitam fuisse, manifestè demonstrauit, dum lib. de Humoribus vers. 182. ita inquit. Colligenda igitur sunt, quæ in qualibus aquis, aut ventis morbi significant, & audiendus est, si quis nouit, quod tali hyeme prægressa, tale ver, aut æstas erit. Astronomiam ergo Medico necessariã existimauit Hipp. quatenus hæc astrorum motus varios docet, eorumquè configurationẽ ad inuicem obseruans, quo tempore ver, æstas, Autumnus, Hyemsque incipiat, decernit, Astrorumq. Ortus, & Occasus certos præfigit, in quibus mutationes variæ tempestatum contingentes varios, diuersosq. morbos producere aptæ sunt. Quæ omnia in epidemijs Hipp. diligenter obseruasse constat. Nec alio modo, nec in alium finem Astronomia vsum fuisse, quam in eum, quem nos explicauimus, quispiam in Hipp. doctrina inueniet.

Mar. n. 2. — Mar. n. 25. — Mar. n. 8.

A — B — C — D

Vers. 42. Et necessario non sublimes.

Mar. n. 2.

Quum omnes contextus Græci hanc sententiam negatiuè legant, temerarium est, vt difficultas vitetur, dempta negatione affirmatiuam facere. Quia igitur verbum μετεωρον aliquando leue significat (si Hesychio linguæ Græcæ peritissimo, & antiquissimo credendum est in lexico) rectè dixit Hipp. aquas ad Austrum scaturientes salsas esse, & necessariò non leues, sed stomaco graues. Nam aquas salsas dulcibus grauiores esse, & ratione, & experientia adeò constat, vt meritò dicatur necessario tales esse, quod affirmari non posset, si iuxtà communem interpretationem μετεωρον, hoc est sublime accipiamus, non enim necessarium est, aquas omnes salsas sublimes esse, ita vt aliquando à profundissimo fonte scaturire non possint. E

Vers. 43. Et quæ quidem vrbes benè sitæ sunt, &c.

Mar. n. 3. — Mar. n. 27.

In hac parte textum corruptum esse, indubitatum est, quandoquidem omnes Græci contextus præsentem particulam, vsque ad vers. 286. ibi, & lyenteriæ, & hydropes, non habent, & quæ hoc in loco desiderãtur, perperam ad finem lib. de Vulner. capitis leguntur, quamuis variè satis, & diuerso ordine in multis codicibus scripta repetiantur. Id verò contigisse satis.

tatio-

A rationabile est credere imperitia illius, qui primum exemplar inuenit, aut transcripsit, nam cum forte codex vetustate consumptus aliquod folium haberet separatum, proprium ignorans locum, illud vbi sors tulit, reposuit. Qui verò subsecuti sunt Medici videntes seriem verborum exactum ordinem, orationisq. continuitatem non habere, vnusquisq. suo arbitrio textum emendare conatus est, indèque lectionum varietas orta est, & quamuis alij aliam correctionem magis probauerint: Ego tamen Cornarij lectionem cæteris antepono, quam & Zuingerum, & Baccium secutos esse video. Illis verò, qui hæc nullam habere connexionem cum præcedentibus videntur, & ideò alibi collocanda existimant; hoc modo satisfieri posse credo. Dixerat nuper Hipp. eos, qui diligenter temporum mutationes, & Ortus, & Occasus syderum obseruauerint, prænoscere posse de anno, qualis futurus sit, an salubris, an morbosus. Dixerat etiam obseruandos esse locorum situs, & quibus aquis incolæ vtantur, tanquam res ad prædictorum præcognitionem plurimum conferens. Nunc verò doctrinam
B propositam tradere incipiens, naturam locorum describit, iuxtà positionem, & eorum situm respectu solis, ventorumq. ibi maximè vigentium. Verum inchoato sermoni documentum vniuersale inserit, veluti per parentesim quandam, admonens eas ciuitates, quæ benè sitæ sunt ad Solem, & ventos; & quæ bonis aquis vtuntur, minus à temporum mutationibus affici, quam quæ lacustribus aquis vtuntur, & non benè sitæ sunt ad Solem, & ventos, cuius rei duplex afferri potest ratio, prima quia, qui regiones incolunt salubres, & optimis alimentis vtuntur, ij robustiores sunt, vndè temporum mutationes, & iniurias facilius ferunt, quam debiliores. Altera ratio est, quia quæcunq. in vno excessu peccant, hi magis à contrario læduntur, quam, qui in mediocritate consistunt. Regionem enim australem incolentes (hos exempli gratia adducit Hipp.) & qui aquis lacustribus vtuntur: etiam si non adeò lædantur æstate sicca existente, quemadmodum regionem temperatam incolentes, vndè morbi bre-
C ues ipsis fiunt, æstatis siccitate humiditatis regionis excessu quoquo modo corrigente; à contraria tamen, pluuiosa scilicet, & australi insigniter læduntur, & longè magis, quam, qui regionem temperatam incolunt, quapropter morbi ipsi diuturni fiunt, & phadegenæ ex omni occasione oriuntur, si vlcus ipsis contingat; quia humiditatis excessus in his augetur. Quod si hyems frigida fuerit, & si ratione temperiei contrariæ regionis (calida enim, & humida supponitur) ab excessu frigiditatis minus lædi deberent, offenduntur tamen magnopere; quia cum eorum capita pituita abundent, ab hyemis frigiditate destillationes excitantur, à quibus ventres sæpissimè exturbantur, vndè corpus alimento destitutum imbecille redditur, & morbis obnoxium. Vndè constat ciuitatis ad Austrum sitæ exemplo, eas ciuitates, quæ benè sitæ sunt ad solem, & ventos, & quæ bonis aquis vtuntur, à temporum mutationibus minus affici, quam, quæ non benè sitæ sunt, & aquis lacustribus, & malis vtuntur. Qui verò
D morbi ciuitatis ad Austrum sint peculiares, exponit subsequenter verbis adeò manifestis, vt in earum explicatione immorandum non sit. Sed video contra hanc nostram expositionem mihi obijci posse, quia tanquam peculiare Australis regionis accipio id, quod omnibus est commune. Vbiquè enim siccitates morbos breues producunt: humiditates verò diuturniores. Vnde 3. aph. 7. legimus. In siccitatibus febres acutæ fiunt, & ratio est in promptu: quia tunc bilis viget, quæ morbos citò terminantes producit. Talia igitur obijcientibus respondeo: falsum esse hoc dictum simpliciter, & vniuersaliter prolatam: per siccitates morbos ori ri perpetuò breues. Nam contrarium in Hipp. doctrina inuenio. Inferius enim hoc eodem libro vers. 299. exponens morbos in sicca Autumni constitutione vigentes, cui Aestas sicca Mar. v. 29. pariter præcesserit, biliosos à febribus diuturnis infestari ait: rationemque assignat, quia bilis à siccitatis excessu crassior efficitur. Vndè colligimus, siccitates pituitosis quidem, hu-
E midisq. corporibus morbos breuiores efficere, quia ex magna siccitate huiusmodi humores tenuiores, & calidiores redduntur: vndè citius absumi, & dissipari queunt. At biliosis totum contrariũ euenit, bilis enim à siccitatis excessu crassescens ad atræ bilis naturam vergit; quam morbos diuturnos producere indubitatum est. Si ergò siccitates talibus sunt causæ longitudinis morborum, certum est præsentem sententiam vniuersaliter verãm non esse, sed tantummodo in ea ciuitate, in qua ob situs positionem pituitosi humores, non biliosi dominantur, qualem esse eam, quæ ad Austrum sita est, ex Hipp docemur. Nec Aphorismus citatus huic determinationi aduersatur, cum non sit inconueniens, per siccitates febres acutas fieri, quæ in

biliosis

biliosis corporibus ab acutie decidentes, in longum tempus producantur, idque euenire frequenter in praxi obseruatur. A

Mar.n.5. *Vers. 68. Primum quidem aquæ & duræ, & frigidæ vt plurimum dulcescunt &c.*

Quomodo aquas frigidas, & duras dulcescere velit Hipp. me ignorare fateor, nisi intelligamus eas dulcescere, & concoqui, siuè superari in corpore, postquam potatæ fuerint, idque non respectu aquarum, sed virtute calidi innati, quod hominibus eam regionem incolentibus plurimum, & forte est. Non enim percipere possum, quomodo cum sint frigidæ, extra corpus dulcescant, si enim vbi nobis offeruntur potandæ, iam dulces factæ sunt; quomodo eas crudas, & duras dicere possumus? Præterea si antequam potentur, dulcescunt, quomodo causam sterilitatis mulierum, & penuriæ lactis esse ait, quia ibi aquæ duræ sunt, crudæ, & frigidæ? Quare dicendum est aquasquidem frigidas, & duras esse, verum dulcescere, & superari à calore vehementi incolarum, itaut ab earum potu minimè lædantur, quemadmodum in alijs regionibus euenit, cuius quidem expositionis illud maximum argumentum est, quia mulieres lædi ab aquarum duritia asserit, viros autem nequaquam, quandoquidem virile corpus calorem habet fortiorem, quo mediante aquæ cruditatem superare potest. Quod si in viris vasorum ruptionem parere ait, id in ipso actu bibendi propter actualem frigiditatem euenire, intelligendum est, iuxta Aphor. 24. sect. quintæ, frigida velut nix, & glacies pectori inimica, tusses mouet, venarum ruptiones, & destillationes facit. B

Mar.n.8. *Vers. 97. Matutinum enim tempus ipse aer, vt plurimum occupat.*

Solem emergentem aquas fontium castigare, & puras reddere dixit; quæ nisi à sole illustrentur, impuræ redduntur, aere crasso ipsis admixto: tempus enim matutinum aer vt plurimum occupat, hoc est tempore matutino maiori ex parte aer turbidus viget, qui aquæ claritatem tollit. Ita exponit Septalius: vide ergo eius commentarium doctissimum. C

Mar.n.9. *Vers. 105. Et tum calidi venti præterflant, & tum frigidi ab vrsis.*

Eas ciuitates situ morbosissimo esse colligit Hipp. quæ ad occidentem vergunt, quia & calidi venti ab austro scilicet, & frigidi ab Vrsis lateraliter pertranseuntes ibi spirant: cuius consequentiæ virtus, & ratio à morborum causa exterius adueniente dependet, quæ in temporum mutatione consistit. Quia igitur in dicta ciuitate venti, modo frigidi, modo calidi spirant, hinc sequitur frequentibus mutationibus esse dispositam, & ex consequenti morbis quamplurimis obnoxiam. Verum idem de ciuitate ad orientem sita dici posse videtur, quando & ibi spirant à latere venti, tum frigidi ab vrsis, tam calidi ab austro. Huic instantiæ igitur respondet inferius Hipp. dum inquit. Non enim perseuerant venti, & qui perseuerant, ac ipsis incumbunt aquosissimi existunt, tales enim sunt venti ab occidente spirantes. Quasi diceret, etiam si in ciuitate ad orientem sita venti spirent inter se contrarij, quemadmodum in occidentali plaga, quia tamen, qui è directo perflat, mitis est, & temperatus, & longo tempore ibi spirat; hinc euenit, vt contrariorum ventorum excessus corrigatur: quod in ciuitate ad occidentem posita non contingit; vbi ventus, qui è directo spirat, & plurimum viget in illa ciuitate, aquosissimus est, & intemperatus: quales sunt omnes venti occidentales, ita vt lateralium intemperantias corrigere non possit. D

Mar.n.9. *Vers. 116. Qui verò perseuerant, & incumbunt ipsis, aquosissimi sunt &c.*

De Zephyro an salubris. Hoc in loco dubitationem mouent expositores, qua ratione Hipp. insalubritatem ciuitatis ad occasum sitæ referat in ventos occidentales, tanquam insalubres, & aquosissimos, cum constet, ventos occidentales, quos Zephyros vocant, grauissimorum Auctorum testimonio, experientia ipsa confirmante, placidissimos, temperatissimosque, & saluberrimos esse. Nam Arist. 26. sect. problem. 2. 31. 50. & 52. Fauonium, siue Zephyrum iucundissimum, serenum, moderatissimum, gratissimumq. appellat, & Homerus Zephyros delectabiles vocat, dum eos per campos elyseos spirare finxit. Sed dubitandi occasio augetur, quia vnus & idem Auctor contrarias facultates iisdem ventis tribuisse obseruatur. Aristoteles enim 23. problem. sectionis citatæ Zephyrum, quem iucundissimum, serenumq. & gratissimum dixerat, nubes congregare maximas, & pluuias concitare, testatus est. Homerusq. de eo ita cecinit. At veluti nubes Zephyrus cum dissipat acer. Quid pro huius dubitationis solutione, & prædictorum locorum conciliatione interpretes in medium attulerint, videre est apud Septalium, qui singulorum expositiones affert, quibus vt meam quoque sententiam adijciam E

A ciam præfatæ difficultatis solutionem à Theophrasto lib. de ventis elici posse existimo: vbi diuersitatem naturæ huius venti optimè explicasse videtur, eiusque duplicem assignat causam. Alteram ex tempore, & modo, quo spirat, alteram ex loco à quo, & per quem spirat, ex tempore quidem, quia cum duplici potissimum anni tempore spiret, & vere post hyemem, & rursus autumno. Qui vere spirat, frigidus est (inquit) quia ab occasu ex mari, campisque apertissimis spirat, atque vere post hyemem sole adeò nuper vigente. Nubes verò maximas agit (subiungit paulò inferius) quando ex pelago, & iuxta mare spirat, vt hac de causa ex multo illo humore nubes ampliores colligere valeat. Porrò autem hybernus, ac molestus afflat; quia post hyemem (quod & antea dictum est) quo tempore aer adhuc frigidus est, spirat: Quandoquidem, & autumnalis Fauonius talis non est, & paulò post. At enimuero (inquit) quum æquabilis, ac lenis spirat, gratum se reddere suo motu videtur, quamobrem & quo loco talem se præbet, ibi gratissimus sentitur. Alteram verò huius diuersitatis causam
B aperit, dum inquit. Quæ autem ratione singulorum locorum ei conueniant, ex ipsorum locorum positione, & alijs; quæ ei contingunt, elicere oportebit, & contemplari; in huiusmodi enim causis ferè differentiam inuenies. Veluti in Italia quidem. Locrenti agro, & locis proximis salubris Fauonius spirat, cum ex mari illis adueniat, quod quibusdam alijs regionibus non euenit, sed etiam nonnullis alijs nocet. Rursusq. Cretæ oris, quæ circa Gortynam sunt, nutrimentum affert, in aperto enim sunt collocatæ, ibique ex pelago Fauonius oritur, non nullis verò alijs damnum, in quas ex terra, & montibus irruit, corrumpit autem in Maliaco omnia, tum annua, tum arbores: Atque in Thessalia circa Pierium, amborum, enim locorum eadem est natura, & ea quæ continent similiter se habent, siquidem regiones ambæ ad ortum collocatæ sunt, & montibus altis circumdantur, & post multa concludit, lo-
C ca per quæ venti transeunt, & à quibus exoriuntur, maximi esse momenti, tum ad alia multa, tum ad eorum caliditatem & frigiditatem. Hæc autem etsi Hipp. ignota non fuisse credendum sit, tamen (tum quia in proprijs regionibus morbosus est hic ventus, tum etiam quia, si alicubi salubris spirat, adeò tamen leniter id facit, & tam breui tempore, vt aliorum ventorum contrariorum frequentes mutationes corrigere non possit) eos simpliciter tanquam insalubres ad situs occidentalis insalubritatem concurrere ait. Nec ideò reprehendendus est, si vniuersaliter est locutus, quum exceptionem quorundam locorum addere debuisset, in quibus huiusmodi venti occidentales salubres spirant, quia cum propriæ sententiæ rationem addiderit, exceptionem sub allata ratione comprehendi voluit. Hipp. enim (vt sæpius adnotatum fuit à nobis) suorum dictorum rationem reddere tantummodo solet quando exceptionem aliquam recipere cognoscit, vt intelligamus illa tantummodo verificari in illis Mos Hipp.
D casibus, in quibus allatam rationem vigere contingit, ex quo docemur, in Regionibus, in quibus venti occidentales placidi, & salubres frequenter spirant v. g. in Italia, ciuitates ad occidentem sitas non adeò insalubres esse, quia venti hi salutares lateralium inconstantiam corrigunt, quemadmodum de orientalibus in orientali plaga dictum est, eius tamen salubritatem minuunt aquæ, & alia, quæ in hac positione insalubria vigent, itaut simpliciter hæc regio salubris dici omninò possit nullibi.

Verf. 117. Nam venti occidentales similes sunt autumno &c. Mar.n.9.

Hunc locum manifestè mendosum ita restituit Septalius. Quoniam tales sunt venti occidentales. Similis autem est autumno maximè situs huius ciuitatis secundum diei mutationes, eò quod magnum sit discrimen) caliditatis scilicet & frigiditatis, inter matutinum tempus, & vespertinum. Nam propter frigiditatem noctis antequam sol ibi manè appareat,
E frigus viget, apparente verò sole, quia iam super verticem ferit, statim calorem inducit, vndè statim ingens mutatio frigoris, & caloris viget, quod est. Autumni peculiare, idque in situ orientali non euenit: vbi sol statim exoriens nocturnum frigus paulatim expellit, calorq. sensim augetur.

Verf. 125. Ac biliosas. Mar.n.10.

Quomodo aqua biliosa dicatur ab Hipp. non hoc in loco tantummodo, sed etiam libro acutorum, varij variè exponere conati sunt: minus probabile existimantes aquam, quæ ex propria natura frigida est, & humida, in bilem, quæ calida est, & sicca, conuerti posse. Pro huius materiæ intelligentia adnotare oportet, aquam biliosam dici, eò quod dum corrum- Aqua quomodo biliosa.

pitur

pitur, plerunque amarorem contrahit, qui quidem in corpore nihil aliud est, quam bilis ipsa. A
Et quamuis pluribus de causis corruptionem subire possit, potissimum tamen corrumpitur à calore, & maximè dum quieta manet. Id sensu patet in aquis Soli expositis, vel etiam in vmbra tempore æstiuo, quam citissimè corrumpuntur, vndè non solum amaritudinem quandam contrahunt, sed etiam colorem herbaceum proprium bilis genitæ per corruptionem à calido, & humido, quæ frequenter conspicitur in excrementis infantium, quia eorum natura consistit in calido & humido. Cum igitur aqua ex statione, & calore corrumpatur in bilem, meritò aqua lacustris, & palustris hoc in loco biliosa dicitur; quia dispositionem exterius contraxit proximam corruptioni in amarorem; & ex consequenti in biliosum succum, dum quieta manens continuis alterationibus subijcitur, & potissimum frigoris & caloris, à quibus tandem corrumpitur sæpe. Hac igitur ratione aquas lacustres & palustres biliosas dixit Hipp. Nam quæ vitio caret, non est simpliciter biliosa, imò biliosæ naturæ eam conuenire dicebat 4. in 6. epid. ver. 32. sed tantummodo in subiecto male disposito; cuius gratia aqua in corpore corrumpatur. Et sicuti extra corpus ex statione, & calore corrumpitur; ita in corpore, in quo magnus viget calor, dum in hypocondrio diutius moratur, corrumpitur & in B
Mar. n. 30. bilem transit. Hac quippe ratione aquam damnabat Hipp. in morbis acutis 3. Acut. ver. 97. Est enim (dicebat) naturæ biliosæ biliosa, & hypocondrio mala, imò pessima fit, & biliosissima; ex quo loco adnotare oportet Hipp. non dixisse, aquam simpliciter biliosam esse: sed in biliosis naturis morbo acuto laborantibus, de quibus erat sermo, & in ijs, in quibus hypocondria malè sese habent, nam in illis diutius permanens calore febrili accedente, & complexione calida non potest aqua non corrumpi, & in bilem transmutari. Cur autem hæc, dum prædicto modo corrumpitur, amarorem potius, quam alium saporem contrahat, duplex concurrit causa, altera ex parte ipsiusmet aquæ, altera ex parte agentis, ex parte agentis quidem, C
quod cum sit calor, effectum propriæ naturæ conuenientem producit: nempè quid calidum; & hoc pacto aqua à calido corrupta in bilem, quæ calida est, transit. Ex propria verò natura, & dispositione sibi insita, aqua dum corrumpitur amarorem contrahit, eò quod partes in se continet, quæ in amarum promptè transmutantur; hæ sunt verò partes quædam terreæ exustæ, quas aqua in propria generatione contrahit, dum scilicet ex vapore generatur. Etenim cum nullus vapor exhalatione omninò destituatur, & exhalatio dictas partes in se contineat; hinc est, quod aqua ex vaporibus genita, prædictis partibus carere non potest, & hac fortasse de causa aqua maris ex longa alteratione, primum salsa, deinde amara euadit, quod in mari mortuo euenire obseruatur. Quod si absque euidenti corruptione aqua amarorem contrahere extra corpus potest, multò magis id in corpore ei continget, vbi corruptrices vigeant causæ. His igitur de causis aqua, dum corrumpitur, amarorem contrahit: quod manifestatur in ijs, quibus ab aliqua causa os amarescit, ij enim si aquam potauerint, statim os amarius fit, quam antea & à vino corrigitur, & remittitur, vndè sicuti oris amaritudini vinum occurrit, aqua verò è contra aduersatur, ita ijs, quibus cibus in ventriculo acescit, nihil est, quod eos magis lædat, quam vinum potatum, idque ob promptitudinem, quam habet transmutari in acetum, quæ tanta est, vt vix curari ille possit, cui cibus in ventriculo acescit, nisi vinum dimittant, quod alias adnotauimus De vet. Med. Vers. 434. scioque plurimos horum post multa incassum tentata sola vini abstinentia curatos esse, quod & Valesium super 2. Auctorum Tex. 9. proprij commentarij adnotasse memini. D

Mar. n. 16. *Vers. 173. At verò mentiuntur homines de aquis salsis propter imperitiam, in eo quod per aluum secedere, eamque soluere putantur.*

De salso. Quia in textu quodam manuscripto hęc addita reperiuntur εἶναι τὰ ἄλικα, ideò Septalius Zuingerum secutus ita hanc sententiam interpraetantur. At verò mentiuntur homines de aquis salsis ob imperitiam, propterea quod existimant salsa esse deiectoria, vndè sententia sit Hipp. ea de causa errare homines circa naturam aquæ salsæ, quia existimant omnia salsa esse deiectoria, & ex consequenti, etiam aquam salsam, quasi senserit Hipp. salsa omnia sistere aluum, non mouere, quæ quidem lectio sententiam Hipp. aduersariam reddit, qui & E
Mar. n. 11. lib. 2. de Diæta, vbi de piscibus salitis tractatur, & lib. de Affectionibus sect. 2. vers. 254.
Mar. n. 49. cibis salsis facultatem deiectoriam tribuit. Quapropter à vulgata lectione, & ab Hipp. doctrina nō recedentes dicamus, aquas salsas in potu assumptas aluum sistere, cibos verò salitos

A eam laxare, & soluere. Nec id rationi repugnat. Nam cibi salsi ob acrimoniam, quam à sale contraxerunt, pungêdo expultricem facultatem irritant ad expulsionem: vndè aluus soluitur. Aqua verò salsa propter tenuitatem citò permeat ad vrinas, humiditatesq. secum trahit: vndè aluus resiccatur, & adstringitur. Præterquam quod tunicæ ventriculi, & intestinorum facilius exiccantur in transitu à salis facultate in humore diffusa, quam vbi in solidiori substantia fundatur: quatenus humor interiora corporum peruadit, solida verò nequaquam. Cum igitur præceptoris sententia sit, salsas aquas aluum adstringere, cibos verò salsos illam laxare; quo iure reprehendisset illos, qui salsa in communi aluum deijcere existimabant? Quarè communi lectione seruata præsentis sententiæ sensus erit. Vulgares homines circa aquæ salsæ facultatem deceptos fuisse, hanc aluum deijcere existimantes, cum eam sistat potius, erroris que causam fuisse credendum est, quia cum obseruauerint aliquando B ab illius potu aluum exturbari, quod & nos in aqua Tettutij quotidiè obsetuamus, id naturæ aquæ tribuerunt. Quod nequaquam verum est, quia si aquæ salsæ mouent aluum, id euenit, quando in ea copia assumuntur, vt statim descendant, nec tandiu in corpore retineantur, quousque exiccatoriam, & adstrictoriam facultatem exercere valeant. Id manifestè patet in aqua Tettutiana prædicta, quæ si non statim excernatur, & in corpore retineatur diutius, quã par sit; siuè id contingat, quia in pauca quantitate assumatur: siuè quia vrinæ vias arripiat, aluus non solum non laxatur: sed etiam adstringitur magis. huius causam assignat Hipp. quia crudæ sunt, & concoqui non possunt, quarè calori diù resistentes in ipsum agunt; exiccantemq. facultatem partibus solidis imprimunt, vndè aluus adstringitur.

Vers. 204. Verum opus habent, vt decoquantur, ac excolentur. Mar.n.19.

Hoc verbum ἀποσήπεσθαι, & Cornar. & Zuing. exponũt, excolentur. Alij verò proprietati vo- C cis proprius accedentes, non putrescant, vertendum esse existimant. Veruntamẽ horum versio mihi non satisfacit: ita enim & manca, & inepta redderetur sententia, quia etiamsi aqua post elixationem non putrescat, nihilominus nisi excoletur, optima non redditur, cum malum odorem retinere possit, ea què mala inferre, quæ ab Hipp. ei imponuntur, inepta verò, imò ridicula redderetur, quia quis ignorat, aquam optimam putrefactam esse non debere? Retinenda ergò communis interpretatio mihi videtur, quæ non multum à vocis proprietate recedit. Si enim σήπεσθαι putridum esse, corruptum, & vitiatum significat; & præpositio ἀπὸ priuationem significat ἀποσήπεσθαι non impropriè auferre, quod vitiosum est, significabit. At quid aliud est id quàm defæcare, & clarificare? Quarè satis apposìtè defæcare transtulit Baecius Baldinus. Potest enim aqua defæcari, & pura reddi, absque quod percoletur, veluti si elixata, sub dio exponatur, & in aliud vas transfundatur, alioue simili artificio. Cur enim D restringere se debuit ad solam percolationem, si alijs etiam modis defæcari, & corrigi potest? nè malum odorem habeat. Ex quibus colligimus, aquam pluuialem cisternarum artificio percolatã, quia malo odore caret, & pura est, eque salubrẽ esse, ac si decocta, & defæcata esset.

Vers. 231. Quorum quidem aluus satis fluida est, ac sana, &c. Mar.n.22.

Declarat in hac sententia Hipp. quomodo aqua impura, & permixta ad lapidis generationem in vesica concurrat, & qua ratione non omnibus eadem aqua vtentibus id contingat. At verò, quò mens Auctoris percipiatur, supponendum est, Hipp. intentionem esse demonstrare, quomodo prima lapidis concretio in vesica fiat. In qualibet enim, tum ætate, tum temperamento lapis in vesica existens augeri potest, non tamen primam generationem acquirere: De lapide. vndè ipsemet Hipp. lib. Coac. Præn. sect. 3. vers. 146. à quadragesimo anno vsque ad sexagesimum tertium non nasci lapidem in vesica testatus est, nisi antea extiterit, ex quibus do- E cemur, primam lapidis concretionem ea ætate non fieri in vesica, etiamsi materia lapidis apta non deficiat, à qua lapis in vesica antè existens augeri possit. Experientia enim quotidiana demonstrat, ea ætate ex lapillis à renibus in vesicam descendentibus, nouâ superaddita semper materia in calculos magnos augeri. Primam igitur lapidis generationem in vesica fieri duabus concurrentibus causis, demonstrat: materia inquam, ex qua lapis generatur, quæ est pars crassior vrinæ, & efficiens causa ipsiusmet concretionis, calor nempè excedens ipsius vesicæ, qui quidem dupliciter ad lapidis generationem concurrit, primo quatenus materiam lapidis concoquit, incrassat, & tandem adurit, & hoc caloris ipsius vesicæ est opus. Secundo, quatenus os vesicæ angustiatur, vt non citò, nec facilè crassam materiam excernere pos-

sit,

sit, & huiusmodi calor ad ostium vesicæ pertinet. Qua ratione autem dictus calor vesicæ communicetur, demonstrat, & inquit. Quibus aluus feruida est, ijs calor vesicæ impartitur, vesica verò excalefacta proprio orificio calorem communicat, & hoc pacto lapidis generationi homo disponitur. Quam quidem Hipp. doctrinam experientia ipsa satis euidenter confirmat: qui enim hunc morbum incurrunt, omnes aluum adstrictam ferè habent: quæ causa est non modo, vt copiosa materia ad renes deferatur, quam fit lapidis materia, sed etiam, vt venter exardescat, calorque excedens primo vesicæ, deinde eius stomaco communicetur. A

Nota. Has verò concretionis lapidis causas obseruare vellem eos, qui pro illius curatione incidentibus, & attenuantibus vtuntur, non animaduertentes, huiusmodi curationem lapidis causas augere, & eiusdem augumento suppetias ferre: His igitur hunc in modum explicatis patet, communem lectionem Cornarij, quam etiam Zuingerus secutus est, vbi legitur; Neque stomacus vesicæ valdè coardescit, longè rationabiliorem ea, quam nonnulli receperunt, legentes hoc pacto. Neque stomacus vesicæ valdè obstructus est, primo quia illa particula, valdè, superflua esset, cum ad lapidis generationem quælibet etiam leuis obstructio sufficiens esse possit, dum hæc est causa, cur vrina non facilè expellatur. Sed & priorem lectionem manifestè confirmant ea, quæ subsequuntur: dum modum aperit, quo calor præfatus ori vesicæ communicatur, & inquit. Quorum verò aluus feruida fuerit, in his necesse est etiam, vesicam idem perpeti, quum enim præter naturam fuerit excalefacta, stomacus ipsius inflammatur, vbi verò hæc patitur, vrinam non dimittit, sed in seipsam concoquit, & adurit, ex quibus patet Hipp. causam, cur facilè vrina non excernatur, non referre in obstructionem, sed in calorem oris vesicæ obstructionis causam. B

Mar. n. 23. *Vers. 246. Et plerique sanè hoc modo lapidem, & calculum contrahunt, &c.*

Hoc ait Hipp. quia sciebat aliquando lapidem in vesica generari, non vitio ipsius vesicæ, sed vitio renum, quod quidem euenit, quando lapillus in renibus concretus in vesicam descendit, in qua si retineatur, augetur in calculum, ex quo monemur (quod neminem hucusq. adnotasse inueni) splendidum ad similitudinem feri non mingere eos, qui calculo vesicæ à renibus delapso laborant. Hi enim vrinam potius crassam mingunt, in qua muccosa plurima resident, & ratio est, quia in his non viget causa illa succos adurens, & humidiorem partem secernens, quam ad lapidis primam concretionem in vesica concurrere, nos docuit Hipp. Quam quidem exustionem respiciens, quod in vrina residet crassissimum, & biliosissimum appellauit, non enim asserendum est, vitium in littera adesse (quod nonnulli crediderunt pro χολωδέστατον. idest, biliosissimum, θολωδέστατον. hoc est turbidissimum legentes, cum non sit inconueniens, vbi caloris adest excessus, biliosum succum vigere, qui exustionem passus crassus reddatur, quandoquidem lapidis vesicæ causam in infantibus lac biliosum statuit ipsemet Hipp. C

Nota. (at "scendit" line)

D

Mar. n. 24. *Vers. 250. Muliebribus autem pudendis non similiter contingit, &c.*

Quæ fuerit Auctoris intentio in hac particula ambigitur, tum propter exemplariorum varietatem: tum etiam, quia ipsemet proprium sensum non satis exprimere videtur. Alij enim asserunt, hoc in loco adnotari signum illud, quo pueros calculo laborare cognoscimus, dum scilicet manu fricant, & trahunt pudendum, non adeò fœminis conuenire, quemadmodum masculis, Alij verò crediderunt, Hipp. asserere, non ita frequenter puellas in lythiasim incurrere, quemadmodum masculos: propriam confirmantes sententiam ex lectione manuscripti Gadaldini, qui à principio ita legit τοῖσι δὲ θυλείαι λίθοι οὐ γίγονται ὁμοίως. idest mulieribus autē calculi non similiter generantur. Verum posteriorem sententiam probabiliorem mihi facit, non tantum Gadaldini textus auctoritas (eum enim à communi, & veriori lectione sæpius recedere nouimus) quantum verba illa. Neque enim manu pudenda fricant, veluti masculus. Quia si hoc probandum suscepisset, eodem non vsus fuisset pro probatione eiusdem. Existimo igitur Auctoris scopum esse demonstrare, cur in fœmellis non ita generetur lapis in vesica, quemadmodum in masculis, causamq. refert in retentionem crassioris excrementi; quæ proxima causa determinata est generationis ipsiusmet lapidis, quia huiusmodi retentio non adeò in fœmellis contingit, quemadmodum in masculis: eò quod meatus vesicæ in illis breuior est, & amplior, vt non facilè obstruatur, etiamsi æquè inflammetur. Huius verò signum adducit, quia fœminæ non fricant manu pudenda, quemadmodum masculi: quod quidem E

A eos facere dixerat superius, quando vrinæ expulsio ijs intercipitur, existimant enim impedimentum frictione auferri posse, cum igitur non scalpanr pudendum fœminæ, quemadmodum pueri, signum est, ijs non adeò contingere vrinæ retentionem, quemadmodum masculis. Quomodo autem sit fœminis meatus breuior, demonstrat, & inquit: Ad pudendum enim perforatus est ità, vt paucum intercedat spatium ab orificio externo meatus vrinarij ad vesicæ ingressum. Conclusitq. tandem, cur fœminæ non ità laborent calculo, dum ait, & quia meatus sunt ampli, & quia plus bibunt, quam masculi, quibus verbis duas allatas causas generationis lapidis à fœminis excludit, alteram ex parte ipsorum membrorum, angustiam scilicet stomaci vesicæ, dum inquit, quia meatus sunt ampli, alteram ex parte ipsius materiæ crassioris à calore vesicæ exustæ, quum ait: Et quia plus bibunt, quam pueri, copia enim potus est causa, vt facilius exustioni resistat os vesicæ, & pars crassior vrinæ diluitur magis; ex quibus colligo, potum pueris non adeò denegandum. His hunc in modum explicatis manifestum est, non esse opus à communi lectione Basiliensis textus, & Latini interpretis recedere, cum hæc optimum, verumq. sensum recipiat.

B

Vers. 305. *Maximè autem obseruare oportet magnas temporum mutationes, &c.* Mar.n.30.

Per mutationes temporum non debemus intelligere excessus, tum caloris, tum frigiditatis, sed permutationes ex calido in frigidum, & ex frigido in calidum, & quæcunq. alia, quæ corpora nostra insigniter alterare solent: qualia sunt anni tempora, quæ referuntur in textu, in his enim magnæ mutationes plerunq. in aere contingunt, quarum occasione morbi tunc maximè iudicantur, partim ad mortem, partim ad salutem; alij etiam in alios morbos transmutantur. Hac igitur ratione in his temporibus à generosis præsidijs abstinendum, nè fortè per ea naturæ motus impediretur, aut si mors tunc sequeretur, adscriberetur Medico. Cum ergò Hipp. præcepti hæc sit ratio, iam constat per hæc non prohiberi eas purgationes, & remedia, quibus præseruationis gratia vtimur, in quibus præcepti ratio non militat, sed ea tantummodo, quæ pro curatione præsentium morborum adhibentur.

C

Vers. 318. *Et cultiores.* Mar.n.31.

Si vox εὐειγέες cultum, & elaboratum significat: non video quid textum immutare nos cogat, vult enim hac voce significare Hipp. Asianos corpore cultiores esse, cum omnia præstent, quæ illi pulchritudinem, & bonam habitudinem præstant. Sunt enim luxui maximè dediti. Nam vt infra videbimus non sunt audaces, aut laboriosi, sed perpetui amatores, & voluptas in ipsis vincit, quæ omnia ad corporis cultum facere, nullus dubitabit.

Sectio Secunda.

D

Vers. 17. *Verum austris perflatur.* Mar.n.32.

Νοτιαζε habet Græcus contextus, quæ vox non magis australe, quam humidum significat. Hoc autem in loco iuxtà secundam significationem accipienda mihi videtur: in quam ab Aristotele vsurpata est sect. 1. Prob. vlt. Si enim austris perflatur, quomodo niues in ea vrgent, non enim est rationabile, in regione calida niues abundare, si etiam à calidis ventis perflatur, quales sunt austri.

Vers. 25. *Certumq. est, hanc regionem proximè accedere, &c.* Mar.n.33.

Hæc sententia tot modis in latinum conuersa est, quot expositores eam interpretari studuerunt, quorum interpretationes singulas recensens Sepralius; omnes confutat, propriamq. illis anteponit; quæ tandem si alicui non plenè satisfaciat, præsentem consideret, quæ talis est. Rationiq. consentaneum est, regionem hanc talem esse (qualem scilicet suprà dixit) eò quod quam proximè accedat, idest natura sua, & moderatione ad naturam, & moderationem temporum suorum. His enim demonstrat, hanc regionem esse, qualem descripsit, eò quod temperies, & moderatio communiter illius regionis talis est, qualis est anni constitutio moderata illiusmet regionis. Quia sicuti quando anni tempora propriam seruant naturam in ea regione, quæ temperatissima est, nullum excessum præseferunt, aut caliditatis, aut frigiditatis, aut siccitatis, aut humiditatis, ità regio ipsa nullum prædictorum excessuum communiter habere solet. Hæcque id significant. Hanc regionem ita moderatam, & temperatam esse, vt temperatissimas, moderatissimasq. temperies communiter præseferat. Hancque

E

legitimum esse præsentis sententiæ sensum, confirmat particula τοῦ, cui altera, vt Græcis vsi- A
tatum est, ἕνεκα subaudienda est, ac si hunc in modum scriberetur ἕνεκα τοῦ εἶναι, &c.
Mar.n.33. *Vers. 28. Quæ ratio est multiformes partus generari, præcipuè in feris.*
Voluptatem esse causam, cur in Asia multiformes generentur partus, testatur Hipp. quia
ob voluptatem, & luxuriam animalia etiam diuersarum specierum insimul miscentur, vnde
monstra varia producuntur, ex quo ortum fuit illud vulgatum: semper aliquid noui adfert
Aphrica: nam plurimas Aphricæ regiones in Asia collocauit Hipp. & hæc ratio longè pro-
babilior est ea, quæ communiter videtur recepta. Inquiunt enim, quia Aegyptus, & illa
Aphricæ pars, quæ à Nilo irrigatur, aquis carent, quæ solum in quibusdam locis humilioribus
post Nili inundationem retinentur; hinc euenit animalia cuiuscunq. speciei ob aquæ penu-
riam ad eadem loca, bibendi causa, concurrere, quæ ob consortium, & familiaritatem, etiamsi
specie non conueniant, simul tamen commiscentur: indèque monstra generantur, quæ quidem B
dem opinio satis ardua est, nisi libido vehemens concurrat, quæ est in causa, vt animalia etiam
inter se inimica coeant. Id norunt, qui canes fœminas à Lupis, & Pantheris impleri student,
vt indè canes fortiores, & audaciores procreentur, eas enim siluis exponunt, & alligant, vbi
prædictæ feræ diuersantur. Si ergò contingat, aliquod ex prædictis animalibus illuc acce-
dere, quod luxuria concitatum sit, nulla habita diuersitatis speciei, aut naturalis inimicitiæ
ratione, cum cane illa coit, sin autem secus, canes deuorat, & occidit potius. Non est igitur,
vt vocem πολυμορφα, idest, multiformes, præter veram eius significationem, multiplices inter-
pretemur, ita vt asserat Hipp. multiplicari partus in illa regione, quia etiamsi hoc verum sit,
non tamen id modo asseritur, cum suprà dictum sit, pecora etiam ipsa pleniora prouenire, quæ
& pariunt sæpius, & optimè educantur. Vndè ex his reijcitur sententia eorum, qui fœcun-
ditatem Aegypti in aquam Nili reijciunt, quæ ab aeris temperie, & moderatione potius de- C
pendet. Nostram interpretationem Baccij Baldini expositioni conuenire tandem conspexi.
Mar.n.34. *Vers. 38. Videbit enim quorundam naturam, montanis, siluosis, &c.*
In varietate lectionum, quæ in hac particula circumferuntur, eam amplexandam esse exi-
stimo, quam habuit Caluus, & quam secutus est pariter Zuingerus, etiamsi primo aspectu
absurda omninò videatur. Vbi enim Cornar. legit ἀνύδροισι, idest, inaquosis, Caluus, &
Zuingerus εὐϋδροισι, idest, benè aquosis legunt, & inferius pro ἐνύδροις, quam vocem Cornar.
aquosa vertit, ἀνύδροις idest, inaquosa legendum cum prædictis censeo. In quam sententiam
plura me inducunt; maximè autem, quia impossibile est, regionem esse montanam, aquisque
carentem, quæ etiam nuda non sit, quarè cum dicat, eandem esse nemoribus, siluisq. refertam,
signum est, nullo modo siccam, & aquis carentem esse; arbores enim in sicca regione non
Mar.n.55. nascuntur, & viuunt. Præterea ad calcem præsentis operis vers. 257. vbi, quæ hoc in loco D
summariè proponit, fusius pertractantur, hanc regionem describens inquit. Quicunq. regio-
nem montanam, asperam, nudam, & inaquosam incolunt, &c. quo in loco adnotandum est,
Cornarium vocem ὑψηλὴν quam habent omnes Græci contextus, nudam perperam transtu-
lisse, altam enim significat: vt notum est, quod etiam Septalius obseruauit. Similiter alte-
ram ἔνυδρον, quæ aquosam significat, inaquosam interpretatus est, ac si ἄνυδρον legeretur, quam
lectionem nullus Græcus contextus habet. Verba igitur præfata hunc in modum sunt trans-
ferenda. Quicunque regionem montanam, asperam, altam, & aquosam incolunt, &c. quæ
sententia eadem est, quæ habetur hoc in loco. Quod vlterius confirmatur ipsomet Hipp.
testimonio. Cum enim ad extremum libri explicare intendat has quatuor locorum differen-
tias, ità inquit. Quæ verò in his, hanc diuersitatem faciunt, in præcedentibus dixi: dicamq.
amplius manifestius. At certum est, tractationem, de qua mentionem in præcedentibus fecis- E
se ait, aliam esse non posse, præter hanc: in qua Europęorum naturam inter se diuersam ob
soli diuersitatem tantummodo proponit, rem exactius suo loco infrà explanaturus. Cum
igitur regionum harum quatuor constituantur differentiæ, primo loco posuit montanam, sil-
uosam, aquosam: cuius naturam in extremo libri diligentius exponens, inquit. Quicunque
regionem montanam, asperam, altam, & aquosam incolunt, his mutationes temporum con-
tingunt magnæ, & diuersæ: vndè & hominum formas magnas progigni conuenit, qui etiam
ad laborem, & ad viriliter agendum, à natura præstant. Quibus feritas, & immanitas non
mediocriter à natura sit congenita. Secundo loco hic enumeratur regio tenuis, & sicca, de
qua

A qua infra loco præfato ita philosophatur. Qui verò macra, aquis carentia, & nuda loca tenent, & quæ temporum mutationibus non sunt permixta, horum formas necesse est, esse asperas, & vegetas, flauas magis, quam nigras; mores etiam horum rigidi sunt, pertinaces, & contumaces &c. Quibus docemur, per terram tenuem, taram, macramq. & sterilem significare. Hoc verò in loco prætereundum non est, vocem illam οὐ κεκρημέναι quam interpres, non permixtam interpretatur, vitiosam legi, Septalium existimasse, & eius loco οὐκ εὔκρητα ἔχῃ Galeni consilio, & quorundam exemplarium auctoritate, substituendum esse, quamuis lectio vulgata eundem sensum recipere possit. Nam quid est, habere mutationes temporum inter se varias, ità vt modò frigus vigeat, modo calor, quàm easdem habere impermixtas? Nam sicuti ex mutua permixtione, & calidi, & frigidi temperata oritur temperies, ità impermixta dicuntur anni tempora, quæ non sint inuicem contemperata, sed per se modò calor vigeat, modò frigus. Tertio loco recensetur regio pratensis, & paludo-

B sa: cuius natura loco proprio explicatur his verbis. Qui verò loca concaua, pratensia, & æstuosa habitant, ventosque calidos plus sentiunt, quàm frigidos, & aquis vtuntur calidis; hi magni quidem esse non possunt, neque benè temperati, & longi, & erecti, sed in amplitudinem à natura producti, & carnosi sunt, & capillis nigris, immò etiam ipsi toti nigri magis, quàm albi, & qui minus de pituita habent, quam de bile &c. Quartò tandem loco ponit regionem planam, nudam, & siccam: quam in fine loco sæpius citato vers. 284. exponens. Vbi autem regio (inquit) nuda, natura munita, & aspera; quæque à frigore hyberno prematur, & à sole æstiuo exuratur, ibi duros, & robustos, & articulis probè disiunctis, vegetosq. & hirsutos reperias homines, & in quibus à natura laboris tolerantia, & vigilantia insit: quique & mores habent pertinaces, & ad iram procliues, & contumaces, magis *Mar. n. 56.*

C feritate participantes, quam mansuetudine; insuper ad artes etiam acutiores, & plus solertes, & ad res bellicas aptiores. Hæc Hipp. in quorum versione parum fideliter se gessit interpres, nam vocem ἀνώχυρος, natura munitam interpretatur, cuius oppositum potius significat, vndè Zuingerus natura non munitam vertit; verum, quia aliam vocem arboribus addidit, Hipp. sensum se non percepisse, manifestat. Hac enim voce, non munita, significare voluit non nudam arboribus, sed id, quod in præsenti textu, tenuem dicit. Nam sicuti densitas ad robur facit: vndè vetus illud, virtus vnita fortior, & qui fortis est natura, munitus dici potest, ità terra, quæ rara est, non simul compacta, immunita dici potest; cuius contraria erit densa, & pinguis, nam & hæc Italico, ac vulgari sermone, *terra forte* dicitur. Hoc igitur modo Europæ regiones partitus est Hipp. in qua diuisione mirabilis illa quadruplex rerum distinctio elucescit, iuxtà quam omnia producuntur, conseruantur, & cum perpetuitate permutantur, & à qua tota rerum natura dependet, iuxtà quam tandem omnia inter se

D conueniunt, & proportionem quandam habent. Sub hac primum quatuor elementa continentur, indè quatuor in animalibus humores, ætatesq. totidem resultant, in vniuerso quatuor anni tempora, item lunaris mensis, & diei itidem partes inter se distinguuntur, quæ quatuor illis participant qualitatibus, calido inquam, frigido, humido, & sicco inuicem se se amplexantibus, & se inuicem corrumpentibus. Igni namque respondet bilis inter humores, iuuentusq. inter ætates: ex anni temporibus æstas, in mense plenilunia, & in die meridies. Aeri pariter corrispondet inter humores sanguis, in ætatibus pueritia, inter anni tempora verum, in lunari mense à primo quadrato ad plenilunium, & inter diei partes matutinum tempus, & sic de reliquis, quæ vt medicis omnibus nota referre non oportet. Sub eadem igitur quadruplici diuisione distinguuntur regiones ab Hipp. in præsenti libro. Nam prima regio mon-

E tana, siluosa, & aquosa, vt frigida, & humida hyemi, & reliquis eiusdem generis respondet. Secunda tenuis, nuda & sicca, cum frigida sit, & sicca, Autumno respondet, & eò magis, quia hæc omnium inæqualissima statuitur, qualis est, & ipse autumnus. Tertia pratensis, & paludosa, quæ calida est, & humida, veri assimilatur. Et quarta denique plana, nuda, & sicca, vtpotè in calore, & siccitate excedens, Aestati respondet. Sed aliquis mihi obijcere posset, eò quòd regionem pratensem, paludosamque, & concauam veri similem constituerim, quasi hoc anni tempus in calido & humido excedat, cuius contrarium cum Gal. tota medicorum scola tenet, est enim temperatum, & ideò omnium saluberrimum. Hæc verò obijcientibus respondeo, Ver etiamsi cæterorum anni temporum respectu ad mediocrita- *De veris tēperie.*

tem accedat, per se tamen consideratum calidum est, & humidum: itàut, & temperatam naturam, & moderatam anni constitutionem excedat. Vndè Hipp. lib. de Nat. Hum. sanguinem in vere abundare testatur, quia illius naturæ maximè conuenit, vt potè calidum, & humidum existens; quam quidem temperiem in excessu quodam consistere, illud argumento est, quia etiamsi cæterorum respectu ver omnium saluberrimum dicatur, peculiares tamen morbos producit, quod non eueniret, si in mediocritate, & commoderatione consisteret. Quod si aliquando id euenire concedatur, hæc temperies non in toto vere, sed in aliqua eius parte apparebit, & in ea regione tantum, in qua æqualis, & moderata temperies connaturalis esse solet, qualem Asiam esse, suprà dictum est; & quia huiusmodi temperies tunc viget, dum ab vno excessu in alterum fit transitus, hinc fit, vt breui tempore perseuerare possit. Quod cognoscens Hipp. quadruplici explicatæ naturę regionum, quia omnes in excessu quodam consistunt, quintam addidit tanquam æqualiter contemperatam, & ab omni excessu remotam: eamque hoc pacto depinxit. Quicunque enim (inquit) altam habitant regionem, planam, ventis expositam, & aquosam, eorum formæ magnæ, ac inuicem similes, & erectæ: Animi quoque eorum existunt mansuetiores, quæ omnia sunt effectus temperatæ regionis, cuius temperiei causa est, quia cum alta sit, & plana, omnes ventos recipit, ex quorum mutua vicissitudine temperies aeris resultat, quam, nè in excessum siccitatis propter altitudinem declinet, aquarum copia prohibet, & sic inter omnes qualitatū excessus tẽperata existit. A B

Mar.n.38. *Vers. 82. De Natura ergò, ac diuersitate, & forma eorum, qui Asiam, & Europam incolunt, ita habet.*

Hæc colligit Hipp. etiam si de Europæis particularem tractationem non habuerit, eò quòd quæcunque de Asianis dicta sunt, in comparatione ad Europæos allata fuere. Ab initio enim præfatæ tractationis locutus est hunc in modum. Volo autem, & de Asia, & Europa demonstrare, quantum differant inter se per omnia, & de gentium formis &c. cùm igitur Asianorum naturam, quatenus Europæis contraponitur, exactè pertractauerit, ex consequenti Europæorum naturam illis contrariam indicauit. Non est ergò, vt vocem illam, & Europam, expungamus, quod Doctissimus Septalius faciendum existimauit, cum præsertim, (quemadmodum ipse confitetur) in omnibus codicibus, tum manuscriptis, tum impressis reperiatur. C

Mar.n.39. *Vers. 87. A quibus verisimile est, iram exasperari &c.*

In huius sententiæ translatione interpretes omnes longè satis à verborum significatione recesserunt. Verba enim illa καὶ τοῦ γνώμονος καὶ θερμοῦ μετέχειν μᾶλλον ità exponūt: cogitationemq. siuè mentem, & calorem amplius excitari, cum ità ad verbum sonent, & mentis, & caloris participem reddi magis. Vndè sententia Hipp. erit; ea ratione Asianos Europæis timidiores, & effœminatiores, ac minus bellicosos esse, & moribus mansuetiores, quia his tempora non magnas faciunt permutationes à calore ad frigus, & à frigore ad calorem, vndè neque mentes percelluntur, & excitantur, nec corpora magnas incurrunt transmutationes, à quibus verisimile est iram excitari, & exasperari, calorisq. & mentis participem reddi, ira quippè, siuè irascibilis facultas, quæ animosa pars animæ est, θυμὸς dicta Aristoteli; per caloris participationem ad actiones obeundas excitatur, quæ frigiditate torpescit, & ociatur. Vt verò homo consilio, & prudentia procedat, necesse est eandẽ iram mentis participem fieri: alioqui furiosus, & temerarius esset. Vtriusq. igitur, caloris inquam, & mẽtis particeps sit ira, vbi temporum frequentes mutationes contingunt. Quandoquidem, qui regiones habitant, in quibus sola viget frigiditas, si quidem viribus pollẽt, quia eorum irascibilis caloris fit particeps, (his enim calor in partibus interioribus maximus est) ingenio tamen minimè pollent: quia eorum irascibilis non fit mentis, & cogitationis particeps: In calidissimis verò regionibus contrarium euenit, ibi enim homines ingenio pollent, viribus tamen nequaquam, eò quòd in his ira mentis quidem, non tamen caloris fit particeps. Quam veritatẽ cognoscens Arist. 15, problemate sect. 14. quærit, cur in locis calidis homines sint sapientiores, quam in frigidis, rationemque affert, eò quòd sapientiores sunt, qui sedes interiores mentis frigidas habent. At verò in locis calidioribus degentes, sicuti exterioribus partibus calent, ità in interioribus refrigerantur, cuius contrarium in frigidis regionibus contingit. His igitur rationibus quicunque regionem incolunt ità temperatam, vt nullum excessum, aut frigoris, aut caloris D E

patian-

A pascuatur, hi sunt timidi, & effœminati, nec ingenio, nec viribus admodum pollent. Quale esse Asianorum genus docuit Hipp. Quod si Arist. 7. Polit. 7. Asiam incolentes mente in cogitando, & artibus inueniendis solertes vocat, id intelligendum est de ea Asiæ parte, in qua calor mediocritatem excedit. Qui verò frigidas incolunt regiones, hi quidem fortes sunt (vt supra dictum est) bellicosi, & laborum tolerantes, moribusque feri potius, quam mansueti, ingenio tamen non multum pollent. Qui verò in calidis degunt regionibus, hi pollent ingenio, viribus nequaquam. At quicunque regiones habitant, in quibus magnæ contingunt temporum mutationes, qui scilicet æstates calidissimas, hyemesque frigidissimas sentiunt, hi & ad fortitudinem, laborisque tolerantiam sunt dispositi: quod ab hyemali frigiditate contingit, cuius gratia ira eorum (vt inquit Hipp.) exasperatur, & caloris fit particeps. Sunt etiam ad prudentiam dispositi: quia ira mentis fit particeps, dum æstiuus calor
B in illis viget. Idque Europæorum peculiare facit Hippocr. quia in Europa tales vigent mutationes.

Vers. 91. Atque adhuc amplius propter leges. Mar.n.39.

Non leges simpliciter Asianorum gentem imbellem, etiam vltrà propriam naturam efficere ait Hipp. quibus regibus obediunt; nam & Respublicæ etiam proprias habent leges, quibus homines subijciuntur; sed propter eas leges, quibus Regibus subditi sunt, per eas enim non modo pro Regibus bella administrare coguntur, sed etiam sæpè ab armorum exercitationibus subtrahuntur; dum sibi ipsis timentes, arma populis prohibent; sub hac conditione nunc viuunt, tum Græci, tum aliæ nationes Turcarum Imperio subditæ, quibus arma denegata sunt, vt perduellionis occasio illis subtrahatur. Hancque fuisse Hipp. mentem palàm faciunt, quæ inferius hanc repetens sententiam subiungit, vt certum sit (inquit) leges
C plurimum ad magnanimitatem conferre; si enim ad magnanimitatem leges conferunt, non propter leges simpliciter homines imbelles redduntur, sed propter certas leges.

Vers. 99. Proindè neque his hominibus regionem frequenter habitatam esse, necesse est, &c. Mar.n.40.

Præsentis textus duplex in Græcis codicibus lectio reperitur. Altera, quam secutus est Cornarius, etiamsi non omninò fideliter transtulerit, eandemquè secuti sunt, & Caluus, & Baccius Baldinus, quippèquæ conueniat cum Basiliensi, Aldino, alijsque etiam manuscriptis codicibus, eam igitur ita vertit Baccius. Præterea horum hominum terram ab hostibus, & ocio desolari necesse est. Quapropter etiam si quis magnanimus, ac virilis sit natura, animum à legibus retrahi, cui quidem translationi expositionem satis probabilē adiunxit, quam apud ipsum videre licet. Zuingerus verò aliam secutus lectionem, ita vertit. Deinde verò huiuscemodi hominum animos mansuescere necesse est, etiam propter inertiam bellicam, &
D ocium, cum vt quis maximè natura virilis sit, & animosus, legibus tamen à militari studio auertatur. Hancque lectionem secutus Septalius, veriorem esse contendit. Postremam quidem lectionem satis rationabilem esse, indubitatum est. An verò talem habuerit Hipp. an à Zuingero, aut aliquo alio in hanc formam accōmodata sit, constare non potest. Ego autem, vt liberè dicam, quod sentio, in lectionū varietate communiorē semper libētius sequor, dummodo aliquem sensum probabilem admittat, & si altera clariorem, cum probabilius sit ex obscura, & difficili in clariorem permutatam fuisse, quam è contrario, ex clariori in obscuriorem.

Vers. 168. Fluuida verò fiunt, & lata primum, propterea quod, &c. Mar.n.41.

In varietate versionum, quæ hoc in loco adhibentur, retinerem eam, quam Cornarius habet, quæ & Græcę lectioni vulgatæ accommodatur, & sententię Auctoris adaptatur maximè, cum constet eam ab interpretibus reiectam esse, eò quod mentem Auctoris non sunt assecuti;
E quæ meo iudicio talis est. Dixerat nuper Hipp. vstione, quam Nomades satis frequentabant, corpora eorum præter alia, articulorum vsu potentiora reddi, quia igitur ad constringendos, roborandosq. articulos vstione vtebantur, argumentum est eos, corpora habuisse, iuxtà articulos fluuida, & lata, idest, nimio humore perfusa, à quo, & fluiida, & rara, laxaque, & ad vsum impotentiora redderentur. Hujus ergò fluxibilitatis, & laxitatis triplicem assignauit causam, prima est, quia proprios infantes fascijs non inuoluunt, quemadmodum Aegyptij solent: nam deligatione firmiores, & densiores articuli redduntur. Secundam causam adducit, quia non animaduertunt, quomodo inter equitandum equis insideant, vndè cum membra figuris ineptis situentur, non est mirum, si eorum articuli malè dispo-

nantur, Tertiam verò, & postremam causam in ocium reducit, ocio enim torpescunt membra, indeque humiditate superflua replentur, quæ corpori, & articulis potissimum fluxibilitatem, & laxitatem inducit. His hunc in modum explicatis communis lectio alicui difficultatem mouere non debet. A

Mar.n.48. *Vers. 181. Mulieres pinguedo carnis, & humiditas steriles facit &c.*

Hoc loco testatur Hipp. pinguedinem carnis, eiusque humiditatem duplici modo Scythas fœminas steriles reddere, primo quia vterus humidior, & ex cõsequenti frigidior nõ ita incalescit in coitu, vt semen attrahat, secundo modo, quia pinguedo nimia os vteri angustius reddit, ita vt genituram admittere non possit, demonstrauimus enim primo de morb. mul. vers. 411. num. 33. duplex esse tempus, in quo mulieres concipere solent. Alterum est incipientibus, & desinentibus mensibus, quando eo tempore os vteri ad menstruorum expulsionem aperitur. Alterum verò tempus est, quando in actu coitus mediante delectatione vterus aperitur, & humiditatem quandam semini proportione respondentem expellit foras. Vtriusque igitur temporis respectu, Scythas infæcundas esse ait Hipp. Quia cum præhumidum corpus, & vterum habeant, ijs non excitatur delectatio, qua mediante vterum ad semen suscipiendum aperiri dictum est. Nec in tempore mensium eò vsque aperiri vterus potest, quousque semen ingrediatur. Nam pinguedo magna os vteri coarctans, & comprimens eius apertionem prohibet, B

Mar.n.15. vt lib. de Ster. vers. 277. adnotauit Præceptor, & hi duo sunt peculiares sterilitatis modi, quibus alios subnectit Hipp. in Textu, qui tandem ad hos reducuntur.

Mar.n.53. *Vers. 229. Reliquum autem in Europa hominum genus &c.*

His docet nos Hipp. Europæos inter se maximè differentes esse, tum forma, tum moribus, non adeò tamen, vt vnum genus ab altero differat iuxta regionis diuersitatem, vt interpretes explicare nituntur. Nam hoc superius determinatum est, dum diuersitates Europæorum recenseret, iterumque inferius explicabitur, sed quatenus vna, eademque ciuitas homines habet plurimum inter se differentes, tum forma, tum magnitudine, nec non & moribus, cuius varietatis causam refert Hipp. in varias temporum mutationes, quæ in illa ipsa met regione maximè vigent, ita vt quæcunque ciuitas his mutationibus magis subiecta est, illa homines inter se magis differentes producat, causamque huius physicam, eamque ingeniosissimam affert, quia cum ex naturæ instituto omne animal sibi simile generet, non specie tantum, sed etiam forma, & magnitudine, quæ virtus à semine procedit, quotiescunq. verò id non contingit, genituram aliquam subiisse alterationem necesse est, propter quam simile producere non potuit, similitudo enim speciei à seminis potentia prouenit, v. g. homo hominem generat, leo leonem, quæ specie inter se similia sunt, aliorum verò similitudines, vt cæsius cæsium, albus album, niger nigrum, iuxta indiuidualem similitudinem procreat, accidentia potius eiusdem seminis consequuntur, quæ integra remanente substantia à pluribus causis alterari possunt, potissimum verò à frequentibus aeris mutationibus. Huiusmodi verò seminis alterationes impropriè corruptionem vocat, quia natura seminis, quodammodo corrumpitur, nè simile producat ei, à quo decessit, quum verò filij parentibus non assimilantur, hominum formas varias, & multiplices esse necesse est. C D

Mar.n.55. *Vers. 254. Cæterum Europa ipsa habet adhuc gentes inuicem differentes &c.*

Aliam diuersitatem Europæorum demonstrat Hipp. ratione diuersarũ positionum, & situs, & locorum, in quibus homines degũt, cuius quidem diuersitatis ratione Europæorum genus satis varium existit, tum magnitudine, tum colore, nec non & moribus animi, quam quidem veritatem satis confirmat prouinciarum, & ciuitatum diuersitas, quæ in Europa collocatæ sunt, de quibus exemplificando diligenter Septalius, super textum proximè à[?] is expositum, rem hanc doctissimè pertractauit. Quæ verò hic peculiariter recensentur à Præceptore, à nobis explicata inuenies super textum ill[?] Videbit enim quorundam naturam &c. vers. E

Mar.n.34. 38. præsentis sectionis, quo in loco quæcunque super præsentem textum vsque ad extremum libri dicenda, & adnotanda mihi erant, exposui.

A IN LIBRVM HIPPOCRATIS.

De Flatibus.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Vers. 20. Nimirum contraria corporibus morborum natura perspecta. Mar.n.2.

Verba Græci contextus latino idiomate ita sese habent: Sciens ex contrarijs corpori morbos esse, sensusq. eorum est. Qui causas ægritudinum nouerit, facilè conferentia corpori adhibere poterit, sciens morbos esse quid corpori contrarium. Si ergò causa morbum fouens corpori contrarium tuetur, certum est, vt corpori opem feramus, causæ morborum contraria adhibenda esse. Huncque sensum confirmant, quæ exemplo nos docet, dum inquit: Quidquid enim homini molestiam, ac tristitiam infert, hoc morbus vocatur; quasi repetat, quod dictum est antè, sciens ex contrarijs corpori morbos esse.

Vers. 32. Morborum autem omnium vnus, & idem modus est, locus verò ipse eorum differentiam facit. Mar.n.4.

Omnis morbus à flatu, quomodo verum.

Præsentis libri intentio est demonstrare, quomodo morbi omnes à flatibus originem habeant, tanquam à causa omnium morborum communi. Quod quidem dictum duplicem sensum recipere potest, primum, vt intelligamus, omnes morborum species à flatibus posse produci; quamuis non omnes morbi particulares, & in numero (vt inquiunt) indè oriantur. Vel altero modo nomine flatus comprehendentes, & flatus propriè dictos, & spiritus animæ instrumenta, quemadmodum etiam externos flatus, qui & ventos, & aerē ipsum comprehendunt, C ità enim verum erit dicere, nullum dari in corpore morbum, cuius generationi aliquo modo flatus non concurrant. Vtroque enim dictorum modo accepta sententia veritatem habet, alioqui asserendum erit, huius libri doctrinam in pluribus verificari, non autem in omnibus, cum satis Hipp. visum sit, probabilibus rationibus propriam confirmasse opinionē, nec necessarijs eam demonstrare opus fuerit. Qua quidem distinctione præsens sententia, & ipsa accipienda est, dum inquit, morborū vnum omnium, eundemq. modum esse, & species, & eorum causas easdem: differreq. tantummodo ratione loci affecti, nam si id de singulis particularibus morbis intelligatur, omninò falsum est. Quis enim affirmabit, quamlibet apoplexiam à coli dolore perpetuò loci ratione tantummodo differre? conuenire autem in idea, & causa? Nam etiamsi concedatur, apoplexiam aliquando fieri à flatu, à quo coli dolor communiter dependet, quia tamen pro maiori parte apoplexia ab atrabile (vt Hipp. sentit) dependet; D quod colico dolori rarissimè euenit, sequitur, aliquando hos affectus non loci affecti ratione tantum differre, sed etiam idea, & causa. Quarè intelligere debemus, omnes morbos communiter conuenire causa, differre aut in loco affecto, ita vt ab vna, & eadem causa quodlibet morbi genus originem habere possit, nempè à flatu, de quarum re instituta est præsens tractatio. Quo quidem significato, nisi præsens sententia, & aliæ multæ præsentis operis accipiantur, veritatem sæpè in Hipp. dictis desiderabimus, eiusquè rationes probabiliores potius, quam necessarias esse, confiteri cogemur.

Vers. 49. Quin, & Solis, & Lunæ, & astrorum omnium, &c. Mar.n.5.

Hæc ad priscorum philosophorum mentem prolata ab Hipp. fuisse, adnotauit Zuingerus, quod probabilibus procedenti concedi potest. Veruntamen cum inferius dicat, aerem esse Lunæ fundamentum, ita vt aeris terminus sit concauum Lunæ, quod etiam Aristot. recepit, E qui ignem nihil aliud esse, quam aerem tenuissimum existimauit; videtur Hipp. alium habuisse sensum, quam existimauerit Zuingerus. Quarè asserendum est potius, hac sententia statuere Hipp. nec cælestes orbes aere carere posse, nam cum eorum essentia in motu consistat, & absque aere moueri non possint, sine aere consistere non posse, dicendum est, nam in eorum infimo consistit aer, qui illius motui cedit, sine quo Luna non moueretur. Lunaque immobili existente orbis superior nec ipse moueri posset, nec vllus superiorum; & sic eorum motus tolleretur. Idque asserit Hipp. non quidem eò quod existimauerit, supra concauum Lunæ aerem contineri, qui superioris orbis motum conseruaret, verum quia supponit, corpora cælestia adeò continuari ad inuicem, vt inferiore immobili existente superiores circumferri sit

impossi-

impossibile. Hancque fuisse Hipp. mentem palàm faciunt ea, quæ statim subiungit, dum huius problematis assignans rationem inquit, etenim igni spiritus nutrimentum præbet, quasi diceret, siuè quod in Lunç confinio situm est, aerem dicas tenuissimum, siuè etiam ignem, omninò tamen sequitur, astra per spiritum procedere, quandoquidem, neque ignis, qui cælestibus orbibus continuatur, sine spiritu esse potest, cùm eo ipso nutriatur. Nec aerem cælestibus corporibus interponi demonstrat, quod omninò faciendum erat. Quamuis id non sit omninò rationi alienum, nam cùm cælestes orbes non sint continui, inter vnum & alterum aliquid interponi necesse est, quod nihil aliud, quàm aer tenuissimus esse potest, aut quid ei simile. A

Mar.n.5. *Vers. 55. Et terræ vehiculum.*

Aerem terræ vehiculum vocat, quia aere mediante peruia fit, tum calori cælesti, tum aquç. Terra enim, cum ex propria natura densa sit, nisi aeris interuentu rara, & porositatibus referta redderetur, sterilis omninò esset, non enim ab imbribus humectari, nec à calore Solis, & astrorum penetrari posset, à quibus terræ fœcunditas dependet. Sicque omnium generatio, tam quæ in eius superficie, quam quæ in visceribus producuntur, omninò tolleretur. B

IN LIBRVM HIPPOCRATIS

De Medicamentis purgantibus.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Mar.n.1. *Vers. 6. Nam & cibos nos alentes medicamenta esse, putandum est, verùm minus, quàm illa. Homines enim, qui his rectè, &c.* C

A minori ad maius desumpto argumento probat Hipp. purgantia medicamenta temerè non esse exhibenda; quasi dicat, si cibi nos nutrientes cautione assumendi sunt, quando perperam adhibiti morbos adducunt, & copiosiores assumpti aluum mouent: qui alioqui cum ratione vtentibus sanitatem conseruant, quantò cautius procedendum est in purgantium medicamentorum vsu, quorum naturalis facultas est etiam rectè vtentibus corpus mouere, & purgare?

Mar.n.4. *Vers. 28. Quicunque igitur à febribus fortibus corripiuntur, &c.*

Hic locus quamuis præceptum contineat vtilissimum, imò necessarium, multis tamen errandi occasionem in medicamentorum purgantium vsu præbet, existimantibus Hipp. purgationem probare maximè in morbis acutis die decimaquarta transacta. Nam eo die elapso statim ad purgationē deueniunt, nullo habito respectu, neque morbi temporis, neque humorum dispositionis, vndè sæpius in ipsius morbi vigore, & dum natura coctioni intenta est, pharmaco ægrotantem miserè perdunt. Vt ergò præceptum hoc iuxta Hipp. mentem obseruetur, tria veniunt consideranda: primum est Hipp. prohibere pharmaca in febribus fortibus, hoc est in ijs, in quibus ingens viget calor toto eo tempore, quo calor iste viget. Nam huius præcepti assignans rationem inquit, quia carnes à calore febrili impensius excalefactæ pharmacum ad se alliciunt, & nihil purgat, vndè nulla alia ratione prohibetur purgatio, nisi ob caloris vehementiam. Quarè in acutis morbis, qui febrem vehementem adiunctam habere solent, si purgatio necessaria videtur, circa initia procuranda est, quo tempore febres leuiores sunt, & si à principio vehementis caloris febris fuerit, differenda purgatio est, quousque febrilis calor remittatur, nam hoc pacto præfatum incommodum vitabimus, & quia calor iste vehemens in febribus acutis tantummodo reperitur, quorum terminus dies decimaquarta esse consueuit, ideò subiungit, sin minus, non intra quatuordecim dies, quasi dicat: si verò huius caloris febrilis vehementiæ remissio non ita conspicua fiat, & purgatio necessaria videatur, saltem decimumquartum diem præterire, permittendum est, sic enim certus eris, febrem remisisse, etiam si non adeò manifestè appareat ad sensum. Nam febris vehemens, & acuta vltrà dictum tempus produci non solet, quin aliqua ex parte remittatur. Quarè decimaquarta die transacta purgatio admittitur non alia ratione, nisi quia eo tempore febrem remissam esse, rationabile est. Alioqui enim semper viget eadem ratio, propter quam prohibetur purgatio, calor scilicet vehemens pharmacum alliciens ad se, vndè purgatio impeditur, D E

febri-

A febrilisque calor augetur. Alterum adnotandum est; quia Hipp. dum iubet expectari, donec decimaquarta dies transacta sit in febre vehementi, supponit numerationem eorum dierum inchoandam esse ab eo die, quo febris vehemens, & acuta facta est, vndè si febris à principio talis fuit, à primo die horum computatio facienda est; sin minus ab eo die, quo febris vehementiam, & acutiem contraxit, iuxtà quam interpretationem accipiendum esse aphorismum illum. Morbi acuti quatuordecim diebus iudicantur, in eius expositione demonstrabimus. Postremò sciendum Hipp. die decimaquarta transactâ permittere purgationem, si alioqui necessaria videatur, non tamen imperare omninò, vt administretur; nam aliquando superflua est eo tempore purgatio, aliquando multa concurrunt, quæ eam impedire possunt.

Vers. 34. Si verò detineat medicamentum, antè meridiem nihil purgatur, in meridie verò nimium purgatur, & perit. Mar.n.5.

B Dicebat nuper, carnes à febrili calore excalefactas medicamentum ad se attrahere, & cum eo bilem ipsam commotam per carnes dispergi: vndè color fit morbi regij, & febris augetur. Nunc verò alium modum exponit, quo medicamentum in febribus fortibus, datum ægrotantem lædere contingit, & inquit. Si verò detineat medicamentum, neque à carnibus attrahatur, in ventre moram trahens, antè meridiè nihil purgat, post meridiem verò nimium purgat, & homo perit. Id autem euenit, quia calor intrinsecus auctus pharmacum corrumpit, & in humoris peccatis naturam conuertit, in bilem scilicet, quæ indè adaucta, superueniente hora, in qua bilis naturæ instituto mouetur: meridianum scilicet tempus, purgatio fieri incipit, violenta tamen, tum ob copiam bilis peccantis, tum quia calorem vehementiorem à caliditate medicamenti, & à febrili calore contraxit, vndè à natura regulari non potest, & sic purgatio vsque ad ægrotantis interitum consequitur. Medicamentum verò in humorem purgandum

C transmutari, cognouit etiam Gal. 3. simp. 24.

Vers. 39. Iuxtà eandem rationem etiam tempore æstatis, à canis ortu per dies quinquaginta vitare oportet, &c. Mar.n.5.

Purgationem omninò interdicere videtur Hipp. diebus canicularibus, quam tamen moderatur solum in aphorismo, dum inquit, sub cane, & ante canem difficiles sunt purgationes, quasi inferat, summa cautione esse administrandam. Quid igitur dicendum? Dico, tempus illud moderari, non omninò prohibere purgationes, & si hoc in loco ait, esse vitandas, id asserit non simpliciter, sed propter assignatam rationem, cuius gratia in ea administranda procedere oportet summa cautione, quia maxima vrgente necessitate: ægrotanteq. vsum clysteris non admittente, tentari potest; præ oculis ratione habita, quæ eam suspectam reddit, ingens scilicet calor, qui medicamentum ad corporis ambitum trahit, & illud in biliosum succum

D corrumpit, quod periculum, vt vitaret Hipp. 4. acutorum vers. 1. In febre ardente æstiua, purgationem lacte asinino instituit, quod, & copia, & frigefaciente facultate præfatis causis resistere potest, Hipp. igitur exemplo, & nos potionem instituemus ex decocto cassiæ, & pulpæ tamarindorum, quæ cum vim refrigerandi habeant, si in magna copia illorum decoctum exhibeatur, nostræ intentioni absque vllo periculo satisfacere poterit, eligenda etiam erit diei hora temperatior, quantum fieri potest, ægerque in loco frigidiori collocabitur, vt vrgenti calori quantum fieri potest, occurramus.

Vers. 40. Sed infusis per clysterem vti. Mar.n.5.

Cysteria loco purgationis adhibere Hipp. vsitatissimum fuit, qui ad subducendam aluum suppositorijs, & succis potius vti consueuit: contrà recentiorum vsum, qui clysteribus perpetuò vtuntur. Et si loco purgationis illa adhibent, intento satisfacere posse existimant, si Nota.

E exiguam portionem mellis rosati solur. adijciunt, siuè electuarij lenitiui exiguum, aut quid simile, à quibus vix aluus subducitur. Moneantur ergò, clysteria cum loco purgationis adhibentur, fortiora esse debere, alioqui plus nocent, humores conturbando, quam prosint eos euacuando. Nec timenda est eorum caliditas, quando Hipp. qui eadem per os exhibere timet, clysteribus iniecta minus periculi secum adferre testatur.

IN LIBRVM HIPPOCRATIS A

Primum de Diæta.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Hic liber curiosa doctrina refertus est, nec omninò inutilis, si mens Auctoris ritè percipiatur. Verumtamen, quia summa obscuritate conscriptus est; ideò à multis eum non intelligentibus contemnitur. Nullus ergò doctrinæ Hipp. amator obscuritate deterritus ab illius lectione desistat. Verum in dubijs Zuingeri commentaria consulat, qui in eius explicatione adeò fœliciter laborauit, vt pauca nobis reliquerit dicenda. B

Mar.n.34. *Vers. 342. Fœminosissimæ ac ingeniosissimæ fient.*

Per hanc vocem εὐφυέστατα, quam ingeniosissimæ transtulit interpres, non intelligit Hipp. ingenij præstantiam, vt latina vox sonat, sed corporis decorem, & ornamentum, quod in partium optima conformatione, proportione, & colore consistit, habitumq. corporis constituunt, qui pulchritudo vocatur, mulierum propria; quomodo enim ingeniosissimæ esse possunt simul, & fœminosissimæ? quia si fœminosissimæ sunt, necesse est ijs carere, quæ fœminis minus conueniunt, cuiusmodi sunt fortitudo, virilitas, & ingenij præstantia. Vndè Poeta Tuscus ille: *Più saggia ch'à Donna per auentura non si richiedea.* Quarè sicuti virorum naturæ conuenit, & virium robur, & ingenij acumen, ità muliebri naturæ corporis pulchritudo, & ornamentum accommodatur, & ideò quæ fœminosissimæ sunt, has forma præstantes esse, necesse est. Hancque expositionem confirmant ea, quæ subsequuntur, vbi alterum mu- C lierum describens genus à prædictis diuersum ità ait. Audaciores quidem prioribus fient, veruntamen elegantis formæ, & ipsæ.

Mar.n.35. *Vers. 363. Deinde quod simul secreti sunt.*

Tres causas similitudinis gemellorum assignat, & inter illas hanc, quia simul, & eodem tempore concepti sunt. Quæ quidem ratio à causa dependet, propterquam filij parentibus dissimiles procreantur, eamque in frequentes temporum mutationes retulit lib. de Aer. Mar.n.35. Aquis, & loc. sect. 2. vers. 229. quarum gratia semina varias subeunt corruptiones, seu alterationes; vndè similitudo deturbatur, quia igitur gemelli eodem tempore concipiuntur, amborum semina eodem modo disposita esse, necesse est: secus enim si diuersis temporibus procreentur, in quibus ob temperiei aeris diuersitatem diuersimodè semen alteratur, vndè diuersæ formæ conceptus generari, necesse est. D

Mar.n.27. *Vers. 385. Et aqua quidem incursu vrgente, vti oportebit eum ab his, quæ ab aqua sunt, paulatim pro temporum ratione discedendo.*

Propter summam breuitatem, qua in hac particula vsus est Hipp. adeò obscura effecta est oratio, vt multis suspicionem iniecerit, nè error in contextus verbis irrepserit, quamuis re vera auctoris mentem verba sufficienter exprimant, inquit enim, & aquæ incursu contingente, eum vti oportebit diæta contraria ijs, quæ ab aqua sunt, calidis scilicet, & siccis, sensim tamen hanc transmutationem pro temporum ratione efficiendo.

Mar.n.31. *Vers. 432. Quòd humidissimum est in igne, & siccissimum in aqua, si in corpore temperamentum acceperint, sapientissimi sunt. Quia, &c.*

Temperamentum hominis ingeniosissimi, & sapientissimi describit mirabiliter, verùm quia fundamentis quibusdam particularibus, terminisq. inusitatis procedit, sententia satis obscu- E ra redditur. Huiusmodi temperamentum igitur illud esse inquit, quod ex humidissima ignis parte, igne (inquam) temperatissimo, & ex siccissimo, quod est in aqua, idest, aqua temperatissima constat, horum enim combinatione natura temperatissima, & æqualissima constituitur, non secundum primas, & secundas tantummodo qualitates; sed etiam iuxtà substantiæ modum. Quamuis enim ex contrarijs excessibus ex calidissimo scilicet, & frigidissimo temperata resultet temperies; hæc tamen habitum constituit densissimum, & crassissimum. Mar.n.27. Nam superius vers. 382. ex ignis fortissimo, & aquæ densissimo constructa corpora fortia, & robusta fieri dixit, verùm huiusmodi temperamentum prudentiæ nequaquam conferre potest,

A poteſt, & ratio eſt, quia quando ad temperatam naturam conſtituendam concurrunt remoti qualitatum exceſſus,non adeſt illa ſanguinis, & ſpirituum tenuitas, & puritas, quæ ad ingenium,& prudentiam requiruntur. qualis generatur in eo temperamento, quod temperatam ſortitus ſit temperiem per combinationem earum qualitatum, quæ in mediocritate conſiſtunt. Illudque eſſe inquit, quod recipit id,quod humidiſſimum eſt in igne, & ſic ſiccum in aqua. Probatque,ad huiuſmodi naturam conſtituendam hæc duo aptiſſima eſſe, & ſufficientiſſima, quia nihil deeſt eorum, quæ in hoc caſu requiruntur. Nam ignis humiditatem in ſe ipſo habet ab aqua (temperatus enim ſupponitur, & omnis attemperatio à contrarijs euenit, quod in ſe habet, aut recepit.) ſuperius enim verſ. 75. Aquæ, & ignis naturam deſcribens: Cæterum (inquit) vtrique horum hæc adſunt, igni quidem caliditas, & ſiccitas, aquæ verò frigiditas & humiditas, habent autem inter ſe mutuò, ignis ab aqua humiditatem, ineſt enim ab aqua humiditas, aqua verò ab igne ſiccitatem, ineſt enim in aqua ab igne ſiccitas. Quare ignis temperatiſſimus plurimum humiditatis habet ab aqua, aquaque temperata ſiccitatem plurimam ab igne recipit. Hæc igitur ſufficientiſſima eſſe ait, quia temperiem temperatam in ſe ipſis habent. Vnde extraneis non egent, idest contrario, à quo temperentur, quemadmodum contingit igni calidiſſimo, qui pro contemperatione aqua frigidiſſima eget, & aquæ frigidiſſimæ, quæ abſque igne calidiſſimo non contemperatur. Non enim (inquit) ignis præſens conſtituens temperamentum alimenti indigentior multum procedit, vt inueniat id, à quo temperetur, quemadmodum neceſſarium eſſet, ſi calidiſſimus foret. Neque aqua motus indiga (talis eſt, quæ denſiſſima eſt, & frigidiſſima, & ex conſequenti grauiſſima) eget externo, & plurimo igne, à quo leuior reddatur. Vtraque enim eorum in ſe ipſo habet, quidquid ipſi neceſſarium eſt ad temperantiam. Quod enim vicinis non indiget, præſentibus obtemperatur, hoc eſt, fruitur ipſis, quæ in ſe habet. Talis eſt ignis, qui præſentem habitum ingreditur, qui non mouetur, idest, qui quietus permanet in hoc compoſito, non præ neceſſitate, ad quam perducitur, quando (vt ſupra hoc eodem lib. verſ. 67. dicebat) ad extremitatem aquæ peruenit,hoc eſt,quando ad eum exceſſum redactus eſt, vt ferè nihil aquæ in ſe ipſo habeat, tunc enim, quia deficit alimentum, quieſcit præ neceſſitate, & penuria aquæ. Et aqua, quæ maximè mouetur non præ violentia ignis,qui in illam illabens,motum ei præſtat,ſed ignis facultate,quem in ſe habet,hic ergò ignis quietus eſt, quia à propria aqua temperatur, & aqua ipſa motum habet ab igne, quem in ſeipſa habet, & ex his (concludit) anima temperata ſapientiſſima eſt, & memoria valentiſſima prædita. Mar.n.5. Mar.n.4.

Verſ. 441. Propterea, quod cum ſic habeant, ſufficientiſſima ſunt. Mar.n.3.

D Hæc eſt ratio non proximè dictorum, cur ſcilicet per alterius principij exceſſum anima inſipientiſſima reddatur, ſed eorum,quæ ſuprà dicta ſunt, dum demonſtraret, quomodò anima ſapientiſſima redderetur:ita vt per parentheſim quandam ſententia illa interpoſita ſit, ſi verò aliquo aſcitamento vtens alterutrum horum augeſcat,aut contabeſcat, deſipientiſſima redditur, quare tota oratio erit hæc, ex his autem anima temperata ſapientiſſima eſt, & memoria valentiſſima prædita, propterea quod cum ſic ſe habeat, vt ſuprà demonſtratum eſt,ſufficientiſſima exiſtunt. Nam eadem ratione vſus erat paulò ſuprà dum dixit, ſic enim vtraque, & ſibi per ſe ſufficientiſſima ſunt, & inter ſe permixta, & hanc noſtram expoſitionem confirmat particula aduerſatiua δὲ, in principio ſequentis orationis appoſita,quod de re præcedenti cõtraria ſermonem inſtitui demonſtrat. Inquit enim, ſi autem ignis ſinceriſſimi, itemque aquæ temperamentum anima ſortiatur: ſit autem ignis paulò defectuoſior, & inferior, quam aqua, ſapientes quidem ſunt etiam hi, verum defectuoſiores, quam in priore temperamento: E cum ergò hæc de anima in ſapientia defectuoſa loquatur, in priore temperamento de anima ſapientiſſima locutum eſſe tanquam de re diuerſa,dicendum eſt.

Verſ. 464. Nam & tardiore exiſtente circuitu ſenſus paulatim allabuntur, &c. Mar.n.34.

Circuitum appellat Hipp. ipſius animæ operationes, quæ mediantibus ſenſibus exterioribus interius perficiuntur, eò quod ſucceſſione quadam procedunt, & in idem quodammodo redeunt. Primò enim fit ſenſatio, poſt ſenſationem ſpecies ſenſibiles recipiuntur, quod ſenſus communis appellati eſt opus, indè phantaſmata efformantur,ex quorum ſpeculatione intellectus operatio procedit, quæ eſt ipſum intelligere,his ratio ſuccedit, ſiuè diſcurſus, & memoria,

moria, quæ ad rerum cognitionem veram plurimum faciunt, & in his consistit prudentia, & sapientia. Quando igitur aqua præualet igni, iste circuitus tardè, lenteq. procedit, ità vt facta sensatione antè quàm sensibilia in sensu communi recipiantur (quam operationem commisceri nunc vocat Hipp.) & indè per dictum circuitum ad intellectum perueniant, propter tenuitatem euanescunt, priusquàm super ea ratiocinari anima possit. Quæ enim visu, & auditu fiunt sensationes, acutæ sunt, & de facili dissoluuntur, & si quidem quæ per tactum fiunt sensationes, tardiores sunt, & diutius persistunt, hæc tamen ad sapientiam non conferunt, quemadmodum prædictæ, & hoc modo propter circuitus tarditatem, & sensationum tenuitatem anima insipiens, & stolida redditur. A

Mar.n.39. *Vers. 520. Cæterum cursus impetu ignis præualescente impossibile fortè fuerit, aquæ aliquid apponere, similiterq. &c.*

Postquam modum, & rationem demonstrauit Hipp. quo ingenij defectus corrigi possint, corpus scilicet ad temperatam temperiem contrariorum appositione reducendo. Modo videtur ea, quæ dicta sunt, in dubium reuocare, inquit enim: fortasse impossibile esse, igne super aquam præualente aquam augere, & è contra, prædominante aqua ignem augere. Quod si verum est (dicet lector) vanum est id, quod ipse nos in præcedentibus docuit: exponendo ea, quæ vtriusq. excessus vim infringere possunt. Igne enim super aquam præualente frigidis, & humidis insistendum esse, monebat, quasi per hæc aquæ defectus per eiusdem augumentum corrigatur, & igni æqualis reddatur, cur ergò nunc igne præualente aquam augeri posse, dubitat? Respondeo, hæc præcedenti doctrinæ nihil detrahere auctoritatis, sed nos admonere per præfatam curationem contrarij prædominantis excessum quidem corrigi, illius viribus refractis, non tamen alterius contrarij defectum tolli v. g. ignis impetu præualente, ab his, quæ refrigerát, & humectant, vis ignis refrangitur, non autem aquæ copia, siuè virtus augetur, nam si hoc fieri posset, habitus imperfectissimi, & debiles perfectissimi, & robustissimi arte rederentur, quod experientia fieri non posse, obseruatur, imò vita ad longissima tempora produci posset, si calor, & humidum, in quo vita consistit, augeri possent. Id tamen dubitanter asseuerauit, quia fortasse aliquid in his ars ipsa potest; quamuis absquè dubio id exiguum sit. B C

Mar.n.39. *Vers. 523. An verò talium non amplius temperamentum est, &c.*

Hac sententia docemur, non simpliciter verum esse axioma illud, quod tantoperè celebrauit Gal. libro integro illi dicato, cui titulus est: Quod animi mores corporis temperamentum sequantur, si per temperamentum solam quatuor primarum qualitatum combinationem accipiamus. Nam mores animi ad meatuum dispositionem referendos esse, non ad corporis temperiem, manifestè ait Hipp. D

De Diæta Liber secundus.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Mar.n.1. *Vers. 4. Et in his regionibus necesse est, & hominum genera, & nascentia ex terra, & calidiora, & fortiora esse, quam in contrarijs.*

Homines in calidis regionibus fortiores esse, quã in frigidis inquit Hipp. non equidem corporis, aut animi robore, quandoquidem in calidis regionibus homines ingenio potius, quam viribus pollent, vt ex his, quæ lib. de Aere, Aquis, & locis ab eodem statuta sunt, colligere licet, quam sententiam sequutus est etiam Philosophus 20. Prob. 15. Alexando etiam adstipulante 2. sect. Probl. num. 6. Sed fortiores dicit, hoc est duriores, attenta carnis, & potissimum exterioris cutis duritie, & densitate, à calore regionis exiccatis, quo sensu omnia ex tera nascentia similiter fortiora esse ait, quæ simul etiam calidiora dicit, etiam si de hominum corporibus contrarium affirmari debeat, Quandoquidem secundum partes interiores homines frigidiores esse in calidis regionibus loc. cit. demonstrauit Alexander, ab Hipp. doctrina non recedens, qui in ambiente frigidiori calorem intrinsecus augeri existimauit, indè vulga- E

A vulgatum illud, ventres hyeme natura calidissimi sunt, & vice versa in calidiori contraria ratione minui. Quarè per calidiores intelligere hoc in loco debemus, non de interno, & insito calore, sed de eo, qui partes exteriores occupat, & tangentis manu percipitur. Nam tales esse australis plagæ incolas, experientia demonstrat, vndè manifestum est, Ptolomeum lib. 2. Quadripartiti cap. 2. ab hoc fortassè Hipp. loco malè percepto deceptum, ab Aristotele, & communi Peripateticorum schola dissentire, fuisse ausum. Dum scribit, incolas regionis, quæ australibus paralellis subiecta est, natura calidas esse, nisi per calidam naturam astutã, & dolosam intellexit, aut in eum sensum, in quem ab Hipp. hoc in loco receptã esse, demonstrauimus.

Vers. 18. Vbi autem regionibus montes adiacent ad Austrum, &c. Mar.n.1.

Hanc eandem ventorum proprietatem adnotauit Theophrastus lib. de ventis text. 32. vbi hæc ad verbum referuntur. Sed & illud videbitur absurdum, & à ratione alienum: quod eminentium locorum, quæ ventis exposita sunt, omnia sunt tranquilla, quæ autem à ventis protecta sunt, flatibus agitantur, nec sanè moderatè, sed vehementer: vt in plateis, quæ in Boetię parte ad Aquilonem vergunt, collocatæ sunt, Aquilo quidem tranquillus, Auster verò magnus, quanquam Citherea interiectus sit, & Hybernus perflat, &c. cuius effectus rationem inferius adducens, Loca autem (inquit) quæ ab Aquilonem exposita sunt, & prorsus eorum, quæ ventis sunt obnoxia tecta loca magis idcirco spiritibus perturbantur, quia contingit ad summitatem montium coaceruatum spiritum superfundi, ac suprà modum excrescere, & simul totum eiusmodi tecta loca inuadere, quatenus enim magno cum pondere ingruit, impetum facit, eatenus verè simul totus erumpit, ac procellæ in huiusmodi locis fiunt: enim verò spiritus ibi conglobatio efficitur, & coaceruatio, quamobrem, & quasi ictum facit, quoniam cum impetu proficiscitur, magnam enim vim habet spiritus. Quæ quidem Theophrasti enarratio adeò apposité præsentem locum exponit, vt comentarij vice accipienda sit.

C *Vers. 94. Leuem verò facit, quia multum alimenti cum flatu foras excernitur.* Mar.n.6.

Si verbum κοῦφη cum Cornario interpretamur, leuem facit, attenuando scilicet corpus, talis erit sensus. Mazam leuem, & tenue corpus facere, quia est causa, vt multum alimenti cum flatu foras excernatur. Alimento autem copiosiori excreto corpus attenuari, & leue fieri, necesse est. Qua ratione autem multum alimenti excernatur, declarat subsequenter, & ait, cum enim transitus alimenti (venas intelligit mesenterij) & ventriculi porositates, per quas alimentum corpori distribuitur) angustiores sint plurimum alimenti non suscipiunt, nam ab exiguo replentur, ità vt aliud superaccedens non suscipiant, vndè cibus in ventriculo permanens flatum inducit, indèque attenuatus dissipatur, partim infernè, partim supernè excretum, quarè multum alimenti à corpore difflatur, indèque corpus attenuatur, & leue efficitur.

D Sin autem cum Caluo, & Zuingero dictam vocem, leuis est, vertamus, ratio Hipp. non facilè præmissis accommodatur, nisi leuitatem nutrimenti ad eius imbecillitatem reducamus: ità vt sicuti facilè concoquitur, ità etiam facilè dissoluatur, & proindè sit exigui nutrimenti. Nam quæ tenuioris sunt substantiæ, facilius in vapores resoluuntur, quos fortassè flatus nomine hoc in loco significare voluit. Veruntamen verba Græci contextus violentia quadam in hunc sensum trahuntur, & ideò prior expositio mihi probabilior videtur, quam in summarium reducens dicerem, Mazam corpus attenuare, tum quia ob siccandi facultatem tardi est transitus, tum etiam, quia cum tenuis sit substantiæ, facilè in flatus dissipatur.

Vers. 124. Qui succo subactus est, leuior. Mar.n.7.

Succo subactus panis, ita leuis redditur; ac si fermento fermentatus esset, per succum quippe furfurum infusum, aut decoctum ex aqua adseruatum quousque aciditatem contrahat intelligere oportet, nam huiusmodi succo panem fermentare consueuisse antiquos, testis

E est ipsemet lib. 3. præsentis operis vers. 331. qui quidem modus à quibusdam etiam hodie obseruatur. Panem verò hoc modo subactum huius esse facultatis, non est mirum, quando talem esse furfurum facultatem, cõstat, cuius rationem ipse adducit, quia ex duplici parte tritici confectus est, dulci inquam, quæ est farina à furfuribus depurgata, & alia tritici parte, quæ aluum monet, quæ in furfuribus, & cortice inest. Mar.n.20.

Vers. 138. Aestuosa autem sunt, quia pinguia, & dulcia, & interse concordia, non eadem coctura indigentia in eodem sunt. Mar.n.7.

Non est, quod vocem ξύμφορα cum negatione legentes, non concordia vertamus: quod faciunt nonnulli, vt præsentis sententiæ sensum idoneum inueniant, nam falsa potius redde-

retur sententia, quæ verissima est, & ingeniosissima. Pinguia enim, quemadmodum, & dulcia, cum diuersarum qualitatum reperiantur (vt proinde ex sapore in facultatis alimentorum A
Mar.n.5. cognitionem deuenire, sit impossibile, vt paulo supra hoc eodem lib. vers.77. nos monebat Hipp.) in eduliorum compositione ambo simul commiscere possumus; modo pinguia calida cum dulcibus frigidis, modo vice versa pinguibus refrigerantibus dulcia, quæ calefaciunt, aliquando vtrisque, tum calidis, tum frigidis simul permistis; prout exiget vsus. Si calida calidis ammisceantur, compositum calidum resultat, si verò calida frigidis, temperatum potius redditur. Farinas igitur cum oleo, & melle decoctas æstuosas esse ait, quia pinguia, & dulcia, oleum scilicet, & mel inter se concordia (vtrumq. enim calidum est) in eodem sunt, idest simul compositum ingrediuntur, vnde calidum redditur. Alteram verò rationem huius rei assignant: quia non eadem coctura indigent, mel enim citò concoquitur, oleum verò tardè; quo stāte antequam oleum perfectam coctionē recipiat, mel vlterius coctum calidius fit, quam par sit, cū enim visceribus amicū sit, non statim concoctū distribuitur per corpus, sed ibi moram trahens, in calidiorem succū transmutatur, à quo tandem corpus vehementius incalescere, necesse est. B
Mar.n.8. *Vers. 154. Et cum ficubus fortibus doloribus conferunt.*

Milij grana cum ficubus, vehementibus doloribus auxiliari testatur Hipp. quomodo autem hæc veniant administranda non expressit, adeò fortasse notus erat eorū vsus illis temporibus, quare nobis relinquitur inuestigandum, an interius assumpta, an admota exterius id præstent; milium exterius applicatū doloribus conferre, iam notum est, vnde Dioscorides torrefactum, & in sacculo positum torminibus, reliquisq. doloribus in fotu administratū auxilio esse, testatur, cuius rei rationem reddit Plin. lib. 22. Natur. hist. cap. 25. quia calorem facile concipit, illumque retinet diu. Et in hunc modum nunc ab Hipp. probari videtur, quando cum furfuribus administrari iubet. Ex altera parte quia, & ventrem sistere eodem modo administratū C
ait, idque forsan præstare, non est rationabile, intrà corpus illud assumi, intendit. Quare ego dicerem, vtroque modo administratum doloribus conferre, & in sacculo admotum, vt à Dioscoride proponitur, eoque modo vtuntur omnes communiter in doloribus cum sale, & furfuribus, quamuis per furfures intelligat Hipp. non tritici furfures, sed ipsius milij corticem, & interius assumptum: amborum decocto non modò potato, sed etiam iniecto clysteri, quod mihi fœlici experimento constat, eo enim frequentissimè vtor in doloribus vehementioribus ventris, in potu quidem, si partes ventris superiores dolor occupat, per clysterem verò iniicio cum sapa, & oleo, vbi inferiores partes infestantur. Quod remedium ficuti præstantissimum est, ita rationabile est. Quia namque doloris vehementia causam summæ actiuitatis attestatur, & ex consequenti calidam, milium, quia frigiditate calidorum humorum vim comprimit, siccitate verò superfluum absumit, partemq. affectam roborat, discussoriaq. palearum facultate humorem attenuat, & discutit. Emollientiq. tandem caricarum virtute, laxandoq. dolorem quodammodo lenit. Dum verò subiungit, ipsum autem miliū coctū, (cortice scilicet) alit, indicat antè dicta pertinere ad ipsius vires, quatenus medicamentū in vsū medicinæ recipitur. D
Mar.n 8. *Vers. 164. Humectat autem, & vrit propter pingue, & oleosum.*

Hæc, quæ de semine cucumeris ab Hipp. referuntur considerent recentiores, qui melonum seminibus refrigerandi gratia vtuntur, quia si cucumeris semen vrit, quia pingue; multò magis melonum semina id præstare poterunt: quorum caro omnium consensu minus frigida est, quam cucumerorum. Nam eorum vsus in ptisana minimè tutus erit in febribus, & potissimum, vbi vehementia caloris vigeat.
Mar.n.9. *Vers. 172. Et carnes graues, itemque sanguis, & lac.*

Et carnes graues in ore, & ipsæmet carnes, itemque sanguis, & lac. Ita ad verbum legitur in Græco contextu Basiliensi. Quibus verbis docemur, bubulas carnes non modò graues esse, dum comeduntur, quod ex duritie earum in cōmestione dignoscimus, & id significare voluit per vocem ἐν τῷ στόματι, idest in ore; verum etiam euidenter ad manum, & ad stateram graues apparere, quod innuit per verba, & ipsæ etiam carnes, & meritò quidem duplicis huiusce grauitatis rationem haberi vult Hipp. Prioris quidem, quippè quæ coctionis difficultatem attestatur. Secundæ verò, quatenus maiorē duritiem, contumaciamq. indicat, per se enim grauitas ad stateram coctionis difficultatē necessariò non importat, cum non sit inconueniens, dari alimēta ad stateram grauiora, quæ tamen facilius superantur, quam alia multa pondere leuiora. Tales fortasse suillæ carnes existunt, quæ etiamsi ad staterā bubulis sint grauiores, quia suc- E

culen-

A culentiores; orí tamen, & ſtomaco leuiores fiunt. Nihilominus non eſt leue argumentum difficultatis in coquendo grauitas ad ſtaterã. Nam & Gal. eo vſus eſt, vt panis loti leuitatem, & in coquendo facilitatẽ indicaret, lib. II. primo de aliment. facult, c. 5 ita inquit, eius porrò leuitas apparet, cum per ſtateram, tum quod in aqua non ſubmergatur, ſed inſtar ſuberis ſupernatet.

Verſ. 209. Fluuiatiles autem, & lacuſtres bis adhuc grauiores ſunt. Mar.n.11.

Non comparat hoc in loco piſces, qui in lutoſis, & aquoſis locis degunt, cum fluuiatilibus, & paluſtribus, qui ſcilicet in fluminibus, & lacubus viuunt. nam longè grauiores eſſe primos poſtremis, eſt rationabile, ſed comparãtur piſces in mari degentes, qui tamen in littore, vbi & ſtagnantes, & lutoſæ aquæ dulces exiſtunt (tales circa fluminum oſtia eſſe ſolent) victum capiunt, & propterea dixit Hipp. alimenta habent, non ſimpliciter degunt, aut viuunt; comparantur ergò piſces marini, qui in prædictis aquis victitare ſolent, cum illis, qui in lacubus,
B & ſtagnis, & fluminibus vitam ducunt, hoſque illis longè grauiores eſſe ait. Nam aquæ ſalſe, in qua illi degunt, ſiccitas, & continua fluctuum agitatio marinos piſces præ his leuiores facit. Etſi ratione alimenti, marinis in altum, aut circa ſcopulos degentibus ſint multò grauiores.

Verſ. 227. Et caſtrata non Caſtratis. Mar.n.12.

Verborum tranſpoſitio in preſenti textu manifeſta apparet, ita vt pro καὶ τὰ ἄνορχα τῶν ἐνόρχων, τὰ ἔνορχα τῶν ἀνόρχων, id eſt, & non caſtrata caſtratis legendũ ſit. Non enim exiſtimandũ eſt Hipp. latuiſſe, animalia per caſtrationem effœminari, temperamentoq. fœminis ſimilia reddi, qui Eunuchos imberbes inſtar fœminarum eſſe, non caluos fieri, neque podagra laborare, ſciebat, quæ omnia frigiditatis, & humiditatis, non caliditatis, ac ſiccitatis affectiones exiſtunt.

Verſ. 264. Dulce verò vinum pituitoſis magis aluo ſecedit. Mar.n.13.

De vino dulci ſuperfluam repetitionem nè quis Hipp. imputet, ſciendum eſt hoc loco de
C vino dulci tractari, quia cum proximè dixerit, mel biliosis aluum mouere, pituitoſis ſiſtere potius, nè quis exiſtimaret idem vino dulci contingere; vinum dulce aluum mouere, ait, pituitoſis magis, quàm biliosis; huius autem diuerſitatis ratio ex eò dependet, quia mel cum calidum ſit, & ſiccum, aluum ſiſtere potius ex ſui natura, quam ſoluere, aptum eſt, quare ſi aluum mouet, id euenit, quando in bilem tranſit: tunc enim à bilis acrimonia aluus ſubducitur: quia ergò in biliosis facilè in bilem vertitur (nam hac de cauſa mulſam biliosas mouere excretiones in biliosis, adnotauit 3. Auct. v. 25. Hipp. non autem in pituitoſis) hinc euenit, vt illis alui ſubducat, nequaquam verò pituitoſis, ſed potius iuxtà propriam naturam, ſiſtat, è contrà verò vinum dulce, quia calidum eſt, & humidum, humiditate aluum ſubducit, verum cum illius humiditas leuis ſit, corporibus natura ſiccis, biliosis ſcilicet, aluum humectare nõ adeò poteſt, vt inde ſoluatur, quemadmodũ temperamento humido præditis, videlicet pituitoſis, vnde ſumma cum ratione dicitur, vinum dulce pituitoſis magis aluo ſecedere, quam biliosis, imò etiam melancolicis propter temperamenti ſiccitatem. Ex quibus collige, non omnia dulcia in bilem facilè verti, quia ſi hoc eſſet, vinum dulce non minus aluum moueret biliosis, ac mel ipſum faciat. Cur autem mel tam facilè in bilem vertatur, rationem attigimus in expoſitione tex. v. 138. præſentis libri, quia ſcilicet, cum facilè concoquatur in calidis naturis, dum reliqua edulia concoquuntur, vlteriorem coctionem recipiens, in bilioſum ſuccum conuertitur, non enim citò per corpus diſtribuitur, propter familiaritatem, quam habet cum viſceribus, in quibus retinetur diù, & potiſſimum in hepate, in quo bilis formam recipit. Mar.n.26.

D

Verſ. 273. Raphanus humectat pituitam diffundens. Mar.n.14.

Raphanum conſiderat Auctor, & quatenus medicamentum, & vt alimentum, primò modo probatur, quia humectat, & pituitam diffundit, propter quam facultatem plurimus in medicina eius vſus eſſe poteſt, potiſſimum verò ad vomitum pituitoſorũ facilitandum, quando propter craſſitiem non facilè educuntur, in omnibus autem radicẽ folijs preſtare adnotauit, preterquam in doloribus articulorum, hęc enim in aqua elixata, & dolentibus locis applicata (vt par eſt) dolores melius ſedare, quam ipſa radix, poſſunt. Quatenus alimentum verò, hæc radix maximè damnatur, quia ſtomaco innatat, & ægrè concoquitur. Nota.

E

Verſ. 282. Apium magis vrinã ciet, quã aluũ mouet, et radices magis, quã ipſum, aluũ mouet. Mar.n.14.

Hæc animaduertant illi, qui vulgatum abuſum ſequentes pro tollendis obſtructionibus, & ad mouendam vrinam radices apij folijs anteponunt. Nam totum oppoſitũ ex præſenti doctrina faciendum eſſe, admonemur. Quod Hipp. expertũ, ratione etiam confirmari poteſt. Nam quia radix craſſiori conſtat ſubſtantia, in qua nitroſi plus continetur, quam in tenuiori, meritò Nota.

radices magis aluum mouere, quam folia possunt, è contrà verò in folijs tenuior residet substantia, quæ ad vrinæ vias promptius, quam ad aluum ferri, apta nata est. A

Mar.n.14. *Vers. 292. Brassica calefacit, ac aluum mouet, & biliosa ducit.*

Subducentia electiuè. Hæc animaduertant Pragmatici isti Medici, qui vbiq. lenientibus ab ipsis vocatis medicamentis contrà præceptorum dogmata vtuntur, huiusce temeritatis excusationem indè petentes, quia huiusmodi medicamenta humores peculiares electiuè non purgant, sed humiditates alui tantūmodo educunt, nam si brassica, vt in præsenti textu habetur, biliosa subducit, quod & origanum præstare, inferins adnotabitur; similiter & Tymbra, Tymusq. & Hysopus, pituitam educunt, tantò magis & cassia, & manna, & tamarindi, & rosarum infusio, & alia eiusdem census id præstare poterunt: Nec dicāt, hæc lenire tantummodo, non purgare electiuè humores, quia præterquam quod hæc superpurgationes efficere, experientia docet, quotiescunq. peculiarem humorem purgare conceditur, electione purgare dicendum est, ità vt vbicunq. purgatio in morbis prohibetur, neque ea permittitur, quam prædicta medicamenta efficiunt, quemadmodum, neque alia quæuis euacuatio, quæ hoc nomine purgationis denominatur. B Nam, & cicer, & lenticulam, & hordeum, & betam, & mercurialem, & brassicā, & sambucum, & enicum, non solum aluum subducere, sed etiā humores purgare, testatur infrà: διαχωρητικὰ enim καὶ καθαρτικὰ appellat, quo nomine non insignirentur, nisi electiuè humores educerent. Fateor quidem, hæc leuiter mouere, ità vt humores fixos, & longius distantes, per carnesq. diffusos educere non valeant, quorum gratia ad validiora antiquorum exemplo confugiendū est, quum vrget necessitas, quemadmodū etiam à lenientibus prædictis abstinendum censeo, cum purgatio inutilis, & suspecta habetur. Quando hæc non essentia interse diuersa sunt, sed fortitudine, & virtute, quam differentiam cùm cognosceret Hipp. modo debilia medicamenta: modo leuiter purgantia: modo subducentia medicamenta appellare consueuit.

Mar.n.15. *Vers. 313. Pira syluestria, hyberna, matura aluum mouent, & purgant.* C

Maturitatem illam hoc in loco intelligit Hipp. quam acquirunt fructus, postquā ex arbore decerpti sunt: eamq. vulgari sermone *Mezzo* dicimus, per quam molliores effecti innatā austeritatem in conspicuam dulcedinem cum succi abundantia permutant, cuius ope aluum subducunt, & quia huiusmodi austeritas maior est in piris syluestribus, quæ ad hyemem adseruantur, quam in alijs: ideò hæc mitiora effecta dulciora fiunt, seceduntq. magis, quod vt manifestaret Hipp. particulā adiecit, & purgant, de syluestribus loquens: non autem de cæteris.

Mar.n.15. *Vers. 326. Immaturæ verò minus calefaciunt magis autem purgant potatæ.*

De vuis immaturis. Vuas immaturas, siue earum succum aluum adstringere communis sententia est recentiorū, Dioscoridis fortasse auctoritate permotorū, qui omphacium, quod ex vuæ immaturæ succo conficitur, aluum adstringere, & dysentericos curare, testatur, cui ea videtur suffragari ratio; quia austeritate fructuum immaturorum propria participat, quam aluum adstringere indubitatum est, ex altera parte experientia contrarium potius suadet. Nam cum tota æstate vuis D immaturis in iuribus decoctis assiduè vtamur, nullus est, qui indè aluum sibi adstringi obseruauerit, imò euenit quā sæpissimè eiusdem botris deuoratis dyarrheas, & dysenterias excitari, quod pueri edaces sæpius experiuntur. Quibus experimentis innixus Hipp. statuit in hoc textu immaturas vuas, maturis quidē minus calefacere purgare tamen magis, & hanc facultatem ipsis in esse credendum propter acrimoniam quandā quam præseferunt, hæc enim humiditati, quam copiosam habent, coniuncta, aluum mouere potest. Quod si Omphacium virtutem adstrictoria habet: id euenit, quia humiditas prædicta, quæ vnà cum acri facultate vim purgatricē ipsis tribuit, à Solis, aut ignis caliditate consumpta supponitur, & ideò in eo vincit siccitas, quę alui solutioni aduersatur, & eo magis, quia, vt Diosc. animaduertit, ex vuarum genere paratur, quod maximè austerum est, & adstringens. In fluxibus ergò summi Præceptoris E auctoritate certo experimento confirmata, cui minimè deneganda fides est; vuæ immaturæ succus admodum suspectus esse debet, dimittendusq. omninò, cum non desint quam plura alia, quæ aluum sistere absque vlla ambiguitate possunt.

Mar.n.15. *Vers. 333. Nuces rotundæ his similes sunt.*

Duas nucum species meminit Auct. rotundas alias, alias latas vocat, per rotūdas, ni fallor, ponticas auellanas nuncupatas intelligens, per latas iuglandes, quæ communiter nuces dicuntur. Dum verò has maturas aluum mouere asserit, difficultatem parit, quid per maturas intelligendum velit, quandoquidem antè maturitatem in vsum venire, non videntur.

A An hoc dictum est, ad differentiam earum, quæ immaturæ, & molles adhuc maceratione in aqua dulcescunt, & cum cortice condiuntur? An potius dicendum est, maturas vocari eas, quæ postquam earum putamine exactam duritiem contracto, pulpaq. repleto, perfectionem iam exactam receperunt, & dum adhuc molles sunt, comeduntur, antequam siccescant? Quasi maturitatis nomen vsurpetur, non ad perfectionem tantummodo significandam, sed etiam succulentiam, & dulcedinem, quam fructus omnes mediante maturitate acquirunt. Vnde quia dum adhuc recentes sunt, eam copiosam habent, quam vbi siccescunt, deponūt, ideò has siccas, illas maturas appellauit. Nam de his loquens Gal. 2. aliment. facult. ità inquit: Cæterum quæ viridis adhuc est, & humida, neque adstringentis qualitatis, neque oleosæ conspicuæ est particeps, sed magis quodammodo est ἄποια, idest qualitatis expers, quod genus aqueum (vt dixi) vocare consueuimus, &c. Hac enim qualitate prædita aluum mouere, docuit nos superius Hipp. vers. 301. vbi de saporum natura, & eorum facultatibus tractans, ità habet. Quæ humidam habent naturam, frigidamq. ac fatuam, & odores graues magis per aluum secedunt, quam per vrinam. Hac igitur ratione nuces maturas aluum mouere ait. Mar.n.14.

B

Vers. 361. Et carnosa, calefacere solent. Mar.n.19.

Carnosa vocat, quæ plurimum crassæ substantiæ in se continent, quam vulgariter pulpam dicimus, hæc enim, quia multum alimenti præstant (cicer quippè album alere, quia carnosum, dicebat superius) calidam substantiam augendo calefacere dicuntur.

Vers. 366. Quæ autem excalefacientia siccant, tum edulia, tum pocula, &c. Mar.n.19.

Hac sententia modum, & rationem assignat Hipp. qua cibi, & potus calefacientes, & exiccantes absque sensibili euacuatione corpus exiccant, quia (inquit) ijs ingestis corpus humore priuatur; idque triplici modo, primò partem prædicti humoris in seipsos absumentes, & hac C ratione, quæ actu sicca sunt, tantummodo id præstant, quæ enim humida sunt actu, quamuis sicca potentia, quemadmodum potiones exiccantes, non exiccant iuxtà præsentem hunc modum; quia humorem absumere non possunt, cum actu sint humida, & ideò hunc modum exiccationis cibis tantummodò tribuit, dum inquit, pars eius ab ipsis cibis consumitur, potionum nullam faciens mentionem, quæ tantum abest, vt hac ratione siccent, quod si vltra necessitatem potus pro vehiculo nutrimenti assumantur, manifestè humectant, humiditatem augendo in corpore, ità vt exiccandi potentia, quam habent, ad exiccandum non sufficiat, idque experiuntur illi, qui vinis generosis indulgent, frigidis enim, & humidis morbis maximè sunt subiecti; secundò modo præfata, tum pocula, tum edulia humiditatem è corpore tollunt: quatenus sunt causa, cur pars humoris in corpore existentis in alimētum ipsius animæ absumatur, per animam enim calidum innatum intelligit, quod cum humidum substantificum depascatur D continuò virtute propriæ caliditatis; dum hæc ad gradum intensiorem ex vsu calefacientium perducitur, maiorem humidi dissipationem facit, & sic corpus humore priuatur. Tertius, & postremus modus est, quatenus caliditate rarefaciendo humiditatem è corpore per insensibilem transpirationem educunt, & hi sunt tres modi, quibus cibi, & potus calefacientes simul, & exiccantes humiditatem corporis exhauriendo, siccant, quorum duo postremi, etiamsi à sola caliditate procedant, siccitatem tamen concurrere dixit Hipp. quia, quæ calida, & humida sunt, nihil prædictorum efficere possunt.

Vers. 371. Calefacta autem, & diffusa caliditate in corpore replent, & tranquilla esse faciunt. Mar.n.19.

Quia dum calor plurimum mouetur, plurimum etiam humidi consumitur, indeque corpus inanitur. Ideò vice versa, quæ quietem, & tranquillitatem in calido innato imponunt, hæc replere dici possunt; quatenus à calido quiescente non fit tanta dissipatio, quanta à moto, pre-E fata ergo alimenta non modo, quia copiosum alimentum præstant, replere caliditatem, idest substantiam calidam, & humidam augere, dicuntur; verum etiam, quia ipsi calori quietem imponunt, id verò efficiunt, quatenus humores mites, & suaues, mediocrisq. crassitudinis producunt, ex quibus cum substantia calida influentis caloris subiectum generatur (pro cuius dispositione calor ipse innatus, modo quietior, modo concitatior redditur) ideò ex eorum vsu calor in corpore, & quietior, & vt ait Hipp. tranquillus efficitur.

Vers. 372. Acida verò, & acria, & austera, & acerba, & συγκομιστὰ, & sicca, non replent, propterea quod oscula venarum aperiunt; & expurgant, &c. Mar.n.19.

Hæc inquit Hipp. συγκομιστὰ, idest, secundum totam substantiam, nulla facta alicuius partis

separatione, & sicca, hoc est, non macerata, aut emollita, nulloque adhibito artificio, quo A
præfatæ qualitates tollantur, aut saltem remittantur, de quo superius mentio facta est, non replent: propterea quod oscula venarum aperiunt, & expurgant, & alia præstant; de quibus Hipp. in textu, quæ omnia ad corporis extenuationem conferunt. ex quibus colligere possumus, prædictorum eduliorum qualitates separatione, maceratione, alioq. ingenio ità corrigi posse, vt corpus indè non extenuetur, aut saltem non adeò vehementer.

Mar.n.19. *Vers. 382. Propterea quod pinguia, & æstuosa, & calida, & inæquales &c.*

Vires habere inter se inęquales, non intelligimus hoc in loco secundum primas qualitates, quas in eadem sententia suprà repetita respiciendas esse vers. 138. adnotauimus, sed iuxtà secundas potius, & substantiæ modum: propter quam differentiam alia citiùs, alia serius concoquuntur, quam quidem inæqualitatem à priori distinxit per illa verba non eadem coctura indigentia, eadem est enim sententia, sed ratio diuersa, & proindè diuersis vocibus vsus est. B

Mar.n.23. *Vers. 414. Vigilia in exsatiatis à cibo noxia est.*

Hæc sententia aduersari videtur ei, quæ 6. epidem. sect. 4. vers. 36. registrata est. Aqua vorax, vigilia vorax, cuius quidem ea est ratio, quia vigilia exiccando alimenti dissipationem accelerat. Hinc est, vt à prandio ad cænam, quo tempore vigilamus, minus spacij temporis intercedat, quàm à cæna ad prandium; eò quod interim dormimus, & tamen haud plus mane esurimus, quàm vesperi, cuius nulla alia assignari ratio potest, nisi quia per somnum non tanta fit alimenti dissipatio, quanta per vigilias. Si ergò vigilia alimenti dissipationi conducit, satiatis à cibo vigilia satietatem tollere citius poterit. Respondeo Hipp. hoc in loco non asserere, vigiliam à cibo simpliciter noxiam esse, sed tantummodo, quando multum præassumptum est, & ideò hoc dicendi modò vsus est: satiatis à cibo, quod immodicam repletionem significat, rationemq. adducit, quia vigilia, cibos concoqui, non permittit, qui C
quotiescunq. copiosi ingesti sunt, vt concoquantur somno indigent. Huic doctrinæ con-
Mar.n.15. sentiens 2. Acut. 65. iubet, à prandio dormire eos, qui præter consuetudinem pransi fuerint. Ab hac igitur sententia iuxtà hunc sensum recepta, & præciatæ annexa docemur, quando nobis vigilandum est, nec cibis admodùm repleri, nec diæta nimis extenuari nos debere. Vndè diminuta ciborum copia cibationum vices multiplicare opus erit: ità vt si bis in die comedere, quis fuerat adsuetus; tertia cibatio addenda erit, si vigilare fuerit coactus.

Mar.n.25. *Vers. 420. At verò spiritus, & cibus, & potus humiditatem in corpore congelant, & si excellenter frigida fuerint, per congelationem aluos sistunt.*

Non semper potus, aliaq. in textu apposita, cum impensius frigida administrantur, aluum adstringunt: imò quibusdam aluum mouent, idque obseruaui sæpius, potissimum in Illustrissimo Domino, qui, cum aluum ex natura adstrictam habeat, cum potu niue refrigerato æstate vti incipit, statim aluus humectatur, & laxatur, idque euenit, quando ab huiusmodi potu D
frigido ventriculi coctio labefactatur, nam cibi inconcocti secedunt, & aluum mouent. Qua-
Nota re impensius refrigerantia tunc solùm aluum sistunt, cum humiditatem in corpore (vt ait Hipp.) congelant. ex hoc textu colligo, frigida nephriticis aduersari, & calculosis.

Mar.n.25. *Vers. 424. Quæcunque verò calefacientia corpus, & alimentum non præbentia &c.*

Per calefacientia non intelligit hoc in loco Hipp. ea, quæ calefaciendi potentiam, & facultatem obtinent, hæc enim nunquam refrigerare possunt, sed ea, quæ calida actu sumuntur; huius naturæ est aqua calida assumpta, quam attenuare superius adnotauit, quæ doctrina plurimum cõuenit cum pręsenti, dum ait, carnem humiditate euacuat. Qua quidem (ni fallor) ra-
Mar.n.39. tione lib. de loc. in Hom. sect. 2. vers. 90. Pro febrium curatione aquã calidam exhibet, nõ frigidam. Hæc enim etiã actu calida assumpta frigefaciunt, non autẽ excessum facientia, hoc est, dummodo hæc calida in excessu non assumantur, nã quæ etiam refrigerandi potentia pollet, E
si extremè calida assumantur, calefaciunt: Hæc igitur moderatè calida assumere oportet, ità enim corpus refrigerant. Rationem vero huius affert: quia humiditatẽ ex corpore educunt, in cuius locum recedente humiditate flatus succedunt, à quibus corpus ipsum refrigeratur. Hic est enim sensus illorum verborum: Nam præsente humiditate mota, flatu aduentitio replentur, ac perfrigerantur, eam tamen conditionem apposuit, vt hæc alimentum corpori non præstent, quia cum ab his etiam potestate frigidis substantia calida augeatur (quod Galenum adnotasse memini) ea refrigerare, est impossibile, dum actu calida assumuntur. Quod

quidem

A quidem considerare vellem recentiores Medicos, apud quos iurium carnis adeò frequens factus est vsus, vt in febribus etiam ardentibus ijs, actuque calidis plurimi eorum vtantur, per eos calorem febrilem compescere existimantes, si ijs medicamenta refrigerantia incoquantur. Constat enim ex Hipp. decreto, quotiescunq. per ea, quæ calida actu assumuntur, corpus refrigerare intendimus, ea alimentali facultate penitus carere debere. Quare quando alimentum medicamentum exhibere expedit, illud actu frigidum dare oportet. Talia sunt sirupi refrigerantes, quæ à melle, & saccaro vim aliquam nutribilem suscipiunt; ptisana item, & aqua, seu cremor hordei, & similia. Si verò frigidorum actualem frigiditatem non sustineat æger, aquas stillatitias ex herbis refrigerantibus per alembicum extractas, aut earum decoctiones ex aqua actu calidas exhibere poterimus. Hæc enim, quia nullum corpori alimentum præstant, calida assumpta corpus iuxta rationem ab Hipp. allatam, refrigerare poterunt, vide Zuingeri expositionem, quæ & ipsa tolerari potest. Nota.

B *Vers. 456. Cæterum cursus longi, ac curui sensim facti, &c.* Mat.n.28.

Non est, quod verba contextus immutentur, vt facit Zuingerus, quo idoneum, verumque sensum ipsis adaptemus. Nam eò modo confusa potius redditur, Hipp. enim hoc in loco cursus naturam diligentissimè explicauit, cuius quinque constituit differentias, easque ad tria capita reduxit. Prima differentia cursus continet rectos, & longos: v. g. si quis continuo, & recto cursu stadium vnum, vel alterum percurrat. Secunda differentia est cursuum obliquorum, qui scilicet medij sunt inter rectos, & circulares: sub tertia numerantur cursus recti, & breues, quibus diuturnitatem, & continuitatem præstant frequentes ad eandem metam reditus, & propterea eos reuersiuos appellauit Auctor, Gal. verò lib. 2. de sanit. tuend. cap. 10. ἐκπλεθρίζειν à Græcis huius exercitij genus appellari testatur. Quarta differentia comprehen-

C dit cursus ex prædictis omnibus permixtos, per quos currens modo rectà, modo obliquè, modo hinc, modo illinc, aliquandoq. etiam circulariter mouetur, hosque equestres indefinitos vocat: ducta similitudine ab equis per equisonem exercitatis, vt vulgariter dicitur, *al maneggio*: aut fortasse equi naturæ instituto tali modo cursitare solent. Vltimo tandem loco enumerat cursus circulares, quorum natura omnibus est nota. Et hæ sunt principales cursus differentiæ, quas (vt dicebam) ad tria capita, siue genera reduxit, iuxta effectus, qui inde corporibus exercitatis euenire solent. Alij enim, quia ab his corpus mouetur quidem celeriter, non tamen valdè defatigatur, replere potius, quam euacuare consueuerunt, quatenus ab his corpus moderatè excalefactum, carnesque mediocrem subeuntes extensionem, alimentum vberius ad se alliciunt, vnde replentur. Huius naturæ sunt cursus longi, siue recti sint, siue curui, dummodo moderatè, sensimq. adhibeantur, quia enim per hos corporis

D membra vniformiter exercentur, & non violenter: ideò neque carnes multum exhauriuntur, sed replentur potius, vt dictum est. E contra verò in circulari cursu corpus vehementius laborat, quia dum homo in orbem currit, corporis moles, & pondus vni tantum parti incumbens, eam mirum in modum aggrauat, vnde corpus vehementer defatigatur: & ideò hoc cursus genus omnium maximè corpus extenuare potest. Medium verò inter prædictos, cursus reuersiuos, & equestres indefinitos collocauit, eò quod quantum hi cursus in extenuandis corporibus primos superant, tantum à circularibus superantur, eadem omninò ratione, quam in circulari adduximus, quia scilicet in frequentibus conuersionibus corpus delassatur magis, quàm in continuato, & recto cursu, nam eadem ratio viget in equestribus indefinitis vocatis. Quam quidem veritatem confirmabunt absque dubio equisones, quandoquidem plus laborant equi in hac indefiniti cursus exercitatione vnius horæ spatio, quam duarum in cursu re-

E cto: circularesq. eos adeò eneruant, vt nullus quamuis robustissimus equus dimidiatæ horæ spatio cursum circularem tollerare valeat.

Vers. 500. Quidquid igitur exudauerit, aut cum corpore depurgatum fuerit, &c. Mat.n.31.

Mirabilis naturæ effectus proponitur in particula hac, cuius rationem afferre, non est facile. Inquit enim Hipp. carne ab insolito exercitio liquescente, si humiditas colliquata è corpore statim sudore in totum educatur, pars, quæ colliquationem passa est, nullam penitus læsionem propter illam euacuationem patitur, licet insolita sit, si verò pars colliquatæ humiditatis in corpore permanens ad aliquam aliam partem transmittatur; non pars modò, quæ fluxionem suscepit, laborat; verum etiam ea, à qua discessit. Quæ enim ratio est, cur eadem humiditas,

&ab

& ab eadem causa, eodemque modo genita, quando è corpore excernitur, pars, à qua discessit, nihil mali patiatur, si verò ad aliam partẽ trãsmittatur, parti, vndè discessit, laborem faciat. A
Ego pro nunc dicerem, partem euacuatam tunc laborare, quando eius inanitio magnam facit partium corporis dyscrasiam, minimè verò, quando nullam, aut exiguam inducit inæqualitatem. Hoc autem euenire dicendum est, quia consensus vnus, & conspiratio vna, & consentientia omnia. Quando igitur materia colliquescens ab vna parte ad aliam fertur, tunc magna fit inter illas partes inequalitas, dum vna præter naturam euacuatur, altera verò vltra modum repletur, vndè vnamquanq. laborare contingit, hæc autem ob repletionem, illam verò propter euacuationem, quarum vtraque respectu contrariæ maior euadit; cum verò materia colliquescens extra corpus detruditur, etiam si pars colliquata inanita sit, quia tamen altera non repletur, non tanta fit partium corporis diuersitas, quæ laborem, siuè dolorem inanitæ parti inducat. Quandoquidem maius est commodum, quod particula inanita percipit ex materiæ colliquatæ, & ex consequenti præter naturam effectæ, euacuatione; quam laborem ex insolita inanitione. B

Mar.n.31. *Vers.* 504. *Et in carnes quidem corporum non similiter congregatur, verum in carnosas partes: quarè his laborem exhibet, donec exierit.*

Rationem assignat Hipp. cur prædicta humiditas ab insolito exercitio colliquata, & per carnes diffusa non sit commoda corpori, quemadmodum antea, sed infensa potius. Quia, scilicet, in carnes corporum non similiter congregatur, quemadmodum antè colliquationem, & quando vtilis erat, & corpori secundum naturam. Hæc enim porositatibus naturalibus carnis insinuatur, & coit; illa verò per carnes dispergitur extra naturalem locum, vndè corrumpitur, & calorem præter naturam in ea excitat.

Mar.n.31. *Vers.* 505. *Tanquam circuitum non habentia.* C

Præfatam humiditatem circuitum non habere, inquit Hipp. qua per naturales excrementorum excretiones educi, non est apta, quæ quidem excrementa circuitum habere, dicuntur, quia certo quodam ordine, & circuitu naturæ impulsu excerni consueuerunt, in quam significationem hac voce periodos vtitur sæpè Hipp. in præsenti opere, & in lib. de Insomnijs, vt suo loco patebit. Id autem prædictæ humiditati euenit, quia vt in præcedenti textu explicauimus, per carnis substantiam dispersa est, non autem in ductibus, & porositatibus continetur, vbi excrementa naturæ instituto excernenda, residere solent.

Mar.n.31. *Vers.* 508. *Celerem circuitum faciunt.*

Hoc idem est, ac si dixisset: Calefacto per febrem sanguine, & à calore in carnis porositates attracto, excrementa ibi contenta impulsu quodam excernuntur citius, quam lege naturæ consuetum est, eorum tenuiori parte in vaporis speciem, quem spiritum vocat, insensibiliter dispersa, crassiori autem à calore attenuata, & effusa ad cutim, vndè ea excretionis species oritur, quam sudorem appellamus, & hoc modo febris ex lassitudine soluitur, idque prout plurimum die tertia euenit. D

Mar.n.31. *Vers.* 543. *Postea longo tempore in his immoretur.*

Basiliensis textus hoc in loco legit ἐγχρίεσθαι, idest fricari, Cornar. tamen videtur legisse ἐνδιατρίβεσθαι, cum transtulerit immorari. Et quamuis vtraque lectio tollerari possit, Cornarij tamen Hipp. doctrinæ magis conuenit. Qui non parum referre, existimauit ab omnigenis edulijs ingestis, aut statim, aut tempore interposito euomere; hoc enim modo antequam cibi vomitu educantur, corpus interim humectatur, & reficitur, illo autem, cum cibus statim euomitur, nihil humoris corpori accedit, indeq. corpus maximè extenuatur. Vndè Hipp. libro 3. præsentis operis vers. 343. Dum calidam, & siccam ventris intemperiem corrigeret, plurimum temporis in cibis immorandum consulit, antequam euomatur: cum paulò antè vers. 316. in refrigerante diæta, & exiccante, contrarium statuerit: dicebat enim: In cibo nè immoretur, sed quam celerrimè vomat. Præterea eandem lectionem apertè confirmant, quæ inferius Hipp. subiungit, huius curationis rationem adducens his verbis: corpus enim resiccatum, ab ingestis omnigenis edulijs id, quòd conducibile sibi ipsi est, sumit, vnaquæq. pars de singulis cibis &c. quòd quidem attractricis facultatis tantummodo est opus, hæc enim sola, quod vtile est, & amicum, trahere potest. Nam licet carnes per frictiones, & per balnea excalefactæ, à cibis, & potibus humiditatem trahant: non tamen fa- E

Mar.n.20.

Mar.n.19.

A miliare tantum attrahunt, sed quidquid proximius, & attractioni cedens magis. Quia ergò attractrix facultas in tempore opus suum perficit; meritò ab ingestis cibis immorandum esse iubet, donec venæ, & carnes repleantur in hoc casu, in quo carnes ab immodico labore exiccatæ supponuntur.

De Diæta lib. III.

Vers. 3. Quemadmodum etiam antea à me relatum est. Mar.n.1.

Idem asseruit superius in priori libro vers. 43. hoc sermone. Si quidem enim suprà hæc Mar.n.3. inuenta fuerit ciborum mensura, & laborum ad vnamquamquè naturam numerus, ità vt excessus, neque suprà, neque infrà modum fiat, inuenta sanè exactè fuerit hominibus sanitas. B Nunc verò prædicta quidem omnia inuenta sunt, qualia sint: hoc verò inuenire impossibile est &c. Qui locus, & alia satis ostendunt, hunc tertium librum eundem cum præcedentibus duobus habuisse auctorem. Vt summa admiratione digni sint, qui in re tam euidenti contrarium asserere ausi sunt.

Vers. 22. Annum quidem in quatuor partes diuidunt, &c. Mar.n.2.

Anni diuisionem antè oculos nobis proponit Hipp. qua mediate victus rationem vnicuiq. tempori congruam instituere possimus, ex qua doctrina non modo communem totius anni diuisionem, in Hyemem, Ver, Aestatem, Autumnumq. docemur, sed etiam vniuiusq. temporis in suas partes distributio innotescit. Dum enim victus rationis præcepta tradit, quo scilicet tempore diætam immutare expediat, quo anni, & mensis die vniuscuiusq. temporis principium, & finis contingant, fit manifestum, ex quibus, & Pleiadum, & Arcturi, tum exor- C tus, tum occasus, quo tempore Hipp. seculo contingerent, elicere possumus. Verba Hipp. Anni diuisio contextus clarissima sunt, quæ sumariè hæc continent. Annus in quatuor diuiditur partes, videlicet in Hyemem, Ver, Aestatem, & Autumnum. Hyems quidē à Pleiadum occasu incipit vsque ad ęquinoctium vernum. Huic succedit ver vsque ad Pleiadum exortum. Aestas deindè incipit vsquè ad Arcturi exortum, & Aequinoctium autumnale, quo tempore autumnus incipit vsque ad Pleaidum occasum. Hyems rursus quatuor habet partes, prima ab occasu Pleiadum vsque ad solstitium, & sunt dies quadragintaquatuor, secunda à solstitio in hoat vsque ad tempus, quo fauonius spirare incipit, diebus totidem constans. Tertia diebus quindecim absoluitur, à Fauonij flatu scilicet, vsque ad Arcturi exortum. Quarta & vltima pars, vsque ad æquinoctium protrahitur, & dies trigintaduo continet. Hyemi ver succedens propter eius breuitatem, & tempestatum æqualitatem non diuiditur, comprehenditurq. diebus D quinquagintatribus, ab Aequinoctio scilicet; vt dictum est, vsque ad Pleiadum exortum. Aestas verò in duas diuiditur partes: primaque ad solstitium vsque extenditur, diebusque constat trigintasex, altera à solstitio ad Arcturi exortū, & æquinoctiū diebus nonagintatribus numeratur. Autumnus tandem, & ipse indiuisibilis in Pleiadum occasum terminans, diebus quadragintaocto absoluitur, & hoc pacto fit summa totius anni dierū 365. Hęcq. fuit vera anni diuisio seculo Hipp. quam si ad nostra tempora iuxtà anni Gregoriani restitutionē reducere volumus, ità se habet; Non quidem respéctu ortus, & occasus syderum nostri temporis, quę propter motum octauæ spheræ longè nimis à priori tempore recesserunt; sed ratione habita æquinoctiorum, & solstitiorum, quæ in Gregoriana anni correctione ad priora tempora ferè reducta sunt, scilicet ad tempora, in quibus hæc Concilij Nicęni tempore contingebant, quod ab Incarnatione Domini anno 320. celebratum est. Hyems igitur, quæ Hipp. seculo ab E occasu Pleiadum diebus quadragintaquatuor antè solstitium incipiebat, hoc seculo die octaua Nouembris inciperet, nam ab eo die ad solstitium, quod die vigesimasecunda Decembris contingit: totidem intercedunt quadragintaquatuor dies, Fauonij verò flatus in diem quartum Februarij incidissent. Arcturi ortus matutinus in decimanona Februarij. Aequinoctium, quod veri dat initium, vigesimatertia Martij. Ortus Pleiadum principiū æstatis decima Maij. Solstitium æstiuū in vigesima Iunij. Arcturi exortus vespertinus, & Aequinoctium vigesimaprima Septembris. Hanc verò anni diuisionem excogitarunt antiqui, vt annuas temporum mutationes ex calido in frigidum, & ex frigido in calidum ad stata, certaque tempora reducerent, quæ quidem firmiori nota determinari posse non videbantur, quam per ortus, & oc-

casus

casus quorundam spectabilium astrorum, hæc enim, & ab omnibus nationibus obseruari possunt, & singulis annis eodem die contingere existimabantur, nondum enim obseruatum erat, propter motum octauæ sphæræ astrorum configurationes in idem tempus exactè non incidere, sed aliquantulum euariare, ità vt temporis diuturnitate insignis differentia conspiciatur. Certum est enim, hanc differentiam adeò creuisse, vt astrorum ortus, & occasus nostro seculo tardius viginti dierum spatio contingant, quam Hipp. ætate, & plus etiam pro ratione declinationis eorum ab Ecliptica, vt Astronomis est notum. Hanc diuersitatem cum nonnulli recentiorum non animaduerterint, anni tempora prædictorum astrorum configurationibus priscorum more dimetientes, ridiculam anni diuisionem constituerunt. Antiqua igitur anni diuisio ad nostra tempora redacta non ex ortu, & occasu syderum elicienda est; sed ex peragratione solis per Zodiacum, & eius cardines, à quibus, & solstitia, & æquinoctia constituuntur, quemadmodum à nobis expositum est, ex his enim caloris, & frigoris remissio, & intentio dependet, pro quorum vicissitudine anni tempora distinguuntur, non ab ortu, & occasu syderum; quæ si quid ad tempestatum alterationem concurrunt, id exiguum est, adeò vt accessus, & recessus Solis respectu, nihil omninò dici possit.

Mar.n.3. *Vers. 38. Et funambulationibus, ac cursibus per funem vti confert.*

Duas proponit exercitationum species hoc in loco Hipp. quarum priorem σχοινοβατεῖν, posteriorem κυνοδρομεῖν appellat, per funem accessus altera, altera caninus cursus verti potest: Interpres tamen videtur legisse σχοινοδρομίησι pro κυνοδρομίησι, cum verterit, & cursibus per funem. Quamuis Zuingerus communem retinens lectionem, caninos cursus exponat, eos, quibus venatores cum canibus vti solent; verum quia huiusmodi cursus à rectis, & curuis non differunt natura, etsi currentis finis diuersus sit, & de his facta est mentio, ideò Cornarij lectionem facilè amplector, ità vt duos exercitationis modos per funem factos intelligamus, qui etiam nostris temporibus vsurpari solent, primus enim est, quem accessum per funem vocat: quando quis funem appensam manibus vi brachiorum ascendit. Alter modus est, quem nos cursum ad funem interpretamur, vbi quis funem appensam tenens astantes eum percutere tentantes, attingere conatur: cuius gratia omnes hùc, & illùc currentes vehementer exercentur, ludi genus quod ad nos etiam peruenit. Quia igitur huiusmodi exercitationes in gymnasijs familiares eo tempore fortassè erant, ideò de his mentionem fecit Hipp. quatenus per eas corpora non mediocriter extenuantur.

Mar.n.3. *Vers. 58. Propterea igitur, neque tempus, neque labor excessum habet.*

Tempus in hyeme non habere excessum dicitur, quia, vt proximè dicebat, ob dierum breuitatem tempus, quo quis se exerceat, breue est, quo verò quiescat, longum, labor pariter eo tempore non habet excessum, quia cum ambiens frigidum sit, etiamsi quis vehementer laboret, non tamen citò incalescit, & defatigatur, quemadmodum vbi anni tempus calidum est.

Mar.n.5. *Vers. 91. At poma fortiora sunt, quam pro humana natura, &c.*

Fructus æstiuos, quos ὀπώρην Græci appellant, vituperat hoc in loco Hipp. non eò quod praui sint succi, aut quia facilè corrumpantur; sed quia à calore difficilè superantur, id enim significatur per illa verba, fortiores sunt, quam natura humana. Quæ quidem sententia communiter absurda censetur, quia non videtur rationabile, fructus adeò molles, & qui tam facilè elixantur, difficulter à natura superari. Cum igitur diù circa hanc difficultatem versarer, mihi videre contigit pueros quam plures eodem tempore diarrhea ex destillatione à capite correptos (fuit enim morbus eo tempore satis vulgaris) in quorũ deiectionibus nihil magis conspicuum apparebat, quam reliquiæ fructuum, qui nulla ex parte permutati erant, quo experimento permotus facilè in Hipp. deueni sententiam, tale edulium difficulter admodum concoqui in ventriculo, cuius ratio duplex afferri meo indicio potest, altera est, fructuum substantiæ densitas; nam etsi molles sint, eorum tamen caro, cum poris careat, densa redditur, ità vt à calore non facilè penetrari possit; altera causa est, eorum friabilitas, & lentoris penuria; quæ efficit, vt quamuis diligenter masticentur, nunquam tamen adherentem consistentiam partes inuicem accipiunt, sed semper disgregatæ permanent; ità vt calor in eas agere non possit, sed veluti dispersus euanescit, nec in ipsis imprimitur. Quæ duo vitia in fructibus respiciens Hipp. subiungit: si verò quis cum cibis edat, non delinquet, alij enim cibi cum fructibus comesti prædicta vitia non mediocriter corrigere possunt, nam & porositates, & consistentiam illis

De fructibus

impar-

A impartiuntur, quibus mediantibus calor innatus eorum ſubſtantiam peruadere: & proprias
vires in eos imprimere poteſt. Perperam igitur quamplurimi medicorum fructus antè alios
cibos manducari iubent, quia facile, (vt ipſi crediderunt) in ventriculo corrumpuntur, hac
enim raciocinatione dupliciter peccant, primò in conſequentiæ deductione, quia ſi facilè
corrumpuntur, poſt alios cibos eos aſſumere, oporteret, vt primi à ventriculo deſcendant;
alibi enim, vt de Aff. ſect. 2. verſ. 122. & ratione, & Hipp. auctoritate demonſtrauimus, quæ Mar. n. 39.
primo loco aſſumuntur, ea poſtremò deſcendere. Peccant ſecundo, quia demonſtrare non
poſſunt, fructus præ alijs cibis facilè in ventriculo corrumpi. imò ſi ex ijs, quæ exterius con-
tingunt, hanc rem indagare voluerimus, totum contrarium fateri cogentur, nam longè citius,
& caro, & piſces corrumpuntur, quam multa horum fructuum genera, quæ vt corruptibilia
damnantur; quinimò minus noxij cenſentur, qui præ alijs citiſſimè corrumpuntur, vt ficus,
B quæ ad veſperam adſeruatæ ferè aceſcunt, & primas inter horarios fructus habere laudes no-
uimus. Præterea ſi vomitiones, quæ ex alimentorum corruptione contingunt, conſideran-
tur, cætera edulia corrupta, & guſtu, & viſu, odoreque percipiuntur, interquæ ſoli fructus in
corrupti, & odore, & ſapore, coloreq. naturali apparent. Quarè Hipp. qui ſolus omnia rectè, &
diligenter obſeruauit, longè diuerſam rationem adducit, cur fructus poſt alios cibos aſſumpti
lædant, quam corruptionis facilitatem. Ità enim loquitur lib. de Affect. ſect. 2. ver. 279. Mar. n. 51.
Poma, & Fructus, tum mollis, tum duri corticis, propterea poſt cibum moleſtiora ſunt, & ſa-
no, & debili; quia corpus eius, qui cibum aſſumpſit, ſolum ab ipſis humores trahit, ſi verò ie-
iunus quis edat, plures, quæ ſententia, quia aliquid obſcuritatis in ſe continet, ideò noſtra ex-
poſitione eget, eam igitur adeat lector, quia, quæ eo in loco adduximus, præſenti diſputa-
tioni ſatis accommodata ſunt, quæ in ſummarium redacta de fructibus doctrinam hanc con-
C ſtituunt. Omnes malos eſſe, quia calori innato maximè reſiſtunt, minus tamen noxios fo-
re, ſi alijs edulijs permixti, inter cibum comedantur, peſſimos autem, ſi poſtrema menſa,
minoriſque tandem malitiæ eſſe, ſi antè alios cibos vſurpentur, quorum rationem ibidem
inuenies.

Verſ. 143. Et ſi æſtas fuerit, impranſus degat, ſi non fuerit æſtas, parum comedat, & de Mar. n. 8.
cæna, quam ſumere ſolebat, dimidium detrahat.

Hæc videntur aduerſari omninò ijs, quæ ſupra verſ. 24. ſunt tradita: dum in hyeme ſe- Mar. n. 3.
mel tantum in die comedere conſuleret, bis verò in æſtate. An hic fortaſsè prandium de-
trahit in æſtate, quia repletionem, quamcitius tollere intendit, antèquam morbus indè
erumpat? Nam celerius morbi à corporis repletione hoc tempore oriuntur, quam in hye-
me, in quo ob aeris frigiditatem, & calidi innati firmitudinem humores, non ità facilè alte-
D rantur: quemadmodum in æſtate: ità, vt hoc tempore ſtatim tollenda ſit: paulatim verò in
hyeme, id fieri poſſit? Nam eadem ratione ex oſſis fractura febrem oriri, in hyeme quidem
antè 14. diem: in æſtate poſt ſeptimum adnotauit lib. de Vulner. cap. verſ. 305. Mar. n. 27.

Verſ. 155. Secretionem iam remittit intrò, præ circuitus violentia. Mar. n. 9.

Dum corpus repletum eſt adeò, vt ingeſtum alimentum non ſuſcipiat, tunc facultas expul-
trix inſurgit, & intrò expellit, quod eam aggrauat, & moleſtat, aliàs enim ſæpius indicatum
eſt à nobis, circuitus nomine intelligere Hipp. naturalis facultatis operationes, quæ circa ali-
menti coctionem, diſtributionem, & excrementorum expulſionem verſantur.

Verſ. 198. Quibuſdam quidem venter concoquit cibum &c. Mar. n. 12.

Repletionis genus, de quò hoc in loco mentionem facit Hipp. manifeſtum facit, quam
longè à veritate aberrauerit Gal. in naturæ operibus indagandis, quæ circa ventriculi con-
E coctionem conſiſtunt, Lib. enim 3. de Natur. facult. cap. 7. & alijs in locis, exiſtimauit ven-
triculum cibos ingeſtos concoquere, vt ijſdem nutriatur, quibus poſtquam ſaturatus eſt, re-
ſiduum iam concoctum, tanquam ſibi inutile, expellere. Quandoquidem reuera cibus etiam
perfectè concoctus à ventriculo nõ expellitur: imò neque humores præter naturam in eo exi-
ſtentes: niſi poſtquam vehementem, naturæq. infeſtam qualitatem acquiſiere, aut ea co-
pia peccant, vt natura indè maximè irritetur, quo caſu naturæ motus fit manifeſtus, ſiuè
per ſuperiora mediante vomitu ea expellat; ſiuè per inferiora diarrhea excitata detru-
dantur: Ventriculus enim ea natura confectus eſt, vt non facilè ab occurrentibus lædatur,
quemadmodum cæteræ partes, idque à ſummo opificè factum eſt: quia cum omnigenum,

& di-

& diuersorum futurum esset receptaculum, si sensu exacto præditus fuisset, plurimos cibos assumptos repellere cum animantis incommodo, fuisset coactus. Quia igitur non facilè alteratur, & irritatur, ideò cibos iam concoctos, etsi saturatus, non expellit, sed ipsis gaudens velut promptuarium quoddam retinet, vt indè perpetuus fomes calori innato subministrari possit. Trahit ergò totum corpus alimentum à ventriculo non expellitur ab eo. Quam quidem veritatem cum dissimulare non potuerit idem Gal. lib. 4. de vsu part. venas, quæ sursum à portis ferunt ex ventriculo, & intestinis nutrimentum, attrahere confessus est, cuius inconstantiæ causa censenda est affectus vehementia, qua aduersus Asclepiadem disputans, vniuersales membrorum actiones, & communi vsui inseruientes cum vniuscuiusque propria confundit. Dum enim cap. 6. citati de Nat. facult. demonstrat, omnibus particulis insitam esse facultatem attrahendi familiare, illudque retinendi, & concoquendi, expellendique, quod alienum est: vera proponit, cæterum hæ facultates non eodem modo operantur in particulis, dum communi vsui inseruiunt, ac quando sibi ipsis tantummodo prospiciunt, nam v.g. ventriculus, vt pars simplex corporis, quæ continua nutritione eget, prædictis quatuor facultatibus ità vtitur, vt nullo tempore ab operatione cessent, attrahendo nutrimentum, retinendo, concoquendo, & expellendo, quamuis motus isti sensum penitus lateant, vt quod continuò à calore dissipatur restaurari queat: eodem modo, quo lucernæ accensum ellychnium oleum continuò attrahit, retinet, comburitq. & indè genitas fuligines expellit. Si verò vt instrumentum coctionis alimenti toti corpori inseruiens consideretur, diuersò modò iisdem facultatibus vtitur: quæ sicuti euidentius propria munia exercent, ità eas semper operari, non est necesse, sed tantummodo quando exigit necessitas. Nam expultrix, tantum modò necessaria est, quando in ventriculo existunt ea, quæ coctionem insigniter alterare, aut quouis modò corpus lædere possunt, quod rarò contingit, tunc enim excitatur facultas ad ea expellenda, vndè & vomitiones spontinæ, aliique fluxiones succedunt, quas quotidie homines incurrunt, alioqui enim expultrix facultas ventriculi ociatur; quandoquidem chylus, etiam perfectè concoctus non est naturæ adeò molestus, vt expellere cogatur, igitur eum retinet, quousq. corporis partes alimento indigæ illum attrahant: quæ quidem attractio, dum nō fit aut imperfectè, illud repletionis genus oritur, de quo Hipp. hoc in loco verba facit. Nam (vt ipse ait) venter quidem concoquit cibum, carnes verò non suscipiunt. Alimentumq. intus manens flatum inducit: & cætera, quæ in textu verbis satis manifestis referuntur. Hanc repletionem nostris temporibus homines frequenter incurrunt, propter ociosam vitam, quam antiquorum respectu nos ducimus, vulgusque ventriculi cruditatem appellat, etiam si nullum adsit in eo vitium, cuius rei illud euidens argumentum est, quia taliter affecti melius habent, si exerceantur, quam si multum dormiant, eò quod vitium est in distributione, quæ per exercitationes corroboratur; non in concoctione, quæ somno potius eget, quam labore, & hoc adnotare volui, quia medicorum pleriq. in huiusmodi affectibus ventriculo remedia adhibentes, intentum finem nunquam assequuntur, sed illum importunis frequentibusq. remedijs lacessentes ex simplici morbo duplicem faciunt.

Mar. n. 14. *Vers. 229. Et plus est, quod de carne colliquatur, præ labore quam quod expurgatur præ circuitu.*

Exercitationes duo præstare maximè solent, humiditatem enim ex corpore detrahunt, & naturalem excrementorum expulsionem adiuuant, primum efficiunt exercitationes magnæ, & viribus corporis vehementer innitentibus, secundum verò præstant celeres, & non violentæ. Admonet ergò Hipp. hoc repletionis genus, de quo in textu, homines incurrere propter exercitationes magnas, & violenter factas, à quibus maxima fit colliquatio carnis, & humidi substantifici dissipatio, minimum verò excrementi vitiosi excernitur, quod in corpore permanens succos bonos alterat, & corrumpit: vndè mala consequitur nutritio, quam cutis color vitiosus indicat, & acidi ructus, quia cum cutis decolor ab alijs etiam causis fieri soleat, hæ à præsenti distinguuntur acido ructu. His cognitis iam patet, præsenti malo opportunam Hipp. curationem præscribere, primo per humoris noxij expurgationem, quæ celeriter fit potato helleboro, tutius verò per vomitiones, de quibus in textu, secundo per exercitationes paucas quidem, veruntamen velociores, vt excrementorum naturalis ex-

purgatio

A purgatio perficiatur, contextus verba, & eorum sensus sunt manifesta, vt maiori explicatione non egeant.

Vers. 286. Secessus non putrefactus per aluum abit. Mar.n.18.

Quamuis hæc vox ἄσηπτον, quæ non putrefactum propriè significat, aliquando pro inconcocto, & crudo vsurpari soleat, Galeno adnotante sect. 2. aph. 1. hoc tamen loco in propria significatione accipienda est, putrefactionem enim ciborum intelligit Hipp. quam corruptionem vulgari sermone appellare solemus, & hanc peculiariter excreta indicant, de quibus Hipp. in textu. Quapropter alui excretiones vltrà modum fluentes vitio ventriculi, sunt in triplici differentia, nam aut excernuntur putrefacta, aut cruda, aut inter vtraque media. Putrefacta rursus deijciuntur, vel quia cibi postquam perfectam coctionem in ventriculo sunt consecuti, non distribuuntur, vt decet: sed ibi diutius permanentes calorem primo conci-
B piunt excedentem, indè verò putrescunt, cuius putredinis vigore acriores effecti, nimo de facultatem irritant ad expulsionem, sed intestina in transitu exulcerando dysenteriam inducunt, & de hac affectione pertractauit Hipp. superius ver. 198. ibi. Quibusdam venter Mar.n.12.
quidem concoquit cibum, carnes verò non suscipiunt &c. Excernuntur secundo loco putrefacta, quando ob calidam, & humidam ventriculi intemperiem cibi loco coctionis, putredinem acquirunt, & de affectione hac tractatur inferius ver. 299. vbi hæc habentur, sunt etiam, Mar.n.19.
quibus secessus liquidus, & putrefactus per aluum abit &c. Altera secessuum differentia est, per quam cruda deijciuntur, fitque quando excretiones non modo liquidæ sunt, sed etiam in ipsis ciborum inconcoctorum reliquiæ apparent. Et de hac pertractauit paulò superius ver. 269. vbi incipit. Quidam etiam talia perpetiuntur, secedit ipsis cibus per aluum liqui- Mar.n.17.
dus inconcoctus, velut ex lienteria, & dolorem nullum exhibet, & quæ sequuntur, hancque
C deiectionum speciem describens lib. de salub. Diæta inquit, & recrementa ciborum speciem referentia, ac cruda habet. Causam verò præfatæ affectionis reducit Hipp. in frigidam, & humidam ventriculi intemperiem: quatenus propter frigiditatem cibi non concoquuntur, propter humiditatem verò secedunt. Tertiò tandem loco secessus copiosi contingunt non putrefactorum, nec crudorum, sed in quadam dispositione inter hæc media, quam non putrefactorum deiectionem vocat, eiusque causam in frigidam, siccamq. ventriculi intemperiem reijcit, & de hac in præsenti textu agitur, per hancq. corpus extenuari ait, quia cibis ingestis non fruitur. Non fruitur autem, quia cum coctionem non acquirant conuenientem, à particulis ipsis non attrahuntur, vndè in ventre conculcati, necesse est, vt tandem descendant, copiosaq. excretio contingat, quia eorum paucum in corporis nutritionem absumptum sit, ex quo differentia patet inter hanc, & præcedentem affectionem, in illa enim
D propter humiditatem cibi citò descendunt, in hac verò ob siccitatem post longum tempus excernuntur, & quia diù morantur in ventre, ideò euenit, vt etiam si non perfectè concoquantur, alterentur tamen adeò, vt ciborum reliquiæ in deiectionibus non appareant, velut in præcedentibus. Non putrescunt verò in hac affectione, etiam si diutius retineantur ob frigiditatem, & siccitatem, quæ putredini penitus aduersatur. Vt verò præsens doctrina aliquid vtilitatis in praxi afferat, prædictarum affectionum peculiaria signa adnotanda sunt. Signa igitur prioris affectionis, in qua putrefacta deijciuntur, sunt hæc. Aluus perpetuò liquida est, excretaq. varias humorum species referunt, vndè hunc morbum diarrhœam vocari, ait Hipp. his signis excretionum fætor accedit putredinis soboles, qui in alijs non sentitur, aut omninò exiguus, in excretioneq. dolor adest propter mordacitatem, quam in transitu humores inducunt, quæ tanta est, vt ad intestinorum exulcerationem, & dysenteriam mor-
E bus sæpe deueniat. In secunda affectione deiectiones sunt liquidæ velut in priori: non tamen humorum speciem referunt, sed potiùs ingestorum, quorum partes impermutatæ in deiectionibus manifestè conspiciuntur, excernuntur pariter sine dolore, vt non multo postquam ingesta sunt. In postrema tandem deiectiones copiosæ sunt quidem, non tamen adeò liquidæ, velut in præcedentibus: nullumq. habent fœtorem, aut quàm minimum: quemadmodum etiam in præcedenti: à qua in eo etiam distinguitur, quia post longum tempus, ex quo ingesta sunt deijciuntur, ciborumque nullum apparet vestigium, & sine dolore eorum fit excretio.

De Insomnijs. A

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Hunc librum de Insomnijs doctissimis comētarijs illustrauit Iulius Cæsar Scaliger, quibus si quæ in suis tabulis adnotauit Zuingerus, associentur, quid in eo dubitandum sit, exiguum erit, vt mirum non sit, si nos sicco (vt dicunt pede) hoc opus pertransiuerimus.

Mar.n.3. *Vers. 31. Repletione enim aliqua intus, facta segregatio quædam contigit, quæ animam perturbauit.*

Reddit rationem Hipp. propter quam excessus repletionis, de qua proximè est locutus, per insomnium cognoscatur, & inquit id euenire, quia repletione intus facta, humorum sequitur disgregatio, dum qui cæteris præstat, ab alijs separatur. Huiusmodi autem segregatione facta, antequam morbus aliquis constituatur, anima perturbatur: cuius perturbationis indicium in somnis præbet. Certum est enim hoc in loco, quemadmodum pluries in toto opere vocem ἀπόκρισιν, non excretionem à corpore significare, sed dissolutionem illius mixtionis, per quam omnes humores simul vnicam substantiam instituere videntur, qua disgregatione facta non longè post morbus conspicuus fit. Scimus enim inter causas morborum vniuersales, humorum disgregationem adnumerari, vt lib. de Nat. hum. nos docuit Hipp. B

Mar.n.9. *Vers. 100. Huic confert cursibus circularibus velocibus vti, &c.*

Cursus licet inter exercitationes effatu dignas enumerari possint, non tamen corpus adeò extenuant: quemadmodum cæteræ exercitationes, quæ violentia, & maximo conatu fiunt, per has enim carnes colliquescunt, & exhauriuntur: quæ cursibus diffusæ & excalefactæ humiditatibus vice versa replentur, licet modo plus, modo minus pro varietate, & diuersitate cursuum. Namque recti, vel etiam curui, vt 2. de Diæta vers. 456. adnotauimus, omnium maximè replent carnes, minimum verò euacuant, circulares verò inter cursus maximè euacuant, ob rationem ibi assignatā: non tamen corpus exhauriunt omninò: vt meritò in præsenti casu probentur, in quo excrementa excerni necesse est, colliquationē tamen euitare oportet. C

Mar.n.14. *Vers. 136. Terram, aut domum moueri videre, sano quidem, &c.*

Quia terram moueri in somnis videre mutationē à statu præsenti significat, ideò sano ægritudinem, laboranti verò sanitatem portendit; quo stante sanus diętam consuetam permutare debet, vt hac mutatione mediante corpus in statum præsenti contrarium, & qui morbosum continet apparatum, transmutetur, idque important verba illa ἀπὸ γὰρ τῆς ὑπαρχούσης κινέεται ἅπαν τὸ σῶμα, hoc est, à præsenti enim statu transmutatur totum corpus, sed cur totum corpus? qnia ex hoc insomnio non indicatur, quæ pars corpori imminentem affectionem passura sit, quemadmodum in supradictorum quamplurimis, quarè vt imminenti morbo occurramus tutò, vniuersum corpus à præsenti statu remouere oportet, iuxtà modum in textu propositū. Iubet enim, vt primum patiens vomat, per vomitum enim licet partes superiores immediatè euacuentur. Vndè Hipp. in morborum præsentium curatione superiores partes infestantium per superiora euacuationem perpetuò obseruabit, per inferiora verò cum partes inferiores afficiuntur: iuxtà illud aphoristicum: Dolores suprà septum transuersum, qui purgatione egent, &c. nihilominus ad totum corpus euacuandum aptior via est vomitus, quam alui deiectio: eò quod, vt dicebat idem Hipp. lib. 1. de Diæta, ventriculus omnibus dat, & ab omnibus accipit, & ideò in cuiuslibet partis imminenti morbo præseruationis gratia vomitionibus semper vsus est Hipp. quod certè consideratione dignum est, nunquam verò purgatione per inferiora. Ad totius igitur purgationem primo vomitum facit, deindè corpore paulatim refecto vomitum repetit, & hoc pacto totum corpus à præsenti statu transmutatur. Qui verò ægrotat, eòquod mutationem in meliorem statum expectat, ideò diætam immutare nullo modo debet, sed expectare mutationem per insomnium præuisam, à morboso statu in sanum. D E

Mar.n.15. *Vers. 149. Ptissanæ succo decocto.*

Succum coctum ptissanæ dixit ad differentiam ipsius, qui contusione paratur, ex quo docemur, duplici modo Hipp. ptissanam parare consueuisse, primo quidem mediante longa elixatione in aqua, quòusque in cremorem sorbitioni aptum verteretur, & hanc ptissanam co-

ctam

A ctiam appellauit. Altero autem hordeum crudũ in tenuem pollinẽ reducendo: indè verò aquæ
sufficienti affusa, mediãte breuiori elixatione, in sorbitionẽ reducebat, & hæc ptissana contusa
appellari potest. Qui quidẽ modi sicuti diuersi sunt inter se, ita ptissanas facultate inter se di-
uersas constituunt, quæ etiam diuersos habere debent vsus, quæ enim decoctione paratur, per
longam elixationem aquæ facultatem magis recipit: vndè nutrit minus, refrigeratque ma-
gis, atque humectat: & ideò hæc præstat in morbis acutis, & vbi maior intentio adest refri-
gerandi, vt euenit in præsenti casu, est etiam lubrica magis, & ideò præfertur in ijs morbis,
in quibus humores fluidos esse oportet. Quæ verò contusione conficitur, tunc preferenda
venit, quando necessitas refrigerandi vrget, & humorum acrimoniam contemperandi, non
tamen expedit humectare, & laxare corpus, sed exiccare leuiter, & humorum motum com-
pescere, & ideò nos ea vsi sumus frequenter in catarrho tenui, & in omnibus fluxionibus à
B materia acri dependentibus, & fœlicissimo successu. Vndè constat, Galenum iniuste damnas-
se ptissanam contusione paratam, & præter Hipp. consilium, ab arte, tum medica, tum coqui-
naria penitus reijciendam existimasse 1. Alim. 9.

De Alimento.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Hunc librum adeò concisè scripsit Hipp. vt quamuis Gal. commentarijs eum explanare
tentauerit, & post eum Franciscus Valesius viri doctissimus, adhuc tamen salebrosus remanet,
& latebris plenus, ità vt nobis quoque in eum insudandi relictus fuerit locus. Quid verò no-
C stri præstiterint conatus, videbunt lectores.

Vers. 3. In his formæ, ac quantitas adest ad quædam, & ad tot. Mar. n. 1.

Nomine alimenti cibus, & potus significatur: quandoquidem his quotidie in alimentum
vtimur, & ideò hoc tanquam genus in species, diuidens Hipp. illum siccum alimentum, hoc
humidum appellat, & quamuis alimentum quatenus tale nullo modo corpus alterare debe-
ret: id enim peculiare est medicamenti; pauca tamen sunt, à quibus corpus aliqua ex parte
non alteretur, quæ respiciens Hipp. nomine alimenti non simplex intelligit; & quod solum-
modo pati contingit, sed quo communiter homines vtuntur, quodque plurimum quidem
pati, aliqua tamen ex parte agere in corpus, aptum existit, respectu igitur facultatis, per quam
agit hoc in loco Hipp. considerat in alimento, & speciem, seu ideam, secundum quam vnum
ab altero differt, & quantitatem, pro cuius diuersitate diuersi etiam effectus contingunt, quæ
D duo vt significaret dixit: & ad quædam nempè vtile est, quæ scilicet ad facultatem ipsius ali-
menti spectant, & ad tot, siuè potius ad tanta, vox enim τοσαυτος, qua Hipp. vtitur, tã continuæ,
quam discretæ quantitati accõmodatur, & per hanc exprimit actionis magnitudinẽ, vt exem-
pli gratia. Ptissana ratione propriæ formæ ad quædam vtilis est, quia & nutrit, & lenit, refri-
geratq. respectu verò magnitudinis, prædictos effectus operatur, vel debiliter, vel efficaciter.

Vers. 4. Auget autem, & corroborat, & incarnat, & assimilat, &c. Mar. n. 1.

Enumerare incipit alimentorum virtutes, quæ à propria forma dependent. Nam hi omnes
sunt effectus, qui simpliciter ab alimento contingunt; non fœtui in vtero existenti tantum-
modo: sed etiam postquam ab vtero egressus est, quis enim negare audebit corpora extrà
vterum ex alimento augumentum suscipere; dummodo augumenti sint capacia? corroborat
etiam, quod vnusquisq. in se ipso experitur, quum ex inedia, aut simili causa debilitatus, as-
E sumpto alimento statim corroboratur. Incarnat etiam, quando vlcera carne replentur; cum
eadem sit materia, quæ carnem deperditam reparat, & quæ eandem conseruat, & nutrit,
vndè Hipp. ea, quæ vlceribus adueniunt, ad cibos referens lib. de locis in Hom. sect. 2. vers. Mar. n. 47.
180. ità habet. Renutrita enim à cibis caro propulsat eam, quæ à medicamento putrefa-
cta est, & simul cum natura debellat. Assimilat etiam, hoc est similem conseruat naturam
in parte, quam nutrit, non in figura tantum, sed etiam iuxtà colorem, mollitiem, aliaque
huius generis, idque præstat alimentum, quod est simplicissimum, & medicæ facultatis habet
minimum, ità, vt à calore insito partis nutritæ vincatur, & secundum substantiam, & secundum
quantitatem, quod etiam Gal. lib. 3. de temper. cap. 4. testatur, id enim importat illa verba

 con-

contextus: quando id, quod superingeritur, alimentum scilicet, superatur, id verò, quod prius inest (hoc est affectiones, & qualitates partis nutritæ) superat ipsum. Alimentum tandem dissimilia facit: hoc est corpus à proprio statu remouet, idque præstat virtute medicinalis facultatis, quam in se continet, quam quidem facultatem designauit Hipp. illis verbis: Iuxtà vniuscuiusq. naturam, & facultatem, quæ ab initio adest, quæ postrema verba dicta sunt, vt excluderentur actuales qualitates v. g. quando alimentum facultate refrigerans actu calidum exhibetur, quia id non calefacit, sed refrigerat iuxtà facultatem, quam ab initio habuit, hoc est, antequam calefieret. Huius ergo naturæ alimenta secundum substantiam à calore innato superantur, secundum qualitates verò non omninò, quando ab his corpus alterari contingit. Hanc doctrinam à præceptore mutuatam Gal. 3. de temperam. citato capite inseruit, eamque vt propriam exornauit, & illustrauit. A

Mar.n.1. *Vers. 8. Exile autem fit.* B

Hæc est alia alimenti facultas, propter quam ipsum alimentum aliquando citius consumitur, aliquando serius, iuxtà quam dicimus, alimentum aliud esse forte, quia eius actio diutius perdurat, vt nouo alimento corpus tam citò non egeat, aliud debile, & quod citò dissipatur: vndè frequētiori restauratione opus est, hancq. facultatē significauit illis verbis, exile autē fit.

Mar.n.1. *Vers. 10. Destruit autem vtrumque in tempore, &c.*

Postremam alimenti potestatem recenset, per quam alimentum aliquod extenuans dicitur, eo quod assumptum breui tempore destruit vtrunque, alimentum nempè, quod per singulas cibationes superingestum est, & quod iam antè solidis partibus appositum est, extenuantia enim assumpta non alimentum modò ex ipsis cibis adueniens dissoluunt, ità vt quam minimum nutriant, sed suum etiam solidis partibus appositum absumunt, vt mirum non sit, si corpora ab illis extenuentur. Huiusmodi edulia ergò citò destruere dicuntur, sicuti his contraria post tempus, idest, tardius, idque efficiunt, non equidem eò quod verè extenuent, verum quia corpus per abstinentiam alimenti extenuatur, idque serius euenit ijs, qui extenuantibus contraria alimenta assumunt, quam qui extenuantibus vtuntur. C

Mar.n.1. *Vers. 12. Et propriam quidem formam producit, priorē verò aliquando, & priores destruit.*

Vnum notat pulcherrimum circa naturam extenuantium. Nam propriam formam, idest, facultatem extenuantem, & substantiæ tenuitatem cæteris communicant perpetuò, non tamen quæ extenuantem suscipiunt qualitatem, semper propriam amittunt, quod quidem verissimum est. Si quis enim cum alimento calefaciente extenuans quidpiam assumat, v. g. acetum, alimentum illud cum aceto assumptum tenuium partium fit quidem, verùm propriā facultate non necessario priuatur, ità vt cum calidum sit, frigidum euadat, id enim aliquando euenit, aliquando non, & hoc modo attenuans semper propriam formam producit, quia semper extenuat, priorem verò quam alimentum habebat, antequam extenuans redderetur, aliquando destruit, non tamen necessario & semper. Verùm cur addidit Hipp. & priores? Quia alimenta non vnica facultate (hanc ideam vocat Hipp.) constant, sed pluribus: vndè aliquando vna idea tantum immutatur: aliquando plures, vt gratia exempli. Acetum melli admixtum facultatem incidentem melli impartitur: non tamen abstergentem, & calefacientem virtutem mellis destruit. Idemque acetum farri, aut alicæ in pauca quantitate permixtum, non solum incidentem facultatē illis tribuit, sed etiam eorum facultates destruit, & si non omnes, nam licet virtutem eorum incrassantem tollat, humectantem tamen auferre non potest, sicque formam earum destruere dicitur, non formas: quod tunc eueniret, quando in ea quantitate apponeretur, vt & refrigerantem, & exiccantem virtutem imprimendo, in naturam penitus contrariam transmutarent, & hæc dicta sint gratia exempli ad clariorem doctrinam eorum, quæ ab Hipp. proponuntur. D E

Mar.n.5. *Vers. 58. Labores totius, & partis, & magnitudinis signa, &c.*

Morborum diuisionem proposuit superius, signaq. vndè eorum magnitudo, aut paruitas discernatur, proposuit nobis. Nunc verò præfatas morborum differentias bimembri diuisione comprehendens, inquit, labores, idest morbos, esse & totius, & partis, quorum signa exponēs, quibus, &c. magnitudo, & paruitas morborum dignoscatur; in quadam relatione consistere nos admonet, ita vt illud signum magni morbi inditium esse dicatur, quod minori comparatum, est magnum, & è contrà minus signum dicitur maioris respectu, ex quo sequitur

nullum

A nullum signum simpliciter ex se magni esse, aut parui morbi signum, quia signum quodlibet non mutata magnitudine, aliquando magni morbi erit signum, aliquando parui, id enim significant verba illa. Et ab vtrisque ad maius, & ab vtrisque ad minus, v.g. spirandi difficultas leuis, signum est pleuritidis paruæ; in febre autem, etiam si exigua sit, magnam tamen febrem indicat, quia in febre nulla adest spirandi difficultas, nisi magna sit; secus autem in pleuritide, quæ necessariò spirandi difficultatem adiunctam habet.

Vers. 63. Raritas corporis ad perspirationem, quibus amplius, &c. Mar.n.6.

Si corpora rariora mediante perspiratione semper dissipantur magis, è contra densiora minus, frustrà apposita est particula illa, quibus amplius aufertur, & altera, quibus minus aufertur, cum igitur superfluis nunquam vtatur Hipp. dicendum est, non absque ratione appositā esse. Rariora enim corpora non semper plurimum dissipantur, quandoquidem ad dissipatio-
B nem corporum non sufficit sola raritas, cum internus calor & ipse concurrat, sine quo non fit dissipatio, aut quàm minima, & ideò muliebre corpus, quod virili comparatum, rarius esse statutum est à præceptore lib. 1. Morb. Mul. à principio, minus dissipatur, quam virile, quia frigidius est natura. Iure meritò igitur Hipp. apposuit conditionem illam, quibus amplius aufertur, & aliam, quibus minus aufertur. Quicunque igitur ob corporis raritatem plurimum transpirationis habent, hi saniores sunt, eò quod excrementa non retinentur, à quibus morbi pro maiori parte oriri consueuerunt, contrà verò, qui ob corporis densitatem minimum transpirant, hi morbis sunt magis dispositi ob causam prædictæ contrariam. Scio hos à causis externis minus lædi, illos verò ab internis, verùm quia frequentius ab internis causis ægrotamus, verum est dicere: qui plus transpirant, saniores esse, quam qui minus. Reliqua in textu enarrata, sicuti manifesta sunt, ita & vera, & rationabilia. Concluditq. tandem, hæc non
C modo in toto corpore verificari, sed etiam in qualibet eius particula.

Vers. 68. Pulmo contrarium corpori, &c. Mar.n.6.

Siue per alimentum hoc in loco intelligas aerem, quem inspirando atrahimus pulmone mediante, vt exponit Valesius, siue tenuissimum sanguinem, & spirituosum, vt voluit Galen. vtroq. modo Hipp. sententia vera est, quamuis Gal. sententiam præferrem semper, cum non sit peculiare pulmonum aerem attrahere, & eodem frui, quando totum corpus aere fruitur mediante transpiratione, quæ fit per cutim, imò cerebrum ipsum aerem per nares trahit adse, eoque non solum fruitur, sed etiam haud minus, quam pulmo ad totum corpus transmittit, vt ipse testatur Hipp. lib. de Morb. sac. vers. 328.

Vers. 70. Verum antiquius, & primordiale alimentum per abdomen vmbilicus. Mar.n.7.

Dum hoc in loco asserit Hipp. antiquius, & primarium alimentum per abdomen, & vm-
D bilicum in fœtus nutritionem procedere, non ideò excluditur illud, quo idem sugēdo ore sub forma lactis in vtero fruitur, id attestante, & confirmante Hipp. multis in locis, potissimum verò libro de Carnibus vers. 80. In cuius loci explicatione Præceptoris sententiam, quam plerique absurdam censent verissimam esse, & ratione, & particulari obseruatione demonstrauimus, conceditur enim fœtum in vtero existentem primum, & præcipuum alimentum per vmbilicum recipere, quia facta conceptione statim maternum sanguinem ad se trahit embrio, eoque fruitur; lacte autem non prius fruitur, quam moueri incipiat; quod ante tertium mensem non euenit, eodem met attestante Hipp. lib. de Nat. Pueri vers. 242. Vndè summa cum ratione primum alimentum per vmbilicum procedere dicimus, secundarium verò per os, cuius principium in masculis fit tertio mense: in fœmellis verò quarto pro maiori parte, & hæc adnotare volui propter eos, qui contradictiones in Hipp. doctrina adnotare Mar.n.8.
E profitentur, summam indè gloriam comparare existimantes.

Vers. 99. Ossium alimentum ex confractione, &c. Mar.n.11.

Zuingerus Gal. præmonstrante obscuritatem Aedipo dignam (vt Valesio visum est) huic sententiæ ademit, indicans, Hipp. intentionem esse, demonstrare ex ossium confractione eorum alimentum commensurari posse, quia cum eorum consolidatio ab alimento contingat, quæ citius coalescunt, eadem alimento frui vberiore, est rationabile, quæ quidem alimenti quantitas, proportione, & mensura quadam procedit iuxtà tempus, in quo singula ossa coalescere obseruatum est. Nasus enim in decem diebus, costæ, maxilla, & clauicula viginti, & sic de singulis in textu recensitis, quæ omnia adamussim respondent ijs, quæ lib. de Fracturis

sunt determinata, ex his autem colligitur, partes nostri corporis non æquale omnes virium robur habere, sed alias vehementius, alias debilius alimentum attrahere; quod aliundè quam à robore virium euenire non potest. A

Mar.n.11. *Vers.104. Et in humidis, & in siccis detrahit, & apponit idem.*

Hanc sententiam cum superiori annectendam censeo, ità vt doceat Hipp. alimenti quantitate detracta corpus extenuari posse, eademque aucta repleri: etiamsi alimenti facultas ex sui natura talis non sit, vt extenuans, aut incrassans dici debeat. Quamuis enim alimentum facultate extenuans, corpus extenuare aptum sit, etiamsi in magna quantitate, & ad satietatem quis eo vtatur. Sunt tamen quidam, qui ob facultatis naturalis robur, & propter peculiarem temperamenti dispositionem, ex vsu extenuantium cibariorum, & quæ minimum nutrimenti præstant, incrassantur: dummodo ijs ad satietatem vtantur. Hoc igitur pacto moles alimenti melior dicitur ad reficiendum, quam potentia, quod, & in humidis, & in siccis verificatur, quandoquidem vnum, & idem alimentum detrahit, si in pauca quantitate, apponit autem, si in maiori assumatur, & vni quidem detrahit idem alimentum, alteri autem apponit, idque propter temperamenti diuersitatem contingit. B

De humidorum, seu liquidorum vsu.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

In hoc doctissimo de humidorum vsu inscripto libro, quem ab Hipp. bibliotheca segregare, & perennis doctrinæ modus, dicendi stylus non permittit, tractat Hipp. de simplicium liquidorum facultatibus, quibus ars medica exterius admotis vti maximè solet. Eaque ad quatuor capita reducit, quandoquidem hæc sunt, aut aqua potabilis, aut aqua salsa, siue marina, aut acetum, aut denique vinum, hæc quippè quàm sæpissimè in vsum medicum venire consueuerunt. De his igitur agit Hipp. tam solida, & perfecta methodo, vt non possim satis mirari Zuingerum methodicæ doctrinæ professorem, qui hunc librum inter ἀμεθόδοις & ὑπομνηματικοῖς reponendum censuit, cujus opinio quantum veritati accedat summa totius tractationis indicabit, quæ est hæc. In principio igitur operis tractationem aquæ exorditur, cujus quidem natura duplex est, vel enim dulcis est, quam ipse potabilem vocat, vel salsa, quæ etsi à natura talis producatur, & in mari, & in fontibus quibusdam; arte tamen confici potest, sale in aqua dulci liquefacto. Hancque salsuginosam dicit, illam mare appellat. Primo igitur aquæ potabilis vsum in communi demonstrat, eiusdemq. vtilitates generales enumerat à versiculo secundo ad quartum, indè verò vsque ad vers. 14. eiusdem aquæ actu calidæ admotæ exterius facultates, & lædentes, & iuuantes speciatim magis tradit; monetque subsequenter, quomodo in huius tum calidæ, tum frigidæ vsu excessus vitare oporteat, vsque ad vers. 27. expressisq. facultatibus, quas aqua potabilis obtinet, eius vsu moderato existente, non actualis caliditatis, aut frigiditatis ratione tantummodo; sed ratione etiam temporis, quo admouetur, & admota manet; ad noxas se conuertit, quas vtraquè & calida scilicet, & frigida inferre solet ijs, qui immodicè ea vtuntur, & qua ratione, tum calor, tum frigiditas ab ægrotante iudicentur, demonstrat ad vers. 34. Et quia sunt aliquæ corporis partes, quæ calida magis à natura gaudent, & à frigida læduntur, quæ nam sint hæ partes docet ad vers. 73. Sicque communi tractatione de aqua potabili absoluta, aquæ & salsæ, & marinæ simul doctrinam prosequitur. Quibusque affectibus hæc prosit, & quibus noceat, distinctè exponit vsque ad vers. 79. Eundem postea doctrinæ modum prosequitur in aceti viribus exponendis, cuius vires generales primum docet, indè verò ad particulares eiusdem facultates descendit ad vers. 88. Absoluta verò aceti tractatione de vinorum exteriori vsu disserit, eadem methodo vtens, qua in precedentibus vsus est ad vers. 91. Et quoniam lanarum, & foliorum varijs liquoribus, & maximè præfatis madefactorum vsus tunc frequens erat, quia hæc, vt quid liquidum operantur, ad præsentem doctrinam eadem spectare ipsi visum est, ideoque qualis eorum vsus esse debeat exponit à vers. 91. ad 97. Absoluta verò vniuersali liquidorum vsus tractatione, perfectioris doctrinæ gratia particulares quosdam morbos recenset, quibus calida, quibusque frigida, & quibus vtraque, tum calida, tum frigida occurrere solet, & tandem totam orationem concludit. Hoc modo (inquiens) vtendum est liquidorum perfusionibus, inutilium illitionibus, foliorum impositionibus, aut linteorum cataplasmatis, quæcunq. aut

frigi-

A frigiditate, aut caliditate, aut proſunt, aut nocent. Hæc enim omnia ſub iiſdem præceptis comprehenduntur. An verò huiuſmodi doctrina inordinata ſit, interciſa, & velut aphoriſtice, recordationis tantummodo gratia conſcripta, lectoribus iudicandum relinquo.

Verſ. 5. Aliter verò nulli commodat, aut detrimento eſt potata. Mar. n. 1.

Perperam hoc in loco vocem ποτὸν potata vertit interpres, quam potabilis alibi pluries tranſtulit in hoc eodem libro. Nam præterquam quod non videtur conueniens hoc loco de aquæ potatæ viribus pertractare, vbi vſum tantummodo eorum, quæ exterius admouentur, docere profitetur; falſum eſt aquam dulcem in potu nihil aliud vtilitatis, aut incommodi afferre, quam humectando, frigefaciendo, & calefaciendo; quandoquidem aliæ quam plures ſunt, tum noxæ, tum vtilitates, quas aqua producit potata: vt omnibus eſt notum. Quare præfatam vocem interpretantes potabilis, ſenſus erit, aquam potabilem exterius admini-
B ſtratam, nulli prodeſſe, aut detrimento eſſe, niſi quatenus aut frigefacit, aut calefacit, aut humectat.

Verſ. 18. Malefactio itaque, & humectatio, debile quid eſt, frigefactio verò, & calefactio, forte, velut ex Sole &c. Mar. n. 2.

Dixerat à principio, aquam potabilem tria præſtare, quia, aut madefacit, aut frigefacit, modo exponit, quali frigiditate, aut caliditate ea vti expediat, pro tribus effectibus dictis producendis. Qua in re illud tanquam fundamentum proponit, humectationem eſſe quid debile, frigefactionem verò, & calefactionem quid forte, ex quo infertur, quando aqua humectandi gratia admouenda eſt, nec calidam actu, nec frigidam eſſe vſurpandam, ſed tepidam: quia ſi, aut calida, aut frigida admoueretur; quia hæ operationes ſunt vehementiores, aqua non humectaret, ſed aut calefaceret, aut refrigeraret potius; quia actio
C proueniret à fortiori, non à debiliori. Quum verò, aut calefacere, aut refrigerare intendimus, tunc aut calida, aut frigida admouenda eſt. Verùm, quia caliditatis, & frigiditatis non vnicus eſt gradus, nec ſemper in eodem gradu vſurpanda eſt, ſed modo intenſius calida, aut frigida, modo remiſſius pro natura affectionis, cui admoueri debet, & omne nimium naturæ infenſum eſt, vt noxios exceſſus cauere poſſit medicus, vtriuſque qualitatis extremos gradus indicat, quos traſcendere minimè licet. In refrigerando igitur terminus erit frigiditas illa, qua frigidas potiones damus ægrotanti. Hoc eſt frigida ad ſummum ea frigiditate vſurpanda eſt, ad quam peruenit aqua primum excalefacta, deinde refrigerata, quæ ægrotanti in potum exhiberi ſolet. Dum enim plurimum refrigerare neceſſe eſt, veluti exempli gratia in febre ardente, quia periculum eſt nè nimis refrigeretur, excogitauit modum antiquitas, quo aqua refrigeratur vehementer, verum non adeò, vt frigiditate lædat, ſed tutò exhiberi poſſit.
D Hunc modum nos docuit Hipp. lib. 3. de morb. verſ. 380. Vas enim aquæ feruentis in aquam frigidam infundi, aut ad frigidum ventum exponi iubet, nam hoc pacto frigidior redditur; nec exceſſum frigiditatis contrahit, qui ægrotantem lædere poſſit, quemadmodum ſi aut niue, & glacie, aut nitro, alioue ſimili ingenio refrigeraretur: ſæpe enim frigiditati niuis, & glaciei ſimilis redditur, cuius noxas 5. aphor. 24. expreſſit hunc in modum, frigida velut nix, & glacies pectori inimica, tuſſes mouet &c. Aqua igitur, quæ refrigerandi gratia exterius adhibetur, ad ſummum frigida eſſe debet, velut aqua in potu ægrotantibus exhiberi ſolita, quæ calida exiſtens prius, refrigeratur impenſius. Quarè notum eſt Cornarium in tranſlatione præſentis ſententiæ à vulgata græca lectione receſſiſſe plurimum, dum verba illa τὸ δὲ ψυχρὸν θερμὸν ἐὸν ἐκ πότον ἀσθενέοντι, vertit; verum frigida calida exiſtens, velut potabilis aqua, debile quid eſt, quæ propriè ſignificant. Verum frigida calida exiſtens, velut potus ægrotanti, ſed Mar. n. 23.
E forte pro ἀσθενέοντι in ſuo codice legerat ἀσθενὲς. Proſequitur indè Hipp. calida autem nè vlterius pergat, vt vrat, quibus exceſſum caliditatis præfixir, exceſſu frigiditatis contrario, ſub quo conſiſtere in calefaciendo oportet, huiuſque iudicem facit ipſiuſmet ægrotantis ſenſum, dummodo integer ſit, & nulla parte læſus, iuxtà modos ab Hipp. relatos in textu, qui quidem æger non prædicti exceſſus modo iudicium ferre poterit, ſed aliorum etiam caloris, & frigiditatis graduum, quibus calefacere, & refrigerare opus ſit, verum non adeò certum, quemadmodum in præfato exceſſu. Et quia primus caliditatis gradus non facilè iudicari ſenſu poteſt, illum menſura quadam determinauit, eumque eſſe ſtatuit, quem aqua à ſolis radijs accepit, dum eis expoſita diu manet: & potiſſimum in meridie. Hic eſt enim primus

calidi-

caliditatis gradus, quo quidem remissius excalefacta non calida, sed tepida potius, aut frigida erit dicenda. Qua quidem in re summum adnotare oportet Hipp. artificium, qui cum animaduerteret calidum, & frigidum quid respectiuè dictum esse, & quod vni calidum videtur, alter tepidum, aut frigidum existimat; circa hæc aliquod statuendum sibi esse existimauit fundamentum, quo innixus sensus decipi non posset. Extremum igitur refrigerationis (vt supra explicauimus) illud statuit, quod aqua suscepit, postquam excalefacta prius, aeri frigido exponitur. Summumq. caloris gradum indicauit eum, quem æger tollerare possit, nè vratur, infimumq. caliditatis eum statuit, qui aquæ Soli expositæ æquipollet. Vndè manifestatur error multorum, qui tepidum balneum existimant esse, quum aqua eum caloris gradum suscepit, qui à Sole impartiri potest. Nam reipsa huiusmodi aqua calida in primo gradu propriè dicenda est, non tepida, quod ex libro 2. de Morb. Mul. sect. 2. vers. 142. confirmatur, vbi hæc habet Hipp. deindè tepidis fomentis colluatur, melius autem est calida, velut ex Sole, patet enim id, quod calidum est, velut ex Sole, calidum ab eo dici, à tepido distinctum.

Mar. n. 3. *Vers. 31. Mediocritas quidem extra noxam est. Reliqua verò &c.*

Mediocritas in calefaciendo, & frigefaciendo sicuti extra noxam est, ità etiam parum prodesse potest, quippè remedium (vt aliquando dixit Celsus) æquè tutum, æquè debile est, quæ verò extra mediocritatem sunt, ea, & lædunt, quibus non conueniunt, & opem ferunt ijs, quibus conuenientia existunt. Verum dicet quispiam, dum remedia adhibentur quomodo cognoscimus illa, aut prodesse, aut obesse? huic respondet Hipp. quia iucunda sunt, aut molesta ægrotanti: eodem modo, quo calidum, aut frigidum voluptatem, & molestiam sano homini afferre solet, cui calidum iucundum est, quando alget, frigidumq. æstuanti voluptatem parit.

Mar. n. 4. *Vers. 42. Propterea sanè spina, dorsum, hypocondria &c.*

Tacitæ obiectioni hac particula respondet Hipp. dicere enim quis potuisset, si partes in textu enumeratæ, vt proximè dictum est, frigida aggrauantur, & calida gaudent: vndè est, quod medici sæpè his frigida apponunt, & benè habent? Respondet igitur, id euenire, quia contraria sunt perpessa: hoc est contraria dispositione sunt affecta, propter quam frigida illis prodest: non ratione naturalis familiaritatis, sed quia contraria est affectioni, per quam ægrotant, cuius rei exemplum adducit anxietatis, quæ à frigidæ fotu tollitur, extremis partibus adhibito, vel etiam à qualibet frigidæ aspersione. Cuius exempli occasione non prætereundum est, hoc remedium frigidæ aspersionis extremorum præ alijs omnibus præsentaneum esse pro anxietate tollenda, quod à Rasi cap. de cardialgia ego ipse edoctus sæpius fœlicissimè expertus sum, potissimum verò, si ab oris ventriculi affectione dependet, cui etiam frigida in potu prodesse poterit. Propter eandem causam, (quia scilicet contraria sunt perpessa) ventriculus frigido potu gaudet, quando affectio contraria in eo viget, & cibis calidis delectatur, quia ob indigentiam refrigeratur, vndè calidum cibum appetit, qui contrariam affectionem tollat; postquam verò cibis saturatus calidior est redditus, tunc frigidum potum tanquam præsenti dispositioni contrarium appetit. Pari quoque ratione subiungit in animi deliquijs, in quibus calor dissoluitur, & diffunditur ad exteriora, frigida extremis partibus affusa prodest; quia dictis partibus dispositionem contrariam introducendo, caloris dissipationem, frigido intrò pellente fieri non permittit.

Mar. n. 5. *Vers. 49. Cogitandum autem, quod vtraque in vnoquoque corpore &c.*

Duplicem assignauit causam, cur pars aliqua calido, aut frigido delectetur, altera erat consuetudo; quia in calido versari, aut frigido assueta erat, altera verò, dispositio contraria, vndè pars præter naturam excalefacta, frigida gaudet, refrigerata verò, calida delectatur. his modo tertiam addidit, partis scilicet imbecillitatem, propter quam facilè, & à calido, & à frigido superatur, & in vtramque partem citò transmutatur, & hæc causa cum secunda quodammodo conuenire videtur, cum enim à calido superatur, statim frigida gaudet, ex cuius vsu refrigerata, statim denuò calidum appetit, & eo delectatur. Idque peculiare esse ait externę cutis, quæ cum imbecillima sit, & in externa superficie posita, facilè & à frigido superatur, & à calido, & ideò vtroque delectari contrarij ratione contingit. Hoc idem perpetiuntur etiam extremæ partes, quæ etiamsi extima cute sint fortiores, sæpè tamen & ipsæ propter imbecilitatem caloris, ab vtroque, tum frigido, tum calido superantur: citòque & calorem, & frigus

&frigus perpetiuntur: tardèq. ad naturalem ſtatum redeunt. Quando enim extrema refri-
A gerantur, eorum venæ concidunt; vndè pars tenuis apparet, attolluntur verò rurſus, dum excaleſiunt, nec mirum cuiquam eſſe debet, ſi pars quædam citius, quam altera attollitur; quando etiam venæ ipſæ, à quibus partium turgentia, & eius contrarium dependet, huic varietati ſubijciuntur. Etenim earum nonnullæ citius, aliæ ſerius attolluntur. Hoc enim manifeſtè patet, dum partes extremæ caleſiunt, & refrigerantur, tum in euacuationibus, tum in animi deliquijs; videmus enim v. g. partes manus interiores citius excaleſieri, quam exteriores; & turgentes attolli, quod indè euenit, quia pars naturam ſequitur propriarum venarum, adeò, vt quibus partibus datæ ſunt venæ, quæ citò intumeſcunt, illæ etiam citò incaleſcunt, quæ verò contrario modo ſe habent, hæ etiam ſetius caleſiunt, gracilitatemq. ſiuè tenuitatem ex frigore contractam longiori tempore conſeruant, calor enim, partiſque
B craſſities à ſanguine in venis contento, quæ per ipſam met ſubſtantiam ſunt diſſeminatæ, omnino dependet, & hic eſt præſentis ſententiæ legitimus, ni fallor ſenſus, quo percepto verba ſunt manifeſta ſatis.

Verſ. 59. Et ventriculus ipſe à frigida ſuperatus, moleſtè fert & mortem &c. Mar.n.5.

Ventriculus (ait Hipp.) à frigida ſuperatus eam refrigerationem ægrè fert, eò quod frigido externo (de ijs enim, quæ exterius admouentur, tractatio habetur in hoc opere) non eſt aſſuetus, quarè ſi eum à frigido ſuperari contingat, ità vt actu frigidus fiat, mors timenda eſt. Verum (ſubiungit Hipp. plurimum abeſt ab eo vt patiatur; quia cum intimius ſitus ſit, à frigido externo non facilè ſuperatur: quemadmodum externis partibus euenire dictum eſt, hæ namque ab admoto frigido ſuperantur facilè, propinquiſſima enim ſunt hæc illi (ità enim legitur in græco contextu) hoc eſt, neceſſariò enim, quod agit, proximum eſt ei, quod
C patitur; vndè ſicuti nihil à paſſo remotum efficaciter agere poteſt, aut admodum raro: ità quod ei proximum eſt, faciliter agit. Hac ratione ventriculus frigido potu delectatur, quando intenſius calet, quia ingeſtus potus propinquiſſimus fit affectioni, propterquam potu frigido delectatur. Dicebat enim ſuperius Hipp. ea ratione quamplura frigido delectari, etiam ſi naturaliter ijs aduerſetur: quando contraria affectione ſunt affecta, concludamus ergò thoracem, & ventriculum à frigido admoto exterius lædi vehementer, quia tegi ſunt aſſueta, quos ſi à frigido ſuperari contingat, mors timenda eſt, quamuis non facilè ſuperentur, quia hæc viſcera ab externa ſuperficie diſtant plurimum, è contrà verò à frigido, & aſſumpto, & inſpirato alterantur facilè, & ideò dum æſtuant calore, à frigido maximè delectantur, & hoc pacto (concludit Hipp.) partes enarratæ inter ſe conſentiunt. Quod verò deſquamata omnia & ambuſta, quibus omnibus externa ſuperficies deficit, quo nomine vlcera omnia com-
D prehenduntur, non valde tegi aſſueta, cum non latitent in profundo, frigidam moleſtè ferant, rationi conſentaneum eſt, quia tandem ab externa cute tegi ſunt aſſueta, etiam ſi non adeò, vt ea quæ interius ſunt ſita, hæc verò citiſſimè à frigida ſuperantur, quia propinquiſſima ſunt, verùm non tanto ægrotantis periculo, quanto ex prædictis: quas mortem minari dixerat: tum ob rationem aſſignatam, tum etiam quia prædicta omnia neruoſa natura participant, à propria tunica enim ſaltem teguntur neruoſo genere producta, cui frigidum eſt inimicum.

Verſ. 66. Quoniam imus venter calida delectari videtur, conſiderandus &c. Mar.n.6.

Naturam epigaſtrij, quæ pars eſt inferior ventris, indagandam proponit, in quo eius ſitum conſiderat in parte inferiori, & à fonte caloris diſtantem, & ex conſequenti frigidiori natura præditum, conſiderandas etiam inquit eiuſdem partes extremas, vt veſicam, & geni-
E tales partes, tum interius latitantes tum etiam denudatas, ità enim legit græcus contextus Baſilienſis σκεπτέον τὸ χωρίον καὶ μετέχει, καὶ ἄκρεα, καὶ κύστις καὶ γονὴ, καὶ ἄλλος γόνος ἔγγυμνος ἐπὶ τῇ φύσει τῇ ψυχρότερος ἢ ὥς τις οἴεται, hoc eſt (vt ego interpretor) conſiderandus eſt locus, indè partes extremæ, & veſica, & genitalia, & aliæ genitales partes detectæ natura frigidiores ſunt, quàm quis exiſtimet, genitales denudatas partes vocat, quæ extra peritoneum ſunt ſitæ (ad differentiam vteri, muliebrium teſtium, & vaſorum ſpermaticorum, quæ interius latitant) hæ ſunt penis, & viriles teſtes natura frigidiores, cuius rationem aſſignat Hipp. eò quod ſurſum, non deorſum exilit caliditas, cuius fons cor exiſtit, in ſuperiori parte locatum, cum igitur hæ partes ſint frigidæ, meritò calido gaudent.

Verſ.

Mar. n. 6. *Vers. 70. Velut etiam aquæ frigefaciendæ, & calefaciendæ propter tenuitatem.* A

Sicuti corpus postquam excalefactum est, magis refrigeratur, & è contrà, quod etiam
Mar. n. 29. lib. de Vet. Med. vers. 264. confirmatur, ita aquæ, vt frigidiores reddantur, calefaciendæ sunt prius: ita enim refrigerantur impensius propter tenuitatem, ait Hipp. quæ quidem tenuitas duplici ratione ad refrigerandum concurrere potest, vel quia aqua à calore attenuata frigiditatem facilius concipit, vel quia, dum calefit, pars tenuior, & ex consequenti calidior ipsius aquæ euanescit: vnde quæ remanet, frigidior redditur. Hac enim ratione aquam in quibusdam regionibus refrigerari existimo per vasa quædam testacea, per quæ partes aquæ tenuiores resudantes, quæ remanent frigidiores euadunt, terra enim ex qua vasa construunt, porosa est, vt partes tenuiores remittere possint.

Mar. n. 6. *Vers. 72. Altera enim similis est aëri ambienti, altera non.*

Aqua, quæ non prius excalefacta est illius est, frigiditatis, qualis est aer ambiens, altera verò B non: quæ enim prius excalefacta fuerit, non est similis aeri ambienti, sed eò longè frigidior ob causam assignatam.

Mar. n. 7. *Vers. 76. Aptum est autem puris, bonum est & ad attenuandum, &c.*

Sal, vt ex Gal. colligitur, siccat euidenter, adstringit minus, minimum verò abstergit, quas facultates cum aqua marina obtineat, meritò hæc impuris vlceribus, quæ magna abstersione egent, non conuenit, quia minimum abstergit, conuenit autē puris: quia hæc, siue replenda, siue cicatrizanda sint, ab aqua marina sanari poterunt, nam quia mediocriter siccat, & adstringit, cicatrici producendæ plurimum confert, & quia aliquantulum abstergit, carnis generationi auxilio esse poterit, potissimum verò si vulnera cuniculosa fuerint, quæ cum præhumida sint, maiori etiam exiccatione egent, quam quæ sicciora existunt, si vocem συριγγώδεας cum Corn. cuniculosa vertere licet, per cuniculosa intelligentes ea, quæ sinus habent, sibi C inuicem communicantes: Hæc enim, quia sanie tenui continuò scatent, exiccatione potius, quam abstersione egent. Si verò iuxtà significationem propriam fascias intelligamus, quibus fracturas ossium deligamus, remedium fortasse non erit absurdum, etiam si Hipp. inusitatum, qui splenijs in fractis vtitur sæpius madefactis vino, aqua autem marina nequaquam. In summa igitur mare conuenit, cum humores tenuitate potius peccant, & acrimonia, quam copia, & crassitie: quia sicuti illi exiccatione, & leui abstersione egent, quorum vtrunq. aquam salsam præstare dictum est; ita dum crassi, & copiosi succi præualent, per huius vsum crassiores effecti, vlcera reddunt contumaciora; & ideò, inquit Hipp. aquam marinam conuenire pruriginosis, & quæ ab acribus humoribus vellicantur, hæc enim ab humoribus tenuioribus, & acrioribus ortum habent. Verum ad alia vlcera, & ambusta, & desquamata, & ad quæcunq. alia, quæ pure multo, crassioreq. abundant, contraria est. Verum quia aliquando aqua marina D insigniter mordet, & eos potissimum, qui ei non sunt adsueti hac re nos admonet Hipp. laudat præterea eandem ad piscatorum vlcera, quatenus ea mordet, & irritat. Cum enim huiusmodi vlcera squalida sint, & sicca, irritatione in ijs inducta suppurantur, hoc est pus emanare incipiunt, sine quo vlcera sanare, est impossibile. Sicca autem sunt piscatorum vlcera, quia in mari degunt, quod omnia exiccare aptum est. Hipp. enim piscatores maris respexisse verisimile est: non fluminum, & lacuum. Quandoquidem in Hipp. regione ob maris commoditatem non est probabile, fluminum piscationem admodum frequentem fuisse. His igitur propter aquæ maritimæ siccitatem vlcera squalida, vt plurimum existunt quibus ob rationem explicatam aqua marina confert. Vnum tandem circa aquæ salsæ vsum non contemnendum adnotatur in textu, hoc autem est: eius vsum supra medioeritatem esse debere, quia si quis ea multum vtatur, prodest; si verò parum lædit, & ratio est, quia cum eius iuuamentum ab E exiccatione, & adstrictione pro maiori parte procedat, nocumentum verò à morsu, qui in ipsa applicatione excitatur; qui parcè ea vtitur opem non percipit, quia nec exiccatio, nec adstrictio breui tempore induci potest, mordicatio tamen magna percipitur statim, quæ tempore sensim minuitur, vt quotidiana experientia nos docet. Verum dicet quispiam: si aqua marina mordax est, cur eam probat Hipp. vbi humor peccans mordax est? Huic respondeo Hipp. supponere, humores acres tenues esse, ità vt ab aqua marina, quæ non vehementer abstergit, detergi, & exiccari possint, & quia maius est iuuamentum, quod hinc consequitur, quam nocumentum ex mordicatione, ideò in hoc casu probatur, imò quia vlcus mordicari

ab

A ab humoribus assuetum est, aqua marina illis mitior existes, non modo non mordet, sed etiam mitigat. Idque experimur quotidie in dysenteria ab acribus humoribus inducta, in qua clysteres ex aqua thermali salsa, quam Tettutij appellant, iniecti, dolores statim sedant, circa cuius vsum ex præfatis adnotandum esset, tunc solum conuenire, quando humores sunt acres, & exiccatione, & adstrictione potius egent, quam valida abstersione, nam eo casu ad validiora abstergentia confugiendum erit.

Vers. 83. Eliquat, velut sal.

Huius particulæ varia est lectio. Corn. enim, quem Zunebrus secutus est, legit ἐκτήξιας ἅλας, vndè transtulit, eliquat, velut sal. Basiliensis tamen textus habet ἐκ τήξεως ἅλας, idest ex liquatione sal, hoc est sal in aceto eliquatum, vtraque lectio tollerari potest, posteriori namquè fauet de Dynamidijs Galeno adscriptus liber, qui radicem plantaginis cum sale, & aceto for- Mar.n.8.

B tissimo ad impetigines probat. Prior tamen præsenti loco accommodatior existit, quandoquidem altera recepta, auctorem ab instituto recedere facit, qui in hoc opere de his tantummodo tractare profitetur, quæ simplicia sunt, non quæ arte componuntur, quale esset medicamentum hoc ex sale in aceto eliquato, nec nouum est, acetum vim habere eliquandi, nam hoc idem Hipp. confirmauit lib. 2. de Diæta, dum inquit, Acetum frigefacit; quia colliquans humiditatem consumit.

Vers. 84. Affusum ad calidum Solem. Mar.n.8.

Ita legit interpres proprium contextum secutus, qui ἐκχυθὲν, idest effusum fortasse habebat quamuis παχυνθὲν, idest inspissatum legatur in Germanico textu. Lectionem verò Cornar. libenter amplector, ità tamen vt intelligamus acetum affundendum esse super corpus patientis sub calido Sole. Scimus enim curationem affectionum summam cutim infestantium per

C localia medicamenta sub calido Sole administrata antiquis vsitatam fuisse, vt ex Aetio potissimum colligimus, imò speciatim leprosos, & scabie laborantes ex aceto ad Solem inungit Paulus Aeginet. l. 4. cap. 2. & eò magis, quia acetum cum sale inspissatum huic lib. non conuenit, qui de humidorum vsu tractat.

Vers. 87. Nisi odor offenderet maximè mulieres. Mar.n.8.

Qua ratione mulieres ab aceto lædantur, explicare tentabimus in explicatione loci 3. Acutorum vers. 91.

Vers. 91. Frigidum propter caliditatem. Mar.n.9.

Meritò dubitari potest, cur vinum probet Hipp. in vlceribus actu frigidum, quibus aquam marinam calidam adhiberi iussit. Quod si quis dicat, id fieri propter insitam calefaciendi facultatem, vt hic habet Hipp. non minus calefacere potest aqua marina, vino. Respondeo

D etiamsi aqua marina ratione salis, quod in se obtinet, calefaciendi pollet facultate, non tamen apta est inflammare vlcera, quemadmodum vinum, quod, ob partes quasdam tenues, & aereas in eo contentas, quæ non calorem modò, sed etiam ignem concipiunt (idque aqua ardens demonstrat) tam facilè incalescit, vt si actu calidum admoueatur, plus calefacere, quam multa etiam vino calidiora, possit; è contrà aqua marina propter partes crassas, & terrestres, etiam si calida sit potestate, si tamen actu frigida adhibeatur, non modo non calefacit, sed manifestè refrigerat, hoc attestantur illi, qui salem in aqua conijciunt, vt vinum niuis defectu refrigerent. Quia igitur aqua salsa frigida admota, refrigerando vlcera morderet, ideò calidam admouendam iubet. Vinum verò, quia facilè calorem concipit, etiam si frigidum admoueatur, non refrigerat, quia statim incalescit, vt actuali frigiditate lædere minimè queat, quod si actu calidum admoueretur, geminata caliditate vlcera inflam-

E mare posset. Circa ea tamen, quæ actu frigida vlceribus apponuntur animaduertendum, est, hæc non super ipsum vlcus imponenda esse: Sed circum circa, vt inferius Hipp. nos admonebit. Frigidum enim vlceribus est mordax, & ideò vlceratam partem à frigidis cauere opus, præter quam, in quibus sanguinem fluxurum, timor est, vt ad calcem præsentis libri admonemur, eo enim casu, quia frigidum sanguinem sistit, ideò vtilitas maior prouenit ex sanguinis suppressione, quam nocumentum ex vlceris mordicatione à frigido inducta.

Vers. 96. Aqua frigida prodest papulis rubicundis &c. Mar.n.10.

Aqua frigida affusa duo potissimum refrigerando præstat, calorem compescit, & incrassando indurat, & siccat, calida verò vice versa, refrigerata calefacit, mollitque, attenuat, & di-

& digerit. His suppositis frigidæ vsus accommodatus erit morbis cutaneis, qui ab humore A
tenui, qualitateq. potius, quam corpulentia peccante, originem habent. Vndè rationabile
est, omnes papularum species, ad quas hoc in loco frigidam commendauit Hipp. à calido, &
tenui succo excitari. Difficultas tamen versatur in ea specie papularum, quas in nigris cor-
poribus ex calidorum immodico vsu erumpere, ait Hipp. quia si tales naturæ crassis abundant
succis; ab ijsdem, non à tenuibus papulas præfatas excitari, rationabile est. Preterea cum
dicat Hipp. has vocari δοθιῆνες vt Corn. textus legisse videtur, has ipsas duritie à phimatibus
differre testatur Gal. 5. comp. Med. secundum loca. Quapropter si hæ duræ sunt, quia à crassa
materia dependent, frigida inepta erit. Hæc difficultas à mala interpretatione verborum ori-
tur, ita enim habet Græcus contextus [illegible] id est, vt
ego interpretor. In nigris verò, & veluti rotundæ existentes dothienes vocant. Quarè non
dicit Hipp. in nigris corporibus ex calidorum vsu papulas dothienes appellatas produci, sed B
intelligit in huiusmodi temperaturis pustulas erumpere dothienibus in rotunditate similes,
quam notam similitudinis cum omiserit Interpres, obscuriorem, & suspectam magis senten-
tiam reddidit. Notat igitur in hac particula Hipp. in corporibus nigris, papulas vi caloris
excitatas rotundas esse, non acuminatas, quales in alijs temperaturis oriri solent, hæc autem
figuræ diuersitas, non à diuersitate materiæ in crassitie, & tenuitate dependet (vtriusque enim
materia est ichor tenuis) sed ab eiusdem caliditate, in sanguineis enim, biliosisq. corporibus
(nam in pituitosis fortasse propter frigiditatem humiditati adiunctam huiusmodi papulæ non
excitantur) acuminatæ fiunt, quia serositas in his calorem vehementiorem contrahit, cuius
proprium est sublimia petere. In nigris verò, & melancolicis, quia serositas non adeo inca-
lescit, ideo non acuminatæ, sed rotundæ fiunt, cuius quidem diuersitatis in calore euidens
argumentum est color rubicundus, quem priores præseferre adnotat Hipp. minimè verò po-
steriores. Quia igitur præfatæ omnes papularum differentiæ ab humore ichoroso, & tenui C
dependent, & à caloris violentia erumpunt, ideo à frigida opem sentiunt, & à calida lædun-
tur. His verò contraria, quæ scilicet à frigore ortum habent, & instar milij exasperantur,
deindè vlcerantur, à frigida lædi rationabile est. Nocet verò frigida asperitudini miliari,
quando pars exulceratur, tum quia exulcerari signum est, materiã earum crassitie quadã par-
ticipem esse (quãdo absque bullarum eruptione exulcerare non solet materia tenuis existẽs)
vndè frigida incrassando plurimum obesse potest, tum quia (vt ipsemet Hipp. inferius ait) frigi-
da vlceribus mordax est. Vnum verò notat Hipp. circa vsum aquæ frigidæ, hanc non solum
papulas præfatas à causis in textu recensitis dependentibus sanare, sed etiam, si antè quam
erumpant, adhibeatur, earum exitum inhibere omninò, id enim significant verba illa. Nam
si hæc posterius fecerit, hoc est, si postquam frigida lotus fuerit, etiam si prædictæ concurrant
causæ, non tamen erumpunt pustulæ. D

Mar. n. 10. *Vers. 107. Torpor autem moderatus dolorem soluit.*

Stupor dolorem soluit, quia (vt rectè exponit Zuingerus) spiritus feruentissimos, qui sa-
gittæ instar confestim incumbunt, attemperando, hebetandoq. sistit, sicque dolor cessat. Ve-
rùm, cur idem præstare non possunt narcotica appellata medicamenta? quorum vsus mode-
ratus dolores sedare, & aliquando in totum curare conspicitur, stupore nequaquam inducto?
quod ex eò patet, quia in quacumq. corporis parte ægrotantem pupugeris, etiam leuiter,
post narcotici assumptionem, à quo dolor sedatus sit; punctionem exactè sentit, stupore nul-
lo modo affectus, quarè nulla alia ratione hæc dolorem sedare existimo, nisi quatenus spiri-
tuum, & humorũ motum sistunt: quibus quiescentibus fieri est impossibile verum quidem est,
si horum medicamentorum actio vehemens fuerit, tam validè, & firmiter spiritus vinciri, vt
stupor totum corpus occupet, somnusq. profundissimus corripiat, ità vt ægri secti, & vsti non E
sentiant, quarè horum medicamentorum vnica est facultas, à qua varij eorum effectus con-
tingunt, vt in expositione lib. 2. de Morb. sect. 2. vers. 206. demonstrabitur.

Mar. n. 11. *Vers. 108. Podagricis, resolutis, tetano correptis, conuulsis talia. Distentiones, tremores, leues siderationes: talibus, &c.*

Hic locus difficilis redditur, eò quod enunciationes omnes sine verbo proferuntur, quia
fortè supposita materia, de qua agitur, subintelligi facilè posse, auctori visum fuerit: modus
Hipp. breuitatis studioso admodum familiaris, quod quidem verbum, quia vnicuique expo-

sitorum

A sitorum addere proprio arbitrio licet, ideò præsens sermo πολύσημος euadit, cui quidem hunc sensum accommodari posse existimo. Dicebat modo Hipp. aquam, & calidam, & frigidam pariter, quibusdam affectibus occurrere, enumeraueratq; tumores, & dolores articulorum, & conuulsa plurima: modo alios morbos recenset, quibus similiter vtraque prodest, eò quod cum præfatis similitudinem quandam habent, videlicet podagricas affectiones, resolutiones, tetanos, & conuulsiones propriè dictas. Ad hæc verò tanquam genera quędam morborũ, aliæ insuper affectiones reducuntur, quas pariter recenset. Talis est ab eo vocata distensio, neruorum scilicet, & tendinum, per quam membrũ motu naturali priuatur retractionis, & extensionis, quæ sub tetano quodammodo comprehenditur, tremores verò, & paraplegiæ ad resolutiones referri possunt, quemadmodum etiam claudicationes. Torpor autem via quædam est, ad paraplegiam perducens; necnon & vocis, vrinæque interceptio, & excrementorum B alui suppressio, quandoquidem omnes hi affectus neruorum obstructionem consequuntur. Quia igitur omnia recensita symptomata ad tria illa præfata genera morborum reducuntur, quibus; & frigida, & calida æque prodest, meritò etiam his proderit. Quibus præmissis sensus, & ordo verborum erit huiusmodi. Podagricis, & resolutis, & tetano correptis, & conuulsis, talia, hoc est, & calida, & frigida prosunt. Distensiones, tremores, paraplegiæ, talia existunt, idest eiusdem conditionis cum prædictis, quatenus, & à calida, & à frigida opem sentiunt. Laxatis, idest, quibus impotentia adest neruorum, talia prosunt, sunt autem hæc claudicationes, torpores, vocis interceptiones, excretionesq. per infernas partes suppressæ, facultatis expultricis torpescentis vitio.

Vers. 112. Articulos induratos, aut ab inflammatione aliquando, &c. Mar.n.11.

Præsentis sententiæ hic est germanus (ni fallor) sensus. Articulis induratis, siue à relis C quijs prægressæ inflammationis, siue à distortione aliqua, optimè succurrit vsus vtriculi calida aqua repleti ad manum supra articulos induratos alligati; & ad oculos, prædictus scilicet, sacculus alligatus, siuè potius supra fronte (ὄμμα enim, & oculum, & frontem significare potest, quamuis etiam sacculus ad oculum alligatus intelligatur supra frontem, non super oculũ) huiusmodi inquam sacculus super frontem alligatus lachrymam mitigat, præcedente tamen linimento oculorum ex pinguedine leni, hoc est mordacitatis experte, & ad acres fluxiones accommodata. Calidi enim vtriculi vsus à principio laxando, fluxioni exitum præstat, non tamen statim humoris acrimoniã mitigat, quare nisi priusquã sacculus applicetur, leni aliquo linimento oculus muniatur, ex prima eius applicatione non parum læditur oculus. Documentum in praxi plurimi faciendum.

Vers. 118. Qualia sunt vlcuscula capitis manantia, circa thoracem, & alia dura. Mar.n.11.

D Hæc particula qualia, non refertur, ad collectiones tuberculorum, quamuis de his immediatè facta sit mentio, sed notam similitudinis importat, inferendo, aquam frigidam his etiam, quemadmodum supradictis occurrere, quasi hunc in modum loqueretur. Frigida oculorum affectibus dolore carentibus subuenit, oculis valdè rubicundis absque dolore, & ijs quibus collectiones tuberculorum fieri solent circa venas in eorum angulis existentes, ibi enim tubercula excitantur, quibus suppuratis ægilops succedit, dum igitur morbus est in principio, tumorque cum inflammatione circa oculum viget, ei occurrendum est frigida apposita, imò non aqua tantum frigida in hoc casu est admouenda, sed etiam medicamenta actu, & potentia refrigerantia, nulla enim alia ratione melius humorum collectio prohibetur, quam refrigerantium vsu. Vndè Aetius collyrium Antoninum probat, aut aliud quoddam vehementer repellens, & stupefaciens. Ego sæpius suppurationem earum prohibui apposito medicamen- E to Asclepiadis ex succo semperuiui parui, solani, thure, galbano, & mastiche à Gal. & Aetio descripto subiungit postea Hipp. Qualia sunt etiam, hoc est eiusdem naturæ sunt, vt à frigidæ vsu opem sentiant, furfuracea circa thoracem, & alia dura. Quid autem per ἀχώρωδεα (si ita cum Cornario legere iuuat, non ἀχυρώδεα, vt habetur in Basiliensi textu) intelligendum sit non constat, quandoquidem communis interpretatio non videtur rationabilis, quomodo enim dicuntur vlcera capitis, si sunt circa thoracem? Ego dicerem, quia ἀχὼρ furfur significat, ἀχωρώδεα furfuracea significare: qua voce indicatur affectio, furfures habens, aut producens, quæ etiamsi capitis propria sint, nihil tamen vetat, quin etiam in alijs corporis partibus producantur, quare existimo ego hoc in loco Hipp. significare tubercula quædam fur-

M fures,

fures, & squammas producentia, qualia frequenter conspiciuntur in ijs, qui morbo Gallico dicto laborant, his enim circa thoracem, & collum, & caput maximè duræ quædam eminentiæ erumpunt, squammas producentes, quarum gratia tubercula achorodea, idest squamosa non impropriè dicuntur. His ergò, & alijs duris frigidam probat Hipp. non vbiquè, sed circa thoracem, cui, cum sit pars satis calida, duplici ratione frigida conuenire potest; & quia affectus ipse calidi humoris est particeps, & quia in loco calido erumpit morbus, vt maius sit iuuamentum ex refrigeratione, quam nocumentum ex duritie, quam frigida augere posset, nam hæc à calore partis superari poterit, quotiescunq. humorum influxus per refrigerationem compescatur. Quod si iuxtà vulgatam lectionem ἀχυρώδεα legere volumus, latina oratio erit hæc. Tales sunt punctiones circa Thoracem, vox enim ἀπὸ τοῦ ἀχύρου dependet, quod paleam, & acum significat, & est rationi satis consonum, his punctionibus frigidam prodesse, quandoquidem doloris acuties, & tenuitas calidam causam attestatur. Huic tamen expositioni aliquantulum aduersantur subsequentia, & alia dura, quæ indicant, de duris etiam antè locutū esse. Vnusquisq. verò eam, quæ ei magis arridet, accipiat, aut meliorē [illegible]lucat, si potest. A B

Mar.n.11. *Vers. 122. Quandoque verò in hac distentione, sine vlcere, &c.*

Præsens sententia satis manifesta est, & ab Interpretibus abunde explicata quando inter Aphorismos collocata est, num. 21. sect. 5.

Mar.n.11. *Vers. 133. Atque hoc modo vtendum est liquidorum perfusionibus, inunctilium illitionibus, foliorum impositionibus, aut linteolorum cataplasmatis, quæcunq. aut frigiditate, aut caliditate prosunt, aut nocent.*

Præsenti tractationi finem imponens Hipp. documentum nobis præbet, quod hanc doctrinam ampliorem facit. Hoc autem est, quæcunque in hoc opere sunt tradita, verificari non in præfatis quatuor humidis tantū, Aqua, mari, vino, & aceto, sed etiā in quocunq. alio remedio exterius adhibito, quod aut calefaciēdo, aut refrigerando, vel prodesse, vel obesse possit. C

De humoribus.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Præsens opus sicuti omnium Hipp. librorum difficillimum, ita quamplures antiquorum expositores habuit, qui quotquot fuere, tot etiam in obscuris expositiones attulerunt. Hos autem in hanc prouinciam insudantes, vtilia multa tradidisse posteritati, credendum est, quæ temporis iniuria nobis sustulit. Galenus verò, qui illorum vidit commentaria, pauca admodum eorum adnotauit, eaquè tantummodo, in quibus eos errasse existimauit: cætera omnia inuoluens silentio. Quod autem ad ipsiusmet Galeni comentaria spectat, in illis mihi videtur potius Hipp. sententijs vsus, veluti occasione quadam reassumendi eam doctrinam, quam alibi fusius tradiderat, quam quod in obscuris mentem auctoris assequi, procurauerit. Quod quidem ea ratione ab eo factum existimo, quia, quæ in hoc opere continentur, non breui modo, & concisa oratione pronuntiantur, sed etiam interrupta adeò, vt quælibet vox sæpè integram sententiam contineat, puresq. sensus admittat. Vndè, quæ fuerit auctoris intentio, percipi nec posse, nec Medico multum referre, crediderit. Hipp. enim (vt est communis opinio) recordationis tantummodo gratia quæcunq. ad humorum tractationem pertinere videbantur, in vnum colligens, librum hunc confecit: sententiarum quidem vbertate immensum, at verborum copia angustissimum. Nos igitur, qui Hipp. loca obscura ab alijs prætermissa illustrare, profitemur, cum vbique vigeat obscuritas, totum opus exponere teneremur, quando nullus ex recentioribus huic operi (quod sciam) manum imposuit. Veruntamen nè in molem crescat liber, multa omittere cogimur, eaque potissimum, quæ aut minus obscuritatis præseferre, aut ex Gal. commentario sufficienter illustrari, videbuntur. Obscuriora verò ad eam claritatem reducere conabimur, quæ ad auctoris mentem percipiendam in arte versatis sufficiat. D E

Mar.n.1. *Vers. 1. Color humorum est, velut efflorescit, vbi non est humorum reciprocatio.*

Hoc est, qualis est in cute color, talis abundat humor. Gal. met. interprete. Vndè latinus interpres in duobus defecisse apparet, in voce τὸ χρῶμα, dum vertit impetus, & ferocitas, & in participio ἀνθεων à verbo ἀνθέω, quod floreo, & vigeo significat. Ità ergo ad verbum hæc

A verti debent. Color humorum, vbi non est humorum reciprocatio, est velut efflorescens idest, est velut effloreſcit. Vid. infrà verſ. 184.

Verſ. 2. Ducenaus est per conuenientes regiones exceptis ijs, quorum maturitas tempore contingit. Mar.n.1.

Non omnes morbi coctione mediante terminantur, coctionem si accipimus iuxtà Hipp. mentem; quam explicare tentabimus in expoſitione aphorismi. Concocta medicari, &c. Sed ij tantummodo, qui cruditatis ſigna à principio præſeferunt. Nam ſicuti habitus præcedentem priuationem ſupponit, ità coctio præcedentem cruditatem. Quotieſcunq. igitur humores à principio ſigna cruditatis præſeferunt, tunc à purgatione abſtinendum eſſe, ex præſenti ſententia admonemur, non ſolum dum adhuc omnino crudi ſunt, ſed etiam poſtquam concoqui cæperunt, id enim ſignificatur per verba illa, quorum maturitas tempore con-
B tingit. Quod præceptum obſeruauit lib. 4. Acut. verſ. 132. vbi inquit: Quibus à principio Mar.n.44.
vrinæ ſunt tenues, tales nè purgato, ſed ſi viſum fuerit, infuſum per clyſterem adhibeto; quo in loco purgatione dimiſſa totam curationem dirigit ad coctionem. Quotieſcunq. igitur cruditatis ſigna non apparent, ſcimus morbum per coctionem non fore terminandum, & eo caſu purgatio fieri poteſt, niſi aliquid aliud prohibeat, v. g. febris magnitudo, anni tempus, inflammatio circa hypocondria, aut quid ſimile, verum; quia febris vehementia, & virium imbecillitas pro maiori parte purgationem alioqui neceſſariam prohibere ſolent, ideò tempus purgationi aptum erit, & principium, & declinatio; in quo febrem, aliaque ſymptomata remiſſa eſſe, rationabile eſt. Verum quia id in expoſitione citati aphoriſmi explicanda ſunt, hæc pro nunc ſatis erunt. Per conuenientes verò regiones humores eſſe educendos ait, de quibus & inferius, & alijs in libris habitus eſt ſermo. Ad hoc ſpectant illa aphoriſti-
C ca. Dolores ſuprà ſeptum tranſuerſum, qui purgatione egent, per ſuperiora purgandum ſignificant, &c.

Verſ. 4. Maturationes extrà, aut intrò, aut aliò, quò oportet, &c. Mar.n.1.

Vias enumerat Hipp. per quas concoctos humores natura euacuare ſolet, inferens, Medicũ naturæ imitatorem per eaſdem debere educere, eaſque ad duas principales reducit; intrò ſcilicet, & foras, per interiores vias natura expellit per aluum, & veſicam, aut his ſimilia, per exteriores verò mediantibus ſudoribus, & alijs excretionibus, quæ ad cutim repunt, & quia fortaſsè aliæ ſunt regiones, quæ ad has duas non reducuntur; ideò ſubiunxit: aut aliò, quò oportet. Hæc ergò naturæ opera à Medico imitanda ſupponit Hipp. magna tamen cautione id faciendum monet, quia infinita eſt magnitudo, & multitudo eorum, quæ impediunt, quominus intentum finem aſſequamur. Quorum primo loco ponit [illegible] ideſt, inexperientiam, Cautiones in purgatione.
D quia vt ipſemet lib. de Med. purgant. teſtatur, & ægri natura, & medicamenti facultas experimento exactè nota Medico eſſe oportet. Secundo loco ponitur [illegible] hoc eſt experiendi difficultas, tum ex parte medicamenti, tum ex parte patientis, ex parte medicamenti difficilis eſt experientia: quia medicamentum etiamſi natura aluum mouet, aliquando tamen ipſam ſiſtere contingit, vt lib. de loc. in hom. teſtatur Hipp. aliquando enim eodẽ medicamento purgatur quis, & non purgatur quandoq. alia purgat, quam quæ purgare ſolet; aliquando nimiũ purgat, vt à principio cit. lib. de Med. Purg. legimus. Ex parte hominis; quia idem medicamentum vni aluum mouet, alteri nequaquam; cuius gratia naturam illius, quem purgare intendimus, ſedulò inueſtigandam eſſe lib. cit. admonebamur. Tertio loco in euacuationibus difficultatem facit pilorum nuditas, quæ ſicuti cutis denſitatẽ arguit, vt raritatẽ pilus: id atteſtante Hipp. 5. aphor. 69. ità difficilem eam euacuationẽ facere dicitur, quæ fit per cutim, pro
E qua ritè peragenda eiuſdem cutis raritas omninò neceſſaria eſt, ſiuè hæc fit per ſudorem, ſiuè per inſenſibilem tranſpirationem, ſiuè per aliquam aliam euacuationẽ earum, quæ per cutim fiunt. Quarto autem loco recenſetur viſcerum vacuitas, propter quã medicamentum purgationis gratia datum ad ſe trahunt, vndè purgatio non procedit, eadem quippè ratione Hipp. lib. de Med. Purg. verſ. 30. purgationem in febribus fortibus damnauit, quia carnes ipſorum (dicebat) & ventres, quum calidi ſint, medicamentum aſſumunt, & nihil depurgantur, quarè quod ibi facit febrilis calor, hoc in loco inanitioni tribuitur. Quibus inutilis diligentia quorundam Medicorum damnatur, qui veſperi inediam præſcribunt ijs, qui manè medicamentum purgans potaturi ſunt, non animaduertentes, contrarium ab Hipp. præcipi,

qui corpora ad purgationem disponi voluit plurimo cibo, & potu: ita enim humores à cibo, & potu diffusi facilius cedunt medicamento: periculumque euitatur, nè viscera inanita medicamentum adse alliciant; non nego tamen, nimiam satietatem esse fugiendam, potissimum verò quando purgatio per inferiora facienda est, nè ventriculus repletus pharmacum difficilius sustineat, quia vt subsequenter testatur Hipp. & inferiorum, & superiorum ventris partium repletio, purgationi aduersatur. De infernarum partium repletione non est difficultas: quandoquidem cum aluus inferior repletur, alui suppressionem vigere necesse est, absque hac enim excrementa copiosa ibi non cumulantur, quo casu antè purgationem aluus mollienda est, ita enim 7. aphor. 70. legimus, corpora cum quis purgare vult, oportet fluida facere, & siquidem sursum, sistere aluum, si verò deorsum, humectare; superiorum verò ventris partium repletionem prohibere purgationem, testatur Hipp. per illa verba; supernis alimentum, & meritò quidem ventriculi repletionem alimentum vocat, quia hæc non nisi ab alimento ingesto fieri solet; quam prohibere purgationem, colligimus ex quarto acutorum, vbi hæc leguntur. Si febris corripiat veteri stercore non subeunte, aut cibo recens assumpto, siuè cum dolore lateris, siuè absque eo, quietem agere oportet, donec cibi descenderint prius ad infernam aluum; potu verò vti aceto mulso, quum verò grauitas ad lumbos descenderit, infuso per clysterem eluere, aut medicamento purgare oportet. Cæterum licet satietas nimia, & ipsa purgationem prohibeat, longè tamen magis lædit inanitio, & ideò huius peculiariter meminit Hipp. Sextum circa purgationem adnotandum est, inclinatio humorum, quæ si intentæ purgationi contraria est eam prohibere est apta, v. g. si deorsum purgatio instituta sit, & humores sursum repant, ab inferna purgatione desistendum, iuxtà illud, infrà vers. 69. quò maximè repunt per loca conferentia ducere oportet: septimo loco proponitur spontanea euacuatio, cui quum natura est intenta, ab omni purgatione desistendum est: vigore illius aphorismi. Quæ iudicantur, aut iudicata sunt integrè, neque mouere, neque nouare aliquid, sed finere. His addidit res non naturales à neotericis vocatas, quas Hipp. cognatas species appellat. Hæ autem numerantur: Regio, Mos, Aetas, Tempus, morbi constitutio, excessus, defectus, in quibus quantum deficiat, aut superabundet à mediocritate exactè scire perdificile est. Hæc enim omnia, quia à medico in purgatione adhibenda diligenter sunt consideranda, nec facilè assequi possunt, ideò sequitur, quod à principio propositum fuit. Maximam cautionem medico necessariam esse.

Mar. n. 41.

Vers. 10. Medela, Declinatio, Deriuatio, in caput, in obliqua, &c.

Mar. n. 1.

Vocem hanc ἄκη tum Galenus, tum cæteri antiqui huius libri expositores medelam interpretantur. Ego autem libenter quietem exponerem, quando in eadem significatione, ab Homero vsurpatam inuenio, solo accentu variante, & hæc interpretatio materiæ, de qua agitur, satis accommodari videtur. Humorum enim affectiones, quæ ad medicum spectant, tractare intendens Hipp. principio humoris prædominantis signa ex colore cutis distinguenda, nos docuit ab initio. Indè verò, per quas regiones humor noxius educendus sit communi regula: quò natura vergit nobis aperuit. Postea verò ea, quæ huiusmodi euacuationem difficilem faciunt, enumerauit: diligentiamq. in ea administranda medico necessariam indicauit, quæ quidem omnia ad humores spectant, quatenus euacuari exposcunt, verum quia non semper euacuationi attendendum est, imò quandoque eosdem sistere, & in quiete conseruare expedit, vt exempli gratia, quando coctioni attenditur, vt idem Hipp. 6. Epidem. sect. 2. vers. 53. testatum reliquit, & quando motu importuno mouentur. Ideò Hipp. hoc admonens inquit: Quies, quasi diceret, Humoribus à naturali statu egressis non modo euacuatio conuenit, sed etiam aliquando quies. His verò duobus circa humores agendis tertium subsequenter addidit: quod est veluti medium quoddam inter vtrunque prædictorum: hoc est inter euacuationem, & quietem: quod consistit in permutatione loci, dum à loco ad locum mouentur, sub quo genere continetur, Declinatio, siuè deriuatio, & reuulsio; Deriuationemq. duplici nomine designauit: quia hæc duplici modo fieri solet. Nam humores, vel ad proximiora traducimus, & hæc propriè declinatio vocatur: vel ad paulò remotiora, & deriuatio propriori vocabulo diceretur; exempli gratia, quando in fluxionibus oculorum humores fluentes ad nares declinamus, proprio vocabulo declinatio appellatur, cum verò affixa cucurbitula materiam versus occipitium trahimus magis propriè deriuatio huiusmodi

motus

A motus dicetur. Verum hæc distinctio communiter non obseruatur, sed vtraque deriuatio appellatur, cuius proprium est trahere in obliquum: sicuti reuulsionis est, trahere in rectum. Deriuationem igitur in communi describens Hipp. inquit. Deriuatio in caput, & in obliquum; in caput quidem, quia quotiescunque pro morborum curatione extrà caput, ad capitis purgationem deuenimus (quod Hipp. vsitatissimum esse nouimus) illa euacuatio deriuatio in caput potius dicenda est, quam reuulsio, & ratio est, quia huiusmodi euacuatio causam morbi efficientem non respicit, ità vt ab infernis sursum trahatur, quod reuulsionis est proprium; sed materiam antecedentem, quæ in capite existens deriuatur ad nares, nè ad locum affectum fluat, & hoc modo deriuatio dicitur in caput, subiungit postea Hipp. ἐς τὰ πλάγια; idest in obliquum, quo nomine omnes comprehenduntur euacuationes, quæ iuxtà quatuor corporis dimensiones fiunt, præter eam, quæ fit in directum, scilicet ex infernis sursum, & ex supernis deorsum κατ' ἀντισπάσιας idest reuulsionis propria.

B Idque apertissimis verbis determinauit Hipp. in textu, dum inquit, aut reuulsio in supernis deorsum, in infernis sursum. Huiusmodiq. euacuatione ad remotissima in directum, vtitur Hipp. duplici casu, primo in curatione morborum præsentium, secundo verò in præseruatione consueti, & imminentis morbi. Pro curatione quidem, quando humores morbum constituentes sensibiliter fluunt, quo fluere non deberent. Idque nobis significauit Hipp. lib. 6. Epid. sect. 3. vers. 50. dum inquit. Reuellere oportet, si non qua oportet, repant, hocque verbo repo vsus est, quod sensibilem motum significat, vt excluderet alios omnes humorum defluxus, qui insensibiliter ad partem aliquam fiunt, varia morborum genera in ea constituentes. In horum enim curatione nullo modo prædicta reuulsio conuenit, quæ à longissimis fit partibus, prout ex multis Hipp. decretis, & vera eiusdem praxi sufficienter demonstrauimus

C in explicatione libri de Nat. Humana vers. 230. concludentes euacuationem, quæ à remotissimis fit partibus; siuè hæc per sanguinis missionem facienda sit, siuè per purgationem, in curatione morborum præsentium minimè conuenire, nisi quando symptomaticas, ac sensibiles euacuationes sistere in animo est. In præseruatione verò, euacuationes semper à longissimis partibus facere oportet: potissimum verò per sanguinis missionem. Scio enim in præseruatione morborum, siuè partibus infernis minentur, siue supernis, infernas purgationes adeò cauisse Hipp. vt nesciam, an aliquem præseruationis gratia deorsum purgauerit, sed perpetuò sursum, vt ex lib. de Insom. & 3. de Diæta, in quibus de morborum præseruatione agit, satis constat, contrà vsum recentiorum, qui omnes præseruatiuas purgationes deorsum moliuntur. Verum hæc diuersa ratione facta sunt, quã n alibi expressimus, scio etiam præsente morbo sæpius Hipp. humores purgare consueuisse per regionem loco affectò remotissimam,

Reuulsio in curatione non habet locum.

D vt lib. 2. de Morb. sect. 3. ver. 248. indicauimus, hac tamen lege, vt primo à proximiori parte purgatio fiat, indè à remotiori, & tandem à remotissima, vt in morbis infrà septum transuersũ, primum deorsum purgat, indè verò sursum per vomitum, & tandem caput per nares. E contrà verò in morbis capitis primũ caput purgat, deindè corpus per vomitum: & denique per inferiorem aluum. Sed fortasè euacuationẽ à remotissimis partibus in præfatis casibus reuulsionem non appellaret Hipp. sed deriuationem potius, quia materiam morbi non respicit, vt dictum est suprà in expositione illorum verborum, deriuatio in caput, sed antecedentem, & quam timemus, nè ad morbum efficiendum excitetur. Hancque curandi per euacuationes methodum Hipp. germanam esse, ab eoque inuiolabiliter obseruatam patebit vnicuiq. qui eius libros praxis percurrere voluerit. Indèque manifestum fiet, quam longè à præceptore discesserit Gal. in hac materia pertractanda, quamuis vbique propria commenta ad Hipp. re-

Contrà Gal. de reuulsione.

E ferat, dum reuulsionem ad omnes corporis dimensiones extendit, à dextris in sinistras, antè retrò, intrò extrà, sursum, & deorsum, & ijs opposita, omnique reuulsionis genere, etiam à remotissimis partibus, vtitur, non modo pro morborum præsentium curatione, sed etiam ordine Hipp. penitus contrario, primo enim à remotissimis partibus euacuat, deindè à proximioribus, & denique ab ipsamet parte, cuius oppositum fecisse Hipp. iam diximus, qui si aliquando deriuationem euacuationi præcedere voluit, vt in angina humeralem venam primo aperiendo, deindè eam, quæ sub lingua est; id ab eo factum est, quia euacuatio proximior multitudinem præsentẽ tollere non potest, cum minimum sanguinis præfatæ venæ effundant. Circa hoc reuulsionis nomen linguæ Grecę imperiti caueant, nè ab interpretibus decipiatur,

qui aliquādo eo impropriè vtentes, aliena Hipp. tribuunt, vt contingit inferius vers. 12. vbi verba Hipp. μὴ τὰ ἐκκεχυμένα εἰς τὸ ἔσω ἀπολαμβάνειν Cornarius vertit: Humores extra effusi, nè intrò reuellatur; quamuis verbo minimè vtatur, quod reuellere apud Hipp. significet. His de reuulsione, & deriuatione absolutis, alias subnectit indicationes, quæ ab humoribus desumuntur. Et primo exiccationem, siue consumptionem eorum, quæ modo in superioribus partibus facienda est, modo in inferioribus; non enim totum perpetuò euacuare, aut exiccare expedit; sed modò vnam, modò alteram partem: prout res exigit, non modò, quia partes quædam sunt, quibus resiccatis, aliæ etiam vna resiccantur; sed etiam, quia vnam resiccari, alteram humectari necesse est quandoque, cuius gratia Hipp. lib. de loc. in Hom. vers. 30. sect. 2. in defluxione per spinalem medullam irruente, anteriores partes calefaciendas esse iubet, refrigerandas verò posteriores. His tandem ablutionem adiunxit, quæ Clysmatibus fieri solet: estque & hæc media quodammodo inter purgationem humorum, & quietem, de quibus superius facta est mentio. Hæc enim non adeò purgant, vt medicamenta purgantia: quamuis loco purgationis substituantur, vbicunque purgatio per pharmacum prohibetur, vt ex lib. de medicam. purg. & 4. acutorum vers. 132. satis constat; & quia clysmatibus vtimur non ad humores subducendos tantummodo: sed per ea sæpius lenire, & eorundem humorum feruorem, acrimoniamq; compescere, procuramus, ideò subiunxit Hipp. in textu, aut quibus mitigabitur. A B

Mar. n. 33.

Mar. n. 1. *Vers. 12. Humores effusi nè intrò reuellantur, sed secretiones siccentur.*

Occasione eorum, quæ de reuulsione nuper dicta sunt, hanc veluti exceptionem quandam adducit. Dixerat enim, reuulsionem ad opposita loca esse faciendam ita, vt si humores sursum præter naturam ferantur, deorsum trahantur, & vice versa, quæ deorsum, sursum. Nè aliquis verò existimaret, idem in cæteris dimensionibus faciendum esse, ita vt si cutim versus præter naturam repant, intrò sint reuellendi: ideò subiungit Hipp. hanc reuulsionem nullo modo tentandam esse, cuius ratio adduci posset: quia humores ab ignobilioribus ad nobiliores partes nullo modo sunt reuellendi, & quia partes internæ exterioribus comparatæ omnes sunt longè nobiliores, ideò reuulsio hæc semper est periculosa, secus in alijs dimensionibus, in quarum extremitatibus partes adsunt, tum nobiles, tum ignobiles, ad quas reuulsio fieri potest. Præterea humores ad cutim semel effusi malam suscipiunt qualitatem, ita vt si interna petant, sint perpetuò pernitiosi. Hoc præceptum præ oculis habeant medici, dum morborum summam cutim infestantium curationi insistunt, nè sanguinem in ea copia mittant, vt reuulsionem faciat ad interiora, nè fortè suis ægris contingat, quod admodum Reuerendo patri Lusitaniæ prouinciali ordinis Prædicatorum contigisse, noui. Is enim cum Romam ad comitia generalia conuenisset, quia psora laborabat, sanguinem secta vena ad quatuor libras sibi extrahi, voluit. Vndè eo ipso die facta per venæ sectionem humoris in cute corrupti in venas maiores reuulsione, febre maligna correptus est, quæ illum die quinta è medio sustulit. Ego enim in huiusmodi affectibus sanguinem non mitto, aut saltem in minima quantitate, tum ratione prædicta, tum etiam quia cachochimia potius viget, quam plethora, indeque facta purgatione ad exiccantia deuenio. Nam Trocis: cypheos cum therebentina, & passularum pulpa, & aquam ex salsa parill. aur rad. smilacis asperæ pro potu iuxta præsentem Hipp. doctrinam feliciter exhibeo. C D

Mar. n. 2. *Vers. 16. Considerandæ sunt hæc, spontanea desinentia &c.*

Dum humores ad cutim feruntur, multa in corporis superficie erumpunt, quæ etiam sponte desinunt, cuiusmodi sunt exanthematum, pustularumque quamplura genera, similia illis, quæ ab igne excitari solent. Hæc igitur à medico consideranda esse, nunc iubet Hipp. eò quod vbi apparent, & euanescunt, non semper æqualem ægro conditionem afferunt. Aliquando enim, & criticè erumpunt, criticèq. desinunt. Aliquando, vt symptomata prauitatis humorum erumpunt, & vt materiæ imperio naturæ inobedientis signa, derepentè euanescunt. Ad hæc igitur distinguenda, plurimum facit, tum figura, tum apparitionis modus: quippe quæ humoris peccantis conditionem, & naturæ dominium attestari possunt. Quo ad figuram legimus, Tubercula extra extuberantia, & acuta, & fastigiata, & æqualiter maturescentia, & non obdura 6. epid. sect. 1. & deorsum vergentia, & non bifida meliora; contraria verò mala, & quantò plus cōtraria, pessima. Et illud, latæ pustulæ non sunt valdè prurigi- E

A nosæ, quia à materia benigna, mordacitatis expertæ producuntur. Si tardè erumpunt, humoris crassitudinem, aut contumaciam attestantur, si celeriter, tenuitatem, & obedientiam. Dum verò assero, aut tardè, aut celeriter erumpere, non intelligo de tempore morbi, in quo erumpunt: Sed de tempore, in quo apparere incipiunt, & perficiuntur, quia quæ lentè admodum erumpunt, perniciosa esse consueuerunt. Earum verò materia perspecta, naturæq; obedientia, facilè est distinguere, an quæ erumpunt, critica sint, an symptomatica, cum enim eorum materia morbo conuenit principali, sperandum est eorum apparitionem criticam esse, & è contra, iuxta vulgatum illud, si talia educantur, qualia oportet, confert, & leuiter fertur. Eorundem materiæ cognitio etiam plurimum facit ad distinguendum, an exanthematum solutio vera sit, an recurrentis materiæ signum. Etenim si hæc à materia crassa oriri cognouerimus, sciemus etiam, eorum solutionem breui tempore fieri non posse, vnde si talia celeriter euanescant, materiam retrocessisse, timendum est. His somnum, & vigiliam addidit Hipp. Quia si exanthematum eruptio, & dissipatio critica est, somni subsequuntur placidi, & suaues: si symptomatica, vigiliæ infestant, aut somni turbulenti. Nihil est enim, quod tutius perfectæ crisis argumentum præstet, quam si somnus subsequatur. Quod Hipp. nos admonebat lib. 6. Epid. sect. 1. vers. 20. per illam sententiam. Antè rigorem vrinarum suppressiones, si ex bonis fluxerint, & somni adsint. Instante quippè crisi, dum in humoribus fit perturbatio, nox molesta esse solet. Facta verò secretione, leuior esse debet, vt 2. Aphor. 13. legimus. Rem tandem concludens inquit, quæ facienda sunt, aut impedienda, assequi citò. Qua si diceret: Præfatis omnibus diligenter perspectis prudens Medicus cognoscet, quæ sint facienda, motum naturæ adiuuando, si rectè quidem, sed diminutè operetur, aut impedienda, quæ malè erumpunt, & symptomaticè.

C *Vers. 19. Castigatio per vomitum, infernè per exitum, aut sputum, &c.* Mar. n. 2.

Hæc vox παιδεύσις, quam castigatio transtulit Corn. licet propriè institutionem significet, plura significare potest, & ideò variè ab expositoribus transfertur. Rasarij tamen versio, qui correctionem transtulit, mihi probatur magis; hæc enim vox ad quælibet, tum naturæ, tum artis opera accommodatior est. Certum est enim, quæcunq; hac sententia comprehendit Hipp. nec solius naturæ, nec artis tantummodo opera esse. Quarè dicerem, in præsenti sententia recenseri omnia ea, per quæ, quæ sunt præter naturam, corriguntur: siue sint naturæ, siue artis opera. Idque ab Hipp. factum est occasione eorum, quæ nuper dixit, proponendo ea, quæ à Medico consideranda sunt, vt quæ facienda, aut impedienda sint, cognoscere possit. Quia igitur non satis est, id cognoscere, necesse erat demonstrare, quibus instrumentis hæc facienda, aut impedienda essent, quod in præsenti fit particula, in qua sub no-

D mine correctionis, ea omnia recensentur, per quæ prædicta, tum artis, tum naturæ opera perfici solent, quod quidem nomen correctionis huic materiæ conuenientissimum est, quia si hæc omnia dirigatur in ea, quæ præter naturam existunt: iure meritò correctiones & castigationes eorum, quæ sunt præter naturam, dici possunt. Hæc autem sunt vomitus, inferna excretio, sputum, & cætera in textu enarrata, circa quarum explicationem nobis immorandum non est, cum satis sit, scopum auctoris indicasse, & eo magis, quia id cupientibus satisfacere poterit Gal. quamuis ea omnia in alium sensum receperit, explicaueritq.

Vers. 23. Vteri purgationem. Mar. n. 2.

Rasarius Græci contextus communem lectionem secutus, præsentem cum subsequentibus coniungens vertit: Historicè purgatio, quæ supernè erumpunt, &c. Cornar. verò vteri purgationem transtulit, vt præcedentis sententiæ pars existat. An quia in suo codice τῆς ὑστ. pro

E καθάρσις legerat? an potius, quia lectio corrigenda ipsi videretur; cum sit probabilius de mulierum purgationibus mentionem hic fieri, quatenus per has correctio fit, & castigatio eorum quæ sunt præter naturam, veluti per antedictas euacuationes, quam credere absque vlla occasione de Mulierum purgationibus sermonem habere? Præterquam quod diminutus fuisset Hipp. si hanc euacuationem tanti momenti omisisset, vbi cæteræ omnes specialiter memorantur. Eam verò postremo loco collocauit, quia primo referenda erant, quæ vtriusque sexus communia existunt, deindè verò ea, quæ mulierum sunt peculiaria; qualia sunt vteri purgationes.

Vers. 23. Quæ supernè erumpunt, ac torquent, &c. Mar. n. 2.

Enume-

Enumeratis ijs, quæ corrigunt, & quæ præter naturam sunt, & quæ corpus alterant, nunc A
eadem omnia singillatim considerat, vt singulis perspectis, quæ vtilia sunt facere, & inutilia corrigere possit Medicus; & primo loco vomitum considerans, inquit; quæ superne erumpunt, ac torquent, idest, quæ vomitu reijciuntur, nec commoda fiunt, sed molestant, quia sunt præter naturam. Talia sunt ferè pinguia, impermixta (alibi meraca dixit) spumosa, calida, mordacia, æruginosa, varia, ramentosa, fæculenta, cruenta, flatus expertia, cruda, cocta, sicca. Hæc enim vomitionum genera tanquam vitiosa alibi damnauit Hipp. rationeque, & experientia talia esse inueniuntur. Tria tamen difficultatem faciunt, & primo quia inter malas vomitiones recensuit vomitum sine flatu contingentem; secundo, quia meminit concoctorum. Tertioque, & postremo; quia siccatorum.

Vomitus sine flatu. Quoad primum vomitus sine flatu malus est, & vt signum, & ratione tolerantiæ; ratione signi; quia significat, non adesse humoris pituitosi permixtionem, conditio in optimo vomitu requisita, vt lib. Prognost. nos docuit B
Hipp. ex cuius agitatione necessariò flatus excitantur. Ratione etiam tolerantiæ huiusmodi vomitus malus est, quia flatus humores eleuant, & vomitum faciliorem præstant.

Concoctorū Vomitus pariter concoctorum improbatur, quia, quæ verè concocta, & à natura deuicta sunt, deorsum ferri, non sursum debent, quod paulò inferius docet Hipp. Gal. enarrante in expositione illius particulæ, Maturatio, &c. Sursum enim feruntur, quæ fluctuant, & naturam vehementer stimulant, vndè vomitus, & in morborum principijs, & in principio accessionis contingere solent.

Mar. n. 32. Nec huic sententiæ obijciatur mihi locus 7. Epidem. sect. 2. vers. 162. vbi concoctorum purgationem faciendam esse videtur statuere Hipp. non minus per superiora, quam per inferiora. Quia vt in eius loci expositione demonstrauimus, quæ ibi de purgatione referuntur, de ea tantummodo, quæ fit per aluum, sunt intelligenda, non de ea, quæ fit per vomitum, quod vt nobis indicaret Hipp. peculiari verbo vsus est ὑποκαθαίρειν, quod infernam purgatio- C
nem significat. Firma igitur remaneat Hipp. sententia, experientia ipsi (vt credere est) cognita, concoctorum vomitum malum esse, quia vt nuper cum eodem Hipp. & Gal. dicebamus, quæ concocta verè sunt, descendere potius, quam ascendere apta sunt, & ratio est huiusmodi, si, vt omnibus est receptum, concoctio fit incrassando; & quæ crassiora fiunt, grauiora redduntur; hæc facilius descendunt, quam ascendunt. Adde etiam, per coctionem humorum feruorem compesci, per quem partes supernas petere, consueuerunt. Si ergò vomitiones spontaneæ malæ sunt, quando reijciuntur concocta, Medicus hinc edoctus, quotiescunque humores concoctos educere volnerit, non per superiora, sed per inferiora expurgabit.

Siccorum. Sicca pariter vomitu reiecta mala esse dixit: per siccum intelligendo id, quod proprio sero destitutum est. Huius autem seri consumptio in omnibus humoribus semper mala est, tum quia indè humores deterioris conditionis redduntur, tum etiam, quia hæc seri consumptio absque D
magna, & forti causa fieri non solet. Quarè quæ sponte per vomitum excernuntur, esse debent, neque crassa (siue modo talis crassities à coctione, siue à seri consumptione proueniat) neque immodicè tenuia, hæc enim sub nomine crudorum damnantur, quia quæ tenuia sunt, & aquosa, omnia cruda dicuntur. Prætereundum verò non est, vomitum crudorum malum quidem esse, non tamen æquè malum indicare quemadmodum faciunt deiectiones crudæ. Ille enim malus est tantummodo ratione signi, hæ verò, & vt signum, & vt causa malæ euadunt, nam præterquam quod crudorum humorum copiam attestantur, vt crudorum vomitus dum inferius secedunt coctionem, quæ quiete perficitur, impediunt: quod non euenit in euacuatione, quæ fit per vomitum: hæc enim tantum abest, vt coctionem impediat, quod potius eam accelerat, cum videamus, febres cum vomitu inuadentes longè breuiores esse, quam, quæ sine eo contingunt. Vnde Auic. vomitum in principio accessionis factum, aut tollere, E
aut minuere paroxismum dixit.

Mar. n. 2. *Vers. 25. Quæcunque circumfluunt, ferendi facilitatem contemplari.*

Cum superius malas excretiones per vomitum recensuerit; quispiam ab eo quærere potuisset, si ex quo malæ sunt, an eas supprimere, aut compescere expediat. Huic ergo, vt satisfaciat, regulam proponit, qua quid in hac re agendum sit, facilè distingui potest. Hæc autem est tolerandi facilitas, aut difficultas, quia si æger præfatas euacuationes ferat difficulter, eas supprimere, aut compescere expedit, antè quam periculum adueniat. Quod si facilè eas ferat, sedare non oportet, quandoquidem non semper malæ excretiones lædunt, imò ali-

quando

A quando vtiles fiunt, quod ipsemet adnotauit 4. Aphor. 47. Inquit enim: excreationes in febribus non intermittentibus liuidæ, cruentæ, fœtidæ, biliosæ, omnes malæ, commodè autem si prodeant, bonæ, sed eadem quoque est eorum, quæ per aluum, & vrinas excernuntur ratio, &c. Et quoniam præsens regula non in vomitionibus tantum verificatur, sed etiam in deiectionibus, vrinis, sudoribus, alijsquè excretionibus, vt vias omnes comprehenderet, vsus est Hipp. hoc verbo circumfluo quasi vndequaq. fluo. Huic nostræ expositioni difficultatem facit confusa verborum contextus series, quæ si ordine congruo restituatur, vera, & aperta redditur oratio. Hoc igitur modo reponi poterit: Quæcunq. circumfluunt, ferendi facilitatem contemplari oportet, quæ sedare non oportet, itemque difficultatem (quæ scilicet sedare expedit) priusquam periculum adueniat.

Vers. 27. Maturatio, descensus eorum, quæ infra sunt, &c. Mar. n. 2.

B Maturatio (ait Hipp.) est descensus eorum, quæ infra. Redundantia eorum, quæ supra, hoc est, quæ sunt concocta, per inferiora expurgantur; quæ verò redundant in corpore, & quantitate molestant, & perturbant, per vomitum potius educi solent, ob rationem paulo superius à nobis allatam. Subiungit postea, & quæ ex vteris, & in auribus sordes, indicans, in his duabus excretionibus concoctionem non esse attendendam, eo quod sint redundantiæ, quemadmodum de vomitu terminatum est. Hoc documentum primo aspectu parum vtilitatis Medico afferre videtur, re vera tamen ad præsagium plurimum facit, hoc enim præ oculis habentes, quotiescunq. ea, quæ per aluum excernuntur, coctionis expertia sunt, etiamsi omnimodam cruditatem non præseferant, mala tamen censenda sunt, aut saltem critica esse impossibile est, quæ autem per vomitum educuntur, non ita, dummodo penitus cruda non sint, nam præterquam quod non adeo mala sunt, critica aliquando esse consueuerunt, hæc

C enim redundantiæ sunt, idest, concoctionis excrementa, aut superfluitates, quæ concoqui, non est necessarium, imò neque coctioni subijciuntur: coctionem Hipp. more, & in propria significatione accipientes, de qua à nobis proprijs in locis disputatum est, exactius verò in expositione Aphorismi, concocta medicare, & mouere, &c. Idem pariter de vteri purgationibus testatur Hipp. siuè hæ menstrua existant, siuè aliæ vteri excretiones, in his enim non attendi coctionem, ex eo colligimus, quia sæpè mulierum morbi per aquosa, & cruda ex vtero excreta iudicantur, vndè crassitudinem puris ex vtero fluentis, vel eius tenuitatem, partem affectam potius, quam humorum statum, quo ad coctionem, & cruditatem indicare nos docuit Hipp. lib. 1. de Morb. Mul. sect. 3. vers. 170. Quo in loco de vlcerum vteri curatione Mar. n. 91. tractans, pure tenui exeunte, non cruditatem, & ex consequenti morbi longitudinem, sed totum corpus affectum indicari, ait, & proindè à totius purgatione inchoandam curationem

D esse, si verò exeant purulenta, & crassa, compactaq. fuerint, vlcerationes ab ipsis vteris esse, & corpus non esse mouendum: sed vtero tantummodo prospiciendum esse. Idem etiam verificatur in menstruis purgationibus, quarum eruptione plurimas sanatas esse circa morborum initia, & nullo signo coctionis apparente, in Epidemijs legimus. In excretionibus similiter ex auribus procedentibus non esse attendendã coctionem, ex multis colligere licet, potissimum verò ex 7. Epidem. sect. 2. vers. 131. Vbi doloris capitis solutionem æqualiter subsequi te- Mar. n. 30. statur Hipp. si per aures humor excidat tenuis, ac si maturus, vnde 6. Aphor. legimus. Caput circumdolenti pus, aut aqua, aut sanguis per nares, aut aures exiens morbum soluit, sententia ex lib. 2. de Morbis inter Aphorismos translata. His igitur rationibus concoctio attendenda est in ijs, quæ infra per aluum excernuntur, aut per vesicam, minimè verò in ijs excretionibus, quæ per vomitum fiunt, aut quæ ex vtero, aut auribus erumpunt.

E *Vers. 29. Concitatio, apertio, inanitio, calefactio, perfrigeratio intrinsecus, forinsecus, horum quidem ità, horum verò non.*

Humorum concoctionem, redundantiasq. nuper exposuit, tanquã peculiares euacuationis vias postulantes. Docuitq. concocta per aluum: redundantias verò per vomitum, aut per vterũ, aut per aures expurgari. Nunc verò quædam alia recenset, quæ determinatã expurgationis viam non requirunt, cum omnes ei inseruire possint. Nãc autem sunt Orgasmos siuè turgentia, viarum, & meatuum adapertio, inanitio, siuè vacuitas, calefactio, & refrigeratio, hæcque ad peculiarem euacuationem non determinari, ait, quia aliquando hanc, aliquando illam exposcunt. Turgentia quippè purgandum corpus indicat, id verò non magis per inferiora,

riora; quam per superiora faciendum nos cogit, quia & sursum, & deorsum turgentia expur- A
gari potest. Apertio pariter meatuum, ac viarum amplitudo, & ipsa euacuationem aliquan-
do exposcit; verum ad peculiarem aliquam non adstringit, nam quælibet euacuatio apertio-
nem, & viarum amplitudinem præsupponit, idque significare voluit Hipp. eo aphorismo;
corpora cum quis purgare vult, oportet fluida facere, imò aliquando venæ sectioni necessaria
est, cuius gratia quarto Acutorum in aphoniæ curatione tex. 27. venæ sectioni præmittit fo-
mentum, vt vijs per ipsum apertis, crassus humor cum sanguine facilius educatur. Euacuatio
item quando aliquam euacuationem indicat, per quam tollatur, nullam peculiarẽ viam per se
limitat; quia plures veniunt in vsum, exẽpli gratia, quando vomitum sistere volumus; aliquan-
do vtimur deiectione, modo vomitum inducimus, & nonnunquã diureticis euacuamus. Ca-
lefactio tandem, & frigefactio, siuè intrinsecus, idest, per assumpta, siuè extrinsecus aduene-
rit, quotiescunque per euacuationem sit corrigenda, non vnicam viam indicat, cum plures ex
vsu esse queant, purgatio nempè, & per vomitum, & per deiectiones, & per vrinas, & sudo- B
rem, & sectionem venæ, & quamcunq. euacuationem, per quam humor educatur, qui dictas
intemperantias foueat, ac conseruet. Quia ergò prædicta omnia modo hanc, modo illam
euacuationis viam exposcunt, nec vlli se adstringunt, ideò dixit Hipp. horum quidem sic,
horum verò non.

Mar.n.3. *Vers. 31. Quæ per aluum egeruntur, si repunt, non spumosa, matura, cruda, frigida, fœti-
da, sicca, humida.*

Hæc supradictis continuata apertiorem orationem constituunt. Cum igitur superius de
humoribus pertractauerit, qui vomitu excernuntur, indè verò ad ea, quæ deorsum expurgan-
tur, sermonem transtulerit, signa tradens, quibus excrementa ab inferna aluo excreta distin-
guantur ab ijs, quę aliundè in ipsam confluunt, & primo tormen adduxit, quod inferiore aluo
patiente tardum est, & molle, superiore verò affecto acutum est, & vehemens. Modo pro- C
sequitur demonstrare, qualia sint excrementa, quæ ab ipsa aluo inferiore excernuntur: ad di-
stinctionem eorum, quæ in eam confluunt, & inquit talia esse non spumosa, matura, cruda,
frigida, fœtida, sicca, humida. Dixitque non spumosa: quia spumosæ deiectiones non ab
alui affectione aliquã producuntur, sed à distillatione à capite in ventrem: prout 7. Apho. 3.
adnotatum est. Enarrata verò excrementorum genera in aluo generari posse, ita notum est,
vt in hoc confirmando, tempus conterendum non sit, hæc tamen ita alui affectæ propria non
sunt, quin aliundè etiam confluere possint. Hæc verò protulit Hipp. vt indicaret, quotiescunq.
diuersa à prædictis deijciuntur, aliundè ad aluum confluxisse, v. g. biliosa, hæc enim non alui
malè affectæ sunt excretiones, sed ab hepate in aluum confluunt, vt verò præfatorum excre-
mentorum excretionem ex aluo malè habente distingueret ab ea, quæ fit à confluxu eorun- D.
dem ad ventrem, vsus est Hipp. hoc verbo ῥέπω satis propriè, quasi declino, quæ enim gene-
rantur in aluo, per modum inclinationis exeunt, quæ verò aliundè, non item, quando ad eo-
rum excretionem vis maior concurrit. Aduertendum verò litteram ἢ vsurpatam esse Atticè,
pro ἤν, idest, si. Quia si cum interprete, quà, transferatur, confusa satis, & non parum defe-
ctuosa redditur oratio: vt vnicuiquè Gal. expositionem consideranti patere poterit.

Mar.n.3. *Vers. 33. Quæ olfactum malè afficiunt, sitis, quæ prius non adfuit, nequè æstus, nequè alia
causa, vrina, nasi humectatio.*

Inter differentias excrementorum alui, fœtida enumerauit, quæ quidem ob putredinem
talia fieri, notum est, idque duplici ratione, tum quia portio putridi humoris à venis ad aluum
transmissi, ipsis excrementis admiscetur, indèque fœtorem contrahunt, & propter hanc cau-
sam in malignis febribus, quæ ab humorum putredine vera ortum ducunt, alui excretiones
fœtent, tum quia ipsamet excrementa in aluo putrescunt; cum ergò Hipp. in præcedenti sen- E
tentia explicauerit, qualia sint excrementa ab aluo affecta prodeuntia, ad differentiam eo-
rum, quæ aliundè confluunt, & inter illa, fœtida enumerauerit; modo signa nobis tradit,
quibus fœtor excrementorum in aluo putrefactorum distinguatur ab eo, qui aliundè proue-
nit: hoc est à putredine humorum in venis stabulantium, & primo loco sitim proponit, quæ
anteà non adfuerit, sed in ipso eorum egressu compareat, nullaque præcesserit causa, quæ si-
tim excitare potuerit, siuè æstus sit, siuè alia similis causa, cuius quidem signi ratio, & funda-
mentum à causa fœtoris dependet, quæ quotiescunq. à corruptione, seu putrefactione inge-

storum

A storum in aluo dependet, hanc à calore circa ventrem adaucto oriri necesse est; quo posito sitim subsequi, necesse est, quæ antè putrefactionem non aderat. Si verò fœtor à putredine maligna venosum genus occupante oriatur, aut nulla adest sitis, aut ratione febris aderat prius, quàm putredo introduceretur, per putredinem enim humores maiorem æstum non acquirunt, vt sitis superueniat, quæ antea non adfuerit; quando oppositum obseruatur quotidie, videmus enim simplices febres summum incendium præseferentes putredine accedente, propter quam malignæ euadunt; statim mitiores fieri, sitim sedari, æstumq. & alia omnia accidentia remitti; quæ à calore dependent. Vndè Gal. huiusmodi febres calore non admodum vrentes esse 5. simpl. adnorauit. Quoniam verò febres rarò à principio putredinem hanc adiunctam habent, sed tantummodo morbi progressu, quando humores à febrili calore corrupti proprijs spiritibus priuantur, naturæque imperio destituti, putrescunt, eorum instar, B qui è proprio receptaculo exeunt: indè fit, vt in febribus sitis vigeat plerunq. antè quam fœtor excrementorum appareat, qui malignæ putredinis sit soboles. Neque æstus (subiungit Hipp.) neque alia causa adsit quæ potuerit sitim inducere, ità enim sitis erit signum, fœtorem excrementorum ad inferior. m ventrem referendum esse, non ad malignam putredinem, aut aliam causam. Huic signo alia duo addidit, quibus dictorum excrementorum fœtoris causa distingui poterit. Videlicet vrina, qualis secundum naturam esse solet, hæc quippè in excretione fœtidorum à maligna putredine immutantur, in alui putredine nequaquam. Et nasi humectatio, putrescentibus enim in ventre cibis ob excessum caloris, humidoq. vigente (id Hipp. met. 3. de diæta attestante) humidi vapores eleuantur, à quibus nares humectari est rationabile, vapores enim ab aluo eleuati proprietate quadam nares petere quotidiè obseruantur; vndè nullum certius signum existimatur vermium in aluo stabulantium, quàm narium C pruritus. Verum obijciet quispiam, si nares humidæ fiunt, quomodo sitis contingit? cui respondeo id fieri, quia sitis ob calidi præsentiam euenit, à quo os ventriculi, quod famis, & sitis est instrumentum, alteratur. Notum est enim sitim, tam ex calidi præsentia, quàm humidi defectu excitari, quia ergò os ventriculi proximum est aluo, vbi calor viget, nares autem remotæ, hinc est, quod in eo plus potest calor ad sitim excitandam, quàm humidi præsentia ad humectandum: in naribus verò vice versa, plus potest humidus vapor ad humectandum, quam calor, qui ab eis remotus est, ad exiccandum. Et hunc præsentis sententiæ verum esse sensum existimo, cuius verba hunc in modum veniunt interpretanda: Quæ olfactum malè afficiunt, hoc est excrementa fœtida, ab aluo repere (vt dictum est suprà) indicat sitis, quæ prius non adfuerit, neque æstus, neque alia causa, quæ fœtorem illum mediante corruptione inducere possit, vrina simplex, & à naturali statu nihil immutata, & nasi humectatio.

D *Vers. 34. Iactationem, siccitatem, &c.* Mar. n. 3.

Hucusq. humorum varias affectiones à Medico considerandas exposuit. Nunc verò ad alia se transfert exponenda, quæ quoniam ab humorum dispositione quodammodo dependent, ad tractationem de humoribus spectare videntur, quæ quidem signa appellat, quia per hæc, non quid agendum tantum, quantum quid iudicandum, aut prædicendum sit, nobis innotescit. Quædam enim sunt, quæ primo ad curationem morborum faciunt, secundo autem ad cognitionem, & præsagium: cuius naturæ censentur ea, quæ hucusque recensita sunt. Quædam alia primo quidem cognitionem præsentium, & futurorum præuidentiam nobis præstant; secundario autem ad curationem aliquid conferunt. Huiusque conditionis sunt, quæ hoc in loco recensentur. Quæ singula explicare non intendo, tum quia in arte versatis sunt satis manifesta, tum quia Gal. huic parti abundè satisfecisse mihi videtur in commento.

E *Vers. 35. Et spiritum turbidum.* Mar. n. 3.

Quid per spiritum turbidum propriè intelligendum sit, in expositione lib. Coacarum prænot. vers. 64. demonstrabitur. Quod si quis, hoc in loco pro perturbato accipiat, & confuso: quatenus ab æquali, & ordinato distinguitur, non longè (ni fallor) aberrabit, hoc enim nomine comprehendi possunt omnes differentiæ vitiatæ respirationis, quas respexisse in hac sententia, asserendum est, cum non videatur probabile, Hipp. communia morborum signa ad vnicam tantum respirationis differentiam coarctasse, eamque rarò apparentē in morbis. Nec vox ab hac significatione aliena est, quia si turbidum dicitur, quod partes diuersas inuicem disiunctas, & confusas habet, meritò spiritus perturbatus, seu turbidus dicetur, in quo partes

respirationis, quæ naturaliter rythmo quodam se consequuntur ad inuicem, confundantur, A
inordinatèq. & inæqualiter procedant. Iuxtà hunc enim sensum sub hoc genere, omnes ferè respirationis non naturalis differentiæ comprehendi possunt.

Mar.n.3. *Vers. 62. In exacerbationibus, neque præsentibus, neque futuris, neque pedum frigiditate; sed in declinante deorsum morbo.*

Hoc documentum qui spernit, in præsagiendo errat facilè. Docet quippè Hipp. enarrata signa consideranda esse non in ipsis exacerbationibus: sed in earum remissione, sæpè enim non ex morbi sæuitia contingunt, sed particularis accessionis symptomata existunt. Vt ergò aptum tempus pro obseruatione prædictorum signorum nobis indicaret; non esse consideranda ait in exacerbationibus, neque præsentibus (hoc est vigoris tempus) neque futuris, idest, dum instat accessio, neque pedum frigiditate, quod à principio accessionis contingere
solet. Hæc sunt enim tria particularia morbi tempora, in quibus signa, quæ ad totius morbi B
constitutionem spectant, infida esse consueuerunt; sed inclinante deorsum morbo, hoc est transacto accessionis vigore, in quo morbus, idest calor præter naturam partibus superioribus derelictis ad pedes descendere incipit, quo dicendi modo vsus est etiam primo Acutorum vers. 137. vbi sorbitiones dare vetat, dum pedes frigidi sunt, tempusq. idoneum constituit,
Mar.n.10. quum calor ad pedes descenderit, eo igitur tempore præfata signa tutò præsagiunt, quia quæcunq. ab accessionis violentia dependent, tunc sedata esse rationabile est.

Mar.n.3. *Vers. 67. Concocta medicamentis aggredi oportet, &c.*

Quamuis præsentis sententiæ hic proprius locus existat; quia tamen inter Aphorismos translata est, ibiquè communiter interpretatur, ideò & nos propriam expositionem in illud opus transferemus, est autem Aphorismus 22. primæ particulæ.

Mar.n.3. *Vers. 70. Quæ prodeunt, non multitudine æstimare oportet, sed quamdiù prodeant, qualia* C
oportet, & facilè æger ferat. Vbi verò opus est, debilitare etiam, aut animi deliquium inducere, donec hoc feceris, cuius gratia hoc fit.

Vtilium euacuationum ideam constituit in eductione eius, quod molestat; cuius rei indicium est, facilis tolerantia, quod etiam 1. Aphorism. vltimo confirmatur. Si talia (inquit) educantur, qualia oportet, confert, & leuiter fertur: sin minus, è contrà. Cum igitur facilis tolerantia sit communis regula, & mensura euacuationum, aliquis existimare potuisset, nunquam vltrà præfatam tolerantiam euacuari debere. Sicque euacuatio, quæ fit vsque ad animi deliquium, omninò auferetur. Non enim facilè tolerari ea euacuatio dici potest, quæ ad Lipothymiam ægrum perducat, vt ergò hæc tollatur dubitatio, subiungit Hipp. aliquan-
Euacuatio ad lypothimiã. do vltrà Euphoriam euacuandum esse, quando, aut debilitare, aut Lipothymiam inducere
necesse est. Nam exigente necessitate eò vsque euacuandum est, quò usque id consecutus sis, D
cuius gratia euacuatiò administratur. Aliquando enim ægrotantem debilitare oportet, quia cum viribus fortibus morbum terminare est impossibile. Vndè Gal. 1. Aphor. 4. sæpè in acutis ægrotantium vires modicè debilitatas esse conseruandas, adnotauit. Similiter sunt quidam casus, in quibus animi deliquium euacuatione inducere expedit: quod quidem antiquis vsitatum fuisse, tum ex hoc textu, tum ex alijs testimonijs constat. Nam in maximis inflammationibus: in ardentissimis febribus, doloribusq. vehementissimis, vt auctor est Gal. euacuationem ad animi deliquium facere consueuerunt, non quidem, vt lipothymia esset mensura maximæ euacuationis, vt est communis opinio. Fallax enim admodum fuisset, hæc mensura, cum sint quidam, qui ex quacunq. etiam minima euacuatione animo deficiunt. Alij è contrà, qui etiam immodicas sine animi deliquio sustinent. Verum potius, quia lipothy-
mia prædictis casibus ex propria natura occurrit. Per hanc enim retractio fit sanguinis, & E
spirituum ad viscera, vndè maxima fit ab affecta parte reuulsio, corporis item habitus refrigeratur quam maximè, sensibusq. torpor inducitur, vt meritò, & febribus ardentissimis, inflammationibusq. maximis, doloribusq. vehementissimis conferre dicatur. Hanc quidem in doloribus obseruaui, vt non possim satis explicare, quã eximiè eos tollat. Nobilis enim mulier, cum à vehementissimis capitis doloribus vexaretur, & omnia administrata irrita essent; dolor tandẽ ad eum excessum perueniebat, vt ob doloris acerbitatem in lipothymiam incurreret; à qua cum non longè post subleuata esset, ab omni doloris sensu libera erat, in eoque statu perseuerabat quòusquè idem rursus dolor inuadens, tandem eam in animi deliquium denuò

indu-

A inducerет, quod doloris medela esset, idque sæpius ei contigisse ipse præsens adnotaui: ex quo causa mihi innotuit, propterquã antiqui ad animi deliquium in maximis doloribus euacuationes facerent. Nam etiam Hipp. in pleuritide 4. Acut. vers. 241. eam comendauit. *Mar.n.52.* Siquidem dolor (inquit) sursum tendat ad clauiculam, aut circa mammam, aut brachium, venam in brachio secare oportet internam, vtra tandem fuerit parte, in ea ipsa; detrahere verò sanguinem iuxtà corporis habitum, & tempus, & ætatem, & colorem plus, & confidenter, & si acutus fuerit dolor ducere vsquè ad animi deliquium, inclusiuè scilicet, vt ex præsente loco constat, dum inquit: Et deliquium animi inducere, non exclusiuè, vt nonnulli interpretantur, & quia inquit, & si acutus fuerit dolor, ducere vsque ad animi deliquium, patet euidenter, in gratiam doloris vehementiæ lipothymiam procurari: quatenus, vt nuper dicebamus, hæc dolorem tollere potest. Cum igitur animi deliquium etiam absque immodica
B euacuatione omnibus casibus occurrat, in quibus probatur, non erit necessarium euacuationem eò modo administrare, nè æger, antequam facta sit magna euacuatio, animo deficiat, vt Gal. animaduertit, imò aliquando ità collocandus erit, vt per moderatam etiam euacuationem in lipothymiam incurrat, quando scilicet æger, aut propter ætatem, aut aliquam aliam causam magnam ferre non posse timetur. Idquè assequemur si ægro, aut stanti, aut sedenti sanguis mittatur. Concludamus ergò Hipp. consilium in præsenti sententia esse, non semper in euacuationibus facilem tolerantiam esse attendendam: cum aliquando expediat, & debilitare & lipothymiam inducere. Subiungit postea.

Vers. 73. Interim alio vertere, aut siccare, aut humectare, aut reuellere, si sufficiat æger, idque ex his coniectabis, sicca quidem calida erunt: humida verò frigida, quæ verò aluum mouent, plerumq. contraria. *Mar.n.3.*

C Vt indicaret lipothymiam aliquando non sufficere pro integra curatione morbi, etiam si per illam dolor sedatus sit; vt ex enarrata historia constat. Sed alia insuper adhibenda esse. Videbitur ad proximiora humores desiccare, alterare, siuè calefaciendo, siuè refrigerando, siuè exiccando, siuè humectando, prout intemperies, quæ morbum fouet, exposcere videatur, si sufficere æger possit, qui sæpè à maxima euacuatione debilitatus, omnem renuit curationem, donec vires ex parte recuperauerit. Quantum verò deriuando, & reuellendo euacuare oporteat, & quousque alterando exiccare, aut humectare opus sit, docet, terminos describens, quos transcendere non licet, & inquit: Id quod ex his conіectabis: Sicca quidem calida erunt: humida verò frigida. Hæc enim signa sunt completæ alterationis, & ideò tunc desistendum erit. Quando enim pars nimio humore intemperata ex vsu exiccantium incalescit, signum est, quidquid erat humiditatis superfluum
D iam absumptum esse. Sicuti è contra, pars, quæ immodicè exiccata humectantibus ad naturalem statum reduci debet, quando ab humectantium vsu refrigeratur, sufficienter humectatam esse significatur. Quæ verò aluum mouent pleruնq. contraria. Quasi dicat, si facta per venæ sectionem vsque ad animi deliquium euacuatione, & ad totalem morbi curationem necesse sit, deriuationem humorum ad aluum facere per subducentia medicamenta: perfectam esse euacuationem cognoscimus, quando excrementa apparent præcedentibus contraria, v.g. si pro deriuatione biliosi humoris alicui datur cholagogum medicamentum: quando post biliosam excretionem pituitosa apparent, iam purgationem absolutam esse cognoscimus. Quæ quidem expositio ex lib. de Nat. hominis confirmari potest, vbi testatur Hipp. medicamentum quodlibet primum humorem sibi familiarem attrahere, deinde verò etiam reliquos. Quum ergò humores à præcedentibus contrarij, siuè diuersi excerni incipiunt,
E iam primi perfectam factam esse euacuationem, inditium est. Quod cum ipse aliquando in purgationibus obseruauerim, terminum euacuationis cum admiratione ægrotantibus prædixi. Præsens sententia inter Aphorismos registrata est, sed qui eam transtulit, dum eam breuiorem facere studuit, mancam, & mutilam effecit.

Vers. 83. In febribus ad articulos, & circa maxillas, &c. *Mar.n.3.*

In febribus humores, aut calidi, & tenues ex propria natura existunt, aut à calore febrili attenuantur, vt sursum potius, quam deorsum tendant. Febribus autem cessatis, eosdem partes inferiores potius peteree, st rationabile, quia calore febrili extincto, humores, siuè con-

coctì fuerint, siuè, vt dici solet, incinerati, grauiores esse, necesse est. Vndè in febribus, hoc est dum adhuc febris tenet, abscessus magis contingunt in partibus loco affecto superioribus, ad differentiam eorum, qui febre iam cessata propter humorum reliquias generari solent, hos enim in partibus inferioribus oriri, quotidiè obseruatur. Non negligenda est ergò vox illa in febribus, ea enim sublata, irrationabilis, imò falsa omninò redditur sententia. Alterum etiam adnotauit Hipp. in textu, videlicet per febres abscessus non solum fieri in partibus superioribus, vt explicatum est, sed in parte proximiori loco affecto: cuius quidem ratio assignari potest, quia cùm abscessus producantur à materia non in totum deuicta, non est mirum, si longè à loco affecto eam expellere non valeat; quæ quidem materia, si exiguæ est quantitatis, in parte tantummodo abscessum facit, si copiosa, in toto etiam corpore. Aduertit etiam, in inferioribus partibus aliquando generari abscessus, idque euenit, quando morbus leuis est, & lento motu mouetur, quæ duo materiæ frigiditatem, & crassitudinem attestantur, vt non sit mirandum, si deorsum potius, quam sursum vergat. Fiunt autem abscessus circa articulos maximè, quia hæ partes satis debiles sunt, & laxæ propter humiditatem, quæ in eos continuò influit naturæ instituto, nè ex motu reficcentur, in maxillis verò fiunt superni abscessus frequentius, quia articulus est magnus, & ex consequenti plurimæ humiditatis capax, & qui præ alijs frequentissimè mouetur.

Mar.n.3. *Vers. 91. Iuxtà eandem rationem contingit ab humorum, & corporis colliquatione, & frigiditate.*

Causam abscessuum hoc in loco vocat Hipp. quidquid eorum generationem præcedit, & ideò statuit abscessus fieri, & à febribus, & doloribus, & tussi, quia his omnibus succedere abscessus solent. His autem enarratis, ad alia transit, à quibus abscessus fieri censet, & ait, hos insuper fieri, & ab humoribus, & à corporis colliquatione, & frigiditate, ab his verò causis fieri abscessus intelligimus, quatenus nomine abscessus comprehenduntur morbi omnes partem aliquam infestantes, dum à toto, aut parte ad partem aliquam abscedit morbus, aut morbifica causa, quod clarius ex sequentibus manifestatur, dum inquit. Proindè nosse expedit, in quibus temporibus humores florent, &c. Quod in textu legit Galenus ψύξις, textu Basiliensi consentiente, Cornarius ψύξιν legisse videtur, quandoquidem frigiditatem transtulit, quam lectionem, & Caluum secutum esse constat, & certè hæc rationabilior videtur, cum animi affectiones proxima abscessuum causa dici non possint. Frigiditatem verò abscessus inducere sciunt illi, qui per frigora, & niues iter fecerunt, quibus aliquando deciderunt pedes perfrigerati, vt libro de Humid. vsu vers. 24. Hipp. adnotauit. Cur verò inter reliquas alterationes, seu intemperantias solam frigiditatē abscessuum causam statuerit, aliquis quærere posset, cui responderem, id factum esse, quia hæc euidentius, & frequentius particularum morbos inducere solet, vndè vulgus ipsum huiusmodi abscessus communi vocabulo *Freddure* appellat.

Mar.n.3. *Vers. 102. Molestia animi, aut per oculos, aut per auditum, velut, &c.*

Animi molestias, quas communi vocabulo animi passiones dicimus, duorū sensuum interuentu excitari, ait Hipp. quia ex his, quæ, aut videmus, aut audimus variè afficitur animus. Sed & corpus ipsum iisdem sensibus mediantibus alteratur: quando ex molarum attritu (ait Hipp.) dentes stupescunt. Ambulantique circa cauum locum crura tremunt: & serpens derepentè conspectus pallorem inducit, ex quo colligit, animum corpori, & corpus animo obedire, quatenus inuicem proprias affectiones sibi ipsis transmittunt. Idque vlterius explicat, quia quæ corporis sunt (tales sunt obiecta, quæ per visum, & auditum percipiuntur) timores inducunt, pudores, mœrores, voluptates, iras, & huiusmodi alia, quæ ad animum spectant. Sed & corporis facultates præfatis sensibus obedire demonstrat, quia & sudores, & cordis palpitationes (hæc enim facultatum corporis operationes existunt) ab his quæ, & videmus, & audimus excitari solent. Imò interiora corporis exterioribus obedire demonstrat, quia his alteratis interiores partes alterari contingit. Id palam faciūt medicamentā, quæ internis partibus affectis exterius applicantur, vtpurà vnctio, perfusio, illitio, cataplasmata, lanarū appositiones, & alia id genus, quatenus enim exterioribus partibus alteratis alterantur interna, signū est, interna externis obtēperare. Sed & vice versa, partes externas internis obedire

A obedire indicant ea medicamenta, quæ in externarũ partiũ morbis interius assumuntur. Hisq. exemplis alia subsequenter addit Hipp. quæ maiorem admirationem faciunt: & propterea eo dicendi modo vsus est, sed & eodem modo, cubile in lanis sordidis (ità enim legit Basiliensis contextus Græcus) quibus videtur significare culcitram ex lana sordida, & non lota: quam quidem efficaciam habere alterandi corpus super illam iacentis est rationabile, ob multas, magnasque eius faculeates, quarum gratia in frequenti vsu apud antiquos fuisse, ex lib. de Humid. vsu Hipp. colligere licet, & quod à rege nomen habet: scilicet regulus serpens, qui & Basiliscus Græca appellatione vocatur, & cuminum, videntibus, & olfacientibus, maximas (supple) alterationes corporis faciunt. Basiliscus enim, qui alios serpentes olfactu enecare creditur, hominem, vel si aspiciat tantum, dicitur interimere Plinio attestante. Cuminum verò tanta alterandi corpus facultate pollet, vt solo olfactu pituitam de capite ducat, sed non
B cuminum tantum, verum etiam quodcunquè huius gratia naribus admoueri solet. Hunc enim verum sensum existimo eorum verborum, & quod à rege nomen habet, cuminum, videntibus, & olfacientibus, quæ de capite ducunt. Quamuis sciam aliter hunc locum communiter explicari, ità vt Hipp. cuminum à rege denominari velit, nam si Dioscorides ipse ex præsenti textu permotus (quando nullibi de cumino regio in lib. Hipp. mentio vlla reperitur) cuminum Aethiopicum regium ab Hipp. denominari testatur. Verum quia Hipp. cuminum Aethiopicum vsurpauit sæpissimè, nullibi verò (vt dicebam) regium denominauit, ideò communi expositioni acquiescere non potui. Propriamque in medium attuli, de quibus iudicium committatur ei, apud quem auctoritas non præfertur rationi.

Vers. 112. Turbant, sermones, vox, & huiusmodi, &c. Mar.n.3.

Occasione prædictorum, quibus demonstrabat Hipp. quomodo, & corpus animo, & ani-
C mus corpori obediant, cumque docuerit non modo ea, quæ sunt in corpore, corpus, & animum alterare; sed etiam, quæ sunt extra, nunc eandem prosequens doctrinam, nonnulla alia in exemplum adducit, quæ etiam si extra corpus sint, corpus tamen, & animum perturbant frequenter. Hæc autem sunt, sermones iniucundi; vox importuna, & huiusmodi, & quia horum omnium effectuum ratio in maximo consensu dependet, quem anima cum corpore, & corporis partes habent ad inuicem: huius consensus naturam in partibus quibusdam exponit, dum inquit. Vox mammæ, genitura, vterus, quæ signa sunt in ætatibus, & in suffocationibus, & tussibus, quæ ad testem. Prædicta quippè dicuntur signa in ætatibus, & suffocationibus, & tussibus. In ætatibus quidem, quia iuxta ætatis mutationes, variæ in illis alterationes contingunt. Vox enim in pubertate fit grauior: Mammæ turgere incipiunt: genitura emittitur, vterusque semen affectare incipit. Dicuntur etiam signa in suffocationibus, vel
D qu te us causæ, vt genitura, & vterus: vel vt signa, vox enim in suffocatione ab vtero tollitur. Mammæ pariter sunt signa in suffocationibus: quatenus suffocationis causã indicare possunt; quia si hæc fuerit mensium suppressio, mammæ intumescunt, & earum partes extremæ ad papillas rubescunt. Si semen, aut quid aliud in vtero corruptum, aut alia quæuis ad vterum spectans causa, id etiam mammæ indicare possunt, in hanc quippè sententiam 6. Epidem. sect. 5. vers. 25. legimus, si mammarum papillæ, & rubor earum pallidus fuerit, morbosum vteri vas est. Sunt etiam hæc signa in tussibus, in quibus vox si rauca euadat, tussis plerunq. malignitatem attestatur, vt ex constitutione Epidem. colligere licet, eiusdem consortij ratione 2. Epidem. vers. 45. Legimus, vbi testis intumuit, diuturnæ tusses cessant, & testis tumor à tussi cessat, & alleuiatur: quæ res commonefacit nos communionis pectoris, mammarum, genituræ, vocis, & infra sect. 5. vers. 2. Vocis gracilitatem soluit varix ad testem, & dextrum,
E & sinistrum, absque horum altero fieri non potest, vt soluatur, & loco citato vers. 24. Testium tumores mammarum eleuatio soluit, & tandem, vt lib. de Glandulis legimus. Vox aspera redditur, quibus demptæ mammæ. Quæ omnia præfati consortij manifesta testimonia existunt. Mar.n.12.

Vers. 114. Quemadmodum arboribus terra, ità animalibus ventriculus, &c. Mar.n.4.

Cum superius quarundam partium consortium explicauerit, per quod inuicem proprias affectiones sibi ipsis communicant, sanant, indicantque, siuè patefaciunt. Cumque ventriculus mirum habeat cum omnibus partibus corporis consortium, cuius gratia, vt ipsemet lib. 4. de Morbis sect. 2. vers. 225. dicebat, consentiunt corpus, & ventriculus, & maximè Mar.n.28.

cum principibus: vndè proprias affectiones ad se inuicem transmittunt. Hinc cardialgiæ, syncopes, capitis dolores, vertigines, Epilepsiæ, bilis vomitiones, aliæquè affectiones, & cordis, & cerebri, & Hepatis, cæterarumq. corporis partium, quas per consensum à ventriculo in dies ægrotare conspicimus. Adeò nunc huius consortij rationem exponens inquit: Quemadmodum arboribus terra, ità animalibus ventriculus, quasi diceret, sicuti arbores ex terra nutrimentum capiunt; vndè vnaquæque arboris pars viuit, & crescit; ità animantium corpus, & singulæ eius particulæ à ventriculo nutrimentum recipiunt, cuius gratia ventriculus totum corpus nutrit, calefacit, & refrigerat. Refrigerat quippè innanitus, repletus verò calefacit, quod quidem experiuntur illi, qui cœnam præter consuetudinem dimittentes, noctu vix calefieri in hyeme possunt. A

Mar. n. 4. *Vers. 117. Arbores corticem tenuem siccum habent, intrinsecus autem, &c.*

Similitudinem assignauit inter terram plantarum respectu, & inter ventriculum ad totum corpus animalis comparatum, nunc verò similitudinem affert inter ipsa animalia, & plantas, quia sicuti arbores exterius corticem durum, & tenuem habent, intrinsecus autem carnem siccam: quarum, quæ partes prædictas sanas, & non putridas habent, diuturnæ viræ existunt, ità etiam eodem modo animalia sese habent, & euidentius testudines, sed & in hoc conueniunt plantæ, & animalia, quatenus scilicet, ætatum varietate eorum affectiones diuersificantur, & ad anni temporum mutationes variè vtrunque genus afficitur, quia non deteruntur (inquit) siuè consumuntur, alterantur q. animalia, & plantæ, si his melioribus vtantur. Quando enim ætatum, & temporum fit mutatio moderatè, & paulatim, annique constitutio optima fuerit, nullum prædictorum malè afficitur, & non ità citò corrumpitur, sed sana diutius, & vegeta perdurant omnia; è contra verò malè se habent, morbosaque viuunt, & citò destruuntur, quando prædicta derepentè inuicem transmutantur, & à naturali constitutione longè absunt. Dum enim ætates non sensim transmutationem faciunt, quemadmodum naturaliter fieri debet, eodem Hipp. inferius attestante vers. 162. Sed derepentè; corpora indè maximam alterationem persentiunt: vndè plurima intereunt, aut saltem insigniter læduntur. Hinc annorum climatericorum obseruationes emanarunt: cum obseruatum sit certo annorum numero quamplurimos homines ægrotare, non autem omnes, cuius diuersitatis ratio indè prouenit, quia cum præfati annorum numero in ætatis mutationibus incidant, quibus talis mutatio derepentè fit, ij eo tempore malè afficiuntur, & ægrotant, non vi superstitiosa numerorum, nec simplici ætatis mutatione, sed quia (vt dictum est) tunc repentina fit ætatis mutatio. Repentinam fieri ætatis mutationem intelligo quando, verbi gratia, à pueritia ad adolescentiam fit transitus, cum euidenti mutatione eorum, quæ ætates illas concomitantur. Quotiescunque igitur magna, & repentina fit ætatis transmutatio, corpora non alterari est impossibile, nequaquam verò si ætates absque insigni mutatione sibi inuicem succedunt. Addidit, aut melioribus, quia dum ætas deterior meliori succedit, verbi gratia, virilitati senectus, etiam si talis mutatio moderatè, & sensim fiat, nihilominus attritionem, & detrimentum persentiri necesse est. Temporum mutationes pariter animaliū corpora absumere, & alterare, quum magnæ, & repentinæ fuerint, nequaquam verò si moderatè inuicem succedant, omnibus est notissimum, & ab Hipp. proclamatum sæpissimè. De annis similiter proportionem, & similitudinem quandam inuicem non seruantibus, sed plurimum inter se differentibus, quot mortalium corporibus afflictiones inducant, dicere non oportet, quando exhis annonæ, sterilitates, Bella, Pestes, & cætera id genus mala euenire certis quibusdam annorum curriculis in dies obseruantur. In his ergò arbores cum animalibus similitudinem habent, quia iuxtà temporum anni, & ætatum, annorumque mutationem alterantur, quemadmodum de animantibus dictum est. Nam plurimæ arbores certis ætatibus morbis quibusdam subijciuntur, v. g. dum adolescunt, & fructus producere incipiunt, verminationi subijciuntur, cum adoleuerunt, humoris abundantia suffocantur; arescuntq. & contabescunt, cum iam senescere incipiunt. Et hæ pariter, certis annis à propria natura plurimum recedentibus, steriles fiunt, ægrotant, & arescunt aliquando. Quemadmodum etiam propter importunas temporum mutationes plurimum lædi, contingit, prout de animalibus dictum est.

B (margin letter beside "corpus animalis comparatum")

Mar. n. 6. (margin beside "naturaliter fieri debet")

C D E

Mar. n. 5. *Vers. 134. Si verò similiter procedat, eiusmodi quoque fuerint, &c.*

Expo-

A Exponit exemplis, quod dictum est quam proximè. Videlicet, pro vt temporum con- Mar.n.5.
stitutiones similes, aut dissimiles fuerint tempori, in quo eueniunt; ita & morbos ipsos, aut
similes, aut dissimiles produci. Nam si temporis constitutio similis fuerit; hoc est naturæ
temporis anni respondeat, ità etiam morbi orientur similes, & tempori conuenientes: velut
morbus regius autumnalis, hic enim autumno vigebit, quotiescunq. eo tempore, Frigora ex
caloribus, & calor ex frigore procedet: hæc est enim autumni natura. Per huiusmodi verò
caloris, & frigoris permutationes morbum regium vagari, colligimus ex constitutione lib. 4.
Epidem. vers. 25. registrata, in qua plurimos ictericos factos esse, narratur. Constitutio quippè Mar.n.3.
temporis describitur hunc in modum. Hyems circa solstitium aquilonaris, paulò post austri-
na erant, ad dies 15. postea verò niues diebus 14. & post niues austrina succedebant, & plu-
uiæ, & cætera, quæ sequuntur. Huiusmodiquè inæquales constitutiones consequi icteros est
B rationabile, fit enim hic morbus, vt etiam Hipp. lib. de Affectionibus vers. 158. testatur, à bile Mar.n.33.
agitata, & ad cutim effusa. Calor igitur frigori succedens bilem producit, frequens permu-
tatio eam commouet ad cutim, rarefactis à calore carnibus, in cute tamen firmatur à superue-
niente frigore adstricta; vndè exitus bili excluditur. Quia ergò à frequenti caloris, & frigo-
ris vicissitudine morbus regius producitur, non est mirum, si in autumno maximè fiat, in quo
modo frigus, modo calor viget, æstasquè præcessit, quæ generandæ bilis proprietatem habet.

Vers. 136. Et si æstas biliosa fiat, & bilis aucta intus relinquatur, etiam subsplenitici veni. Mar.n.5.

De iisdem ictericis loquitur Hipp. eosque simul, & splenicos fieri inquit, quando autum-
num æstas biliosa præcesserit; vt manifestè indicat, particula etiam, quod quidem euenire
sæpius conspicimus, idque copiæ bilis imputandum erit, quippè quæ immodicè aucta in to-
tum ad cutim effundi non potuit: sed eius portio ad splenem confluxa, viscus in tumorem ele-
C uauerit. Nec alicui nouum videatur, hunc affectum à bile, & in æstate generari. Quia idem
Hipp. lib. de Inter. affect. sect. 2. vers. 262. Quinque splenis morbos describens, in quemlibet
humorem singulos eos refert. Nam priores duos à bile aucta in corpore generari testatur,
tertium, & quartum à sanguine, & pituita: postremum verò ab atrabile. Priores autem
æstatis peculiares esse infertur, dum propter solis caliditatem generari dicuntur, cuius loci
auctoritate præsentem particulam à præcedenti seiunctam legere possumus, vt sensus sit, esta-
te calida, & sicca vigente spleneticos homines fieri, etiam absque icteritia, licet continuus
sermo de ictero, de quo subsequenter agit, priorem expositionē haud parum confirmet. Ad-
notanda verò est vox υποσπληνιτοι, qua vtitur Hipp. quasi subspleneticos dicas, quæ diminu-
tionem quandam importat, vt ostenderet in his propter bilis tenuitatem splen in tantam ma-
gnitudinem non attolli, quemadmodum in cæteris eius tumoribus ab humore crassiori de-
D pendentibus.

Vers. 137. Quum igitur, & ver sic processerit, etiam vere fit morbus regius: Proximus Mar.n.5.
est enim hic motus tempori iuxtà hanc speciem.

Ad prædictorum explicationem aliud exemplum adducit: quia quando ver etiam sic pro-
cesserit, per varias caloris, & frigoris transmutationes, vere etiam generatur morbus regius;
proximus est enim (ait) hic motus tempori, iuxtà hanc speciem, idest, quatenus in temporum
varietatibus consistit ex calore in frigus & ex frigore in calorem. Idque euenit, quia vernum
tempus medium est inter hyemem, & æstatem, ità vt vtroque extremo participare necesse
sit, id enim important verba illa: Proximus est enim hic motus, iuxtà hanc speciem: dum
scilicet à calore in frigus, & frigido in calidum fit transitus.

Vers. 152. Si magis redundauerit, ad squalores sequuntur febres, &c. Mar.n.5.

E Temporum varietates morbos varios producere, naturæq. temporum respondentes, de-
monstrauit Hipp. superius, & quia id in omnibus eodem modo non contingit, ideò conside-
randum esse voluit, quo tempore ea contingant, & quomodo corpora disposita illas subeant
mutationes, & certè plurimum refert, an calor in æstate vigeat, an in hyeme, & an corpora à
prægressa aliqua mala constitutione malè disposita sint, à calore scilicet, aut à frigore, quia
iuxtà corporum dispositionem, homines à temporum mutationibus, aut plus, aut minus læ-
duntur. Nunc verò subiungit. Si temporum alterationes prægressas naturæ propriæ con-
ditionem plurimum excedere contingat, tanta est illius magnæ alterationis vehementia, vt
corpora etiam fortiora ei resistere non valeant, & ideò necesse est, tunc quamplurimos febre

 corri-

corripi, siuè modo alteratio sit in excessu siccitatis, siuè humiditatis, excessus enim sunt, qui naturam corrumpunt, & potissimum, qui magni sunt; quare huiusmodi excessibus procedentibus febres (vt dicebamus) excitari, necesse est, qualibet tandem temporis constitutione prægressa, corporibusq. quouis modo dispositis, & quoquo tandem humore in corpore dominante, non enim tanta dispositio in passo requiritur, quando ex parte agentis potentia viget, quanta, quando remissè agit, & hęc est ratio, cur pestilentes constitutiones tot mortales communiter afficiant: tunc enim agens adeò potens est, vt in subiecto etiam non omninò disposito suos imprimat effectus. A

Mar.n.6. *Vers. 155. Cęterum siccitates, & austrinæ sunt, & aquilonares.*

Nos admonet hac particula Hipp. in consideratione constitutionis temporum, non sat esse scire, an pluuiosum sit anni tempus, an siccum: quia vtrunque caliditati, aut frigiditati adiunctum esse potest, sunt enim siccitates austrinæ, & calidæ, sunt etiam aquilonares, & frigidæ, inquit Hipp. Idque per modum exempli dictum est, quia non siccitates modo tales sunt, sed etiam omnes aliæ tempestatis varietates, vndè constitutio humana, & australis, & aquilonia esse potest. De humida, & australi non est dubium, quando hæc est peculiaris; nam austrorum, & huiusmodi constitutionū frequens mentio habetur in libris Epidemiorum. De aquilonari verò, & pluuiosa habemus exemplum 1. Epidem. sect. 2. Per hæc verba: Iam verò post brumale solstitium, & quando Fauonius spirare incipit, posterior hyems magna erat aquilonia multa, niues, & aquæ assiduæ, multæ, & cælum procellosum, ac nubilum. Hæc autem durabant, & non remittebant vsque ad Aequinoctium, ver autem frigidum, aquilonium, & aquosum, nubilum. Vt ergò omnes tempestatum affectiones sub hac diuisione comprehenderet subiunxit: Differunt enim etiam alia hoc modo: quatenus, scilicet, aut austrina sunt, aut aquilonia, veluti serenitates, nubilum tempus, ventorum frequentia, aeris tranquillitas, & alia huiusmodi, & hæc omnia diligenter à Medico sunt consideranda, magnum enim (inquit) est, & hoc. Vnum verò nos admonet circa hanc materiam. Non in omnibus regionibus, neque in omnibus temporibus, hæc vim æqualem habere, quando in aliqua regione v. g. Romæ humida, & austrina constitutio grauior erit, quam Neapoli. Similiter in æstate, quam in hyeme; & sic de reliquis anni temporibus. Huius quidem diuersitatis rationem in humorem in corpore dominantem retulit, quia æstas (inquit) bilem parit, ver sanguinem, hyems pituitam, autumnusq. atrambilem, quasi dicat si æstas, quæ ex sui natura bilem parit sicca fuerit, & australis, talis constitutio longè grauior erit, quam si in hyeme contingeret, & sic de reliquis eodem modo. Ratio certè pulcherrima, & Hipp. digna. B C

Mar.n.6. *Vers. 168. Autumnus autem laboribus deditus, sub insolationibus potus frequentes sunt, cibi inconstantes, vina, arborum fructus.*

Quæ continentur in præsenti sententia satis manifesta reddit Galeni commentarius. Vnum tamen alicui faceret difficultatem, quia inter causas, ob quas homines, & æstate, & autumno cibos difficulter ferunt, hanc concludit, quia vina potant. An fortè hyeme à vino abstinebant antiqui? nequaquam, imò eo tempore meracius bibendum præcipit Hipp. 3. de Diæ- D

Mar.n.3. ta vers. 31. Sed ad hanc vocem, vina, referenda est particula, inconstantia, quasi dicat: cibos inconstantes, & vina inconstantia esse causam, cur homines cibos difficulter ferant. Aestate enim propter temporis calores potationibus indulgent, vndè non solum multum potant, sed varia, & inter se diuersa, modo diluta, modo meraciora, modo gelida, modo tepidiora: quæ omnia sub hac voce inconstantiæ comprehenduntur. Quantum verò huiusmodi varietas coctioni aduersetur, omnibus notum esse existimo, idque ex Hipp. doctrina colligi potest, qui lib. de Salubri diæta, & alibi; etiam ad vomitum facilitandum huiusmodi vinorum varietate vtitur: quatenus turbationem facit in stomaco: vndè vomitio facilior redditur. E

Mar.n.7. *Vers. 176. Quemadmodum autem ex temporibus morbos coniectamus, &c.*

Hæc adeò manifesta sunt, vt non possim satis mirari Galenum, qui ea, quæ de pluuiosa tempestate hoc loco referuntur, sub nomine aquarum eo modo interpretatur, ac si de aqua potabili esset sermo. Orationem enim ad aquas potabiles conuertens de harum bonitate, & vitio copiosè nimis differit. Constat enim (vt dicebam) Hipp. hoc in loco demonstrare, quod sicuti ex temporum constitutionibus futuros morbos præuidere possumus, ita vice versa ex morbis quibusdam imminentem aeris alterationem coniectamus, quorum exempla quædam

A quædam proponit. Qui enim à doloribus articulorum per quædam interualla vexari consueuerunt, imminente tempestatis mutatione statim inuaduntur, ità vt, & futuram pluuiam, & serenitatem sæpè prædicant. Quod etiam euenit illis, quia à lepra, alijsque pruriginosis affectibus molestantur. Hi enim pluuia imminente à pruritu magis vexantur, cute iam densari incipiente, humoribusq. alterari incipientibus.

Vers. 180. Ex primis aquis, vbi post multam siccitatem aqua futura est, de aqua intercutem prædicere licet, & vbi talia, &c. Mar.n.8.

Quanta sit artis prognosticæ efficacia demonstrare prosequitur Hipp. docetque ex prægressa temporis constitutione, non solum futuram nos præuidere posse, sed etiam morbos per illam vagaturos. Quandoquidem ex primis aquis, vbi post multam siccitatem aqua futura est, idest, pluuiæ diuturnæ, & magnæ, de aqua inter cutem prædicere licet. Ve-
B rum, qua ratione pluuia inchoante (id enim important verba illa ex primis aquis) cognoscere possumus constitutionem illam futuram esse pluuiosam? Multitudine pluuiarum (quod significare voluit, dum inquit: Aqua futura est) quid prohibet inter siccitates pluuias, fieri & paruas, & breues? Id cognosci ait, vbi signa, de quibus locutus est, hoc est siccitates, & inchoatæ pluuiæ, apparuerint, cum ventorum quiete, & eorum transmutatione, v. g. si vigente siccitare aquilonares venti perpetuò spirarunt, aut sine ventis constitutio fuit: Si pluuia incipiente, venti, aut cessent, aut ex quiete spirare incipiant, aut prægressis contrarij, iam mutationem in contrarium factam esse cognoscimus, vndè loco diuturnæ siccitatis longa pluuia expectanda est. Idem etiam ex alijs coniecturis assequi licet, & ideò si quis dixerit, quod tali hyeme pręgressa tale ver, aut æstas fuerit, audiendus est. Sciebat enim Hipp. hæc præuideri posse, quamuis aliam viam ipse non cognouerit, quam enarratas coniecturas. Vndè
C patet, eam astronomiæ partem, quæ futuras tempestates præuidere docet, penitus ignorasse contrà eos, qui eum perfectissimum astrologum faciunt. Quod hoc in loco docet Hipp. pluries obseruaui, Hydropes scilicet, plurimum vagari, quando pluuiæ magnis siccitatibus succedunt. Idque euenit, quia corpora à siccitatibus arefacta superueniente pluuia tantum humoris derepentè trahant, vt partium calor indè suffocetur, ex quo humiditas illa superflua, & inconcocta à visceribus attracta earum actiones labefactat, vndè sanguificatio tandem viciatur, quæ est confirmati hydropis proxima causa. Hanc denique colligens doctrinam Hipp. concludit omnia prædicta diligenter simul copulanda esse, ex quibus futura constitutio significatur: siuè sint morbi, de quibus suprà; siuè ventorum quies, aut transmutatio, sed non hæc tantummodo obseruare oportet; sed considerandum est etiam, cuius naturæ prægressæ fuerint tempestates, an austrinæ, an aquilonares, nam pro vt plurimum huiusmodi tempestates
D sibi inuicem succedunt, v. g. austrinæ aquilonaribus; & aquilonares austrinis, ità enim non erit difficilè futuras, siuè inchoatas tempestates præuidere.

Vers. 184. Colores non sunt similes in temporibus, &c. Mar.n.8.

Colores cutis in hominibus diuersificari inquit Hipp. pro diuersitate anni temporis, pro varietateq. constitutionis temporum, cum alij sint in aquilonaribus colores, alij in austrinis, & pro varia affectione ipsorummet hominum, homo enim, nec sibi ipsi comparatus, nequè ad alium eodem colore infectus est, tum ratione ætatis, tum aliarum affectionum. Quarè considerandi sunt colores eorum respectu, quæ nouimus: tunc secundum naturam esse debere, & quiescentia, hoc est omni animi, aut corporis perturbatione remota, quæ colorem immutare posset. Scientes, quod ætates similes sunt temporibus, & colore, & mutatione. Verum enim, quod iuuentuti respondet eosdem colores facit, quos iuuenes habent à natura, qui co-
E lores immutantur in ætatis mutatione: quemadmodum etiam in temporum anni vicissitudine. Quorum ratio ab humore in corpore prædominante dependet. Docuit enim à principio tales in cute humores efflorescere, quales in corpore humores vigent. At verò alium humorem in alio anni tempore, aliaque ætate dominari iam satis notum est.

Vers. 193. Quæ insuper comparent, sedare solent, ea prius sientia, &c. Mar.n.9.

Hic locus difficilis est, vt mirum non sit, si variè ab antiquis & interpretatus, & scriptus reperiatur: vnoquoquè interpretum in arduis, verborum permutatione facilem sibi viam interpretationi procurante, quo ingenio sententijs quamuis obscurissimis idoneum sensum adaptare facillimum est. An verò Auctoris intentioni respondeat, iudicari diuinando permitti-

mittitur. Nos igitur aliorum, tum lectionibus, tum interpretationibus omissis à vulgari le- A
ctione de more non recedentes, sententiam fideliter exponere tentabimus: cuius verba è
Græco in latinum sermonem translata è verbo ad verbum sunt huiusmodi. Quæcunq. suapte
natura superuenientia sedant, ea cum prius fiunt, impedimenta liberant, quæ cum alijs com-
muniones. Suspectà loca, quæ suscipientia dolore, aut grauitate, aut alio quopiam liberant,
cum alijs communiones propter inclinationem. Quorum verborum, hunc verum sensum
existimo. Supra de abscessibus doctrinam instiruens Hipp. docuerat abscessus, & ab imminen-
tibus morbis præcauere, & à præsentibus liberare. Hoc igitur exponere intendens, subiun-
git: Quæcunque superuenientia alicui morbo ex propria natura ægrotantem liberare apta
sunt, eadem, si eundem imminentem præcedant, impedimenta effecta ipsi morbo, hominem
ab eo liberant, quod quidem euenit, quando inter illa adest communio, ea enim deficiente,
etiam si contingat aliquãdo, superueniens symptoma ægrotantem ab aliquo morbo liberare, B
id non erit ex propria natura, sed ex accidenti, & ideò non erit sufficiens ab eodem imminen-
te præseruare, exemp. g. Si quis podagricis doloribus vexatus, superueniente nephritico do-
lore liberetur, id non erit ex propria natura, quia inter renes, & articulos nulla adest com-
munio: & propterea si antè podagræ inuasionem, nephriticus dolor corripiat, non ideò spe-
randum, à podagra præseruaturum iri, aut saltem id non erit necessarium. Communio igitur
est necessaria, vt id sit perpetuò verum, quæ quidem erit maxime respectu partium affecta-
rum, quæ consortium habent ad inuicem, huius consortij fortasse ratione hæmorrhoides, vt
superius enarrauit Hipp. à pleuritide, & peripneumonia præseruare, obseruatum est. Nam
(si vera est venarum distributio, quam lib. de Nat. Hum. & libello de ossibus nobis depinxit
Hipp.) tertium par venarum ex temporibus vtrinque in scapulas procedens, indeque per pul-
monem, & sub mammam vtranque descendens, tandem in intestinum rectum, & podicem C
desinit, vt venis mediantibus communio inter partes pectoris, & hæmorrhidas intercedat.
Inter morbos etiam communio versatur, ratione humoris peccantis, cuius causa à reliquis
morbis in superiori textu recensitis, hemorrhides superuenientes præseruare dicuntur, omnes
enim atræbilis sunt participes, quæ per hæmorrhoidas educitur communiter. Vt ergò ab-
cessus, qui à morbis liberant, ab iisdem præseruent etiam, explicatæ conditiones requiruntur,
quas omnes vti necessarias obseruare vellem recentiores in medicis præsidijs eligendis, quæ
De fontanellis. præseruationis gratia adhibentur: & potissimum in fontanellis, seu cauterijs vocatis, quibus
nunc genus humanum ferè totum infectum est, quandoquidem si alicui ea prodesse contin-
git, abscessus ratione euenire, censendum est. Statuit enim Hipp. quò morbus aliquis ab alio
præseruare debeat, duas potissimum conditiones requiri: altera est, vt naturæ instituto con-
suetum sit, hunc superuenientem illum præsentem tollere. Altera conditio est, vt commu- D
nio, & consortium intercedat inter eos. At verò quis vnquam vidit à diuturna distillatione
à capite vexatum abscessu ad brachium facto sanatum? vt ad naturæ imitationem pro illius
præseruatione vlcus in brachio perpetuò gestari debeat? nullus certè, nisi fortuito casu quo-
dam, quia si destillatio à cerebri intemperie, siuè imbecillitate contingit, à qua materia de-
stillationis continuò generatur, hæc per abscessum auferri non possunt, & si fortè aliquando id
contingat, non ad brachium excitatur, sed ad colli glandulas, vel ad capitis superficiem, vn-
dè & strumæ oriuntur, achores, fauique, aliaque huiusmodi, per quæ cerebrum expurgatur,
vt apparet in pueris, id attestante Hipp. lib. de Morb. sac. vers. 145. Frequentissimè etiam
Mar. n. 7. morbi capitis, abscessus faciunt ad aures, non ad brachium, tum ob distãtiam, tum etiam, quia
locus sæpè non est capax abscessus, etiam si quædam adsit communio, vena cephalica me-
diante, ad quam cauteria communiter infiguntur. Cum igitur morbi capitis non sanentur per E
abscessus ad brachium spontè excitatos, minus sperandum est per eosdem præcaueri, & ideò
Medici, qui in hac parte vlcus, in capitis affectibus excitant, artis præcepta transcendunt: sed
longè magis illi, qui in parte loco affecto opposita, cum nulla communio inter dextrum, & si-
nistrum intercedat, vt Hipp. indubitatum est. At verò quid dicam de illis, qui hoc remediũ
adeò familiare faciunt, vt non sit morbus quantumuis leuis, in cuius curatione statim ad hu-
iusmodi cauteria, tanquam ad sacram anchoram (vt ipsi dicunt) non confugiant, nulla ra-
tione habita, aut ætatis, aut temperamenti, & sexus? Nam per continuam vlcerum purgatio-
nem pueris, & adolescentibus augumentum, & robur corporis subtrahunt, habitu graciles, &
exan-

A exangues ad maciem perducunt, senibusque vitam reddunt breuiorem, & denique mulieribus menstruas purgationes supprimunt, vnde & sterilitates, variaque ex vtero mala adducunt. Noui enim plures mulieres, quibus ob cauterij gestationem menses omninò defecerunt, nec id rationi alienum est. Nam si exiguus sanguis, qui continuò in fœtus augumentum procedit, est causa, cur vtero gerentibus menstrua non fluant, quod Hipp. lib. de Nat. Puer. vers. 78. testatur, multò magis sanguis, qui sub forma puris quotidiè per cauterium excernitur, menstruales purgationes tollere potest: cum sæpius quantitate illum excedat, quem puer in vtero circa primos menses absumit in alimentum. De illis verò mentionem facere nefas est, qui huiusmodi cauteria prò tuenda valetudine sanis consulunt, digni potius, qui à ciuitate expellantur, quam consulentur. Dum enim sanis corporibus nouos ductus pro excrementorum expurgatione constituunt, non solum humano generi officiunt, sed impietatem quandam in summum architectum committunt, tacitè illi imponentes, quippè qui in hominis constitutione necessarias expurgationes ignorauerit, aut sufficientes vias accommodare non potuerit. Quarè ex præsenti textu colligo pro morborum curatione, vel præseruatione etiam aliquando vlcera perpetua instar fistularum in conuenientibus locis excitare, licere Medicis. Verum sicuti non omnes fistulæ sunt morborum medela, & quæ non sunt huiusmodi, sanare omni studio procuramus, nec morbos omnes natura per abscessus sanat, sed difficiles tantummodo, & contumaces: ità nec vlcera hæc in quolibet morbo excitanda esse. Imò quæ per aliquod tempus gestata non conferunt, dimittenda omninò, vt perniciosa. Quæ quidem cum circa vsum cauteriorum nostri temporis non obseruentur, ideò fit, vt rarò admodum intentum finem miseri ægrotantes consequantur, qui sæpè, vt ab vno morbo liberentur, duos incurrunt, & plerunq. plus incommodi ex remedio percipiunt, quam ex ipso morbo, & quia pus vident singulo die ab vlcere emanare, id noxium quid existimantes, illud, quamuis & fœdum, & molestum inutiliter gestant: ex eius sanatione timentes, nè quid maioris mali ipsis contingat, non considerantes euacuationem illam copiosam sinè aliqua conferentia esse sufficiens argumentum, peccantem humorem non euacuari, sed potius amicum: iuxtà doctrinam Aphorismi, si talia educantur, qualia oportet, confert, & leuiter fertur, sin minus, è contrà. Notum est enim, sanguinem etiam optimum in vlcerata parte statim in saniem conuerti. Præterquamquod dato etiam in quibusdam, per huiusmodi cauteria partem noxij humoris expurgari, indèque euidentem vtilitatem ægrotantes percipere: nihilominus grauissimorum morborum sæpè causa fiunt, quia cum excrementa, quæ per naturales, consuetasque vias expurgari deberent, horum vlcerum occasione diuertantur, viæ à natura destinatæ ità obcæcantur, vt earum immemor natura omninò fiat. Quarè si contingat aliquando dictorum vlcerum euacuationem supprimi (quod sæpè euenire obseruatur) eadem excrementa naturalibus vijs obliteratis, obstructisque artificialibus, retrocedere necesse est, vndè venosum genus ingressa humorum massam corrumpunt, indèque febres malignæ, acutique morbi, & læthales succedunt: aut saltem, si partes interiores fortiores sint, circa ipsius cauterij partes conculcata, inflammationes, suppurationes, gangrænas, aliaque mala producunt, quæ quotidiana experientia obseruantur. De horum cauteriorum abusu plura essent dicenda, nisi hæc ab instituto nostro nimis distarent. Redeamus ergò ad textum: concludamusq. cum Hipp. quæcunque ex natura morbis superuenientia, eos tollunt, si eosdem præcedant, illos anteuertere, prohibereq. nè fiant, si modò communio intercedat eo modo, quo explicatum est.

Vers. 194. Alterius loci morbos loca excipientia, aut dolore, aut grauitate, aut ob aliud quiddam liberant: aut quod alijs sunt communiones propter inclinationem. Mar.n.8.

E Qua ratione abscessus de quibus in præcedentibus actum est, à morbis liberare contingat exponit in hac particula Hipp. multiplicemq. causam assignat, locus enim (inquit) alterius loci morbos recipit, tum mediante dolore, aut grauitate, aut quid simili, tum etiam propter naturalem quandam inclinationem. Primus modus omnibus corporis partibus communis est, dolore enim, aut grauitate intercedēte, vnaquæq. pars alterius humores recipere, apta est. Secundus verò modus, qui fit propter naturalē inclinationē, habent ad inuicem. Dolor quippè, quia tanquam cucurbitula medica attrahit, reuulsionē à parte affecta efficere potest, & ex consequenti à morbo eam liberare. Grauitas verò concurrit vt signum, indicatq. humorum copiam ad aggrauatam partem ferri, vndè reuulsio à læsa parte speranda est. Additum est

autem,

autem, & alio quopiam: quia præter hæc duo alia adsunt, quæ idem præstare solent, vt puta calor, percussio, tensio, pruritus, & alia huiusmodi. Partes verò, quæ communionem habent ad inuicem, proprios morbos vicissim suscipiunt, non communi iam explicato modo tantum, sed maximè peculiari quadam familiaritate, vbi enim partium adest consortium, ibi etiam viæ adsunt patentes, per quas naturali quadam inclinatione humores ad cognatas partes feruntur, licet nec dolor, nec grauitas, nec alia similis causa concurrant. Propter hanc quippè communionem, vbi testis intumuit, tusses cessant, & testis tumor à tussi cessat, menstruisq. purgationibus immodice fluentibus per cucurbitulas mammis affixas, facta reuulsione humorum ad superiores partes, fluorem sisti experientia nos docuit Hipp.

Mar.n.9. *Vers. 196. Non amplius sanguis prodit, sed iuxta humoris cognationem talia spuunt, conuenit quibusdam sanguinem detrahere tempestiuè in talibus, in alijs autem, velut in his, non hoc conuenit.* B

Quia superius dixerat, hæmorrhoidas superuenientes à multis morbis præseruare, & inter eos pleuritidem, & peripneumoniam enumerauit, aliquis obijcere potuisset, materiam dictorum affectuum sæpe adeò remotam esse ab ea, quæ per hæmorrhoidas expurgatur: vt etiam si communio adsit affectarum partium venis mediantibus, quæ ex tertio pari à capite exortæ ex temporibus per ceruicem in scapulas procedunt, deinde in pulmonem deferuntur, ac proueniunt. Altera quidem à dextris in sinistras sub mammam in splenem, ac renem. Altera verò à sinistris in dextras ex pulmone sub mammam in hepar, & in renem, desinuntq. ambæ in intestinum rectum, ac podicem, iuxtà admirabilem Hipp. descriptionem ex lib. de
Mar.n.21. Nat. Hum. vers. 215. & de ossibus vers. 120. nihilominus hæc venarum communio non vi-
Mar.n.12. detur sufficiens, quando non adest materiæ conuenientia. Nam silenti præsentes morbi non tolluntur, etiam si magna fiat euacuatio, nisi euacuatio fit humoris ipsum morbum constituentis: ità præseruatio imminentis ab euacuatione sperari non potest, nisi humor educatur, qui morbum imminentem efficere solet. At sæpissimè humor pleuritidem, & peripneumoniam constituens diuersus est ab eo, qui per hæmorrhoidas expurgatur, hic enim sanguis est, C
Mar.n.23. etsi paulò crassior, ille verò plerunq. bilis & pituita, vt l. 1. de Morb. sect. 2. vers. 200. testatur: indeq. excreta sputa manifestant, quandoquidem ægrotantes ex his morbis raro sanguinem expuunt; sed sputa varia, & à sanguine diuersa, cum igitur inter hæc non adsit materiæ conuenientia, hæmorrhoidarum fluxus à pleuritide, & peripneumonia præseruare non potest. Huic igitur tacitæ obiectioni respondens Hipp. demonstrat, inter hæmorrhoidas, & affectus prædictos adesse humorum consortium, quando vtrorumq. causa materialis est sanguis ipse, quamuis bile & pituita infectus, qui etiamsi non semper appareat in sputis pleuriticorum, & peripneumonicorum, expuunt tamen humorem, qui cum sanguine cognationem habet. Nam sputum, quod à parte inflammata educitur, nihil aliud est, quam humor sanguineus inflammationis, à calido innato quantum ipsi datum est, in eam speciem transmutatus. Vndè si in inflammata parte peccat sanguis biliosus, sputum apparet biliosum: si pituitosus, pituitosum, & sic de reliquis, quia ergò per hæmorrhoidarum fluxum sanguis educitur, qui est materia inflammationis, tum lateris, tum pulmonis: hæque partes ob venarum consortium iam explicatum promptè maniuntur, hinc fit vt hæmorrhoides superuenientes à pleuritide, & peripneumonia præcauere possint. Quia verò natura quidpiam vtile præstante, ars medica propria documenta suscipit, in prædictorum affectuum curatione sanguinis missionem naturæ exemplo instituit, vsus verò, à partibus superioribus huiusmodi euacuationem esse faciendam, medicos docuit, eò quod pro curatione præsentis morbi vena proximior morbo eligenda est, è contrà verò cum præseruationis gratia vtimur, sectio venæ quam longissimè à parte affici solita, facienda est, vt Hipp. duce defendimus de Natura humana vers. 230. Quia verò in præfatis morbis non semper venæ sectio administranda est, ideò inquit, in horum quibusdam conuenire sanguinem tempestiuè detrahere, tempestiuè quidem, quia non in quolibet morbi tempore sanguinem mittere licet, verum id faciendum est, priusq. humor in parte inflammata existens in alienam naturam transmutatus sit, siuè hæc transmutatio facta appareat ad bonum per coctionem; siuè ad malum per corruptionem. Nam sputo concocto apparente, aut ad coctionem properante, fluxionem iam cessasse necesse est, materiæq. iam fluxæ naturam dominari significatur, quo casu ad quid venæ sectione vtimur? D E

cum

A cum indè nihil vtilitatis prouenire possit, plurimum verò incommodi? quandoquidem venæ sectio humores agitando, coctionem perturbare, & sputum cohibere facilè potest. Si verò sputum appareat non concoctum, sed aut merè biliosum, aut pituitosum, aut melancolicum; eò quod sanguis in cognatum humorem sit transmutatus, vigore inflammationis, aut materiæ affluentis copia; quid magis lædere hominem potest, quam venæ sectio? à qua virtus debilior redditur, ità vt, nec concoquere, nec proprios humores regere indè possit, & sanguis diminutus per venæ sectionem corrumpenti causæ resistere minus valeat, vndè facilius in eum succum transmutatur, ad quem accedit magis, sanguinem igitur in pleuritide, & peripneumonia mittere non oportet (quod in praxi obseruandum summa cum religione esset) postquam humorum facta est transmutatio, quam apparentia sputa indicant; quod nobis significauit Hipp. per illa verba. In alijs, aut non conuenit, velut in his, hoc est, qui iuxta humoris cognationem talia spuunt: sputa scilicet à sanguine penitus diuersa; in his igitur à venæ sectione
B abstinendum. Huic expositioni maximè conuenit lectio antiquorum quorundam, qui Gal. referente vocem [illegible] (quam suprà in fine præcedentis sententiæ, eiusdem vocis proprietate, & vera significatione cogente collocauimus) in τρεπτῶν transmutantes, conuersionem, siuè transmutationem interpretabantur, qua lectione recepta vocem illam præsenti annectere melius est: ità verborum sensus sit: Propter transmutationem iam factam non amplius sanguis prodit, sub sanguinis forma: sed sputa apparent iuxtà humoris cognationem, ex quo genita sunt.

Vers. 198. Impedimentum in cruenta spuentibus, tempus anni, pleuritis, bilis. Mar.n.9.

Cum Hipp. in precedentibus indicauerit, non expedire in præfatis morbis, sanguinē mittere, licet à sanguine habeant originem, quando iam facta est transmutatio in alienam naturam:
C quod cognoscitur ex sputis à sanguinis natura recedentibus. Aliquis credere potuisset, tutò mitti sanguinem posse, quotiescunq. sputa cruenta apparent, cum ex ijs constet à sanguine morbum esse, nec adhuc factam esse transmutationem, quæ venæ sectionem impediat. Huic igitur occurrens in præsenti sententia Hipp. nos admonet, tria esse, quæ sanguinis missionem prohibent, in spuentibus cruenta, nec perpetuò mittendum sanguinem, vbi sanguis expuitur. Tempus anni æstiuum (vt haud ineptè Gal. interpretatur) Pleuritis, ac bilis. Qua verò ratione hæc tria venæ sectionem impediant, nobis inquirendum reliquit. In tempore æstiuo sectionem venæ communiter cauebant antiqui pluribus de causis, potissimum verò, quia eo tempore sanguis tenuissimus est, ac humori bilioso quam proximus, vndè cum per venæ sectionem adhuc magis attenuetur, periculum est, nè calore æstiuo perseuerante totus sanguis in biliosum succum transmutetur. Adde etiam, eo tempore corpora plurimum difflari, ac exhauriri à calore ambientis, vt venæ sectionem ferre haud posse viderentur. Quod si in
D omnibus morbis timendum est, longè magis id vereri oportet in sanguinis sputo. Nam cum sit verisimile, vitium sanguinis consistere eo tempore, non in multitudine, sed in praua qualitate, quæ ipsum tenuiorem & acriorem constituat, si vlterius per venæ sectionem attenuetur, eius excretionem augeri potius, quam cohiberi necesse est. Quæ quidem rationes quò magis vigent dum bilis dominatur in corpore (quod erat secundum impedimentum) eo minùs sanguis mittendus est; non in sputo sanguinis tantum, sed etiam in quolibet alio morbo, qui à bile originem habeat, aut teneat eum, qui succo bilioso abundet, vt non mirum sit, si Hipp. in biliosis nunquam ausus sit, secare venam. De pleuritide tamen non leuis est difficultas, qua ratione hæc venæ sectionem impedire possit. Nam Gal. ratio non omninò Hipp. doctrinæ consona apparet: dum asserit, sputa cruenta in pleuritide venæ sectionem impedire, quia hæc mitem, ac omninò salutarem pleuritidem ostendunt, quando contrarium habemus lib. 3. de
E Morbis vers. 250. vbi statutum est, pleuritidem sanguineam, in qua æger subcruenta reijcit, fortem esse, dolorosam, ac læthalem. Ego autem hanc assignarem rationem. Pleuriticus triplici modo cruenta expuere potest, primo quidem si rupta interius vena, dum sanguinem expuit, pleuritide corripiatur. Secundo modo, quando pleuritide correptus sputum expuit biliosum simul & sanguineum, & de hac pleuritide libro coac. Præn. loquitur in hunc modum. Pleuritides simul biliosæ, & sanguineæ, vt plurimum nono, aut vndecimo iudicantur, &, maximè salutares sunt. Tertio denique modo, sputum sanguineum in pleuritide apparet in ea pleuritidis specie, quam sanguineam l. citatò de Morbis appellat Hipp. In nulloque, Mar.n.19.

horum

horum venæ sectio conuenire potest. In primo enim casu non conuenit, quia si rupta vena, aut quoquo modo aperta, & sanguine egrediente pleuritis superueniat signum, est eam partem, vnde sanguis exit, inflammationem satis insignem contraxisse, quæ si à spontina sanguinis euacuatione non solum opem non sentit, sed exacerbatur potius, hoc est euidentissimum argumentum, sanguinem exeuntem ad bilis naturam vergere, & ideò, quò magis educitur, quod remanet, tenuius fit, & ad transmutationem in biliosum succum disponitur magis. Adde etiam, inflammationem insignem excitari in parte, vnde egreditur sanguis, quæ pleuritidem constituat, signum esse, sanguinis biliosi, aut serosi prædominium adesse, quo vigente in corpore venæ sectionem non conuenire, omnibus est notum. Quare in hoc primo casu venæ sectio nullo modo conuenit. In secundo pariter improbanda est, non solum, vt remedium inane, & superfluum, vt exposuit Galenus, sed vt noxium omnino, de quo doctissimus Duretus ita loquitur in expositione coacæ præcitatæ: Tale sputum promoueri debet ijs, quæ expurgationem iuuant, molliendo, leniendo, & sputum ciendo: non autem sanguinis detractione retrahi, & impediri: quod vsu venire videmus non sine mœrore, & nemesi ab istis pragmaticis vulgò dictis, qui omnem pleuritidis curationem exigunt in sanguinis detractione, sæpius iterata: quandiu pleuriticis eiusmodi sputa expurgat, cum spe salutis prædiuite. O homines rei publicæ calamitosos, atque funestos, ipsam pleuritidem, quæ sua sponte nullius operis indigens, cum tali sputo quiesceret, ex euentu reddunt mortiferam. Hæc Duretus, qui etiamsi causam læsionis sectionis venæ in sputi suppressione reponat, aliam tamen ex præsenti textu elicimus, quia scilicet, sanguine bili permisto egrediente, vnde morbi benignitas dependet, vena secta, bilioso succo dominium transfertur, vnde Pleuritis salutaris in biliosam transmutatur, timore plenam. Non conuenit similiter in tertio casu pleuritidis, in qua sanguineum simplex expuitur: quod dupliciter euenire ex lib. citato de morbis colligimus, primo propter ruptiones, secundo quia sanguis ob tenuitatem, carnis porositates penetrando exudat foras, & in vtroque casu venæ sectio suspecta est, propter eandem causam, ne scilicet per eam humoris in bilem transmutatio totalis sequatur ad interitum. Nam siue primus, siue secundus consideretur modus, in vtroque sanguis tenuitate peccat, in priori quidem, quia non quilibet humor parti infixus ruptiones parere aptus est, sed ille tantummodo, qui tenuis est, & summæ actiuitatis, & ideò Hipp. lib. citato, in pleuritide biliosa ruptiones fieri, testatus est. De secundo modo non videtur dubitandum, quia nisi sanguis tenuis esset, exiles carnis porositates persuadere minimè posset. At sanguine tenuiori existente venæ sectionem non conuenire, iam dictum est. Ex his igitur constat in spuentibus cruenta nullo modo sanguinis missionem conuenire, non modo tempore anni æstiuo, & bilioso succo dominante, sed etiam quando pleuritis tenet. Quia humorum transmutatio, inde consequitur, quam venæ sectionem impedire dictum est in præcedenti sententia.

Mar.n.9. *Vers.* 199. *Tubercula circa aurem, quibus circa iudicationem exorta, &c.*

Hæc est pariter continuatio præcedentis doctrinæ de abscessibus, vt facilè vnicuique constare possit, hoc opus non sententias interruptas, inordinatasq; continere, sed methodicam doctrinam, pro vt ex nostris expositionibus licet colligere. Quæ autem de Tuberculis, quatenus sub genere abscessuum continentur, ab Hipp. referuntur in præsenti sententia, adeò sunt manifesta; vt nemo expositionem nostram desiderare debeat, potissimum verò si Galeni commentaria perlegerit. Nec ea negligantur, quæ Valesius in explicatione præsentis sententiæ conscripsit, repetitæ vna cum multis ex præsentibus lib. 6. Epidem. sect. 3.

Mar.n.9. *Vers.* 205. *Cui intestinum in dextra parte dolebat, & articulari morbo correptus est, quietio erat. Postquam autem hic curatus fuit, magis dolebat.*

Hanc historiam doctrinæ de abscessibus apposuit Hipp. vt indicaret aliquando in his contingere monstruosa: ità, vt morbi aliqui alios morbos tollant: quamuis inter illos nullum consortium, aut communio adesse videatur, quod tamen absque ratione euenire asserendum non est, quia etsi ratione partium affectarum communio nulla appareat, humorum tamen cognatio adesse potest, propter quam morbis alter alteri succedit, quemadmodum in proposito casu euenire existimo. Quamuis enim coli dolor à crudo, & pituitoso succo quam sæpissimè originem habeat, arthritis verò tenuiori, & calidiori prædominante oriatur (bilem & pituitam vocat Hipp. lib. de affect. sect. 2. vers. 42.) & ille rursus à ventriculo pro maiori

Mar.n.31.

parte

A parte ad intestina demandetur, hic verò à venoso genere ad articulos: vndè communiter, & partes affectæ, & humorum natura, & transitus inter se diuersificantur; non est tamen inconueniens aliquandò coli dolorem à pituita bili admixta generari; quæ a venis ad intestina expulsa; dum ibi dolorem facit, arthriticos dolores, facta reuulsione materiæ, sedet: quæ denuò articulos petens, eosdem rursus excitet, interim coli doloribus quiescentibus.

De morbo sacro.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Præsens liber, etiamsi aliquid incomptæ antiquitatis sapiat, doctrinam tamen contines
B Asclepiadum scholæ dogmatibus consentientem, vt meritò inter Hipp. opera adnumeratus fuerit, imò Galenus Hipp. lib. censor acerrimus tanquam eius germanum opus recepit lib. 1. Prognost. Coment. 4. Erotianusq. eiusdem, tanquam Hipp. partus, pluries meminit. De Morbo sacro inscribitur, quia de Epilepsia tractat; quam Morbum sacrum appellauit antiquitas; cuius causas, differentias, symptomataq. tam aperta oratione descripsit, vt quamuis à nemine (quod sciam) fuerit expositus, pauca tamen sunt, quæ nostra egeant industria.

Vers. 135. Purgatur, & florescit cerebrum, velut etiam aliæ partes, &c. Mar.n.3.

Purgari dicuntur partes antèquam gignantur, quando ex puriori materia producuntur, residuo tanquam excremento reiecto. Si ergò huiusmodi reliquiæ impuriores, dum totum conformatur, in alicuius particulæ porositatibus adseruentur, eandem morbosam fieri necesse est. Nam alimentum indè accedens in parte non sana alteratur, vndè exerementorum copia
C maior producitur, quam naturæ conueniat, tum partis, tum alimenti assumpti. Si verò vice versa, dum formatio membrorum perficitur, pars aliqua materiæ vtilis, vnà cum excrementis segreget, pars indè genita colliquescere dicitur, & ex consequenti debilis producitur, & hoc dicendi modo vsus est fortaßè Hipp. quia eius substantia materiæ defectu rarior fit, quam oportet: ob quam raritatem externis iniurijs maximè subiecta fit; vndè imbecillis appellatur.

Vers. 158. Et, siquidem densiores, & crebriores fuerint defluxus, &c. Mar.n.5.

Hoc affectionis genus comitialem morbum vocat Hipp. etiam si longè à vera Epilepsia distet, eò quod à materia Epilepsiam efficiente originem habet. Quæ quidem denominatio etiam ad nostra tempora peruenit, ità vt non omninò sint deridendæ mulieres, si huiusmodi affectiones pueros interimentes in Epilepsiam referant, dicentes: malum intus latitasse, & ideò consueta Epilepsiæ symptomata non apparuisse.

D *Vers. 162. Mutus fit & suffocatur, & spuma exit, &c.* Mar.n.7.

Hæc sunt Epilepsiæ simptomata, de quorum ratione, & causis tractans Hipp. licet à communi Medicorum sententia recedere videatur, in essentia tamen describenda ipsiusmet affectionis, à scopo non aberrauit: causam enim huius refert in pituitæ defluxum, à quo spiritibus animalibus transitus liber impeditur. Spiritum animalem aerem appellans, eò quod ex aere inspirato potissimum generatur. Vt verò aerem sincerum distinguat ab eo, qui iam spiritus animalis formam contraxit, vsum aeris inspirati in medium adducit; concluditq. spiritum animalem esse eum, qui ad cerebri venas, ventriculosq. iam peruenit: vt intelligentiam faciat, motumque membris præstet, qui quidem à pituita interceptus aphoniam parit, aliaque symptomata, quibus vera essentia Epilepsiæ constituitur. Quæ verò de symptomatum causis referuntur, sunt manifesta satis. An de his recentiores melius senserint: sicuti determinare non
E est facilè; ità tanto viro aduersari, periculo non vacat.

Vers. 183. Calcitrant autem pedibus, quum aer in membris conclusus &c. Mar.n.8.

Veram, & proximam Epilepsiæ causam hoc in loco mihi assignare videtur Hipp. eam in aerem (hoc est spiritum animalem, quem aerem, prout etiam in præcedentibus vocat) exilientem referens. Dum enim animalis spiritus ferri, ad motum secundum naturam efficiendum, prohibetur, quasi coactus hùc, & illùc, vtcunque impetum facit, & hoc pacto importunos artuum motus, conuulsionis peculiares producit, quamuis in conuulsione vera ijdem spiritus non coacti à copia, sed irritati sæpius ad motum concitentur, quemadmodum in eius essentia expliacanda lib. 7. epidem vers. 318. demonstrare conabimur.

Mar.n.11. *Vers. 222. Desluit aut, & eliquatur pueris maximè, quibus sanè caput &c.* A

Duplicem destillationis causam hoc loco assignat Hipp. quarum altera est humorum colliquatio, altera eorundem disgregatio. Eliquari autem humores in cerebro ait: vbi illud nimis excalefactum fuerit, siue ab igne, siue à sole. Disgregationem verò fieri testatur mediantè concretione, quam frigus inducit. Vndè duplex causa destillationis elicitur, calor nempè, & frigus, non illius tantum destillationis, quæ hoc loco describitur, sed etiam cuiuslibet alterius, quæ sententia lib. etiam de locis in hom. vers. 145. confirmatur. (Mar.n.15.) Verùm etiamsi hæ duæ sint causæ destillationum potissimæ, non tamen solas esse censendum est, nam quæcunquæ, aut colliquationem, aut humorum disgregationem in cerebro facere possunt, ea omnia distillationes mouere solent, nam vt colliquationis causas omittam, plura sunt, quæ disgregationem in humoribus inducere, & ex consequenti destillationes mouere possunt; quæ omnia ad tria capita reduximus lib. de Nat. Humana vers. 272. (Causæ disgregationis.) Ad humorum excessum in quantitate; in qualitate: & in motu, & quamuis quælibet alteratio, quæ euidens sit, & ad substantiæ destructionem tendat, disgregationis humorum causa esse possit, inter omnes tamen frigiditas, & calor sunt, quæ humorum vnionem, & concordiam dissoluere solent. B Quarè destillationes omnes (vt humorum copiam ommittam) ad tres causas præcipuas reduci in Hipp. doctrina videntur, ad frigiditatem refrigerantem, ad calorem, tum colliquantem, tum disgregantem, & ad motum ipsum, quas quidem, etiamsi non adeò distinctè hoc loco tradiderit Hipp. eas tamen insinuasse, rem intimius consideranti, patebit. Propter motum enim, & agitationem in cerebro factam distillationem excitari, quæ erat causa vltimo loco recensita destillationis, quatenus disgregationem in humoribus parit, indicasse visus est, dum eam fieri ait; si derepentè inhorruerit cerebrum, quid enim aliud est cerebri horror, quam motus humorum in cerebro factus? ad quam causam reducendæ sunt etiam aliæ duæ destillationis causæ, timor scilicet repentinus, & respirationis longa retentio, per hæc quippè fit cerebri commotio, & potissimum in eius cauitatibus: vndè per eam facta in humoribus disgregatione, distillatio excitatur, idque maximè pueris contingit, quia sunt cerebro adultioribus imbecilliores. C Reliquas autem duas causas, calorem scilicet, & frigus manifestè assignauit illis verbis. Eliquatur etenim per calorem, & cerebri diffusionem. Segregatur autem à frigore, & segregatione, & sic desluit. Cæterum non me latet, Hipp. inter causas cerebrum calefacientes frigus enumerasse lib. 2. de Morb. vers. 10. (Mar.n.11.) quatenus scilicet, facta antiperistasi à frigore externo circumseptus calor intensior redditur, ità vt non solum à toto corpore vehementius trahat, sed etiam colliquando cerebrum ipsum, destillationes mouere possit. Sed huiusmodi frigus non debet considerari, vt causa refrigerans, sed vt calefaciens, ità vt hoc in loco intelligat Hipp. à frigore refrigerante cerebrum, moueri destillationes disgregatione mediante: non ab eodem calefaciente. D Quarè si frigus externum calorē cerebri superauerit, ità vt indè refrigeretur, destillationes inducit, vt hoc in loco testatur Hipp. si non superauerit, sed illum repellat ad interiora, colliquando idem efficiet. Et hac ratione fortassè fluxiones ab aquilone, in hyemeque excitatæ, acriores sunt, quam quæ ab austro, & æstiuo tempore. Actio enim, quæ fit ratione antiperistasis longè vehementior est, quam ea, quæ fit per proprias qualitates, quod patet in generatione grandinis, quæ fit per antiperistasim caloris circumstantis: vt Arist. testatur 1. Meteorol. 2. Quamuis aliam rationem aduxerim lib. de loc. in hom. vers. 179. Verū circa colliquantem causam, calorem scilicet excedentem adnotare oportet, hanc duplici ratione ad destillationem excitandam concurrere, & aliquando cerebrum, aut succos ipsos: & id efficit sub ratione causæ externæ, & quatenus calidorum, & acrium humorum, siuè vaporum adest concursus. Si enim cerebrum alterantes mediante disgregatione, distillationes mouent, & tunc sub ratione causæ internæ id præstat. E Differuntq. hi modi non parum inter se, quandoquidem calor primo modo repentinas, & vehementes destillationes mouet. Secundo verò eas, quæ paulatim increscunt, & sæpè per certas periodos exacerbantur, febremq. pro maiori parte adiunctam habent; propter calidorum humorum præsentiam. Solentq. huiusmodi destillationes diutius perdurare, & sæpè ad tabem perducunt. His de destillationum causis explicatis, manifestè apparet, quantum ab Hipp. doctrina recedant illi, qui destillationis causam esse existimant cerebri excrementum, vitio coctionis in eo genitum, quandoquidem humores etiam optimi, & secundum naturam sese habentes destillationis materia euadunt,

quando

A quando à calore colliquescunt, aut aliqua causa, siue externa, siue interna accedente, inuicem disgregantur.

Vers. 256. Propterea verò diuturnus est morbus, quia id quod influit tenue est præ multitudine, & statim superatur à sanguine, ac calescit. Mar.n.13.

Reddit rationem Hipp. cur diù perduret hic morbus, nec citò hominem interimat, ex quo (vt docuit superius) vbi ætatem adeptus est morbus, non amplius curabilis est, quia humor influens tenuis est præ multitudine: vndè plus potest tenuitas ad solutionem paroxismi, quam eiusdem abundantia ad sanguinis congelationem, & suffocationē inducendam, tenuitas enim calori aditum præbet, vt citò sanguis incalescat, & influentem humorem superet.

Vers. 301. Et insanimus quidem præ humiditate. Mar.n.16.

Humiditatis nomine humorum præsentiam intelligit hoc in loco Hipp. quorum defectum B siccitatem appellare consueuit. Hanc quippè humiditatem insaniæ causam inferius exponens, bilis, & pituitæ præsentiam expressit. Adnotare autem oportet, per pituitam, non simplicem, & benignam intelligere Hipp. sed excrementitiam, seu corruptionem aliquam adeptam, alioqui desipientiam parere, non est apta.

Vers. 330. Si enim in corpus primum perueniret, & posterius in cerebrum, &c. Mar.n.17.

Rationem pulcherrimam adducit, cur spiritus vitalis in corde genitus ad prudentiam conferre non possit, nisi noui aeris interuentu refrigeretur in cerebro, & purus, perspicuusq. reddatur. Si enim tota materia animalis spiritus, aer inquam, prius in corpus perueniret, non adeò purus esset, qualis ad animales facultates obeundas requiritur, coinquinatur enim quoquomodo permixtione sanguinis, & aliorum succorū, per quos transit, vt spiritui animali contingit, coinquinatus verò dignotione, & iudicio priuaretur, hoc est, propter impuritatē dignotioni, & iudicio ineptus fieret. Naturalem enim aeris tenuitatem respiciens per totum librum, C & hoc in loco potissimum, aeri nimium tribuit, quandoquidem ei primario intelligentiam adscribit, secundario autem ipsi cerebro, quod ab Auctore factum est, quia aerem diuinitatis participem credidit antiquitas, vndè aerem cælum appellarunt. Diogenesq. Apolloniates, Deum vocare consueuit, vt non mirum sit, si effectus præstantiores, qui in nobis perficiuntur, in aerem omnium, quæ corpus nostrum ingrediuntur, nobilissimum, referantur. Hipp. igitur huic opinioni tunc temporis receptæ inhærens, hanc de aere sententiam protulit.

Vers. 336. Nequè ego sane noui quam vim habeant phrenes, vt sapiant, &c. Mar.n.18.

φρένες, quod septum transuersum communiter interpretatur (quamuis Corn. præcordia trāstulerit, hoc in loco, quod nomen alias Græcæ dictioni ὑποχόνδριον accommodauit) vocarūt antiqui septum illud, quod spiritualia à naturalibus separat, ac si sapientiæ esset instrumentum. D φρένες, enim Grecis, & διάνοια, idest mens, idem significant, cum igitur Hipp. docuerit, cerebrum esse, per quod sapimus: non autem septum transuersum, meritò hanc nomenclaturā tanquam impropriam reiecit, rationes tollendo, quæ in contrarium adduci possent. Quia licet dum homo improuiso gaudio perfunditur, aut vehementer tristatur, septum transuersum antè alia membra exilit, & anxietatem facit: id enim inquit Hipp. non euenit, eò quod sit primū gaudij, & tristitiæ instrumentū: sed quia est membrū tenue, vndè statim alteratur, & maximè extētum est, vt facilè toti corpori cōsentiat, & deniq. quia non habet cauitatē, in qua proprias affectiones cōtineat, & quoquo pacto celet, nè statim conspicuæ fiant, & toti corpori cōmunicentur.

Vers. 361. Et plerique his ipsis curantur, à quibus etiam nascuntur. Mar.n.18.

Quia v. g. si aeris mutatio cerebrum ad calidum, & humidum alterando, hominem huic morbo obnoxium reddit; potest contrarius aeris status in contrarium alterando, ad mediocritatem, naturalemq. temperiem cerebrum reducere, & sic ægrum à morbo liberare.
E

De Morbis lib. I.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Hos quatuor libros de morbis inscriptos doctissimis comentarijs illustrare conatus est Petrus Salius Diuersus, vndè multorum obscurorum dilucidationem ab eo petendā omisimus. Dum verò primi inscriptionem de Morbis cum Gal. improbare studet, tanquam materiæ, de qua agitur, minimè conuenientem, temerariā opinionem tuetur, vndè eius sententiæ acquie-

scere non possum: cum non sit inconueniens, tractationi de morbis procemij loco præmitti ea, quæ à Medico sunt peragenda, dum morborum curationi intendit. Patet enim, post hæc in exordio præscripta tractationem aggredi de Morbis: quando suppuratorum exactam doctrinam proponit: cuius gratia de morbis quibusdam agit, qui ad suppurationem perducere ægrotantes solent, & quamuis primus inscribatur, non est necesse, huius doctrinæ secundi doctrinam continuari, dicitur enim hic primus non ordine doctrinæ, sed librorum numero. Quod autem ad eorum auctorem spectat, an Hipp. fuerit, necnè, parum referre mihi videtur, dummodo sanam doctrinam, Asclepiadumq. dogmatibus consonam eos continere constet, quod quidem ex nostris explicationibus patebit. Si Deo O. M. placuerit.

Mar.n.1. *Vers.* 4. *Deindè verò qui morbi necessariò.*

Hæc sententia ex Græco contextu ità legenda est. Deindè verò, qui morbi habeant necessitatem, vt postquam geniti sunt, &c. quæ versio etiamsi à communi parum differre videatur, melius tamen auctoris mentem aperit. Vult enim Hipp. Medicum non ignorare, qui nam morbi necessarios habeant euentus, & qui non habeant, quando hanc partem exponens inferius inquit: necessitatem autem talia habent, vt fiant hæc, quando illa fiunt. In vulneribus eos, qui crassos neruos sauciatos habent, necesse est, claudos fieri, &c. B

Mar.n.1. *Vers.* 6. *Et qui, postquam geniti sunt, dubij sint.*

Hæc particula, postquam geniti sunt, superflua primo aspectu apparet, nam quæcunque de morbis dicuntur, omnia intelliguntur de morbis actu affligentibus, veruntamen non est superflua, sed quid maximum importat, vult enim indicare Hipp. Medicum non solum scire debere in communi, & vt dicunt in abstracto, qui morbi dubij sint, sed etiam quales sint, quando actu affligunt, v. g. non satis est scire, pleuritidem, & peripneumoniam, & alios morbos, de quibus infrà, dubios esse, sed etiam oportet distinguere, an pleuritis, quæ Petrum tenet dubia sit, an salutaris, siue omninò læthalis, quod peculiaria signa indicabunt. C

Mar.n.3. *Vers.* 40. *Aqua intercutem, ac subtercutem nascens.*

Hydropis nomen, quod Interpres, aquam intercutem, & subtercutem nascens, transtulit, Græce legitur ὕδρωψ ὑποσαρκίδιος, quasi dicas hydrops ex hyposarca natus, quo quidem significatur, non illa hydropis species, quam proprio vocabulo hyposarcam, seu anasarcam vocarunt posteriores, in qua totum corpus oedematoso tumore intumescit; quandoquidem hunc affectum nunquam hydropis nomine denominauit Hipp. qui tantum abest, vt incurabilis sit, quemadmodū hoc loco dicitur, vt omnium consensum pre alijs curari facilius soleat, sed ascites dictus, qui propriè hydrops vocatur, & aquæ collectionem in ventre præsupponit, hic enim cum pluribus modis, & à diuersis causis originem habere possit, omnium læthalior est, qui ab hyposarca incæpit. Hic igitur simpliciter læthalis dici potest, cum nullus eum euadere possit, & ideò de hoc tractans 4. Acutorum vers. 373. solo prognostico dereliquit. Cur aut hic hydrops desperatus sit omninò, in citati loci expositione rationem adduximus, vbi etiam demonstrauimus, triplicem illam hydropis diuisionē in hyposarcam, Tympanitem & Ascitem, quam recepit posteritas, non esse ad mentem Præceptoris, penes quem ille tantummodò affectus nomen hydropis mereatur, qui aquæ collectionem in aliquo ventre habet.

Mar.n.62. D

Mar.n.3. *Vers.* 43. *Dubij autem morbi, vt & pereant, & non, tales sunt, Peripneumonia, &c.*

Verbis Hipp. diligenter ponderatis patebit manifestè, dubios ab eo vocari morbos, non qui cum maiori ex parte ad salutem terminentur, ad interitum aliquando perducunt, quemadmodum, neque eos, qui maiori ex parte sunt læthales, etiamsi non nonnullos seruari contingat: sed qui æquè, & indistinctè modo ad salutem, modò ad interitum terminare consueuerunt. E

Mar.n.3. *Vers.* 51. *Et ab atrabile quidem leuiter siderantur.*

Huius particulæ expositionem inuenies 6. Aphoris. 56.

Mar.n.3. *Vers.* 52. *Longos autem necesse est esse tabem, dysenteriam, &c.*

Dysenteriæ nomine omnem ventris fluxum accipere, temerarium est, non enim adeò impropriè nominibus vtitur Hipp. qui dysenteriam maximè ab alijs fluxibus optimè distinxit, quod quidem manifestè apparet lib. 3. de Diæta vers. 206. vbi loquitur in hunc modum. Quando autem corpore excalefacto purgatio acris fit, tunc etiam intestinum raditur, & exulceratur, & sanguinolenta egeruntur. Hoc autem dysenteria appellatur. Et paulò

Mar.n.12.

A superius diarrhœam descripserat à dysenteria penitus diuersam. Quia igitur facta dysenteria vlcera in intestinis exorta supponuntur, quæ, & propter vlceratæ partis conditionem, & propter excrementorum affluxum, non facilè sanantur, meritò inter morbos diuturnos dysenteria adnumeratur. Quod si hanc aliquando citò sanari contingit, id euenit, quando vlcera nondum facta sunt, quo casu non exactà dysenteria dici morbus debet, sed potius incipiens dysenteria; & si pariter in termino acutorum aliquando ægrotantem interimit, non tamen acutus morbus dicendus est, cum nihil prohibeat, ex morbo diuturno etiam in pricincipio, & augmento morbi hominem interire. Dysenteria igitur propriè dicta inter morbos diuturnos adnumeratur: non autem cæteri alui fluxus, qui sæpius breui, & ad salutem, & ad mortem terminare solent.

Vers. 55. Mulieribus verò fluxum sanguinolentum. Mar.n.2.

B Quouis modo, & ex quacunq. parte sanguis fluat, & citò cohiberi, & diù perdurare solet, adeò vt communiter loquendo sanguinis fluxus, neque breuis, neque longus morbus dici possit. Solus menstruorum fluxus diuturnus dici potest, nam qui breui tempore terminatur, plerunque naturalis est, nec morbus dici debet. Addidit, aut sanguinolentum: quia cæteræ fluxiones ex vtero emanantes, vt statim morbosam affectionem constituunt: ità sæpè breui sanantur, vt necessariò diuturnæ dici non debeant.

Vers. 58. Ex phrenitide in peripneumoniam transitus fit. Mar.n.3.

Qui pro difficultatibus vitandis textum immutare libenter solent, hanc vocem ex phrenitide in pleuritide permutarent, iuxta aphorismum 11. sect. 7. & 2. Coac. Prænot. v. 277. vbi ità legimus, à pleuritide peripneumonia malum, quod si communem lectionem sequi malumus, necesse erit per phrenitidē intelligere eam, quæ ex septo inflammato contingit, quæ est enim

C vicinitas inter pulmones, & cerebri meninges, vt illorum inflammatio ad has immediatè conuertatur? Non enim satisfacit Salius, qui causam huius metastasis in bilem refert, humorem in vtroque affectu peccantem, quia hoc pacto, omnes morbi ex bile in omnes biliosos morbos transmutarentur. Præterea quomodo concedit hoc in loco, peripneumoniam à bile dependere, quod inferius expressè negabit, dum quærens rationem, cur ex peripneumonia non fiat febris ardens, id euenire cōcludit, quia peripneumonia non ex bile, quæ febrem ardentem facit, sed ex sanguine pituitoso ortum ducit? Dicamus ergò ex phrenitide septi transuersi inflammationem consequente, de qua lib. 3. huius operis actum est, in peripneumoniam fieri transitum, eodem modo, quo ex pleuritide eundem transitum fieri à principio dicebamus, inflammatione à septo transuerso ad pulmones irruente.

Vers. 58. Verum ex peripneumonia febris ardens non fit.

D Curiosa quæstio est, cur ex peripneumonia non fiat febris ardens: cum tamen febris ardens in peripneumoniam sæpè transmutetur, quod lib. 2. de Morbis ab Hipp. confirmatur. Non enim referenda est huius diuersitatis causa in materiæ diuersitatem: quando ex febre ardente fit peripneumonia, bilioso succo à venis ad pulmones transmisso: quæ res nos docet vtriusque affectus eandem esse materiam. Quarè huius diuersitatis causam existimo à partibus affectis dependere, quan[d]o quidem, etiam si vnaquæq. pars corporis quatuor facultatibus naturalibus prædita sit, quibus mediantibus attrahere, retinere, & concoquere, noxiumq. expellere potest, non tamen omnes æqualiter iisdem participant. Vndè Hipp. lib. de Vet. Medicina vers. 390. quærens causam, cur partes aliquæ validiores sint in attrahendo, & expellendo: in earundē tum substantiam, tum figuram reposuit. Pulmo igitur (vt ibi exemplificatur Hipp.) quia rarus est, & spongiformis, & cauitates habet, humiditates aliunde recipit facillimè, vndè frequenter, ex aliis morbis ægrotat, verum quia expultricem debilem Mar.n.35.

E habet, non facilè susceptum humorem dimittit, sed cum biberit, (vt cum Hipp. loquar) & susceperit in se humorem, & vacua, & rara, ac parua penitus replentur, & pro raro, & molli durus, ac densus euadit, neque concoquit, neque dimittit, quam sententiam libro de Ossibus vers. 205. confirmauit. Cum igitur pulmo ex naturali constitutione ad suscipiendum dispositus sit, & ad expellendum ineptus, non est mirum, si plurimi morbi ad pulmones conuertantur, rarò autem eius morbi aliò transmittantur, cuius generis est febris ardens, de qua loquimur in præsenti quæstione. His accedit, quia materia in pulmonibus contenta aeris frigidi inspirati contactu incrassatur adeò, vt non facilè indè remoueri possit, hæc eadem Mar.n.19.

Mar.n.24. enim ratione euenit, vt (quemadmodum dicebat Hipp. lib. Prænot. vers. 377.) abscessus hyeme minus recurrant, humoribus à temporis frigiditate refrigeratis, & crassioribus effectis. His igitur rationibus peripneumonia in alios morbos rarò transmutatur. Quod si pulmone inflammato à bile à capite descendente, inflammatio lateri communicatur, vt idem Hipp. lib. de loc. in Hom. testatur, vnde pleuritis peripneumoniæ succedere videtur, hæc non est transmutatio, de qua agitur hoc in loco, supponitur enim priori morbo sedato, alterum in altera parte nasci, quæ transmutatio à græcis proprio vocabulo metastasis dicitur, alia verò epigenesis vocatur, quando propagatione malorum, morbus morbo superuenit, quod in proposito casu euenire, est manifestum. A

Mar.n.3. *Vers. 62. Velut si rigor corripiat, ardor ignes superuenit.*

Nostris frequens est temporibus rigorem inuadere, quem febris non subsequitur, quod Hipp. seculo inusitatum fuerit, ex hoc loco deducit Gal. quem communis medicorum schola secuta est, huiusq. diuersitatis causam in antiquorum continentiam referentes. Hanc tamen non fuisse Hipp. mentem, pluribus conuinci potest, & primò, quia falsum est, Hipp. ætate adeò parcè, & tenuiter victitasse homines, vt crudorum humorum copiam non contraherent; propterquam rigores absque febre euenire solent. Nam præterquam quod omnia morborum genera illis temporibus contingebant, quæ hodie nos vexant, quorum multa ab humorum crudorum copia euenire, certum est: quoties Hipp. causam morborum retulit in incontinentiam circa cibos, & potus, res venereas, aliaque ad victus rationem pertinentia? Id experti sunt Silenus, Nicodemus, Apollonius, Apelleius, Biantius, Nicolai filius, & alij quamplurimi, quorum historiæ narrantur in Epidemijs. Hoc igitur merum figmentum est. Quod quidem Philosophis pro morum institutione permitti potest. Medico tamen veritatis sectatori summopere indignum. Quod quidem longiori oratione confutabitur sect. 3. coac. Pr. vers. 139. Secundo falsum est etiam, Hipp. seculum non cognouisse rigorem febris expertem. Nam si rigorem communi vocabulo accipimus, quatenus, & rigorem, & horrorem comprehendit, quo significato hoc in libro recipi constat: quandoquidem partium rigorem horrorem inferius vocari ait, idque concedunt aduersarij, dum à crudorum humorum copia fieri confitentur, quod horroris proprium esse, receptum est. Non est dubium, horrorem absque febre Hipp. adnotasse. Nam præter alia loca in quibus hæc veritas manifestatur B C

Mar.n.31. lib. 3. de Diæta hæc habet Hipp. Quibusdam horrores in matutinis deambulationibus fiunt, & capite grauantur. Huic plures fiunt deambulationes, quàm modus requirit; corpus enim & caput humore euacuatum horret, & grauatur, progressu verò temporis ad febrem peruenit &c. ecce quod obseruauit Hipp. non semper ab horrore consequi febrem, sed temporis progressu accedit, nisi idoneis præsidijs prouideatur. Verum hoc idem in rigore propriè dicto verificatur, quandoquidem cum sciret Hipp. plures esse rigorum differentias, quia alij febrem antecedunt, alij à diuersis causis, tum externis, tum internis dependent, hos inter se distinguendos indicauit, per vulgatam sententiam illam lib. 6. Epidem sect. 3. vers. 29. registratam, & inter aphorismos translatam. Rigores incipiunt mulieribus quidem magis à lumbis &c. in fine cuius tandem concludit. A quibus autem alijs riguerit, fortassis ab vlceribus, incipiunt à vasis, cuius sententiæ expositionem à nobis allatam inspicere ad confirmationem præsentis conclusionis, non parum conducet. Hoc idem clarius manifestauit Hipp. D

Mar.n.26. lib. 4. de Morbis sect. 2. ver. 165. vbi ita inquit, & hæc à me dicta sunt quomodo, & quando rigor morbosus fiat, & quomodo, & ex quali necessitate febris post ipsum irruat, insinuans, dari etiam quandoque rigorem non morbosum, & quem febris non subsequatur, cum igitur non ignoraret Hipp. aliquando rigores inuadere, quibus febris non succedit, non potuit in loco vniuersaliter loquendo asserere, quemlibet rigorem necessario febrilem calorem subsequi. Quare intentio Hipp. est demonstrare modum, & causam necessitatis, propter quam rigori febrili calor superuenit. De hoc enim tantummodo tractat, tum hoc in loco, tum citato ex lib. 4. quod manifestatur vlterius ex his, quæ de causa rigoris inferius scripsit, causa enim, quam ipse assignat, non omnibus rigoribus, sed febrili tantummodo accommodatur. E

Mar.n.3. *Vers. 67. Si verò sauciatum fuerit, febrem necesse est superuenire, & bilis vomitum, & aliquam corporis partem sideratam fieri, ac perire.*

A Præsentis sententiæ explicatio petenda est ex ijs, quæ super sententia 7. Epidem vers. 378. à nobis allata sunt. Non dissimulanda verò est contradictio, quam in Hipp. dictis ex hoc loco elicient illi, qui Præceptoris doctrinam huiusmodi vitio taxantes deprimere profitentur. Dum hoc in loco præfata accidentia ex necessitate superuenire ait, lib. autem Coacarum Prænot. sect. 3. vers. 107. vbi eadem sententia registrata est, eadem non semper, sed plerumque accedere, testatur, quam quidem contradictionem fortasse, vt vitaret ille, qui Aphoristicas sententias in vnum reduxit, necessariam quidem propositionem fecit, sfiderationem tamen, & mortem, vt non necessario contingentes, de industria subticuit. Aphor. num. 50. 6. sect. ità legimus: Quibus dissectum est cerebrum, his febrem, & biliosum vomitum superuenire, necesse est, etiamsi hæc eandem necessitatis causam habeant, quotiescunq. enim huiusmodi vulnus cerebri notabilis est magnitudinis, non minimum, & ferè imperceptibile, Mar.n.3.
B Aegerque à communi hominum conditione, & natura non recedat, præfata omnia necessario eueniunt. Aliquando tamen non omnia superueniunt, vel quia mors ea præuenit, vel quia vulnus leuissimum, & superficiale est, in eaque cerebri parte, quæ minus periculosa est; Similiter vulneratus peculiari virtute à prædictis malis non facilè corripitur. Hæc enim omnia considerans Hipp. 2. Prædict. vers. 263. hæc ait, sunt autem hæc perniciosa valdè, non tamen ità, vt nemo ex his euadat, velut putatur. Nam loci, qui hæc nomina habent, multum inter se differunt, & ijdem modi, multum etiã differt corporis ipsius hominis structura. Aliquando enim, neque febricitat, neque inflammatur sauciatus. Quod respiciens in coacis plerunque addidit, idquè vniuersalitatem propositionis non tollit, quia vt dicebam, rarissimum est, vt hæc vulneribus cerebri non superueniat, & extrà naturalem partis, & hominis dispositionem, ità vt si quis euadat, necesse sit id euenire, quia vulnus in ea parte cerebri inflictum est, in Mar.n.19.
C qua minus affligitur, v. g. pars posterior. vulnusque omnino exiguum est, quæ duo significare voluit Hipp. dum lib. nuper citato dixit & loci, qui hæc nomina habent, multum inter se differunt, & ijdem modi. Similiter, si aliquando obseruatum est, ex vulnere cerebri nullius partis resolutionẽ subsecutam esse, id euenire potuit, quia per illam cerebri partem vulneratam, particulari structura, nulla arteria disseminata fuerit, ex cuius sectione (iuxta nostram expositionẽ) sensus & motus intercipitur, idquè insinuatur per illa verba: differt corporis ipsius hominis structura. Si deniquè aliquando cerebri vulnus non subsecuta est febris, id particulari hominis complexioni imputandum est, sunt enim quidam, vt citato lib. prædicto ait Hipp. qui difficulter ex propria natura febres incurrunt, quemadmodum alios ex simplicissimo vulnere febrem incurrere, obseruamus, quarè cum hæc à particulari, indiuidualiq. hominum proprietate eueniant, & admodum rarò; vniuersalitatem propositioni tollere non possunt.
D Vndè summa cum ratione hoc in loco necessitas euentus apposita est, febrem necesse est, superuenire, & bilis vomitum, &c.

Vers. 79. Quicunque verò morbi, aut vulnera, non ad mortem tendunt, &c. Mar.n.4.

Superius enumerauit morbos, qui occasionem adeò momentaneam habent, vt statim ipsis occurrere, opus sit; nec Medicus ab ægrotante discedere debet, priusquam ipsi opem tulerit, & hoc dictum est; quia priscis illis temporibus medici ipsi venas secare, cucurbitulas admouere, frictiones item, illitiones, & perfusiones adhibere: medicamenta propinare, aliaque omnia prestare consueuerunt, quæ ægrotanti necessaria videbantur, potissimum verò, quando morbus grauis erat, & periculosus, quod ex libro de Medico, & de decenti ornatu satis constat. Nunc igitur eos casus recenset, in quibus occasio inducias præbet, ità, vt statim adhiberi remedia, eorumque exitum attendi, minimè opus sit præsenti Medico. Inquit
E ergò, quicunque morbi, aut vulnera non ad mortem tendentia, sed curationis spacia, & dolores in ipsis contingentes, qui si rectè tractentur, sedari possunt, & occasiones habent, non adeò præcipites, his non prosunt remedia adhibita, cum adhibentur, ità vt id Medico præsente fiant, & expectetur eorum exitus: quia etiam non præsente Medico cessabunt, quasi dicat, in his morbis non est necesse, vt Medicus ipse ea remedia adhibeat, ibique permaneat, quòusque eorum exitum obseruet, quemadmodum faciendum est in læthalibus, in quibus remedia etiam rectè adhibita à morbi sæuitia superantur: ità, vt nisi præsens sit, & statim aliud remedium substituat; occasionis celeritas omnem subripit medelam; cum sæpe antequam in altera visitatione Medicus accedat, æger pereat. His igitur docemur, quibus in morbis

ab

ab ægrotante non prius discedere debemus, quam aliquid remissionis malum contraxisse cognouerimus, & in quibus remedijs adhibitis aut præscriptis abire possumus.

Mar.n.6. *Vers. 124. Sub aquoso &c.* Vide expositionem 3. Coacarum 62.

Mar.n.6. *Vers. 144. Si pharmaco bilis, aut pituitæ sursum ductiuo &c.*

Huius particulæ expositionem affert Salius primo aspectu satis probabilem, ex qua præceptum elicit in praxi (vt ipse existimat) non contemnendum, hoc autem est, non esse propinandum pharmacum sursum purgans ei, qui dolorem, aut aliquam aliam affectionem in pectore manifestam habeat. Verum quomodo saluabit illud vulgatum aphorismi 18. sect. 4. Dolores suprà septum transuersum, qui purgatione egent, per superiora purgandum, significant. Quapropter verba illa in alium sensum prolata esse, existimo. Hæc enim dixit Hipp. per modum exaggerationis cuiusdam: inquiens, malum esse, dato pharmaco sursum purgante venam in pectore rumpi, & ità morbum induci, qui prius non extiterit, quasi dicat malum est certè, morbum in corpore existentem loco curationis exacerbare, verum non existentem excitare, longè pessimum. B

Mar.n.6. *Vers. 146. Si mulieri in vtero habenti medicamentum supernè purgans &c.*

Ex hoc dicto colligimus, pharmaca purgantia, quæ sursum mouent, ex propria natura abortum non facere, nisi etiam deorsum moueant, quod ex fortuito casu euenire ait Hipp. Neque id ratione caret (dicat quidquid vult Salius) sursum enim purgantia fœtui obesse tantummodo possunt, quia cum calida sint, purgationes menstruas prouocare, & fœtum corrumpere possunt, verum id non præstant, quia vt dicebat Herophilus de helleboro concitatis intus omnibus eadem in primis exeunt, Plin. 25. cap. 5. & si purgando perturbant, hæc perturbatio abortum facere non solet, quando sursum trahens, motum abortui contrarium facit, imò subsequens euacuatio reuellendo in contrarium, imminentem abortum prohibere posset, & hæc est ratio, cur ex vomitu etiam laborioso abortus non sequatur, quod omnes ferè vtero gerentes experiuntur, quas quotidiana nausea, & violentus motus exagitat, & nihilominus indè nunquam abortum incurrunt, è contrà verò ab inferiori alui fluore plures abortus quotidiè obseruantur, quod etiam adnotauit Hipp. pluribus in locis, potissimum verò lib. 1. morborum mulieb. sect. 1. vers. 435. & sect. 3. ver. 56. Nec non 5. aphoris. 34. Imò tenesmus, qui ità se habet ad infernam alui excretionem, vt nausea ad vomitum, sæpissimè abortum facere solet, eodem attestante 7. aphor. 27. vomitum verò, aut nauseam id præstare, nullibi legitur. Meritò igitur inter casus fortuitos numeratur abortus à medicamento sursum purgante excitatus, quia id communiter euenire non solet. C

Mar.n.41.

Mar.n.6. *Vers. 157. Oportere enim ipsum perpetî putant, vlceraque &c.*

His rationem assignat Hipp. cur medicos non laudent homines, quando ægris opem ferunt, quia existimant (inquit) accidentia, quæ ægris contingunt, sicuti ex necessitate quadam oriuntur; ità etiam sponte sedari, etiam medico opem non ferente. Hic est enim sensus illorum verborum, quæ ex vulgata lectione græci contextus hoc pacto legere oportet, oportere enim ipsum perpeti putant, vlcera autem inflammantur, & in nobis talibus dolores fieri necesse est, nec verò fieri potest, vt non hæc fiant. D

Mar.n.10. *Vers. 201. Hic quum ad hoc peruenerit, perit, quemadmodum dictum est in superioribus, purulento, ac putrido pulmone facto, aut ventre infra erumpente.*

Difficultatem facit, quid intelligat auctor, dum ait, quemadmodum dictum est in superioribus, quandoquidem suprà vnam tantummodo suppurationis speciem recensuit, nec eius duplicem exitum ad mortem apposuit, quemadmodum hoc in loco, sed vnicum tantummodo, per suffocationem à sputo in pulmone conculcato. Non enim satisfacit Salij expositio, qui existimauit, hoc dictum esse ab Hipp. quia suprà docuerat, ventre erumpente suppuratos interire, ibi. Aluus turbata in pleuritico, aut peripneumonico, aut suppurato, malum. Nam præterquam quod hæc in alium finem prolata sunt, non dixit Hipp. aluo turbata suppuratos mori, sed simpliciter, malum. Quarè ego dicerem illa verba, quemadmodum in superioribus dictum est, referri tantummodo ad necessitatem mortis, non ad eius modum: quasi diceret, Huic quum adhoc peruenerit, vt scilicet pus sincerum expuat, & febres acutiores fiant, & cætera superueniant in textu enarrata, perit absque vlla salutis spe, quemadmodum in superioribus dictum est, per illa verba, si verò neglectum fuerit in pulmone sputum, corrumpitur, E

coin-

A eo inhærente, & putrescente, vlceraturq. pulmo, & suppuratus fit &c. quomodo autem suppuratus, de quo agit hoc in loco, moriatur, docet & inquit, moritur autem purulento, ac putrido pulmone facto, aut ventre infra erumpente.

Vers. 211. Hic si anticipetur incipiente morbo, priusquam vena sanguinem &c. Mar.n.10.

Horum curationem statim procurandam esse, nos admonet Hipp. priusquam succedant ea, quæ morbum insanabilem constituunt, hoc est, antequam sanguis effundatur in pulmones, superius enim dixerat, sanguinem vena rupta fundi, & partim per sputum educi, partim nisi vena adstringatur, in pulmonem effundi, vndè eius cauitates replentur sanguine, indéque curatio difficilior redditur, quia sanguis in pulmone moram trahens putrescit, & in pus vertitur, vndè pulmo suppuratus fit. Reliqua ad præsentem textum pertinentia, partim per se sunt manifesta satis, partim à Petro Salio sufficienter explicata.

B *Vers. 219. Si verò diù durauerit, & neglectus fuerit, primum quidem sanguinem madicum, & sub nigrum dimittit, ac reijcit, deindè verò adhuc copiosiorem &c.*

Sanguinem primum subnigrum reijcit, eum scilicet, qui diù in vena varicosa moram traxit, propterquam moram nigredinem contraxit, sanguis enim vbi naturali motu priuatur, statim corrumpitur, coloremq. nigrum primum acquirit, quod etiam euenire conspicimus in sanguine à venis extracto. Sanguine igitur subnigro educto, qui in vena varicosa continebatur; indè sincerum subsequi, rationabile est, à venis proximioribus emanantem, & proindè in maiori copia, quam à principio, quod si malum vlterius procedat, pus expuit ex vlcere iam in vena varicosa inducto.

Sectio II. Lib. I.

C *Vers. 95. Et frigiditate ipsum sibi ipsi vlcus inducit &c.* Mar.n.18.

Nihil est, quod vlcera magis lædat, quam frigus, & potissimum ea, quæ interiores occupant partes, vtpotè frigori minùs adsueta, vt ex lib. de humidorum vsu admonemur, vndè mirum non est, si inter alia incommoda, quæ vlceribus pectoris ex vulneribus penetrantibus eueniunt, refrigerationi locus haud infimus tribuatur. Refrigerari autem huiusmodi vlcera ait Hipp. & quia pars affecta calidior est, & quia per respirationem calorem à se reijcit, frigiditatemq. sibi adducit. Refrigerari autem vlcus, quia pars calidior est, paradoxum videtur, id tamen verissimum est, quæ enim calidiora sunt frigus superueniens sentiunt magis, quam quæ minus calent, hoc manifestè sentiunt illi, qui à calido balneo exeuntes frigido, aeri se exponunt, nam statim horrent, & qui in calido balneo mingunt Gal. referente 3. simplicium 8. D propriam vrinam frigidam sentiunt, quæ in frigido versantibus calida apparet. Refrigeratur ergò inquit Hipp. huiusmodi vlcera, quia locus natura calidus est, & quia calorem expirando ægri reijciunt, frigusq. inspirando ad se trahunt.

Vers. 163. Febres vero ab his fit, quum bilis, aut pituita &c. Mar.n.22.

Quam hoc loco de causa febris opinionem adducit Hipp. contraria omninò apparet ei quam libro de Nat. Humana profitetur. Ibi enim, quamlibet febrem à bile ortum habere dicit, hic verò & bilis & pituita febris causa statuitur. Ibique bilem primò calorem febrilem concipere, conceptumq. cæteris humoribus communicare, explicauimus. Hoc autem loco, & bilem, & pituitam, modò vnam, modò alteram à causis calefacientibus immediatè incalescere, & febrem inducere censet. Quarè parum sibi constans in dogmatibus esse videtur. Hæc primo aspectu talia apparent. Sed mente auctoris rectè percepta, omnia inuicem E consentientia euadunt. Dum enim modo bilem, modo pituitam febrem excitare, ait, illum humorem respicit, qui ad febrem efficiendam concurrit, in maiori copia, & virtute, dum verò bilem solam ad febrem efficiendam concurrere, dicit, principium, & originem primam caloris febrilis respicit, vt in citati loci expositione à nobis demonstratum est. Quod verò ad febris causas spectat, quas hoc in loco enumerauit, eas tanquam causas proposuit, quæ euidentiori mod, ad febris generationem concurrunt. Quomodo autem ab his febrilis calor in humoribus introducatur, non erat præsentis loci determinare. Id autem fieri mediante disgregatione, quam enarratæ causæ efficere aptæ sunt, à nobis demonstratum est in expositione præfatæ sententiæ lib. de Nat. Hum. vers. 272.

Rigor

Mar.n.22. *Vers. 168. Rigor autem in morbis fit.* A

Rigorem,& horrorem confundit hoc in loco Hipp. vulgi opinionē secutus, quod horrorem propriè dictum paruum rigorem appellat, & sicuti de eo vniuersaliter agit, ita causas omnes comprehendit, à quibus, & horrores, & rigores excitari solent, febrilis verò rigoris, siue horroris causam satis probabilem adducit, dum eam esse statuit, sanguinis refrigerationem à bile, aut pituita per illum transcurrentibus inductam, à pituita, vtpotè frigidissima potissimum excitari ait, quia hac dominante refrigeratio, quæ rigorem, horroremq. comitatur, est euidentior, fieri etiam à bile demonstrat, quia hæc sanguine aliquantò frigidior est, ità, vt per illum commota, rigoris, & frigoris sensum inducere possit, frigidiorem sanguine bilem dicit, actualem sanguinis caliditatem respiciens, quæ tangentibus fit manifesta, idque euenit, quia sanguis maiori spirituum copia abundat, qui illum calidiorem reddunt. De horum symptomatum causis aliter senserunt posteriores, qui licet probabilia adducant, Hipp. tamen sententiam tueri posse, non despero. Verum quia hæc medicinam facientibus parum referre videntur, huiusmodi litem alijs componendam relinquo. B

Mar.n.22. *Vers. 186. Sudor autem fit hac de causa, &c.*

Quę hoc in loco de sudore afferuntur, non omnibus sudoribus conueniunt, sed ijs tantūmodo, qui in febribus contingunt, hi enim, tum quia sępius eueniunt, tum quia à morbificis causis dependent, à Medico potissimū veniunt considerādi, & quia sudorū, alij calidi sunt, alij frigidi, ideò vtriusq, causā seorsim adducit. Cæterū quæ de frigidis sudoribus statuit hoc in loco, non omnibus frigidis sudoribus cōueniunt, sed ijs tantūmodo, qui febres diuturnas cōcomitantur, quia sicuti sudoris frigidi in acutis morbis erumpētis longè diuersa est ratio, ità etiam non admodum frequenter accidere solet, & ideò sub præsenti doctrina non erat comprehendendus.

Mar.n.23. *Vers. 215. Inditium autem de se præbent in septem diebus, aut, &c.* C

Rectè dixit inditium de se præbent, non iudicantur: eò quod etiamsi aliquando huiusmodi morbus præfatos dierum terminos excedat, in ijs tamen iudicatur, an ad salutem, an ad mortem; & an per suppurationem sit terminaturus.

Mar.n.23. *Vers. 222. Quandoquè autem dolorem infra latus exhibent.*

In pleuritide dolores varias partes occupare experientia notum est, idquè sæpius ab Hip. adnotatum legimus. Nam modo ad alas, & clauiculam, & ad humerum se extendunt: modò partes infra septum infestant, aliquando etiam dorsum occupant. Verumtamen etiamsi hæ partes doleant, non ob id inflammationem in ipsis consistere necesse est, quæ latus ipsum perpetuò obsidet, vndè pleuritidis nomen desumptum est, idquè expressè testatur Hipp. in præsenti contextu: rationem addens, ob quam dolor ad partes dictas se extendat, de dolore enim partes superiores infestante dicebat superius, & quum huius (bilis scilicet & pituitæ) pars in latere, à rigore contracta fuerit, & sanguis in ipsa horruerit, ad alas, & clauiculam, & humerum concedit, & conuellit, & dolorem inducit. Quomodo autem dolores ad dorsum, & ad inferiores partes se extendant; explicat in præsenti contextu. Inquit enim: & loci circa dorsum eodem modo ab affixo ad latus humore pituitæ, & bilis percalescunt, & quandoquè dolorem locis infra latus exhibet, vndè patet, ab humore lateri affixo, & in eo inflammationem excitante, modò partes superiores, modo inferiores dolore vexari, ex quibus Salium longè à scopo aberrasse colligitur, dum credidit materiam pleuritidis, vtpotè turgentem, partes inferiores petere. Nam manifestè asserit Hipp. bilem, pituitamq. lateri affixas esse, quod turgentiæ omninò repugnat. In pleuritide igitur latus perpetuò affectum est: per latus accipientes totum illud, quod costis, musculis intercostalibus, & succingenti membrana constat, quod quidem latus, quia Græcè πλευρὸν dicitur, ideò morbus pleuritidis nomen adeptus est. Nec incongruum cuiquam videri debet, latere affecto partes ei proximiores dolere, id enim ex venarum colligatione, & communi partium consensu euenit. Nam etiam superius hoc eodem libro vers. 67. de auulsionibus loquens, dicebat, ad varias corporis partes dolores progredi; ità vt ruptio, siue auulsio transmutata esse à loco ad locum, existimaretur. Concludamus ergò in pleuritide latus perpetuò affectum esse, quod quia latitudinem habet, & longitudinem pro diuersitate loci, in quo inflammatio consistit, varias etiam partes ei proximiores dolore afficit. Vndè cum inflammatio partes lateris superiores occupat, dolor ad supernas partes, ad clauiculam, & humerum se extendit, si inferiores, partes infra D E

latus

latus infestat, si posteriores, ad dorsum etiam peruenit. Non negandum tamen est inflammationem aliquando partes pectoris posteriores tantummodo obsidere; ex qua pleuritis ex dorso oritur, de qua seorsim ab Hipp. tractatur, verum tamen non semper quotiescunque dorsum pleuritide dolet, ipsum inflammatione vexari credendum est, distinguenda igitur hæc sunt proprijs signis, de quibus Hipp. proprio cap. lib. 3. de Morb. vers. 265. Mar.n.21.

Vers. 238. Fit autem & peripneumonia sine sputo, Mar.n.25.

Longè differunt pleuritis, & peripneumonia, quas sine sputo hic vocat Hipp. ab illis in quibus propter sputi tenuitatem, aut visciditatem ægri nihil expuunt, in his enim materia sputi ab inflammata parte resudando, ex parte decessit, etiamsi in cauitatibus, aut pectoris, aut pulmonis contenta, educi non possit. In pleuritide autem, & peripneumonia sicca, de qua hoc loco tractatur, propter substantiæ densitatem (carnis siccitatem vocat Hipp.) nihil ab inflammata decidit, & ideò nullum apparet sputum. Propter hanc igitur diuersitatem plurimum etiam eorum curatio differt, quando si ob sputi visciditatem, crassitiemq. siuè nimiam tenuitatem nihil expuitur, curatio in sputi eductione consistit per ea, quæ aut incidunt, & attenuant, aut concoquendo incrassant, si verò propter substantiæ densitatem, nihil ab inflammata parte secernitur, præfata frustrà adhibentur; ad quid enim sputi eductionem procuramus, quod nondum genitũ est? & ideò eo casu Medici intentio esse debet, vt materia morbifica loco affecto infixa, per loca conuenientia educatur. In pleuritide igitur sicca, quia materia in carne, & venis continetur, quæ in latere existunt; ideò Hipp. eius eductionem procurandam iubet per eam viam, quæ promptior, & expeditior est, primoque venam secandam admonet, phlebotomia enim mediante non solum dolor fit mollior, sed etiam quidquid bilis, & pituitæ in venis inest, per eam educitur; indè verò ea medicamenta probat, quæ humores dispergant, & dissipent, deforis pariter fomenta discutientia admouet, per quæ pars humoris, qui in ipsa carne infixus est, diffundatur, dispergatur, & dissipetur omninò, huiusmodi enim viæ faciliores sunt, quam sputi eductio, in hoc affectu. In peripneumonia verò sicca contrarium curationis modum sequitur, per humectantia enim sputi eductionem procurat, cum enim dictum sit, sputum propter substantiæ siccitatem, & densitatem non produci, meritò humectantibus siccitatem tollere procuramus. Sed cur eodem curationis modo non vsus est in pleuritide sicca? quia materia lateri affixa longius abest à via sputi, vndè promptius per enarratas vias dispergi potest, quam per sputum expurgari. In peripneumonia vero, quia materia in pulmone continetur, vndè facilè asperis arterijs per ipsum dispersis communicari potest, & per eas mediante tussi expurgari, nec facilè per corpus diffundi apta est ob rationem eandem, propterquam ex peripneumonia febrem ardentem non excitari, indicauimus superius vers. 85. primæ sectionis; meritò pro peripneumoniæ siccæ curatione, non materiæ reuulsionem, deriuationemuè, aut eiusdem dissipationem tentare, sed sputi eductionem per humectantia procurare oportet. Quæ quidem distinctio religiosè seruanda esset, sed recentiorum obstat abusus.

Vers. 257. Ad eum, qui prius inest, &c. Mar.n.27.

Græca lectio in latinum sermonem translata ad verbum ità habet, existens autem prius, vtpotè natura calidissimus sanguis existens, quorum verborum, hic est sensus. Dixit, venam, & sanguinem ad se trahere bilem, febris ardentis materiam, cuius attractionis causam afferés, inquit, quia sanguis in venis existens prius, idest, antèquam ad eas bilis attraheretur, attractionem bilis facit, vt quæ omnium humorum calidissima est, quemadmodum suprà hoc eodem libro testatus est vers. 173. sectionis secũdæ, caloris autem proprium esse attrahere, omnibus est notum. Quod hoc in loco sanguini tribuit, id venulis arefactis imputauit libro Acutorum sect. 4. de eadem febre ardente agens. Mar.n.22.

Vers. 266. Quantum autem in ventriculo, & in Chysti inest bilis, &c. Mar.n.27.

Hoc loco criticas excretiones, per quas febris ardens iudicari solet, non recenset Hipp. vt credidit Salius, non enim & sudorem tacuisset, & fluxum sanguinis è naribus, per quæ febrem ardentem frequentissimè iudicari videmus, imò quæ referuntur euacuationes, symptomatis, loco in febre ardente reponendæ sunt. Quarè potius dicendum est, Hipp. cum proximè docuerit, quid præstet bilis ad venas attracta (corpus enim ab ea immodicè excalefactum resiccari dixit) nunc quid eadem bilis in ventre existens efficiat, exponere. Hæc igitur, vt ipse

ait,

ait, tres vias arripere solet. Aliquando deorsum exturbatur, & aluum mouet, quæ euacuatio tantum abest, vt critica sit, quod potius inter læthalia symptomata reponitur. Nota est sententia sect. 1. Coacarum prænotionum. In febre ardente si aluus eruperit, mortale. Aliquando bilis superiora petens vomitum facit quarta, & quinta die, quæ euacuatio, & ipsa non necessario critica est. Abscedit tandem tertio loco bilis ad partes thoracis, vndè pulmones inuadens peripneumoniam læthalem producit. Reliqua verò, quæ de febre ardente hoc in loco referuntur, se ipsa explicare mihi videntur. A

Mar. n. 29. *Vers. 288. Porrò subcruentum, & liuidum est sputum in pleuritide, &c.*

Inter varias sputorum differentias, de subcruento, & liuido sermonem facit in præsenti oratione Hipp. eorumque duplicem naturam constituit. Alia enim sputa ab inflammata parte exudantia à facultate valida expurgantur, exudant autem ob distentionem venarum inflammatæ partis, quæ in pleuritide est latus, in peripneumonia verò pulmo, distenduntur autem venæ; dum partes ob inflammationem intumescunt, distentæq. comprimuntur, ità, vt per earum orificia, aut poros, quæ in carnem desinunt, materia in ipsis contenta exprimatur foras, quæ eo casu liuida est, & cruenta, quia non coctione mediante, sed inflammationis violentia excreta est, & hoc pacto sputum subcruentum, & liuidum apparet. Alter modus est, quando humor in parte inflammata contentus ob partis densitatem foras exprimi, aut exudare non potest, sed in vnum collectus abscessum facit, quo rupto materia in eo collecta per sputum excreta, subcruentum, & liuidum sputum facit, quod etiam in abscessibus externis euenire aliquandò obseruatur, liuor quippe prouenit à sanguinis nigrioris portione, purulentæ materiæ admixta. Nigredinis verò sanguinis causa est corruptio, quemadmodum etiam superius adnotauimus. Si verò sanguis nigredinem non contraxerit, sed proprium colorem retinens puri admisceatur, subcruentum colorem facit. B C

De Morbis lib. II.

Mar. n. 6. *Vers. 64. De repente dolor caput occupat, &c.*

Apoplexiæ tres inuenio in Hipp. doctrina differentias, quarum etsi diuersæ sint causæ antecedentes, in essentia tamen conueniunt omnes, quæ in sanguinis statione consistit, vndè spirituum motus, & actio omnis tollitur. Nam (vt ipse inferius ait) dùm sanguis non mouetur, fieri non potest, vt non etiam corpus quiescat. Sanguinis verò nomine comprehendimus etiam spirituosum illum humorem, qui in arterijs continetur, quo mediante non solum spiritibus animalibus materia subministratur, sed & fouetur continuò, & in naturali dispositione conseruatur. Quum igitur sanguis motu priuatur, spirituum non modò intercipitur motus, qui fit per sanguinem: sed simul, & semel animalis spiritus generatio, quæ fit in cerebro, vitiatur, & interrumpitur ex materiæ defectu, venis seu arterijs interceptis, notum est enim animales spiritus ex vitalibus generari. Hanc verò sanguinis stationem fieri existimauit Hipp. in venis, seu arterijs totius corporis, in apoplexia verò potissimum intercipi eas, quæ sunt in collo, & in pectore; quia animaduertit in his partibus maximè apparere effectus interceptionis, difficultatem scilicet respirationis, & angustiam: vndè stertor: quæ communia sunt apoplexiæ symptomata, quamuis hæc reducantur à posterioribus in resolutionem musculorum mouentium pectus, an verò saniori iudicio, non affirmabo, cum videam, pectoris musculos euidentius operari in apoplexia, quam in febre ardenti; quamuis in hac maximus sit vsus respirationis: quod non eueniret, si ob resolutionem musculorum læderetur respiratio, imò in paralysi manifesta, musculorum thoracis nulla adest spirandi difficultas, nullaque angustia, dummodo non adsit apoplexia, & contrà in angina eadem vigent symptomata, cum tamen nulla adsit resolutio: quæ omnia Hipp. sententiam confirmant, causam nempè angustiæ, & difficultatis spirandi fieri ab interceptione spirituum in venis, & arterijs, quæ sunt in collo, & pectore, non ab ea tamen, quæ in cerebro fit, vt vulgaris est opinio. Quoniam verò sanguinem à pluribus causis sisti contingit, hinc euenit, vt apoplexiæ non vnica sit causa, sed plures. Sistitur enim aliquandò, quia refrigeratur, aliquando refrigeratur, quia motu priuatur, mediante frigiditate quiescit sanguis ob frigidorum humorum influxum, qui à calore sanguinis superari non possint, è contrà verò refrigeratur, quia eius motus cessat, idquè dupliciter, vel D E

ob

A ob acrium humorum defluxum; vel transpirationis defectu. Quum enim humores acres sanguini in arterijs contento admiscentur, sanguis corrumpitur, naturaliq. spiritu priuatus refrigeratur, concrescit, & sistitur; eo planè modo, quo lac, coagulo iniecto concrescit. Tuncq. ea apoplexia species oritur, de qua in præsenti sententia habetur sermo, cuius generationis modum clarius explicauit Hipp. 4. Acutorum vers. 46. ijs consentiens, quæ lib. de Gland. Mar.n.17.
vers. 103. tradiderat his verbis. Quum dolores accesserint, atræ bilis, & acrium fluxionum Mar.n.9.
affluxus fiunt. Dolent autem partes internæ, dum mordentur, commorsæ verò, & valdè siccæ fientes venæ intenduntur, & inflammatæ affluentia trahunt; vndè corrupto sanguine, & spiritibus non potentibus naturales in ipso vias permeare, & perfrigerationes fiunt ex statione, & vertigines, & vocis interceptio, & capitis grauitas, & conuulsiones, &c. Cæterum, dum dico sanguinem corrumpi, non intelligo putrescere, sed spiritibus, propriaq. forma priuari: quasi sanguis mortuus dici possit, eo plane modo, quo sanguis è venis egressus statim
B naturalem fluxibilitatem, tenuitatemq. deponit, quòusque corruptus, hoc est propria forma destitutus coagulatur. Idque ei euenit, quia proprijs spiritibus priuatur. Sistitur etiam quandoq. sanguis ob transpirationis defectum, quem vasorum plenitudo inducere potissimum solet. Spiritus enim per sanguinem permeantes, eius essentiam conseruant; quia calidi sunt, continua ventilatione egent, nam (vt Hipp. lib. de Natura pueri adnotauit) calidum omne, frigido moderato nutritur, vndè eo deficiente suffocantur spiritus, quibus orbatus sanguis corrumpitur, concrescit, naturalique motu priuatur: eadem ratione, qua in præcedenti casu fieri dictum est. Indeque altera apoplexiæ species generatur, de qua Hipp. loc. cit. Acutorum Mar.n.37.
vers. 39. ità loquitur, vt aliquis derepentè voce priuetur, venarum interceptiones faciunt: si sano hoc contingat absque manifesta, aut alia forti causa, &c. Hanc verò apoplexiam à plenitudine ortũ habere ostendit, non solũ inuasionis modus: fit enim derepentè nullis eam præ-
C cedentibus, symptomatis hunc morbum concomitantibus, videlicet faciei rubore, oculorum stabilitate, digitorũ in manibus distentione, pulsatione, & alijs in textu recensitis: sed etiam eiusdem curatio, circa quam nonnulla proprio loco adnotauimus. Sistitur deniquè tertio loco sanguis propter affluxum frigidorum humorum, à quibus refrigeratus motu priuatur. Tuncque tertia succedit apoplexiæ differentia, de qua Hipp. paulò infrà tractabit. Qua quidem in re adnotare oportet, hanc postremam à præcedentibus plurimũ differre, in illis enim statim corpus, & sensu, & motu priuatur: qui in hac postrema à principio adhuc conseruantur. Nam & dolor ab ægrotante persentitur, oculisque videt; etiam si non æqualiter, & ideò Hipp. hanc apoplexiæ speciem, diuerso nomine significauit βλητος eam appellans, quam vocem perperam cum vera apoplexia confundendo Interpres, siderationem transtulit; à principio igitur ità sese habet hic morbus, procedente verò tempore, si (inquit Hipp.) sanguis
D pituitæ frigiditatem superauerit; ità vt calescat, homo euadit. Si verò pituita præualuerit, sanguis magis perfrigeratur, ac congelatur, & sic perfecta oritur apoplexia. Ex quibus manifestum est apoplexiã à frigidorum humorum affluxu non derepentè inuadere, quemadmodum cæteris euenit, & ratio est, quia refrigeratio sanguinis per simplicem refrigerationem, paulatim fit, resistente sanguinis, & corporis calore, vt optimè adnotauit Hipp. in textu. His tribus apoplexiæ speciebus, si quis quartam à vino inductam addendam existimet, is sciat velim, hanc ab enarratis non distingui essentia, sed sub aliqua earum comprehendi. Si enim, acri, & calida facultate agens vinum apoplexiã inducat, sub ea specie comprehenditur, quam ab acrium humorum influxu euenire, dictum est, si verò copia vaporum, vnà cum ipsiusmet vini substantia caput replendo (quod frequentius obseruatur) id præstet, non differt ab ea,
E quam plenitudo inducit, quod vt indicaret Hipp. de hac particularem tractationem non fecit, sed prædictis connectens dixit. At si ex ebrietatibus hæc patiatur (nam, & hoc contingit) itidem moritur. Cum hæc igitur sint Apoplexiæ differentiæ, earumque enarratæ causæ, videant posteriores, quantum à præceptoris doctrina, & ex consequenti à veritate recedant, dum cuiuslibet apoplexiæ causam, aut saltem pro maiori parte in pituitam frigidam, & humidam reijcientes, curationem perpetuò calefacientibus, & exiccantibus instituunt, quandoquidẽ facta totius corporis purgatione, si morbus præbet inducias, ad vulgata sua decocta ex Guayaco, sassafras, alijsquè similibus, tanquam ad columnas Herculis (Non plus vltra) confugiunt, cum animaduertere deberent, ex tribus apoplexiæ speciebus vnicam tantum, &

de rarò contingentem in frigidos succos Hippocratis consilio referendam esse. A

Mar.2.6. *Vers. 67. Hic in septem diebus moritur, nisi febris inuaserit, &c.*

De febre in Apoplexia. Cum plurimos apoplecticos obseruauerim, superinducta febre citius interijsse, in eā deueni sententiam, quod ait Hipp. superueniente febre apoplecticos sanari, intelligendum esse, si febris magna, nō tenuis, & lenta corripiat, quasi hæc sola nomine febris dignetur, non autē parua & leuis. Febris enim apoplexiæ superueniens duplicem causam habere potest, nempè vel putredinem humoris venas cerebri obsidentis, quo casu propter pituitę in cerebro dominantis admixtionem, febris tenuis, & lenta excitatur. Vel spirituum efferuescentiam, quam probabiliter eo tempore incurrunt ob conatus, quos natura ob respirationis difficultatem, & symptomatum vehementiam stimulata adhibere solet, & tunc febris magna oritur ex ephimerarum numero, quæ ea ratione apoplexiam soluit, quia sanguinem refrigeratum calefacit, congelatumq. dissoluit, quorum nullum febris lenta efficere apta est, imò quia febris putrida est, geminatis malis omnia in peius ruunt, vndè æger citius moritur. Distinguuntur vlterius B hæ febres, quia quæ salubriter accedit à principio morbi, dum natura adhuc in suo robore existens, extremos conatus efficere potest, superuenit. Quæ verò in ægri perniciem inuadit non à principio, sed vlterius progresso morbo apparet, quam distinctionem respiciens Hipp. lib. Coacarum Præn. sect. 3. vers. 55. Apoplecticæ affectiones (inquit) derepentè exolutorio modo fientes, febre temporis progressu accedente, perniciosæ. An verò febris cuilibet apoplexiæ superueniens eam soluat, est dubium, quandoquidem id tantummodo asserit Hipp. in ea specie, de qua loquitur in præsenti textu, & 6. Aphor. 51. Certè non videtur rationabile febrem tollere eam, quæ nullo præcedente dolore inuadit, eamque à multitudine fieri diximus, febris enim coarctationem à plenitudine non tollit, sed auget potius, dum succi à calore diffusi maiorem locum desiderant. An verò eam soluat, quam ebrietas induxit, & qua C ratione id fiat patebit in expositione, quam super quinto aphorismo 5. particulæ adducemus.

Mar.2.9. *Vers. 97. Angina, siue cynanche fit, quum pituita in capite, &c.*

In hoc secundo libro de Morbis inscripto Auctor primo ordine, quodam disponit morbos singulos, de quibus tractare intendit; eorumque essentiam breuiter declarat, indè verò eodem ordine repetito, singulorum curationem describit. Quum igitur quamplurium morborum naturam hucusque explicauerit, eandem prosequens doctrinam, de angina tractat, eius curationem inferius traditurus, quo loco, etsi eius triplex differentia constituatur, vnico tamen capite omnes comprehendit in præsenti particula. Primam enim describens differentiam, his signis eam indicauit. Febris corripit, & rigor & dolor capitis, & maxillæ intumescunt, & sputum difficulter deglutit, expuit autem saliuas duras, & paucas, &c. cuius differentiæ ratio in eo potissimum consistit, quod tumor nullus apparet, aut in faucibus, aut in D gutture, quia enim inflammatio in musculis internis consistit ad principium asperæ arteriæ, homo propter angustiam suffocatur, licet tumor nullus appareat. Ad quam speciem alludit in hoc textu, dum inquit, & morbus sanè aliquando paululum suprà pectus existit, quibus verbis non est existimandum Hipp. affirmare, tumorem aliquem partem pectoris superiorem occupare, sed potius asserere dolorem, & angustiam in ea parte ab ægrotante percipi, hæc enim pars respondet capiti asperæ arteriæ, in qua inflammationem consistere diximus. Secunda anginæ species est, in qua inflammatio partes faucium interiores occupat, cuius signa recensens loco citato, inquit. Febris, & capitis dolor corripit, & fauces inflammantur, itemque maxillæ, & saliuam deglutire non potest. Ad quam speciem respiciens hoc in loco ait, quum pituita in maxillis, & circa collum constiterit. Tertiam denique anginæ speciem describit per illa verba. Linguæ posterior pars inflammatur, itemque locus sub confinijs ad E guttur, & neque saliuam, nec quidquam deglutire potest, si verò coactus fuerit, per nares ipsi effluit, quam in præsenti textu sub indicauit, dum dixit, morbum aliquando sub ipsam linguam consistere, pars enim in hac specie affecta est ad radicē linguæ in summitate oesophagi, internos eius musculos lædens, qui quoniam sunt deglutionis instrumenta, ideò tanta in hac deglutiēdi difficultas viget, vt maximo adhibito conatu, potus per nares potius effluat, quam ad ventriculum descendat. His tribus anginæ speciebus quarta addenda esse videtur, ex Mar.2.40. eodem Hipp. 4. Acutorum vers. 76. vbi eam in hunc modum descripsit. Quum verò æstiuo, vel autumnali tempore fluxio calida, ac nitrosa de capite fluxerit, vtpotè ex tempore acris, &

calida

A calida facta: talis vbi est mordet, & vlcerat, & spiritu implet, & orthopnęa accedit, & siccitas multa, & quæ videntur, gracilia apparent, & tendines posteriores in collo distenduntur, & velut in tetano distenti esse videntur, & vox abrupta est, & spiritus paruus est, & retractio spiritus densa, ac violenta accedit. Talibus arteria vlceratur, & pulmo ardet, quum non possit extrinsecum spiritum inducere. Veruntamen si ratio diuersitatis diligenter consideretur manifestè patebit, hanc à prima specie non differre, nisi ratione materiæ: quandoquidem in parte affecta conuenit omninò, cuius ratione Anginæ species inuicem distingui, iam indicauimus superius. In vtraque enim pars eadem afficitur: quandò nullo apparente in faucibus tumore ægri suffocantur, idque intelligere voluit, dum dixit, & quæ videntur, idest, quæ oculis inspici possunt, gracilia, hoc est tumore expertia penitus apparent, in hoc quippè essentiam primæ speciei consistere dicebamus. Differentia igitur in materiæ diuersitate tantum-
B modo consistit, quæ enim in hoc libro recēsita est, à pituita, tenuiori tamen, ortum ducit (crassus enim humor intimas partes penetrare haud potest) quæ verò libro Acutorum recensetur, à calidiori, & tenuiori materia dependet, pituitoso tamen succo non experte: alias enim ex Gal. demonstrauimus, tenues, & biliosos humores absque mixtione crassioris succi exulcerare nullo modo posse: quod in hac anginæ specie euenire adnotauit Hipp. cum igitur hæ in parte affecta omninò conueniant, neç in materia penitus differant, de his sub distinctis speciebus, non erat tractandum. Et hæc in medium afferre volui, vt quam sibi constans sit Hipp. doctrina pateat ijs, qui libros quosdam germanos habent, alios vt spurios respuunt. Quæ verò ad explicationem verborum spectant, à Petro Salio peti possunt.

Vers. 179. Sin minus aquam de farina crassa in ipsa macerata.

Hæc potio paratur farina crassiori, cui scilicet tenuissimus pollen detractus sit, in aqua diù macerata, & indè colata, & hæc non solum refrigerat virtute aquæ, & farinæ, sed etiam aluum
C mollit, furfurum virtute. Aluum quippè in hoc, alijsque capitis affectibus mollem esse expedit; quod aliàs adnotauimus.

Vers. 180. Sorbeat quoque ptisanæ succum, & vinum album aquosum insuper bibat.

Vinum dare ptisanæ superbibendum satis familiare auctori nostro fuit, quemadmodum passim obseruare licet in hoc libro, praxis admodum rationabilis, & imitanda à medicis. Quia si ex ptisana alia læsio ratione ventriculi timetur, hæc à superpotato vino præcaueri poterit, simulquè ptissanę vehiculum datur, quo mediante illius facultas ad remotas partes, & in caput potissimum quam citò peruenire poterit, nec propter vinum timendum est capiti, cuius læsio à præassumpta ptisana prohibetur, quę tādē nulla aduenire potest ex vino aquoso, à quo concedit Hipp. loco aquæ, vt ex multis locis constat potissimum, ex hoc eodē lib. s. 3. v. 346.

D De Morbis lib. II Sectio II.

Vers. 24. Postea fomentum ipsi ex aceto origano, & nasturtij semine adhibeto. Mar.n.26.

Expositoris munere magis fideliter functus fuisset Salius, si à præceptoris censura abstinere potuisset, in ijs saltem, quæ magni criminis eum faciunt reum. Quod enim asserat, Hipp. de vniuersalibus curationibus in hoc morbo parum solicitum fuisse, permitti potest, quia hæc non adeò sunt necessaria, vt qui ea prætermittat, homicida habeatur, quemadmodum, qui adhibet suspecta, scimus enim Hipp. proprios medicos instruxisse, vt in eo se exerceant, vt si non prosint, saltem non lædant, vndè in acutissimis, & maximè læthalibus morbis, si quis euacuationes suspectas habeat, eas prætermittens, non admodum grauiter errabit. An verò suspecta censere remedia, quæ Hipp. constanter probauit, absque magna in auctorem calumnia
E haud licet. Verum id Salio ignoscendum, quippè qui Gal. doctrina, & vulgari imbutus praxi, non ausus est experiri, qualia sint Hipp. remedia, verum reiecit statim, ac damnauit, nulla ratione habita auctoritatis supremi medici, nè di- am, diligentiæ, ac ingenuitatis viri, qui nullum remedium ratiocinatione, aut alio quouis modo inuentū probauit, quod non prius confirmauerit experimento, vndè ratum illud sibi constituit. Non ratiocinationi intentum curationem aggredi oportet, sed exercitatione cum ratione. Quapropter maximè temerarium est Hipp. taxare remedia, vndè si Salius suffitum hoc in loco ab Hipp. propositum, & descripta gargarismata habet suspecta, vt fortiora à principio: mihi pernitiosa videntur, quæ

mitiora ab eo probantur. Videlicet, quæ refrigerando adstringunt, ac repellunt, à principio A
inflammationũ oris à Gal. commendata lib. med. secundũ loca, & à vulgarium praxi recepta. Quippè quæ partes densando, humoresquè reddendo crassiores, expuitiones impediunt, & humoris discussiones, in quibus tota spes salutis consistit, & eò magis, quia materia crassa est, ac tenax, vt supponitur in præsenti casu. Verum de abusu horum medicamentorum in angina, nonnulla in medium adducemus in explicatione 4. Acutorum vers. 72. vbi pro anginæ curatione, huiusmodi medicamenta cum præsentibus consentientia proponuntur, nulla temporis morbi distinctione habita, quam tanti fecit Gal. solus, præ alijs auctoribus, quorum medicamenta stomatica refert, cit. lib. de Medic. secundũ locos, Hipp. valdè conuenientia. Eadẽ temeritate damnat Salius betas aqua frigida intinctas pectori appositas, quæ ab Hipp. proponuntur, vbi inflammatio ad pectus conuersa ruborem facit conspicuum, ea permotus ratione,
quia repulsa intus materia, morbus longè grauior redditur; hæc quippè frigida, tum actu, tum B
potentia præstare credidit, sed in hoc deceptus est, quia tantum abest, vt frigida actu tantum adstringant, & adstringendo repellant humores ad interiora, vt contrà humorum recursum prohibere possint. Quæ enim adstrictionem in se non habent, vt potabilis aqua, licet frigida admoueantur, non adstringunt, nec repellunt, sed tantummodo refrigerant, & ideò Hipp. lib.
Mar.n.9. de Humid. vsu vers. 93. Lanas, ac betæ folia, vt refrigeret, aqua frigidissima perfundit, cum verò adstringere opus est, vino nigro aspergi iubet, cum igitur betæ folia discussoriam quandam facultatem habeant, frigida perfusa, aquæ frigiditatem perducunt intimius, vndè calidus, ac tenuis humor refrigeratus, atque crassior effectus, partesque densatæ, omnem recursus suspicionem tollunt. Eadem prorsus ratione, propter quam obseruatum est à præceptore
Mar.n.24. lib. Prænot. vers. 373. abscessus in hyeme magis fieri, quia eo tempore crudi succi prædominantur, qui sunt materia abscessuum: minus verò recurrere, quia tunc minus vigent recursus C
causæ, quæ in humorum tenuitate, & raritate partium consistunt, quæ quidem ab hyemis frigiditate remouentur. Hæc verò in medium adduxi, vt cunctis pateat, quam cautè procedendum sit in censura eorum, quæ primi præceptores, ac inuentores rerum nobis tradiderunt. Quibus nescio quid diuini à Deo Opt. Max. impartitum est, nè facilè deciperentur circa ea, quæ ore eorum nobis elargiri dignatus est.

Mar.n.35. *Vers. 158. Postquam autem purior esse tibi visus fuerit, & color melior apparuerit, medicamentum ad nares appone; & postea deorsum purgans bibendum præbe.*

Morbi remissionem pro ictericorum purgatione expectat Hipp. eos interim cibis mollibus balneo, & medicamentis diureticis continens. Valdè enim suspecta ei fuit purgatio per me-
Mar.n.64. dicamenta, vndè inter casus, in quibus purgationes prohibet 4. Acutorum vers. 196. morbum
regium adscripsit, nam (subiunxit ibi Hipp.) periculum subibis, & nihil opis feres, spontinasq. D
solutiones tolles. Remisso verò morbo, quia nihil prędictorũ timendũ est, purgationẽ permittit.

Mar.n.36. *Vers. 163. Si bile infestetur homo, febris ipsum corripit, & dimittit.*

Hoc in loco de quotidiana intermittente sermonem haberi, non ex verbis tantum ipsiusmet contextus colligitur, dum inquit, febris corripit quotidiè, & dimittit; quod quotidianæ
Mar.n.27. febris proprium existimat Hipp. verum etiam, quia lib. de Nat. hum. v. 274. catalogum febriũ ex bile constituens, continentem, quotidianam, tertianam enumerauit, à doctrina præsentis loci nullo pacto recedendo, vt ibi apertum fecimus. Quarè si hæc, de qua modo agitur, esset tertiana intermittens (vt exponit Salius) bis eodem in loco de tertiana tractasset, & de quotidiana nullam faceret mẽtionem; quam tamen, ex loco citato, inter febres ex bile connumerari constat. De quotidiana igitur intermittente habetur hic sermo, cuius proprium existi-
mat Hipp. esse inuadere quotidiè, & quotidiè dimittere, febrium quippè differentias ex ty- E
pis earum denominat Hipp. non ab humore in ipsis peccante, vt Gal. nec huic expositioni repugnant ea, quæ inferius subiunxit, altera die, qua febris detinet: quasi adsit alter, in qua febris non detineat, quod tertianis contingit, quia illa verba ità veniunt intelligenda. Altera die, idest, sequenti post medicamenti exhibitionem, qua febris detinet; hoc est, quo tempore febris tenet, ad differentiam temporis intermittentiæ, seu (vt dicunt) interualli; quo scilicet, febre caret æger, aquam frigidam quantum voles dabis. Hæc enim exhibenda est non modo, dum eger actu febricitat, sed etiam in ipsiusmet accessionis vigore, quod verbũm tenet, quodammodo importat, ità enim febrilis calor extinguitur, corpusq. propter febris præsen-

A tiam à frigidæ potu minus læditur. De harum febrium natura, & quomodo ex bile ortum
habere intelligat Hipp. in præcitati loci expositione multa adduximus: vbi vlterius de causis
diuersitatis typorum ad præceptoris mentem disseruimus.

Vers. 167. Quum sic habuerit, & ad nonum diem peruenerit, pharmacum dato. Nam si Mar.n.36.
statim ab initio dederis, &c.

Circa pharmaci exhibitionem in hac febre adnotare oportet Hipp. purgationem differre
ad nonam diem, non eò quod ante illud tempus crudus sit morbus, quia vt alibi à nobis de-
monstratum est, cruditatem humorum non distinguit Hipp. ex morbi tempore, sed ex signis
proprijs cruditatis, quæ in febribus in vrinæ tenuitate potissimum consistunt, ea quippe vi-
gente, nullo morbi tempore purgationem admittit. Quod præceptum, vt vniuersale semper
est supponendum, quando de purgatione fit mentio. Quarè vsque ad nonam diem purgatio-
B nem differendam existimat, quia antè illud febrem tollere non potest. Si enim à principio
(inquit) dederis, postquam purgatus est, febris repetit, & rursus medicamento eget. Quarè
nè pharmacum exhibeatur incassum, vsque ad præscriptum tempus illud differre oportet.
Quod adnotare vellem eos, qui tam facilè ad medicamẽta purgãtia præscribenda currunt. In
quotidiana igitur febre à principio non est purgandum, non quia purgatio ægrotantem insi-
gniter lædat, sed nè quid in vanum tentetur, imò vbicunque magna in ægrotante cachochy-
mia appateat, etiam à principio purgandum est, vt per eam morbifica materia minuatur:
Quod nos docuit idem Hipp. lib. de Affect. vers. 173. vbi inquit. Tertiana febris quum ap- Mar.n.18.
prehenderit, si quidem videatur tibi non purgatus esse, quarta die pharmacum dato, si verò
non videatur pharmaco opus habere, &c. Quod verò ad purgationis viam attinet, per supe-
riora faciendam esse in hoc casu, existimo, tum quia os amarum esse, supponitur, quod supe-
C riorem purgationem indicare 4. Acutorum nos docuit Hipp. Tum quia in die impari eam
probat, quæ purgationi per superiora conueniens est, quemadmodum et, quæ fit pet inferio-
ra par dies accommodata est, vt ex libto de Humoribus vers. 73. satis constat. Si verò os non Mar.n.3.
amarescat, sed potius ad imum ventrem tormen irruat (subiungit Hipp.) pharmacum deor-
sum purgans bibendum dato: veruntamen non eadem die, sed sequenti, quæ est par dies, &
infernæ euacuationi conueniens: vt ex loco nu er citato constat, & ex lib. 4. de Morbis, quo
in loco priores Medicos accusat Hipp. qui exhibuerunt medicamenta in diebus imparibus,
& homines peremerunt. Vtinam idem etiam nostris temporibus non contingeret, quando
præceptum hoc circa dierum parium, & imparium obseruationem in purgatione facienda à
multis video satis neglectum.

Vers. 194. Si tertiana febris tenuerit, siquidem non omissis tribus inuasionibus, quarta cor- Mar.n.38.
D *ripiat, pharmacum deorsum purgans bibendum dato, &c.*

Quarta accessione transacta tertianæ febris pharmacum exhibet Hipp. non à principio,
tum ob rationem in quotidiana superius ab eo assignatã, tum etiam, quia sæpè in tertia acces-
sione, huiusmodi febtes terminare solent, & medicamento non egent, tunc igitur spontinam
solutionem respiciens inquit, si non omissis tribus inuasionibus, quarta corripiat, quarè dies
oportuna purgationis in tertiana erit octaua à principio, quæ solet esse vigor morbi in hac
febre, quæ septimum paroxismum non excedit. Ex quo notare est, sententiam illam vulga-
rem: Inchoãtibus morbis, si quid monendũ videtur, moue: dum verò vigent, quiescere melius
est; non esse intelligendam de omnibus morbis, sed de acutis tantum. Reliqua verò, quæ
pro curatione presentis febris proponuntur in textu, adeò sunt manifesta, vt simplici lectione
auctoris intentio omnibus pateat. Illud tamen adnotatione dignum occurrit, quia Hipp. sil-
E phij succum, & semen trifolij ex vino, & aqua exhibet in hac febre, quæ vehementer exca-
lefaciunt, & siccant. Polenta verò cum aqua, & milium coctum in alimentum, quæ refri-
gerant, & humectant non parum: vndè licet adnotare curationis modum, quo vtitur Hipp.
omninò contrarium ei, qui est in communi vsu apud recentiores. Nam primas qualitates
medicamentorum nihili facit Hipp. dummodo id assequatur, quod principaliter intendit, re-
motionem scilicet causæ, quæ principaliter in humoribus ipsis consistit, quorum gratia,
opus sit, siuè purgare, siuè vrinam, sudorem, aut sputum ducere, siuè aperire, mollire, attenua-
re, aut quouis modo mouere. Vndè sæpè calidis medicamentis vtitur in calido morbo, quod
quidem ab eo obseruatum scimus, non in hac febre tantum, sed etiam in pleuritide, peripneu-

monia,hepatite, vteri inflammatione,alijsque calidis morbis, cibos verò, & potus exhibet, A
& morbo contrarios & qui ipsorum humorum, medicamentorumq. qualitates corrigant, &
retundant. Vndè non est mirum, si sæpè pro curatione morborum ea probet cibaria, quæ
nullo modo sanis concedit. At nostri totum oppositum faciunt, quia si medicamentum ali-
quando exhibendum est, statim considerant, an calidum sit, an frigidum, cauentes omninò,
nè calidum medicamentum detur in calido morbo, nec in frigido frigidum. Cibaria verò
exhibent indistinctè semper eadem, & in calidis morbis, & in frigidis,nihili qualitates eorum
habentes, dummodo sint boni succi, & concoquantur facilè, quæ quidem alimentorum
conditiones, sicuti in sanis sunt necessariæ, qui in eo statu conseruandi sunt, ità ægris
plerunque incommodæ, qui à præsenti statu remoueri desiderant. Qui quidem curatio-
num modi, si rectè considerentur, inueniemus optimum esse ab Hippocrate obseruatum,
quandò facilius est, corpus secundum primas qualitates alterare per cibos, & potus, quæ B
in maiori copia assumuntur; & in humores ipsos, & carnes transmutantur; quam per me-
dicamenta, quæ in minori quantitate exhibentur, & è corpore non longè postea exeunt,
quorum qualitates dum vitare studemus, nihil eorum assequimur, cuius gratia exhibentur.
Dum enim,gratia exempli,vrinam, aut sudorem, aut sputum elicere studemus, si calefacien-
tia timentes propter febrem,ad frigida, aut temperata confugimus, cum id leniter præstent,
intento fine frustramur sæpè sæpius. Imò continuo medicamentorum refrigerantium vsu in-
crassatis humoribus, corporibusq. densatis, spontinæ euacuationes sæpè prohibentur, vt hæc
non sit leuis causa, cur nostris temporibus tam rarò fiant crises, quæ frequentissimæ erant
antiquis. Sed & alterum occurrit adnotatione dignum in hoc textu: non semper necessarium
esse purgationem,aut aliam totius euacuationem præcedere, antè quam balneum administre-
tur, aut sudorifica exhibeantur medicamenta, quod tam religiosè obseruant recentiores, C
quando Hipp. loco euacuationis,sudores cieri iubet. Quarè quotiescunq. magnæ cacochi-
miæ non adsunt indicia, in tertiana febre vigente morbo sudorifica medicamenta tutò adhi-
beri possunt, dummodo ea obseruentur, quæ continentur in Hipp. textu. Sed quæret
quispiam, num semper balneum præcedere debeat, cui respondeo, balneum necessarium
esse, quo corpus ex balneo rarefactum exudet facilius: alioqui non subsequente sudore,æger
à sudorifico medicamento excalefactus plus incommodi, quam vtilitatis percipere posset.
Verum quia nostri ob insuetudinem non facilè balneum tolerant; ideò in febribus à balneo
tutius est abstinere,& eius loco humida euaporatione ab aqua calente per fistulam à caldario
transmissam,corpus ad sudorem disponere: si hunc in diuturna febre prouocare sit omninò
necessarium. Quæ quidem euaporatio substitui potest loco balnei, non in hoc casu tantum:
sed etiam in multis alijs, in quibus balneum alioqui pro rarefactione cutis necessarium,suspe- D
ctum habeatur aliqua ex causa.

Mar. n.39. *Vers. 206. Et seminis hyosciami magnitudinem milij, & mandragoræ tantundem,& succi silphij triumfabarum magnitudinem, & trifolij tantundem in vino, &c.*

Medicamentum hoc ad quartanam ab Hipp. compositum ex medicamentis calefacienti-
bus, & attenuantibus,cuiusmodi est silphij succus, & trifolium, vnà cum frigefacientibus, &
stuporem inducentibus (tale est hyosciami semen, & mandragoræ radix) tale inquam medi-
camentum emulantes, qui post Hipp. Medicam artem ditare studuerunt, varia huius naturæ
antidota scriptis dederunt. Vndè Alexander Trallianus lib. 12. suæ medicinæ, de quartana
febre tractans, hæc ait. Nonnulli veteres quartanarijs etiam antidota dederunt, & mul-
tas, variasquè descriptiones ab ipsis traditas inuenire licet. Harumque quasdam refert,quæ
eiusdem sunt naturæ, plurima enim opium recipiunt,in reliquis ex calefacientibus,attenuan- E
tibusquè composita. Cur autem huiusmodi medicamenta soporem inducentia his admini-
scentur, non satis constat. Plurimi existimarunt, hoc factum esse, vt refrigerandi facultate
aliorum caliditas remittatur. Alij, vt virtutes simplicium in vnum coactæ magis, & diutius
conseruentur. Cæterum,quia hoc idem alia medicamenta refrigerantia præstare poterat,non
satisfaciunt quæsito. Ego(vt meam sententiam proferam) existimo soporem inducentia his
antidotis admisceri, quia præter enarratas facultates, quas medicamento tribuunt,peculia-
ri virtute febri conducunt, non solum quia refrigerant, sed etiam quia humorum motum
compescunt, vndè disgregatio eorum prohibetur, quam quidem proximam febris causam,

multo-

A multorumq. aliorum morborum agnoscit Hipp. vt in expositione lib. de Natura humana à nobis demonstratum est. Quia igitur huiusmodi medicamenta incrassando, & refrigerando sistunt motum, tum spirituum, tum humorum: hinc est, quod dolores sedant, destillationes sanant, febrium humoralium inuasiones inhibent, somnumq. profundum inducunt. Medicamenta verò hæc, per explicatam virtutem prædicta omnia præstare in vnoquoquè eorum affectuum, probari faciliè posset. Verum, breuitatis causa, satis erit, doloris exemplo id confirmare. Existimarunt Galenus, & qui eum secuti sunt Medici, medicamenta hæc dolores sedare, quatenus sensum partis dolentis tollunt: vndè ea stupefacientia appellarunt. Veruntamen dolores ab ipsis tolli absque stupefactione, certum est. Quum enim homo dolore vexatus medicamentum huius facultatis assumit, dolor sedatur, non modo absque vllo stuporis sensu, verum etiam sæpè nedum inducto somno, stuporem verò nullum interfuisse,

B ex eo palam fit, quia si quis eo tempore ægrum in qualibet corporis parte, atque etiam in ipsa dolente leuiter pungat, aut quouis modo contrectet, punctionem, & contrectationem facillimè, & perfectissimè percipit. Si ergò ab assumpto medicamento tantus stupor non est corpori inductus, quin leuissimam punctionem persentiat, quomodo dici poterit, dolorem vehementissimum stupore mediante sedatum esse? Medicamenta hæc igitur non stupefaciendo, dolores sedant: sed humorum & spirituum motum compescendo, eos tollunt. Hanc verò huiusmodi medicamentorum facultatem non ignorasse præceptorem, constat. quando lib. de affectionibus sect. 2. vers. 83. de his loquens ait; quæ verò somnum faciunt, ea quietem sanguini exhibere oportet, sanguinis nomine intelligendo quidquid in venis, siuè arterijs continetur; videlicèt, & quatuor humores, & spiritus per venas transcurrentes; his enim quiescentibus dolores fieri, est impossibile. Eadem facultate omnia enarrata symptomata huiusmodi medica- *Mar.n.35.*

C menta tollunt. Febrisque inuasionem prohibere possunt, quiescentibus quippè humoribus eorum disgregatio non consequitur, qua mediante febrem excitari, iam demonstrauimus. Hac igitur intentione Hipp. & hyosciami semen, & mandragoræ radicem medicamento imposuit. Animaduertendum tamen, quantitatem vtriusque iuxta vulgatam interpretationem ridiculam esse. Quid enim præstare potest quantitas ad granum milij illius medicamenti, cuius integra dosis, Dioscoride Auctore, ad obolum addito insuper semine papaueris, ascendit? Aliter ergò interpretanda est vox ἴσον. idest quantum, quæ similitudinem quantitatis, seu magnitudinis importat, vndè per eam seminis hyosciami naturalis magnitudo, non quantitas medicamento imponenda significatur. Quarè ab Hippocrate apposita est, vt hyosciami seminis magnitudinem describeret, parum enim magnitudinem milij excedit: illius inquam, cui cortex exterior detractus sit. Hoc igitur modo pręsens particula verti poterit, & seminis hyo-

D sciami magnitudinis milij, & mandragoræ æquales partes; id enim importat vox ἴσον. Quantitatem enim indeterminatam medicis iudicio reliquit, fortè adeò nota erat tunc temporis illorum medicamentorum non transcendenda dosis. Vndè lib. de locis in homine sect. 2. vers. 183. eiusdem mandragoræ radicis quantitatem in conuulsione exhibendam, indeterminatam reliquit, dum dixit, & mandragoræ radix in potu præbeatur minore pondere, quam quod insanire facit. Quale sit hoc pondus, nullus antiquorum (quod sciam) determinauit, eò quod, vt dicebam, erat cunctis notissimum. Si tamen huiusmodi medicamento vti, necessitas me cogeret, vtriusque medicamenti semiobolum acciperem. Nam si succum mandragoræ condensatum ad duos obolos exhibitum vehementer hellebori instar purgare testatur Dioscor; longè diuersus est huius medicamenti vsus: cum aliam facultatem obtineat succus, aliam exiccata radix, & proindè diuersa etiam dosis esse potest. Semen pariter hyosciami ad oboli pondus *Mar.n.48.*

E exhibet Dioscor. quod etiam superius adnotauimus, ipseq. Hipp. ad chiramidis mensuram pro tribus vicibus exhibet l. 1. morb. mul. sect. 5. vers. 71. in cuius loci explicatione hanc dosim examinauimus, ex quibus coniectura quadam præfatam huius compositi dosim determinare, ausi sumus. *Mar.n.116.* *Mar.n.39.*

Vers. 214. Statim veratri albi radices longitudine trium digitorum &c.

Interpres sua versione hellebori quantitatem indefinitam facit; significat enim, dandas esse radices veratri albi trium digitorum longitudine, quid enim refert determinata radicum longitudo, si earum numerus incertus remanet? cum igitur verba græci contextus ità sese habeant. πίσαι παραχρῆμα λευκοῦ ἐλλεβόρου τῶν ῥιζέων ὅσον τριῶν δακτύλων μῆκος. hoc enim pacto vertenda

da erant, melius enim auctoris mentem exprimunt. Statim radicum hellebori albi longitudinem trium digitorum bibere, Hoc enim modo intelligimus, tantum hellebori dandum, quantum longitudo trium digitorum capere potest, radicibus iuxta extremitatem se contingentibus, & quia hæc quantitas admodum exigua est pro purgatione, ita vt rarò vomitum inducere soleat, ideò subiunxit, etsi vomitiones ipsum vrserint vomat, indicans, non ad vomitum ciendum, cuius gratia communiter vsurpatur, sed vt aliorum medicamentorum attenuans virtus intendatur, helleborum medicamento imponi. Idque præstat non helleborus modo, sed quodlibet medicamentum purgans, siuè sursum, siue deorsum; nam idem Hipp. 3. de morb. A
Mar.n.29. vers. 422. cnicum potioni ad Ictericos apposuit, quod purgatorium est, potiò vero aperiens, & extenuans. Medicamenta enim hæc (vt longo experimento mihi notum est) si in minori quantitate, quam pro purgatione vsurpari solent, aperientibus medicamentis permisceantur: ita vt virtus aperientium præualeat, nullo modò aluum mouent, imò eorum virtus, quia maximè est actiuitatis, ad vias sudoris, aut vrinæ aperientium facultate conuersa: horum vim adeò intendit, vt medicamentum euadat, tum ad aperiendum, tum ad sudorem, aut vrinam mouendam efficacissimum: Horum vsum me docuit Teutonicus quidam, qui eo pro secreto vtebatur in curatione febrium, quæ in longum tempus protrahuntur, cuius efficaciam, & ipse felicissimo successu sæpius sum expertus. B

Mar.n.40. *Vers. 219. Pleuritis vbi corripuerit, & febris, & rigor tenet, & dolorem.*

Medici antiquiores omnem scopum in curationem dirigentes; tot morborum differentias constituebant, quot modis curationem eorum variari necesse erat, vt vbique in Hippocratis doctrina obseruare licet: euidentius autem in tractatu pleuritidis, de qua in præsenti sententia sermo habetur, vbi eius tres constituit differentias, pro quarum diuersitate varianda est curatio. Quam quidem diuisionem secutus est etiam libro superiore, vndè horum librorum do- C
Mar.n.23. ctrinæ consensus manifestatur. Primam igitur speciem pleuritidis (de qua libro superiore tractans. vers. 233. hæc habet: sæpè verò, si ad infernas partes conuertatur, dolorem per venas ad vessicam distribuit, & multum, ac biliosum æger mingit) hoc loco describit, in qua materia morbifica non per sputum, vt communiter fieri solet; sed per vrinam expurgatur, cuius indicium est dolor per inguina, ad vessicam se extendens; & sanguinolentam vrinam intelligens eam, quæ saturato rubore infecta est, vndè color sanguinolentus apparet. Sententia de vrina rubra memoriæ demandanda. Cum igitur huiusmodi pleuritis per vrinam, non per sputum iudicetur, ideò eius curationem per ea, quæ vrinas mouent, absoluendam iubet, cuius gratia oximel aqua multa dilutū exhibet, oximel scilicet diureticū est, & frigiditate aquæ, qua diluitur, bili attemperandæ aptissimum est. Milij succum pariter actu frigidum probat, qui dominante bilioso succo Hippocrati familiaris fuit, ptisanæque præferendus est, quando lenitioni, & sputorum eductioni non datur opera, quemadmodum in hoc casu. Dat verò hunc succum actu frigidum, tum ratione febris, tum etiam vt feruor promptius mitigetur, nec frigiditatem actualem in hoc casu timet, quia materiam per sputum expurgare non intendit, sed per vrinæ vias. Alteram pleuritidis speciem describit, in qua dolor partes superiores potius infestat, vnde ad clauiculam vsque sæpe dolor peruenit. Et de hac in priore libro hunc in modum mentionem fecit: & quum huius in latere pars à rigore contracta fuit, & sanguis in ipsa horruerit, ad alas, & clauiculam, & humerum concedit, & conuellit, & dolorem inducit. Quæ quidem pleuritis, quia promptè per sputum expurgatur, meritò eius curationem absoluit per ea, quæ faciliorem reddunt excreationem, huius facultatis est balneum, aqua fauorum mellis, & ptisana superpotato vino. Tertia verò, & vltima pleuritidis species posteriores partes magis infestat, quam superius lib. citato describens ait: Eodem modo, & loci circa dorsum ab affixo ad latus humore pituitæ, & bilis percalescunt, ex quibus signis rubor dorsi hoc in loco expressus adiungi poterit, quod interni incendij, indicium existit, cuius calore, & caput, & pectus incalescunt, & aliquando etiam venter, & pedes, & crura, quemadmodum hoc in loco adnotauit Hipp. vt mirandum non sit, si huius curationis momentum in refrigeratione reponatur. Hos curationis modos adeò inter se differentes in pleuritide notent iuniores, qui vniformiter omnes curant venæ sectione, purgatione, expectorantibus, fotibus, alijsque vsitatis remedijs: & videant, quantum ars medica his temporibus perfectionis amiserit priscorum respectu, quamuis contrarium vbique iactent veræ artis ignari. D E

Vers.

A *Vers. 254. Febris detinet dies quatuordecim vt minimum, &c.*
Non sicuti de pleuritide tractans, vniuersam omnium pleuritidum curationem tribus iræ-
satis modis inter se distinctis absoluit in præcedenti capite, ità modo de Peripneumonia
agens, omnem eius curationem hac sola comprehendi voluit, sed potius speciem quan-
dam eius describit, cui præsens curatio adaptatur. Fortassè quia de alijs curationum modis
sibi agendum, non existimauit eò quòd hac excepta, cœteræ omnes differentiæ à vera, & exa-
cta pleuritide, partes scilicèt superiores pectoris occupante, in curatione parum differre viden-
tur, quod ipsemet Hipp. & lib. de locis in homine, & 3. de Morbis testatus est. De hac verò
particulari agit, quia ab alijs non parum differt, vt ex perscriptis in textu notis apparet, hu-
ius igitur diuersitas in motus tarditate magna ex parte consistit, vndè ad diem vigesimum
se extendere solet: quod quidem ob materiæ morbificæ crassitiem euenire, asserendum est,
B cuius gratia, cum in conuenienti temporis spacio per sputum expurgari non possit, ad suppura-
tionem plerumque transit; suppuratos enim ex peripneumonia fieri, dicebat libro præcedenti,
vers. 182. si in diebus iudicatorijs non expurgentur, longitudinem verò præsentis morbi præ- Mar.n.10.
monstrare potest sputum, quod non à principio, sed circa octauam diem apparet, & tunc non
concoctum, sed crassum, & purum: crassum quidem, quia humor peccans est pituita à calore
nimio incrassata: purum verò, hoc est simplex, non autem flauo permixtum, conditio quam in
sputo laudabili in huiusmodi morbis desiderabat Hipp. Hæc de sensu præsentis tractationis.
Circa verba autem ipsius contextus adnotandum sputi dulcedinem futuram, siuè potius inci-
pientem suppurationem attestare, & ratio est, quia morbo ad suppurationem tendente san-
guis in pulmone contentus ob visceris laxitatem materiæ morbificæ admiscetur, qui antè quã
in totum ad puris naturam sit transmutatus, proprium saporem adhuc retinens, illum mate-
C riæ ad suppurationem tendenti impartitur, ea tamen lege, vt materia hæc intensioris saporis
admodum sit expers omninò, calorque suppurationem efficiens non acris, sed mitis, ac blan-
dus, quæ omnia in præsenti casu concurrere ex superiùs adnotatis iam constat; hoc autem pe-
culiare esse præfati visceris, ex eo fit manifestum, quia in Tabe ex pulmonis affectu sputum
dulcedinem habet, licèt colore subcloro constet, quemadmodum testatur Hipp. hoc eodem
libro vers. 321. presentis sectionis. Verùm etiam si dulcedo sputi sit signum suppurationis, non Mar.n.43.
tamen sequitur in omni suppuratione dulcedinem in sputo persentiri. Quia aliquandò ama-
rius solito fieri 1. lib. de Morbis vers. 192. Hipp. adnotauit, idque euenit, quando materia, quæ Mar.n.10.
ad suppurationem tendit, calidioris naturæ fuerit, cum aduentitio accedente, in excessum ca-
loris perducitur, qui amarum saporem producit, ex quo euenit eos, qui cum sputi amarore
suppurati fiunt, citiùs interire, quàm quibus dulce est sputum. Hos enim ad annum produci
D obseruatum est, cum cœteræ suppurationes sextum mensem non excedant, cuius quidem du-
rationis diuersitas à natura morbi suppurationem præcedentis dependet, ità vt quò auctiores
fuerint morbi, eò breuius etiam tempus sit, in quo suppuratio terminetur. Ea tamen proposi-
tione seruata, vt sicuti sese habent septenarius numerus ad morbos acutos, ita quatuor anni
tempora ad morbos chronicos. Vndè si acutissimi morbi primo septenario iudicantur, minùs
acuti secundo, & adhuc longiores tertio, aut quarto, quo Lunæ motus per Zodiacum absol-
uitur, ita cronici morbi breuiores trium mensium spacio iudicantur, his longiores sex mensi-
bus, & adhuc longiores nouem, longissimi verò ad annum vsque perueniunt, quo tẽpore eundẽ
motum per signiferum Sol absoluit, quem Luna in viginti septem perficit proprio motu. Qua-
rè suppurationes acutissimis morbis, quique primo septenario iudicari solent, succedentes,
tertium mensem non excedent; quæ longioribus ad secundum scilicet septenarium perueniẽ-
E bus sextum, & sic de reliquis eadem ratione. Doctrina memoriæ demandanda, quippè quæ
Medico plurimum dignitatis afferre prædicendo potest.
Vers. 296. Quum tempus longius protrahitur, & febris vehemens, ac tussis &c. Mar.n.45.
Pus in pulmone genitum duplicem exitum habere potest, primus est per sputi excreatio-
nem, quod tamquàm optabiliùs omni ingenio procurandum est. Alter verò, quando abscessu
rupto, in quo pus continetur, in Thoracis cauitatem dilabitur, vndè à pulmonibus denuò ab-
sortum sputo educitur, vel sectione, aut vstione extrahitur, & de hoc intellexit Hipp. dùm su-
periùs dixit, Sæpè enim prorumpit in aluum, per aluum significans, non cauitatem illam, in
qua ventriculus, & intestina continentur, (quemadmodum explicauit Salius) sed in qua pul-

mones,

mones, & cor sita sunt; vsus est enim hac voce Hipp. κοίλας, qua omnis cauitas Hippocrati significatur, in qua significatione recepta est 1. aphoris. Αἱ κοιλίαι χειμῶνος καὶ ἦρος θερμόταται. idest, hyeme ventres, & vere calidissimi. Hancque expositionem ipse met Hipp. indicauit lib. 3. huius operis vers. 343. vbi hanc eandem referens sententiam proprio nomine præfatam cauitatem designauit. Si verò (inquit) ex eo, quòd in pulmonem infusum est, pus non educatur, rumpitur hoc ipsum ex pulmone in thoracem, & post ruptionem sanus esse videtur; quia ex angustia ad amplam capacitatem pus peruenit, & spiritus, quem spirando attrahimus, in pulmone locum, ac sedem habet; vers. &c. ex quibus manifestè apparet Hippocratem hoc in loco per aluum pectoris cauitatem intelligere, non ventriculum ciborum receptaculum. Quæ verò tituli nomine in textu leguntur: Alius morbus, perperam interiecta esse constat, cum præsens doctrina à superiori non sit distincta, & fortè quispiam transcribendo ex margine in ipsum textum collocauit, & cæteros in eundem errorem traxit. A

Mar.n.46. *Vers. 347. Iusculum autem ne sorbeat.* B

Inquisitione dignum est, cur Hipp. hoc in loco iusculum prohibeat, cibosque solidos concedat, cum eius præceptum sit, & ab eodem inuiolabiliter obseruatum; cibaria febrientibus non esse propinanda, sed eos & sorbitionibus esse nutriendos, & potibus: sed quod maiorem admirationem parit, est, quia inquit, si febres acutæ tenuerint, cibis vtatur carnibus ouillis elixis, & volucrium, quas neque Petronus dedisset. Hoc tamen absque magno consilio factum esse asserendum non est, & propterea existimo dari cibos, non vt simpliciter corpus vberius nutriatur; quid enim prohibebat id per fortiores sorbitiones fieri? has enim distinguens inter
Mar.n.38. se libro de affectionibus ver. 3. dicebat, sorbitiones autem in morbis omnibus dato, aut ptisanam, aut milium, aut farinam, aut alicam, & quæcunque ex his dederis ad secessum, tenuia dato, & magis percocta, & dulciora potius, quam salsiora, aut calidiora, quæ verò ad robur, aut refectionem crassiora, pinguiora, & moderatè cocta. Hæc Hipp. ex quibus manifestum est, per sorbitiones etiam corpus copiosè nutriri posse, absque quod ad cibos confugiendum sit, vndè non gratia nutritionis tantum cibos exhibet hoc in loco Hipp. ad quid enim iuscula prohiberet & intinctus? Sed potius (vt ego existimo) nè à sorbitionibus, si ex crassiori materia factæ sint, qualis est alica, & ptisana triticea, hęc enim inter sorbitiones fortiores C
Mar.n.42. adnumerantur lib. de Affect. 2. vers. 152. sputum supprimeretur, aut laxaretur aluus nimis, si ex tenuiori, & molliori materia pararentur: nihil enim grauius in huiusmodi morbis superuenire potest, quam si sputi excreatio cesset, aut immodicè profluat aluus; cuius gratia etiam à iusculis abstinendum censet, ad cibos igitur se conuertit, eligendo inter eos, & molliores, & molliori modo paratos, vt facilius concoquantur: quales sunt, qui referuntur in textu. Et hæc pro tutela vulgatæ lectionis, cui omnia græca exemplaria consentiunt, dicta sufficiant: etsi Calui versioni libentius adhærerem, qui transtulit, nisi grauitèr febriat, fortè enim in suo codice legerat pro ἢν μὲν οἱ πυρετοὶ οἱ ὀξέες ἔχωσιν, ἢν μὴ οἱ πυρετοὶ, &c. facilis est enim Scriptoris lapsus ex μὴ in μὲν. Hac enim lectione recepta Auctoris sententia erit, in hoc morbo ægrotantes hac norma nutriendos esse. Si febris quidem tenuis, & lenta eos teneat, quod plerumque accidit, cibis mollioribus vtendum: videlicet carnibus ouillis elixis, & volucrum, & cucurbita, & beta. A iusculis verò abstinendum, similiter piscibus vtendum, de quibus in textu. At si febre continua non detineantur, verùm calores aliàs, atque aliàs corripiant, pisces edant optimos, ac pinguissimos, & pinguia, & dulcia, panem frumentaceum, aut mazam pro consuetudinis ratione. Quòd si febris putrida, & acuta superueniat, quod aliquandò accidere solet, tum à cibis abstinendum esse supponit, sorbitionibusque vtendum, cum hi febre acuta laborantes lædere magis possint, quam sorbitiones ob causas superius recensitas. Quæ quidem viuendi ratio cum admodum rationabilis sit, Calui lectionem confirmare videtur. D E

Lib. II. Sectio III. de Morbis.

Mar.n.48. *Vers. 20. Ita vt in quinta, aut sexta potione desinat.*

Non est probabile ægrotanti debili quinquies helleborum dari voluisse Hippocratem, quemadmodum interpretis versio sonat, eiusdemq. imbecillitatis causa, medietatem tantum medicamenti dari permittat: Nam absquè dubio plus lædi infirmum est rationabile à

medie-

A medietate medicamenti quinquies assumptum, quam ab integra dosi semel tantum vsurpata, præter quam quòd non est vsitatum Hippocrati toties purgationem reiterare, potissimum vbi vires sunt imbecilliores. Quarè intentio potiùs eius est, medietatem tantummodò dosis communis hellebori dare in ea quantitate decoctionis lentium, quæ quinto, & sexto haustu absorberi possit, modus quantitatem potionis determinandi fortasse apud vulgus eo tempore vsitatus, quem adhùc seruantes, dicere etiam nos solemus, post alicuius medicamenti potionem, vnum, vel plures haustus alicuius humoris exhauriendos esse.

Vers. 25. Vbi autem saliua graueolens fuerit, interpositis inter lenticulæ &c. Mar.n.48.

Medicamentum in pulmones infundendum iubet, quando saliua graueolens fuerit, quæ vlcus sordidum, ac putridum ostendit; vt eo mediante actualis abstersio fiat vlceris. Quando fœtor sputi in hoc casu non est signum adeò lethale, vt omninò desperanda sit curatio, quemadmodum in tabe, in qua sputum malè olens omnem curationis spem tollit. Aspera enim
B arteria cum dura sit substantia, non est adeò putredini obnoxia, quemadmodum est pulmo, in quo semel introducta, nunquam in posterum extingui, aut aboleri potest. Huius autem medicamenti infusionem necessariã existimauit Hipp. quia sordidum vlcus, & putridum curari est impossibile, nisi actuali abstersione id fiat. Hanc verò infusionem tanquam laboriosam non prius tentandam esse nos admonet, quam vlcus putridum effectum sit: nam purum alijs præsidijs sanari potest, putridum verò nequaquam, quòd magna abstersione eget. Præsens igitur curatio sola in hoc casu conueniens est; cum vanum sit credere, asperæ arteriæ vlcera huiusmodi per ea, quæ ventriculum ingrediuntur, abstergi posse, ac sanari, dum enim tot subeũt coctiones, antequã ad affectam partẽ perueniant, eorum vires admodũ refractas esse, necesse est.

Vers. 37. Et si interroges ità affectum, dicit, sibi supernè de capite in spinam velut formicas descendere videri. Mar.n.49.

C Hoc symptoma adnotetur, ex quo argumentum desumitur, quo probari potest, genituræ plurimam partem à capite descendere, quemadmodum libro de genitura Hippocratis testimonio confirmauimus. Nec audiendi sunt, qui dicunt, huiusmodi sensum euenire propter consumptionem, quæ maximè viget in hoc morbo, cum reddi non possit ratio, cur in tabe ab alijs causis dependente idem symptoma non apparet, cuius quidem rationem loco citato adduximus.

Vers. 55. Hunc veratrum bibere oportet, per se, & lenticulæ decocto ammixtum. Mar.n.50.

Quomodo veratrum per se bibatur, ambiguum est, cum certum sit, eumdem in puluerem redactum absque aliquo humore potari non posse. Ego existimo, Hippocratem intelligere helleborum per se potari, quando cum aliquo simplici liquore assumitur, & quantum ad deglutiendũ illum sufficiat. Adeò enim notus erat illis temporibus simplex modus assumendi
D helleborum, quem indicare volens dicebat simpliciter, helleborum dato. Quum verò huic potioni aliquid aliud addendum erat, siue potus, siuè sorbitio aliqua pro necessitate indicationis, id exprimere solitus fuit: quemadmodum facit in præsenti casu, vbi lenticulæ decoctũ ammixtum præbet, quod etiam manifestius declarauit superius vers. 19. dum dixit; Quod si tempestiuum tibi visum fuerit, veratrum bibat, siquidem potens homo fuerit per se, si minus, dimidium potionis ad lenticulæ decoctum ammisceto, ex quo textu colligimus, lenticulæ decoctum veratri purgationem adeò facilitare, vt dosis minui possit, quando cum huiusmodi decocto assumendum est, idque summa cum ratione, quando simplex decoctum vomitum per se facere nouimus; eoque sæpius vtitur Hipp. cum melle, & aceto ad vomitũ excitandum. Mar.n.48.

Vers. 69. Et vehiculum insedere. Mar.n.51.

E Græcus cõtextus ita legit ϗ ἐπ' ὄχημα ἀναβαίνειν, ad verbum, & ab insedere vehiculum, phrasis quidem vsitata apud Græcos, denegata autem Latinis, qui verbi loco nomine verbali vtentes ità dicerent, & à vehiculi sessione quiescere oportet, quia enim dixerat, à laboribus, & exercitijs quiescendum: modò subiungit, & à vehiculi sessione, non est enim rationabile in morbi curatione permittere, vt curru vehatur, & id in præseruatione prohibeatur, quod facit inferiùs, dum inquit: Postquàm autẽ vlcera sanata fuerint, per annum abstineat ab ebrietate, & nè nimium impleatur, neque manibus laboret, neque vehiculum conscendat, ex quo elicimus, motum curru factum partes pectoris peculiariter lædere, & propterea in quamplurimis morbis eius vsum interdicendum esse.

Vers.

Mar.n.52. *Vers. 63. Si verò calor fuerit, cibis vtatur mollissimis, &c.* A

Febre detinente, quæ sub nomine caloris hoc in loco indicatur, quia fortè non est putrida, siuè cum Hippocrate loquentes, non ex bile; verùm à simplici calore dependens, cibos mollissimos exhibet, quos febre omninò carentibus daret siccos, acres, & facultate extenuante præditos, medicamentorum naturam æmulantes, de quibus paulò antè mentio facta est, qualia sunt centaurium, daucum, saluia cum melle, & aceto, & hipericon, & irion, huius enim facultatis, tùm alimenta, tùm medicamenta exhibere, propter febrem suspectum est.

Mar.n.53. *Vers. 98. Si erysipelas in pulmone fiat.*

Hoc nomẽ erysipelatis pulmonis tribus morbis inter se distinctis impositum in Hippocratis doctrina inuenio. Primum enim erysipelas pulmonis vocauit inflammationem à sanguine, à pulmonibus ob reficcationem eorum attractum, & in ipsis conculcatum: vndè febris oritur acuta, tussis sicca, pectoris repletio, dolor in partibus pectoris, tùm anterioribus, tùm posterioribus, & circa spinam maximè: his accedit vomitus, aliquando subcruentus, aliquando liuidus, & quandoque bilis, & pituitæ: frequens animi deliquium, & assidua febris inuasio, & B
Mar.n.13. de hoc affectu pertractauit lib. 1. de Morbis vers. 1 sect. 2. libro autem de intern. Affectionibus
Mar.n.8. vers. 161. erysipelas pulmonis vocauit morbum quendam, summum incendium præseferentem, cuius generationem referre visus est in biliosum succum, dum æstatis tempore eum fieri adnotauit. Internum incendium attestatur igneus ardor in respiratione apparens, quę adeò magna est, vt æger narium pinnas expandat, velut equus à cursu, linguam pariter exerit, velut canis, & rubores in pectore, & dorso apparent instar flammæ. His accedit morsus, & anxietas magna, propterquam stare loco nequit. Verùm præter incendium præfatum, maxima etiam
Mar.n.7. adest pectoris angustia, ad quam respiciens lib. 3. de Morbis vers. 72. de hoc eodem affectu sub titulo pulmonis præ calore tumentis, pertractauit; cuius signa erãt, tussis fortis, orthopnea, C
asthma, intumescentia, & reliqua in textu enarrata. Tertiò deniquè loco erysipelas pulmonis hoc in loco appellat affectum, de quo etiam lib. de Inter. Affect. vers. 127. sub nomine inflam-
Mar.n.7. mationis pulmonis pertractatum est; omninò enim inter se conueniunt, tùm signa, tùm effectrices causæ, de quibus vtroque in loco mentio fit. Qui quidem tres affectus, quum plurimum inter se differant, perperam vnicum nomen ipsis adaptari videtur, hoc tamen propter aliquam similitudinem, qua inter se conueniunt, factum esse, rationabile est, vndè curiositas oritur inuestigandi, quodnam sit illud, quo inter se conueniunt, vndè nomen erysipelatis commune
Erisypelas pulmonis à vera peripneumonia quomodo differat. sint sortiti. Secundo consideratione dignum est, quomodo hi tres affectus à vera peripneumonia differant. Ad primum igitur dicerem, hos tres affectus in duobus potissimum conuenire, quorum gratia comune nomen sunt sortiti, primo enim conueniunt in calore manifesto, & vehementi. Nam etiam si tertius casus, quem pituitæ participem esse, adnotauit, ceteris duobus calorem remissiorem præseferat, & remissa acutie in longiùs tempus protrahatur (quod D
plurimis inflammationibus viscerum contingit, in quibus materia morbifica incrassata ad scirrhosum tumorem perducit) à principio tamèn acutus est morbus, vehementerq; prodit æstũ ad quem respiciens Hipp. pro curatione, præter frigidum lauacrum, omnibus actu frigidis vtendum iubet: secundo conueniunt, quia pulmo intumescens vicinis partibus affectionem communicat, vndè enarrata symptomata insurgunt, dolor pectoris, dorsi, & laterum, & vomitus, acidi ructus, anxietates, viscerum suctus, ventrisque tùm murmur, tùm etiam tormen. Quia igitur in his duobus conueniunt hi tres affectus: in calore vehementi: & pulmonum intumescentia, quæ duo sunt erysipelatis, symptomata propria, meritò erysipelatis nomine sunt insigniti. Differunt autem à peripneumonia, quia etiamsi hæc quoque calore, & incendio participet, longè tamèn hæc remissiora existunt, nec tanta angustia in hac apparet, quanta in E
præfatis morbis, & ratio est, quia in peripneumonia nõ adeò intumescit pulmo, vt vicinis partibus angustiam, & laborem faciat, quemadmodum in prædictis morbis, quod quidem euenit, non ratione multitudinis, quia hæc sæpè in peripneumonia æquè viget, ac in prædictis, sed potius ratione loci, in quo materia morbifica continetur. In peripneumonia enim pro maiori parte pulmonis vasa obsidet, in quibus putrescens inflammationem inducit, quæ quidem vasa cum plurimam materiæ partem capiant, ideò fit, vt non adeò intumescant pulmones, quemadmodum in prædictis affectibus, in quibus materia morbi per eorum substantiam dispersa est, cuius quidem loci diuersitas in causa est, cur peripneumoniæ solutio in sputo-

rum

A rum eductione consistat, hi verò affectus nunquam per sputum iudicentur. Et hæc dicta suf-
ficiant in communi de essentia eorum affectuum, qui sub nomine erysipelatis pulmonum
comprehenduntur. Quandoquidem in reliquis, quæ ad textus explicationem faciunt, sup-
plere poterunt ea, quæ Salius in comentario text. 60. lib. 3. de Morbis adnotauit. Vnum tan-
tummodò circa purgationem non præteribo, hanc ab Hipp. probari, quæ potissimum in præ-
senti casu conueniet, quatenus dolor, deorsum potius, quam sursum vergit, iuxtà normam ab
eodem 2. acutorum nobis traditam, quo in loco, quia helleborum nigrum probat, ab eo in
hoc casu non recederem, exustos enim humores trahit, quos in hoc affectu peccare, est ra-
tionabile, eorumque præsentiam indicat, tùm doloris inclinatio deorsum, iuxtà rationem in
explicatione citatæ sententiæ 2. acutorum à nobis allatam, tùm accidentia relata in textu.
Acidi ructus, & vomitus velut aceti pituitæ permixti, à quo dentes stupescunt, sitis, & visce-
B rum suctus, quod quidem medicamentum etiam accomodatiùs morbo erit, si helleboro sca-
monij portio addatur in gratiam bilis, quam in his affectibus abundare iam diximus. Quod
verò ad venæ sectionem spectat, quam his verbis imperauit Hipp. & venas in manibus per-
tundito; non existimandum est Hipp. velle secari eas, quę propriè in manibus sunt, & nostris
temporibus communitèr secari solent. Non enim consuetum fuit Hipp. has venas vllo tem-
pore, aut morbo aperire, sed quia χειρος nomine pars illa, quam nos brachium dicimus, apud
Græcos significatur; has duas voces modo penitus contrario vsurpantes, ac Latini faciunt,
nobis quippè manus est pars brachij. Græcis verò βραχίων pars manus existit, ideò per venas
manus eas intelligere debemus, quæ in cubito communitèr secantur. Hanc autem veram
esse huius vocis significationem, etiam si indubitatum sit, quia tamen nonnulli viri docti id
negant obstinatiùs, eandem confirmare auctoritate Græcorum aucthorum oportet, & 1. Gale-
C ni, qui lib. 2. de vsu part. cap. 2. & 1. de motu muscul. brachium partem manus esse testatur,
& quod brachium est in manu, id in crure ait esse femur, lib. 2. de Fracturis, & tertiò de
Anatom. administrat. χειρος namque eodem teste lib. proximè citato, totum membrum voca-
tur ab humero ad digitos extremos; hanc denominationem ab Hipp. edoctus; qui libro de
fracturis de manus fracturis sermonem instituens, de brachij, & cubiti ossibus fractis tan-
quam τῶν χειρος partibus agit: manumque à nobis vocatam, vt distinguat, vocem ἄκρην addit,
summamque manum appellat, ad differentiam χειρος simpliciter, quod totum membrum si-
gnificat: cum hæc igitur sit harum vocum significatio, dum inquit Hipp. venas, quæ sunt
in manibus secato; idem sonat, ac si latino sermone dixisset, venas, quæ sunt in brachijs
secato: idque confirmant verba, quæ lib. de locis in Hom. vers. 69. leguntur hunc in mo-
dum, ex caua autem vena producitur quædam in sinistram manum: fertur autem subter
D splenem ad sinistri lateris mollitudinem, vndè splen prorogatur per [illegible]entum, & finem sor-
titur ad thoracem, producitur autem iuxtà septum, & cum humerali committitur subter cu-
biti articulum: atque hæc splenis gratia secatur. Ex quibus patet, venam in cubito secari soli-
tam, venam manus Hipp. appellare; & clariùs lib. de sterilibus vers. 336. id expressit, dum in-
quit: Postquam autem ab hac curatione desijeris, his, quæ secundum naturam fiunt, desinen-
tibus, sanguinem de manu detrahere oportet, siquidem fortis fuerit de ambobus brachijs,
si verò debilior, de altero sufficit. Cum ergò brachij venas, non manus secari hoc in loco velit
Hipp. in cassum laborauit Salius, dum venarum manus sectionem, vigore transacto faciendam
ex præsenti textu elicere conatur: quod si quis à me quæreret, cur venæ sectionem tantum
differat Hipp. ego responderem, id fieri, quia vigente bilis feruore venæ sectionem semper for-
midauit Hipp. & hæc est ratio, cur sæpè in acutissimis morbis de venæ sectione nullam fecerit
E mentionem; quarè, aut dimittenda, aut differenda, quòusque feruor remittatur, aut bile ipsa
purgata, Hipp. exemplo lib. de Intern. Affect. sect. 2. vers. 246. Notandum præterea illud ver- Mar. p. 31.
bum ἀπίκηται doloris cessationem non significare, vt Cornarij versio importat, sed mutatio-
nem loci, quarè iuxtà vocis proprietatē interpretari oportet, & si abscesserit dolor, ità vt ve-
lit Hipp. dolore ex dorso sub scapulas abscedente, venam secari, ità enim humoris inclina-
tionem sequimur, quam 6. aphoris. 12. respiciens dicebat, quicunque dolores ex dorso ad cu-
bitos, venæ sectio soluit. Ex dorso quippè ad cubitos vena perueniens, sub scapulas descen-
dere notum est.

Vers. 137. Quum tuberculum in pulmone natum fuerit. Mar. p. 55.

Si quæ hoc loco referuntur, addideris ijs, quæ libro de Inter. Affect. vers. 86. de pulmonis tuberculo sunt tradita sub nomine pulmoniæ, exactam huius affectus, tum essentiam, tum curationem habebis. Et quia omnia apertis verbis sunt explicita, in eorum expositione immorandum non est. Vnum tantummodo facit difficultatem, quomodo tuberculũ in pulmone natum, latus in tumorem eleuare possit, id enim euenire ait Hipp. si pus nõ erumpat (nam progressu temporis abscedit ad latus, & intumescit, vnde sectione, aut vstione opus habet.) Hoc ità fieri posse crederem, quando materia in tuberculo contenta suppurata fuerit, nec viam ad exitum per ipsius pulmonis vasa inuenire potest, si in parte lateri proxima constiterit, pulmo intumescens latus attingit, eique adheret, & agglutinatur, vndè caro humore fruitur, ac intumescit eodem humore imbuta, quem tandem natura ad partes exteriores paulatim deponit, interiorum magis solicita, fitque tumor conspicuus, qui ferro, aut igne apertus puri exitum præbet. Nam eodem planè modo, os vteri lateris mollitudini affixum, tuberculum in parte exteriori excitare, nouimus, id Hipp. lib. 1. morborum mul. vers. 100. attestante, vbi ita habet. B
Mar.n.8. Ceterum id, quod veluti tuberculum est, tali modo fit: fruitur sanguine caro ipsa, vtputà osculo vterorum lateris mollitudini adiacente: & impletur caro ab ipso, & insurgit, ac eminet, vt sanguine repleta: & post pauca subiungit: si verò non conuersum fuerit os vterorum ad pudendum, circa lateris mollitudinem suppuratur, & hac parte transitus fit mensibus.

Mar.n.56. *Vers. 152. Si pulmo repletus fuerit, tussis tenet, & erectæ ceruicis spiratio, &c.*

Mar.n.52. De hoc eodem affectu superius vers. 66. ijsdem ferè verbis pertractatum est sub titulo conuulsionis amborum pulmonis articulorum, ex quo docemur, præfatam conuulsionem fieri à pulmonis repletione, de qua hoc loco agitur. Vndè non rectè visus est sentire Salius, dum in illius sententiæ commentario negat conuulsionem, siue auulsionem articulorum pulmonis ab internis causis ortum habere posse. C

Mar.n.57. *Vers. 163. Si pulmo ad latus prolapsus fuerit, tussis tenet &c.*

Mar.n.24. Quamuis ex destillatione à capite in pulmones, vndè & pleuritis, & peripneumonia generantur, pulmo latus attingens ipsi adhereat, id Hipp. attestante lib. de loc. in hom. vers. 263. & confirmante experientia. De hac tamen non intelligendus est hoc in loco Hipp. sed de ea agglutinatione, quæ absque inflammatione, & sine febre contingit: materia scilicet crassa, & viscida, pulmonis lobos glutinis instar lateri affigente, vt optimè Salius adnotauit. Quamuis in curatione à similitudine deceptus, eò peruenerit, vt auctorem redarguere ausus sit, quippe qui pro curatione, concussionis mentionem non fecerit, qua mediante pulmo lateri agglutinatus facilè abduci poterat: eodem sanè modo, quo hepatis apicem complicatum ad pristinam naturam se reduxisse lib. 6. epidem. sect. 8. vers. 61. profitetur, deceptus est inquam à similitudine, quia aliud est agglutinatum esse, aliud tãtummodo complicatum. Præterea, concussione grauia quidem, quale est hepar, facilè dimouentur; non tamen leuia, vt pulmo, hæc enim vento potius cõmouentur, impelluntur que, quam concussione, & agitatione. Quæ omnia cum optimè considerasset acutissimus Hipp. hepar complicatum concussione explicuit. Pulmonis verò lobos lateri agglutinatos, insufflatione dimouendo ad naturalem statum reduxit. D

Mar.n.58. *Vers. 177. Quum in latere tuberculum fit, tussis emergit dura, &c.*

De lateris tuberculo agitur etiam lib. de Intern. Affect. vers. 194. Quapropter si hæc illis conferantur, obscura quęque dilucidabuntur, v.g. quia tussim, quam hoc in loco duram vocat, loco citato siccam dicit, siccum quippè, & durum idem significare aliquando, apud Hippocratem nouimus, scimusque, siccam tussim dicere eam, in qua nihil expuitur, & sic de reliquorum exacta intelligentia haberi poterit eodem modo. Vnum verò circa curationem animaduertendum est, quando pure in totum educto ad vlceris curationem deueniendum est, penicillum sensim imminuendum esse, non in crassitudine, sed in longitudine, vt vlcus interius sanetur perfectè, antèquam os vlceris externum claudatur, nè vlcus in exteriori parte sanatum, intefius verò relictum, pus in cauitatem thoracis fundat, hincque suppuratus dènuò fiat, quod sæpius euenire, animaduertit Hipp. lib. præcedenti sect. 2. vers. 88. E

Mar.n.18. *Vers. 197. Et quidam ab inferna aluo id esse putant.*

Hęc palã faciunt, causam generationis, siue collectionis aquę in pulmonibus, non depẽdere à vitio viscerũ, vt credidit Salius: sed ad ipsos pulmones esse referendam, qui portionem potus in ipsa deglutione in asperam arteriam latentèr dilabentis (vt sensibili experimento libro de

cor de

A corde vers. 14. confirmauit Hipp.) superare, siuè ob humoris copiam, siuè ob propriam imbe- *Mar.n.2.*
cillitatem, nequeunt, vndè temporis progressu humor ille ab ipsis pulmonibus in pectoris ca-
uitatem funditur, sensimque, & thorax, & pulmo implentur. Hunc enim generationis modum
declarauit Hipp. lib. de Intern. Affect, sect. 2. vers. 76. his verbis, Hydrops ex his fit, quum æsta- *Mar.n.25.*
tis tempore siti vexatus, aquam multam biberit, nam ex his maximè fieri solet, & pulmo re-
pletus fuerit, rursus ad pectora dimittit &c. colligitur etiam aqua in pectoribus ex tuberculis
in pulmone ortis, & ruptis: quod experimento sensibili in boue, & sue, eodem loco demon-
strauit, ex quibus patet, nullo in naturalibus membris existente vitio, hydropem pulmonum
generari consueuisse, quamuis temporis progressu, nisi aqua in thorace contenta citò educa-
tur, affectione naturalibus partibus communicata, verus hydrops tandem superueniat, tùm
quia aqua à superiori ventre in inferiorem descendit, vt loco citato Hipp. adnotauit, tùm
B etiam quia hepar ex morbi diuturnitate comparitur, & hydropem ascitem propriè dictum
producit, quod quidem respiciens ipsemet Hipp. subiunxit, intumescunt enim hæc, si sectio-
nis tempus transgrediatur, indicans sectionem faciendam esse, antequam hæc appareant, affe-
ctione namque partibus naturalibus communicata, in cassum aquæ eductio procuratur, quæ
opportunè administrata, sola ægrotantem ab exitio liberare poterat. Meritò igitur pharmaco-
rum omnium vsu reiecto, aquæ eductionem sectione faciendam esse iubet. Nam præterquam
quod hæc aquam in pulmonibus, & pectoribus contentam educere non possunt, propria qua-
litate visceribus infensa, imbecilliora ea reddunt, & ad aquæ generationem promptiora. Etsi
aliqui educta per sectionem aqua moriuntur, id non sectioni, sed aquæ extractioni imputan-
dum, quæ non minùs lædit, si pharmacis, quàm si sectione educatur. Sanandos verò à sectio-
ne, aut morituros, vt cognoscamus, docet Hipp. certissimo signo, quia si die quinta à sectio-
C ne pus linamento adhæserit, plerũque euadit: indicat enim caloris innati tantum roboris ines-
se, vt coctio perficiatur, affectionemq. hepati, cæterisque partibus naturalibus nondum com-
municatam esse, quæ sicuti vlcera reddit insanabilia, ità pus optimum in ipsis generari non
permittit, tùm quia calor insitus ipsis particulis imbecillis est, tùm etiam quia copiam humo-
ris serosi per venas, & carnes diffundit, qui crassi puris generationem prohibet, & ex conse-
quenti vlceris consolidationem. Quum igitur reliquo corpore sano existente solus pulmo af-
ficitur, quod puris generatio attestatur, homo sanus fieri potest, quum verò totum simul egro-
tat, cuius signum est pus nullum in vlcere produci, casus omninò desperatus habendus est.

Vers. 217. Ex qua re cognoueris quod peripneumonia fit. *Mar.n.60.*

Si datur peripneumonia sine delirio, quomodo delirium certum signum permutationis
febris ardentis in peripneumoniam esse potest? Resp. delirium in peripneumonia tunc neces-
D sariò fieri, quando ingens inflammatio in eo consistit, idquè euenit, tùm ratione copiæ humo-
ris, tùm eiusdem humoris qualitate, & natura, bilis enim, eaquè vehementèr accensa, magnam
inflammationem ex necessitate producit. In peripneumonia igitur ex febris ardentis permu-
tatione omnia hæc concurrere, rationabile est; copiam quidem, quia si humor, qui per vniuer-
sum corpus diffusus febrem ardentem facit, totus ad solos pulmones abscedit, in ipsis abun-
dare, necesse est. Immò transmutatio sola vnius morbi in alterum, humoris copiam præsuppo-
nit, quàm cum natura regere non possit, à loco ad locum, importuno motu mouet, & hoc
pacto fit vnius morbi in alium transmutatio. Vehementiam paritèr simul adesse necesse est,
tùm ratione humoris peccantis, qui à prædominio biliosus est, tum etiam feruoris accessio-
ne, dum accenditur denuò in ipsis pulmonibus, jam antea in vniuerso corpore feruens cum fe-
brem ardentem excitaret. Si ergò peripneumonia ex febre ardente fieri non potest, quæ non
E magna sit, & vehemens, ideò eam delirium perpetuò concomitari, necesse est, & hoc pacto
delirium permutationis signum erit certissimum, & necessarium.

Vers. 235. Etsi hyems sit, aut autumnus, aut ver, &c. *Mar.n.62.*

Petrus Salius existimat, hic Hippocratem anni tempus determinare, quo præfatum medi-
camentum assumere expediat, ità vt dum inquit ῥοφείτω, & sorbeat, de præscripto medicamen
to intelligat, in formam sorbilem redacto, non de propriè vocatis sorbitionibus, vt Interpre-
tis versio sonat. Sed Salij pace dictum sit, Cornar. interpretatio veritati magis consona mihi
videtur. Nam si dixerat Hipp. præfatum medicamentum in vino bibendum esse, quomodo
de eodem intelligens, statim subiungere potuit, & sorbeat? nonnè sorbere, & bibere idem

est? verborum igitur sensus non est extorquendus, quæ ex græco contextu verbum è verbo A
reddito, ità se habent, Hæc in vino dulci temperato ieiunus bibat, & sorbeat, si hyems, aut
autumnus, aut ver fuerit, si verò æstas fuerit, minimè. His que docet, præscriptum medicamen-
tum in vino dulci bibendum esse: eique sorbitionem aliquam superpotandam esse, cuius leni-
tate, medicamenti acrimonia quoquo pacto retundatur, si verò æstas fuerit loco sorbitionis
communis, particularem describit parandam, ex amigdalis, cucumeris semine, sesamo, aqua, &
farina, quæ non attemperet modò, & mitiget medicamenti præassumpti acrimoniam, verùm
etiam refrigeret, & hanc pariter post potum, idest post medicamentum præfatum sorbendam
iubet, per potum enim intelligere non possumus potionem à principio propositam ex aceto,
melle, & aqua paratam: quia eam primis tantummodo diebus exhibendam esse dixerat; non
etiam vigesima die transacta, & quandò iam pus expuere æger incipit. ex hac autem doctrina
colligo, (quod etiam alibi constat) morem fuisse Hippocrati, quandò medicamenti qualitas B
quædam intensior corrigenda est, nè per admixtionem alicuius medicamenti qualitatis con-
trariæ compositi actio minuatur, superpotandum dare aliquid, quod id efficere valeat,
absque totius compositi alteratione. quæ enim simul admixta assumuntur, vnà permeantia,
inuicem se corrigunt, & retundunt, non autem quando vnum post aliud assumitur. Quod
non considerantes nostri temporis medici, dum corrigentia qualitates medicamento-
rum compositis admiscent, sæpè eorum vires adeò hebetant, vt incassum ab ægrotantibus as-
sumantur.

Mar. n. 63. *Vers. 242. Morbus lethargus dictus.*

Modetati hominis, fidelisque discipuli erat, fateri potius, quid per lethargum intellexerit
Hipp. ignorare, quam summum præceptorem inscitiæ adeò audacter arguere, quod à Salio fa-
ctum absque indignatione sentire non possum, qui si morbi naturam indagare voluerat, non C
simplex nomen, sed morbi symptomata, curationemque ab Hipp. institutam respicere de-
buerat, inuenisset enim morbum hunc pectoris, non capitis affectionem esse, & eò magis hu-
ius veritatis certior fieri poterat, si eundem Hippocratem lib. 3. de Morbis de hoc eodem af-
fectu tractantem audiuisset, vbi eius exitum describens, inquit. Huic exigua vitæ spes est: atta-
men hoc curandum est, vt plurimum spuat, & calefiat, & à vino abstineat, si verò effugerit,
suppuratus fit, quod pectoris, non capitis affectibus conuenit. In eandemq. sententiã lib. coac.
Prænot. vers. 187. quicunque, inquit, ex lethargicis seruantur, plerumque suppurati fiunt, quod
Lethargus in pectore. quidem quomodo in lethargo capitis affecti contingat explicari non potest. Dicendum est
ergò affectum, de quo hoc in loco sub nomine lethargi tractatur, longè differre ab eo, qui à pi-
tuita in cerebro putrescente originem habere dicitur, est enim pulmonum morbus à perip-
neumonia non multum differens, quod loco citato adnotauit Hipp. dum inquit, status idem D
est, ac peripneumoniæ, quarum affectionum differentia in sola materia consistit, in peripneu-
monia enim humor à prædominio peccans bilis est, siue sanguis biliosus: in hoc verò affectu
pituita est, quæ peccat, quod insinuauit Hipp. loco citato illis verbis, non omninò remotus
est ab humida peripneumonia: sed multò tardior est morbus. Quia igitur in hoc lethargo ma-
teria pituitosa in pulmone putrescens morbum facit, ideò ratione partis affectæ est similis pe-
ripneumoniæ, ratione verò materiæ, ab ea differt. Vndè sicuti in peripneumonia proptet eius
caliditatem delirium consequitur, in lethargo proptet humiditatem sopor accedit, & quia
putrescit, & in putrescente succo aliquid est, quod calore participat, ideò leuis quædam
desipientia ei associatur, quam hac voce φλυηρεει significauit; cuius quidem materiæ diuer-
sitate euenit, vt lethargus lentè quidem moueatur, non tamen diuturnus fiat morbus, quod
libro sæpiùs citato animaduertit Hipp. cuius causam in visceris conditionem reponerem, E
quod facilè corruptionem eam subeat, quæ à calido, & humido dependet, & ideò quan-
do materia, quæ in eo putrescit, humida est, viscus ipsum citiùs corrumpitur, quàm eadem
calida, & sicca existente, vt mirum non sit, si hic morbus, non solùm periculosior sit peri-
pneumonia, vt lib. allegato testatur Hipp. sed etiam citiùs ægrotantem interimat, etiam si
motu tardiori moueatur. Huius verò loci, & lib. 3. discrepantiam in vino exhibendo com-
ponere, non est difficile, si consideremus Hippocratem, in pectoris affectibus raro vinum
non exhibere, si non ratione potus, saltem gratia medicamenti, quo sputum faciliùs edu-
catur; aut medicamentorum virtus ad pulmones citiùs perueniat, qua quidem ratio-

ne

A ne sæpissimè sorbitionibus vinum superbibendum iubet, quod in hoc affectu factum est; in quo quoniam propter delirium vini potus suspectus est ideò à vini potu abstinendum lib. 3. iubet, non tamen vetat, quin ratione medicamenti in pauca quātitate sorbitionibus superbibatur, quod in præsenti loco factum esse cōstat, ex quibus Notandū est, in quibus casibus vini potus prohibetur, post sorbitiones gratia medicamenti dari posse; huiusque praxis plura alia apud Hipp. exempla inuenies.

Vers. 248. Morbus siccatorius appellatus. Mar. n. 64.

Morbus ab Hipp. hoc in loco descriptus maximam similitudinem habet cum eo affectu, quem Hippocondriacam affectionem recentiores appellarunt, curatioq. hoc in loco tradita adeò ipsi conuenit, vt si quis de ea periculum fecerit, meliorem non inueniet absquè dubio. Nec diuersus est euentus, quando experientia docet, rarò ægrotantes ab hyppocondriaca affectione, nisi ætatis beneficio, senectute accedente, liberari, quod significauit Hipp. illis verbis: Exemplum melancholię hyppocondriacæ.

B Morbus hic diuturnus est, & consenescentes, si ità futurum est, relinquit; sin minùs commoritur. Morbum hunc siccatorium appellarunt antiqui, ab exi[illegible]ne partium dependet, earumq. potissimum, quæ naturali facultati inseruiunt, idq. ob humidi substantifici penuriam, cuius defectu coctiones vitiantur, flatuumq. copia generatur, à quibus maior pars symptomatum huius morbi dependet. Flatus enim vigente siccitate produci Hippocrati non erat nouum; quamquidem sententiam in explicatione vers. 344. quarti acutorum Aristotelicæ philosophiæ fundamentis defendimus. Nec reliqua symptomata à predicta causa aliena sunt, quandoquidem vbicumque humidi substantifici penuria adest, calorem innatum imbecillem esse necesse est, vndè omnigenum excrementorum copia, coctionibus diminutè fientibus, producitur, quæ in vomitionibus apparet. Non enim ad diuersitatem temperaturæ viscerum confugiendum est: quod in ore recentiorum semper habetur: ventriculi frigidam intemperiem, hæ-

C paris calidam: cerebrique humidam, quæ opinio nostris temporibus adeò vulgaris effecta est, vt non modo nullius consultatio à Medicis habeatur, in qua hæc palinodia non decantetur; sed etiam nullus homo reperitur, qui prædicta viscera talitèr affecta habere, sibi non persuadeat. Humido igitur substantifico deficiente, quia calor insitus ex necessitate debilis est, excrementorum præfata diuersitas accumulatur, quatenus causæ, quæ ex Hipp. sententia ad illorum generationem concurrunt, in his maximè vigent. Hæ autem ad duas reducuntur, ad cibos, potusque, & ad anni temporum varietates. Ciborum vitio excrementa copiosiora producuntur, quia cibariorum, alia sunt pituitósa: alia biliosa, alia melancolica magis. Horumque excessu modò bilis, modò pituita, modò melancolia abundat in corpore. Quemadmodum igitur, dum cibi à vario calore superantur, minimum excrementi cognati producunt,

D vndè videmus robustos homines etiam si vitiosa alimenta ingerant, & quæ in humores præfatos facilè transmutantur, nihilominùs, nec biliosa excrementa, nec pituitosa, aut melancolica congerere, nulla alia quidem ratione, nisi quia exactè ea superant, ità vice versa, quando caloris innati defectu non perfectè vincuntur, in illum humorem transmutantur, ad quem eorum naturalis inclinat dispositio. Vndè quia difficilè est inuenire edulium, quod ad naturam alicuius prædictorum humorum non inclinet, ideò euenit, vt, quamuis exactus ciborum delectus habeatur, vix tamen fieri possit, quin copia prædictorum humorum generetur, quotiescunque calor insitus debilis existens ab illis quoquo pacto superatur. Eadem ratio pariter circa aeris constitutionē concurrit, qui enim humido substantifico abundant, & frigori, & calori resistētes à nullo eorum superantur excessu. Vndè nec bilis adeò augetur in eis ęstate, & hyeme pituita, vt earum excessus conspicuus fiat. Quibus verò humidi substantifici copia deficit, ab vtroque

E excessu, etiam si magnus non sit, statim superantur; quia, & per frigora algent, vndè pituitosi excrementi copia producitur, indè verò calore accedente ęstuant, bilisq. in corpore augetur, & si eodem die vigeat frigus, & calor eodem tempore, & pituita, & bilis producitur. Cum igitur huius affectionis causa sit humidi penuria, quod reparare impossibile existimatur, ideò eius curationem non in morbi totalem ablationē dirigere oportet: sed ea tantumodò sunt administranda, quæ morbum leuiorem faciāt, vt æger eum tolerare possit, quousque ad eam ætatem perueniat, in qua morbus sua spontè deficit, quia tunc siccitatis excessus inest homini secundū naturam, vndè penuria humidi substantifici non ea inducit simptomata, quæ in alijs ætatibus copioso humido egentibus, & ratio est, quia humidi paupertas in senibus remisso calori asso-

ciatur, & in corpore densiori sudatur, ex quo fit, vt præfatæ causæ, à quibus humorũ omnigenũ copiam in his produci iam diximus, non adeò polleant in hac ætate, quẽadmodum in alijs, his igitur rationibus morbus iste cum ætate decrescit, & aliquando (vt inquit Hipp.) senescentes relinquit omninò. Curatio autem eò dirigitur, vt humores, quorum generatio, ob rationes assignatas prohiberi non potest, à locis proprijs detrudantur, vomitione, delectione, & per nariũ purgatione, vt in hoc affectu nos docet Hipp. Interim verò causis externis se opponendo contrarijs, cuius gratia tempore existente calido, vere inquam, & æstate, frigidam lotionem probat, frigido autem existente anni tempore, vnguento vtitur, vt corpus à frigido tueatur. Quæ tandem continuò generantur excrementa per naturales excretiones excerni procurãdum est exercitatione, & aluum mollem conseruando, prout nos admonet Hipp. in textu.

Non prætereundum est autem, Hippocratem in hoc affectu euacuationem primò deorsum inchoare, indè verò sursum per vomitum eam perficere, cuius oppositum obseruasse in capitis affectibus constat, nam primò vomitum facit, indè verò deorsum purgat, cuius diuersitatis ratio ex eo dependet, quia euacuatio ab ea parte incipienda est, quæ parti affectæ proximior est, ita vt morbis, partes infra septum transuersum infestantibus, ab inferna purgatione inchoandum sit, à vomitu verò, si partes superiores morbus obsideat, id verò intelligendum est, quando morbus vtraque euacuatione opus habet; quia igitur in hoc morbo pars affecta septo transuerso inferior est, (diximus enim particulas facultati naturali inseruientes potissimum laborare in hoc morbo) ideò euacuationem à purgatione per inferiora incipit. Quæ curandi ratio sicuti Hipp. est legitima, ita etiam rationabilis censenda est. Primum enim partes morbo proximiores euacuare oportet, tùm quia, vt sentit Cels. lib. 2. c. 9. materia, quæ in partibus sedi affectæ proximioribus viget, maligniorest, quam quæ in reliquo corpore abundat, vndè statim per viam proximiorem educenda est, vt promptius euacuetur, & ne longo itinere educta totũ corpus coinquinetur (hac enim ratione potissimum, quãdo vnica purgatio sufficit, per proximiorem regionem faciendam nos docuit vbique Hipp. potissimum verò in eo aphorismo: Dolores supra septum trãsuersum, qui purgatione egent, per superiora purgari oportere significant, quæ verò, infra deorsum) tùm etiam nè contrarium operantes, materia in loco affecto remota à medicamento agitata, ad partem laborantem attrahatur, indeq; morbus adeò increscat, vt vel ægrum è medio tollat, vel in posterum remedijs non cedat. Hæc adnotare volui, propterea quod totum oppositum obseruari video à communiter practicantibus, Galeni præcepto, qui existimauit reuulsionem, quæ fit à remotissimis partibus primo loco faciendam esse, indè ad deriuationem à proximiori, & denique ad ipsiusmet partis euacuationem deueniendum esse. Quod quidem præceptum, quando in euacuatione, quæ fit per sanguinis missionem Gal. concedatur, non indè sequetur, etiam in purgatione obseruandum esse, si non alia ratione, saltem propter agitationem, quam pharmacum in humoribus inducit, quam venæ sectio efficere non est apta. Quamuis, neque hoc in venæ sectione reuulsiua à remotissimis partibus simpliciter concedendum est. Sed tantummodò in deriuatione, quæ euacuationem laborãtis partis præcedere debet, vt ex. g. in angina venam cubiti prius secamus ad deriuationem, deindè eam, quæ est sub lingua, vt ab ipsa parte fiat euacuatio, sed fortasse neque deriuationẽ præponeret euacuationi, si hec sufficiens pro euacuatione totali esset. Quo ad reuulsionem verò, alibi iam demonstrauimus reuulsionem, quæ fit à remotissimis partibus per venæ sectionem factam non vsurpari ab Hippocrate in morborum præsentium curatione, sed tantummodò in futurorum præcautione: quia partibus superioribus affectis, superiores venas perpetuò secat, inferioribus verò læsis, inferiores. Præceptum à Galeno receptum, & non semel confirmatum. Vide expositionem tex. 23 o. lib. de Nat. Hominis.

Exemplum eiusdem hypocon-driacis. B

C

D

E

Mat. n. 69. *Vers. 312. Pituita alba. Intumescit totum corpus &c.*

Morbum, quem Hippocrate posteriores tertiam hydropis speciem facientes, hyposarcam, siue anasarcam dixerunt; inter hydropes adnumerare non consueuisse Hippocratem, priusquã aqua in vẽtre collecta sit, apertius demonstrabitur in posterioribus lib. Acutor. sect. 4. vers. 373. quandoquidem vbique locorum eum ab hydrope distinguens sub nomine modo ὑποσαρκίδιος modo τῆς λευκοφλεγματίας, aliquandò λευκοῦ φλέγματος de eodem pertractauit, quod si verum est, distinctio, quam sibi finxit Salius, inter pituitam albã, & leucophlegmatiam, vana est omninò; Credidit enim in Leucophlegmatia carnes pituita tenui, siue potius seroso humore imbutas esse;

A esse, in pituita alba verò à pituita crassiori potiùs intumescere. Quia si hæc distinctio vera esset, cur Hipp. in hoc morbo, quem pituitam albam vocat, & ex Salij distinctione à pituita per carnes diffusa ortum habet, cur (inquam) medicamentum non exhibet phlegmagogum, sed à quo aqua purgatur insinuans, in hoc humorẽ aquosum peccare, quod leucophlegmatiæ proprium facit Salius. Præterea ipse Gal. 7. aph. 29. eam hydropis speciem, quæ leucophlegmatia vocatur, à pituita ortum habere testatur, vndè sequeretur, si ambo hæc duo nomina morbos ratione materie distinctos significant, (nam re vera passim etiam apud Galenum confunduntur) opposito penitus modo sese habere, ac à Salio sunt recepta. Etsi lib. 2. Epidemiorum ad subalbidum colorem vergere eos inquit, qui ex hydrope, & leucophlegmatia laborant, non ob id negat, in his faciem aliquo rubore suffusam esse, cum non sit inconueniens, totum corpus sub albido colore infectũ esse cum faciei rubore, nam id etiam in præsenti textu euenire ait, quod apertiùs confirmatur lib. de Inter. Aff. 30. sect. 2. namq. hominem hoc morbo laborantẽ specie

B populari pallidiorẽ esse ait; quamuis facies rubeat. Nãq. non in pituita alba modò, sed et in hydrope vero quibusdam facies rubicunda fit. Talis fuit Illustrissimus Cardinalis Asculanus, qui cum ob calidam cordis, & pulmonis naturalem intemperiẽ, siti perenni vexaretur, frigidæ potioni adeò se dedit, vt senectute accedente, in hydropem ascitem inciderit, & quia facies naturalem ruborẽ conseruabat, & aliquandò naturali intensiorẽ, hoc signo nonnulli medicorum, qui eius curationi mecum interfuere, confisi; quamuis, & ventris tumor, & aquæ fluctuatio manifestè perciperetur, eum tamen hydropicum esse obstinanter negare, ferè vsque ad extremos dies non cessarunt. Rubet igitur facies in hoc morbo quotiescunq. vera leucophlegmatia est, non cachexia, quæ hydropi dat initium, idque euenit, quia calor in partibus internis à frigiditate humoris per externas partes diffusi constipatus intenditur, qui cum aliundè euaporare nequeat, per venas, & arterias sursum ad faciem peruenit, eamque rubore

C inficit, caloris enim proprium est, vt reclusus maior fiat, & maiori impetu superiora petat, quod tantò facilius præstat, quantò sanguis tenuior existens seri permixtione, ad externam superficiem facilè peruenit, eiusdem caloris augumento sitis originem habet, & propterea omnia actu frigida exhibet Hipp. facultate tamen calida, & sicca, vt hac mediante frigida, & humida viscerum intemperies corrigatur, à qua morbus omninò dependet. Praxis, quæ sicuti optima est, & rationabilis, ità in vsum reuocari posset, quando morbis ex frigidorum humorum copia, sitis ingens adiuncta est, nisi vulgaris medicina obstaret.

Vers. 336. Morbus hic maximè à nullo iudicatur.

Quia paulò antè dixerat, huic siquidem venter sua spontè turbatus fuerit in principio morbi, proximus sanitati est, & libro de Iudicationibus vers. 143. Si pituita alba detento (ait) vehemens alui profluuium accedat, soluit morbum, sententia inter aphorismos sect. 3. registrata;

D difficultatem facit, quod hoc loco asseritur: Hunc morbum, maximè in nullo iudicari suæ spontè, ità enim significat verbum διακρίνει, quo vtitur Hipp. Pro huius difficultatis solutione adnotare oportet, Hipp. non simpliciter asserere, hunc morbum in nullo iudicari, ità vt nullus hoc morbo correptus sua spontè sanatus sit; sed cum conditionibus appositis in contextu, videlicet, quando transacto principio eò deuentum est, vt ægro extenuato suffocatio in pectore oboriatur, & ratio est, quia cùm morbi solutio à sola diarrhæa proueniat, hæc extenuatos semper lædit, morbosque in pectore consistentes exacerbat potius, quam subleuat. Duplicem igitur huius morbi statum considerat Hipp. cuius gratia duplicem, tum euentum, tum curationem instituit, prima est circa initia, quo tempore morbus sua spontè iudicari solet, aluo turbata. Quod si minimè sequatur, curationem particularem instituit, pro vt in

E textu. Alterum verò statum considerat, quando scilicet morbi progressu, iam æger extenuatus, non modò difficulter spirat, sed etiam angustiam magnam in pectore persentit, ità vt suffocari videatur, ægrotanti enim in hoc statu constituto nulla amplius spes remanet, vt morbus spontè iudicetur, quarè medici auxilio tunc eget, qui diuersam à præcedenti curationem faciens, primo quidem per veratrum sursum purget, vt vomitu mediante materia in pectore suffocationem faciens facilius expuatur, deindè verò caput purget, nè indè fluxus procedens, pectus denuò repleat, & tandem deorsum purget, vt totum corpus exactè euacuetur. Adnotanda verò est vox in pectoribus, quam apposuit Hipp. vt indicaret difficilem respirationem, qua æger à principio tenetur, non pertinere ad ipsum pectus, sed fieri ob com-

pres-

pressionē septi transuersi à tumore inferioris ventris; cum verò morbus tempore ingrauescit, A
humor eq. pectus, & pulmones repleri incipiunt, tunc oritur angustia, quæ suffocationem facit in partibus spiritualibus. Vndè ex hoc tex. dispnæa duplex adnotatur, altera ex compressione à partibus inferioribus. Altera propter obstructionem factam in pulmonibus.

Mar. n. 70. *Vers. 346. Neque vinum bibat, sed aquam maximè, aut saltem vinum aquosum.*

Hanc candem dietam instituens Hipp. ijs, quibus timet insaniam lib. de insomnijs vers. 74.
Mar. n. 6. vinum pariter interdicit, aquosum tamen, vt hoc in loco concedit; vndè colligitur, non alia ratione vinum damnari, nisi quia peculiari facultate mentem ferit, in cuius confirmationem libro de Affect. cap. de Phrenitide. Potu (inquit) vtendum est, quocunque alio volueris præter vinum, aut acetum, mel, & aquam dato. Vinum autem non conuenit mente motis, neque in hoc morbo, neque in quouis alio ex quo certum est, in quolibet delirij genere, siuè cum febre sit, siuè absque febre, vinum omninò suspectum esse. Quod attendere recentiores vellem, qui ex melancolia insanientibus, vinum exhibent omninò, quamuis in multis alijs casibus, in quibus dari potest, summa religione ab eo caueant. Aliud etiam adnotandum est, vinum aquosum in quouis morbo dari posse, saltem ijs, qui illud vehementer appetunt, aut alias potiones abhorrent: quando videmus, Hippocratem illud concedere etiam in illis casibus, in quibus suspectum maximè habetur. B

Vinum non conuenit mente motis.

Lib. III. De Morbis.

Mar. n. 1. *Vers. 14. Sed & sanguinem detrahere oportet.*

Ex hoc loco maximè constat, Hippocratem scitè admodum distinxisse casus, in quibus sanguis mitti debet, & in quibus abstinendum. In hoc enim capitis dolore, qui à sanguine cerebrum infestante excitatur, sanguinem mittit, nequaquam verò in sequenti; etiam si amborum par sit, tum acuties, tum grauitas: eoquod, vt ipse testatur à cachochimia dependet, quæ, & coctione, & purgatione curatur, non sanguinis missione, immò quia ab hac refrigerato cerebro, coctio prohibetur, nihil est, quod ægrotantem magis lædere possit, quam venæ sectio, cuius læsionem percepit Halicarnassensis, de cuius morbo hæc 7. epidem. sect. 2. vers. 462. referuntur: Halicarnassensis, qui in domo Xantippi diuersabatur, aurem hyeme dolebat, & caput non mediocritèr, erat autem annorum circitèr quinquaginta. Vena secta est secundùm Mnesimacum, læsum est caput euacuatum, & perfrigeratum, non enim facta est suppuratio, phreniticus factus est, & mortuus. Cùm enim euadere ex hoc morbo æger non possit, nisi, vt ait Hipp. ex aure humor eruperit, venæ sectio huiusmodi eruptionem impediendo, mortem inducit. Quæ, recentiores medicos in sanguine mittendo adeò audaces, adnotare vellem, quemadmodum etiam eos, qui in pluribus affectibus de venæ sectione Hipp. his in libris mentionem non fecisse, aiunt, eòquòd necessaria supponatur, cum constet, eam non tacuisse; quotiescumque necessitatem mittendi sanguinis cognouit, absque necessitate enim, neque hoc, neque alio remedio vti Hippocrati consuetum fuit. C D

In capitis affectu quādo sit noxia venæ sectio.

Mar. n. 2. *Vers. 18. Quum doluerit caput præ cerebri repletione.*

Consideratione dignum est, cur in hoc affectu capitis ex vitiosorum humorum repletione æger deliret, nequaquam verò in præcedenti: in quo cerebrum inflammatione laborat. Non enim existimare oportet Hippocratem delirium significare voluisse, quando inquit, & vociferatur, & exilit, quasi hic esset delirij modus; quia dum subiungit, præ dolore, non ex delirio, sed cum mentis constantia ægrum se iactare, & è lecto exurgere, doloris impatientem nobis significauit. An sanguis, quia calorem humiditati adiūctum habet, dum simpliciter abundat in cerebro, delirium non facit? Certè hoc satis rationabile existit, quia si delirium fit, quando spiritus animales menti, & rationi famulantes, facultatis imperio non subijciuntur, sed importuno motu agitati, vanas, peregrinasque imaginationes inducunt. Id duplici modo euenit, vel quia tenuiores, & calidiores quā par sit, effecti à natura moderari non possunt, vel quando vitium in propria substantia contraxerunt, prout latiùs in tractatu de delirijs à nobis explicabitur in expositione sententiæ lib. coacarum prænotionum vers. 123. primum vitium in hoc casu non concurrit, in quo sanguis peccat; qui etiam si vehementiùs incalescat attamen ob naturalem humiditatem excessum tenuitatis in spiritibus animalibus introducere non potest. E

Alterum

A Alterum pariter vitium, quod putredine mediante, animales ſpiritus contrahere, eodem in loco demonſtrabitur, nec in præſenti caſu locum habet, ſupponit enim Hipp. ſanguinem in proprijs receptaculis contentum nullo modo putreſcere, ſed feruorem quendam tantummodo concipere, proportione reſpondentem ei, quem ſanguis in ſinocho non putrido acquirere ſolet, etſi affectum inflammationem appellauit, non veram intellexit, quæ à ſanguine à proprijs vaſis per poroſitates diffuſo, & putreſcente dependet, vndè pars in tumorem attollitur, quæ propriè phlegmon, ſiuè inflammatio dicitur; ſed cerebri intumeſcentiam quandam ſignificare voluit, quæ oritur, venis eiuſdem ſuprà modum ſanguine ferueſcente repletis, cum igitur ſanguine in præſcripto caſu, nec tenuitatis exceſſum in ſpiritibus animalibus introducere poſſit, nec eorum ſubſtantiam notabiliter corrumpere; non eſt mirum, ſi æger non deliret in eo affectu, quemadmodum in hoc, quem à repletione vitioſorum humorum dependere ait, vndè ſpiritus animales vtrumq. vitium contrahere poſſunt ad delirium efficiendum.

B *Verſ. 49. Morbi lethargi appellati ſtatus idem eſt, qui & peripneumoniæ, &c.* Mar.n.5.

Qui affectus ſit, quem lethargum vocat Hipp. & quæ ſit in eo pars affecta præcedenti libro ſect. 3. verſ. 242. explicauimus, vt eadem repetere, vanum ſit.

Verſ. 66. Et primis quidem diebus deorſum purgato. Mar.n.6.

Per primos dies non intelligit Hipp. primã, aut ſecundã diem, quando idem Hipp. 4. Acutorum verſ. 96. Medicamentum dari antè diem quartam in febre ardente expreſsè prohibuit, ob rationes proprio loco referendas, ſed totum illud tempus reſpexit, quod nomine principij comprehenditur: hoc autem ad quintam diem, vel etiam ad ſeptimam aliquando extendi, aliàs demonſtrauimus.

Verſ. 67. Et aquam bibendam dato. Mar.n.6.

C Aquam frigidam exhibendam eſſe in hoc caſu, non tepidam, exiſtimo: cum non ſit rationabile, in febre ardente tepidam potari. Hanc verò non gratia potus tantum dari, ſed potius vt medicamentum, eamque copioſam conijcio, ex eo quod ſubiungit: Nam plerumq. vomitum aqua ciere ſolet: quod niſi copioſa aſſumeretur, euenire non poſſet, quæ verba etiam vlterius indicant, non ad vomitum ciendum principaliter eam exhibere, quia non dixiſſet, eam plerumque vomitum inducere: ſed à potu vomendum imperaſſet. Aquam igitur frigidam, & copioſam præbet ad refrigerandum, & humectandum, quæ intentio in curatione febris ardentis principalis exiſtit. Ex quibus colligo, ad frigidæ exhibitionem in febre ardente, non eſſe neceſſarium, coctionis ſigna præcedere, quod voluit Gal. quando circa primos dies eam exhiberi iubet Hipp. antè quam ſigna vigoris morbi in lingua appareant, ne dum coctionis ſigna, vide quæ adnotauimus 2. de Morb. ſect. 2. verſ. 167.

D *Verſ. 72. Pulmo tumens præ calore.* Mar.n.7.

Eſſentiam huius affectus, qui pulmo tumens præ calore inſcribitur, libro præcedenti ſect. 3. verſ. 98. explicauimus.

Verſ. 99. Phrenitides fiunt etiam ex alijs morbis. Mar.n.9.

Quia phrenitis non vnicam eſſe ſpeciem, indicatur ex hoc loco, meritò quot, & quæ ſint apud Hipp. illius differentiæ, à nobis explicandum eſt. Phrenitidem igitur propriè vocat Hipp. delirium cum febre, quod continuum eſt, & à firma, ac ſtabili affectione dependet, videlicet ab inflammatione earum partiũ, quæ naturæ inſtituto, & rationi, & menti inſeruiunt, ità enim ſpiritus animales, quorum vitio deliria fiunt, non ſimplici qualitate, modò incaleſcunt, ſed etiã ſecundum ſubſtantiã alterantur. Hæc eſt enim phrenitidis ab alijs delirijs vera diſtinctio. Quia ad delirium excitandũ ſatis eſt, vt ſpirituum temperies ad calidiorem permutetur, vt verò cõ- De phrenitide.

E tinuum ſit, vitium vlterius in eorum ſubſtantia requiritur. Verum obijciet aliquis: Quando cauſa calefaciens, & attenuans ſpiritus continua eſt, quid prohibet delirium fieri continuũ? vt v.g. ſi ab vteri ſiſtrophica inflammatione, animales ſpiritus in cerebro adeò incaleſcãt, vt indè ſequatur delirium, perdurante inflammatione, nonnè perſeuerabit delirium? Nequaquã & id etiam experientia nos docet, quia ſæpè ex inflammatione quarundam partiũ deliria excitantur, quæ intermiſſiones habent, licet inflammatio perſeueret, & ratio eſt, quia etiam ſi inflammatio, quæ delirium facit, perpetuò teneat: non tamen neceſſarium eſt, animales ſpiritus ità incaleſcere, vt deliriũ tandiù perduret, quamdiù inflammatio perſeuerat; quia ſicuti ad leuiores internorũ inflammationes nullum ſequitur delirium, ità quando vigor inflammationis remittitur,

titur, quod in omnibus per interualla quædam euenire obseruatur, delirium etiam cessat, A
quod denuò superuenit, quando vigore accessionis inflammationis feruor augetur, vndè &
febres intenduntur, omniaque symptomata grauiora fiunt. Præterquam quod multa superue-
nire possunt, & intrinsecus, & extrinsecus, a quibus spirituum calor temperetur, vndè deli-
rium sedetur, firma tamen affectione remanente. Quarè vt delirium sit continuum, necesse
est animalium spirituum non temperiem modo, sed etiam substantiam vitiari; tunc enim de-
lirium fit continuum, quia substantiæ vitium ex feruoris remissione, aut aliqua re adueníen-
te emendari non potest. Quod quidem considerans Hipp. phrenitidis causam in sanguinem
vitiosum retulit, eo enim impuro existente perfectam spirituum animalium generationem
Mar.n.28. fieri, est impossibile, lib. enim 1. de Morb. sect. 2. vers. 277. ita inquit. Phrenitis fit, quum
bilis commota ad venas, & sanguinem ingressa fuerit, quem c[illegible]uet, serosum facit, & ca-
lefacit, & indè reliquum corpus: & desipit homo, & non sibi constat præ febris copia, & san- B
guinis dicta transmutatione, quandoquidem sanguis maximam partem confert ad pruden-
tiam; quidam dicunt totum. Quod etiam expressit clarius paulò infra eodem lib. vers.
Mar.n.30. 307. Desipiunt semper (inquit) in hoc morbo, nimirum sanguine corrupto, & ex consueta
motione sublato. Ex quibus constat, causam continuitatis delirij, in qua phrenitidis essentia
consistit, in Hipp. doctrina esse vitium in sanguinis substantia, quatenus ex sanguine vitioso
puros spiritus generari, est impossibile; quorum impuritati si calida intemperies associetur,
delirium oritur intermissione carens, & ex consequenti phreniticum. Quoniam igitur ad
phrenitidis generationem, spirituum animalium substantiam, & temperiem vitiari necesse
est, meritò dictum est à principio, hanc ab inflammatione earum partium dependere,
quæ menti, & rationi inseruiunt, inflammatio enim putredinem præsupponit, quæ spirituum
substantiam, & temperiem alterare promptè valet. Menti verò inseruiunt Iecur, Sep- C
tum transuersum, cor, & cerebrum. Iecur quidem, quatenus materiam pro generatione spi-
ritus vitalis subministrat, ex quo animales spiritus, animæ instrumenta generantur. Septum
transuersum, quod flabelli instar, cordis, & spiritus vitalis feruorem temperat, & moderatur.
Cor, in quo spiritus vitalis fabricatur, & cerebrum denique ipsum, quod est animalis faculta-
tis sedes, & domicilium: ex inflammatione igitur alicuius dictorum viscerum omnis phrenitis
Mar.n.25. dependet. De Iecore phrenitidis causa lib. 4. Epidem. vers. 348. legimus. Quibus in dex-
tris distentio submollis, phrenitici sunt, nisi soluatur febre detinente, quorum verborum expo-
sitionem nostram legisse, huic tractationi non parum conferet. Et de hac phrenitide specia-
Mar.n.10. liter tractauit Hipp. lib. de affect. vers. 92. Septo transuerso pariter inflammato phrenitim
excitari in Hipp. doctrina adeò frequens est, vt hanc solum phrenitidis causam cognouisse
visus sit. Nam vt loca prætercam, in quibus de hac fit mentio, præsens sententia id palàm D
facit; in qua etiam si à pluribus alijs causis eam excitari fateatur, huius tamen speciei tan-
tummodo curationem descripsit, imò, quia hæc frequentius euenire obseruata est, ideò hoc
membrum, tanquam sapientiæ primarium instumentum Phren[illegible]s, hoc est mentis nomen apud
Græcos sibi vendicauit, indèque ipsius phrenitidis nomen deductum est. Cerebro autem
inflammato phrenitim excitari certum est, & ab omnibus receptum, adeò, vt posteriores, om-
nem phrenitidis speciem ad cerebri affectionem reduxerint, siuè per se & primario, siuè se-
cundario, & (vt inquiunt) per consensum affecto, quorum opinio inferius examinabitur.
Hanc verò phrenitidis speciem non ignorasse Hipp. ex multis constat, quæ in coacis prænò-
tionibus leguntur. Eamque capitis dolorem vehementem præcedere adnotauit. Eandemq.
in Eualcide famula, & in Halicarnassensi lib. 7. Epidem. sect. 2. obseruauerat. Sciebat enim
cerebro insigniter læso omnia deliriorum genera ortum habere consueuisse. Nam lib. 2. de E
Morbis vers. 24. inquit, caput quidem dolet præ nimia excalefactione, desipit sanguine à bile,
& pituita in capite excalefacto, & plus solito commoto. Nam vt lib. de Morbo sacro v. 296.
ait, cerebro, & insanimus, & deliramus, & timores, & terrores nobis accedunt. De phre-
nitide autem cordis inflammationem consequente nullus mentionem fecit, quia hoc viscus
inflammari non patitur, & si aliquandò inflammari contingat, prius mors consequitur, quam
cordis inflammatio, & phrenitis conspicua fiant. Tria hæc igitur, Iecur, septum transuersum,
& cerebrum sunt, ex quorum inflammatione phrenitis dicta excitari solet, quia hæc, vt su-
prà dicebamus, peculiari quodam modo menti, & rationi inseruiunt. Quotiescunq. igitur
hæpar

A hepar inflammatione corripitur, quæ magna sit, & cum biliosa cacochimia, sanguis, qui ab eo tunc generatur, non impurus modò, sed adeò feruens redditur, vt neque à cordis actione, neque à cerebri temperie corrigi possit; vndè spiritus animales ea perspicuitate, & puritate, temperaturaq. non producuntur, vt actioni adeò nobili, qualis est ratio, inseruire possint. Vndè hominem delirare necesse est, idque euenit, quando inflammatio est tanta, vt totum viscus occupet, & potissimum vasa omnia per illud disseminata, aliaque concurrant, quæ lib. 4. Epid. vers. 348. adnotauimus, cum enim, pars aliqua eiusdem visceris ab inflammatione libera est, sanguis in parte non læsa genitus, purus existens, spiritus vitalis materia euadit; cor enim facultate attratrice, qua pollet, quod optimum ad se trahit, & hoc pacto spiritus puri generantur, quo casu nulla mentis læsio contingit. Hæc est enim ratio potissima propter quam non omnes ex hepatis inflammatione phrenetici fiant. Similì modo quando septum

Quare non semper ex hepatis inflāmatione phrænetici fiant.

B transuersum inflammatione corripitur, spiritus vitales in corde, non modò ventillatione naturali destituti, feruidiores redduntur, sed etiam fuligines ex inflammatione excitatæ ipsis admiscentur, quæ eorum puritatem, & nitorem destruunt, in quo phrenitidis essentiam collocauimus, ex quibus cunctis patere arbitror, in phrenitide ex hepatis, aut septi transuersi inflammatione caput non necessariò affectum esse: quia nullo modo eo patiente, sed in naturali temperie cōstituto, vitio tantūmodo obiecti, naturalis spiritus generatio vitiari potest, & sicuti iniustè ventriculus inculparetur, si carnes crudas, & triticū non concoqueret, ità pariter cerebro non est imponendū, si ex inepta materia animales spiritus vitiosi generentur. Nam si cerebro, ex g. data est ea temperies, qua calorem vitalis spiritus, vt duo remittere potest, & ob aliquam causam morbificam hi incalescant vt tria, non est mirum, si à cerebro etiam optimè disposito, non exactè temperentur. Et quod de temperie dicimus, idem de vitio, secundum

C substantiam est asserendum. Non est ergò inconueniens in phrenetico ex hepate, aut septo transuerso, cerebrum, nec per essentiam, nec per consensum laborare, quamuis sciam Galenum, & eius consectatores contrarium sentire. Existimant enim cerebrum in his casibus affici per consensum, quatenus inflammatio dictarum partium, siuè eius feruor cerebro communicatur, quod absurdum est omninò. Adeò enim distant inflammatę partes à cerebro, vt impossibile sit, hoc ab illis incalescere, vt homo deliret, qui sæpè non delirat ex inflammatione faciei, à qua longè probabilius esset, cerebrum ob vicinitatem incalescere, quam ab hepate, aut septo transuer o, adeò à capite distantibus. At verò, quæ signa ostendunt in præfatis inflammationibus cerebrum incalescere? quod si tandem à vaporibus infernè eleuatis cerebrum incalescere concedatur, ità vt homo deliret, delirium hoc non erit continuum, & ex consequenti phrenitis minimè dicenda erit, sed logicis disputationibus omissis, satis est

D mihi scire, nostram hanc sententiam, Hipp. habere auctorem, qui, vt ex præsenti loco constat, phrenitidem à septo transuerso excitari absque vlla cerebri læsione, cognouit; quandò in eius essentia explicanda nullum recensuit symptoma, quod ad capitis affectionem reduci possit, nec remedium aliquid proposuit, quod capiti opem ferat; quod non erat omittendum, si aliquo modò caput affectum esse, credidisset. Verum si huius læsæ operationis causas eadem methodo indagare voluerint aduersarij, qua lib. de sympromatū causis ipsemet Galenus vsus est, in nostram sententiam ire cogentur. Nam cum quælibet actio lædi possit, vt ait Galenus dupliciter, vel læsa facultate, vel aliquo errore externo accedente. Facultasq. iterum lædatur dupliciter, vel ipsiusmet facultatis culpa, vel vitio instrumenti, sicuti hæ duæ postremæ causæ in cerebro consistunt, ità quæ ab errore externo dependet, quod euenit in casu nostro, cum ab illis distinguatur, cerebrum minimè affectum supponit, constat enim sub ratione er-

E roris externi comprehendi omnes causas, quæ neque ad facultatem, quæ in naturali temperie consistit, neque ad instrumentum, quæ eius constructionem respicit, vllo modò spectat, ex quo sequitur, ob vitiatam materiam animalis spiritus, animalem facultatem absque cerebri læsione, labefactari, & hoc pacto in prædictis inflāmationibus cerebro illæso phrenitidem excitari. Quod si cerebrum læsum dicere velint, quia operationes, quæ in eo fiunt offendantur, ità vt quæstio sit tantummodo de nomine, concedatur, dummodo fateantur, cerebrum nullam in se habere affectionem, ob quam læsio operationis contingat. A cerebri tandem inflammatione phrenitis generatur: quod ab omnibus receptum est (cerebri nomine comprehendentes totum membrum, quatenus medullari substantia constat, venis, & arterijs per

ipsum

ipsum disseminatis, duplicique membrana ipsum cerebrum continente) quandoquidem hoc animalis facultatis sedes existit, quamuis constet de hac re antiquos aliter sensisse, contra quos Hipp. disputans libro de Morbo sacro, non cor, aut septum transuersum homini sapientiam præstare, sed cerebrum sapientiæ internuntium, & prudentiæ causam esse, demonstrauit. Hoc enim aere mediante, quem primum in se trahit, vitalem spiritum, qui animalium (vt sæpius dictum est) materia proxima existit, attemperat, & peculiari facultate, animalitatis formam (vt ita dicam) ipsis impartitur. Si igitur hoc viscus ab inflammatione ita incalescat, vt solitam temperiem spiritibus largiri non possit, delirare hominem, necesse est: deliriumq. fit phreniticum, ob putredinem, quæ inflammationi adiuncta est, vt à principio explicatum est. Et hi sunt morbi, à quibus phrenitides excitari censet Hipp. ad quos alludens in præsenti sententia, in qua de ea tantum tractare intendit, quæ à septo transuerso dependet, vt quæ forte frequentius contingat, à principio inquit: Phrenitides fiunt etiam ex alijs morbis, de quibus hoc in loco sibi agendum non existimauit: tum quia minus frequenter inuadunt, tum maximè, quia cum sint quodammodo symptomata eorum morborum, à quibus ortum ducunt, curatio illorum, ab ipsorum morborum curatione dependet. His de Phrenitide explicatis, quæ de deliriorum differentijs à nobis sunt tradita in expositione Coac. Prænot. vers. 123. addere, non erit inutile.

Mar.n.9. *Vers. 103. Excepto vino.*

Quia phrenitis ex septo transuerso valdè conuenit cum peripneumonia, ideò iisdem ferè curanda est, nam & humidis fomentis, ac potionibus vtendum iubet. Excipit peculiariter vinum, quod in peripneumonia exhibere censuit Hipp. in hoc verò morbo perniciosum est propter delirium, quo præsente nihil est, quod magis hominem lædere possit. Vndè lib. de

Mar.n.10. Affectionibus vers. 97. Legimus: vinum nō conuenit mente motis, neque in hoc morbo, neque in quibusvis alijs. Quia igitur eadem est curatio in hoc morbo, qualis est peripneumoniæ, ideò interdicto vino, in reliquis curationem instituit calefactorijs, quæ dolorem sedent; potionibus, quibus partes pectoris humectentur, quemadmodum in peripneumonia fieri solet, quam curationis similitudinē clarius expressit inferius de pleuritide tractās his verbis. Curare verò pleuritides hoc modo oportet, vt plurimum velut phrenitidem, peripneumoniā, præterquā quod hic balneis calidis, & vino dulci vtendum est. Cuius quidem conuenientiæ ratio ab essentia morbi, & à laborante parte dependet. Hi enim affectus omnes in inflammatione consistunt, affectæque partes ad medium ventrem pertinent. Peculiaria verò proponit vinum dulce, omnibus pleuriticis conueniens, nec non peripneumonicis, dum mente constent. Phreniticis verò ob rationem allatam infensum. Balneum verò, & ipsum in pleuritide conuenit, nequaquam verò in phrenitide, & peripneumonia, quia pleuriticorum dolores sedare, humoresque lateri infixos attenuare, dissipare, & discutere potest, quæ quidem in phrenitide, aut peripneumonia incassum tentantur, partes enim affectæ, non ità cum toto corpore, & cum externa superficie communicant, vt per illas humor peccans dispergi possit, imò à balneo attenuati humores in toto existentes, facilius ad inflammatam partem confluentes, morbum augere possent.

Mar.n.9. *Vers. 104. Et si quidem fieri potest sursum purgare.*

Dixit, si fieri potest, quia plurimi phreniticorum non medicamenta modo recusant, sed etiā alimenta, vt duce experientia Hipp. adnotauit lib. 1. de Morb. vers. 308. Quomodo autem

Mar.n.36. circa purgationem pro huius morbi curatione sibi constet Hipp. quam lib. Acutor. 4. vers. 27. damnare visus est, patebit, si quæ in illius loci expositione à nobis allata sunt, benigno animo legantur. Et si quis illis non acquiescens, purgationem in hoc affectu improbare persistat, tanquam in omnibus inflammationibus antè venæ sectionem Hipp. suspectam, is tandem sciat, eo in loco non prohiberi purgationem, quæ fit per superiora, quæ necessaria statuitur in hoc casu, quo sputorum eductio facilior redditur: quemadmodum in peripneumonia, quandoquidem hi duo affectus curatione omninò inter se conueniunt, sed de ea tantum, quæ fit per inferiora, & quæ humorem respicit in parte inflammata fixum, & constipatum, vt sequentia verba illius contextus palàm faciunt.

Mar.n.10. *Vers. 113. At inspicientibus nihil mali habere videtur.*

Insanus quidem esset ille, qui ægrotantem suffocari videns, spiritu intercepto, fixisque, & promi-

prominentibus oculis intuentem, deglutire nequeuntem, anxium, & frequenter exilientem faciéque, & faucibus exardentem, nihil mali habere existimaret; & ideò verba illa, inspicientibus nihil mali habere videtur, non ad ægrum, sed ad fauces referenda sunt, ac si dixisset, & fauces inspiciētibus nihil mali habere videntur, quod quidem signum pluries diuersis phrasibus adnotauit Hipp. Aliquando enim loquitur in hunc modum, cum faucium gracilitate, aut æqualitate, modo ait, gurgulione non magno existente, & molli, aliquando hoc pacto, circa fauces planas, non tumidas. Nihil (etiam quandoque) faucibus conspicuum facientibus, alijsque dicendi modis vsus est Hipp. quibus tumorem nullum, aut inflammationem in faucibus apparere significatur. Verum hæc, quia satis nota sunt, facilè præterijssem, nisi Salij interpretatio ad dicendum me concitasset. Quid verò de medicamentis ab Hipp. propositis sit dicendum, quæ adeò acriter improbat Salius, 4. Acutorum vers. 72. à nobis indicabitur.

B circa litteram adnotanda est vox ἀσώδ quam interpres transtulit, anxius est, significat enim eiulatus emittit, aspera, & rauca voce, cuius proprietatem, vnico verbo exprimere latino sermoni non est concessum.

Vers. 131. Et in vrina subsidet, velut eruum. Mar.n.12.

Quid per sedimentum orobo simile intelligendum sit ab Hipp. libro 4. Epidem. vers. 77. explicare pro posse tentabimus.

Vers. 145. Et vbi moriturus est, & potum, & sorbitionem, & pituitam per nares reuomit. Mar.n.13.

Non quidem ob angustiam viarum: sed quia musculi deglutitioni inseruientes proprium munus præstare non possunt.

Vers. 160. Hi tertia die moriuntur voce soluta. Mar.n.14.

Si dum vehemens est morbus, cōuulsiones fortiores torquent, simulquè laborantibus ner-

C uis, vox (vt nuper dicebat) intercipitur, rationabile est etiam, conuulsionibus remissis vocem recuperari. Remittuntur verò conuulsiones, non solum quando natura præualens morbo, illum superare incipit: sed etiam eadem natura succumbente morbo, cum enim conuulsio (vt alibi demonstrauimus) sit motus præter naturam à spiritibus animalibus excitatus, dum ab aliqua causa morbifica irritantur; viribus collabentibus, eorum motum hebetari, & ex consequenti conuulsiones remitti, necesse est, & quia vocis interceptio ab eadem neruorum affectione dependet, remissis conuulsionibus, vocem recuperari, rationabile est. Hac igitur ratione in hoc morbo voce soluta, tertia die moriuntur opisthotonici, vt inquit Hipp. Hac eadem ratione sæpius in morbis contingit, ægro propè mortem constituto, plurima symptomata, adeò remitti, vt deuicta natura morbi opinio oriatur, quæ quidem remissio, vt vanum quid perspectum, *Meglioramento della morte*, vulgari prouerbio appellatur.

D *Vers. 170. Fiunt maximè septima die.* Mar.n.15.

Omnia symptomata recensita, intrà terminum septem dierum ferè superuenire intelligendum est, quamuis alia prius, alia posterius appareant. Nam volulosos septima die maximè mori testatur Hipp. lib. de Affect. vers. 232. His autem omnibus concurrentibus morbus non desperatus modò redditur, sed mortem in propinquo esse, demonstratur. Mar.n.22.

Vers. 202. Atque hoc in his contingit, quorum naturæ, & corporis affectiones humidæ sunt, & morbus fortis est, &c. Mar.n.16.

Quorum natura, & complexio humida est, & morbus fortis, hi purulenta expuunt, nam humida complexio humorem producit: morbi autem fortitudo eiusdem humoris copiam attestatur, quare hi multum spuunt; qui verò natura sicca existunt ob rationes dictis contrarias, concocta quidem expuere possunt, pauciora tamen prædictis.

E *Vers. 212. Hæc peripneumonia nihil abest ab affectionibus, quæ in pulmone sunt.* Mar.n.16.

Horum verborum sensus est, Peripneumoniam nullo modo differre ab alijs morbis, qui in pectore consistunt, quia si eorum quidam modò leuiores, modò grauiores conspiciuntur; iuxtà naturam accidentium, quæ ipsos concomitantur, aut superueniunt: ità etiam peripneumonia modò grauis, modò leuior est: quandoquidem, in qua omnia symptomata in textu enarrata concurrunt, ea grauissima est, & læthalis; quæ verò pauca eorum habuerit, pernitiosa non est, sed mollis, & quæ facilè superatur.

Vers. 217. Non tamen peccabit, si quis etiam pleuritidem, & phrenitidem ità curare aggrediatur. Mar.n.17.

R Quia,

Quia, vt suprà adnotauimus, phrenitis, de qua in hoc libro tractatur, septi transuersi inflammationem consequitur; non est rationi alienum, eodem etiam modo curari, quo reliquæ affectiones, quæ ab inflammatione medium ventrem tenente dependent, vt superius explicauimus. A

Mar. n. 17. *Vers. 219. Primis autem diebus sorbitiones sint dulciores.*

Hic locus apertè ostendit, distingui apud Hipp. pinguia à dulcibus, ità vt non satis mirari possim Galenum qui coment. 6. in sextum Epidemiorum, sub nomine pinguis dulcia contineri, testatus est, innumera enim reperies loca apud Hipp. in quibus pinguia, & dulcia manifestè distinguuntur.

Mar. n. 17. *Vers. 231. At medicamenta sursum educentia, sexta, & septima, &c.*

Damnauerat superius purgationes copiosas deorsum factas, quia per hæc sputorum fit suppressio, à quibus æger suffocatur; quia reuulsio fit in contrarium, quod in purgatione, quæ fit per superiora, non contingit, imò ab hac sputi eductio facilior redditur, quarè sicuti ad quintum diem; quo tempore communiter sputum nondum procedere incipit, inferna purgatio permittitur, quæ ab eo tempore, cum iam æger spuere incipere debet, est suspecta; ità purgantia sursum, & sexta die, & septima, & nona, atque etiam morbo vlterius progresso dari possunt. Medicamentum verò ab Hipp. in hoc casu propositum, vt expertum sæpius non adeò formidandum est, quia si homines illius seculi illud ferebant, nescio videre, cur etiam nostri idem ferre non possint. Vanum est enim dicere, tunc homines robustiores fuisse, quod vulgò decantatur vbique; quia si hoc concederetur, fateri etiam oporteret, naturam humanam, brutorum respectu, inpefectissimam esse, si illis adhuc pristino robore fruentibus, soli homines in dies imbecilliores redderentur. Nam si idem cælum est, eademque terra, à quorum dispositione animalium forma, roburque dependet, quod in lib. de Aere, Aquis, & loc. docet Hipp. easdem etiam modo complexiones esse fateri oportet, quales fuere antiquitus, nisi quatenus, ex viuendi genere eas alterari contingit, nam qui in ocio deguint, debiliores, qui verò se exercent, & alia pro ratione faciunt, robustiores esse fatendum est, quarè nouus viuendi modus aliquo seculo vsitatus, hominum, statum non parum immutare potest. Verum id non ex temporum successione contingit: nec diuersitas tanta est, vt eius gratia medicamenta, quibus communiter vtebantur antiqui, in robustioribus saltem, modo administrari non possint. Ridiculum pariter est Salij subterfugium (quod etiam alios recepisse noui) dum medicamenta per vomitum purgantia nostris temporibus periculosa existimat, quia illis non sumus assueti, quemadmodum antiqui; ac si, hoc æuo nullus per vomitum indiceretur morbus, nec reperiantur homines, qui facillimè, & spontè, & à medicamentis vomant. Vndè obseruamus quotidiè, multos ægrotantes, postquã diutius à Medicis rationalibus vocatis incassũ curati sunt, tandem Antimonio assumpto, aut aliquo simili medicamento sursum vehementer purgante, quibus empirici vtuntur, à contumacissimis morbis in totum sanari, nec magis periclitari homines ab horum medicamentorum vsu, obseruamus, quam à nostris benedictis communiter dictis, quæ etiamsi blanda sint, ac leuia, aliquando tamen, & ipsa, læthales superpurgationes inducere obseruantur. Nam læsiones à medicamento prouenientes, non ab eius fortitudine dependent omninò, sed ab inepto eius vsu. Vndè non minus ægrotantem lædit medicus, leue medicamentum præbens ei, qui forte exposcit, & deorsum purgat, cùm sursum id facere deberet: quam ille, qui forte, & sursum purgans dat illi, qui mitiori, & infrà subducente opus habet. Non nego tamen supernas purgationes longè molestiores esse in ipso actu vomitionis, quam infrà ducentes: vndè sæpè ægrotantes sibi ipsis mori videntur, cessata tamen euacuatione, totum oppositum sequitur, quandoquidem per vomitum purgati, statim melius habent, alacrioresq. & ad omnes operationes obeũdas promptiores redduntur, non siticulosi, benè appetunt, & citissimè reficiuntur, cuius oppositum euenit infernè purgatis. Nihilominus medici nostri temporis iucunditatem omnibus præferentes, nullo habito respectu, aut morbi, aut temporis, aut alicuius rei, quamlibet purgationem cum maxima artis iactura per inferiora moliuntur. B C D E

Mar. n. 19. *Vers. 242. Et tussiendo reijcit subbiliosa, velut à mali punicitorio, &c.*

Vt præsentis sententiæ legitimus sensus inueniatur, contextus verba à propria lectione non sunt distorquenda, ità igitur latinitati donanda sunt, & tussiendo reijcit subbiliosa, velut à ma-

A licorio, nisi rigmata, hoc est ruptiones habuerit. Si verò habuerit, etiam sanguinem à ruptionibus, est autem & sanguinea. In sanguinea verò sub cruenta reijcit, &c. His igitur diligenter perspectis, patebit hoc loco, ex sputis triplicem pleuritidis speciem constitui, prima est biliosa sine ruptionibus, in qua sputum subbiliosum apparet colore malicorij infectum. Altera species est biliosa pariter, sed cum ruptionibus (sunt autem ruptiones ῥήγματα Græcè, solutiones continui in carne, citrà vulnerationem tamen factæ, similes illis; quæ fiunt in neruosis σπάσματα quæ dicuntur (vt Gal. pluribus in locis testatur) quia igitur per huiusmodi ruptiones venulæ per carnes disseminatæ rumpuntur, & sanguinem fundunt, meritò ægrotantes sanguinem sincerum expuunt. Tertia deniq. species est, quæ sanguinea dicitur, eò quod à sanguine oritur, à præcedenti differens, quia in illa sanguis sincerus expuitur à ruptionibus, in hac verò sputum sanguineum expuitur, cuius diuersitatis ratio infrà explicabitur. Has igitur tres pleuritidis species inuicem comparando, inquit: Biliosam absque ruptionibus omnium mitissimam

B esse, quatenus dolores non admodum intensos producit, quæ verò ruptiones habet, dolorosior quidem est prædicta, verum non læthalior, dolorosior quippè est propter ruptiones, quæ absque dolore vehementi fieri non possunt, non est tamen læthalior, quia per abruptiones exitus materiæ morbificæ patet, & de his pleuritidis speciebus intellexit Hipp. lib. Coac. Prænot. sect. 2. v. 222. vbi in confirmationem præsentis doctrinæ, inquit: Pleuritides sinè auulsionibus grauiores sunt his, quæ cum auulsionibus fiunt, nam etsi diuerso nomine vsus sit: quandoquidem, quæ hoc in loco ῥήγματα vocat, in coacis ἀπόσματα appellauit, eandem rem, tamen significare voluit. In idem enim significatum eadem voce vsus est lib. 1. de Morb. sect. 2. vers. 52. *Mar.n.18.* vbi ità loquitur. Quibusdam autem cum debilia spasmata facta fuerint in carnibus, aut venis, non suppurantur, sed fiunt dolores diuturni, & vocantur hæc rigmata, ex quibus patet diffe-

C rentiam inter rigmata, & spasmata, quam superius, e Gal. adnotauimus in Hipp. doctrina non attendi, sed quasi synonima esse. Pleuritis igitur biliosa sinè ruptionibus, quo ad dolorem, mitior est: verum ratione periculi, grauior est, ac periculosior. Sanguinea verò appellata, fortis est, dolorosa, & læthalis. Idque consonum est ei, quod in lib. Coac. Prænot. sect. 2. v. 247. de Pleuriticorum sputo registratum est, vbi sanguineum sputum statim à principio excretum, valdè pernitiosum esse determinatur. Generatur autem huiusmodi pleuritis à sanguine in intimis substantiæ partibus conculcato, qui loco coctionis, corruptionem adeptus, pars eius serosior vi putredinis segregata educitur, & hoc modò sputum ea serositate infectum subsanguineum apparet, pars verò crassior in grumos nigros concreta temporis progressu educitur, vndè sputum apparet, de quo Hipp. in textu inquit. Quum igitur affuerit singultus, simulque cum saliua sanguinis grumos nigros tussiendo reiecerit, septima die moritur,

D hæc enim corruptionem in sanguine indicant, adeòque malignam, vt indè eleuati vapores singultum inducere possint, ex quo mirum non est, si mors ineuitabilis septima die sequatur. Quum verò pleuritis à sanguine excitatur benigniori, qui vice corruptionis coctionem quandam subire incipiat, pars eius tenuior vi caloris ad bilis naturam accedit, pars altera semicocta cum ea excernitur, vndè sputum flauum sanguini permixtum excreatur, quod mitissimæ, & salutaris pleuritidis inditium est. De hac enim intellexit Hipp. inferius vers. 259. *Mar.n.20.* Dum inquit: Biliosæ verò, & sanguineæ: hoc est, in quibus sputum biliosum simul, & sanguineum est, nona, & vndecima die iudicant, atque hi magis sani fiunt. Quam sententiam repetens libro Coacarum Prænot. vers. 232. Dum vocem (simul) addidit, eius loci veram expositionem patefecit, inquit enim. Biliosæ simul, & sanguineæ pleuritides plerumque nona, & vndecima die iudicantur, & maximè sanantur, &c. quæ sequuntur, omninò consen-

E tientia ijs, quæ in hoc libro traduntur, ex quibus patet, vnicam esse pleuritidis speciem, in qua sputum, & biliosum simul, & sanguineum expuitur, longè diuersam ab his duabus pleuritidis speciebus; biliosa inquam, & sanguinea, quarum vtraque grauis est, & periculosa, illa autem mitis equè, ac salutaris.

Vers. 271. Si alicui ex dictis pleuriticibus contingat dorsum rubefieri, &c. *Mar.n.21.*

De peculiari pleuritidis specie non tractat Hipp. hoc in loco, licet pleraq. symptomata, quę referuntur in contextu, eam pleuritidem designare videantur, quam ex dorso appellauit libro superiori: quam quidem, signa hæc concomitantur. Dorsum rubicundum fit, caput, & pectus calescunt, & venter aliquando, & pedes & crura. Sed quædā symptomata recenset grauiora,

quæ nullius speciei propria sunt, sed omnibus communia, vt in vnaquaq. superuenire possint, A
quò his mediantibus, quid de euentu futurum sit præuidere possimus. Idque patet ex ijs, quæ
habentur in textu, dum inquit: Si alicui ex dictis pleuritidibus contingat, &c. & ex sequenti-
bus ibi. Porrò super omnia relata signa in vnaquaque pleuritide considerare oportet lin-
guam, &c.

Mar.n.22. *Vers. 290. Si igitur prima, & secunda die postquam inuasit morbus, &c.*

Quum superius vniuersalem, & omnibus pleuritidibus congruentem curationem attigisset,
ibi: Curare verò pleuritides hoc modo oportet, &c. nunc particularis pleuritidis curationem
instituit, in qua bilis viget, quæ si leuiter abundet, pro ea educenda sufficiens erit clyster ex
thapsiæ decocto. Bilem verò mediocriter peccare, ex stercore subbilioso patebit: Quod si
exindè bilis portio adhuc in aluo contineatur, quod tormen, & dolor ventris ex aluo cõmota,
indicabit: idem clyster reiterandus erit. Quæ quidem euacuatio per clysteres non biliosæ tan- B
tum, sed etiam alijs conuenit, vbi aluus modicè egerit, & ideò licet stercus purum sit, hoc est,
nequaquam biliosum, nihilòminus eadem euacuatio per clysteres conueniens erit. Bile autem
vehementer peccante, vt euenit ijs, quibus præter biliosum temperamentum signa bilis præ-
cessere, eaque non purgata, in morbum inciderint; purgatio facienda est per pharmacum bi-
lem purgans: priusquam æger expuere incipiat, nè ab inferna purgatione sputi eductio prohi-
beatur, & hæc de purgatione in pleuritide. Quæ verò de reliqua curatione in textu referun-
tur, sicuti vtilia sunt, ità sunt adeò manifesta, vt nostra explicatione minimè egeant, non præ-
tereundum est tamen, Hipp. fomentorum vsum non probare, nisi postquam sputum apparere
inceperit, ob rationes referendas lib. de Affect. vers. 71. licet tentandi gratia, an ex eorum
vsu antè omnia dolor sedari possit, vt in acutis nos admonuit.

Mar.n.25. *Vers. 313. At verò sanguineam pleuritidem, sic curare oportet.* C

Hæc antedictis copulanda sunt, quibus docemur præcedentem curationem pleuritidis bi-
liosæ, sanguineæ etiam conuenire, nec absque ratione, quia dum sanguis in inflãmatione cor-
rumpitur, ad bilis naturã quam proximè accedit, vnde curatio eadem, & biliosæ, & sanguineæ
accommodari potest. Dum verò subiungit Hipp. Post iudicationes autem cibis leuibus refi-
cito, & reliqua subsequentia. Doctrinam proponit à præcedentibus separatam, qua docemur,
quid faciendum sit in omni pleuritide, postquã morbus fuerit iudicatus, nè quæ relinquuntur
post iudicationem, alicuius maioris mali causæ fiant, quod in hoc morbo sæpissime euenit, &
potissimum nostris temporibus, in quibus hæc pars curationis à recentioribus negligitur, &
hanc nostram interpretationem confirmat, particula verò, quam cum omiserit Interpres, er-
randi occasionem Salio præstitit, qui sibi persuasit, hæc de sola sanguinea pleuritide esse in-
telligenda, cuius malitia tanta sit, vt post iudicationem peculiari cautione etiam egeat. Ve- D
rumtamen præter dictam particulam verò, quæ relationem ad præcedentia dicit, curatio ipsa,
quæ omnibus pleuriticis, à morbo iudicatis, accommodatur, nostram expositionẽ confirmat,
refectionem enim ægrotantis intendit, materiæq. morbificæ reliquias respicit, quæ sæpè ob
tenacitatem, aut ægroti debilitatem intus relinquuntur, quod quidem omnibus pleuriticis
euenire potest. Nec rationabile est Hipp. morbi acutissimi, & grauissimi curationem tacuis-
se, pleuritidis sanguineæ inquam. Quid vero iudicato morbo faciendum, indicasse.

Vers. 341. Si verò ex eo, quod in pulmonem effusum est, pus non educatur.

Hic est idem affectus, de quo superiori libro actum est sect. 2. v. 294. & ideò eadem curatio
ambobus accommodatur, quamuis in causa antecedente aliquo modo differant. Docet enim
Hipp. qua ratione tractandi sint illi, qui ex pulmone suppurati facti sunt, postquam pus à pul-
monibus in pectoris cauitatem descendit. In priori tamen libro loquebatur de suppuratione E
peripneumoniam consequente, propter materiam in pulmonibus derelictam excreationis
defectu, hic autem de suppuratione tractatur, quæ in pulmone quidem, velut præcedens,
sedem habet, eius tamen materia à latere ad pulmones transmissa, quæ ob aliquam causam
tempore congruo expurgari non potuit, loquebatur enim de curatione, quæ pleuriticis con-
uenit, quando soluta inflammatione lateris, materiaque ad pulmones transmissa, nec spontè,
nec artis beneficio expurgari potuit, sed in ipsis collecta, in pus tandem conuertitur, indè
verò in pectoris cauitatem descendens, manus operatione eget, ex quibus notandum, ex
pleuritide suppuratos duplici modo fieri; primò quando materia in latere, vbi viget inflam-

matio,

A matio, suppuratur, ruptoque abscessu, pus in pectoris cauitatem descendit, & de hac tractauit lib. 1. de Morb. vers. 235. Altero modo ex pleuritide suppurati fiunt: quando post indicationem materia à latere ad pulmones transmissa, in ipsis pulmonibus suppuratur, pusque inde in thoracis cauitatem delapsum suppuratum hominem facit, & de hac in hoc loco tractatur, Mar.n.11. qua quidem distinctione ignorata auctoris mentem assequi, locaque diuersa inuicem conciliare, est impossibile.

Vers. 394. Ptisana hemina congio aqua affuso. Mar.n.29.

Per ptisanam, hoc in loco intelligimus hordeum pisum, & cortice mundatum, ex quo ptisanæ sorbitio conficitur. Vndè præsens potio erit, aqua hordei à nostris appellata, ex hordeo decorticato parata, quia fortasse aqua hordei, cuius mentionem fecit superius, ex integro parabatur, aristis tantummodo ablatis. Notanda est quantitas hordei aquæ incoquendæ, quæ iuxta vulgatam ponderum Græcorum computationem, erit vncia hordei pro qualibet
B libra aquæ.

Vers. 398. Vuarum passarum exemptis vinaceis heminam, &c. Mar.n.29.

Si vinacea ex passis vuis detrahuntur, vt earum adstrictio, & austeritas auferatur, nescio cur nobis fingere debemus, Hipp. hoc in loco probare austeras, non communes, præsertim, cum de austeris vuis passis nullibi fiat mentio? & certè nisi dulcium respectu tales dicantur, nunquam austeras degustaui passas, licet vinum ex iisdem vuis paratum austerum euadat, quia austeritas in vino à vinaceis prouenit, si diutius cum musto bullire permittantur, quod in passis non contingit. sed esto passas austeras inueniri: hæc non modo dulcibus temperatiores non erunt, quemadmodum credidit Salius; sed illis calidiores. Vinum enim austerum dulci calidius esse, docet experiētia, eodē met Hipp. attestante lib. 2. de Diæta v. 247. At verò (inquit) Mar.n.13. alba austera calefaciunt, magisq; vrinam mouent, quam aluum. Sed fortasse dum dixit austera,
C acida intellexit Salius, quæ ex vua sint confecta, naturalem, & perfectam maturitatem nondum consecuta. Verum nimis superstitiosum est, passarum caliditatē formidare, quæ ab aquæ frigiditate corrigi potest: si Hipp. eam non timuit, quam & mel, & fauum, & cuminū, & vinū Thasium vetus habere, notum est, quando ex his potiones in eundem finem parare nos docet.

Vers. 414. Vinum Thasium vetus. Mar.n.29.17

Vinum Thasium vinosū, & admodum potens esse, multa persuadent, & primo, quia in hac potione adeò exigua vini quantitas imponitur, vt si aquosum esset (vt credidit Salius) nihil sensibile aquæ impartiretur: secundo, quia vina aquosa citò acescunt, nec diù perdurare possunt, & Hipp. antiquū probat: tertio, quia ad longissimas regiones transportabatur, & nomine insigne erat, quæ vinum generosum fuisse attestantur. Addo solum, in quo nascebatur, insulam esse, quæ ob maris ambitum, continenti calidior esse consueuit. Præterquam quod ra-
D tione longitudinis astronomicæ, regio calida potius, quam frigida dicenda est, est enim sub longit. g. 41. m. 50. si Ptolomeo credimus, regioni, vbi phalernum nascebatur, omninò conueniens. Quod si Gal. Thasum insulā, ventis aquilonaribus expositam esse ait, non tamen ex hoc inferri debet, vina generosa non producere, si & ratione climatis, & ratione situs inter calidas regiones adnumeratur. His rationibus Plinij testimonium addatur, qui lib. Nat. Hist. 14. cap. 7. de vino Thasio hæc ait: In summa gloria post Homerica illa, de quibus suprà diximus, fuere Thasium, Chiumque, ex quibus patet, vinum Thasium vetus generosissimum fuisse: ità, vt exigua eius portio aquæ admixta vehiculi loco inseruiat, nè diutius in hyppocondrijs moram trahens, in bilem conuertatur, aut aliquod maius malum inferat.

Vers. 419. Mala odorata dulcia contundito, & aqua macerato, & aquam bibendam dato. Mar.n.29 20

E Mala dulcia, & odorata probat, non acida, quia cum hæc frigidioris sint naturæ, aquæ frigiditatem, non adeò corrigere possent, præterquam quod, hæc non ità naturæ amica existunt, quemadmodum dulcia, & odorata; vinosis pariter hæc præferuntur, quæ saporem medium inter dulce, & acidum habent (talē enim esse saporē vinosum, docuit Diosc. c. de malis punic.) hæc. n. vini instar caput tentant, vndè quia potionē in notabili quātitate ingrediūtur, hac facultate nō parū lędere possent. Dulcia igitur, & odorata sunt eligēda, quippè quæ odorē, & saporē gratū aquæ præstant, vt ęgrotantibus iucunda fiat. Huiusmodi potiones æmulantes recētiores aquā ex amarenis conficiunt, cuius potu ægris febrientibus, absq; vllo incōmodo satisfacimus.

Mar.n.22. *Verſ. 421. Quod ſi morbus regius inſuper corripiat, vuæ paſſa alba, &c.*

Rectè dixit ſuperueniat, non ſuccedat, quia quando cauſoni morbus regius ſuccedit cauſone iudicato, copioſo potu non amplius egemus, ſed tantummodo, quotieſcunq. perſeuerante cauſone, morbus regius ſuperuenit. Notandum verò in hac potione diureticis, cnicum admiſceri, qui purgatorius eſt, non vt in diuerſum trahat, ſed vt diureticorum virtus augeatur, aliàs enim adnotauimus, vt 2. de Morb. ſect. 2. verſ. 214. purgantia diureticis impoſita, horum facultatem mirumin modum augere. A

Mar.n.23. *Verſ. 428. Omnia verò, per noctem ſub dio expoſita, dabis febrienti.*

Has potiones ſub dio exponit hoc in loco Hipp. non modò (quod alibi 2. de Morbis adnotauimus) vt tenuiores, & puriores reddantur; ſed vt frigidiores quoquè actuali frigiditate euadant. Verum quia intenſa frigiditas hæc admodum infenſa eſt ijs, qui aluum laxiorem ſatis habent, ideò ſubiungit: Exceptis ijs, quibus alui immodicè fluunt. Superius enim aquam ex malis cydoneis paratam probauerat, ſi aluus ſoluta fuerit, quo caſu eam ſub dio exponere non oportet, nè adeò frigida euadat, vt ægrotantem lædere poſſit, cum enim in fluxibus retentrix ventriculi facultas imbecillis ſit, copioſas potiones tandiù retinere non poteſt, quòuſque actualem frigiditatem, ſi intenſior fuerit, deponat. Vndè adhuc frigida ad inteſtina perueniens (quibus frigidum inimicum eſſe, propter nouitatem Hipp. determinauit lib. de Humid. vſu) ea mirumin modum lædit, nihil enim experimento magis, notum eſt etiam apud idiotas, quam actu frigidum in ventre inferiore dolores mouere, potiſſimum ijs, qui alui fluore tenentur. Sed video aliquem mihi objcere, Hipp. in ſuperpurgationibus frigida copioſa vti conſueuiſſe, idque colligitur ex hiſtoria vxoris Antimachi lib. 5. Epid. verſ. B

Mar.n.8. 128. regiſtrata, quæ aſſumpto Elaterio, ſiuè alio fortiori medicamento, nimium purgata mortua eſt, in fine enim narrationis ſubiungit Hipp. Videbatur viuere potuiſſe, ſi aquam bibere potuiſſet, ac ſtatim euomere, priuſquam deglutiſſet. Huic reſpondeo dupliciter, primò quia non erat intentio Hipp. eam dare actu frigidam, quemadmodum in hoc caſu; & quia frigiditatis nulla fit mentio, ſignum, talem exiberi voluiſſe, qualis eo tempore reperitur, non arte refrigeratam. Secundo, quia ſupponit, eam ſtatim, ac potata eſt, euomi, priuſquam ad inteſtina deſcendat, vt nihil incommodi ijs afferre queat. C

De Morbis Lib. IV.

Mar.n.8. *Verſ. 93. Quod aliàs biliosum eſt & leue.*

Ex hoc loco colligi poſſe videtur alimenta, quę facilè concoquuntur própte etiam in bilem verti, neque id ratione caret, cum enim bilis nihil ſit, quam ſanguis tenuior, vlteriorem concoctionem adeptus, certum eſt, quæ facilè concoquuntur, tenuiora eſſe: vndè non ſolum propter ſucci tenuitatem, in tenuiorem ſuccum, vt eſt bilis, facilè tranſeunt, ſed etiam, quia cum citò concoquantur, calore in ea vlterius agente; quo tempore duriores cibi conuenientem coctionem acquirunt, hi tenuiores percocti in bilem tranſmutantur. Quæ omnia cum non ignoraret Hipp. ideò peccante bile, alimenta in ſuo genere paulo duriora eligere ſolitus fuit, vt milium, & piſces cartilaginoſos. Pituita verò dominante leues cibos probat, vt D

Mar.n.56. expreſſis verbis manifeſtauit; lib. de Inter. Affect. ſect. 3. verſ. 327. in curatione coxendici morbi à pituita.

Mar.n.8. *Verſ. 97. Hepar, quod pueri conuocant.*

Non pueros modo, ſed etiam medicos noſtri temporis nomine inſignes, in hoc eodem deceptos noui, qui hepatis dolores ex bile prouenientes, quales ſunt, de quibus hic tractatur, tanquam ad ventriculum ſpectantes, calidis curare vſque ad ægri interitum deſiſtere non poſſunt, erroris autem occaſionem præbet ſitus, qui (quoniam hepar ſecundum lobum ſuperiorem ventriculo ſuperpoſitum eſt) vtriuſque viſceris vnus; & idem eſt, ità vt partis affectæ cognitio ex loci inſpectione haberi non poſſit; probabile tamen eſt, dolores ad ventriculi regionem ſub coſtis affligentes, ſi in anteriori tantum parte conſiſtunt, ad hepar potius, quam ad ventriculum pertinere, quandoquidem dolores ventriculi, modò anteriores partes, modò poſteriores, modò latera vtrinque, & aliquando cinguli inſtar prædictas omnes partes ſimul infeſtare ſolent, idque ſæpius in praxi ipſemet obſeruaui, & ratio eſt, quia ventriculi capacitas E

latè

A latè ad partes præfatas se extendit, ità vt humores in ea contenti, modo hàs, modo illas partes inuadant.

Vers. 143. Si non ab ipso egressus fuerit. Mar.n.10.

Ex hoc loco quatuor à natura destinatas vias esse pro sanguinis copia expurganda, colligimus. Prima per vesicam, vndè sanguinis mictus, secunda per aluum, hincque dyssenteria oritur sanguinolenta, tertia pariter ad ventrem spectat, & per venas ad podicem terminantes expurgatur, & postrema tandem fit per nares, vndè narium hæmorrhagia prouenit. Harum autem priores duæ sanguinem educunt, nondum per vniuersum corpus distributum, ab hepate enim, aut vicinis partibus immediatè euacuant. Ad quod alludens Hipp. inquit, si non ab ipso egressus fuerit, reliquo humori (qui scilicet per totũ corpus distributus est) admixtus, dolorem corpori inducit. Duæ autem posteriores sanguinem in venoso genere peccantem B educunt, quod nobis significauit Hipp. sermo dicentis. Verum temporis progressu distribuitur ab ipso ad ventriculum, aut ad nares, quæ ipsum foras excolant, ex quibus etiam colligimus, venas ad podicem tendentes ramos esse venæ magnæ, alioquì sanguis in toto abundans per eas non educeretur.

Vers. 221. Postquam comedit, & bibit, & humor ad corpus peruenit, &c. Mar.n.16.

Naturales ingestorum progressus, eorumque excretiones hoc loco describit Hipp. indicans, quo temporis spatio assumpta edulia totum circuitum in corpore expleant, concluditq; tenue excrementum tertio quoque die, crassum verò, altero tantummodo excerni, quæ quidem sententia, quia aliquid obscuritatis habet, eam sic explicare oportet. Alimentũ ingestum prima die cõcoquitur in ventre, vbi per totam diem moratur, quousque per corpus distribuatur, idque euenit secunda die, quo quidem tempore eius pars tenuior, & ad corpus & ad pro- C prios fontes demandatur, crassior verò ad infernam aluum descendens abscedit, & excernitur foras. Adueniente verò tenuiori succo ad corpus, & ad fontes, alius humor ibi contentus, à præassumptisq. cibis, & potibus genitus, iam attenuatus, & perfectè elaboratus, partim in corporis nutrimentum absumitur (quamuis de hoc non faciat mentionem Hipp. quippè qui de humoribus tantummodo morbum efficientibus tractare intendit) partim ad ventriculum remeat, dum humor, qui eum expulit, attenuatur, & concoquitur, qui quidem, & ipse à nouo humore die tertia superueniente impulsus, eodem modo ad ventrem remeat, vsus autem huius humoris est, vt cibis recenter ingestis permisceatur, eosque diluat, vt coctioni faciliores reddantur. Interim verò dum hæc concoctio in ventriculo perficitur, humor, qui à corpore remeauit, tanquã excrementũ inutile excernitur, partim cum stercore, partim per vias vrinæ, & hic est progressus coctionis alimentorũ, cuius tenue tertia die ab alimento ingesto excerni- D tur; crassius verò, secunda die. Animaduertendum verò Hipp. totum circuitũ nutritionis mensurare dierum numero, non horæ eius respectu, in qua cibi assumuntur; eo quod hæc cõsiderat in gratia humorũ, siuè excrementorũ, à quibus morbi dependent. Qui quidem humores, quia peculiari quadam virtute motum vniuersi sequuntur, qui die, ac nocte absoluitur, ideò euenit, vt humores iuxtà diei, ac noctis vicissitudinem producantur; & varijs alterationibus subijciantur, constat enim, singulos humores particularibus diei horis moueri, & augeri in corpore, vt matutino tempore sanguis: bilis in meridie, vesperi melancolia, ac nocte pituita, idque perpetuum est, quamuis cibi, ex quibus generantur, diuersis horis assumantur. Hunc igitur humorum motum respiciens Hipp. eorundem generationem, excrementorumq. excretionem per diurna tempora, neglectis horis computari voluit. Notandum verò per humorem, quem à toto corpore, & à fontibus ad ventrem remeare dixit, nihil aliud intelligere, quam E humorem aquosum, qui solidarum partium nutritioni ineptus fuit, postquam vehiculi munere functus est, eo autem vtitur natura ad solidos cibos diluendos potissimum, vt coctioni aptiores fiant. Cum enim corpus ex ventriculo, quod magis attenuatum est, trahat: in fine coctionis residuum cibi siccius redditum, coctioni, quæ elixationi respondet, ineptum fieret: nisi ab hac humiditate irrigaretur continuò. Hic est ergò humor de quo ità loquitur Hipp. (iuxtà germanam interpretationem Græci contextus, à quo nonnihil recessit Cornar.) Alter autem coctus à caliditate diffunditur, & tenuis fiens postera die ad ventrem accedit, per omne tempus à recenti expulsus. Eiusdem humoris est saliua à ventriculo ad fauces, vi glandularum attracta, & adseruata ad vsum masticationis, & sermonis, residuum verò ventrem inferiorem

continuò irrorat, & humectat, quæ causa est, cur quamplures hominum solidis, & siccis cibis vtentes, & sæpè ab omni potione abstinentes, optimam tamen coctionem operantur. Huius humoris vbertate, ventrem humidi promptuarium dixit Hipp. & ita dispositum, vt det omnibus, & accipiat ab omnibus iuxtà maris facultatem lib. 1. de Diæta vers. 171. & hic est tandem ille humor, quem tertia die excerni voluit. Nam prima in ventre concoquitur (sub hac coctione comprehenditur ea, quæ fit in hepate :) Secunda peruenit ad fontes, & ad corpus : vbi fit nutritio, & ad fontes, vbi pro necessitatibus adseruatur. Dieque tertia remeat ad ventrem, indeque excernitur foras. Expellitur verò tunc è corpore, non amplius ad corpus, & ad fontes peruenit; quia per tot coctiones acrior effectus, naturam stimulat ad excretionem. Sed quæret quispiam, quà virtute humor iste à superueniente nouo humore expulsus remeet ad ventrem potius, quam aliò? Huic respondet Hipp. dum statuit, quatuor fontes præfatos trahere, & à corpore, & à ventriculo succos proprios, & vicissim à fontibus transmitti, & ad corpus, & ad ventriculum. Insita est enim fontibus facultas, succum illum sibi familiarem attrahendi, quarè dum præfata humiditas, aquæ naturam adhuc retinet, cuius fontem lienem constituit natura, sequitur liene mediante humiditatem hanc à corpore expulsam remeare ad ventrem: ex quibus patet, lienis vsum diuersum agnouisse Hipp. ab eo, quem ei tribuit Galenus, existimans, ea ratione factum esse, vt esset receptaculum humoris melancolici. Quæ opinio licèt communitèr recepta sit ab ijs, qui à Gal. dissentire, nefas credunt, plurimos tamen habuit aduersarios: quamuis inter se non omninò concordes, rei difficultate cogente, quarum opinionum tutior, & rationabilior ea habenda est, quam summus habuit præceptor, qui non inani ratiocinatione, sed medio sensu, confirmante ratione, doctrinam suam stabiliuit. Existimauit enim, fontem, & receptaculum aquosi humoris lienem esse, quia experientia didicerat, nullam partem ab importuno aquæ potu magis intumescere, ac lædi, quam lienem, quam statim ingestam ad se trahit, & qui lienis imbecillitate laborant, sanguinem aquosum, & tenuè habent, non crassum, & nigrum; quod ipsemet adnotauit lib. 6. epid. sect. 2. vers. 70. nulla alia quidem ratione, nisi quia malè proprio fungitur munere, quod erat, sanguinem à superflua humiditate expurgare, vndè lienosi euadunt, non melancolici, & frigido, siccoque referti succo, vt Galeni suaderet opinio: sed è contrà, sub aquosi, & hydropici frequenter, nec vtilitatem percipiunt à calidis, & humidis, sed à cõtrarijs potius: quando experientia nos docet, nihil magis prodesse lienosis, quam potus abstinentiã, siuè parcitatem, & aquæ potissimum: vsumque eorum, quæ superfluam humiditatem assumunt, aut educunt. Et licèt nigro succo lien refertus appareat, non ob id humoris melancolici fons statui debet, nam id euenit, quia eo succo nutritur. Quod quidem naturæ prouidentia factum est, quæ hoc viscus crasso, & nigro succo nutriri voluit, quò insitæ humiditatis excessus corrigeretur. Nam eadem ratione naturam imitatus Hipp. lienosis omnibus ea exhibet, quæ crassum, & siccum generant succum, v. g. panem ex duro tritico, lenticulam, suillam carnem, pisces omnes durioris carnis, & vinum nigrum: vt videre est lib. de Affect. & de Inter. affectionibus, vbi de varijs affectibus lienis ex professo tractauit, quæ omnia penitus contraria essent, si lien proprio officio malè fungens humoris melencolici cachochimiam produceret. Scio recentiorum inuentum fuisse, vt Galenum, Hipp. concilient, asserere Hipp. nomine aquæ humorem melancolicum intellexisse. Quod quidem ab Hipp. mente penitùs distare, demonstrauimus in expositione lib. de Genitura vers. 45. quo in loco rationem adduximus, cur inter quatuor humores aquam, non humorem melãcolicum quibusdam in locis enumerauerit Hipp. indicauimusque non fuisse necessarium peculiarem fontem melancolico succo statuere; quippè qui cum sanguine stabulatur, à quo non differt, nisi crassitie. Concludamus ergò, aquosum humorem, si plus iusto ingeratur, virtute lienis trahi, eoque mediante, dum valet, ad renes, & ad alnum transmitti. Similiter, qui in venis superfluus est, & adhuc aquæ formam retinet, postquam vehiculi alimenti officio functus est, ab eodem liene trahitur, indèque ventri impartitur, quo per eum coctio perficiatur, modis superius recensitis. Postquam verò secũdò ad ventrem peruenit, nõ amplius trahitur à liene, quia per tot coctiones acrior effectus aquæ formam non retinet: sed vrinæ potius; vndè renes propria facultate illum ad se trahunt. Ex quo patet duplicem esse materiam vrinæ in homine sano, alteram quidem, humorem superfluum ex cibis, & potibus in ventriculum ingestis: alteram verò, serositatem refluentem à corpore: à carnibus inquam, ad venas post absolu-

Margin notes: Mar. 2. 12. — Vsus lienis ex mente Hipp. — Letters A, B, C, D, E in right margin.

A absolutam alimenti distributionem, nutritionemque, de quibus mentionem fecit Hipp. lib. 6. epidem. sect. 5. vers. 20. nosque in eius loci enarratione eius naturam explicauimus sufficienter. Quod verò hoc in loco subiungit Hipp. vers. 232. portionem illam humoris, quæ ad corpus, & ad fontes peruenit, tertia die vnà cum stercore, & vrina excerni, copia sibi ipsi æquali, eiusdem naturæ, & æqualis ponderis: plurimum videtur habere difficultatis, si enim pars eiusdem humoris in corpore manet (vt ipsemet Hippocrates testatur) nec totus excernitur foras, & modo pars maior, modo minor retinetur pro diuersitate temporis, & dispositionis corporis, humorem illum absumentis, quomodo quod excernitur sibi ipsi æquale est, consimile, & æquilibre? Vult inferre Hipp. in homine sano, & in victu minimè delinquente, aluí, & vesicæ excrementa non qualitate modò, sed etiam pondere, & mole perpetuò respondere ingestis, verum quia pars humoris tenuis non semper eodem modo procedit, quandoquidem, vt ait Mar. n. 16.
B Hipp. aliquando cum recenti cibo ad corporis nutritionem fertur: aliquando in ventre putrescens stercori admiscetur, ideò non semper excrementorum copia ingestis respondere potest, maior enim eorumdem copia erit, quando dictus humor in ventre graueolens factus cum excrementis admiscetur, quam vbi ad ventris coctionem adiuuandam vnà cum recenti cibo demandatur. His respondet Hipp. semper excrementa ingestis respondere, quia etiam si aliquando maior eorum copia producatur, aliquando minor iuxtà relatam rationem, attamen, quia eorum excretio non fit nisi recentis impulsu, ideò si materia impellens erit pauca, pauca etiam erit excretio, sin multa, & copiosa quoque excretio erit. Rem hanc ità exemplo declaro, sit vas aliquod plenum, quatuor librarum humoris capax, cui fistula accommodetur, per quam nouus humor ingrediens priorem expellendo educat, si igitur per fistulam libra humoris vas ingrediatur, etiamsi quatuor humoris libras contineat, vnam tamen tan-
C tummodo expellet, si duæ ingrediantur, duas expellet. Pari ratione, si humor tenuis, qui cum cibis ad fontes, & ad corpus fertur, copiosus fuerit, his pariter à fontibus maiorem copiam humoris ad ventriculum expellet, qui excrementis admixtus è corpore educetur, sicque quò maior erit copia humoris ad fontes, & ad corpus, vnà cum cibis procedentis, eò etiam maior erit copia illius, qui à fontibus ad ventrem expelletur, ità vt quod deficit excrementis, propterea quod eius plurimum ad fontes demandatur, supplet copia illius, quod à fontibus ad ventrem expellitur. Vndè constat, qua ratione in sano homine excrementa ingestis proportione semper respondent.

Sectio II.

D *Vers. 223. Consentiunt enim corpus, & ventriculus.*

Hoc additum est ab Hipp. quia supponit, lac, vt ipsemet docuit libro de Nat. Pueri vers. 250. ex pinguissimo, & dulcissimo generari, quod cibis, & potibus inest, quia ergò hac opinione recepta, aliquis credere potuisset, ad lactis puritatem, aut impuritatem nihil corporis dispositionem præstare, eò quod lac affectionem ventriculi tantummodo sequatur, vt hanc opinionem tollat, subiunxit, Consentiunt enim corpus, & ventriculus, ità vt altero affecto, alterum illius affectionis incommoda persentire necesse sit, quarè corpore malè affecto lac, sanum generari est impossibile, etiam si ventriculus proprio affectu non laboret. Mar. n. 28. Mar. n. 21.

Liber de Affectionibus.

E
PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Ex his, quæ in huius libri exordio continentur, patet, hoc opus conscripsisse Hipp. in gratiam eorum, qui cum medici non sint, Medico tamen egere possint, in quo ea tractantur, quæ eum ignorare, non oportet, qui Medici curationi se tradiderit, vt quæ ab eo dicuntur, adhibeanturq. rectè iudicare possit, & quia cum idiotis sermo habetur, quibus artem exactam callere non est necesse, ideò obscura, & difficilia omittens, quæ eorum capacitati accommodantur, docet tantummodo, ex quibus tria contrà vulgarem opinionem elicio. Primum Hippocratem in suis libris obscuritatem non affectasse, nec artem sub arcanis contineri voluisse,

iuisse, quādo non medicis modò, sed etiam idiotis medicinam cōmunicauit. Colligo secūdò plurimum conducere idiotas, medicinæ non omninò ignaros esse, quandoquidem cēset Hipp. vulgares homines de medico iudicium ferre posse, non ęgrotanti modò, sed etiam artis dignitati haud parū referre. Causas enim adducens libro de Arte à principio, cur medicina omniū artium preclarissima eò deuenerit, vt omnium vilissima censeatur, duas potissimas statuit. Alteram medicorum inscitiam, vulgi ruditatem alterā, quod tales ignaros homines pro medicis iudicat, & habet; vt ergò ex hac parte, medicinæ dignitati consuleret, hunc librum edidit, à quo edocti viri idiotæ, peritos medicos ab imperitis distinguere possint, & ars medica à fortunæ arbitrio vindicetur. Tertio, & postremò colligo: ægrotantem non modò, qui medicus sit; sed etiam idiotam, non adeò curantis medici arbitrio se ipsum subijcere debere, vt nihil eorum, quæ in propriam salutem administrantur, scire velle profiteatur. Medicus enim in medendo cautior procedet, si omnia eius opera diligenter obseruari, cognouerit. B

Mar.n.1. *Vers.* 15. *Oportet autem circa hæc idiotam nosse, &c.*

Medicina duabus partibus constat, altera quæ dicit, & imperat ea, quæ circa ægrotos sunt administranda: altera, quæ manu operatur. Hanc chyrurgiam, Physicam illam communitèr appellant. Chirurgia, quia in actione consistit, ideò idiotis non conuenit: vndè Hipp. ait: Oportet autem circa hæc, idiotam nosse, quæ par est nosse idiotam, quæ verò artifices, & qui manu operantur (id enim significat græca vox χειροτέχνας) nosse par est, ea etiam adhibere, & tractare; hoc est operatoribus hæc dimittere. Quousque verò idiotarum cognitio procedere debeat, exponit; virum idiotam (subiungens) intelligentiam habere posse, non modo eorum, quæ dicuntur, & quæ ad priorem medicinæ partem spectare diximus, sed etiam eorum, quæ fiunt, ità vt possit idiota scire, quomodo, & quando manu operandum sit, & quando desistendum, idque, quoniàm manus operatio, non doctrina modo, sed exercitatione etiam eget. Ex quo patet, eam medicinæ partem, quam medici recentiores sibi ipsis propriam fecerunt, manus operatione, vt indecora, reiecta, non vlteriùs procedere, quàm eam, quam idiotis permisit Hipp. C

Mar.n.2. *Vers.* 21. *Si verò non liberetur, purgandum est caput à pituita.*

Etsi, vt innumeris Hipp. locis constat, per capitis purgationem eam intelligamus, quæ fit medicamentis naribus appositis; non desunt tamen viri etiam nomine insignes, qui talem purgationem pharmaco purgante per os exhibito in Hipp. doctrina fieri contendunt, propriā opinionem præsenti sententia confirmantes, si enim inquiunt, sternutatione facta, & mucis, ac pituita per nares excretis, perseuerante dolore iubet Hipp. caput à pituita purgari, certum est per regionē diuersam hanc purgationē tentari voluisse, quæ alia esse non potest, quàm quę fit pharmaco per os exhibito. His igitur ità sentientibus hæc satisfacere posse existimo. Adeò clarum est in Hipp. doctrina (quod à princip. dicebamus) capitis purgationē medicamētis naribus applicatis tantùmodò fieri, vt in hoc confirmando tempus terere, vanum sit. Præsens verò sententia in hunc sensum recipienda est. Sternutatoria etiam si mucos, & pituitam narium meatibus inexistentem educant, capitis tamen purgatoria dici non possunt, quia non attrahendo, vt pharmaca verè purgantia solent, sed irritando facultatem expultricem, humores quoscunque in ductibus consistentes, euacuant, errhina enim vocata, sunt quibus peculiarem humorem à capite educere solet Hipp. quia ex medicamentis conficiuntur, quæ naturali proprietate peculiarem humorem trahunt, nec id mirum esse debet recentioribus, nam præter alia loca, in quibus hæc veritas confirmatur, eligenda scilicèt esse medicamenta, quæ electiuè à capite ducunt, id manifestè colligitur ex lib. 2. de morbis mul. vers. 178. vbi hæc habet Hipp. huic si robusta, & iuuencula fuerit, & alia apparuerint ab initio, pharmacum sursum, & deorsum purgans exhibeto, & caput purgato, si pituitosa est, per ea, quæ pituitam purgant, si biliosa, per ea, quæ bilem, & lib. 2. de Morbis hæc ait, & siquidem saliua ad os prodierit multa, ac salsuginosa, ad nares apponito quid, quod bilem non ducat. In præsenti igitur casu Hipp. à leuioribus incipiens, primò morbum soluere tentat sternutatorijs, quæ mucos, & pituitam in proximioribus ductibus existentia, educant, à quibus nisi morbus remittatur, purgantibus à totó capite vtendum esse iubet, errhinis scilicèt electiuè purgantibus. D E

Mar.n.11. (margin, beside "...quæ electiuè à capite ducunt")

Mar.n.2. *Vers.* 24. *Si verò aliàs, atque aliàs dolor, & vertigo in caput inciderit, &c.*

Frequentes doloris, & vertiginis permutationes, materiam doloris per venas capitis vagari,

A gari, indicant, ità vt modò partes cerebri interiores, vndè oritur vertigo, modò exteriores peruadat, & indè capitis dolor contingit, quo supposito, curatio summa cum ratione sanguinis missione absoluenda est, à qua Hipp. in capitis dolore abstinere consueuisse, quando materia à sanguine diuersa est, iam superius lib. 3. de Morbis vers. 14. adnotauimus.

Vers. 28. Aut venas in circuitu inurere. Mar.n.2.

Quid sit venas circulariter, aut in circuitu inurere, me ignorare, fateor, nisi intelligamus omnium venarum vstionem, quæ sunt in circuitu capitis, vbi capilli terminantur, vel circum circa aliam quamuis particulam, quæ dolore afficiatur, facta enim omnium dictarum venarum vstione, fluxio, quæ per venas fertur, cicatrice obducta intercipitur, omnes verò inurendas iubet, quæ à partibus inferioribus ascendentes humores, per capitis cutem distribuunt, & in cerebri membranas, futuras capitis ingredientes, dispergantur, ità enim fluxu humorum B intercepto, dolorem sedari necesse est. Quæ quidem vstio maximam similitudinem habet cũ sectione sincipitis, quam posteriores Græci Perscyphilum appellarunt, de qua Paulus Aegineta lib. 6. cap. 7. cuius præsidij rationem, ad finem narrationis afferens, inquit. Nam cutis crassiuscula, cicatrice densata, & occlusa vasorum ora, per initia pituitæ impetum in oculos deferri prohibet.

Vers. 31. Si verò omisso principio, ad finem iam vergente morbo, &c. Mar.n.2.

Tria tempora in morbis distinguenda cognouit Hipp. principium, statum, atque declinationem. Sub principio augumentum comprehendit, vt ex aph. 29. sect. 2. colligitur, inquit enim, in principijs, si quid videtur mouendum, moue, dum verò morbi consistunt, melius est quiescere, circa initia enim, & fines omnia imbecilliora, circa vigores verò fortiora. Horum trium temporum pro purgatione, alijsque generosis remedijs administrandis, principium C aptissimum esse, docet hoc loco, hocq. maximè attendendum monet, vt quibus opus habeat æger sciamus, & quales à principio purgare expediat. si enim (subiungit Hipp.) omisso principio ad finem iam vergente morbo, medicamentum exhibueris in delassato iam corpore, forte quiddam præbere veritus, periculum est, ne magis delinquas, quam successum consequaris. Quasi dicat, si principium elabi permiseris, cum in morbi vigore purgatio nullo modo tentanda sit, necesse erit eo transacto, & ad finem tendente morbo illam administrare, quo tempore, cum vires sint à morbo debilitatæ, medicamentum morbo par exhibere veritus, debiliori propinato; periculum est, vt plus lædas, humores agitando, aut tenuiorem eorum tantummodo partem educendo, quam quid vtilitatis afferas. Quòd quidem adnotare vellem recentiores medicos plerosque, qui hoc timore, leuioribus pharmacis vtuntur vbique, quandoquidem satius esse, ex hoc dicto colligimus, penitus abstinere, quàm morbo impar medicamentum dare. In huius confirmationem, vide ea, quæ lib. de locis in hom. vers. 9. sect. 2. D adnotauimus. Quid huic sententiæ respondeant illi, qui purgationem à principio damnare Hipp. contendunt, audirem libenter.

Vers. 36. Sin minus, optimum omnium pharmacum fuerit, quod, &c. Mar.n.3.

Manifesta apparet contradictio circa curationem doloris aurium: lib. enim de locis in hom. vers. 200. de purgatione in hoc morbo tractans inquit: & medicamentum potandum præbe, Mar.n.20. quod secessum deorsum faciat: sursum autem non, quandoquidem vomitus non auxiliatur. Hoc autem in loco de eodem affectu aurium tractans, omnium pharmacorum optimum esse ait, quid in potu exhibitũ sursum vomitu pituitam purgat. Huius autem curationis diuersitas à natura humoris morbum efficientis omninò dependet. Si enim calidus, & tenuis fuerit, vomitus non conducit: quia cum huiusmodi humor in partibus inferioribus sedem habeat, vbi E generatur. v. g. in hepate, à quo ad caput ascendit, vomitu inducto eiusdem ascensus facilitatur, vndè ad partes superiores maiori impetu fertur, his accedit eiusdem leuitas, cuius natura est sursum ferri magis, quàm deorsum. E contrà verò materia frigida existente; quia hæc in partibus superioribus sedem habet, purgationi per inferiora non facilè cedit, nimis enim remota est via, per quam expurgatur, qua ratione sect. 4. aph. 18. statutum est, dolores suprà septum transuersum existentes, qui purgatione egent, per superiorem purgandum significare: qui vero infrà, deorsum. Materia igitur frigida, & pituitosa in cerebro peccante, vomitus præferendus est, nec timenda est ex vomitus violentia capitis repletio; quia cum materia sit crassa, non facilè ad superiora eleuatur. Hæc igitur considerans Hipp. lib. de loc. in hom.

facto

facto de humoris peccantis natura periculo, per medicaméta calida auribus imposita, mate- A
riamq. calidam esse, certior factus, damnauit vomitum: purgationemq. per inferiora facien-
dam iussit. Hoc autem in loco, quia pituitam peccare supponit, vomitum magis probat, vt
non satis admiranda veniat Hipp. diligentia, qui omnia necessaria adeò ingeniosè distinxit
contrà recentiorum incuriam, qui nec humoris peccantis, nec læsæ partis rationem haben-
tes, purgationes perpetuò per inferiora moliuntur.

Mar.n.6. *Vers. 55. Si in nare polypus nascatur, &c.*

Græca lectio apertior est, quàm latina conuersio Cornarij. Eam igitur hoc pacto verte-
rem. Si in nare polypus nascatur, velut caput polypodis respiratione ventilatur, & in obli-
quum è naribus dependens, intumescit, &c. dignotionem enim tradit polypi, qui in naribus
generatur, & inquit: quoddam velut caput polypi piscis per respirationem è naribus factam,
ventilatur, hoc est, spiritu è naribus egrediente, & ingrediente commouetur; ità vt in spi- B
ritus emissione polypus è naribus egrediatur, intumescatq. in inspiratione autem detume-
scens ferè delitescat. Adnotauit etiam in egressu è naso, non rectà descendere; sed in obli-
quum: idque euenit, quia ad latus alligatus est, & ideò versus partem inclinat magis, ad quam
est alligatus.

Mar.n.8. *Vers. 63. Pleuritis. In pleuritide febris detinet, & lateris dolor, &c.*

Quia, vt in exordio libri adnotauimus, hæc idiotis compendiosè tradita sunt, ideò in tra-
ctandis morbis exactam doctrinam non est professus: ijs tantummodo insistens, quæ morbo-
rum communi curationi conueniunt, quod sicuti in quamplurimis morbis manifestatur, ità in
pleuritidis tractatione, quam hoc loco instituit, omninò apparet, signa enim recenset, quæ
omnibus ferè pleuriticis conueniunt, curationemq. omnibus accommodatam instituit, varias
eorum distinctiones, de quibus alibi actum est, consilio omittens. Quam normam secuti C
posteriores, hanc materiam satis imperfectè tradiderunt.

Mar.n.8. *Vers. 71. Quum autem pus purgari inceperit, &c.*

Mar.n.23. Hæc est eadem sententia, quàm lib. 3. de Morbis vers. 303. his verbis adnotauit. Et quum
iudicationes sunt, dolentes locos humidis fomentis tepefacito, & oleo illinito, & quamuis id
fieri à principio, & priusquam sputum procedere incipiat, manifestè prohibeat, non tamen
hoc aduersatur ei, quod 2. Acutorum text. 1. determinatum est, vbi statim fomentis vtendum
esse, nos docuit. Nam aliud est, doloris gratia fomentis tentare dissoluere, vt ibi loquebatur
Hipp. aliud, hæc eadem ad humectandum apponere. Quandoquidem etiam loco citato 2.
Acutorum, fomentorum vsum à principio damnare intendit, quotiescunq. ex eorum vsu do-
lor non sedatur, subiungit enim. Quod si dolor ad calefactoria non soluatur, non multo tem-
pore calefacere oportet: resiccat enim hoc pulmonem, & suppurationem facit. Quarè fo- D
mentis vtendum non est; priusquam sputum aliqua ex parte concoctum appareat, quod pu-
ris nomine hoc in loco designare voluit Hipp. nisi à principio quispiam ijs, tentandi gratia,
vti velit. His hunc in modum explicatis patet, quàm sibi ipsi conueniens sit horum omnium
librorum doctrina; si vera mens auctoris percipiatur. Detegiturq. error vulgarium medico-
rum; qui statim à principio pleuritidis fomenta vulgari quadam consuetudine adhibentes;
ab his desistere nesciunt, etiamsi dolores ab eorum vsu non remittantur, nec sputum facilius
indè procedat, imò ad fortiora transeuntes, & linimenta, & cataplasmata adhibentes calidio-
ra, & sicciora; sputum in dies siccius in ægri perniciem reddunt.

Mar.n.8. *Vers. 77 Porrò iudicari in morbis est, quum morbi, aut augescunt, &c.*

Non est, cur de hac voce iudicari, quid importet apud Hipp. cõtendamus: quando ipsemet
eius significationem hoc in loco manifestauit, inquit enim, morbos tunc iudicari, quum, aut E
augescunt, aut marcescunt, aut in alium morbum transeunt, aut cessant. Animaduerten-
dum est autem, per verbum augescunt, non intelligere Hipp. augumentum propriè dictum,
vnum ex quatuor morbi temporibus, per quæ omnes morbi communiter procedunt, sed
morbi exacerbationem particularem, per quam morbi conditio plurimum immutatur, v.g.
si ex salutari periculosus fiat, & ex benigno malignam naturã acquirat, sicuti vice versa, mar-
cescere morbum intelligit, quando eius sæuitia tollitur, & ex læthali salutaris, aut ex acuto
lenis euadit. In quam significationem eo vsus est 2. Epidem. vers. 34. vbi inquit. Quæ ad
melius iudicant, non statim appareant. Quid verò per morbi transmutationem intelligat, &

quod

A quod hæc quoque iudicatio dici soleat, satis in Hippocr. doctrina perspicuum est; quemadmodum etiam vox, desinunt, quæ morbi totalem ablationem importat, duplicemque exitum comprehendit: quando alij morbi ad salutem, alij ad mortem terminantur: quibus significationibus, verbum iudicari apud Hippocr. recipitur, vt alibi à nobis adnotatum fuit.

Vers. 91. Phrenitis vbi apprehenderit, &c. Mar.n.10.

De ea phrenitide hoc in loco tractatur, quæ ab hepatis, aut septi transuersi inflammatione ortum ducit, quod symptomata memorata in textu manifestant. Qua ratione autem hæc duo viscera phrenitidem faciant, explicauimus suprà lib. 3. de Morbis vers. 99.

Vers. 104. Febris ardens quum habuerit, &c. Mar.n.11.

In idæa exponenda huius febris ardentis, symptoma admodum terrificum recenset Hipp.
B ægrotantem scilicet extrinsecus frigidum esse, interius verò ardere: de quo ità legimus 4. aphor. 48. In febribus non intermittentibus, si externæ quidem partes frigidæ fuerint: internæ verò ardeant, & sitim habeant, læthale est. Vndè mirum cuipiam videri posset, quomodo multos indè sanari hoc in loco testatur. Pro cuius rei explicatione, & difficultatis solutione, afferendæ sunt causæ, propter quas, interioribus æstuantibus exteriora sint frigida: & vndè hæc diuersitas. Si igitur Hipp. doctrinam percurrat, obseruetque ea, quæ in ægrotantibus contingunt, inueniet tandem, prædictarum partium alterationes his modis euariare in febribus continuis, in quibus internus viget calor. Aliquando enim extrema tantum, pedes inquam, & manus, refrigerantur. Aliquando extrema totius corporis superficies tepida est solum. Quandoque frigida manifestè, & nonnunquam frigidissima. Qui quidem refrigerationum modi omnes ab vnica vniuersaliori causa dependent, à defectu scilicet sanguinis
C & spirituum in refrigeratis partibus, à quibus earum vitalis calor omninò dependet. Qui quidem defectus dupliciter euenire solet in partibus exterioribus, vel quia sanguis ipse vnà cum spiritibus exteriora destituentes, partim à febrili calore dissipati, partim ab interno æstu attracti, interiora petunt, vel quia naturæ prouidentia, maxima necessitate vrgente, eò transmittuntur, hoc in animi deliquijs, illud in inflammationibus internis manifestatur. Quotiescunque igitur in febribus continuis extremorum fit refrigeratio, vtcunque sit, alteram prædictarum causarum concurrere necesse est, aut vtramque simul, calorem nempè intertius auctum: aut sanguinis, & spirituum penuriam in partibus internis. Priorem causam, modumq; explicauit Hipp. satis appositè lib. 1. de Morbis sect. 2. vers. 250. dum rationem indicaret, propterquam exteriora in causone refrigerentur, interioribus æstuantibus, vbi hæc habet extremæ verò corporis partes, vtpotè natura siccæ resiccantur, & plurima humiditas ex ipsis Mar.n.27.
D exuritur, & si ipsas contingere velis, frigidas competies, ac siccas. Quapropter hi, qui à febre ardente corripiuntur internis quidem partibus à febre exuruntur, externis autem frigidi sunt &c. Verum quia calore in interioribus vigente non semper exteriora refrigerantur, quando id eueniat, explicare oportet. Quò igitur calor intrinsecus, auctus calorem externum ad se trahat, vndè extremorum refrigeratio sequatur, quatuor potissimum concurrunt. Et primo quidem, necesse est, calorem internum in intimis partibus, & remotis à superficie situm esse, alioqui calor ob vicinitatem externis partibus communicaretur, & ideò in causone primo ex ichore bilioso venulas exteriores occupante, de quo pertractauit Hipp. 4. Acutorum à principio, refrigeratio extremorum nulla adest: sed interiora, & exteriora æquè ardent. Secunda conditio requiritur, vt pars affecta, siuè locus, in quo intrinsecus calor viget, non sit notabilis magnitudinis, quia impossibile est calorem magnum, lateq; diffusum pro-
E ximis non communicari, vsque ad extrema. Et ideò in magnis inflammationibus magnorum viscerum, refrigeratio non fit extremorum, imò ardor maximus persentitur, vt de ea pulmonis inflammatione testatur Hipp. 3. de Morb. vers. 73. quam pulmonem præ calore tumentem appellat, narrat enim & dorsum, & pectus, & latera ardere, velut eius, qui Mar.n.7.
sedeat ad ignem. Eadem ratione, nec in pleuritide, nec in hepatis inflammatione totum viscus occupante, talis refrigeratio apparet, nisi alia causa concurrat præter calorem intrinsecus auctum, & ideò non est mirum, si quicumque hypocondriorum inflammatione cum tumore insigni laborarunt in constitutionibus lib. 1. & 3. epid. febre vehemen-

S ti de-

ti detentos fuisse, adnotauerit Hipp. Talis fuit Erasinus, Calzomenius, mulier trimestri fœtu gravida, & homo quidam. Quapropter, vt internus calor exterioribus partibus non communicetur, locum incendij in angustum coarctatum esse necesse est. Huius naturæ sunt venæ maiores intimius sitæ, distantesq. ab externa superficie. Quod cognoscens Hipp. lib. cit. de Morbis, venas à superficie sanguinem trahere dixit, & hoc modo calore interius aucto extima refrigerari. Tertiò necessè est, non modo calorem vehementem in dictis partibus cõsistere, humoribus ipsis impensius excalefactis, sed etiam putredinẽ intercedere. Nam simplex feruor, etiam maximus, & interiora occupans, caloris reuocationem nõ facit, id patet in ephimera febre ex ira, in qua licèt sanguis in venis circa cor accendatur, refrigerationem tamẽ exteriorem non facit. Quarta, & postrema conditio est, vt affectio quædã inflammatoria partes solidas occupet, quæ incendium fixum, & stabile reddat: neq. huc, & illuc cum humoribus diffluat. Aliqua igitur harum conditionum deficiente, calor interius vigens exteriorum refrigerationem per se non facit. Altera causa refrigerationis extremorum erat transmissio sanguinis, & spirituum naturæ prouidentia ad partes internas: idque euenit, quando magna fit intrinsecus spirituum dissipatio, quam, vt reparet natura, à toto corpore spiritus eò transmittit, vnà cũ sanguine; nè calor insitus ijs priuatus extinguatur omninò. Hac ratione in animi deliquijs exteriora refrigerantur, in malignis febribus, & venenis ipsis, hęc enim ob insitam facultatẽ nobis inimicam, spiritus, & humores statim corrumpunt, destruũtq. vnde nisi continuò noui sanguis, & spiritus eo transmittantur, ijs deficientibus calorem innatum extingui necessè est. Cum igitur his duabus rationibus extrema refrigerentur, modo vna, modo altera, modo vtraque cõcurrunt. Si prior tantummodo id præstet causa, quæ erat calor intrinsecus auctus, morbus quidem non vacat periculo, quia quatuor illæ conditiones recensitæ febrem ardentem constituunt, putredinemque in venis maioribus, & cordi proximis vigere cum affectione inflammatoria, ostendunt, verumtamẽ non adeò lęthalis censendus, quin multi euadant, vt ait Hipp. in præsenti contextu. Nam humor morbum constituens expelli potest, & à natura, & artis auxilio, parsq. affecta ad naturalem temperiem reduci. Si verò altera concurrat causa, quæ erat maligna corruptio sanguinis, & spirituum, casus redditur læthalis omninò: non solum defectu spirituum, in quibus caloris actio, & vita consistit; sed etiam ratione corrumpentis causæ, quæ est maligna putredo, & venenosa qualitas, quæ artis, aut naturæ conatibus rarò cedũt. Hancque causam refrigerationis extremorum in febribus respiciens aphorismorum auctor, meritò dixit læthale. An verò hanc peculiarem causam expresserit in textu, dubium est. An verò hæc, latet sub his vocibus? In febribus non intermittentibus? quatenus prior causa viget tantummodo in causone, qui ea ratione videtur excludi ab aphorismo, quia inter febres non adnumeratur: quemadmodum nec pleuritis, nec peripneumonia, nec aliæ huiusmodi affectiones, etiam si febrem acutam adiunctam habent, quæ non est ipsa morbus, sed symptoma morbi, & ideò de causone tractans Hipp. in textu ait: Causon cum habuerit, febris detinet, &c. Quarè in gratiam prognostici obseruanda erit natura febris, in quibus exteriora, siuè extrema refrigerantur: & si fuerit ardens cum linguæ siccitate, quæ deinde exasperetur, & nigrescat, non adeò malum erit, quemadmodũ in alijs febribus, & in quibus prauitatis adsunt indicia, & hæc quo ad causas refrigerationis extremorum in febribus. Quod verò ad eius differentias spectat, communiter peius est, totum corpus tepidum, aut frigidum esse, quam extrema tantum, pedes inquam, & manus, quia maiorem caloris reuocationem, aut spirituum dissipationem arguunt; nihilominus peius est refrigerari extrema spirituum defectu, quam totum corpus reuocatione caloris. Imò per febres malignas frequentius refrigerantur extrema, quam totum, contrà verò in febribus ardentibus sæpius refrigeratur totum, quam sola extrema. Refrigerationem verò grauiorem esse cæteris paribus, quam vbi tepor quidam solum persentitur, hoc est omnibus notum, quia à quacunque causa id eueniat, maiorem semper arguit, quare si frigiditas erit summa, quam marmoream dicunt, casus omninò desperatus erit, idque euenire solet, quando vtraque causa ad refrigerationem concurrit v.g. quando internum incendium, quòd exteriora refrigeret, malignam putredinem spiritus corrumpentem adiunctam habet, aut eorundem spirituum defectum, & ideò hoc symptoma proprium est eorum, qui à causone intereunt, cum ad extrema deuentum est. His explicatis pro intel-

A intelligentia Hippocratis doctrinæ, in gratiam eurationis non prætereundus est communis ferè recentiorum medicorum abusus, qui vbi in febribus continuis exteriora frigent, aut tepida sunt, statim absque vlla distinctione ad cordialia medicamenta confugiunt, epithemata, & inunctiones exterius cordi admouentes, aliaque medicamenta exhibentes, quorum virtus est apta plurimum spirituosæ substantiæ, cordis actionem roborando, producere; quæ quidem, in refrigeratione extremorum ab interno æstu, sanguinem, & spiritus ad partes interiores contrahente, tantum abest, vt quidquam auxilij præstent, vt summoperè lædant, quia si localia medicamenta respicimus, epithemata inquam, & inunctiones cordis regioni admotas, in his dupliciter peccant, primò, quia calidis actu, & potentia vtuntur, quæ, & actu, & potentia frigida esse deberent, vt patebit inferius, secundo, quia his mediantibus copiam augent spirituum in partibus internis, quæ minuenda esset. Quia dum spiritus vitales per totum corpus
B diffusi vi caliditatis ad interiora conuertuntur, ibi adeò abundant, vt suffocationis caloris immineat periculum. Hancq. spirituum abundantiam manifestant pulsus magni, & celeres, qui deficientibus ijsdem, parui, rari, & intermittentes apparent. Quarè spirituum generationi incumbere in his, nihil aliud est, quam imminens periculum suffocationis spirituum vitalium in corde, ad certam calidi innati extinctionem perducere. Quapropter spirituum vitalium generationi tunc solum incumbendum præfatis medicamentis, quando ijdem spiritus deficiunt, quod cognoscemus ex pulsu; & ideò præfata medicamenta cordialia tantummodo vsurpanda erunt in ea refrigeratione, quæ ab immodica spirituum dissipatione, aut corruptione ortum ducit, vt explicatum est superius.

Vers. 167. Huic conducit frigefactoria adhibere, & ad aluum & forinsecus ad corpus, cauendo ne inhorrescat. Mar.n.11.

C Huius febris curatio primo aspectu satis inepta apparet, & maximè, quia frigefactoria, hoc est medicamenta actu, & potentia frigida exterius admoueri iubet, quando nihil noxium magis esse videtur, vbi exteriora frigent, æstuantibus internis: frigida enim exterius adhibita (vt lib. de humid. vsu testatur Hipp. calorem interius reuocant, vnde morbus augumentum suscipit. Hoc quippe verum esse prima fronte apparet; si rem ipsam tamen intimius perscrutabimur remedium Hippocraticum longo experimento, vt credere est confirmatum, ratione minimè carere inueniemus. Nam quotiescunque biliosus humor in interioribus partibus flagrans extremorum refrigerationem facit, non autem caloris innati penuria, frigida exterius admota nihil obesse possunt, imò hæc sæpius repetita facultate refrigerandi, internis partibus, à parte post partem communicata, internum bilis feruorem extinguere possunt. Nec timenda est caloris retractio, quia hanc facit frigidum multum, & confestim adhibitum, vt ex libro
D citato de humidorum vsu colligimus: non quod paulatim admouetur, & frigiditate non intensa præditum, quale hoc casu vsurpandum esse supponit, dum horrorem caueri præcepit, qua ratione autem frigida hoc modo adhibita internum calorem extinguant, demonstrabitur in explicatione libri secundi epid. sect. 3. vers. 30. Sed præter rationes, & summi præceptoris auctoritatem, experientia ipsa eandem curationem confirmare mihi videtur. Obseruaui enim taliter affectos, quò magis calefactorijs ad naturalem statum reducere procuramus, eò impensius refrigerari. Quod præ alijs nuper cognoui in Parafrenario, (vt Romani dicunt) Sanctissimi Domini Nostri Pauli Quinti, quem ex febre ardente externis partibus summè refrigeratum, postquam astantes medicorum iussu per totum diem, & pannis laneis, & pellibus pelliceis extremè calentibus toti corpori adhibitis calefacere tentarunt, quibus absque dubio statuam marmoream calefecissent, eum tamen vesperi frigidiorem, quam antè inueni-
E mus maxima omnium admiratione. Quod tamen admirandum non erat. Quia si huiusmodi refrigeratio ex penuria humidi substantifici, & spirituum defectu prouenit, quem defectum siccitatem appellauit Hipp. lib. citato 1. de Morbis: si dum calefactorijs ad superficiem trahere, & humidum, & calorem intendimus, illum dissipantes exhaurimus, quid mirum, si corpus indè impensius refrigeretur, & si hac ratione calefactoria lædunt, eò magis suspecta erunt quæcunque plus dissipare possunt, quàm calefactoria, verbi gratia frictiones, & cucurbitulæ, quæ sunt in frequenti vsu pro curatione harum febrium. Hæc vero adnotasse non erit fortassè inutile. Quamuis non ignorem, plerosque medicorum nostri temporis adeò adstrictos esse ijs, quæ in communi sunt vsu, vt his animum adhibere, nedum possint. Cætera autē, quę ad

integram curationem ab Hipp. proponunt in textu, sicuti à veritatis fonte emanarunt: ità vt summè rationabilia administrari tutò posse, existimo. Non enim mos fuit antiquis, & Hipp. maximè, aliquod remedium tradere, quod experientia inuentum, ratio etiam ipsa non comprobauerit. A

Mar.n.11. *Vers. 111. Hic morbus fit à bile, quum mota intrà corpus firmata fuerit &c.*

Hæc est differentia inter febrem ardentem ex bile per venosum genus vagante, & eam, quæ fit, eadem in aliqua interna parte conculcata, in illa enim calor tùm interiora, tùm exteriora occupat, in hac verò externa frigent, interioribus incendio conflagrantibus, vt adnotauimus supra.

Mar.n.3. *Vers. 138. Si verò externæ partes non valdè feruidæ fuerint &c.*

Hæc febris, quam æstuosam appellari ait Hipp. non videtur differre à superiori, de qua sub titulo febris ardentis, pertractauit. In duobus enim principalioribus conueniunt, in quibus febris essentia consistit, primò enim in vtraque calor exterius remissus apparet: intrinsecus autè vehemens est. Secundò lingua in ambobus aspera est, & nigra. Verum tamen re ipsa non exigua est inter eas differentia, febris enim, quam causon appellauit, hyeme potissimum inuadit, quo tèpore bilis, ab ambientis frigiditate ad interiora propulsata in aliqua particula firmatur, & hoc pacto causon, siuè febris ardens generatur, in qua partes internę vruntur, exteriora verò frigida sunt. Hæc verò, quam æstuosam dicit: fit quidem, & ipsa à bile, verum non adeò in parte aliqua conculcata, sed in venis maioribus, & ab externa superficie remotis, putrescente, aut ebulliente vt mirum non sit, si calor vehemens externis partibus non communicetur, quemadmodum euenit in ea febre ardente, quæ ex bile per totum venosum genus, & per venulas ipsas vagante, & ebulliente generatur, nec adeò frigent exteriora, vt in febre ardente hyemali ex bile in aliqua interiori parte conculcata, euenire dictum est. Quam differentiam considerans Hipp. in febre ardente, exteriora frigida esse dixit: in hac vero, de qua in præsenti tractatur, partes exteriores non valdè feruidas esse ait. Quarè febris omnis, quæ respectu caloris ardens dici potest, triplex erit, pro diuersitate loci, in quo bilis putrescit, aut feruet: prima, quæ hyeme oritur, à bile dependet in aliqua parte interius conculcata, & in hac calor intrinsecus vrens est, exterioraq. frigida sunt. Secunda fit à bile in venis maioribus ebulliente, & in hac pariter calor intrinsecus vehemens est, vndè æstuosæ febris nomen meruit, licèt exterius mitis appareat. Tertia tandem species est, in qua & intrinsecus, & extrinsecus æstuat ęger, fitq. à bile in vniuerso genere venoso, ebulliente, & de hac tractauit Hipp. lib. Acut. com. 4. à principio. B C

Mar.n.24. *Vers. 142. Si verò febrilis calor apprehenderit, ac dimiserit.*

Adnotatione dignum est, corporis grauitatem, siuè cum febre, siuè absque febre indicare purgationem, quippequæ bilis copiam attestatur, quæ in venas, & articulos incubuerit, ac firmata fuerit, vt ait Hipp. in textu. In carentibus tamen febre oris amaritudinem adiunctam desiderat, vt quæ aliam causam alioqui habere possit, Hoc tamen mirum videbitur vulgaribus medicis, qui vbi grauitatis sensum in febribus agnoscunt, statim ad venæ sectionem deueniunt: existimantes hoc esse signum certissimum plenitudinis, à Gal. edocti lib. de plenit. cap. 2. Sed falluntur vtique, vt Hipp. auctoritate constat, & in dies confirmat experientia, & apertissimè cognouimus in febribus anno 1622. vagantibus, quarum præcipuum symptoma fuit totius grauitas, & potissimum à principio. In ijs verò bilis adeò dominabatur, vt non modo excreta, omnia biliosa appareret: vomitiones, deiectiones, & vrinę, sed etiam cetera omnia symptomata: vigiliæ, capitis dolores, deliria, oris amaritudoq. imò, & exãthemata, quę in cute apparebãt, pleraque colore subflauo erant. Vndè earum principale remedium censuimus purgationem à principio, venæ sectione dimissa, potissimum in biliosis temperamento; & si quis ægrorantium à purgatione non fuit adiutus, id euenit, vel quia humores non erant dispositi ad purgationē, quod vrinarum tenuitas indicare poterat, vel quia per eam regionem bilis non educebatur, quæ loco affecto conueniret. Nam de purgatione in febribus tractans Hipp. lib. de loc. in D E
Mar.n.38.39 in hom. sect. 2. vers. 87. duo præcipua adnotauit, primò, vt medicamentum sit bilis purgatoriū, Secundò, vt educat, quà parte (ait ipse) febris magis hæret, siuè supernè, siuè infernè, Quarè cum pro maiori parte bilis circà ventriculum consisteret, & iuxtà partem eius superiorem, quod oris amaritudo indicabat, ideò per superiora purganda erat. Quòd

etiam

A etiam confirmauit Hipp. 4. Acut. à principio, vbi de febre ardente tractans ait, & si os amarum fuerit, vomere conducit. Eandemque distinctionem circa purgationem in febribus inuenies 2. de Morb. vers. 70. quæ quidem distinctio si necessaria est, quid mirum, si multi à purgatione opem non sentiant, quando purgantur deorsum, cum sursum purgandi essent? Quarè quotiescunque in febribus oris amaritudo viget, per superiora purgandum est, cum verò totius grauitas, aut dolor absque amaritudine oris, deorsum, id tamen leui medicamento faciendum est. Nam de febre æstiua tractans Hipp. paulò antè vers. 135. dicit, si dolor affuerit per totum corpus, tertia, aut quarta die pharmaco leui, aut potione deorsum purgato, potionem intelligens decoctiones medicamentorum purgantium. Pharmaci enim nomine intelligebat Hipp. totam substantiam medicamenti, qua perpetuò vtebatur, quando purgationis aderat necessitas: non eorum succis, aut decoctionibus, cognoscebat enim totam vim medicamen- B ti, illis nou communicari, & ideò eorum vsus ipsi erat tantummodò, quando aut leuitèr purgare, aut aluum laxare, opus erat. Contrà vsum recentiorum, qui ferè nunquam medicamentorum exhibent substantiam, decoctionibus solis, imò simplici infusione contenti, etiam vbi purgationis vrget necessitas, medicamentum verò purgans exhibendum iubet tertia, aut quarta die, quia aliquando purgandum est die impari, quando scilicèt exacerbationes fiunt in diebus paribus, vt aliàs adnorauimus. Quapropter cum prima accessio, prima die leuis, secunda ad vigorem peruenit; tertia dies leuior esse consueuit, & tunc pharmacum dare oportet; quod si prima dies grauior fuerit, secunda leuior, in tertia die non est dandum, quia fortior: sed in quarta, quæ mitior erit.

Vers. 155. Danda etiam sunt ijs, qui talibus doloribus vexantur, &c. Mar. n. 15.

Liber hic medicamentarius, siuè de medicamentis inscriptus, sæpè in hoc opere citatur, C in quo variæ medicamentorum compositiones ad morbos quoscunque descriptæ continebantur: quæ dubio procul artem nostram magnificentissimè ditassent, nisi temporum iniuria, vnà cum alijs multis Hipp. libris, illud opus nobis arripuisset. Medicamenta autem, de quibus hoc in loco mentionem facit Hipp. opium, siuè papaueris succum, aliaque huius naturæ medicamenta recipere, credendum est. Ad dolores enim inscribebantur, quos huiusmodi medicamenta propriè sedant. Antiquorumque descriptiones ad dolores inscriptæ, quæ ad manus nostras peruenerunt, eadem medicamenta recipere, notum est. Quæ etiam si ex multis alijs constent medicameutis, quorum gratia varij eorum sunt vsus: vndè hæc vni morbo, illa alteri magis prosunt: in hoc tamen conueniunt omnia, quatenus dolores sedant: idque opij, aliorumque medicamentorum stupefacientium virtute. Eiusdem autem naturæ fuisse hæc, de quibus mentionem facit Hipp. ex præsenti loco colligere licet, dum inquit, D Et doloris gratia bibenda dentur, quæ in pleuritide sunt descripta, aut alia prout tibi visum fuerit, & inferiùs hoc eodem libro, medicamenta diuretica probat dolorem sedantia, quæ eiusdem naturæ fuisse indubitatum est. Horum verò medicamẽtorum vsum Medici, qui Hipp. secuti sunt, retinuere, quod, quàmplurimæ anthidotorum differentiæ, ad varias corporis particulas dolore affectas inscriptæ, attestantur, quarum pars ad nostra tempora peruenit, easq. apud Aetium, Alexandrum, aliosque antiquorum transcriptores videre licèt, eorum enim vsus semper frequentissimus fuit, & maximo ægrotantium commodo; quòusque Galeni secta, præualuit; qui de huiusmodi medicamentis iudicium, ratiocinatione potiùs, quam experientia ferens, ea tanquam suspecta medicæ facultati ferè penitùs subripuit. De horum vero medicamẽtorum natura, & viribus actum est à nobis in expositione lib. 2. de Morb. v. 206. sect. 2.

Vers. 173. Tertiana febris, quum apprehenderit, siquidem videbitur, &c. Mar. n. 18.

E Quæ de purgatione in febre tertiana hoc in loco traduntur à præceptore, nihil aduersantur ijs, quæ libro 2. de Morbis de eadem materia scripta sunt: etiam si hic die quarta purgationem instituat: ibi autem quartam accessionem, quæ in diem septimam cadit, expectari voluerit, causam enim diuersitatis exprimit illis verbis, siquidem videbitur tibi non purgatus esse, quarta die pharmacum dato, si verò pharmaco non videbitur opus habere. &c. Quarè purgandi ratio in febre tertiana erit hæc, si æger pluribus humoribus repletus in tertianam incidat, quarta die purgari debet, periculum enim esset, nè ob copiam humorum febris in continuam, & acutam transmutetur, sin minus purgatio à principio non est necessaria, quia vt loco citato dicebat Hipp. si à febris initio dederis, postquam purgatus est, febris repetit, & rursus

medicamēto opus habet, expectandū est ergò quousq; morbi vigor pertrāseat, qui in tertiana febre, quæ septimum paroxismum non transcendit, ad summum in quartam accessionē cadit. A

Mar.n.18. *Vers. 175. Medicamenta in potu exhibeto, quibus febris, aut transmutetur, aut deficiat.*

Non est rationabile summum præceptorem in febre tertiana, exhibere ea medicamēta, per quæ febris omnium tutissima, & breuissima in grauiorem, & longiorem morbum transmutetur. Quarè hoc in loco per metastasim intelligere debemus, non morbi transmutationem, sed humorum translationem ad aliam partem, vt hac mediante detracto caloris febrilis pabulo à proprio foco, febris tollatur. Quarè sententia auctoris erit, pro huius febris curatione danda esse medicamenta, quæ calorem febrilem extinguant, aut humores à minera febris dimoueant. Qualia fuerint hæc medicamenta, exactè determinari non potest, quia medicamentarius liber, in quo descripta erant, desideratur. Coniectare tamen possumus duarum fuisse facultatum: quæ enim febrem tollunt, frigida fuisse verisimile est, quæ verò metastasim humorum faciunt, vel sudorifica, vel diuretica fuisse, existimo. Nam huiusmodi medicamentis vsus est in eiusdem febris curatione lib. 2. de Morbis, vbi inquit. Si tertiana febris tenuerit, siquidem non omissis tribus inuasionibus quarta corripiat, pharmacum dato deorsum purgans; si verò pharmaco non egere tibi videatur, radicum quinque folij tritarum acetabuli mensuram ex aqua bibenda dato. Eccè genus medicamenti, quo febrem tollere intendit. Si verò (subiungit) nec sic cesset, multa calida loto trifolium, & silphij succum in vino pari aqua ammixta bibenda præbeto, & reclinato vestimenta multa integito, donec sudet. Eccè forma, & exemplar sudorifici medicamenti, quo humorum fit transmutatio, de qua hoc loco tractatur. Diureticis pariter medicamentis tertianam febrem curare antiquos consueuisse, multa inueniri possent testimonia; vnum tantum adducam in modum exempli. Hypericum, quod febrem tertianam curare testatur Dioscorides, nulla alia ratione id præstare potest, nisi quia diureticum existit, vndè biliosorum humorum transmutationem ad vias vrinæ facit. Remedij genus à Gal. celebratum, vndè lib. de Arte curat. ad Glauconem de febris tertianæ curatione tractans, hæc scripsit. Venter autem mollibus clysteribus exinaniendus est, vrina verò potionibus, in quibus apium, aut anethum maduerunt, prouocanda. Nostri autem primis tantummodo medicamentorum qualitatibus perpetuò intenti, non modo hæc omnia medicamenta, sed etiam his temperatiora, vti calida semper damnabunt. Sed hunc abusum adnotauimus paulò antè lib. 2. de Morb. sect. 2. vers. 194. C

Mar.n.18. *Vers. 177. In apprehensione autem sorbitione, & potu nutrito & c.*

Hac voce λῆψις, quam apprehensionem transtulit interpres, non ipsum insultum, & accessionis principium intelligimus, sed totum illud tempus, quo perdurat accessio, quemadmodū per illa τοῖς δὲ διαλείμμασι, quę interposito tempore malè interpretatur, reliquum temporis significatur, quod duabus accessionibus interponitur, & febris intermissionem, siuè interuallum appellant. His igitur docet Hipp. dum febris actualiter tenet, si ægrum nutrire expedit, id sorbitionibus, aut potibus faciendum esse. In confirmationem illius sententiæ libri de locis in hom. febrienti cibum nè offeras. Tempore autem intermedio, dū scilicet febre caret, cibis aluum subducentibus vtendū, per subducentes cibos intelligens eos, non à quibus aluus manifestè subducitur, sed qui molles sunt, & facilè secedunt, ita enim distinguebat cibos lib. 2. de Dieta, quod alij aluo secedant facilè, alij difficulter. Quarè hæc est eadem sententia, quam suprà vers. 142. registrauit hunc in modū, si verò febrilis calor apprehenderit, & dimiserit, grauitas autem corporis ipsum detinuerit, hunc, donec quidē calor tenuerit, sorbitionibus, & potibus curato, quum autem nō tenuerit, etiam cibos dato. Apprehendit autem (subiungit) Hipp. non ita sæpè (vt vertit Comarius) qui hoc in loco etiam sua translatione, obscuritatem sententiæ addidit, dum vocem πολλόν, quæ quantitatis continuæ est nota, ad discretam conuertens trāstulit, sæpè, cum diu vertere debuisset. Vult enim significare Hipp. hanc febrem accessiones plerumque breues habere, cum raro spatium duodecim horarum attingat. Quarè, & grecæ lectioni, & auctoris intentioni accommodatior hæc erit interpretatio. Detinente quidem febre sorbitione, & potu nutrito, tēpore verò intermedio cibis per aluum secedētibus, detinet autē plerunq. non longo tēpore. Hæc adnotare vellem recentiores, qui febriētibus panē, & carnes, aliosq. cibos et duriores exhibēt in ipsa febre, quos nedū in intermissione dedisset Hipp. eò q non facilè aluo secedunt, immò hepata gallinarum, oua semiassata, pira austera, cydoniaq. sub D E

cine-

A cineribus decocta concedunt, quæ aluo sistendæ sunt accommodata. Adeò longè ab Artis decretis, abusus in Medicina processerunt.

Vers. 102. Fit, tum tertiana, tum quartana à pituita, & bile. Mar.n.19.

Melancolicum humorem, quem atrambilem vocare solet Hipp. aliquando sub simplici bilis vocabulo comprehendi, præter eas, quæ adnotauimus lib. de Genit. vers. 45. ex hoc loco constat, quandoquidem melancoliæ nullam facit mentionem, enumerando humores, à quibus febris quartana generatur. Sciebat enim, non exiguam, huius humoris portionem ad febris quartanæ generationem concurrere, idquè expressè testatus est lib. de Natura humana vers. 285. Quo in loco, quomodo febres, quas putridas vocamus, ex bile fiant explicauimus sufficienter.

Vers. 188. Vim porrò habent medicamenta in febribus, vtepotis his, &c. Mar.n.19.

B Facultatem explicat eorum medicamentorum, quibus antiqui pro tollendis febribus, vti consueuerant, & inquit talis esse naturæ, vt his epotis, vnaquæq. pars corporis in naturali, & propria temperie conseruetur, ità vt neque præter naturam calefiat, neque refrigeretur, id enim importat græca lectio, in qua transferenda, cum aliquantulum à scopo declinauerit interpres, totam orationem obscurauit. Verba enim κατα χώρην in loco transtulit, quæ iuxta locum propriè significant, hoc est, secundum vnamquamq. corporis partem, χώρη quippè apud Hipp. significare partem quamlibet corporis, iam satis constat. vel dicamus κατα χώρην idest in statione, hoc est naturali dispositione persistat. Qualia verò essent huiusmodi medicamenta, non cõstat. Crederem tamen, fuisse cõpositiones peculiares ex varijs, ac multiplicibus medicamentis confectas: partim calefacientibus, partim refrigerantibus, & quæ fortasse singulas particulas corporis, aut saltē laborare in febribus solitas, respicerent specifica qualitate, C quibus portio addebatur, eorum medicamentorum, quæ refrigerando stupefaciunt, vt præter facultatē refrigerandi, qua calori febrili resisterent, vim præstarent compositò, cõpescendi importunos humorum motus, à quibus & refrigerationes, & calores febriles originē habēt; quatenus accessiones, & insultus earum faciunt, vt hac etiam ratione medicamenta hęc dicantur, corpus in sua statione conseruare, nè impensius calefiat, aut refrigeretur. Idque præstare triplici ratione videntur. Primò, quia ex contrarijs sunt confecta, calefacientibus inquam, & refrigerantibus. Secundò, quia sistendo humorum motum (vt 2. de Morbis sect. 2. v. 206. indicauimus) inuasionem febris inhibere possunt, quæ à motu humorum dependet, & deniq. quatenus corpus vniuersum, & singulas eius partes roborando, sunt causa, vt causis contrarijs facilius resistat. Non enim inconueniens est medicamenta, vel etiam calefacientia prohibere, nè corpus incalescat nimis, roborando calorem innatum, qui à causis calefacientibus non D adeò superetur. Hac ratione nonnulli experiuntur in æstate, eius ardores facilius ferre, si manè haustus quosdam vini generosi, aut aquæ ardentis assumant. Rusticique testantur, minus sub radijs solaribus sitire, quo die allia comederunt. Hanc verò coniecturam de natura prædictorum medicamentorum confirmat descriptio medicamenti, quo vtitur Hipp. in eiusdem febris curatione lib. 2. de Morb. eodemque apparatu, quo hoc in loco proponitur. Nam ibi pariter corpore purgato, balneoque præmisso medicamentum exhibet ex semine hyoscyami, mandragoræ radice, succo silphij, & trifolio cum vino, quorum facultates si considerentur, omninò respondent ijs, quas in præfatis compositionibus animaduertimus. Huius naturæ multæ extant adhuc antiquorum compositiones, vt in expositione citati loci adnotauimus, inter quas Theriacam Andromachi principatum habere inuenio, cuius vires in febribus pluries expertus, affirmare audeo, nullum efficacius medicamentū esse ad febrium acces- E siones prohibendas Theriaca ipsa, qua in febribus periodicis assiduè vtor, non quartanis modò sed longè cõfidentius in tertianis, & quotidianis, eà tamen cautione, vt necessariæ euacuationes præcesserint, & morbus augumentum vniuersale pertransierit, exhibeoq. ad dragmā vnam eo tempore, vt accessionis principium præcedat Theriaca, saltem sex horis, sed plerumq. ad initium noctis exhibeo, vel antè, vel post cænam, hac tamen distinctione, in quibus ratione temperamenti siccitatem medicamenti, suspectam habeo, post cænam non longè post exhibeo, alioqui parum antè cænam, & potissimum ijs, qui ad vomitum procliues subeunt periculum, nè in Theriacæ assumptione euomant cibum. Aliquando singulo vesperi eam præbeo, aliquando alternis, eligendo eam, quam ratione futuræ accessionis, molestam

esse

esse consueuit. Nec medicamenti caliditatem timeo, quæ tandem minor est, quam vulgò putatur, quando Hipp. nec silphij succum, nec trifolij semen timuit in tertiana febre lib. 2. A
de Morbis sect. 2. vers. 195. multorumq. medicamentorum caliditatem maiorem Theriacæ, in internis inflammationibus minimè suspectam habuit, exempli gratia in pleuritide, in peripneumonia, in hepatis inflammatione, vteri, ac aliorum, in quibus vtitur, & semine abrotani, & succo panacis, aro, silphio, apio, dauco, sinapi, ruta, capparis cortice, ac alijs calidissimis medicamentis, ob rationes alibi à nobis adductas.

Sectio II.

Mar. n. 28. *Vers. 1. Quum ex vino, aut conuiuio, cholera morbus corripuerit, aut diarrhœa. Diarrhœa quidem conducit, &c.* B

Ex vino, & crapula mala quamplurima excitantur; sed duo tantummodo hoc in loco ab Hipp. recensentur frequentiora, quorum alterum diarrhæa est, cholera alterũ. Vtriusq. curationem docet, & primo loco diarrhææ, quæ quidem satis manifesta oratione absoluitur, estque satis rationabilis. Illud tamen facit difficultatem, quæ scilicet sint ea, quæ dari iubet ad vesperam, solita dari ijs, qui à pharmaco purgati sunt. An fortè intelligit ea, quæ paulò infrà, vers. 119. hoc eodem libro traduntur his verbis? His, qui medicamentum biberunt, post purgationem detur, febrientibus quidem, aut lenticula, aut milium tenue, aut ptisanæ succus. Danda est autem ptisana, & milium, velut quæ leuia sint. Alica verò velut omnium robustissima, & farina velut, his robustior, lenticula autem odorata præparetur, & modica secundo loco detur, vt quæ leuis sit sorbitio, & stomaco amica superiori. Admisceatur autem, aut C
sal, aut mel, & cuminum, & oleum. Ad lenticulam verò ammisceatur pulegij herba, & parum aceti. Non febrientibus verò, panis puri medullam in iusculum interito, aut mazam, & frustum piscis dato, &c. quæ sequuntur.

Mar. n. 28. *Vers. 12. Si verò euacuaueris, violenter vomunt, & violentius secedunt.*

Choleræ curationem per potiones humectantes, & per balnea calida absoluendam docuerat in præcedentibus, vt si quid noxium in ventriculo esset, facilius euomatur, & quo aluus inferna promptius secedat. Quoniam (subiungit modò) si euacuaueris violenter, hoc est, humorum reliquias, si euacuare volueris per medicamenta purgantia; euacuatio tam per superna, quam per inferna violenta sequetur: vndè æger debilitatus periclitabitur. Huic tamen curationi aduersari videntur ea, quæ libro 5. Epidem. leguntur, vbi virum Atheniensem cholera laborantem dato helleboro sanauit. Vndè experimento constat medicamenta etiam D
fortissima, quale est helleborus, aliquando conuenire in hoc morbo. Apparens tamen contradictio hoc modo tolli potest, hac distinctione. Quando ex crapula, & potationibus cholera generatur, vt supponitur in præsenti casu, quia morbi causa (cibaria scilicet corrupta) in ventriculo residet, nec vitium aliquod totius concurrit, ad medicamenta purgantia non est confugiendum; quæ humores trahunt à toto, vbi nullum adest vitium. Nam educeretur, quod educi non debet, factaque humorum agitatione, confluxus ad ventriculum augeretur, debilem ex morbo, & ab assumpto medicamento non mediocriter læsum. Quum verò morbus à bilis copia, & aliorum prauorum humorum dependet, qui ad ventrem confluentes, & sursum, & deorsum symptomaticè erumpunt, tunc eorum totalis purgatio, quam citius procuranda est; ducendiq. sunt per regionem minus periculosam, qualis est contraria illi, per quam maiori impetu feruntur sponte. Quapropter præfato Atheniensi helleborum dedit E
Hipp. medicamentum forte, & quod sursum purgat, quia humores fouentes morbum in toto peccabant, & maiori impetu deorsum, quam sursum ferebantur, vt adnotatur in textu.

Mar. n. 28. *Vers. 14. Fiunt autem, & hi dolores, qui ex potationibus, aut ex conuiuio oriuntur, quum cibi, & potus plus solito in ventrem ingressi fuerint, & quæ extrinsecus corpus supercalefacere solent, bilem, ac pituitam mouerint.*

Cholere causam assignauit Hipp. à principio, ciborum, & potionum varietatem, & copiam, quam indicare voluit, dum dixit: ex vino, & conuiuio, eam ergò modo clarius exprimens, sub nomine doloris morbum memorans, inquit, quum cibi & potus plus solito in ventrem

ingressi

ingressi fuerint, cui aliam subnectit, quæcunq. scilicet exterius corpus, ità calefaciant, vt bilis
& pituita commoueantur. Hancq. postremam causam respiciens lib. 5. Epidem. v. 385. chole-
ricas affectiones in æstate, maximè fieri statuts est, 7. eiusdē operis sect. 2. v. 267. inter causas,
huius morbi insolationem adnumerauit, quippè quæ corpus immodicè excalefacere potest.

Vers. 25. Coxendicus morbus quum fit, dolor corripit coxæ iuncturam, &c. Mat. n. 30.

Quamuis ratione loci affecti quilibet dolor ad ischion, ἰσχίας, coxendicus morbus appella-
ri possit, propriè tamen hoc nomen meretur ille, de quo hoc in loco tractatur, in quo scilicet,
dolor viget, & ad coxæ articulationem, ad summas nates, & ad eminentiam illam musculosam
suppositam natibus, quam proprio vocabulo γλουτὸν dixit, extenditurq. iam confirmato mor-
bo ad inferiorem coxam, & per crus totum diuagatur ad pedem vsque, cuius quidem cau-
sam referens Hipp. morbum hunc fieri ait, quum bilis, & pituita per sanguifluam venam in-
B cubuerit, & sanguinem in ea existentem compegerit, & morbosum reddiderit, vndè euenit,
vt plures partes, & inter se distantes dolor infestet, quia vbicunq. sanguis ille morbosus con-
stiterit, ibi dolorem facit, in eaque remedia adhibere iubet Hipp. quæ sanguinem illum coa-
ctum emolliendo dissoluant, & diffundant. Quæ quidem manifestant, in quanto errore ver-
sentur illi, qui doloris extensionem in hoc morbo ad neruos referunt, qui à spinali medulla
iuxtà coxendicem à summis natibus, per femur, & crus totum, ac pedes disseminantur, cer-
tum est enim, hanc doloris extensionem per solam irradiationem absque materiæ concursu
ad partem dolentem minimè fieri; alioqui dolores neruosarum partium semper communi-
carentur omnibus particulis, ad quas propagantur nerui. Nec est verisimile, materiam do-
loris per neruos densissimos ferri ad partem adeò remotam, in qua dolor exitatur, quia id
absque conuulsione non contingeret. Assentiendum est igitur Hipp. asserenti, materiam do-
C loris per venas sanguifluas ferri ad partes, in quibus excitatur dolor, quas quidem sanguifluas
vocat, ad differentiam arteriarum, quas eodem nomine appellare consueuit antiquitas.
Hancque distinctionem manifestis expressit verbis lib. de ossium natura pluribus in locis, dum
venarum describeret anathomen. Quam quidem Hipp. sententiam verissimam cognoui per
ea, quæ obseruaui in cementario quodam hoc morbo laborante: qui dum à vehementia do-
loris afficiebatur (idque per quosdam paroxismos contingebat) venæ omnes per exteriorem
partem læsæ coxæ, & cruris disseminatæ mirum in modum intumescebant, remissoque dolore
subsidebant statim; nec earum apparebat vestigium. In hoc igitur consistit essentia veri
coxendici morbi, quia dolor vagus per crus totum, modo hùc, modo illùc consistit: fitque à
materia per venam coxariam discurrente, quemadmodum explicatum est, quamuis latio-
ri denominatione hoc nomen adaptetur etiam alijs doloribus coxendicis, & potissimum
D illis, qui à materia obsidente iuncturam coxæ, fiunt, qui quidem quando à materia frigida,
& pituitosa ortum ducunt, magis proprie κέδματα, appellari debent, & hi duo affe-
ctus ischias, & cedma plurimum inter se differunt, & ideò Hipp. de his distinstè mentio-
nem facit, lib. de Aer. Aquis, & loc. sect. 2. vers. 220. Latinæ versionis Cornar. vbi hæc le- Mat. n. 52.
guntur, ὅκου γὰρ ἱππάζονται μάλιστα, καὶ πυκνότατα, ἐκεῖ πλεῖστοι ὑπὸ κεδμάτων, καὶ ἰσχιάδων, καὶ ποδάγρης
ἁλίσκονται. idest, vbi enim multum, & frequenter equitant homines, ibi plurimi à cedmati-
bus, & à coxendicis morbis, & à podagris corripiuntur, quam vocem κέδματα, adeò incon-
stanter vertit Cornar, vt cum eo mentem auctoris circa materiam hanc percipere, sit impos-
sibile, communiter enim vertit fluxiones fluidas circa articulos, aliquando, vt loco proximè
citato, diuturnos articulorum dolores, sed quod peius est, sæpè coxendicum morbum tran-
stulit, licet constet, vt dicebam, hos duos affectus inter se distinctos esse. Cedmata enim
quemlibet articulū inuadere possunt, ischion verò est morbus proprius coxendicis illa à ma-
E teria frigida semper originem ducūt, hic verò absque bile non fit, quæ sæpè pituitæ præualet.
Quod si Hipp. vt dolores omnes, qui ad ischium fiunt, vnico comprehenderet capite, ἰσχιάδα
etiam appellauit fluxiones materiæ pituitosæ ad coxæ iuncturam lib. de Inter. Affect. id ab
eo factum est ex abundanti, & quia distinctam curationem facit, iuxtà materiæ diuersitatem,
ideò nominis receptio impropria nihil affert incommodi. Ad institutum igitur redeuntes
concludamus, coxendicū morbum propriè eum esse, quem hoc in loco describit Hipp. huicq.
propriè conuenit curatio ab eo tradita in textu. Nam sanguinem ab affluxu bilis, & pituitæ
compactum emolliendo, & calefaciendo dissoluit, eodemque tempore dolorem lenit. Aluum
subdu-

subducit clysterious, & simul, & semel sanguine circa regionem coxendicis compactū dissoluit, materiamq. antecedentem sensim deriuat ad aluum. Dolore remisso medicamentū exhibet purgans, quo bilis, & pituita morbum facientes educantur, quod antè præstare non audet, nè materia à medicamento agitata, & commota, ob doloris vehementiam ad partem affectam magis flueret, quam euacuaretur. Indè vero lac asininum præbet, quo mediante corporis habitus temperetur, humoresq. mitiores, & benigniores reddantur, illud verò coctum exhibet, vt simul, & semel humorum fluxibilitas, & proptitudo ad motum auferatur. Nostri decoctum guaiaci exhibent, aut quid simile, quod humores attenuet, acuatque, & ad motum promptiores reddat: non solum in hoc: sed etiam in quolibet alio dolore articulorum. Tandem verò doloris gratia ea exhibet medicamenta, quæ scripta sunt in medicamentis, quorum natura, quando liber ille medicamentorum ad nos non peruenit, qualis exactè fuerit, non constat, verisimile quidem est, fuisse medicamenta composita ex varijs medicamentis, partim vrinas mouentibus, partim roborantibus, & potissimum stupefacientibus, & incrassantibus, quorum mixtiones medicamenta ad dolores inscribebantur, & de his sæpè mentio fit apud Hipp. cuius naturæ sunt varia medicamenta, quæ in communi sunt vsu ad dolores, v.g. Theriaca, Mitridatum, Philonium, pill. de cynoglossa, triphera cum opio, & alia huiusmodi, ego autem Theriaca vtor ad scrup. vnum cum g. septem Pill. de cinogl. vel etiam Theriaca ipsa, ægri natura inspecta, quorum medicamentorum caliditatem, & siccitatem corrigo victus ratione ijs contraria, pro ratione humoris peccantis, vt est medendi vsus Hipp. Hisque omnibus absoluitur curatio huius affectus adeò exactè, vt alia omnia remedia irrita habeam, quæ in alium finem tendant. Animaduertendum verò, si quis dolores omnes ad ischium præfata curatione curare velit, non ex voto cessuram esse: quia in doloribus coxendicis à materia fixa circa articulationem, alia debetur curatio ab ijs, in quibus dolores huc vagantur, & illuc, nam sicuti principalis intentio in illis est, vt materia dissoluatur, & abducatur à iunctura: ita in his plurimum viget intentio euacuandi humores ad partem irruentes, & compescendi eorum motum. Quæ omnia considerans Hipp. longè diuersam curationem instituit huius morbi lib. de Affectionibus internis, ac fecerit in præsenti, ibi enim clysteres acerrimos injicit, quos hoc in loco emollientes probat, ibi frequenter articulum moueri iubet, quod hoc in loco non est necessarium: quando materia non est fixa, vstionemq. super iuncturam proponit ibi, quæ in hoc non habet locum, nisi postquam dolor pertinax in aliqua parte constiterit: quam circa iuncturam non semper necessariam censet: sed vbi dolor constiterit: consistit autem, modo in hac, modo in illa parte. Quod verò ad vstionem lino crudo, & fungis parandam spectat, quia modum non docuit Hipp. (adeò vulgaris erat temporibus illis hic inurendi modus) eum apetire operepretium est. Accipiatur linum crudum, & arctè conglobatum redu-catur in formam pyramidis, cuius basis latior in angustum coarctetur. Magnitudinem, seu latitudinem basis indicabit locus inurendus: non ignorato, vstionem aliquanto latiorem fieri, quam sit basis pyramidis. Hæc igitur in summitate accensa, loco inurendo apponatur, ibique resideat, donec tota materia absumpta sit, nam ignis serpendo, ad cutim perueniens vstionem facit: & quod mirum videtur, ferè insensibiliter, & sine dolore. Extincto igne porrum elixum imponebat Hipp. donec, quod exustum est, decidat. Nostri butirum cum caule adhibent, indèque vlcus apertum seruetur ad libitum. Huiusmodi vstiones aliquando parauit Hipp. fungis, ex quibus esca conficitur ad excipiendum ignem è silice. Aegyptij ex petijs lineis inueteratis, & gossipio repletis, in eandem formam constipatis eo modo vstiones parant. Armeni ex solis petijs filo coarctatis inurunt. Qui quidem modi omnes optimi sunt: vt mihi constat experimento, in eoque tantummodo differunt, quia, quò materia ignem recipiens densior est, & magis coacta, vstionem altiorem facit. Quare pro ratione loci affecti sexus, ætatis, ac temperamenti ægrotantis, materia variari poterit. Harum vstionum qualis vsus fuerit Hipp. ex eius librorum lectione constabit. Quanti verò has habeant orientalis plagæ populi, & quibus casibus vtantur, manifestauit Prosper Alpinus libro de medicina Aegyptiorum.

Mar.n.31. *Vers. 37. Articularis morbus, quum tenuerit corripit calor, & dolor, &c.*

Occasione præsentis loci, in quo Hipp. de arthritide, & podagra distinctè agit, ratione longè diuersa à communi sententia posteriorum, operæpretium diximus horum duorum affectuum natu-

A natura, iuxtà Hipp. sententiam explicare. Dolorum articularium quatuor species distinctas, proprijsq. nominibus insignitas in Hipp. doctrina inuenio. Prima est, quæ proprio vocabulo ἰσχιας, idest, coxendicum morbus appellatur, cuius natura in superiori sermone explicata est. Alrera species est, quæ arthritis, hoc est, articularis morbus per excellentiam quandam dicta est, nam hic morbus omnes articulos indistinctè inuadit, estque satis vehemens, & acutus, & de hoc tractat hoc in loco his verbis, Arthritis, idest, articularis morbus quum tenuerit, corripit calor, & dolor corporis, articulos, corripit autem acutus, & in alium, atque alium articulum dolores incumbunt, tum acutiores, tum molliores, &c. Tertia species podagra dicitur: quasi dicas pedum ægritudo, haud certè, vt hoc nomine appellari debeant tantummodo dolores, qui pedes infestant: sed quia hic morbus primò pedes incipit inuadere, eosque præ alijs corporis partibus lacessit magis, æquè enim podagra est dolor, qui manum, aut cubitum,
B aut quemlibet alium articulum occupat, quam, quæ pedes ipsos: dummodo podagræ essentia ei competat, namque chiragræ, gonagræ, aliorumque huiusmodi nominum compositio posteriorum sunt inuenta, qui nominum significationi tantummodo attendentes, veram podagræ essentiam non perceperunt, quam tamen ab Hipp. edoceri poterant hoc in loco, in quo breui quidem, sed sufficienti oratione veram podagræ naturam nobis aperuit, dum inquit. Podagra violentior est omnibus eiusmodi, circa articulos morbis, & diuturnissimus, ac ægrè cedens morbus, & est quidem hic morbus sanguinis in venulis à bile, & pituita corrupti, &c. Quartam, ac postremam speciem dolorum articularium comprehendit Hipp. nomine κέδματων, quæ quidem vox affectio fluida circa articulos à Cornario plerumq. interpretatur, dixi plerumque, quia aliquando coxendicum morbum, vt superius adnotauimus, non sine confusione transtulit, Galeni permotus auctoritate, qui in explicatione vocum Hipp.
C diuturnos ex defluxione affectus, qui scilicet circa articulos omnes, aut præcipuè, circa coxam fiunt, hoc nomine significari voluit. Verum licet κέδμα ad ischium aliquando fiat, non ideò coxendicus morbus debet appellari, quando à vero coxendicum morbo, non parum differt, vt ex superius explicatis satis constare potest. Cedmata ergò sunt articulorum dolores diuturni, non admodum vehementes, quorum materia à prædominio pituitosa est, & ideò Scythis familiaris fuit morbus, id attestante Hipp. lib. de Aeribus, Aquis, & loc. sect. 2. Mar.n.51.
quo in loco à coxendico morbo manifestè distinguitur. Hanc eandem sententiam confirmant Hesychius, Varinus, Psellus, & Erotianus, qui communi consensu diuturnam affectionem circa articulos exponunt, ab ipsomet Hipp. edocti, qui lib. 1. de Morbis vers. 53. κέδματα inter morbos diuturnos enumerauit. Has verò quatuor morborum articularium species, natura inter se differentes meminit lib. cit. de Morb. vers. 46. dum inquit: Tales verò non lethales sunt, nisi quid ipsis accedat, κέδματα, Atrabilis, Podagra, ἰσχιαι, idest coxendicum morbus, Tenesmus, Quartana, Tertiana, Stranguria, Lippitudo, Lepra, Impetigo, Arthitis. Quarè quicunquè sub aliqua harum quatuor specierum non comprehenduntur articulorum dolores, communi denominatione vocari solent, modo dolores articulorum, modo circa articulos labores, horumque tot constitui possunt differentiæ, quot modis eos inter se differre contingit: tum ratione causarum, tum modi inuasionis, durationisvè, aut aliorum huiusmodi: & licet aliquando ob affectos articulos peculiarem aliquam prædictorum denominationem sortiantur, quando v.g. ob affectos pedes podagrica appellantur, siuè ἰσχιάδα propter ischium læsum, à vera tamen podagra, & à vero coxendicum morbo differunt plurimum; si exacta horum natura attendatur. Ad peculiares ergò dolorum articularium species, vt descendamus, postquam superius coxendici morbi veram essentiam, & curationem explicauit Hipp. modo Artrhitidis, naturã exponit, & primo signa huius morbi peculiaria proponit. Nam dolores articulos corripiunt cum calore satis insigni, non modo articulorum, sed etiam totius corporis, vt manifestè febrire ægrotantes videantur, secundo dolores in prima statim inuasione sunt acuti, licet aliquando molliores fiant, tertio, & postremo ex vno in alium articulum trãseunt, in hisque tribus signis arthritidis essentia consistit, quæ eam à podagra distinguunt, nam in hac calor adeò euidens, haud persentitur statim à principio, quemadmodum in arthritide: nisi postquam humor in venulis corruptus ad partes exteriores trãsmissus fuerit, & ratio diuersitatis indè oritur: quia in podagra morbus est in venulis, & intimis partibus, in Arthritidè verò extrà, & ad superficiem magis consistit. Secundo in podagra dolores saltem

a pro-

à principio nō ſunt adeo acuti, idque ratione materię, quæ in arthritide tenuior eſt, & acutior, A quæ quidem materiæ diuerſitas poteſt etiam eſſe cauſa, cur dolor calorem adiunctum habeat maiorem in arthritide, quam in podagra; & ideo arthritis inter morbos acutos habetur, podagra verò inter diuturnos numeratur lib. 1. de Morb. verſ. 52. nulla arthritidis mentione facta, *Mar.n.3.* vtputa morbo acuto, non diuturno. Tertium tandē ſignum, progreſſus inquam doloris ab vno in alium articulum, arthritidem à podagra diſtinguit, quia licet aliquando dolores podagrici ab vno articulo in alterum tranſeant, id fit paulatim, non ſubitò: vt in arthritide, in qua dolor ſæpe in ſummo vigore conſiſtens, ſtatim ceſſat, & alium articulum inuadit. At podagra ſenſim deſinit in vno articulo, antequam in alium progrediatur, niſi ob materiæ copiam perſeuerante priori dolore, nouus in altero articulo excitetur, idque euenit non ſolum ex diuerſitate materiæ, quæ calidior eſt, ac tenuior in arthritide; ſed etiam ex loco, à quo mouetur ad articulos. In podagra enim pars mittens eſt membrum aliquod particulare, in arthritide B verò à toto corpore fluit ad articulos, vt inferius magis patebit, & ſicuti modò ab vna fluit corporis parte, modò ab altera, varias partes inuadere neceſſe eſt, pro vt parti mandanti proximior fuerit, & magis cognata. De ſignis hæc ſufficiant. Ad cauſas arthritidis deueniens Hipp. hæc ait. Hic morbus à bile fit, & pituita, cum commota in articulos incubuerit. Qua in re noto illud, quum commota incubuerit, indicat enim, humores dictos ad articulos ferri, non aliqua peculiari corporis parte tranſmittente, ſed à toto corpore: in quo ſi abundet, ſuperueniente aliqua cauſa, quæ illum agitet, ad articulos fertur, & in hoc etiam arthritis à podagra differt, in qua materia morbifica nō à toto, ſed ab aliquo mēbro principali expellitur ad articulos, & hæc eſt cauſa potiſſima, cur podagra longè grauior ſit morbus arthritide, & curatu difficilior, & cur hæc plerunque perfectè curetur, nec repetat in poſterum, quod podagræ cenſetur proprium. Namque per interualla inuadens, toto vitæ curſu patien- C
Mar.n.19. tes miſeros facit. Quicunque enim morbi (dicebat Hipp. lib. de Nat. hum. verſ. 200.) à validiſſima parte ad quandam debiliorem tranſierint, difficulter ſoluuntur. Cum ergò huius naturæ ſit podagra, non eſt mirum ſi eius curatio difficilis ſit, & eo magis, quia non eſt facilè percipere, quæ nam pars ſit illius origo, an cerebrum, an iecur, an ventriculus, an aliqua alia pars nobilis, nam certum eſt, podagram ſanare omnino impoſſibile eſſe, niſi pars mandans curetur prius, & ſi fortè contingat, roboratis articulis podagræ inuaſionem ceſſare, de ſalute ægrotātis timendum, quia materia podagram facere ſolita, aliò conuerſa, morbos longè grauiores, & difficiliores podagra facit, quos podagricorum plerique timentes, à doloribus cruciari malunt, quam à doloribus ſanatos vitæ diſcrimen incurrere. Ad podagræ igitur generationem primò concurrit vitium aliquod in membro principali, quod quidem materiam morbificam, aut generet, aut congreget, aut diſponat. Secundo neceſſaria eſt diſpoſitio ar- D ticulorum ad ſuſcipiendam fluxionem, quia licet materia podagræ generetur in corpore, niſi adſit articulorum diſpoſitio, quæ in quadam imbecillitate conſiſtit, podagram excitari eſt impoſſibile, eoque caſu ſuccedunt morbi, qui cum podagra cognationem habet quandam, & per interualla repetentes conſeneſcūt, cuiuſmodi ſunt coli dolores, epilepſia, aſthma, vertigo, hemicrania, & nephritis, quæ tantam habet cum podagra affinitatem, vt vix podagricum inuenias, qui nephriticis doloribus non ſit ſubiectus, ex dictis igitur patet, cauſam potiſſimam contumaciæ huius morbi, & cur interualla repetat, eſſe, quia ab aliquo membro principali originem habet, quod ſanare non eſt facile, & in hoc differt ab arthritide, quæ à toto fluxionem recipit, quod quidem nec materiam morbificam ob aliquam malam diſpoſitionem generat, aut diſponit ad morbum, vt in podagra, ſed continet tantummodo, & ſicuti non eſt difficile per euacuationes, & viuendi rationem, præfatam materiam euacuare, & illius gene- E rationem prohibere, ita arthritidis curatio longè facilior redditur, quam podagræ. Altera differentia horum duorum affectuum reſpectu materialis cauſæ in eo conſiſtit, quia ad generationem arthritidis, bilis, & pituita tantummodo concurrunt, in podagra verò vlterius accedit ſanguinis vitium. De hac enim ita loquitur Hipp. & eſt quidem hic morbus ſanguinis in venulis à bile, & pituita corrupti, ex quibus colligimus, præfatos humores, bilem inquam, ac pituitam, à viſcere principaliter affecto per venas ferri ad articulos, in quorum venulis, ſi ſanguinem ad corruptionem diſpoſitum inueniant, illum corrumpentes, dolorem inducunt, ſin minus, dolorem excitare non ſolent, quia vaſa ſunt capacia, & niſi fiat diſtenſio, aut hu-

mores

A mores extrauenentur(vt dici solet)cõtinui solutio non fit, quæ est proxima causa doloris. Idq; nos docuit Hipp. per ea, quæ paulò antè tradidit de generatione coxendici morbi qui in hoc omninò cum podagra conuenit, dicebat enim, Morbus hic fit, quū bilis, & pituita in sanguifluā venā incubuerit, aut ex alio morbo, aut aliter quantumcunq; sanguinis à pituita, & bile compactum ægrotarit; hic enim per crus vagatur per sanguifluam venam, & vbicunq; constiterit, ibi etiam dolor manifestus fit maximè, molestus quidem, sed non læthalis: quæ quidem vlterius manifestū faciunt, in quo consistat podagræ sanguinis corruptio, quæ fortasse particularē eiusdem sanguinis dispositionē requirit, sine qua, nec sanguinis corruptio fit, nec dolores vrgent. Indeque euenit, vt nonnulli, cū antea à maximis doloribus cruciarentur, ætatis, aut diætæ permutatione, admodum raro, ac leuiter afficiūtur, licet grauitas & impotentia articulorū eos de more corripiat, dū fluxio ad venas articulorū fertur, & hæc insuper alia causa assignari potest

B diuturnitatis, & contumacię podagrę, quia non est facilè, sanguinis præfatā corruptionē emendare, & corrigere, nec illū iam corruptū excernere ipsi naturæ facilè est, cum cogatur illū per carnes ad cutim diffundere, tumorē inflammationis plerunquè participem in parte ipsa excitando, & tunc tēporis remittitur dolor, & in hoc etiam videtur podagra ab arthritide differre, cuius dolor ex tumoris eleuatione nō remittitur, sed exacerbatur magis, nā huius (arthritidis inquam) materia non in venis, sed circa articulos residet, vndè quò copiosior fuerit, dolorem simul, & tumorem maiorem excitari, necesse est. Verum licet dolores in podagra sint vehementes, & contumaces, experientia tamen demonstrat, id magis in vno, quā in alio ægrotante verificari, cuius materiam refert Hipp. in naturam partis affectæ, inquit enim: Quantò autem in tenuioribus fuerit venulis, & in plurima corporis necessitate cōstitutis, & in neruis, & ossibus multis, ac densis, tantò sanè durabilior est morbus, & qui ægerrimè depelli possit, & ratio quidem est, quia cum morbi solutio in eo consistat, vt sanguis cōpactus dissoluatur, ac insensibiliter discutiatur, venarum angustia dissolutionē difficilem reddit, discussionemq; prohibet substantiæ partis densitas. Causam verò difficultatis amplificando, subiungit: & in plurima corporis necessitate constitutis, quasi dicat, Quò maiorem vsum præstiterint venulæ laborantes, tantò longior erit morbus. Vndè hoc? quia morbi solutio à calido insito partis affectæ potissimum dependet, quæ quò maiorem vsum habet, eius calidum maius, & fortius esse necesse est. Si ergò sanguis corrumpatur, quod eiusdem calidi pabulum est, calidum innatum quod fortius esse deberet, si elangueat, morbi solutionem retardari necesse est. Adde etiam venulas eas maiorem vsum habere, quæ intimius sitæ sunt ad articulos, in quibus humor peccans longior abest à superficie, per quam humor discuti, ac euacuari debet. Causas verò remotas arthritidis innuens in fine subiungit: Solet autē iunioribus magis, quam senioribus contingere; ex quibus infertur, morbum hunc à calidis potius humoribus, quam frigidis originem habere, licet, & pituitam, & bilem simul concurrere existimauerit, idque vlterius confirmatur: quia calor euidens in parte affecta percipitur, breuisque, & acutus est morbus, vt superius adnotauimus, & ideò obseruatum est (id Hipp. attestante sect. 3. aph. 16.) per siccitates generari arthritides. Quæ omnia indubitatum faciunt, hunc inter calidos, ac siccos morbos adnumerandum esse. Similiter dum ait, arthritidem iuuenes magis inuadere, quam senes, quos promptius à podagra infestari nouimus, colligimus & in hoc etiam arthritidem à podagra differre, quia hæc imbecillitatem senum peculiarem causam supponit: illa autem humorum copiam, quam iuuenes promptè incurrunt; ex quibus facilè est colligere, in quo Arthritidis essentia consistat, & quantum à podagra differat.

Circa eiusdem arthritidis curationem, quam in hoc textu proponit Hipp. multa occurrūt

E consideratione digna, & primo quia antè omnia dolores sedari iubet localibus: quæ nostri antè euacuationem totius adeò formidant, sed id non est nouum Hipp. qui cognouerat, quam periculosæ essent purgationes in vehementia doloris exhibitæ, cuius rationem adduximus lib. 1. de Morb. mul. sect. 4. vers. 172. & 4. Acutorum vers. 396. tetigimusq; in præcedenti comment. secundo quia dolores sedari iubet actu frigidis, id enim importat vox frigefactoria, cū in alijs doloribus calefactorijs perpetuò vtatur, quæ tamen non minus prodesse in doloribus articulorum, quam frigefactoria, docuerat lib. de Humid. vsu vers. 105. Verum aliquis dicet frigefactoria in arthritide conuenire potius, quam calefactoria, quia vt suprà adnotauerat, calor manifestus apparet in hoc morbo, cui frigidum opponitur. Sed quia eandem curationem adhibet etiam in podagra, in qua calor iste euidens non apparet, responsio non satisfacit. Ego

T dicerem

dicerem in arthritide, & podagra frigefactoria præferri, non calefactoria; quia cum huiusmodi particulæ sint ad fluxiones suscipiendas paratissimæ, tum naturali constitutione, quia, vt Gal. animaduertit com. ad 31. aph. 4. spacia habent ad recipiendum idonea: vndè frequentissimè abscessus ad articulos fiunt, tum etiam ex morbo: qui enim his doloribus corripiuntur, necessariò articulos laxos, & ad fluxionem paratos habent, vndè ex calidorum vsu laxiores facti, ad fluxiones in posterum redderentur aptiores, calefactorijs ergò post [illegible]itis, frigefactoria adhiberi iubet: quæ quidem multis rationibus in arthritide, ac podagra conuenientissima sunt. A

Frigida ad articulos.

Primò actualem arthritidis feruorem compescunt, humorisq. acrimoniam in vtroquè morbo vigentem, ac fluxibilitatem remittunt, eiusdemquè actiuitatem, ac in agendo vehementiam obtundunt, à quibus doloris sensus omninò prouenit. Secundò frigefactoria calidum innatum affectæ particulæ roborando, ad humoris expulsionem, coctionemque aptius reddunt. Tertiò calli generationē circa articulos prohibent, quam quidem calefactoria sæpè adiuuant, B partes humoris tenuiores in halitum digerendo, & quod crassius est assando, torrēdoq. eadem ratione, qua oximel sputum viscosum facere adnotauit Hipp. 3. acut. ver. 69. Huncque indurandi modum à calefactorijs adnotauit Hipp. lib. de Hum. vsu vers. 72. dum inquit. Et post calidam durescit corpus, magis resiccatum. Scio contrarium credi à vulgaribus, & ideò summopere cauent vsum frigefacientium actu in podagricis, & alijs articulorum doloribus, sed decipiuntur, absque dubio. Nam licet frigidum induret æquè, ac calidum: quod etiam Aristotel. 4. Metheororum affirmauit, durities tamen, quæ à frigido prouenit, in casu nostro non concrescit in tophos, quia proprium humidum adhuc conseruat, licet à frigore conglaciatum: quod tandem calido superueniente liquatur, pristinamq. mollitiem recuperat. At verò quæ indurantur à calido, proprio humore priuantur, calore ipsum absumente, & in halitum digerente; vt durities introducatur, quæ non facilè tollitur; qualis est durities tophorū, quam C podagricorum articuli contrahunt. Hac ratione biliosus succus, licet tenuior pituitoso, circa articulos conclusus facilius concrescit, & concalescit in tophum, vt ex Hipp. colligitur lib. de Inter. Affect. v. 58. sect. 3. vbi de tertio morbo Typhos ab eo vocato, tractatur. Quartò frigefactoria in his morbis præstant calefactorijs, quia pars illorum ope roborata, non ità facilè fluxionem in posterum recipit. Taceo stuporem, quem refrigerantia inducunt, de quo hæc leguntur libro de Humid. vsu. v. 105. Tumores in articulis, & dolores sinè vlcere, ac podagricos, & conuulsa; plurima ex his frigida multa affusa leuat, ac attenuat, & dolorem torpefacit, torpor autem moderatus dolorem soluit, quia fortassè huiusmodi remedium sub præscriptis frigefactorijs non comprehenditur, quæ mitius refrigerant, quam vt stuporem inducant, & ideò dixit plurima ex his frigida affusa leuat: non omnia, quibus frigefactoria communiter conueniunt. frigida ergò hoc modo affusa non omnibus adhibenda est, sed iuuenibus, ac mediocriter carnosis, in quibus calidum innatum partis non ità facilè extinguitur, D dolorisque vehementia viget. Vulgus humoris repulsionem ad interiora ex hoc remedio timet, quod tantum abest, vt id præstet, quod eam potius, incrassando, prohibere potest, vt sufficienter demonstrauimus in explicatione lib. 2. de Morb. sect. 2. v. 37. In arthritide igitur, & podagra dolor à principio sedandus est medicamentis actu frigidis, quæ tamen potentia respiciant humorem prædominantem, vndè si bilis præstet, medicamenta actu, & potentia frigida erunt; si pituita, actu frigidis vtemur, quæ tamen facultate mediocriter calefaciunt, ac attenuant. Interim verò subducendus est venter, vel clystere, vel glande, quod significauit Hipp. dum inquit. Et quæ sunt ex aluo, subducere per clysteres, aut glandem. Ad sorbendum verò dari iubet, quodcunq. conducibile visum fuerit, quo nomine comprehenduntur, tum alimenta, tum medicamenta, quæ respicere debent, tum humorem peccantem, tum eius motum, & E si quæ alia sunt huiusmodi. De purgatione verò in his morbis facienda, hæc subiungit Hipp. Quum verò dolor intus fuerit (sic enim vertit. Corn. verba illa [illegible]) pharmacū infra purgans bibendum dato. Verum quia non constat, quid intendat, dolores intus esse; quo tempore instituenda sit purgatio in his morbis, non constat. Id verò inquirendum est ex ijs, quæ alibi de hac materia ab Hipp. determinata sunt. Certum est purgationem in doloris vehementia numquam exhibuisse, [illegible] eam prohibere expressis verbis 4. Acut. v. 406. vbi catalogum facit eorum morborū, in quibus inferna purgatio suspecta est, sed leniendum prius dolorem iubet, deinde ad purgationem deueniendum; quod etiam paulò ante animaduertit in curatione coxendici morbi. Quarè dolores intus esse, fortèfortuna intelligit Hipp. quando

sedari

Mar. n. 28. Mar. n. 6. Mar. n. 10. Mar. n. 64.

A sedati, eius causa adhuc remanet in corpore, modus dicendi fortassè tunc temporis visitatus apud vulgus, nec tandem omninò improprius, morbum enim, siuè dolorem intus latitare est, quando eo sedato efficiens causa adhuc remanet in corpore. Post purgationem verò, serum coctum, & asininum lac præbet ad humorum reliquias expurgandas, & simul, ac semel acrimoniam, ac tenuitatem corrigendam, cuius gratia facilius ad articulos fluit, & hęc intentio est tanti momenti, vt hac semotâ non fiat morbus. Hac enim ratione non generatur podagra in mulieribus, nisi menstrua defecerint, per quæ humor ille acris expurgatur, nec eunuchis, nec pueris, in quibus temperamenti ratione huiusmodi humor non generatur in corpore, vt in explicatione Aphor. 28. sect. 6. demonstrabitur, exhibetq. coctum, vt per ipsum fluxio magis sistatur, quod suprà in coxendicum morbo adnotauimus. Quantitatem verò, & modũ non diffiniuit hoc in loco, nam de hac re alibi distinctè actũ est. Nostri, & in his, & alijs ferè omnibus
B morbis diuturnis post purgationẽ seri, & lactis vice, decocta varia exhibent attenuantia, calefacientia, & exiccantia, & quæ humores acriores reddere, ac diffundere possunt, constat enim ex Guayaco, salsaparilla, China, sassafras, quorũ virtutes, quantũ conueniant cum sero, & lacte, iudicent lectores. In præfatis igitur omnibus curationes horũ duorum affectum, arthritidis inquam, & podagrę conueniunt, quod insinuauit Hipp. dum podagræ curationẽ instituẽs inquit: Conducunt autem, & huic eadem, quæ morbo articulari, & conueniẽtiæ ratio est, quia omnia respiciunt materialẽ causam, quæ bilis est, & pituita confluens ad articulos. In fine verò de podagra tractans, hæc subiungit. Si verò in digitis dolor relinquatur, venas paululũ suprà articuli nodum inurito, vrito autem cum lino crudo. Hocq. remedium proposuit in podagra: non in arthritide, tum quia in hac huiusmodi doloris reliquiæ non solent permanere propter humoris
C tenuitatẽ, & quia non adeò intimius latitat, quemadmodũ in podagra, tum etiam quia huiusmodi doloris perseuerantia articulorũ summam imbecillitatem significat, quæ nullo alio ingenio magis corrigitur, quam exustione. Quæ vlterius malã dispositionẽ partis tollere potest, propterquã sanguis in ea consistens ad corruptionem disponitur, in qua podagrę essentia consistere videtur, & hac ratione fortasse in coxendico morbo, & in podagra exustionẽ probauit, nequaquã verò in alijs doloribus articulorũ, quia in illis sanguinis viget corruptio: nequaquã verò in alijs. His hunc in modum explicatis de differentijs dolorum articulorũ, ac eorum natura, & curatione, facilè est percipere, quam longè Gal. à præceptore discesserit in hac materia pertractanda, quando arthritidem morbum diuturnum vocat 1. de Crisibus c. 4. ità vt per totam vitam perdurare existimauerit 6. de Sanit. tuenda c. 7. Hipp. verò non solũ eam inter morbos diuturnos non adnumerauit, l. 1. de Morb. v. 52. in quorũ numero descripsit coxendicum
D morbum, podagrã, & cedmata; licet eiusdẽ arthritidis eo in loco mentionẽ fecerit in catalogo morborum non læthalium; sed vice versa, breuem, & acutum morbũ esse, hoc in loco fatetur, quibus cõsentiunt, ea quæ 3. aphor. 16. leguntur: vbi morbos recensens, qui per siccitates vagantur, arthritidẽ meminit. Præterea 5. de sanit. tuend. c. 8. Arthritidem, senum peculiarẽ morbum facit Gal. at Hipp. iunioribus magis, quã senioribus cõtingere, hoc in loco adnotauit. Vlterius arthriticos ferè omnes prius podagricos fuisse Gal. affirmat comẽt. ad aphor. 28. se. 6. quasi podagra in dies ingrauescẽs in arthritidem conuertatur, quo posito arthritis longè grauior, ac difficilior esset podagra, cuius contrarium statuit Hipp. dum inquit. Podagra violentior est omnibus eiuscemodi (& arthritidis mentionẽ fecerat) circa articulos morbis, & diuturnissimus, ac ægrè cedens morbus. Gal. tandẽ in podagra partes affectas, fluxionemq. recipientes statuit spatium articulationũ, & quæ in orbem circumstant omnia ad cutim vsque, nequa-
E quam verò tendines, & neruos 6. aphor. 49. quod propriũ videtur arthritidis iuxtà Hipp. sententiã, vt suprà adnotauimus. Namque in podagra, & venulas, & neruos, ac tendines, imò etiã ossa fluxionẽ suscipere posse testatur: dum inquit. Quantò autẽ in tenuioribus fuerint venulis, & in neruis, & ossibus multis, ac densis, tantò sanè durabilior est morbus, & qui ægerrimè depelli possit. Idem absque dubio appareret dissidium circa curationem, si proprium, ac peculiarem curandi modum tradidisset Gal. curari enim arthriticos attenuãti victu, testatur à principio libri huic materiæ dicato, cum incrassans potius Hipp. curationi conueniat, nam serũ, & lac cocta exhibet in hunc finem, incrassandi. Similiter curationem inchoari ab euacuatione voluit Gal. 10. de comp. med. sect. loc. cap. 3. Hipp. verò frigefactorijs dolorem prius sedat. In curatione verò sanguinem mittit Galenus, cuius rei nullam fecit mentionem Hipp. quippè quæ plus lædere debilitando articulos possit, humoresq. attenuando, fluuidioresquè red-

Contra Gal.

T 2 dendo,

dendo, quam eua prodesse curatione, quæ tandẽ cum bilis fit, & pituita, purgatione euacuantur, nõ sanguinis missione, nã licet aliquãdo plenitudo adsit, hæc dieta tolli potest, alijsq. ingenijs, nè æger à venę sectione lædatur. Quarè cũ Gal. à præceptore adeò dissentiat, non est mirũ, si posteriores omnes, qui de hac materia Gal. duce pertractarũt, à veritate longe aberrauerint. A

Mar.n.33. *Vers. 61. Et quicunque cibi, aut sorbitiones congruè, ac consequenter, &c.*

Hæc est differentia inter medicamenta purgantia, & cætera omnia, quæ pro morborum curatione vsurpantur. Hæc enim, vt decet, præscripta, intentum finem sortiuntur, & nihil periculi in se habent. At medicamenta purgantia, licet ex arte exhibeantur, non tamen carent periculo. Medicamentorum enim purgantium (dicebat lib. de Medic. purg.) res non ità se habet, quemadmodum putatur. Eodem enim medicamento purgantur, & non purgantur: quandoq. verò alia purgat, quam quæ purgare solet: aliquãdo nimium purgat, &c. Quarè subiungit modo, quam maximè ea vitare oportet. Sed quomodo curabimus morbos, quibus necessariam esse purgationem, nos docuit superius? Hoc dictum est ab Hipp. non medicis, quos satis fuit admonuisse loco proximè citato, nè temerè exhibeantur, sed idiotis, quibus hunc librum conscriptum fuisse, in procemio adnotauimus. Inferens tutò omnibus præscriptis remedijs vti posse, quia nihil incommodi ipsis euenire timendum est. At purgationibus quantum fieri potest, abstineant, quia si aliquod inconueniens ex purgatione casu contingat, maiori culpa dignus habebitur idiota, quam medicus. B

Mar.34. *Vers. 74. Lepra, & pruritus, & scabies, & impetigines & vitiligo, &c.*

Quia multi ex enarratis morbis à melancolico succo originẽ habent, quod in præsenti sententia ait Hipp. eos omnes à pituita fieri, non ità simpliciter accipiendum est, vt intelligamus eos à sola pituita generari, nam pituitosus humor illorum causa dicitur, quatenus sine ea nullus eorum generatur. Simili enim dicendi modo vsus est lib. de Nat. hum. dum plurimas febres ex bile generari dixit, & inter illas quartanam adscripsit, quam tamen atræ bilis participẽ esse, ibidem explicauit. Quoniam igitur prædicti affectus omnes vitia cutis existunt, quæ vt pars neruosa (neruum enim sanguineum, cutim appellauit lib. de Humid. vsu) sanguine pituitoso nutritur, Galeno etiam attestante lib. Prognost. 2. non videtur aliquis morbus in cuti generari posse, qui pituitoso excremento non participet. Verùm quia non ignorabat, hunc humorem solum ad prædictorum affectionum generationem non concurrere, sed modo vni, modo alteri admisceri, ideò quãdo de purgatione loquitur, non pituitam tantummodo purgandam iubet; vt par fuisset, si illorum hanc solam causam credidisset, sed humorem illum, quem in corpore prædominari contingat, quod quidem ex totius temperamento coniectandũ esse insinuat, dum inquit. Dandum esse pharmacum biliosọ quidem, quod bilem purget, pituitoso, quod pituitam, melancolico, quod atram bilem, aquoso verò, quod aquam; quasi necesse sit, talem in toto abundare humorem, qualis naturali conuenit temperamento, cui licet pituita in cute redundans associetur, hæc tamen, nisi etiam in corpore abundet, vt in pituitosis, non est pharmaco educenda, quia nimis ab alio distat, vt per ipsam expurgari debeat, cum facilius per cutim educatur. C D

Mar.n.36. *Vers. 89. Postea, in morbum sursum purgare oporteat, aut deorsum, &c.*

Hoc præceptum cum spernant recentiores, omnem purgationem per inferiora, in quolibet morbo rectè fieri, existimantes, morbos, qui per superiora purgati, facilè cederent, in immensum producunt, miserósq. ægrotantes inferioribus purgationibus sæpè, & sæpius repetitis absumunt, quousque idiota, aut empyricus vomitorio forti propinato, non sine artis ignominia homines liberet, sed hoc idem superius adnotauimus.

Mar.n.37. *Vers. 103. Vbi verò carnem producere voles, pinguia, & calida magis conducunt.*

Nè ex hoc textu colligas, Hipp. ad carnis generationem probare medicamenta simpliciter pinguia, velut oleum, hæc enim sordidum reddunt vlcus, & carnis bonæ productionẽ potius impediunt, sed id comparatiuè intelligendum est, quod vox, magis, importat, significans ad carnis productionem pinguia, & calida potius esse debere, quam frigida, & sicca.

Mar.n.38. *Vers. 105. Quibuscunq. cibis, aut potibus homines in victu vtuntur, &c.*

Tanti est consuetudo, quæ altera natura dicitur, vt quantum fieri potest, in morbis curandis conseruanda veniat; ea per morbos exhibendo, quibus tempore sanitatis ægrotantes vti consueuerunt, ea tamen adhibita præparatione, vt alibi adnotauit Hipp. quò edulium leuius fiat. Et si nullus simplex cibus, aut potus ex consuetis reperitur, qui ægrotanti, & morbo satisfa-

A tisfaciat, ad insueta, & peregrina non est confugiendum, sed ex consuetis edulijs calida, frigidis, humida, siccis componendo, aptum, & morbo conueniens conficiendum iubet, rationemque adducit, quia (inquit) præter consuetos cibos, & potus nullum aliud inueniés, quod ægrotanti vtilitatem præstet; & hic Hipp. sententiæ verus est sensus.

Vers. 122. Lenticula autem odorata præparetur, & modica secundo loco detur. Mar.n.39.

Quoniam Hipp. his, qui medicamentum potarunt, lenticulam secundo loco exhibet, idest post aliquam ex supradictis sorbitionibus, & rationem adducit, tum quia leuis est, tum quia stomaco (parti inquam superiori ventriculi) amica est, duas elicio conclusiones in arte, & pulcherrimas, & admodum vtiles, quarum altera est, si in assumptione cibi, aliquis ordo seruari debet, talem esse, vt primo loco grauiora assumantur, & quæ parti inferiori ventriculi amica sunt, deindè verò leuiora, & quæ superiori eius parti magis conueniunt. Quæ opinio, B etiamsi Galeno, & communi medicorum opinioni aduersatur; huius tamen ratio adeò euidens est, vt contrarium sentientes, admirandi sint potius, quam confutandi. Nam si supponimus, ingestos cibos in ventriculo non confundi, aut commisceri simul, quod vomitiones distinctorum palàm faciunt, certum est, cibos eo ordine assumendos esse, vt quæ difficilius concoquuntur, in ea ventris parte situentur, in qua coctionis robur viget magis, è contra verò, qui propter leuitatem antè alios concoquuntur, in ea parte collocari, quæ orificio inferiori proximior est, vt statim ac concocti sunt, ad exitum sint paratiores, nec ab inconcocto impediantur. Si ergò pars ventriculi inferior, quia carnosior est, vim concoquendi maiorem habet, quam superior; ex præmissis sequitur, cibos duriores in ea parte collocandos esse; & ideò ante alios cibos assumi debere. Similiter, quia ostium inferius ventriculi, per quod cibi, vbi sunt concocti, descendunt, non in fundo ipsius ventriculi, sed in superiori potius parte ad dexteram C situm est: vt anatomes palàm facit: ideò cibi, qui citius concoquuntur, in parte superiori collocandi sunt, quod quidem fiet, si vltimo loco assumantur, ex quibus patet, grauiora, & duriora edulia primo loco, deindè leuiora, & tenuiora assumenda esse. Quam opinionem Hipp. fuisse, non ex hoc loco tantummodo constat, sed ex his etiam, quæ inferius hoc eodem libro referuntur: vbi hæc habet Hipp. Quicunq; cibos sufficientes perficere possunt, his sorbitiones nè dederis, excludunt enim cibum, qui verò non possunt, his dato. Si verò quid dare volueris refectionis gratia, alicam dato, & ptisanam triticeam, hæ enim sorbitiones sunt fortiores: dentur autem post cænam, &c. Scio Hipp. lib. acutor. 1. ptisanæ præpotandam dare, aut mulsam, aut vinum, quæ prædicto ordini aduersari videntur: verum id facit Hipp. quia morbus siccus existens, copiosam humectationem exposcit; quod præstat potius antè alia exhibitus, quia potus ille statim distribuitur, & hoc pacto corpus citius humectatur. Sicuti è contra D in humidis morbis, non inter cibum potus datur, sed paulò post, vt inferius hoc eodem lib. vers. 207. faciendum iubet: Alioqui semper à cibis, & sorbitionibus bibendum: idque ab omnibus animantibus naturæ instituto seruatur. Altera conclusio, quam ex hoc textu elicio est. In ordine ciborum determinando, non grauitatem modo, & leuitatem esse respiciendam, sed etiam eorum substantiæ proprietatem, iuxta quam eduliorum aliqua vni ventris parti magis amica sunt, alia alteri, & ideò, quæ cognoscuntur ventriculi fundo iucundiora, ea antè alios cibos assumere expedit, vltimo autem loco ea, quæ ori ventriculi magis amica existunt, quia si contrarium fiat, comestione absoluta, dum quælibet pars sibi familiarem attrahit, maxima in cibis agitatio fit, propter quam omnia in transitu his sursum, illis deorsum secedentibus, conturbantur, ventriq; subuersionem faciunt. Hanc verò loci transmutationem, ex naturali proprietate, alimenta ventriculum ingressa efficere, vomitiones palàm faciunt, in quibus sæpè cibi, qui postremo loco fuere assumpti, omnium postremi euomuntur. Quod ficubus euenire E Hipp. experientia edoctus lib. de Inter. affect. sect. 2. vers. 15. apertè testatur, quamuis enim post alios cibos assumantur, & ex consequenti in superiori ventris parte situari deberent ad fundum tamen peruenisse, ex eo indicatur, quia postremo loco euomuntur, cuius effectus alia ratio assignari non potest, nisi quia, cum fundo ventriculi, naturali proprietate amicæ sint, postquam ingestæ sunt, ad partem sibi familiarem attractæ secedunt. Hanc verò familiaritatem alimentorum cum partibus ventriculi, ratione inuenire, est impossibile, cum id à sola experientia haberi possit, an verò odorata hanc facultatem habeant, cuius gratia stomaco sunt amica? Et ideò Hipp. lenticulam non modò eligit, quæ talem habet proprietatem, sed odora-

Mar.n.42.

Mar.n.6.

Mar.n.45.

Mar.n.21.

odoratam præparari iuber, dulcia verò ventriculi fundo potius conueniant, peritioribus A
disquirendum relinquo. Hæc igitur omnia considerans Hipp. hoc in loco, lenticulam post alias sorbitiones exhibet, tum quia leuis est, tum quia oris ventriculi est amica, & familiaris. Quotiescunq. igitur coctionem quiete perfici intendimus, prædictus ordo seruandus est, contrarius verò, quando ad facilitãdum vomitum, ventrem cibis omnigenis replere procuramus, quo consilio Hipp. loco citato, ficus postremo loco assumendas esse docet; ità enim dum ingestæ ad cognatum locum secedũt, agitationem in cibis faciunt: vndè vomitio redditur facilior, ex quo aliud adnotatione dignum elicitur: vomitum inducentia cibaria, & leuiora esse, & stomacho amica, quarè primo loco assumpta vomitũ faciliorem reddunt, non autem si post alios cibos assumantur, imò quia stomaco sunt amica, plurima eorum illud roborando, ad vomiendum hominem difficiliorem reddere possent, licet non ignorem, horum vsum ad vomitiones esse, non tota assumpta, sed eorum decocto potato, cui virtus roborandi, quæ in crassio- B
ri parte fundatur, non communicatur, sed ea tantum, quæ humores concitat sursum, ex quo fit, vt multa medicamenta sint amica stomaco, & vomitum sistunt, quorum decoctum illum prouocat.

Mar.n.39. *Vers. 125. Non febrientibus verò, panis puri medullam in iusculum interito.*

Apud Hipp. inuiolabile præceptum fuit (quod sæpius adnotatum est à nobis) febrientibus nullum cibi genus dari, febre soluta, quo tempore cibos leues, & facilè secedentes exhibet, horum exempla quædam in textu referuntur, & inter illa reposuit panis medullam in iure tritam, cuius edulij frequentissimus est nostris temporibus vsus: An id inter cibos, an inter sorbitiones adnumerari debeat, non constat. Nam Hipp. inter cibos collocauit, quando non febrientibus dari iubet. Nos autẽ sorbitionis loco febrientibus damus. Pro huius rei determinatione dicerem, si talis medulla in iure per longam ebullitionem ad leuorem redu- C
catur, ità vt sorberi possit, huiusmodi edulium inter sorbitiones collocari, & febrientibus exhiberi posse, & hoc est, quo communiter vtimur, & panem gratatum vulgariter dicimus. Si verò panis medulla in iure tantummodo madefiat, inter cibos collocari, & in hanc formam eam exhibet Hipp. non febrientibus. Vndè adnotare oportet edulium, quod nostri panem stufatum vocant, ex bucellis panis in iure maceratis confectum, febrientibus non conuenire: dum febris actu tenet, quia cibus leuis est, non sorbitio. Verum si panem simplicem, & carnes dare, recepit alius, longè minus errabit, qui panem iure maceratum horum loco dabit.

Mar.n.44. *Vers. 158. Post sorbitiones cibum debilibus dato.*

Quia superius sorbitiones post alios cibos communiter exhibendas esse, vniuersali præcepto determinauit; modò excipit corpora debilia, in quorum refectione contrario modò procedendum est, ità, vt primum sorbitiones, deindè cibos exhibeamus, & ratio est, quia cum hi D
Mar.n.12. celeri refectione indigeant, humido alimento (vt libro de alim. vers. 112. dicebat Hipp.) egent, & quod statim distribuatur, cuius naturæ sunt sorbitiones, verum quia debile alimentum præstant, cibos etiam simul exhibere oportet, hos tamen aliquo interuallo sorbitiones præcedere oportet, vt ab his corpus ex parte restauretur, dum solidus cibus in ventriculo concoquitur, nec timenda est in hoc casu perturbatio, de qua suprà mentio facta est, quia quando corpus refectione eget, concoctio exacta liquidorum non expectatur, sed quod attenuatum est per porositates ventris ad vniuersum corpus statim distribuitur, atque hoc pacto antèquam solidus cibus ingestus sit, sorbitionis maior pars distributa est, vndè perturbationis occasio tollitur; potissimum verò, si inter vtrumque aliquid temporis intercedat.

Mar.n.44. *Vers. 159. Ante cibos verò, & potus, & sorbitiones.*

Hoc in loco confusam orationem fecit Interpres, quæ ex vulgato græco contextu, aptissi- E
mo themate constat, eam igitur hoc pacto transferrem. Antè cibos verò, & potus, vel sorbitiones, & post hæc, si aliquid tibi dandum videtur, debilibus dato, & corpus, & animam inspiciendo, & cibum, & potum. Hisque admonemur, in restauratione debilium, summa cautione procedendum esse: ità, vt si huius gratia aliquid antè cibos, & potus, & sorbitiones dare expediat, siuè post, omnia diligenter perpendantur, habita ratione non modo illius, quod exhiberi debet: sed etiam corporis, & animi ipsius patientis, & ciborum pariter, & potionum, & ratio est; quia in debilium restauratione quilibet error, etiam minimus, magnus euadit, & plurimam læsionem inducit, sed quid in hac re potest animus? tantum potest, vt

sola

sola opinio ipsius patientis, cibi, & potus conditionem immutare possit: vndè multi sola opi-
A nione cibos quam iucundissimos auersantur, & euomunt.

Vers. 193. Vina dulcia, & austera, & mellei coloris vetusta, &c. Mar.n.44.

Regulam tradit Hipp. per quam cibaria vtilia ab inutilibus distinguātur, indicans, ea inepta esse, quæ postquam ingesta sunt, aut flatum, aut tormen, aut grauitatem inducunt. Vtilia verò, & ad sanitatem optima esse, quæ nihil dictorum efficiunt, sed modicè ingesta sufficiunt, & pro ratione secedunt; quam quidem regulam postquam in cibis exposuit, eandem in potibus explicare aggreditur, & inquit. Vina dulcia, & austera, & mellei coloris vetusta, ventrem subducunt, maximèq. vrinam cient, & nutriunt, ex hoc inferens, corpori, maximè conuenientia esse: cum omnes conditiones habeant, quas alimenta optima habere, superius determinatum est, ijsque carent vitijs, per quæ cibi inutiles censentur, quia scilicet, neque flatum inducunt, neque tormen, neque repletionem. Circa facultates verò, quæ his tribus vinorum
B generibus in textu tribuuntur, adnotare oportet, non affirmare Hipp. vnumquodq. illorum his omnibus participare. Nam quantò minus austera ventrem subducunt, tantò minus dulcia vrinas mouent. Sed vult significare, hæc tria vinorum genera simul omnes facultates habere, quæ ad edulij bonitatem indicandam concurrunt, cum non sit necesse, vnumquodque illorum his omnibus participare, vt bonum dicatur: quemadmodum omnibus præfatis vitijs carere debet. Ad destruendum enim sufficit vnum (vt est in prouerbio) & ideò ad vini bonitatem satis est, vt vel ventrem subducat, vel vrinas cieat, & nutriat, nullumq. eorum præstet, quod edulij malitiam attestatur, quemadmodum vnicuique ex enarratis vinorum generibus euenire ait. Difficultas tamen circa vinum dulce oritur, quod flatum in superno intestino inducere tertio Acutorum testatus est. Pro solutione adnotare oportet, ibi Hipp. non asse-
C rere simpliciter, vinum dulce flatus inducere, sed ijs tantummodo, qui amara bile abundant; namquoties vinum dulce dedit Hipp. in ijs affectibus, in quibus flatuosa non conueniunt: quod nullo modo fecisset, si simpliciter flatuosum esset, nam, vt alios prætercam, in pleuritide vinum dulce eligit: quamuis in hoc morbo flatus plurimum obesse possint, ità vt pro purgatione peplium cæteris præferatur medicamentis, quia, vt ipse eodem in lib. Com. 2. ait, flatus Mar.n.13.
maximè discutit. Prætereà lib. 2. de Morbis sect. 3. vers. 299. in morbo ructuoso, in quo flatus in superno ventriculo maximè abundant, vinum exhibet dulce, quo nihil nocentius excogitari posset, si ex sui natura flatuosum esset. Mar.n.67.

Vers. 200. Ex cibis, & potibus, qui commodissimi sunt corpori, &c. Mar.n.45.

Ab hac sentētia vulgatum illud emanasse existimo, quamuis illius auctor adhuc me lateat, omnem repletionem malam esse, panis autem pessimam. Quia si vera sunt, quæ hoc loco
D ab Hipp. referuntur. Eduliorum quæcunq. corpori aptiora sunt, & ad alimentum, & ad sanitatem, eorum etiam grauiores esse noxas, si perperam, & immodicè ijs vtamur; cum panis omnium sit optimus; errores etiam, qui circa eius vsum immodicum contingunt, grauissimi sunt censendi, vndè non erit inconueniens, si quis eo repleatur immodicè, grauissimis subijci morbis.

Vers. 216. Vinum diffusum, ac perfrigeratum, & excolatum tenuius fit, ac debilius. Mar.n.45.

In Regiensi ciuitate, in qua natus sum, vt vinum citius clarescat, & dulce reddatur, hoc artificio vtuntur. Vinum à vinaceis excolatum, postquam in propria vasa condiderunt, spatio vigintiquatuor horarum transacto, rursus extrahunt, & per noctem aeri in apertis vasis exponunt, indè dolijs proprijs recondunt, & post duos, aut tres dies illud eodem artificio diffundunt, tertioque rursus pari interuallo hoc idem repetunt. Atque huiusmodi artificio vinum citissime clarescit, & dulce euadit, eò quod ebullitio per euaporationem, & agitationem il-
E lam interrumpitur, vndè citius absoluitur, qua diutius perseuerante, vinum, & tardius clarescit, & dulcedo euanescit, veruntamen vini robur, quod in spirituosa substantia consistit, & per longam ebullitionem concipere solet, huic denegatur, & si quid illius habet, dum agitatur, & diffunditur magna ex parte euanescit. Huiusmodi igitur vinum, diffusum vocat Hipp. illudque meritò tenuius fieri, ac debilius testatur: eadem ratione vinum refrigeratum tale redditur, quatenus per frigiditatem ebullitionis terminus accelerātur, vndè & citò clarescit, & spirituosa substantia, quam à longa ebullitione contrahit, ferè priuatur, quamuis tenuius reddatur. Quod Romani experientia cogno-

scentes

scentes vinum in Vrbis circuitu productum, quod *Romanesco* proprio vocabulo appellant, A quia ex propria natura crassum est, illud in vasis ligneis reconditum, aeri, & aquilonaribus ventis per totam hyemem exponunt, ità enim ab aeris frigiditate refrigeratum, tenuius, & suauius redditur. Quod verò excolatum vinum, & ipsum tale reddatur, non est, qui nesciat, quandoquidem in pluribus Italiæ regionibus vinum fæcis excolari adhuc est in vsu, potissimum verò in multis Insubriæ Ciuitatibus, in quibus, qua vinum crassum, & insuaue nascitur, percolatione, tenue, & dulce efficiunt, eadem penitus ratione, quam in diffuso attulimus, cui accedit propriæ fæcis separatio, quæ ebullitionis est causa, eaque segregata statim ebullitio cessat.

Mar.n.48. *Vers. 246. Coriandrum stomaco gratum est, & per aluum secedit.*

Coriandri, tum herbæ, tum seminis frequens vsus fuit antiquis, quarum vires inter se diuersas, & planè contrarias ex hoc loco colligere licet: in quo, aluo secedere, & crudum, & B

Mar.n.14. coctum ait, quod de eius folijs intelligere oportet, libro autem 2. de Diæta de semine loquẽs, aluum sistere ait, quarum facultatum cognitionem habuisse Dioscoridẽ etiam apparet, quando plantæ folijs, refrigerantem facultatem tribuit, semini verò calefacientem innuit, dum ex eius vsu genituram augeri testatur.

Mar.n.48. *Vers. 247. Ocymum humidum est, & frigidum, & stomaco gratum.*

Mar.n.14. Adhuc maior in ocymi facultate cõtradictio apparet, libro enim citato de Diæta, calidum, & siccum esse, aluumque sistere ait. Hic verò, frigidum, & humidum dicit. Vt hæc apparens contradictio tollatur, supponendum est, antiquos aromatum defectu, hortensibus condimentis vsos fuisse frequenter, nam de his sæpius mentionem fecit Hipp. cuius gratia huiusmodi olera exiccata adseruabantur, ità vt ijsdem tum viridibus, tum siccis vterentur, cuius diuersitatem plurimum ad facultates olerum immutandas posse, indubitatum est, & potissimum eorum, quæ vnà cum odoris fragrantia plurimum humoris in se continent, veluti ocymum, hu- C midi enim succi copia, quæ in viridi continetur, adeò humectare potest, vt etiam simul caloris excessus corrigatur, instar eorum, quæ propriè frigida sunt. Nam & Dioscorides pulmonum inflammationibus ocymum auxilio esse testatur, quod quidem efficere asserendum est, non quia potestate frigidum sit, sed quia humoris copia, vt dictum est, caloris vehementiam retundit. Hac verò humiditate per exiccationem euanescente, propria, & vera facultas elucet, quæ calida est, & sicca. Quia igitur Hipp. obseruauit, ex huius oleris viridis vsu pro alimentorum condimento, æstatis calores, & siccitates emendari, frigidum, & humidum hoc in loco dixit, quia verò aromaticum est, & potissimum dum siccum existit, meritò, & calidum, & siccum lib. de Diæta statuit, in omnibus enim plus tribuit experientiæ Hipp. quam rationi, sed potissimum in viribus, & facultatibus alimentorum assignandis, cognouit enim, quam facile sit, homines ratiocinando à veritate aberrare, quorum fidelis magistra est experientia, D potissimum circa ea, quæ sæpius obseruari possunt: cuiusmodi sunt alimenta, quæ sunt in communi vsu, & ideò de illis tutum experimentum haberi potest. Vnde non est mirum, si Gal. qui rationi nimis intentus fuit, in multis à præceptore dissentiat, in facultatibus alimentorum assignandis. V.g. de brassica inferius tractans Hipp. inquit: Brassica verò acrimoniam quandam habet ad secessum, & simul boni succi est. Obseruauerat enim, frequentissimè homines hoc olere præ alijs vti absque euidenti nocumento. At Gal. rationi innixus malum succum, & graueolentem gignere dixit, ab odore decocti ad succum ex ea genitum ratiocinando. Quod si verum esset, væ Neapolitanis, qui rarò sine brassica comedunt. Eadem ratione diuersam ab Hipp. opinionem habuit Gal. circa ocymum, vtrunque peponem, cucurbitam, & alia, quæ cum sub nomine olerum comprehenduntur, omnia mali succi esse, existimauit Gal. quæ tamen non E mali succi esse cognouit Hipp.

Mar.n.50. *Vers. 271. Quæ per aluum secedunt, succosa sunt & natura calida.*

Hoc de alimentis intelligendum est, non de medicamentis purgantibus, quæ experientia tantum, eodem etiam Hipp. paulò superiùs vers. 152. attestante, non intelligentia inueniuntur, verùntamen neque id omnibus competit alimentis, sed tantummodo maiori parti.

Mar.n.51. *Vers. 277. Quum quis cibos, aut potus plures solito acceperit, &c.*

Præsens oratio ex græco contextu ità vertenda est. Quum quis, aut cibos, aut potus plures solito accipiat, si non consuetis se impleuerit, optimum est, vt statim vomat, quia non consue-

A consuetorum repletio à natura superari non potest, eò quòd duplex vitium concurrit, & quia plus ingestum est, quam conueniat, & quia edulium insolitum est, & naturæ alienum: quod si quis consuetis cibis repleatur, vomere non est necesse, cum sperari possit, & quiete, & inedia progressu temporis à natura propter familiaritatem superandos fore.

Vers. 279. Poma, & fructus arborei tum mollis, tum duri corticis &c. Mar.n.51.

Fructus, & mollis corticis, quos ὀπώρας Græci appellant: & durioris, quos ἀκρόδρυα, post cibum damnat Hipp. quia corpus ab his solum humorem, hoc est, aquosam partem, quæ in his pessima est, trahit, à quibus antè alios cibos ingestis, plus elicit, & solidius, cuius dicti rationem inuenire non erit difficile; si quæ suprà à nobis explicata sunt de ordine ciborum, in memoriam reuocentur. Demonstrauimus, enim cibos, qui postremo loco assumuntur, primò à ventriculo descendere. Si ergò fructus post alia comedantur, quia citò descendunt, perfectam concoctionem acquirere non possunt, vndè non totus eorum succus, sed
B tenuior pars tantummodo, in alimentum transit, & eò magis, quia ex propria natura difficulter superantur, in superiorique ventris parte remanent, in qua concoctrix facultas debilius operatur. Si verò antè alios cibos assumuntur, quia in fundo ventriculi, vbi concoctio magis viget, situantur, diutiusque ibi permanent, perfectam coctionem acquirunt: vt tota eorum substantia corpus frui possit. An ergò fructus prima mensa comedere melius est? melius quidem, quam post cibum, si gratia medicamenti quis ijs vtatur. Nam alioqui neque hoc modo eorum vsus vitio caret. Quādoquidem lib. 3. de Diæta vers. 90. poma, & ante cibum, & post cibum damnare visus est, dum inquir, At verò poma fortiora sunt, quam pro humana natura, melius est ergò à pomis abstinere, si verò quis cum cibis vtatur, non deliquerit, cuius sententiæ rationem in eius loci explicatione adduximus. Horum igitur nunc memor Hipp. non dixit,
C huiusmodi fructus antè alios cibos assumendos esse, sed dixit tantummodo, eo modo ingestos plus alimenti præstare, quam post cibum, insinuās, si quis fructibus ratione medicamenti eget, vt totius eorum substantiæ eorum particeps fiat, antè alios cibos assumendos esse.

Vers. 290. Cibaria, potus, & obsonia. Mar.n.52.

Ex hoc loco aquam nutrire colligunt nonnulli, quia ad augumentum, & ad robur eam conferre dixit Hipp. At verò aliud est ad augumentum conferre, aliud augumentum præstare; aqua enim ad augumentum conferre dicitur, quia alimenti est vehiculum, quo deficiente nutritio, & augumentum cessat omninò.

De internis Affectionibus.

D PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Hic liber, de internis Affectionibus in omnibus græcis exemplaribus inscribitur, quamuis Gal. 6. aphor. 27. magnum de Morbis librum vocet, & apud nonnullos de empyis inscribi testatur, quo in loco ad Hipp. referre eum videtur, quemadmodum etiam in libro obsoletarum vocum Hipp. dum eius mentionem facit. Non desunt tamen, qui eum ad Gnidios medicos referant, Galeni auctoritate permoti, qui comentario 1. in lib. Hipp. de Morb. Acut. t. 8. Gnidios plus quàm conuenit, de morbis scripsisse ait, quia bilis morbos septem, pari modo paulò infrà, vesicæ duodecim, renumque quatuor, strangurie quatuor, deindè tetani tres, morbi præterea regij genera quatuor, atque tandem phtises quatuor, quem modum secutum esse huius libri auctorem, constat, verumtamen etiam si hæc vera esse concedatur, non ob id librum
E hunc ab Hippocratica Bibliotheca tollere possunt. Quia Hipp. vt ipse fatetur sæpius, medicinā non inuenit, sed ab alijs eam acquisiuit, vndè in proprijs libris describendis, quæ alij rectè scripserunt, recepit, quæ verò perperam, tacere professus est, vt à principio lib. 1. de Diæta apparet. Quapropter si Gnidij Medici in quibusdam errauerunt, qui a morborum quorundam plures differentias constituerunt, quam reuera existant, in omnibus tamen eos errasse, nō est credendum, quarè non erit inconueniēs dicere, Hipp. in multis eorum distinctiones secutum esse, quia verè illi morbi in tot differentias distinguendi essent, alias verò distinctiones reliquisse, vt poté ineptas. Immò quia libros Gnidiorum vidit Gal. & ordine posuit morbos, quò ab illis descripti sunt, longè diuerso, à quo in præsenti libro proponuntur, nec omnes recensentur,

quos

quos in lib. Gnidiorum legit, signum est, hunc librum à libris Gnidiorum diuersum esse. Dicamus igitur, præsens opus eiusdem scholæ esse, cuius, & cæteri libri, qui Hipp. nomine circumferuntur, doctrinamque continere veram, etsi ex parte rudiorem, qualis medicis illius sæculi consueta fuit. Quis autem recentiorum in huius libri elucidatione elaborauerit, haud scio, verumtamen quia oratione satis aperta descriptus est, pauca occurrerunt, in quibus nostram industriam impendere, opus esse, existimauerim. A

Mar.n.2. *Vers. 66. Si verò arteria vulnerata fuerit.*

Hic morbus in eo tantum à superiori differt, quia in illo manifesta adest continui solutio, quam his verbis significauit, si arteria fuerit exulcerata, aut aliqua vena rupta, in hoc verò facta est tantummodo diuulsio quædam substantiæ, propter quam venæ minimæ, & capillares disrumpuntur, vndè sanguinis exigua portio per substantiæ porositates diffunditur, & temporis spatio in pus vertitur. Huiusmodi affectiones modo σπάσμα, modo ῥῆγμα appellauit Hipp. B hancque hoc in loco voce σπασθῇ significauit, differentiamque explicatam à præcedenti manifestauit, quia in illa sanguis copiosus educitur, in hac verò subcruenta saliua aliquando per interualla expuitur. Verum si hæc vera sunt, quomodo hunc morbum priore grauiorem, & acutiorem dicit? nonnè maius incommodum prouenit ex perfecta continui solutione, vndè sanguis copiosus excernitur, quam ab exigua substantiæ diuulsione? Certè si morbus quatenus ad continui solutionem spectat consideretur, hæc maior est in primo, quàm in secundo casu, postremus tamen grauior fit, & acutior, quia sanguis è venis egressus non educitur foras, sed per ipsammet substantiam diffusus necessariò putrescit, & inflammationem inducit, quæ affectum grauiorem constituunt, id autem in priori casu non euenit: quia sanguini exitus patet, vt non necessariò subsequatur inflammatio.

Mar.n.3. *Vers. 81. Nam multi (rupto pulmone) perseuerant, donec moriantur.* C

His indicare vult Hipp. ex hoc morbo plurimos mori non suppuratione intercedente: sed ex ipso morbo consumptos.

Mar.n.16. *Vers. 123. Quum venæ cauæ per pulmonem tendentes, sanguine, aut atrabile, &c.*

Modum ostendit, quo varix in pulmone fit, & inquit quando venæ cauæ (ad distinctionem arteriarum venas cauas dixit) per pulmonem tendentes sanguine, aut atra bile impletæ fuerint; venæ aliæ in alias rumpuntur, vt quæ in angustum sunt conclusæ, & exitum non habent, venæ enim capillares per pulmonis substantiam distributæ, dum repletæ humorem fundunt, in vnum collectum, & è proprio conceptaculo egressum, dolorem exhibere, & ampullam in pulmone excitare necessè est. Id enim significat hoc in loco φύση, quam vocem flatum transtulit interpres: quid enim flatus efficiunt in hoc casu? est quippè φύση, eleuatio substantiæ in tumorem à re aliqua intus conclusa, & propriè à flatu; vndè nomen φύσης sortita est per translationem, tamen potest intelligi de intumescentia à qualibet re inducta. D

Mar.n.7. Mar.n.53. *Vers. 127. Si inflammatio in pulmone fiat, &c.*

De hoc affectu sub titulo erysipelatis pulmonis actum est lib. 2. de Morbis sect. 3. vers. 98. quo in loco circa hanc materiam nonnulla adnotauimus.

Mar.n.8. *Vers. 161. Si pulmo ab erysipelate intumuerit.*

Et de hoc pariter mentio facta est à nobis in expositione præcitatæ sententiæ lib. 2. de Morbis, de eadem affectione tractantes, de qua lib. 3. de Morbis vers. 72. agitur sub titulo pulmonis præ calore tumentis.

Mar.n.7. Mar.n.8. *Vers. 180. Cibos autem accipiat eosdem, quos & qui à pleuritide correptus est.*

Sicuti pleuriticis cibos non exhibet, priusquam morbus fuerit iudicatus soluta febre, ità pari ratione in hoc morbo, qui ad partes pectoris spectat, dari cibos iubet, qui pleuriticis morbo iudicato exhibentur, dummodo non adsit febris. Febrienti enim cibos dare nefas apud Hipp. fuisse, adnotatum est sæpius.

Mar.n.9 *Vers. 191. Si pectus & dorsum ruptum fuerit.*

De hoc eodem affectu actum est lib. 2. de Morbis sect. 3. vers. 207. circa quem sicuti Salij comentario ibi fuimus contenti, ità hoc in loco nihil adnotatione dignum nobis occurrit.

Mar.n.10. *Vers. 194. Si in latere tuberculum nascatur.*

Mar.n.58. De Tuberculo lateris mentio facta est lib. citato 2. de Morbis vers. 177. vbi curationem per chyrurgiam tantummodo instituit. Hoc autem in loco paulò vberiorem docet, indicans

quid

A quid agendum sit. Primo quidem loco; quando tuberculum ad suppurationem tendit. Secundo verò postquam facta est suppuratio. Tandem quâ ratione à recidiua præseruari homo possit. Omnia quidem adeò manifestè, vt nostra interpretatio parum profutura sit.

Vers. 225. Tertia tabes ab hac hæc patitur, &c. Mar. n. 13.

Præsentem affectum tabem appellat Hipp. non quia verè, & propriè sit tabes, sed quia ad tabem denique perducit, postquam ægrotantem per annos nouem vexauerit, idque ex ipsiusmet contextus verbis colligitur, inquit enim, morbus autem durat maximè annos nouem (ecce tempus morbi tabem ipsam præcedentis) postea durat φθειρόμενος, idest, dum contabescit corpus, quod est tempus, quo tabes vera tenet. Qualis autem sit morbus adeò grauis, & diuturnus, qui tabem præcedit, determinare non est facile. Ego autem attentis ijs, quæ inter signa huius morbi referuntur in textu, dicerem esse repletionem quandam earum venarũ,
B quæ sunt circa spinalem medullam, vel à copia sanguinis, vel tenuioris pituitæ bilioso succo admixtæ, venæ enim huiusmodi succis repletæ compressionem in spinali medulla efficiunt, cui tandem atrophia, & totius consumptio succedit. Quamuis enim spinalis medulla non sit via alimenti, sed tantummodo spiritus animalis: experientia tamen demonstrat, eodem spiritu animali deficiẽte, tandem partem ipsam extenuari, & sicuti magna existente compressione, propter quam totus spiritus ad partes ferre prohiberetur, citò corpus contabesceret, ita leui existente compressione, qualis supponitur in præsenti casu, longo tempore retardari consumptionem rationabile est. Leuiorem autem compressionem facit materiæ tenuitas, quæ aquosa pituita, & bilis statuitur. Nec præsens opinio ab Hipp. doctrina aliena est, qua de tabe ex destillatione per spinalem medullam pertractauit, tum lib. de loc. in hom. tum lib. de Glandulis vers. 122. A sanguinis pariter copia emaciari corpus, testimonium facit historia viri in Oneade, quæ lib. 5. epid. vers. 25. registrata est. Hic enim cum ab alimentis non restauraretur, sed in dies contabesceret magis, vena secta in vtraque manu, sanguineque extracto, quousque exanguis redderetur; hoc solo remedio perfectè liberatus est; cum omnia incassum antea tentata fuissent. Verum circa causam huius affectionis, pituitam scilicet ὑδρώδεα, idest aquosam, & tenuem, oritur difficultas, quia hæc hydropem, non tabem inferre posse videtur. Id autem euenire ob succum biliosum pituitæ admixtum asserere oportet, huius enim permixtione pituita salsa euadit, quæ quantum tabi inferendæ valeat, omnibus est notum, idque euenire ait Hipp. quando huiusmodi repletio in venis cauis fuerit, hoc est, à vena caua dependentibus, ad differentiam earum, quæ à vena porta procedunt; & in mesenterio sedem habent, ab his enim fortassè macies non proueniret, sed potius hydrops ob naturalem earum partium humiditatem, & quæ hepar facilè in consensum trahunt. Quia igitur morbus à repletione dependet, meritò curationem tentari iubet euacuatione, discussione, & attenuatione, quorum nullum conuenire, quando iam ad tabem homo peruenit, omnibus est notum. Mar. n. 10. Mar. n. 2.
D

Vers. 225. Morbus autem hic magis priore quiescit. Mar. n. 13.

Differentia præsentis tabis à superiori in pluribus apparet: quamuis vtrique eadem curatio debeatur. Differunt enim, quia hæc longior est superiori, illa quippe per annum durat, hæc extenditur ad triennium, cuius diuersitatis rationem adducit: quia illa ægrotantem continuò vexat: hæc verò quietibus intercedentibus eum recreat in æstate; quæ huiusmodi morbis tantum conducit, quantum hyems propter frigus pectori inimicum officit. Morbos verò ab huiusmodi quietibus, seu remissionibus, produci obseruamus, non modò in cronicis: sed etiam in acutis.

Vers. 228. Et color magis limpidus existit. Mar. n. 12.

E Vox græca λαρὸς molle; hoc est, copioso humore dilutum propriè significat, vndè impropriè limpidus transtulit interpres, & eò magis, quia non est rationabile colorem limpidum fieri in ijs, qui præter modum extenuatur, vndè Caluus propè scopum accessit, dum vertit color dilutus est. Nam sicuti corpora mollia euadunt copiosiore accedente humore, & quod molle euadit, humore dilutum dici potest, ita & coloris intensio alieni humoris accessu remittitur. Molle igitur pro diluto accipiens hoc in loco Hipp. per colorem dilutum, & mollem significare voluit eum, qui remissus ad pallorem accedit; satisque rationi consonum est in hoc morbo, colorem ad pallidum permutari: quia corpore tabescente, sanguis, à quo roseus dependet color, imminuitur, vndè corpus pallescere necessè est.

Vers.

Mar.n.12. *Vers. 248. Flatus, & asthma oboritur.*

Spirandi difficultatis species occurrit, in qua ægri euidenter multum spiritum emittunt, ità vt nonnulli etiam cum sibilo respirent, & de huiusmodi asthmate intelligit hoc in loco, per flatum accipiens sensibilem, & magnam prædictam spiritus emissionem.

Mar.n.14. *Vers. 314. Resiccatur medulla spinalis &c.*

Spinalis medullæ resiccationem, vndè quarta tabis species oritur, à tribus causis originem habere in Hipp. doctrina inuenio, prima est obstructio venarum, quæ ad spinam tendunt: quarum humore nutritur, & in proprio officio conseruatur, humore enim deficiente resiccatur, estque hic morbus ab eo, quem in præcedenti commentario explicauimus, omninò diuersus, in eo enim contabescit corpus sanguinis multitudine comprimente, in hoc verò propter humoris defectum spinalis medulla non nutritur, & exiccatur, indèque tabes oritur. Resiccatur secundo propter bilis influxum à capite in ipsam, de quo affectu tractauit Hipp. lib. de locis in Hom. Tertia à venere dependet: vndè tabes emergit, quam dorsalem lib. 2. de Morb. sect. 3. B

Mar.n.49. vers. 35. vocauit, vbi particularem illius curationem describit. Has igitur causas omnes respiciens hoc in loco, vniuersalem, & omnibus accommodatam curationem instituit, in qua remedium proponit, quod primo aspectu plurimam difficultatem facit, si enim tabes à resiccatione dependet, ad quid tot crustas candente ferro adhibet, quæ maiorem exiccationem inducere possunt? Animadnertendum tamen est, hoc remedium non ipsam resiccationem, sed eius causas respicere, quia si hæc fuerit obstructio, vstiones humores obstruentes dissipando, prosunt, si distillatio à capite, hæ fluxionem intercipiendo sanant, fluxiones enim intercipere vstionibus Hipp. vsitatissimum fuit, vt ex pluribus locis constat, potissimum verò ex lib. de loc. in hom. sect. 2. vers. 30. In ea verò, quæ à venere oritur vstiones fortasse suspectæ essent licèt affirmari posset, præfatas vstiones huic etiam conferre posse, quatenus vias seminis à ca-

Mar.n.33. pite descendentis comprimendo eiusdem fluxio sistatur. C

Mar.n.15. *Vers. 334. Primo hæc patitur dolor acutus incidit in renem*

Hic morbus aliquam similitudinem habet cum nephritide propriè dicta, quamuis in multis ab ea differat, ità vt affectus omninò diuersus censeri debeat. Differentia enim in eo consistit, quia in nephritide dolor est grauis, vt partis affectæ natura indicat, quæ est pars renis interior ad cauitates, sensus expers, idque ipse Hipp. lib. 6. epid. sect. 1. confirmauit: in hoc verò affectu acutus. Similitèr in illa lapilli, in hac arenulæ excernuntur. In nephritide etiam rarò non superuenit vomitus, de quo nulla hoc in loco fit mentio. Sed dolor in meatu vrinario de se significationem præbet, & colis perfrictionem facit, quorum nullum in nephritide apparere solet. His accedit suppuratio, quæ in nephritide nunquam visa est. Si ergò hic morbus non est nephritis, quæ est eius essentia? Hanc nobis insinuauit Hipp. per illa verba. Hic morbus fit à pituita, quum ren susceptam in se ipsum, non rursus dimiserit: D sed in ipso in rophum concalluerit, & fiunt ex ea tenues lapilli, velut arena, vult enim demonstrare materiam arenularum suscipere renem per influxum in proprias carnis porositates, non à venis emulgentibus in latiores eiusdem cauitates descendere, vt contingit in nephritide: Quum igitur tali modo ren pituitam susceperit, nec per vrinas expurgauerit, in ipsius porositatibus concrescens in tenuissimos tophos arenulæ instar transit, non in crassiores lapillos, quemadmodum in nephritide contingit, quia eorum concretio in angustis porositatibus perficitur, vndè doloris diuersitas apparet, in nephritide enim grauis est, vt suprà adnotatum est, quia doloris causa in intimioribus partibus residet, vbi sensus admodum obtusus est, propter distantiam ab exteriori membrana, in qua sensus consistit, in hoc autem acutior, quia materia dolorem efficiens externæ renis superficiei proximior est, vbi sensus ratione membranæ exquisitior est. Quod si contingat, pituitam hanc in notabiliori quantitate conculcatam putrescere, fit suppuratio, à qua pars in tumorem eleuata locum sectionis ostendit. E Quam quidem suppurationem in hoc affectu contingere, est rationabile, quia humor, vt dictum est, non in vasis continetur, sed in porositatibus carnis, vbi facillimè putrescit. Quod etiam ex eo confirmari potest: quia in tertio renum morbo de suppuratione non fit mentio, quia materia peccans in venis, & cauitatibus, non in porositatibus continetur. Circa sectionem verò adnotare oportet, eam non in ipso rene faciendam esse, sed in partibus ei adhærentibus, nam præterquam quod id manifestè exprimit Hipp. dum arenulas per vesicam ex-

pur-

A purgandas esse iubet, quæ secto rene per vlcus exire possent. Nec arduum cuipiam videri debet, arenulas in porositatibus genitas, cauitates renis permeare, & cum vrina expurgari, quia hoc est facultatis expultricis opus: quæ spicula, & pillulas plumbeas carni infixas ad cutim extimam à profundo expellere obseruatur quotidie, præterquam quod porositates dictæ in renis cauitatem desinunt.

Vers. 359. Si verò aberraueris, periculum est, nè vlcus linamentis, &c. Mar.n.36.

Præsentis operationis difficultatem fatetur Hipp. propter quam sæpius medicum à scopo aberrare contingit, ex quo errore euenit, sectionem ad interiores partes penetrare, vlcusque fieri, quod linamento egeat, quia enim Hipp. linamentum vlceribus imponere non consueuit, nisi quando internas cauitates penetrauerit; ideò idem est Hipp. dicere: vlcus egere linamento, ac si penetrans esse dicatur. Finis autem penicilli præcipuus est, nè vlcus in exterio-
B ri parte sanatum, interius relinquatur, quòd pus in internam cauitatem fundat, & aliquód maius malum inducat; hoc autem si contingat, pus, vt inquit Hipp. in interna renis cauitate colligitur, & ibi suppurationem facit, quæ si intus rumpatur, & pus ad rectum intestinum procedat, spes adest fugæ, si verò suppuratio alterum renem attigerit, periculum est, nè æger pereat. Hoc autem Hipp. obseruatione dignum esse, credendum est.

Vers. 412. A renum morbo corripit morbus magnus cauarum venarum, &c. Mar.n.19.

Duas describit Auctor morborum ideas, quæ quoniam in venoso genere consistunt, ideò morbos venarum cauarum appellat: quorum alter ad dextras, alter ad sinistras pertinet. Horum essentiam constituit in sanguinis alteratione quadam, quam nullo alio nomine significauit, quam hoc, quod venæ laborant, siuè ægrotant à bile, & pituita in eas confluente. Veruntamen etiam si causa efficiens ambarum affectionum eadem sit, ob partium tamen affe-
C ctarum diuersitatem, plurimum affectiones ipsas inter se differre, contingit, quod non solum accidentia in textu enarrata ostendunt, sed etiam eorum diuersa curatio. In primo igitur affectu, qui est dextrarũ partium, curatio, in sanguinis attenuationẽ dirigitur, cuius gratia pre cæteris ægrotum vini potu inebriari iubet, quò usque sanguis à largiori potu attenuatus, & serosior effectus, decem, & trium dierum spatio per nares effluat. In morbo autem sinistræ partis contraria intentio præcedenti penitus cõtraria viget, quãdo humores adeò serescunt, vt indè hydrops sæpius contingat, & si qua adest curationis similitudo, illa humorum motum potius respicit, quam eorum naturam. Præterea morbus dextræ partis inferiores iuncturas, & caput inuadit, sinistræ verò pulmones magis lædit. Vndè igitur hæc diuersitas? A viscerum affectorum natura dependet. Nam quia venæ partis dextræ magis communicant cum omnibus partibus corporis propter hepar, quam sinistræ; facilius etiam dolores modo vnam, modo alterã
D corporis partem infestant; & quia in dextra parte sanguis crassior est, quam in sinistra; ideò abscedente in aliquam partem morbo, eam mutilari, contingit vndè æger modò claudus, modò surdus, aliquandò cæcus redditur iuxta aphoristicam sententiam illam. In atrabilarijs morbis decubitus humorum periculosi, aut apoplexiam corporis, aut conuulsionem, aut furorem, aut cæcitatem significant. Aut in diuturnum sanguinis mictum transmutatur: è contra verò, quia sanguis sinistrarum venarum serosior est propter lienem, qui fons aquæ ab Hipp. appellatur, & ob multitudinem arteriarum, quæ in ipso disseminantur, quarum ope sanguis attenuatur, ideò in pulmones facilè rapitur, morboque in longum tempus producto tandem in hydropem desinit. Circa curationem præteriri non potest, cur Hipp. ad hæmorragiam excitandam vini potu copiosiore vtatur, quo in doloribus superiorum partium nihil nocentius excogitari potest, & potissimum venis iugularibus repletis, quas à vini potu specialiter intu-
E mescere conspicimus, nonnè tutius esset, venas narium aperire? Fateor quidem hanc curationem satis curiosam esse; verum huic morbo conuenientem fateri, me cogit Hipp. auctoritas, qui non fallaci discursu, aut imaginatione temeraria, sed longo experimento inuenta, & ratione confirmante, remedia in vsum medicum traducere solitus fuit. Quarè de hoc remedio plurima experimenta eum habuisse, credendum est in præsenti casu, qui etiam si rarò nobis occurrat, ab eo tamen sæpiùs obseruatum, & curatum fuisse, varij exitus indicant, quos hunc morbum habere, indicat, dum alios claudos fieri, alios surdos, cæcos alios, & quosdam sanguinem mingere ex hoc morbo ait, quamuis horum euentuum plurimam partem ex maiorum descriptis ægrotantium historijs accepisse credendum sit. Quæ enim in vno

quoque ægrotante contingebant diligenti speculatione obseruantes medici antiquiores, ea literis consignare in propriam, posteriorumque vtilitatem, & doctrinam, consueuerunt, vt ex lib. acutorum à principio colligere licet. A

Sectio II.

Mar.n.25. *Vers. 176. Aqua inter cutem ex his fit, &c.*

Mar.n.59. De hydrope pulmonum agit Hipp. de quo etiam lib. 2. de Morbis sect. 3. vers. 189. satis copiosè pertractauit, quo loco non nulla circa præsentem affectum à nobis fuere adnotata. Hic autem præteriri non potest ingeniosa, quam ipse proponit, pectoris sectio; dum mediam costam terebello perforari iubet, ità enim facilius aqua linamento immisso contineri potest, nè confestim tota exeat, quam sectione in musculis intercostalibus facta. Quarè dum aqua educenda est satius est costam perforare. Dum pus in pectore collectum, sectio in musculis præstabit. B

Mar.n.26. *Vers. 213. Huic quum sic habuerit in principio si hepar doluerit, &c.*

Curationem, quam hoc in loco constituit Hipp. damnabunt multi, tanquam omninò aduersariam hydropi ex hepate primario affecto, de quo tractatur. Non animaduertentes curationem, quam à morbi principio proponit, non respicere hydropem, sed hepatis tumorem dolorosum, cui tandem hydrops succedit. Nam hydrope iam facto, & aqua in ventre prorupta, aliam curationem longè diuersam instituit ibi: si verò aqua intercus nascatur, & rumpatur in ventrem, &c. Quia igitur dolor causam morbificam acrimoniæ participem esse, demonstrat, caloremque exhibet visceri, antequam ad discutientia, & exiccantia deueniat, humorum acrimoniam mitigare, & calorem compescere intendit; nam si id negligatur, ex vsu attenuantium, discutientium, & exiccantium medicamentorum, humores, licèt pituitosi sint, adeò acres redduntur, vt in posterum eos corrigere, sit impossibile; quem errorem in recentioribus medicis frequentissimum adnotauimus alibi; in hunc igitur finem, & ptissanam cum melle exhibet, & lac caprillum aqua mulsa temperatum. Nec vsus lactis improbari debet propter ea, quæ 5. aphor. 64. leguntur, lac scilicèt malum esse ijs, quibus suspensa murmurant hypocondria; quia hic lactis vsus non est, de quo loquitur Hipp. in Aphorismo, vt in illius expositione Deo dante demonstrabimus. C

Mar.n.28. *Vers. 240. Lactis item asinini heminas octo.*

Et hoc in loco paritèr, qui ad calumniandum faciliores, promptioresque sunt, quam ad exponendum. Auctorem damnabunt, quippè qui purgationem lacte instituat in lienis affectu, quod apertis verbis prohibetur lib. 2. de Morbis sect. 3. vers. 110. vbi ità ait, lienosos non purgabis, neque lacte, neque sero, neque succis: sed ijs, quæ pauca assumpta multum educunt. Non considerantes, loco citato per lienosos intelligi, non eos, qui quouis morbo lienis laborant, sed eos tantum, qui diuturno tumore cum visceris imbecillitate sunt affecti: nam talitèr affecti propriè lienosi dicuntur: quod Galenum adnotasse memini: lac igitur in hoc affectu à principio conuenit, eadem planè ratione, quam in superiori textu attulimus. D

Mar. n.53.

Mar.29. *Vers. 278. Si verò aliqua negligentia contigerit, & non statim curatus fuerit, breui moritur.*

Contradictio manifesta in dictis Hippocratis apparet. Hic enim, inquit, si morbus negligatur, nec statim curatus fuerit, breui moritur, paulò autem inferius ait. At verò statim curam adhibere oportet, sin minus cum multis consenescit, morbus, si enim breui moritur, quomodo consenescit? Duplicem morbi statum considerans hæc protulit Hipp. Alterum, in quo morbus in summo vigore est, & totum corpus intumescit, alterum, in quo morbi impetu remisso æger attenuatur, calorque innatus paulatim imminuitur, vndè cutis liuidum colorem contrahit. Ignescit autem ob humidi consumptionem, indèque corpus magis attenuatur. In primo igitur morbi statu propter humorum abundantiam calor suffocatur, vndè, cita mors consequitur. In secundo autem, calore innato emoriente, humido deficiente contabescit corpus, ex quo intempestiuis marasmus insurgit, ad quem alludens dixit, consenescit cum multis. E

Mar.n.31. *Vers. 247. Si verò non visus fuerit tibi per æstiuinum lac subpurgandus esse, &c.*

Neque in hoc casu ac suspectum esse debet per ea, quæ in aphorismo leguntur, tum quia tertiam mulsæ partem admiscet, tum propter rationes, quas in aphorismo adducemus.

Vers. 256. Alius morbus hepaticus. Mar.n.32.

Huius morbi causam affert Hipp. ad vulgi opinionem potius, quam iuxtà propriam sententiam, idque indicauit nobis, dum dixit, velut ratiocinamur, vulgares enim vbi hominem aspiciunt colore vitiatum ictericorum instar, bilis folliculum ruptum esse aiunt, quæ quidem opinio vsquè ad nostra tempora peruenit. Vera autem huius morbi causa referenda est in atram bilem in hepate constipatam, ibique putrescentem. Vndè febris oritur acuta, & sicuti bile in hepate peccante, si inflammatio contingat, totum corpus in biliosum colorem transmutatur, fit enim cum virore pallidum, quia sanguis vi inflammationis in biliosum succum transmutatur. Ita eodem viscere inflammato propter atram bilem in eo putrescentem, sanguis in atram bilem corruptus per vniuersum corpus dispergitur, vndè & cutis nigro colore inficitur, & vngues puniceum colorem contrahunt. Insanit præterea æger, cerebro eodem succo coinquinato, nec videre potest, animali spiritu tenebroso effecto. Ex hoc autem textu colligere licèt, non omnes ictericos nigros (si per icterum simpliciter colorem vitiatum fotius accipimus) à liene ortum habere, quamuis id pro maiori parte contingat.

Sect. III.

Vers. 1. Morbus typhos vocatus, typhos quidem appellatur hic morbus. Mar.n.43.

Quæ sit essentia morborum, de quibus hoc libro sub nomine Typhos agitur, non satis constat. Caluus, & post eũ Cornarius, quem tamen Calui versionem non vidisse apparet; hoc nomen Typhos stuporem interpretantur. Verum etiamsi hoc nomen priori morbo conuenire videatur ex eo, quia manuum, & crurum impotentiam facit, & ægrotantem intentis oculis prospicere non permittit; Alijs tamen non accommodatur, immò quia dolores premunt acutissimi, morbus stupori contrarius est omninò, stupor enim, vt lib. de Humidorum vsu dicebat Hipp. dolorem sedat. An ergò dicendum, hos omnes affectus hoc nomen Typhos consecutos fuisse, quia in hoc conueniunt omnes, quatenus corpus totum, velut incendio τυφεται, idest fumeat? licèt non æquè in omnibus? nam qui primi his nomina imposuerunt, aliquod omnibus commune respexisse credendum est. Deductum autem fuisse nomen à verbo τυφω, idest, incendio fumum emitto, satis rationabile est: ex quo bilis per totum corpus diffusa, & accensa, veluti fumum emittens, varias corporis partes dolore infestat. Hancque interpretationem confirmant, quæ de lipyria febre tractans Aetius Tetrab. 2. ser. 1. c. 89. scripsit hunc in modum: & siquidem circa ventrem fuerit erisypelas, febrem ex his accensam lipyriam nominant, si verò circa hepar Typhoden, crimoden verò si in pulmone, ex quibus apparet, hanc fuisse horum affectuum antiquam denominationem. Differunt autem hi affectus inter se, tum ratione loci affecti, tum ratione humoris, qui bili admiscetur: quod ex simplici verborum lectione colligitur.

Vers. 110. Fit igitur æger hoc morbo correptus, specie limpidus, &c. Mar.n.46.

Græca lectio in latinum sermonem conuersa ità se habet. Fit igitur species, quum hoc morbo correptus est mollis, subpallidus, diaphanus, similis matulæ vrinæ, quæ sensum apertissimũ constituunt. Adnotatione dignum est faciei colorem subpallidum esse, totius verò corporis nigrum, & ratio est, quia pallor faciem occupat sanguinis defectu, vndè omnibus extenuatis faciei color pallidus euadit, quia verò humores in venis contenti atra bile participãt, ideò reliquũ corpus nigrescit, iuxtà illud primo de humoribus à princ. τὰ χρώματα τῶν χυμῶν ... ὥσπερ ἄνθεων. Cur autem facies sanguinis defectu pallescat, id fieri existimo, quia deficiente sanguine, venæ non modò inaniuntur, sed ipsemet sanguis spirituum defectu non adeò ad partes superiores eleuatur, quemadmodum quando spirituosus existit, quare præualente in eo grauitate, partes inferiores petens, superiores exangues, & pallidas reddit, id facilè persuaderi potest exemplo conualescentium ex morbo, qui dum in lecto iacent longè coloratiores sunt, quam vbi surrexerunt, & si manum in sublime eleuant, pallida statim fit, si deorsum inclinant, statim ruborem contrahit, sanguine inferius ob naturalem grauitatem descendente.

Vers. 127. V. clauli parrò vocantur hi morbi. Mar.n.47.

Horum morborum essentia longè differt ab illo tenuioris intestini affectu, qui ileos propriè vocatur. Quia tamen Hipp. sęculo, vulgus eos hoc nomine appellare consueuerat, ideò de illis sub eadem denominatione pertractare voluit. Vt verò indicaret hoc nomen impropriè illis tributum fuisse, dixit, voluuli vocantur hi morbi. Horum igitur essentia (quemadmodum existimo) consistit in repletione quadam inutilium succorum, à quibus totum corpus irrigatur: qui dum crudi sunt, & ad pituitæ naturam accedunt, primum voluulum constituit, si biliosi, secundus oritur, quem ileum arquatum vocat, si tandem succus melancolicus fuerit, voluulus hæmatites, idest sanguinolentus insurgit, ità appellatus, quia sanguinis fluori associatur. Notandum est verò, in primo ileo manifestum esse scripturæ vitium, vbi enim legunt omnes Græci contextus μάλιστα δὲ ἐν ποσίν, idest, maximè in potibus ἐν ποσίν, idest, in pedibus legendum esse constat, ità vt intelligamus in pedibus maximè, digiti impressionem apparere.

Mar.n.50. *Vers.* 280. *Morbi crassi sunt appellati*.

Horum morborum naturam explicauit Petrus Salius super coment. lib. 2. de Morb. tex. 4. atq; ea quæ ab eo referuntur eo in loco, sint velut commentarium præsentis orationis.

Mar.n.55. *Vers.* 313. *Si verò à bile morbus fiat veratum deorsum purgans ipsi, &c.*

Quamuis consuetum sit apud Scriptores, & potissimum apud Hippocratem per helleborum simpliciter album intelligere: hoc tamen in loco nigrum significare voluit, quod satis manifestauit, dum dixit, deorsum purgans.

De Virginum morbis.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Hæc maioris voluminis fragmentum admodum exiguum esse, eiusdem principium satis manifestat, in quo omnium morborum commune exordium præponere videtur. De virginum morbis autem inscriptum fortasse est, quia de his magis perfectè, & veluti primaria intentione tractabatur. Ab hoc enim libro, tractatus Gyneciorum orditur, inde absoluendus duobus de mulierum morbis, & altero de sterilibus inscripto; hæc autem tria volumina eundem habuisse auctorem indubitatum est: quandoquidem adinuicem ab Auctore citantur, lib. enim 1. de morb. mul. vers. 110. hunc librum de morbis virginum memorat, & in lib. de sterilibus de morb. mulier. pertractasse profitetur. In hoc igitur libro omnes morbos virgines infestantes explicuisse credendum est, quorum gratia à principio tractationis à morbis omnibus genus humanum infestantibus exordium duxisse coniectamus. Huiusmodi enim exordijs tractationes inchoare, etiam consueuit antiquitas, licet breuitatis amica, idque obseruauit Hipp. non hoc in loco tantum, sed etiam lib. de flatibus, vbi ab vtilitate artis medicæ initio capto, tandem ad morbos à flatibus prouenientes lectorem perducit. Eandem methodũ igitur in præsenti libro secutum esse, satis probabile est, ità vt primum necessitatem cognitionis causæ morborum in communi proposuerit, & eorum maximè, quorum causa magis latet, quales sunt, & morbus sacer dictus, & apoplectici affectus, morbiq. qui mentis sedẽ occupant, indè verò aggredi particularem tractationem eorum morborum, qui mulieres infestare solent, & potissimum virgines, quibus præsens liber dicatus fuit. Ab his enim oppressæ virgines timẽt, & adeò vehementer delirant, vt aliquæ sibi ipsis mortem intulerint, aliaque patiuntur accidentia, quorum in hoc fragmento fit mentio.

Mar.n.1. *Vers.* 11. *Cæterum virgines nubiles, & maturæ viro hoc magis*.

Relata in textu symptomata mulieres infestare, inquit Hipp. & potissimum virgines, cum iam maturæ sunt viro, & cum primum menses ad vterum descendere incipiunt, hæc enim duo in idem tempus coincidunt, quod pubertatis nomine designatur. Illa enim verba, vnà cum mensium decursu, non significant tempus illud particulare, in quo menstrua periodicè erumpere solent, sed illud, in quo primùm erumpere incipiunt, quam quidem interpretationem confirmant subsequentia verba, quibus, inquit, sanguis amplius fluxerit propter cibos, & corporis augumentum; his enim duplicem assignat causam, propter quam virginibus primum menses erumpant, altera est ciborum copia, altera verò corporis

A poris augmentum, quod eo tempore cessare incipit, cum enim ob corporis augmentum multum cibi assumere fuerint assuetæ, nec cessante augumento à copioso cibo desistant, sanguinem ex copiosis cibis genitum, & in corporis augmentum absumi solitum abundare, necesse est; qui ad vterum confluens menstruæ purgationis materia euadit. Si igitur postquam ad vterum descenderit, exitum non inueniat, sursum ad cor, & septum transuersum resilire ait Hipp. vndè symptomata emergunt, quæ in textu afferuntur, circa quæ nihil aliud mihi dicendum occurrit, cum oratione satis aperta proponantur.

Vers. 15. *Quum igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit, &c.*

Qua ratione propter affectionem septi transuersi mentis operationes lædantur, ex his, quę de phrenitide lib. 3. de Morbis vers. 99. sunt enarrata: & quæ de delirij speciebus referentur I. Coac. Pręn. vers. 123. satis manifestum fore confidimus. Quod verò fatuitatem cordi tri-
B buit, id per modum quendam dicendi assertum est potius, quam quod mentis sedem cor esse crediderit, fortè enim illis temporibus hæc fuit vulgaris opinio: quam hoc in loco confutare, non erat opus, eam tamen cōfutauit libro de morbo sacro vers. 343 satis probabiliter.

De Natura Muliebri.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

De Natura muliebri inscribitur præsens liber, quæ inscriptio indicat esse veluti promptuarium quoddam Asclepiadum familiæ, in quo quæcunque ad mulierum affectiones pertinentia illis occurrebant, ad vsum, & memoriam adseruarentur, vt mirum non sit, si nullo ordi-
C ne seruato morbi muliebres, eorumque remedia confusè in eo fuerint descripta. ex hoc autem opere libros de morbis mulierum emanasse, probabilem coniecturam facit doctrinæ conuenientia; quæ tanta est, vt sæpè eadem verba adamussim in vtroque opere contineantur; qui quidem libri tantò perfectiores præsenti existunt: quantò illi, vt in vulgus ederentur, sunt conditi: hic autem ad memoriam tantummodo, & à pluribus fortasse auctoribus conflatus est. Præterea plurima continet aliqua ex parte imperfecta, alia scriptoris negligentia fortè corrupta, non ideò tamē liber est negligendus, quandoquidem ad quamplurima explicanda ex vsu esse poterit eorum, quæ non satis apertè in libris morborum muliebrium sunt tradita.

Vers. 1. *Maximè quidem numen in hominibus causam esse.*

Morborum causas in Deos referre, antiquissimum fuit, tantumque in hac re illis tribuebant, Mar. n. 1.
D vt externorum tantummodo morborum, quique ab hominibus inferebantur, curationem ad medicinam pertinere, existimauerint, in reliquis, ad Deos tanquam eorum causas pro salute concurrentes, & quamuis procedentibus temporibus remedia fuerint excogitata, quibus internis etiam morbis occurri posset, nihilominus hæc firma, fixaque hominum mentibus pertransijt opinio, morborum causam numen esse. Quam quidem vt aliquomodo veram recipiens religiosissimus Hipp. in morbis singulis curationem à Dijs exordiendam esse consulit lib. de Insom. vers. 20. Medicinamque ergà Deos reuerenter se habere, medicosque Mar. n. 2.
Dijs concedere lib. de decenti ornatu vers. 63. testatur. A Deo autem omnes morbos ema- Mar. n. 6.
nare, quamuis verum sit, id tamen vniuersali quodam modo accipiendum est, quatenus à prima causa, mediantibus secundis omnes effectus in hæc inferiora producuntur: Sunt enim quidam morbi, qui peculiari quodam modo absque secundis causis (saltem apparentibus) im-
E mediatè à numine dependent, & de hoc secundo genere morborum hoc in loco intellexisse Hipp. existimo, sunt autem hi morbi, qui à Dæmonibus scelestorum hominum veneficijs Deo Opt. Max. permittente mortalibus inferuntur, quique exorcismis, & incantationibus, non medica arte curari solent. Gentiles enim hac numinis denominatione, non Deos modo, sed Dæmones malos etiam comprehendere consueuerunt, quod etiam ipsiusmet Hipp. testimonio confirmari potest. Nam libro de insomnijs, Dijs supplicandū hortatur, in secundis quidem rebus, celestibus: in aduersarijs verò, Dijs malorum auersoribus, & terræ, & heroibus, quò mala auertant. De huiusmodi igitur morbis considerationem habendam esse, ait Hippocrates, ei, qui de morbis mulierum rectè tractare intendit. Nam licèt tales morbi

maleficijs, & Demoniorum ope inflicti, & viris, & mulieribus sint communes: has ta- A
men frequentius inuadere, nostris etiam temporibus conspiciuntur, & indeò de his morbis in
mulieribus magis suspicandum est, quàm in viris, quapropter si medicus hanc cognitionem
negligat, sæpè sæpius illorum morborum curationes incassum suscipiet. Idque non semel
euenire obseruatur quotidie. Nam mulieres à diuersis morbis conflictatæ, postquam medi-
cos, eas ex arte curare tentantes, deluserunt diutius, tandem maleficijs oppressæ deteguntur,
nec ab hac interpretatione me remouere potuerunt ea, quæ lib. de Morbo sacro ait Hipp.
morbos omnes æquè diuinos esse, & humanos: quia hæc ex abundanti prolata sunt, vt de-
monstraret, morbum sacrum non ità diuinum esse, vt medicis curari præsidijs non deberet,
vt tunc temporis ferè communis opinio erat.

Mar.n.8. *Vers. 96. Si vteri ad coxam decurrerint.*

Pro huius sententiæ explicatione nonnulla adnotabimus lib. 2. de Morb. mul. sect. 2. vers. B
30. vbi eadem ferè leguntur.

Mar.n.31. *Vers. 122. Si vteri pituita impleti fuerint, &c.*

Mar.n.10.

Mar.n.83. De hoc affectu agitur lib. 1. Morb. Mulierum sect. 2. vers. 438. quo in loco quomodo huius
morbi doctrina perfecta haberi possit, fauente Deo indicabimus.

Vers. 134. Si vteri inflammati fuerint, &c.

Mar.n.11. Quid per inflammationem vteri intelligat Hipp. & quis sit affectus, de quo hoc in loco agi-
Mar.n.54. tur, exponetur libro 2. Morb. Mul. sect. 2. vers. 384. vbi hęc fusius pertractantur à Præce-
ptore.

Vers. 147. Si ignis sacer, erisypelas dictus, in vteris oboriatur, &c.

Mar.n.12. De erysipelate vteri tractat Hipp. eod. lib. 2. sect. 3. vers. 1. quo loco præsentis tractationis à
Mar.n.58. nobis fiet mentio. Hoc autem in loco duo peculiaria referuntur, quæ silentio non sunt præ- C
tereunda, primum, cur Hipp. grauidis hoc morbo correptis curationem instituat si morbus est
lætalis omninò, quæ iuxtà diffinitionem medicinæ ab Hipp. allatam ad artem non spectat,
dicebat enim medicinam esse morbos ab ægris in totum tollere, & morborum vehementes
impetus obtundere, & eorum, quæ à morbis victi sunt, curationem non aggredi, cum incon-
fesso sit, quod medicina tales sanare non possit, quod respiciens lib. 2. vbi de eodem affectu ijs-
dem ferè verbis agitur, de illius curatione in vtero gerentibus nullam mentionem facit, in-
ferens, has solo prognostico derelinquendas esse. Respondeo, hæc ab Asclepiadum familiæ
doctoribus proposita esse, non ad curationem morbi læthalis, & mulieris salutem, sed po-
tius ad conseruationem fœtus, qui sæpè mortua matre viuus, & vitalis extrahitur, & ideò so-
la viuendi ratio proponitur, quæ non adeò tenuis esse debet, vt morbi acuties indicat: sed
aliquantò plenior; vt fœtus conseruetur: cuius gratia cibos exhibet, quos nedum in mitiori D
morbo, dum febris adest, exhibere solet, clysteribusque aluum solicitari iubet, nè excremēto-
rū retentione, & calor augeatur infanti, & à cōpressione suffocetur, qui quidem locus adnota-
tione dignus est pro dięta in grauidis instituenda, dum morbo acuto laborant, quæ for-
tasse ab hac non admodum recedere debet, quando morbus medelam consequi potest. Al-
terum, quod hoc in loco explicandum occurrit, est, quid importent illa verba, sin minus,
hoc est, si non est grauida, curata sanatur. Quia si mulier, quæ vterum non gerat, curata sa-
natur, & hanc solam curare tentandum est, quomodo verum erit dicere (quod inferius
subiungit Hippocrates) morbum hunc paucas effugere? Respondeo, per illa verba curata
sanatur, non intelligimus, quotiescunque conueniens medela adhibetur, semper sanari, sed
si à morbo fuerit curata, ità vt morbum euadat, eam perfectè sanari, absque quod aliquod vi-
tium in vtero ipsi relinquatur, quod ex alijs morbis magnis, qualis est præsens, contin- E
gere obseruatur, idque ab eodem ad finem adnotari consuetum est. Quandoquidem, aut
in perpetuum steriles fiunt, aut vlcera in vtero innascuntur, aut aliquid simile, ex quo fit, vt
eas perfectè sanari, dici non possit.

Mar.n.15. *Vers. 186. Quum fluxus albus obortus fuerit, velut vrina, &c.*

A bile, pituita omnium fluxionum muliebrium genera, quæ purgamenta alba dicuntur, om-
ninò dependent, ex quorum varia permixtione, & alteratione purgamentorum differentiæ
resultant, de quibus singulis libro secundo Morborum Muliebrium pertractatur. Hoc au-
tem loco speciem albi fluxus describit, à pituita paucæ bili admixta ortum habentis,

quod

A quod tacitè iudicauit, dum dixit. Morbus autem fit, si mulier pituitosa existens natura, febricitauerit, nec bilis (per febrem) commota purgata fuerit. Huius fluxus signa referuntur in textu, inter quæ illud præcipuũ adnotatur, excreta asinæ vrinæ similia esse, alba scilicet, & crassa, vt lib. 2. explicatur. Qua ratione autem huiusmodi fluxus contingat, exponens Hipp. inquit. Siquidem igitur venter acuerit, hoc est, si humores in ventre acuti, siuè acres fiant, ventris profluuia fiunt, si verò ad vteros conuertantur, fluxus vterinus contingit. His explicatis, quid in vtroque casu agendum sit, docet, & primo curationem instituit fluoris alui, dum inquit. Si igitur ventris profluuium habuerit, &c. quibus curationem restringit ad ea, perquæ humoris acrimonia temperetur: qualia sunt papaueris cortex, & polenta, siuè farina, & fluxionem adstringendo compescant, qualia sunt spinæ fructus, & malicorium. Fluore alui sedato, ad curationem vterini fluxus accedit, cuius gratia purgationem instituit supernè

B primum, per hanc enim regionem pituita in superioribus partibus generationem habens facilius educitur, & ab inferioribus partibus quodammodo reuellitur. Deindè per inferiora, lactis asinini potione purgationem absoluit, quo præsidio materia peccans partim educitur, partim mitigatur. Post purgationem verò, curationem lactis bubuli potione absoluit, cuius exhibendi modus, sicuti artificiosus est, ità plurimis difficultatibus implicitus est. Nos igitur quantũ nobis dabitur, auctoris mentem aperire procurabimus. Lac bubulum igitur per dies quadraginta iubet exhiberi ακρητον οινου (vt græca omnia exemplaria legunt, etsi Cornar. particulam οινου præterierit) hoc est vino intermixtum, hoc autem additũ esse ab Hipp. existimo propter vsum admiscendi vinum lacti in morbis pituitosis, apud antiquos frequentissimum. Lac igitur purum accipiendum est, sub dio expositum quarta aquæ parte admixta, vt lactis crassities corrigatur. Subdit[q]. exponit, vt maiorem refrigerandi vim habeat, lactis mensuram

C non describit Hipp. supponens, tantum esse assumendum, quantum pro nutritione mulieris sufficiat vsque ad vesperam, quo tempore sorbitionem ex alica præbet. Alibi lactis quantitatem ad duas cotilas determinauit. Hac igitur lactis potione, & sorbitione continenda erit mulier, & quia huiusmodi victus omnibus sufficere non potest, subiungit Hipp. si poterit, nam alioqui à lacte abstinendum supponit. Verum cur aliquid alimenti plenioris, addi non permittit si illa non sufficiunt? quia si dum lac potatur victus tenuis non seruatur, lac in ventriculo corrumpitur, vndè maius incommodum indè euenit, quare si diætam tolerare non potest, melius esse à lacte abstinere, censuit, quam minus conuenienter exhibendo, ægrotantem lædere. Præscripto modo igitur lac manè præbet, & alicam vesperi per dies decem, indè verò decima parte præfati lactis aqua temperati, & refrigerati, tantundem lactis recenter emuncti eius loco addit, dieque sequenti duabus partibus lactis refrigerati detractis, alias

D duas recentis apponit, hocque modo per quatuor dies lac potandũ esse iubet, quibus elapsis singulo die decima parte lactis alterati detracta, & tantundem recentis additione facta, procedat, quòusque vna tantummodo sit temperati portio, & nouem recentis. Postquam verò per dies quatuordecim (à prædictis quatuor diebus enumerando) lac modo prædicto potauerit, indè tertiam aquæ partem admiscens, per alios decem dies bibat, & tunc erit summa dierum quadraginta (ità enim legendum esse, dierum numeratio persuadet, quamuis græca omnia exemplaria legant quinquaginta, facilis est enim transcribentis lapsus ex μ in ν quod etiam visum est Interpreti. Circa victus rationem admonet Hipp. post primos decem dies, quando decima lactis præparati pars detrahi incipit, sorbitionis quantitatem esse augendam; quia facta iam humoris noxij attemperatione, & consumptione, nutrimentum vberius ferre poterit, paulatim additione facta, quousque ad diem trigesimam peruenerit: quo tempore

E loco sorbitionum cibis vtendum erit, quorum omnium rationem reddere minus difficile esset, quam tędiosum. Huius tamen curationis modum per humectantia obseruare vellem recentiores, qui contrario modo procedentes, decocta exhiberent exiccantia, & calefacientia, vt est in communi vsu.

Vers. 207. Quum conceperit, & vterum, ac partus gestarit, ea quæ natura, &c. Mar.n.16.

Basiliensis textus græcus ità legit, ἐπὴν διάβαλλη τοὺς τοκους φύσει ἄτοκος ἐουσα, idest cum partus luserit eam, quæ natura sterilis est, ità enim interpretandum esse mihi videtur verbum διάβαλλη. His autem quid significare velit Hipp. percipere difficillimum est. Ego pro difficultatis magnitudine dicerem, Auctorem hoc in loco agere de affectione quadam sterilibus

fami-

familiari, propterquam sæpè euenit, vt in vtero concepisse sperent, his enim primum menses deficiunt per aliquod tempus, deindè verò apparentes minori copia, quàm antea descendũt, & consuetum tempus pertranseunt, quæ in quibusdam, conceptionis signa esse consueuerunt; verum postea multi derepentè erumpunt, ex quo abortum fecisse existimantur, atque hoc pacto partum lusisse, quodammodo videntur. Hoc autem verbo vsus est Hipp. quia fortasse talis dicendi modus tunc vsitatus erat apud vulgus. Inquit ergò, quum quæ sterilis est natura, partus luserit, menses primum quidem deficiunt, & pauciores fiunt, & tempus, in quo prius fiebant, transmittunt, postea derepentè multi fiunt puri & fortes, idest sanguinis laudabilis, & copiosi erumpunt, ex quo euenit aliquando, eas in vtero concipere, & ratio est, quia propter sanguinis retentionem in vtero, & copiosam subsequentem fluxionem, vterus & ex denso rarus fit, & ex frigido calefit à sanguine retento, vndè sterilitas aufertur. Si verò post fluxum conceptio non subsequatur, frequentius erumpere menses incipiunt, bis scilicet, & ter in mense, vteri osculo propter fluxum facilè hiante, vndè tenuis, & pallida fit mulier. Quid autem Medico sit faciendum in hoc casu, docet Hipp. curationem instituens per ea, quibus noxius humor educatur, temperetur q; necnon vterus ad optimam temperiem reducatur; hisque omnibus rectè administratis, conceptiuram esse mulierem, promittit, quo casu quomodo disposita ad virum accedere debeat, edocet. A B

Sectio II.

Mar. n. 30. Vers. 272. *Si aqua in vteris gignatur.*

Mar. n. 86. Hanc hydropis vteri speciem iisdem ferè verbis descripsis Hipp. lib. 1. Morb. mul. sect. 3. vbi tres eius distinxit differentias, quo in loco præsens sententia explicabitur à nobis, verba græci contextus καὶ κρίνεται ἑκάστοτε ἐπίσημον diuerso modo ab Interprete exponentes. C

Mar. n. 31. Vers. 296. *Si indurati fuerint vteri.*

Cum varijs modis duritiem contrahere possit vterus, septem differentias ex Hipp. adnotabimus lib. 2. de Morb. mul. sect. 2. vers. 234. inter quas præsentis loci sententiam numerabitur, & ea, de qua in sequentibus ab Hipp. tractatur, indicaturi verbum κρυπτεται non satis propriè à Corn. obtorquentur, interpretatum fuisse.

Mar. n. 36. Vers. 359. *Si grumosi facti fuerint vteri.*

De hoc eodem affectu pertractabitur lib. 2. de Morb. mul. sect. 2. vers. 348. quo in loco pauca circa morbi ideam à nobis adnotabuntur.

Mar. n. 42. Vers. 407. *Si ad caput conuersi fuerint vteri.*

Mar. n. 16. Quomodo vteri ad caput conuersi dicantur, indicabimus lib. 2. Morb. mul. sect. 1. v. 391. vbi de hoc eodem agitur affectu. D

Sectio III.

Mar. n. 46. Vers. 5. *Si ex partu sanguinem vomat, &c.*

Mar. n. 113. Natura huius affectus explicabitur lib. 1. Morb. mul. vers. 165. sect. 4. vbi eadem sententia proponitur ferè ad verbum.

Mar. n. 58. Vers. 50. *Si ad cor progressi vteri suffocent. &c.*

Mar. n. 17. Qua ratione vteri ad cor progredi dicantur, ex his, quæ in expositione præsentis affectus libr. 2. Morb. mul. vers. 297. à nobis proponentur.

Mar. n. 88. Vers. 127. *Si lac extinctum fuerit, reliqua quidem eodem modo, &c.* E

Remedia ad lactis vbertatem procurandam ab Hipp. proposita, in textu satis nota sunt, difficultatem tantummodo faciunt verba illa, reliqua quidem eodem modo curato, quæ vt superflua, perperã interiecta fuisse videntur, & eò magis hæc suspicio augetur, quia lib. 1. Morb. mul. sect. 2. vers. 339. vbi hæc eadem sententia registrata est, prædicta verba nullo pacto leguntur, ea tamen penitus ociosa non existimo: sed dici posse crederem. Per illa verba indicare voluisse Auctorem, in hac materia rectè pertractanda considerãdas esse causas, propter quas lac deficit, & iuxtà causarum conditionẽ curationem instituendã esse, alioqui, quę ad generationem lactis proponuntur, indistinctè adhibita, vt empirici faciunt, parum vtilia sæpè erunt.

De

A *De Morbis mulierum lib. I.*

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Inter omnes Hipp. nomini dicatos libros, qui ad praxim spectant, hos de Morbis mulierum inscriptos primum locum sibi vendicasse, nemo dubitat, ità vt nullus ab Hipp. bibliotheca, eos segregare, ausus fuerit; & quia tum lib. de Genitura, tum de Sterilibus: necnon in epistola de Ellebori vsu, horum librorum fit mentio; similiter de Nat. pueri vers. 106. lib. 4. de Morbis sect. 2. vers. 350. & de Affect. sect. 2. vers. 65. indè colligimus, præfatos libros omnes eundem habuisse Auctorem: etiamsi & dicendi stylo, & sententijs ipsis, multi eorum, his in-
B feriores videantur. Vndè manifestum est, quam temerarium sit, ex particularibus quibusdam sententijs, & ex dicendi stylo de Auctore librorum contrà communem inscriptionem iudicium ferre. Horum duorum librorum Mulierum priorem comentarijs doctissimis illustrauit Mauritius Cordæus vir eruditissimus, cuius laboribus eum vti consulo, qui pro Auctoris mente assequenda, hæc nostra legere voluerit.

Vers. 1. Mulierem, quæ non peperit, grauius, & citius è mensibus ægrotare, &c. Mar.n.1.

Cordæus è mensibus ægrotare contrà communem sententiam medicorum, qui de eorum suppressione Hipp. intelligere receperunt, exponit, in eorum eruptione laborare; ità vt quæ mulieres partum non sunt expertæ, in actu fluxionis menstruorum grauius, & citius malè habeant, quam quæ semel pepererunt, hancque opinionem adeo firmis probat rationibus, vt facilè multis eam persuadere possit. Verum quia iuxta hanc expositionem non potest expli-
C cari, quomodo hæ, illis citius laborent in eruptione menstruorũ, cum vtræq. eodem tempore lædi supponantur, hoc est, in ipso actu eruptionis, eius expositio suspecta redditur. Quare cum dicat Hipp. simpliciter è mensibus ægrotare, contingatq. mulieres æqualiter ægrotare, & ex fluxu mensium immodico, & ex eorundem suppressione, quod totum illo Aphorismo comprehensum est, menstruis largius fluentibus ex vteri morbi eueniunt, non fluentibus autem ex vtero morbi contingunt: non video quid nos cogat, præsentem sententiam ad vnicam tantum menstruorũ affectionem restringere, & quid prohibeat eandem vtrique accommodare? quando rationes, quæ de hac re ab Hipp. afferuntur, ambobus optimè conueniũt? Cur enim mulieres, quæ pepererunt, à mensiũ fluxu immodico minus ægrotent, rationẽ assignat Hipp. per illa verba: Quum enim peperit, venulæ fluidiores sunt ad menses, & quæ sequuntur, in quorũ fine ità concludit: quum hæc sese habeant mulier purgationem à partu experta, minus laboriosè
D mensibus decurrentibus purgatur. Cur autem ex mensium suppressione eædem mulieres minus, & serius ægrotent, rationem assignat per subsequentia: Si vero affectio aliqua mulieri, quæ iam peperit, accidat; vt menses venientes probè purgari non possint, facilius dolorem fert, quam si non peperisset, assueti enim sunt veri, & corpus idoneum, vt impleatur, vtpotè in ventre habenti, & simul multa amplitudo in corpore est. Maior autem fit etiam amplitudo sanguini, vbi peperit, nimirum corpore discisso, & sanguis in amplitudine existens minus afficitur, nisi venæ superimpleantur, & nimium laborent, &c. quæ verba vnà cum sequentibus absque dubio ad mensium suppressionem referuntur. Concludamus igitur cum præceptore, mulierem, quæ nunquam peperit, citius, & grauius ægrotare ex mensibus, siue supprimantur, siuè immodicè fluant, quam ea, quæ aliquando partum est experta; hæc autem adnotauit Hipp. quia de vtroque mensium vitio tractaturus in præsenti opere, hæc necessariò
E præmittenda esse existimauit.

Vers. 33. Habet enim mulier sanguinem calidiorem, & propterea calidior est, quam vir. Mar.n.2.

Hæc sententia plurimorum virorum extorsit ingenia, quorum alij eam tanquã interiectam, & Hipp. indignam penitus reiecerunt, alij veram esse concedentes, mulierem viro calidiorem varijs adiectis argumentis demonstrare, conati sunt. Alij denique verba ipsa varijs modis interpretantes Auctoris dignitatem tueri conati sunt. Horum verò opiniones confutare cum præter institutum sit, quid alij senserint prætereuntes, nostram sententiã breuiter aperiemus. De Morbis mulierum peculiariter tractaturus Hipp. quorum principalis causa à menstruali purgatione dependet, antè omnia demonstrare aggreditur, qua ratione hæc purgatio mulie-

ribus

ribus sit necessaria: ità vt nisi singulo mense procedat, & calor, siuè febris oritur, & dolor; non A
autem viris. Cuius rationis fundamentum statuit: quia mulier carne constat rariore, & mol-
liori: vndè plus humoris à ventre trahit, quàm virile corpus, quod densum est, & compactũ.
Hic autem humor est sanguis, qui nutritionis gratia à singulis corporis partibus attrahitur.
Cum igitur muliebre corpus, propter raritatem plus humoris suscipiat, nec ab eo absumi pos-
sit, tum quia natura humidius est, tum quia vitam ociosam ducit necesse est sanguinem breui
tempore abundare, qui nisi singulo mense euacuetur, quia humor calidus est; totum corpus
indè excalefactum, & dolere, & febrire necesse est. Si verò quod superfluum accessit, seces-
serit, dolor non fit à sanguine, neque calor: quia hæc non ab humoris qualitate simpliciter:
sed à multitudine tantummodo dependent: qua per euacuationem sublata, omnia præfata
mala deuitantur. Et propterea vir (subiungit Hipp.) quia solidiore carne præditus est, sangui-
ne non adeò impletur, vt euacuatione opus habeat, eiusquè defectu eum laborare contingat, B
tantum enim trahit solummodo, quantum ipsi ad nutritionem sufficiat, & hic est verus sensus
Hipp. disputationis. Quarè quando inquit: & propterea mulier calidior est, quam vir, quia
habet sanguinem calidiorem, id ex suppositione verum est, supponendo humorem illum
superabundantem non dimitti per menstruas purgationes: sed in corpore retineri, eo enim
casu mulier plus sanguinis habet, quàm vir, qui quidem sanguis, quia calidissimus est, sequi-
tur, mulierem, quæ eo magis abundat, quam vir, eo etiam calidiorem esse. Rationi enim
consentaneum est, illud calidius esse, quod calidi plus in se habet. Quarè comparatiuum,
quod sanguinis caliditati adiunctum est, hoc in loco idem importat; ac si sanguinis copiæ
adscriptum esset, v.g. si dixisset, & propterea mulier calidior est, quam vir, quia sanguine ca-
lido abundat magis. Quod si quis Grammaticæ regulis adstrictus huiusmodi transpositionem
non admittat, dicemus, per illud comparatiuum, calidiori, non comparari caliditatem sangui- C
nis mulieris cum caliditate sanguinis viri: ac si dixisset Hipp. & propterea mulier calidior est,
quia habet sanguinem calidiorem sanguine viri, sed vt positiuum accipi debere: aut calidio-
rem, quam cæteri humores, iuxtà ipsiusmet Hipp. mentem, qui vt ex lib. 1. de Morbis con-
stat sect, 2. vers, 123. sanguinem omnium humorum calidissimum statuit. Et ideò lib. 1. de
Mar.n.22. Mar.n.30. Diæta vers. 430. inter causas, propter quas mulieres sunt viris frigidiores, eam adduxit, quia
caliditatis purgationem singulis mensibus faciant. Si ergò quia singulis mensibus purgantur
ob calidi sanguinis, scilicet, euacuationem mulieres fiunt viris frigidiores, ità vice versa, dum
non purgantur singulis mensibus, ob eiusdem sanguinis redundantiam calidiores fieri necesse
est, ità vt sanguinis abundantia, non simplex eius caliditas intensior, sit causa, cur mulieres
incalescant virorum respectu, & indè laborent. Et hanc expositionem manifestat contraposi-
tum argumentum ex parte viri ab Hipp. adductum. Dum inquit. Vir autem; qui solidiore D
carne præditus est, quam mulier; neque in superna ventris parte adeò sanguine superimple-
tur, vt nisi aliquid sanguinis singulis mensibus secedat, dolorem fieri necesse sit, & sanguinis,
quantum satis est ad nutrimentum trahit, & quum corpus ipsi non sit tenerum, non dolore
affligitur, neque superincalescit à plenitudine, velut mulieri, ex quibus patet, huius causam in
sanguinis abundantiam, non in caliditatem intensiorem referri.

Mar.n.3. *Vers. 41. Postquam igitur mulieri, quæ non peperit, occultati fuerint, &c.*

Vt præsentis sententiæ legitimum sensum inuenirem, cum diutius, & aliorum opiniones
examinando, & mecum ipse diligentius rem contemplando, elaborauerim; nihil quod mihi
satisfaceret, aut reperire, aut excogitare potui, vndè submissis (vt dicunt) alis hunc locum in
explicatum præterire fui coactus. Quum tandem, dum id minus sperabam, occurrit mihi ra-
tio, qua Hipp. mens facilè percipi possit, quæ (nisi meus me decipit amor) vnicuique Hipp. E
doctrinæ studioso satisfacere poterit. In cuius gratiam de vteri figura, & situ pauca quædam
sunt præponenda. Vterus igitur quatuor potissimum partibus constat, prima est, quæ denu-
data muliere, oculis apparet, & hæc pudendum dicitur. Huic continuatur collum, siuè cer-
uix vteri appellata, cui tertia succedit, quæ vteri os vocatur, quod intimius existens digito
attingi, dum in proprio permanet situ, vix potest. Postrema verò est, quæ propriè vterus,
siuè corpus vteri appellatur, & sicuti priores tres partes in omnibus mulieribus exiguam di-
uersitatem recipiunt, ità hanc postremam plurimum, & figura, & magnitudine euariare con-
tingit. Nam, vt prætercam grauidas, in quibus ad eam amplitudinem extenditur, vt fœtum

grandem,

A grandem, cum tanta membranarum mole, humorumq. copia contineat, quod miraculi loco
reponi poſſet; in ijs etiam quæ vterum non gerunt, eius magnitudo non parum euariat. Vir-
ginibus enim, & ijs, quæ nunquam pepererunt, vteri corpus adeò anguſtum eſt: vt nucis ma-
gnitudinem parum excedat, & ità coarctatur, vt non ſolum difficilè extendatur: ſed etiam in
eius ſinu ſpatium aliquod induci vix poſſit, vndè pars, quæ ad os ſita eſt, fundum ipſius exactè
attingat, ipſique ferè adhæreat, ſecus eſt in illis mulieribus, quæ aliàs pepererunt, in quibus
vterus magnam illam ex fœtu extenſionem perpeſſus, etiamſi fœtu excluſo coarctetur, non
adeò tamen conſtringitur, vt priorem paruitatem conſequatur, vndè non ſolum longè maior,
quam antè conſpicitur; ſed etiam cauitatem conſpicuam retinet, aut ſaltem facillimè in eam
extendi poteſt. Conſtat præterea vterus ex duabus tunicis, in quarum vtraque, & potiſſi-
mum in interiori plures venæ, & arteriæ diſſeminantur hùc, & illùc per dictas tunicas pro-
B cedentes, terminanteſq. in eius fundum, plurima orificia anguſtiſſima, & inconſpicua conſti-
tuunt, perquæ ſanguis egrediens, menſtruas purgationes facit, & per eadem fœtus in vtero
alimentum capit: dum ſecundina appellata, ſiuè corion prædictis vaſorum orificijs adhærens,
ſanguinem veluti exugendo à licit, quem tandem per venam vmbilicalem fœtus trahit. Nec
prætereundus eſt communis ferè anatomicorum error, qui exiſtimarunt purgationes men-
ſtruas emanare, in pollutis quidem mulieribus à prædictis venis ad fundum vteri terminanti-
bus, in virginibus verò ab illis, quæ in collum vteri deſinunt. Nam puerile eſt credere, ſolam
deflorationem (quam dicunt) cauſam eſſe, propter quã natura antiquioris viç immemor facta
nouos ductus tã citò inuenerit, per quos indè poſtea naturales purgationes excernãtur, quod
eò minus probabile eſt, quò partes illæ, per quas virginibus menſes erumpere exiſtimantur, in
coitu diſtenduntur, & ex fricatione, & diſtenſione diſtrahuntur, rareſiuntq. vt dici probabilius
C poſſet, venas illas antea occluſas in poſterum ad menſtruorum eruptionem aperiri potius,
quam antea apertas occludi. Præterea ſi venæ adſunt in vteri ceruice, per quas ſanguinis
multitudinem excernere conſueuit natura, cur in menſtruorum ſuppreſſione, quæ ab oris vte-
ri occluſione dependet, ab humorum copia ſe obrui permittit? nec priorem viam arripiens
per illam menſtrua ducit, ſed permittit potius, vt excitato in inguine abſceſſu à ſanguine eò
imperum faciente, nouos ductus ſibi faciat, per quos indè menſtrua erumpant? quemadmo-
dum euenire Hipp. inferius hoc eodem libro verſ. 108. teſtatur. Tandem ſi verum eſſet, vir- *Mar.n.11.*
ginibus menſes non ab vteri cauitate, ſed ab eius ceruice emanare; ſequeretur menſtruorum
ſuppreſſionem nunquam fieri in virginibus propter oris vteri occluſionem, quod ſuprà cerui-
cem locatum eſt, & tamen id expreſsè affirmauit Hipp. libro de Virginum morbis verſ. 13. *Mar.n.1.*
Quarè ſi menſes virginibus ſupprimuntur, quando os vteri eſt concluſum, ſignum eſt, eos ex
D ore ipſius procedere, & ex conſequenti, ab eius cauitate, non è ceruice. His ſtantibus qui-
bus mulieribus cauitas vteri adeò coarctata eſt, vt vacuum in ea introduci, ab aduenienti ſan-
guine menſtruo per dilatationem membranarum non poſſit, quod euenire dicebamus in ijs,
quæ nun quam geſtarunt vtero, quia partes ſingulæ vteri interiores ſe inuicem contingũt,
dum altera alteri adhæret, venarum orificia ad vteri fundum terminantia, perquæ menſtrua
erumpunt, compreſſione occluduntur adeò, vt ſanguis aduenìens, etiam ſi impetum faciat;
ad vteri tamen cauitatem peruenire non poſſit, vterus enim dilatari minimè aſſuetus non ce-
dit. Quarè vt ſanguini exitus pateat, vteri os aperiri neceſſe eſt, ità enim, ex huiuſmodi aper-
tione, venarum oſcula, quæ apertioni præfatæ è directo reſpondent, cum libera, deteętaq.
permaneant, natura ſanguinis copia vrgente per eaſdem plenitudinem euacuat: ſicque men-
ſes erumpunt. Menſtruorum quippè tempore inſtante, facta in hu[illegible]ribus agitatione, ſanguis
E ad vterum confluit, vndè natura totius conſeruationi intenta, os vteri aperit, ex cuius aper-
tione venarum orificia quædam (vt diximus) deteguntur, quæ à ſuperueniente ſanguine reſe-
rata, per os vteri in ceruicem, & indè per pudendum excernunt, & quia totum huius excre-
tionis negotium ab vteri oſculi apertione dependet, ideò euenit, vt quò dicta apertio fuerit
patentior, quia per eam plura venarum orificia deteguntur, eò copioſior indè excretio ſequa-
tur; contrà verò, quò anguſtior fuerit apertio, eò etiam minor excretio ſequitur, vt mirum
non ſit, ſi ore vteri immodicè hiante, immodicus menſtruorum fluxus ſequatur, quemadmo-
dum adnotauit Hipp. & lib. de Nat. Mul. ſect. 2. verſ. 385. & lib. 2. Morb. mul. ſect. 2. verſ. 361. *Mar.n.39.* *Mar.n.52.*
qui pari ratione ſuppreſſionem eorum omnimodam impoſuit totali vteri oris occluſioni, di-
minutam

minatam verò expurgationem sequi, testatum reliquerit, quando os vteri non aperitur, quantum oportet. His igitur hunc in modum explicatis vnicuique apertum esse existimo, quid sibi velit Hipp. in hac sententia, in qua causas proponit, propter quas mulieribus, quæ nunquam pepererunt, menses non fluant, inquitque id euenire, quotiescunq. os vterorum conclusum fuerit, aut distortum (adeò vt eius apertio enarratis venarum orificijs, quæ sunt in vteri fundo è directo non respondeat) aut denique si aliqua pars pudendi fuerit cotracta, ità enim transtulit Corn. illa verba ξυρραφῆ τινε αἰδοίων, quæ verba alio modo interpretatur Caluus, vertit enim, vel pudendorum quid inuersum sit. Quam versionem secutus Cordęus exponit Hipp. hoc in loco eam pudendi inuersionē significasse, per quam ceruix vteri prominet foras, quem affectum vteri procidentiam appellamus. Quamuis constet, huiusmodi affectum mensium suppressionem per se non inducere, nam quantumuis ceruix vteri conuertatur, dummodo os eius pateat, & recta situm sit, mensium exitus non intercipitur, latum est enim collum vteri, A

Mar.n.39. quema[illegible]um ipse Hipp. animaduertit lib. 2. huius operis sect. 2. vers. 145. vt non facile exitus humori in eo intercipiatur. Imò de hoc affectu tractans inferius, quid agendum docet, quando in vteri procidentia menses fluunt. Argumentum euidens vteri procidentiam mensium suppressionem per se non inducere. Quare Cornarij versionem libentius amplector, aut aliqua pudendi pars contracta, huic enim interpretationi plurimum fauet vox ἐν verbo ξυρράω superaddita, quæ simul, & in seipsum significare videtur, vnde ξυρραφὴν in seipsa contracta significet, ità enim intelligit Hipp. partem aliquam pudendorum in seipsam contractam, sursum trahi versus os vteri, ex quo euenit rugis, plicisque simul concurrentibus, os compressum angustiari, aut in totum occludi: vt mirum non sit, si mensibus exitus, intercipiatur, vel si os ipsum in se contractum ità angustietur, vt aperiri ad menstruorum eruptionem non possit, contractio enim distentioni opponitur, quam in ore vteri desiderat Hipp. infra B

Mar.n.38. sect. 2. vers. 12. quo semen vterum ingredi possit. Quia igitur, & ceruicis, & oris vteri contractio ad menstruorum suppresionem concurrere potest, ideo dixit, si pars aliqua pudendi fuerit contracta, & de hoc affectu Hipp. intellexisse reor lib. 2. sect. 2. vers. 164. vbi inquit, si C

Mar.n.40. quid ex osculis vteri complicatum fuerit, menses non fluunt, aut pauci, & praui, ac dolorifici, &c. His tribus igitur de causis menses impediri testatur Hipp. illis mulieribus, quæ nunquam pepererunt. Huncque suppressionis modum peculiari nomine menses viam inuenire nequeuntes appellat, ad differentiam alterius suppressionis, de qua tractatur inferius vers. 112. mensesque occultatos, & non fluentes vocat. Harum verò suppressionum differentia in eo consistit, quia in priori menses viam, quæ in vterum tendit, inuenire non possunt: eò quod, vt explicatum est, venarum orificia occlusa sunt, per quæ sanguis vterum ingreditur, vndè retrocedentes varias corporis partes inuadūt, in quibus varia symptomata inducunt, aliquando etiā in venis per vteri tunicas disseminatis aggregantur, variaque mala ad vterum ipsum spectantia inferunt. Indè suppurationes contingunt, quæ modo in pudendum rumpuntur, modò conuertuntur ad coxendices, quandoq. etiam in inguine tuberculum efficiunt, aliaque multa inferunt symptomata, de quibus Hipp. particularem tractationem habet inferius hoc eodem libro. Ab altera verò suppressionis specie, earum propria, quæ aliquando pepererunt, longè diuersa eueniunt incommoda, & ratio est, quia menstruorum ingressus in vteri sinum non prohibetur, quemadmodum in superiori, sed in eum descendentes, cum indè exire non possint, ore vteri concluso, ea inferunt symptomata, quæ ad vteri cauitatem spectant. Hinc vteri dolores, falsæuè grauiditates, vteri suppurationes, exulcerationes, hydropes, & alia id genus, de quibus Hipp. distinctè proprijs in locis pertractauit. Hic autem suppressionis modus frequentius mulieribus contingit, iam partum expertis, quam inexpertis, quia vt suprà adnotauimus, harum vterus capacitatem habet, vndè vasorum orificia, quæ in fundo vteri collocauimus ab ipsiusmet vteri compressione, non ità clauduntur, vt sanguini impetum facienti resistere possint, cedunt enim vteri latera, si ipsis adhæreri contingat, ità vt sanguis in vteri capacitatem fundi possit, quotiescunq. menstruorum aduenit tempus. Quare duplex est suppressionis menstruorum modus, primus, partum non expertibus peculiaris, in quo menses viam inuenire non possunt, alter verò earum proprius, quæ aliquando pepererunt, in quo menses in vtero occultantur. Quam quidem distinctionem, quia non animaduerterunt expositores, in inexplicabiles difficultates se implicuere, eā verò respexisse Hipp. constat, non ex diuersitate D E

sympto-

A ſymptomatũ modo, quæ ſuprà indicauimus, ſed etiam ex illis verbis apertiſſimè infrà. v. 136. Mar.n.12.
regiſtratis, quibus inquit: Si verò non eruperint menſes, ſex menſibus intus concluſi (loquitur de ſecundo ſuppreſſionis modo) omnia patietur, velut ea, quæ non peperit, in qua menſes viam inuenire non poſſunt. Verumtamen licet dicti ſuppreſſionum modi adeò inter ſe differant, cauſæ tamen vtrique ſunt communes, quæ ad has tres reducuntur, quia os vteri concluſum eſt, aut diſtortum, aut aliqua pars pudendi contorta, aut complicata eſt. Nec aliam ſuppreſſionis menſtruorum cauſam in hoc opere recenſet Hipp. quæ ad aliquam prædictarum non reducatur, etiamſi lib. de ſterilibus concedat aliquando, ſtomaco vteri recto, & molli, & ſano, & probè ſe habente, & in debito loco ſito, menſes ſupprimi. Verum quia id rariſſimè euenit, ideò de hac cauſa ſuppreſſionis menſtruorum mentionem non fecit in his libris, in quibus, quæ communiter eueniunt, tantummodo referuntur. Quarè animaduertant Medici
B recentiores, quam facilè ſit, eos errare in curatione ſuppreſſionis menſtruorum, quandoquidem de vteri diſpoſitione nullam habeat conſiderationem, huius ſymp. matis cauſam in venarum obſtructionem perpetuò reijciunt, vniuerſamq. curationem medicamentis ore aſſumptis, quæ attenuant, & aperiunt pertinaciter contendunt. Quia etiamſi concedatur illis, hanc cauſam concurrere aliquando (quod apud me valdè ambiguum eſt) id tum rariſſimum erit, & in ea ſuppreſſionis ſpecie tantum, in qua menſes viam inuenire non poſſunt, quia ſi venæ ſanguinem deferentes obſtructæ eſſent, quomodo menſes in vtero occultari poſſent? Quarè quamlibet ſuppreſſionem menſtruorum, potionibus, alijſque medicamentis deobſtruentibus curare, nimis periculoſum eſt, ex hac enim temeraria curatione euenit, vt medici non modò intentum finem rarò aſſequantur, verum etiam, quod peius eſt, grauiſſimis alijs morbis miſeras ægrotantes perdant, quorum delicta, etiamſi tacere in animo eſt, illud tamen ſilentio
C omninò præterire non poſſum, quod maximum eſt, & frequentiſſimum. Quum enim menſes in vtero occultantur, eius oſculo malè ſeſe habente, hi aperientium medicamentorũ vſu, quæ calida ſunt, & ſicca, humores adurunt, & ad atræ bilis naturam perducunt, eoſque copioſiores ad vterum compellunt, vbi conculcati, quia non habent exitum, ore vteri concluſo exiſtente; ipſi vtero, & eius orificio impinguntur, tumoremq. durum in ea parte inducunt: qui tandem in cancrum exquiſitum conuerſus, ſummis cruciatibus infœlices ægrotantes ad interitum perducunt. Taceo errores, quos cancro, iam genito quamplures eorum committunt. Dum eos varijs decoctis ex Guayaco, Saſſaphras, alijſque exiccantibus medicamentis confectis curare profitentur. Quandoquidem de horum decoctorum abuſu tractare maius ocium requirit. Hæc verò non maledicendi, aut inanis gloriæ ſtudio, ſed chriſtianæ charitatis impulſu, dicta, vt humaniter ſuſcipiantur, lectores rogo. Medicoſque omnes,
D obſecro, nè quis eorum in poſterum menſtruas purgationes ſuppreſſas euocare aggrediatur, quin prius de ſtatu ipſius vteri certior fiat, hoc enim modo Hipp. doctrinæ veritatem, & integritatem cognoſcet, eiuſque curandi methodum ſecutus intentum finem fœliciori conatu conſequetur.

Verſ. 45. Fit autem hic morbus his maximè, quæ anguſtos vteros habent, &c.

Enarratis cauſis propter quas menſes ſupprimuntur, indicat modo, quæ mulieres his maximè ſint ſubiectæ. Fit autem hic morbus (inquit) maximè his, quæ anguſtos vteros habent, aut ceruicem vltrà pudendum ſitam, per anguſtos vteros patuos intelligit, qui eò facilius obtorquentur, quantò locus, qui eos continet, ſpatioſior eſt, nec ab alijs ventris partibus coarctatur, quemadmodum euenit, quando latiores ſunt, & ſpatium maius expoſcunt, hoc enim reſpiciës Hipp. cauſas procatharticas peruerſionis vterorum, duas enumerauit, altera eſt coi- Mar.n.3.
E tus abſtinentia, ventris euacuatio altera, illa enim vterum exiccando, anguſtiorem quodammodo reddit, hæc autem ventris capacitatem maiorem facit, vt in ea vterus facilius conuerti poſſit. Huic affectioni diſpoſitas eſſe pariter eas mulieres inquit, quæ ceruicem vteri longè à pudendo ſitam habent, ità enim ſonant, verba græci contextus τον αυχένα προσω του αιδοίου κειμενον, non ità tamen vt extrà promineat, quemadmodum vertit Caluus, & Cordeus interpretatur, quia tantum abeſt, vt ceruicis vteri procidentia ad peruerſionem vterum diſponat, vt potius illam prohibere, vterum deorſum trahendo, poſſit. Sed longè à pudendo ſignificatur; quatenus longius ab externo pudendo verſus partes intimiores producitur, ità vt idem ſit dicere, quæ habet ceruicem vltrà pudendum ſitam, ac ſi dixiſſet, quæ vteri ceruicem ob-

longam habent, his enim vteri corpus in superiori ventris parte, quæ spatiosior est, collocatur, vndè ob rationem proximè allatam facilius conuerti potest. Quarè proxima causa peruersionis vteri ex parte dispositionis corporis erit spatiositas, & amplitudo loci, in quo vterus collocatur, cuius duplex erit causa, altera vteri paruitas, eiusdem ceruicis longitudo altera, quæ quidem ceruicis longitudo, alia etiam ratione ad facilem peruersionem concurrere potest, quatenus propter longitudinem facilius conuoluitur, dum vteri corpus obtorquetur; certum est enim, funiculum quemlibet facilius conuolui, dum lõgior est, quã vbi est breuior. A

Mar.n.4. *Vers. 54. In tertijs porrò mensibus optimè afficietur, si quæ prius sunt, &c.*

Tertium mensem vocat inchoando, non ab eo, ex quo menses primum suppressi fuerunt. Quia cum, vt experientia demonstrat, dictatque ratio, in secundo mense suppressionis aliqua mala contingant, hæc non erant prætereunda. Nec asserendum est, mensem hunc respexisse, dum superius dixit. Postquam igitur mulieri, quæ non peperit, occultati fuerint menses, & B viam foras inuenire non poterint morbus fit. Nam id in communi dictum est de illa specie suppressionis, siuè recens fuerit, siuè antiquior, non de ea, quæ recens est, & secundi mensis tantum; & propterea non enumerauit aliquod peculiare symptoma, sed dixit tantummodo morbus fit. Quarè cum secundi mensis suppressio proprijs non destituatur symptomatibus, quæ à medico sunt animaduertenda, & corrigenda, illa Hipp. tacuisse asserendum non est. Quarè dicendum potius, tertium mensem appellare hoc in loco, enumerationem inchoando ab eo mense, in quo postrema purgatio processit. Ac si dixisset: Si postquam mulier singulo mense purgari solita, proximoq. mense purgata, in altero non purgetur, vt consueuerat, in tertio subsequenti optimè afficietur, si quæ prius retenta erant, fuerint egressa; alioqui mulier ea symptomata incurret, quæ in textu referuntur. Vndè, quem tertium hic vocat, primus est, ex quo mulier malè habere cœpit, & secundus ab eo, in quo menses deficere cæperunt, tertius verò à postremo purgationis periodo. Nec impropriè locutus est Hipp. quia cum sermo C habeatur de purgatione fluente, non simpliciter de eius suppressione, dũ inquit, in tertijs porrò mensibus optimè afficietur, si quæ insunt (duorum mensium purgationes) fuerint educta, in ipsa enumeratione non erat prætereundus postremus mensis, quo purgatio postremum processit: sicuti in enumeratione dierum inuasionis febris vtramque diem extremam enumeramus tertianam dicentes: quia tertio quoque die inuadit, etiamsi vnica tantum dies inter vtranq. accessionem cadat. Quia igitur de purgatione fluente loquitur Hipp. tertium mensem purgationis vocat illum, qui primus est molestiarum. Vndè inferius vers. 80. quia de mensibus suppressis agit à mense primo suppressionis inchoando, mensem, quem nunc tertium dicit, secundum ibi vocat. Inquit enim, quibusdam mulieribus menses bimestres in vteris existentes multi ad pulmonem procedunt. Hancque interpretationem confirmat experientia, D cum videamus plurimas mulieres, quibus postquã per mensem purgationes restiterint, altero copiosius fluentes ab omni malo statim liberari, rarius autem, vbi per duos menses cessarũt.

Mar.n.4. *Vers. 74. In sextis verò iam incurabilis est.*

Hic locus plurimis difficultatem facit, quibus non videtur rationabile, menstruas purgationes suppressas, cum ad sextum mensem peruenerint, incurabiles esse, & eò minus, quando in praxi obseruatur, multis etiam diuturniores, quotidie reuocari, cuius rei habemus etiam ipsiusmet Hipp. testimonium 4. Epidem. vers. 295. in historia famulæ cuiusdam, cui menses
Mar.n.21. annis septem non prodierunt, quam tamen indè sanatã esse, & menses naturaliter erupisse narrat. Num igitur Hipp. falsi conuinctum dicemus? Absit hoc ab eius assecla nefas, & dicamus non asserere Hipp. mensium suppressiones sexto mense elapso omninò incurabiles esse. Sed tantummodo iuxtà illum sanationis modum, de quo habetur sermo, eas enim sanari dicebat, si E multi menses descendentes, iam antea retentos exclusèrint, & de eodem sanationis modo nunc intelligit, dum inquit, incurabilis est, indicans spontè amplius sanari non posse, non negando tamen artis auxilio restitui posse. Cur autem antè sextum mensem spontè educantur; postea verò nequaquã, rationem reddere non est facilè. Ego autem hanc assignarem. Quando ad sextum mensem, iuxtà computationẽ in præcedenti enarratione explicatam menstruorum suppressio peruenerit, iam quatuor mensiũ completorũ purgatio circa venas vteri collecta est, & quia huiusmodi solutio à materia impetum faciente dependet, quo impetu mediante, os vteri si clausum fuerit, aperitur, si distortum, dirigitur; & denique si contractum, & compli-

A catum, distenditur; si tanta materiæ copia impellente, quanta spatio quatuor mensium collecta est, præfata impedimenta non remoueantur, adiuncta occulta quadam quarti mensis virtute ad morborum solutionem plurimum operante, in posterum nihil tale amplius sperandum est. Vndè alterum duorum sequi necesse est, vel materia in vteri tunicis putrescente tantum mali afferat, quod ægrotantem ad interitum perducere, sit sufficiens, quod vt frequentissimum ab Hipp. adnotatur, aut eadem materia aliò conuersa menstruorum eruptionem desperatam faciat, nisi artis ope denuò ad vterum conuertatur, impedimentisq. remotis aditus ipsi pateſiat, & de huiusmodi materiæ translatione inferius tractatur vers. 75.

Vers. 66. Nimirum dum exuritur, venter ab vteris sanguine repletus. Mar. n. 4.

Plenos sanguine vteros intelligimus, non respectu internæ cauitatis: quoniam, vt ex supradictis patet, in hac suppresione menstruorum sanguis ad vteri sinum non peruenit, sed quia in venis per ipsius tunicas disseminatis constipatus eas replet, & ideò vterus repletus dicitur,
B quam quidem plenitudinem peculiaria symptomata in textu enarrata consequūtur, super quæ nihil dicendum nobis occurrit, quando ex simplici lectione omnia fiunt manifesta.

Vers. 75. Postquam autē metastasim fecerint, & vesica tenuē sanguinē ab vteris trahet, &c. Mar. n. 5.

Interpretes huius loci verbum μεταστῶσι, ad vterum referentes, sententiam luce meridiana clariorem, obscuram reddidere: debet enim referri ad ipsas purgationes, quæ postquam diutius in vtero occultatæ fuerunt, ad aliquam partem conuertātur. Symptomata enim longe diuersa insurgunt ab his, de quibus suprà mentio facta est: eò quod non amplius afficitur vterus, sed partes illæ, ad quas purgationes metastasim faciunt.

Vers. 111. At hanc viam minus faciunt menses mulieribus, quam virginibus.

In hac sententia adnotat Hipp. prædictam metastasim ad varias corporis particulas non
C adeò frequenter fieri in Mulieribus partum, & virum expertis, quemadmodum in virginibus quia, vt ex dictis superius colligere licet, quæ aliàs pepererunt, propter vteri amplitudinem menses potius in eius cauitate, & tunicis concluduntur, vbi peculiaria inferunt simptomata virginibus è contra propter vteri paruitatem, & angustiam menstruus sanguis aliò transferri frequentius solet, morbosq. extra vterum excitare, ex quibus adnotare oportet, etiamsi, vt suprà demonstratum est à nobis, vtraque mulierum conditio peculiarem habeat suppressionis modum, & ex consequenti morbos proprios, quos particularis suppressio inducere solet, non tamen hanc vni adeò propriam esse, quin alteri etiam aliquando contingat, quia sicuti non est impossibile, virginibus sanguinem ad vteri cauitatem aliquando peruenire, vt ex lib. de Morb. virginum constat, cum fieri possit, sanguinem menstruum in vterum tanto impetu ferri, vt violentiam tunicis faciens, eas distendat. ità vt in vtero cauitatem faciat, indeq. ore eius occluso
D in cauitate retineatur, eadem inferens symptomata, quæ menstruæ purgationes occultatæ inferre solent ijs, quæ nunquam pepererunt, ità etiam non est inconueniens ijs, quæ alias pepererunt, ore vteri non patente, sanguinis menstrui ingressum ad vteri cauitatē prohiberi, eamq. speciem suppressionis excitari, quæ virginum est propria, & earum, quæ partum non sunt expertæ, idquè euenire illis mulieribus est rationabile, quibus à partu vterus adeò coarctatur, & contrahitur in se ipsum, vt cauitas in eo non relinquatur, quæ menstrua recipiat, vbi os vteri conclusum fuerit, nec ijsdem impetum facientibus cedat, vt ea recipiat. Quod cum non ignoraret Hipp. paulò superius, dum omnes suppresionū modos recenseret, qui mulieribus partū expertis contingunt, eos etiam adscripsit, qui virginum sunt proprij, vt ex symptomatibus recensitis patet. Quarè mulieres omnes vtrique suppresioni sunt subiectæ, etiamsi quæ non pepererunt, frequentius ab hac corripiantur, ab illa verò, quæ partū sunt expertæ. Quarè symptomata diligēter sunt consideranda, vt dictarū suppresionū vera distinctio habeatur, qua ne-
E glecta auctoris mentē assequi imposibile est, mensesq. suppressos ducere incassum tentamus.

Vers. 154. Et in vteris esse non potens. Mar. n. 13.

Non potest in vteris esse sanguis quia eos ingredi ex suppositione non potest, ob causam superius assignatam, si enim ad vterorum cauitatem perueniret, exitu ipsi denegato, ea esset menstruorum suppressio, in qua menses in vtero occultantur; de quarum suppressionum differentia, iam satis disputatum est à nobis suprà.

Vers. 157. Sin minus, morbus septimestris, aut diuturnior factus, lethalis fuerit, aut claudā efficiet parte aliqua, & ciborum incontinentem si præ rigore, & cibi fastidio sanguis circa neruos compactus fuerit, quancunq. tandem partem occupauerit. Mar. n. 13.

X 2 Hoc

Hoc enim pacto vertenda est præsens sententia ex Græco contextu,sensusq. est. Si mulier à prædicta affectione non curetur,& morbus ad septimum mensem, atque etiam vlterius producatur,iam incurabilis,& læthalis fuerit, aut claudam mulierem efficiet, ad neruorum genus conuerso sanguine, & in ijs conglobato, & compacto præ rigore, sanguinis translationem dictam concomitâte,materia enim morbifica,partes neruosas feriente,rigor fit,ità vt rigor translationis,& affectionis causa esse videatur:eo plane dicêdi modo vtens hoc in loco Hipp.quo A

Mar.n.23. vulgares vsos esse,ait lib.1.de Morb.sect.2.vers.224.in pleuritidis causa assignâda,quia enim videbant pleuritidem cum rigore inuadere, eius causam rigorem dicebant, eadem ratione igitur, quia dum menstrui sanguinis translatio fit ad neruos, vndè mulier clauda euadit, rigor fit,ideò præ rigore fieri claudicationem ait,& præ cibi fastidio,ciborũ incontinentia: eò quod hæc à cibi fastidio initium habet,materia ad ventriculum translata, quam quidem translationem sub illis verbis comprehendit, quemcunq. tandem locum occupauerit, siuè hanc, vel illam partem, siuè ventriculum. B

Mar.n.14. *Vers. 167. Et osculo vterorum propè pudendum sito.*

Hæc causa, nec primo, nec per se ad menstruæ purgationis fluxum immodicum concurrit, verùm illud tantummodo præstat, vt sanguis cumulatè fluat: quod euenire non posset, si os vteri vltra pudendũ situm esset, hæ enim dispositiones vteri contrarię omninò inter se existũt, quarè sicuti os vteri vltrà pudendũ situm intelligimus(quod suo loco demonstrauimus)quandò versus partes superiores producitur: vndè ceruix vteri elongatur; ità ex aduerso; os vteri propè pudendũ dicitur,quando ceruix vteri breuis redditur. Hoc igitur ad immodicum mensium fluorem facit: quia in viri congressu os vteri faciliori negotio aperitur immodicè, quæ apertio (vt suo loco indicauimus) copiosi fluoris immediata causa existit.

Mar.n.14. *Vers. 169. Et si ad hæc non incidat vasorum euacuatio, &c.* C

Quamuis hæc vox κενεαγγια (vt Gal.interpr.) de qualibet inanitione dicatur, in Hipp.doctrina tamen sæpius ab eodem acceptam esse pro inedia inuenio: in quam significationem accipienda est etiam hoc in loco.Superius quippè causa huius fluoris in corporis vniuersi fluxibilitatem reiecerat, necnon in humoris abundantiam. Hancque à conuiuio, & crapula; illam verò ab humorum agitatione, & à veneris vsu frequentiori, & induci, & foueri existimauit, si igitur(subiungit modo Hipp.)fluore perseuerante multa epulari,eaque diuersa,perseueret, simulq. à venere non abstineat,fluxus non modo non cessat;sed grauior fit,qui cessare potuisset,si inædiam seruare,& à veneris vsu tẽperare voluisset,& hic est verus(ni fallor)sensus præsentis sententiæ, iuxtà Vaticani codicis græci lectionem, quæ ità habet, ἀλλ' αὖθις πολλὰ ἐσθίῃ ἀλλοῖα, hoc est,rursus multa epuletur diuersa.

Mar.n.14. *Vers. 185. Si enim pauciores, aut plures dies, quam solent prodeant, &c.* D

Cum particula enim ad superius dicta referatur, quæ rationem reddit quodammodo præcedentium, non possum cum Cordæo intelligere per pauciores, aut plures dies,tempus illud, quo menstruus circuitus modo retardare,modo anticipare aliquando solet, sed potius tẽpus durationis ipsius menstruæ purgationis,quod trium dierũ spatio superius comprehensum est, habito respectu tantũmodo illius temporis,quo cumulatè fluunt,dum enim incipiunt,& dum desinunt,verè fluere non dicuntur, sed incipere, aut desinere, tum quia leniter fluunt, tum quia tenuiores, & aquosiores existunt,quod superius adnotauit Hipp. Quibuscunq.igitur pluribus,aut paucioribus diebus, quam tribus,menses fluunt,his fluxus morbosus est, & sterilis. Verum cur, id repetit modo, si hoc idem superius adnotauit? Hæc reuera non est repetitio, sed quæ suprà in communi dicta sunt,longius tempus, aut breuius morbosum esse, & sterile; nunc ad particularia descendens, quibus id morbosum sit, & quibus sterile, demonstrat. E

Mar.n.16. *Vers. 195. Fit autem potissimum tunc, vbi vasa euacuata fuerint, &c.*

Duplicem peruersionis vteri causam assignat Hipp. Alteram κενεαγγείαν vocat, alteram insolitum laborem. Priorem interpretatur Corn. hoc in loco, & vbique vasorum inanitionem, aut euacuationem, Gal. secutus,qui 1.aphor.2. reprehendens eos,qui inædiam exponebant, quamlibet euacuationem hac voce significari testatur. Cæterum etiamsi Gal. concedatur in aphorismo citato, iuxtà hanc significationem ab Hipp. receptam esse; sæpius tamen pro sola inedia ab eodem vsurpari indubitatum est, quod etiam ipsemet Gal.fatetur com.2.lib. Acut. t.47.in qua significatione accipienda est in præsenti textu,quemadmodũ etiã superius v.170 hoc eodem libro, vt ibi adnotauimus. Sed adeò euidenter libro de Articulis vers.255. vt de illi,

A illi, vt significatione nemo dubitare possit. Græcè enim quæ ibi leguntur hunc in modum ego interpretor. Si enim febris continua his non superuenerit, & inedia peior est alimento, maioremq. dolorem, & febrem, & tussim inducit, moderata enim repletio ventris, & quæ sequuntur, ex quibus luce meridiana clarius est, per vocem κενεαγγειη; non quamlibet inanitionem eo in loco significare, sed eam tantummodo, quæ ad ventriculum spectat, & quæ à cibi prouenit abstinentia. In hac eadem igitur significatione accipienda est in præsenti textu, vbi propter inediam vteri præfocationem fieri, ait Hipp. quia locus spatiosus est ventre vacuo existente, certum est enim, non quamlibet vasorum inanitionem locum ventris spatiosum reddere, sed eam tantummodo, quæ fit per inædiam, aut ventris euacuationem. Verum dicet quispiam, si ieiunium intelligere voluit Hipp. cur propria voce non est vsus? sed hac omnibus inanitionibus communi? Hoc factum est, vt indicaret nobis, ciborum abstinentiam hunc affectum inducere, quatenus ventris inanitionem inducit.

B *Vers. 203. Et aliquando simul incipiunt hepar impetere, &c.* Mar. n. 16.

Quæ hoc in loco afferuntur, eadem ferè repetet inferius sect. 2. vers. 122. de eodem affectu tractans vtero gerentibus contingente. Quarè hæc duo loca inuicem se explicare possunt. Sententia igitur Auctoris est. Vterum aliquando ad hepar ascendere, & eodem tempore pituitam à capite descendere, cuius effectus causam affert pulcherrimam, & meo iudicio verissimam. Inquit enim (locis ambobus simul copulatis) atque simul, & suffocatio fieri incipit, & à capite defluit pituita ad hypocondria, vtpotè corpore respirationem trahere non potente. Quia igitur suffocatio est causa descensus pituitæ à capite, ideò euenit, vt ascendente ad hepar vtero, suffocatio oboriatur, qua vrgente, quoniam pulmo, & pectus aerem sufficientem trahere non possunt plurimum laborant, magnamque agitationem corpus patitur, vndè cerebrum vehementius incalescit, eoque excalefacto pituita in eo colliquescens,
C ad inferiora descendit, quæ illud commodi affert; quia ab ea humectatus vterus, statim descendit in locum suum, & sic suffocatio cessat. Propter eandem respirationis angustiam euenit, vt in apoplexia, si fortis fuerit, destillatio tandem commoueatur, à qua suffocentur ægri quemadmodum obseruatur quotidie.

Vers. 216. Si mulier corpore malè habuerit, & menses biliosi, &c. Mar. n. 18.

Hoc in loco plura occurrunt explicanda, quia ex dictis Hipp. difficultates insurgunt non contemnendæ, quæ tamen nonnullis suppositis facillimè dissoluuntur. Supponendum est igitur primo, aliud esse fluxum vterinum biliosum, aliud menses biliosos, differunt enim in multis; potissimum verò, quia fluxus vterinus biliosus continuus ferè est, menses verò biliosi tempore menstruorum tantummodo fluunt, & ideò de his distinctè tractauit Hipp. Nam de
D mensibus biliosis agitur in præsenti libro, de vterino verò bilioso fluxu in sequenti pertractabitur. Animaduertendum est etiam, menses biliosos duplici modo fluere posse, primò modo in muliere, quæ natura biliosis scateat humoribus, qui sanguine permixti purgationes biliosas, hoc est, bile infectas reddant, quo casu purgationes fluentes nihil incommodi afferunt, educitur enim humor, qui in corpore abundat. Altero modo menses biliosi fiunt ob aliquam malam affectionem, propter quam bilis augetur in corpore, quę menstruę purgationi admixta menses biliosos facit, & hæc purgatio nihil vtilitatis mulieri affert, quia non totus humor peccans educitur; imò, quia per huiusmodi euacuationem morbosa affectio non remittitur, quantò plus humoris biliosi educitur, tantò copia in dies producitur maior calido innato per humidi consumptionem, deficiente, superanteq. extraneo, quæ causa est, cur in emaciatis biliosus succus præ alijs abundet, vndè plerique diarrhea biliosa superueniente è medio tolluntur,
E de hoc igitur postremo fluxu nunc agit Hipp. quę vt à prædicto distingueret, illam conditionem apposuit, si corpore male habuerit, quia corpore benè sese habente biliosi menses fluere quidem possunt, vt suprà explicauimus, præsens verò biliosus fluxus fieri nequaquam potest. Differunt secundo, quia menses biliosi in muliere morbosa, sola inspectione excretorum cognoscuntur, & ideò de his inquit, & ex hoc probè cognosci possunt, nigri sunt valdè, quandoque verò nigri, aut splendidi, & paucissimi prodeunt, & citissimè congelantur. In sana verò muliere absque artificio cognosci non potest, an menses sint biliosi, an pituitosi, an melancolici; sed artificio vti oportet, quo vsus est Hipp. modo per arenam in sole exiccatam, Mar. n. 38.
vt inferius sect. 2. vers. 1. & sect. 4. vers. 238. nec non & lib. de Nat. mul. & sterilibus: Modo Mar. n. 120.

 linteo

23. linteo mensibus infecto, statimq. abluto, & exiccato, eius enim color menstruorum vitium patefacit, quo vsus est hoc eodem lib. vers. 282. cuius diuersitatis ratio est, quia in fluxu, de quo nunc agitur, materia, quæ purgationes menstruas facit, pro maiori parte est humor peccans, quia sanguis in morbosa muliere non accumulatur adeò, vt vitioso humori permixtus illius vim, & colorem oculis celare possit, & ideò quia vitiosus humor præualet, solo aspectu optimè dignosci potest. In sana verò humor fluēs pro maiori parte est sanguis bonus, humore sibi admixto tantummodo infectus, cuius color adeò cum sanguinis colore confunditur, vt solo aspectu distingui non possit; dignoscitur autem in panno menstruis imbuto, deinde abluto, & exiccato, quia per aquæ ablutionē sanguinis color abluitur, vitiosi autem humoris remanet, qui illius conditionem attestatur. Biliosi enim humoris color, ob eiusdem tenuitatem linteo vehementius imprimitur, quam sanguinis, ita vt huius color simplici lotione tollatur omninò, bilis verò nequaquam. Differunt tandem menses biliosi præfati, quia pauciores sunt, sanguis enim in muliere morbosa non abundat, cuius ratione menses copiosi fluunt, nisi fortè mulier ex natura multo sanguine abundet, vt in textu adnotauit Hipp. eò quod sanguis, qui purgationis menstrualis est materia, in muliere sana iuxta naturæ institutum abundat; & propterea in consueta fluūt copia. Adnotandum est tertio ex hoc peculiari loco colligi posse, bilis simplici nomine atram bilem aliquando intellexisse Hipp. (quod alibi etiam obseruauimus) loquitur enim de mensibus biliosis, dum verò humoris peccantis signa adducit, melancolici humoris notas describit, quibus vtriusque melancoliæ conditio distinguitur. Qui enim sunt nigri valdè, hi ab humoris melancolici propriè dicti admixtione sunt vitiati. Qui verò nigri sunt simpliciter, hoc est remissioris nigredinis, aut splendidi, hi ab atra bile tales sunt. Apposuit autem conditionem illam, & citissimè congelantur: vt significaret huiusmodi humores sub forma sanguinis adhuc persistere, cuius ratione menses biliosi dicuntur, non fluxus vterinus biliosus, vt supra distinximus, sanguinis enim proprium est congelari statim ac è proprio receptaculo egressus est, quod cæteris humoribus à sanguinis massa recedentibus non contingit. Hoc in loco igitur agit Hipp. de menstruis biliosis atrabilarijs, quatenus eorum excretio symptoma est cachochimiæ atrabilariæ, qua totum genus venosum scatet, & ideò ex eorum excretione nullum iuuamentum ægrotans consequitur, quia vt supra adnotatum est, nec totus humor noxius educitur, nec illius humoris causa effectrix remouetur. Mulierem igitur taliter affectam si medicus, vt decet, curandam susceperit: facilè sanari poterit, si verò negligatur, temporis progressu cuncta grauiora fiunt, humorque noxius superiora petens, varijs symptomatibus longè grauioribus mulierem infestabit, cuius causam adducens Hipp. subiungit, si enim corpus malè habnerit, menses pauciores fiunt, pauciores inquam pro cachochimiæ ratione, quibus verò plenum fuerit corpus (plethoriam dixerūt posteriores) his menses plures prodeunt. Primis res malè eunt, quia in dies cachochimia augetur, postremis verò pessimè, quia inde debilitata mulier difficilius morbum ferre poterit. In vtroque igitur casu, & cum pauci fluunt, & quando immodicè, auxilium artis desideratur, alioquin mala contingunt, quæ in textu referuntur, super quæ nunc philosophari non est opus.

A

B

C

D

Mar.n.19. *Vers. 232. At verò biliosæ si menses prodeant, &c.*

Cum in præcedenti textu doctrinam instituerit Hipp. menstruorum biliosorum, bilisq. nomine intelligat, & bilem atram, & bilem simpliciter dictam, quam flauam dicimus, egeritq. proximè de mensibus biliosis ex atra bile. Nunc de biliosis à bile flaua tractare aggreditur, quod accidentia in textu enarrata attestantur. Nam etiamsi tristitiæ, & timoris meminerit, quæ melancoliæ symptomata censentur; non ob id negandum, hic de affectu ex bile tractari, quam cætera omnia manifestant, cum non sit inconueniens, bile flaua in corpore dominante, & æstuante, vapores in caput eleuari, qui atræ bilis sint participes: vnde timor, & tristitia excitentur. Cum igitur talis excretio symptomatica sit: & inde nihil boni ægrotanti, sed plura mala euenire possint, ob rationes in supradicto affectu allatas; ideò medici auxilio opus est. Quid verò pro curatione agendum sit, neque in hoc, neque in superiori docuit Hipp. spontinas tamen referens solutiones, viam demonstrat, & modum, per quem ad imitationem naturæ, præsentibus, & imminentibus malis occurri possit. A tribus enim euacuationum generibus subleuatur natura, prima est biliosorum vomitus, secunda biliosa deiectio, quæ moderata sit, tertia verò est vterinus fluxus, qui & ipse non violenter procedat; sed moderatè

E

A derate. Circa hanc verò postremam euacuationem oritur difficultas, quia non videtur rationabile, fluxum menstruorum biliosum, à bilioso fluxu vterino liberare. Hanc difficultatem, vt vitarent nonnulli, præsentem sententiam ad menstruorum suppressiones reduxerunt; additaque negatione legunt: At verò biliosæ, si menses non prodeant, pusillanimitas incidit, &c. quo quidem modo difficilia quæque facillimè dissoluuntur. Quarè cum nullum græcum exemplar huic lectioni adstipuletur; expositio hæc temeraria est, & periculosa: præterquam quod eodem dicendi modo vtitur inferius de mensibus pituitosis tractans, vbi de eorum fluxu agitur, nec de mensium suppressione vlla suspicio oriri potest. Nam ad quid de mensium suppressione hoc in loco ageret Hipp. vbi de mensium fluore vitioso tractatio instituta est? Ad difficultatem igitur respondendum est, fluxum biliosum, de quo nunc loquitur Hipp. non esse fluxum propriè sumptum, sed esse menstrua biliosa iuxtà distinctionem in præcedenti narratione explicatam: quandoquidem huiusmodi excretio menstruorum tempore tantummodo
B contingit, estque sanguinis biliosi humoris admixtione infecti, ex quo euenit, vt pro ratione bilis vigentis in corpore talis euacuatio satis diminuta sit, quarè si intermedio menstrualis purgationis tempore, bilis portio moderata per plures dies expurgari per vterum contingat, (in hoc enim essentiam fluxus vterini consistere demonstrauimus superius) totus humor noxius tollitur, sicque sanatio integra affectionis consequitur, fluxus tamen subsequens hac conditione salutaris erit, si moderatè procedet, non solum, quia quo fortè est (ait Hipp.) ab ægrotante tollerari non posset: tum etiam quia quotiescunque moderatè procedit, signum est à natura rectè operante promoueri, quæ humores antè euacuationem mitigat, separatque exactè, quibus præcedentibus, immodicè eos fluere est impossibile, quod tunc euenit quando malo in peius procedente tanta humoris morbifici copia augetur in corpore, vt natura
C indè irritata, ad eius expulsionem deuenire inuita, cogatur, ex qua euacuatione tantum abest, vt quidquã leuaminis percipiat ægrotans, vt potius indè grauioribus obruatur malis, quæ in textu referuntur ab Hipp. in quorum explicatione non est immorandum: cum per se satis manifesta existant.

Verſ. 254. Sed in mensibus, & in turbatione sanguinis, vnà cum purgatione foras exit. Mar. n. 21

Hæc est natura, & conditio menstruorum, quæ ab humoribus sibi admixtis denominationem sortiuntur, biliosorum, aut pituitosorum, iuxtà distinctionem à nobis superius allatam, quam modo repetere vanum est.

Verſ. 271. Quæcunque viro cohabitantes in ventre habere non possunt, &c. Mar. n. 22.

De Mulierum sterilitate nunc agit Hipp. prædictorum occasione. Dixerat enim quam proximè, vlceribus in vtero sanatis, postquam diutius perdurauerint, mulierem in posterum non
D concipere, huius igitur dicti occasione inuestigare nos docet causas, propter quas mulier nõ concipit, quæ ad sex numero reducuntur, prima est menstruorum suppressio, venæ enim sanguine repletæ (vt lib. de ster. vers. 46. dicebat Hipp.) genituram non suscipiunt. Secunda causa est vteri frigiditas toto corpore ei compatiente, quam indicant menses frigidi. Tertia est vlcus in vtero existens, vndè menses purulenti exeunt. Quarta est vteri figura vitiata, in qua os vteri non benè dispositum est ad retinendum, aut suscipiendum semen. Taleque impedimentum ex eo cognoscitur, quia statim à coitu genitura exit, & simul etiam (vt lib. citato de sterilibus inquit) menses iuxtà naturæ modum non procedunt. Quinta est eiusdem vteri humiditas, propter quam semen velut in lubrico existens elabitur foras, & huius causæ illud erit signũ, quia non statim exit, sed postea, & sæpè ad quartum diem vsque retinetur, ad differentiam illius sterilitatis, quæ oris vteri vitio dependet, quæ fuit quarta causa in ordine.
E Postrema verò causa sterilitatis hoc in loco recensita est seminis corruptio, quam facit sanguis menstruus prauis humoribus coinquinatus. Id autem cognoscitur, quia semen vsque ad septimum diem retinetur, deindè verò putrefactum egreditur. Pro hoc impedimento remouendo corpus ab humore peccante expurgari iubet? sicuti pro quinta auferenda, quæ erat, vteri humiditas, non vtero tantum prospiciendum iubet: sed etiam capiti, & summa cum ratione, quia vix particulam aliquam corporis ab humiditatis excessu laborare inuenies, quin à cerebro humidi, & glutinosi fonte foueatur. Reliqua conceptionis impedimenta, quo ingenio sint remouenda, per capita docet Hipp. in contextu verbis adeò manifestis, vt nostra expositio superflua sit.

Verſ.

Mar.n.23. *Verſ. 282. Linteum complicatum palmi magnitudine ſuper tenuem, &c.* A

Contrà omnium contextuum Grecorum fidem; qui σποδίῳ legunt, aliam lectionem ſibi fingere temerarium eſt, & eò magis id fugiendum eſt; quandò communis lectio legitimum ſenſum (ni fallor) recipit, vult ergò Hipp. lintea duo accipi, & ſuper tenuiſſimum cinerem ità adaptari, vt menſes decurrentes ſuper illa cadant. Duo parari iubet, quò alterum interdiu, alterum noctu ſubijciatur. Lintea vero die ſequenti abluenda ſunt, quia poſtquam indè fuerint exiccata colorem humoris in menſtruo ſanguine peccatis retinet, ablutione enim ſanguinis color remouetur: humoris verò peccantis remanet, qui humoris noxij index eſt. Verum cur cinis ſubſternendus eſt? vt cinis ſeroſitatem ſtatim ad ſe alliciat, quæ humoris conditionem obſcurare poſſet, atque etiam, quia cinis acrimonia, quam in ſe obtinet, colorem linteo adeò imprimit, vt per ablutionem tolli non poſſit, hoc infectores ſciunt; qui acribus liquoribus vtuntur, atque etiam lixiuio ipſo, vt colores ſtabiliores imprimant pannis. Nam ſi arena in Sole exiccata albi viſus eſt (& hæc pariter eiuſdem erit verus index) alia tamen fortaſsè ratione, B & dicerem ego, menſtrua arenæ potius, quam alicui alij rei ſimili ſuperinfundi, quia hæc ſtatim humorem imbibit, cum verò ex materia denſiſſima conſtet (ſunt enim lapilli tenuiſſimi) & omnis qualitatis experte, colorem ſincerum humoris retinet, nec ab ea alteratur, quemadmodum ab alijs fortè eueniret. Differentia verò huius experimenti à prædicto in hoc conſiſtit; quia in illo colorem humoris recipit linteum, in hoc verò arena: vtrumque tamen optimum, & veriſſimum habendum, quia Hipp. inuentum eſt, & vterque pro arbitrio vſurpari poteſt. Sed in re exigui momenti nimium diuerſati ſumus; quod eò minus faciendum erat, quantò ſilentio præteriri non debet recentiorum medicorum negligentia, qui cum videant tanto artificio Hipp. vti, vt humorem peccantem in menſibus cognoſcat, exiſtimant ſolo aſpectu linteorum ſanguine menſtruo infectorum, & exiccatorum, humorem cum ſanguine peccantem dignoſci, quod eo caſu tantummodo fieri poſſe ſuperius adnotauimus, quando totus ferè ſanguis in humoris noxij naturam degenerauit, & fluxus muliebris propriè dictus conſtituitur, C verum neque tunc lintea exiccata tutum inditium afferre poſſunt, quando quidem per exiccationem linteorum, color excretorum non leuiter alteratur, quare ſtatim, ac fuere infecta, dum adhuc calent, ſi fieri poteſt inſpicienda ſunt: nam hoc modo humorem peccantem indicare tutò poterunt. Vt verò humor peccans in menſtruo ſanguine diſtinguatur, artificio Hippocratico opus eſt.

Mar.n.23. *Verſ. 289. Si verò propter ſalſuginem, & bilem impeditur, fulua, & ſubliuida.*

Alibi, dum purgationem in gratiam prolis institueret Hipp. duplicem tantummodo humorem reſpexiſſe, apparet, bilem videlicèt, & pituitam: & ideò in eorum cognitione ad bilem iudicandam tantummodò colorem obſeruauit, quem modo χλωρὸν, modo ὠχρὸν appellauit, D pituitoſum humorem diſtinguendo ex mucoſitate, aut pelliculis, vt videre eſt hoc eodem lib. ſect. 2. à principio, & lib. de ſterilibus verſ. 261. Hoc autem in loco duplicem humorem præter pituitoſum conceptionem impedientem conſiderat. Bilioſum, & ſalſuginoſum, duplicemque colorem in linteis animaduertit, fuluum ſcilicèt, & ſubliuidum, ex quibus dubitandi occaſio oritur, quis dictorum colorum ſalſuginem indicat, & qui bilioſum. Non enim recipienda eſt Cordei interpretatio, qui ſalſuginoſum, & bilioſum vnicum humorem ſignificare exiſtimauit, hos enim inter ſe diſtinctos eſſe, patet manifeſtè ex his, quæ inferius verſ. 399. referuntur, inquit enim ibi Hipp. ſi verò bilioſa in ipſis confluant, medicamentum dare oportet, quod bilem purgat, ſi verò ſalſuginoſa lac aſininum, & vinum auxiliatur, niſi fortè intelligere voluerit, hos duos humores colore linteorum non diſtingui, quia vnus, & idem color ambobus conuenit, vt inferius explicabitur. Ad dubitationem igitur dicamus, Hipp. hoc in loco recenſuiſſe colores omnes, quos humores menſtruo ſanguini admixti linteis imprimere ſolent, E videlicèt fuluum, & ſubliuidum, humoreſque adnotaſſe, à quibus conceptio impediri ſolet: ſalſuginoſum humorem, & bilem vtramque, (bilis enim nomine, & flauam, & atram intelligere Hipp. hoc in libro, & alibi ſæpiùs demonſtrauimus ſuprà) ex linteorum colore igitur humores præfati diſtinguuntur. Fuluus enim color, ſiuè pallidus linteo impreſſus flauam bilem indicabit, & ſalſuginoſum humorem, ſubliuidus verò atram, ſalſuginoſus enim humor, quia ex bile, & pituita ſimul admixtis generatur, meritò bilis colore lintea aſperſa inficit, & in illis conſpicuus fit, pituitæ verò nequaquam, quia eſt linteis concolor. Verum ſi

Mar.n.38. Mar.n.14. Mar.n.32.

bilis

bilis (obijciet aliquis) cum sanguine peccans colorem χλωρὸν arenæ inducit, vt lib. de sterilib. citato, aut ὤχρον, vt lib. de nat. Mul. vers. 257. qua ratione nunc bilis, & salsuginosus humor Mar.n.30.
A colorem fuluum linteis imprimunt? Respondeo alio colore infici arenam à sanguine bile infecto, super affuso, & exiccato. Alio lintea substracto cinere madefacta, indeq. abluta, & exiccata. Quia licèt sanguis ille bile infectus pallidus dicatur, nō tamē simpliciter pallidus est, sed quatenus color iste sanguini cōuenire potest, & talis dicitur respectu coloris sanguinis puri, & sinceri: nam sanguis quantumuis alieno humore infectus, naturali rubedine nunquam priuatur. At color, qui in linteis post ablutionem, & exiccationem remanet, verè fuluus est à bile proueniens sola; quia sanguineus color in totum ablutione tollitur, biliosusque tantummodo remanet. Quarè concludendum est, triplicem humorem sanguini permixtum, præter pituitosum, conceptionem impedire. Biliosum, quem lintea post ablutionem, & exiccationem fuluo colore infecta ostendunt, aut sanguis menstruus super tenuem arenam diffusus, & exiccatus,
B cloros, aut pallidus apparens. Salsuginosum, quem præfata lintea eodem colore infecta indicant, & melancolicum, qui à subliuido linteorum colore significatur, & si de salsuginoso humore alijs in locis, de sterilitate agens, mentionem non fecit Hipp. id ab eo factum est, quia sub nomine bilis, & pituitæ, salsuginosus humor quodammodo comprehenditur, quando ex eorum mixtione generatur.

Vers. 370. Si verò propiores sint, quam oportet vomitibus vteri opus habent. Mar.n.30.

In vteri prolapsu præ cæteris commendatur vomitus, hoc dicendi modo, vomitibus vteri opus habent, vt innotesceret nobis, vomitionem non euacuationis gratia probari, quæ aut ventriculo repleto, aut toti corpori debeatur, sed vt motu illo ex infernis sursum trahente, vterus in proprium locum restituatur, & certè, vt experientia cognoui, nihil est, quod descendentem
C vterum ad naturalem statum melius reducat, quam nixus ille ad vomendum, etiam si nulla indè sequatur euacuatio, vndè Hipp. quotiescunque vterum sursum trahere intendit, vomitum probauit, vt videre est lib. de nat. Mul. nu. 4. lib. 2. morb. mul. n. 37. & 43. & de sterilibus n. 27. vt non satis mirari possim Cordæum, qui contendit, vomitum eodem modo infrà pellere, quo sternutatorium, quia si ipse aliquando euomuisset, percepisset, & ventriculum, & viscera ad superiora sensibiliter trahi: cognouissetque duos istos motus penitus inter se contrarios esse, & in casibus penitus contrarijs adhibendos, quemadmodum Hipp. fecisse perpetuò indubitatum est, in cuius sententiæ confirmationem faciunt ea, quæ lib. 1. de Morb. vers. 146. adnotauimus.

Vers. 377. Si verò non melius habeat porrum coquito, & ipsam insidere facito. Mar.n.30.

Porum elixari in aqua iubet Hipp. & in eius decocto mulierem insidere, ità vt decoctum
D non solum attingant pudenda, sed etiam ita immergatur, & circum circa consistat, quod vt significaret, vsus est voce ἀμφικάθιζεσθαι, quæ circumsedere importat: vox præsenti sententiæ adeò accommodata, vt meliorem excogitare non detur.

Vers. 384. Curare autem sic oportet per veratrum, aut scamonium, & peplium. Mar.n.31.

Ità legunt græca exemplaria, in latinū sermonem cōuersa. Quibus docemur, aut veratrum dare opportere, aut scamonium, singulis peplium admiscendo, ità vt si purgare sursum expediat, veratrum (album scilicet) dare cum peplio opus sit, si verò deorsum scamonium cum peplio, sit eligendum. Admiscet verò semper peplium, eò quod, & purgationem adiuuat, & flatus valenter discutit, quemadmodum ipsemet 2. Acutor. vers. 27. adnotauit, flatuum enim Mar.n.13. in his casibus habenda est ratio, quia vt 7. epidem. sect. 2. legimus vers. 191. Plurimas vteri Mar.n.34. affectiones flatus faciunt, signa sunt ructus, & strepitus circa ventrem, &c. Quod verò vni-
E uersalem purgationē fomentum præcedere velle Hipp. creditur, eò quod in textu inquit, antè purgationes verò fomentis vtendum est ex suffimentis, præterquam quod id in Hipp. doctrina non prohibetur, hoc ei imputari existimo, quia per purgationes non intelligit eas, quæ medicamentis ore assumptis toti corpori faciendas esse proximè dixerat. Sed per quas vterus tantum expurgetur, easque subsequenter proponit: huius rei causam adducens his verbis, vbi vero fomentum adhibueris, per subdititia purgato, eodem modo velut in prioribus. Hæc est enim expurgatio, quæ procuranda est, postquam vterus per fomenta refectus fuerit, humoresque purgationi aptiores sint redditi.

Vers. 411. Cæterum virum adire ipsam oportet post adhibitam curationem, &c. Mar.n.33.

Ad

Ad Conceptionem tria sunt omninò necessaria: primũ vt vterus optimè dispositus sit, tũ ex A
parte complexionis, tũ ex parte conformationis, & situs. Secundo, vt totũ corpus optimis hu-
moribus refertum sit, nè aliquis prauus humor ad vterum confluens, aut seminis retentionem
impediat, aut illud corrumpat. Tertium denique requiritur conceptioni, vt semen virile vteri
cauitatem ingrediatur. Cum igitur duobus prioribus ab Hipp. summo studio in præcedenti-
bus prouisum sit. Modo, quo artificio tertium procurari debeat, in præsenti sententia demon-
strat. Ad cuius intelligentiam supponere oportet, semen in coitu emissum vterum ingredi non
posse, nisi os eius aperiatur, quod duobus casibus euenire consuetũ est, & mẽstruis erumpenti-
bus (tunc natura os vteri aperiente, vt sanguinem ad vterum confluentem excernat, & dum
mulier à delectatione in coitu excitata humiditatem propriam, quæ semini virili proportione
respondet, expellit foras. Vt ergò seminis ingressus in vterum facilis sit, eligendum est tempus,
in quo vterus hiare communiter solet, hoc autem est menstruorum tempus. Verum quia B
iisdem fluentibus genitura in vtero concipi non potest: abluitur enim à sanguine in vterum
descendente, ideò tempus conceptioni aptissimum determinauit, inchoantibus, & desinenti-
bus mensibus, tunc enim vterus apertus est, nec ità copiosi fluunt menses, vt ab illis semen
ablui possit. Nam de tempore, quo desinunt, ratiocinatur Hipp. inferius hunc in modum.
Quum purgatæ fuerint mulieres, maximè in ventre concipiunt cum viro consuetudinem ha-
bentes, & genitura ipsis corroboratur, si quando oportet, conuenerint, & semen viri facilè
ammiscetur, & si præualuerit illi accommodatur, & appropriatur. Tunc enim maximè os vte-
rorum hiat, & distentum est post purgationes, & venæ genituram attrahunt. Hæc Hipp. qui-
bus demonstrat, quam aptum tempus sit conceptioni illud, quo menses desinunt: Verum
etiamsi hoc sit tempus cõueniens pro conceptione, non ob id desistendum est à congressu tẽ-
pore toto intermedio, cuius rationem reddit Hipp. nam (inquit) hæc exercitatio alacrita- C
tem inducit, & venulæ hinc laxantur, vt facilius genituram trahere ad se possint, & si quæ à
viro (subiungit) concurrerint cum eo, quod à muliere, citius concipit. Quia fieri potest, vt eo
tempore etiam, quamuis conceptioni minus apto, concipiat, quod eò magis sperandum
est, si eodem tempore vterque genituram emittat, quia scilicèt tunc os vteri aperitur, vndè
genituræ viri ingressus patet. Hæc est enim ratio, cur desideret Hipp. feminum concursum in
congressu: non autem, quò facilius permisceantur adinuicem, vt est communis opinio. Nam
cum mulier extrà vterum emittat, vir autem intrà ipsum, illa absque dubio admiscentur diffi-
cilius, si eodem tempore emittantur, quam si vnum post aliud attrahatur: quia si verum est,
vterum viri genituram attrahere, ad concipiendam eam, quomodo virilis seminis attractio ab
vtero fieri potest eodemmet tempore, quo vterus propriam genituram eiaculat foras? Desi-
derat igitur Hipp. vt ambo simul emittant, quo virile semen vterum ingredi possit, osculo ad D
expellendum aperto. & hæc fuit potissimum causa, cur mulieri data fuerit hæc humiditas,
quæ semini virili proportione respondet, cum enim perspexerit natura, mulieri non conduce-
re, vt os vteri continuo hiaret, consideraueritque tempus, in quo aperitur, dum scilicet men-
strua fluunt, admodum breue esse, vndè conceptionis occasio nimis præceps redderetur, si
in eo tempore tantum os vteri aperiretur, genitalia membra ei dedit, quæ, & ipsa aliquem
vsum conceptioni præstarent, idque præfata humiditate mediante, quam dum mulier, dele-
ctatione per congressum excitata emittit, os vteri clausum aperitur, ità vt semen virile statim
ingredi vterum possit, & hic est finis, cuius gratia mulieribus dati sint, & testes, & humiditas
illa, quæ semen muliebre appellatur, non vt conceptus esset, aut opifex, aut materia. In hoc
enim dogmate tantum à præceptore recedere coactus sum, & Philosopho adherere, cuius ra-
tiones tanti ponderis apud me existunt, vt eas tollere, mihi impossibile videatur, & illa po- E
tissimum, quà probat, muliebre semen conceptionem non ingredi; quia constat, plurimas mu-
lieres optimè constitutas absque vlla delectatione, aut seminis emissione in ventre sæpius
concepisse, cui altera accedit: quia mulieres, quæ emittunt in coitu, non in ipsum vterum, vt
par erat, si ad conceptionem concurrere debuerat; sed extrà ipsum emittunt, quod est argu-
mentum euidens, id factum esse, quò os vteri (vt diximus) ad seminis virilis susceptionem
aperiretur; ex quibus colligere licèt, mulieres, quæ in congressu delectationem percipiunt,
humiditatemque suam emittunt; omni tempore facilius concipere posse, quam quibus nihil
eorum contingit, raró enim tempore intermedio menstruorum concipiunt, eò quòd vterus à
se ipso

A ſe ipſo non aperitur: ideò niſi contingat, dum vir in ipſo congreſſu ſemen eiaculat glandem pudendi ità oti vteri impingere, vt ab eius impulſu aperiatur, quantum ſeminis ſuſceptioni opus eſt, mulierem concipere eſt impoſſibile.

Verſ. 419. Si verò humidius fuerit os vterorum, genituram continere non poteſt. Mar.n.34.

Quamuis non ſit negandum in quibuſdam mulieribus ſalacioribus vterum quandoque ſemen ad ſe trahere, quod aliquando adeò auidè affectat, vt quemadmodum teſtatur Gal. in cunnum vſque deſcendat, quia tamen id rarò euenit (nam virile ſemen ſæpius non ab vtero attractum, ſed impulſum à ſpiritibus vterum ingreditur) ideò ſterilitatis cauſa in defectum attractricis vteri referri non poteſt. Quarè in expoſitione verbi ἐρύσαι Caluus potius, quam Cornarius audiendus eſt, qui continere, non vt Corn. attrahere tranſtulit, & eò magis, quia cum vis attrahendi vtero, non eius orificio conueniat, impropriè nimis locutus fuiſſet Hipp. ſi os B vteri genituram non attrahere, dixiſſet. Quarè ſenſus erit: os vteri humidius factum ſemen continere non poſſe. Namque probabilius eſt, ab humiditate oris vteri retentricem hebetari, quæ ad ipſum ſpectat, quam eiuſdem attratricem, quæ ab eius corpore dependet, ab humida enim intemperie os vteri flaccèſcens, non exactè poſt ſeminis ingreſſum conſtringitur, vndè ſemen egredi neceſſe eſt, & quia aliquando hæc intemperies æqualiter & os, & vteri corpus totum occupat: aliquando os ipſum tantummodo, ideò Hipp. curationis modum diſtinxit, quia ote vteri tantummodo affecto, (quemadmodum hoc in loco ſupponitur) ei occurrendū eſſe acribus peſſarijs, nos admonet, quæ toto vtero affecto minimè ſufficiunt, ab his enim (inquit) commorſus, & inflammatus ſtomacus, ſolidus, & firmus quandoque fit, & ad naturalem temperiem & toti vtero congruentem reducitur, id enim ſignificant verba illa κατὰ φύσιν ἐπὶ κεφαλήν, quaſi cognatum dicas, familiare, & conueniens redditur, & fortè ità locutus eſt Hipp. C quia humida intemperies æqualitatet, & corpus, & os vteri afficiens non adeò retentrici aduerſatur: quemadmodum quando os tantummodo humidius factum fuerit.

Verſ. 422. Sed etſi in callum indurati fuerint: præſtat acria apponere &c. Mar.n.34.

Oris vteri malè affecti curationem proſequitur Auctor. & quid agendum ſit, quando callosam duritiem contraxit, aperit nobis, huius verò tractationis occaſionem ex eo deſumpſit, quia cum ei ſermo eſſet de impedita conceptione, ore vteri malè ſeſe habente, eiuſque durities ſæpè id præſtet, meritò hæc affectio prætereunda non erat. Os enim ſi durum fiat, illud coarctari neceſſe eſt, dicit Hipp. 5. aphor. 54. Nec aperiri, ſi clauſum fuerit ad ſeminis ingreſſum, poteſt. Curationem verò huius affectionis ſolis pariter topicis abſoluit, quia, & vterum, & corpus vniuerſum rectè ſeſe habere ſupponit. Reliqua ad præſentem textum pertinentia ſatis manifeſta mihi videntur, etiam ſi confuſionem quandam attulerit lectionum vaD rietas, communiorem tamen, & quam ſecutus eſt Cot. omninò reciperem; qua indicatur nobis ad huiuſmodi durities, acria, & tenuia eſſe apponenda, hæc enim caliditate in materia tenuium partium fundata calli duritiem diſſoluunt, & peruiam faciunt, ità vt à ſuperuenientibus humectantibus penetrari, & emolliri poſſit, & hanc lectionem confirmant ea, quæ in eandem ſignificationem lib. de nat. muliebri verſ. 264. referuntur hunc in modum, ſi humidius fuerit os vterorum, quam oportet, acria apponito, quo morſu perceptet, & inflammatum valdè durum fiat, ſi verò induratum fuerit, acria adhibeto, mordentia enim ſaniem diffundunt, deindè mollia apponito. Cur enim pro λεπτὰ, hoc eſt tenuia fellea cum Cordæo legendum ſit, cum nullum exemplar huic lectioni adſtipuletur, non video. Adde etiam, hic non ſpeciales medicamentorum formas, ſed vniuerſales tantummodo intentiones curatrices proponi, vndè importunè ſatis inter vniuerſalia præcepta medicamentū hoc propoſuiſſet. Tenuia E igitur legendum eſt, quod quidem additum eſt, ad differentiam acrium medicamentorum, quæ in craſſiori ſubſtantia conſiſtunt, qualia fortaſſè apponenda eſſe exiſtimauit in curatione oris vteri humidioris effecti, de qua re proximè actum eſt, hæc enim ſicuti vehementius exiccare poſſunt, ità, quæ in tenui ſubſtantia conſiſtunt, ad calloſas durities diſcutiendas erunt aptiora. Mar.n.21.

Verſ. 437. Et hoc eſt cauſa illius, quod dictum eſt. Mar.n.37.

Cùm huius dicti nullam cauſam aſſignauerit Hipp. non poteſt dici cauſa, quæ relata eſt, & ideò alio modo interpretanda ſunt verba illa καὶ τοῦτό ἐστιν αἴτιον τοῦ εἰρημένου, ea igitur ſic verterem, & hoc eſt cauſa illius, quod dictum eſt, id eſt hoc quod modo dicturus ſum eſt cauſa illius, quod

quod diximus nuper: videlicèt, cur mulieres quædam tertio, aut quarto mense fœtus perdant; sequentia enim hanc expositionem manifestè confirmant. A

Mar.n.37. *Verſ. 437. Debilitas autem, & febris vehemens, & cibi fastidium incidit eo tempore, quo fœtus corrumpuntur.*

Accidentia in textu relata non ità sunt abortientium propria, vt omnes concomitentur, sed eas tantummodò, de quibus est sermo: quæ scilicèt ab internis causis abortum incurrunt. Causæ enim internæ, quando eousque processerunt, vt abortum faciant, symptomata relata inducunt, quæ non modo causæ, sed etiam signa futuri abortus dici possunt.

Mar.n.37. *Verſ. 440. Densis existentibus vteris, &c.*

In lectionum diuersitate Basiliensem de more retineo in præsenti sententia, quæ legit: τῶν μητρέων λείων ἐουσῶν, hoc est. Densis existentibus vteris, læuitas quippè interioris tunicæ, siuè sit à natura, siuè à cicatricibus ex vlceribus sanatis originem habuerit, densitatem quandam adiunctam habet; propter quam secundæ non ità adhæret, vt embryonem vndiquè contineat, amplexeturque exactè; quemadmodum vbi naturalem asperitatem, & raritatem habet, ex quo fit, vt fœtus cum ad certam quandam magnitudinem deuenerit, grauitate deorsum trahente, iuxta discriminationem, vbi vteris alligatur, de facili obrumpatur. Hanc verò vteri læuitatem agnoscemus, vt ait Hipp. ex contactu, quia digito immisso læuitas persentitur, dum vacuus est vterus, quod signum in naturali læuitate tantum verificatur, quia sicuti in hac totum vterum æqualitèr affectum esse, est rationabile, & ideò qualis est cauitas ad ostiũ vteri, quæ digito persentitur, talis est vterus totus: ità quæ ab vlceribus sanatis originem habuit, ex contactu dignosci non potest, quia in ea parte tantum excitari potuerunt, quæ digito attingi non possit. Quarè cum huiusmodi densitas causam euidentem habuerit, & sufficienter notam, aliam percunctari superfluum est. B C

Mar.n.37. *Verſ. 443. Si verò menses prodierint, ijs aceruatim prodeunt.*

Hoc est alterum signum naturalis læuitatis tunicæ interioris vteri, quia menstruæ purgationes confestim, non paulatim exeunt, quamuis naturalem quantitatem non excedant. Et si quis à me quærat, quâ ratione vteri læuitas menstruorum fluxum profusiorem faciat, ipsi respondebo id euenire, quia sanguinis egressus à venarum orificijs, quas ad vteri fundum terminare diximus, facilior est, dum interior vteri tunica læuis est, quam dum paulò asperior, hic enim, cum è venis egreditur, earum orificijs diutius inhærens, quodammodo viam sibi ipsi intercludit, quod tunica læui existente non contingit, nam sanguis statim, ac è venis egressus est, propter lubricitatem dilabitur, nec venarum orificijs incumbit. Hæc autem ratio præsupponit ea, quæ suprà Textum verſ. 41. præsentis libri à nobis fuere exposita. D

Sectio II. Libri I. Morb. Mulierum.

Mar.n.38. *Verſ. 11. Quum purgatæ fuerint mulieres.*

Tribus temporibus conceptionem fieri posse proponebat superius Hipp. Quando desinunt menses, ijsdem incipientibus, & tempore etiam intermedio, ità vt tempus fluxus tantummodo à conceptione videretur excludendum, ex tribus autem enarratis temporibus aptissimum tempus esse in hac sententia demonstrat, quando iam desinunt menses, cuius problematis quatuor assignat rationes. Prima est, quia eò tempore semen corroboratur. Secunda, quia genitura viri genituræ mulieris facilius admiscetur. Tertia, quia eo tempore os vteri apertum est, & postrema tandem, quia venæ inanitæ genituram attrahunt. Quarum singula breuiter explicanda est: ex quo huius loci expositores in hac re non plenè mihi satisfaciunt. Quo ad primam rationem, inquit Hipp. semen corroborari, si mulier coeat, quando conuenit, verum, cur non dixit si coeat post purgationem? nam de hoc tempore peculiaris erat sermo? Hoc autem dixit Hipp. vt indicaret, muliebre semen tunc corroborari, non simplicitèr quia post purgationes excernitur: sed quia in tempore conuenienti; & ideò quò tempus erit ad coitum aptius mulieri, eò fortius, & validius erit muliebre semen, quod quidem à duplici causa dependet, videlicèt à spirituum copia, & à puritate materiæ, ex qua generatur, quia igitur inter tempora conceptioni dicata, hæc duo magis in priori concurrunt; ideò in eo maximè genitura corroboratur. Secunda ratio erat, quia post purgationes fœmina vtriusque E

faci-

A facilius admiscentur, & contemperantur adinuicem, quod significant verba illa, & si præualuerit, illi associatur, hoc est: si fortè contingat, alterius semen fortius esse semine alterius, consociabilia fiunt, & ad vnicam temperiem reducuntur. Vtrunque autem dictorum prouenit, quia post purgationem locus spatiosior est, & materia purior. Post menstruas purgationes verò per aliquod tempus os vteri apertum esse (quæ erat tertia ratio) confirmauit Hipp. lib. 2. epid. sect. 3. vers. 122. dum dixit. Post menstruas purgationes dextra, & sinistra hiant, idque rationi est satis consonum, nam si in gratiam purgationis aperitur, non est rationabile, occludi priusquam vterus in totum expurgatus sit, in quo menstruorum reliquiæ post fluxum remanent, quæ inde per plures dies sensim, & ferè insensibiliter excernuntur; & huiusmodi oris vteri apertio tanti est momenti ad conceptionem, vt absque hac mulierem concipere, ferè impossibile videatur. Verum cur addidit, & distentum? hoc
B factum est, ad distinctionem illius apertionis vteri, quam in quibusdam mulieribus contingere, superius indicauimus, dum in ipso coitu propriam humiditatem (quæ muliebre semen appellatur) emittunt. Nam eo tempore aperitur quidem, verum distentum non potest dici, quia statim, ac genituram emisit, clauditur, & ideò nisi tempore exacto apertionis semen virile vterum ingrediatur, quod tunc solum euenire indicauimus, quando vterque eodem tempore geniturам emittit, conceptionem fieri est impossibile. At in apertione, quæ fit post purgationes, res alio modo se habet, quia non modo os vteri per aliquod tempus aperitur; sed distentum manet diutius. Distentum etiam dicere possumus, quod complicato contrarium est, hoc est, quod rugis, aut plicis in se ipsum contractum non est. Hoc enim vitium menstruorum eruptionem, nedum conceptionem impedire, exposuimus superius. Quarta, & postrema ratio erat, quia post purgationes venæ inanitæ, quæ in fundum
C vteri desinunt, geniturам promptius trahunt, & sibi ipsis apponunt, vt embryo constituatur iisdem venis adhærens, à quibus fœtus alimentum, & spiritum trahit, dum est in vtero. ex dictis igitur colligimus: quatuor ad conceptionem desiderare Hipp. primum, vt genitura viri, vterum ingrediatur. Secundum, vt muliebris genitura sit fortis. Tertium, vt ambo simul commisceantur. Quartum & postremum, vt à venis chotyledonum attrahatur, & iis adhæreat, quousq. conceptio absoluatur. Quæ omnia cum magis præstò sint post menstruas purgationes, quam ceteris temporibus, sequitur, tempus illud cóceptioni aptissimũ esse.

Vers. 24. Pronuntio autem de muliere in ventre habente duos aut, &c. Mar. n. 40.

In huius loci expositione quærit Cordæus, cur Hipp. hæc dixit de muliere per duos, aut tres menses, & vlterius in ventre habente, non autem de ea, quæ primo tantum mẽse vtero gerat, rationemq. assignat: quia quò embryo est grandior, eò maius damnum percipit ex sangui-
D ne ab vtero exeunte, quæ quidem ratio, etsi primo aspectu probabilis apparet, nihilominus mihi non satisfacit: eo quod supponit Hipp. non semel tantum sanguinem fluere, sed continuò periodicè singulis mensibus, quousq. excludatur fœtus, & ideò, siuè hęc euacuatio incipiat primo mense, siuè secundo, aut tertio, semper æqualiter læditur fœtus, imò probabilius est, maiorem noxam percipere v. g. in quarto mense, si in primis mensibus à fluore debilitari incæperit; quam si nullum incommodum antea fuerit perpessus. Alia ergò afferenda est huius quæsiti ratio, quam duce experientia inuenire, non est difficile. Constat enim, plurimas vtero gerentes singulo mense menstruas habere purgationes; & fœtum nihilominus ad exactum tempus absque vllo incommodo incolumẽ perferre. Quarè tunc excretio menstrualis, & matri, & infanti molesta erit; quando non à principio contingit: primò inquam mense post conceptionem, sed aut secundo, aut tertio, aut etiam vlterius, eo modo prout hoc in loco determinauit Hipp.
E Nec purgatio semel contingens id præstare potest, nisi indè singulo mense perseueret. Quoties enim vtero gerentes à sanguinis profluuio etiam immodico corripiũtur, quæ tamen indè fœtum incolumem ad tempus partus gestarunt? Hoc igitur pacto præsens sententia recipienda est, iuxtà quam sexagesimum aphorismum sectionis; qui absque dubio quintæ ex præsenti loco desumptus est, corrigendum esse, in eius expositione demonstrabitur hoc modo. Si mulieri duobus, tribusue mensibus, vel etiam vlterius vtero gerenti purgationes statim singulo mense fluant, necesse est tenuem ipsam fieri, & debilem & quæ sequuntur. Hoc enim modo recepta sententia; communis lectio, quam immutandam esse existimauit Cordæus, dum pro αὐτίκα, αὐτῇ κατὰ legendum esse excogitauit, verum sensum recipiet, hac enim dictione, statim

Y modum

modum exprimit eruptionis menstruorum. Quasi diceret, si menstrua post quam per aliquot A
menses suppressa à grauiditate, statim, & derepentè appareant: & indè singulis mensibus pe-
riodicè fluant, tenuem eam fieri necesse est &c. Ratio autem huius diuersitatis indè prouenit,
quia si à principio grauiditatis fluere menses naturali periodo incipiant, signum est in genera-
tione conceptus, basim secundinæ, quam placentam nonnulli recentiorum anatomicorum ap-
pellarunt, quæque vteri fundo adhærens ab orificijs venarum ibi desinentibus (quæ cotyli-
dona ab Hipp. appellata constituunt) sanguinem pro fœtus nutritione elicit, non adeò latam
esse, vt omnia præfata orificia comprehendat, ità vt vigente adhuc post conceptionem in
corpore mulieris humorum copia, factaque tempore naturalis periodi in ipsis consueta agi-
tatione, sanguis ad vterum descendens per dicta orificia in vteri cauitatem perueniat, & in-
ter vterum, embryonemq. pertransiens ad os vteri, & indè foras naturali cursu procedat, à
collo enim vteri purgationes non emanare (quamuis id crediderit Galenus, cui pleriq. me- B
dicorum assentiuntur) sed ab eius orificio, apertis verbis hoc in loco testatur Hipp. quemad-
Mar.n.2. modum etiam lib. de Genit. vers. 118. Quoniam verò hæc euacuatio consueto modo proce-
dit, & omni violentia remota, solumq. in ijs, in quibus sanguis abundat; hinc euenit, vt neque
mulier, neque fœtus aliquod incommodum percipiat. Atsi in conceptione omnia præfata ori-
ficia à secundina comprehendantur, sanguisq. in corpore mulieris non abundet, quorum si-
gnum erit, si nec primo mense, nec secundo aliquod signum menstruæ purgationis apparue-
rit, temporis progressu non potest sanguis ab vtero egredi, quin aliqua violentia interueniat,
propter quam pars aliqua dictæ placētę ab vteri fundo separata, orificijs quibusdam venarum
prædictarum detectis, sanguini aditus in vterum fiat, quarè si id à violentia multitudinis im-
petum facientis eueniat, multitudineq. per euacuationem sublata, secundina denuò tota vteri
fundo, velut antè adhæreat, eo fluore cessato, non repetet amplius: Nec ab ea euacuatione, aut C
mulier, aut fœtus quidquam incommodi percipiet. At si facto semel menstruorum fluxu, se-
cundina in pristinum statum non reducatur, ità vt exactè vtero non adhæreat: orificiaq. præ-
fata libera permaneant, perquæ adueniente alter ius mensis menstruali periodo, purgationes
repetant; & sic per singulos subsequentes menses perseuerent, impossibile est, fœtum non pri-
uari alimento, & matrē ab euacuatione illa suprà humorum abundantiam facta, non lædi insi-
gniter. Dixit autem hæc euenire Hipp. quando vteri hiant, eò quod obseruauerat, tempore,
quo præfati menses fluunt, os vteri apertum esse ad sanguinis excretionem, quod cæteris vte-
ro gerentibus non cōtingit, quę apertio, facto abortu, adhuc perseuerans, est causa, vt mulier ab
immodico fluxu periclitetur, ob rationes à principio huius libri à nobis allatas. Ex his igitur
ratio pateat, propter quam, quibus mulieribus à principio grauiditatis naturali periodo menses
fluunt, dummodo quātitate non lædant, nihil incōmodi, aut matri, aut fœtui contingat, & pari- D
ter si semel tantum procedant. Qui tamen, si secundo, aut tertio mense transacto superueniāt,
& indè per singulos menses fluant, & fœtui, & matri plurimum detrimenti adducunt.

Mar.n.41. *Vers. 39. Et palpitationes quibusdam debiles, dū exoluuntur acutæ verò quando increscūt.*
Tantus est cordis, & oris ventriculi cōsensus, vt nulli nouū esse debeat, si acri pituita, alioue
humore simili in ventrem defluente, os eius ita lædatur, vt palpitationem cordis efficiat, cu-
ius conditionis naturam exponens Hipp. inquit ἀσθενέες ὑπεκλυόμενοι, ἐπαναδιδόντες ὀξέες, hoc est
(vt ego interpretor). Debiles, dum exoluuntur, siuè desinunt; acutè verò dum increscunt.
Sunt quippè symptomata quædā, quæ diuerso modo inuadere solent. Aliquādo enim paula-
tim, & leuiter increscūt, temporis verò progressu, & quando iā remitti deberent, vehementius
affligunt, aliquando cōtrario modo procedūt, nam cū vehementia inuadūt, indè paulatim mi-
tescūt, idque in diuersitatē humoris peccātis referendū est. Nam (vt in palpitationibus, de qui- E
bus est sermo, persistamus,) quæ ab humore crassiori ortum ducunt, quatenus eodē in vapores
cōuerso, molestiā cordi inferunt, à principio debiles sunt, & debiliter procedūt, temporis verò
progressu; & circa declinationem, materia magis attenuata, vehementiores fiunt, quia eo tem-
pore vaporū copia augetur, eorumq. acrimonia maior redditur, contrariū verò euenit, quando
materia tenuior est, qualis supponitur in præsenti casu, hæc enim, quia tenuis est, facillimè agi-
tatur, vndè statim copia vaporū producitur, qui palpitationes faciunt acutas, & vehementes in
principio & augmēto, debiles verò, dū decrescunt; materia pro maiori parte iam consumpta.

Mar.n.42. *Vers. 50. Si mulier in ventre habens, ventrem, & lumbos doleat, formidare oportet. &c.*

A Nullum eſt ſignum fortius futuri abortus, quã dolores ventris, qui ad lumbos ſe extẽdant,
quandoquidem eiuſdem conditiones ſunt etiã dolores partus naturalis. Huius autẽ ratio eſt,
quia præſentiam cauſæ atteſtantur, quæ abortum facit, hæc autem eſt diſruptio ligamento-
rum, quæ embryonem vtero colligant, lumborumq. regioni reſpondent: & facultatis expultri- Mar.n.45.
cis concitatio ad fœtum expellendum, vndè dolores ad partes ventris inferiores excitantur.

Verſ. 98. Curata autem mulier ſana fiet, & inflabitur ab initio, ſi ſana fuerit.

Signum ſanationis proponit Hipp. ſi à principio curationis flatuoſo tumore mulier intume-
ſcat, eadem fortaſsè ratione, propter quam (vt Galenus exponit) Ructus acidus in longa
lyenteria ſignum bonum exiſtit, vt 6. aph. 1. legimus. Magna enim pituitoſorum humorum
copia vigente, flatus multos generari, à quibus mulier intumeſcat, ſignum eſt, calorem in- Mar.n.62.
natum, iam antea ab humoribus oppreſſum, modo inſurgere, & materiæ morbificæ domi-
B nari. Nam pari ratione hydropem cum flatibus curabilem facit Hipp. (aſcitem perpetuò Mar.n.25.
intelligens,) ſinè flatibus verò inſanabilem libro Acutorum 4. verſ. 373.

Verſ. 149. Ac vinum meracius vetus, ſi nihil prohibuerit, bibat ad dies quatuor, ſi longius aberit à partu.

Ex hoc loco colligimus, vinum vetus, & meracius puerperis à principio minimè tutum
eſſe, ratioque eſt in promptu, quia ſcilicet, labores partus magna conſequitur humorum in
corpore perturbatio, qui à vini potu in caput euehi poſſent, ſuſpectum eſt etiam ob pericu-
lum, nè læſio aliqua partibus ad vterum ſpectantibus, aut ei quam proximis in partu illata
ſit, ex qua inflammatio interna oriatur, quibus quantum vinum meracum officiat omnibus, eſt
notiſſimum. Vndè communis muliercularum abuſus notatur, quę puerperis fœtu ſtatim exclu-
ſo vina generoſa dare, etiam vltrà mediocritatem ſolent; vndè mirum non eſt, ſi quamplurimis
C earum febres, & inflammationes internæ ſuperueniant, quæ puerperas miſerè perdunt. Mar.n.53.

Verſ. 156. Oua igitur ſorbenda dato.

Et his pariter alius abuſus circà puerperas manifeſtatur, quibus oua ſorbilia ſummo mane,
& antè cibum exhibere, eſt in frequenti vſu, cum enim hæc probet Hipp. dum purgationes im-
modicè fluunt, argumentum eſt euidens, ea ſiſtendi facultatem habere; ità vt ex eorum vſu
naturali curſu fluentes ſupprimi poſſint, quo nocentius in hoc caſu excogitari nihil poteſt.
Aliudq. hinc colligo circa ouorum vſum in alijs caſibus, quia adſtringendi, ſiuè incraſſandi
facultate pollent, ea inepta eſſe in ijs morbis, in quibus meatus corporis apertos eſſe, expedit,
humoreſq. ad exitum paratos, vndè & in febribus putridis, & in pectoris, pulmoniſq. mor-
bis, alijſque ſimilibus ſuſpecta habentur, & denique his ſtantibus concludo, non Hipp. con-
ſentire eos, qui virtutem adſtrictoriam ouis concedunt tantummodo, quando ex coctura
D obduruerunt, quando adſtringendi gratia, ſorbilibus vtitur Hipp. hoc in loco, non induratis
an verò indurata ex præceptoris mente adſtringant, iudicent Hipp. doctrinæ ſtudioſi: Ani- Mar.n.63.
maduertentes eundem 4. Acut. verſ. 390. Oua non indurata omninò, ſed ſemi concreta ex-
hibere ijs, qui alui fluore detinentur, & ſi quis ad diſtinctionem confugiat partium diuerſa- Mar.n.56.
rum, quæ ouum conſtituunt: animaduertat, Hipp. hoc eodem in libro verſ. 171. ſect. 2. lini
ſemen cum oui aſſati vitello, & ſeſamo toſto probare ad tumores puerperarum vteros infe-
ſtantes, quos minimè adſtringendos eſſe præceperat, vitelloſque ouorum frequenter medi-
camentis admiſceri, quæ ad vteros emolliendos ipſe deſcribit. An vitellus, ſiuè crudus, ſiuè
exaſſatus, ſiuè ſorbilis adminiſtretur, interius quidem aſſumptus, incraſſando, motum humo-
rum ſemper compeſcit, & adſtringit, exterius verò emplaſtica facultate durities tollit? ſimi-
liter albumen, crudum admotum refrigerat; proprioq. lentore ſanguinem fluentem compeſcit,
E interius verò, dum liquidum aſſumitur, ſiuè coctum ad lactis ſpeciem redactum, ſiuè crudum
aluum mouet, albuminis enim facultate oua ſorbilia quibuſdam aluum mouẽt, crudo verò ex
aqua vtitur Hipp. in febre ardente 3. de morbis; quia, vt ipſe ait, refrigerat, & ſubducit.
Quarè non benè conſulunt febrientibus, qui albumen abijcientes ſolo vitello vtuntur. Mar.n.50.

Verſ. 199. Velut vteris inflammatis.

Tres hoc in loco afferuntur cauſæ, cur puerperij purgatio diminutè fluat, & cum dif-
ficultate. Prima eſt vteri inflammatio, cuius ſignum præ alijs erit febris acuta, non
ſuppreſſioni ſuperueniens, ſed eam præcedens; & ex hac dependet ſecunda cauſa
ſuppreſſionis puerperij, quæ eſt vteri concluſio, cum nulla alia ratione vteri inflam-

matio diminuere puerperia possit, nisi quatenus propter inflammationem partes intumescunt: vndè os vteri angustiatur. Ob vteri verò inflammationem, pudendorum partes concludi, testatur Hipp. inferius vers. 262. verum si prædictæ causæ in vnum coincidunt, cur in duas distinxit? Quia aliquando absque inflammatione vteri os clauditur, curatioque penitus diuersa esse debet. Tertia causa est oris pudendi collapsus, qui puero egresso contingit, dum pudendi latera nimium in exitu fœtus extenta, eo excluso in se ipsa concidunt; vndè osculum exterius clauditur, exitusque lochijs intercipitur. Hanc enim causam à præcedentibus omninò distinxit Hipp. vt subsequentia verba manifestant; quibus inquit, si enim quid horum fuerit, purgatio non procedet. Quarè verba illa περιδινῦται δὲ ὁ στόμαχος τε αἰδοίου, nō rectè trāstulit Interpres: Obtorquetur enim stomachus vteri quæ ità sonant: circumcidit autem in se ipsum os pudendi, & sensum clariorem constituunt. A

Mar.n.63. *Vers. 232. Si verò ex partu non fuerit purgata, &c.* B

Toties de suppressione lochiorum tractat in hoc libro Hipp. vt repetitionis notam euitare posse non videatur: Nouem enim distinctis capitibus eandem materiam pertractauit. Primumquè caput incipit vers. 167. vbi inquit, vbi mulieri puerperia non fuerint purgata. Secundum caput est ad vers. 187. ibi, si verò mulieri cum puero in partu, &c. Tertium incipit vers. 194. Si verò purgatio modica mulieri prodierit, dolor fortis corripit lumbos, & omnem circa pudenda locum, & intumescit, &c. Quartum vers. 198. Quum mulieri puerperæ purgatio non facilè prodit, &c. Quintum vers. 229. Si verò purgatio puerperij primis tribus, aut quatuor diebus, &c. Sextum vers. 232. Si verò ex partu non fuerit purgata, venter intumescit. Septimum vers. 265. Si verò paulò pauciora, quam oportet, prodierint, &c. Octauum vers. 273. Si quidem vlcerati fuerint vteri, & puerperij purgamenta. Nonum & postremum caput inchoat illis verbis vers. 279. Si verò vteri angusti fuerint oris, & puerperij purgationem non emiserint, inflammantur. His ergo nouem capitibus de lochiorum suppressione agit Hipp. quorum plurima, eadem continere primò aspectu videntur. Verùm si diligenter singula considerentur, omnia distinctam doctrinam continere inuenientur. Quod vt assequamur, animaduertere oportet, puerperij purgationes duplicis esse conditionis, vt lib. de Nat. Pueri vers. 151. adnorauimus, aliæ enim sunt purgationes eorum, quæ vnà cum fœtu in vtero continebantur, & hæc purgationes partus propriè dicuntur, quæ partim antè puerum, partim cum eo, partim post excernuntur, suntque hæc ipsiusmet fœtus excrementa, in eius nutritione genita, & in vtero, vsque ad tempus partus asseruata. Altera puerperij materia est, quæ in venis, tum ipsius vteri, tum proximioribus colligitur toto gestationis tempore, dum puer, quod in materno sanguine (vt libro de Nat. Pueri vers. 466. dicit Hipp.) renuissimum est, & dulcissimum trahit: crassum verò, & inutile retinetur, quod quidem excrementum excluso fœtu in vterum ipsum detruditur, paulatimq; massa sanguinis ab impuritate liberatur, & quia hæc euacuatio sensim fit; ideò per plures dies à partu eam perseuerare necesse est, & hæc proprio vocabulo λοχεία, à græcis; à nostris puerperia appellantur. His igitur præmissis, de suppressione ambarum prædictarum purgationum (suppressionis nomine diminutam etiam comprehendo excretionem) agens Hipp. præfata nouem capita confecit. Nam de lochiorum purgatione agit, 1. 4. 5. 7. 8. & 9. capite; reliquis verò, de illa purgatione, quæ fit circa partum, quæ quidem distinctio in ipsismet verbis græci contextus apparet manifestè. Primò igitur capite (vt singula percurrantur breuiter) de suppressione puerperiorum tractat, consideratque symptomata, quæ ex eorum retentione superueniunt, non tempore ipsorum lochiorum, vel eo iam elapso, cuius gratia vsus est verbo μὴ καθαρθῇ quod Aoristus est coniunctiui, & quid iam elapsum denotat; aliquando enim, vt quotidiè obseruatur, etiam si purgatio (vt dicet) non sequatur; in ipso tamen puerperiorum tempore nihil mali puerperis contingit: sed postea, cum iam materia illa retenta, nec per superuenientes menses expurgata, quos vulgari sermone *capoparto* appellant mulieres, partim in venis circa vterum putrescit, partim per vniuersum corpus discurrens, symptomata in textu recensita inducit. Quartò autem capite tractat de ea lochiorum suppressione, per quam puerperij purgationes fluunt quidem, verùm diminutè, & cum difficultate. Quintò verò agit de ea suppressione puerperiorum, quæ postquam per duos, aut tres dies secundum naturam processit, indè verò supprimitur, estque hic casus satis frequēs, septimo de diminutè fluētibus C D E

A puerperijs pariter tractat, differtq; à quarto, quia ibi non solum parcè prodeunt, habito quantitatis materiæ respectu: sed quia cum difficultate, vndè modo fluunt etiam satis copiosè per aliquod tempus, sed cum dolore, & labore; paulò post supprimuntur omninò, indè verò rursus diminutè fluunt, ità tamen, vt si tota excretorum quantitas consideretur, minor sit, quam conueniat. At in septimo supponit simpliciter diminutè fluere. Octauo capite tractat de diminuta purgatione, occasione vlcerum vterum infestantium, idque euenit, non quia os vteri male habeat, verùm quia humor fluens, cum acris sit, vlcera mordet, vndè natura, vt molestiam hanc deuitet fluxum humoris quantum potest cohibet, hacque eadem ratione videmus, aluum in hæmorrohidarum doloribus supprimi. Tandem verò de omnimoda lochiorum suppressione agit, cuius causam tribuit vteri angustiæ, cui insuper inflammatio accesserit, à qua in totum coarctetur, & concludatur vterus, vndè purgatio omninò supprimatur. Quæ quidem inflammatio casum satis periculosum facit, & ideò inquit. Mulieri
B mortem portendit, nisi quis breui venam secet, &c. Præterquàm quod longè grauius est in totum supprimi, quam aut diminutè, aut interruptè, difficiliterque fluere. De purgamentis verò vteri agit reliquis capitibus, nempè secundò, tertiò, & sextò. Secundoque capite de ijs purgamentis tractat, quæ vna cum fœtu excerni consueuerunt. Hæc autem sunt à ichores tenues pro maiori parte, qui si retenti ad caput eorum leuitate ferantur, dum postea descendunt, aut venter turbatur, & per aluum expurgantur, aut ad vterum redeuntes, vnà cum puerperij purgationibus euacuantur, quo casu, vt res puerperæ benè succedant, necessè est puerperiorum copiam augeri, sin minus, ea superueniunt accidentia, quæ tertium in ordine caput constituunt, quod puerperiorum diminutam purgationem continet, ex quo documentum ad praxim summoperè necessarium elicio. Ad quantitatem scilicet lochiorum conuenientem exactè iudicandam conferre plurimum, scire, an purgationes circà partum contingentes se-
C cundum naturam fluxerint, necnè, quia nisi; aut antè partum, aut in partu, aut statim à partu purgatio conueniens sit facta, moderata puerperiorum indè subsequens purgatio sufficiens esse non potest. Tertiò verò capite de prædictorum purgatione diminuta tractat. Sextòque tandem capite agit de suppressione totali prædictorum excrementorum, in qua, nec per vterum, nec per aliquam aliam regionem sint excreta. Ex his igitur omnibus patere existimo Hipp. in hac materia de suppressione purgationum partus, repetitione nullo modo vsum esse. Sed omnia distinctè aperuisse, idque ab eo factum est, quia singula distinctos curationis modos exposcunt, ad confusionem posteriorum, qui ea omnia vnico capite restringi posse credunt. In expositione autem singulorum capitum non immorandum duximus, tum quia verba ipsa satis aperta sunt, tum etiam quia, si quid adsit dubij, illud expositores tollere possunt; fa-
D teor quidem, in postremi capitis expositione neminem mihi satisfecisse, vt circà illud parum immorandum sit, inquit ergò Hipp.

Vers. 279. Si verò vteri angusti oris fuerint, & puerperij purgationem non emiserint, inflammantur, nisi curetur citò, &c. Mar. n. 66.

His enim indicat Hipp. vteros inflammari ex retentione puerperiorum, nisi citò curetur, quo casu omnia magis affligent, odorque malus erit, & exitus intumescit, id enim significant verba illa [illegible], &c. quæ ex græco contextu fideliter vertenda sunt hoc modo; & puerperij purgamenta non emiserint, inflammantur, nisi curetur breui, omnia magis affligent eam, & odor malus erit, & exitus intumescit, &c. facta enim lochiorum suppressione non statim vteri inflammantur, vt infert Corn. translatio per additionem particulæ, &, sed nisi citò curetur, & hanc interpretationem sequentia confirmant, dum in-
E quit: & si non inflammati fuerint vteri, sua spontè exit malum, &c. quæ indicant, non necessariò ex suppressione inflammationem oriri. Quandoque verò non exeunt humores graueolentes, in vtero corrupti: sed aliò conuertuntur, & mortem mulieri minantur, nisi quis citò venam secet, aut ventrem molliat, & reliqua adhibeat, quæ proponuntur in textu. Quæ omnia materiam extrà vterum peccantem respiciunt. Alioqui ad venæ sectionem deueniendum non est. Consideratione verò dignum est Hipp. in hac suppressione purgationum à partu venam secare, de qua in alijs nullam mentionem facit, quemadmodum neque in mẽstruorum suppressione, cuius quidem rei ea afferri ratio potest: quia Hipp. venę sectionẽ minimè necessariã esse existimauit, nisi indè morbus magnus factus sit, & quãdo humoris peccantis euacuatio

per aliam viam commodius fieri non potest, sicuti inutilem, & sępè perniciosam censuit, quando cacochimia maximè viget. Hoc supposito patet, cur tam raro Hipp. venæ sectione A
vsus fuerit, & cur in præsenti casu eam necessariam existimauerit, ex suppressione enim purgationis partus humor per corpus diffusus morbum constituit summo periculo plenum, & qui non dat inducias, quousque per vterum, quæ via conuenientior esset, expurgari possit, & ideo necesse est, ad venæ sectionem confugere, aut ad purgationem, pro vt humoris peccantis conditio indicabit, nam vigente cacochimia à venæ sectione etiam esset abstinendum. Similiter in suppressione menstruorum tunc solum venam secat, quando ad vterum peruenire non possunt, exiliuntq. ad cor, & septum transuersum, vndè deliria, torpores, inflammationes, aliaque grauiora symptomata superueniunt, quæ ab Hipp. referuntur lib. de Morb. virginum, alioqui ad venæ sectionem deueniendum non est, sed procurandum, vt per vterum sublatis
impedimentis exeant. Videant ergo recentiores, quantum Hipp. doctrinæ conueniunt, dum B
in omni suppressione puerperiorum, ad venæ sectionem statim deueniut, nulla habita ratione, nec humoris prædominatis, nec loci, in quo suas exercet vires, ex quo sæpè euenit, vt purgationes partus in vtero suppresse, ex venæ sectione rapiatur ad venas, à quarum prauitate sanguis corrumpitur, & febres putridas, & malignas inducit. Dum enim materia adhuc in vtero residet, quod accidentia ipsa indicabunt, prius eam euacuare per vterum expedit, pessarijs, suffimentis, fotibus, alijsque ab Hipp. propositis, indè verò, si mittendi sanguinis indicatio perseueret, ad eam deueniri tutò poterit. Verum non minus delinquunt, dum in suppressione menstruorum venas in talo secant, Gal. secuti lib. de curandi rat. per sang. missionem contra summi præceptoris institutum, qui nunquam ad menses suppressos venæ sectione est vsus, idque summa ratione, quia cum venæ sectio per se causam suppressionis non respiciat,
quæ in mala vteri dispositione tantummodo consistit, vt in expositione lib. 1. Morb. mul. vers. C
42. demonstrauimus, hæc frustra adhibetur. Imò dempta per eam multitudine, qua vigente, ac impellente natura spontè vterum ad sanam naturam sæpè reducit, indèque via aperitur mensibus, vt apertè testatur lib. de Nat. Puer. num. 39. ablata per venæ sectionem multitudine, eruptio longè difficilior redditur, & eò magis, quia absque copia non fit turbatio in sanguine, à qua menstruorum periodus dependet Hipp. teste lib. de Nat. Pueri num. 6. Quapropter venæ sectio copiam auferendo, & à partibus potissimum inferioribus, menstrua inhibere potius, quam euocare potest. Quod experientia ipsa manifestat, nullus enim affirmabit, venam in malleolis incisa per eam menses erupisse, licet sæpè obseruauerint secta in alium finem cubiti vena, aliquando apparuisse eodem ipso die, & ratio est, quia per eam non statim plenitudo tollitur à partibus inferioribus, à qua menstruorum fluxus dependet, ità vt humorum
agitatio ex venæ sectione, eos facilè concitare potuerit. D

Mar. n. 68. *Vers. 298. Sed & frigus fit, & ambo labia clausa sunt, constringentia, &c.*

His causam adducit Hipp. cur pudendi muliebris vlceratæ partes se contingentes agglutinentur, quæ duplex est, altera frigus externum (pars enim pudendi exterior aeri exposita, vlcerata supponitur) & pudendi labiorum contactus ad inuicem altera, propter hanc enim materia ab vtero descendens in pudendi extremitate retenta illius latera, siuè labia simul agglutinat, & sibi ipsi viam penitus intercludit, externum verò frigus ad eundem effectum concurrit, quatenus materiam ipsam incrassando in vitiosæ carnis formam conuertit. Quia (vt ait Hipp.) si purgatio liberè prodiret, nec ab occlusione pudendi sisteretur, vlcera non simul coirent, ex qua totalis obstructio prouenit. Nunc autem influit, & ibi retinetur, & in carnem fungosam, & mollem concrescens, vlcerum agglutinationem facit.

Mar. n. 70. *Vers. 324. Et si hic exierit diuturnior morbus fit.* E

In hoc morbo fluxus sanguinis superueniens morbũ producit, quia materia, quæ retinetur ad cacochimiã, non ad plethoriam spectat, quarè sanguine excreto, totum corpus quodammodo refrigeratur, morbusque indè diuturnior euadit.

Mar. n. 72. *Vers. 337. Postea verò vaccæ nigræ lac bibendum præbe, ità vt sine cibo, &c.*

Non est, quod Cornarij interpretationem corrigamus, quæ supponit, mulierem dum lac bibit, à cibis abstinere debere, dummodo per vires id liceat. Non est enim Hipp. nouum, patientes solo lacte, prandij loco nutrire. Nam & lib. 2. de Morb. sect. 3. vers. 50. vbi de tabis dorsalis curatione tractat, & lib. 2. de Morb. mulierum vers. 270. & alijs quamplurimis in

locis

A locis solo lacte per totum diem ægros continet ad vesperam vsque. Imò hæc viuendi ratio
adeò ipsi familiaris fuit, vt affirmari possit, lac potantibus, prandium nunquã exhibuisse; idque
summa ratione factum est, quia cum lac in ea quantitate exhiberi debeat, quæ pro morbo
tollendo sit sufficiens (minus enim duarum cotylarum mensura, id præstare non potest) hæc
lactis quantitas corpori alendo per totum diem sufficiens erat. Nam loco proximè citato
dicebat Hipp. postea per dies quadraginta lac bubulũ calidum bibat, & per diem nihil edat,
(vt ità dicam) nam & purgatur, & nutritur, & fluxus obtunditur ab huiusmodi lacte, cum igi-
tur lac pro nutritione sufficiens fit, insuper prandium assumere inutile est; vt mirum non sit, si
nostris temporibus ex vsu lactis tàm raro iuuari ægrotantes conspiciantur, sæpè verò non
mediocriter lædi, in duobus enim potissimum peccant recentiores, primo, quia eam lactis
quantitatem non exhibent, quam morbi natura requirit, vnde cum remedium sit morbo in-
B ferius, illum superare non potest. Alter error est, quia lac in aurora exhibent, quo tem-
pore præassumpti alimenti distributio nondum absoluta est, inde verò spatio quatuor, aut
quinque horarum transacto prandium exhibent: cum adhuc pars lactis assumpti in ventriculo
contineatur: ex quibus erroribus, quæ incommoda eueniant, iudicet vnusquisque. Quæ qui-
dem mala, nè ipsis imputentur, tot superstitiosa (vt ità dicam) præcipiunt, vt in aliquo eorum,
aut ægrum, aut astantes non delinquere, sit impossibile, in quæ delicta malorum culpam
reijcientes, se ipsos à merita calumnia tuentur. Primò enim in animali, cuius lac potatur
quam plures conditiones exposcunt, indè hoc vel illo nutrimento ali iubent, illud mediocri-
ter exerceri volunt, & dum lac assumendum est, ipsum animal ad ægrotantis cubile perducũt,
in vasque, aut calida immersum, aut pannis calidis inuolutum, lac emungunt, nè ab ambien-
te aliquam alterationem subeat, lacte potato ægrotantem per aliquod temporis spatium sinè
C motu, sinè somno, & in silentio continent, & alia imperant, quæ omnia exactè assequi impos-
sibile est, quorum plurima superflua sunt omninò, cum constet, nec Hipp. nec Dioscor. nec
aliquem ex antiquioribus, quibus frequens lactis vsus fuit in morbis curandis, ea nè som-
niasse quidem, quæ hi tam religiosè seruant, quæ verò necessaria sunt, negligunt, vt ex g. ali-
quid lacti admiscere, quod iuxtà occasionem, aut aliquod eius vitium corrigat, aut vim
adiuuet, modò coctum dare, modò crudum, aliquando recens, aliquando aeri per noctem
expositum, huic frigidum, illi calidum, & alia quam plura huiusmodi, quæ tanquam neces-
saria distinguenda esse iubet Hipp. Cum igitur à recto administrandi lactis vsu adeò recesse-
rint posteriores, non est mirum, si ex hoc plus incommodi, quam vtilitatis percipiatur, ex quo
hoc remedium adeò infame apud vulgus, atque etiam apud medicos ipsos redditum est, vt
nihil magis timeatur, quam lactis potus, vndè eius vsus ferè abolitus est. Quod quanta artis
D iactura factum sit, existiment illi, qui in antiquorum, & potissimum Hipp. doctrina sunt versati.
Certum est enim, antiquitus hoc fuisse veluti sacram anchoram, & omnium remediorum ca-
put, ità vt vix vllus esset morbus, in quo lac non administraretur, idque tanti fecerunt Gni-
dij Medici, vt vniuersam curandorum morborum doctrinam ad lactis, & seri exhibendi mo-
dum reduxerint, vt ex Hipp. testimonio primo Acutorum constat. Exhibendi igitur lactis
rationem desumant in posterum ab Hipp. Medici, si eius virtutes experiri fœliciter cupiunt.
Nam de hac re sæpius tractauit in illis libris, quæ ad partem curatiuam spectant.

Vers. 339. Quomodo autem lac fiat, dictum est à me in pueri in partu, &c. Mar.n.72.

Hoc in loco Hipp. lectorem remittit ad librum de Natura Pueri, ibi enim vers. 250. de la- Mar.n.21.
ctis generatione ex professo tractauit, in cuius loci expositione Hipp. sententiam verissimam
esse contrà Gal. & posteriorum medicorum opinionem strenue defendimus.

E *Vers. 356. Cum polypis, & sepiolis super prunis coctis.* Mar.n.74.

Quia sepiarum oua super carbones coquere, non est facilè, ideò per sepiolas, non oua se-
piarum cum Cordæo intelligerem, sed sepias paruas. Crederemque Hipp. paruas probasse,
quia maiores cum carne constent duriore, minus aptæ essent.

Vers. 360. Si verò puerperij purgamenta in grumos fuerint. Mar.n.75.

Artificiosa certè est doctissimi Cordæi interpretatio, qui grumescentiam, quam hoc verbo
ἢν θρομβωθῇ, idest, si grumescunt, significauit Hipp. non ad lochia, quemadmodum fecit Corn.
sed ad ipsos referens vteros, quid sit vterorum grumescentia, exponit eruditè. Cornarijque
damnat interpretationem, quia non est rationabile, Auctorem, qui superius lochiorum do-

ctrinam

ctrinam adeò exactè pertractauit, denuò eandem repetere tractationem. Verum, non animaduertit, idem argumentum in ipsum retorqueri posse, cum non minus absurdum sit tractationem de secundina derelicta, hac vteri grauem pescentia interrumpere. Quid ergò incommodi eueniet, si dicamus, hoc in loco afferri causam, propter quam aliquando secundina non egrediatur foras? quando scilicet sanguis in eā grumē factus crassiorem reddit, ità vt facilè non exeat? quo casu quid agendum sit, docet hoc loco, certè nihil; & sermonis continuatio & materia, de qua agitur, hanc confirmat interpretationem, nec curatio, quæ proponitur in textu, aliena est, si curatiuæ intentiones, & remediorum facultates attendantur. A

Mar. n. 76. *Vers. 378. Si enim prior exiret non accederet per ipsum puero nutrimentum.*

Puer naturæ legibus antè secundas excluditur; cuius rationem affert Hipp. quia si antè puerum secundæ, & vmbilicus educerentur, puer in vtero moram trahens, vtriusque nutrimenti defectu, & aere præsertim, interiret sæpè, antèquam prodiret in lucem. Nam & alimentum, vndè nutritur, & spiritus, à quibus calor innatus conseruatur, ab ipso vmbilico procedunt. Hoc igitur incommodum, vt euitaret natura, ex quo vtraque, & puer, & secundina simul exire non poterant, puerum præcedere, secundinasq; subsequi procurauit. B

Mar. n. 77. *Vers. 382. Si mulieri secunda relicta fuerit, nisi ampli fuerint vteri, purgatio ipsa minus, quam oportet, procedit, &c.*

Ad lochiorum expurgationem non adeò magna vterorū apertio requiritur, quanta hac voce [illegible] significatur, nisi aliquid adsit, quod eorum exitum impediat, quæ tamen diminutè fluunt, quando secundina in vtero relicta, ori vteri [illegible], nisi eius amplitudo magna existat, suppressionem verò à secundina factam satis manifestam fieri proposita in textu.

Mar. n. 81. *Vers. 419. Si verò debilis fuerit, polentam bibendam da, &c.*

Absurdum, vt conijcio, visum est Cordæo polentam, quam simplicem mulieri debili existenti, loco potionis prædictæ exhibendam iussit Hipp. eandem ex aqua frigida exhibeat ei, quæ adhuc debilior sit, cuius contrarium potius ratio persuadere videtur, cum nihil sit, quod debilem magis lædere possit, quam ea, quæ aqua, & potentia frigida ore assumuntur. Quarè vt hanc vitaret difficultatem, vocem ad fortunæ conditionem referens, transtulit: Si quidem fuerit tenuis fortunæ, quæ interpretatio, præterquam quod sats violenta est, ridicula etiam redditur, quia polenta simpliciter parata, non est adeò pretiosa, quin etiam pauperibus suppeditari possit, quemadmodum ea, quæ ex aqua frigida exhibetur. Ne igitur à vera verborum significatione recedamus, dicamus Hipp. polentam in potu dare loco præscriptarum potionum, si mulier debilis fuerit, non modo, quia plus nutrit, quam potiones præfatæ; sed multò magis, quia refrigerat, incrassandoque sistit. Frigidumq. quantum lædit eos, qui calidi innati penuria sunt imbecilles, tantum prodest, quibus caloris inflammatorij vehementia spirituum moles dissipatur, destruiturq; temperies, in his quippè duobus maximè virium robur consistit. Cum igitur casus, de quo nunc agitur, sit affectio cum interna inflammatione calidum innatum dissipante, & quò maior fuerit imbecillitas, eò citius à calore inflammatorio residuum spirituum dissipabitur, ideò Hipp. vt huic periculo quam citius occurratur, vbi maior viget imbecillitas, ibi maiore refrigeratione opus esse existimauit, quarè imbecilli polentam simplicem exhibet, imbecilliori autem eandem ex aqua frigida potandam præbet. C D

Mar. n. 82. *Vers. 421. Si inflammati fuerint puerperæ vteri, venter ardet, &c.*

Cordæus vocem quam retinent omnia exemplaria, in immutare cupiens, hoc in loco de vteri inflammatione ex concubitu puerperis superueniente, Hipp. tractare existimauit. Cæterum, quid hoc ipsi persuaserit, non noui, quandoquidem puerperas ex importuno congressu, non in vteri inflammationē, sed in eius prolapsum incidere, inuenio. Nisi fortè euitare repetitionē, quæ Hipp. imputari posset, hac expositione intenderit. Cum viderit eum superius de vteri inflammatione puerperarū sufficienter pertractasse. Verum, si diligenter, quæ de vteri inflāmatione dicta sunt à præceptore, considerasset, rationem huius apparētis repetitionis inuenisset. Nam in præcedentibus sæpius quidem de vteri inflammatione puerperarum mentionem fecit: veruntamen ad tria tantum capita eius ideam, & curationem reduxit; idque ab eo factum est, quia propter diuersitatem, tum causæ, tum symptomatum, tripliciter illius curationem variare necesse est. Primò enim loco, de ea vteri inflammatione agit vers. E

390.

A 390. quæ ex concussione, & labore vteri in partu ortum ducit; quatenus pars aliqua ipsius contusa primo inflammari incipit; indè vere superueniente humorum affluxu increscit inflammatio, eodem plane modò, quo ab externis percussionibus inflammationem excitari in parte contusa videmus. Hanc enim causam respiciens Hipp. inquit, si ex partu vteri fuerint inflammati, causam inflammationis in ipsum partum referens. Verum, quia sæpè vteri inflammantur à partu, etiamsi nihil violentum in partu sint perpessi: sed quia humores ad vterum confluentes, in eo conclusi putrescunt, & inflammationem constituunt, proportione respondentem ei, quæ ab humorum affluxu ad varias corporis partes ortum ducit; ideò de hac tractans duo capita constituit penitus inter se diuersa, pro diuersitate humoris inflammationem efficientis. Si enim calidus fuerit, & tenuis, inflammationem constituit, de qua hoc in loco agitur. Si verò frigidioris naturæ existat, altera inflammationis species oritur, de qua subsequenti capite agitur. Stante igitur hac causarum diuersitate, variari curationem oportuit; B In prima enim specie, quia vteri à contusione inflammantur, ideò statim ipsi vtero occurrendum est refrigerantibus, nè à calore inflammationis inchoatæ, humores attracti eam adaugeant, & malum geminent. In secunda verò, & tertia, quia morbi essentia ab humoribus ipsis dependet, quos impensè refrigerare non expedit, nè indè incrassentur magis, & discussioni ineptiores reddantur, ideò frigida actu improbauit, quæ in qualibet inflammatione interna Hipp. semper fuere suspecta, eaque adhibet remedia, quæ humores attemperent, discutiant, & ex vtero educant. Quomodo autem duæ posteriores inflammationis species inter se differant, in subsequenti comentario explicabitur. Cætera verò, quæ ad explicationem textus faciunt, omitto, quandoquidem simplici verborum inspectione fiunt manifesta, quamuis Cordæi interpretatio legenti non erit inutilis.

C *Vers. 428. Si puerperæ inflammati fuerint vteri, intumescunt.* Mar. n. 82.

Hæc est tertia inflammationis species, de qua suprà mentio facta est, quam ab humoribus in vtero putrescentibus generari diximus, in cuius idea exponenda, materialem causam refert, dum inquit: Vbi puerperij purgamenta in vtero occultata permanserint, his enim indicat, materiam ipsam, non in vtero occultata permanserint, his autē indicat materiam ipsam non in vteri cauitate contineri: sed per ipsiusmet vteri substantiam, & porositates dispersam, quodammodo occultari, quo in loco incalescit, putrescit, & inflammationem propriè dictam cum tumore constituit, causam verò huius efficientē exprimit, dum id euenire ait, quando ab externo frigore fuerint condensati, & in hoc differt præsens inflāmatio à superiori, in qua, quia materia calida, & tenuis supponitur, facili negotio inflammationem excitat vehementis feruoris, quem symptomata in ipso contextu manifestant, quia vteri, & venter ardent, & magnus D fit, & præcordia suffocatio habet. At in præsenti, quia materia non est tantæ caliditatis, ideò vt inflammationem excitet, eam transpiratione priuari necesse est, quam frigus constipando inducit. Hæc enim solet esse causa potissima internarum inflammationum, quas idcirco hyemis peculiares morbos statuit Hipp. Hanc verò causam indicauit illis verbis, γίνεται δὲ ὅταν πυκνωθῶσιν ὑπὸ ψύχεος, idest generatur autem vbi à frigore fuerint condensati. In quorum verborum translatione Corn. verbum γίνεται, ad distentionem referens, obscuritatem sententiæ attulit, debet enim referri ad inflammationem, vt nostra fert interpretatio; cuius veritatem curatio, quam Hipp. adhibet, manifestè confirmat. Quandoquidem, dum vteri tantummodo refrigerationem sunt perpessi, nec adhuc inflammationem contraxerunt, eos calefaciendos esse iubet, postquam verò inflammati fuerint, & frigus discesserit, calefacientibus omissis, ad remedia inflammationum se conuertit.

E *Vers. 438. Si vteri pituita fuerint impleti.* Mar. n. 83.

De hoc eodem affectu libro de Nat. Mulieb. agitur: cuius loci doctrina si In hunc transferatur, & ambo in vnum redigantur, non perfectam modo: sed etiam apertissimam tractationem constituemus. Hunc igitur in modum legendum esset. Si vteri pituita impleti fuerint, flatus in vteris fiunt, & menses procedunt pauciores, albi, pituitosi, quandoq. etiam sanguis tenuis, sincerus, pelliculis plenus. Quibusdam etiam conturbatur, & ter in mense comparet, & præ humiditate, cum viro commisceri non vult, & pallida fit, & tenuis. Dolet autem imum ventrem, & lumbos, & inguina. Interrogare igitur ipsam oportet, an quod fluit mordeat, & exulceret osculi vteri circumferentiam summam, & si non mordeat, pronuntiare à ce-

rebro

rebro fluxum esse, si verò mordeat, à ventre, & fluxionem diuturnam fore. Siquidem igitur à ventre fuerit, à lenticulæ decocto vomat, deindè veratro purgato, postea idem in nares immittito, postquam autem superior venter tibi purgatus videbitur, pharmacum infra purgans bibendum dato, à cibis autem acribus prohibeatur, & (si à cetebro fluxus procedat) à pinguibus, ac dulcibus abstineat, acres autem exhibeantur, velut cõmodi, nisi pudenda fuerint exulcerata (eo enim casu) præstant frigida, & modicè lanetur, non tamen calida, neque caput. Si verò molestetur, hoc est, morsum percipiat ab acribus) & frigeat, & torpedo habeat, lac præbeto; & vinum odoratum simul commixta. Bibat autem ieiuna hypericum, apij semen, saluiam in vino odorato aquoso, & vteros medicamento ex vini fœce colluat. Quum autem cessauerit fluxus, cum succo grossorum colluito, & si vlcerati fuerint, interpositis diebus duabus pharmaco ex grano cnidio eluat, & postea cum acerbis colluat, mirti, & lauri decocto, & medicamento ex flore argenti illinat. Morbus autem est grauis, & paucæ effugiunt. His igitur hunc in modum dispositis, nihil difficultatis, vt patet, in huius affectus, tum cognitione, tum curatione remanebit, conuenientiaq. doctrinæ horum duorum librorum patebit. Compositionis modum eorum medicamentorum, quæ in textu proponit Hipp. habes hoc eodem libro sect. 4. vers. 102. & de Nat. Mulieb. sect. 2. vers. 165. Hoc autem in loco tecentiorum medicorum error manifestatur, qui in quolibet morbo humorum acrimoniam ad calidam hepatis intempetiem, cum ventriculi frigiditate communiter reijciunt, quæ opinio quantum præceptoris doctrinæ conueniat, discant ex hoc textu, vbi Hipp. manifestè asserit, si quod fluit, mordeat, & exulceret, fluxionem à ventre procedere, eique vomitibus, & alia curatione, quæ ventriculum respicit, occurrendum esse, si non mordeat, à capite ortum habere.

Mar. 2.111. *Mar. 2.29.*

Sectio III.

Vers. 1. Si aqua intercus, in vteris oboriatur.

De hydrope in mulieribus agens Hipp. tres eius species inter se essentia, & curatione distinctas constituit. Prima est, quando aqua vteris innascitur, & ibi retinetur inter tunicas ipsius vteri, vel in vesiculis quibusdam innatis, vt obseruauit Aetius. Et ideò accidentia huic malo superuenientia plurimum conueniunt cum ijs, quæ in eamenstruorum suppressione contingunt, in qua menses in vtero occultantur, de qua superius sect. 1. vers. 112. tractauit Hipp. causas huius hydropis referens, inquit. Oritur hic affectus ex abortu, quatenus debilitatus indè, & proprio calore destitutus aquam producit, fit etiam, subiungit, ab alijs causis, quæ scilicet eius calorem hebetare possunt, potissimum verò à mensium suppressione, à quibus calor obrutus quodammodo extinguitur. Altera species hydropis ab eodem vtero dependet, estque vtero gerentium peculiaris: quãdo propter malum corporis habitum, sanguis corrumpitur, & aquosus redditur. Descendit enim paulatim aqua in vterum, à sanguine ad vterum confluente segregata. Hæc verò ibi congregata, si acris fuerit, citò abortum facit, hoc est primo mense, aut paulò vlterius, factoque abortu cum fœtu aqua, & sanguis corruptus emanat, quo casu, quia ob temporis breuitatem malum non vltra progressum est, ideò grauia symptomata non superueniunt, licet aliquando contingat, vnà cum fœtu, & aquam, & sanguinem in tanta copia confestim exire, vt ob virium imbecillitatem mulier pereat. Si verò aqua in vtero collecta acrimoniæ expers fuerit, non adeò citò sequitur abortus, cum id non contingat, nisi postquam temporis diuturnitate, aut tanta aquæ copia collecta sit, vt fœtus ab ea suffocetur, aut fœtus ipse grandior effectus, ligamenta propter aquæ præsentiam debiliora, grauitate disrumpat, indèque abortus sequatur. Hanc autem ligamentorum disruptionẽ fieri est rationabile, quando fœtus proprio motu se agitat, quem motum respiciens fortasse Hipp. bimestre tempus hoc loco constituit, expressit autẽ lib. de Nat. mulieb. v. 272. (vbi de hoc eodem affectu tractatur, quibusque locis inuicem collatis, præsentis morbi essentiam clariorem inuenienius) per illa verba, dum iam mouetur. Hoc igitur tempore si contingat abortus, grauiora succedunt accidentia propter affectionis diuturnitatem, quæ singillatim referuntur in textu. Huic verò hydropi duplicem curationem instituit. Alteram antequam abortus contingat, lactis potu, tum vt corpus leuiter purgetur, nam fortiori pharmaco exhibito abortus sequeretur, tum etiam, vt aquæ acrimonia, quæ abortum facere posset,

Mar. n. 19.

A obtundatur. Indè verò mecona exhibet, medicamentum scilicet ex papaueris succo confectum, vt ex Dioscoride constat, non peplium ad purgandum, vt transtulit Cornar. quod quidem medicamentum pluribus rationibus in hoc casu conuenit. Nam & acrimoniam aquæ frigiditate compescere, & fluxiones sistere quascunque, & fœtus ligamenta confirmare, & humorem superfluum exiccando aliqua ex parte absumere, & dolores omnes tandem sedare potest. Alteram verò curationem proponit, iam facto abortu, à præcedente longè diuersam. Nam primo dolorem sedat, indè humorem purgante pharmaco educit, & per vterum collutionibus subditirijs, specillis, potionibusque, aquæ excretionem procurat, & menstruorum eruptionem. Differunt verò inter se præfatæ hydropis species, quia prior ab vteri affectu originem habet, in eoque aqua generatur, quod vt significaret Hipp. vsus est verbo ἐγγίνεται, hoc est, innascitur. In secunda verò, aqua aliundè genita ad vterum demandatur, quatenus
B sanguis serosus factus ad vterum perueniens, in eo serositatem dimittit, quæ est aqua ipsa, & ideò in hoc tibiarum tumor apparet: qui totum corpus aquoso humore scatere ostendit: qui quidem in priore non conspicitur; sed eius loco mammæ attolluntur, affecti vteri inditium ob consortium, quod mammæ cum vtero habent, ex quo patet ratio; cur mulieres in priori morbo non concipiant, nisi curentur, quando in eo vterus primario affectus est. Secundus verò vtero gerentium peculiaris esse videtur, eò quod vterus minimè affectus est. His hunc in modum explicatis verba ipsius contextus satis conspicua fiunt, potissimum verò si Cordæi interpretatio non negligatur. Tria tamen silentio non sunt prætereunda, & primo adnotanda veniunt verba illa, quæ lib. de Nat. mul. cit. referuntur, καὶ κυέσκεται ἑκάστοτε ἔτι δή μῆνα οὐ μικρῷ πλεῖον ἐπειδὰν δὲ αὐτὸς ὁ χρόνος γένηται καὶ διαφθείρῃ καὶ ὕδωρ ἐν αὐτῇ γίνεται πολύ, quæ non satis appositè mihi videtur transtulisse Cornar, ità enim propriè sonant. Et vtero gerit frequenter
C per mensem, aut paulò amplius, quum autem hoc tempus aduenerit, & corrumpit, & aqua multa in ipsa gignitur. Quibus primum tempus manifestatur, in quo abortiones contingunt, vt suprà à nobis explicatum est. Secundo loco aduertenda est causa, quam assignat Hipp. illis verbis, Hæc autem patitur nihilo magis ex labore, quam aliter, insinuando nobis ob facilitatem abortionis à quacunque occasione quantumuis leui eas fœtum perdere. Quarè non est, cur per labores intelligamus eos, qui in abortu ipso contingunt, & multò minus cogimur vocem ἐκ πόνου in ἐκ τότε restituere, quod fecit Cordæus, quasi intentio esset Hipp. causam non abortus, sed hydropis per illa verba referre. Tertio & postremo dubitabit fortè quispiam occasione illorum verborum vers. 41. Si enim genituram conceperit, & prægnans facta fuerit, ac pepererit subpurgatur, & eaque prius in ipsa fuerunt, vnà cum ipsis puerperij purgamentis subeuntia: atque sic maximè sana fieri poterit. Dubitabit inquam, cur nunc
D curationem in conceptione reposuit, si paulò superius de eodem affectu agens frequenter ægrotantes concipere supponit, idque palam expressit lib. de Nat. mul. verbis paulò ante à nobis interpretatis? Et si dicamus, solutionem morbi contingere ratione purgationis à partu, quam illis verbis significauit ξὺν αὐτοῖσι, idest cum ipsis, quid prohibet (subiungit ille) eandem solutionem sequi per purgationes, quæ ex abortu contingunt? quem frequenter eas incurrere dixit à principio. Pro solutione igitur huius difficultatis dicamus, sicuti huius morbi duplex est causa, humoris aquosi præsentia, qui & in vniuerso genere venoso, & in ipso vtero abundat. Necnon affectio, quæ eundem humorem producit, ità duplex curatio ei conuenit, nec satis est humorem aquosum educere, qui in vtero collectus est, nisi totum corpus pariter ad naturalem dispositionem reducatur, vniuerso humore educto, qui in eo abundat, quod mediante puerperij purgatione fit, quæ naturalem partum consequitur, & longo temporis
E spatio perseuerat, quod absolui non potest per eam, quæ prouenit ex abortu, quæ breui tempore absoluitur, & eò minus, quò abortus iunior fuerit, vt contingit in hoc casu. Addè etiam, in gestatione fœtus vsque ad exactum tempus vterum ipsum non parum roboris contrahere, quo imposterum ab humoris affluxu se tueri possit. Et denique ratione signi partus perfectus salutaris dicitur, quatenus morbum mitiorem factum indicat, & hæc de prioribus duabus hydropis speciebus dicta sint. His verò tertiam addit hunc in modum.

Vers. 43. Si mulier aqua intercute laborarit, splene ipsius magno, & aquoso existente, &c. Mar.n.87.

Præfatæ hydropis vteri doctrinæ, præsentem annectit, in qua de alia hydropis specie tractat, non mulierum propria, sed viris etiam communi, de ea scilicet, quæ à splene ortum ducit:

ducit: cuius mentionem inter morbos muliebres facit, quia hæc in mulieribus peculiaria quædam signa habet, quæ referuntur in textu, & peculiarem in illis curationem exposcit, propter vterum, per quem aqua expurgari etiam arte potest. Verba ipsius contextus satis perspicua sunt, ità vt expositoris labore minimè egeant; ex ijs tamen, quæ de causis huius hydropis ab Hipp. referuntur patet, in quanto errore versentur illi, qui omnem hydropem à vitio sanguificationis, quæ fit in hepate, ortum habere opinantur, cum modum ostẽdat Hipp. quo venter repletur, non aquoso, & seroso humore, qui in hepate coctionem subterfugerit, sed à potu copiosiori, qui nec per vrinam, nec per sudorem excretus sit. Si enim splen cum sit rarus (vt inquit Hipp.) & spongiformis humiditatem à ventriculo, cui adhæret, ad se trahit, eamque per vniuersum corpus distribuit, & in omentum, & indè in ventrem quousque repleatur, quid habet in hoc hepar? nihil certè. Admonet verò, sine calore, aut febrili, aut alio in ventre consistente hydropem à lienis affectu non generari, quod experientia verificatur eorũ, qui lienosi toto vitæ cursu viuunt, nec vnquam hydropici fiunt (nisi lienis tumor hepatis scirrhum inducat, à quo tandem hydrops oriatur) Quarè vt à lienis affectu hydrops generetur, necesse est caloris excessum concurrere, qui causa sit, vt æger immodicè bibat, aut pituita colliquescens in humorem superfluum, hydropis materiam, conuertatur. Addè etiam, immodicum calorem esse causam, vt lien excalefactus promptius à ventre humiditatem trahat, & deponat in ventrem. Quem quidem calorem respiciens Hipp. lib. de Inter. affect. sect. 2. vers. 130. de huius peculiaris hydropis curatione tractans, post purgationem lac asininum præbet, quo calida viscerum intemperies, præcipua morbi causa, corrigatur; ex quo alter error manifestatur eorum, qui ad omnem hydropem intemperiem frigidam, aut positiuè, aut priuatiuè, vt inquiunt, concurrere existimantes, hydropicos omnes calidis medicamentis curare profitentur, quasi medicamentorum non eiusdem sit facultatis cum quolibet alio calore extraneo, siuè à febre, siuè ab alia causa calefaciente proueniat, & si hic ægrotantem lædat, qui ex medicamentis prouenit, prodesse debeat. Nam certum est, sicuti febrilis calor morbos frigidos curare potest, non minus quam medicamenta calida, ità à calidis medicamentis lædi eos ægrotantes, in quibus febrilis calor morbum fouet, vel grauiorem reddit.

Mar. n. 87. *Vers. 56. Si calor quidam in ventre constiterit velut pituita in ipsum collapsa.*

Verba hæc; velut pituita in ipsum collapsa, non sunt referenda ad proximè dicta, quasi hæc sit causa, cur calor in ventre constiterit, quia ridiculum esset dicere, ventrem à pituita frigida calefieri. Quam difficultatem vitare volens Cordæus, vocem φλεγματός, in ὕδατος proprio ingenio permutare coactus est, sed debent referri ad superius dicta, quibus adnotauerar, quibusdam huius morbi principium fieri absque febre, si calor aliquis interius constiterit. Significareque voluit, hydropem hunc, tunc sine febre initium habere à pituita in ventre collapsa, cum calor aliquis in ventre constiterit, à quo pituita colliquescens partim in aquosum humorem transmuretur, partim salsa reddita sitim inducat, cuius impatiens æger si bibat; & quemadmodum dicebat ipse, nec per vesicam, nec per ventrem potum dimiserit, hydrops insurgit.

Mar. n. 87. *Vers. 73. Quibusdam verò, & venter, & crura aqua implentur, quibusdam autem alterum horum, &c.*

Ex hoc textu colligi potest, dari hydropem, in quo venter non intumescat, sed crura tantummodo, quod intelligere est de tumore insigni, & conspicuo, cum sit de essentia hydropis aquæ collectio in ventre, quæ tamen si ob carnis raritatem statim ad crura descendat, non est mirum, si venter in tumorem non attollatur, quia verò vtriusque partis repletio copiam humoris aquosi significat, quæ necessariò causam habuit, aut temporis diuturnitatem, quæ morbum confirmatum reddidit, aut causæ humorem producentis magnitudinem, quæ superari non possit: ideò summa cum ratione dictum est, cum ambo repleta fuerint, nullam spem esse de hominis vita, etiamsi altero tantummodo repleto, admodum exigua adsit, aliqua tamen adest: si diligens curatio adhibeatur, & mulier non valde sit attenuata.

Mar. n. 88. *Vers. 103. Si verò non affuerit serum, lac asininum coquito, & per dies tres, aut quatuor, &c.*

Seri loco, lac asininum coctum exhibet Hipp. non quia serum haberi non possit. Nam si è lacte serum extrahitur, vbi lac præstò est, serum deficere non potest, sed intelligit, si anni

tem-

A tempus feri exhibitioni non sit conueniens, alludens ei, quod superius dixit, vbi tempus anni fuerit, serum coctum insuper bibendum dato, quale autem fuerit antiquis anni tempus, in quo serum non exhiberetur alibi inuenire tentauimus.

Vers. 133 Morbus autem maxime corripit ex partu. Mar. n. 89.

Quamuis ab eadem causa, ex abortu inquam, vlcera vteri, de quibus hoc in loco agitur, & ea, quæ in præcedenti sermone explicauit, ortum habere asserat Hipp. differunt tamen inter se plurimum, differentiaque in eo consistit: quia in præcedentibus causa exulcerans erat quid mordens, hoc est, vel pars aliqua embryonis in vtero corrupta, vel humor acris, & mordax, à quibus vlcus originem habuit. Vlcerum verò origo, de quibus hoc in loco tractatur, ab ipsiusmet vteri substantia dependet, idque duplici modo euenit, vel præcedente contusione aliqua ex violentia partus inducta, ex qua contusione suppuratio succedit, indeque B vlcus insequitur, vel sponte vlceratur vterus pustula, aut tuberculo in interna vteri tunica erumpente, quo rupto succedat vlcus, quemadmodum in qualibet exteriori corporis parte euenit: quando sponte ab extrinseca causa vlcerantur. Cum igitur earum causæ tantum inter se differant, earum curationem variari necesse est, vt in Hipp. textu licet obseruare. Mar. n. 89.

Vers. 134 Postea verò lini semen torreto, tundito, & cribrato, &c.

In huius medicamenti compositione expositores parum inter se conueniunt, in quorum opinionibus recensendis nè tempus conteratur, hunc in modum componendum esse Hipp. consilio existimo. Primò accipiatur lini semen torrefactum, tusumque, & cribratum, meconioque instar farinæ pariter tuso & cribrato admisceatur. Inde verò caseum caprinum assatum, cui sordes prius fuerint derasæ, cum propria salsugine, & amaro polentæ admisceatur. Vult enim caseum à sordibus cortici adhærentibus depurgatum assari igne, & quia dum asC fatur, salsugo quædam decidit, & portio eiusdem casei ad superficiem sita ex adustione amarore contrahit, hæc ambo vnà cum caseo assato, polentę pollini admiscenda, sicque duo composita resultant. Alterum ex semine lini, & meconio, siue papauere albo, alterum ex caseo, & polenta. His sic dispositis, subiungit Hipp. postea partem vnam pharmaci, & vnam casei, & polentæ accipe (pharmacum vocat compositum ex semine lini, & papauere) quia hæc magis sunt medicamenta, ad differentiam casei, & polentæ, quæ inter alimenta sunt reponenda) & hæc bibenda dato manè ieiunæ in vino austero dilutiore. Non prætereundum est autem hanc vocem μήκωνα (quod alias etiam adnotauimus) hic & vbique peplum transferri à Corn. quamuis propriè papauerem significet, differatque toto cælo ab eo, quod ab Hipp. πέπλιον dicitur. Hoc enim ad purgandum vtitur, meconio, autem ad sistendum, refrigerandum, & adsedandos dolores. Et quia huius plantæ diuersæ partes, arti medicæ inseruiunt, hoc in loco D semen intellexisse Hipp. existimo, hoc enim quia frequentius vsurpatur, plantæ nomen sibi quodammodò comparauit, in quam sententiam adducor, tum quia in simili affectu semine papaueris vsus est lib. 2. de Morb. mul. vers. § 6. tum etiam, quia papaueris cortex, & multò magis succus, in quantitate hoc loco ab Hipp. præscripta, stupefacet et fortasse vehementius, quam par sit. Mar. n. 6.

Vers. 155. Morbus autem est grauior, & læthalis, & pauca ipsum effugiunt. Mar. n. 89.

Hac voce ἐλαφρότερος, quæ leuior propriè sonat vtitur Hipp. hoc loco in contrarium sensum, pro fortiori, quod alibi factum esse adnotauimus, quę quidem significatio non est penitus inusitata, nam & Pindarum in idem significatum eam vsurpasse nouimus, hancque habere hoc in loco significationem res ipsa demonstrat. Nam quomodo dici potest morbus leuior superiore: si læthalis est, & pauci eum effugiunt? Est igitur hic morbus grauior, & lethalis: E quia vlcera (vt suprà indicauimus) à substantia vteri corrupta ex contusione originem habent, quam corruptionem corrigere, est admodum difficile. Ex hoc pariter loco colligo, læthalem morbum non dici ab Hipp. eum, quem nemo effugere possit, quando inquit Hipp. læthalis est, & pauci effugiunt, ergò aliqui, & si pauci. De hac voce læthali sect. 5. aph. 30.

Vers. 174 Cognosces autem, an ab ipsis vteris sint, &c. Mar. n. 91.

Hoc signum proposuit Hipp. ad distinguenda vteri vlcera, quæ à toto corpore dependent, ab illis, quæ ab vtero tantum, quia cætera signa minus firma existunt. Quarè frustra Cordæus vir alioqui sapiens suprà Hipp. philosophando laborat, dum aliud signum addere conatur, à puris copia desumptum, existimauit enim vlcera à toto dependentia maiorem puris co-

piam producere, quam quæ ab vtero solo. Verum huius signi incertitudinem, & infidelita- A
tem non animaduertit, cum fieri possit, vt vlcera à toto corpore dependentia parua sint, & su-
perficiaria: & ideò minimam puris copiam producant, è contra verò magna, & profunda,
quæ ad vterum solum spectant, & ideò plurimum puris indè procedat; quò enim vlcera
sunt maiora, & profundiora, maiorem puris copiam emittere, indubitatum est.

Mar.n.91. *Vers. 183. Diætam constituito ex illuuie, & aqua potu.*

Notabile est Hipp. in diætà exiccanti, aquam pro potu vsurpare, non vinum, aut mulsam,
quamuis vtrunque humectet minus aqua. Quod quidem ab eo factum est, non quidem eo
quod vinum illi suspectum esset ob aliquam causam. Nam præter quam quod inferius in hoc
eodem morbo vinum nigrum meracum concedit, si tandem vinum illi suspectum fuisset,
aliam potionem non aquam simplicem dare debuerat. Probat igitur aquam Hipp. quatenus
hæc minimum, aut nihil corpori nutrimentum præstat, cuius nutrimenti principalis est actio, B
humidū, quod continuò dissipatur, resarciēdo, humectare, sicque per accidens aquam exiccare
contingit. Adde etiam, potiones alimentum corpori afferentes citius distribui per corpus, &
ex consequenti humectare, quā aquam, quæ quoniam, vt dicebat Hipp. diutius moratur in hy-
pocondrijs, ad humectandum corpus non adeò procedit, quemadmodum aliæ potiones naturæ
iucundiores, vt hac potissimum ratione existimem ego, Hipp. vinum dare in coxendico morbo
ex insolatu, & ab humore bilioso; quod in eo, qui à sanguine generatur, prohibet omninò libr.
Mar.n.55. de Inter. aff. sect. 3. vers. 93. Vinum vlterius concedit pro obs[illegible], pane scilicet in eo intincto
hoc enim modo assumptum in ventriculo moram trahens, ad corpus humectandum actuali
humiditate peruenire citò non potest, quod quidem ea ratione videtur concessum, quia non
omnes solo pane, & aqua victitare possunt. Eligit verò nigrum, & meracum, quia præ alijs
magis exiccat. Vndè error manifestatur recentiorum, qui ad fluxiones decoctionibus ex C
aqua vtuntur, cum constet, quæcunq. sub forma potus assumuntur, etiam si facultate sint sic-
cā, humiditatem tamen semper augere in corpore, præsertim si inter cibum assumantur. ex
hoc autem textu colligo, panem vino intinctum posse dari etiam ijs, quibus vini potio inter-
dicitur, & ideò in febribus tutò concedi ægrotantibus potest panis lotus super affuso vino
in gratiam gustus, & ad refectionem quandam. Prohibet etiam in hoc casu olera, non mo-
do quia inter obsonia numerari possunt, quæ ea ratione prohibentur, quia corpus nutrire,
& ex consequenti humectare possunt, sed multò magis, quia sanguinem serosum producunt,
quique fluxionibus paratior est, quam crassus. Et hæc diæta ad fluxiones curandas tantum
valet, vt hæc sola contumacissimos catarrhos curare possit. Ab hacq. diæta deceptos fuisse
Medicos prædecessores nostros conijcio. Qui cum obseruassent, nonnullos à diuturnis de-
stillationibus vexatos ex Guayaci decocto, aut salsæ parillæ, aut similium medicamento- D
rum, quæ pro curatione Gallicæ luis assumpserant, ab ijsdem fuisse sanatos, decocta ex eo-
dem met Guayaco, salsa parilla, alijsq. tum lignis, tum radicibus exiccantibus, quibus nullus
antea in hunc finem vsus fuerat destillationum curationi traduxerunt. Ijsque curatio fœlici-
ter successit, quòusq. diætam illam exactam ex perassato pane cum solis passulis ad stateram
limitato, à vini potu omninò abstinentes, obseruarunt. Verum posteaquam nostri ægrotantium
quærelis indulgentes, & carnes, oua, vinumq. exhibere cæperunt, raro admodum indè cu-
rari destillationes obseruatum est. Argumentum euidens, non à decocti facultate, sed ab
exiccanti diæta catarrhos in illis curatos fuisse. Quod tamen non animaduertentes, diffi-
cultatemq. curationis in morbi contumaciam referentes, ab huiusmodi decoctis abstinere
adhuc nesciunt, imò ijsdem sæpius repetitis, hypocaustisq. adiunctis, quibus humiditatem
ad cutim violentia trahunt, sudoribus miseros ægrotantes excruciant, & quod peius est, sæ- E
pè sæpius humores adurendo, viscerumq. naturalem temperiem peruertendo, catarrhos ex
sui natura mites, & placidos, acres & salsos reddunt. Non considerantes, contrariam pe-
nitus viam pro eiusdem humiditatis eductione Hipp. in hoc textu arripuisse. Dum præmisso
totius corporis fomento, cuius facultate totum corpus fluidum redditur, à carnibus ad
ventrem reuellere, & per vomitum eam educere tentat. Via certè longè facilior, & tutior;
quæq. plurimos sanare posset: quos catarrhi, aut ad morbos incurabiles hac noua curandi ra-
tione perducunt, aut saltem insanabiles facti ad mortem vsque concomitantur de horum
abusu, vide quæ lib. 2. adnotauimus ver. 116.

Vers.

A *Vers. 188. Melius tamen est, vt vtrasque pharmacis cures.* Mar.n.91.

Quid per vtrasque intelligendum sit hoc in loco, non constat, quia si accipimus, tam eas quarum vlcera à toto dependent, quam quarum ad vterum solum spectant, pugnantia eum dicere cogimur asserere. Inferius enim curationem proponens vlcerum, quæ ab vtero tantummodo originem habent, totum corpus nullo modo mouendum iubet; quod si verum est, & purgatio necessariò; totum corpus respicit: quomodo nunc pharmaco vtrasque purgandas præcipit? An per vtrasquè intellexit tam eas, quæ in hunc morbum inciderunt ex abortu, quam quæ ab alijs causis? nam de his locutus est superius hunc in modum. quæcunque vlcerationes in vteris fiunt ex abortu, aut alia quapiam causa, eas omnes respectu ad totum corpus facto curare oportet.

Vers. 198. Si verò neque hæc adsit, oleum vetus. Mar.n.92.

B Quamuis accentuum alteratio interpretibus faciliter concedatur, nihilominus, neque hæc, si fieri aliter potest, videtur admittenda, hoc dico propter vocem ἐλαίων, quæ cum duplici aspiratione oleum ex oliuis expressum significat, sinè aspiratione verò descripta pinguedinem denotat. Vndè Cordæus Cornarij corrigens translationem, pinguedinem pro oleo restituit, ità vt velit Hipp. adipem anserinum eligendum esse, quo deficiente aliquis alius substituatur, maximè autem gallinaceus, qui si pariter desit, quilibet alius recipiatur. Verùm non animaduertit Cordæus, hac expositione recepta Hipp. superfluum reddi, quia si ante dixit, anserina pinguedine deficiente, aliquam aliam esse substituendam, & potissimum gallinaceam, cur denuò repetendum erat, gallinacea deficiente, aliquam aliam vetustiorem vsurpandam esse? Præterea, cur vetustiorem præfert, nonne quæ recens est, anseris pinguedini facultate proximior est, quam vetusta? Maneat ergò cum duplicata aspiratione ἐλαίων omnibus Græcis exem-
C plaribus conueniens lectio, & cum Cornario dicamus omni volucrum pinguedine deficiente oleum vetus substituendum esse, hoc enim vetustate humiditatem quandam sibi insitam deponit, propter quam vlceribus est inimicum, sicque non longè à volucrum pinguedine recedit. Animaduertant tamen lectores, Cornarium in sua translatione vocem ὄρνιθος, bis apposuisse, vtranque eius respiciens significationem, hæc enim, & gallinaceum, & auicularum genus denotare potest. Hunc igitur in modum verti hæc verba debent, & pinguedinem anseris si affuerit, sin minus aliam, maximè gallinaceam, si verò neque hæc adsit, oleum vetus ex oliuis admisceto, &c.

Vers. 200. Et si fuerit vlceratum, linamenta ex mollitorijs facta apponito. Mar.n.93.

Omnia græca exemplaria, tam manuscripta, quam impressa negatiuè hanc particulam legunt. Vndè valdè temerarium est, eam demere, & eò minus id faciendum est, quando vox
D ἑλκούμενα, quæ nota pluris est, & ad genus neutrum refertur, huic lectioni parum conuenit. à communi igitur lectione non recedendo dicerem. Hoc in loco Hipp. sermonem conuertere ad superius dicta. Dixerat enim paulò antè, quando vlcera mordentur à collutionibus, tunc signum est, ea pura esse, & quid eo casu agendum sit, docuit subsequenter. Modo quid agendum sit demonstrat; quando à collutionibus mordentur quidem, verum tamen vlcera non sunt pura, ità vt verbis illis καὶ ἢν μὴ ἑλκούμενα superintelligantur ἀ σὶ καθαρὰ, hoc est, & si non sint pura vlcerata. Nam aliquando impura vlcera mordentur à collutionibus, idque manifestè apparet in vlceribus quibusdam externis, quæ licet impura sint, medicamentorum tamen abstergentium contactum absque dolore, & morsu tolerare non possunt, idque euenire censendum est, quando pars vlcerata intemperata est, vel humor acris in eam infixus est. Hancque expositionem satis confirmat curandi ratio, quam præscripsit Hipp. quia si vlcera
E plurimum puris graueolentis emittant, quod signum est, ea impura, & fordida esse; & à collutionibus nihilominus mordeantur, dimissis abstergentibus ad mollitoria transit, vt per hæc humoris infixi acrimonia retundatur, & calida vlceris intemperies remittatur, quæ si nihil proficiant, & mordicatio etiam ab illis contingat, aqua tepida colluenda vlcera iubet, & victus rationem humectantem præscribit. Quæ quidem curatio imitanda venit in ijs vlceribus, quæ à quibuscunque admotis mordentur irritanturq.

Vers. 303. Cæterùm molæ conceptus hæc causa est. Mar.n.97.

Causam, cur mola concipiatur, in vitium seminis, tum quantitate, tum qualitate peccantis reijcit, vitiumq. in qualitate, morbosum semen dixit: in quo verò id consistat, non declarat;

Mar.n.61. hoc in loco Hipp. id tamen expressit lib. 2. sect. 3. vers. 61. vbi, quod hoc in loco morbosum vocat; ibi crassum dixit, & hoc seminis vitium est satis probabile in molæ conceptu, nam quia crassum, facilè retinetur in vtero, quia exiguum ab vteri calore superatur, ità vt conceptio fiat. Verum ob substantiæ crassitiem in spirituosam substantiam non potest transmutari, adueniente præsertim sanguine menstruo copiosiore: qui illius calorem quodammodo suffocat. Deficiente verò spirituosa substantia, quæ facultatis formatricis est instrumentum, conceptus articulari non potest, & ideò fit caro informis, non naturalis fœtus. A

Mar.n.97. *Vers. 305. Nihil autem in ventre mouetur, neque lac in mammis generatur.*

Inquisitione dignum est, si post molæ conceptum mammæ attolluntur, quemadmodum in ijs, quæ fœtum gestant, cur lac non generatur. Huic quæsito facilè erit respondere: si quæ de lactis generatione à præceptore tradita sunt, & à nobis suo loco explicata, in memoriam reuocentur. Ad lactis enim generationem vterum ipsum duplici ratione concurrere inueniemus, & quia propria magnitudine partes superiores comprimendo est causa, vt succus tenuis à ventriculo exprimatur ad mammas, qui lactis materia existit, & quia vterus ipse portionem quandam sanguinis transmittit ad mammas, cuius calore vis earum excitatur: vt succum prædictum in lactis substantiam transmutare possint. Causa verò, cur sanguis iste ad mammas dimitti incipiat, est motus ipsius fœtus in vtero existentis, & ideò lac in mammis non generatur, antequam fœtus moueri incipiat. His sic stantibus, quia ex molæ conceptu vterus attollitur, à quo ventris partes superiores comprimuntur, eadem fit succi expressio à ventriculo ad mammas, quæ in fœtum gestantibus in lac transmutatur, hinc euenit, vt mammæ intumescant quidem, verum quia quod in vtero est, motu caret, ea portio sanguinis ad eas non transmittitur, cuius calore vis mammarum succum à ventre expressum concoquat, & in lac transmutet, & ideò in his non generatur lac, quamuis mammæ turgidæ fiant. B C

Mar.n.98. *Vers. 332. Et in his, quæ fœtus corruperunt secundum horum aterum rationem purgatio contingit, & in iunioribus, quæ fœtus corruperunt, &c.*

His absque dubio significat, eadem ratione dierum numerum purgationum puerperij computari debere in his, quæ abortum fecerunt, quæ determinata est proximè in ijs, quæ fœtum ad maturitatis tempus pertulerunt, ità vt ex fœmineo abortu plures dies puerperij statuantur, quam masculino, & senioribus, hoc est, quæ abortum longioris temporis fecerunt pariter, quam quæ breuioris, & hæc doctrina quotidie obseruatur in praxi. Cæterum si hæc vera sunt, nullius efficaciæ erit argumentum, quo vtitur Hipp. lib. de Nat. Pueri vers. 140. ad probandum tempus articulationis conuenire cum tempore purgationis à partu. Quia si (vt Hipp. ibi testatur vers. 145.) purgationes à partu mulieribus ea ratione fiunt, quia primo tempore, vsque ad quadragintaduos dies in femella, & in masculo ad triginta, paucissimus saguis in augumentum pueri descendit, & propterea oportet purgationem reddi in toto tempore puerperij, & foras exire, & respondere prædictorum ratione, & proportione, sequitur puerperij purgationes nihil aliud esse, quam sanguinis redundantiam illius temporis, in quo facta est articulatio, quo fundamento posito, sequeretur, dummodo articulatio absoluta sit, semper æquali purgatione mulieres egere, siue breuiori tempore gestetur fœtus, siue longiore, quia semper eadem viget sanguinis redundantia, quæ à tempore articulationis dependet, quæ penitus repugnant ijs, quæ hoc loco recensentur, & quæ confirmat euentus. Dicendum est ergò, eo argumento vsum fuisse Hipp. lib. cit. de Natura Pueri, vt probabili, quodque propriam sententiam firmioribus rationibus confirmatam ex abundanti stabilire posset; non autem eo, quod illud necessarium esse existimauerit. Sciebat enim, tempus puerperiorum non esse idem in omnibus puerperis; quamuis articulationis semper idem sit, eo euariante tantummodo, iuxtà sexus diuersitatem ipsius infantis, & ideò postquã tempus puerperij definiuit in masculino partu dierum triginta, in fœmineo verò duorum, & quadraginta, sufficiens tamen esse subiunxit; si in fœmellis diebus vigintiquinque, in masculis vero viginti fluant. Quod signum est euidens, hoc argumento vsum esse, vt probabili, non autem, vt necessario. Nec ob id damnandus est Hipp. si hoc ratiocinandi modo vsus est: Quando & ipsemet Aristoteles plurima poblemata confirmare solitus fuit aliorum philosophorum opinionibus, quas alibi ipse non recepit. Huius rei exemplum habemus lib. 3. Meteoron., Dum Iridis, coronæ, Pareliorum, & virgarum causam explicaret, visionem fieri supposuit D E

emissio-

A emissione radiorum, quam opinionem libello de sensu, & sensibilibus omninò reiecit.

Vers. 341. At verò lac, quomodo fiat, dictum est à me in natura Pueri, &c. Mar. n. 99.

Quia quæ circa lactis generationem contingunt, ad puerperas maximè spectant, ideò vt hæc tractatio perfecta esset, de generatione lactis hoc in loco agendum erat. Verum nè libri in molem inutilem crescerent, lectorem remittit ad ea, quæ circa hanc materiam in libro de Natura Pueri ab eo sunt tradita. Quo in loco, quæ sit vera lactis materia, & quomodo ad mammas transmittatur, earumque virtute in lac transmutetur, sufficienter exposuit, cuius sententiam eodem in loco explicauimus, verissimamque esse contra Galenum, & eius sectatores defendimus, ibi igitur demonstauit Hipp. materiam lactis esse succum dulcissimum ciborum à ventre expressum, & ad mammas per omentum, & carnes delegatum, quo supposito duas hoc in loco proposuit conclusiones. Altera est, quibus lac fugitur, his superB fluum alimentum deficere, & ideò earum corpus sanguinis multitudinem non incurrere, à qua menstruæ purgationes omnino dependent, vndè menses deficere necesse est, propter eandem rationem, ob quam vtero gerentibus non valdè prodeunt, præter quibusdam paucis, per verba enim illa, Dulcissimus enim humor à cibis, & potibus ad mammas vertitur, & non reddit Hipp. rationem precedentiũ, cur scilicet mulieri vtero gerenti non fluunt menses, etiamsi particula 341. id videatur indicare. Sed id respiciunt, quod à principio dixit. At verò lac quomodo fiat, dictum est à me in natura pueri in partu. Hæcque sunt veluti illorum compendium, ex quibus deducit conclusionem. Sicuti mulieres postquam conceperunt, non amplius purgantur, quia sanguis non abundat in corpore, in fœtus nutritionem absumptus, ità quibus lac fugitur pro maiori parte non prodeunt menses, quia corpus minus plenum redditur, assumpti alimenti plurima parte in lac absumpta. Alteram pariter ex enarC ratis in præcitato libro conclusionem deducit, per quam indicatur ratio, cur nonnullæ mulieres sint sine lacte, & aliquibus antè ablactationis tempus deficiat. Sunt enim inquit, quæ ex natura solidæ sunt, ac densæ carnis, & ideò sufficiens humor non penetrat à ventre ad mammas, quia via per carnes densa est, & adstricta, quæ quidem ratio planè satisfacere potest illis, qui lactis materiam à ventre ad mammas ferri negant, eò quod ductus indè patentes non conspiciantur, per carnis enim porositates succum quemlibet tenuem quòcunq. ferri, dum carnis densitas non obstat, Hipp. indubitatum est.

Vers. 352. Mollitoria à quibus aquas, & arena purgatur. Mar. n. 100.

Medicamenta, quæ ad vteros purgandos, ori ipsius admouentur, duorum sunt generum, alia enim menses ducunt: quæ peculiari facultate humores purgandos trahunt, & os vteri simul aperiunt. Alia verò, impedimenta tollunt, à quibus purgatio impeditur. Quæ D quidem impedimenta, & si plura esse possint; pro maiori tamen parte est oris vteri obstructio: quam ipsiusmet durities inducere solet, ex quo euenit medicamenta secundi generis; prout plurimum mollitoria esse. Cum igitur in præcedentibus descripserit medicamenta, quæ & trahendo, & aperiendo menses ducunt, nunc ad emollientia sermonem conuertit, indicans nobis, si ex vsu aperientium, & purgantium medicamentorum menses non procedant, suspicandum esse, nè aliquod impedimentum adsit, quod os vteri aperiri ad menses prohibeat: eius inquam durities aliqua, quæ emollientibus sit curanda. Medicamentorum igitur huius facultatis multas subsequenter describit formas, in quibus consuetum Hipp. artificium apparet, quandoquidem vt pluribus intentionibus eodem tempore satisfaciat, emollientibus, aperientia, & purgantia permiscet, diuersa tamen, & varia proportione inuicem ea componens: vt modo plus mollire, quam purgare, modo è contrà, plus aperire, E quam mollire pro necessitate possimus. Ità vt nullus casus Medico in hac materia occurrere possit, ad quem medicamentum optimum, & expertum ei non sit præsto. Atque hoc pacto promptuarium medicamentorum confectum est, in quo tot, & tam varia medicamentorum genera continentur, facultate & robore diuersa (quod medicamenti peculiaris inscriptio palam facit) vt suppositis morborum idæis, vniuersalibusque curationibus præcedenti sermone ab eo explicatis, nihil vlterius medico inquirendum pro eorum curatione relinquatur. Circà inscriptionem verò huius medicamenti difficultas non leuis se manifestat, cum non constet, qualis sit hæc arena, quæ ab vteris expurgari debet, imò non videtur

 rationi

rationi consentaneum, arenam in vtero generari, cuius cauitas ampla est, & ex consequenti producendis arenulis inepta, & ideò suspicio quibusdam orta est, nè hæc vox χαμμὸς, hoc in loco corrupta sit, & eò magis, quia lib. de Nat. Mul. sect. 2. vers. 149. vbi eadem medicamenta referuntur pro χαμμὸς, αἷμα; idest sanguis legitur; ex altera parte certum est menses aliquando fluere, qui propter asperitatem arenosi dici possunt, & de his mentionem fecit lib. 2. Morb. mul. sect. 2. vers. 234. vbi inquit, si velut in callum obdurati fuerint vteri, & osculum exasperatur, & menses occultantur, quum autem prodierint, asperi apparent, velut arena, sententia lib. de Nat. mul. sect. 2. vers. 296. repetita. Quapropter hanc rem determinare adhuc non licet, non enim mihi constat, an dicti menses, re vera arenosi fiant, & si producantur, peculiari medicamento an egeant. A

Mar. n. 110. *Vers. 391. Conduxerit & bupestris, si quidem parua sit, sine alis, & pedibus, &c.*

Intelligit Hipp. si bupestris parua fuerit, demptis alis, pedibus, & capite eodem modo pessarium conficiendum esse cum mirrha, thure, & melle, quo ex cantharidibus parandum nuper docuit, si verò bupestris maior fuerit solam apponi intendit. B

Mar. n. 101. *Vers. 407. Cedria acetabulum.*

Mirum cuiquam esse non debet, si hoc in loco cedria vtatur Hipp. ad conceptum, quem hæc eadem pudendo virili illita prohibere potest, quemadmodum Diosc. testatur. Nam quantum differt à virili mulieris temperamentum, tantundem vnius, & eiusdem medicamenti effectus in muliere differre potest ab eo, quod in viro operatur, quoniam verò muliebre temperamentum ad frigidum, & humidum inclinat, virile autem ad calidum potius, & siccū; ideò euenit; vt mulierum sterilitas à frigiditate, & humiditate frequentius ortum habet, virorum autem à contraria potius foueri; opinio non à vulgaribus modo recepta, sed ab ipsomet Hipp. obseruata, qui supposita naturali menstruorum purgatione, orisue vteri rectà dispositione, medicamenta ad conceptum pro mulieribus ex simplicibus, tum calefacientibus, tum siccantibus perpetuò componere solitus fuit, quæ viris non leuiter obesse possent. Eandem temperamenti diuersitatem respiciens lib. de Sterilibus, mulierem conceptus gratia, coeuntem à cibis se abstinere, & ieiunam viro commisceri iubet, virum autem è contra, cibis conuenientibus pastum. Hac eadem ratione cedria, quia vehementer calefacit in sinu muliebris pudendi moram trahens, vteri frigiditatem, quæ conceptionem prohibet, corrigendo, sterilitatem auferre potest, quæ virili pudendo ante congressum illita semen in exitu adeò calefacere, & exiccare potest, vt conceptioni ineptum reddatur omninò. C

Mar. n. 101. *Vers. 426. Postea verò ventri per dies septem clysterem adhibeto.*

Notabilis est, & à Medico recipiendus ad vteri vitia clysteris vsus, quia cum vterus intestino recto contiguus sit, infusi virtus ei facilè communicatur. In eius tamen administratione duo sunt obseruanda, primò vt quam diutissimè fieri potest à patiente retineatur, cuius gratia ea admiscenda iubet Hipp. quæ illius acrimoniam obtundere possunt, ptissanæ succum, & oua tenuia, hoc est, eorum albumen, tenue enim à luteo distinxit lib. 2. Morb. mul. vers. 30. Secundo, vt in intestino recto permaneat, aut non longè vlterius, ità enim vtero proximior existens proprias facultates ei promptius impartitur. In quem finem mulieri oblique injiciendum iubet. Aduertenda est verò infusi quantitas, quam ad vndecim hæminas præscripsit pro septem vicibus inseruiens, modus ab Hipp. vsitatus, vt alibi adnotauimus. D

Sectio IV.

Mar. n. 109. *Vers. 11. Fœcunditatis experimentum. Caput allij integrum derasum, &c.*

Ab incepto tramite deuiasse Hipp. non est dicendum, licet hæc duo experimenta fœcunditatis in transcursu adnotauerit, cum enim, quæ horum gratia proponuntur medicamenta; eandem habeant cum præcedentibus, & subsequentibus facultatem, hoc quoque peculiare habere, vlterius nobis significauit, quia an mulier fœcunda sit, nec ne, indicare possint. Nam simili docendi modo vsus est etiam inferius vers. 28. vbi inter medicamenta ad secundinas vnum interposuit, quod, & fœtum mortuum eijcere potest. Quod autem ad verba ipsius

contex-

A contextus attinet, ea non satis fideliter transtulisse mihi videtur Corn. Μώλυζαν enim, σκορόδου ἀποξέσας προσθεῖναι ὥριον, vertit, caput allij integrum appone, & videto an per os oleat, quæ hoc modo interpretanda videntur, ad verbum. Allij molyzan mundans opponere maturum μώλυζαν, exponit Gal. lib. de vocibus obsoletis Hipp. allium, quod vnicum habet caput, nec in spicas diuisum est. Vocem verò ὥριον appofuit, hoc est tempestiuum, & maturum: ad distinctionem illius, quod ante perfectam maturitatem vnicum habeat, nucleum: allia omnia enim antè quam perfectionem habeant, talia sunt, quæ adueniente maturitate in plures nucleos diuiduntur, exceptis quibusdam, qui vnicum nucleum semper retinet, vult ergò esse maturum, quia antè maturitatem imbecillius esset, & vsui ineptum. Quid verò allio apposito faciendum sit, non dicit Hipp. obseruandum esse, mulieri an allij odor ad nares perueniat in subsequenti experimento adnotabit.

B *Vers. 21. Aut Galbanum & netopon.* Mar. n. 108.

Hoc pessarium, in quo distinctè, & Galbanum, & Netopon ingreditur, sufficiens est ad confutandum opinionem eorũ, qui Netopum Galbanum esse credunt. Quemadmodum superior oratio conuincit eos, qui hoc esse amigdalarum oleum existimarunt, supponit enim netopi odorem adeò grauem, validumq. esse, vt vuluæ appositum ad nares peruenire possit, & tamen constat, oleum amigdalinum penitus inodorum esse. Similiter colligimus de vnguentorum genere non fuisse: quando hoc eodem in potionibus vtitur Hipp. inferius. Quarè satius esse existimo, quid sit Netopum ignorare ingenuè fateri, quam temerarijs imaginationibus legentium animos ab vtilibus deuiare. Metopij (si idem est Netopon, & Metopium) mentionem fecit Athenæus lib. 15. cap. 15. inter vnguenta odorata, & ex oleo nucum (hoc est amigdalarum amararum) confici testatur.

C *Vers. 65. Qũum secunda à frigore mortificata computruerit, &c.* Mar. n. 108.

Quid à frigore mortificatum appellare, hoc medicamento velit Hipp. non exprimitur in græco contextu. Cordæus fetum id intelligit. Cornarius verò secundinam interpraetatur. Vtraque opinio videtur tolerabilis, quisque eam, quæ sibi magis arridet, accipere potest.

Vers. 95. Veratri nigri radices tenues tritas, &c. Mar. n. 110.

Ἐκτόμου, nomine Hipp. significare helleborum nigrum, vt credam, Galeni auctoritas consentiente Erotiano, me cogit potius, quam ratio: tum quia, cum sæpius hellebori nigri mentionem fecerit Hipp. proprio vtens vocabulo, non videtur verisimile inusitato hoc in loco eum nominare, tum maximè, quia si hoc medicamentum ad fœtum expellendum valere, ait Dioscor. non ore assumptum, sed vuluæ appositum præstare testatur. At Hipp. in potu ad eam quantitatem exhibet, quæ corpus vehementer purgare potest, quod præter institutum Hipp. fuisse, ex eo apparet, quia illud cum myrrha exhibet, quæ vrinam, & menses ducere, D non purgare potest. Quarè tutius esse existimo, hoc medicamentum tanquam incertum dimittere, quam in ancipiti cum periculo eo vti, quando similium non deficit copia.

Vers. 130. Grossos hybernos terito, & aquam affundito, &c. Mar. n. 111.

Decocto grossorum ad vteri vlcera abstergenda vsus est superius Hipp. Nunc verò ad vteros confirmandos, ijsdem vtitur; postquam vlcera pura sunt reddita, hoc enim modo cicatrix introducitur, verùm cùm plurimum differant abstergentia ab adstringentibus, & cicatricem producentibus; qua ratione vnum, & idem simplex medicamentum ambo hæc præstare possit, inquisitione dignum est. Huius igitur rei diuersitas in eiusdem medicamenti conficiendi modo consistit. Pro decocto enim abstergente conficiendo, grossos integros assumpsit, aquaque feruenti effusa, statim colari iussit: quo virtus eorum abstergens, quæ in tenui E substantia residet tantummodo aquæ communicetur. Qũum verò corroborandi, & cicatrizandi gratia eodem vtitur, primò grossos contundit, deindè aqua frigida affusa per totã diem macerari permittit: vt absque elixatione eorum adstringens facultas aquæ communicetur, idque obseruandum est maximè in ijs medicamentis, quæ cum mollia sint, propriam virtutem simplici maceratione deponunt, cuiusmodi sunt grossi, & cætera fructuum genera, per elixationem enim austeritas dissipatur, quod gustus ipse manifestat. Hocquè præceptum in fluxibus curandis sicuti vtilissimum est, ità à nemine adnotatum, aut obseruatum inuenio.

Vers. 165. Si ex partu sanguinem vomat, huic hepatis fistula sauciata est.

Hæc eadem sententia superius sect. 2. huius libri registrata est, & de Nat. mul. sect. 3. v. 4.

In

In cuius enarratione tria sunt exponenda; & primo, quomodo ex partu, hepatis fistula (vena scilicet aliqua ex maioribus) vulneretur. Secundo, qua ratione sanguis indè euomatur. Tertio, & postremo, qualis esse debeat illius curatio: & quo ad primum, non est à ratione alienum, ex pueri calcitratu, dum in partu exitum properat, hepar percuti, ex cuius percussione vena aliqua contusione diuellatur, vndè sanguis in ea parte copiosius fluens, aliquam alterationem subeat, cuius gratia natura ad eius expulsionem concitetur. Verum, quæ nam est huius excretionis via? quod erat secundum propositorum. Aliquis primo aspectu existimare posset, hæpate percusso sanguinem in cauitatem abdominis diffundi, & indè ad intestina penetrare, quemadmodum in hydropicis, aquæ contingere obseruatur, ab intestinis verò sursum ad ventriculum peruenire, & vomitu tandem reijci. Hoc tamen nullo modo fieri potest, primo enim non dixit Hipp. hepar findi, & vulnerari, vt indè sanguis in abdominis cauum diffundi possit. Secundò, dato hoc etiam, eum tamen ad intestinorum cauitatem peruenire est impossibile, sanguinis enim crassities id prohibet, & eò magis, quia à proprio receptaculo egressus statim alteratur, & concrescit in grumos. Verùm licet, & hoc concedatur, vbi ad intestina peruenit, non est verisimile, ad ventrē potius ferri, quā expurgari deiectione. Dicendum est ergò facta in vena hepatis diuulsione iuxta modum expositum, sanguinem ad partem diuulsionem perpessam concurrere, qui à natura expulsus per venam cauam ad dextrum ventriculum cordis peruenit, indèque per venam arterialem ad pulmones ascendit, qui tussi excitata tandem educitur. Quamuis enim verbo ἐμεῖν vtatur Hipp. quo excretionem à ventriculo per gulam propriè intelligimus. In sanguinis tamen excretione qualibet illud vsurpare solet, quotiescunq. in magna copia educitur, nam & vulgus in idem significatum vsurpare solet, quādo sanguis non per modum spuri egreditur, sed in copia instar eorum, qui euomunt. In hunc significatum eo vsum fuisse Hipp. constat lib. Coac. Prænot. sect. 2. vers. 360. vbi inquit: Qui sanguinem spumosum euomunt, dolore infra septum transuersum non existente, à pulmone vomunt. In eandem igitur significationem eo vtitur Hipp. in præsenti sententia. Nec longè differt præsens modus (quo ad modum excretionis, & quo ad locum vndè fluit) ab eo, de quo lib. cit. vers. 322. locutus est Hipp. in hunc modum: Qui spumosum sanguinem expuunt, dextro hypocondrio dolentes, ab hepate expuunt. Qui quidem fluxus contigit homini Romæ ligna securi scindenti. Hic enim dum proprio exercitio nimis rigidè incumberet, & in ipso opere dextrum hypocondrium continuò percuteretur, ex assiduis percussionibus, vena aliqua ipsius hepatis diuaricata est, à qua sanguis modo explicato emanauit ad interitum, ab immodica enim copia suffocatus interijt. Pari ratione igitur rationabile est, ex pueri calcitratibus, quos (vt diximus) in exitu edere solent, hepar eodem modo percuti, vt indè sanguinis excretio copiosa contingat, quā verbo euomere significauit. Quarè signa huius mali peculiaria erunt, sanguinis copiosa excretio per os à partu doloroso contingens. Dolor viscerum, & cordis spasmos, siuè distractio, dum extensionem violentam patitur à sanguine per ipsum transeunte. Quod verò ad curationem spectat, difficultatem faciunt, quæ lib. de Nat. mul. proponuntur lotiones & tepefactoria, quæ propter sanguinis excretionem videntur suspecta. Quandoquidem, vt lib. de Humid. vsu vers. 13. docemur, calidæ vsus, vbi sanguis fluit, aut fluxurus timetur, nullo modo conuenit. Quod incommodum, vt fortè vitaret hoc in loco Hipp. neque Balnei, neque fotus vllam mentionem fecit; veruntamen probabilius est dicere hæc perscripsisse Hipp. etiam si sanguinis fluori non omninò conueniant; vt aliquod aliud maius incommodum euitaret, quia enim dolor in hoc affectu circa viscera, & ad cordis regionem vrget, nisi statim sedetur, repentinæ mortis periculum impendet, sanguine confestim ad partes dolentes confluente, à quo calor innatus suffocetur, aut eodem in sinu cordis coacto via spiritibus intercipiatur. Hipp. igitur hoc periculum vt euitaret, dolorem statim sedari voluit, & fotu, & balneo, quamuis hæc sanguinis fluori minus conueniant. Quod verò ad reliquam curationem spectat nihil mihi dicendum occurrit, cum remedia in textu proposita satis nota sint, & ad internas ruptiones aptissima.

A B C D E

Mar. n. 116. *Vers. 171. Semen hyosciami chemæ mensura.*

Seminis hyosciami dosim determinatam apud vllum antiquorum inuenire nondum potui, vt hac mediante quantitas ab Hipp. in hoc loco præscripta determinari posset. Quia etiam si Diosc. oboli pondere eam exhiberi velit, hanc tamen non esse eius veram, & perfectam

A quantitatem ex eo cõſtat; quia illud cum ſemine papaueris exhibet, quod hyoſciami vires au-
gere plurimum poteſt. Solus igitur Hipp. hanc determinaſſe videtur, dum illud ad Chira-
midis quantitatem exhiberi iubet. Veruntamen Chiramidis capacitas adeò varia eſt, vt
quidquam certi de hac re colligi non poſſit. Scio Galenum hanc vocem concham maiorem
interpraetari. Verum quia maioris conchæ quantitatem drachmis quindecim, minorem verò
quinque, diffiniuit Auctor lib. de ponderibus & menſuris, maioris conchæ quantitas penitus
abſurda eſſet, non modo in hoc medicamento, verum etiam in cæteris, quæ hac voce ab Hipp.
commenſurantur. Quarè per chiramidem minorem, concham potius acciperem, quam
drachmas quinque continere diximus, ità vt vocis æthimologia cauitatem conchæ, non ma-
gnitudinem reſpiciat, χηραμίδες enim dicuntur (Heſychio teſte) loci caui, & vacui, & quo-
niam in concharum genere aliæ ſunt latiores, & expanſæ, aliæ cauiores, & in vnum coactæ:
B hinc factum eſt, vt hac voce chyramidis, non magis concham maiorem, quam minorem in-
telligere debeamus, dummodo caua ſit, non expanſa, cauis enim vtebantur antiqui pro
menſuris, quibus medicamentorum quantitas vera determinaretur, eo quod latioribus eſ-
ſent ad menſurandum aptiores: & fortaſsè cauiores non ſunt conſpicuæ magnitudinis, ità vt
per cauiorem concham ſemper intelligamus minorem. Hacque ſola vſum fuiſſe Hipp. non
autem maiori, loca ipſa indicant, in quibus chiramidis fit mentio, exhibet enim Dracunculi
magni radicis chiramidis menſuram lib. 3. de Morbis ſæpius, & lib. de Nat. Mulieb. ſambu-
ci fructum eadem menſura, quam de maiori concha, drachmarum quindecim capace, nemo in-
terpretabitur vnquam. Sed antequam huius menſuræ quantitas determinetur duo ſunt prepo-
nenda, & primo. Præfatum autorem lib. de Ponderibus & menſuris, dum conchæ mino-
ris quantitatem ad pondus quinque drachmarum reduxit, de menſura liquidorum v.g. aquæ,
C aut olei, aut vini intellexiſſe, quæ grauia ſunt, vndè ſi eadem concha arido medicamento,
quale eſt hyoſciami ſemen repleatur & minus mediatè erit huius, quam liquidi medicamenti
pondus. Atque hoc pacto chiramis, drachmas duas cum ſemiſſe ſeminis hyoſciami contine-
bit. Secundo animaduertendum, in quantitate medicamentorum determinanda morem fuiſſe
Hipp. quotieſcunq. pluribus vicibus aliquod medicamentum aſſumendum eſt, totam quan-
titatem illius præſcribere, quæ pro totis illis vicibus ſufficiat, quod etiam paulò antè verſ.
426. præcedentis ſectionis adnotauimus, vndè quando hoc in loco ait Hipp. chiramidis
menſuram ad triduum bibendam eſſe, eius tertiam partem pro ſingula vice aſſumendam eſſe
intelligimus. Quarè cum hæc drachmas duas cum ſemiſſe contineat, ſequitur doſim Hyoſcia-
mi ſecundum hanc computationem ad drachmam ferè aſcendere. Quæ quantitas, etſi con-
chæ maioris capacitate, longè tolerabilior ſit; neque hæc mihi ſatisfacit: quis enim ſeminis
D Hyoſciami ſcrupulos duos, & vltra exhibere audeat? cuius Dioſcorides vix obolum dare
auſus eſt. In hancque ſententiam adducor non ſolum ob quantitatem abſurdam nimis in
Hyoſciamo. Sed in fructu, ſeu ſemine ſambuci etiam, quod ad eandem chiramidis menſu-
ram exhibet lib. de Natura Muliebri verſ. 269. puerperæ, cui vterus in coxam allapſus ſit,
exhibet autem cum granis quinque peoniæ, & caſtorei magnitudinem fabæ. Quod ſi chi-
ramis drachmas duas cum dimidio contineret, ab eius potu aluus immodicè ſubduceretur,
quod Hipp. intentioni penitus aduerſatur. Quarè ſi meam ſententiam in hoc afferre licet,
huius medicamenti ſummam doſim eſſe exiſtimo ad duos obolos, qui tertiam drachmæ par-
tem conſtituunt, ita vt Chiramidis menſura apud Hipp. drachmam vnam aridi medicamenti
contineat; quæ quidem quantitas ex ipſiuſmet Hipp. doctrina confirmari poteſt. Suprà
enim hoc eodem libro verſ. 164. ſect. 2. Peoniæ radicem ad quantitatem ſemichiramidis ex-
E hibet, cuius doſim Dioſcorides, & poſt eum Galenus ad magnitudinem amigdalæ præſcripſe-
runt. At certum eſt, radicis peoniæ magnitudinem amigdalæ ſi quis ponderabit, ſemidrachmæ
pondus non excedere inueniet. Quarè ſi amigdalæ quantitas ſemichiramidem implet, ſe-
quitur, chiramidis menſuram drachmam vnam non excedere. Indèq. colligimus, doſim ſemi-
nis Hyoſciami ſummam duos obolos vix attingere. Hoc autem in loco maiorem quantitatem
reſpexiſſe Hipp. non minimam, aut mediocrem ex eo conſtat, quia poſt medicamenti potum
nos admonet, ſi mentis alienatio ſequatur, ſtatim ei occurrendum eſſe lactis aſinini potu, aut
caprillo, aut alio medicamento eorum, quæ à Dioſcor. proponuntur lib. 6. de medica ma-
teria, ad eos, qui huiuſmodi medicamenta hauſerunt.

Verſ.

Mar.n.116. *Vers. 172. Deinde pharmacum, à quo pituita purgetur.*

Medicamentum hoc exhibet Hipp. in gratiam claudicationis; non vt noxas à Hyosciamo A
inductas tollat. Nam præter quam quod hæ facillimè tolluntur; vt Dioscorides adnotauit; frustràque magnum hoc remedium adhiberetur. Si hæc insania est, quam medicamentum induxit, cui lactis potu occurrimus, quid; est, cur ad humorum purgationem deueniamus, quæ totum oppositum facit ab eo, quod imperat Dioscorides, qui exhibitis huius veneni antidotis, ægrotantes iubet quiescere, quemadmodum eos, qui vinum biberunt. Purgationem igitur propter claudicationem instituit, quæ ab vtero dependet: in cuius morborum curatione phlegmagogo medicamento vti consueuit Hipp. Quoniam verò prius fluxionem, & dolorem sedat Hyosciamo, antèquam ad purgationem deueniat, colligimus sententiam illam, quam Galenus protulit: & tam religiosè seruare profitentur posteriores, antè omnia corpus purgandum, aut alio quouis modo euacuandum, antèquam anodyna administrentur, non esse ex Præceptoris mente; cuius contrarium ipsum imperare, & operari videmus, vt 4. acutorum vers. 396. demonstrabitur. Nosque eius vestigia insequentes in curatione B
eorum morborum, in quibus, aut dolores vigent, aut humorum importunus motus, aut eorum acris qualitas viget, symptomatibus statim occurrimus prius, quam ad purgationem deueniamus, idque si vrgeat dolor per aliquod medicamentum, quod opium recipiat v. g. Theriacam, aut pillulas de cynoglosso, aut requiem Nicolai, aut philonium, pro vt res exigit, & Deum testor, hunc curationis modum mihi successisse fœliciter, nec quidquam incommodi semel quidem ægrotanti contigisse noui.

Mar.n.119. *Vers. 230. Aut scylla radicem.*

Mar.n.107. Huius Medicamenti vsum docuit nos Auctor lib. de Natura Mul. sec. 3. vers. 285. ità distinctè, vt simplex lectio contextus omnibus satisfacere possit.

Mar.n.119. *Vers. 353. Purgatorium molle aquam ducit & pelliculas.* C

Hoc idem medicamentum descriptum legimus lib. de Nat. Mul. sect. 3. vers. 289. Cuius facultates describens auctor ait. Aliud purgatorium molle, quod aquam, & pituitam ducit, & pallidos, ac subcruentos menses detrahit, nisi diuturni fuerint, & os emollit, ex quibus docemur, quid per pelliculas hoc in loco intelligere debeamus, sunt enim pelliculæ, crassioris pituitæ partes, quæ, concrescente sanguine, in pellicularum speciem coguntur, & ideò loco citatò dixit, pituitam ducit, hoc autem, pelliculas. Nam easdem, pituitosos menses indicare, nos docuit superius vers. 245. præcedentis sectionis: vbi inquit. Si mulier malè habuerit, & pituitosi menses prodierint, cognosci autem possunt, si pituitosi prodeant, pelliculosi enim apparent, & velut aranearum casses distenduntur, & subalbidi sunt, ex quibus constat, quam longè à scopo aberrauerit Cordæus, dum per pelliculas hoc in loco secundinas D
accepit.

Mar.n.122. *Vers. 380. Cantharidas quinque.*

Hanc potionem sæpius repetit Hipp. eius vires eximias (vt credere est) non semel expertus, quamuis recentiores cantharidarum vsum adeò formident, vt non solum ijs vti recusent, sed summum Præceptorem eas propinantem, tanquam homicidam vlterius redarguere non erubescant. Quorum impudentiam dissimulare non poterimus in expositione lib. Acutorum. Verum, quia in eius descriptione quædam reperitur varietas, rationi magis consentaneam eligere, operæ pretium est. Eam igitur, quæ libro de Natura Mulieb. sect. 2. à principio præ oculis habentes, præsentem locum hoc pacto legendum esse existimo. Cantharidas quinque demptis alis, & capite: deinde tribulum marinum radicibus, & folijs contritis,

Mar.n.29 (margin note beside "neam eligere")

quod exterius tenerum est in massam redactum, cum semine apij equali mensura contunde, & E
oua sepiæ quindecim in vino dulci diluto, & in aquam desideat, & melicratum aquosum bibat, & vinum dulce; & contriti medicamenti quantum est Aegineum stater in vino dulci bibat. Postquam autem dolor obortus fuerit, albi ciceris, & passularum ex aqua decoctum, & refrigeratum bibendum dato. His enim hoc modo dispositis, communis præsentis loci scriptura tolerabilis redditur. Quamuis lectio libri de Nat. Mul. longè clarior sit. Quam secutus Cornarius à vera lectione præsentis loci recessit plurimum. Nam verba illa κόψας σὺν ῥίζῃσι, καὶ φύλλοισι, quæ Cordæus, abscissis radicibus, & folijs interpretatur cum radicibus, & folijs, & l. citato reposuit. Quemadmodum etiam vocem ἄνθεμον, & illa verba

Βατραχ

A Βατραχίου τῶν φύλλων &c. necnon illa ὅσον κογχλίω, quæ in præsenti compositione desiderantur eiusdem loci auctoritate adiecit. Quatenus verò antè potionem medicamenti in aquam desidere, & melicratum bibere mulierem iubet. Non sine ratione factum est, quia si hæc, vt in præcitato loco testatur Hipp. dolorem ex medicamento inductum sedare possunt; eadem præcedentia illum fortasse prohibere poterunt, quod si fortè non succedat; ciceris, & passularum decocto frigido ei occurrendum erit; ex quibus docemur, quando necessitas vrget, in leuioribus persistendum non esse: sed ea tentanda, quæ morbi vehementiam retundere possint: etiamsi aliquid incommodi contingere ægrotanti timeamus, dummodo illi occurrere, nos posse speremus.

Vers. 323. Si vlcera fuerint. Mar. n. 126.

Quo sermonis continuationem tueamur, non est necesse (vt Cordæus existimauit) asserere
B hoc in loco curationem institui eorum vlcerum, quæ ab appositione stercoris anserini, aut vulpini excitata fuerint. Quia etiamsi concederetur stercora, hæc erodenti qualitate esse prædita; omnis tamen vlcerandi vis, rosacei admixtione corrigitur, quandoquidem nullum est medicamentum adeò vrens, neque etiam ipsum causticum, quod olei admixtione non retundatur adeò, vt omnem exulcerandi facultatem deponat, idque experientia in dies manifestat, imò ex sola vnctione olei cuti applicita vlceratio à superapposito caustico prohibetur vt Paulus Aegineta adnotauit. Præterea non est rationabile Hipp. voluisse, medicamento acerrimo illito pudendum exulcerari, antequam cum viro commisceatur, quod in congressu fricatione sollicitandum erat. Dicendum est ergò (vt continuatio sermonis habeatur) Hipp. primum vniuersali methodo quarundam vteri affectionum curationem tradidisse, indè verò particularia magis singularum remedia seorsim descripsisse, vt promptius idonea ab omnibus
C inueniri possent, quando eorum occurrit necessitas in praxi. Quem quidem docendi modum non in hoc lib. tantum, sed etiam in sequenti: & in lib. de Nat. Mul. obseruatum legimus. Cum igitur in precedentibus inter vteri affectiones pudendorum vlcerum curatiuam methodum tradiderit: nunc conueniens erat, medicamenta apponere, quę illorũ curationi inseruiũt.

Vers. 337. Carnem bubulam longitudine duorum palmorum paruorum, &c. Mar. n. 127.

Admirabilis vbique se manifestat Hipp. maximè autem in curatione vlcerum, quæ muliebri pudendo innascuntur, inuentione pessarij ex carne bubula, quæ non exiccanti modo facultate vlcerum curationi confert, & eorum potissimum, quæ exiccatione absque mordicatione egent. Verùm etiam, quia mediante carnis crassitudine collum vteri distentum continuò conseruatur, quod iuxtà naturalem dispositionem in varias plicas contractum est, ex quo duo c[illegible]moda eueniunt, alterum, quia medicamentum vlceribus singulis continuò equaliter
D adhæret, alterum verò, quia sanies in plicis illis non retinetur, quæ vlcus sordidum reddere, & curationi ineptum posset.

Vers. 380. Ranunculum, & Elaterij parum in aceto macerato. Mar. n. 128.

Hoc medicamentum ore assumptum plurimis suspectum haberi poterit, propter Ranunculum, cui facultatẽ vlcerandi non leuem tribuit Diosc. Verùm non est, vt quis existimet, Hipp. suspectũ medicamentũ tradidisse posteritati, quamuis enim Ranũculus admotũ exterius exulceret, id tamen interius assumptum efficere, non est necesse. Nam & allium appositum exulcerat, vt experientia demonstrar, & idem Dioscor. testatur, quod tamen estur cõmuniter. Quarè Hipp. medicamentum penitus innoxium existimo, si modò iuxtà rationem ab eo præscriptam paretur, aceto maceratum. Acetum enim medicamentis plurimum acrimoniæ tollit, vndè sinapi aceto pręmacerato vtimur pro intincto, quod sine aceto tollerari nõ potest, sed & cibaria
E acria, vt cæpæ, allia, raphanus, & alia id genus aceto infusa acrimoniæ plurimũ deponere percipiuntur. Verùm ad quid exempla queriro? Non nè ranunculo ipso pro acetarijs hyeme frigidarum regionum incolæ herbarum defectu vtuntur communiter? Acetum igitur præ alijs huius medicamenti vsum tutum reddere existimo. Quod notare vellem eos, qui vesicatoria appellata ex cantharidibus, & fermento aceto parant. Vndè non est mirum, si sæpè intentum finem non habeant, aceto nempe cantharidarum acrimoniam remittente, quod vt euitarem loco aceti lixiuio acerrimo vsus sum: Quòusq. perexcellens. D. Franciscus Reguardatus Medicus Romanus non vulgaris hæc cum simplici cerato ex cera & terebentina puluere cantharidarum apposito parare me docuit.

De Morbis Mulierum lib. II.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Hunc librum nullus adhuc (quod sciam) attigit. Quamuis & dignitate, & obscuritate præcedenti nullo modo sit inferior. Quapropter, vt vniuersali Medicorum commodo consulatur, pluribus, & longioribus expositionibus haberet opus, quod onus alicui alij relinquentes, quæ obscuriora nobis apparebunt, tantummodo de more attingemus. In hoc igitur lib. Hipp. vterini fluoris materiam potissimum tractat. Et primo loco de fluxu agit, per quem sanguis immodicè excernitur. Fluxumq. rubrum vocat, ad differentiam albi, & fului, de quibus agit posterius. Rubri fluoris igitur triplicem differentiam constituit. Nam aliquando vitio ipsius vteri contingit, aliquando vniuerso corpore, aut aliqua eius particula sanguinem ad vterum trāsmittente; Qui fluxus sicuti plurimum interse differunt curatione, ita de illis distinctis capitibus tractandum erat. Primo igitur loco de eo fluxu agit, per quem nullo existente in vtero affectu sanguis ad ipsum immodicè fluit, quod quidem palam faciunt causæ in textu appositæ. Hunc enim fluxum fieri ait à febre, sanguinem in venoso genere corrumpente, quia etiam si ex partu, aut ex abortu hunc fluxum ortum aliquando habere Hipp. testatur, non ob id sequitur, vtero laborante necessario euenire. Nam sæpe propter labores partus, aut abortus violentiam, nulla ex re præsente læso vtero, sanguis conturbatur in corpore, vnde ad vterum impetu fluens, cum à natura moderari non possit, copiosius fluit, quam par sit, & longiori tempore perseuerat. Hoc etiam attestantur accidentia hunc fluxum concomitantia, quæ non ipsius vteri malè affecti symptomata existunt, sed aliarum corporis partium, quæ ab immodico lædūtur fluxu, quatenus scilicet proprio nutrimento orbatæ, alienis succis replentur, à quibus varijs læduntur modis. Idem pariter confirmatur ex curandi ratione, quam adhibet Hipp. Nam reuulsionibus vtitur per ligaturas, & per cucurbitulas mammis affixas. Diætamq. præscribit incrassantem, vt sanguis crassior effectus non adeò impetuosè confluat ad vterum, quorum nullius in altero fluxus genere fit mentio. Imò curationem penitus contrariam describit, quando vterus ipse est affectus. Quo quidem casu, quia sanguis fluens aliquando crassior est, aliquando tenuior: ex cuius diuersitate diuersa etiam instituenda curatio erat, ideò de ambobus distinctè tractans, duo capita construxit. In primoque agit de eo fluxu, qui à crassiori sanguine dependet, quæ est secunda in ordine rubri fluoris differentia, indè verò tertio loco de eo tractat, qui à sanguine tenuiori ortum habet, cuius signa distinctiua à præcedenti sunt, sanguinis color rubicundus & splendens, doloris modus à præcedenti differens, & cætera, quæ in ipso contextu sunt apposita, vt taceam curationem penitus differentem, quæ cunctis patet. Tali igitur methodo, & diuisione, muliebres fluxus rubros ab eo vocatos, tribus distinctis capitibus pertractauit Hipp. quod breuiter tetigisse volui propter eos, qui facilè Auctorem notare solent, ex his enim manifestatur Hipp. non modo eadem non repetere, sed rem adeò perfectè, & distinctè tradidisse, vt posteriorum negligentia in hac materia pertractanda manifestetur. Præterquam quod hæc ad ea, quæ non ita apertè sunt tradita ab Auctore, percipienda plurimum conducere poterunt, etiam si quæ occurrent difficilia, solito more explicare non grauabimur.

Vers. 9. Et febris bilis meracæ, & pruriginosæ.

Mar.n.1. Sanguine immodicè vndequaque excreto, febres plerunque superuenire, indicat euentus; cui etiam suffragatur ratio, tum quia vena aperta, sanguis primum rubentissimus exit, deindè qui pituitosior est, ac biliosior, vt libro de Natura Hum. ex Hipp. adnotauimus, ex quo euenit, vt sanguis exhaustus, subbiliosus reddatur, eodem test. lib. 2. Morb. Mul. vers. 253. à quo facillimè excitatur feb. tum quia venæ sanguine inanitæ varijs, tum humoribus, tum ichoribus per carnes disseminatis replentur, ex quibus plurima ægrotanti incommoda euenire necesse est, eaque interse diuersa, pro humoris prædominantis natura, & conditione. Horum enim humorum, cum alij calidi sint, alij frigidi, si hi in corpore abundauerint, sanguine educto morbi frigidi succedunt, si calidi abundauerint (quod sæpius contingit propter bilem,

A bilem, quæ sanguine excreto effrena redditur) calidi quoque exoriuntur morbi, & potissimum febres, & quia calidorum humorum duplex est species, bilis inquam, & pituita salsa, pro horum dominio, febrium quoque diuersæ species producuntur. In quibus enim corporibus bilis abundat, ex sanguinis fluxu oritur, quam αχρητ ἐχολοι, vocat Hipp. quæ scilicet à sincerissima bile (vt ipse loquitur lib. de Nat. Hum.) & ceteris humoribus quam minimum permixta, ortum ducit. Si verò humor in corpore abundans pituita salsa fuerit, hæc sanguine educto sincerior, & acrior facta accenditur, & febres excitat pruriginosas, hoc est ægrotantibus pruritum infetentes, salsedinis enim proprium est pruritum excitare, vt omnibus est notum. Si verò neutrum horum prædictorum humorum calidorum in corpore abundauerit, à sanguinis fluore etiam immodico nulla febris excitatur: eo quod nec pituita simplex, nec melancolicus humor, cum frigida sint natura, febrem absque bilis concursu excitare sunt apta: Quem-
B admodum in expositione loci citati de Nat. Hum. vers. 272. cum Hipp. demonstrauimus. Verùm quidem est, quotiescunq. sanguis in corpore existens tenuis est, & rubræ bili affinis sanguine immodice excreto, qui remanet adeò attenuari, vt tandem transmutetur in bilem: & ideò temporis progressu febres quidem accenduntur, lenes tamen, propter serositatem ipsi admixtam, quia venæ ex sanguinis fluxu inanitæ replentur statim, indèque morbus in cachexiam, & tandem in hydropem desinit, vt experientia quotidiana demonstrat. Hæc autem antè oculos sibi ipsis proponere vellem medicos in sanguine mittendo adeò faciles, quod alibi etiam adnotatum est, quia si sanguine immodicè excreto, vndè corpus omninò refrigerandum fore videretur, febres nihilominus excitantur, & plerumque vrentes propter bilem, quæ commouetur, incalescitq. vehementius: quanto magis ex missione sanguinis, timenda est caloris augumentatio in febribus, in quibus bilis cæteris humoribus præualet, &
C iam actualiter accensa totum corpus calefacit? Et indè fit manifestum, axioma illud à medicis istis philæmaticis vbiquè decantatum, per venæ sectionem totum corpus refrigerari, non esse simpliciter verum, sed tunc solum, quando calor à sanguine prouenit, nequaquam verò quando à cacochimia, imò apparet manifestè, corpus à bilis copia excalefactum, misso sanguine calidius reddi: quatenus bilis sanguinis fræno priuata, ferocior, & calidiot redditur. Quæ omnia attendens summus præceptor, sanguinis missionem in febribus putridis (quia à bile omnes originem habere cognouit) adeò timuit, vt non modo pro earum curatione de venæ sectione nunquam mentionem fecisse inuenias (nisi præsente inflammatione) sed sæpè propter febrem à venæ sectione abstinendum censuit, alioqui necessaria: vt sect. 3. Coacar. Prænot. adnotauimus vers. 79.

Vers. 10. Et eadem die sapè rigent, & rursus exudant. Mar. n. 1.

D Hæc duo symptomata, rigor, & sudor in his febribus frequentius eueniunt propter serositates, quibus venæ scatent, idque euenit, quia venæ inanitæ, à propinquis partibus humiditates trahunt, vndè sanguis statim serosior fit. Non enim explicari potest, quam citò sanguis serosus fiat, postquam eius pars extracta est. Idque semel expertus, admiratus sum vehementer, & vnà mecum nonnulli medici Vrbis insignes, qui curationi interfuerunt eiusdem Reuerendi Patris Ordinis S. Francisci. Hic enim cum sanguinis maximam quantitatem per sedem excreuisset, secta in gratiam reuulsionis cubiti vena, simplex serositas absque cruore emanauit, & nihilominus patiens sanus erat antè, & optimo temperamento præditus. Quæ quidem obseruatio mihi indicauit causam, cur in ipsamet sanguinis extractione per phlebotomiam sanguis ferè semper (dummodo non adsit aliqua interna inflammatio) ex nigro rubicundior euadat, & ex crasso tenuior, id enim euenit, quia serosior redditur ob causam superius assignatam. Sanguis verò quò serosior est, eò rubicundior, & tenuior appatet.
E *Vers. 11. Et aliquando à supernis locis conuulsiones fiunt.* Mar. n. 1.

A qua parte conuulsio originem habeat, indicabit dolor conuulsionem præcedens. Nam quibus dolores acuti fiunt in tendonibus, his conuulsiones, si superueniant, à superioribus partibus oriri dicentur, quibus verò ad lumbos, aut ad suras, coxasuè, his ab inferioribus conuulsio nascetur. Ratio autem conuulsionis a parte aliqua incipientis eadem ferè est, quæ epilepsiæ ab aliqua corporis parte nascentis, de qua mentionem fecit Hipp. lib. 2. Prædict. vers. 217. à parte enim affecta (vt Pelops Galeni præceptor dicebat) aura quædam, siuè vapor malignus, aut acris excitatur, qui neruorum exortum irritando, cõuulsionis motum facit. Mar. n. 16.

A 2 Vers.

Mar.n.1. *Vers. 14. Et ad suras semper cum femore distenduntur.*

Καὶ ἐς τὰς γαστροκνημίας ἀεὶ τῷ μηρῷ ξυντείνεται, Legitur in græco contextu, hoc est, & ad suras vsquè, femore semper contrahuntur, musculis nempe ex immodico fluxu in seipsos propter inanitionem contractis, ijs inquam, quibus crus flectendi onus datum est. Ad musculorum enim affectiones referenda est, non modo membrorum contractio, verum etiam symptomata omnia, quæ ad motum ipsum immediatè spectant. Quandoquidem, nec nerui, nec tendones proxima sunt motricis facultatis instrumenta, nec adeò hæc abbreuiari possunt, vt ad tantam distantiam membrorum contractio fiat. In eandem causam referri possunt tetanicæ affectiones, de quibus subsequenter tractatur. Veruntamen, quia hic est morbus acutus, dicerem libentius, has euenire, quia sãguine immodicè excreto, cæteri humores calidi, quorũ frænum sanguis erat, acriores effecti neruosas partes, & potissimum neruorũ exortum inuadentes, irritant, ac mordent. Vndè spiritus animales illùc impetu confluentes, vt noxiũ expellant, proprium munus exercent, quod quidem est, musculos contrahendo membris motum præstare, qui quidem musculi, quia omnes simul contrahuntur, ideò tetanicæ affectiones oriuntur, in hoc enim essentiam conuulsionis consistere à nobis demonstratum est alibi, dum conuulsionis naturam, & generationem præter Galeni mentem iuxtà Hipp. placita explicare conabamur. Adnotatione dignum est Hipp. hoc in loco tetani nomen vsurpare loco generis, quatenus comprehendit sub se, & epistotonos, & opistotonos, vtriusque enim ideam descripsit in textu. Epistotonos quidem, dum clauiculas iuxtà iugulum ad maxillas trahi dicit. Opistotonos verò, dum retrò contrahi ait, à tendonibus iuxtà spinam ad lumbos. Quarè si quæ hoc in loco de tetanicis affectionibus referuntur, & quæ ad finem libri de Inter. Affect. de eadem materia scripta sunt, conferas cum illis, quæ Galenus libro de frigore, tremore, &c. scripsit, an cum præceptore consenserit in harum affectionum distinctione, patebit. A B C

Mar.n.2. *Vers. 29. Manè quidem dandum est pharmacum ad fluxiones ex his, quæ ego descripsi, &c.*

Pharmacum ad fluxiones intelligit, quod menses sistere possit, quorum descriptiones plurimas ad finem adnotabit. Quià verò inquit manè dandum esse, non possumus intelligere velle Hipp. ter in die exhiberi, si multus discesserit. An sufficiet ter, aut quater singulo manè medicamentum adstringens dare? eo quod fortioribus, & potentioribus vtebantur antiqui, quam nos faciamus, res est consideratione digna.

Mar.n.2. *Vers. 32. Et manus ipsis deligato, ita vt lana sordida ipsa circundes, &c.*

In his verbis, quæ ex Græco contextu diuerso modo ab interpretibus sunt translata, iuxtà Cornarii versionem, summum præceptoris artificium apparet. Iubet enim ligaturis reuulsionis gratia inductis, lanam succidam substerni, vt vinculum arctè quidem adstringat, verùm dolor ex constrictione caueatur. Ligaturis enim duplici intentione vtimur: primò, vt medicamenti dolore, quem inducunt, vel facultas sopita excitetur, vel reuulsio ab affecta parte ad alligatam partem fiat: quo casu ligaturas dolorosas esse expedit. Aliquando verò ijsdem vtimur ad sanguinis fluxum compescendum, & tunc procurandum est, vt vinculum adstrictum sit, ità enim sanguinis fluxus sistitur: veruntamen dolor quantum fieri potest cauendus est, à quo ægrotantes à sanguinis fluxu debilitati nimis lædi possent, in hunc igitur finem lanam mollem vinculis substernit Hipp. Artificium adeò vtile, & à nemine (quod sciam) huiusque, aut vsurpatum, aut adnotatum. D

Mar.n.2. *Vers. 36. Sanguinem verò ne detrahito.*

Vt sanguinem ad vterum immodicè fluentem reuellat, cucurbitulas ad vtramque mammam apponi iubet, ità vt modo in dextra parte, modo in sinistra vicissim apponantur, desistendum tamen ab huiusmodi applicatione iubet, quando difficultas spirandi superuenit. Hæc enim materiam sursum attrahi in tanta copia significat: vt indè aliquod incommodum partibus timeatur. Admonet verò, sanguinem non esse detrahendum, quod communiter fieri ab applicatione cucurbitularum solet, scarificata cute, quæ cucurbitulæ circulo comprehenditur. Id autem prohibet Hipp. impium ratus, corpus ab immodico fluxu exhaustũ, noua sanguinis euacuatione vlterius affligere. An ergò errant medici, qui Galenum secuti in quolibet sanguinis fluxu sanguinem, vena in opposita, aut longissima parte secta, reuulsionis gratia mittunt? Definire nolo. Dicam tamen, sanguine immodicè, symptomatis loco fluente, E

A ſanguinem vlterius mittere præter Hipp. inſtitutum eſſe, & ſi per huiuſmodi euacuationem ægrotantes non inſigniter lædi conſpiciantur, quia ſanguinem in pauca quantitate extrahimus, parum tamen, aut nihil vtilitatis indè eos perſentire exiſtimo. Quid enim ad reuellendũ ſanguinem ad aliquam partem irruentem facere credimus ſanguinis miſſionem ad duas, aut tres vncias? quæ euacnatio nedum motum in ſanguine facit? & ſi huius præſidij vires ex euentu perpendere voluerimus, quis ab hac ſola euacuatione fluxionem aliquando curatam vidit? nullus certè, niſi fortuito caſu contingerit. Quia igitur largam ſanguinis miſſionem, quæ reuulſionem fortaſsè facere poſſet, virtus à fluxu debilitata non tollerat, & exigua nihil commodi afferre poteſt, ideò ſatius eſſe exiſtimauit Hipp. à ſanguinis detractione penitus deſiſtere, & ad alia remedia confugere. Et ſi lib. de ſterilibus verſ. 432. venam ſecari iubet Mar.n.24.
mulieri, quæ non concipit quando os vteri hiat, & ex conſequenti menſtrua copioſiora
B fluunt, eſt tamen caſus ab hoc longe diuerſus: quia menſes non adeò copioſi fluunt, vt fluxus dici poſſit, nec ab eo patiens ità debilitatur, quin moderatam ſanguinis euacuationem admittere poſſit, quam non in gratiam fluxus menſtrualis adminiſtrari iubet, ſed pro ſterilitatis curatione. Nec pariter reuulſiua hæc euacuatio ex eo probatur, quia Hipp. & lib. de Humor. & primo de Morbis verſ. 223. cruenta ſpuentibus venã ſecat, quia eius intentio non Mar.n.10.
eſt reuulſionem facere ſanguinis fluentis, ſed auferendi plenitudinem, quæ venæ ruptæ vnionem prohibere poteſt, & auertendi imminentem vlceris inflammationem; cuius rei illud eſt euidens argumentum, quia non minus venam ſecat in ſputo ſanguinis; dum vena aliqua auulſionem perpeſſa modicum, & ſubnigrum ſanguinem fundit; quam vbi rupta ſanguis confeſtim, & in magna copia exit, vniuerſalem enim curationem inſtituens inquit: Conducit autem talibus, ſi à principio curandos ſuſcipias, vt & venæ de manibus ſanguinem emittant. Sed
C etiam apertiùs propriam intentionem manifeſtat, dum immediatè ſubiungit: Et diæta à qua ſicciſſimus, & exãguiſſimus fiat, quę palam faciunt, non reuulſionis gratia, vt fluentis ſanguinis curſũ tollat, venam ſecare. Hæc dixiſſe volui, non vt medicos ab hac vulgata praxis remoueam. Sed vt demonſtrarem Hipp. curandi rationem eſſe rationabilem, indicaremque temerarium eſſe, quò Hipp. ad communem praxim traducatur, dempta negatione, quæ in omnibus græcis exemplaribus reperitur, affirmatiuam facere enũtiationem. Hanc enim opinionem penitus euertit particula δε, quæ apponitur in textu, dum inquit Hipp. Verum ſubdititijs vtere, quæ ego deſcribam. Hæc enim particula aduerſatiua enuntiationem præcedenti contrariam infert, vndè ſi præcedentia affirmatiuè legere volnmus, hoc pacto, ſanguinem verò detrahito, particula δε impropriè ſubſequitur, qnandoquidem copula potiùs apponenda erat, hunc in modum. Sanguinem verò detrahito, & ſubdititijs vtere, qnæ egò
D deſcribam.

Verſ. 37. Et ſiquidem ex fluxionibus mulier euaſerit, &c. Mar.n.3.

Sanguine pluſquam par ſit excreto, plerunque chachexia ſuccedit, ijſque potiſſimum, quæ pituitoſæ ſunt temperamento. Talibus ergò, qua methodo occurrendum ſit, docet nunc Hipp. adeò aperta oratione, vt ſimplex lectio vnicuique ſatisfacere poſſit. Illud tamen difficultatem facit, quia diætam probat, & reliquam curationem conuenientem ijs, quæ non concipiunt. Non enim conſtat ſatis, de qua re intelligendus veniat Hipp. Certum tamen eſt, eam curationem inſinuare, quæ lectori nota eſſe poſſit ex ijs, quæ auctor tradiderit alias: quod ſi verum eſt, nullam aliam intelligere potuit, quam eam, de qua præcedenti libro actum eſt, vbi de tollenda ſterilitate ſermo habitus eſt, de illis tractans, quæ ob menſes pituitoſos, & pelliculoſos non concipiunt. His quippè diætam, & reliquam curationem præſcripſit,
E quæ huic caſui ſatis accommodatur. Hæc igitur ex libro citato verſ. 306. ſunt recipienda. Mar.n.25.

Verſ. 57. Si fluxus in vteris obortus fuerit, &c. Mar.n.5.

Hæc eſt ſecunda rubri fluoris differentia, quæ iuxtà diuiſionem à principio à nobis allatam ab vtero malè affecto dependet: quod manifeſtant verba illa, in vteris obortns. Vndè mirum non eſt, ſi dolor eas occupet partes, quæ ad ipſum vterum ſpectant, duruſque ſit imus venter ad contactum, & doloroſus, & quamuis aliqua ex parte, ratione præcedentis cauſæ cum priori conueniat, quia vterque ex abortu contingere ſolet; ſymptomata tamen pro maiori parte ſunt diuerſa, curationem longè diſſimilem adhibet Hippocrates, vt vnicuique pateat.

Mar. n.6. *Vers. 73. Ruber fluxus fluit talis, qualis sanguis victimæ, &c.* A

Differt præsens à superiori, sanguinis excreti conditione tantum, vt etiam adnotatum est, à principio. In eo enim aliquanto crassior erat, quod & grumi compacti, & venarum durities indicabant. In hoc verò tenuis est, vt floridus eius color attestatur, & grumi pellucentes. In loco tamen affecto conueniunt, qui in vtroque est ipse vterus ex partu læsus. In horum autem curatione adnotanda est differentia. In hoc quippè fluxu, quia materia tenuior est, & acrior, non adeò adstringentibus vtitur, quemadmodum in præcedenti, idque nè materia ab eorum vsu exiccata acrior euadat, & retenta, aut lentè fluens aliquod grauius malum inferat; quarè incrassantibus, & refrigerantibus potius vtitur, quam adstrigentibus, iisq. diuretica permiscet, vt his mediantibus sanguinis pars serosior ad vrinas diuertatur, quod verò relinquitur ab incrassantibus crassefactum, & contemperatum facilius retineatur, & quia diuretica medicamenta attenuandi facultate pollent, quæ curatiuæ intentioni aduersatur, ideò incrassantium permixtione ea corrigit. Interim verò peculiaria adhibet remedia, quæ humorum acrimoniam retundant; & lac tandem exhibet, quod & lenire, & incrassare, refrigerare, fluxumque compescere potest. Nam bubulum eligit, quod cæteris crassius existit. Notat autem, modo crudum, modo coctum esse dandum, prout magis opportunum esse videbitur, nam quantum lac coctum fluxioni sedandæ præstat, tantum crudum humorum acrimoniam corrigere potest. B

Mar. n.7. *Vers. 103. Quum mulieri sanguis ab articulis fluxerit, &c.*

Maximus est vteri consensus cum toto corpore, potissimum verò cum articulis, quod eorum dolor attestatur, qui plurimas vteri affectiones concomitari obseruatur, & maximè spinæ, lumborum, & coxendicum. Vndè mirum non est, si pituita in huiusmodi articulis, ex labore, aut ex laboribus in partu colliquata, vnà cum sanguine ad vterum transmittatur, indequè affectio oriatur rubro fluxui adeò similis, vt Medicos etiam peritos decipiat. Hanc autem non esse fluxum monet Hipp. differentiamq. colligit ex loco affecto, & ex materia ipsa, quæ in præsenti affectu est sanguis pituitæ permixtus; & in rubro fluxu sanguis purus, qui à venis cauis: hoc est à venis maioribus à vena caua deriuantibus decessit. In hoc autem à prædictis articulis procedit. In huiusmodi fluxum, si incidat Medicorum aliquis, qui Hipp. doctrinæ sit ignarus, putas nè illum prò fluxu rubro eum curaturum fore? Absque dubio. Quamuis huic longe diuersa, imò contraria debeatur curatio, prò vt vnicuique curationem, quam adhibet Hipp. consideranti, patebit manifestè. Ipse enim in hoc affectu incidentibus, attenuantibus, & aperientibus vtitur, quorum contrariis, incrassantibus, sistentibus, adstringentibusq. in rubri fluxus curatione vsum fuisse in præcedentibus constat. C

Mar. n.8. *Vers. 116. Fluxus fuluus fluit velut ex ouo vitioso, &c.*

Absoluta rubri fluxus doctrina, omnibusquè illius differentiis explicatis, modò ad reliqua fluxionum genera explicanda se conuertit, quæ omnia nomine fului, & albi fluxus describuntur, eorum verò differentias distinguit similitudine eorum, quæ nobis maximè sunt cognita. Primò igitur loco de eo fluxu agit, qui similis est ouo ἐνδήχθεος, idest deformi, fit autem deforme ouum, quandò corrumpitur, ità vt, & luteum, & albumen inuicem confundantur, ex quorum permixtione fuluus quidam color oritur, ex albo, & fuluo permixtus, quiquidem bilem vitellinam indicat, pituitæ, & bilis admixtione genitam, quæque corruptionis cuiusdam sit particeps: cuius gratia partes in transitu inflaminare, & putrefacere apta est. Febremque, dolores, & horrores frequentes inducere. Morbo autem vlterius progresso, putrefactio maior fit. Vndè & rigores, & febres fortes fiunt, humorquè veluti succus ex carnibus assatis defluens per pudendum excernitur, qui saniem ex putredine emanantem, cum humore præfato à calore exassato, & magis putrido admixto attestatur. Ad quem statum cum morbus peruenerit, iam salutis exigua spes adest. Hæc est igitur huiusmodi fluxus idea, in cuius curatione adnotare est summum præceptoris artificium. Primò enim sursum veratro purgat, deindè deorsum, vt totum corpus à cachochimia, in hoc casu vigente, expurgetur. Ad hæc diætam constituit, humectantem, & attemperantem, quæ humores calidos, & acres, mites, & benignos reddat, id enim significauit dictione græca λιπαρὰ, quamuis λεπτὰ, legisse videatur Interpres, & ideò transtulit tenues. Indè verò medicamenta adstringentia exhibet, quæ fluxum D E

ipsum

ipsum comprimant, diætamque in contrarium permutat, quod insinuauit per illa verba. Post pharmacum verò alia diæta curato. Et si ab his morbus non cedat, ad priorem diætam se conuertit; quod alimenta in textu proposita faciunt manifestum, hancque tamdiu seruari iubet, quousque humorum acrimonia remittatur: quod vlcerum sanatio, inflammationis solutio, excretaque ipsa indicabunt. Tunc enim curationem per exiccantia, & adstringentia absoluit, quemadmodum apparet in textu. Hanc curandi rationem considerent recentiores, qui totum oppositum in huiusmodi morborum curatione efficiunt, primum enim diætam exiccantem constituunt, decoctaque eiusdem facultatis in potu exhibent: postquam verò hac curatione humores siccos, acres, & mordaces ad summum acrimoniæ gradum perduxerunt, ad contrariam se conuertunt, totamque intentionem ad refrigerationem, & humectationem conuertunt. Non animaduertentes per medicamenta, quæ à principio exhibent humida actu, & sicca potentia, duplex peccatum ab ipsis committi: nam actuali humiditate humorum copiam augent, quæ potius imminui per euacuationes deberet, à facultate autem exiccanti, & calida eorundem humorum qualitas calida, & acris intenditur magis, viscerumque calida intemperies, si adest, augetur, atque hoc pacto morbo, & eius causæ suppetias ferunt. Quum verò post hæc ad refrigerantia, & humectantia se conuertunt, alia duo errata committunt, nam corpus humoribus acribus repletum, constipant refrigerantibus, humectantibus verò humores per præcedentem exiccationem in se coactos diffundunt, vnde malum in dies in ægri perniciem adaugent. Ab Hipp. instituto igitur recedendum non est, si artem medicam in hominum salutem, non in perniciem inuentam esse credimus.

Vers. 126. Siquidem inflammati fuerint, & conclusi fomenta adhibere, &c.

Ex his verbis occasio nobis sese offert inuestigandi, qua ratione hic fluxus vtero concluso sequatur, quod vitium suppressionis menstruorum causam statuit Hipp. lib. superiori? Huic ergò quæsito respondentes, Dicimus humores, qui præsentem fluxum constituunt, etiamsi à sanguinis natura plurimum recedat, ad vterum tamen per venas, vnà cum sanguine deriuari posse, qui si viam menstruorum patentem inueniant, vnà cum sanguine procedentes menses constituunt alienis humoribus coinquinatos, vndè aut biliosi, aut pituitosi, aut atrabiliarij menses vocantur, vt libro superiori adnotarum est. Si verò mensibus via non pateat, eoquod vteri conclusi sint, hi succi vteri venas permeantes per eiusdem vteri porositates in eius cauitatem, veluti exudando perueniunt, indèque per os eiusdem excernuntur. Nam licet os vteri conclusum supponitur, non tamen adeò antè occluditur, quin humor iste egredi possit. Huius veritatis illud est euidens argumentum, quia quam plurimis mulieribus, quibus menstrua suppressa sunt, huiusmodi purgamenta vteri erumpere quotidiè obseruatur, signum euidens, per eosdem ductus & sanguinem menstruum, & hos humores in vterum minimè diffundi. Præterea plures vtero gerentes à fluxibus albis infestantur, in quibus sanguinis nedum stilla conspicitur, quod non eueniret, si per eadem venarum orificia, quæ cotyledona dicuntur, huiusmodi purgamenta emanarent. Nec dici potest, hanc diuersitatem propter sanguinis crassitudinem euenire, quia sæpè huiusmodi excreta, sanguine menstruo sunt crassiora. Concludamus ergò harum fluxionum materiam per venas vteri vnà cum sanguine menstruo transfluentes, cum earum ostia, ad vteri fundum sita non pateant, per eiusdem vteri porositates in vteri cauitatem effundi, indèque per pudendum excerni foras. Verum dicet aliquis, si osculi vteri conclusio non prohibet, quin præfati humores, postquam in vteri cauitatem peruenerint, exeant foras, qua ratione eadem oris vteri occlusio prohibet, sanguinem in vteri cauitatem diffusum excerni in ea suppressione menstruorum, quam menses in vtero conclusos appellauit? Huic respondeo sanguinem eo casu retineri in vtero, non eo quod eius os adeò strictè clausum sit, quin quidpiã egredi possit, sed quia cum exitus non sit liber propter illud impedimentum, pars eius in vtero moram trahens crassescit, vndè sibi viam intercludit, quod purgamentis præfatis non contingit; non enim propter moram incrassantur, quemadmodum sanguis. Hæc sunt quæ circa præsentem sententiam mihi adnotanda visa sunt, quando verba ipsius contextus satis aperta sunt. Pro dictorum intelligentia repetenda sunt, quæ superiori lib. vers. 41. adnotauimus.

Vers. 138. Vino verò albo mellei coloris.

Vinum μελίχρον sæpe memorat Hipp. quale verò intelligendum sit, non omninò constat. Comar. vocis proprietatem respiciens, vinum mellei coloris interpretatur. Verùm, quia colorem hoc in loco addidit album, ideò vinum hoc pro dulci accipiunt nonnulli, quasi velit Hipp. vinum accipi album dulce, & huic expositioni suffragatur Auctoris intentio, quæ est humectandi, quod in vinorum genere dulce præstare notum est, id confirmante Hipp. l. 2. de Diæta vers. 246. Hanc tamen interpretationem manifestè excludit locus ex lib. de Affect. sect. 2. vers. 194. vbi hæc leguntur. Vina dulcia, item austera, & mellei coloris vetusta ventrem subducunt, vbi manifestè μελίχρον à dulci distinguitur. Dicamus ergò per vinum mellei coloris Hipp. intelligere illud, quod mellis colorem refert, quiquidem ad fuluum, quam proximè accedit; & ideò inferius hoc eodem textu, dum victus rationem in contrarium permutandam iubet, quod hoc in loco μελίχρον dicit, ibi fuluum appellat, dum inquit, pro fuluis autem vinis, nigris, & pro aquosioribus meracioribus. Quod si vinum fuluum hoc in loco album appellat, id factum est, quia in alborum numero collocatur. Album enim latitudinem habet. Quare album dixit ad distinctionem nigri, μελίχρον verò, vt illud ab albo aquoso distingueret. A

Mar. n. 13.

Mar. n. 41.

Vers. 147. Et in maxillis pustulæ, paulatim rubentes, paruæ, aquosæ, malignæ.

Mar. n. 9. Ita transtulit Interpres verba hæc ἐν τῇσι γνάθοισι φλύκταιναι ὑπερυθροί τε καὶ σμικραὶ, καὶ ὑδαρέες, καὶ πονηραί, quæ iuxta vocum proprietatem ita sonant. Et in maxillis sensim erubescentiæ, & paruæ & aquosa, & maligna, quæ quidem postrema verba, parua, & aquosa, & maligna, cui sint referenda non constat. Cornar. ad pustulas retulit, nam & verba ipsa huic expositioni satis accommodantur. Verum, quæ sint pustulæ rubræ, aquosæ explicari non potest, quia si aquæ speciem referunt, quomodo sunt rubicundæ? Quarè ego potius dicerem, dictionem illam ἐρύθημα in genere neutro significare quid rubicundum, paruum, maculas scilicet paruas rubicundas. Tales enim rubores conspicimus frequenter in ijs, qui cachexia laborant, potissimum verò in summitate malarum, quæ ad latitudinem nummi aurei se extendunt, cum tamen reliqua maxillæ pars tumore œdematoso, quem hoc loco aquosa vocat Hipp. intumescat, qui quidem rubores proueniunt à portione quadam tenuioris sanguinis, ad partes dictas transmissi, quæ ob venarum capillarium multitudinem rubescunt facilè. Horum verò ruborum exortus fit à sanguinis tenuitate, non quidem innati caloris robore, qui sanguinem attenuando floridum reddat; sed viscerum imbecillitate, vndè sanguis serosus gignitur, cui si calida intemperies adiuncta sit, vt euenit in præsenti casu, pars tenuior, & calidior ipsius sanguinis, veluti feruore concitata, euehitur ad superiora, vndè facies rubet, idque frequenter obseruatur in ijs, qui cachexia laborant, & maximè si laborauerint, aut calidum quid assumpserint. Imò Hipp. Leucophlegmatiæ speciem describens. 2. de Morb. sect. 3. vers. 322. & de Inter. affect. sect. 2. vers. 28. in qua calorem intrinsecus vigere, & oris siccitas perennis, & sitis, & spiritus densitas arguunt; inter eius signa, faciei rubores adnumerauit, dum totum corpus ex albido colore infectum est, vndè Leucophlegmatiæ nomen deductum est. Qui verò in hoc morbo recensentur rubores, tantò sunt peiores, quantò minori circumferentia describuntur, indicant enim summam calidi innati imbecillitatem, vndè paucissima sanguinis floridi copia producitur. Hæc igitur ruborum obseruatio in huiusmodi morbis non exigui est momenti, scimus enim ijs apparentibus calidam intemperiem vigere intrinsecus, quæ aspernenda non est, quando huic intentus Hipp. lib. citato de Morb. omnia actu frigida exhibet, quæ ratione morbi calida, sicca, postea esse debet, ex his igitur colligimus, præsentem affectum à pituita alba non multum differre, imò cum ea conuenire quamplurimum, quod non symptomata modo in textu enarrata palam faciunt, sed etiam curandi ratio, quam vtrique morbo accommodauit Hipp. C D E

Mar. n. 68.

Mar. n. 23.

Mar. n. 10. *Vers. 163. Fluxus albi curatio. Purgatur album subluteum, &c.*

Differt hic fluxus à præcedenti, quia ille oriebatur à tenui pituita caloris imbecillitate genita, cum quadam tamen extranei participatione, cuius gratia rubores in facie apparent, & in ore vlcera aphthosa erumpunt, & ventriculi morsus. Hic verò à pituita salsa dependet, propter bilis admixtionem genita, quæ quidem bilis pituitæ candorem hebetando, subluteum colorem facit: materiæque acrimoniam maiorem præcedenti inducit, quæ quidem quia crassitudinem ab ipsa pituita contrahit, hinc euenit, vt in transitu ad vlcerandum potentior

sit,

A sit, cum partibus ipsis adhæreat diutiùs. In expositione autem verborum ipsius contextus
non immorabor, cum per se sint satis manifesta, postquam admonuero Hipp. in huiusmodi
fluxionibus μήκωνα vti, quod non peplium purgatiuum, vt transtulit Interpres: sed papauer,
aut eius succum significat, quod alibi me adnotasse memini; cuius remedij efficaciam
in huiusmodi casibus non percipiunt illi, qui à Galeno deterriti, talia medicamenta nimis
suspecta habent.

Vers. 173. Alius fluxus. Defluit multum, velut vrina ouilla, &c. Mar.n.11.

Hunc fluxum à serositate tenui dependere conijcio, quam calida viscerū intemperies cum
imbecillitate producit, cuius quidem imbecillitatis maximum argumentum est, à cibis re-
pleri, idque euenit, quia propter imbecillitatem venæ, quæ per ipsamet viscera percurrit, ab
impuritatibus non expurgantur, vt par esset, ex quo euenit, vt viscera aliqua ex parte tumi-
B diora fiant, vndè assumpto cibo à ventriculo comprimuntur: & hoc modo sensus ille graui-
tatis, & repletionis persentitur. Ab eadem causa asthma dependet, visceribus ipsis septum
transuersum comprimentibus. Quæ duo signa tanti sunt apud me, vt ex his solis obstru-
ctionem, siue tumorem in visceribus, absque hypocondriorum contrectatione pronunciaue-
rim sæpiùs. De colore albo, & tumore, & pustulis in tibijs existentibus non est, vt quid di-
cam; quandoquidem hæc vulgaria sunt symptomata eorum, qui malis visceribus sunt præ-
diti. Hanc nostram interpretationem confirmat curatio, quam his adhibet Hipp. primo
enim, quia nullus peculiaris humor peccat, sed serositas sola, ideò purgationem faciendam
iubet iuxta ægrotantis temperamentum, serumque exhibet, quod præterquam quod ichores
ex propria facultate ducit, viscera deobstruit, & mundificat, eorumque calidam intempe-
riem corrigit, exhibet verò coctum, de more in fluxionibus, hoc enim pacto partes robustio-
C res facit, & fluxionem compescit.

Vers. [illegible]08. Alius fluxus. Purgatur velut ex ouo crudo. Mar.n.12.

Hic fluxus, ni fallor, à bile, & pituita simul æqualiter permixtis dependet, quod non color
modo, & substantia excretorum demonstrat, sed etiam, quia vtriusque humoris in tractatio-
ne mentionem facit, ambosque purgandos iubet. Differt tamen hic fluxus à secundo, quem
à bile vitellina per admixtionem bilis, & pituitæ genita fieri diximus, quia in illo casu ex
ambobus simul permixtis tertius quidam humor resultabat, in hoc autem ambo quidem
simul ad excitandum morbum concurrunt, ita tamen vt vnusquisquè propriam formam in
mixto retineat. Nam ad bilis vitellinæ præfatæ generationem non satis est, vt bilis, & pi-
tuita commisceantur: sed vlterius necesse est, illud compositum mediante calore conuenien-
ti tempore intercedente, nouam induere formam, per quam bilis vitellina dicitur. Hoc sen-
D su patet in pituita salsa, quæ & ipsa propter bilis, & pituitæ admixtionem generatur, diuersa
tamen proportione, quia in hac pituita præualet, in illa verò bilis: vndè vtraque proprium
nomen composito impartitur. Multis enim pituita à capite destillat, bilioso succo permixta,
qui tamen à principio nullam salsedinem in ore persentiunt, sed morbo vlterius progresso,
idque euenit, quia nondum calor egit in humores præfatos, ita vt nouam introduxerit for-
mam, per quam salsedo in eis introducitur. Scio tamen huius effectus aliquando aliam con-
currere causam, quam alibi indicasse me memini. Quia scilicet dum pituita salsa plurimo se-
ro diluitur, salsus eius sapor hebetatur, ità vt sensum effugiat, intenditur verò, & sensu per-
cipitur, eodem sero temporis progressu consumpto. Nam pari ratione ex longa ebullitione
fercula salsedinem euidentem concipiunt, quam antea non præseferebant. Ad fluxum igitur
redeuntes concludamus, hunc de quo in præsenti sententia agitur, à bile, & pituita oriri eo
E modo disposita, vt explicatum est. Verum quia præfati humores in tanta copia generari non
possunt absque magna instrumentorum intemperie. Bilis calidam consequitur, propter quam
pudendum exulceratur, quæ quoniam circa hypocondria, & potissimum in hepate genera-
tur, hæc calida intemperie laborare est rationabile. Verum quia eiusdem facultatis instru-
menta, contrarijs intemperantijs affecta esse, est impossibile propter vicinitatem, vndè vnius
partis intemperies proximæ facilè communicatur, ideò non possumus asserere, pituitæ ge-
nerationem à frigida intemperie alicuius prædictarum partium dependere. Quamuis sciam
apud vulgares potissimum haberi, qui ventriculo frigida[illegible] hepati calidam intemperiem
tribuunt. Quæ opinio philosophiæ principijs, imò ipsi [illegible] aduersatur: cum constet hæ-

patis

patis calorem ad ventriculi concoctionem, ità concurrere, vt eo deficiente, diminuta chilificatio sequatur: eodemquè exuperante, loco coctionis alimentorum, quæ est elixatio quædam, eorum corruptio, sinè assatio contingat. Hanc verò opinionem, quia firmissimis rationibus confutauit Vales. in explicatione lib. 6. Epid. sect. 4. ibi, calidi ventre, frigidi, &c. adeò circa eius detestationem vlterius immorandum non est. Pituitæ igitur generatio in præsenti casu à frigida ventriculi intemperie non dependet, sed, aut à cerebro pituitæ metropoli, aut à calidi innati imbecillitate, cuius gratia, vt lib. 2. de morbis explicauimus, & bilis, & pituitæ plurimum in corpore abundat, quatenus cibi non exactè superantur, vndè ex biliosis bilis, ex pituitosis pituita, producitur. Similiter quia iniurijs externis calor naturalis debilis existens, non resistit; ideò frigido dominante pituita, bilis verò, vigente calore generatur. Huius calidi imbecillitatem tibiarum, pedumque tumor indicat, & circuli oculorum intumescentia, nec non asthma à labore, & debilitas. Reliqua ad præsentis sententiæ explicationem facientia omitto, nè expositoris munus exercere videar. Non prætereunda tamen sunt verba illa, si verò euaserit morbus pituitosus: & si non purgata fuerit febricitat, bile vehementer commota, quia vt mihi videtur plurimum obscuritatis in se continent, pro quarum expositione cum plura excogitauerim; tandem particula ἤ, quæ à principio apposita est, idoneum sensum, eumque ni fallor, verissimum mihi indicauit, qui talis est. Dicebat mulierem hoc morbo laborantem inter alia symptomata hoc pati, quia dum iter facit, asthmate corripitur, & debilitatur, subiungit modo, si verò euaserit, hoc est ab itinere, ità vt non adeò debilitetur, morbus pituitosus erit, quia pituita prædominabitur, & ratio est: quia bile dominante corpora faciliùs dissoluuntur, debilitanturque, quam vigente pituita, si verò non purgata ab itinere febricitet, signum est; bilem à prædominio peccare, impura enim corpora exercitatione in febrem incidunt, si biliosa fuerint, vt potè bile commota, minimè verò si pituita frigida, & humida præualuerit: quippè quæ non facilè accenditur ad febrem. Atquè hoc modo docemur, non solùm huius fluoris bilem, & pituitam causam esse, vt à principio statuimus, sed etiam quomodò prædictorum prædominium cognoscatur. B

Vers. 243. Fluit album velut ex ouo, & viscosum, &c.

Et hic fluxus pariter à bile, & pituita dependet, differtque à præcedentibus, quia in hoc vterus ipse malè affectus est, & quatenus talis ad materiæ generationem concurrit, quando propter vteri affectionem prædicti humores paulatim in eo congregantur, in eoque alterationem subeuntes, omninò præter naturã fiunt. In præscriptis verò à toto corpore, aut aliqua eius particula immediatè procedebant, ex quo euenit, vt omnia ferè accidentia in hoc fluxu contingentia ad vterum ipsum spectare animaduertantur, cui ore ventriculi, cordeque consentiente, anxietates, animi deliquia, perfrigerationes, sudores, pulsus celeres, debiles, & intermittentes, & aliquando repentinæ mortes succedunt. Quarè, vt ex hoc morbo euadat mulier, humoris reuulsionem fieri necesse est, cuiumque eam dispositionem contrahere, quam Hipp. describit in textu. Hic morbus vlterius à præcedentibus differt, quia acutus est, & citò decernit, in eoque inflammationem, vterum contraxisse existimo à violentia partus, quemadmodum exprimitur in textu. C D

Vers. 252. Alius fluxus. Purgatur velut à carnibus assatis humor, &c.

Hæc est alia fluoris muliebris species, quem à sanguine corrupto, & exusto, humori pituitoso permixto dependere existimo. Id enim attestantur, tùm excreta ipsa colorem subsanguineum præseferentia, qualis apparet in succo à carnibus, dum igni assantur, destillante: tùm etiam accidentia, quæ referuntur in textu. Vlceratio, rigor, acuta febris, colorque ictericorum similis. Hæc enim omnia sanguinis exusti, & in bilem transeuntis soboles existunt. Pituitæ verò præsentiam attestantur horrores frequentes. Præterea bilem, & pituitam purgandam esse iubet Hipp. euidens argumentum, easdem in morbo peccare, eaquè tandem exhibet, quæ acrimoniam humorum compescunt, lac, & serum, reliquamquè viuendi rationem huic intentioni respondentem. Verùm, quia in huiusmodi fluore excretio copiosa est, vndè partes naturales proprio nutrimento defraudatæ, debilitantur: ideò prædictis symptomatibus cachexiæ cuiusdam inditia annectuntur, vndè totum corpus intumescit, & potissimum partes naturali facultati inseruientes. Hanc nostram sententiam confirmant ipsamet contextus verba, dum enim huius affectus causam assignat Hipp. inquit, ἐπιδάντο αἷμα ἐξαρανὲν ὑπόχολον. γίνεται E

quamuis

A quamuis vox ἐξεταλὲν cuius significatio ambigua est, sententiæ obscuritatis aliquid afferat, verum siuè cum Cornario legamus, postquam sanguis exustus, subbiliosus factus fuerit, siuè exturbatus, vt alij interpretantur, vtraque lectio nostræ expositioni accommodatur. Scimus enim, sanguine à qualibet causa exhausto, siuè sit labor, siuè inedia, siue hæmorrhagia, quod remanet sanguinis, subbiliosum reddi. Hac quippe ratione febres meracæ bilis succedere, demonstrauimus circa initia præsentis libri, ijs quibus sanguis immodicè fluxit. Quarè si hic humor in corpore retineatur, adustionem quandam contrahere necesse est, sicque bilis exusta dominabitur. Pituita verò vigebit à viscerum imbecillitate procedens, quæ cachexiæ quandam speciem inducit, huiusmodi fluxibus satis familiaris, vt vidimus in præcedentibus. Iuxtà secundam pariter interpretationem nostra sententia verificatur. Quis enim ignorat exturbato sanguine, & vehementer commoto, attenuari, & ad subbiliosum permutari, si sola commotio febrem excitare potest? facta autem huiusmodi transmutatione, humorem in cor-
B pore iam excalefacto moram trahentem, exustionis nonnihil contrahere est rationabile. Concludamus ergò, præsentem fluxum esse sanguinis in bilem corrupti, & exusti, crudioris pituitæ portione ei admixta.

Vers. 279. *Diuturna porrò est saniosi fluxus, &c.* Mar.n.15.

Quamuis præsens fluxus cum superiori in excretis plurimum conueniat, diuersum tamen esse, & symptomata, & curatio adhibita, effectricesque causæ ostendunt. Hic enim potius à sanie cruenta dependet ex inflammatis vlceribus excreta, quæ abortus, aut partus labores, & violentia ipsi vtero intulerunt. Sanguis enim ad perculsam partem currens, superueniente inflammatione corrumpitur, & in saniem cruentam transit, ex corruptione autem, & inflammatione tantum acrimoniæ contrahit, vt mordeat instar muriæ; erodatque, & exulceret pu-
C denda, & quancumquè partem tandem attigerit, ex quibus colligimus; partem in hoc fluxu primario affectam esse vterum ipsum: cui, morbo vlterius progrediente, reliquæ partes compatiuntur. Vndè totius corporis impotentia, coloris mutatio succedit, cauæ faciei partes attolluntur, & pedes, crusque totum à lumbis vsque ad extremos pedes intumescit. Ex his ergò, & alijs, quæ in textu afferuntur, præsentis fluxus idea facilè colligi potest, ità, vt circa eam vlterius immorandum non sit nobis. Sicque totam vterini fluxus, tùm albi, tùm fului doctrinam ab Hipp. absolutam habemus. Cui tamen aliquis obijcere posset, non omnes eorum differentias explicasse, cum nulla mentio facta sit illius fluoris albi, qui pituitosis mulieribus adeò frequens est, per quem excrementa alba, & crassiora absque vllo, aut doloris, aut mordicationis sensu ab vtero erumpunt, quibusdam continuò, aliquibus per interualla, plurimis post naturales mensium purgationes per aliquot dies continuos. Pro tutela igitur
D Hipp. dicimus, fluxus vterinos considerari, vel quatenus mulieri, aut morbum, aut mortem inferre possunt, & de his præcedens doctrina instituta est, vel quatenus sterilitatem inducunt, & hos pertractauit libro superiore, dum de causis sterilitatis ageret. Quia igitur huiusmodi alba purgamenta mulieri non sunt molesta, quamuis ab his sæpè conceptio impediatur; ideò eorum consideratio huic loco non conueniebat, sed libro primo, vbi de his actum est sub titulo mēsium pituitosorum, quando à toto descendunt, aut tanquam symptomata vteri humidioris, si ab vtero tantum eorum excretio fiat. De gonorrhæa verò muliebri, quæ fluoris vterini species quædam esse videtur, sibi agendum hoc in loco non existimauit, quia hæc vtrique sexui conuenit. Quando in his libris peculiaria tantummodo mulierum mala tractantur.

Vers. 291. *Quum ad caput conuersi fuerint vteri, &c.* Mar.n.16.

Adnotandum est verbum τραπέωσι, quo indicatur vterum in caput non peruenire, sed eò
E conuerti, ità, vt in illud vapores quosdam malignos transmittat, à quibus læditur. Ad quem affectionis modum per vapores, omnes vteri transmotiones reducens Galenus lib. 6. de loc. Aff. vterum à propria sede moueri non posse, vt ostendat, contrà Præceptorem acriter pugnare non est veritus, qui sæpissimè vterum ipsum localiter moueri sensu cognouerat. Quicumque igitur Galeni rationibus innixi Medicinæ parentem dereliquerunt, legant quæso ea, quæ elegantissimus Fernelius lib. 6. cap. 15. scripsit. Hunc in modum. Galeni motus auctoritate nonnunquam putaui, vterum nihil, aut exiguum à sede dimoueri. At ægrotarum mulierum modo querimonijs, modo precibus adductus, hunc sæpè tactu deprehendi instar globi cuiusdam in ventriculum efferri, eumquè grauiter opprimere. Hinc, & sæpè manu deprehensus est,

est, manifestoque in propriam sedem prolapsus. Neque id sane alienum magis videri debet, quam eiusdem prolapsus, quo totus ferè procidit. Hæc Fernelius, qui proprio sensu cognouit ea, quæ Hipp. inferius manifestabit, quando de vteri conuersione ad varias partes tractabit. Quare insipienter se gerere mihi videntur illi, qui sensum dimittentes rationibus inanibus se committunt. In ratiocinatione enim deceptus est Galenus, quia non animaduertit, vterum ipsum secundum totum proprijs vinculis alligatum, in eodem situ permanentem, secundum eius partem adeò extendi posse in longitudinem, vt septum transuersum attingat; eodem modo, quo in eius prolapsu ligamentis secundum naturam sese habentibus, aliquando elongatur adeò, vt eius corpus ad medium coxæ perueniat, stultum est enim existimare in vteri prolapsu eius ligamenta adeò extendi, vt vterus extra promineat. Ad caput ergò (vt ad ipsum contextum reuertamur) conuerti vterum intelligit Hipp. quando illùc vapores malos transmittit, modo per venas, modo per arterias, aliquando per neruos, & aliquando per occultas quasdam vias, quorum distinctionem indicabunt accidentia concomitantia, quorum exempla quædam adducemus in expositione textus, vers. 199. sect. secundi libri præsentis. Fieri autè in capite hunc affectum cognoscimus (ait Hipp.) quia in hac parte suffocatio desinit, & caput grauatur, hoc est, postquam mulier à suffocatione liberata est, partem illam ità læsam persentit, vt in eam suffocationem terminasse videatur. Cæterum quamuis hoc maximum signum sit conuersionis vterorum ad caput, quia tamen (vt subiungit Hipp.) aliquando in alijs partibus finem habere suffocatio videtur, ideò signum certius subnectit, hoc autem est, quia mulieres post suffocationem venas in naso, & partes sub oculis dolere dicunt, & sopor altior eas tenet. B

Mar. n. 16. *Vers. 297. Si verò ad cor uteri progressi suffocent, &c.*

Ad cor, idest, ad ventriculi osculum ὁρμήσασθαι, hoc est progredi, siue hærere vteros, ait hoc in loco Hipp. quia ad eam partem realiter ascendit vterus, vt suprà explicatum est, non per solos vapores illùc petit, velut in præcedenti. Et quia ascendendo, partes superiores comprimit, ideò suffocationem facit, quæ omnibus huiusmodi affectibus superuenit, in quibus vterus realiter ascendit; compressione enim septum transuersum læditur, quod respirationis principale instrumentum existit. C

Mar. n. 17. *Vers. 305. Vbi hic fuerit affectionis soliditas.*

Si particula ἐνταῦ, vt aduerbium temporis accipiatur, sensus erit, in vterorum strangulatione ijsdem ad hypocondria allapsis, quando affectio in summo vigore constiterit, & vomitus acrium adfuerit, & dolor ad caput, & collum penetrans, tunc tepefactoria esse adhibenda, si verò eadem particula causalis coniunctionis loco assumatur, his reddet rationem Hipp. cur strangulatio ex hypocondrijs hæc affectio appelletur, quia nempè in hypocondrijs soliditas, & vehementia affectionis consistit, & hoc modo hæc conuenient cum ijs, quæ in eundem sensum dicebat superius in vterorum conuersione ad caput, partem læsam ex eo manifestari, quia in ea parte suffocatio desinit. Vtraque expositio est tolerabilis, verum postrema mihi probatur magis. D

Mar. n. 17. *Vers. 310. Quum uerò deorsum tracti fuerint, &c.*

Ex graueolentibus naribus admotis, odoratisque simul inferius applicitis vteri aliquando tanto impetu deorsum ruunt, vt procedant foras; quod non semel mihi medicinam facienti contigisse memini. Hoc igitur loco nos admonet Hipp. quid sit faciendum, si fortè id contigerit nobis, & ait contraria esse administranda: graueolentia inferius, odorata verò superius adhibentes, curatio vtiquè huic symptomati conueniens: siue spontè, & ex morbo: siue à medicamentis vteros descendere contingat, quæ tamen subsequenter proponuntur remedia pharmacum, scilicet, deorsum purgans, & asininum lac, aut serum, contraria sunt ijs, quibus E

Mar. n. 33. vterus sponte descendit: quo casu sursum purgandum esse docet inferius sect. 2. ver. 64. deorsum verò nullo modo, quæ purgatio contrarijs adhibetur, videlicet, quando ad lateris mollitudinem, & hypocondria allabuntur, imò nè ventrem inferiorem quidem colluere permit-

Mar. n. 38. tit, quando vteri è pudendis excidunt eodem in loco vers. 144. Quapropter purgationem hanc instituit in gratiam prioris affectus, in quo vteri ad hypocondria allapsi strangulationem faciunt, circa quam adnotatione dignum est, Hipp. purgationē ex lacte, aut sero prohiberē ijs, quæ natura sunt lienosæ, aut exangues, aut doloribus, aut aurium tinnitibus vexatur: cuius præcepti rationem afferre oportet. Lienosas natura non hoc in loco tantū ab huiusmodi purga-

tione

A tione reijcit, sed etiam al ij s pluribus in locis, eas intelligens, quæ ab ineunte ætate lienis tumoribus sunt subiectæ, ità vt facilè ijs lien intumescar magis, quod manifestè indicant verba illa: ὅσιν ἐθάδες ἀπὸ νεότητος αἱ νοῦσοι, hoc est: quibus familiaritate quadam à iuuentute morbi hi in consuetudinem venerunt. Huius verò ea est ratio, quia cum lac, & serum ad purgandum in magna copia assumi debeat, ab his lien naturali constitutione debilis existens facilè intumescit: quòd tamen periculum non incurrunt illi, quibus lien alioqui robustus aliqua occasione intumescit. Et ideò non sunt reprehendendi Medici antiquiores, si aliquãdo lienis tumores purgatione ex sero, & lacte curare tentarunt, vt videre est apud Hipp. libro de Internis Mar.n.28.
Affect. vers. 141. & 176. sect. 2. & sect. 3. vers. 318. & 321. vbi de lienosis tractatur. Exanguibus Mar.n.29.
verò, & pallidis alia ratione lactis, & seri purgationem prohibet, quia scilicet calor in his exiguus existens à copiosa potione obrueretur. Quoniam verò serum, & lac, eo quod actu humi-
B da sunt, & copiosa dantur, in prædictis casibus prohibentur: eadẽ ratione aquæ thermales vocatæ, quæ in magna copia exhibentur, ijsdem erunt suspecta, quod quidem, an ab aliquo fuerit adnotatum, nescio. Scio quidem omnibus exhiberi, vt mirum non sit; si hæ indistinctè potatæ plurimis incommodæ fiant, & maioris mali causa, vndè natum est prouerbium: *Andare al bagno per le doglie*. Eundem seri, & lactis vsum prohibet ijs, quibus aures sonant, quia cum hoc symptoma capitis repletionem ex imbecillitate arguat, infernum ventrem tanto humore perfundere, non est tutum: quando caput indè nimis repleri posset.

Vers. 318. Quum uteri ad hypocundria constiterint. Mar.n.18.

Vteri ascendentes, & ad hypocondria allapsi duplicẽ affectum constituere solent. Alterum quidem, si postquam eò peruenerint, statim in locũ suum spontè descendũt. Et de hoc affectu actũ est in præcedenti sententia. Qui si diutiùs in ipsis moram traxerint, alter affectus insurgit,
C de quo nunc tractatur, & quoniã vtriusquè affectionis peculiaria adsunt accidẽtia, & inter se diuersa, quorũ gratia curatio quoquè diuersa requiritur, ideò distinctè de his agere opus fuit, quod cũ fecerit Hipp. non est, vt illũ repetitione vsum dicamus, quod plurimos eorum facere inuenio, qui eius dicta oscitanter nimis percurrunt. Cur autẽ vteri aliquando diù consistant ad hypocõdria, aliquãdo statim descẽdãt, ratio referri posset in affectionis causæ firmitudinẽ, & vehementiã, cuius ratione curationẽ maiorẽ adhibet Hipp. in hac affectione, quã in præcedenti.

Vers. 336. Si verò ad hepar conuersi fuerint uteri, &c. Mar.n.19.

De hoc eodẽ affectu paucis enarrantibus actũ est libro de Natura mulieb. vers. 29. & libro Mar.n.3.
huic præcedenti vers. 193. vbi causas diligentius explicauit, hoc enim in loco scopũ ad cura- Mar.n.17.
tionẽ potius habuisse videtur, vbi adnotat, tantummodo huic malo subiectas esse virgines maturas viro, & quæ viduæ permanserunt, & steriles ex partu (hoc est cũ natura fœcũdæ essent, ex partu in aliquã vteri affectionẽ inciderunt, propter quã in posterũ concipere nõ poterunt.) Huius verò sterilitatis causas referens subiungit. Nõ enim prodit puerperij purgamentũ, & nõ intumescit vterus, nequè mollitur, nequè vomunt. Quæ verba diligenter examinare oportet, Quippè, quibus morbi causas designauerit, qua igitur ratione puerperij purgamẽta hũc morbum præcauere possunt? dupliciter. Primò, quia ab hac purgatione humectatur vterus, dum à venoso genere in ipsum humores per plures dies confluunt, qua præcedẽte humectatione nõ facilè indè resiccatur, cuius resiccationis causa, vteri ad hepar c[illegible]uertantur, vt ex libro superiore, vers. 193. cõstat. Secundò, quia per huiusmodi purgationẽ humor quilibet in vtero congregatus educitur, cuius præsentia vterus malè afficitur, & ad hunc, aliosq. morbos disponitur. Et non intumescit vterus (subiungit Hipp. alterã inferens causã, quæ hunc morbũ excitare potest, sicuti enim vteri magnitudo est causa, vt nõ facilè conuertatur, & de loco ad locũ moueatur, ità eius paruitas est causa, cur ex leui occasione cõmoueatur. Nã vtero paruo existẽte maius spatiũ relinquitur in ventre, per quod moueatur. Hãc enim conuersionis causã adnotauit loco citato de morbis mulierũ: Est enim (dicebat) ipsis locus spatiosus, vt conuertantur. Adde etiã vteri paruitatẽ leuitatẽ annexã habere, quã causã eodẽ loco assignabat, cur sursum facilius feratur. Nequè mollitur (ait) tertiã innuens causam, propter quã vteri ascendant, siccitatẽ nempè, mollities enim siccitati opponitur, quã quidẽ causã proprioribus vocibus designauit libro præcedenti, hunc in modũ: Resiccati à labore vteri conuertuntur, quia vacui sunt, & leues. Neque vomunt, addidit pro postrema causa. Vomitus enim partes superiores euacuat, quarum repletio hystericas plurimum lædit, vndè harum nonnullas acidum euomere, dum

acces-

acceſſione præmuntur, in vteri conuerſione ad hypocondria dixit, quam proximè.

Mar.a.19. *Verſ. 350. Virginem verò perſuadeto, vt viro cohabitet, &c.* A

Adnotanda eſt curationis diuerſitas, quæ hoc loco virginibus præſcribitur, quia ni fallor Hipp. conſilij ratio non ità planè conſtat. Vſum namquè medicamentorum ad vterum ipſum improbat, eo quod (ſi rectè ſentio) propter earum partium anguſtiam parum vtilitatis, indè ſperari poteſt. Nec virginalis pudor earum partium contrectationem, abſque fructu admittit. Certum eſt enim, vocem illam ad nares, corrigendam eſſe ex lib. de Natura mul. verſ. 40. vbi legitur, ad vteros verò nihil adhibeto, ſi enim naribus nihil adhibendum eſſe dixiſſet, fruſtrà inferius repetiiſſet, neque aliquid odoratum olfaciat, imò quia odorata prohibet, malè olentia admittere videtur. Verum cur medicamentum purgans, quod cæteris mulieribus præbet, virginibus interdicit? ſufficientem rationem aſſignare non valeo. An fortaſsè, quia virginibus vteri ob paruitatem, & leuitatem faciliùs aſcendunt; quam cæteris, vndè inanitione à pharmaco accedente timendum eſt, nè à morbo, aſcendentibus vteris corripiantur? quod malum à virginibus eò diligentius auertendum eſt, quando his remedia ad vterum adhibere non licet, per quæ vteri in naturalem ſitum redeant. Ratio (ni fallor) ſatis probabilis eſt, qua meliorem ſi audiero, amplexabor libenter. Hoc autem in loco communis interpretatio corrigenda eſt, vbi legimus: Nequè medicamentum ieiuna bibat; hæc enim non eſt verborum ſeries in græco contextu, in quo ità legitur; μηδὲ τὸ φάρμακον πίνειν, νῆστιν τὸν κάστορα καὶ κόνυζαν δὲ ἐν οἴνῳ ὡς εὐωδεστάτῳ πίνειν, hoc eſt, nequè pharmacum bibat. Ieiunæ autem caſtoreum, & conizam in vino quam odoratiſſimo bibenda dato. Hancquè verſionem confirmat lectio libri de Nat. mul. vbi inquit Auctor: Nequè pharmacum bibendum dato. Verum conizam & caſtoreum in vino ieiunæ exhibeto. B

Mar.a.20. *Verſ. 354. Si verò vteri intumeſcant.* C

Verbum φλεγμαίνωσι, quod & inflammari, & in pituitam verti, & intumeſcere ſignificare poteſt, iuxtà poſtremam interpretationem accipiendum eſſe, hoc in loco exiſtimo, quia ſi in primo ſignificato, cum interpretibus accipiatur, aſſerendo, vteros circa latus inflammari, quando ſurſum aſcendunt, quomodo iiſdem deſcendentibus inflammatio ſtatim ceſſat? quæ firma, & permanens affectio exiſtit? in præfata igitur ſignificatione illud accipientes Hipp. nobis proponere affectum quendam, in quo vteri ad ſuperiores partes conuerſi, tumorem in latere efficiunt, illius inſtar, quem ad hepatis regionem in præſcripto affectu excitari ſignificauit. Verum, quæ pars eſt hæc, quam πλευρὴν hic vocat Hipp.? Hæc dictio eam partem propriè ſignificat, quæ ex coſtis, & muſculis intercoſtalibus conſtat, vnà cum membrana ſuccingente, quam pleuram communiter dicimus, cæterum, quomodo ad hanc partem peruenire vterus poteſt, ſi ſita eſt ſuprà ſeptum tranſuerſum? Dico, tumorem fieri ſub coſtis à latere, non in ipſamet regione coſtarum, & lateris propriè dicti, ſed paulò infrà, & hunc ſitum indicare voluit Hipp. per additionem propoſitionis παρὰ hoc eſt propè, ibi ergò, hoc eſt ſub coſtis mendoſis vterus cõſiſtens tumorem facit; qui ſi ab exterioribus partibus abſcedens intrò conuertatur ad hypocondria, ſuffocationem inducit, vt ait Hipp. inferens: dum tumor ad contactum apparet exterius, ſtrangulationem non contingere; ex quo quæſitura oritur non diſſimulandum, cur vtero ad hepar allapſo, & tumore manifeſto apparente ſuffocatio fiat: nequaquam verò, ſi in latere ad hypocondria tumor perſentiatur. Huius diuerſitatis, hanc eſſe rationem exiſtimo. Suffocatio ab vtero ea ratione contingit, quia ſepti tranſuerſi compreſſio aliquo modo fit. Quando igitur vteri ad hepar aſcendunt, & in ea parte tumorẽ faciunt, hepar à tumore compreſſum ſeptũ tranſuerſum comprimit, vndè ſuffocatio oritur. Quũ verò ad latus conuertuntur, quia hepar non comprimitur verſus ſeptum tranſuerſum, ſi tumor partes exteriores occupat, ſeptum tranſuerſum liberum remanet, quod interius ſituatum eſt, atquè hoc modo non fit ſuffocatio, niſi tumor ad partes interiores, & ad ſeptũ tranſuerſum conuertatur. E

Mar.a.21. *Verſ. 370. Si uteri ad latera allapſi fuerint.*

Quid agendum ſit poſtquam vteri ad latus intumeſcentes, indè ad hypocondria conuertuntur, & ſuffocant, docuit in præcedentibus Hipp. Nunc verò, curationem docet adminiſtrandam, quando in ipſo latere conſiſtunt, tuſſimquè, & dolorem ſub latus inducunt. Idque adeò apertis tractat verbis, vt ſimplex lectio vnicuique ſatisfacere poſſit. Hæc tamen attigiſſe volui, vt demonſtrarem, quæ hoc in loco proponuntur, affectum continere à præcedenti

penitus

A penitus diuersum, in gratiam eorum, qui repetitiones in Hipp. doctrina, tàm facilè adnotare solent.

Sectio Secunda.

Vers. 30. Si vteri ad coxam decurrerint. Mar. n.31

Superius curationem docuit Hipp. conuenientem ijs, quibus vteri ad coxendicem conuertuntur, & in eũ incumbunt, adeò, vt ibi suppurentur. Sanguine enim (dicebat lib. 1. vers. 103.) Mar. n.8. fruitur caro ipsa, vt potè osculo vteri coxendico adiacēte, & impletur caro ab ipso, nō tamen exterius tumor prominet, quemadmodum in lateris mollitudine, qui quidem sanguis cũ exitum non inueniat in pus vertitur, & tandem mortē inducit. Huic affectioni non absimile proponit modo, in qua vteri ad coxam decurrunt quidē, in eam tamen non incumbunt, ità vt sup- B purationem faciāt, vndè effectus superiore tutior, & leuior insurgit. Inter symptomata autem, quæ præsentem affectum concomitantur, menstruorum enumerat suppressionem, eiusq. causam in sanguinis crassitiem refert, indicans ex hac vterorum transmotione nō omnino supprimi mēses: nisi sanguis solito crassior fuerit, cæterũ si absque sanguinis crassitudine in hac transmotione menses non supprimuntur omninò, cur hanc conditionē non apposuit Auctor lib. de Nat. Mul. vers. 96. vbi de hoc eodem affectu tractatur? Sed simpliciter dixit menses non prodeunt? An quia fortassè non datur casus transmotionis vterorum in coxam cum sanguinis tenuitate: eo quod sanguis tenuis existens aliam transmotionem faciat? quod si verum est, siuè hæc causa apponatur, siuè taceatur, semper verum erit dicere, in hoc affectu menses supprimi, causam verò hoc in loco apposuit sanguinis crassitudinem, quod perfectius opus hoc esse indicat, quam sit liber de Natura muliebri, vt in illius proemio adnotauimus.

C *Vers. 34. Si verò curata fuerit, uteros cum fœniculo curato.* Mar. n.31.

Curatam intelligit mulierem, quando accidentia præfata in textu, sedata fuerint, dolores inquam, & morsus ad imum ventrem, & ad lateris mollitudinem, in quorum gratiam præcedens curatio instituta est. His enim sedatis ad vterum dirigendum, & in situm naturalem reducendum remedijs præscriptis in textu se conuertit.

Vers. 199. Si ad crura, & pedes conuertantur. Mar. n.42.

Conuerti vterum ad aliquam partem intelligit Hipp. vt superius explicatum est, quando malignos quosdam vapores ad illam transmittit, modò per venas, modò per arterias, aliquando per neruos, prout accidentia ipsa indicant. Quoniam si ea adsint, quæ neruorũ generi conueniunt, prædictorum vaporum ductus erunt nerui, quemadmodum euenit in præsenti casu, in quo digiti contrahuntur, & nerui circà femur comprimuntur. Si verò per arterias ferantur, D id significabunt accidentia arteriarum peculiaria, aut earum principij, quod quia in præsenti casu aliquando euenisse compertum est, ideò subiungit Hipp. si verò loqui non poterit, crura derepentè frigida comperies, & genua, & manus, &c. Hæc enim vapores malignos per arterias ferri significant, vndè eorum principium cor compati est necesse. Hinc aphonia, cordis vibratio, extremorum refrigeratio, & alia symptomata, quæ referuntur in textu, quæ modo neruorum genus affici: modò arteriarum attestantur.

Vers. 233. Si uelut in callum indurati fuerint uteri, &c. Mar. n.45.

Septem distinctis modis vterus duritiem contrahere solet. Vnde septem capitibus totam hanc materiā comprehendit Hipp. Primò enim loco de ea duritie tractat, quę, & vteri corpus, & os occupat, per quā inæqualiter induratur, eo modo, quo durus sentitur sacculus paruis lapillis repletus, prouenitq. à materia diuersimodē disposita, & impermixta per vteri porositates dispersa, cuius pars siccior concrescit magis, quā humidior, amboq. simul confusè præfatā duritiē constituūt. Huius duritiei sensus index est: tangeti enim aspera quædā, & inæqualis durities sese offert, mensesq. cōparentes arenosi sunt, quatenus præfatæ materiæ portio cum ipsis menstruis expurgatur. Secunda duritiei differentia cum præcedenti conuenit, tum duritie, quæ in vtroque casu magna est instar calli, quam, vt indicaret, visus est verbo, σκιρρωθῶσι, tùm quia hæc pariter communis est, & vtero, & eius orificio. Differt verò à superiori, quia præsens durities æqualis est, & sibi ipsi continua instar lapidis, illa verò inæqualis, & discreta, vt explicatũ est, quæ diuersitas fortassè est in causa, cur os vteri in priori nō exactè clauditur, vndè mensibus patet via, quod in hoc non conuenit, menses enim penitus occultantur, quod voce

ἐπιλυζίζεται pro ἐπιλυζίζονται significare voluit Hipp. quemadmodum locus de Nat. mul. sect. 2. vers. 302. apertè indicat, vbi quod hoc loco scriptum est ἐπιλυζίζεται ibi κρύπτεται legitur, hoc est occultãtur, quã dictionẽ satis impropriè transtulit, obtorquẽtur, Germanus interpres. In tertia verò specie durities non adeò callosa est, vndè diuersa voce vsus est σκληρανθεῖ, quæ paulò remissiorem duritiẽ importat, estq. peculiaris eorũ tumorũ, qui propriè scyrrhi dicũtur, conuenit tamen & hæc durities, & ipsi vtero, & eius osculo, & in hoc differt à sequenti; quarta in ordine, in qua os tantummodò scyrrhosam duritiẽ cõtrahit. Quintam post has differentiam describit, in qua vterus induratus prolabitur in pudendum, vndè durities exterius inguinibus communicatur, duritiemq. hanc cancerosam vocat. Sexto verò loco eam descripsit, quæ à siccitate prouenit, communisq. est, & vtero, & eius osculo. Septimam tandẽ, & vltimam duritiei speciem proponit, quæ à repletione ortũ ducit, quod ex eo colligitur, quia Hipp. huius curationem absoluit non emollientibus modo, sed euacuantibus maximè, & hæc durities in vteri B osculo adnotatur, quod & durum, & distortũ persentitur. Et hæ sunt omnes duritiei differẽtiæ, quas, aut vterum, aut eius osculum contrahere obseruatum est, & quia earũ causæ sunt diuersæ, ideò curationis modos diuersificari necesse est. Quod tanto artificio fecit Hipp. vt nullus post ipsum hanc materiam integrè pertractasse appareat. Hæc igitur ità breuiter attigisse sufficiet, quando in ipsius contextus verbis nulla se prodit obscuritas.

Mar. n. 51. *Vers. 348. Si grumosi facti fuerint vteri.*

Sanguis in venis per vterum disseminatis consistens, exitu ei denegato aliquando cõcrescit veluti grumefactus, vndè si os vteri digito pertractetur, orobi grana in vtero contenta esse videntur, quæ non in cauitate vteri, sed in tunicis existunt. Sunt enim præfati sanguinis reliquiæ per humidioris partis consumptionem induratæ adeò, vt tangenti se prodant, huiusmodi vero grumefactio peculiariter in vtero contingit, tum quia crassioris sanguinis est receptaculũ, tũ C etiã quia à frigido ambiẽte per pudendũ ipsi vtero cõmunicato crassescit facilè, & grumescit, quod cęteris particulis nõ est cõcessũ. De hoc igitur affectu nũc agit Hipp. cuius curationẽ instituit per ea, quę vehemẽter incidũt, & extenuãt, vterumq. à sãguine in ipsis cõtẽto expurgãt.

Mar. n. 51. *Vers. 354. Si vteri præter naturam hiarint.*

Immodicas vteri apertiones tribus capitibus distinxit Hipp. eo q. triplici modo vterũ prẽter naturã hiare obseruatũ est, & primo loco de ea loquitur, quę simplicior est, in eaq. vterus ipse nihil mali habet, & ideò solis adstringentibus pro eius curatione vtitur. Huius apertionis causam afferens inquit: Morbus autẽ corripit ex fluxu sanguineo, ab eo enim os vteri humectatũ laxatur, vt constringi, & claudi non possit, huic aliam subnectit causam, inquiens. Fit etiã, quũ menses suppressi derepentè eruperint. In quorũ verborum translatione Interpres mellis dulcedinem nobis occultauit. Græci enim codices omnes in numero plures legũt hoc pacto, ge- D nerantur autem, quũ menses copiosi derepentè eruperint. His enim indicat Hipp. explicatam causam, non oris vteri apertionem, sed etiam fluorem sanguinis illius causam excitare, ità vt menses suppressi, indèquè copiosi erumpentes, & oris vteri apertionem, & fluxum immodicũ inducant. Nam à principio huius libri dum causas rubri fluxus enumeraret, inquit. Fit etiã ex mensiũ eruptione, quum conclusi derepentè eruperint. Alterã oris vteri apertionem describens secundo loco, superiori maiorem facit, non solũ per additionem particulæ præpositiuæ ἀνα, quæ augmentum significat, dum inquit ἀναχάνῃ, sed etiam per illa verba amplius, quã in mensibus solet? quasi in præcedenti os vteri apertũ sit tantummodo, quantũ in naturali mensium purgatione aperiri solet. Quia verò in hoc aperitur magis, ideò infert, mẽses ità fiunt plures, cuius consequẽtię ratio desumenda est ab iis, quæ de causis suppressionis mensiũ adduximus superiori libro vers. 41. indicãtes, quò latius vteri os aperitur, eò copiosiores menses fluere, E quia plura venarum, quæ in vterũ desinũt, orificia; ex apertione illa detegũtur, eaq. in eo sãguinem fundunt, & in hoc præsens fluxus differt à præcedenti. Differt etiã ratione efficientis causæ, hanc enim fieri, inquit, si quid corruptũ in vtero permãserit, aut ex partu vterus ipse aliquam magnã læsionem passus fuerit: quorum neutrum in præcedẽti concurrit. Corrigenda est autem Cornar. interpretatio in verbo εὑρήσῃ, quam in secunda persona transtulit, à lectione lib. de Natur. mul. vers. 389. sect. 2. deceptus, quando in alium sensum hoc in loco recipitur. Inquit enim in presenti affectu genituram vtero non adhærere, neque intus permanere, sed statim exire, quæ si aliquando retineri contingat; osculum comperit disparatum; vndè tandem

A egreditur, libro autem de Nat. Mul. legitur hoc modo, & si digito contigeris os vteri inuenies
disparatũ, quarũ lectionũ vtraque proprio in loco rationabilis est, & verũ sensum admittit, nequaquã
verò si inuicem confundantur. Tertiò tandem loco apertionẽ quandã vteri describit,
quæ omniũ leuissima est, & ideò pro ea significãda vsus est voce ἀναστομωθῶσι. quæ paruã apertionem
importat, & ideò Medici hanc paruorũ orificiorum venarũ peculiarem fecerunt, quod
vt euidentius etiam nobis indicaret, addidit: & non conclusi, quasi hæc operatio media sit inter
eam, quæ in mensibus solet, de qua egit primo loco, & naturalẽ occlusionem, ex quo euenit,
in hoc affectu aliquando purgationes non modò copiosiores naturali periodo non fluere,
sed sæpè artis auxilio per collutiones, & suffimenta prouocãdas esse, quod si aliquãdo copiosiores
fluant, quã par sit, id sanguinis tenuitati potius imputandum est, quam immodicę apertioni,
idq; significare voluit Hipp. dum dixit, si verò menses effloruerint, hoc est, floridũ colorẽ
B contraxerint, qui sanguinis tenuioris proprius est; plures fiunt, & deteriores, & liquidiores,
& frequentes, cognoscitur verò hic affectus ex contactu, quia os vteri non hians est, vt in
præcedentibus, sed leue, vndè de facili aperitur, & clauditur. Cæterùm etiam si apertio
hæc prædictis sit leuior, ab eadem tamen causa dependet, à qua, & proximè explicata, &
eadem ei curatio debetur.

Vers. 384. Si verò tumidi fuerint, menses, &c. Mar. n. 54.

Quia, vt alias indicauimus, hæc vox φλεγμονήν, pro intumescentia ab Hipp. sæpiùs vsurpatur,
in eandem significationem etiam hoc in loco recipienda est. Verùm quia vterus in tumorẽ attollitur
à pluribus causis, pro harum diuersitate diuersas etiam huius morbi ideas descripsit:
easq. ad tria capita reduxit: Primò enim agit de eo vteri tumore, qui febrẽ acutã adiunctam
habet, & delirium, vomitus item, dolores, animi deliquia, aliaq. symptomata in textu enarrata,
C quæ manifestè indicant, hunc vteri tumorem inflammationis participem esse, imò veram inflammationẽ
dici debere. Circà curationẽ verò adnotare oportet, eam, quæ hoc in loco præscribitur,
minimè conuenire à principio, & dum in vigore est inflãmatio. Nam eo tempore suspecta
videtur purgatio per ea, quæ quarto Acutoriũ adnotantur. Minusq. conueniunt fomenta
odorata, & subdititia in textu proposita, caliditate enim plurimũ lædere possent. Nec vteri
purgatio eo tempore conueniens est, per ea potissimũ medicamenta, quæ ab Hipp. proponuntur.
Quarè hæc curatio conueniens erit, quandò feruore inflãmationis sedato, humores, qui in
vtero permanserunt, & affectio ab inflammatione introducta, curationem ad se trahunt. Idq.
significare voluit Hipp. dum dixit: Quum sic habuerit, hoc est modo proximè descripto, quando,
scilicet, iam aluus aqua repletur, vmbilicusq. prominet, & pedes intumescunt. Nã hæc cõtingunt,
quando vi inflãmationis ingens facta est humidi colliquatio, quæ versus vterum con-
D fluens, & vterũ, & abdomen aqua replendo tumefacit, partesquè superiores extenuantur ob
colliquationẽ, indèquè cætera enarrata symptomata insurgũt. His enim præsẽtibus, iam morbus
ex acutie decidit, curatioq. ab Hipp. descripta morbo erit conuenientissima. Curationem
verò à principio inflammationis faciendam non apposuit, quia vteri tumorem curare intendit;
qui in principio, & dum in vigore est inflammatio, nondum conspicuus est, quandoquidem
de curatione inflammationis, quatenus acutus est morbus, alibi pertractauit. De hoc eodem
affectu actum est libro de Natura Muliebri, vers. 134. verùm præsentis loci doctrina longè
perfectior existit.

Vers. 407. Si in ventre non habeant tumescentibus uteris. Mar. n. 54. 55.

Alium tumorem hoc in loco describit Hipp. non dissimilem tumori grauidarum, quod insinuauit,
dum dixit, si in ventre non habeant, tumescentibus vteris. Hoc enim pacto vertenda
E sunt verba Greci contextus, quæ diuidendo Interpres, priora. Si in ventre non habeant præcedentibus
coniunxit parum rationabiliter iudicio meo, quasi mulier ex præcedenti malo saluari
nequeat, nisi concipiat in vtero, quia non est rationabile, eam concipere posse, nisi prius in
totum sanetur vterus, eo verò sanato mulier non amplius interire potest ex eo morbo, qui totus
ab vtero dependebat, nec est necesse eam concipere. Agit ergò Hipp. de eo tumore vteri,
qui haud parum differre videtur à tumore vtero gerentium, à præcedenti verò plurimum
differt, & idea, & curatione, in eo enim propter inflammationem in tumorem attolluntur
vteri, in hac verò tumidi fiunt, quia varijs succis replentur; qui non in ipsius vteri porositatibus,
aut substantia, quemadmodum in inflammationibus consistunt; sed in eius cauitate, &

ideo huius curatio per sola purgantia, & totum, & vterum absoluitur: idquè leui negotio, vt A
innuit Hipp. in contextu, dum inquit: Purgata verò sana euadit.

Mar.n.56. *Vers. 45. Si intumuerit vterus, vel calu*.

Hæc est tertia tumoris vteri differentia, in qua vterus ab humoribus corruptis intumescit, vnde accidentia præcedentibus longè grauiora insurgunt; conuenit autem hæc cum priori, quia in vtraque adest inflamatio, materia morbifica in vteri porositatibus putrescente: differũt verò tum ratione materiæ, quæ in præsenti est humor à sãguine plurimũ recedẽs, bilis fortassè, & pituita. In priori verò sanguis erat purus, & sincerus saltem à prædominio, quod venæ illæ rubræ in pudendo cõspicuæ, aranearum telas æmulantes, ostendunt, & hæc de morbi idea satis dicta sint. Circà verba ipsius contextus, adnotare oportet in omnibus græcis exemplaribus legi οὐδ' ἐν δέρμῃ ἐνεργεῖ, quæ verba interpres vertit. Neque reliquus sensus operatur: cum tamen iuxtà veram significationem verti debeant. Neque vterus operatur, indicans per hæc B
vterum in hoc affectu nihil dimittere.

Sectio Tertia.

Mar.n.58. *Vers. 9. Si ignis sacer in uteris fiat.*

Negari non potest, quin hoc in loco erysipelatis vteri doctrina repetatur, quãdoquidem in præcedentibus eadem morbi essentia cum iisdem symptomatibus pertractata est. Id autẽ casu cõtigisse dicere, probabileq. est Hipp. præcedentem doctrinam proprio Marte conscripsisse hoc loco, quia verò de eodem affectu lib. de Natura mul. paucis curantibus pertractatum inuenit, eam tractationem in propriæ comparationem ad latus descripsisse: quam transcriptores in ipsum contextũ reponentes, doctrinam geminatam reddiderunt. Certum est enim hæc, quæ de vteri erysipelate hoc in loco afferũtur, penitùs respondere ijs, quæ in lib. de Nat. mul. C
sunt tradita, curationem tamen huius morbi in vtero gerentibus, quæ ibidem habetur, in hunc locum transferre neglexit, quippè quæ ad morbi curationem nihil faciat, sed ad fœtus conseruationem tantummodo, vt loco citato indicauimus.

Mar.n.59. *Vers. 24. Aqua intercus si in uteris fiat, &c.*

Hæc est illa hydropis species, de qua fusius tractauit secundo loco lib. 1. sect. 2. vers. 18. cuius essentiam ibi satis abundanter explicauimus. Hic autem de illius curatione tantummodo agitur, vbi omnium vteri affectionum cõpendiaria curatio describitur. Vnam verò, & eandem esse affectionẽ attestantur, & accidentia ipsa, & curatio, quę vtroque in loco proponitur, quam tamen administrandam supponit Hipp. eo tempore, quo mulier vtero non gerit. Multa enim continet, quæ abortum facere possent. Quia igitur de hac hydropis specie loco citato à nobis actum est, in eiusque explicatione quam plura adnotauimus, ea indicasse nunc satis erit. D

Mar.n.60. *Vers. 37. Alia aqua intercus uterorum &c.*

Hæc verba in omnibus Græcis exemplaribus hoc pacto leguntur, ἄλλο ὁμοίως ὕδερον μητρέων, hoc est aliud simile hydropi vterorũ, quæ lectio huius loci adeò propria est, vt eam alterare absquè manifesta corruptione, sit impossibile. His enim indicatur, præsentem affectum similem esse hydropi vteri, quamuis re ipsa non sit hydrops, conuenit enim cum hydrope in excretis, differt verò, quia ad fluxus vterinos potiùs, quam ad hydropem est referendus. Quarè & curatio ipsa ab hydropis curatione plurimum differt. Adnotentur autem illa verba: si vteri egressi fuerint, quæ Cornarius cum præcedentibus coniunxit: cum tamen ad subsequentia melius referantur, ita vt sensus sit. Si in hoc morbo vteri egressi fuerint. (Nam fortasse id frequentèr euenire obseruauerat) tunc curatio est adhibenda, quæ in fluore albo præscripta est secundæ speciei, de quo lib. 1. vers. 63. actum est, quo in loco curationem absoluit adstringentium vsu, E
quæ in vteri prolapsu sunt conuenientissima.

Mar.n.61. *Vers. 45. Si uentus in uteris fuerit.*

Mirabuntur, ni fallor, Medicorum plurimi: quomodo Hipp. accidentia in textu enarrata ad flatus referat in vtero conclusos, quæ affectioni flatulentæ nullo modo conuenire videntur. Omnia enim ferè caliditatis excessus sunt soboles, flatus verò à diminuto calore produci Galeno concedunt omnes. Admiratio tamen cessabit, si quæ de flatuum generatione à Præceptore statuta sunt, in memoriam reuocabuntur. Libro enim de locis in
Mar.n.56. hom. vers. 289. sect. 2. humida, inquit resiccata flatum faciunt: vndè obseruatum ab eo legimus.

A gimus. 4. Acutor. verſ. 340. legumina viridia, & macerata minus flatuoſa eſſe, quam exiccata, eo quod humiditas copioſa, quæ in viridibus, & in maceratis abundat, non ità facilè reſiccatur, vt in flatum conuertatur. Quam quidem Hipp. ſententiam contrà communem Medicorum opinionem defendimus in expoſitione loci citati. Si ergò flatus ab humiditate reſiccata producuntur, quod abſquè calore fieri non poteſt, ſequitur, vbi multum ineſt humoris, etiam caloris copiam concurrere, vt flatus producantur; & quia in ventre calor maximè viget, & humidi plurimum, vt libro 1. de Diæta. verſ. 163. adnotauit Hipp. ideò ibi flatus etiam plurimi generantur. At in vtero, vbi caloris non adeſt copia, rarò flatus generantur, propter humidi abundantiam caloris reſpectu; & ſi aliquando producuntur, à calore immodicè aucto euenire dicendum eſt, quo caſu vterus non vehementer lædi non poteſt, & cum eo totum corpus alterari: quod ſi fortè flatibus in vtero genitis non patet exitus, hi vterum ipſum diſtendentes, plurima ſymptomata excitant, quæ afferuntur B in textu, quorum cauſa eſt caloris exceſſus, cuius ipſimet flatus participes fiunt, tùm ratione efficientis cauſæ, tùm etiam, quia à loco calido exeunt. Hanc rem nobis indicauit Hipp. inferius, de flatu in vtero concluſo ſermonem habens: cuius materiam ſemen conſtituit, hoc enim, vt ipſe inquit, ſi fortè in vtero receptum non concipiatur, nec exeat foras, corrumpitur, caloreque intenſiori in illud agente, in flatum vertitur, qui cum agentis, & materiæ naturam conſequatur, acris fit, & mordax; ita vt accidentia in textu ibidem relata, his non diſſimilia excitare poſſit. Mar. n. 59. Mar. n. 12.

Verſ. 113. Quum mulieri mamma aſpera facta fuerit. Mar. n. 66.

Ομαζὸς τρηχὺς dicitur hoc in loco affectio quædam, per quam mammæ duris quibuſdam tuberculis intumeſcunt, tumore inæquali, ac ſi petris plenæ eſſent, τρηχὺς enim pro τραχυς frequenter vſurpatur, quod etiam adnotatur in Lexico, à quo ſenſu non longè mihi receſ- C ſiſſe videtur Erotianus in expoſitione vocis τριχιάσνται, hunc enim locum reſpexiſſe aſſerendum eſt, quamuis, quod habet communis lectio τρηχυς γενηται fortaſsè legerit ipſe τριχιάσνται, exponit enim ἡ περι τους μαςους ἀποςασις; hoc eſt abſceſſus circa mammas, etſi longè diuerſum ei ſenſum tribuerit eius interpres, & rationi, & verborum proprietati penitus alienum, dum vertit, dicitur τριχιασις ſciſſura in mamillis. Αποςασις enim propriè abſceſſum ſignificat, non ſciſſuram, ſed & curatio, quam huic morbo præſcripſit Hipp. tuberculis accommodata eſt: non ſciſſuris. Adde etiam, malum hoc ad ſuppurationem aliquando conuerti, vt adnotatur in textu, quod tuberculis tantummodo conuenit. Iiſdem rationibus alius excluditur mamillarum morbus, de quo mentionem facit Ariſt. 7. de Hiſt. Anim. 11. eumque τριχιαν vocat, & pilare malum tranſtulit Interpres. Perperam igitur expoſitores quidam D pro τρηχυς, τριχυς legentes, obſcuritatem huic ſententiæ attulerunt.

Nota ad finem libri primi Morborum Mulierum adſcripta.

Verſ. 4. Si verò antiquior fuerit puer cæparum externas partes, &c. Mar. n. 1.

Cum omnia Græca exemplaria ἔξωθεν legant communi conſenſu, qua ratione ductus Interpres, internas cæparum partes tranſtulerit non inuenio, & eò maiori admiratione digna eſt huiuſmodi interpretatio; quando certum eſt cæparum internam partem cauſticæ facultatis non nihil participare, ità, vt in anum infantis indita partem vlcerare facili negotio poſſet. Accipiendus eſt igitur cortex exterior, vt qui ſiccus exiſtens minori acrimonia præditus eſt, vndè infanti nihil incommodi afferre poteſt. Addidit etiam cum melle, quæ vox in Græcis E exemplaribus non reperitur, vndè corruptum textum eum habuiſſe dicendum eſt.

Verſ. 5. Si lac non fuerit, recentis tritici farinam elotam melle, ac oleo amixto, &c. Mar. n. 1.

Quia omnes Græci contextus non ῥοφῆσαι, vt tranſtulit Cornar., ſed κλύσαι, hoc eſt infunde, legunt, verba hæc in alium ſenſum prolata eſſe mihi videntur, continent enim clyſma ad aluum puerorum ſoluendam, cuius gratia lanam melle intinctam in prima eorum ætate in anum indidit, & grandiori exteriorem cæparum corticem. Quarè verba illa: Si lac non fuerit, ad infantem ſunt referenda, non ad nutricem, iis enim docemur: poſt ablactationem clyſteribus nos vti poſſe in pueris, anteà verò nequaquam. Hancq; interpretationem ſermonis continuatio haud parum confirmat.

Liber de Sterilibus. A

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Mar.n.1. *Vers. 12. Si verò parum distortum, aut leuiter conclusum.*
Hæc satis manifesta existunt, quemadmodum & præcedentia; quibus sterilitatis causas
adducit: quatenus genitura viri vterum ingredi prohibetur; idque euenire dixit, si os vteri
adeò distortum sit, vt pudendo non respondeat è directò. Aut rectum quidem sit, verum
conclusum. Huius duplicis impedimenti signum adducit certissimum: quia menses nullo
modo prodeunt, ob rationes libro primo de Morb. mul. explicatas. His igitur traditis, modò
subiungit, causas præfatas, etiam si quotiescunque à naturali statu parum recedunt, men- B
struorum eruptionem penitus non prohibeant; conceptionem tamen impedire, ità vt non
modò, quando os vteri omninò auersum est à pudendo, aut penitus conclusum seminis in-
gressus in vterum prohibetur; sed etiam si parum distortum fuerit, aut leuiter conclusum.
Et ratio est, quia ad ingressum seminis via adeò expedita requiritur, vt à quolibet impedimen-
to, etiam leuissimo excludatur. Os autem vteri parum auersum esse, aut leuiter conclusum
cognoscimus: quia menstrua fluunt quidem, verum pauciora, & per longius tempus, pau-
ciora quidem, quia via ipsis non latè patet, per longius tempus verò: eo quod cum paula-
tim fluant, longius tempus tollendæ repletioni requiritur. Hæc adduximus in gratiam vocis
ἀφύσι, quam cum nuper transtulerit interpres, sententiam obscuram reddidit, quæ si, leuiter,
interpretetur, claram, & rationabilem facit, estque vocis proprietati conueniens: quando
Erotianum eam in hunc sensum recepisse constat. C

Mar.n.3. *Vers. 39. Fit autem, & natura hæc affectio, & à relatis causis.*
Affectionis nomine hoc in loco ipsam sterilitatem intelligimus, quæ mulieribus quibusdã
naturalis quodammodo dici potest. Nullò enim vitio in ipsis apparente, steriles sunt omninò.
Hasque fœcundas arte reddere, impossibile esse ait. Subiungit verò, sin minus non sani pro-
deunt menses. Quibus verbis insinuatur: quotiescunq. mulier sterilis est non à natura, men-
struorum vitium semper concurrere, quando mulierem sanam non esse attestatur, & ideò non
concipit, quia semen (inquit) à sanguine morboso non compingitur, sed ab eo diffusum de
facili egreditur.

Mar.n.4. *Vers. 46. Si verò mulieri menses non prodeant omninò.*
Intentio Hipp. in hac sententia est indicare nobis aliam sterilitatis causam cum mensium
suppressione, ab enarratis penitus diuersam, quam diuersitatem intulit per illa verba ὁ ὑπὸ D
πάντων τῶν εἰρημένων, quæ ego hoc pacto transferrem, præ causis omnibus relatis, quasi dicat.
Præter oris vteri distortionem, & conclusionem; cuius gratia menses non fluunt, nec mulier
concipit, est & alia steriliratis causa à prædictis penitus diuersa, in illis enim conceptio non
fit, quia semen vterum ingredi non potest, in hac verò semen ab vtero recipi supponitur, etiam
si indè non sequatur conceptio. Et hanc nostram expositionem confirmant ea, quæ Hipp. in-
Mar. n 9. ferius vers. 128. Dum præfatis omnibus sterilitatis causis curationem institueret, de hoc af-
fectu agens inquit, Quæcunque verò stomaco recto, & molli, & sano, & probè habente, &
in debito loco sito, menses omninò non apparuerint. Causam verò, cur in omnimoda men-
sium suppressione in præsenti casu non fiat conceptio, duplicem assignat. Alteram per illa
verba, venæ enim sanguine plenæ genituram non suscipiunt; quo loco quid per venas intelli-
gat, non constat, vterus enim, non venæ genituram suscipiunt. Id verò patebit, si ea, quæ li- E
bro primo de Morb. mul. sect. 2. vers. 11. adduximus, in memoriam reuocabimus. Per ve-
nas enim intelligere Hipp. demonstrauimus, ea venarum orificia, quæ in vteri fundum desi-
nunt, quibus genitura in actu conceptionis adhæret, indèquè, & secundinæ, & venæ vmbili-
calis exortus incipit, his ergò sanguine repletis semen vteri fundo non ità agglutinatur, & ad-
hæret; vt conceptio sequatur, & id per venarum susceptionem intelligere voluit Hipp. Huic
rationi alteram addidit: quia in vteris aliquid inueterati sanguinis inesse necesse est, quod ge-
nituram nutriri prohibeat. Qui enim præsens est, ob longam moram crassior effectus, geni-
turæ nutriendæ ineptus existit: viamquè intercludit nouo sanguini, qui à genitura pro sui nu-

tritione

A tritione attrahi posset, vndè genituram nutrimento destitutam perire necesse est.

Vers. 96. Quum stomachus vteri durus fuerit. Mar.n.8.

Causis iam omnibus enarratis, propter quas mulieres in vtero non concipiunt, nunc ad vnamquanquè sigillatim tollendam se conuertit, & primo loco, quomodo ijs occurrendum sit, demonstrat, quæ ab vteri vitio dependent, indè verò de reliquis tractat, quo quidem stylo, & in libris de Morb. mul. vsum esse, adnotauimus.

Vers. 102. Et menses quidem iuxtà sanitatem corporis, &c. Mar.n.8.

His admonet Hipp. ex qualibet vteri læsione cōceptionem impediri, quamuis in menstruorum eruptione nullum appareat vitium, cuius rationem adduximus à principio præsentis libri. Hoc autem ab Hipp. prop[illegible] existimo, vt rei difficultate perspecta Medicus maiorem diligentiam in causarum perscrutatione sibi adhibendam esse, cognoscat.

Vers. 129. Cuicunquè verò stomaco recto. Mar.n.9.

B Istis sermonem interrumpit inceptum de vteri malè affecti curatione, quem postea reassumit ibi vers. 35. Si verò à pharmaco, & à potione, &c. Quibus admonet, euenire aliquando ore vteri ad naturalem dispositionem redacto, purgationes tamen menstruas, iuxtà naturæ leges non procedere, indicans, hoc perspecto, in oris vteri curatione vlterius procedendum non esse; huiusquè defectus causam diligenter perquirendam esse, & coniectandum, an propter hanc eueniat, vt mulier non concipiat. Quæ verò sit hæc causa non determinauit Hipp. Adnotauit tantummodo hanc, & ad vterum, & ad corpus totum pertinere posse. Nobis igitur occasio porrigitur inquirendi; quæ affectio vtero euenire possit, & quæ toti corpori, propter quam osculo vteri secundum naturam se se habente, purgatio menstrualis non rectè procedat. Cuius gratia in Hipp. doctrina, si percurrere voluerimus, inueniemus, ob quasdam vteri affectiones, vteri osculo probè se habente, menses quidem fieri pauciores, & deteriores:
C vt de vteri hydrope testatur Hipp. lib. primo de Morb. mul. sect. 3. à principio. Et à toto corpore similiter malè affecto menses diminutos, & prauos procedere colligimus ex his, quæ lib. de Aere Aquis & loc. vers. 83, afferuntur de ijs, quæ aquis duris, & frigidis vtuntur, ex Mar.n.7. harum enim vsu menses prauos, & paucos fieri rationabile est, quippè quæ habitum corporis densum efficere, humoresquè crassos, & lentos reddere possunt. At menses penitus deficere absque oris vteri vitio apud Hipp. non inuenio. Scio quidem, satis rationabile esse, in emaciatis menstrua in totum supprimi, idque experientia attestatur. Quemadmodum ijs quoque euenire consueuit, quibus aliqua continua euacuatio, sanguinem coaceruari prohibet: quod aliquibus fonticulorum gestatione euenisse obseruaui. Hippocratesq. in filia ædilis adnotauit 4. Epidem. vers. 176. quæ per duos annos non est purgata, eo quod hæmorrhoidas continuò
D fluentes habebat, idque eidem ratione euenire asserendum est, propter quam in vtero geren- Mar.n.13.
tibus menses non procedere demonstrabat Hipp. lib. de Nat. Pueri vers. 67. Scio etiam repe- Mar.n.6.
riri mulieres, quæ absque vllo sanitatis, aut fœcunditatis incommodo nunquam purgatę sunt, aliæ per plures annos sinè menstruorum periodo degerunt: vt de Phætusa, & Namysia testatur Hipp. quæ ambo viragines factæ sunt. Nonnullas etiam viragines à natura sine mensibus esse nouimus. Verum si huiusmodi mulieres respexit Hipp. causam à totius dispositione, non à solo vtero dependere dicendum est. Quarè indubitatum axioma in Hipp. doctrina statui potest, nullum esse vteri vitium, cuius causa menses omninò supprimantur, quotiescunq. os eius rectum est, & optimè dispositum. Quarè dum hoc in loco Hipp. ait menses aliquando omninò non apparere, aut pauciores, & per amplius tempus, & non sanos, vitio ipsius vteri, aut totius corporis, hæc disiunctim vera sunt, si dicamus, menses in totum suppri-
E mi posse ob affectionem aliquam à toto corpore prodeuntem, diminutè verò, & vitiosos procedere, tum vtero ipso, tum vniuerso corpore malè affecto. Quibus omnibus consideratis, quid de obstructione venarum dicendum sit, quam causam suppressionis menstruorum, tam facilè recepit posteritas, iudicent alij. Ego enim Hipp. auctoritate, & sensus testimonio permotus, quæ ex illa opinione arti Medicæ, & mulieribus incommoda eueniant lib. 1. Morb. mul. vers. 41. demonstrare conatus sum.

Vers. 144. Si uerò mulier à pinguedine. Mar.n 10.

Præsens sententia plurimum conuenit cum ea, quę inferius vers. 278. legitur, & inter aphorismos translata, hoc modo se habet. Si verò præter naturam mulier fuerit crassefacta in Mar.n.15.

ventre

ventre non concipit, nam omentum crassum, ac multum incumbens, os vterorum deprimit, A
& genituram non suscipiunt. Differunt tamen, quia in crassitudine citata os vteri læditur, vnde semen vterum ingredi prohibetur, in hac verò vterus ipse afficitur, quia humidior est, quam par sit toto corpore humido existente, vnde genitura non retinetur in vtero, sed defluit, aut ab humoris excessu suffocatur, curatio tamen ambobus communis erit, quæ in corporis extenuatione consistit. In præcitatæ sententiæ explicationem nonnulla adducemus in Aphor.

Mar.n.11. *Vers. 164. Alia curatio. Vbi fomentum toti corpori adhibueris, &c.*

Hæc inscriptio indicat, nouum proponi curationis modum eiusdem affectionis vteri, à præcedenti non omninò diuersum. Quod etiam euidentius manifestat remediorum propositorum facultas, materias enim præsidiorum continent, quæ vniuersaliter proposuerat, dum inquit. Postquam autem probè mollitum, ac suffitum esse videbitur, appositis pharmacis vteri purgationem facito, donec probè habere visum fuerit: incipiens à mollibus ad fortiora, desinens autem rursus in mollia odorata. Huius enim naturæ sunt medicamenta, quæ B
purgantia appellat, eorumquè descriptiones inchoat ibi. Postquam autem aperueris, purgatorium appone.

Mar.n.13. *Vers. 253. Alia curatio. Marubij foliorum.*

Præsens indicatura non ità accipienda est, vt significet, hanc curationem eidem morbo conuenire, cuius gratia præcedens descripta est: ad membranam ori vteri adnatam. Sed veluti remedium quoddam vniuersale ad eas mulieres, quæ non concipiunt, in quarum gratiam plures alij curationum modi superius sunt descripti. Supponit tamen antè huiusmodi medicamentorum vsum, ea remoueri impedimenta, quæ ad os vteri pertinent: de quibus superius actum est. Præsens enim curatio, quemadmodum, & subsequentes, vterum ad conceptionem disponunt exiccando, aperiendo, calefaciendo, & roborando, vt medicamentorum facultates palam faciunt. C

Mar.n.14. *Vers. 267. Si verò mulier internis partibus.*

Curatio, quam pro tollenda sterilitate, hoc in loco adhibet Hipp. illius causam supponit frigidam vteri intemperiem cum humoris præsentia. Medicamentis enim vtitur calefacientibus, & exiccantibus, non in vterum tantummodo inditis, sed etiam in sedem, vt loci vicinitate eorum facultas vtero communicetur. Idem etiam attestantur accidentia, de quibus in textu, somnus enim solito longior (talem enim Hipp. intellexisse est rationabile dum dixit, sed dormit) appetitusq. deiectio, frigiditatis, & humiditatis symptomata existunt, cum humorum præsentia, eosque vterum lædere ex eo cognoscimus: quia nulier hoc modo affecta vteri congressum non admittit. De hoc enim symptomate mentionem fecit lib. 2. Morb.
Mar.n.32. mul. sect. 2. vers. 384. tanquam signo vteri ab humore frigido, & pituitoso repleti. Quod D
Mar.n.61. etiam in vteri repletione à flatu obseruauit eodem lib. sect. 3. vers. 45. Verum quia huic affectioni aliquando febricula tenuis adiuncta est, quæ etiamsi ad contactum non appareat, interius tamen latitare, alia ostendunt, ex quo sequitur permixtionem portionis cuiusdam humoris biliosi concurrere: cum certum sit in Hipp. doctrina, nullam febrem, Ephimera excepta, absque bilis præsentia introduci posse. Quia igitur præsente febre medicamenta proposita, non parum lædere possent, conditionem apposuit, si mulier internis partibus non febriat. Nec alicui mirum videatur, humore bilioso dominante, vterinos affectus somnum profundum adferre, quando experientia demonstrat, vteri morbos, & capitis grauitatem, & somnos profundos communiter adferre: etiamsi humores calidi abundent, imò in ipsa vteri inflammatione soporem fieri colligimus ex ijs, quæ scripsit Hipp. 2. de Morb. mul. sect. 2. vers. 417. Cuius quidem rei euidentem rationem adduximus super historiam Pythonis filij 2. Epidem. sect. 2. E
Mar.n.56. vers. 487.

Mar.n.16. *Vers. 284. Quum menses mulieri prodierint, & præterierint.*

Hoc in loco docet Hipp. quæ curatio ijs mulieribus conueniat, quæ, mensibus secundum naturam prodeuntibus, non concipiunt, admonetque, tunc curationem inchoandam esse statim, ac menstruorum cursus constiterit, id enim significat verbum, & præterierint. Quæ autem præstanda sint in hac curatione, ità distinctè proponit, vt nihil super eam dicendum nobis relinquatur. Adnotetur tamen vox εἰς ἐχῖνον, quam dum in vas interpretatur Cornar. obscuritatem quandam parit. Ventrem enim importat, & in hanc significationem recepit nunc Hipp.

vt cu-

[illegible] cucurbitæ ventrem, siue cauitatem significaret.

Vers. 325. Et articulum, siue pudendum tumefacit. Mar.n.17.

Hæc vox ἄρθρον, etiamsi communiter articulum significet, aliquando tamen pro genitalibus membris, tam fœminarum, quam masculorum vsurpari solet, in hanc quippè significationem eā vsus est Herodotus, in Talia, & Melpomene. Vbi inquit [illegible] hoc est equæ genitalia attrectans; ex quibus corrigi potest locus Esichij, vbi ἄρθμον pro ἄρθρον legitur. Indem igitur significatum accipiens Hipp. hoc in loco adnotat pessarium præscriptum adeò acre, & mordax esse, vt febrem inducat, & pudendum inflammando tumefaciat.

Vers. 326. Mel & ueratrum nigrum tenuè non multum coquito, &c. Mar.n.17.

Hæc verba diuersimodè fortasse legerat in suo codice Cornar. ab eo, quo legunt cætera omnia græca exemplaria; iuxtà quorum lectionem hoc pacto vertenda esse mihi videntur.
B Mel coctum, & radices hellebori nigri tenuis contusas, si multum fuerit vehementer mordax est, quibus docemur, ex melle cocto, & radicibus hellebori nigri contusis conficiendum esse pessarium supradicto simile. Admonet autem radices hellebori tenues eligendas esse, quia fortasse tenues crassioribus sunt imbecilliores, & ex consequenti minus mordaces. An potius è contrario acriores? res iudicio sensus eget.

Vers. 337. Postquam verò ab hac curatione. Mar.n.18.

Mulieribus, quibus menstrua secundum naturam fluunt, & non concipiunt, curationem conuenientem suprà descripsit per ea medicamenta, quæ vteros calefaciunt, roborant, aperiunt, & purgant. Quibus omnibus administratis, nisi conceptio sequatur, ad venæ sectionem confugiendum nos admonet, sanguinemq. & à superioribus, & ab inferioribus educendū esse iubet, idque significauit per illa verba, à manibus, & pedibus, per venas manus, quę sunt in cu-
C bito intelligēs de more, quod alibi demonstrauimus hoc eodem expresso loco. Notat etiam venæ sectionem esse faciendam, quando menstruæ purgationes iam cessarunt, nè forte ex venæ sectione antè purgationes menstruales facta sanguinis reuulsione ab vtero, purgationum periodus inhiberetur.

Vers. 355. Molæ porrò conceptus. Mar.n.20.

Circa molę generationem, de qua hoc in loco mentio fit, nonnulla adnotauimus hanc eandem sententiam exponentes lib. 1. Morb. mul. sect. 3. vers. 303. Vndè quæ ibi sunt tradita huic loco satisfacere possunt.

Vers. 373. Ad uteri purgationes. Mar.n.21.

Hinc incipit Auctor ab inchoato operis pro[illegible]sito aliquantulum recedere, multa proponens ad res muliebres spectantia quidem, quæ tamen ad materiam sterilitatis nihil pertinent,
D quanam verò ratione id ab eo factum sit, nostram mentem aperiemus in expositione lib. Acut. vers. 421. sect. 4.

Vers. 377. Si verò purgatione moderata à partu facta. Mar.n.21.

Quid faciendum sit puerperæ, cui aluus à partu adstricta sit, & ventris tormina infestent à flatibus, docet in præsenti sententia Hipp. exhibet enim succi scamonij quintam partem dosis consuetæ, vna cum portione, aut seseli, aut alterius medicamenti odorati; facultate enim scamonij aluus laxatur, flatus verò ab aromatibus discutiuntur. Quarè particula, aut, non est referenda ad antedicta ità, vt loco scamonij, aut seseli, quod medicamentum odoratum substituendum velit Hipp. hæc enim scamonij succedanea esse non possunt, quia aluum non mouent. Sed potius subsequentia respicit, ac si in hunc modum locutus esset. Succi scamonij quintam potionis partem, partemq. aut seseli, aut alterius cuiusdam ex odoratis. Hoc autem
E loco docemur medicamenta purgantia, quæ fortia sunt, in pauca quantitate exhibita, qualis est quinta pars consuetæ dosis pro aluo subducenda vsurpari posse, etiamsi non omnia cōcurrant, quæ ad purgationem requiruntur, idquè nobis insinuatur per illa verba, siuè cum febre, siuè sine febre. Non tamen ea temerè exhibere oportet, & ideò conditionē apposuit, dūmodo puerperij purgatio mediocris processerit. Alioqui timendum, nè puerperij purgatio, facta ad aluum reuulsione, supprimatur. Vel potius dicamus antè mediocrem purgationem, horum dolorum curationem incongruā esse, quū satis rationabile sit, eos ad vterum potius pertinere, à puerperijs non purgatum, quam ad aluum: vndè pessarijs, alijsque remedijs, quæ vterum expurgant potius occurrendum esset; quam medicamentis flatum discutientibus per os assumptis.

sumptis. Aluusquè tutius laxanda esset clysteribus, quam aluum subducentibus ingestis. Adnotatione digna est illitio, quam sedi admouet Hipp. quæ pro tollenda alui adstrictione frequenter vsurpari poterit in praxi. A

Mar. 8. 22. Vers. 382. Si verò ex purgationis corruptione.

Quamuis febrientibus lac dare aliàs prohibeat Hipp. Non tamen in hoc adeò religiosus fuit, quin aliquando illud exhibere satius existimauerit, quando indè magna speratur vtilitas. Non desunt exempla, quæ id manifestant, eaque in huius opinionis confirmationem adducemus in expositione libri Acut. com. 4. vers. 10 quibus adscribi, & præsens potest, in quo febrienti lac cum tertia mulsæ parte exhibet, vt eo mediante, & purgationis acrimonia ex corruptione contracta, quæ mulierem dolore vexet, attemperetur, & simul aluus adstricta emolliatur. Eligit autem caprillum, quod in substantia medioritatem inter tenuitatem, & crassitudinem tenet. Nam asininum, alioqui febrienti minus nox ium, fortasse timuit, quippè quod aluum vehementius mouere posset, quam in puerperis cc nueniat, qua suspicione permotus illud decoquendum iubet, ità enim immodicæ euacuatienis omnis suspicio tollitur. Pinguedinem verò detrahit, tum quia hæc pariter ad alui fluxum disponere posset, tum maximè, vt febri minus officiat, cuius gratia illud frigidum actu præbet, & tertiam mulsæ partem ei admiscet, quantitas verò, quam præscribit duarum heminarum, animaduertenda est, quæ pro ducenda aluo minima est, cuius gratia ad semicongij mensuram illud exhibere consueuit. Maxima tamen propter mulsæ permistionem, si nutritionis gratia exhibeatur, quo consilio nunquam duas heminas in totum excedere consueuit. Quarè dicendum est in præsenti casu lac dari, nec nutritionis gratia simpliciter, nec sola intentione purgandi, quod etiam ex eo confirmatur, quia si pro nutritione tantum illud exhiberet, longiori tempore eius vsum perscripsisset, etsi in gratiam purgationis vnica vice contentus fuisset, nec subiunxisset, si neque venter subeat, sed vt eodem tempore aluus medìocriter laxetur, humorumq; acrimonia corrigatur. Hipp. verò hoc in loco legem aphoristicam non peruertisse, quæ lac dare febrientibus prohibet, patebit ei, qui præter indicatam superius ex 4. Acut. explicationem, interpretationem nostram pariter Aphor. 64. quintæ sect. diligenter perlegerit. B C

Mar. 8. 24. Vers. 411. Si verò geniturum continens, non prægnans fiat.

Mar. 8. 3. Quibus os vteri præter naturam hiat, non concipere, superius indicauit hoc eodem libro
Mar. 8. 30. vers. 36. necnon lib. 1. de Motb. mul. vers. 369. vbi etiam curationis modum breuiter nos
Mar. 8. 52. edocuit. Exactius vers lib. 2. sect. 2. vers. 354. id autem ea ratione euenire existimauit, quia genitura vterum ingressa effluit, nec retinetur ad conceptionem, quo in loco, quia omne malum ab vteri vitio dependet, ideò ei soli curatio instituta est. Quia verò aliquando euenit, vteri osculo hiante, genitura intus permanente, conceptionem tamen non perfici: qui casus est à præcedenti longè diuersus, ideò curatio etiam diuersa ei debetur. Quarè conijciens Hipp. id ob vitium genituræ mulieris euenire, quod à totius affectione dependet, ideò pro curatione, & totum, & vterum respici voluit, totum quidem vniuersali purgatione per pharmacum, vterum verò ore ipsius ad naturalem statum reducto. Quarè admirari licet Hipp. industriam, tum in causis morborum distinguendis, tum in eorum curatione indaganda. D

Mar. 8. 24. Vers. 446. Et si vires sufficiant, ante hæc omnia venam in manu, &c.

Adnotatione digna est vena, quam hoc in loco secari iubet Hipp. in cubito sinistro, quamuis sinistræ partes non magis afficiantur, quam dextræ. His enim casibus recentiotes dextras potius secarent, eoquod in dextris hepar resideat, quod sanguinis fons censetur, ex quo apparet plenitudinem secta dextri cubiti vena melius tolli, quam sinistra, cur ergò Hipp. hoc in loco sinistram potius aperit? Huius quæsiti gratia sciendum est: Sanguinem duplici potissimum intentione mitti. Primò quidem ad morborum præsentium curationem; quo casu semper eligenda est vena, quæ non modo rectitudinem habeat cum parte affecta, sed etiam ei sit proxima, vndè dextris partibus affectis, non modo dextræ venæ sunt eligẽdæ, & sinistris sinistræ, sed etiam si morbus partes corporis obsidet superiores, venas superiores secare expedit, inferiores verò, si in inferiori parte consistat, eas scilicet, quæ in cruribus sunt, & malleolis, qua quidem doctrina ab Hipp. desumpta Galenus librum suum de Curandi ratione per sanguinis missionem mirabiliter exornauit. Si verò nulla particula in morbo affecta sit, morbiquè vehementia vrgeat, tunc rationabile est, venam eam eligere, quæ quam citius E

pleni-

A plenitudinem tollat, huius naturæ censetur brachij dextri interna, quia immediatè hepar Mar.n.37.
sanguinis officinam, & venam cauam eiusdem receptaculum euacuat. Vndè Hipp. 4. acuto-
rum vers. 40. hanc eandem venam in repentina vocis priuatione ex venarum interceptione
orta, secari iubet. De qua hunc in modum ratiocinatur Galenus. Vena interna dextri cubiti
velocissimè, & plurimum ex ijs partibus, quæ principes sunt euacuat, atque ob id in acutis-
simis morbis ad eam se confert Hipp. hæc Galenus. Quod si tandem nullo præsente morbo
præseruationis tantummodò gratia venam secare expediat, quia quælibet vena vniuersum
corpus tandem euacuat, ideò plures venæ pro hac intentione in vsum venire solent. Si enim
venæ sectio facienda sit pro alicuius morbi præseruatione, qui determinatam partem infesta-
re solet, ea vena aperienda est, quæ à parte affici solita plurimum distat, & id colligimus ex
lib. de Nat. Hom. vers. 230. vbi hæc leguntur, enitendum est autem, vt sectiones, quam longis- Mar.n.22.
simè à locis faciamus, vbi dolores fieri, & sanguis colligi solet, sic enim mutatio minimè ma-
B gna derepente fiet, & consuetudinem remouebit; vt non amplius in eundem locum colliga-
tur. Hæc Hipp. in quorum expositione ad præseruatiuam artis partem ea pertinere demon-
strauimus proprio loco. Si verò hæc præseruationis quidem gratia administranda sit, ve-
rùm nullius partis peculiaris respectus habeatur, quælibet vena huic intentioni satisfacere
potest, verùm si alicuius particularis delectus habendus est, ea est eligenda, quæ minus ægro-
tantem debilitare possit, talis autem erit, quæ cum sanguinis fonte non magnam habeat re-
ctitudinem, aut affinitatem, cuius ratione humeralis minus debilitare censetur, quam media,
aut interna. Quia igitur in hoc casu venæ sectio non proponitur gratia alicuius morbi præ-
sentis, nec eius, qui aliquod particulare membrum infestare soleat, sed vt sanguinis copia
tollatur, quæ ad vterum ferri consueuit, quod præseruatiuæ partis negotium existit, ideò
C Hipp. venam sinistram probat, non dextram, quæ propter rectitudinem, & consortium, quod
habet cum hepate magis debilitare posset, quam sinistra, eligitq. superiorem, quæ scilicet in
cubito est, nè inferioribus sectis, vterus ad suscipiendum disponatur magis. Ex his igitur pa-
tere arbitror, quibus in casibus, & quæ venæ sint aperiendæ, & quando dextræ sint præfe-
rendæ sinistris, & è contrà, quæ considerare velim practicantes, nè adeò inconsideratè de-
xtras aperiri iuberent.

Vers. 447. Si verò stomachus. Mar.n.24.

Quoniam in Hipp. doctrina impossibile est ore vteri hianre menses omninò supprimi, ideò
communis lectio Græcorum exemplariorum mihi probatur magis, quam ea, quam sibi ac-
commodauit Cornar. particulam μὴ addendo, quæ in nullo codice græco reperitur, hoc igi-
tur pacto vertenda est præsens sententia. Si verò stomachus sic habeat, (hoc est immodicè
D hians, vt dictum est superius.) Menses autem non prodeant vitiosè, aut minus, ad reliqua
omnia ampliorem purgationem adhibeto. His enim iubet Hipp. vteri osculo hiante, si pur-
gatio non procedat vitiosè, vt solet: videlicet copiosior, quam par sit, & humidior, sed iuxtà
naturæ limites, aut diminutè fluat, quod aliquando euenire superius adnotauit, tunc ad præ-
scriptam curationem copiosior purgatio addenda est, cuius documenti ratio est in promptu.
Quià dum menses immodicè fluunt, fortis, & magna purgatio ob virium imbecillitatem su-
specta est. qua quidem ratione, post venæ sectionem, securitate, & moderatione, purgationem Mar.n.36.
adhibendam esse ipsemet Hipp. nos docuit libro Acut. 4. vers. 35. quæ cautio mensibus in-
debita quantitate fluentibus minimè necessaria est, & multò minus si diminutè fluant. Cura-
tio igitur in hoc affectu differt à præcedente, quatenus purgatio amplior facienda est, nec
subdititia exiccantia, & adstringentia in ea præscripta adeò necessaria sunt in hoc affectu,
quemadmodum in superiori, & ideò conditionem addidit: si opus fuerit.

E *Vers. 450. Si mulier inuita abortum faciat.* Mat.n.25.

Medicamenta, quæ in præsentem vsum probat Hipp. si considerentur, quia omnia ferè
menses ducere, & vteros purgare possunt, persuadent nobis, præsentem curationem mulie-
ribus minimè conuenire, dum vtero gerunt, quia tantum abest, vt abortum prohibeant, quod
potius illum prouocare possunt, sed post abortum, & priusquam in vtero denuò concipiat.
Supponit enim Hipp. has abortus incurrere vitio ipsius vteri, quando nulla adueniente ex-
trinsecus causa mulier abortit, quod quidem nobis insinuatur per verbum, inuita, ac si mulie-
res, quæ abortiendi pericula subeunt, quodam modo abortire velle videantur. Nam vt vulgò

id ipsis imponi solet, quando ab aliqua causa manifesta abortum incurrunt. Cum igitur supponat Hipp. huiusmodi abortus ab vtero male affecto euenire, meritò eius præseruatio ab vteri curatione dependet, hancquè in eius expurgatione, & exiccatione consistere existimauit. Caluus hanc sententiam transtulit in hunc modum. Si mulier nolens abortiat, nec emittat, &c. quæ versio si græcæ lectioni responderet, sensum haberet manifestum. His enim traderentur remedia ad abortum iam factum eijciendum, quandoquidem eorum facultas huic intentioni non aduersatur, imò conuenit maximè. A

Mar.a.26. *Vers. 465. Quum vteri genituram viri eructant tertia die.*

Per callos hoc in loco non accipimus substantiā ipsam vterorū in callosam duritiem concretam, quemadmodum accepit Hipp. lib. de Nat. mul. & de Morb. mul. Sed humores concretos in vtero, quos aliquando lapidis duritiem, & naturam æmulasse nouimus. Huiusq. rei

Mar.a.33. testimonium habemus lib. 5. Epidem. vers. 192. in historia Famulæ Dyseridis, à cuius vtero mulier lapidem expressit magnitudine verticuli fusi. Ab huiusmodi concretionibus igitur geniture ingressus in vterum prohibetur, hasquè ab vtero extergendas nos docet modo exposito in contextu: qui cum nihil obscuratis in se contineat, nostra industria non eget. B

Mar.a.27. *Vers. 477. Si prægnanti menses compareant.*

Inepta videtur primò aspectu præsens curatio, quatenus ad sanguinis fluxum in prægnantibus sistendum, vuluæ medicamenta admouenda iubet. Si enim sanguis ab vteri fundo, vbi secunda adhæret egreditur, quomodo vis appositi medicamenti illuc peruenire potest? & eò magis quia totus embryo interiacet medius? Dico, curationem esse conuenientissimam, non quia existimem (quod multi crediderunt) sanguinem à venis in collum vteri desinentibus grauidis emanare, hanc enim opinionem iam reiecimus lib. 1. Morb. mul. sect. 2. vers. 24. Sed quia sanguis in vtero gerentibus ab vtero excernitur, eò quod, secunda non exactè vteri fundo adhæret, ità vt sanguis, qui ex prædictis venarum orificijs à spongiosa secundinæ parte, quam placentam appellari diximus, exsorberi deberet, & in vmbilicalem venam pro fœtus nutritione transfundi, per spatium inter vterum, & secundinam intercedens in pudendum descendit. Curationis igitur scopus in hoc casu erit procurare, vt secunda arctè vteri fundo adhæreat, quod medicamentis vterum in seipsum contrahere facientibus, perficitur, qualia sunt ea, quæ ab Hipp. proponuntur in textu. C

Ad Hippocratis Libros Epidemiorum.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Libros septem Epidemiorum adeo eruditè, & diligenter explicauit Franciscus Valesius, vt eius comentaria ab ipsomet Hipp. manasse diceres. Quapropter hæc omnibus satis esse possunt. Quia tamen sententiarum aceruum immensum continent, si quædam præterierit, non est mirandum, quæ quidem nos colligentes, fasciculum non omninò aspernendum confecimus, quem beneuolo lectori libenter damus, ea tamen conditione, vt quæ à Valesio, & ante eum à Galeno explicata sunt, nullo modo prætereantur, alioqui nostra oratio, aliquando obscurior videretur, breuitati enim insistentes, quæ præfati viri scripsere, & quæcunq; in arte profectis sunt manifesta, omisimus, quandoquidem (quod alias protestati sumus) interpretem, & expositorem, non comentatorem profitemur, neque omnium, sed eorum tantum, quæ obscuritatem euidentem præseferunt. D

Liber I. Sectio I. E

***Vers. 24.** Moriebantur autem multi, & plurimi ex his, qui decubuerunt, haud scio, an quis mediocri tempore perdurauerit.*

Hoc in loco se ipsum confundere videtur Hipp. quia si plurimi moriebantur, ergò non omnes, & si non omnes moriebantur, quomodo nullus eorum, qui decubuerunt modico tempore superuixit? Hipp. igitur sententia est. Tabidorum multos in ea constitutione mortuos esse, & eos maxime, quorum natura ad tabem vergebat, & à principio tabe laborare cæperunt.

A runt. Vt verò significaret tabes illius constitutionis breuiores fuisse, quam ex propria naturæ esse consueuerunt, subiunxit. Nullum eorum, qui decubuerunt, non solum longo tempore non ægrotasse, sed neque etiam mediocri perdurasse, quia citò, aut mortui sunt, quod maiori parti eorum euenit, aut sanitati restituti. Verbum enim διήνεγκε, quod perseuerare, & perdurare significat, non magis respicit eos, qui in fine mortui sunt, quam qui superuixere, vt parum accommodata sit Cornarij translatio, quæ habet, superuixit, cum hæc referatur tantummodo ad eos, qui tandem interiere. Adnotauit præterea Hipp. eos maximè citò iudicatos fuisse, qui à principio morbi decubuerunt, idque rationabile est, eò quod morbus ijs à principio grauior esset, quam ijs, qui erecti ambulabant. Impropriè similiter transtulit Interpres adiectiuum μέτριος, modicum, quod mediocre propriè significat, & est absurdum dicere tabidos, neque modicum tempus superuixisse. Hanc sententiam præterijt Valesius, B cur ab eo factum sit ignoro.

Sectio II. Liber I.

Vers. 27. Iudicabantur autem plurimis valdè bono ordine cum intermittentibus in decem, & septem diebus.

Iudicabantur (inquit Hipp.) tunc febres ardẽtes decem, & septẽ diebus, idquè præter naturam morborum acutorum, in quorum numero febrem ardentem collocauit lib. de Aff. v. 60. Mar. n. 7. quos quidem decimaquarta die iudicari statutum est sect. 2. Aphor. 23. Huius autem nouitatis rationem infert, dum inquit ξὺν τῇσι διαλειπούσῃσιν, idest vna cum intermittentibus diebus, non equidem interrumpentibus crisim, vt explicat Galenus, quomodo enim dici poterat easdem iudicari valdè bono ordine, si crises interruptas habebant? Sed intelligit eas iudicari C consueuisse in decem, & septem diebus, vnà cum intermittentibus diebus, in quibus scilicet à febre non tenebantur, indicans febres illas non continenter perseuerasse vsquè ad finem, sed per aliquot dies intermissionem habuisse, qui quidem vnà cum alijs connumerati summam decem, & septem dierum constituebant, in quibus perfectè iudicabantur. Scimus enim (vt in expositione præcitatæ sententiæ adnotabimus lib. 3. Epidem. sect. 1. Hermocratis historiã enarrantes) morbos acutos vltrà diem decimam quartam non protrahi, si modo acuti incipiant, & continenter cum acutie perseuerent. Quia igitur febres ardentes præfatæ intermissiones habebant, vsque ad decimam, & septimam diem protrahi poterant, imò etiam vlterius, pro vt dies intermittentes, aut ipsasmet intermissiones plures fieri contigisset.

Vers. 180. Ex ægris autem maximè moriebantur adolescentes, &c.

Vt præsenti sententiæ legitimum sensum accommodaret Valesius, communem lectionem D immutare coactus fuit, existimauitq. legendum esse rectos, & longos capillos, non nigros, & rectos, vt omnes contextus legunt, quia constat (inquit ipse) nigritiem capillorũ caliditatem attestari, non frigiditatem. Ego verò vulgarem lectionem verum sensum recipere existimo. Nam etsi capillorum nigrities à caliditate producatur, hæc tamen modo siccitati, modo humiditati associatur. Si ergò caliditas cum siccitatis excessu fuerit, capilli nigri oriuntur, & crispi, si verò humiditati adiuncta nigri fiunt, & recti. Quarè sententia Hipp. erit in enarrata constitutione, mortuos esse eos, in quibus calor maximè vigeret. Iuuenes, adolescentes, & in vigore constitutos, verum ex his eos maximè, in quorũ temperie humiditas calori esset adiuncta, tales sunt glabri, subalbicante cute, & rectos simul, & nigros capillos habentes, &c. semperq. de iuuenibus, adolescentibusq. & in vigore constitutis loquitur. Difficultas tamen ex sequentibus insurgere videtur, quando inter hos numerat eos, qui alta voce, itẽ gracili, atque E etiam aspera sunt præditi, balbos item, & iracundos, qui naturas penitus contrarias inter se consequuntur. Difficultas tamen soluitur hoc pacto. Quia etsi in illa constitutione prædicti omnes moriebantur, non omnes tamen eadem ratione, aut ex eodem morbo interibant. Rationi quippè consentaneum est, vna eadem ratione mortuos esse eos, qui magna voce, & alta, & aspera præditi erant, propter quam iuuenes, adolescentesq. mortuos esse adnotauimus superius: quia sunt calidiores: qui enim vocem magnam, & asperam habent in temperamento penitus conueniunt cum iuuenibus, capillos nigros, & rectos habentibus. Nam magnitudo vocis caliditatem, asperitas verò humiditatem attestatur. At gracilem habentes vocem, & balbos, & iracundos interijsse dicendum est, quia huiusmodi naturæ ad delirium dispositæ

erant, ità vt facile phrenitide corriperētur, ex qua plurimos in ea constitutione perijsse narratur. De huiusmodi enim naturis loquens Hipp. 2 Epid. coment. 5. à principio dicebat, Morbos habent balbus, aut caluus, aut gracili voce præditus, aut hirsutus, fortiter atrabiliarios. De iracundis verò nulla est difficultas, quando hi & caliditate temperamenti, & animi dispositione deliria facile incurrunt. Quid enim iratus à deliranti differt? A

Sectio III. liber I. Epidemiorum.

Vers. 228. Aegrotus 13. Mulierem, quæ decumbebat in littore, &c.

Duo in hac historia referuntur, quæ & confusam, & incōstantem eam reddere videntur. Primò, quia narrat Hipp. huic mulieri dolores circa claviculam, & manum dextram ortos esse: inferius autem de ijsdem sermonem habens inquit, circa sinistram claviculam, & sinistrum brachium permanserunt, vndè Valesius pro dextra sinistram legendum esse à principio existimauit. Verum quia omnes græci contextus tam manuscripti, quam vulgati ità legunt, alio modo hæc apparens contradictio tollenda est, cum non sit verisimile omnes in re tam manifesta transcribendo errasse. Dixerat igitur Hipp. (vt meam sententiam in hac re proferam) die tertia dolores colli, capitis, iuxtà claviculam mulierem hanc inuasisse, & eadem die cum conuulsione resolutam esse. Die verò quarta, in qua vox soluta est, conuulsiones earundem partium perseuerasse narrat: videlicet manus, & totius brachij, quas quidem partes hac voce χειρὸς, significari alias demonstrauimus. Dolores verò (subiungit) non dictarum modo partium perseuerabant; sed etiam omnium corporis partium, vndè sequitur dolores vtrasque partes, dextras scilicet, & sinistras eo tempore infestasse, idquè rationabile fuit, nam cum vox soluta est, morbo non remittente, humores linguæ resolutionem efficientes nouas partes inuasisse credendum est, vndè cum dextræ partes tantummodo à principio infestarentur, postea inualescente morbo, ad sinistras etiam dolores sese extenderunt, indè verò inclinante iam morbo, dissipatisq. magna ex parte humoribus, dolores partium dextrarum cessasse probabile est, in sinistris verò perseuerasse, ità vt in dictis Hipp. nulla contradictio, aut confusio appareat. Alterum verò, quod in hac historia difficultatem facit est, quia hanc mulierem die quinta sudasse narrat, & à febre liberam fuisse, inferius autem subiungit tribus diebus sine febre transgressis, die vndecima febrem redijsse, quia si quinta die febris cessauit, vsque ad vndecimam, non tribus diebus, sed quinque sine febre fuit. Pro solutione ordo verborum iuxtà vnicam vocem tantum immutandus est hoc pacto; τρισὶ δὲ διέμεινεν ἄπυρος, ὑστέρη δ' ἑνδεκάτῃ ἐπερρίγωσε, πῦρ ἔλαβε, hoc est. Tribus autem diebus perdurauit à febre libera, redijt, vndecima superriguit, &c, huiusmodiquè lectio satis probabilis est. Cum enim dixisset, die quinta febrem cessasse, & à febre liberam permansisse per tres dies, frustrà apposita fuisset dies ad quam vsquè febris intermissio perdurauit, ex dictis enim infertur vsquè ad nonum diem à febre liberam fuisse, quo quidem redijt, & vndecima superriguit. Hoc enim pacto narratio elegans est, ordinata, & rationabilis. Non prætereundum est autem vnum, quod narratur in hac historia. Hanc scilicet mulierem simul eodem tempore, & iuxtà eandem partem, & conuulsione, & resolutione tentatam fuisse, quod verba contextus, adeò manifestè exprimunt, vt nullo modo admitti possit, quod asserit Valesius, primò scilicet conuulsionibus tentatam fuisse, deinde resolutionem superuenisse, & conuulsiones cessasse. Nam continuò conuulsiones perdurasse manifestat inferius, dum inquit: Conuulsio earundem. Non est ergò inconueniēs (quod ex hac historia colligimus) vnam, & eandem partem & conuulsione simul, & resolutione tentari. Idquè obseruauimus & nos in D. Hieronymo de Coquis ad scalas Araceli, qui media estate ex insolatu in paralysim partis dextre incidit, cui superueniēte die 11. febre, factæ sunt conuulsiones in omnibus partibus resolutis, & tandem circa 17. diem mortuus est. Nec res caret ratione: cum enim materia resolutionē faciens acris est, ità vt principium neruorum irritare possit, conuulsio excitatur, quamuis spiritus voluntatis imperio ad membrū mouendum non concurrant. Demonstrauimus enim aliàs, conuulsionis causam irritantem, & stimulantem materiam esse, propter quam facultas spiritus animales ad noxium expellendum concitat, vndè motus illi contractionis, & extentionis oriuntur, qui conuulsio appellantur. Quia igitur causa irritans vehemens est, plus potest quam causa, quæ facultatem ad motum voluntarium commouet, ideò euenit, vt conuulsionis motus

A fiat, non autem motus voluntarius. Nam sensus in huiusmodi casibus torpescit quidem, non autem tollitur omninò, vndè si punguntur, sentiunt aliquo modo, vt in prædicto ægrotante ipsemet obseruaui. De hac materia sectione secunda Coacarum Præn. vers. 104.

Liber II. Epidemiorum. Sectio I.

Vers. 11. Autumno maximè ferinum, & oris ventriculi dolor, &c.

Præsentis sententiæ explicationem distulimus in librum 6. sect. 1. vers. 26. vbi iisdem ferè verbis repetita est.

Vers. 36. Iudicatoria non iudicantia partim lethalia, partim difficilis iudicij.

Horum distinctio colligi potest ex ijs, quæ in expositione libri de Iudicat. vers. 40. adnotauimus.

B *Vers. 44. Sed & multa sunt eiusce modi, veluti abortientium mammæ graciles fiunt, neque enim contrarium est. Neque tussis, &c.*

Malum esse dixerat, signa critica ad contraria repere. Modo excipit nonnulla, quæ ad contraria repere quis existimabit, veluti abortientium graciles fieri mãmas, & tussienti testes intumescere. Admonetque, hæc mala non esse, quia id non est ad contraria repere, licet positione plurimum distare videantur, sed ad cognata. De prædictarum partium consortio plura adsunt præceptoris decreta alibi proprio loco explicata.

Vers. 72. Quorum venæ amplæ, & ventres, & ossa ampla, hi sunt, &c.

Præsentis sententiæ sensus est. Tenues, & pinguedine carentes ventres, idest cauitates carnium, & venarum, & ossa ampla habere, pingues verò his contraria. At qui fame sunt extenuati, quamuis tenues sint: hi tamen venas latas, & ventres, ossaquè ampla non habent, C veluti qui tenues sunt à natura, nec verò angustas, veluti pingues, sed in quadam mediocritate consistunt. Consideranda etiam præter hæc sunt (inquit) omnia, quæ incrementa præpropera vnicuiq. detrahunt, & diminutiones carnium adaugent, cuiusmodi sunt immodica exercitia, & labores, & tenuis victus, nam qui ex his tenues fiunt, eodem modo sese habent, quo qui se fame extenuant, de quibus suprà. Consideranda etiam quæ incrementa adaugent, & corpus roborant, & reficiunt veluti otium, moderata exercitatio, victus plenus, & alia huiusmodi. Nam qui ab his causis crassi, & pingues euadunt, non adeò angusta habent vasa veluti, qui naturali temperamento tales existunt. Horum omnium causæ adeò sunt notæ, vt in earum enarratione immorandum non sit. Quantum hæc verò ad naturalium temperamentorum cognitionem conferant, vnicuique patere existimo.

Vers. 76. Et quæ sunt communes venarum dissectiones.

D Considerandas esse venarum distributiones subiungit Hipp. quia ad ea, quæ nuper docuit consequenda id summopere necessarium est. Dicebat enim, qui graciles sunt, & tenues, eos venas amplas habere, & vice versa, vt verò hæc venarum amplitudo, aut angustia iudicetur, necesse est venarum communem distributionem considerare, cum enim varia sit naturalis earum amplitudo, pro vt ab origine plus, aut minus distant: quandoquidem, quò vlterius progrediuntur, in tenuiores semper diuiduntur, quousque in minimas, & capillares desinant, an quis venas latas, an angustas suprà naturalem mediocritatem habeat, iudicari non potest, nisi quantum hæ, aut illæ ab origine distent, innotescat.

Sectio II. Libri II. Epidemiorum.

Vers. 21. Qui ab Alcibiade venit, ei ex febribus modicis antè iudicationem, &c.

E Hic æger post iudicationem febricula correptus sub floridum, idest sanguinolentum expuebat. Sub florido verò dixit, vt eum sanguinis colorem indicaret, qui non exactè ruber, estque peculiaris sanguinis serosi, quo scatent communiter illi, qui lienis scyrrho laborant, aut hepar imbecille habent. Hunc sanguinis sputum per diapedesim factum esse crederem; quia cum sanguis admodum serosus esset, poros insensibiles penetrare facilè poterat, huicq. sanguini conuenit febricula, cuius tenuitatem, vt indicaret, febres modicas dixit, quæ non solum mitis erat; sed etiam citius iudicata est, quam soleant huiusmodi febres. Hæc enim duo indicant, febrem hanc, neque à prædominio humoris crassi, neque à lienis tumore: sed à sanguine seroso originem habuisse. De hoc enim loquens Hipp. 4. de Morb. sect. 2. vers. 80. Mar. x. 25.

80. dicebat ab aqua non fit fortis febris, nequè diuturna; aqua enim igni non bonum alimentum præbet. Sicuti neque asserendum est, splenis magnitudinem ei ab inflammatione, A
aut ab aliquo tumore recenti contigisse in ipso morbo, vt Valesius interpretatur; cum ex allatis rationibus, & ex dicendi modo Hippocratis constet, tumorem illum diuturnum fuisse, dum inquit, ἰῶ δὲ σπλῆνα μεγάλα ἔχων, idest, erat autem splen habens magnum, quia hoc fuerit ipsi antiquum, & veluti connaturale.

Vers. 29. Apœmantus & pater fabri illius, qui caput fregit, &c.

Hi ægrotantes ex repetitis ciborum, & potionum repletionibus crudorum humorum copiam congessere, vndè caput fons pituitæ destillationi obnoxium redditum est, quæ in pectus delapsa tussim inanem excitauit, temporis verò progressu eadem materia ad renes decubuit: causamquè huius decubitus infert, dum narrat, aliàs dolores ad renes habuisse. Natura enim comparatum est, vt si quæ pars antè morbum doluit, in ea firmetur morbus, quē verò finem morbus habuerit, hoc in loco non retulit, narrabitur autem libro 4. vers. 38. B
Mar.n.18. ibi Apemantus, cui, &c. Hanc autem transpositionem casu contigisse existimo. Adnotabat enim (vt verisimile est) Hipp. historias præsentes, quid per singulos dies ægrotantibus eueniret particularibus membranis, ijsque separatis describendo, vndè aliquando contingebat, vnam, & eandem historiam duabus membranis separatis describi, quando scilicet, prima totam historiam capere non poterat. Vndè cum omnes historias in vnum reducere non potuerit Hipp. Qui post eius mortem has membranas collegit, non exactè omnia in proprium locum collocare studuit, ex quo factum est, vt præsentis narrationis pars in hoc libro registrata sit, residuum verò in quartum librum irrepserit, vnicam enim historiam has enarrationes continere indicant non solum ægrotantium nomina, sed & verborum series, narrationisquè continuatio, & conuenientia. In his igitur ægrotantibus, vt in libro citato narratur, materia, quæ ad renes decubuit, per vreteres expulsa ad vesicam dolores in transitu excitauit. Apemanto quidem, quia ad renem dextrū, & per vreterem è directo materia descen- C
debat, dolebat lateris mollitudo dextra, & paulò infrà vmbilicum, & in sedem, circa pubem scilicet, vbi vreteres vesicam ingrediuntur; aut in perineo, partes circa vesicæ collum materia acri infestante, quod quidem tanquam familiare huius morbi libro de Internis affectio-
Mar.n.17. nibus vers. 369. de tertio renum morbo tractans adnotauit Hipp. Faber verò (nam fabrum modo appellat, quem fabri filium antea dixerat; fortè & pater, & filius fabri erant) quia materia sinistram partem petijt, dolebat sub lateris mollitudine sinistra vsque ad vmbilicum; infrà autem nequaquam, quod quidem euenire solet, quando vasa iuxtà vnam partem latiora sunt, quam iuxtà aliam: vndè materia descendens, cum ad vasis partem angustiorem peruenit, distendendo vehementius, dolorem in ea parte inducit, nequaquam verò quando ad latiorem peruenit. Ex quo euenit id, quod quotidie obseruatur in praxi, nephriticorum D
alios ad lumborum regiones vehementiores dolores persentire, quod euenit, quando calculus à renis cauitate vreterem ingreditur, alios sub lateris mollitudine, dum scilicet per angustos vreteres transeunt, alios denique suprà pubem è directo illius partis, vbi vreteres vesicam ingrediuntur, quando meatus illi vreteribus angustiores fuerint. Apemanto verò plures partes dolebant, & doloris gratia plurimum fouebatur, maiores enim dolores fuisse, & plures partes occupasse crederem, vel quia materia copiosior esset, vel quia vasa angustiora, quam in prædictis. Dolores autem sanguinolenta præcedebat mictio renum porositatibus ab impetu materiæ dilatatis, quam dolores subsequebantur, materia ipsa (vt dictum est) per angustiores vias pertranseunte, qua quidem per colem expurgata dolores cessabant, vrinaque cum crassa subsidentia apparebat. Atque hoc modo solutio morbi contigit die tertia ab eo, quo materia ad renes decubuit. Nicostrato autem, cui ad partem dex- E
tram decubitus factus est, dolores dextram partem occuparunt sub lateris mollitudine paulò inferius, quam fabro iuxtà sinistram partem dolenti, ambobus verò vsque ad vmbilici regionem dolor descendebat. Eundem exitum habuisse Nicostrati morbum, quem habuere, & Apemanti, & Fabri credendum est: etiamsi id tacuerit Hipp. quia si alium habuisset eum explicasset. Nam & hic tussi infestabatur inani, & dolores ad renes, & lateris mollitudinem habuit, quemadmodum alij duo habuere.

Vers. 39. Lactans quædam pustulas per corpus vbique habebat, postquam, &c.

Valesius

A Valesius, vt præsentis narrationis causam redderet, supposuit huic mulieri, dum lactaret,
menstrua defecisse, ex quo cachochimiam contraxerit, vnde pustularum eruptio originem
habuit, quæ cessata lactatione, & mensibus erumpentibus sedatæ sunt. Verum hæc exposi-
tio mihi non satisfacit: quia non minus cachochimiam prohibere potest lactatio, quam
eruptio menstruorum, imò experientia nos docet, mulieres statu morbosissimas mediante
lactatione sanari. Quarè causam harum pustularum reijcerem potius in errata, quæ in cibis,
& potibus committunt frequenter lactantes, plus assumentes, quam ipsis conueniat, partim
hoc modo lac augeri existimantes: partim appetentia irritante, quæ in lactantibus magna
esse conuenit. His accedunt vigiliæ, aut somni interrupti, quibus nutrices causa lactationis
frequenter subijciuntur, quorum occasione cruditates in corpore generantur, quibus, si quid
humoris serosi, & salsi associetur, pustularum apta materia euadunt.

B *Vers. 40. Coriarij illius, qui coriacea præparabat vxori, &c.*

Verisimile est, huic mulieri post primum partum puerperij purgationes antè consuetum
tempus restitisse, quarum materia ad vesicam conuersa stranguriam excitauit, quæ postea
vsque ad secundum partum perseuerauit, vitiosis humoribus, qui in grauidis copiosi gene-
rantur, ad eas partes confluentibus. In secundo verò partu stranguria intermisit, materia
ad puerperij purgationes conuersa, verum cessatis purgationibus, eadem materia priorem
viam arripiens stranguriam denuò excitauit. Sinè menstruis purgationibus, & in senili æta-
te mulierem hanc concepisse, monstruosum est, & ideò id tanquam rarum adnotauit Hipp.

Vers. 46. Quædam priusquam conciperet, coxam dolebat, &c.

Dolorem coxæ in hac muliere ad oris vteri peruersionem non referrem, tum quia ore
vteri distorto non fit conceptio, tum etiam quia non potest reddi ratio, cur post partum,
C quo tempore coxæ dolor iterum apparuisse, narratur, vteri contorsio redierit, quæ per gra-
uiditatem ablata fuerit, nam tempore grauiditatis nullus coxæ dolor aderat. Similiter non
potest afferri ratio, cur non statim excluso fœtu morbus redierit, sed post vigesimum diem.
Quia non satisfacit ratio, quam adduxit Valesius à materia contorsionem efficiente desum-
pta, quæ scilicet tempore grauiditatis ab vteri calore dissiparetur, quia facta conceptione
materiam illam statim in totum consumi ab vteri calore, non est verisimile. Sicuti etiam
minus probabile est, absolutis puerperij purgationibus tantum humoris è vestigio genitum
esse, quantum ad oris vteri distortionem efficiendam sufficiat: hæc enim omnia sensim pro-
duci necesse est. Quarè ego dicerem, vteri densitatem huius mali causam fuisse: quatenus
humorum expurgatione per vterum impedita, ijdem ad Ischium conuersi, in eo dolorem
inducerent. Facta autem conceptione, quia venæ laxiores fiunt, præfati humores ad vte-
D rum confluere facilius possunt, neque ad coxendicum decumbere coguntur. Huic accedit
vteri calor, qui non solum fluxionem facilitat, sed humoris consumptionem adiuuat. Quam
quidem expositionem satis confirmare possunt ea, quæ de hoc eodem affectu referuntur
libro de Superfœtatione vers. 105. Inquit enim ibi Hipp. cui dolores in coxendice, aut *Mar.n.10.*
in capite, aut manibus, aut aliqua alia corporis parte fuerint, quum verò prægnans est,
desinunt: conceptu autem ab vtero excluso rursus insiunt, odorata, & bibere, & ad vteri
os apponere conducit. Hæc Hipp. quarè, si ex curatione de causa ipsius morbi coniectare
licet, certum est, curationis modum ab Hippocrate propositum vteri contorsionem non
tollere. Sed vteros calefaciendo laxare, & aperire: quæ arguunt, eos contraria dispositio-
ne affectos esse, adstrictos scilicet, & refrigeratos. Quarè etiam si concederetur, coxæ
dolorem vteri peruersionem consequi in proposito casu, cæterarum tamen partium
E dolores, de quibus mentio simul facta est loco citato, ad dictam causam referri minimè
possunt, quare cum omnibus eadem curatio satisfacere possit, statuenda est eorum affe-
ctionum causa, quæ omnibus accommodetur, quæ nulla alia præter assignatam referri
meo iudicio potest. Et quamuis inter causas sterilitatis vteri densitas reponatur, vndè
quis eodem argumento nostram sententiam euerti existimauerit, hic tamen animaduertat,
vteri densitatem non adeò conceptionem impedire, vt nullo modo fieri possit, quemad-
modum vteri contorsio, cum hæc in ipso coitu emendari possit: peruersio autem ne-
quaquam, ex coitu enim vterum incalescere, & laxari manifestè testatur Hipp. primo
Morb. mul. vers. 415. & ideò mulieres, quæ non concipiunt, etiam extra idoneum coeun- *Mar.n.33.*

 di tem-

di tempus virum adire consulit. Coitus enim inquit ipse, alacritatem inducit, vndè venulæ laxantur: quarè cum nihil aliud sit, venulas laxari, quam densitatem tolli, certum est à coitu vteri densitatem, adeò remitti, vt aliquando conceptio fieri possit. A

Vers. 60. In diuturnis intestinorum læuitatibus ructus acidus, &c.

Ructum acidum lyenteriæ diuturnæ superuenientem, licet bonum esse, obseruauerit Hipp. dubitat tamen, an illum prouocare arte expediat, quia fortasse ipsi nondum constiterat, an ructus acidus esset bonus, vt causa, an potius, vt signum. Quia si, vt causa iuuat, certum est, illum esse excitandum, si verò vt signum tantummodo, frustrà illum prouocamus. Veruntamen si eundem Hipp. diligentius examinabimus, inueniemus, huiusmodi ructum lyentericis etiam vt causam prodesse. Ructus enim acidos facere, & pinguia, & caseosa, & mellita, & ex
Mar. n. 44. sesamo parata edulia testatur libro de affectionibus sect. 2. vers. 184. contrà eos, qui acidos ructus à frigidis excitari credunt, dum ratiocinationibus nimis intenti, quæ sensibili experimento (quo dictante sua quæque docet Hipp.) dignoscuntur, neque percipere possunt. Prædicta igitur omnia ructus acidos mouent, quæ cum calida sint, & difficilis transitus, totis viribus diuturnam lienteriam sanare possunt, nam quatenus calida concoctricis facultatis debilitatem, quæ à frigiditate ortum ducit, corrigunt, quatenus verò tardè descendunt, ipsi symptomati occurrunt, quod in celeriori ciborum descensu consistit. Quibus si turbatio addatur, quam eadem inducunt, hac mediante, fluxioni valdè conferunt. Turbatio enim humores ad superiora conturbat, vt nauigationis exemplo demonstrat Hipp. vndè motus ad inferiora retrahitur. Verum si acidi ructus (obijciet aliquis) pro curatione lienteriæ adeò rationabiles sunt, cur dubitanter hanc sententiam protulit, dum dixit: Fortassis autem licet etiam arte parare? Quia rationibus nunquam adeò credidit Hipp. vt absque experientia aliquod remedium nobis tradere ausus fuerit, & fortasse etiam, quia obseruauerat, aliquando ructum acidū arte inductum lyentericos minimè curasse, quippe qui eo casu maiori auxilio egerent, quod obseruauerat in Demæneta, cui ructus huiusmodi superuenientes morbum ex parte leuiorem fecerunt quidem, veruntamen ad perfectam curationem helleboro opus habuit. Quod etiam vlterius dubitandi occasionem ipsi præbuit, an sicuti ructus acidi in longis intestinorum læuitatibus superuenientes semper iuuant, ità aliquando integram sanitatem afferre possint, & causa dubitandi ex eo prouenit, quia huiusmodi ructus lyenteriam sanant, aliquando non sanant, quando neque in ventriculo, neque in reliquis corporis partibus humoris copia viget, quæ morbum foueat, nequaquam verò vbi prædicti humores abundant: quo casu helleboro, aut aliquo alio medicamento sursum purgante pro integra curatione egent, sursum enim in hoc morbo purgandum esse, non deorsum, præter euidentem rationem, quæ id suadet, vt reuulsio fiat in contrarium; ex ipsomet Hipp. colligitur, non solum, quia Demænetam helleboro curauit, qui sursum purgat, sed etiam ex duodecimo aphorismo sectionis quartæ, vbi monet in hoc morbo sursum non esse purgandum in hyeme; quasi id cæteris anni temporibus communiter faciendum sit. Humores enim ad contrariam partem sunt ducendi, et scilicet, ad quam symptomaticè fluunt, iuxtà illud sexti epidemiorum sect. 2. vers. 5. Dissimilia operari, si vergat sursum eleuata, infernè soluere, & contraria. Hac eadem ratione in cholera morbo, in qua maius est, quod infrà deijcitur, quam, quod euomitur, helleboro vtitur
Mar. n. 4. Hipp. 5. Epidem vers. 60. & in fluxu ventris diuturno libro de Affect. vers. 175. Quarè no-
Mar. n. 26. tandum est Cornarium vers. 64. perperam transtulisse verba illa, ἰλέω ἐκαθάρϑη πόσει, curata est veratri potione, hæc ad Lyciam referens, quæ ad Demænetam referenda erant, hoc pacto. Curatus est veratri potione, ità vt Lycia sit alterius narrationis principium, quomodo enim dicere potuisset sanatam esse Lyciam veratri potione, quam in fine obijsse narrat? B C D E

Vers. 64. Lycia postremum splen magnus, & dolores, & febris, &c.

Quæ de Lycia narrantur in hac historia hunc sensum habent. Hæc mulier vtero gerens, cum ad finem graniditatis peruenisset (id enim significauit voce illa ὑστάτα, quæ hoc in loco aduerbium est temporis, non loci) in lienis inflammationem incidit, cuius signa erant tumor dolorosus ad humerum se extendens, cum febre acuta, & alijs in textu enarratis, & à Valesio diligenter explicatis, ex qua inflammatione interijsse narratur, antequam pareret.

Vers.

A *Verſ. 76. Erant autem anginoſorum affectiones hæ. Colli verticula, &c.*

Præſens textus interpretes vehementer exagitauit, vt apud Valeſium videre licet: ità,vt vnuſquiſque proprio conſilio textum immutare ſit coactus. Ego verò communem lectionem, & Cornarij verſionem verum, & idoneum ſenſum recipere poſſe exiſtimo hunc in modum. Deſcribit hoc in loco Hipp. conſtitutionem quandam, in qua anginæ multæ ex vertebrarum colli luxatione vagarunt, quarum varias deſcribit ideas. Aliquibus enim luxatio fiebat in prima vertebra colli tantum, quibuſdam verò etiam ſecundam compræhendebat: eam inquam, quæ dens vocatur, & nonnullis tertiæ quoque communicata eſt. Pro harum igitur luxationem diuerſitate varia ſymptomata partim omnibus communia, partim peculiaria acciderunt, commune ſymptoma erat cauitas in collo foriſecus conſpicua luxationem vertebrarum intrinſecus factam conſequens: cum dolore etiam ad contactum. Peculiaria verò ſymptomata erant, primò dictarum cauitatum diuerſitas, quæ pro diuerſitate lu-
B xationis variæ, & diuerſæ apparebant, aliquibus enim maior erat ſecundum profunditatem, aliquibus minor, pro magnitudine, aut paruitate luxationis. Præterea quibuſdam dicta cauitas acuta erat magis, ideſt in profundo anguſtior: quibus ſcilicet luxatio in prima tantummodo vertebra facta erat. Aliquibus latior, ideſt minoris circumferentiæ, taliſq; erat illis, quorum luxatio infernum verticulum dentem vocatum comprahenderet, (ſecundam enim vertebram dentem appellari ab Hipp. Galenus ipſe libello de oſſibus adnotauit,) & certè rationi conſentaneum eſt, cauitatem latiorem fieri pluribus luxatis vertebris, quam vnica tantummodo luxata. Iſque erat ſtatus, & diuerſitas anginoſorum dictorum in parte colli exteriore. Interior verò diſpoſitio, & ipſa pariter communia habebat, & peculiaria accidentia. Proprium accidens erat tumor internarum partium, qui in illis conſpiciebatur, in quibus luxatio ſecundam vertebram compræhenderet. Nam quibus luxatio ſecundo verticulo, quem
C dentem appellari dixit, non erat communicata, nullus tumor, aut inflammatio faucibus apparebat, ſed erant planæ, & ſibi æquales: eo, quod partes è directo luxationi reſpondentes, ei ſcilicet, quæ iuxtà primam vertebram tantum fiebat, in faucibus conſpici non poſſunt, cum paulò ſuperius conſiſtant. Communia verò omnibus accidentia erant hæc, glandulæ nulli intumuerunt: linguam non facilè vertebant: ipſiſq. maior eſſe videbatur, & cætera, quæ in textu manifeſta habentur. Et hic eſt (ni fallor) verus ſenſus præſentis orationis, cuius verba ſunt examinanda, vt videamus, an præfatis reſpondeant. Erat autem anginoſorum affectiones hæ, colli verticula intrò vergebant, quibuſdam amplius (hoc eſt intimius) quibuſdam propè, ideſt non admodum profundè, & collum foriſecus conſpicuam cauitatem intro habebat, & hac parte ad contactum dolebat, erat autem, & cuidam, hoc eſt quidam anginoſorum dictorum dictam cauitatem habebat infra os dentem appellatum, quod, ideſt, quæ caui-
D tas, non ſimiliter acutum erat, hoc eſt in acutum vergens intrò, & hi erant, in quibus luxatio infrà ad dentem vocatum non pertingebat, ſed ſuperiorem vertebram tantum occupabat, quibuſdam verò etiam valdè rotundum maiori circunferentia, videlicet cauitas ſatis lata erat, maiorem circumferentiam comprahendens: nempè iis, quibus cauitas denti vocato, vel etiam tertiæ vertebræ communicaretur, ſi verò cum dente vocato (luxatio facta erat,) fauces non inflammatæ, ſeu non tumentes erant, verum iacentes, & planæ, inferens, quibus luxatio denti vocato communicabatur, tumentes fauces apparuiſſe. Partes ſub maxilla tumidæ erant, non inflammatis ſimiles, eo quod non ex calidorum humororum influxu intumeſcebant, quemadmodum in cæteris anginis vſu venit, ſed à luxatione interius facta. Reliqua in textu propoſita per ſe patent, & ſi in quibuſdam eſt difficultas, à Valeſij expoſitione tollitur.

E *Secundi Epidem. Sectio III.*

Verſ. 7. Ex quibus ſanè etiam id, quod ſub dio noctu exponebatur, ſimile erat.

Liquores quoſcumque poſt decoctionem ſub dio exponi ſolitos fuiſſe per noctem, vt aeris frigiditate mediante tenuiores, & viribus firmiores redderentur, craſſarum partium ſubſidentia facta, & medicamenti viribus ſimul vnitis, & in ſe coactis, ex Hipp. lectione patet vbique, *Mar.n.29.12* potiſſimum verò lib 3. de Morbis. verſ. 404. & 423. & de Inter. Affect. 5.2. uerſ. 373. Hipp. *22. Mar.n.38.* igitur in enarrata conſtitutione in alui deiectionibus ægrotantium obſeruauit, eaſdem depoſi-

tas ali-

tas aliquando subsidentias habuisse: aliquando non habuisse. At te diligentius perspecta adnotauit, illas subsidentias habuisse, quæ non sub tecto, sed sub dio exposita fuissent, & quia huiusmodi consideratio plurimi est momenti, ideò eam nobis significauit. Verùm ad quid hæc consideratio? quia indicat, id coctione mediante non contigisse; nam vbique depositæ subsidentiam deposuissent, nec aeris frigidioris auxilio opus esset, quæ res tantum abest, vt coctionem attestetur, quod contrarium penitus significat, incendium scilicet magnum in partibus internis, sicuti enim in rebus externis quæcunque crassa, & turbida deposita subsidentiam ex propria natura non faciunt, etiam si subdio exponantur, non tamen clarescunt, nisi antè bulliant, aut intensè calefiant, ità etiam, quia prædicta alui excrementa non subsidebant, nisi subdio exposita fuissent, signum erat, eadem prius veluti feruorem quendam contraxisse, quod quidem absque magno partium internarum æstu euenire non poterat. Hancque rationem me docuit ipse Hipp. libro enim quarto Epidem. vers. 346. refert secessus aquosos, postquam sub dio expositi fuissent, supernè tenues fuisse, isatidi valdè similes, infernè autem subsidentias habuisse. At verò excrementa alui isatidi similia excerni (quod aliundè præterquam à bile vitellina, aut porracea dicta euenire non potest) absque magno internarum partium incendio est impossibile. Quarè iam patet, sordidam excrementorum in latrinam proiectorum inspectionem Hipp. non esse imputandam, quod Valesius facit, & eò minus, quia excrementa iam proiecta nullum sedimentum præseferre possunt: sed dicendum in proprio vase adseruata conspexisse, an verò casu sub dio exposita fuerint ad fœtorem cauendum, vt solet, aut ipsiusmet Hipp. præcepto, id scire parum refert, quamuis cum eorum sæpius mentio fiat, id casu contigisse non videatur dicendum. Quarè satius erit summam præceptoris diligentiam, non sorditiem contemplari, eamque in vsum medicum reuocare. Aliud adnotatione dignum in deiectionibus obseruauit Hipp. in febribus illius constitutionis, quæ de genere ardentium erant, aluos turbatas fuisse ex tenuibus, non biliosis, eo quod febres illæ ardentes non à bile, sed à pituita salsa cum ichorum copia originem trahebant, quod etiam adnotauit Valesf. cuius materiæ portio non exigua à capite ab austris repleto destillans spumam in deiectionibus excitabat, iuxtà aph. 30. septimæ sectionis.

A

Lat. n. 25.

B

C

Vers. 20. Fiebant autem in febribus æstiuis circa septimam, &c.

Asperitates, quas hoc in loco morsibus culicum assimilauit Hipp. fuisse de genere exanthematum, quas vulgus peticulas appellat, existimauit Valesius, & cum eo multi alij insignes Medici, verùm hæc ab illis differre in duobus potissimum inuenio. Primò, quia cum aspritudines appellet eas Hipp. signum est, cutim aliquantulum in illis eleuari, quod nullo modo in peticulis nostris apparet, in quibus cutis plana est solo colore vitiata. Differunt secundo, quia in peticulis nullus omninò pruritus adest, quem etsi non intensum in suis aspritudinibus obseruauit Hipp. idque significare voluit, dum dixit, non admodum pruriginosæ. Adde tertio eas vocari miliaceas: quasi pustulæ fuissent paruæ instar granorum milij. Quæ conditio eas à peticulis nostris penitus differentes facit. Quarè dicerem ego fuisse potius non absimiles illis, quæ sudamina appellantur, in quibus cutis cum pruritu attollitur, & exasperatur; quamuis hæ sudaminibus paulò maiores existant. Nam reuera huiusmodi asperitates satis similes sunt illis eminentijs, quæ à culicum puncturis in cuti erumpunt. An verò hi expositores à latinæ vocis similitudine decepti (pulices pro culicibus accipientes) in hanc sententiam deuenerint (nam reuera pulices mordentes maculas rubras in cuti relinquũt, exhãthematibus, quas peticulas dicunt adeò similes, vt non mulierculas modo, sed etiam medicos aliquando decipiant) an potius culicum morsus nunquàm sint perpessi, determinare non possum. Scio quidem, me asperitudines has obseruasse sæpius in febribus, & maximè in ardentibus, aliquando tamen etiam sine febre. Imò dum hæc scriberem in muliere quadam eas adnotaui febre ardente laborante, cum alui fluore ex pallidis, & aquosis excrementis, & delirio quodam, quæ die quinta apparuerant, cum notis omnibus ab Hipp. hoc in loco adnotatis. Huncque affectum Romanorum vulgus cum alio quodam penitùs simili confundens, rosaliam vocat. Propriè enim rosaliam dicunt morbum quendam pueris omninò familiarem, ità vt variolarum instar nullus ipsum euitare posse credatur. Eos enim primum febris acuta, & ardens inuadit, indè verò die tertia, aut quarta erumpere incipiunt maculæ rubentes paruæ, quæ paulatim eleuantur, & cutem asperam modo præfato reddunt; febrisq. ad quintam diem perseuerat,

D

E

A feuerat, quo tempore cessata iam febre aspritudines illæ paulatim deleri incipiunt. Hunc puerilem affectum Medici vulgares morbillos Auicennæ esse existimant, quamuis ab illis multum differat, & in eo maximè, quia vt apud eundem constat, Morbilli à Variolis non differunt sæuitia, cum vterquè affectus plures occidat. At experientia docet, nullum ferè ex rosalia interire, & nisi miraculo quodam, & ob errara maxima, quæ & ægri committant, aut medici, potissimum verò sanguinem mittentes. Cum enim remedium hoc totis viribus sit huic morbo contrarium, quando à puerili ætate, cuius hæc passio peculiaris est, nequaquam admittitur. Prohibeturq. omninò, & ab humoris peccantis natura, quæ bilis est & eius motu ad exteriora. Morbusq. qui omninò salutaris est, eam non requirit; non est mirum, si adeò importunè administratum, ità aliquando lædat, vt morbus ex salutari fiat læthalis. Quarè nihil aliud esse morbillos Auicennæ existimo, quam speciem quandam variolarum, quæ cum B illis vagare quotidiè obseruatur; à variolis propriè dictis magnitudine tantummodò differentes, quando in reliquis omninò inter se conueniunt. Nam, & æquale periculum in ambobus experimur. Adnotauitq. Auicennas, tàm in morbillis, quàm in variolis colorum varietatem, pustulam, licet in morbillis sit minoris eleuationis; suppurationem pariter. Vndè vulgus nomine inter se distinguendos esse nequaquam existimauit, quando tàm variolas, quàm morbillos pro ratione locorû indistinctè, modo *moruiglioni*: modo varioli appellat. Ad rem igitur redeuntes concludo: Aspritudines, de quibus mentionem facit hoc in loco Hipp. non esse de genere eorum exhanthematum, quæ in febribus malignis nostro sæculo apparere cœperunt. Sed earum potius, quas rosaliam vulgari sermone dicunt. Generantur autem (vt existimo) à biliosa, & serosa materia, cui portio quædam salsæ pituitæ admiscetur, qui quidem succi à massa sanguinis segregantur, facta quadam in eo ebullitione. Apparent verò ma-
C ximè mulieribus, & pueris, quia hi prædictorum humorum copia abundant, habituq. corporis rariori constant, virorum respectu.

Vers. 30. Etiam si minus multa quibusdam prodirent, &c.

Præsens sententia difficillima est, vt non sit mirum, si ab interpretibus variè transferatur. Quæ tamen legitur in Græco contextu his notis καί τοι ὑπερπολλα, ἔστιν οἷσι τὰ δὲ ἰόντα ἦν τῷ ἐν ψύχει κεῖσθαι ὑποβεβλημένον. ὡς ἑλκοῖ, μὲν τὸ ψυχρὸν θάλπει δὲ τὸ τοιοῦτον εἶδος ἐκπρασαγωγῆς ἐστι μᾶλλον, καὶ τὸ μηδὲν τῇ φύσει πάθει γίνεσθαι, hoc est, vt ego interpretor; nam non per multa (particulam enim hanc cum negatione cum Cornario libentèr accipio) quibusdam prodeunt si in frigido iacuerit quis straro supposito. Nam vlcerat quidem frigidum, calefacit autem huiusmodi speciem sensim progrediendo adhùc magis, & nulla afflictio naturæ accedit. Quorum verborum sensus est hic. Dixerat Hipp. diarrhœam, quæ ægrotantes in hac constitu-
D tione infestabat, neque medicamentis, neque alimentis vllo modo sisti potuisse, imò potius videbatur ei præter rationem mederi oportere: remedijs scilicet quodammodo contrarijs, modo huius rei reddens causam inquit, nam quibusdam non per multa, sed moderatiora prodibant, si in frigido loco iacuissent, straro supposito, idquè casu quodam contigisse aliquibus ægrotantibus dicerem, qui dum morbi impatientes, modo hùc, modo illùc se iactarent; modoq. in lecto, modo extrà iacentes se componerent, obseruatum fuit eosdem, dum in frigido solo iacuissent, minus deiecisse, quod omninò præter rationem alicui videri potuisset, eo quod frigidum vlcerat, & mordet, vndè potius fluxum ventris augere, quam compescere debuerat. Id tamen præter rationem non contigisse nos admonet Hipp. consequenterq. docet, qua ratione illud frigidum eis contulerit, inquitquè, frigidum quidem esse mordax, & exulcerans, quando internis partibus confestim, & derepentè communicatur, & ex consequenti aluo fluenti infestum, vndè lib. 3. de morbis circà finem potiones actu frigidas febrientibus
E exhibendas esse iubet, exceptis ijs, quibus alui immodicè fluunt, non autem quando sensim progreditur, quemadmodum in proposito casu, propter modum, quo eo vtebantur, vndè subiungit, sed huiusmodi species, hoc est frigidum modo præfato administratum, non refrigerat interna, sed per caloris repulsionem aliquo modo calefacit, nequè id vehementer, & derepentè: quemadmodum facit aqua frigida multa affusa, quæ calorem tantum in internis partibus producit, vt tetanum à materia frigida excitatum in iuuene carnoso dissipare pòssit, vt lib. de Humidor. vsu. vers. 123. testatur Hipp. Nam hoc pacto frigus calorem in interioribus partibus augendo, vehementius, & violenter alterando, fluxum alui potius augere potuisset. Mar. n. 10.

set. Quæ quidem mala fortassè euenissent, si absque strato supposito in frigido solo iacuissent, ita enim frigido partibus internis derepentè communicato, innatus calor maximam labem percepisset, vel si ægrotantem iuuenem esse, & plurimi caloris contigisset, facta caloris intrò reuocatione, fluxionem augeri necesse erat. Quoniam igitur propter strati intermedium frigus paulatim, & moderatè externis corporis partibus communicatur, ideò etiam calor paulatim intrò pellitur eadem moderatione, ita vt non modò internus æstus non augeatur, sed remittatur quam plurimum eo modo, quo aqua feruens per tepidæ, aut moderatæ frigidæ admixtionem moderatur, & attemperatur. Calor enim ex partibus exterioribus ad interiora hoc modo pulsus interiori comparatus mitis est, & veluti tepidus, & suauis, quod vt nobis significaret vsus est verbo θάλπω, quod calido foueo significat, vndè hoc verbum translatum est ad aues, quæ cubando calorem mitem, & vitæ opificem ouis impartiuntur, à quo, & articulatio, & vita pullo aduenit, hoc igitur pacto caloris, per calorem fit moderatio, & attemperatio primum: indè verò frigoris actione leniter subsequente, caloris excessu, ab internis partibus absque frigiditatis occursu remouetur, vndè alui fluxus ab eo exacerbatus remittitur, & compescitur. Hac quippe ratione lib. de Affectionibus. vers. 107. in febre ardente cum extremorum refrigeratione ventri, & hypocondrijs actu frigida admouenda iubet Hipp. hoc pacto internum febris ardentis æstum remitti ratus: vt in citati loci expositione demonstrauimus. Ex his igitur colligimus, refrigerationem exterius toti corpori sensim, & leniter adhibitam, primo per caloris mitioris intrò repulsionem, indè verò subsequenter per actualem frigiditatem ipsius remedii internum æstum temperari, & moderari. Quarè quotiescunque per refrigerantia interius assumpta id assequi non licet, per ea, quæ actu frigida exterius admouentur, id procurandum erit, quod quidem remedium in diarrhœa ex colliquatione præstantissimum existimo.

Mat. 11.

Vers. 35. Quibus in febribus anxiosis, horridis rubescunt, &c.

Quam temerarium sit, & periculosum communem lectionem, propter illius obscuritatem peruertere, ex præsenti sententia id palàm fiet, quæ prima fronte adeò obscura apparet, vt sine verborum alteratione eam explicare videatur impossibile, quæ tamen rectè eam inspicienti apertissima redditur. Solet enim Hipp. breuitatis amator multa omittere, quæ ex verborum connexione, eorumq. consensu sponte emergunt, idq. potissimum obseruarum est in ijs, quæ ad propriam memoriam adnotabat, qualia communiter censentur ea, quæ in hoc libro continentur, inter quæ est præsens sententia, cuius sensus est huiusmodi. Considerandum, quibus faciei rubores, lassitudines, oculorum dolores, capitis grauitates, paraplegiæq. in febribus anxiosis contingunt, in his enim huiusmodi accidentia superuenire maxime solent, considerandum etiam si menses apparuerint, vnà cum prædictis accidentibus, quod denotatur per copulæ etiam additionem, nam & eadem fluentibus mensibus apparere consueuerunt, vndè lib. Coacarum Præn. sect. 3. vers. 202. legimus. Horrores, lassitudines, capitis grauitates, colli dolores menses extrudunt, & maxime quibus primum erumpere incipiunt. Fluentibus enim mensibus bilis in corpore cõmouetur, cuius portio si ad os ventriculi (quod non rarò euenit) confluat, anxietates, & enarrata ferè omnia accidentia inducere apta est. Quia ergò præfata symptomata non semper ab vna, & eadem causa ortum ducunt, ideò plurimum refert scire, an in febre anxiosa vi febris eueniant; an potius ratione fluxus menstruorum, nam in primo casu, malum haud leue significant; in secundo verò, nequaquam. Verùm quia non rarò in dictis febribus menses erumpunt, si eo tempore præfata accidentia superueniant, non erit facilè iudicare, an à febre, an à fluxu menstruorum originem habeant, quarè consequenter nos docet Hipp. quomodo eo casu hæc distinguenda sint, dum inquit. Deindè pallidæ fiunt, quando enim ratione mensium eueniunt, ea pallor consequitur, nequaquam verò, quando à febre dependent, & ratio est, quia huiusmodi accidentia non in quolibet fluxu apparent, sed in eo, qui vehementior fuerit, quem subsequi pallorem necesse est, cuius occasione subiungit, maximum esse in omnibus considerare id quod subsequenter fit, & in quo tempore, & in quibus, quippe quæ ad maiorem certitudinem faciunt, v.g. si pallor contingat in fine menstruorum, certiores erimus, prædicta omnia fluoris sanguinis fuisse symptomata. Nam, & inferius. vers. 35. præsentis sectionis ait. Dicendum, quod vbi sanguis effluxerit, expallescunt, è contrà verò dubitationem faciet, si in principio menstruorum pallor

contin-

contingat, & febris vrgeat, imò si in eius vigore pallor contingat contrariũ potiùs suspicandũ erit, nè scilicet à febris prauitate ortum ducant, & accidentia prædicta, & subsequens pallor. Subiungit posteà, admodum expediens esse scire, an hæc in febribus acutis eueniant, an in diuturnis, idque important verba illa, in febribus maximè biliosis, (tales enim pro maiori parte sunt acutæ,) & omninò quibus ad crura fit catharsis, siuè abscessus (quod est chronicarum febrium peculiare.) Nam quò febris acutior erit, eò grauiora censenda sunt accidentia, prædicta, quò verò longior, mitiora, nam de his videtur eadem ratio, quæ de frigido sudore obseruatur, de quo dicebat quarta Aphor. 37. In acuta quidem febre mortem, in mitiori verò, longitudinem morbi significat.

Vers. 47. Zoilo iuxta murum ex tussi matura, &c.

Hanc historiam inordinatam, confusamque in satis rationabilem structuram reduxit Valesius: totiusque narrationis modum explicat diligenter. Tria tamen in sententiæ expositione non videtur assecutus, & primò dum illa verba καὶ ἦν τε ἐπικαύσιος ξήρανσις [illegible]
B ità vertit, & hic firma vstio sinistri lateris, exponens à Medico latus sinistrum inustum fuisse, quæ vstio firma, & absoluta curatio fuit totius morbi. Nam præter quàm, quod talis versio admodum violenta est; non erat conueniens, cum æger matura expueret, vstionem facere, quæ in ijs tantummodo vsurpatur, qui nihil expuunt; vt ex libro 3. de morbis, vers. 354. manifestè patet, imò facta vstione tusses sedandas esse iubet eo in loco Hipp. nè sputum reueliatur ad pulmones. Quarè prædicta verba ita verterem, & auris æstus, (ὦτος enim pro ὠτὸς hoc in loco vsurpari existimo, quod in his vocibus οὖς & ὦ fieri obseruauimus etiam alibi) firmus erat, & sinistri lateris dolor, scilicet perseuerabat, quæ duo reliquias morbi superesse indicabant. Secundò verba illa, tumor remittebat, ad lateris affectum refert Valesius, quod
C non videtur rationabile; quia affectio in partibus intrinsecis consistebat, ità, vt nullus tumor exterius appareret, cuius remissio sensu percipi posset. Quarè ego crederem, per tumorem Hipp. intellexisse affectum ad aurem; quia etiam si inflammatio esset partium internarum, quæ posteà ad suppurationem deuenit, non tamen inconueniens est, dum inflammatio in summo vigore erat, tumorem quendam in partibus exterioribus apparuisse, qui facta suppuratione, & pure excreto cum auris dolore euanuerit. Tertio loco non mihi satisfacit interpretatio illorum verborum. Manifesta autem erant hæc, tùm ex alijs. &c. ità vt significare velit secessus peccantem materiam indicasse. Nam, quia additum est, tùm ex alijs, nihil adduxit Hipp. ex quibus peccantis materiæ natura cognosci posset. Vnde ea hunc in modum exponerem. Manifesta autem erant hæc, quod scilicet proximè dictum est, sudores illos non fuisse iudicatorios; tùm ex alijs inferius recensendis; tùm ex secessu: cuius beneficio posteà morbus iudicatus est, quod non contigisset, si sudores præcedentes iudicatorij fuissent. Nam
D incipiente (rursus) auris dolore, (iam antè in octaua, aut nona die sedato,) venter turbatus est, & copiosa egessit, & iudicatus est morbus decima quarta die sinè rigore. Prætereà à qua die auris erupit (hæc autem fuit octaua, aut nona,) sputum etiam largius ibat, & maturum: quæ omnia attestantur, morbum antè per sudorem non fuisse indicatum, sed per subsequentes euacuationes recensitas.

Vers. 86. Quarta die fientes sanguinis è naribus eruptiones ægrè iudicant.

Hæc sententia registrata est libro sexto huius operis sect. 2. vers. 36. cuius explicationem in eum locum distulimus.

Vers. 87. Febres, quæ vna die intermittentes super rigent vna, &c.

Et huius pariter explicationem distulimus in lib. citatum, vbi perfectior fortasse legitur.

E *Vers. 100. Defluxit hoc breui.*

Subalbum, scilicet illud adhærens matulæ vrinæ. Nam etiam si posterius subsidentia in vrina adesset, subalbidum tamen non apparuit nisi pauco tempore.

Vers. 103. Et priusquam vinum bibere inciperet, ferè pituitæ similis.

Vinum bibere incepit die vndecimo quo iudicatũ morbũ cognouit Hipp. & ægrum à febre liberum, exhibuit autem vinum eo ipso die, vt vrinæ excretionem, quæ iam incœperat, adiuuaret, obseruauitq. vigilantissimus Hipp. antequã vinum bibere incœpisset, à principio, scilicet vndecimi diei, subsidentiam vrinæ pituitæ crassiori similem fuisse, quæ post vini potũ tenuior facta est, à vini facultate, vt par est, attenuata. Quarè non est, vt quispiam cum Valesio mi-

rerur

retur, Hipp. exhibuisse vinum ante iudicationem: hoc enim non apparet in ipso contextu, imò post iudicationem statim illud exhibuisse, ex eodem patet manifestè.

Vers. 113. In pulsantibus sanguinem fundentibus figura ampla, &c.

Figura ampla legendum esse, & non aliter, & communis lectio, & sententiæ veritas suadet, per figuram amplam intelligentes eam, per quam nulla fit venarum, aut arteriarum congressio, comprimuntur autem maximè, dum artus exactè, aut flectuntur, aut extenduntur, musculis in seipsos contractis, vndiquè comprimentibus. Admonet igitur nos Hipp. vt in sanguinis eruptionibus, quæ difficulter supprimuntur: quales sunt maximè, quæ ex arteriarum sectione contingunt, figuram illam caueamus, per quam vasa prædicta comprimuntur: quandoquidem ex compressione fluxio augetur, idquè probat experientia ipsa. Nam compressio venarum per ligaturas facta, impetum sanguini facit, quo vehementius fluat, nisi ligatura adeò constringatur, vt fluxum omninò cohibeat, quia verò ex membri situatione non potest fieri tanta compressio, vt fluxus omninò sistatur; ideò quotiescunque figura membri non est lata, semper fluxionem augere potest, vndè summa cum ratione improbatur à præceptore; latam verò membri figuram inueniet æger ipse, medicusq. etiam eam indicare poterit, est ea quippè, in qua membrum ex situ nullum patitur incommodum, aut defatigationem, sed ei accommodatissima & iucundissima est, talisq. ea esse solet, quæ media est inter summam extensionem, & contractionem. Reliqua præsentis contextus satis aperta sunt.

Vers. 116. Rigores incipiunt mulieribus quidem, &c.

Huius sententiæ difficillimæ quidem, verùm vtilissimæ enarrationem distulimus in librum sextum sect. 3. vers. 29. quia ibi perfectior legitur.

Vers. 119. Quibus nihil in constituto tempore accidit, singulis partus vitales fiunt.

Constitutum tempus dicitur illud, quod inferius explicans Hipp. inquit, apparentia, in quibus mensibus fiant, considerandum. Adsunt enim tempora, in quibus superuenientia symptomata parum, aut nihil boni, malivè portendunt; sunt alia verò, in quibus omnia, quæ contingunt, maximum momentum habent. Hæc tempora in morbis vocat Hipp. dies contemplabiles, quæ in grauidis etiam considerata non impropriè contemplabilia dici possunt, illa per dies, per hebdomadas, & per quadragenaria commensurantur. Hæc pariter in diebus consistunt, mensibus, & quadragenarijs. Menses verò contemplabiles enumerat Hipp. hoc in loco, tertium, quintum, septimum, nonum, secundum, & quartum, quia in singulis præfatis mensibus adsunt dies contemplabiles, ratione articulationis, motus, perfectionis, & aliorum huiusmodi. inter dies pariter contemplabiles mentionem facit, per modum exempli, quinquagesimi tertij, & centesimisexti, dum inquit, labores circa quinquagesimumtertium, & centesimum sextum. De quadragenarijs verò, quatenus in grauidis contemplantur, & quam vim in fœtibus habeant, alibi determinauit, vt in libris de Natura fœtus. De septimestri, & octimestri partu. Admonet igitur hoc in loco Hipp. hæc omnia tempora in grauidis esse consideranda, & si in illis nihil sinistri eueniat, partum illum vitalem forè asserendum esse. Hic est enim Hipp. dicti verus sensus. Nam puerile esset dicere, illos fœtus esse vitales, quibus nihil mali euenit toto eo tempore, quo morantur in vtero. Quarè hoc dictum est, quia (quod superius etiam tetigimus,) possunt multa contingere accidentia grauidis, & fœtibus ipsis, quæ nihil mali portendant, eo quod extrà tempora contemplabilia eueniunt. sicuti enim epiphenomena in morbis tunc bonum, aut malum præmostrant, quando in aliquo die contemplabili eueniunt ratione circuituum, ex quibus dies illa talem habet potentiam, ità etiam in grauiditatibus, quæcunque in statis quibusdam diebus, mensibus, aut quadragenarijs eueniunt grauiora sunt, quã si extrà dicta tempora fiant. Et hanc proportionem inter morbos, & grauiditates elegantissimè explicauit summus Præceptor libro de septim. partu, his verbis, verumenimuerò conceptus, & abortus, & partus mulieribus in eo tempore fiunt, in quo & morbi, sanitas, & mors omnibus hominibus fiunt. Hæc verò omnia partim secundum dies, partim secundum menses, partim secundum quadragenarios, partim secundum annum significationem sui præbent. In omnibus enim his temporibus insunt ad vnumquemquè, & vtilia multa, & hostilia multa; hùc vsque Hipp. Horum verò temporum virtutes, & effectus à dispositione, & statu ipsius fœtus dependent iuxtà conformationis, & perfectionis gradus, quos fœtus in vtero acquirit, quorum notæ, & ab eius motu primo in vtero, & ab ortu maximè desumuntur.

A tur. Idque significare voluit Hipp. dum inquit in textu, labores in circuitibus, quidquid in septuaginta mouetur in triplicitate perficitur., & quoniam huiusmodi tempora contemplabilia non omnibus in iisdem terminis, aut dierum numeris eueniunt, quando & ob sexus diuersitatem, & ob temporis partus differentiam varia admodum sunt hæc tempora contemplabilia; vt diuersitatem ex sexus diuersitate prouenientem denotaret, inquit. Post menses (hoc est enim tempus conceptioni aptissimum; vt alibi pluribus in locis ipse demonstrauit,) dextra, & sinistra hiant; quod in causa est, vt modò masculus, modò fœmina concipiatur, iuxta illud Aphorismi, fœtus masculi quidem in dextris, fœminæ verò in sinistris magis. Quarè idem erit dicere, post menses dextra, & sinistra hiant, ac si dixisset, concipitur vero modo masculus, modò fœmella, quæ sexus diuersitas est causa, vt tempora contemplabilia non omnibus sint eadem. Subiungit posteà, & humiditas (vteri scilicet, quæ per prodeuntia cognoscitur, & est causa, vt fœmina potius concipiatur)
B requirit diætam sicciffimam ad hoc, vt ad masculi conceptionem disponatur, quæ similiter in eundem finem prolata sunt, vt diuersitatem, & varietatem dierum contemplabilium pro sexus diuersitate indicaret, quasi à causa ad effectum ratiocinando diceret, quia aliquando masculus, aliquando fœmina concipitur, notandum est, citiùs motum, & discretum, (tale esse masculum docuit lib. de septimest. Par. vers. 110.) rursus augescere etiam tardiùs, & ad longius tempus, & propterea non possunt dicta tempora in omnibus eundem terminum seruare. Præter hanc causam, quæ diuersitatem in temporibus contemplabilibus facit, adest etiam alia, quæ in diuersitate consistit temporis formationis, motus, & perfectionis ipsius fœtus, prout septimestris nasciturus est, aut nonimestris, ex quorum diuersitate, tempora contemplabilia euariari necesse est. Et hanc diuersitatem adnotare Mar. n. 8.
C voluit, dum enumerans menses contemplabiles, inquit labores tertio, quinto, septimo, & secundo, & quarto, quæ nosse oportet ad septimum mensem, hoc est, qui labores considerandi sunt vno modo in septimestri fœtu, alio in nonimestri. Quorum mensium computatio fieri potest à mensium fluxu cessato, vt faciunt mulieres ferè omnes, aut conceptione, vt peritiores, qui signa primæ conceptionis non ignorant, & à Præceptore libro de principijs referuntur. Et nè in computatione dierum, & mensium error committatur, dies ducentos, & septuaginta, nouem Græcos menses esse statuit. Nam etsi mensis lunaris (nam à motu lunæ suos menses Græci desumpsere) dies triginta completos non contineat, desunt enim horæ circiter nouem (hoc enim temporis spatio luna à coitu solis denuò ad coitum accedit) vt tamen mensium computatio facilior esset, eosdem ex triginta diebus constituere, & quia naturalis partus hoc spatium nouem mensium aliquando, imò pro
D maiori parte pertransire compertum est, quando perfectissimum partum ex ducentis octuaginta diebus constituit idem Hipp. lib. de Octimestri Partu; ideò subiungit, etsi quid amplius vltra hos est, & aut masculis, aut fœmellis hæc fiunt, nam sexus diuersitas in naturali partu nullam diuersitatem parit. Aut contraria, idest, si forte contingat antè præfinitum tempus nouem mensium, fœtum in lucem edi. Ante nonum enim mensem vitales nasci fœtus testatur lib. de Septimest. Partu Hipp. Habita igitur temporum contemplabilium notitia, & eorum diuersitate non neglecta, pro diuersitate, tùm sexus, tùm perfectionis ipsius fœtus, si in illis temporibus contemplabilibus nihil sinistri, aut matri, aut fœtui contigerit, pronunciabimus fœtum illum vitalem fore.

Vers. 130. A cibis, & potibus humeri, & mammæ inflantur, &c.

Prædictorum occasione explicare prosequitur nonnulla grauidis contingentia, quæ à
E Medico veniunt consideranda, quatenus, & ipsa cum primum apparent, tempus illud constitutum, & contemplabile reddunt. Inter hæc verò proponitur prima lactis generatio, quam his verbis indicauit. A cibis, & potibus humeri, & mammæ inflantur, eò quod lac ex succo dulcissimo generatur, quem mammæ, circumsitæque partes, & humeri potissimum à ventriculo expressum ad se trahunt, & in lac transmutant, quem generationis lactis modum explicauimus, & defendimus suo loco, sensatum maxime præ alijs testimonium ipsarum nutricum adducentes, quæ statim ac cibum, & potum maxime assumpserunt, materiam lactis ad mammas descendere manifestò sentiunt, quæ testantur vlterius (vt mihi eas sæpius percunctanti est manifestum) huiusmodi humorem ab humeris descendere per clauiculas

 ad mam-

ad mammas ipsas, idquè euidentius persentire aiunt, dum actu sugit puer, ex quo euenit, vt nihil magis vbertatem lactis nutricibus tollere possit, quam applicatio cucurbitularum dorso, quod nutricibus experimento cognitum, est causa, vt hoc remedium sæpius recusent, nè ipsis lac deficiat. Hæc igitur post secundam articulationem eueniunt; & quamprimùm fœtus moueri incipit, idquè in masculis tertio, in fœmellis quarto mense euenire adnotauit lib. citato vers. 241. Hipp. vndè hoc tempus in grauidis contemplabile redditur. Alterum grauidis superueniens, quod tempus contemplabile constituit est turgentia, siue inflationes papillarum in mammillis, quo signo vtuntur mulieres ad grauiditatem dignoscendam. Hoc enim respexit Hipp. illis verbis: ϰ) αἱ ἐν τῇ κεφαλῇ αἱ ἀκρασίαι ϰ) τὰ ἐμφυσήματα, hoc est, & luxuriæ in capite (mammarum scilicet) & inflationes incrementum faciunt, donec ossa (fœtus nempè) solida facta fuerint. Hoc est enim illud, quod lib. de Natura Pueri, dicebat Hipp. cum fœtus mouetur; tùm lac sui indicationem matri præbet, mammæ enim attolluntur, & papillæ turgent; quæ tertio mense in masculis contingere eodem in loco testatur, ossa autem post perfectam articulationem duriora fieri, ibidem asserit vers. 193. vt sit verisimile papillarum turgentiam vsquè ad illud tem-
Mar.n.15. pus creuisse, vt in textu notat Hipp. Hæc autem eueniunt; quia menstruorum circuitus post conceptionem cessat, quia eo tempore exiguum est (vt ipse ait) quod in fœtum absumitur, necesse est sanguinem in vteris abundare, & indè mammis, potissimum verò iuxtà earum papillas de se significationem præbere ob consortium, quod mammæ cum vteris habent, cuius consortij ratione, si mammarum papillæ, & earum rubor pallidus fuerit (quemadmodum ipsemet dicebat 6. Epid. sect. 5. vers. 25.) morbosum vteri vas est. Hanc igitur causam nobis indicauit in textu; dum dixit, menstruarum purgationum circuitus est, quia scilicet in illis deficit. His verò explicatis inchoatam doctrinam prosequitur. & inquit. C

Vers. 132. Quæ antè has fiunt grauitates, similes sunt laboribus octimestribus.

Hoc est grauitates, quæ antè constitutum tempus vtero gerentibus contingunt, germanæ sunt laborum octimestrium, & primipararum. Quid verò his vult Hipp. Pulcherrimum docere, & quod Medico plurimum dignitatis afferre potest. Quia enim aliquando euenit, mulieres antè præfinitum, & conueniens tempus grauitatem in ventre percipere, ac si fœtum grandem gestarent, quid his prædicendum sit, nos admonet, octimestrem, scilicet partum, id enim important verba illa, sunt similes laboribus octimestribus. Sicuti enim labores partum octimestrem præcedentes, octimestrem partum futurum præmonstrant, ità grauitates præfatæ, cum sint similes laboribus octimestrium, octimestrem partum præmostrare dicuntur: vt non omninò impropriè locutus fuerit Hipp. & ratio præsentis signi est, quia quotiescumquè fœtus antè constitutum tempus, & dum adhùc paruus est, grauitatem matri infert, impossibile est ad perfectionis tempus gestari posse, vndè necesse sit, D quum ad octauum mensem fœtibus adeò infensum peruenit, abortire. Addidit, & primipararum. Hæ enim, & propter loci angustiam, & quia illi gestationi non sunt assuetæ antè tempus onus, & grauitatem ventris persentiunt. Quarè quæcunquè mulieres grauitatem ventris antè consuetum tempus ægrè ferunt, nisi hæ primiparæ fuerint, fœtum octauo mense perdituras esse prædicendum.

Vers. 133. Lac alimento quidem transmutationem accipiente, octimestri verò perficiente.

Dixerat superius à cibis, & potibus mammas intumescere, modò cuius naturæ sit huiusmodi cibus, & potus demonstrat in præsenti contextu; & inquit, lac, quod eo tempore E generari incipit, tertiò inquam mense, esse transmutationem quandam tantummodo in cibis illis, & potibus factam, quod perfectionem indè acquirit octauo mense. Augescente enim fœtu vterus paulatim incalescit magis, à cuius calore excalefactæ mammæ perfectionem lacti tribuere possunt: anteà verò nequaquam, propter caloris imbecillitatem. A caliditate enim accedente ab vtero lac perfici expressis verbis nobis significauit lib. de Nat. Pueri.
Mar.n.21. vers. 259. dum inquit, & à pinguedine calefacta, ac alba existente, quod edulcatum est à caliditate; quæ ab vteris accessit, expressum venit ad mammas, &c. cum igitur lactis perfectio à calore ab vtero accedente proueniat, & vteri calor à fœtus præsentia originem ha-

A beat, rationi quoque consentaneum est, non prius perfecti caloris vterum participem fieri, quam fœtus naturalem acquisierit perfectionem, quæ perfectio cum septimo mense initium habeat, eodem Hipp. teste lib. de septimestri Partu. vers. 8. sequitur, lac non prius perfectum esse, quam fœtus ad octauum mensem peruenerit, vt summa cum ratione dixerit hoc in loco Hipp. Materiam lactis in prioribus mensibus tantummodo transmutari, perfici autem octauo mense, ità vt lac perfectum dici possit.

Vers. 16. Menstruæ purgationes similes octimestribus, in tendentibus, &c.

Parum antequam hæc scriberem, contigit mihi curare mulierem gerentem vtero, cui menses importunè fluebant, sanguis erat nigerrimus, crassus, & in grumos pro maiori parte coactus, & in tanta copia exibat, vt omnibus monstruosum videretur, & eò magis, quia mulier pallida erat, & pauco sanguine à natura prædita. Perseuerauit fluxus per multos dies, & puer mouebatur satis validè. Factaquè computatione temporis grauiditatis iam
B decimum mensem attigisse inueni, existimauique esse casum, de quo loquitur Hipp. in præsenti textu, & cum nullo præsidio cederet morbus, mortua est quasi derepentè, quemadmodum à principio suspicatus sum, præsentis sententiæ auctoritate innixus. Ex enarrata igitur obseruatione cognoui, quid intelligat Hipp. per purgationes similes octimestribus, eas scilicet, quæ & copiosissimè fluunt, sanguisquè excretus niger est, & grumosus, tales enim esse consueuerunt purgationes partus octimestris, prout mihi confirmarunt obstetrices multæ, quas de hac re diligenter percunctatus sum. Ratio autem præsentis prognosis dependet (quemadmodum ego existimo) à causa proxima huius fluxus, quæ est corruptio quædam in sanguine facta, propter quam ipsum natura regere, aut retinere non modo non potest, sed etiam expellit, vt quod sibi summoperè molestum, quæ causa est, propter quam huiusmodi fluxus, qui scilicet à sanguinis corruptione contingunt, nul-
C lis remedijs cedant. Nec alia causa præter corruptionem esse potest, omnes enim aliæ excluduntur per ea, quæ referuntur in textu, excluditur enim abortus, qui huiusmodi fluxus producere solet, per illa verba, in tendentibus ad decimum mensem: quo tempore si contingat fœtum in lucem edi, non potest dici abortus, excluditur etiam per eadem verba altera causa, nempè sanguinis copia aucta in corpore, quæ nullo modo eo tempore vigere potest; quia fœtus grandior effectus tanto alimento eget, vt matrem plethoriam incurrere sit impossibile, excluditur etiam præcedens cachochimia, quia hac vigente partum ad decimum mensem protrahi est impossibile, ad decimum quippè mensem tendunt tantummodo illæ, quæ sanæ sunt, & robustæ: quæ cum cachochimia stare non possunt, cum igitur præsentis fluxus causa sit sanguinis corruptio, non est mirum si Hipp.
D dixerit, malum, eò quod paucæ effugiant. Sed quorsum hæc? quia superius dixerat: quum vtero gerentibus nihil sinistri euenit in tempporibus contemplabilibus; tunc fœtus ille vitalis erit, etiam si (vt explicatum est.) aliquid sinistri eum pati in diebus non contemplabilibus contingat. Quia igitur Hipp. inter tempora constituta non enumerauit decimum mensem: ne quis existimaret, quum mulier nono mense transacto ad decimum peruenerit, iam tunc omne periculum euasisse, præsentem casum per modum exempli proposuit, & tanquam peculiare quoddam præfatæ doctrinæ exceptionem faciens. Docetq. id malum esse, ità vt & matri, & fœtui mortem minetur.

Sectio V. Lib II.

E *Vers. 22. Si hydropicum tussis corripiat, siquidem statim animo, &c.*

Præsentem textum Valesius in duas diuidit sententias, quarum prima aphoristicum prognosticum continet, quod tussim malam esse in hydropico, nos docet. In secunda verò existimauit edoceri modum curationis animo linquentibus conuenientem. Græcus tamen contextus vnicam tantummodo sententiam facit, cum in eo non legatur [illegible], quam particulam addere coactus est Valesius. Sententiæ igitur iuxta veram eius lectionem acceptæ sensus erit, si hydropico tussis superueniat, & statim in animi deliquium incidat, ei occurrendum est, aut calidis omnibus adhibitis, aut potu vini, & cibo copioso, quæ quidem curatio non

in gratiam hydropis instituta est; sed vt syncopi occurramus. Hic est enim casus particularis, qui tamen sæpè euenit. Ratio autem huius curationis est hæc, primo enim omnia actu calida exhibet, hæc enim præterquã quod tussientibus conueniunt pectoris gratia, cui frigidum est inimicum, lypotomiæ occurrunt, quæ in hydropicis, in quibus calor ferè suffocatur à frigidis humoribus, sæpiùs excitari solet. Quod si ab his non tollatur, signum erit, eam à tenui ichore os ventriculi mordente produci. Hos igitur curari præcipit vini potu, & idoneis cibis. Hi enim ventriculum replentes ichores excludunt, aut saltem attemperant, tolliturquè occasio, nè alij ad ventriculum inanitum confluant. Vini autem potus alijs potionibus præfertur, tùm quia hoc syncopi peculiari facultate occurrit, tùm etiam, quia hydropicos minus lædit. Corrigenda est ergò hoc in loco Cornarij translatio, qui verbum θωρήξαι, quod vinum simpliciter bibere significat, satis impropriè transtulit inebriato.

Vers. 27. Hydropicus, si tumorem in cruribus habens, tussiat, malum.

Mar. n. 59. Hydropicum tussire duplici modo contingit, vel à principio, idquè proprium est hydropis pulmonum, vt ex lib. 2. de Morb. sect. 3. vers. 190. colligere licet, vel hydrope iàm confirmato ad ventrem inferiorem spectante, quæ tussis ea ratione excitatur, quia cum venter ad summum aqua repletus est, per compressionem illius exiguum per septum transuersum exudando ad pulmones peruenit, vnde ægrum tussire necesse est, quod symptoma casum desperatum facit, vnde meritò 6. Aph. 35. dictum est, hydropicis tussis accedens, malum. Cæterum etsi verum est semper dicere, tussim superuenientem hydropicis, malam esse, non tamen verum est semper asserere, Hydropicos tussire, malum est, eo quod ex pulmone hydropici semper tussiunt, non tamen moriuntur omnes, vt ex curatione, quam loco superius citato adhibet Hipp. facilè colligitur. Quarè summa cum ratione hoc in loco additur, tumore in cruribus existente: qu[illegible] confirmati hydropis inditium est. Nam etiam si in hydrope pulmonis statim à principio, dum etiam vitæ spes adest, pedes tumeant, cum tamen tumor ad crura peruenit, casus omninò desperatus redditur, vndè vniuersaliter vera est semper hæc sententia, hydropicus si tumorem in cruribus habens tussiat, malum. Quod verò malum in hoc casu læthale significet, quemadmodum in reliquis omnibus morbis, qui communiter periculum adiunctum habent, adnotauimus alibi.

Vers. 28. Si auris doleat, lacte vtatur.

Quamuis breuitatis studiosus fuerit Hipp. cuius gratia aliquando obscurus redditur, nunquam tamen imperfectam propter breuitatem orationem facit. Quarè dum hoc in loco admonet, ad auris dolorem lac infundendum esse, non debemus credere illius consilium fuisse, id in omnibus aurium doloribus faciendum, ipsum repræhendentes, quippè qui indistinctè nimis hanc curationem tradiderit, sed in ijs doloribus tantummodo, qui hydropicis superueniunt, de quibus est sermo. His enim lac semper forè conueniens, rationi consentaneum est. Cum enim hydropicis partes superiores attenuentur, & ex consequenti humoribus scateant tenuioribus, & acrioribus; certum est, auris dolorem in his ab alia causa, præterquam ab acri fluxione ortum habere non posse, & eò magis quando pars illa calidis potius, quam frigidis humoribus subiecta est, quemadmodum earum peculiare excrementum indicat, quod perpetuò amarum est, succis verò acrioribus infestantibus lac esse conuenientissimum remedium, etiam si nulla adsit inflammatio, nullus dubitabit: quia lac humorum acrimoniam temperat, nec tantæ est frigiditatis, vt naturale partis temperamentum lædere possit.

Sectio VI. Lib. II. Epidemiorum.

Vers. 12. Si venæ pulsauerint in manibus, & facies sana, & robusta, &c.

Valesius huic sententiæ expositionem primo aspectu satis rationabilem adaptauit. Verùm tamen, quia in omnibus febribus venæ eodem modo pulsant, quo exponit ipse, ex hac expositione sequeretur, idem esse dicere: si venæ pulsauerint in manibus, ac si dixisset, si febris teneat, quo dicendi modo, cur vsus sit hoc in loco Hipp. explicari non potest. Prætereà, quia hæc eadem sententia legitur in libro de indicationibus vers. 96. nec est apposita illa vox, in
Mar. n. 8. manibus, aliquod peculiare nobis indicari videtur, quod in omnibus febribus non euenit, & eò ma-

A eò magis, quia libro coacarum Prænot.verſ.165. vbi eadem ſententia regiſtrata eſt, non in manibus, ſed in temporibus legit. Imò & annexa accidentia, & ſolutionum modi, quæ capitis læſionem conſequuntur, coacarum prænotionum lectionem cæteris præferre videntur. Ità vt ſententia Hipp. ſit, ſi circa tempora venæ, ſiuè arteriæ; hæc enim nomina ſæpè confundit Hipp.) pulſarint adeò vehementer, vt ab ægro percipiantur, & ab aſtantibus conſpici poſſint, morbus diuturnus ſignificatur, & qui non ſoluatur, niſi per ea, quæ referuntur in textu, ego quidem ſæpiùs obſeruaui eos, quibus arteriæ iugulares pulſare oculis percipiuntur, diù ſemper ægrotaſſe, & pro maiori parte diſtenta hypocondria habuiſſe. Quod ſi aliorum etiam locorum dictorum lectionem admittere volumus, neceſſe erit affirmare, vehementē, & conſpicuū arteriarum motū morbi longitudinem ex propria natura indicare, qua verò diſtinctione id fiat, demonſtrare tentabimus in expoſitione lib. coac. Præn. verſ. 55. quam-
B uis nō ignotem, id per arduum eſſe: quaſi hoc ſit vnum eorum, quæ effectus euidentes habent: cauſa verò penitùs latet & fortaſsè hæc eadem erit, propter quam arteriarum ſectio diuturnas affectiones curare ſoleat, vt fidem facit Proſper Alpinus in illo curioſo opere, & doctiſſimo de Medicina Aegyptiorum inſcripto. Quod ſi ſolutionis ſpontinæ modos reſpicimus, qui omnes ad abſceſſus à capite dependentes referuntur, in his caſibus ſemper caput eſſe læſum colligimus. An quia ſpirituoſa materia, quæ pulſum facit, facilè in caput eleuatur, à quo tantum ægrotare contingat?

Verſ. 14. In gutturis dolore aquam calidam ſuper caput fundito, niſi frigus, &c.

Imprudentiæ prudentiſſimum Hipp. taxare eſſet, ſi diceremus, hoc in loco ab eo proponi remedia ad gutturis dolores, quæ aliquando vtilia eſſent, aliquando non, ſi abſque diſtinctione ea adhiberi voluiſſet. Dicendum eſt ergò Hipp. ſimul, & remedia attuliſſe, &
C eorum vſum pro natura affectionis diſtinxiſſe, dum inquit; niſi frigus fuerit. Dolores enim gutturis à fluxione à capite ortam habent, quæ vel calida eſt, & tenuis, vel craſſa, & frigida. Diſtinguitur autem hæc materia ex multis, potiſſimum verò ex anni tempore, frigidis enim temporibus frigidos humores, calidis verò calidos abundare rationi conſentaneum eſt, idque ipſemet docuit nos lib. de Natura humana, quia igitur dum frigidi humores ad guttur deſcendunt, periculum eſſet, nè ijdem à calidæ perfuſione attenuati, cumulatiùs fluerent: & morbum augerent, vt hos humores caueat, inquit, niſi frigus fuerit, perfuſioniſquè loco farinam calidiſſimam ſorbendam exhibet, aut ferculum ex farina, & vinum meracum pro potu. Hæc quippè frigidæ materiæ coctioni, & fluxioni maximè conducunt. Nam vinum meracum calefaciendo, & roborando coctionem adiuuat, farinæquè incraſſanti facultate humorum attenuationem prohibet, quæ à vino meraco contingere poſſet, cum nihil nocentius in deſtillationibus adhiberi poſſit, quam ea, quæ humores attenuare
D ſimpliciter poſſunt. Quod notare vellem recentiores, qui in frigidis deſtillationibus ad Guayaci, & aliorum attenuantium medicamentorum decoctum tam libenter confugiunt non animaduertentes, ex horum vſu deſtillationes in dies augeri, quas concoquentibus, & mediocriter incraſſantibus curandas eſſe hoc exemplo docet Hipp. quod curationis genus hominum vulgus imitantes, vbi à raucedine, aut tuſsi hyeme infeſtantur, lagana, aut quid ſimile edulium ex farina veſperi comedentes, & vinum meracum bibentes ſibi ipſis medentur. Circà textum verò adnotare oportet, præſentem curationem inſtitui ad gutturis dolores, non autem ad omnes eius doloroſas affectiones, excipiuntur enim illæ, quæ peculiare nomen habent, qualis eſt angina, quæ quoniam peculiare nomen habet, ſub hoc nomine doloris gutturis non compræhenditur, & ſic de reliquis, conueniens igitur cura-
E tio erit eorum dolorum, qui à deſtillatione à capite ortum ducunt: hiquè frequenter contingunt in ijs ciuitatibus, quibus deſtillationes à capite ſunt familiares, qualis Roma eſt, vbi ſæpiùs à me obſeruatum eſt, mulieres ex ſola capitis lotione ab huiuſmodi affectibus ſtatim liberatas eſſe, ab ea enim cutis pori aperiuntur, per quos euaporationes, quæ à cutis denſitate retinentur, vndè deſtillationis materia augetur, exhalare poſſunt: humorumquè acrimonia mitigatur, quæ eſt cauſa, vt fluxio perduret, & dolorem inducat. Notabilis eſt ergò præſens textus tanquam norma quædam circà capitis lotiones adhibenda, quæ quidem ſuſpectæ eſſe debent, quando materia craſſa, & frigida eſt, vtiles verò tenui, & calida infeſtante.

Vers. 36. Si superni loci turgent, qui sunt circa caput vlcerum purgatio, vomitus, hydrops. A

Quum caput ab humorum copia infestatur, quod partium circà ipsum turgentia indicat,
tria remedia ab Hipp. proponuntur in præsenti textu. Vlcerum purgatio, vomitus, & hy-
drops. Purgationem vlcerum intelligit Hipp. eorum, quæ in capite existunt. Hæc enim, siuè
arte procurentur, siuè spontè, oriantur capitis repletionem tollere possunt. De spontinis,
exemplum habemus puerorum, quibus, nisi vlcera in capite erumpunt, caput morborum,
& varijs calamitatibus obnoxium redditur, contrà verò, quibus in pueritia huiusmodi vlcera
erumpunt, cerebrum ab omni impuritate expurgatur, vndè saniores capite in posterum eua-
dunt, ità vt nec epilepsiæ, nec alijs à capite morbis sint subiecti, quod Hipp. quoque libro
Mar. n.7. de Morbo sacro vers. 143. adnotauit, & prima sect. lib. coacarum Prænot. legimus vers.
253. capitis dolorem soluit pus per nares, aut sputa crassa, soluit item vlcerum eruptio.
Idem verò præstare, & vlcera capiti inficta colligimus ex Herodoto, qui lib. 4. fol. 348. te- B
statur Aphros. venas verticis lana succida inurere pueris solitos fuisse, vt à destillatione præ-
seruentur in posterum, & Hipp. ipse 2. de Morbis vers. 144. capitis repletioni occurrit, octo
Mar. n.12. crustis ferro ignito in capite excitatis. Dixit autem purgatio vlcerum, vt siccas quasdam
exulcerationes excludat, quæ tantum abest, vt capiti opem ferant, quod potiùs illud sum-
mopere lædunt, quapropter, quo vlcera sint vtilia, pus emanare indè necesse est. Vomitum
secundo loco proponit pro capitis repletione tollenda, quo caput feliciter, & citò expurga-
tur, idquè vomentes sciunt, quibus dum euomunt, & ab ore, oculis, & naribus humores in
magna copia erumpunt, vndè Hipp. 4. Aphor. 18. Affectiones inquit suprà septum transuer-
sum, quæ purgatione, egent per superiora purgari significat, & lib. de locis in hom. vers. 173.
sect. 2. legimus, Fluxione ex capite fluente vomitus conducit. Valeant ergò illi, qui vomi-
Mar. n.47. tum in capitis affectibus adeò formidant, caput indè magis repleri existimantes, quia etiam C
si caput in actu vomitionis aliquo modo repleri videatur, nihilominus, quia talis repletio est
vaporum, qui cessante vomitu, statim euanescunt, à vomitu caput repleri, dicere non possu-
mus. Tertiò tandem loco proponitur hydrops, quo nomine si cum Valesio aquam intelli-
gimus, sententia est manifesta, & verissima, capite enim repleto nullus potus conuenientior
Mar. n.88. est, aqua, vndè lib. 1. Morb. Mulieb. sect. 3. vers. 118. legimus. Sunt autem quidam, qui his
lac bibendum præbent, quia caput dolent. Alij aquam, quia animo linquantur. Ego verò
vice versa, si caput dolent, & mente percellantur, aquam commodam puto. Hæc Hipp. quod
si verborum propriam significationem attendentes, hydropem legere, & in proprio signifi-
cato accipere volumus, cum nomine hydropis communiter quamlibet aquæ collectionem
intelligamus, vndè hydropem dicimus, & cerebri, & pulmonis, & vteri, & alterius cuiusli-
bet partis, quando aqua in ipsis colligitur, non erit omninò absurdum dicere capitis reple- D
tionem tolli, si aqua prius in eo collecta excernatur; nam id frequenter euenire obseruatur,
quem quidem solutionis modum in morbis capitis, vbi humoris copia in eo viget celebras-
Mar. 12. se sæpiùs Hipp. nouimus, & apertissimè lib. 2. de Morbis. vers. 114. vbi hæc leguntur, quum
repletum fuerit caput, & ab aliquo ex prædictis calefactum, torpor caput tenet, frequenter
mingit, & alia paritur, quæ ex vrinæ stillicidio, idquè per nouem menses hæc paritur, & si
quidem per nares, aut aures aqua, aut mucus erumpat, à morbo liberatur. De hydrope au-
tem morbo si hæc dicta intelligamus, non minus vera erit sententia, quia cum in eo tume-
scentibus inferioribus partibus superiores attenuentur, vt ipsemet Hipp. adnotauit lib. 4. de
Morbis, haud dubium est turgentiam, & repletionem supernarum partium, & capitis potissi-
mum hydrope superueniente tolli, etiam si principali morbo non conferat.

Vers. 43. In volutulo molli, &c. E

Vide expositionem lib. de iudicat. vers. 149.

Hippocratis Epidemiorum Lib. III. Sectio I.

Vers. 14. Hermocratem, qui ad nouum murum decumbebat, febris, &c.

Ex Hermocratis historia, in qua ex febre acuta eum interijsse narratur die vigesima septi-
ma, colligit Valesius terminum acutorum diem vigesimam septimam esse, tot enim diebus,
inquit ipse, Luna suum cursum per duodecim signa zodiaci absoluit. Verum non considera-
uit Valesius hunc ægrotantem licet febre acuta laborauerit, non tamen continuò acutè febri-

A citasse, quandoquidem decimaquarta die sine febre fuit, atquè etiam vigesima, & ideò non potest dici, eum acutè laborasse vsquè ad vigesimum septimum diem, nec indè colligi, acutos morbos, vsque ad illam diem protrahi posse, quia si hoc pacto terminum acutorum definire liceret; non minus dici posset, eorum terminum esse quadragesimum diem, quam vigesimum septimum, cum constet morbos acutos ad quadragesimum diem sæpius peruenire, cuius rei testimonia nè longius perquirā, sufficiet historia illius, qui in Dealcis horto, hic enim ex febre acuta die quadragesima iudicatus narratur, ad quem terminum perdurare potuit morbus, etsi acutus; quia bis eo temporis spatio à febre liber fuit. Non est ergò, vt ab Hipp. doctrina recedamus, qui terminum acutorum decimam quartam diem statuit, ità tamen, vt intelligamus, nullum morbum cum acutie continua diem quartum, & decimum pertransire posse; quin aut iudicetur, aut remittatur, aut aliquo modo intermissionem habeat, cuius ratio
B si à cælestibus petenda est: dicendum erit, ea ratione, propter quā diuturni morbi, quiquè Solis motum sequuntur, tunc maximè iudicari, quando sol ad punctum peruenit oppositum ei, quem initio ægritudinis occupauerat, ex quo (vt etiam Hipp. adnotauit) morbos æstiuos hyeme, hyemales verò æstate iudicari contingit, quia sol ad locum oppositum tunc perueniens effectus contrarios influit in hæc inferiora; vndè morbos ipsos insignem mutationem subire necesse est. Eadem ratione pariter acuti morbi, qui à motu Lunæ regulantur; cum ad oppositum locum Luna peruenit, in contrarium fieri mutationem necesse est, ità vt aut soluantur, aut permutentur, aut remittantur, aut ægrotantem ad interitum perducant; quod spatium cum Luna diebus quatuordecim circiter percurrat, ideò acutorum morborum terminus quatuordecim diebus ad summum comprehenditur. Quemadmodum à Præceptore statutum est.

C

Sectio II.

Vers. 1. In Thaso Philistes caput multo tempore dolebat, &c.

Philistem triplici febriū genere laborasse narrat Hipp. Primum genus significauit illis verbis, Quum ex potationibus febres continuæ obortæ essent, dolor, &c. Insinuans febres has fuisse mites, & absquè euidenti calore; quales esse consueuerunt illæ, quæ à capite originem dicunt. Caput enim, quia membrum est frigidum, & humidum propter cerebrum, quod pituitæ fons, & metropolis dicitur, febres calore admodum vrentes excitare non solet. His febribus aliud genus successit febris, quod nobis indicauit; dum subiunxit, nocte exacerbatus est primum, quæ febris, quia à prioribus penitus diuersa erat & idea, & loco affecto, ideò
D dierum enumerationem ab huius inuasione incipiēs, subiunxit, prima die vomuit biliosa, pauca, flaua primum, deinde æruginosa, ex quo loco docemur: quando leniori morbo alius grauior, & diuersæ naturæ superuenit, enumerationem dierum à priori morbo non esse inchoandam, sed à succedenti. Posteà inquit, secunda die surditas, febris acuta, & est tertia febris differentia, quæ in præsenti historia obseruatur, à præcedenti pariter differens non natura, sed acutie tantum. Quia verò ex his colligimus, secundam febrem non fuisse acutam, occasio sese offert inquirendi. Si dum febre continua æger detineretur, à principio, insuper excalefactus est, & æruginosa euomuit, noctemque sequentem molestam habuit, quid illi febri defuit, quin acuta dicenda esset. Certè quo die excalefactus æruginosa vomuit; febris non solum continua fuit: sed etiam caloris vehementis: accidentiaque grauia erant, quæ omnia febres acutas concomitantur: nihilominus eam acutam non existimauit Hipp. Argumentum
E euidens, febris acutiem consistere, nequè in magnitudine, nequè in caloris vehementia, nequè in accidentium multitudine, & eorum sæuitia. Quæ si vera sunt, quibus signis cognouit Hipp. die secunda febrem acutam euasisse? A calore manum acutè feriente eam cognouisse existimo. Huiusmodiq; calorem producit bilis, quando vehementer incalescit, cæteris humoribus non admodum permixta, & quia calor vehemens diū in tenui materia perdurare non potest, eam enim statim dissipat; ideò euenit, vt morbus acutus celeritatem motus, & breuitatem adiunctam habeat. Hancque esse acutæ febris naturam confirmat dicendi modus circa hanc materiam Hipp. vsitatus. Qui in recensendis acutarum febrium historijs, etiam si morbus in eadem magnitudine, & acutie perseueret, nihilominus quando, aut rigores, hor-

roresue, aut aliqua refrigeratio intercedit, per quam caloris acuties tolli, siue remitti contingat, ità loquitur, ac si febris acuta intermisisset, loco exempli erit historia hanc præcedes illius, qui in Dealcis horto iacebat. Huic quippè febris acuta facta est die tertia, quæ etiamsi vsquè ad vndecimam perseuerauit, quia tamen nona riguit, & ex consequenti caloris acuties remissa est, ideò subiunxit, febris acuta: indicans tempore rigoris non fuisse acutam. Similiter, quia die decimaseptima extremitates refrigeratæ sunt, vndè caloris acuties extincta est, ideò denuò subiunxit, febris acuta. Quare febris ex mente Hipp. acuta dicenda est, quando non solùm calor vehemens est, sed etiam acutus, & mordax, & per totum corpus diffusus. A
Super hanc materiam doctissimum habes Galeni coment. 6. Epid. sect. 1. vers. 29.

Sectio III.

B
Vers. 49. Febris non acuta.

Ita legit Galeni codex multis antiquissimis conueniens, quamuis impressi sine negatione legantur. Quarum lectionũ antiquior præferenda mihi videtur, tum quia probabilius est, negationem à posterioribus Hipp. expositoribus, vt puta erroneam reddente sententiam (talis enim primo aspectu apparet) abrasam fuisse, quàm ab aliquo per incuriã additam, tum etiam, quia sensum longè probabiliorem recipit. Scimus enim febrium ardentium duplex genus esse, alterum, quod decimumquartum diem non transcendit, qui acutorum morborum est terminus, & à bile, aut ichore bilioso originem habet. Alterum, quod ad quadragesimum sæpe producitur, & à pituita salsa generatur. Cum igitur morbi acuti intra dies quatuordecim iudicentur, meritò febris ardens ex pituita salsa à numero acutorum morborum excludenda est. Huius naturæ fuisse febres ea constitutione vagantes, attestantur, & austrinum præcedens tempus, in quo pituitam abundare ex ipsomet Hipp. lib. de Aere, Aquis, & locis licet colligere, & maximè accidentia ipsum morbum concomitantia, sopor inquam, horror, obliuio, secessusq. crudi, tenues, & multi, ex quibus plurimis aluos turbatas fuisse, narratur, aliaque in textu explicata. Quia ergo ob humoris febrem efficientis naturam febres illæ calorem acutum, & manum ferientem non emittebant, & in longum tempus protrahebantur, quæ duæ conditiones acutam febrem penitus excludunt; meritò id adnotauit Hipp. & dixit febris non acuta. C

Vers. 111. Et quæ circa pulmones erant infra distribuebantur.

Hæc si tali pacto legantur, euidentem in dictis Hipp. contradictionem pariunt, quia inferius ait, tusses autem aderant perpetuò multæ, & multa educentes matura, ac liquida. Si enim multa à pulmonibus per tussim sursum educebantur, quomodo dici potest omnia, quæ circa pulmones erant, infra distribuebantur? Quare non erit absurda lectio, quam retinent nonnulla antiquissima exemplaria, quæ quibusdam additis ita legunt, post illa verba. Alui variæ, adstrictæ, & rursus breui humescentes [illegible] hoc est: sub mortem autem omnibus violenter humectabatur, & quæ circa pulmones erant, omnia inferius distribuebantur. Atquè hoc modo sententia clara, & aperta redditur, & rationi admodum consentanea. Nam superueniente alui fluore, tabidos plerunque mori, quotidiana experientia demonstrat, Hipp. quoq. lib. 1. de Morbis testatum reliquit, indicans vlterius, quomodo ex defluuio capillorum præcedente huiusmodi exitus præuideri possit. Vndè non est inconueniens, tabidos præsentis constitutionis, alui fluore superueniente, mortuos fuisse, & eò magis, quia paulò suprà id nobis significauerat, dum dixit: Et in summa omnes, & qui longis morbis ægrotarunt, & qui ex acutis, &c. omnes alui fluxus sustulit. Quare dicendum est, tabidos illius constitutionis per totum morbum expuisse, qualia in textu referuntur, aluo interim modò adstricta, modò liquida existente, ad finem verò, alui fluore accedente, quæ circa pulmones erant, non amplius per sputum educebantur, sed omnia infra ad aluum distribuebantur, & sic moriebantur. D E

Vers. 121. Multi moriebantur quartanarij.

In lectionum varietate, quas antiquos excogitasse, vt difficultates vitarent, Galenus testatur; eam ipse amplexus est, quæ dicit: Autumno mortuos esse multos quartanarios, cui lectioni Valesius quoquè adstipulatur. Verùm hæc longè ab Auctoris intentione aliena, &

proprijs

A proprijs dictis parum consona mihi videntur. Cum enim longa oratione explicauerit singu-
los morbos, qui per singula quatuor anni tempora vagarunt, in fine enarrationem epilogan-
do colligit, quomodo ea quatuor anni tempora sese habuerint, iuxta salubritatem, & insalu-
britatem in communi nulla facta de morborum tunc vagantium specie. Quarè cum in cæ-
teris anni temporibus nullius morbi peculiarem mentionem fecerit, neque in autumno id fa-
ciendum erat. Et ideò non potest dici multos quartanarios tunc mortuos fuisse, & eò ma-
gis quando id præter rationem exitit. Nam cum in vniuersali enarratione dixerit, plurimos
tabidos mortuos esse autumno, si morbos ex quibus mortui eo tempore recensere voluisset,
tabidos potius, quam quartanarios mortuos esse, ipsi afferendum erat; & eò minus hoc est
verisimile, quatenus febris quartana ex sui natura omnium tutissima est, quæ si ex peculiari
constitutionis natura læthalis facta fuisset, id in narratione subticendum non erat. Quarè cum
B maior pars exemplarium legant (vt ipse Galenus testatur) quarto (siue per dictionem τετάρτα
idest quartò, siue per litteram maiorem Δ, quæ idem significat) ego dicerem Hipp. illam par-
ticulam quarto apposuisse veluti ad ornatum orationis, ac si dixisset. Erat autem omnibus
prædictis primo loco grauissimum ver, & multos occidit. Aestas autem secundo loco fa-
cillima, & paucissimi perierunt. Tertiò autem loco autumno. Et sub pleiadas, quarto loco
multi moriebantur, apposuitque illam particulam quarto, vt autumnum distingueret à tem-
pore sub pleiadas, ab ipsis enim hyemem incipere testatur ipsemet Hipp. lib. 3. de Diæta, Mar. 2.
vers. 23.

Vers. 174. Breuispirus ad multum temtus. Aegr. 3.

Hunc ægrotantem breuispirum factum esse exponunt interpretes cum Galeno ipso, habuis-
se respirationem paruam, & raram, ob calidi innati extinctionem, & virium imbecillitatem,
C quorum interpretationi nullo modo acquiescere possum ob multas rationes, potissimum ve-
rò, quia non videtur rationabile, ægrotantem cum illo pulsu ad diem decimam produxisse
vitam, tot potissimum accedentibus symptomatibus grauissimis, quæ morbum à principio
vsque ad finem vehementissimum fuisse attestantur. Præterea, si à principio respirationem
habuisset paruam, & raram, aliquid in fine subiunxisset Hipp. spiritum tenuem, & imminutum
factum fuisse, quod idem significat. Quarè per breuispirum, hoc in loco intelligerem respira-
tionem eam, quam velocem appellamus, non quidem secundum omnes respirationis partes,
sed secundum eam, quæ oculis magis percipitur, & quæ propriè inspiratio dicitur, ità vt æger
citò inspirationem expleret, ex quo breuispirus diceretur, quamuis indè in expiratione per-
sisteret. Quam quidem interpretationem confirmant ea, quæ in historia decimaquinta præ-
sentis sectionis leguntur, vbi narrat Hipp. mulierem illam perpetuò spiritum habuisse rarum,
D & magnum, de qua antea dixerat, die decimaquarta breuispiram fuisse, ex quo manifestum
fit, breuem respirationem magnam, & raram esse posse, magnam quidem quatenus multum
aeris inspiratur, & expiratur; breuem verò, vt supra explicauimus, quatenus inspiratio citò
absoluitur, altera respirationis parte motu adeò tardo, lentoque procedente, vt tota respira-
tio simul considerata rara dici debeat. Hanc respirationis inæqualis differentiam adnotauit
ipse Hipp. lib. 2. Epidem. sect. 3. vers. 73. repetijtq. lib. 6. sect. 2. vers. 11. Quibus in locis va-
rias respirationum enumerans differentias, inter illas præsentem meminit, dum dixit, spiritus
alius extendens, alius vrgens, hunc velocem, tardum illum exponit Galenus lib. 3. de difficul-
tate respirationis cap. 3. Quibus verbis etsi duas respirationis species inter se oppositas indi-
care videatur Hipp. velocem scilicet, & tardam, possunt tamen ad vnicam referri, in qua pars
altera respirationis sit velox, & tarda altera. Sicque dici poterit, mulierem illam per totum
E morbum respirationem habuisse magnam, & raram, quæ tamen aliquando inæqualis modo
explicato reddita breuispira facta fuerit, imò hæc in vtroque ægrotante summopere rationa-
bilis fuit, in quibus ob malignam putredinem magnam fuliginum copiam generari necesse
erat, pro quarum expulsione velocem respirationem requiri ipsemet Galenus lib. 1. de diffic.
resp. cap. 20. adnotauit. Veruntamen, tum quia non erat par necessitas frigidi aeris attra-
ctionis, quod inspirationis est opus, necessitati expurgationis fuliginum, tum ob delirium,
cuius proprium est raram efficere respirationem, hinc euenit, vt secundum totalem respira-
tionem velocitas non adfuerit. Quarè vt magis ad sensum hanc respirationis differentiam
describeret, breuispirum ægrotantem fuisse dixit.

Aegr. 3. *Vers. 191. Nona, soporatus, anxius, cum excitaretur.* A

Soporosos non continenter esse excitandos, vt communiter obseruatur, neque permittendum, vt pro arbitrio dormiant, quemadmodum Tharrius apud Celsum contendebat; ex præsenti narratione colligitur, ex quo enim dicitur, anxium hunc ægrotantem fuisse, cum excitaretur, non assiduò excitatũ fuisse infertur, sed per interualla quædam dormire ipsi permissum fuisse, idquè in praxi obseruandum esset, ità enim nec à perenni excitatione patiens affligeretur, nec à nimio sopore premeretur.

Aegr. 4. *Vers. 200. Palpitationes per totum corpus, nocte conuulsiones.*

Per palpitationes hoc in loco intelligit Hipp. saltus quosdam cordarum, quæ à musculis exortæ membris implantantur, conuulsiuos motus appellarunt posteriores, hos enim (vt quotidiè obseruatur) sæpè sæpius conuulsiones subsequuntur, quemadmodum huic phrenitico contigisse narrat Hipp. Quamuis (medicorum vulgus hoc nomine conuulsiones etiam veras comprehendere soleat. In hoc verò differunt, quia in conuulsiuo motu, siuè palpitatione Hipp. quamuis saltus illi, & tactu & oculis conspiciantur, membra tamen quiescunt; quæ in conuulsione, motu contractionis, & extensionis agitantur. B

Aegr. 15. *Vers. 340. Huic perpetuò ad finem vsquè erat spiritus rarus, magnus.*

Quomodo hæc mulier, quæ perpetuò respirationem raram, & magnam habuit, breuispira aliquando dici posset, superius explicatum est in expositione illius sententiæ, Breuispirus ad multum tempus, Aegroto 3. præsentis sectionis.

Liber IV. Epidemiorum.

Man. n. 4. *Vers. 64. Post pleiadum occasum is, qui aurem doluit, &c.* C

Materia febrili ad caput translata, & sudore adueniente, ægrum à febre liberatum fuisse, rectè censet Valesius, expositionem tamen, quam ipse adducit, non probo illorum verborum. Dextra auris, dexter oculus consistebãt nõ valdè, & trahebat aliquid ex inferna, quod scilicet oculus nictaret aliquo pacto, & quod auris traheret materiam ab infernis partibus. Quapropter dicerem ego, partibus omnibus dextris resolutis, oculum dextrum, & dextram aurem aliquid roboris, & sensus retinuisse, idquè indicare voluit per verbum consistebant. Nam sicuti resolutæ omninò partes in se ipsas concidũt, veluti demortuæ, ità quibus sensus remanent, consistere dicuntur. Quia igitur hæ duæ particulæ non omninò resolutæ erant, cæteris omnibus penitus resolutis, dum in se ipsas constarent, partes omninò resolutas ad se trahere videbantur, & ideò dixit Hipp. trahebat aliquid ex inferna parte, ea ferè ratione propterquam in spasmo Cynico dicto partes sanæ resolutas ad se trahere obseruantur.

Man. n. 5. *Vers. 68. Post pleiadum occasum, seruus Attici à quartana correptus, &c.* D

In hac historia occurrit verbum τυφλώδης, quod stupidum vertit Cornar. manuscripta quædam secutus, qui legunt τυφώδης, quod mente alienatum libro obsoletarum vocum interpretatur Galenus. Verum cum impressa exemplaria συγχλώδης, legant, fortasè non errauit Caluus, qui transtulit Cæcus, ità vt sensus sit, seruum Attici quartana laborantem cæcitate adueniente à quartana liberatum fuisse, quem exitum si quispiam Medicus prædixisset, in admirationem hominum incidisset, ac facerent illi, de quibus Hipp. mentionem facit libro 2. Prædictionum à principio. Attamen etiam si huiusmodi prædictiones sint admodum difficiles, & fortasè, quemadmodum ipse fatetur, Asclepiadeæ doctrinæ limites excedat, nihilominus eas carere ratione non est dicendum. Ratio igitur præsentis solutionis quartanæ ab eo dependet, quod scriptum est 6. aphor. 56. Vbi legimus: Atrabilarijs morbis periculosi humorũ decubitus, aut apoplexiam corporis, aut conuulsionem, aut insaniam, aut cæcitatem significant. At E

Man. n. 8. verò quartanas atræbilis esse participes lib. de Nat. hum. vers. 287. ipsemet Hipp. fatetur. Non est igitur rationi alienum Aegrotantem hunc ex quartana in cæcitatẽ incidisse: Quemadmodum etiam pari ratione vers. 69. Alius eodem tempore τυφλομανίῃ, idest cæcitate, & mania simul correptus est (nam hoc pacto legendum existimo impressorum codicum auctoritate permotus, non τυφομανίῃ, vt nonnulla legunt exemplaria manuscripta, quæ secutus est Interpres) ad coxas, & crura venit dolor, quieuit. Non enim absurdum est dicere, hunc maniacum fuisse, & dum à mania vexaretur, visum amisisse, vndè cæcus euaserit nigro succo oculorum

A lorum humiditates incrassando, & tenebrosas reddendo: qui tandem & à mania, & cæcitate liberatus fit per humorum decubitum ad coxas, & crura factum. Nam sicuti mania, vt 2. Epidem. sect. 5. vers. 8. legimus, dolorem in locis infernis fortem soluit, & cæcitas, vt paulò inferius adnotatum est vers. 24. est solutio coxarum doloris, ità vicè versa rationi consentaneum est, coxarum, & crurum dolores maniacam cæcitatem tollere: vt in præsenti ægrotante obseruauit Hipp. Possemus etiam per cæcam maniã intelligere eam maniam, quæ exterius non apparet, sed latenter ægros vexat instar Phrenitidis hecticæ, de qua à nobis tractatum est suo loco.

Vers. 78. Vrinarum subsidentia alba, eruum referens, alia, &c. Mar.n.6.

In vrinæ contentorum natura explicanda Galenus, & cæteri omnes ferè, tum antiqui, tum iuniores à Præceptoris mente plurimum recesserunt, dum triplicem eorum differentiam constituentes inquiunt. Hypostasim appellari contentum illud, quod in vrinæ fundo residet. De contentis in vrina.

B Quod verò in medio natat, Enæorema, siuè suspensum, quod tandem in superficie, siuè sublimiori eius parte continetur, nubeculam vocari. Nam etiamsi hæc distinctio nominum proprietati accommodatur, ab Hipp. tamen doctrina plurimum recedit, qui de nubecula modo superiora, modò inferiora vrinæ petente, mentionem facit, vt clarè patet, lib. Prognost. 2. vers. 182. vbi hæc leguntur. Considerare verò conuenit in vrinis, in quibus nubeculæ sunt, an supernæ, an infernæ sint: & quales habeant colores; & quæ quidem deorsum feruntur cum coloribus relatis, eas bonas esse putare, ac laudare, quæ verò sursum feruntur, &c. Idem attestatur lib. Coacarum Prænot. sect. 3. vers. 249. dum inquit. Nubeculæ in vrinis, albæ quidem, & infernæ commodæ sunt, &c. Enæoremata pariter, & sublimia, & non sublimia, sed fundum petentia adnotauit sæpius in ægris Epidemiorum, potissimum verò in Herophonte, Mar.n.12.

C & in virgine Larissea, vt satis constet, differentiam contentorum vrinæ ex loco desumptam non esse ad mentem Præceptoris; qui longè diuersam inter ipsamet differentiam facere videtur. Quam difficultatem cum viderit Galenus in com. 2. lib. Prognost. text. 36. dixit. Sed alicubi ipse (Hipp. scilicet) sublimamentum genituræ simile dixit, ità vt è duobus alterum sit, aut vt generalioris rei nomen existat sublimamentũ, sectionem habentis in nubeculã, & id, quod genituræ simile est, aut vt nunquam nubecula ab eo sublimamentum nominetur. Hæc Galenus contrà Hipp. viri doctissimi opinionem, qui credidit, hæc duo nomina, nubeculam, & Enæorema apud Hipp. confundi, ea permotus coniectura, quia in quibus libris hoc contentum Enæorema vocat, de nubecula nunquam mentionem facit, è contrà vero vbi de nubecula fit mentio, Enæorema, nè quidem nominatur, opinio quidem satis probabilis: nequaquam tamen vera, vt existimo. Nam præterquam quod falsum est nullibi de vtroque contento fieri mentionem, quando 3. Coacarum Prænot. vers. 281. hæc leguntur. At in febribus

D erroneis nigræ nubeculæ quartanam indicat, decolores autem scilicet vrinæ μέλασιν ἐνεωρεύμενα idest nigris suspensa, hoc est habentes suspensa, seu enæoremata nigra cum vigilijs, & turbatione, phreniticæ, certum est in nubeculis optimis duas tantũmodo requiri cõditiones à Præceptore 2. Prognost. citato, vt albæ sint, & infernæ. Si ergò nubecula, & enæorema vnum, & idem significarent, Enæorema dispersum optimum esset, dummodo album, in vrinæ fundo resideret, quod Hipp. & experientiæ omninò repugnat: contenti enim vnio ad concoctionem necessaria est. Quarè ego dicerem per nubeculam intelligere Hipp. contentum æquale secundum totam eius substantiam simul cohærens, & in externa superficie læue, instar nubis cælo sereno vagantis, vndè nubeculæ nomen sortitum est, quæ modò sursum, modo deorsum per vrinam fertur, modò in medio eius pendet. Enæorema verò dicitur illud, quod nube-

E culæ aliqua ex parte simile est: ab ea tamen, & figura, & substantiæ modo differens. Namque nubeculæ vnica est tantummodo figura, & vnus substantiæ modus; quæ duo in enæoremate varia sunt. Hinc est, quod apud Hipp. non legimus, nubeculæ tribui eas qualitates, quæ ad figuram, & substantiæ modum spectant, cuiusmodi est, rotundum, glomeratum, planum, indiscretum, diuulsum, compactum, tenue, rarum, densum, & similia: quæ enæoremati vbiquè tribuuntur, quasi si hæc de nubecula dicerentur, non nubecula, sed enæorema vocari deberet, quando nubecularum diuersitas penes colorem, & locum, in quo remanet, tantummodo consideratur, vndè nubeculam dicimus hanc rubram, illam albam, aut nigram, modò sublimem, modò subsistentem, modò in medio vrinæ pendentem, vt suprà adnotauimus.

mus. Hæc est ergò, ni fallor, horum duorum contentorum apud Præceptorem differentia, vt ex ipsius doctrina colligere licet, quam etiam apertis verbis nobis indicauit hoc eodem
Mar. 6. libro vers. 85. dum inquit. Enæorema, nubeculæ nigræ apparens crassitudinem habere, quasi hæc sit peculiaris nubeculæ essentia, quæ mediocrem crassitudinem necessario habet. Huiusmodi verò nubeculæ raro in vrinis obseruantur, vt mirum non sit, si in recensendis Epidemiorum historijs nubeculæ nulla mentio fiat, apparent tamen aliquando, & nisi à proprio sensu deceptus sui, ab eo tempore, quo hæc diligentius obseruare cœpi, ter mihi videre contigit contentum album in vrinæ fundo eleuatum, quod veram Hipp. nubeculam fuisse existimaui, euentusque magis in hanc sententiam me confirmauit: quia ægrotantes omnes, in quibus hæc apparuerunt citò, & fideliter iudicati sunt. Hypostasim denique vocare consueuit Hipp. contentum illud, quod in vrinæ fundo perpetuò residet, verumtamen non omne, quod in fundo subsidet, hypostasis dicenda est, quando, & nubeculam, & enæorema petere fundum aliquando diximus, sed quod aliorum respectu grauius est, ex quo fundum petat, non modò secundum partem, sed etiam secundum totum depressam habens formam, quam omnes liquidorum subsidentiæ habent, iuxtà quam à nubecula, & enæoremate fundum petentibus distinguuntur, quæ formam habent aliqua ex parte eleuatam. Quarè quod inquiunt posteriores, optimam hypostasim debere esse formæ piramidalis, nomine abutuntur; quia hæc non est veræ hypostasis forma; sed potius enæorematis, aut nubeculæ, & sæpius in sanorum vrinis conspicitur, quam ægrotantium; signumquè est concoctionis alimentorum ingestorum potius, quam materiæ morbificæ, à quibus Medici sæpè decepti salutem proximam ægrotantibus prædicunt, quorũ nonnulli ex eodem morbo intereunt, alij diutius ægrotarunt. De his igitur contentis vrinarum agit præsens contextus, in quo non omnes quidem eorum differentiæ afferuntur, sed hæ tantummodo, quæ fortasse in ægrotantibus cuiusdam constitutionis obseruatæ fuerunt. Adnotauit ergò hypostasim aliquando fuisse albam orobaceam: hoc est orobo similem, non substantia quidem, aut forma, vt multi existimarunt; quiquè talia orobacea sedimenta ex humorum, & carnis colliquatione generari tradiderunt, quod si verum esset, quomodo orobaceum sedimentum coctionis signum dici potest? De hoc enim ità loquitur 4. Acut. vers. 261. Matura verò sunt sputa, quum similia fuerint puri,
Mar. n. 53. vrinæ autem subsidentias habentes subrubras, velut eruum. Non substantia igitur, aut alio aliquo modo huiusmodi contentum orobo similem facit Hipp. sed colore tantummodo, & sicuti orobi triplex est color, albus, ruber, & pallidus, ità quoquè trium contentorum orobaceorum mentionem fecisse Hipp. inuenio. Albi quidem in præsenti sententia. Rubri 4.
Mar. n. 12. Acutorum, vers. 262. & Pallidi sub fului nomine lib. 2. de Morbis, vers. 130. cap. de Morbo regio. Verùm si dixit album, cur addidit orobaceum, si eundem colorem album denotare voluit? hoc additum est, quia cum albus color latitudinem maximam habeat, distinguenda erat hæc albedo: quod factum est per additionem illius particulæ, velut eruum, est quippè orobum album albedinis satis remissæ respectu eorum, quæ simpliciter alba dicuntur: quale est lac, nix, & alia huiusmodi. Apparebat ergò (inquit Hipp.) aliquando hypostasis alba velut orobum, aliquando magis alba, quam albedinem indicare voluit, dum dixit simpliciter, alia alba. Quandoquè ξυσματώδης, idest ramentosa, subiungit Hipp. quæ parum differt ab ea, quam ὑμενώδη, hoc est pelliculosam, siue membranosam appellauit lib. coac. Prænot. sect. 3. vers. 277. Hæc autem huiusmodi nomen sortita est, eò quod in ea ramenta quædam subsident, quæ membranarum particulas æmulantur, easquè ex pituita exustionem perpessa generari, in expositione loci citati demonstrabitur à nobis. Adest, & tertio loco hypostasis subclora, colore inter viride, & flauum medio, eoquè remissius infecta. Sequitur postremo λεκιθώδης, idest oui vitello similis, hæc quippè conuenientior videtur huius vocis significatio, quam ea, quam secutus est Interpres, eandemquè secutus Caluus, luteam interpretatus est, quasi oui luteo similem, quæ ambo exassatæ bilis indicia sunt, eamquè in prædicta constitutione peccasse satis rationabile est. Secundum contenti genus ab Hipp. adnotatum fuit, velut ad ipsum vrinæ superstans; non quidem per totam vrinæ superficiem diffusum; quale est iuris crassamentum, quod γρῦς vocatur. nec pariter quales sunt pinguedines superstantes aranearum telis similes, de quibus 2. Prognosticorum fit mentio, sed aceruatum, simul cohærens, non dispersum, vt enæorema disparatum, simile contentum fortasse

obser-

A obseruatur in vrinis ouium, cum extrinsecus, hoc est sub dio exponuntur, id enim significare existimo illa verba οἷον ἔξω ἐξ υἱῶν. Si modò cum Cornario οἷος pro οἷον, legere licet alioqui communis lectio sensum aliquem, qui mihi satisfaciat, recipere non potest. Huiusmodi contentum non longè differt ab eo, quod nubecula à vulgaribus dicitur. Post hæc multas contentorum vtinæ species enumerat, quæ sub nomine Enæorematis comprehenduntur, & ab vrinæ aquositate, postquam reposita erat, separabantur: dummodo vrina talis esset conditionis, vt subsideret, & contenti separationem faceret. Nam vrinas aliquando nihil subsedisse, aut separasse testatur. In his igitur, quæ subsidebant præter iam enarrata septem contentorum differentias adnotauit, quas sigillatim recenset. Aliæ enim contentum habebant ὀλίγον ἐπὶ πλάτος διεσκεδασμένον, idest parum ad latitudinem dispersum. Huiusmodiq. enæoremara obseruauit in phrenitico libro 3. Epid. sect. 3. Aegroto 4. de cuius vrinis loquitur hunc in modum. Vri-
B næ tenues enæoremata parua diuulsa. Ἄλλο τεθαραγμένον. idest, aliud conturbatum, & per totam vrinam diffusum, à præcedenti differens: quia illud ad latitudinem superficiei vrinæ diffundebatur, & simul cohætens erat, hoc autem per totam vrinam diffusum instar eorum, quæ ex agitatione conturbantur. Distinguitur etiam à subsidentia conturbata, quam in Poliphanto lib. 7. Epid. sect. 2. vers. 453. obseruauit, tum quia hæc partes inferiores vrinæ magis occupabat, tum etiam, quia minus segregata erat ab vrinæ aquositate, quam contentum hoc, de quo nunc fit mentio, quod etiam si per totam vrinam diffundatur, ab ea tamen separatum conspicitur. Tertio loco recenset ἐναιώρημα, νεφελίου ὑπομέλανος δοκέοντος πάχος ἔχειν; Enæorema nubeculæ nigræ apparens crassamentum habere, tale erat fortasse, quod alibi Enæorema nubilosum vocat, obseruauitq. in Aegrotante in Dealcis horto 3. Epid. sect. 1. Aeg. 3. Quantum apposuit χαῦνον λεπτόν, laxum tenue, hoc est per vrinam diffusum, & in minutas, tenuesque partes diuisum differens à conturbato; quod per totam vrinam diffunditur, compactum tamen, & simul cohætens, etsi confusum, neque in minutas partes diuisum, & hoc intelligere voluit, dum præcitata historia dixit. Vrinæ tenues variæ, enæorema habentes, minutim dispersum, velut farinæ crassiores, & genituræ similes. Quintum erat λεπτό, τοῦτο ὅτον, idest tenue sic, hoc est simpliciter tenuè, quod fortasse adeò tenue erat, vt diaphanus aliquo modo videretur, & denso, & caliginoso contraponi posset. Sicuti enim densitas opacum, & caliginosum corpus reddit, ità tenuitas perspicuum, & diaphanum. Sextum οἷον ἵππου. velut equi, si de enæoremate id protulit Hipp. quale sit equorum enæorema, me ignorare fateor, id fortasse notum fuit Hipp. qui vt artem medicam diratet, vrinas etiam brutorum inspicere non abhorruit. Si verò de vrina simpliciter loquitur, ea erit, quam alibi οἷον ὑποζυγίου, appellauit. Postremum erat οἷον ταζοφώδεα velut caliginosum: obscurum scilicet non ratione coloris tantū,
D sed etiam densitate quadam instar caliginis. De hac lege Galenum lib. 3. Epid. sect. 1. in. 4. His sic explicatis eorum, quæ in hoc textu afferuntur idoneum sensum inuenire vnusquisquè facilè poterit. Quarè hæc pro nunc erunt satis. Quando de vrinarum significatione tractationem absolutam ex Hipp. mente, eiusdem doctrinæ amatoribus tradere, mihi in animo est.

Vers. 153. Cuidam septima die vrina, velut erut lotura. Mar.n.11.

Sententiam hanc præter Valesium exposuit, & Petrus Salius in com. l. 3. de Morb. n. 23.

Vers. 155. Circa solstitium hybernum, sydus non paruum, &c. Mar.n.11.

Sydus, quod suo tempore apparuisse narrat Hipp. non fuisse coniunctionem, quam magnā vocant Astrologi Saturni, Iouis, & Martis, ex temporum supputatione colligi potest. Prærerea modus dicendi, quo vtitur Hipp. dum ait: non paruum, oculis magnū apparuisse indicat, quod de magnis cōiunctionibus affirmari non potest. Quarè probabilius est fuisse, vel cometā aliquē
E insignis magnitudinis, vel stellā nouā, vtrumquè enim astrū dici potest, eo q etiam si simplex signū sit, nihilominus configurationē facit ex se. Ab his autem terremotus præmonstrari, notū est astrologis. Hosque post quintā diē factos esse narrat, indèquè singulis diebus perseuerasse, inquit enim, πεμπτῃ δὲ ὕστερον ἑκάστῳ σεισμός, quāuis, καὶ ἐκτοῦ, pro ἑκάστου, legisse uideatur Interpr.

Vers. 162. Alia quædam in albis mensibus peperit, alia in rubris. Mar.n.12.

Præsens sententia à præcedenti dependet, in qua dicebat, Apemanti fratris vxorem citò concipere, & fœtum perdere consueuisse; quasi diceret. Alia quædam mulier in albis mensibus concepit, nec abortiuit, sed peperit. Alia in rubris, vt conueniebat, ità vt sensus sit: has duas mulieres concepisse alteram quidem fluentibus albis mensibus. Alteram verò rubris

Ee iuxtà

iuxtà naturalem periodum procedentibus. Quod quidem etsi, vt rarum quid adnotauit Hipp. non tamen omninò impossibile est. Nam menses albi contingunt aliquando ipso vtero malè affecto, quo casu mulier concipere nullo modo potest. Aliquando in huiusmodi fluxu vterus per se non laborat, sed caput, aut aliqua alia particula, vndè fluxus ad vterum peruenit, de quo affectu Hipp. lib. 1. Morb. mul. vers. 249. pertractasse videtur, & hic fluxus non necessariò conceptionē impedit. Et ipse nonnullas vidi, quæ cum huiusmodi fluxu non semel conceperunt, idque euenit, quando fluxus aliquas intermissiones habet, quo quidem modo aliquos etiam in mensibus rubris concipere est rationabile, eas inquam, quæ menstruas purgationes non continenter fluentes habent, sed aliquibus intermissionibus intercedentibus, si enim eo tēpore cum viro coeant, & semen vterū ingrediatur, conceptionē fieri nihil prohibet. A

Mar. 21.

Mar. n. 13. *Vers. 179. Duos annos hyeme habuit hemorrhoidas.*

Menstruorum purgatione suppressa hæmorrhoidas superuenire, adeò rationabile est, vt nulla euacuatio cōuenientior contingat in suppressione mensium, quam quæ fit per huiusmodi venas, idquè tantò facilius euenire potuit huic mulieri, quantò ex longo alui profluio venæ irritatæ facilius aperiri potuere. Hyeme verò magis fluebant, quia eo tempore sanguis niger, quæ atrabilis ab Hipp. dicitur, præcedenti autumno genitus plurimum abundat. Hunc quippè humorem maximè per has venas expurgari omnibus est notum. B

Mar. n. 13. *Vers. 181. Ea, ex spumosis bile abundè coloratis, viridia erant.*

Cornarius, quem secutus est Valesius χλοώδεα ἦσαν legisse videtur, etsi impressi codices χολώδεα, idest biliosa veriori, & aptiori (ni fallor) sensu habeant. Nam quomodo hi duo fratres nigra excernere poterant ex viridibus, si à principio nigra deiecerunt? Hæc igitur hoc pacto vertenda mihi videntur. Biliosa erant ex spumosis abundè coloratis. Vndè sensus erit, excretiones illas à principio biliosas fuisse, ità vt nigredo non ex melancholia, sed ex bile superassata procederet, vsus est enim Hipp. voce κατακορεων, qua designare solet coloris biliosi intensionem, eo redactam, vt nigredinem quandam præseferat. Eundemquè humorem respiciens superius hoc eodem libro vers. 146. dicebat: Valdè biliosis suppuratis suppuratio sepiæ atramento maximè similis. Vide quæ suprà adnotauimus lib. 1. Morb. mul. vers. 216. C

Mar. n. 11.

Mar. n. 14. *Vers. 187. Maritus puerperæ apud Sithoaocum, &c.*

Qui ex interna viscerum inflammatione intereunt, cum labore, & anxietate magna animā effundere communiter solent, quod quidem sudores indicant, modo circà frontem, modo per vniuersum corpus, qui miseros ægrotantes concomitantur ad mortem. Cum igitur hic æger ex hoc morbo mortuus sit, mirum visum est Hipp. eidem morienti sudorem, nedum circa frontem præ labore factum fuisse, & eò magis mirum hoc videtur, quando neque minxit, neque deiecit circà mortem: à quibus euacuationibus huiusmodi sudores inhiberi solent. Huius rei causam fuisse existimo, quia inflammationis feruore in vigore existente mortuus est quod & magnitudo, & durities hypocondriorum cum respiratione densa indicabant, à qua succi omnes attracti, prædictas omnes euacuationes tollere potuerunt. Hoc igitur tanquam rarum quid adnotari voluit Præceptor, quia propè mortem communiter inflammationum æstus remittitur, vndè sudores, aliæuè excretiones laxari solent. D

Mar. n. 15. *Vers. 194. Recidiua per longissimum tempus corripuit eos, quibus, &c.*

Recidiuas sępissimè cōtigisse in cōstitutione hac, cuius morbi hoc libro referūtur, adnotauit pluries Hipp. verū modò breuioribus interuallis, modò longioribus factas esse, non solum cognouit Hipp. diligentissimus obseruator, sed vlterius etiam eos longissimū tempus antequam recidiuarent, transegisse, quibus antè iudicationem vrinæ suppressæ fuerant, cuius effectus huiusmodi rationem afferri posse existimo. Certum est, morbos propter humorum reliquias communiter recidiuare. Quæ enim (dicebat ipse) relinquuntur in morbis post iudicationem, recidiuas facere consueuerunt: quas quidem reliquias, quo longius à minera morbi recedere contingit, eò serius ad recidiuam excitandam remeare est rationabile. Porrò humores per iudicationem à morbi minera ad remotiora secedere, præcedens vrinarū suppressio indicare potest, quatenus hæc eosdē ab internis visceribus ad extimam superficiē ferri significat. Vrinarū enim suppressio, quando critica est, rigorē præcedere, quem criticus sudor subsequatur, prout plurimum solet, vndè sexto Epid. legimus. Antè rigorem vrinatum suppressiones si ex bonis fluxerint, &c. & 1. Coacarum Prænot. inquit, quibus rigor his vrinæ suppressio. Quarè E

quum

A quum ante sudorem criticum vrinarum suppressio contingit, signum est, humores rigorem, sudoremque facientes ab internis partibus secessisse, vbi materia vrinæ viget, quam humores secum versus externam superficiem trahentes, vrinæ suppressionem faciunt, nequaquam verò quando ijdem humores in venis minoribus, & locis externæ cuti proximioribus febris mineram constituunt, hi enim, etsi ad cutim ferantur, humiditatem tamen in partibus internis, & circa viscera existentem non trahunt, vndè serositas remanet, quæ materiam vrinæ continuò subministrare potest, & hac ratione in his vrinæ suppressio non præcedit, quemadmodum quando febris minera in partibus intimioribus existit, cuius signum est, vrinarum suppressio, quemadmodum explicatum est. Quoniam igitur vrinarum suppressio iudicationem præcedens humores longius à minera morbi recedere indicat, ideò factum est, quod Hipp. obseruauit, eos serius recidiuam incidisse, quibus vrinæ suppressio facta est.

Vers. 217. Mulier cui sanguis è naribus erupit, quarta, &c. Mar. n. 16.

B Videbatur rationi consentaneum mulierem hanc iudicari perfectè potius die octaua, quam septima, quia hæmorrhagiam passa est die quarta, & sexta, quod morbum per dies pares moueri indicabat: iuxtà illud Hipp. qui paribus mouentur, paribus etiam iudicantur. Iudicata est tamen die septima, quod naturæ euacuationis imputandum est. Potest enim hæmorragia quælibet fieri salutaris in quouis morbi tempore, & in qualibet die, dum modo rectitudinem partis affectæ retineat, & morbus à sanguinis multitudine ortum ducat, quod vt indicaret Hipp. subiunxit in fine, rubicunda erat, & ex consequenti plurimo sanguine abundans, qui cum nec coctione, nec aliqua peculiari preparatione egeat, excerni quolibet die cum integra morbi solutione potest. Quod si quandoque hæmorragia symptomatica censetur, eo quod in die legitima nō procedat, id euenit, quando plethoriæ cachochimia adiuncta est, quæ nisi, vnà cum sanguine educatur, post sanguinis euacuationem effrænatior redditur, vndè morbus grauior euadit. Quò verò cachochimia vnà cum sanguine excernatur, peculiari die eger, eo quod

C non quolibet tēpore salubriter excernitur, quemadmodū de sanguinis multitudine dictū est.

Vers. 230. Decimasexta sensim factus est spiritus densus, & febris, &c. Mar. n. 17.

Ἑξκαιδεκάτῃ ἰσχνὸν ἐγένετο καὶ πνεῦμα πυκνόν. idest decimasexta tenuis fiebat, & respiratio densa, ad verbum, quæ manifestè demonstrant, vocem ἰσχνὸν propter copulam καὶ ad respirationem minimè referri posse, vt sensit Valesius. Sed potius (vt ego existimo) ad digitum magnum, de quo antea scripserat. Vndecima ad magnum dextræ digitum inflammatio, propter quam ipsum tumefactum esse rationabile est. Natrat ergò Hipp. huic digitum die decimasexta detumuisse, non quidem materia salubriter discussa, sed ad partes interiores recurrentē, quod & respiratio densa indicabat, & febris exacerbatio, quæ minor euaserat, ex quo mortua est, eadem ratione propter quam de Temeni nepte dictum est lib. 2. Epid. vers. 58. ex

D morbo forti ad digitum decubuit, qui cum non sufficeret ad suscipiendum morbum recurrit, mortuaque est. Nihil enim ægrotanti grauius euenire potest, quam abscessuum recursus, quia materia abscedens à benigniora segregata, dum contingit abscessus, longè malignior redditur, quam erat antea: quæ si ad partes nobiliores recurrat, subitam mortem necessario infert. eadem igitur ratione mortua est hæc mulier, quamuis facto ad digitum abscessu, melius habere videretur, ex quibus notandum certissimum signum recursus esse, si abscessu euanescente respiratio densior fiat, & febris augeatur.

Vers. 235. Et sanè erat etiam tussicula quædam modicè sicca. Mar. n. 17.

Ad verbum ὑπόξηρ, quod modicè transtulit interpres, quasi non omninò siccam habuerit tussim, obscurè potius interpretaretur, ità vt per hoc indicetur nobis hunc puerum non modo siccam tussim habuisse, perquam nihil expueret omninò, sed etiam obscurè, & quo-

E dammodo latenter tussiret, huiusmodi enim tussis hypocondriorū tumoribus conuenientior est, quos in hoc ægrotante adnotauit, dum dixit, Hypocondria magna, & splen, excitatur autem tussis, quæ sicca est omninò à materia in pulmones delabente, sed comparientibus spiritualibus membris hypocondriorum affectioni, vt libro 5. de locis Affect. & 6. Aphor. 16. Galenus, & ideò nulla expuendi occasio adest.

Vers. 254. Circumcirca durus fuit, cui etiam pustulæ non perfectè, &c. Mar. n. 18.

Valesius hanc esse nouam historiam ratus, & à suprascripta separatam, sensum, aut verum, aut verisimile huic sententiæ accommodare non potuit, vndè ad litteræ peruersionem confu-

gere est coactus, ego autem partem superioris narrationis esse existimo, quo supposito, communis lectio optimè conseruatur. Dixerat autem Hipp. vt diligenter explicauit Valesius, cum plurima symptomata desinerent in supradicta muliere, leucophlegmatia laborante; duorum tantummodo remanebat curatio, peruersionis quidem vteri, cuius gratia crus, & coxa afficiebantur, & oculorum affectio, facto ad eos abscessu, qui per annum perdurauit, & vt indicaret tempus, quo hæc contigerunt, quando inquam prædicti abscessus, & ad coxam, & ad oculum se manifestarunt, inquit. Erat etiam alia cura, vbi oculi glauci facti sunt, rationabileque est, facto abscessu, confluentibusq. ad oculos humoribus, colorem eorum ad glaucum immutatum esse. Quum igitur in ipsa narratione non expresserit, quid mali acciderit oculis ex abscessu ad eos facto, in fine id manifestat: & inquit, circumcirca crudus erat, hoc est, abscessus ad basim durus erat instar duritiei pustularum, quando nondum perfectè sanatæ sunt, aut suppuratæ, & quales partibus desquamatis remanere solent, in vtroque enim horum tumor quidam durus perseuerat, qui temporis progressu paulatim euanescit; tales igitur fuisse refert tumores circa oculos ex abscessu ad eos facto, & hoc pacto perfecta redditur historia, quæ alioqui mutila fuisset, oculorum malo non expresso.

Mar.n.20. *Vers. 273. Famulæ anhelosæ, quum vasa menstruum sanguinem, &c.*

Huius mulieris morbum antequam describat Hipp. dispositionem illius peculiarem antè oculos nobis proponit, dum inquit, astmaticam antea fuisse, aduenientibusq. menstruis purgationibus, asthma cessare consueuisse, insinuans, hæc omnia à medico diligenter consideranda esse, tanquam ea, ex quibus præsentis morbi exacta cognitio dependet. Quia enim fluxu menstruo adueniente, Asthma cessabat, hisquè desinentibus rursus corripiebat, id consensum maximum vteri cum partibus spiritualibus palam facit: quo consensu mediante facilè contingere potuit humores, qui modo ad pulmones confluentes asthma inducebant; modo ad vterum, vndè menstruorum fluxus oriebatur, aliquando ad mammas defluxisse, ibique suppurationem excitasse, propter consortium, quod mammæ habent cum vtero, & cum pulmonibus mammis subiacentibus. Similiter quia asthmaticis ob spirandi difficultatem facilè caput repletur (quod venarum, quæ sunt in capite intumescentia, & faciei rubor attestantur) hæc fuit occasio suppurationis auris, præter consortium quoddam, quod pulmones habent
Mar.n.18. cum auribus, cuius gratia. Quibus (vt libro Prænot. vers. 270. legimus) ex inflammati pulmonis morbis abscessus circa aures fiunt, hi superstites euadunt. Et tussiculæ cum sputaminibus abscessus circa aurem submouent, quemadmodum Hipp. 1. lib. Prædict. v. 288. & Coac.
Mar.n.24. Præn. v. 311. adnotauit. Huius consortij verò ratio dependet ex venarum distributione. Nam tertium par à capite deductum ex temporibus per ceruicem in scapulas procedit, deindè in
Mar.n.12. pulmonem defertur, vt ipsemet Hipp. lib. de ossium Nat. vers. 120. est auctor.

Mar.n.20. *Vers. 282 Qui verò dextrum præcordium habent, non quidem, &c.*

Hypocondrium in acutis morbis attolli dupliciter contingit: vel ob phlegmonem calidis repletum succis, quamuis hi modo per visceris substantiã extrauenati, modo eiusdem venulas tantummodo replentes, vt infrà vers. 344. explicabitur, tumorem constituant, vel à sanguinis copia vasa maiora replenre, ex qua repletione abbreuiatũ viscus sursum trahunt, vndè tangenti tumidum apparet, hancquè visceris eleuationem hic vocat hypocondrium sublime, alibi reuulsum dixit, hæmorragiæquè prænuntium aliquando esse solet. Vndè lib. Coac. Præn. v. 153. legimus, capitis dolor in morbo acuto, hypocondriũ reuulsum, non profluente è naribus sanguine, ad phrenitidem deuenit. In primo tumoris genere facies rubicunda fit à calidis vaporibus inflammato viscere in caput eleuatis, in secundo verò nequaquam: eo quod nulla adest inflammatio, cum ergò dixerit Hipp. Bulagor. ex liene febricitantem rubicundũ fuisse, subiungit non adeò tamen, vt solent, qui ex dextro febricitant hypocõdrio. Si enim rubicundiores fiunt; non tamen eo sublimi existente, sed intento, & inflãmato, ex quibus videtur inferre, rubor ẽ dictum originẽ habuisse non à reuulsione lienis, sed potius ab eius inflãmatione ducta similitudine sinistri hypocondrij ad dextrũ. Quo in loco admirari licet Hipp. artificiũ in coniecturis morborũ internorũ constituendis. Reliqua præsentis textus abundè explicauit Vales.

Mar.21. *Vers. 292. In Cranone, Lycino gramatico ex febre biliosa ex splene, &c.*

Sicuti non est nouum, splenem ex bile in ipsum irruentẽ intumescere, id attestante Præcep-
Mar.n.33. tore lib. de Inter. Affect. sect. 2. vers. 267. ità non est mirum, si ab eodem affectu excitata fuerit

A rit febris biliosa præsenti Gramatico, quæ mineram haberet in proprio viscere, ità vt dici posset, eum febre biliosa ex splene febricitasse. Nam & huic affectioni satis conueniunt vlcera in labijs facta, de quibus mentionem facit Hipp. in textu. Nam & ipsemet libro de affectionibus vers. 202. Lienem habentes magnum, si biliosi fuerint, malis scatere vlceribus, & ex ore grauè olere testatur. Mar.n.21.

Vers. 309. Maturi in morbis abscessus, an iudicent, signum est, &c. Mar.n.22.

Maturos hic vocat abscessus non eos, qui ad suppurationem tendũt, sed qui iam suppurati pus emittunt. Quia ergò hi in morbis superuenientes aliquando à morbo liberant, aliquando non liberant. (Nam de Cratistonacte, & scymni fullonis ancilla legimus 1. epidem. sect. 2. v. 221. parotidibus suppuratis ambos mortuos esse) ideò in præsenti sententia nos docet, qua ratione iudicatorij abscessus, postquam ad suppurationem deuenerũt, à non iudicatorijs distin-
B guantur, quia si facta suppuratione, & pure educto febris, & dolor (hic enim per δυσφορα ἐοντα, idest difficilis tolerantiæ existẽtia intelligit, & dolores, & vigilias, & sitim, aliaque omnia, quæ placiditatem ægro tollunt) sedentur, & quiescant: signum est, abscessus fuisse iudicatorios, sin minus, è contrà. Nec res caret ratione. Quando enim abscessus fit iudicatorius morbificam causam à natura deuictam esse necesse est, & ideò febris solutio, & accidentium remissio consequitur, ità, vt licet, dum materia in abscessu contenta suppuratur, & febres, & dolores fiant fortiores; suppuratione tamen absoluta, & educto pure, omnia cessant mala; aut saltem magna ex parte remittuntur, nequaquam verò, si abscessus non fuerit iudicatorius, quia etiamsi materia in abscessu collecta à partis calore superata ad suppuratione perducatur; quia tamen materia principalis morbi non est deuicta, ideò nec febris minuitur, nec accidentia pure emisso cessant, imò quia materia morbifica continuò ad locum abscessus demãdatur, ibi continuus
C excitatur dolor; Hipp. igitur sententia hæc est, cuius verba, dum ex græco in latinum transtulit Interpres, obscuriore reddidit orationem, quarè clariori, & propriori sensu hoc pacto verti possent. Maturi in morbis abscessus, an iudicent, signum est, si quæ feruida erant, non febricitent, & quæ difficilis tolerantiæ erant, facile ferant, velut quæ in sede acciderunt Charoni. Et quia abscessus absque febre suppurari contingit aliquando, qui & ipsi iudicatorij esse consueuerunt, huius casus exemplum adducens, inquit: Lambio verò, cum intestinum vlcerosum esse videretur in dysenteria, adhibitis medicamentis sanatus est, abscessu tandem facto ad humerum, & ad sedem in sinistra parte citrà febrem. Quia aut nunquã febricitauit, aut si vigente morbo febris adfuit, abscessu facto cessauit, nec in generatione puris excitata est. Tum propter materiæ benignitatem, tum etiam propter distantiam abscessuum à corde, & à principalibus membris. Lambionis verò historiam esse casum à superiori diuersum, particula aduersatiua
D δὲ, apertè ostendit.

Vers. 313. Cui à flatibus laterum mollitudo eleuabatur. Mar.n.22.

Hic homo per excretionem materiæ puri similis sanatus est à flatuoso ilij tumore cum intestinorum dolore. Excretionisq. causa fuit error insignis; potus inquam multi lactis meracioris, quod in ventriculo corruptum vomitum excitauit. Adnotauit autem Hipp. conditionem, quod meracius fuit, quia si alicui liquori admixtum bibisset, citius à ventre descendisset, nec in eo corruptum esset. Eodem tempore febris superuenit, cuius causa Medicus adhibitus fuit, qui curationem ex arte instituit. Nam ratione doloris calefactoria adhibenda iussit, quod per vocem ἀλεᾶντι significauit, & ad vomitum compescendum, acrimoniãq. corrupti lactis pulticulam ex farina crassiori in cibis dedit, & ità ventriculus substitit; sublato vomitu, egessitq. aluus quid puri simile, quod (meo iuditio) nihil aliud erat, quam reliquiæ la-
E ctis corrupti: quod à ventriculo descenderat, & in intestinis corruptionem, & acrimoniam maiorem contrahens febrem accendere, & in transitu sedem inflammare potuit, ex eiborum enim corruptione in ventriculo febris superuenire non admodum solet. Vndè 6. epidem. vers. 35. legimus, Rigor à superiore ventre, febris ab inferiore magis. At verò hæc longè mitior erat, quam inflammationi conueniret, idque nos admonuit, dum dixit sine febre, & sine dolore erat, sufficienter, vt ità dicam, idque ea ratione contigisse dicerem, quia inflammatio non ab humorum influxu ortum habuit. Sed ab excretione alui (vt dictum est) acriori, vndè superficiaria tantummodo facta est inflammatio. Huius igitur materiæ excretione facta, & flatus dissipati sunt, ilijque affectio sedata est.

Mar.n.23. *Vers. 318. Senex in lapideis vestibulis, lumbos doluit, & ambo, &c.* A

Valesius vocem θάτερον, qui alterum importat in ἑκάτερον, transmutans, vtrumque transtulit, ratus alioqui sententiam implicitam, & confusam esse. Quia si (inquit) alterum tantum descendebat, cur dixit in femora, non in femur, & si alterum tantum in femur descendebat, quomodo dolebant ambo crura? Quam difficultatem fortasse attendens Cornarius transtulit, & ipse, vtrique dolores. Verum vt scriptura incorrupta maneat, verti debet alterum. Nam hæc lectio sensum recipit perfectum, & verum. Inquit enim Hipp. senem hunc lumbos doluisse, & ambo crura, qui quidem dolores attentis partibus dolentibus duo dici possunt, alter quidem ad lumbos, alter verò ad ambo crura, quarè dum inquit, alter descendebat ad femora, & quandoquè ad tibias, & aliquando ad genua, dolorem intelligit lumborum, qui lumbis derelictis, partes dictas inuadebat, quarè non poterat dicere, vtrunque dolorem descendisse ad genua, eo quod crurium dolor ad genua conuersus non descendisse, sed ascendisse dici deberet. Intelligit ergò Hipp. lumborum dolores ad dictas partes descendisse modo vnam, modo alteram inuadentes, qui cum multo tempore perdurassent, multas recursiones factas fuisse ait. Quibus hunc in modum explicatis, quid restet difficultatis communi lectioni, non video. B

Mar.n.23. *Vers. 330. Suppuratis oculis, & dum erumpunt, vlcera magna, &c.*

Sub hac tam breui sententia pulcherrimum, vtilissimumq. latet documentum circa oculorum suppurationes, quo docemur, quid agendum sit, quando puris discussio, quæ omni studio procuranda est, desperata est omninò. Quia enim suppuratis oculis, dum erumpunt: hoc est, rupto sponte abscessu pus exit, vlcera magna, & latiora fiunt. Et dum ferro secantur profunda magis; intelligimus tunc oculorum suppurationes ferro aperiendas esse, quando ex vlceris latitudine maius malum timetur, quam ex illius profunditate, è contrà verò permittendum, vt spontè rumpantur, quando ab vlceris latitudine nullum aduenire potest incommodum. Huiusmodi verò distinctio à suppurationis loco dependet. Quia si suppurationis locus pupillæ proximus fuerit, cauenda est vlceris latitudo: quippè quæ cicatricem latam inducendo, ità pupillæ appropinquatur, vt cum visionis incommodo eam attingere possit, quo casu suppuratio ferro aperienda est. Nequaquam verò si suppuratio à pupilla distans fuerit, tunc enim magis cauenda est profunditas vlceris, quæ humori exitum præbere posset, cum totali visionis deperditione, quam eiusdẽ latitudo. Addidit autem illa verba. Vtroque modo oculi vlcerantur, vt indicaret, hac ratione non multum referre, an quis eas aperiat, aut sponte rumpi permittat, quia nullo modo prohiberi potest oculi exulceratio. Quibus hunc in modum explicatis, constat, Valesium perperam vocem ὄψις, visionem interpretatum esse, quasi dixerit Hipp. suppuratis oculis necessariò visionem tolli. Nam & experientia docet pro maiori parte homines ex oculorum suppurationibus integra remanente visione, euasisse, quæ non tollitur, nisi vt supra dictum est, quando cicatrix pupillam attingit, aut vlcus adeò profundum fiat, vt oculorum humores per ipsum exeant. C D

Mar.n.24. *Vers. 337. Qui iuxta Medosada ædes habitabat, cui tenuia, non biliosa, &c.*

Præsentis historiæ mentio fiet in expositione libri Coacarum Prænot. vers. 6. vbi nonnulla ad eius claritatem afferemus.

Mar.n.24. *Vers. 341. Alius similiter, in principijs secessus subuiscosi, &c.*

Cum Hipp. viscosa soleat appellare compacta, tam scilicet, quæ cum visciditate sunt talia, quam ea, quæ sine lentore, ideò postquam dixit, huic ægrotanti secessus subuiscosos fuisse, vt declararet quam visciditatem intelligeret, subiunxit: quales sunt crassi iudicatorij, viscidi quippè simul, & tenues non sunt iudicatorij. Excrementa igitur alij à principio subuiscosa erant, illiusque visciditatis, cui si coniuncta fuisset crassities, indicatoria perfectè fuissent, quarè cum crassities tantummodo desideraretur, ea, temporis progressu, adueniẽte, matura apparuerunt, vndè subiunxit: Indè subuiscosi, maturi, biliosi, non tenues. Ex quibus notandum est, excrementa non concocta crassitie adueniente, & colore ad flauum tendente (id enim intelligere voluit Hipp. per subbiliosum, & biliosum) matura, & concocta appellari. Verum dicet quispiam, quomodo erant subbiliosi, & biliosi? Significare voluit Hipp. secessus à principio crudos fuisse, aut saltem non concoctos, qui postea dum ad coctionem tenderent, colorem quendam subcliorum contrahere cæperunt, hosque subbiliosos vocat, tandem verò E

perfe-

A perfectam coctionem adepti; biliosi, hoc est flaui facti sunt, non tenues, sed cum mediocri crassitudine. Quare non quia diuersus humor, excerneretur excretorum color immutatus est, sed propter coctionem, cuius virtute crassitiem quandam contrahentes, colorem bilis patefaciunt, qui ab humidæ serositatis copia obscurabatur; & hæc veritas sensu apparet in grauedine, in qua, quæ à principio, dum viget cruditas, à naribus excernuntur, alba sunt, grauedine verò ad coctionem tendente subflaua prout plurimum euadunt; imò aliquando viridia, quod quidem in peripneumonia contingere ipsemet Hipp. testatus est lib. 3. de Morbis vers. 200. cuius verba hæc sunt, & vnà cum tussi purgatur, primum saliua multa, & spumosa, septima verò, & octaua die; vbi in vigore febris fuerit, si humida sit peripneumonia, crassior prodierit, sin minus, non. Nona verò, & decima clora, & subcruenta.

Vers. 343. Qui vbi compacti fieri cœpissent iudicationes celeres.

B Hæc verba hoc pacto leguntur in Græco contextu ἐπὴν δὲ ἄρξηται ξυνίστασθαι, hoc est, vbi autem incœperint consistere, idest à principio compacti fuerint, celeres iudicationes faciunt. Hoc autem dictum est occasione præcedentis historiæ, quasi rationem afferat Hipp. cur hic postremus ægrotus citius iudicatus fuerit, quam prior; cum eodem morbo ambo ægrotarent, hic enim iudicatus est vndecima, ille autem decima quarta, quia scilicet primus habuit deiectiones à principio aquosas, posterior verò compactiores; quas subuiscosas dixit Hipp. Infert igitur, hunc postremum citius iudicatum fuisse, quia ab initio deiectiones habuit compactas, quæ cum in principio apparent, celeres faciunt iudicationes, quod fortasse in alijs quoque ægrotantibus illius constitutionis obseruauerat. Idque adnotetur in praxi, quia ad prædictionem valdè confert.

Vers. 344. Præcordium intentum apparuit modo venoso.

C Hypocondriorum nomine intelligit Hipp. partem illam, quæ immediatè infra costas nothas sita est, sub qua viscera, hepar inquam, & lien iacent, non ipsamet viscera, quando de ambobus distinctè fecisse mentionem inuenimus lib. 2. Prædict. sect. 2. vers. 108. hunc in modum. Dysenteriæ siquidem cum febre innaserint, aut varijs egestionibus, aut hepatis inflammatione, aut hypocondrij, aut ventris, &c. & ideò quælibet particula in hypocondrio sita, intumescens hypocondrium intendere potest; verumtamen in morbis acutis distentiones hypocondriorum ad viscera in eis contenta referri debet. Quare in hoc ægrotante hypocondrij distentio hepar affectum esse indicabit, notum est enim, hypocondrij nomen simpliciter prolatum antonomasticè dextrum significare. Pro exacta verò huius sententiæ cognitione de distentione hypocondrij dextri, quæ ab hepate dependet, tractare necesse est, & eò magis quando hæc materia licet plurimi sit vsus in arte, à paucis tamen iuxtà Hipp. doctrinam pertractata inuenitur. Triplici igitur modo hepar calidis repletum humoribus hypocondrium attollere solet in morbis acutis, quod etiam paulò antè adnotauimus. Primò quando humores à proprijs receptaculis egressi per visceris substantiam, quam parenchima posteriores dixere, diffunduntur: tumoremquè constituunt durum simul, & dolorosum, qui propriè inflammatio appellatur. Secundo modo attollitur hypocondrium, quando ijdem humores vasa hepatis maiora tantummodo replentes, distentionem faciunt quandam, propter quam hypocondrium eleuatur. Tertiò tandem, & postremo: quando venæ omnes per hepar discurrentes replentur adeò, vt tumorem tactu manifestum efficiant, & sicuti in his partes affectæ sunt diuersæ, ità etiam, & tumoris conditio, & symptomata consequentia varia sunt. In primo enim humores, vt dicebam, per hepatis substantiam diffusi tumorem constituunt durum, & dolorosum, de quo Hipp. lib. Prognost vers. 87. pertractauit, tumorque prout plurimum eleuatur orbiculati figura: quam describens Hipp. 2. Epidemiorum sect. 3. vers. 68. dicebat. Intentio in dextris, velut circunferentia suppuratoria, Et ratio est, quia, totum viscus intumescit, quod talis est figuræ. Cum verò ijdem humores vasa maiora tantummodo replent, id pluribus modis fieri solet, quia aliquando ibi consistentes, feruoremquè suæ putredinem concipientes febres acutas, & malignas inducunt, licet tumorem, nec oculis, nec tactui conspicuum in hypocondrio constituunt. Aliquandò copia, & motu tantummodo peccantes, dum ab infernis regionibus supernas petunt, cumulatè irruentes in hepar, venas eius maiores, & proximiores, à quibus ligamentorum instar suspenditur, supra modum replent, vndè breuiores effectæ hepar sursum trahunt, indequè hypocondrium eleua-

Mar. n. 30.

De distentione hypocõdrij dextri.

D

Mar. n. 6.

E

tur,

tur. Quam quidem tumoris speciem hypocondrium reuulsum appellat Hipp. soletquè esse A signum raptus humorum ad capur, de quo libro Coac. Pręn. vers. 53. legimus. Capitis dolor in morbo acuto: hypocondrium reuulsum, non profluente è naribus sanguine, ad phrenitidem deuenit. Distinguirur autem hic tumor ab alijs, quia in superiori parte magis ad costas appar et, & sub eo vacuitas quædam persentitur in parte, vbi extremitas hepatis naturaliter situat r, durities tamen in tumore non persentitur, neque dolor: quia in hepate non est affectio, quæ ipsum lædat, aut in magnitudinem attollar, tactui tamen tensio quædam persentitur in parte tumescente, & tandem hæc affectio breui tempore permanet, humoribus ad superiora suum iter affectantibus. Si vasa randem per rotum viscus dispersa calidis humoribus repleantur, fit tertius tumotis hypocondrij modus, qui & ipse dnplex est. Nam vel simplicirer incalescunt succi, nec putredinem adhuc contraxerunt: vel in ipsis venis putrescunt. Si primo modo id rursus duplici modo euenit, nam aut quieti manent sola copia prædicta vasa distendentes: fitquè tumor, quem tensionem φλεβενάδεα τρόπον, idest venarum intentarum modo hic appellat Hipp. in qua rumor quidem apparet, & oculis, & ad contactum, B sed qui compressus tactui non resistit, non mollitie tantum; sed etiam, quia materia tumorem efficiens compressa manu cedit loco, ad proximiora recedens instar sanguinis venam replentis, vbi digito comprimitur, quod quidem indicat solum vitium esse in replerione venarum, non in substantia ipsa, vt mirum non sit, si æger, qui huiusmodi distentionem habuit, tàm citò, & feliciter fuerit iudicatus. Si verò ijdem humores, eadem vasa replenres ob admixtionem spiritus flatuosi agitentur; idem tumor sub mollis oritur, verùm cum pulsu, aut palpitatione, de quo instituta est coaca sect. 2. vers. 55. Pulsus in hypocondrio cum tumultu, mentis emotorins est, cuius natura in eius expositione demonstrabitur. Si deniquè ijdem humores vniuersa hepatis vasa replentes putrescant vlterius: oritur rumor, de quo ità loquitur subsequenter Hipp. C

Mar. n. 25. *Vers. 348. Quibus in dextris distentio submollis, phrenitici, nisi soluatur, desinente febre.*

Pro cuius sententiæ explicatione repetenda sunt memoria, quæ de phrenitide adnotauimus libro 3. de Morb. vers. 99. demonstrantes, hepar maximè præ alijs membris ad phrenitidis generationem concurrere, quatenus malè affectum sanguinem impurum generat: & generationi vitalis spiritus, qui materia est animalium spirituum, ineptum, vndè ijdem spirirus impuri producuntur, vndè hominem delirare necesse est: & continuò, ob rationes ibidem assignatas. Hoc stante, quotiescunque biliosi humores venas hepatis omnes inficiunt, vt sanguis ad eum caloris gradum reducatur, qui à cerebro etiam optimè disposito temperati non possit, postquam in vitalem spiritum transmutarus est; spiritus animales solito feruidiores reddi necesse est: & ex consequenti, principis facultaris famulitio ineptos. Indèquè euenit, vt rarò hepar inflammerur, quin delirium superueniar, vt ex Epidem. const. quod non adeò euenit in inflammationibus internis multarum partinm, v. g. in peripneumonia, pleuritide, angina, D vteri inflammatione, & alijs. Verumtamen delirium hoc non est necessario perpetuum (& in hoc phrenitidis essentia consistit) sed tunc solum: quando inflammatio est talis naturæ, vt nihil sanguinis puri generati permittar, idquè euenit, quando inflammatio, & putredo omnes venas hepatis obsidet, & maximè, si ipsæmet venæ inflammationem contraxerunt. His enim inflammatis, quibus sanguificandi virtus primaria tributa est, impossibile est sanguinem purum generari, ex cuius impurirare phrenitidem dependere dicebamus. Huiusmodi verò prædictarum venarum inflammationem indicat tumor, de quo hic mentio fir, submollis, nec admodum dolorosus, figuraquè plerunquè sub longa: cuius quidem sæpè mentionem fecit in Epidemijs; ad differenriam exquisitæ inflammationis hepatis, quæ, vt indicauimus suprà, tumorem facit durum, & dolorosum: figuraquè orbiculari circumscriptum. Qua ratione E autem sola repletio cum inflammatione venarum tensionem ob longam constituat, indicabitur in expositione lib. Coac. Præn. sect. 5. vers. 82. Sub mollis verò est, quia substantia visceris, quæ primo tangenti occurrit in naturali dispositione, & mollitie adhùc permansit, durities verò, siuè tensio intunius persentitur, vbi venæ maiores repletæ, & inflammatæ consistunt. Ex his igitur patet ratio, cur hæc submollis tensio dextri hypocondrij phrenitidem patiat (subiungit Hipp.) soluatur remittente febre, quæ quidem conditio apposira est, quia non esset inconueniens, tumorem euanescere, humoribusquè ijsdem caput petentibus, indèq.

phreni-

A phrenitidem excitari soluto tumore, verum id desinente febre euenire, est impossibile. In huius verò tumoris natura explicanda parum sibi constans apparet Valesius, qui immemor eorum, quæ super historiam Hermocratis lib. 3. Epid. dixerat, dum submollem dextri hypocondrij tensionem exponeret, ab expositione nostra parum recedens, ad phlogosim, siue inflammationem, quæ exigua esset, aut in parte caua, retulit, nunc apertè fatetur submollem tensionem non posse ab inflammatione, aut alia causa ortum habere, præterquam à flatu, qui tamen tensionem valdè renitentem producere, non submollem, obseruatur. Præterea si à flatu tensio hæc haberet originem, sæpius eueniret, eo discusso, tensionem solui, febre perseuerante, quo casu, quæ necessitas cogit, vt nihilominus phrenitis sequatur, si dissipatus est flatus, à quo periculum phrenitidis dependere ipsemet Valesius testatur? quatenus humores euehit ad superiora?

B *Vers. 351. In dextris tumores eleuati, siquidem si quis plurimum, &c.* Mar.n.25.

Hanc hypocondrij tensionem à copia humorum aquosorum flatibus permixtorum dependere, indicat, non solum murmur ex contrectatione excitatum, de quo in textu: sed etiam alui excretionum modi, quos ipsemet Hipp. obseruauerat in duobus ægrotantibus, de quibus paulò suprà facta est mentio, quos in exemplum huius tensionis adducit. Aristeæ inquam, ex pago Amphilochi, & illius, qui iuxta Medosadæ ædes. Illum enim subclora egessisse: huic verò tenuia, non biliosa, aquosa multa per secessum prodijsse narrauit. Qui quidem humores non in visceris substantia (alioqui non fieret murmur) sed in eius cauitatibus continebantur, vndè etiam facilius vapores ad caput demitti poterant. Qui quidem, quia ab humoribus aquosis eleuabantur, ideò facilius soporem ægris inducebant, idquè significant verba illa, καὶ ἐν τοῖσι ὕπνοισι καταφερόμενοι, quamuis Interpres παραφερόμενοι legisse videatur, quæ quidem

C lectio non omninò absurda esset, cum sit rationabile leuem quandam acrimoniam eosdem vapores contraxisse ab humorum putredine, cuius gratia ægrotantes à somno excitati leuiter delirarent, eamquè præcitatæ historiæ confirmare videntur. Nam de Aristea suprà dixit τετάρτη παρέκρουσε, idest quarta delirauit & de eo, qui apud Medosadæ ædes κωματώδης παραφερόμενος ἐξ ὕπνου; hoc est soporosus, & ex somno mente motus. Huiusmodi verò tumores non valdè maligni putandi sunt (subiungit Hipp.) tùm quia humores non sunt naturæ admodum malignæ, tùm etiam quia deorsum potiùs, quam in caput ferri apti sunt, hoc indicat murmur, quo præsente, deorsum purgandum esse iubet Hipp. 4. Acut. vers. 214. Hinc factum Mar.n.50. est (quemadmodum in proximè citata historia adnotauit Hipp.) vt qui apud Medosadæ ædes decubuit, perfectè, & firmiter delirauerit, etiamsi ex somno leuiter id faceret, eo quod humor noxius sursum in caput vapores mittens, non illùc ascenderit, sed deorsum ruens iudi-

D cationem fecerit per alui deiectiones.

Vers. 394. Senex, qui è vita discessit, ægrotabat cum vxore sua. Mar.n.28.

In hac historia virum, & vxorem simul ægrotasse narratur, quorum affectiones adeò strictè recenset Hipp. vt vnius tantummodo historia enarrari videatur, quamuis re vera de ambobus distinctus sermo habeatur, & primo loco narrat, quid mulieri contigerit, de qua postremum facta est mentio, & inquit, Furiosum quiddã in se habebat, pôsteà verò vbi prodijsset lumbricus subcrassus, & modicus cibus, per vomitum nempè, statim sedata est (à mania scilicet) & dormiuit, & sana erat. Senex verò iste (hoc modo sese habebat) & cutis corporis circuntensio, extremæ partes frigidæ, tenuis ab initio, &c: quæ referuntur in textu, & hoc modo recepta sententia clara, & distincta euadit, nec cogimur affirmare, eam, de quo ait Hipp. sanus erat, vltra dies viginti mortuum esse, vt facit communis interpretatio.

E *Vers. 402. Quidquid contingit priore iudicatorios dies præcedente, &c.* Mar.n.28.

Hæc sententia ad verbum ità sonat in græco contextu. Quod est primum dierum decretoriorũ in antecedenti & mala, & bona signa fiunt, diebus, quibus superexacerbati producuntur, & quibus desinentes remorantur. Quæ quidem si rectè sentio nobilissimum continet documentum ad prædicendum euentus in ijs morbis, qui non citò iudicantur, sed in longum tempus producuntur, dum mutationes varias subeuntes, modò ad malum tendunt, modò ad bonum, idquè important verba illa, diebus quibus exacerbati producuntur (hoc est mutatio in deterius) & quibus desinentes remorantur, qui scilicet remissionem habentes producuntur. Morbi enim ferè omnes ab humoribus dependentes altero horum modorum in longum

gum tempus protrahi solent: vel quia morbus tempore, & paulatim lenior factus; adeò vt cessare videatur, exacerbatur denuò, & ingrauescit sæpiùs, vel quia grauis existens remittitur ità, vt illum ferre æger longo tempore possit. Præsagium igitur in huiusmodi morbis desumendum monet Hipp. à die quarta morbi, & iuxtà ea, quæ in illa superueniunt, vel bona, vel mala, prædicendum est morbum tandem, vel ad salutem, vel ad mortem terminandum forè. Diemque hanc quartam antecedentem, quod est primum dierum criticorum vocat. Antecedentem quidem, quia hæc dies indicatoria est, iuxtà illud vulgatum, septimi quartus est index, & sicuti, quæ aliquid futurum indicant, illud præcedere necesse est, ità dies indicatoria meritò antecedens appellatur, additque, quod est primum dierum decretoriorum, vt excludat alios dies indicatorios, v. g. vndecimum, & decimum septimum, hi enim etsi indicatorij sint, vndè antecedentes dici possunt, suntq. pariter in numero dierum decretoriorum, non tamen sunt primi. Dies igitur quarta tantum est illa, quæ antecedens dici potest, & prima est inter antecedentes, quæ decernere in morbis solent. Huius prognostici rationem certam afferre sicuti non est facile, ità circà hæc immorari intenta à nobis breuitas non permittit; probabile tamen est, quemadmodum quarta dies lunæ (cuius actio quantum in morbis possit, norunt omnes) quid futurum sit circa tempestatem in toto mense indicare solet; quod libro primo Georgicorum Poeta Latinus ità cecinit.

Sin ortu in quarto (nam is certissimus index)
Pura, nec obtusis per cælum cornibus ibit:
Totus ille dies, & qui nascentur ab illo
Exactum ad mensem pluuia, ventisq. carebunt.

Ità, quæ in die quarta morbi contingunt, quid in posterum de morbi euentu sit futurum demonstrari posse. Verùm cur hoc signum proposuit tantummodò in morbis, qui in longum tempus producuntur, non autem in ijs, qui citò terminantur? Hoc præsagium (vt quæsito satisfaciam) ad morbos præfatos pertinere, inquit Hipp. non adeò tamen, quin etiam in acutis aliquando verificetur. Nam libro Acutorum 4. vers. 177. in huius rei confirmationem legimus, & si quarta simile quid tertiæ habuerit ex ijsdem illis æger in periculo versatur. Quæ quidem veritas confirmari vlterius posset exemplis ex Epidemiorũ historijs desumptis. Nam quibus ægrotantibus aliquid sinistri die quarta accidit, si omnes, aut mortui sunt, aut saltem grauiter, & diutius ægrotarunt. Verum, quia morbi acuti varias, & repentinas solent habere permutationes, ità, vt dum salus certa speratur, sæpè mors inexpectata contingat. Vndè 2. Aphor. 19. legimus. Acutorum morborum non omninò tutæ sunt prædictiones salutis, aut mortis, ideò ex quo euenit ad præsagiendum in morbis acutis, vni, aut alteri signo fidendum non esse, ideò non satis est, obseruare quid quarta dies præmonstret, nisi summa diligentia inspiciantur ea omnia, quæ toto morbi tempore, aut bona, aut mala eueniunt. Quia ergò huiusmodi præsagium non est omninò tutum in morbis acutis, qui citò terminum habent, ideò Hipp. illud proposuit tantummodò in illis morbis, qui ex acutie in longius tempus producuntur.

Mar. n. 28. *Vers. 404. Et quædam non fideliter alleuabantur &c.*

Hæc adduxit Hipp. veluti exempla quædam, per quæ præcedens sententia non modò confirmatur, sed etiam in verum vsum explicatur, inquit enim, quosdam ægrotantes in morbis alleuiatos esse: verum non fideliter; cum paulò post grauius haberent, idquè fortasse, eò quod die quarta nullum bonum signum appatuerat, quod morbi remissionem firmam præmonstraret. Alios verò exacerbatos esse per se, hoc est sine malis signis, ideò sicuti de prioribus fidendum non erat, ità de postremis non videbatur timendum, iuxtà ea, quæ 2. Aphor. 27. leguntur.

Mar. n. 29. *Vers. 405. Sputa peripneumonicis quibusdam biliosa, &c.*

Non est rarum adeò quibusdam peripneumonia affectis sputum inclinante morbo biliosum apparere, vt inter monstra adnumerari debeat. Quando ipsemet Hipp. lib. 3. de Morbis de Peripneumonia ex professo tractans: sputum (inquit) quod à principio saliua est spumosa, septima, & octaua, vbi in vigore fuerit febris, crassior prodit: nona verò, & decima clora, & in fine purulenta, & copiosa: Quia igitur, quod clorum in citata sententia vocat, idem est, quod hoc in loco biliosum dicit; manifestum est communiter in peripneumonia sputa

colo-

A coloràri, quando morbus in vigore consistens, versus declinationem procedit, quod quidem tempus hoc in loco describit his vocibus, quum desinere volunt, in citato autem loco diem præscribit nonam, & decimam, quo tempore morbum ad finem vigoris peruenisse rationabile est. Morbi enim, qui quatuordecim diebus iudicantur, in quorum numero peripneumonia collocatur, vt l. citato ait Hipp. ad principium vigoris die septima perueniunt, quod apertissimis verbis adnotauit Hipp. dum dixit, septima, & octaua, vbi in vigore fuerit febris, quod quidem tempus cum per totam diem decimam perduret, declinationis principium diem vndecimam constituit, vndè patet idem esse dicere; sputa peripneumonicis biliosa apparere, quum desinere volunt: ac si dixisset, die nona, & decima saliuam cloram prodire, quod quidem, quia frequentissimum est, non vt quid rarum, sed quid sæpius contingens dixit, sputa peripneumonicis quibusdam biliosa, quum desinere volunt, dixit verò quibusdam; quia non omnes talia expuunt, sed ij tantummodo, qui ab ea peripneumoniæ specie corripiuntur

B de qua peculiariter loco citato lib. 3. de Morbis pertractauit. Cum verò dicat Hipp. quum desinere volunt, indicat nobis, talia sputa tunc salutaria esse, & coctionis inchoatæ signa, quod quidem non de sputis tantummodo verificatur, sed etiam de mucis, & alui deiectionibus: quemadmodum superius hoc eodem libro vers. 341. indicauimus. Nec ad huiusmodi sputa referri debent ea, quæ subiungit inferius Hipp. hæc non valdè concoqui puto, sed iudicare; verùm potius ea, quæ valdè flaua breuia fiunt.

Liber V. Epidemiorum Hippocratis.

Vers. 6. In Helide Timocrates ampliùs bibit, insaniens autem, &c. Mar. v. 1.

Quia post immodicum vini potum hunc virum insanijsse narrat Hipp. vinum huius mali occasionem fuisse indicat. Dum verò subiungit, ab atra bile, proximam insaniæ causam adducit,

C sed quid ei præstitit vinum, si non erat causa insaniæ? A vini potu totum corpus incaluit, humoresq. in eo quiescentes commoti sunt, qui cum atrabiliarij à prædominio essent, à vini vaporibus in caput eleuati insaniam fecere. Non est enim rationabile, ex vini potione humores statim in atrambilem degenerasse. Dato autem pharmaco, & humore insaniam faciente expurgato, insania statim cessauit. Vinũ autẽ suos effectus producere nõ destitit. Hoc enim copiosius epotum, nisi antè quam per corpus diffundatur, & caput repleat vaporibus, vomitu reijciatur, temulentiam infert, quam accidentia in textu relata concomitari solent, profundissimè enim hi dormiunt, attonitiquè, & apoplectici fiunt, quæ omnia Timocrates passus est post purgationem à pharmaco sequenti nocte. Ea autem à vino excitata fuisse solutio tàm celer abquè vllo remedio ostendit, hoc est enim peculiare eorum accidentium, quæ à vini

D potu ortum ducunt, imò Hipp. ipse lib. 2. de Morbis de aphonia ex vini potu tractans, eadem die sopore pressos, altera sanos fieri testatur. Quia igitur ea hora soluta est crapula, ideò tunc omnia cessarunt, & in totum sanus Timocrates permansit. Adnotanda est autem celeritas, qua vsus est Hipp. in exhibendo pharmaco, quod ea ipsamet die exhibuit, quod dicendi modus indicat. Insaniens ab atra bile bibit pharmacum, idquè ab eo factum est, vt humor commotus è corpore educeretur, antèquam firmaretur in capite.

Vers. 51. Homo quidam Athenis prurigine toto corpore vexabatur, &c. Mar. x. 4.

Hic homo medicamentis omnibus incassum adhibitis ad thermales aquas, vt à pruritu sanaretur Melum petijt, quod Hipp. adeò manifestis verbis asseruit, vt non satis mirari possim Valesium, qui eas aquas dulces fuisse existimauit. Quia si huiusmodi balnea aquæ dulcis vbiquè parari possunt, ad quid iuit in Melum, vbi sunt calidæ balneæ, vt ait Hipp. Non est

E igitur dubium, aquas illas fuisse thermales, scilicet calidas nascentes. Nam vt ab Illustrissimo Domino Crescentio de Crescentijs nobili Romano audiui, qui ea loca perlustrauit, in Insula Arcipelagi, quæ Meli adhùc nomen retinet, balneæ adsunt calidæ, quibus incolæ ad varios morbos vtuntur, earumquè aquas sulphureas esse existimo, has enim huiusmodi affectus cutaneos sanare, omnibus est notum. Nec mirum videri debet cuiquam, ex vsu prædictorum balneorum hominem hunc hydropem incidisse, quia non hepate refrigerato à balneo ortus est hydrops, sed quia humores pruritum excitantes densata à balneo cute ad hepar retrocedẽtes scyrrhum in eo fortasse induxerũt, ex quo tandem hydropicus factus est. Quarè melius (iudicio meo) illi consultum fuisset, balneo aquæ dulcis vti, quam sulphuratæ, nam etiam

si non

si non ità citò curatus fuisset à pruritu, poterat tamen melius habere, mitigatisque succis pruritum efficientibus, & rarefacta cute, tandemque etiam perfectè sanari.

Mar.n.4. *Vers. 56. Athenis virum cholera corripuit, vomebatque, & deorsum, &c.*

Valesius hanc historiam adeò exactè explicauit, vt nihil vlterius desiderari possit, in essentia tamen morbi explicanda scopum attigisse non videtur: dum præsentis choleræ causam in vitium expultricis simul, & retentricis facultatis reposuit, nimirum in debilitate retentricis, quæ quod vtile est retinere non posset, & in copia maligni excrementi, à quo expultrix facultas immodicè irritaretur. Quia totum vitium, ni fallor, in expultricem solam referri debet: quæ dum noxium expelleret, simul etiam, quod vtile erat educebatur, sursum quidem propter ea, quæ superiores partes inuadebant: deorsum verò irritantibus iis, quæ inferiores molestabant partes, quam quidem veritatem confirmant ea, quę referuntur in textu. Narrat enim Hipp. valido vomitorio propinato ex veratro albo, à quo humor noxius eductus est, ambo vomitus inquam, & infernas deiectiones, adstricta fuisse; quod non euenisset, si symptoma à retentricis debilitate originem habuisset, per euacuationes enim non corroboratur facultas retentrix; sed per appositiones potius, nec dicendum est, lentium succum ad roborandam facultatem exhibitum fuisse: quia etiam si lens aliquid adstrictionis habet, quia tamen vomitum peculiari facultate adiuuat, & faciliorem reddit (eo enim sæpissimè vsum esse Hipp. nouimus ad vomitiones prouocandas) contrarium potius efficere aptus erat, quarè in lentium succo helleborum exhibuit non modò, vt medicamenti vehementiam, humorumq. acrimoniam compesceret, sed etiam nè helleborus inferius purgaret, id enim ægrotanti inutile fuisset, quia vt narrat Hipp. secessus multò copiosior erat, quam vomitus, vndè peccantium humorum purgatio per superiora, non per inferiora fieri debuerat. Hoc autem modò helleborum propinare solet Hipp. quando infernam purgationem cauere intendit, vt colligimus ex
Mar.n.46. lib. 2. de morbis sect. 2. vers. 338. & 345. vbi Tabis curationem describit, cui nihil nocentius est, quam si aluui fluxus superueniat, & ideò omnia medicamenta deorsum purgantia vetat. Sunt enim turbatiuæ lentes, & ex consequenti ad vomitum prouocandum aptissimæ, vt 2. de Diæta testatur Hipp. cum igitur à purgatione morbus sedatus sit, signum est, retentricem ventriculi facultatem nullo modo læsam fuisse, & ideò superflua erant cataplasmata roborantia, quæ à Valesio in enarratione proponuntur.

Mar.n.6. *Vers. 82. Mulier in Larissa prægnans erat, huic decimo mense, &c.*

Partum perfectum naturæ instituto spacio dierum 280. fieri Hipp. indubitatum est, ità vt qui antè dictum tempus nascitur aliquid violentum perpessos esse, asserendum sit, siuè modo ab extrinseco aduenerit, siuè ex loci angustia, siuè ex alimenti defectu; vt lib. de Natura pueri ipse adnotauit, quem terminum si aliqua mulier transegisse dicatur, eam in computatione errasse, vel circà conceptionem deceptam fuisse, asserendum est. Quod si decimestris, & vndecimestris partus aliquando mentio fit, non integros menses computari; sed eorum partem tantummodo, ità, vt præfatus terminus 280. dierum non excedatur; demonstrauimus ex Hipp. in expositione illius sententiæ ex libro de Octimest. Partu, vers. 49. in qua ait. Cæterum decimestres, & vndecimestres partus ex septem quadragenarijs eodem modo fiunt, velut ex dimidiato anno septimestres. Quarè constans est, & indubitatum in Hipp. doctrina, perfecti, & naturalis partus terminum esse dierum 280. qui quoniam nouem menses græcos integros, & partem decimi comprehendunt; proptereà decimo mense mulieres parere dicuntur. Iuxtà hanc computationem igitur mulier hæc Larissea ad principium decimi mensis peruenerat, (nam satis erat primum decimi mensis diem attigisse, vt ad decimum mensem peruenisse dici posset) cum sanguis exijt ab vtero multus per quatuordecim dies, die verò quartadecima puer exijt mortuus, & mutilatus: antè cuius exitum tribus diebus sanguis copiosior exibat. Qua quidem in re coniectare licet ea die, qua primùm sanguinis fluxus inchoauit, fœtum nondum corruptum fuisse, nè dum posteà per plures dies, sed potius fluxum illum corruptionis fœtus causam fuisse, quæ tandem subsecuta est, & fortasse tribus illis postremis diebus antè exitum: quo tempore sanguis copiosior fluere incœpit. Fluxumq. à principio eum fuisse dicerem, de quo Hipp. 2. Epidem. sect. 3. vers. 136. inquit, menstruæ purgationes similes octimestribus in tendentibus ad decimum mensem fientes, malum, malum quidem fœtui, qui sæpè antè exitum moritur, vel matri, quæ moritur in partu, vel vtrique, qui modò antè partum,

modò

A modò post intereunt, cuius quidē fluxus rationē adduximus in eiusdē sententiæ explicatione. Mortuus est ergò hic fœtus in vtero eo tēpore, quo fecundū naturam oriri debuerat, eò quod citò se ab vtero excludere non potuit, quia vt mater, & ipse debiles erant, illa ob immodicum sanguinis fluxū, hic verò partim alimenti defectu, partim quia brachiū habebat à cōceptione læsum. Mortuus est ergò die 11. & decimaquarta eiectus, à cuius exitu die tertia ad noctē secundina exijt, & cū ea purgamēta alba, quæ indè per alios tres dies, & noctes copia satis multa prodierunt, aliaq. in textu enarrata contigerunt, quæ satis per se clara existūt. Hæc autē adducta sunt, vt constet, præsentē historiam perfectā esse, non vlla ex parte mancam; prout perperā existimauit Valesius. Quemadmodū etiam mirū videri non deber cuiquā, mulierē hanc tot molestijs, & laboribus conflictatā in febrem tandē incidisse cum ventris dolore, coxarū, & pectinis quæ omnia die tertia cessarunt, subsequētibus puerperij consuetis purgationibus, quæ B totum corpus ab impuritate, & redundantia grauiditatis vindicarunt, quod etiamsi non affectat Hipp. coniectare oportet, cum contrarium non exprimatur, quod tanquam quid præter naturam subticendum non erat.

Vers. 167. *Apelleus Larissæus ætatem habebat annorum circiter triginta, &c.* Mar.n.11.

Hunc iuuenē temperamento biliosum facto morbo correptum fuisse, & ex eo interijsse mirum est, & ex hoc nō leuiter argui posse Hipp. videtur, qui lib. de facro morbo vers. 106. testatū reliquit; hunc morbū pituitosos, non autē biliosos inuadere, pro cuius tutela dici posset, hūc Mar.n.7. morbum ex sui natura biliosos non corripere, quia non est verisimile cum hoc temperamento tantū pituitæ generari, vt corpus, & caput maximè ad hunc morbū producendū disponatur. At quia ab erroribus in victu per repetitas cruditates huiusmodi humores accumulari possūt; ideò non est inconueniens, hunc iuuenem ab huiusmodi morbo correptum fuisse, propter errores C in victu commissos; quos respiciens Hipp. subiunxit in historia: *erat valdè votax multi cibi*: ex hoc inferens, morbo incongruo correptum, & interemptum fuisse.

Vers. 180. *Eumelus Larissæus rigida habuit crura, & manus, &c.* Mar.n.12.

Casū satis admirabilē in hac historia narrat Hipp. cuiusdā, qui capite ex casu iuxtà sinciput ad lapidē illiso, ab articulorū rigiditate, siuè impotentia liberatus est, nam post casum vertigo caliginosa illum apprehēdit, qua soluta surgens sanus factus est, & à vertigine, & à priori morbo, illud tantū mali permansit, quod dum à somno excitaretur, articuli modicè ligati erant. Ab expositoribus modo præsentis historiæ quæritur, qua ratione hic homo à tanto malo liberatus fuerit per capitis percussionem. Valesius supponens, priorem affectum ortum habuisse à crasso vapore musculorum tendines replente, sanatum fuisse existimauit, ijsdem vaporibus ad caput ascendentibus, partesq. affectas derelinquentibus, vertigineq. subsequente fuisse signū, dictos D vapores ad caput peruenisse, qui tamen à virtute cerebri fortiore discussi ab omni malo patientem liberarūt. Hæc tamē opinio plurimas patitur difficultates, & potissimū, quia si à crassiori spiritu tēdones musculorū repleti fuissent, dolore non caruisset æger, cuius rei testimoniū præbere possunt illi, qui doloribus cōuulsorijs crurū, qui vulgò *granchi* dicuntur, sunt subiecti, hos enim à crassis vaporibus tendones, & capita musculorū replentibus oriri omnes fatentur; & tamen apertè asserit Hipp. ægrotantem nihil doluisse quamuis difficultatē hanc, vt vitaret Valesius verbū ἀπονέως, quo significatur nullū dolorem in aliqua parte percepisse, in *ἐστιωμένο* proprio ingenio permutans, transtulit, aliud autē nihil poterat, quod in Hipp. exponendo cauendum est omninò. Vlterius, si ob repletionē abbreuiati tendones membrorū flexionē impediuissent, non magis ea flectere, & extendere alio adiuuante, quā à se ipso potuisset. Iisdem rationibus auctor introductorij Galeno ascripti conuincitur, qui huius pueri affectum ad Teta- E num retulit (si modò præsentem respexit historiā, non aliquā aliā similē) dum tetani curationē tractans, sanat (inquit) venæ sectio, si copia subest, vt videre est apud Hipp. in illo, qui prolapsus humi vulnus in caput acceperat. Nam præterquā quod, cum nullū dolorē in aliqua parte persentiret puer, affectio ad tetanū nullo pacto referēda erat, cū constet, tū ex lib. 3. de Morbis, tū ex lib. de Inter. Affectionibus, tetano correptos sæuissimis doloribus cruciari, imò malè deducit in hoc morbo conuenire venæ sectionē, quia non per sanguinis euacuationē vulnere accepto puerum hunc sanatū esse, ait Hipp. sed ex percussionis violentia. Quarè cum nullum dolorem persentiret æger, membraq. ad libitum, & flecti, & extendi poterant ab astantibus, signum est difficultatem in motu à vitio facultatis motricis tantummodo consistere, quæ vo-

luntatis imperio mouere artus non poterat, quod contigisse illi credendum est, quia animalium spirituum transitus ab humore aliquo obstruente impediretur, vndè factum est, vt materia in occipite ad originem neruorum obstructionem faciente per concussionem commota, & ad proximiores partes dispersa, liberum spiritibus transitum restituerit; atque hoc pacto articulis naturalis motus redditus. Impedimentum verò, quod à somno excitatus persentiebat, ac si articuli ligati essent, prioris affectionis vestigium fuisse existimo, quod tenuis aliqua humiditas, aut crassus spiritus in cerebro per somnum humectato, genitus, in eorundem neruorum porositatibus concrescens induceret, quatenùs transitum spirituum non omninò liberum permitteret, ità, vt articuli stupore quodam affecti essent, qui quidem excitato iam à somno ægro, iisdem vaporibus vigiliarum beneficio attenuatis, & discussis, integrum motum reciperent. A

Vers. 188. *In Larissa virgo, quæ sanguinem vomuit non multum, &c.* B

Mar. 12. Hoc verbum euomere adaptare solet Hipp. (quod alias adnotauimus) non solum ad ea, quæ à ventriculo per gulam educuntur, sed etiam ad quamlibet sanguinis excretionem per os, quæ confertim fiat ad differentiam expuitionis sanguinis, in qua sanguis in modum sputi educitur, in hanc enim significationem idem vsus est libro Coacarum Prænot. sect. 2. vers. 360. dum inquit. Qui spumosum sanguinem vomunt dolore infrà septum transuersum non existente à pulmonibus vomunt. In hoc igitur sensu illud accipiens modò Hipp. inquit, hanc virginem Larisseam sanguinem euomuisse: vt indicaret, confestim vomentium instar eum effudisse, non expuisse, quod erat signum alicuius venæ maioris in pectore, aut pulmonibus disruptæ, verum, quia etiam si largiter sanguinem funderet, citò tamen excretio cessauit, ita, vt in ea copia effusus non sit, quæ excretionis modo responderet, ideò addidit, non multum, vt insinuaret sanguinis portionem non exiguam in cauitate thoracis permansisse, qui ibidem putrescens, & in pus conuersus (iuxtà illud lib. primi de Morbis vers. C

Mar. n. 3. 67. si sanguis ex vulnere, aut vena rupta effluxerit in supernum ventriculum, necesse est in pus verti) suppuratam fecit mulierem, inuasitque eam febris, quo tempore sanguis extrauenatus putrescere incœpit, quæ nunquam eam dimisit vsque dum moreretur. Non enim rationabile est, suppuratam fuisse inferno ventriculo, vt exposuit Valesius, inflammatione in eo inducta, quæ venæ vnionem impediret, cum constet, hanc virginem sanguinem sine febre euomuisse, vt nullo modo inflammatio tunc temporis adesse potuerit. Quod verò indè facta sit inflammatio, id satis imaginarium est, gratisque dictum, cum nullum inflammationis signum afferatur in textu, factaque in ventriculo inflammatione, quæ ad suppurationem deuenerit, febres acutas, & sæuissimos dolores illicò non excitari, est impossibile, quorum tamen nulla fit mentio. D

Mar. n. 23. *Vers.* 334. *Pythocles ægrotantibus lac multa aqua ammixta dabat.*

Lactis vsum antiquis familiarissimum fuisse satis notum est, eoq. vtebatur, & ad purgandũ, & ad contemperandũ, nec non etiam ad nutriendũ, his enim intentionibus potissimum lac ab Hipp. vsurpatum fuisse in illius doctrina colligere licet, idq. ipsemet confirmauit lib. 2. Morb.

Mar. n. 14. Mul. vers. 276. vbi hæc habet, optimum est hoc, nam, & purgatur, & nutritur, & fluxus obtunditur ab huiusmodi lacte, & quia illud copiosum dare aliquando opus erat, nè merum potatũ læderet (vt homini illi cõtigisse narratur, cuius historia libro superiore vers. 313. registrata est) varijs admixtis illud temperabant. Quod Hipp. quoq; fecisse legimus vbique, modò vt lactis facultates augerentur, modò, vt corrigerentur, namq. sæpè mulsam, aliquando muriã addidit, vt abstersoriam illius facultatem augeret, non semel vinũ, nè ventriculũ laxando læderet, aut humectando nimis intentæ exiccationi non reluctaret, sæpissimè aquam, vt febrienti conuenire posset, & refrigerandi, vel humectandi virtus maior esset. Quarè non satis mirari possum virum doctissimum, qui Hipp. nullum lactis aqua diluti vsum cognouisse affirmauerit, præterquam ad gargarizandum in angina, & ex hoc inferat Hipp. hoc in loco Pythoclis mentionem fecisse, tanquam in eo peccantem, quod lac aqua admixtum daret. Meminisse enim debuerat lac aqua permixtum Erotalai filio, & Clonico Abderitæ datum fuisse: idque felicis- E

Mar. n. 3. & Mar. n. 55. simo successu, vt ipsemet fatetur in enarratione prædictarum historiarum lib. 7. Epidem. descriptarum, quarè ego potius dicerem, si Hipp. consilium fuit taxare Pythoclem (quod asserere non audeo) non ex eo, quod lac aqua admixtum præberet, eum damnasse, sed potius, quod

A quod multa aqua,& crebrius, quam oportebat,ipsum daret. Quod verò inquit Valesius, Pythoclem reprehendi; quia huiusmodi lac præberet nutritionis gratia: non autem pro medicamento,ex eo colligi,quod lib.7. sect. 2. vbi eadem sententia legitur, subiungit Hipp. & renutriebat; non video: imò contrarium inferri posse videtur, illud scilicet dare consueuisse ad purgandum,deindè corpus alimentis restaurasse, vt par erat, ità vt Pythocles ab Hipp. laudari potius, quam reprehendi videatur. Nam quomodo reprehendere in hoc Pythoclem posset, cum ipsemet fateatur,lac nutritionis gratia dari, vt suprà demonstrauimus. Quarè si modo Pythocles reprehenditur etiam in hoc, dicerē, quia lac daret,& statim, aut paulò post cibaret,in quo nos quoquè posteriores medicos notauimus, quando verum est Hipp. quibus lac dabat, per totam diem vsquè ad vesperam absquè cibo continuisse,vide quæ adnotauimus ad lib. primum de Morb. Mul. sect.2.vers.337. Mar.n.38. Mar.n.24.

Vers. 344. Qui lapide in caput percussus est a Macedone,&c.

B Qua in parte capitis percussus hic fuerit,hoc loco non dicitur, lib. autem 7. vers. 359. vbi eadem narratur historia,super tempus dextrum vulnus habuisse refertur.

Vers.363. Ventres subpurgare oportet in morbis, quum matura,&c. Mar.n.25.

Hæc sententia nonnullis additis lib.7. sect.2.vers.163. repetita est,quapropter illius enarrationem in eum locum distulimus.

Vers. 468. Polemarchi vxori in morbo articulari coxæ dolor,&c.

Ob menstruorum suppressionem, quum ante à articulorū doloribus vexaretur,præsens mulier in coxæ dolorē incidit,occasione(vt subiungit lib.7.vers.40. vbi hæc historia repetitur) quia betæ succum,siuè decoctum bibisset,fortassè, vt indè laxaretur aluus,mensesq. suppressi ducerentur, videtur enim rationabilius hoc, quam ad sistendum,decoctum illud bibisse,facultatem enim habere deobstruendi, & ex consequenti prouocandi menses testatus est Galenus Mar.n.17.
C lib.2.de Aliment.facult.cap.45.& si Dioscorides virtutem adstrictoriam Betæ tribuit,id de eius carne,non succo intelligendum est. Nam eiusdē facultates referens lib. .de Diæta.vers. 292.Hipp.Betæ succus,ait,aluū mouet quidē,ipsum verò olus comestū sistit,præterquā quod non est absurdū dicere,vnū,& idem medicamentum aluū sistere,& ducere menses,vt de fœniculo,Pæonia,Adiantho, Tricomare,alijsq.testatur Dioscor. Rationabile est ergò ab assumpto betæ succo humores huic mulieri deturbatos ad vterū confluxisse, qui cū liberū exitū non inuenerint,eius osculo impacti,illud in coxam peruerterint, vndè coxæ dolor factus est,& vteri præfocationes ad noctem,quas vocis interceptione significauit Hipp.sensus,& rationis vsu integro permanente,hoc enim signo vteri præfocatio à syncope,alijsq. huiusmodi affectibus distinguitur, vteri præfocationem verò, & osculi eius peruersionem fieri à mensibus in vtero conclusis Hipp. est notissimum. Mar.n.14.

D *Vers. 474. Siccitates multæ post fauonium fiebant vsque ad æquinoctium, &c.* Mar.n.33.

Vulgati codices Greci ità legendū esse nos docent.Singultus multi post fauoniū fiebāt,sub canē æstuationes magnæ,& calores,febres sudorificæ, &c. Interpres tamē lectionē libri septimi,vt probabiliorē secutus est,quamuis cōmunis lectio retineri possit,& vtraque sententia legitimū sensum recipiat.Quid enim absurdi euenit,si dicamus, à tempore,quo fauonius spirare incœpit vsq; ad æquinoctiū autūnale singultus euagasse,& sub canē æstus,& calores magnos factos esse?vndè non solum singultus perseuerarunt,sed insuper accesserunt febres sudorificæ, & tubercula post aures, quandoquidem cum ab acri materia ventriculi fibras irritante ortum ducat singultus,hanc à calore produci est rationi consentaneum. Nam febres ardentes hoc symptoma comitari 4.Acutorum,& hepatis inflammationes 5.Aph.17.legimus.

E *Liber VI. Sect. I. Epidemiorum Hippocratis.*

Vers.1. Quibuscunque ex abortu circà vterum,& tumoribus,ad capitis, &c.

Duo in hac sententia mihi occurrunt consideranda, quando in cæteris abundanter satisfecisse mihi videtur Valesius. Primò, cur dixerit Hipp.ex abortu circà vterum,cum videatur rectius dixisse; quibus ex abortu,& tumoribus circà vterū,&c. Huic respondeo ex hoc dicendi modo nobis significari,non ex qualibet causa contingentes abortus in coxendicis morbum finiri,sed ijs tantummodo,qui à causa circà vterum existente ortum habēt,si enim nullam læsionē patiēte vtero abortus sequatur, ad quid abscessus circà vteri partes ad coxā scilicet ex-

pectamus? Hunc salis granum cum non gustauerit Leonardus Fuxius, qui huic libro vberiora A
commentaria adscripsit, lectionem ordine verborum peruertendo, iuxtà suprà adnotatum modum insulsè permutauit. Alterum in præsenti sententia adnotandum erat. Quod hoc in loco terminum octo, & decem mensium accepit Hipp. eò quod eo tempore elapso nō amplius expectandus esset abscessus, non autem quin etiam antè octauum mensem contingere possit. In quam sententiam me confirmauit experientia ipsa, cum viderim mulieri ex abortu abscessum ad coxam factum esse intra primum quadragenarium.

Vers. 6. Qui verò capite dolent, & aures fluentes habent, &c.

Quæstione dignum est, cur acutum habentes caput (nisi ex materiæ abundantia, & formatrice robusta tale euaserit, quod valida ceruix indicat) capitis doloribus, & aurium fluxionibus sint subiecti, hoc est enim, quod in hac sententia inquit Hipp. Ratio est, ni fallor, quia tales cum palatum cauum habeant, & in cuspidem eleuatum, basis cerebri, ad quam propria B
excrementa, tanquam ad decliuiorem locum naturaliter dimittit, vt indè per os, aut per nares excernantur, plana non est, vt par esset; sed in acutum fastigiata, ità vt excrementa, quæ in huiusmodi figuris vitiaris copiosiora generantur ob causam assignatam non facilè ad basim cerebri descendunt, vt qui in decliui sita non sit, quapropter, vel in capite retinentur, & capitis dolores inducunt, vel si descendunt, non ad medium basis cerebri, vbi expurgationis viæ sunt patentes, quia ibi acutum est, perueniunt; sed ad latera potius vtrinque, vndè ad aurium meatus deriuata ibi suppurantur, & sic aures fluentes producunt, vt ait Hipp. in textu.

Vers. 10. Puerorum elucescentiæ simul cum pubertate, in quibusdam mutationes habent, etiam alias.

Etsi varia sit Græcorū exemplariorum lectio circà hanc vocem ἐκλαμψίες, communior tamen est ea, quam habet Germanus contextus, eandemquè secutus est Galenus, vndè elu- C
cescentias interpretatus est Cornarius. Per elucescentias verò puerorum intelligere Hipp. existimo, ea omnia, quæ in pueris veluti eorum peculiaria mala elucent, & pueriles morbi communiter appellantur, cuiusmodi sunt epilepsia, asthma, lumbrici, ascarides, strumæ, & alij, quorum maximam partem recensuit Hipp. tertio Aphorismorum sexto, inquit ergò hoc in loco Hipp. huiusmodi morbos aliquando simul cum pubertate in alios morbos transmutari, quod quidem, & experientia docet, & confirmat ratio. Quandoquidem vidimus quamplures in pueritia ab huiusmodi morbis conflictatos, ætatis mutatione liberatos esse omninò, alios verò ex vno in alterum morbum incidisse, quod quidem in temperamenti mutationem referri debet, quia enim præfati morbi à frigidis, & humidis humoribus dependent, superueniente per ætatis mutationem temperamento calidiori, & sicciori, humores prædicti, aut omninò abolentur, vndè morbi in totum remouentur: aut caloris virtute diffusi, & attenuati, D
alias petunt partes; & sic priores morbi in alios transmutantur, v.g. si materia pituitosa, quæ strumas in pueritia facit, mutatione ætatis attenuata non ampliùs in glandulis circà collum retineatur; sed ad inferiores partes descendat, vndè colicos dolores inferat intestina petens, vel nephritim, si ad renes descendat, vel articulorū dolores fluente ad articulos humore; verū erit dicere, strumas puerile malum in præfatos morbos mutatione ætatis permutatas esse.

Vers. 20. Et somni adsint.

Non est, vt sententiæ, & verborum claritatem obscurantes, improprias meditemur expositiones; per somnos intelligentes inquietos, non placidos, quales somni naturæ instituto esse consueuerunt, quia si illos respexisset Hipp. vigiliæ si adsint, dixisset potius, quam si somni adsint, quandoquidem non minus crises præcedunt vigiliæ, quam somni turbulenti, imò si præcedunt vigiliæ, potest crisis subsequi salutaris, nequaquam verò si somni inquieti, & laboriosi E
præcedant. Nota est enim illa sententia, in quo morbo somnus laborem facit, læthale, Per somnos igitur cum Galeno accipiamus placidos, & quietem ægrotanti inferentes, non quidem præcedentes, sed comitantes, aut subsequentes ipsam iudicationem, hoc enim expressit Hipp. verbo, adsint, & hoc signum tanti faciendum est in hoc casu, vt nullum certius inuenias, quo bona iudicatio à mala distinguatur, quam somnus, qui eam concomitetur, aut saltem subsequatur, quod ab Hipp. didicimus prima Coacarum Prænot. vers. 213. dicente: Somni profundi, non turbulenti, firmam iudicationem significant, turbulenti verò cum labore corporis, inconstantes sunt.

A *Vers.* 28. *Circa initia exacerbationes considera, & in omni morbo, &c.*

Præsens sententia non differt ab ea, quam libro 2. huius operis legimus vers 11. & ideò inuicem se explicare facilè possunt. In hisquè docet Hipp. morbos ferinos, siuè malignos autumno potissimum vigere, qui quidem hoc commune inter se habent, quia vesperi exacerbantur, tanquam annus (vt ipse inquit) certos habeat in morbis circuitus, quemadmodum habet dies, ità vt sicuti sese habet vespertinum tempus ad quorundam morborum exacerbationes, ità ad eorundem constitutiones sese habeat autumnus, ex.g. sicuti inter quatuor diei partes ... pessima est vesper, & ex quatuor anni temporibus, pessimus est autumnus: ità quicunque morbi ad vesperam exacerbantur, & autumno vigere solent, alijs sunt peiores. His suppositis, non erit difficile verum sensum huic sententiæ applicare. Inquit enim, circa initia considerandas esse accessiones, & in omni morbo animaduertendum, quale est exacerbari ad vesperam, idest quanti sit in quolibet morbo B exacerbationes fieri ad vesperam, inferens id referre quamplurimum, quia id proprium est maligni morbi: quales sunt communiter autumnales. Et annus (subiungit) ad vesperam, idest considerandus est annus, hoc est anni tempus, ex.g. autumnus, quomodo sese habet ad vesperam, & ascarides, morbus scilicet autumnalis, quales sunt ascarides, iuxta illud, Ferinum autumno, inferens hæc tria analogia quandam inuicem habere. Anni tempus: partes, siuè horæ diei, & morbi constitutionem. Hancq. doctrinâ logiori, ac manifestiori doctrinâ nos docuit lib. 2. huius operis vers. 11. qui locus est veluti commentarium præsentis sententiæ, vbi dicit iuxta interpretationem nostram: In autumno morbi acutissimi, & maximè lethales, & omninò similes ipsi vesperi exacerbari (liceat mihi dialectum Græcum claritatis gratia retinere) tanquam annus ipse circuitum morborum habeat (qui scilicet in vno quoque anni tempore vigere solent) sicut dies morbi, & vnius cuiusque constitutionis inter se. In vtraque igitur C sententia nos docet conuenientiam præfatam inter anni, dieiquè partes, & morbos ipsos, vt indè cognoscamus æquè perniciosum esse morbos exacerbari ad vesperam, & in autumno vigere. Sed cur dixit Hipp. hæc consideranda esse circa initia, cur non potius in principio? quia aliquando prima morbi inuasio non contingit ea hora, quæ naturæ morbi respondet, quando non est inconueniens, morbum licet malignum matutino tempore inchoare, benignumquè, ac salutarem ad vesperam, quando scilicet à causa procatharctica excitatur, quæ ea hora morbum producit, in qua viget magis, quamuis subsequentes accessiones ea hora fiant indè, quæ naturæ morbi respondet, hac igitur ratione non dixit in principio, sed circa initia. Verùm cur non etiam in morbi progressu? & in toto morbo? quia sæpè morbi, vel postponendo, vel anticipando morbi progressu exacerbationes habent in horas naturæ morbi minus conuenientes, v.g. in vespertinum tempus, quod non ex morbi prauitate euenit, D sed vigore alterius constitutionis morbi, & hoc est, quod in præcitata sententia dicit Hipp. sin minus alterius constitutionis hoc principium fuerit. Quasi dicat, si per anticipationem, aut postpositionem paroxismorum accessiones in tempus vespertinū inciderint, hoc erit principium alterius constitutionis morbi, ità vt, sicuti circa initia exacerbationes ad vesperā habere, signum est morbi constitutionem autumnalem esse, & ex consequenti lethalem, & ferinam; ità anticipando per plures accessiones in vespertinum tempus incidere, erit signum (dummodò alia consentiant) constitutionis morbi celeriter ad statum properantis, aut tardè si postponendo id fiat, iuxta Aphoris. 12. primæ sectionis: exacerbationes, & constitutiones indicabunt morbi, & anni tempora, & circuituum inter se collata incrementa, &c. & hoc idem est, quod superius lib. 4. vers. 130. adnotauit Hipp. his verbis. Quale est ad vesperam exacerbari tale est in omni morbo. Cæterum ad principia consideranda etiam E sunt exacerbationes, an citius redeant, & continuitas, & anni tempus. Quapropter huius sententiæ colligamus fructum. Quotiescunque accessiones vesperi inuadere incipiant, aut etiam in secunda accessione morbus illo tempore exacerbari incipiat, perseueretquè, signum erit morbum malignæ esse naturæ, si verò accessio, aut postponendo, aut anticipando gradatim in illud tempus incidat, non item, sed potius hoc erit argumentum diuersæ constitutionis morbi, vt explicatum est. Hanc in præcognoscendo regulam nè spernant Medici, quia vt me docuit experientia, plurimum lucis in hac re Medico afferre potest, vndè mirum non est, si Hipp. eam sæpiùs repetierit ... *Mar. n. 10.*

Sectio II. Lib. VI. Epidemiorum. A

Vers. 3. Attenuare, crassefacere, vas, cutem, carnes, &c.

Vocem τεῦχος, quam Interpres Galenum secutus, corpus transtulit; vas propria signifi-
catione importat, & quamuis per vas totum corpus intelligi possit, proprietatem tamen vo-
cis attendens, vasis nomine corporis cauitates acciperem, vas enim propriè dicitur, quod
cauitatem habet, videtur enim hoc in loco Hipp. totum corpus distinguere, in cauitates, in
cutem, & in carnes, sed cur addidit, & alia? quia fortasse vasis nomine ventrem inferiorem
intellexit, quem per excellentiam vas, siuè cauitatem vocat, cuius extenuatio cum æquè no-
cere possit, ac nimia crassities, ideò inferiorem ventrem aliquando extenuãdum esse, aliquan-
dò incrassandum monet Hipp. quemadmodum, & cutim, & carnes, cæterasq. alias partes.

Vers. 5. Deriuare, subducentia statim reuellere, renitentibus cedere, alium humorem non B
prodeuntem ducere, prodeuntem verò simul effundere.

De euacuatione. In hac breui oratione vniuersalis doctrina continetur earum euacuationum, quæ in vsum
medicum venire possunt. Quandoquidem quælibet euacuatio fit, vel deriuationis gratia,
quo nomine omnes euacuationes comprehenduntur, quæ à parte loco affecto proximiori
fiunt, v.g. quando in angina, aut in pleuritide sanguinem ex cubito detrahimus. Hanc igitur
respiciens Hipp. inquit deriuare, vel reuulsionis gratia euacuamus, idquè à remotissimis par-
tibus (rectitudine tamen seruata) faciendum est. Quæ quidem reuulsio duplici casu vsurpari
solet, aut quando aliquam euacuationem sympromaticam sistere, aut compescere studemus;
& hanc significauit Hipp. dum dixit, subducentia statim reuellere; sub hoc nomine subducen-
tium omnes sympromaticas euacuationes comprehendens. Aut quando pro imminentis
morbi præcautione ad aliquam euacuationem deuenire oportet, & de hac mentionem fe- C
cit Hipp. de Natura Hum. vers. 230. his verbis, enitendum est autem, vt sectiones, quam lon-
Mar. 22. gissimè à locis faciamus, vbi dolores fieri, & sanguis colligi solet, &c. quandoquidem, vt in
illius loci explicatione adnotauimus, euacuatio per missionem sanguinis, quæ à remotissimis
fit partibus, in præsentium morborum curatione inutilis est, & Hipp. doctrinæ aduersaria. In
hac verò addidit, statim, vt indicaret, quando reuulsionis adest indicatio, ad eam statim de-
ueniendum esse, antè quam ex diuturna euacuatione debilitatus æger, reuulsiuam euacuatio-
nem perferre non possit. Nisi fortè illud, statim, respiciat tempus, in quo reuulsio fit, ità vt nos
velit admonere, in reuulsione facienda intercunctandum non esse, sed statim per vnicam, &
sufficientem euacuationem faciendam esse. Alibi enim demonstrauimus Hipp. in curatione
morborum tunc solum reuulsione vti, quando humores fluunt, quò non deberent, vt ergò
motus iste symptomaticus tollatur, necesse est contrarium maiorem esse, & vehementius fa- D
ctum, alioqui, quæ ratio est, cur exigua, & lenis euacuatio arte facta copiosum fluorem sistat?
quin potius hic illum superet? Malè igitur consulit Galenus, reuulsionem fieri per exiguas,
& sæpius repetitas euacuationes, etiam si eum tota ferè Medicorum schola sequatur, quod
etiam adnotabitur inferius hoc eodem lib. sect. 5. vers. 17. Tertio loco euacuamus sola in-
tentione educendi id, quod actualiter molestat, idquè dupliciter, primo quidem, si humor
quiescens, vel renitens est euacuationi, eò quod parti cuidã infixus, artis, & naturæ conatibus
resistit, & de hoc inquit Hipp. renitentibus concedere, hoc est, ab euacuatione desistendum
paulisper, quòusque obedientior fiat, si verò non moueatur quidem spontè, verumtamen
euacuationi renitens minimè se præbeat, de eo inquit, alium humorem non prodeuntem du-
cere oportet. Quod si tandem humor spontè excernatur, aut ad exitum iam properet, eua-
cuatio tamen sufficiens non expectetur, eo casu ars naturæ famulando euacuationem perfice- E
re debet, & hoc est, quod inquit Hipp. & prodeuntem humorem simul effundere, quo eua-
cuatio absoluta, & perfecta sequatur. De hac materia vide, quæ adnotauimus ad lib. de Hu-
moribus vers. 10.

Vers. 16. E directo laterum, & præcordiorum intentiones, &c.

Præsentis sententiæ explicationem colligere licet in expositione lib. 7. vers. 378. vbi cita-
tur, & enarratur.

Vers. 22. Venæ temporum non considentes, neque viriditas, &c.

Hæc sententia plurimum conuenit cum ea, quæ lib. 2. sect. 6. registrata est, & prima Coaca-

A rum. Præn. vers. 165. repetita; vbi inquit. Quibus in febribus venæ in temporibus pulsant,
& facies sana est, & hypocondrium non molle, diuturnum morbum significat, & non desinen-
tem citrà multi sanguinis è naribus fluxum, aut singultum, aut conuulsionem, aut coxendicum
dolorem, quæ loca indicant per venas non confidentes hoc in loco intelligere Hipp. venarum
pulsationes conspicuas, & per illa verba ουδὲ χλώρασμα λαμπρὸν hoc est, neque clorus color
fulgens, faciem sanam; & beneualentiam propriam. Quamuis igitur ibi quatuor solutionis
modos proponat; hoc tamen in loco vnius tanrum mentionem facit. Abscessus scilicet ad
coxam, quia ea signa apposuit, quæ hunc peculiarem exitum præcedere solent; videlicet
difficilem respirationem, & tussim non ferinam. Hæc enim duo indicant materiam in capite
peccantem, ex qua venarum pulsus oriebatur, ad partes inferiores descendere, & potissimũ in
pectus, & indè in coxam iuxtà illud secundi Epid. sect. 5. v. 13. Si caput doleat, in pectus de-
B scendit, deindè in hypocondrium deinde in coxam. In reliquis, quæ ad præsentem senten-
tiam spectant, doctissimum Valesium consule: necnon ea, quæ adduximus nos ad coacam
secundæ sect. vers. 55.

Vers. 36. Quartanæ sanguinis è naribus eruptiones ægrè iudicant.

Quamuis quarta dies acutorum morborum iudicatoria aliquando esse possit, non tamen
per quamlibet euacuationem eo die iudicatio optima perficitur, sed per eas tantum, quæ illi
diei conueniunt pro ratione motus, & constitutionis ipsius morbi. Quartæ diei euacuatio-
nem conuenientem esse, nos docuit Hipp eam, quæ fit per vrinam 4. Aphor. 74. dum inquit.
Quibus spes est ad articulos abscessum futurum, liberat ab abscessu vrina multa crassa, & alba,
qualis in laboriosis febribus, quarta die nonnullis fieri incipit. Sed si sanguis quoquè è nari-
bus eruperit, breui admodum liberat. In qua sententia duo veniunt consideranda, primum
C non asserere Hipp. die quarta ægrotantes ab abscessu liberari, sed si ea die vrina fluere incæ-
perit, & indè per plures dies perseueret, ægrum à morbo liberari absque abscessu; qui atten-
ta febris natura mediante abscessu terminare debuerat. Alterum adnotandum est, sangui-
nis fluxum, qui solutionem morbi celeriorem adfert, subiungit Hipp. non contingere die
quarta, sed postquam prædictarum vrinarum excretio præcesserit, quid dicendi modus indi-
cat, nec breui dixisset, si die quarta id futurum erat, idque manifestioribus verbis expressit
lib. de Humor. vers. 202. Quæ duo si considerasset Fuxius adeò violenram huius sententiæ
expositionem non edidisset, contendens enim citati aphorismi auctoritate, sanguinis fluxũ è
naribus die quarta perfectè iudicare, præsentem sententiam subsequenti cõnectens exponit,
hemorrhagiã hanc difficilis iudicij tantummodo esse in febribus tertianis, nõ autem in alijs, &
vt suam confirmaret opinionẽ, hanc eandem sententiã adducit ex lib. 2. Ep. sect. . quæ etiam
D si separata manifestè ibi quoque legatur, particulã tamen γὰρ, in contextu addendo, sequenti-
bus coniunxit. Qui si ea legisset, quæ lib. Coac. Præn. vers. 173 ab Hipp. referuntur his ver-
bis: In febre ardente fluxio sanguinis è naribus quarta die, mala est, nisi aliquid boni coinci-
derit; verum quinta minus periculosa est; non dixisset hæmorrhagiã quarta die ęgrè iudicare
in tertianis tantum, non in alijs febribus. Eò igitur dimisso, redeamus ad nostra. Diceba-
mus die 4 perfectè iudicari morbos per eas euacuationes, quæ illi diei conueniunt, non per
omnes. Habent quippè euacuationes singulæ dies peculiares, in quibus salubriter fiunt, &
alios, in quibus difficulter iudicant, quod sudoris exemplo nos docuit Hipp. 4. aphor. 36. Su-
dores (inquiens) febricitanti si inceperint boni sunt, tertia die, & quinta, & septima, & nona,
& vndecima, & decimaquarta, & decimaseptima, & vigesimaprima, & vigesimaseptima, &
trigesimaprima, & trigesimaquarta: hi enim sudores morbos iudicant, qui verò non sic fiunr,
E dolorem significanr, & morbi longitudinem, & recidiuas, & ratio est, quia cum huiusmodi
euacuationes fiunt, dum natura cum morbo colluctatur, & ex consequenti, dum morbus in-
sultus maiores facit; quod in exacerbationum diebus contingit. Si hæ in diebus paribus
eueniant, signum est, eum morbum in diebus paribus habere exacerbationes, quæ enim pa-
ribus diebus exacerbantur (dicebat Hipp. 1. Epidem. sect. 3. vers. 53.) paribus iudicantur:
quorum autem exacerbationes in imparibus fiunt, ea in imparibus iudicanrur. At certum est
morbos, qui per dies pares exacerbantur, difficiles habere iudicationes; quod experientia
edoctus nobis significauit Hipp. lib. de Humor. vers. 78. Si ergò euacuationes in diebus pa-
ribus contingentes morbum per dies pares exacerbari significant, cuius constitutio difficile

iudicium

iudicium habet, meritò hæmorrhagia quarta die ſuperueniens difficile iudicium adducet, & eò magis quia, vt ex naturæ inſtituto hæc fiat, in acceſſionis principio contingere debet, quod etiam Galenus libro, quando, & quos purgare oportet cap. vltimo adnotauit, ità vt nullo modo in diem minoris afflictionis cadere poſſit, qua quidem ratione hæmorrhagia quartæ diei ſemper difficilis erit. Quod ſi tandem dies illa ſit quietior, ſignum erit, euacuationem non naturæ conſilio, ſed ſymptomatis loco contigiſſe: quod omninò malum erit. Quare, ſiuè morbus per pares dies moueatur, ſiuè per impares, fluxio ſãguinis die quarta ſemper difficilis erit, & eò magis, quia hæc dies contemplabilis eſt, ſiuè indicatoria. Cæterum ſi hæc vera ſunt (dicet quiſpiam) nulla euacuatio die quarta erit tuta, & nihilominus à principio conceſſum eſt, hanc diem aliquando iudicatoriam eſſe. Huic reſpondeo, criticam euacuationem quarta die firmam, & ſalutarem eſſe poſſe, quando illius eſt conditionis, vt & naturæ inſtituto perficiatur, & in acceſſione tertiæ diei contingat, taleſque eſſe poſſunt omnes euacuationes infernè factæ, quandoquidem has in fine acceſſionis fieri nos docuit Galenus loco citato, & antè eum Hipp. lib. 5. Epidem. verſ. 365. Quotieſcunque enim acceſſio tertiæ diei ad quartum protrahitur diem ea die iudicatio per dictas euacuationes fieri poteſt, & per eam potiſſimum, quæ fit per vrinam. Quando hæc, & propter viæ longitudinem, & ob moram, quam in veſica facit, longo tempore poſt ſecretionem excernitur. Quod quidem in ea, quæ fit per ſanguinis è naribus fluxum, aut per vomitum, quæ in acceſſionum principio fiunt, nullo modo contingere poteſt, & ideò ſemper difficiles erunt. Aduertant verò Galeni ſectatores, hoc in loco nos ſupponere, enumerationem dierum Hipp. more fieri, diem perpetuò à Solis exortu inchoantis, non per dies integros vigintiquatuor horarum, quos Galenus excogitauit, recepitq. poſteritas cum vniuerſæ prognoſticæ artis iactura, & maximo curatricis incommodo, dum vnicam diem pro medietate parem, & pro altera imparem conſtituentes, nihil de his, quæ ad diem parem, & imparem ſpectant (quæ tanti fecit Hipp.) certi affirmare poſſunt. Sed hanc materiam explicabimus 4. Acut. verſ. 162.

Verſ. 37. Febres, quæ vna die intermittentes, altera ſuperrigent.

Hæc ſententia pluries repetita legitur apud Hipp. diuerſis tamen verbis, ſingulæ tamen inuicem comparatæ clariores euadunt. In Aphor. autem legitur, hoc pacto ſect. 4. num. 59. Tertiana exquiſita in ſeptem circuitibus ad ſummum iudicatur, quæ lectio indicat, hoc in loco de exquiſita tertiana tractati, cuius eſſentiam ex hoc loco colligentes didicimus: exquiſitam tertianam ab Hipp. appellari illam, quæ vna die intermittit, altera verò inuadit cum rigore, & ſenſibili euacuatione terminatur, id enim ſignificant verba ſuperrigent, vnà cum iudicatione. Hæcque ſeptimum paroxiſmum non excedit, aut ad ſummum nonum, vt 1. ſect. Coacar. Præn. verſ. 205. legitur. Animaduertendum eſt verò, nè nos horror decipiat, hunc pro rigore accipientes, quia febres tertianæ cum horrore inuadentes, ſicuti non adeò breues ſunt, ità non omninò ſalutares exiſtunt, comprehenduntur enim ſub illa ſententia lib. 7. epid. ſect. 2. regiſtrata verſ. 270. Aeſtate cholericæ affectiones, & febres intermittentes fiunt, & quibus horrores accedunt, hæ quandoquè malignæ fiunt, & ad acutos morbos perueniunt. Qua ratione verò horror à rigore diſtinguatur, apud præceptorem demõſtrabitur in illius ſententiæ expoſitione. Hoc eodem lib. ſect. 3. verſ. 29. Rigores incipiunt mulieribus quidem à lumbis, &c.

Verſ. 40. Tuſſis ſiccæ parum irritantes in febre ardente, non ſunt, &c.

Et hæc ſententia pariter inter aphoriſmos deſcripta eſt, ſed qui eam tranſtulit, vt breuitati conſuleret, eam mancam, ſiuè imperfectam reddidit, eam enim ità legimus 4. aphor. 54. Quibus plerunque tuſſes ſiccę parum irritantes in febribus ardentibus, hi non admodũ ſiticuloſi exiſtunt quorum verborum hic eſt ſenſus. Quicunque in febribus ardentibus à tuſſicula quadam ſicca, & non admodum moleſta tenentur, non valdè ſitiunt, quemadmodum ratione febris ardentis conueniens eſſet, & ratio eſt, quia tuſſis leuiter commouendo fauces, & guttur, illùc humiditates euocat, quæ febrili exiccationi ex parte reſiſtunt. Sed in hac re duo requiruntur, primum, vt tuſſis ſit ſicca, hoc eſt ſine ſputo, nam quæ cum ſputo eſt, & à catharro dependet, tantum abeſt, vt in febribus ardentibus ſitim tollat; vt eam non leuiter irritare poſſit, cum fieri non poſſit, vt in febre ardente humores vehementius excalefacti qualitatem calidam, & acrem non contrahant, ità, vt ſitim inducant non leuem, vndè lib. 2. de Morb. ſect. 2.

A sect. 3. vers. 213. vbi de febre ardente tractatur, in qua ægrotantes copiosa expuunt, inter cætera signa sitis vehemens adnumeratur. Nosque quotidie obseruamus in praxi: quotiescunque ægrotantes à tussi ex catarrho cum febre corripiuntur, perpetuò sitire non mediocriter. Secunda conditio requiritur, vt tussis sicca non sit de genere earum, quæ à distillatione acri, & tenui excitantur, cuius tenuitas est causa, vt non expuatur, dum infimas pulmonũ cauitates tenuissimas peruadens, non potest à natura sursum repelli, aut à pulmonis affectu talifico, qui cum male habeat, expellere posse id quod ipsum molestat, ratus, tussiculã quandam excitat, sed inanem, dum circa initia materia in eos confluere nondũ cæpit. Huiusmodiq. tusses ferinæ dicuntur, quia ægros ad tabem perducunt, quæ inter ferinos morbos ab Hipp. numeratur, has enim siccas tusses vt exciperet addidit in hoc textu, non feritate, certum est enim huiusmodi tusses siccas in febre ardente sitim imminuere non posse, imò non leuiter exasperare.

B De qua verò tussi intelligi velit, exponit inquiens, sed à spiritu, hoc est ab aere inspirato, euenit enim non semel in febre ardente, fauces aliqua intemperie affectas esse, ob quam ab aere frigido inspirato irritentur, idque in laboriosis febribus obseruauit Hipp. quod quidem rationi satis consentaneum est, per labores enim homines frequentius respirantes, ac vehementius; copiosiorem spiritum trahunt, à quo & guttur, partesque omnes respirationi inseruientes læduntur, adeò vt superueniente postea febre ardente, in qua impensius incalescunt, externi aeris occursum absque tussis irritatione perferre non possint, quippè qui dictarum partium intemperiei comparatus, extremè frigidus existit. Similem alterationem incurrunt frequentissimè dentes, propter quam ab actu frigidis summoperè molestantur. Hanc verò tussim ab inspirato aere modo explicato iam excitari, eo argumento probat Hipp. quia ægri dum loquuntur, & hiant, tussiunt, quum verò silentes ore clauso respirant, nequaquam,

C idque euenit, quia aer moderatè per nares ingrediens in via temperatur, vt sua frigiditate gutturis, & asperæ arteriæ partes non adeò irritare, & tussim excitare possit, quod euenit, quando in loquendo, & hiando aerem copiosum immediatè trahunt. In quibus verò lectio aphorismi deficiat ex enarratis vnicuique patere potest.

Vers. 62. In Perintho geniture similis vrina talis, quæ esset iudicatoria, &c.

In Perintho (vt licet coniectari) corpora ob frigidam, & humidam constitutionem pituitosorum humorum copiam congesserant: vndè morbi per vrinæ geniture similis excretionẽ iudicabantur. Inter morbos verò, qui per hanc viam terminarunt, obseruauit Hipp. affectiones quasdam ventris inferioris ad pecten, quas quidem cum tumore, & dolore partes dictas infestasse ex ipsius contextus verbis colligitur. Erant igitur tumores dolorosi ad imum ventrem, geniti à pituitosa materia in dictis partibus conculcata, atque etiam fortasse putrescen-

D te, siuè bilis portioni admixta, his adiuncta erat difficilis respiratio ob colligantiam, quam pectinis partes cum pectore, siuè partibus respirationi inseruientibus per rectos musculos habent, qui cum in respiratione moueantur, vt dolorem subterfugiant, respirationem difficilem reddunt. At quia mirum videtur huiusmodi partes per vrinæ vias euacuari, cum nullus ductus indè conspiciatur, assignat Hipp. rationem, qua permotus existimauerit, tumores præfatos per vrinæ excretionẽ iudicatos fuisse, quia scilicet, cum dictas vrinas mingerent ægrotantes, hæc excretio illis conferebat, signum euidens talia educi, qualia oportebat, & eò magis quando sine excretione, aut flatus, aut viscosi stercoris (solent enim earum partium tumores humorum excretionibus dissipari) hæc contigerunt. Hoc est igitur, quod significare voluit Hipp. per illa verba iuxtà nostram interpretationem. In Perintho geniture simile, hoc est vrina crassa geniture similis erat in ægrotantibus in Perintho, tale, hoc est, huius conditionis erat

E vrina, quod erat iudicatorium etiam affectionum ventrium inferiorum, idest, per quam tumores imi ventris soluebantur. Talia, hoc est, id verum esse cognoscitur; quando huiusmodi vrinæ iuuant: quemadmodum in prædictis ægrotantibus obseruatum est, quoniam neque flatu multo educto, neque stercore multo lento euacuabantur, ità vt dictarum affectionum solutio non ad vrinarum excretionem, sed ad illas esset referenda. Verum quia aliquis dubitare potuisset, affectiones dictas ad hypocondria potius, quam ad imum ventrem pertinuisse, quæ facilè per vrinam expurgantur, subiungit: Non enim profectò magnum erat hypocondrium. Tandem hoc idem probat exemplo cuiusdam, qui eodem morbo laborabat, cuius affectio cum in summo vigore esset: quod spirandi difficultas indicabat, ab esu brassicæ die septima

aluus

aluus emollita est, & soluta affectio, nam benè spirans factus est, & aluus in ipsa euacuatione excutiebatur; quod euenire solet, quando intestina repleta inaniuntur: murmur enim quodam efficiunt, dum inanita subsidentes de loco ad locum mouentur, quæ omnia affectionem in infimo ventre adfuisse attestantur, quare cum in cæteris ægrotantibus eadem affectio sine aliqua excretione per alnum; sed vrina crassa excreta, solueretur; hoc firmissimum euadit argumentum, ventris inferioris affectiones etiam per vrinæ vias iudicari consueuisse, cuius excretionis viam, si quis à me quærat, ei respondebo, naturam validam, & rectè operantem cæcos inuenire ductus, viamque sibi parare per ipsammet partium substantiam: nec id mirum videri debet, quando per ipsamet ossa fieri humorum abscessus, ab Hipp. didicimus. Hanc sententiam explicauit Ludouicus Duretus in comentarijs Coacarum Præn. fol. 336. lin. 46. cuius doctrinam inspicere non erit inutile. A

Sectio III Libri VI. Epidemiorum. B

Vers. 1. Cutis raritas, ventris densitas, cutis constrictio, carnium, &c.

Hic locus omnem difficultatem tollere potest circa raritatem, & densitatem corporis. Dubitatum est enim à plerisque, an mulieres sint habitu rariores, quam viri; item iuniores senioribus. Distinguitur enim hic ab Hipp. densitas, & raritas cutis, à densitate, & raritate corporis: ità vt cute rariores sint corpore densiores, & viceuersa, si modo per ventrem in textu accipimus non ventriculum modo, & reliquam cauitatem, quam propriè ventrem dicimus, sed vniuersum cauum genus. Hanc enim denominationem Hipp. familiarem fuisse patet ex lib. de Arte vers. 160. vbi inquit. Habet autem corpus non vnum ventriculum, sed plures; duo enim sunt, qui cibum suscipiunt, & demittunt; alijque præter hos plures, quos sciunt hi, quibus hæ res curæ sunt, quæcunq. enim membra carnem in orbem circumsitam habent, quam musculum appellant, ea omnia ventriculum habent. Ex quibus patet, ventris nomine comprehendi etiam porositates ipsius carnis, quas in sanitate spiritu repleri ibidem dicebat Hipp. dum verò ægrotant, sanie. Quibus stantibus, densos ventres dicimus, eos esse, qui exiguæ carnis interuentu sunt compacti, & simul constricti, raros verò è contra, quibus multa caro intercedit, eaque laxa, & mollis, secundum quam significationem Hipp. à principio lib. 1. de Morbis mulierum dicebat, mulieres rariori carne esse preditas, & propterea maiorem copiam humoris lanatum instar suscipere, viros è contrà densiori, & ex consequenti minoris humiditatis, in modum compactæ vestis, capaces esse. Si ergò mulieres, quæ ad viros comparatæ carne abundant, cauitatibus, siuè carnibus rariores à præceptore statuuntur, ità vice versa viti, vtpotè carnis minus participes, ventre, siuè corpore densiores erunt, & ideò cum carnium incrementum à cutis densitate proueniat, earumq. diminurio ab eiusdem cutis raritate, quod habetur in præsenti contextu; sequitur, mulieres viris esse iuxtà cutim densiores, carne verò rariores, virosque è contrà, carne quidem densiores, cute autem rariores, quamquidem cutis raritatem in viris indicat pilus, quo signo Hipp. vtitur inferius hac eadem sectione vers. 29. pro cutis raritate iudicanda eadem ratio in ætatum diuersitate viget, vnde iuuenes carne rariores, senes verò densiores erunt. Hæc est igitur harum vocum vera significatio, & distinctio apud Hipp. Quamuis in alienum sensum eas recepisse visus sit lib. de Salubri diæta vers. 92. Quemadmodum in illius loci explicatione adnotauimus, quod quidem ab eo factum est, vt idiotarum, quibus illud opus dicatum est, captui magis se accommodaret. C D

Mar. n. 11.

Vers. 13. Quidquid suppuratur, non reuertitur, ipsa enim maturatio, &c. E

Quæcunq. ad suppurationem deueniunt, ea ratione non recidiuare testatur Hipp. quia suppuratio concoctio est, iudicatioq. simul, & abscessus, his enim tribus omnes morborũ solutiones cõpræhenduntur, hincque colligimus, nõ idem esse terminare coctione, & crisi in proprio significato accepta, quandoquidem, qui coctione soluuntur morbi, vigore transacto per tempus declinationis procedentes, paulatim desinunt, qui verò per crisim terminant, in ipso vigore sensibili euacuatione iudicantur. Verum quispiam obijcere posset crisim perfectam coctionem necessario præcedere, vt est communis opinio; ex quo videtur, idem esse terminare crisi, ac coctione, cui respondeo, coctionem, quæ ad optimam crisim requiritur, longè differre

A ferre ab ea, per quã morbi ſoluuntur, quandoquidẽ ad criticam coctionem (vt ità dicam) ſatis eſt, humores à natura deuictos eſſe; vt ab ea expelli è corpore poſſint; cuius quidẽ coctionis ſignum ſufficiens erit vrinarum color in meliorem mutatus, aut leuis quædam craſſities, quæ refrigerata ſubſidentiam faciat, vel etiam nubeculam. At in concoctione, perquam abſque euacuatione morbus tollitur, materia morbifica non ſolum à natura ſuperatur, ſed ad totalem benignitatem reducitur, ità vt nullo modo ipſi infeſta ſit, imò ſæpè in nutrimentum corporis, conuertitur. Huiuſque coctionis ſignum erit vrina, non ſolum craſſior, & colore laudabilis; ſed etiam contento, ità vt ſubſidentiam habeat albam, orobouè ſimilem pro natura humoris peccantis. Hancque reſpexit Hipp. lib. 1. Epidem. ſect. 2. verſ. 91. dum dixit, Concoctiones celeritatem iudicationis, & ſecuritatem ſanitatis ſignificant. Vbi adnotare oportet nomen iudicationis acceptum eſſe ibi lato modo, & quatenus omnes ſolutionis modos comprehen-
B dit, non ſubitam mutationem ad ſalutem cum ſenſibili euacuatione, vt hoc nomen criſis à Galeno definitum eſt. Differunt etiam huiuſmodi coctiones inter ſe, quia ſi poſt criticam concoctionem humores à corpore non educantur, etiamſi morbus tollatur mitificatis humoribus, indè tamen recidiua timetur, quod in alia coctione non euenit, ea enim abſoluta morbus ceſſat, nec aliqua euacuatio neceſſaria eſt, ex quo ſequitur, eos tantum morbos ſimplici coctione terminare, in quibus crudi frigidi ſucci præualent, quando hi tantummodo ad prædictam benignitatem reduci poſſunt, calidi enim, & ſicci etiamſi ex parte corrigantur, ad eam tamen benignitatem eos reducere eſt impoſſibile, vt naturæ familiares fiant, quatè niſi è corpore educantur, bellum naturæ denuò indicentes recidiuam faciunt. Vndè natura prouida, nè id contingat, ſtatim, ac eos concoxit, è corpore educit, in quo ſi aliquando deficiat, id arte procurandũ eſt, ex quibus colligimus, iudicato abſque ſenſibili euacuatione morbo, non
C ſemper ad purgationem deueniendum eſſe; ſed tantummodo vbi humores fuere calidi, & acres. Vndè Hipp. lib. 2. de Morbis ſect. 2. verſ. 193. de febribus ex bile ſermonem habens, inquit. Vbi verò febris ſedata fuerit, pharmacum deorſum purgans bibat, reuertitur enim quandoque morbus, ſi impurgatus permanſerit. Ad textum igitur redeuntes concludamus ſumma cum ratione dictum eſſe ab Hipp. non recidiuare ea, quæ ſuppurant: quia per omnes ſolutionis modos abſoluuntur, & primo per coctionem; quia ſuppuratio eſt ipſamet concoctio, ſecundo per criſim ſenſibilem, ſcilicet euacuationem, quæ rupto tuberculo ſuccedit, donec ſanetur vlcus, & tandem per abſceſſum, dum humores ad locum abſcedunt, vbi futura eſt ſuppuratio. Mar. n. 37.

Verſ. 29. Rigores incipiunt mulieribus, quidem magis à lumbis, &c.

Hæc ſententia pluribus libris regiſtrata eſt. Nam & lib. 2. Epidem. & 5. Aphoriſm. 69.
D habetur. Hoc autem in loco perfectior videtur, & ideò eius explicationi conuenientiorem locum hunc exiſtimauimus. In hac igitur ſententia proponitur ratio diſtinguendi rigorem verum ab horrore: & rigores febriles, ab iis, quæ à cauſis procatharticis, aliiſque ortum ducunt, cuius quidem diſtinctionis ratio conſiſtit in principio ipſius rigoris, in qua ſcilicet parte corporis primum ſe manifeſtat. Rigores enim propriè dicti, & qui febres præcedunt à poſterioribus partibus magis incipiunt. Nam mulieribus, vt notat Hipp. in textu incipiunt quidem magis à lumbis, & indè per dorſum ad caput procedunt. Sed & viris poſteriore corporis parte magis, quam anteriore, cuius rationem videre eſt apud Galenum in comēto aphor. citati, & ideò eam referre non eſt opus. Horremus enim (ſubiungit Hipp.) magis exterioribus, quam interioribus corporis partibus, velut cubitorum, & femorum (Græcè enim hæ duæ voces in ſecundo caſu leguntur, quamuis in ſextum tranſtulerint Interpretes) in quorum
E verborum explicatione adnotare oportet, particulam enim non reddere rationem prædictorum; ſed vt diſtinctionis notam appoſitam eſſe; qua humores à rigoribus præſcriptis diſtinguuntur, quaſi in hunc modum locutus fuerit Hipp. Rigores quidem, incipiunt mulieribus à lumbis, & indè per dorſum in caput, ſed & viris à poſteriore corporis parte magis, quam ab anteriore, quandoquidem, non eodem modo horrores incipiunt, horremus enim ſecundum exteriores corporis partes magis, quam interiores, per interiores partes accipiendo non quidem, quæ interius ad viſcera conſiſtunt, ſed quæ in interiori parte ſunt membrorum, idque explicauit inquiens, velut cubitorum, & femorum. Habent enim hæc membra interiores, & exteriores partes, quas domeſticas, & ſilueſtres nonnulli vocant. Cur autem horror has par-

tes

tes potissimum inuadat rationem assignat, quia ibi cutis rara est, quam raritatem indicat pilus, animantia enim cuncta, & potissimum bruta partes cubitorum, & femorum exteriores habent pilis refertas magis, quam interiores, quod raritatis cutis inditium est certissimum; A
Mar.n.17. oriuntur equidem dicebat Hipp. (de pilorum ortu loquens libro de Nat.Pueri vers.208.) maximi, ac plurimi, qua corporis parte cuticula rarissima est. Cum igitur dictæ partes cure sint rariores, & raritas à calore prouenit, indè sequitur, prædictas partes citius horrorem percipere, quia sunt calidiores. Cæterum quæstione dignum est, qua ratione corporis partes posteriores rigori magis subijciuntur, quia vt testatur Galenus, sunt anterioribus frigidiores, è contrà verò extremorum membrorum partes exteriores horroribus corripiuntur magis, quam interiores, quia sunt calidiores. Huius diuersitatis ratio (vt quæsito satisfaciam) dependet à differentia, quæ est inter rigorem propriè dictum, & horrorem verum. Hæc enim nomina,
Mar.n.22. etiasi passim cōfundantur apud auctores, quādo & ipsemet Hipp. lib.1. de Morb. sect.2. v.168. paruum rigorem horrorem vocat, propriè tamen accepta multum inter se differunt, quod ex Galeno ipso licet colligere. Quandoquidem rigor fit potissimum à materia calida, & acri, dum per partes sentientes commota eas irritat, feritque latenter, cum horror potius ortum ducat à materia frigidiori commota, & frigiditatis sensum inferente. hoc stante, quum bilis agitatur in corpore, etsi partes omnes æquè inuadat, rigorem tamen ab eo motu concitatum sentiunt citius posteriores partes, quam anteriores; tum quia neruosiores sunt, & ex consequenti sensibiliores; tum etiam, quia frigidiores, & ad calidorum humorum affectus percipiendos, aptiores. Horror autem viceuersa, quia in refrigeratione potius consistit, quam in irritatione, partes extremas prius occupare videtur, proprerea quod hæ vt putà à visceribus, & caloris fonte remotiores, frigus primum perpetiuntur, quia verò earū pars exterior interioris respectu rarior est, & ex consequenti calidior, ideò euenit, vt hæc citius alterationem à frigore persentiat, ità enim natura comparatum est, vt quò pars aliqua calore participat magis, eò citius, & vehementius frigoris occursum persentiat. Nam si quis manu impensius excalefacta aquam tepidam contrectauerit, frigida ipsi apparebit, quæ quidem frigida manu immissa, calida ipsi videbitur. Quod etiam Galenus eodem ferè exemplo demonstrabat lib. 3. simpl. cap. 8. vt responderet ijs, qui quærebant, cur mingentibus in balneo vrina frigida videatur, quæ extrà balneum eam tangentibus manifestè calida persentitur. Horror igitur, quia à causa refrigerante ortum habet, ideò in extremitatibus primum percipitur, quatenus verò sensus est frigiditatis, earundem extremitatum partes calidiores citius frigus illud persentiunt, ex quo fit, vt in partibus exterioribus cubitorum, & femorum primùm horror persentiatur, vt ait Hipp. in textu. Postquam verò modum aperuit, quo rigor ab horrore distinguatur, differentiam quoque inter rigorem febrilem, & eum, qui alias consequitur causas, nobis proponit, & in exemplum adducit eos rigores, qui ab visceribus proueniunt, dum ab acri quopiam irritantur, & mordentur. Asseritque, huiusmodi rigores à vasis initium habere, per vasa interiores corporis cauitates accipiens. Quæ sententia hunc in modum exposita, sicuti verbis ipsis accommodatissima est, ità pariter, quando eiusdem veritatem demonstrauero, indicabit manifestè, quam digni sint admiratione interpretes omnes, tum antiqui, tum posteriores: qui hanc postremam particulam, doctrinam tantæ vtilitatis continentem, vel expungendam, vel corrigendam existimarunt. Certum est igitur, dum Hipp. inquit, rigores incipiunt, de sensato principio eum intelligere, quodque patientes ipsi percipiunt: qui interrogati, in qua parte primum rigorem perceperunt, in hac vel illa respondent, non de principio vero, vndè scilicet rigores exortum primum habent. Quia si hoc principium respicimus, certum est, tum rigores omnes, tum horrores à vasis initium habere, in quibus humores rigorem, & horrorem efficientes moueri incipiunt. Eorum enim generationem describens Hipp. lib. 1. de Morbis sect. 2. vers. 168. à materia in venis agitata, & commota excitari concludit. Hoc igitur supposito verissimo fundamento, cum duplex sit apud præceptorem rigoris differentia, altera eorum, qui in principio febrium contingunt, quam differentiam respiciens Hipp. demonstrare conabatur lib. cit. vers. 181. rigores omnes necessario febrem subsequi (quamuis Galenus hanc Hipp. doctrinam ad quoscunque rigores dilatando, sæpius dixerit Hipp. temporibus rigores nunquam fieri consueuisse, quin febris consequeretur, idque propter exactam viuendi rationem, quam illius seculi homines obseruabant, cum tamen contra-

A contrarium appareat in historijs Epidemiorum; quemadmodum in expositione præfatæ sententiæ à nobis demonstratum est) Altera rigoris differentia cæteros omnes comprehendit, qui à causa procatharctica ortum ducūt, siuè hęc sit morsus vlcerum, aut neruosarum partium, siuè refrigeratio violenta, & confestim inducta, siuè suppuratio, aliaué similis causa. Conueniunt verò in hoc rigores omnes: quia ab eadem causa immediata excitantur: à materia, inquam, in internis partibus agitata, iuxtà quam, vt nuper dicebamus, rigores omnes à vasis initium habere dici posset. Differunt autem, quia in rigore febrili maior adest caloris reuocatio ad internas partes, quàm in reliquis rigoribus; propter quam partes exteriores refrigerantur magis, ex quo rigorem etiam citius, & vehementius percipiunt; quam interiores partes, & ideò ægrotantibus ipsis ibi rigor incipere videtur, vbi primum frigoris sensum percipiunt. In cæteris verò rigoribus, quia non fit insignis reuocatio caloris ad interiora, rigor

B persentitur primum in illis partibus, in quibus reuera incipit: in internis scilicet partibus, in quibus fit agitatio, & commotio humorum, non enim obscuratur hic sensus à sensu frigiditatis extimarum partium, quemadmodum in rigore febrili contingit, & ideò fatentur ægrotantes, huiusmodi rigorem incipere à vasis, hoc est, ab internis partibus, vbi re vera incipit. Hæc verò præterquam quod pulcherrima sunt, & scitu digna, non exigui etiam sunt vsus in medicina facienda, quando non parum refert à principio, dum adhuc rigor perseuerat posse distinguere, an rigor sit febris principium, an potius ab aliqua externa causa ortum habeat, & quid omninò diuersum præmonstret. Idquè patere poterit interrogato ægro, in qua parte primum rigorem incæpisse cognouerit. Si enim dixerit à partibus posterioribus initium habuisse, sciemus, febris esse principium, rigoremque, non horrorem esse. Secus autem, si in interioribus corporis partibus, & in ipsis visceribus motum illum rigoris primum persentisse dicat:

C similiter quia non parum refert scire, an febris cum rigore inuadat, an potius cum horrore, idque distinguere non est facilè, eo quod paruus rigor horror videtur, horrorque magnus rigor censetur; hac Hipp. regula hos facilè erit distinguere. Solent enim huiusmodi motus, (vt vnusquisque obseruare poterit) in cruribus, coxisque & in brachijs primos insultus efficere: affirmantque ægrotantes primum refrigerationem, & quandam paruam commotionem in dictis partibus se percepisse, quæ indè paulatim toti corpori communicantur. Aliquando verò ijdem motus in partibus posterioribus primum persentiuntur, vndè ægroti per partem posteriorē dorsi, & spinalis medullæ ascendere, & descendere quædam dicunt; quæ vulgari sermone *Sgrisoli* appellantur, hicque verus est rigor, etiam si quandoq. paruus existat, horror vero ille, licet vehementius inuadat.

Vers. 38. *Sanguinis è naribus eruptio, aut subpallidè nigricantibus, aut rubicundè pal-*

D *lentibus, aut subpallidis.*

Exponit Valesius præsentem sententiam hoc pacto. Quibus sanguinis fluor è naribus imminet, si aliquo ex coloribus recensitis in textu inficiuntur, idque experimento sibi cognito, ratione insuper accedente demonstrare conatur, cui expositioni si alteram adscribere licet, dicerem, hac breui oratione indicare nobis Hipp. eos, qui sanguinis fluxioni è naribus sunt subiecti, quorum triplicem facit differentiam à cutis coloribus desumptam, & primo loco ponit subpallidè nigricantes, hoc est, colore nigro cum quodam leui pallore suffusos. Atque hi sunt, qui sanguine melancolico multa serositate diluto abundant, quod sanguinis vitium peculiare est eorum, qui lienis imbecillitate laborant. Hos enim sanguinis fluxioni è naribus subiectos esse, experientia demonstrat, idquè propter sanguinis tenuitatem euenit, quam ipsi immixta serositas præstat. Secundo loco enumerat rubicundè pallentes, ἐρυθροχλόοισιν, græcè

E appellat, significatquè, eos qui χλωρο, colore suffusi rubescunt, propriusq. est eorum, qui sanguine bilioso abundant, qui cum tennis sit, & leuis, superiores partes facilè petit: vndè narium venas aperiendo fluxum sanguinis ex quacunq. occasione inducit. Tertio randem loco adnumerauit subpallidos, hoc est sub χλωρο colore suffusos, & hi sunt, qui amara bile abundant: quæ sicuti, quando meracior est, & cum sanguinis penuria cloros homines facit; ità dum cum sanguinis abundantia viget, clorus color bilis remittitur, & sub clorum potius colorem inducit, quibus humoribus in corpore vigentibus sanguinis fluxiones è naribus frequenter fiunt, quia bilis sursum elata sanguinem secum trahit, amboque narium venas aperientes

rientes hæmorrhagiam faciunt. Hi sunt igitur, qui narium fluxionibus sunt subiecti, ità vt ex quacunque occasione, atque etiam aliquando spontè eas incurrant. Cæterum videtur præterisse eos, qui omnium maximè huic symptomati dispositi censentur; rubicundos inquam, qui scilicet sanguine laudabili abundant, hos enim præ cæteris sanguinis fluxionibus subiectos esse, est rationabile. Hos tamen tacuit Hipp. quia sanguinis laudabilis plenitudo non magis hæmorrhagiam facit è naribus, quam ab alijs partibus; imò quia sanguis in huiusmodi naturis quoquo pacto crassior est, non facilè superiores partes petit, & ideò rarò hæmorrhagiam per nares inducit, cum plenitudo hæc per hæmorrhoidas plerunque excernatur, sæpius rupta vena sanguinis excretionem per os inducat, sæpissime verò per dysenteriam sanguinolentam, vndè Hipp. 4. de artic. vers. 173. de illis loquens, quibus membrum aliquod corruptum decessit, hæc habet. Expectare tamen oportet, vt tales per tempus à dysenterijs corripiantur; eo quod (vt dicebat Galenus in comento) quibus aliquod membrum abscissum fuerit, alimentum, quod antè transferri ad ipsum solebat, in venis coit, & sanguinis multitudinem producit. Cum igitur hæc plenitudo quamcunque sanguinis fluxionem inducere frequentius consueuerit, quam per nares, iurè meritò inter eos, qui sanguinis fluxioni è naribus sunt subiecti, non erant adnumerandi illi, qui sanguine laudabili abundant, & roseo colore fulgent.

Vers. 58. Sputa rotunda delirium significant.

Sputa rotunda delirium præmonstrare cum vniuersaliter dixerit Hippocrates, temerarium est affirmare id non perpetuò, neque in pluribus verificari, sed rarò admodum contingere, non enim ità indistinctè doctrinam suam tradere solet Præceptor; quamuis id ipsi imponi à plerisque, nouerim; cum tamen in omnibus libris pateat, summa distinctione semper locutum fuisse, ità vt quæ perpetuò, aut pro maiori parte eueniunt, vniuersaliter pronunciare, quæ verò non semper contingant, particulariter proferre consueuerit; aliqua addita particula, verbi gratia ferè, aliquando fortassè, num; aut huiusmodi alia, quæ particularem faciat enunciationem. Quarè licet Galenus dixerit, se obseruasse aliquos ex tali sputo non phreniticos, sed tabidos factos esse, cum à principio ne dum febrirent; Hippocratis tamen cunctis nota ingenuitas cogit me eius assertioni assentiri potius, quam Galeni experimentis fidem præstare. Quomodo enim adducar, vt credam in pulmonibus tale incendium excitari posse (absque calore enim, eoque maximo talia sputa fieri est impossibile) vt sputa rotunda euadant, & febris absit? Cum sæpius contingat, pituitam crassam, & viscidam, qualem sputorum rotundorum esse materiam in peripneumonia excreari, sputis tamen rotunditate carentibus, cuius rei alia ratio afferri non potest, cur inquam non sint rotunda sputa, nisi quia sufficiens calor deficiat; Etsi pulmone inflammato cum febre acuta, sæpè non adest tantus calor, qui sputis rotunditatem præstet, quomodo Galeno asserenti credam, se sputa rotunda in febre carentibus obseruasse? Credendum est igitur Hippocrati, sputa rotunda perpetuò delirium (non phrenitidem) indicare. Ratioque in promptu est, quia cum sputa rotunda fieri non possint, nisi vehementi incendio pulmone ipso conflagrante, à quo materia in eius bronchijs maioribus contenta celeriter, antequam educatur, incrassetur, pituitamque feruore concipiat densioris, & tenuioris spumæ speciem præseferens, quibus mediantibus rotunditatem ipsorum vasorum retineat, Certum est, pulmone vehementer æstuante necessariò delirium subsequi, feruore illo ingenti septo transuerso communicato, ex cuius affectione excitari delirium, adnotatum est sæpius.

Vers. 59. Qui hæmorrhoidas habent, neque pleuritide, neque, &c.

Mar. n. 9. Hæc eadem vsque ad calcem sectionis paucis e uariantibus libro de Humoribus vers. 188. continentur, quo in loco ad vers. 193. quidquid difficile in his inuentum est à nobis, apertum facere, & ad verum sensum reducere omni ingenio procurauimus; & ideò eadem repetere hoc in loco etiam, vanum esset.

Sectio

Sectio IV. Lib. VI. Epidemiorum

A *Vers. 33. Somnus in frigore contecto, somnus sedentium, erectorum dormitatio.*

Si hæc verba superioribus connectantur, eorum erit sensus. Dicebat nuper, calidis naturis somnos vtiles esse, quales verò esse debeant, exponere nunc prosequitur. Somnus ergò triplex esse consueuit, vel longus & profundus, qui omnibus naturis conueniens est, & in lecto, & nocturno tempore plerumq. perficitur, huncque simplici denominatione somnum pronunciauit Hipp. vel breuis, & interdiu, in sella factus, somnumque sedentium dixit, vel tandem breuissimus, & interruptus, quo solent aliqui etiam stantes corripi, huncquè erectorum dormitationem appellauit. Hos autem omnes calidis naturis conuenire ait: ità vt quouis tempore, & quantum velint dormire eis licet. Somnus enim satis conueniens est huiusmodi B naturis, vndè meridianum illis permisit lib. 1. de Diæta vers. 54. quem vt communiter noxium damnauerat. Vnum tamen adnotauit circa somnum primum, vt in loco frigido subeatur, corporeq. pannis cooperto. In loco frigido quidem, vt frigidus aer inspiratus calorem internum compescat, corpore autem contecto, nè cutis poris ab ambientis frigiditate occlusis internus calor, augeatur documentum, quod sicuti calidis tantum semper competit: ità omnibus tempore calido adaptari potest. Mar. n. 38.

Vers. 39. Inter vigilandum siti superficiariæ somnus medela est.

Sitim superficiariam idest, non admodum intensam somnū tollere, hic docet Hipp. & ratio est, quia somnus humectando leuiter sitim ex siccitate non magna corrigit, quatenus verò concoquit, siti ex cruditatibus acri qualitate præditis remedio est, dummodo præfatæ causæ non sint vehementes: quod sitis superficiaria tantummodo existens supponit, ex quibus pa-C tet, non fideliter præsentem sententiam inter aphorismos translatam esse: dum sect. 5. aphor. 27. legitur. Admodum sitientibus, qui bibere appetunt, si super dormierint bonum. An verò aphorismus veritatem in se habeat, alijs iudicandum relinquo, hanc enim experimento nondum cognoui, & licet Galenus illius rationem afferre studeat: dum tamen valdè sitientibus potum dari iubet, infert tacitè, sitim illam non sperare à somno secandam fore.

Sectio V. Lib. VI. Epidemiorum

Vers. 17. In vulneribus sanguis concurrit, opitulandum igitur, vt vacuum impleatur.

Tromatis nomine, quod hoc in loco vsurpatur, intelligit Hipp. affectiones omnes, quæ extrinsecus violentia corpori adueniunt, siuè hæc fuerit casus, siuè vulnus, siuè plaga, siuè distorsio, siuè quid simile. Quia igitur ad partem tromate læsam sanguis concurrit, vt hic D fluxus inhibeatur, opitulandum esse, ait Hipp. vt vacuum impleatur. Quo quidem dicendi modo omnia ea præsidia comprehendit, quibus humorum fluxus à vulnerata parte prohibetur, hæc autem duplicis sunt generis. Alia enim partem ipsam affectam respiciunt, & hæc sunt deligationes, medicamentaque adstringentia, quæ vulneribus circumponuntur, quæ ea ratione sanguinis fluxum prohibent; quatenus constringendo partem ipsam, vacuum omne in ea existens quodammodò explent: ità vt humor eò ferri non possit. Alia totum corpus respiciunt, comprehenduntq. ea euacuationum genera, quæ fluxionem à læsa parte prohibere possunt, siuè sit sanguinis missio, siuè purgatio, siuè inedia, quæ pariter ea ratione id præstat: quia toto corpore euacuato, aut partibus affectæ particulæ proximioribus, vt vacuū illud expleatur, humores eò confluunt: vndè ad partem affectam non feruntur. Cum igitur ratione vacui reuulsio fluxioni occurrat, sequitur, non quamlibet euacuationem id efficere, sed eam E tantummodo, quæ magna sit, ità vt per eam inanitio fiat, aut totius, aut partium loco affecto adiacentium. Quod dictum sit propter eos, qui duabus, aut tribus vncijs sanguinis extractis fluxionem auertere existimat, & eò efficacius id fieri credunt, si huiusmodi euacuatio per reiteratas vices fiat, cùm enim ab huiusmodi euacuationibus non contingat vacuum, cuius gratia fluxio ad partem læsam prohibetur, qua ratione reuulsionem efficient? Sed hunc abusum alias indicauimus.

Vers. 20. Lingua vrinam significat, linguæ virides cum pallore, &c.

Quæ hoc in loco de vrinis habentur, totam vrinarū essentiam, & earum primas differentias à generationis modo desumptas continent. Vrinę enim nō semper ab ijsdē causis immutatur,

expeditq. scire, vndè vrina, quæ inspicienda offertur, mutationẽ, siuè alterationem habuerit, vt A
certũ ex ea signum percipiatur, quod plerique Medicorũ non animaduertentes ab vrinis sæpè decipiuntur, culpamquè in signi infidelitatem reijcientes, vrinarum inspectionem, quam tanti fecit Hipp. miserè contemnunt. Aliquando enim à serositate alteratur humorum peccantium, & eo casu humorum dispositionem ostendit. Hancque respexit Hipp. dum dixit, Lingua lotium significat. Linguæ cloræ biliosæ, &c. eo quod, sicuti vrina peccantem in venis humorem ostendit: ità lingua concolor est τῦσι προσασεσι, idest, prædominantis humoris (vox enim πρέςασις, præstantiam propriè, & imperium super alios significat) quapropter (subiungit Hipp.) per hanc humores cognouimus in corpore redundantes. Dum igitur inquit, lingua lotium significat, illud intelligimus, quod à sero humorum alteratur. Aliquando hæc eadem vrina mutationem accipit à cibis, & potibus, quorum coloribus ex parte coloratur, tum ob corporis dispositionem, tum etiam propter peculiares ingestorum facultates, v.g. crocus subruffam reddit. Rhabarbarum ruffam, Cassia croceam, & sic de reliquis. Medicus ergò B
hæc non ignorans, respectum habebit ingestorum, diligenter considerando, an ab his vrina alterationem habere potuerit; nec nè, & hoc pacto non decipietur. Tertiò tandem loco vrinam euariari contingit; quia ab humorum colliquatione vrinæ immixta alteratur, non in colore modo, & substantia; sed etiam in eius copia. Huius conditionis sunt illæ, de quibus dicebat Hipp. lib. 2. de Morbis à principio. Multum vrinæ emittitur, vbi caput nimium incaluerit, liquescit enim in ipso pituita. Cum igitur triplicem proponat vrinarum alterationis causam. Humores scilicet in corpore peccantes, cibos, & potus præassumptos, succorumq. colliquationem; tacitè nos admonet (quod nos superius adnotauimus) vt in iudicio de vrina ferendo cautè procedamus; distinguentes prius, a qua causa talis sit, ità enim ab ea non decipiemur. C

Vers. 26. Si mammarum papillæ, & rubor pallidus fuerit, morbosum vteri vas est.

Sicuti cum mulier vtero gerit, aut menstrua alioqui suppressa sunt, mammarum papillæ, & potissimum earum basis, quæ perpetuo rubore quodam suffusa est, ruborem acquirit intensiorem (quo signo tanquam firmissimo grauiditatis mulierculæ vtuntur, quamuis incerto: cum id commune sit etiam ijs, quibus menstruæ purgationes suppressæ in vtero occultantur) eo quod sanguis in vtero, siuè cum fœtus præsentia, siuè absque eo consistens, de se significationem dictis partibus ratione consortij facit, ità pari ratione, quod eadem pars, quæ rubicunda esse natura consueuit, ad clorum mutatur, vterum prauis succis repletum indicat, & potissimum biliosis, à quibus vapores sursum eleuati mammarum papillas eodem consortio, inficiunt, ex quo euenit, quod hoc in loco dicitur. Si mammarum papillæ, & rubor earum pallidus fuerit, morbosum vteri vas est. Dixit vas, vt indicaret humores morbosum vterum D
efficientes in eius cauitate consistere, non per eius tunicas exteriores dispersos, hi enim non ità mammis communicantur, quemadmodum illi, qui in cauitate consistunt.

Vers. 29. In fluxionibus ad coxam, venas retrò aures, &c.

Demiror sanè Galenum, qui hanc sententiam, vt falsam omninò vituperauerit; asserens venarum post aures sectionem coxarum doloribus (quos hac voce κεδματα, significari ipsemet fatetur) nulla ratione, aut experimento salutarem esse. Nam quid clarius experi-
Mar.n.50. mento Scytharum, de quo Hipp. lib. de Aere, Aquis, & locis sect. 2. vers. 198. loquitur enim hunc in modum? Medicantur autem sibi ipsis (sermonem enim habet de coxendico dolore illigenti ob assiduam equitationem familiarissimo) hoc modo. A principio morbi vtranq. venam retrò aures incidunt, quo facto, sanguine multo promanante, somnus eos corripit præ imbecillitate, sicque obdormiscunt, quorum quidem aliqui depulso somno sani exurgunt, E
aliqui verò minimè. Hoc est experimentum, quod quidem non caret ratione: quandoquidem, si vt libro secundo huius sectione secunda vers. 13. testatur Hipp. capitis dolor in pectus descendit, deindè in hypocondrium, deindè in coxam, quæ fluxiones in coxam à
Mar.n.19. capite originem habere nobis significant, idque expressè libro de locis in hom. vers. 190. testatus est; quid mirum est, secta post aures vena, à qua sanguinis copia educatur, fluxionis materiam tolli: refrigeratoque per huiusmodi euacuationem capite, humores, qui exindè generantur, crassiores fieri, vt non facilè ad coxam fluere possint? sicque fluxione sedata, humoribusque in parte infixis per somnum concoctis, & morbo, & sym-

ptomati

A ptomati finis imponitur? Notabilis est casus iste, in quo reuulsio præsente morbo à remotissimis partibus fiat. An id peculiari consortio euenit? remediumque admirandum potius, quam à Medico imitandum ab Hipp. proponitur, cum fallax sit, & humanæ speciei infestum, quando, vt lib. cit. Hipp. testatur, indè plerique sterilitatem incurrunt? An potius in gratiam præseruationis administratur, cum hic sit de genere eorum morborum, qui certo tempore cessant, sed sæpius repetentes frequentibus molestijs extorquent, vnde eorum curatio consistit, nè inuadant amplius, quod ad præseruationem spectat.

Vers. 34. Eum qui veratrum bibit, si citius purgare volueris, lauare oportet, aut comedere.

Sicuti nulla tutior via est Hipp. dicta interpretandi, quam ea, quæ eiusdem auctoris doctrina nobis ostendit; ità nihil magis periculosum erroris, quam sententias auctoris, præter earum significatione constringere, aut dilatare, quod Galenum, quem posteriores ferè omnes

B secuti sunt, vbique præstitisse inuenio, potissimum verò in huius sententiæ explicatione, quam ad quamlibet euacuationē medicamento factam, siuè sursum, siuè deorsum dilatando, absurdam, & irrationabilem reddidit. Cum enim mos fuerit antiquorum, & Hipp. maximè, per helleborū simpliciter prolatū album intelligere, quod etiam Gal. ipse concedit, cuius propriū est purgare per vomitum, his vocibus helleboro purga, nullam aliam euacuationem possumus intelligere, præter eam, quæ fit per superiora, & quantū distant superiora ab inferioribus tantū superna purgatio ab inferna differt, ità vt si illa in principio accessionū procuranda est, hæc in illarū remissione, si hæc in hyeme tutior est, illa in æstate, si sursum in imparibus diebus purgamus, id facimus deorsū in paribus, & nè omnia percurrere videar, concludamus, quæ vomitū adiuuant, pleraque infernas purgationes cohibere. Huius rei exemplū sit motus, qui quantum vomentes adiuuat, & ad vomitum promptiores reddit, tantum inferiores secessus retinet.

C Vnde qui aluum irritantem cohibere student, natura edocti huc, & illuc mouentur: cuius contrarium faciunt illi, qui vomitum compescere student, imò, qui assumpta medicamenta difficulter retinent, tunc maximè ea euomere obseruatur, cum ad deijciendum è lecto exurgunt, aut quouis alio modo corpus mouent, quibus nihil magis confert, quam statim ab assumpto pharmaco somnum capere: adeò motus vomitiones adiuuat, somnus, & quies sistunt. Quod sect. 4. Aph. 14. & 15. confirmauit Hipp. nauigationis exemplo, quæ sicuti cunctis ferè nauseam, & vomitum inducit, ità pro maiori parte aluum adstrictam reddit. Si hæc igitur vera sunt, vt certissima esse, experientia demonstrat, non est cur ea, quæ de purgatione per hellebotum facienda hoc in loco docemur, infernis purgationibus quibuscūq. conferre Hipp. consilio nobis persuadeamus, id enim eiusdem praxi omninò aduersatur, qui quotiescunq. sursum purgare intendit, balneum præmittit iuxtà præsentis sententiæ documentum:

D quo tamen in purgatione deorsum facta nunquam vsus fuit. Ad quam, vt copus disponat fomento aliquando vsus fuit. Hoc enim carnes laxantur, humoresq. quoquo pacto funduntur, vt facilius à medicamēto educi possint. Balneum verò non solum hæc eadem præstat, sed etiā humores sursum eleuat, euehitq. ad superiores partes, quod partium supernarū turgentia ex balneo attestatur, cuius gratia, quantum supernas euacuationes facilitat, tantū inferiores impedit, & difficiliores reddit. Addo etiam quia balneū pectoris partes humectat, ac rarefacit, periculū tollit, nè vena aliqua præ vomitus violentia rumpatur. Hoc idem preassumptus cibus, & potus præstat: & ideò vbiquè difficulter vomentibus consiliū dat Hipp. vt cibo, ac potu repleti vomant. Meritò igitur dictum est in presenti contextu, lauare, & comedere oportere eum, qui helleboro citius purgari voluerit. Quo verò die, quamdiu hæc præcedere debeant docet Gal. in comento.

E *Vers. 38. Mulier, capta, elaterium, aut cucumerem siluestrem comedentes, pueris purgatio.*

Hac sententia existimauit Galenus confirmari eorum opinionem, qui alimenta, postquam concocta sunt, & in sanguinem conuersa, proprias adhuc vires conseruari existimarunt. Verum quia supponit lac ex sanguine in totum generari, quod Hipp. doctrinæ repugnat, qui lactis materiam pro maiori parte succum à ventriculo expressum statuit. Cuiusque opinionis veritatem defendimus suo loco, hæc sententia illis nihil fauet, quia non est mirum, si huiusmodi succus à ventre ad mammas expressus, sæpè statim, ac cibus assumptus est (quod ipsæ lactantes manifestè percipiunt) nullam ferè in eo alterationem perpessus, alimenti assumpti qualitates retineat etiam postquam in lac transmutatus est, quandoquidem in hac transmu-

 tatione

tatione leuis alteratio intercedit; ità vt si mulier, aut capra elaterium, siuè medicamentum aliquod purgatorium assumat, lac puero purgatorium euadat. Dixit autem Hipp. aut capra, indicans, non semper licere nutrici sanæ in pueri gratiam medicamentum forte propinare, quale est elaterium; & cucumer syluestris (à leuioribus enim non semper lac purgatorium redditur, vt ego sæpius expertus sum,) quo casu capræ dari poterit medicamentum, lac verò caprinum puero ad purgationem. Sed quæret aliquis, si lac purgandi gratia puero dare expediat, quo tempore medicamentum mulieri, aut capræ propinabimus? Huic respondeo, si vera esset Galeni, & sequacium opinio, lac scilicet ex solo sanguine omninò generari; ad minus per diem antè dandum esset medicamentum, quia antequam per tot coctiones pertranseat minus temporis intercedere non potest. At ipse obseruaui nuper in D. Francisca, vxore magistri Baptistæ de Castellis, cuius historiam enarrauimus libro de Nat. Pueri vers. 250. lac purgatorium minus horæ spatio factum esse. A

Vers. 39. Calido corpori id, quod comedit intrinsecus frigiditas, &c. B

Nihil duritatis, aut absurdi continet præsens sententia, si mens auctoris rectè percipiatur, inquit enim, calidas naturas ab assumpto alimento refrigerari intrinsecus, exterius verò à Sole, igne, & vestitu tempore æstiuo lædi. Quod verò ad primam sententiæ partem attinet, nihil euidentius experientia percipitur, quam calido temperamento præditos ab assumpto alimento statim refrigerari, & è contrà per inediam incalescere vehementius, qui quidem effectus rationem habent euidentem, quia enim ex alimentis assumptis substantia calida innata reparatur, quæ in calido, & humido temperata est, & in quadam mediocritate consistit; indè euenit, vt corpora perfrigerata ab alimentis incalescant, immodicè autem excalefacta, refrigerentur, eo planè modo, quo aqua mediocriter calida, & feruentem permixtione refrigerat, & frigidam calefacit, quia igitur calor in calidis naturis acris est, & mordax, eò quod in substantia ob humidi penuriam, sicciori fundatur, & per inediam absumentem humidum, etiam acrior euadit; ab assumpto alimento, quod humidam substantiam reparat, adeò temperatur, vt corpus manifestè refrigerari percipiatur, sed cur addidit intrinsecus? quia extrinsecus totum oppositum potius contingit. Nam sicut corpora per insolitam inediam adeò intrinsecus incalescunt, vt, quemadmodum 2. Acutorum adnotauit Hipp. calidam vrinam mingant, & alui egestio ijs comburatur, os amarescat, & tempora palpitent, exterius tamen nihilo calidiores fiunt: imò aliquibus (vt ibidem testatur Hipp.) extremæ partes refrigerantur: ità vice versa; cum corpora ab assumpto alimento interius refrigerentur, exterius incalescere potius est rationabile. Nam si per inediam calor ad interiora recurrens, extremorum refrigerationem facit, assumpto alimento foras dispergi debet, & hoc modo partes interiores per inediam excalefactæ à cibo refrigerantur, exteriores autem præ inedia per caloris concentrationem refrigeratæ ab assumpto cibo incalescunt; quod etiam experientia ipsa demonstrat, hæc autem non omnibus naturis eueniunt, sed calidis tantummodo. In frigidis enim contrarium potius euenit, his enim calor intrinsecus debilis existens ab alimento corroboratur, vndè internus calor augetur, exteriusquè refrigerantur calore ad interiora recurrente, & hæc quo ad primam sententiæ partem; ex qua pulcherrimum, & in praxi vtilissimum documentum colligimus: calidis naturis, dum intrinsecus à calore febrili incenduntur, sorbitionem aliquam dare, non esse absurdum: nam statim calor ille igneus remittitur: & eò magis, si facultate refrigerandi polleat; qui in alijs naturis accenditur magis, vt experientia ipsa me docuit. Subiungit posteà Hipp. (& est secunda pars huius sententiæ) Forinsecus autem dolor à Sole, igne, vestitu in tempore æstiuo. Quæ verba sicuti satis aperta sunt, ità rationem habent euidentissimam: in quibus illud consideratione dignum occurrit, cur non dixerit Hipp. calidas naturas ab his calefieri? Quia id non calidis tantummodo, sed omnibus contingit, quamuis non omnibus æquè noxam inferant, sed calidis tantum, & ideò has dolere, hoc est malè affici ab his testatur, concludit tandem, contraria contrario modo, quasi dicat, si calidæ naturæ intrinsecus refrigerantur ab alimentis, & ab inedia calefiunt; exterius verò è contrà, similiter à Sole læduntur ab igne, & à vestitu in calidis temporibus: ità frigidæ naturæ à cibis intrinsecus calefiunt, & refrigerantur extrinsecus, & ab inedia interius refrigerantur, exterius verò calefiunt potius, & à Sole, ab igne, & à vestitu non adeò læduntur, quemadmodum de calidis dictum est. C D

Sectio

A

Sectio VI. Lib. VI. Epidemiorum.

Vers. 2. Calidior venula sanguinis multitudine exustum producit, &c.

Quamuis Galenus quorundam antiquorum huius sententiæ expositionem damnauerit, propriamquè pluribus rationibus confirmare studuerit: nihilominus antiqua mihi videtur probabilior, si enim iuxtà Galeni interpretationem intelligamus, arterias exustum, hoc est, fuliginosum excrementum producere, illudq. statim per systolem expellere, frustrà additum esset, sanguinis multitudine, cum certum sit, & cum sanguinis multitudine, & absque ea fuliginosum excrementum continuò ab arterijs expelli. Præterea sequentia verba: Quibus quidem pingue, bilis flaua: quibus autem sanguis, atra, quæ à superioribus omninò dependent (quod etiam Galenus concedit, licet eorum continuationem iuxtà propriam interpretationem demonstrare non potuerit) præfatam expositionem manifestè confirmant, iuxtà quam inquit
B Hipp. vena calidior effecta sanguinis multitudine febrem ardentem producit. Hæc enim sunt ferè eadem, quæ de generatione febris ardentis 4. Acut. à principio scripsit Hipp. hunc in modum, Febris ardens fit, quum reficcatæ venulæ tempore æstiuo acres, & biliosos ichores attraxerint. Nam quod hoc in loco ait, venula calidior, in Acutis inquit, venulæ reficcatæ tempore æstiuo, & quod hic legit, sanguinis multitudine, quæ venarum repletionem facit, ibi legimus, vbi acres, & biliosos ichores attraxerint. At quis ignorat, venis serositate repletis plenitudinem quodammodo sanguinis constitui: illa inquam, quæ quo ad vasa vocatur? Quæ quidem absquè dubio manifestant, antiquorum expositionem Hipp. doctrinæ conuenire magis, quam eam, quam Galenus excogitauit, licet non audeam affirmare, ad febrem ardentem sententiam restringi debere, quam Hipp. modò καῦσον, modò πυρετὸς καυσώδης appellare solet, non simplici voce καυσῶδες, qua communiter exustionem, siuè feruorem intelligimus, licet hæc pletunquè febrem ardentem, aut aliam ingentis caloris producat. Ad hanc tamen non se restrinxit Hipp. & ideò febrem tacuit, dixitquè simpliciter: Quotiescunque venæ excalefactæ replentur, exustionem, siuè feruorem excitari. Subiungit indè, καὶ εὐθὺς ἀποκρίνει, hoc est, statim secernit, verbum enim ἀποκρίνειν non magis expellere, quam secernere, ac segregare significat. Quarè sicuti in rebus externis per ebullitionem partes diuersæ naturæ simul permixtæ, ità separantur adinuicem, vt indè percolatione mediante, aut per residentiam inuicem distinguntur: ità feruescentibus in venis humoribus eorũ fit disgregatio, ex qua, quibus quidem (subiungit Hipp.) pingue bilis flaua, quibus verò sanguis atra, hoc est, quibus corporibus pinguis succus, ac leuis abundat, flaua bilis oritur, eodem caloris
D violentia in bilem transmutato. Quibus verò sanguis paulò scilicet crassior, in his atra bilis producitur. Hoc est enim, quod toties à Galeno audiuimus, sanguine putrescente (putrescere enim humores per febres censet Galenus, quos Hipp. incalescere, feruere, aut exuri existimauit) quidquid in eo tenuissimum est in bilem, crassissimum verò in melancoliam verti. Hanc verò segregationem statim fieri, ait Hipp. licet humorum excretio non statim, nec semper subsequatur, vt huius transmutationis celeritatem indicaret, quam, & ipse Galenus visus est confirmasse lib. 2. de Cris. cap. 12. dum inquit, Liquet autem, quod cum hic putrescere cœperit (de sanguine loquitur) non amplius bonus remanet, sed in amaræ bilis naturam transit. Ex quibus patet sententiam hanc iuxtà allatam interpretationem Hipp. doctrinæ omninò conuenire, non aduersari, vt credidit Galenus.

Vers. 4. Mentis, memoriæ, olfactus, aliorum etiam famis instrumentorum exercitatio.

E Ità enim Græci contextus oratio verbum, è verbo reddito latino sermone legitur. Fuxius verò (quandoquidem, nec Galenus, nec Valesius huius sententiæ quidquam meminere) eam transtulit hunc in modum, mentis, memoriæ, odoris, aliorumquè instrumentorum, & appetentiæ medico cura, & meditatio fit, Caluique versionem damnat, quæ hoc pacto sese habet. Mentis, memoriæ, odoris, famis, cæterorumq. instrumentorum exercitatio concitamentum est. Quarum duarum versionum si quis meliorem à me exposceret, posteriorem semper indicarem, tùm quia lectioni græci contextus magis conuenire videtur, tùm quia sensum admittit Hippocratica maiestate digniorem, qui talis est, instrumentorum exercitationem ad mentem, memoriam, odoratumquè, ad aliaquè huiusmodi conferre, nec non ad appetentiam

Mar.n.24.

tiam excitandam. Quæ quidem sententia verissima est, nam si per instrumentorum exercitationem membrorum corporis moderatos motus intelligamus, certum est, exercitationes corporis secundum rationem factas, per quas, & calor innatus excitatur, excrementorumquè excretio perficitur; ad mentis, memoriæquè, & olfatus, aliorumquè sensationum perfectionem plurimum conferre; exercitationibus enim vtitur Hipp. non ad corporis modo affectiones, sed etiam, vt mens, seu (quemadmodum ipse loquitur) anima ex insipienti sapiens reddatur, quod manifestum faciunt ea, quæ lib. 1. de Diæta continentur. Ad famem verò, siuè appetentiam excitandam, quantum possit exercitatio, nemini est ignotum. Si verò per organa peculiaria instrumenta dictarum operationum intelligamus, hoc etiam sensu sententia erit verissima. Quandoquidem ad mentis, & memoriæ, sensuumquè omnium acutiem excitandam nihil magis confert, quam si eædem potentiæ frequenter circa propria obiecta exerceantur. Appetentia pariter per exercitationem proprij instrumenti, oris ventriculi (inquam) comparatur. Vndè Galenus 2. in 6. Epidem. tex. 32. hæc scripsit. Os ventriculi infirmum per eructationem, tanquam per propriam exercitationem corroborari aiunt; eructationesquè citare consulunt, non per medicamenta solum, sed ipsum assiduè eructare studentem, cum quemlibet exiguum spiritum in ore ventriculi sentiat. At Sabinus ex vasculo angusti oris bibente in ructus mouere iubet. Hanc igitur præsentis sententiæ expositionem verissimam esse, verbisquè congruentem existimo, nec damnandus erat Caluus, si pro ea dilucidanda vocem addidit, concitamentum est, hanc enim ex verborum seriè, & orationis significatione emanare notum est. Nam multò acrius reprehendendus est Fuxius, quippè qui præterquam quod minus propriè vocem ἄσκησιν curam, & meditationem vertit, reliquorum expositio, quam ipse adducit Hipp. verbis plurimum aduersatur, exponit enim, Medicum ex operationum consideratione in cognitionem affectionis, seu dispositionis instrumentorum deuenire, C quod verba ipsa nullo modo continent, imò contrarium potius inferre videntur, scilicet ex instrumentorum dispositione in cognitionem operationum deueniri, dum inquit (ipsomet Fuxio interprete) instrumentorum meditatio Medico habenda est, quæ instrumenta consideranda proponuntur, non ex eorum actionibus coniectanda.

Vers. 6. Frigidior in frigido tempore, ac regione calidior est.

Varijs expositionibus, quæ, & à Galeno & Valesio huic sententiæ accommodantur, hanc adderem, eos, qui in hyeme, & in frigida regione frigidiores sunt ad tactum, aut frigus vehementius persentiunt, alijs calidiores esse. Notum est enim, calidas naturas sicuti calorem intensiorem habent, ità propter humidi substantifici penuriam, quod mole exiguum habent, frigoris vehementiæ minus resistere, & eò minus, quia cum carnis moles his exigua sit, & rara cutis; frigus externum interiores partes facilius penetrat, quam in illis, qui ob temperamenti frigiditatem contrario modo sese habent, & ideò calor statim in his à frigore superatur, vndè frigidi ad contactum apparent. D

Vers. 18. Turbationes, & transitus.

Turbationes hîc appellantur ea symptomata, quæ instante crisi ægrotantes perturbare consueuerunt. Transitus verò morborum, & humororum transmutationes, his enim duobus modis morbos plerunquè terminare, est manifestum; & ideò à Medico considerandos esse in hac sententia docemur, quorum naturam, exemplis demonstrare conatur, & primo loco agit de transmutatione vnius morbi in alterum exemplo doloris lateris, quando ad delirium conuertitur, quæ quidem transmutatio; quia aliquando vtilis est, aliquando pernitiosa, per febrem vtilem ab inutili distingui, ait, quia si superueniente delirio febris vnà cum dolore lateris desinit, vtilis est hæc transmutatio, quia indicat morbum lateralem, qui acutus est, & periculosus in melancoliam transmutatum esse, quæ est sine periculo. Hancquè transmutatio-
Aegr. 7. nem in Metone factam legimus 1. Epidem. sect. 3. vers. 157. qui ex morbo acuto iudicatus, sine febre per aliquot dies indè delirauit. Aliquando verò pernitiosa est transmutatio doloris lateris, & cuiuslibet morbi acuti in delirium, quando facta transmutatione febris perseuerat, & hæc transmutatio frequens est, dum ex pleuritide in peripneumoniam fit transitus, aut in septi transuersi inflammationem, hos enim morbos deliria plerunquè concomitantur. Dum verò subiungit, sed cum sudoribus, quibusdam verò cum turbatione; quibusdam verò cutis arida, & circumtensa, & salsuginosa; alterum solutionis genus explicat (hanc per

crisim

A crisim fieri,& hoc nomine turbationis significari adnotauimus superius) idq. tribus crisis species, quæ morbos plerunque iudicare consueuerunr. Per sudorem nempè, per alui turbationes,& cutis exasperationem, per hanc enim morbi acuti iudicari aliquando consueuerunt, materia morbifica ad cutim expulsa, vndè arida, circumtensa,& salsuginosa redditur. Hæc explicatio cum Valesij interpretatione plurimum conuenit, in quibus verò differat adnotare vellem lectores.

Vers. 23. In recidiuis mutationes prosunt, bis transmutare oportet, &c.

Hanc particulam diuersimodè exponunt interpretes, propter vocem παλιμβόλοισιν, quæ plura significare potest. Fuxius morbos, plures transmutationes habētes, interpretatur, hancq. pluribus rationibus confirmare conatur, sed non video, quomodo mutationes in huiusmodi morbis inconstantibus prodesse possint, etiam si in melius fiant, quando propter naturam morbi inconstantem, neque hæc mutatio tuta erit, imò morbum in melius transmutari, in alijs
B omnibus vtilior erit, quā in inconstantibus: in quibus nihil aliud expeti debet, nisi, vt stabiles, & constantes fiant, quo cōueniens curatio adaptari possit, Hipp. enim 4. Acutorū vers. 157. dicebat inconstantes febres sinere oportet, donec constent, quare hæc expositio penitus reijcienda est, Valesius verò vertit, in dolosis morbis, sententiamque ad curatiuam partem reducit, exponens, si qua mutatio circà ægrotantem facienda sit in dolosis morbis, eam fieri debere, antequam morbus firmetur, & in vigore consistat. Verùm, cum id in omnibus morbis faciendum sit, sententia nimis insulsa redditur. Cornarius tandem in residuis transtulit, cuius interpretationi plurimum fauet Cherionis morbus, in huius sentētiæ confirmationem ab Hipp. adductus. Hic enim, vt lib. 3. Epidem. sect. 2. vers. 10. narratur, recidiuam passus est, morbique transmutatio in recidiua facta est; cuius beneficio à morbo difficillimo, ac grauissimo tandem liberatus est. Cornarij igitur interpretationem amplectentes dicamus, in morbis recidiuas
C habentibus bonum esse mutationem fieri prioris morbi in alium à priori diuersum, dummodo talis mutatio ad conuenientia fiat, non ad peiora, & ratio est, quia per eadem recidiuare morbum, causæ firmitudinem significat; quæ morbum grauiorem, & contumaciorem reddit. Addit autem hanc transmutationem optandam esse, antequam principalis morbus labem parti affecti introducat, quod verbum κακοῦσθαι importat, quia tunc nulla mutatio expectari potest, cum sit necesse morbum redire eundem, cum eadem pars affecta permanet, & si fortè mutatio aliqua contingat, grauior erit geminato malo, dum priore parte affecta perseuerante, per recidiuam nouus morbus inuadat, & qui aliam sedem occupet. His hunc in modum explicatis patet, hanc sententiam ad prognosticam partem, non adcuratricem pertinere.

Vers. 36. Quartana febris non vltra annum.

D Vox πρόσω, siuè antè, siuè non vltrà interpretetur æqualiter sententiam omninò falsam reddit, nam sicuti plurimæ quartanæ antè annum iudicari quotidiè obseruantur, ità nullus est, qui quartanas vltrà annum perdurasse non viderit. Quarè, vt manifestum mendacium ab Hipp. doctrina tolleret interpres, sententiamq. probabiliorem redderet hæc verba superioribus annectens hoc pacto legit. Post defluuium capillorum quartana febris non vltrà annū. Hoc enim modo accepta sententia satis rationabilis est, & fortasse etiam vera, nam cum defluuium capillorum à melancolia excitari possit: quemadmodum etiam Alexander adnotauit, si contingat post huiusmodi defluuium materiam adhùc in corpore superesse, quartanam superuenire non est inconueniens, verùm sicuti melancolia simplex defluuium capillorum non facit, nisi acris, & mordax sit, ità ab hac febre admodum diuturnam excitari est impossibile, propter eandem rationem, ob quam, vt dicebat Hipp. 2. Aphor. 25. Aestiuæ quartanæ breues, autumnales verò longæ esse consueuerunt, cum ergò hæc de necessitate breuis sit, vltrà annum
E perdurare, est impossibile. Quod si quispiam aduerbium πρόσω, antè transferat, ità vt sensus sit, quartanam febrem antè annum non inuadere, probabilis quidem erit interpretatio, an verò æquè vera sit, non noui, est enim rationabile in ea ætate non fieri quartanam, in qua propter caliditatis, & humiditatis excessum atram bilem dominari, videtur impossibile, ità vt febrem quartanam inducat.

Vers. 46. Similiter, & biliosum, & sanguineum corpus atrabiliarium, &c.

Hæc vox, similiter, respicit antedicta: quasi sicuti in præcedentibus plurima à Medico considerada proposuerat; ità nunc perpendat hoc, videlicet, & biliosum, & sanguineum corpus atra-

atrabiliarium fieri; niſi habeat euacuationes, atrabiliarium verò fieri, ait non ſolum, quia A
atrabilis in huiuſmodi corpore generabitur, vt Fuxij habet interpretatio, ſed etiam, quia temperamentum in atrabiliarium tranſmutabitur, id autem euenire ait, niſi habeat euacuationes, qua voce comprehendũtur excretiones omnes, tàm, quæ omnibus hominibus naturæ inſtituto ſunt cõmunes; quam quæ peculiari quadam diſpoſitione quibuſdam contingunt. v.g. hæmorthoides. Quarè impropriè tranſtulit Fuxius, perſpirationes, quia cohibita tranſpiratione, quæ fit per cutim, nõ eſt neceſſe, melancoliã in corpore abundare, cũ aliundè expurgatio fieri poſſit, nec tranſpiratio, quæ eſt ſubſtantiæ tenuiſſimæ euacuatio, ſufficiens eſt humoris melancolici generationem prohibere, quando temperamenti diſpoſitio ea eſt, vt huius humoris copia in corpore producatur. Vult ergò Hipp. præfatas complexiones habitum melancolicum tandem contrahere, niſi ætatis progreſſu aliqua euacuatio ipſi ſuperueniat, qui illi humori conueniat, & eò magis id timendum eſt: ſi natnrales, & omnibus communes ſupprimantur, aut peculiares retineantur, veluti ſi aluus ex molli ſiccior fiat, aut vrinæ copia minuatur, vel hæmorthagia aliqua conſueta ſupprimatur. Huius ratio eſt in promptu, & ab interpretibus ſatis explicata, ex hoc autem loco conſtat, Auicennam perperam ſenſiſſe pituitam per exuſtionem in atram bilem verti; quemadmodum cæteris humoribus euenit, quia ſi hoc verum eſſet, non dixiſſet Hipp. bilioſos tantummodo, & ſanguineos atrabiliarios fieri, quia id etiam pituitoſis eueniret, ſi pituita in atrabilem tranſmutari immediatè poſſet. B

Sectio VII. Lib VI. Epidemiorum.

Verſ. 48. Sanguinis venarum ſuppreſſiones faciunt animi deliquium, &c.

Quamuis omnem ſanguinis eruptionem à venis emanare ſciret Hipp. hoc tamen in loco C
hanc particulam venarum addidit, vt indicaret eas ſanguinis fluxiones intelligere, per quas ſanguinem immediatè à venis emanare conſpicimus: ità enim illæ ſanguinis excretiones excluduntur, quæ ab internis partibus contingunt: vt putà per ſputum, per vomitum, item menſtruorum eruptiones, dyſſenterias ſanguineas, & ſimilia. His enim minimè ſuccurrunt ea, quæ venarum ſuppreſſiones facientia, adnumerantur in textu, partim quia ipſis venis, vndè ſanguis exit adhiberi nequeunt, veluti interceptio, linamentum intortum, appoſitio, & deligatio: partim quia his nihil conducunt, vt figura alterata; partim tandem, quia contrarium potius operantur, veluti animi deliquium: quod quidem ſi ſanguinem aliquando ſiſtit, videlicet, quandò è partibus à viſceribus remotis (quò ſanguis per animi deliquium conuertitur) exit. v.g. à naribus, in ſanguinis tamen internis excretionibus tantum abeſt, vt eas ſupprimat, quod ſæpè eas adauget, dum ſanguis per animi deliquium verſus partes internas conuertitur, à quibus excretio contingit. Qua ratione autem remedia in textu recenſita ſanguinem egredientem à venis ſiſtant, ab interpretibus ſufficienter indicatum eſt. D

Verſ. 50. Inguinum, glandularumq. tumores plurimi fiebant, eò quod, &c.

Bubones propriè dicuntur tumores inguinum, etiam ſi hoc nomen commune ſæpius fecerit Hipp. omnibus tumoribus glandularum, quæ ſunt in emunctorijs appellatis; quod etiam hoc in loco factum eſt, quod cùm obſeruauerit interpres, verbum illud ἐβουβωνοῦτο, tranſtulit, inguinum glandularumquè tumores fiebant. Inquit ergò Hipp. in prædicta conſtitutione, ſiuè alia peſtilenti, multis factos eſſe tumores circà adenes, tùm inguinum, tùm axillarum, in inguinibus quidem hepatide affecta, hoc eſt, humore putreſcente in illa vena, quam ipſe hepatidem vocat lib. 1. de Morb. ſect. 2. verſ. 218. cuius oppoſitam ſplenitim ibidem appellat,
Mar.z.23. ſub axilla verò fiebant, ſi arteria affecta eſſet. Quid verò per arteriam intelligat, ambiguum E
eſt, poſſumus enim intelligere aſperam arteriam, nam hoc modo ſententia non carebit ratione, ſolent enim humores in glandulis ſub axilla de ſe ſignificationem facere, tumoremq. ibi excitare, quotieſcunque pars aliqua ad medium ventrem ſpectans inſigniter afficitur; in quarum numero abſque dubio aſpera arteria continetur. Quarè cum tuſſis ex diſtillatione in ea conſtitutione vagaſſet, veriſimile eſt, æſtate adueniente humores acriores effectos in tranſitu euidentius aſperam arteriam læſiſſe; vndè prædictæ glandulæ intumuerint, ſi verò arteriæ nomine eam accipimus, quæ magna arteria vocatur; cuius originem à corde ipſemet Hipp. cognouit, vt ex lib. de oſſium natura, & ex lib. de corde apparet; non minus probabilis ſententia

A tentia euadit, scimus enim, in pestilenti statu passim in his locis apparere tumores indicantes malignam putredinem vasa cordi, & visceribus proximiora occupare, qui quidem tumores tantò grauiores sunt sub axilla, quam in inguine, quantò peius est putredinem cordi propinquam esse, quam hepati: ità vt meritò dixerit Hipp. tumores hos ab arteria malè affecta prouenientes malū esse signum, quod in Possidonia obseruatum est, & hæc expositio probabilior videtur, ex qua colligimus, quotiescunquè in peste bubones hi apparent, si in inguine fiant, venas maiores ad hepar affectas esse, si verò sub axilla oriantur, arterias propè cor sitas maligna putredine obsessas esse, coniectandum.

Vers. 54. Et anhelosi, cum sudoribus pereuntes malè habebant.

Ità vertit Cornarius, quorum verborum hic est sensus, dixerat in præfata constitutione, ex sanguinis fluore pereuntes, sine sudore mortuos esse, subiungit modò eos, qui cum sudori-
B bus interibant anhelantes, & laboriosè exhalasse spiritum. Solent quippè morientes aliquando sensim, & quodammodo latenter ad interitum peruenire, quod mortis genus proprium est eorum, qui per resolutionem, quam dicunt, moriuntur, quo quidem modo probabile est interijsse illos, qui à sanguinis fluxu perempti sunt. Aliqui verò è contrà cum anxietate, & maximo labore moriuntur, idquè euenit ijs, qui impetu morbi, & humorum copia prementibus è medio tolluntur & hos sudor magnus concomitatur vt plurimum. In hunc igitur modum hos mortuos esse, ait Hipp.

Vers. 63. Quæ circa cor. Xenarco, & calidum aceruatim benè spirare, & vlcus pro euacuatione ab initio fouere.

Præsentis particulæ explicatio non est prætereunda, continet enim (quemadmodum ego interpretor) præceptum ad praxim non aspernendum, hoc autem est, post sectionem hydro-
C picorum (nam de his præcedens sermo huic continuatur) aqua immodicè educta mors quandoquè sequitur, ob spirituum dissipationem repentinā, quandoq. verò affectio cordis, seu oris ventriculi subsequitur, cuius natura non exprimitur in contextu, quamuis Fuxius dolorem apposuerit in sua translatione, satis, vt apparet, licentiosè: cum doloris in nullo græco exemplari fiat mentio. Ex curatione tamen, quam adhibuit Hipp. videtur posse colligi fuisse principium, siuè viam quandam ad syncopim, quæ ad immodicas euacuationes frequenter succedit. Ad duo enim potissimum curationem direxisse videtur Hipp. quæ syncopis sunt familiaria. Primò nanquè caloris extinctioni imminenti occurrit per calidum benè olens confestim inspiratum, idquè significauit verbo εὐπνεῖν, quod benè spirare significat, quarè sicuti non magis propriè benè spirare dicitur ille, cui inculpata est respirationis actio, quam qui optimo ad inspirandum aere fruitur, ità non impropriè locutus est Hipp. dum optimum, &
D spiritibus vitalibus congruentem spiritum inspirari volens, benè spirare ægrotantem iubet, quod quantum syncopi tollendæ, aut præcauendæ præstet in ijs, qui ex immodica euacuatione eam incurrunt, omnibus notum est. Calidum ergò, & benè olens inspirandum iubet, & aceruatim multum: facta nempè rerum benè olentium euaporatione copiosa, quæ in admota multitudine impellente citiùs ad cor per pulmones peruenire possit. Calidum verò, & benè olens eligit, quia quod est huiusmodi cum vitali spiritu, cuius restauratio attenditur, maximam analogiam habet, videant ergò interpretes, quam temerarium sit in obscuris verbis lectionem immutare, quandoquidem dum pro εὐπνεῖν ἀσπνεῖν, aut ἐκπνεῖν legunt, imperfectam, & defectuosam orationem constituunt, sed ad institutum redeamus. Alterum quod in hoc casu faciendum iubet Hipp. est, vt interim ab aquæ eductione desistamus, sed eius loco, vulnus sectione ad aquam educendam factum, calidis foueamus, eo scilicet consilio, vt vndè
E spirituum prouenit dissipatio, & caloris extinctio, indè eiusdem caloris reintegratio quoquo modo procedat, vel etiam, nè fortè pars vulnerata in ea corporis refrigeratione corruptionē, & sphacelum contraheret, vel deniquè, nè aqua in abdomine contenta refrigescens caloris emorientis reparationem impediret. His igitur de caussis admonet nos Hipp. vt loco eductionis aquæ vulnus calidis fomentis foueatur, quod etiam consentit ijs, quæ lib. de Loc. in Hom. sect. 2. vers. 68. leguntur, dum post sectionem hydropicorum, fomentis vtendum esse, locumquè apertum calido medicamento illiniendum iubet Auctor.

Vers. 72. Spiritus tabescentibus obscuri mali, & non parientibus.

Vox κακὸν, idest malum, in morbis exitiosis plusquam læthale importare aliàs adnotauimus,

mus, quarè cum hoc in loco sermo habeatur de tabe morbo ex sui natura læthali, dum in ta- A
bidis malam esse respirationem obscuram inquit, eos iam morti proximos esse intelligendum
est, nequè id præter rationem. Spiratio enim imminuta adeò, vt vix oculis percipiatur in
tabidis, emorientis facultatis certissimum inditium existit, cum nulla alia causa concurrere
possit, quæ respirationem obscurare queat. Si ergò huiusmodi respiratio tabidis instantem
mortem minatur, dum subiungit, & non parientibus, his eandem pernitiem indicare, asseren-
dum est. At dicere, sterilibus, alijsq. mulieribus ex quacunque causa non concipientibus re-
spirationem obscuram proximam mortem ijs attestari, absurdum est omninò. Nam cui non
datum est, videre huiusmodi mulieres præfocatione vteri correptas, sine respiratione, aut ad-
modum exigua instar mortuorum iacere? quæ soluta præfocatione statim exurgunt, propria
munia exercentes, ac si nihil mali perpessæ fuissent? Aliter ergò interpretanda est præsens sen-
tentia, ac cæteri fecerunt expositores, & quia vox ἄτοκος, quæ partus priuationem importat, B
non magis conuenit sterilibus, & quæ nunquam pepererunt, quia in vtero non conceperunt,
quam illis, quæ cum vtero gerant, partus tempore adueniente parere non possunt; in hoc se-
cundo significato accipienda est in hac sententia, à qua docemur, mulieres, quæ à laboribus
partus diu vexatæ parere nequeũt, si respiratio obscura superueniat; proximas esse morti, pro-
nuntiandum esse, & ratio est, quia cum huiusmodi mulieres ob partus labores magnam respi-
rationem edere cogantur; si pro hac, parua, & vix conspicua fiat, extinctionis caloris manife-
stissimum inditium est. Subiungit posteà, & quicunque alij tales ab eadem constitutione, si-
gnificans, huiusmodi spirationem non prædictis modò malam esse, sed etiam cæteris omnibus,
qui ab eadem causa in eam incidunt.

Vers. 94. Hæc ex parua tabella consideranda sunt.

Hæc tanquam indicaturam quandam subsequentiũ apposita esse, existimant omnes, ego ve- C
rò libentius præcedentibus eadem continuarem, ità vt per hæc significare voluerit Hipp. su-
pradicta de tempore, & modò formationis, gestationisq. fœtus alibi exactè pertractata esse, vt
de ijsdem hoc in loco plura scribere non fuerit opus, librum verò indicans, in quo de his
actum est, paruam tabellam vocat.

Lib. VI. Sectio VIII. Epidemiorum.

Vers. 10. Prodeuntia, & egressa nosse oportet, vndè cœperunt, aut vbi, &c.

Fuxius hanc sententiam, quæ ad omnia excretionum genera extendi posse videtur; ad so-
los sudores referens, non ineptè interpretatur, verum etiam si de omnibus excretionibus in-
telligatur, non ob id sequitur, earum omnium sapores considerari voluisse Hipp. sed earũ tan-
tummodo, quarum dignotio ab ęgrotante haberi potest, cuiusmodi sunt sputa, vomitiones, la-
chrimæ, sudores, & quæ per nares excernuntur, hæc enim excrementa omnia cum in os ægro-
tantis dilabi possint eorum sapores facilè distinguere poterit. Alia enim excrementa cõsultò
degustare, nec Medicũ, nec ægrotantem decet, & ideò sub hac sententia nõ cõprehenduntur.

*Vers. 21. Aetatem ab ætate, & an prius, an posterius, quam conueniat, veluti si resolutus est
hyeme, & senili ætate, aut infanti, & æstate.*

Quum Græci contextus omnes hæc iuxtà versionem præscriptam legant lectionem immu-
tare non decet, vt sententia euadat clarior, & vtilior, quod Valesiũ fecisse inuenio, explicetur
ergò prout se habet. Duo proponuntur hoc in loco ab Hipp. medico consideranda, primũ, vt
ætatem ab ætate distinguat. Alterum, vt animaduertat quidquid in ijs contigerit, an prius, an
posterius, quã conueniens sit, eueniat. Quantum verò referat Medico distinctio in morbis æta-
tis ab ætate; omnibus est manifestum, idq. significauit Hipp. eo Aphorismo. In morbis minus
periclitantur, quorum naturæ, & ætati, & habitui, & tempori morbus magis affinis fuerit. Sunt
enim cuiusquè ætatis peculiares morbi, de quibus 3. sect. Aphor. abundè tractatur. Debet igi-
tur Medicus ætatem ab ætate distinguere, & non ignorare morbos in hac ætate, quam in illa
mitiores esse, & curatu faciliores. Debet etiã animaduertere, an ea, quæ contingunt, prius, an
posterius fiant, quam conueniat, & hæc conuenientia considerari potest, tùm respectu ætatis,
tùm anni temporis, si ad anni tempus referatur, consiliũ Hipp. erit, plurimũ conducere Me-
dico animaduertere, an morbi in aliqua constitutione vagantes, conuenientem anni temporis

A inuasionem seruauerint, an potius anticipauerint, an postposuerint, & an in tempore congruo fiant, an incongruo, quando, & anni tempora, quemadmodum, & ætates peculiares morbos habent, de quibus loco citato mentionem facit Hipp. si verò ad ætates hæc temporis conueniẽtia referatur, hæc duo esse possunt affectus, scilicet, preter naturã contingentes, & res naturales ætatis mutationem consequentes, & primum exponit exemplo paraplegiæ, quæ cum sit morbus congruus, & hyemi, & senili ætati, tertia enim sectione Aphor. dictum est; Apoplexiam, cuius germana est paraplegia, morbum esse peculiarem senum, & in hyeme potissimum contingere, inquit ergò Hipp. multum referre, an quis resolutus sit hyeme, & in senili ætate; an potius in æstate, aut infantia, in hoc enim casu morbus grauior erit, quam in illo. Si verò ea respicimus, quæ naturæ instituto pro mutatione ætatis contingunt, quorum exempla adducit dentium emissiones, pilorum productiones, genitura, magis, & minus, pilorum augumentum, & reliqua in textu proposita, plurimum referre, ait scire, an hæc prius, an posterius fiant, quam conueniant. Quæ omnia cum Valesius optimè explicauerit, eius commentarium non est prætereundum ei, cui hæc sunt curæ.

B

Vers. 47. Febres, in quibus vlcerantur labia, fortassis intermittentes.

Hanc sententiam, & Fuxius, & Valesius, diuerso quidem modo explicarunt, vterque tamen rationabili, ità vt super eam nihil mihi dicendum occurrat. Hinc tamen quæstio oritur non prætereunda silentio; cur labiorum exulceratio intermittentium febrium peculiaris sit, & ex consequenti signum salutare: quod etiam idiotis notum est. Faucium verò exulceratio inter mala signa adnumeretur, de hac enim 3. Prognosticorum legimus hunc in modum, fauces exulceratæ cum febre horrendæ sunt: verùm si aliquod aliud item signum accedat ex his, quæ anteà mala iudicata sunt, in periculo hominem versari pronuntiandum est. Ad

C quæsitum igitur respondeream, quia fauces natura sunt humidæ, & continuo humore perfunduntur, eas exulcerari non est facilè: cum vlcerantis materiæ acrimonia ab humoris præsentia corrigatur, & retundatur, quarè quotiescunque eas in febribus exulcerari cõtingit, à forti, & vehementi causa id euenire, necesse est, vndè hoc semper malum signum est, verùm quia exulcerans causa esse potest, vel materia acris, & salsa à capite descendens, vel vapor acris, & mordax ex inflammatione aliqua interna, cum maligna putredine eleuatus; ideò sicuti prior causa casum non omninò læthalem facit, ità posterior periculũ mortis minatur, quos casus, vt distingueret l. citato Hipp. ad mortis periculum prædicendum, aliquod signum ex læthalibus huic associari voluit, quia impossibile censuit, interna inflammatione vigente cum maligna putredine, fuligines adeò acres eleuante; aliquod signum læthale non apparere. Hac igitur ratione faucium exulceratio in febre semper mala est. At verò labia, quia in externa oris superficie consistunt, à fuliginoso vapore exulcerantur, qui ad extimam cutim in singula accessione

D transmittitur, dum ad infebricitationem æger deuenit, vlcerantur verò labia potius, quam alia pars, tùm quia in sublimi corporis parte sunt posita, ad quã euaporationes facilè ascendunt: tùm quia cutis ea in parte tenuis existens, nec humore aliquo madescit, à quo vaporis acrimonia retundatur, sicq. pustulæ paruæ primo erumpunt, quæ paulò post vlcus constituũt. Huiusmodi exulcerationes ergò febrem intermittentem concomitantur, quatenus ab humore dependent ad externam superficiem euaporante, dum per singulas accessiones à venis expellitur extrà venas.

Vers. 49. Consuetudo autem, ex quibus sani degimus.

Hæc sententia prima fronte ad partem tuendæ sanitatis pertinere videtur, re-vera tamen in curatricem dirigitur potius. Admonet enim Hipp. Medicum, vt consideret ea, quæ tempore

E re sanitatis ægrotanti consueta erant, & quomodo circà ea sese haberet, qualisquè tandem victus ratio ipsi conueniens, aut incommoda esset, & quomodo sese haberet circà ea, quæ proponuntur in textu, nam sciens per sanitatem ab ipsis, aut illis lædi, eadem tantò diligentius cauere oportet.

Vers. 51. Quomodo morbos ferant à quibus, quæ figuræ, ad quos, &c.

Præsens sententia ad morbos præsentes minimè referenda est. Nam quomodo dicere posset, ægrotantes interrogandos esse, quomodo morbi cessarint, si adhùc persisterent pertinet ergò ad eos, qui præterierunt, de quibus interrogandi sunt patientes, vt sciamus, qui morbi ipsis sint familiares, & quomodo circà eos se gesserint; quos typos haberent, & an à par-

te in partem transmigrare consueuerint, quomodo incipere soliti essent, quantum affligere consueuerint, & qua ratione cessarent. Horum enim cognitio plurimum conferre poterit Medico pro vera, & exacta cognitione præsentis morbi, nec nõ ad eiusdẽ, tùm curationẽ, tùm prædictionẽ ritè perficiendam. Sepè enim euenit, homines ab iisdẽ morbis pluries corripi, qui eundẽ semper modũ seruantes, eundem exitũ habere consueuerũt, quæ cognoscens Medicus longè cautius, & confidentius in curatione procedere poterit, quam si eorum ignarus fuerit. A

Vers. 73. Melancolici etiam epileptici fieri plerunquè solent, & vicissim epileptici melancolici, vtrunquè verò horum magis fit, pro vt ad alteram partem inclinarit morbus, &c.

Alibi adnotauimus hac voce melancolia Hipp. perpetuò significare morbum, & ideò per melancolicos intelligamus hoc in loco eos, qui melancolia morbo laborant, quos quidem plerunquè epilepticos fieri, & vicissim epilepticos in melancoliam incidere, ait Hipp. & experientia demonstrat, licet vulgus hos à dæmone vexari credat, quorum plerique melancolia laborare deprehenduntur. Harum affectionum vicissitudinem indè euenire subiungit, pro vt contingit, aut mentẽ affici, aut corpus. Nam si læsio corpus obsideat, epilepsia fit: si verò mentẽ, melancolia oritur, quarũ distinctionem reduxit Gal. 3. de loc. aff. c. 7. ad causam immediatam morbi, quia si humor melancolicus cerebri temperiem vitiauerit, oritur melancolia: sin eiusdem corpus, & naturalem conformationem, producitur epilepsia, idquè importare verba ipsius contextus existimauit, sed re vera hæc non fuit Hipp. intentio, cui insolens est, adeò impropriè nominibus vti: vt morbus pro humore vsurpetur: corpus pro structura, siuè conformatione, & mens pro temperie, quod Galeni supponit interpretatio, sed tantummodo indicare, melancoliam esse morbum mentis, epilepsiam verò corporis, an verò Galeni adducta distinctio vera sit, nec nè, non litigabo. Scio quidem Hipp. existimasse lib. de Gland. vers. B

Mar.n.9. 103. causam apoplexiæ esse humorem acrem, à quo rodatur cerebrum, & turbetur, melancoliam verò oriri, quando humor minimè acris, sed copiosus in cerebrum irruens ipsum affligit, quæ quidem sententia in confirmationem interpretationis Galeni trahi posset, vt loco citato de Glandulis indicauimus, licet hunc sensum non habuerit Hipp. C

Lib. VII. Sectio I. Epidemiorum.

Vers. 20. Et vix aquam mulsam admittebat.

Mar.n.1. Historiam hanc diligenter explicauit Valesius, eorũ tamen verborũ sensum non videtur assecutus, & vix aquã mulsam suscipiebat, fibras in collo distendẽs; vt potè faucibus exiccatis, & omni virium exolutione præsente. His enim rationẽ adducit Hipp. cur adeò difficulter Polycrates deglutiret, duplicemq. assignat causam fauciũ, scilicet exiccationẽ, & virium imbecillitatem, nam cũ deglutio fiat, mediantibus, tùm musculis gulæ interioribus, tùm ipsiusmet gulæ fibris, quia hæ partes nimis exiccatæ erant, nõ facilè deglutitionẽ perficere poterant, vndè æger maximo vtens conatu, non musculis dictis modò, fibrisq. vtebatur, verũ etiam musculis, qui in collo sunt, exterioribus; ità vt chordæ illorũ tẽtæ in collo cõspicerentur, idq. in omnibus conatibus partium superiorũ manifestè apparet. Et in hoc ægrotãte eò magis conspiciebatur; quatenus propter summã viriũ imbecillitatẽ nixus erat maior. Nam eadẽ ratione, qui cum viriũ imbecillitate magnã respirationẽ edere coguntur, nõ proprijs modò, respirationiq. destinatis musculis vtuntur, sed etiã cõmunibus, vndè spatulas etiam eleuare conspiciuntur, ex quo talis respiratio sublimis appellata est, de qua lib. 4. de locis aff. cap. 7. tractauit Galenus. D

Mar.n.3. *Vers. 72. Et colores vinosi, quæcunque tamen ingessisset.*

Perperam (ni fallor) deiectiones vinosas intelligunt nonnulli tales fuisse, vt ingestorum seruarent naturam, quod lyentericum est: quandoquidem totum oppositum verba ipsa sonant, cum dicat Hipp. deiectiones fuisse tenues, discretasquè, & coloris vinosi, quæcunque tandem ingessisset, quibus nihil aliud mihi videtur indicare; quam deiectiones colore inter sanguineum, & album medias, qualis propriè vini color est, semper apparuisse, eundem enim colorem vinosum appellauit Hipp. à principio libri de Natura Muliebri eum, quo perfunduntur mulieres, quas colore medias inter albas, & nigras collocauit. Roseum hunc lacteum quis diceret. Huiusmodiquè coloris deiectiones quotidiè obseruantur in ea dysenteriæ specie, quæ hepatica communiter dicitur, easquè alio nomine similes loturæ carnis dicimus, E

A fiunt autem ob diminutam coctionem, quæ in hepate celebratur, ob quam chylus imperfectè concoctus exactum sanguinis colorem non contrahit: sed medium quodammodo inter rubrum, & album, quem non impropriè vinosum vocat Hipp. Notat tamen huic aliquando subcruentas apparuisse, quæ minoris læsionis sanguificationis signum erant. Ex quo docemur, læsionem illam non vitio facultatis (vt dicunt) sed ob errorem externum contigisse. Quotiescunque enim facultatis vitio actiones læduntur, æqualis est læsio, excretaque eiusdem conditionis continuò apparent: nisi totius morbi transmutatio, siue in melius fiat, siue in deterius, quia igitur bilis copia sub ratione erroris externi erat, quæ excessu caliditatis actionem hepatis impediebat, hinc factum est, vt læsio aliquando minor appareret, quatenus bilis copia maior, aut minor ad locum affectum concurreret, ex quo mirum non est, si æger tantum malum bilis excretione intercedente euaserit. Datum est enim ipsi lac
B asininum coctum in magna quantitate, indeque biliosa purgatio vehemens subsecuta est, à qua dolores cessarunt, & appetentia accessit, ex qua quidem curatione docemur, in huiusmodi fluxu non semper intendendum esse iis, quæ viscus adstringendo, & exiccando roborant, cum sæpè euacuatione curentur circa huius lactis vsum adnotanda est, tum quantitas, tum exhibendi modus, inquit enim Hipp. datum esse ad quantitatem nouem Cotilarum Atticarum, non vnica vice totum, sed pluribus, ita vt spacio duorum dierum totam quantitatem potauerit. Quod quidem factum est, tum quia cum æger debilis esset, tantam copiam simul ferre non potuisset, exiguaque nihil ei conferre poterat, tum etiam, quia hoc modo assumptum facilius, & melius purgat, simili experimento scio empyricum quendam purgantes potiones dare consueuisse in iis, in quibus viscerum obstructiones febres producunt, & potissimum vbi vires essent debiles, potionem enim conficiebat ex conuenienti
C dosi Diacatholiconis, & sirupi ros. soll. & aliis huius naturæ ad mensuram paulò maiorem, quam sit communis potio, qua nos vtimur, eamque exhibebat cocleari, inchoando ab aurora vsque ad meridiem dispartitis vicibus, purgatioque sequebatur facilis copiosa, & absque vlla molestia. Asininum verò eligit Hipp. quod ad purgandum cæteris præfertur propter tenuitatem. Deditque coctum, vt facta per copiam purgatione partes firmiores redderentur, vnde fluxus compesceretur, coctura enim mediante partes quædam lactis tenuiores, & humidiores euaporant, quæ humectando fluxibiliores reddere humores indè possent, quod non in lacte modo, sed etiam in sero obseruatur inuiolabiliter ab Hipp. quotiescunque enim exiccatione eget, v.g. in fluxibus omnibus, in catharro, & aliis huiusmodi casibus, & sero, & lacte semper coctis vtitur: crudis verò quando intentio est laxandi, & humectandi, & vbi aluum fluidam conseruare expedit. Quam distinctionem in sero exhibendo cum negli-
D gant recentiores, qui eo non solum cocto, sed per filtrum bis, & ter traiecto indistinctè vtantur, non est mirum, si intento fine sæpè sæpius frustrentur. Ad historiam igitur redeuntes, facta per asininum lac purgatione, vt corpus exteriuatum reficeret, lac bubulum per quadraginta dies cum vino austero dedit, quo laxata aluus confirmaretur magis. Nec lactis acetositatem per vini admixtionem timuit; quam ratiocinatione intenti adeò formidant non nulli recentiorum, vt lac vino admixtum inter venena adnumerare ausi fuerint. Notum etiam lac reficiendi gratia dari, non asininum, vt faciunt posteriores, qui in tabe asininum cæteris præferunt, sed bubulum, quod sua crassitie corpus reficere aptum est. Reliqua ad historiæ explicationem pertinentia à Valesio petantur.

Vers. 131. Harpalidæ sorori prægnanti circa quartum, aut quintum, &c. Mar. n. 6.

Valesius occasione præsentis historiæ quæstionem mouet, cur nauseæ, & vomitus vtero
E gerentibus tertio mense transacto cessent; cum tamen ab eo tempore in multis cachochimia potius augeatur, quemadmodum huic mulieri contigisse narratur, eamque soluere conatur, asserendo primis mensibus trahi in consensum ventriculum ab vtero propter maiorem cognationem, quam cum eo habet, quam cum hepate, at progressu temporis ventriculo per vomitiones expurgato, nauseæ, & vomitus cessant, verum ex temporis diuturnitate iam hepar vtero cōpatitur, vnde sanguificatio vitiari incœpit, ex qua cachochimia tandem procedit. cæterum (Valesii pace hoc dictum sit) hæc responsio non mihi satisfacit, quia etiam si ventriculus continuò expurgetur perseuerante læsione, quæ ab vtero sibi accedit, vomitiones perdurare necesse est, quia etsi materia in eo genita expurgetur, alia de-

nuò ab eadem affectione producitur, ego autem Hipp. fundamentis innixus dicerem, quarto mense cessare accidentia stomaci, quia tunc materiæ pars à ventriculo ad mammas transmitti incipit, vt lib. de Nat. fœtus manifestè asseritur, ibique concoquitur, & in lac transmutatur, cuius pars ad vterum descendit, qua fœtus (vt placuit Hipp.) nutritur, pars verò à mammis ipsis digeritur, & consumitur. Quum igitur ab eo tempore ventriculus continuò ad mammas aliquid deponat, non est mirum, accidentia, quæ à materia ventriculi infestante proueniunt, cessare, eadem ratione, propter quam menstruorum suppressio (vndè, & hæc tandem originem habent) lactantibus nihil affert incommodi. Veruntamen, quia huius materiæ quantitas, non respondet ei, quæ à suppressione menstruorum generatur, fœtu, quod in sanguine optimum est trahente à venis, cachochimiam in dies congeri necesse est. A

Mar.11. *Vers. 236. Color subalbidus, & subpallidus.* B

Colorem intelligit non sputi (vt explicat Valesius) sed cutis potius, nam huiusmodi sputum ægrotanti salutem attulisset, quis enim in malis reponet, die septima febrem remitti, & sputum subalbidum, & subpallidum apparere. Dicendum est ergò, colores dictos ad cutim pertinuisse, non certè, eò quod bilis ad cutim expulsa eam tali pacto infecerit, quia huiusmodi motus salutaris esse potuisset, sed potius quia, humor biliosus ex corruptione succorum adauctus eò fuerit, vt in corpore agitatus omnes partes, tàm externas, quam internas occupauerit. Hanc enim sanguinis corruptionem in bilem respicens idem Hipp. lib. 4. Mar.n.26. Epid. vers. 359. dicebat, ex rubro ad pallidum cutis mutationes corporis siccitatem indicant, nisi iudicet, hoc est, nisi criticè contingat, siccitatem verò indicare ait, quia ob excessum siccitatis sanguis in bilem corrumpitur, cuius præsentia totum corpus eius inficitur colore.

Mar.n.19. *Vers. 377. Contingit autem talibus etiam vomitus accedere, & ad finem conuulsiones, & vt clangorosam vocem edant, ac impotentes fiant, & si in dextris fuerit vulnus, in sinistra parte; si verò in sinistris, in dextra.* C

In historijs proximè enarratis eorum puerorum, qui ex capitis vulneribus extremum obiere diem, ea symptomata recensuit, quæ illis superuenerunt, verum vt horum vulnerum perfectam nobis traderet doctrinam, prædictis hanc subnectit sententiam, in qua reliqua referuntur accidentia, quæ in huiusmodi vulneribus superuenire solent. Inquit ergò, contingit autem talibus, in capite, scilicet, vulneratis, & vomitus accedere, & ad conuulsiones, &c. cuius doctrinæ veritas confirmatur ex ijs, quæ lib. de vulneribus capitis referuntur, vbi inter symptomata superuenientia ijs, quibus os capitis fractum, aut ruptum, aut contusum, & non rectè tractatum fuerit, conuulsionem enumerat parti vulneratæ contrariam, & eorum nonnullis apoplexiam. Quorum quidem symptomatum rationem reddere, quia difficillimum est, nec probabilem ab alijs audire adhùc mihi datum est, ideò, & nobis in hoc pelago vela dantibus periclitari liceat, verùm antequam rem ipsam aggrediamur, nonnulla de cerebri, & neruorum essentia præfari oportet, & primò supponendum neruos propriè dictos ad differentiam, tùm tendinum, tùm ligamentorum, quæ, & ipsa aliquando nerui appellari consueuerunt) nihil aliud esse, quemadmodum Galenus 7. de Placitis cap. 3. euidenter demonstrauit, quam elongatio quædam ipsiusmet cerebri, quod ex alba illa substantia, molli, & duplici membrana constat, vndè, quæ sunt in cerebro meninges, neruorum tunicæ fiunt, & ideò quem vsum membranæ cerebri præstant, eundem tunicæ in neruo habent, & qualis est medullæ cerebri vsus, talis, & neruorum substantiæ interioris existit. Quia igitur membranæ cerebri non modò illud continent, sed etiam tuentur, nè extrinsecus lædatur, ideò sensu exactissimo sunt præditæ, quo externas iniurias statim percipere possint, quamuis cerebri substantia sensu penitus careat, quod quidem quamplurimis membris communi vsui famulantibus est commune, vt pulmonibus, hepari, lieni, renibus, & testibus, horum enim substantia, aut nullum, aut exiguum sensum habet, cum tamen eorum tunicæ exactò sint præditæ, Membranæ igitur cerebrum inuoluentes hunc præcipuum vsum habent, vt his mediantibus externas iniurias percipere queat, vndè cerebrum per membranas sentire rectè dictum est, eiusdem verò medullaris substantiæ officium est, innata frigiditate, & humiditate spiritus vitales, qui in arterijs per ipsum disseminatis, continentur, refrigerando, attemperare, & ad animalis spiritus formam suscipiendam disponere. Notum

A tum est enim, animales spiritus ex vitalibus tanquam ex materia generari, qui cum ni-
mio calore feruerant, nisi refrigerarentur, sensationi, alijsquè animalis facultatis operationi-
bus inepti essent, & hoc intellexit Arist. lib. 2. de Part. Anim. 7. dum dixit, cerebrum ad cor-
dis refrigerationem factum esse, etiam si venas, & arterias per cerebri substantiam diffusas
non videatur obseruasse, quandoquidem cerebrum omnibus animalibus priuatum sanguine
esse, nec venam vllam intrà se continere lib. 1. de Hist. Anim. cap. 16. testatus est, copiosissi-
mas enim habere obseruarunt posteriores; easque oculis conspicuas in ijs cadaueribus de-
monstrarit, quibus antè obitum sanguinis plurimum ad cerebrum confluxerit, communiter
enim dictæ venæ, & arteriæ sensum effugiunt, tùm ob tenuitatem, tùm maximè, quia materia
in ipsis contenta cerebri substantiam ingressa, nisi copia obstet, aut calida cerebri intempe-
ries, rubrum colorem statim deponit, & in album transmutatur, & fortassè has venas, & ar-
terias cognouit Aristotiles, sed facta materiæ earum transmutatione, nec illi sanguinis, nec
B his arteriæ, aut venæ nomen conuenire, existimauit. Cerebrum igitur substantiæ naturali
temperie vitalium spirituum feruorem compescit, lenitate verò, & mollitie arterias per ip-
sum disseminatas tomenti instar fouet, & tuetur, nè fortè propter tenuitatem disrumperen-
tur. Atquè hoc pacto sicuti cerebri medulla ex alba substantia, & arterijs, venisquè per ip-
sam disseminatis conflata est, ita & neruorũ interior substantia nihil aliud erit, quam multarũ
arteriarum, capillorum instar, congeries, alba illa medullari substantia contexta. Vndè eadem
vasa, quæ arteriæ dicebantur, dum vitalem spiritum nondum in animalem transmutatum
continebant, in neruos producta, eorum fibræ euadunt, per quas spiritus ipsi ad motum, &
sensum particulis impartiendum, feruntur, atquè hoc modo nerui arterijs continuantur,
vanum est enim existimare, spiritus vitales à proprijs receptaculis egressos in ventriculorum
cauitatem diffundi, dum in animales transmutantur. Quod si natura ventriculos in cere-
C bro construxit, in quibus animales spiritus propriam formam acquirere creduntur, non ob id
existimandum est, spiritus ab arterijs egressos in cauitatem ventriculorum diffundi, quia cum
in ventriculos aditus, exitusquè exterrio aeri latè pateat: spiritus per cauitatem diffusi, statim
euolarent foras, & dissipatentur. Præterea frustrà laberinthos illos arteriarum plexum
retiformem dictum constituisset natura, cum satis esse posset, arteriarum orificia ad ventri-
culi cauitatem peruenire, per quæ spiritus in eam effunderentur. Facti enim sunt in cere-
bro ventriculi, vt aerem purissimum intrà se continerent, quo arteriæ per ipsos dispersæ
fuerentur; illud per porositates ad se trahentes: eodem modo, quo reliquæ arteriæ ad cor-
poris superficiem peruenientes externum aerem eliciunt, eo enim mediante spirituum vita-
lium non modò feruor temperatur, sed etiam tenuitas augetur; qua animali facultati, quæ
operatur in instanti, inseruire possent. Quarè spiritus iste, nequè dum sub forma vitalis per-
D sistit, nequè postquam in animalem conuersus est, à proprijs vasis egreditur, sed arteriæ
vitalis receptaculum in neruorum fibras transmutantur; per quas ijdem animales effecti ad
omnes corporis partes diffunduntur. Et hic est modus, quo arterias in neruos transmutari
sensit Praxagoras, cuius opinionem dum confutare nititur Gal. lib. 1. de Plac. Hipp. &
Plat. cap. 7. illius mentem se, aut non percepisse, aut studio dissimulare manifestat, quan-
doquidem nullibi arterias in neruos transmutari, vt demonstraret, arteriæ magnæ distribu-
tionem in medium proponit, verum ijs omissis, quæ in caput distribuuntur, vbi transmu-
tationem hanc fieri probabilius erat; in maioribus tantummodo Praxagoræ opinionem de-
struere conatur, & in illis, in quibus, nè insipiens quidem talem transmutationem somnia-
re poterat; & nihilominus id minimis tantummodò Praxagoram tribuisse ipsemet Galenus
fatetur, quas in cerebro copiosissimas reperiri non ignorauit, ex dictis igitur huc usquè col-
E ligimus, neruos animalem spiritum deferentes duplici constare tunica, cerebri meninguibus
respondente, per quas læsiones extrinsecus aduenientes percipit, & medullari quadam sub-
stantia tenuissimis fibris contexta, ijsq. perforatis, per quas animales spiritus ad motum, &
sensum efficiendum toti corpori distribuuntur, quæ fibræ singulæ continuantur singulis arte-
rijs, partim per cerebri substantiam disseminatis, partim in eius ventriculis congestis. His
itaquè præmissis, ad propositæ rei explicationem deueniamus, primum igitur videre opor-
tet, quid sit conuulsio, & quomodo fiat. Conuulsionis nomine, quam σπασμὸν Græci vocant,
malè accipiunt nonnulli eã membrorum contractionem, per per quam eodem modo semper

permanentia,naturalem extensionem perficere non possunt, cuius causa pro vt plurimum est tendinum, aut musculorum abbreuiatio, de qua vbicunque mentionem facit Hipp. nunquam A
ijs vocibus vsus est, quibus conuulsionem propriè dictam significare solitus fuit. Huius rei exemplum habemus manifestissimum lib. 2. epidem. sect. 2. vers. 180. vbi contractionem illam faciei describens, quæ euenit parte opposita resoluta, quamque posteriores (etsi impropriè satis) spasmum Cynicum appellarunt, ità legit, τὰ δ' ἐπὶ θάτερα εἵλκοντο, idest ad alteram verò trahebantur, ex quo patet contractionem quam isti conuulsionem censent, verbo ἕλκομαι denominasse, quod conuulsioni nunquam tributum est, huiusmodi enim affectio immobilitatis, siuè priuationis motus symptoma est; conuulsio verò motus est deprauatus (vt Galenus etiam testatur) vbique, manifestissimè verò 1. Prorr. com. 3. t. 26. & absque voluntatis imperio factus, idque ex ipso Hipp. colligere licet, qui lib. de Intern. affect. sect. 3. v. 354. de Opistotono loquens hæc habet, οὗτος ἕλκεται ἐς τοὐπίσθεν καὶ ὑπὸ τῆς ὀδύνης τὸ μετάφρενον, καὶ τὰ στήθεα ἴσχεται καὶ οἰμώζει· οὗτος σπᾶται σφόδρα, ὥς τε μόλις μὲν κατέχουσιν οἱ παρεόντες ὡς μὴ ἐκ τῆς κλίνης ἐκπίπτειν B
idest. Hic trahitur in posteriorem partem, & præ dolore circa dorsum, & pectora eiulat. Hic conuellitur vehementer, vt vix detinere illum astantes possint, nè è lecto excidat. Ex quibus patet, Hipp. conuulsionem tantummodo appellare motum illum concussionis membrorum, per quem æger in lecto contineri vix potest, nè decidat: verbo enim σπᾶται, vsus est, quod conuulsionis motu moueri significat, tanquam quid diuersum à contractione in posteriora, quam proprio vocabulo ἕλκομαι, nominauit; quemadmodum etiam in præcitata sententia, fecerat, eandem secutus denominationem Arist. 2. Meteorolog. c. 8. dicebat: Tetani & conuulsiones, & spiritus quidem sunt motus, tantum autem robur habent, vt multi tentantes vi tenere, non possent dominari motui ægrotantium. Quarè sicuti membra absque conuulsione contrahi possunt, quod claudorum maxima pars manifestat; ità non est conueniens, membra conuulsionis motu agitari, nulla in ipsis contractione permanente, idque euenit, quando conuulsio leuis est, nec adhuc confirmata, quia dum magna est, & vehemens, contractio aliqua C
semper ei associatur, propter quam membra ad naturalem extensionem retrahi, nè dum violentia possunt, cuius rei hæc est ratio, cum enim conuulsiones ab ijsdem spiritibus fiant, & per eadem instrumenta (per musculos inquam) per quæ voluntarij motus naturaliter perficiuntur, differentia enim in eo tantummodo consistit, quia in naturali motu animales spiritus imperio voluntatis membrorum motum efficiunt: in conuulsione autem, à causa præter naturam eos irritante concitantur ad motum. Ideoque quando, aut neruo ipsi, aut neruosæ parti quidpiam occurrit, quod molestiam inferat, facultas, vt noxium expellat, animales spiritus commouet, concitatq. qui consuetum munus obeuntes, musculos replent; qui indè contracti per chordas membra contrahunt, quemadmodum in naturali, & voluntario motu fieri solet, & quia musculorum alij extensioni inseruiunt, alij contractioni, inter eos pugna quædam, & contentio oritur, in qua modo his, modo illis superantibus, motus ex contractione, D
& extensione permixti excitantur: qui propriè conuulsio dicuntur; & quia musculi, tendonesq. membrorum contractioni inseruientes robustiores à natura existunt, quam, qui extensioni famulantur; hinc euenit, vt illis in conuulsiuo motu dominantibus membra pro vt plurimum mediocriter contracta conseruentur. Præterquam quod ad huiusmodi figuram mediocriter contractam reducuntur ferè, quando vtique musculi æqualiter operantur. His igitur hunc in modum se habentibus, statuendum est, quæcunq. facultatem neruosis partibus insitam irritare possunt, ea omnia conuulsionis proximam causam fieri. Quæ quidem in vniuersum ad duo capita reduci possunt, quando vnaquaquè particula à re quapiam, siuè copia, siuè qualitate infestante lædi solet, quas causas in conuulsione comprehendere visus est Hip. E
in illo Aphorismo, conuulsio fit, aut à repletione, aut ab inanitione, quemadmodum & singultus, per repletionem, & euacuationem, non neruorum accipiens, sed corporis, vt in huius aphorismi expositione demonstrabitur, & quia, vt suprà adnotauimus, rei molestæ perceptio ad neruorum tunicas, non ad substantiam sensu carentem spectat, hinc euenit, vt quidquid conuulsionem inducit, non neruorum substantiam, sed eorum tunicas exteriores molestare necesse sit, ad differentiã apoplectici affectus, quem paralysim dicimus, cuius causa neruorum porositates prout plurimum obsidet, ità enim animalium spirituum transitus impeditur, vndè pars motu, & sensu priuatur. Dixi prout plurimum: quia ex compressione exterius facta,

nernis,

neruis, eorundem spirituum transitum impediri, & paralysim excitari, non ignoramus. Cum A igitur conuulsio hoc modo producatur, non est difficile demonstrare, qua ratione hæc capitis tromatibus superueniat, quotiescunq. os ità læsum fuerit, vt sanguis, aut sanies sub osse fracto colligatur, aut aliquo modo inflammatio, quæ euidens fit, in cerebri meningibus excitetur. Indè enim affectio neruorum generi communicatur, cuius facultas, vt noxium expellat, spiritus ad motum concitat; vndè motus conuulsionis modo iam explicato producuntur, & hęc veritas pluribus experimentis confirmatur, & eo potissimum, quod sæpè obseruatur, si in vulneribus capitis cum ossis fractura aliquod eius frustum, quantumuis exiguum, in vulneribus relinquatur, quod cerebri membranam pungat, statim cõuulsiones inuadere, quæ officulo detracto, è vestigio cessant. Signum euidens à causa irritante produci, non quia nerui, aut repleantur, aut exiccentur nimis. Conuulsionis igitur natura abundè explicata restat modo causam afferre, cur in latere opposito sectioni conuulsio fiat, non autem in affecto. Nam B etiamsi in hac sententia id paralysi tribuisse Hipp. videatur, conuulsioni idem conuenire, & quotidiana experientia demonstrat, & ipsemet Hipp. testatus est sect. 3. lib. Coac. Prænot. vers. 109 vbi ità legimus. Quibus tempora secantur, conuulsio ex contrarijs sectioni partibus oboritur. Res quippè omnium, quæ in arte contingunt, difficillima, & quæ doctissimos quosque viros vehementer exagitauit. Ego autem dum hanc materiam animo euoluerem, considerabam conuulsiones, ex capitis percussionibus contingentes, in oppositum fieri, è contrà verò, quæ ex partium infrà caput existentium læsione oriuntur, quotiescunq. alteram tantummodo partem infestant, secundum læsæ partis rectitudinem excitari. Ità Scamandro in Larissa contigit, cuius historia lib. 5. epidem. vers. 98. registrata est, huic enim exustione in coxa à chirurgo perperam administrata, à qua sphacelum contraxit, factæ sunt conuulsiones C in eodem latere primum, deindè verò facta mali propagatione, in vtroque, de eo enim ità legimus, conuellebatur autem crus hoc vsque ad costas, & ad aliam partem indè conuulsio quoque progrediebatur, ità vt statuendum sit conuulsiones à partibus capite inferioribus excitatas secundum rectitudinem fieri; in oppositum verò, quando à capite ortum ducunt. Quibus experimentis permotus fortassè Hipp. lib. 6. Epidem. sect. 2. vers. 5. inquit. E directo & laterum, & hypocondriorum intentiones, & splenis eleuationes, & è naribus eruptiones, & aures è directo, horum plurima etiam ad oculos. Vtrum igitur omnia? aut, quæ quidem ex infernis sursum è directo, qualia sunt, quæ iuxtà maxillas, aut circa oculum, aut aurem, quæ verò ex supernis deorsum, non è directo? Atqui & anginosi rubores, & laterum dolores è directo. Aut etiam, quæ infrà hepar sunt ex supernis distributa, velut in testes, ac varices. Consideranda sunt hæc, quò & vndè, & propter quod. Hæc Hipp. ex quibus apparet, Hipp. pro certo habuisse, omnes abscessus infernè sursum secundum rectitudinem fieri; D supernè verò deorsum contingentes ambiguos habuisse, cum alios in directum, alios in oppositum fieri, obseruauerit. Huius autem varietatis causam subticuit, nobisque eam disquirendam eo in loco reliquit. Quamuis in venarum distributionem huius effectus causam fortassè retulerit. Libro enim de Ossium natura venarum distributionem à capite descendentem referens, tertium par à dextris in sinistras, & à sinistris in dextras procedere demonstrauit, & quoniam non omnia quatuor paria hoc modo in oppositum procedunt, hinc factum est, vt non omnes abscessus supernè deorsum in oppositum fiant. De reali autem harum venarum progressu, quem imaginarium existimarunt posteriores, testimonium adhibuimus proprio loco in explicatione lib. de Natura humana vers. 206. Cæterum sicuti causa huiusce diuersitatis circa eos abscessus, qui per venas contingunt, à præfata venarum productione in oppositum dependet, ità rationabile est à simili dependere eos, qui per neruos E procedunt, & quia hæc non conspicitur oculis, asserendum est in ijs latere partibus, in quibus neruorum productio sensum penitus effugit, quæ nullibi esse potest, quam in cerebro, vbi arterias in neruos transmutari paulò suprà demonstrauimus, quo in loco dicebamus, arterias magnitudine quidem exiguas, numero tamen copiosissimas partim per cerebri substantiam disseminatas, partim in ipsius cerebri ventriculis complexas in neruorum fibras post longos giros, labyrinthosque multiplices tandem transmutari, quæ medullaris substantiæ cerebri intermedio, membranisq. eiusdem circumsepientibus neruosum corpus constituunt. Hæc omnia igitur ea naturæ lege producta esse asserendum est, vt quę per partem cerebri dextram

diuagan-

diuagantur arteriæ, in sinistram medullæ spinalis partē desinant, è contrà verò dextram spi- A
nalis medullæ partem constituant illæ, quæ per sinistram cerebri disseminantur, ex quo eue-
nit, vt affecto in parte dextra cerebro, partes sinistræ, quæ à neruis spinalis medullæ motum
suscipiunt, conuulsione tententur, eo quod earum principium affectum est, & sic de oppositis
opposito modo. E contrà verò, si conuulsionem à neruio aliquo spinalis medullæ læso oriri
contingat, conuulsio eandem partem occupat, non oppositam, quia omnes perui eiusdem la-
teris eandem seruant rectitudinem, nec transfunduntur in oppositum. Hanc verò vasorum
transpositionem in cerebro ab altero in alterum latus, sicuti oculis percipere denegatum est,
quia venæ per cerebrum diffusæ penitus latent, ob rationem superius assignatam, ità summo
artificio factam esse dicendum est. Nam cum sæpè contingat, cerebrum ipsum secundum
medietatem tantùmmodo apoplecticum fieri, affectio, quæ propriè paralysis, & emiplegia à
posterioribus appellata est, per quam homo iuxtà totius corporis medietatem sensu, & motu B
priuatur, nisi præfata vasorum transpositio fieret, partes omnes, tam interiores, quam exterio-
res eiusdem lateris ociosæ, & veluti demortuæ permanerent, & hoc pacto hepar, v.g. quod à
dextris neruos re[illegible]it, facta in dextra parte resolutione sanguificare desisteret (quando nulla
actio toti corpori inseruiens, absque concursu trium principalium facultatum fieri potest) &
sic de reliquis membris totius gubernationi inseruientibus, vndè hominem taliter affectum
statim interire, necesse esset. Summus artifex ergò, vt huic incommodo prospiceret, internis
visceribus communi vsui famulantibus duplex neruorum genus impartitus est, alterū quidem
per neruum sexti paris à cerebro procedentis, alterum per eos, qui à spinali medulla exo-
riuntur, præfatamq; vasorum transpositionem construxit, ne ambo neruorum genera ab eo-
dem latere originem haberent. Nam cum nerui à cerebro immediatè prodeuntes per mem-
bra eiusdem lateris distribuantur, qui verò à spinali medulla originem habent, exortum in ce- C
rebro in opposito latere habeant; adueniente læsione medietati cerebri, per quam emiplegia
excitetur; partes interiores communi vsui inseruientes, nunquam naturali spiritu omninò pri-
uantur, quia deficiente eo, qui per distributionem nerui sexti paris à cerebro ei concessus est,
remanet ille, qui à neruis medullæ spinalis procedit, vndè homo taliter affectus diù viuere
potest. Ex dictis igitur manifestum esse arbitror, quid sit conuulsio, vndè oriatur, & qua ra-
tione vulnerata parte dextra capitis, sinistræ conuellantur, dextræ autem sinistra parte affecta.
Restat modò, videre quomodo ab eadem causa ægri impotentes fiant, vt ait, Hipp. in textu,
quandoquidem cætera satis manifesta sunt, & ab interpretibus explicata. Per impotentiam,
quam hoc in loco ἀκρατέας vocat Hipp. eam absque dubio intelligit, per quam partes motu,
vel etiam sensu priuatur, quæ à posterioribus paralysis dicta est, & ab Hipp. propriori vocabu-
lo modo paraplegia, modo vniuersali nomine apoplexia alicuius partis corporis appellatur. D
Hoc enim symptoma vulneribus capitis lethalibus superuenire ipsemet testatus est lib. de
Mar.n.27. vulneribus cap. vers. 314. sunt autem (inquit) & qui apoplectici fiunt, & sic pereunt, & libro
Coac. Prænot. sect. 3. vers. 209. ait: Quibus cerebrum vulneratur, febris plerunquè, ac bilis
vomitus accedit, & corporis apoplexia. Quam sententiam clarius expressit, & quid per cor-
poris apoplexiam intelligendum sit, manifestè indicauit lib. 1. de Morbis vers. 66. vbi inquit,
Si cerebrum vulneratum fuerit, febrem necesse est, superuenire, & bilis vomitum, & aliquam
partem corporis apoplecticam fieri, ac perire; ex quibus locis clarè patet, per impotentiam
Mar.n.3. hoc in loco partis cuiusdam resolutionem intellexisse, cuius generationis modum explicare
oportet. Tribus modis capitis vulneribus apoplecticos affectus superuenire inuenio. Primò
quidem, quando cerebrum ex vehementi percussione concutitur, & de hoc libro citato de
Morbis ità legimus, & si cerebrum concussum fuerit, & laborauerit, eum, qui percussus est, E
necesse est, statim mutum fieri, & neque videre, neque audire, & ratio est, quia per concussio-
nem cerebri spiritus animales, indè procedentes, commoti ad læsam partem omnes concur-
runt, vndè à proprijs functionibus desistere coguntur, donec quiescant, & ad naturalem
dispositionem reducantur, quod multis non longè post concussionem euenit, quibus scilicet
ventriculi cerebri illæsi penitus permanserunt, nec ex concussione in seipsos conciderant, nam
eo casu vera apoplexia, & indè necessaria mors succedit. Secundo autem modo capitis vul-
neribus resolutio superuenit, quando cerebri substantia vulneratur, & de hoc modo intelli-
genda est præcitata sententia libri Primi de morbis, in qua, in cerebro vulnerato aliquam

corporis

A corporis partem necessario sideratam fieri adnotatur, quo in loco aliquam particulam dixit Hipp. quia certò determinari non potest, quæ nam particula resoluenda sit, hac vel illa cerebri parte vulnerata, experientia quidem nobis indicauit resolutionem semper in oppositum fieri, quemadmodum hoc in loco testatur Hipp. veruntamen modo brachium solum apoplecticum fieri cæteris particulis illæsis omninò permanentibus: quod mensibus elapsis obseruatum est hic Romæ in Reuer. Patre Ordinis Prædicatorum, Monasterij S. Sabinæ, qui in summitate capitis ab incidente gladio percussus vulnere ad cerebrum penetrante brachij oppositi sensum, & motum statim amisit, quod vndecim dierum spacio, quo vulneratus vixit, immobile semper fuit. Alijs crura resoluta fuisse obseruatum est: quemadmodum proprio nepoti ex sorore contigisse mihi retulit, Admodum excellens D. Ludouicus de Monticulis, Sanctiss. D. N. Papæ Pauli V. Chirurgus venerabilis, & summa fide dignus, quod etiam alij
B oculati testes mihi confirmarunt. Ille igitur cum in oculi sinistri angulo vulneratus fuerit ense acuto, qui vsquè ad caluariam posteriorem penetrauit, crus dextrum tantummodo resolutum est, & quamuis ex vulnere sanatus fuerit, integra etiam remanente visione, nihilominus cruris motum nunquam recuperauit. Idem militi cuidam contigisse sede vacante ob mortem Papæ Gregorij XIII. sanctæ memoriæ narrauit mihi D. Iubentius de Angelis vir & fide, & sinceritate integerrimus, qui in secandis venis potissimum, nulli chyrurgo secundus est. Nam cum à plumbeo globo per sclopetum traiecto illi cerebrum transfossum esset, crus vulneri oppositum resolutum est, nec, à vulnere miraculo sanatus, motum cruris recuperauit; vndè in posterum claudus permansit. Quorum quidem effectuum, & aliorum similium, qui in dies contingunt, cum probabilis ratio, supposita communi, & recepta neruorum origine, & vsu, afferri non possit; quantum hæc suspecta redditur, tantum Praxagoræ opinio à nobis
C superius explicata confirmatur; hac enim recepta prædictorum effectuum ratio omnibus patet. Quia enim spiritus ex arterijs per cerebrum disseminatis in neruorum fibras continuato ductu feruntur; cerebri substantia dissecta aliquas ex dictis arterijs incidi, necesse est. Quarè neruorum fibræ, quæ ab illis spiritus suscipiunt, resectis ductibus, spiritu animali necessario priuantur, vndè particulæ, quibus dictæ fibræ in neruum congestæ inseruiunt, sensu, & motu necessario priuantur, non totum corpus, nisi sectionem ad cerebri ventriculos peruenire contingat, quo casu mors fortassè superueniret prius, quam natura symptomatis possit distingui; & hic est secundus modus, quo capitis percussionibus affectiones apoplecticæ superuenire solent. Qui quidem palam facit, quam vana sit Galeni methodus, qua partem affectam inuenire profitetur, inspecta neruorum origine, & processu: lubricumque esse fundamentum suæ disputationis, quo supponit, læso cerebro, corpus totum priuari sensu, & motu,
D quod si alicui particulæ tantummodo eueniat, læsionem in cerebro minimè esse, sed in spinali medulla, aut neruo, qui parti affectæ implantetur, quando ex supradictis constat, non esse inconueniens, obstructionem, siuè læsionem esse in vasis cerebrum percurrentibus, à quibus nerui originem habent, nullo modo, aut neruo, aut spinali medulla patiente. Tertio tandem modo ex capitis vulnere resolutio euenit, quando cerebrum indè sphacelatur, nam spiritus in sphacelata parte corrupti ad proprias operationes inepti redduntur, vndè particulæ motū & sensum, indè acceptum referentes, ijsdem priuari necesse est, & ad hunc resolutionis modum etiam referri potest impotentia, de qua loquitur Hipp. in præsenti sententia, quæ cum ad præscriptas historias referatur, in quibus ossa liuefacta tandem fuisse narratur, de illis Hipp. intellexisse rationabile est. Liuorem verò ossis interni sphaceli certissimum inditium esse, omnibus notum est, qui si ad cerebri substantiam perueniat, partem aliquam syderari necesse est,
E eadem ratione, quam in vulnerato cerebro attulimus, vel etiam totum, si sphacelum plurimam cerebri partem occupare contingat, nam eo casu apoplecticos ægros mori, rationi satis consentaneum est.

Vers. 384. Quibus ossa fracta fuerint, his septima die febres, &c. Mar. n. 19.

Febres capite vulneratis, & ijs potissimum, quibus ossa fracta sunt, duplici de causa superuenire solent, altera cæteris vulneribus communi ob materiæ affluxum, cuius gratia vlcus inflammatur, quam ipsemet Hipp. explicauit lib. 4. de Morb. vers. 353. & quia quò maius fuerit vulnus, eò maior copia humoris influit, hinc fit, vt aliquando citius inflammentur, & citius oriatur febris, & de hac febre loquitur Hipp. in hac sententia, dum statuit, ossium fracturis, Mar. n. 22.
febres

febres die septima ad summum superuenire, ità vt nisi intrà hoc tempus superueniat, in posterum febris nulla habenda sit suspicio, quia eo tempore fluxio cessare consueuit, & quia æstate humores facilius fluunt, & incalescunt, ideò hoc tempore citius febres superuenire nos admonet Hipp. non hoc in loco tantummodo, sed etiam lib. de vulneribus capitis. Succedunt altera ratione febres ossium fracturis, ob saniem intrà caluariam retentam, & putrescentem, de qua loquens Hipp. lib. de Vulneribus capitis vers. 300. testatur, febrē in his casibus superuenire in hyeme, vt plurimum ante decimumquartum diem, in æstate verò septimo transacto, quorum temporum diuersitas à materiæ diuersitate dependet, & à diuersitate loci, in quo putrescit, in primo enim casu materia est à prædominio sanguis à proximis partibus confluens, qui in carnosis partibus putrescens inflammationem parit, vnde statim febris insurgit. In secundo verò etiamsi eadem sit materia sanguis inquam putrescens intrà caluariam, quia tamen exiguus est, & in loco frigidiori conclusus, non ità citò inflammatur; quemadmodum in carnosis partibus. Quæ quidem loci diuersitas est causa, vt febris in priori casu superueniens mala sit quidem, quia satius esset, eum, qui vulnus accipit, nec febrire, nec inflammationem ei accedere, at in secundo casu omninò læthale est, quod loco citato nobis significauit Hipp. his verbis: Quicunque ex vulneribus in capite moriturus est, & fieri non potest, vt sanus fiat, ac seruetur, ex his signis dignotionem mortuum facere oportet, & quod futurum est prædicere, patitur enim hæc: Quum quis os fractum, aut ruptum, aut contusum, aut quocunq; modo fractum intelligens, per errorem deliquerit, & neque raserit, neque perforauerit, velut os non opus habeat, & velut os sanum existat, antè decimumquartum diem febris corripiet, vt plurimum in hyeme, in æstate verò post septimum diem febris corripit, & postquam hoc factum fuerit, vlcus colorem amittit, &c. Quæ quidem intelligenda sunt de febre superueniente, non ex humorum affectu, sed ex sanguine intrà caluariam putrescente, aut sanie residante, qui sanguis à Medico per abrasionem, aut perforationē ossis subtrahēdus erat, antè quam putresceret, & inflammationem in cerebri meningibus excitaret, nam ea superueniente casus ferè desperatus redditur. Cùm igitur præscripti casus superuenientis febris adeò inter se differant periculo, & euentu, eos distinguere necesse est: cuius gratia nihil aptius inueniri potest, quàm obseruatio temporis, quo febris superuenit, si enim à principio, aut paulò post, vel omninò antè septimam diem contingat, signum est, hanc ab inflammatione vulneris dependere, non à materia intrà caluariam putrescente. Quæ omnia respiciens Hipp. lib. 2. Prædictionum vers. 298. hæc protulit, optimum quidem igitur est, neque febrire eum, qui vulnus in capite habeat, neque sanguinem ipsi erupisse, neque inflammationem, neque simul aliquem dolorem accessisse, si verò quid horum apparuerit, securissimum est, vt in principio fiat, & modico tempore permaneat. His igitur hunc in modum explicatis patet, frustra hoc in loco laborare eos, qui præcitata loca de tempore, quo febris vulneribus capitis superuenire solet, simul conciliare nitentes, inquiunt; hoc in loco Hipp. loquutū esse de Fracturis puerorum, libro autem de Vulneribus capitis adultorum vulnera pertractasse. Non animaduertentes hac distinctione summum præceptorem taxari, quippè qui lib. de Vulneribus capitis, vbi ex professo hæc materia pertractatur, non distinxerit hæc tempora ratione ætatis (si re vera distinguenda fuissent) quemadmodum ratione temporis anni ab eo factum esse apparet.

Mar. n. 27. | Mar. n. 26. | Mar. n. 27. | Mar. n. 22.

Sectio II. Libri VII. Epidemiorum.

Mar. n. 23. *Vers. 11. Circa decimumquartum magni citra signa sedati sunt.*

Notat Hipp. abscessus ad aures, huic mulieri factos esse, qui cum magni essent, derepentè euanuerunt sine signis, ità vt meritò recidiuam passa sit, ex qua tandem obierit. Quò enim, huiusmodi parotidibus disparentibus res ægroto fœliciter succedant, cum aliquo signo id fieri necesse est. Signa verò huiusmodi recenset Hipp. 1. Epidem sect. 2. vers. 197. dum inquit. Tubercula iuxtà aures in febribus, cùm dolore oborta, febre iudicatorio modo deficiente, quibusdam neque sedantur (hoc est per insensibilem resolutionem discutiuntur) neque suppurantur: hæc biliosum alui profluuium, aut dysenteria, aut crassarum vrinarum subsidentia soluit. Quum igitur parotides, & magnitudine insignes huic mulieri disparuerint, sine vllo prædictorum signo, meritò interijt. Nam etiamsi egestiones habuerit multas, hæ non

potuere

A potuere illi salutares esse, quia non critico modo abscessibus dissipatis superuenerunt, sed à principio morbi per totum morbum perseuerarunt. Præterea malè olebant, quod corruptionem non concoctionem attestabantur.

Vers. 30. Balneum proderat, & illitio ex aceto. Mar.n.23.

Balneum propter exãthemata illa pruriginosa administratum est, ratefacit enim balneum, & humorum attempetat acrimoniam; quæ duo ab hoc symptomate indicantur, quatenus exãthematum exitus procurandus est. Postquam verò hæc perfectè eruperunt, & acrimonia remissa est, pro integra earum curatione exiccantia medicamenta admouenda sunt, cuius gratia illitio ex aceto ab Hipp. administrata est. Nam & lib. de Humidorum vsu, acetum ad hos affectus cutaneos curandos ipsemet celebrauit.

Vers. 40. Onesianacti circa autumnum lippitudo, postea verò febris, &c. Mar.n.4.

B Historiam Onesionactis diligenter explicauit Valesius, morbi essentiam describens, & curationis adeò ingeniosæ rationem subnectens, in hoc tamen à tanto viro dissentire cogor, quia, dum rationem adducens, cur Hipp. qui tam facilè vinum in alijs casibus admittere solitus, fuit, huic interdixerit, hoc factum esse ait, nè cum succorum multitudine vini potio inflammationis cuiuspiam fieret causa; idque Hipp. doctrinæ non admodum conueniens esse videtur, cum constet, etiam valdè repletis, vinum ab eo non denegari, imò eodem tãquam opportuno præsidio pro plenitudine tollenda vsus est in morbo crassarum venarum lib. de Intern. affect. vers. 430. ea quantitate, vt æger inebrietur, nam eo potu mediante sanguis è naribus in maxima fluit copia, qui ægrotantem liberat. Quarè ego potius dicerem, vinum huic ægrotanti interdictum fuisse à principio, quando scilicet ex foro domum asportatus est, ex apoplectico melancolicus effectus, nam verisimile est, tunc primum ad medicum confugisse, cum antè morbum ob paruitatem negligeret. Quià ergò ab eo tempore melancolicus erat, hac ratione vinum ipsi denegatum fuit. Nulla est enim affectio, in qua vinum Hipp. magis suspectum fuerit, quam vbi mentis adest læsio, vndè lib. de Affect. vers. 96. dicebat. Vinum autem non conuenit, mente motis, neque in hoc morbo, neque in quibusuis alijs, hac ratione in morbo (vt ipse appellat) cura difficili lib. 2. de Morbis sect. 3. vers. 338. qui nihil aliud est, quam melancolia exsepto transuerso, vinum prohibet, aut vix aquosum concedit. Imò in huiusmodi affectibus melancolicis adeò suspectum vinum habuit, vt lib. de Insomnijs, vbi ex astris fugatis per somnum visis futura insania timetur, in præseruatione à vino abstinendum iubet. Quum ergò Onesionactes in melancoliam incidisset, & insaniæ periculum immineret, vini potu interdicto, aquam exhibuit. Mar.7.19. C Mar.n.10.

Vers. 78. Ad vlcera in ore sorbitio lenticulæ commoda erat. Mar.n.26.

D Valesius totam curationem Cleoco factam tanquam rationabilem commendauit, lentis sorbitione excepta, hanc enim melancolia vigente, quæ in hoc ægrotante manifestè apparebat, inutilem censuit. Cæterum non concedam Valesio Hipp. sorbitionem hanc Cleoco exhibuisse in gratiam alimenti, quo casu improbanda esset, sed ea vsum fuisse loco medicamenti pro vlceribus oris colluendis, tuncque ea vti cæptum esse, intelligendum est, postquam tubercula oris (ad quę pharmacum ex manna thuris tanquam concoctorium remedium adhibitum est) in vlcera fuere conuersa. Ad quæ sorbitionem ex lenticula rationabile medicamentum esse, facilè demonstrari potest, est enim cum leui adstrictione, & exiccatione abstergens, vt omnibus conceditur, quæ quidem tria pro curandis vlceribus necessaria existunt, & ideò ad colluenda oris vteri vlcera hoc eodem medicamento vsus est 1. Morb. mul. sect. 4. vers. 356. & 358. Quia verò medicamentum crassitudinem quandam obtinet (cuius gratia Mar.n.127. E sorbitionem, non simplex decoctum eligit) facilius adhæret, & pituitam à capite descendentem ab vlceribus detergit. Præterea dicendi modus, quo vtitur Hipp. hoc idem nobis persuadet, non enim inquit simpliciter, sorbitionem ex lenticula morbo commodam fuisse, sed particulatim ad vlcera in ore.

Vers. 89. Euxeni vxorem ex fomentis, vt videbatur, &c. Mar.n.27.

Dubitat Valesius textum in præsenti historia defectuosum esse, nesciens his verbis sensum idoneum, & perfectum adaptare. Cæterum si verbum incaluit his addatur, quod ex sequentibus necessariò infertur, nihil defectuosum inuenio. Mulier enim ista cum foueretur aliqua alia occasione, fortè ob aliquod vteri vitium, alioqui bene valens, ex fotu excalefacta est, adueniente

ueniente febre: cum ipsa existimaret ex fœtu, vt solet, calorem simplicem aduenisse, non febrem, & cum caloris refrigerationem expectaret, non refrigerata est vllo tempore, imò calor ad vesperam increscebat. Indequè febris typum contraxit, quem Hipp. describit in textu, His igitur hunc in modum receptis ad historiæ perfectionē nihil desideratur. Inquit enim, Euxeni vxor ex calidis fomentis incaluisse videbatur ipsi, aut astantibus, calores verò nullo tempore relinquebant, vt sperabatur, magis autem ad vesperam augescebant, & quæ sequuntur in textu, adeò manifesta, vt nostra industria non egeant. A

Mar.n.29. *Vers. 119. Plateæ filio, vbi mortuus esset, futura capitis.*

Arefactum fuisse huic puerulo cerebrum, & ferè consumptum existimarem, idque non per materiæ calidæ, & siccæ affluxū, quia id absque dolore, & delirio etiam fortasse euenire non poterat, sed à tabifico quodam morbo, quem siccam intemperiem quis appellaret, quæ dum in cerebri substantiam ageret, eius humorem exiccando, vapor quidam salsus eleuabatur, qui pruritus causa erat. Hanc cerebri consumptionem senes quamplurimi incurrunt, propter quam in sincipite calui fiunt, quia os cerebro consumpto non irrigatur, quemadmodum antea, vndè pili alimento destituti decidunt, quod quidem huic puero non contigit, cui cum sincipitis os molle esset, deficiente cerebri fulcimento depressum est, & porissimum iuxta suturā. Ab eadem cerebri arefactione testes graciles factos esse, satis rationabile est, nam quia hi à materia seminali pro maiori parte nutriuntur, cuius pars maximè à capite ortum ducit, & à cerebro ipso, vt ipsemet Hipp. lib. de Genitura testatur, cerebro consumpto hanc materiam deficere, necesse est, vndè testes nutrimento destituti graciles facti sunt. Quamuis enim semen in pueris non generetur, qui ad generationem concurrat, non ob id negandum, tantum eius produci, quantum pro nutritione earum partium sufficiat, quæ eo ipso aluntur. B

Mar.n.30. *Vers. 131. Quibusdam capitis dolor vehemens cum calore, &c.* C

Præsentis sententiæ verba ex græco cōtextu fideliter, & ferè ad verbum trāslata hunc sensum recipiunt. Quibus capitis dolor vehemens cum calore, quibus quidem ad dimidiā capitis partē (conuertitur) & humor per nares fluit tenuis, aut coctus, aut ad aures. & ad fauces à capite securius. Quibus verò hæc sicca (non securū) at sphacelus grauis periculum infert. Si verò accedat anxiosius, aut biliosus vomitus, aut stupor oculorū, aut aphonia, aut raro loquitur, aut delirium quoddam, mortalia hæc sunt, & conuulsoria, ex quibus colligimus dolores capitis vehementes cum caliditate, hoc est cum febre, quinque exitus habere consueuisse. Primum ad salutem perfectam, & firmam, idquè quando per nares, aut per aures humor excernitur, siuè hic sit tenuis, velut aqua, siuè concoctus vt pus, ab his enim vehemētis doloris capitis solutionem expectabat 6. Aphor. 10. hoc autem in loco addidit, siuè ad fauces, quod ab eodem obseruarum esse, credendum est. Secundum exitum habet ad securitatem, non ad integram sanitatem, quando dolor ad dimidiam capitis partem cōuertitur, & in vocatam hemicraniam transit. Tertium habet ancipitem, morbo adhuc dubio permanente, quando dolor in eodem statu permanens adhuc perseuerat. Quartum exitum habet periculosum, quando sphacelismus succedit vehemens. Nam & lib. 2. de Morb. capitis sphacelismum morbum quidem grauissimum esse insinuatur, non tamen adeò desperatum, quin aliquos seruari cōcedat, quam quidem sententiam inter aphorismos compendiosè translatam, legimus hunc in modum. Quibuscunq. corruptum est cerebrum, in tribus diebus pereunt, si verò has effugerint, sani fiunt. Quintum denique habere solent exitum ad desperationem, cum nullus indè seruetur, si affuerit anxiosus, aut biliosus vomitus, & reliqua in textu relata: quæ tantam capitis affectionem præsupponunt, vt ventriculus in consensum trahatur. D

Mar.n.31. *Vers. 148. Quibus calores multi quandoq. sedantur, &c.* E

Huius sententiæ hunc esse verum sensum existimo. Quotiescunq. iudicatis morbis calores quidam permanent multi, hoc est aliàs, atque aliàs frequenter inuadentes, hi cessant non per sudorem vniuersalem, vt in febribus contingit, sed si circà ceruicem, aut sub alis erumpat, & ratio est, quia cum præfati calores ab humorum reliquijs simplici alteratione incalescentibus ortum ducant, eos ventilari sufficit, quo ad naturalem temperiem reducantur; cuius ventilationis signum erit sudor circa ceruicem, & ad alas, vbi venæ adsunt maiores, ex quarum transpiratione totum corpus refrigeratur, cubiculi calidioris instar, qui apertis fenestris refrigeratur.

Vers.

A *Vers. 163. Subpurgandi sunt ventres in morbis, ubi purganda, &c.* Mar.n.32.

Hæc sententia, quæ & superius lib. 5. repetita est, doctrinam confirmat aphorismi. Concocta medicari, & mouere, quamuis in aphorismo loquatur tantummodo de ea purgatione, quæ fit per inferiora, vt suo loco demonstrabitur, hic verò superiorem etiam adnectat. Indicans quo tempore vtraque euacuatio facienda sit, particularis accessionis respectu habito, Docetquè per inferiora purgandum esse, cum iam accessio remiserit, aut quieuerit, supernè verò in ipsamet inuasione, idque à spontina humoris inclinatione deducit, quæ omnia oratione adeò aperta sunt tradita, vt in ea declaranda tempus conterere, non sit opus. Quæ autem subiungit; & propterea in principijs purgandum non est, quoniam sua spontè in his temporibus expurgantur, plurimum difficultatis in se continent, cum videatur purgationes à principio morborum damnare, quæ adeò familiares Hipp. fuere, quemadmodum in expositione citati aphorismi concocta medicari, demonstrabitur, vt aliò tempore purgationem facere non videatur ausus, præter quam in principio, & certè nisi verba alium sensum reciperent ab eo, quem prima fronte præseferunt, hæc tanquam vitiata compungere satius esset, quod asteriscus Aldino codici appositus suadet, quã adeò euidentem in Hipp. doctrina contradictionem tolerare. Sed quia verba hæc iuxtà propriam, & veram significationem accepta, doctrinam continent vtilissimam, & nostro Hipp. dignam, ea explicare satius est, quam abradere. Hoc igitur modo in græco exemplari leguntur, Διὰ τοῦτο δὲ μὴ ἐν ἀρχῇσι καθαίρειν, ὅτι ἀπὸ τῶν αὐτομάτων ἐν τοῖσι χρόνοισι τουτέοισιν, ἢ χρόνια ἐπικίνδυνα, hoc est vt ego interpretor. Propterea in principijs purgandum est, quia sua sponte in his temporibus expurgantur, num in hæc tempora incidentia periculosa? Quibus verbis purgationem circa initia morborum non prohibet Hipp. sed tempus magis particulare prædictarum euacuationum, præscribit. Dixerat enim, purgationes per inferiora faciendas esse in remissione accessionis, per superiora verò in ipsomet insultu, & quia hæc tempora latitudinem habent, nos admonet, in eorum principijs id faciendum non esse: rationemque adducit, quia sua spontè in prædictis temporibus expurgari solent, quarè nè simul cum motu naturæ contendamus, admonet, vt principium eorum temporum elabi permittamus, obseruantes, an natura moueat, nec nè, principioque transacto, & natura non euacuante ad purgationem deueniendum erit, verbaque illa subiunxit, ἢ χρόνια ἐπικίνδυνα, indicans malum esse, & periculosum eo tempore euacuare, quo natura ipsa spontè mouet. Hancque veram esse huius loci expositionem indicant ea verba, quia sua sponte in his expurgantur, quia si de principio morbi intelligeret, mala esset ratiocinatio, in principijs purgandum non est, quia eo tempore spontè expurgantur? imò, quia natura eo tempore id præstare solet, ars ad naturæ imitationem purgationem instituere tunc docet, quod respiciens Auicennas dicere solitus fuit, si natura non mouet, moue tu hora motus eius.

Vers. 190. Dolores capitis ex vtero sedat castoreum. Mar.n.34.

Præsentis sententiæ occasione Valesius, Galeni auctoritate permotus vterum à propria sede non moueri in hystericis contendit, præfocationis causam referens in vapores ex vtero eleuatos à sanguine menstruo, aut à semine in eo retento. De hac autem re alibi disserentes Hipp. sententiam secuti vteri corpus, & ascendere, & descendere aliquando in mulieribus, demonstrauimus. Nam si Hipp. aliorumque experimentis credendum est, vterus ipse sensu ascendere percipitur, idque testatus est Hipp. lib. 2. Morb. mul. vers. 33. quo in loco vteros in tumorem eleuatos sub hepate deprehensos manu infrà in locum suum detrudendos, & fascia continendos esse iubet. Præterea, si in præfocationem vteri tunc maximè incurrunt mulieres (vt ipsemet Hipp. experientia edoctus testatur lib. 1. morborum mul. vers. 194.) quum ieiunauerint, & laborauerint, alioqui benè se habentes, quomodo huius symptomatis causa in sanguinis, aut seminis retentionem referri potest? Quã ratione autem vterus ascendere dicatur, explicauimus lib. 2. Morb. mul. vers. 29. Mar.n.19. Mar.n.17.

Vers. 270. Cholericæ affectiones maximè æstate fiunt; & febres intermittentes, & quibus horrores accedunt. Hæ quandoq. malignæ, &c. Mar.n.40.

Hæc sententia quotidie verificatur, & potissimum Romæ, vbi raro non viget pituitosus humor, cuius gratia febres pro maiori parte intermittentes incipiunt, quæ tandem in acutas, & malignas transeunt. Notat verò Hipp. id euenire in febribus illis, quæ cum horrore

inuadunt, & ratio adest euidens. Horror enim pituitosæ materiæ copiam biliosæ admixtam A
indicat, quæ circa primas accessiones mouetur quidem, verum ob naturalem frigiditatem non accenditur ad febrem, temporis verò progressu, & ipsa putrescens febrem inducit longiorem, & quæ facilè in hæmitriteum transit, de cuius prauitate testimonium habemus ipsius Hipp. lib. 1. Epidemiorum. sect. 3. vers. 17. Hanc verò transmutationem in quinta, aut septima, atque etiam nona, fieri ait Hipp. aliquando tamen, vsque ad decimamquartam diem productam esse obseruatum est, & ideò vsque ad illud tempus cauendum nobis esse iubet, ne error aliquis contingat, ex quo, si aliquid in præfatis diebus moliri necesse sit, periculum astantibus indicetur, ne remedio imputetur, quod in naturam morbi referendum esset. Huiusmodi transmutationis periculum magis timendum in æstate, quo tempore bilis maximè viget, à qua morbi acuti dependent. Horroresque minus æstiuis febribus conueniunt, quam aliorum temporum: vnde iuxta aphor. 34. secundæ sect. horrores in febribus maximè vereri B
oportet, ex hoc loco colligi potest, an in febribus intermittentibus numeros dierum acceperit Hipp. accessiones ipsas, an naturales dies, quia cum hic sermo habeatur de febribus intermittentibus, quo nomine etiam tertianæ comprehenduntur, si per dies, accessiones acciperet (quemadmodum interpretatur Galenus) quatuordecim accessiones cauendæ essent, quæ in febre tertiana in diem vigesimumseptimum inciderent, quod Hipp. consilio alienum esse apparet. Verum hunc interpretandi Hipp. modum alias reiecimus demonstrantes eum, & nominibus, & dicendi modo vti, pro vt à vulgaribus hominibus vsurpantur.

Mar. n. 51. *Vers. 428. Circa aures multis, qualia Satyri habent, &c.*

Satyros pingebant Galeno referente 2. in 6. Epidem. n. 14. oblongos apud aures excessus habentes, quare cum dicat modo Hipp. ægrotantibus facta esse, qualia Satyri habent, intelligendum est, fuisse abscessus figuræ oblongæ, quæ à parotidibus communibus differunt, C
tum forma, & magnitudine, tum etiam quia ad suppurationem non deueniunt, quemadmodum parotides solent, vocanturque à vulgaribus *recchioni*, & alibi etiam *gattoni*, suntque pueris familiares satis, eorum enim materia est pituitosus humor in eam partem à capite descendens.

Mar. n. 53. *Vers. 430. Timonactis filio ferè bimestri pustulæ in cruribus, &c.*

Quæ huic puero apparuerunt exathemata non existimo fuisse de genere eorum, quæ à nostris morbilli, siue variolæ appellantur, quorum inuasio adeò vulgaris facta est, vt nullus ab eis immunis permaneat; & qui semel ijs correptus est, in posterum ab ijs ferè tutus est, & ratio quæ in hanc opinionem me impellit, est, quia sine febre apparuisse constat, quod variolis, & morbilis non contingit, quos febris satis vehemens præcedere solet, etsi quis dixerit, febrem in hoc puero præcessisse; quæ post eorum apparitionem cessauerit; indè verò conuulsiones sine D
febre successisse, hoc etiam longè absurdius est, quia quãdo post dictorum exanthematum apparitionem febris cessat, cessant etiam cetera omnia accidentia; cum sint veluti crisis perfecta, vt non sit verisimile, febre sublata, & variolis egressis, excitari conuulsiones. Quarè dicerem ego, exanthemata huic puero erupisse sine febre omninò, solent enim pueris frequenter varia pustularum genera fieri sine febre, quæ à mulieribus proprijs nominibus pro regionum varietate denominari solent. Huius naturæ sunt v.g. pustulæ, quæ hic Romæ dicuntur *Vallache*, aliæ *Moruiglioni saluatichi*, & sic de cæteris inter se differentibus, tum magnitudine, tum colore, tum eruptionis modo, tempore; & alijs similibus: quarum diuersitas à materiæ diuersitate dependet, quæ vnà cum serositate ad harum pustularum generationem concurrit. Familiaresq. pueris sunt maximè propter serositatem, & humiditatem, quæ in pueris abundat, cum raritate corporis, & expultricis robore. Cum igitur huiusmodi pustulæ puero E
eruperint sine febre, & non longè postea (vt credere est) derepentè euanuerint, cum dicat Hipp. his autem sedatis, earum materia ad caput translata epilepticas conuulsiones excitare potuit, quæ puerulum è medio sustulerunt. Nam materia recurrens adeò maligna euadit, vt omnes recursus perniciosos semper existimauerit Hippocrates, quod sæpius adnotauimus.

Vers. 443. Prudens mortuus est tertia die à recidiua.

Mar. n. 52. Id tanquam rarum, & inusitatum narrauit Hipp. quandoquidem, qui tabidi moriuntur (qualem hunc puerum ex suppuratione factum esse enarrata in textu palàm faciunt, etiamsi

eum

A eum hydrope laboraſſe dixerit; non enim incompatibilia ſunt tabes, & hydrops; imò euidenter conſociabilia. Nam lib. 3. Epidemiorum ſect. 3. narratur, plurimos tabidos illius conſtitutionis hydrope etiam laboraſſe) erat ergò tabidus, quorum alij ſenſim moriuntur calore innato paulatim euaneſcente: & hi prudentes intereunt. Alij moriuntur exacerbata febre, qua continuò detinentur, vel acuta ſuperueniente, & hi cum delirio vitam finiunt, quod in citata conſtitutione obſeruauerat, de tabidorum enim exitu verba faciens inquit, deliri circa mortem, cum igitur huic ægrotanti febris acuta ſuperueniſſet, delirantem mori rationabile erat. Arefacto enim per tabem corpore, & humido ferè penitus conſumpto, dum febris acuta ſuperuenit, animalis ſpiritus temperies ad eum caliditatis, & ſiccitatis gradum permutatur, vt neceſſariò delirium conſequatur. Id verò huic puero non contigiſſe credendum eſt, quia cum hydrope ſimul laboraret, ad eam ſiccitatem perduci non potuit ſpiritus, vt
B delirium induceret.

Verſ. 447. Epicharmi filio accidit ex via, & potu cruditas. Mar.n.53.

Succi in ventriculo corrupti tanta prauitate aliquãdo participes ſiunt, vt veneni facultates æmulentur. In hanc corruptionẽ cum incidiſſet Epicharmi filius, occaſione itineris, & potus vberioris, non eſt mirum, ſi tam citò mortuus ſit, inſtar eorum, qui ex veneno intereunt, quãuis mortem accelerauerit non parum balnei incongruus vſus, quod ſuccos in vẽtriculo corruptos attenuando, & diffundẽdo fuit cauſa, vt citius cor ipsũ peterent, quod & dolor pectoris, & ſopor primum, deindè delirium indicarunt. Scimus enim, hæc duo ſymptomata non minus affecto pulmone ſuperuenire, quam cerebro ipſo patiente, quamuis etiam dici poſſet, huiuſmodi ſuccos in ventriculo corruptos ad caput delatos prædicta ſymptomata intuliſſe, doloremq; pectoris ad ventriculum pertinuiſſe, non ad medium ventrem. Alias enim demonſtrauimus, calidos, & tenues ſuccos in ventriculo exiſtentes dolorem ad pectoris regionem
C inducere.

Verſ. 462. Halicarnaſſenſis, qui in domo Xanthippi diuerſabatur, &c. Mar.n.54.

Hic homo, cui & auris, & caput dolebat, à venæ ſectione adeò læſus eſt, vt cum delirio tandem obierit. Huius cauſam reddit Hipp. Non enim (inquit) facta eſt ſuppuratio, eo quod caput euacuatum ſit, & refrigeratum. Adnotauimus enim ſuperius ex eodem Hipp. hac eadem ſectione, in vehementioribus capitis doloribus, qualem hunc fuiſſe indicauit per illa verba, nõ mediocriter, vt res ęgroto benè cedat, neceſſe eſſe, vt humor excernatur per nares, aut per aures, tenuis (bile prædominante) aut maturus (ſanguine peccante, aut alio humore craſſiori) quarè cum hic ex bile non laboraret, quandoquidem hyeme ægrotaſſe narratur, ſed ex craſſiori humore, meritò excretio maturi humoris expectari debuerat, ſuppuratione
D igitur à venæ ſectione intercepta, læthaliter læſus eſt æger. Quia verò non omnis euacuatio ſanguinis apta eſt caput refrigerare: ſed ea tantummodo, quæ copioſa eſt, & à parte proximiori celebratur v.g. à venis in capite exiſtentibus, dum huius rei cauſam adducit, nos tacitè de more admonet hoc exemplo, non quãlibet venæ ſectionem in propoſito caſu damnari. Sed copioſam tantummodò, & quæ in ſuperioribus partibus fit.

Verſ. 469. Anaxenor in Abderis, erat quidem ſpleneticus. Mar.n.55.

Huic facto abſceſſu, ſi ſtatim ac ipſum recurrere animaduerſum eſt, datum fuiſſet pharmacum, quod longè poſt factum eſſe, inſinuatur per illa verba, priuſquam moreretur, ſubpurgatus eſt; fortaſſe, ægrotus morti eripi poterat. Color enim vitiatus maximam cachochimiam indicabat, quæ nullo alio præſidio melius tollitur, quam purgatione. Quod verò ad venæ ſectionem ſpectat, certè ſtante magna cachochimia non videtur ex vſu.

E *Verſ. 487. Pythonis filio in Pella febris ſtatim incœpit multa, &c.* Mar.n.56.

Mirabitur quiſpiam, quomodo huic ægrotanti excretis bilioſis cataphora ceſſauerit, & febris remiſerit, cum omnibus receptũ ſit Galeno credentibus, ſoporoſos affectus refrigerato humectatouè cerebro ſemper ortum habere, quorum neutrum bilis præſtare apta eſt. Verùm mirari deſinet, ſi vini potati effectus perpenderit. Videmus enim ex potu copioſo vini, & potiſſimum meracioris ſomno profundiſſimo temulẽtos corripi, quum tamen vinum calidum ſit, & ſiccum. Fit enim ſopor, quotieſcunq; ſpirituum animalium motus ſiſtitur, aut torpeſcit: quod quidem euenit, non modo cum immodicè refrigerantur, ſed etiam cerebro repleto, repletur autem, & ab humoribus, & à ſolis vaporibus, qui ſi magis corpulentia (vt ità di-

cam) agant replendo, quam facu tate calefaciendo, aut exficcando, hi semper quamuis à calidis, & ficcis eleuentur, soporem inducunt, imò sanguis in cerebro abundans modo soporem, modo vigilias inducit. Quotiescunq. igitur vapores ab humoribus in partibus inferioribus existentibus eleuantur in caput, vaporis naturam conseruant, quæ in humido potius, quam in ficco consistit, perpetuò soporem inducunt, quia caput potius replent, quã exiccant, & calefaciunt. Verum si hi ad exhalationis naturam, quæ calida est, & sicca, potius accedant, calefaciendo, & exiccando vigilias, & deliria pariunt. Quarè sicuti in magno mundo, vbi terra copioso humore perfusa est, plus vaporis, quam exhalationis eleuatur: ità in microcosmo, quando venter inferior humoribus repletus est, siuè calidi sint, siuè frigidi, euaporante humidiori parte, cerebrum vaporibus repletur, qui copia magis, quam virtute agentes soporem inducunt. Nam præterquam quod nullus humor, etiam potentia ficcissimus, humido caret, qui vaporis generationi materiam præstat, dum in ventre inferiori consistit, in quo humidum naturaliter abundat: quemadmodum ipsemet Hipp. libro primo de Diæta vers. 163. adnotauit, vapores indè eleuatos humiditate participes esse necesse est, ità vt bilis in eo consistens, dum vapores in caput dimittit, soporem, non vigilias inducat. Secus autem, si eadem in venis, aut alibi consistens vapores ad caput transmittat, dum præter naturam incalescit, nam propter bilis facultatem calidam, & siccam, quæ ab ea eleuantur ad exhalationis naturam potius accedunt, quã vaporis, his adde etiam, quia vaporibus à venis eleuatis non adeò patet via, vt sub forma vaporis, qui crassior est, ad caput peruenire queant, quemadmodum exhalationibus, & hinc elucet ratio, cur multi in accessionum principijs somno profundo corripiantur, qui in vigore à vigilijs, & delirio premuntur, quia scilicet in principio vapores non sint humorum in venis putrescentium, sed humiditatis in inferna aluo stabulantis, etsi pars quædam à venoso genere ascendit, quia humores nondum putredinem, & calorem febrilem contraxerunt, ideò vaporis humidioris potius, quam exhalationis naturam sapiunt. Hæc veritas ex libro primo prorreticorum confirmatur, quo in loco soporosos à principio, tandem phreneticos fieri testatur Hipp. biliosi enim succi in partibus inferioribus existentes primo euaporationes in caput dimittunt, quæ cerebrum replentes soporem inducunt: cui phrenitis succedit, iisdem biliosis succis cerebrum petentibus. Hæc omnia si considerasset Galenus, in illud absurdum minimè incidisset, vt affirmaret, soporem, quo Hermocrates 3. Epidemiorum correptus est die vndecima, in affectione, quæ vt ipse fatetur, tota ignea erat, ob insignem refrigerationem cerebri contigisse ex imbecillitate, quam emorientium propriam fecerat paulò antè, cum constet, vsque ad vigesimumseptimum superuixisse sopore sedato, febreque bis eo tempore intermedio ad infebricitationem redacta. Succi ergò omnes, siuè calidi sint, siuè frigidi, cum in magna copia ventrem inferiorem obsident, ad caput euaporantes perpetuò soporem inducunt; quod huic puero contigit, ità vt iisdem excretis sopor cessauerit: febris tamen producta est vsque ad decimumquartum diem, eo quod excreti succi febris materia coniuncta non erant. Febris enim continua erat, & ex consequenti ab humoribus in venis existentibus oriebatur, fouebatur tamen etiam ab his ità, vt illis eductis, qui febrem constituebant, facilius à natura superari potuerint.

Mar.n.57. *Vers. 496. Eudemus splenem dolebat fortiter.*

In præsentis ægroti curatione illud adnotandum est, vinum pro potu nigrum albo præponi, quod in omnibus lienis affectibus ab eo obseruatum inuenio. An quia vinum nigrum magis exiccat, quam album, vndè eo semper in diæta exiccanti vtitur Hipp. Lienosique maximis scatent humiditatibus, quarum gratia exiccantia sunt præferenda? An potius quia tale vinum facit ad robur, vt idem Hipp. lib. de Affectionibus sect. 2. vers. 115. testatur, quo lienosi egent, cum sint imbecilles, & carnes admodum laxas habeant? Quomodocunque sit, certum est tale ab Hipp. probari, & ideò temerè sese gerere posteriores videntur, qui contrà Præceptoris doctrinam in omnibus lienis affectibus album nigro præferunt. Vidè quæ adnotauimus lib. 4. de Morb. sect. 1. vers. 222.

De ratione victus in morbis acutis.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

A Hic liber, siue de ratione victus acutorum inscribatur, vt omnia græca exemplaria persuadent, siue de ptisana, vt multis persuasum est, siue ad Gnidias sententias, vt alij testati sunt, doctrinam continet pulcherrimam, & vtilissimam. In eo enim Hipp. non modo rationem dictandi in morbis acutis diligenter explicauit, sed etiam huius occasione per modum exempli vtilissima præcepta circa curationem acutorum morborum nobis reliquit. Ad Hipp. Heraclidæ filium eum retulit Gal. cum tamen multa in eo deprahenderit, quorum verum sensum non assecutus, ea tanquam Hipp. indigna de more reiecit. Ego autem mehercule fateor, maiorem vtilitatem ad praxim ex hoc libro percepisse, quam ex quouis alio Hipp. opere.

B Antonius Musa Brasaolus Ferrariensis in eo explicando elaborauit; verum quia Galeni comentario indissolubili modo adstrictus fuit, huius doctrinæ vbertatem assequi non potuit. Valesius etiam in eo comentaria, eaque vtilissima edidit, sed in multis Galeni censuram recipiens verum sensum, & Hipp. doctrinæ consentientem inuenire non fuit solicitus. Quod cum summo studio ipse procurauerim, quid nostri labores præstiterint, lectores videbunt.

Vers. 10. Quod etiam paucis numero vsi sunt medicamentis, &c. Mar.n.1.

In hoc pariter reprehensione dignos esse Medicos Gnidios existimauit Hipp. quia in morbis curandis paucis numero vsi sunt medicamentis. Nam plurima ab ipsis relata, hoc est, maior pars remediorum, quæ ipsi retulerunt, exceptis morbis acutis, idest exceptis quibusdam, quæ ad morbos acutos tradiderunt; fuere tantummodo Pharmaca deorsum purgantia, & serum, & lac pro tempore, hoc est iuxta anni temporis conditionem, (sero enim in

C quolibet tempore anni antiquos vti nō consueuisse, alibi adnotauimus) quæ cum ad tollendos morbos non sufficiant, ideò in hoc laudari non possunt.

Vers. 32. Quum enim non pestilentis morbi modus quis communis, &c. Mar.n.3.

Ex acutis morbis plures interire, quam ex alijs non acutis, experientia ipsa demonstrat, non quidem, eo quod inter morbos non acutos non adsint etiam læthales, qualis est tabes, hydrops, Dysenteria, & similia: verum quia hi morbi etiamsi læthales sint, non adeò frequenter inuadunt, quemadmodum acuti morbi, & ideò verum est dicere, ex acutis morbis plures interire, quam ex alijs omnibus, eam exceptionem apposuit, nisi communis aliquis pestilentis modus grassatus fuerit, quia tunc vel plures morbi inuadunt ex eorum numero, qui rarò contingere solent; quemadmodum euenit in pestilenti constitutione lib.3. Epidem. registrata: in qua plurimos ex tabe, & ex alui fluxibus diuturnis mortuos esse narratur, vel propter

D constitutionis prauitatē morbi non acuti, & ex propria natura salutares, pernitiosi, & læthales fiunt, eo enim casu non erit inconueniens, ex non acutis morbis plures interire, quā ex acutis.

Vers. 68. Quicunque igitur ptisana in hisce morbis vtuntur, &c. Mar.n.5.

Inter cæteras ptisanæ laudes hanc celebrat modo Hipp. quia tantum exactè nutrit, quantū in acutis morbis expedit, ità vt quilibet continuò ea vti possit, absque eo quod corpus vberius nutriatur, quā conueniat: vel minus, & ad inanitionem perducatur. In duobus enim delinquere ægros in dieta acutorum contingit. Primò si victus tenuior præscribatur, quam conueniat; vndè aut medicus coactus sit, in morbi vigore cibum augere, quo tempore imminuendus esset: aut æger ex virium imbecillitate periclitetur. Secundò verò, si plus alimenti offeratur, quam expediat, cuius gratia, nè calor suffocetur, aut morbus inualescat, aliqua cibatio

E dimittenda sit, quæ quidem cibationum intermissio longè grauior est in morbis acutis, quam in diuturnis, ob febrem eos concomitantem; quæ ab inedia acrior, & vehementior redditur; quatenus humores per eam tenuiores redditi febrili calori aptiorem materiā suppeditant, qua quidem ratione permotus Hipp. febriculosū fami inimicū esse dicebat lib.6. Epid. sect.3. v.50. Prodici immodicam abstinentiā reprehendens, vt taceam alia incōmoda, quæ ex insolito ieiunio ægrotantes incurrere, argumentatione à sanis ad ægros facta pluribus demonstrabit inferius Hipp. hoc eodē lib. t.2. Hæc igitur incōmoda facilè effugit ptisana: quia facilè descēdit, debilissima est; vt non adsit periculū, nè ex eius vsu æger plus nutriatur, quā cōueniat: vndè non erit coactus Medicus vllo tēpore cibationē aliquā detrahere, nisi occasione assumpti medica-

 menti,

menti, aut infusi per clysterē id faciendum sit, & hæc subiunxit Hipp. quia antiquis vsitatū fuit prandium eo die prætermittere, quo pharmacum assumebatur, aut clysteri purgatorio corpus euacuabatur, quod non ex hoc loco tantummodo colligitur, sed ex cæteris Hipp. libris, in quibus morborum curationes tractatur, cū enim multis in locis per singulas cibationes diætam præscribat, eo die, quo pharmacum exhibet, de prandio nullam mentionem facit; signum euidens, eos impransos detinuisse, quod quidem absque ratione factum esse, asserendum non est, ne scilicet ab assumpto alimento purgatio interrumperetur, nam ab assumpto alimento perfecta purgatio interrumpitur, quæ per subsequentem inediam perficitur, quamuis enim pharmacum à toto corpore humores educat, venter inferior tamen præ cæteris partibus magis euacuatur, etiam si progressu temporis totum corpus æqualiter inanitum reddatur, vt aptissimo exemplo demonstrat Hipp. lib. 4. de Morb. vers. 156. inanitus enim venter à toto corpore humores trahit, quemadmodum à ventre totum corpus trahit alimentum. Quare si à purgatione statim cibus ingeratur, priusquam inanitus venter trahat à corpore, exacta euacuatio prohibetur, in qua purgationis perfectio consistit, vnde nostri in hoc delinquunt, quia prandiū in die purgationis exhibent, vt mirum non sit, si perfecta purgatio admodum rarò sequatur, etiam si communiter repetatur medicamentum non semel, sed sæpius, imò quam plures post purgationem grauius habent: quia cibus ventriculo adhuc languente, & imbuto pharmaco ingestus non concoquitur, sed cruditatem parit, à qua ventriculus mane sequenti redditur grauior, quæ incommoda, vt deuitarent antiqui, in die purgationis vnica cibatione erant contenti, minus incommodum existimantes ieiunium hoc, quam alimentum, quod minuat purgationem, aggrauetque cruditatibus ventre. Quod si aliquando, aut ratione morbi, aut ægrotantis virium incommodum aliquod ex hac inedia timerent, pharmaco potato sorbitionem aliquam statim exhibebant, ita enim Hipp. imperasse legimus inferius hoc eodem lib. sect. 2. vers. 31. de pleuritide tractans, in qua inedia suspecta est maximè, tùm ob vires, quas validas esse oportet ad excreandum, tùm etiam quia exiccatio, quam ieiunium parit, expuitioni non parum aduersatur. Hunc vsum igitur dimittendi prandium respiciens Hipp. hoc in loco ait. Nisi ob medicamenti, aut clysteris vsum intermittere opus sit, clysterem purgatorium intelligens, cui euacuationi eadem competit ratio, quæ purgationi per pharmacum. A quo quidem instituto recedere incipientes Medici posteriores loco prandij iusculum quibusdam exhibere cœperunt, vt totalem inediam cauerent, & hic, ni fallor, emanauit vsus exhibēdi iusculum post purgationem, sed nostri iusculi vsum retinentes indè horæ spatio interposito prandium duplicato errore præbent, & sæpè in media purgatione, constat enim plerosque à prandio adhuc purgari, signum euidens tempore prandij purgationem absolutam non fuisse, error maximus, & qui à nullo dissimulari potest.

Mar. n. 5. *Vers. 74. At verò copiam à principio dare non multam, neque valdè crassam, sed quantum consuetudinis causa, & nè multa vasorum inanitio fiat.*

Hæc sententiola valdè exagitauit interpretes, & ideò ab ipsis vario modo translata est, & explicata, ego autem hæc suprà dictis connectens hoc pacto exponerem. Dixerat, ptisanam bis etiam dari debere iis, qui ob consuetudinem semel tantummodo in die cibum per sanitatem assumebant, nunc verò explicat, quomodo hæc additio fieri debeat. Iubet enim statim à morbi principio seruandā esse consuetudinem, eam semel tantummodo exhibendo, indè verò bis eam dari, si opus esse videatur; additione paulatim facta, ita, vt quum primo bis ea dari incipit, modica exhibeatur, & non admodum crassa: indè verò, & quantitas, & crassities augeatur, ea seruata moderatione, nè multam, & crassam exhibentes à consueta diæta recedamus nimis: aut in minima quantitate propinantes, stomacho inanitionem inducamus.

Mar. n. 6. *Vers. 76. Cæterum quo ad augmentum copiæ sorbitionis.*

Ptisanæ vsus in morbis acutis, de quibus hic sermo habetur, esse debet non solum gratia alimenti, sed etiam medicamenti, nam vt suprà dictum est, hæc non modo nutrit, sed etiam humida est, lubrica, sitim tollit, & alia præstat, quæ ad medicamentum propriè spectant, si ergò consideretur, vt medicamentum, quò morbus siccior est, eò copiosior exhibenda esset, verum quia hæc simul nutrit eo tempore in magna copia, dare eam non opottet, quid ergò agendum? In parua copia eam dare iubet Hipp. vt inutilis refectio vitetur, antè eius exhibitionem verò aliquid aliud humectans exhibet, nempè aut mulsam, aut vinum, aut quid simile, quod

A le, quod morbo sicco sufficientem humectationem præstet. Per siccum enim morbum intelligit Hipp. (vt optimè adnotauit Valesius) non quemlibet morbum siccum, vt v.g. febrem ardentem, sed eum, in quo æger nihil omninò expuit, quod in morbis, de quibus hic sermo habetur, morbi principium vniuersale attestatur. Indè verò subiungit, quæ citius, magisquè madescunt, iudicationis denuntiant celeritatem, & ratio est, quia cum inter morbi tempora adsit quædam proportio, si principium, quo siccus est morbus, breue fuerit, & reliqua tempora breuia erunt, & hac ratione sputum citò apparens breuem morbum significat, quod 1. Aphor. 12. adnotatur, verum cur de his hoc loco sermo habetur? vt ex his colligamus, aliquando diutius persistendum cum exigua ptisanæ copia, aliquando breuiori tempore, pro ratione celeritatis motus ipsius morbi.

Vers. 85. Et quantò copiosior purgatio fuerit, tantò plus dare oportet. Mar.n.6.

B Vt virtus fortior sit ad expurgationem, sorbitio augenda est, dum æger spuere incipit: tuncq. morbus ipse minus prohibet alimentum, cum ex sputi eductione iam remitti incipiat. Adde etiam, quia tunc nulla adest suspicio, nè ex additione alimenti aliqua critica euacuatio perturbetur: quorum gratia in alijs morbis circà vigorem diætam attenuare cogimur. Talemquè victus rationem per sorbitiones seruari iubet duobus etiam à iudicatione diebus, quibus transactis, sorbitione quidem mane vtendum est, vespere autem ad cibos transeundū est, ex quibus patet, hoc in loco per crisim non intelligere Hipp. subitam mutationem ad salutem cum sensibili aliqua euacuatione, sed simpliciter morbi solutionem paulatim mediante sputorum excreatione procedentem. Nam huiusmodi morbi rarò per illam crisim terminantur, nunquam verò cum iam æger matura expuere incœpit. Cur autem in cœna potius, quam in prandio cibos dare incipiat, ratio posita est in consuetudine, cum enim antiqui per sanitatem copiosiorem cœnam facerent, iure merito in gratiam consuetudinis cœna augenda primum erat. Quarè nostri contrarium facientes non sunt reprehendendi: nam consuetudo in contrarium permutata est pluribus in locis, vt prandium cœna copiosius fiat.

C

Vers. 139. Maximè verò, & à potu abstinendum est. Mar.n.10.

Hac voce maximè insinuare videtur Hipp. maiorem noxam afferre potum in principio accessionis, quam sorbitionem, quamuis in cæteris temporibus hæc illo sit nocentior, cur autem potus in principio magis lædat, ratio posita est in potus tenuitate, qua mediante facilius permeat, & quia etiam magis refrigerat, tenuitate statim ad inflammatam partem peruenit, frigiditate verò caloris expansionem prohibet, vndè elongatur paroxismus. Quarè si in principio accessionis aliquando aliquid dare cogimur, minus læditur æger aliqua re solidiori, v.g. panis bucella madefacta exhibita, quam à potu.

D

Sectio II. Lib. De ratione victus Acutorum.

Vers. 21. Si verò sub septo transuerso fuerit dolor, ad clauiculam, &c. Mar.n.12.

Non de omni lateris dolore vniuersaliter hæc sententia prolata est, vt Valesius interpretatur, sed de vera pleuritide, cuius præcepta quædam curatiua nobis proponuntur, occasione eorum, quæ suprà dicta sunt de ptisana in morbis acutis exhibenda. Dixerat enim Hipp. Quin etiam si lateris dolor assiduus est, & ad calefactoria non remittit, & sputum non prodit, sed citrà coctionem valdè viscosum sit, nisi soluerit quis dolorem, aut ventre mollito, aut vena secta, vtrum tandem horum conducet; ptisanam autem ità habentibus dederit, cita mors talium

E continget. Quia ergò sine doloris lenitione ptisana dari non debet, ideò ad perfectam de victus ratione tractationem necessarium esse existimauit, demonstrare etiam, quomodo in pleuritide dolor sedetur. Hoc igitur nunc aggreditur, & inquit, primum tentandum esse fomentis dissoluere, subiungens, id in omni dolore lateris conuenire; à quibus nisi dolor sedetur, ad alia duo præsidia dolorem sedantia confugiendum esse, ad purgationem scilicet, & venæ sectionem, quæ cum indistinctè non sint administranda, dolore ad clauiculam pertingente, venam secari iubet, si verò sub septo transuerso fuerit dolor, aluum mollire oportet. Neque enim nouum est, dolores pleuriticos sub septo transuerso aliquando consistere, quid enim prohibet inflammatione latus, quod πλευρον Græci vocant, occupante; vndè pleuritidis no-

men desumptum est; morbificæ materiæ partem per carnosas partes infernè diffusam sub septo transuerso ad lateris mollitudinem, & ad regionem hypocondriorum de se significationem dolore mediante præbere? nihil certè: nam & ipse Hipp. lib. 1. de Morbis sect. 2. vers. A
Mar.n.23. 220. de vera pleuritide ex professo tractans inquit, & quandoquè locis infrà latus dolorem exhibet, sæpè verò, si ad infernas partes conuertatur, dolorem per venas distribuit; multumquè, ac biliosum æger mingit; Hanc verò partem clarius expressit libro de loc. in Hom. vers.
Mar.n.24. 258. asserens, pleuriticorum dolores aliquando τὴν λαπάρην, locum Galeno interprete ab infernis costis ad pubem vsquè, lateris mollitudinem vbiquè inrerpretatur Cornarius, & ad-
Mar.n.23. huc distinctius partem hanc indicauit lib. 3. de Morbis vers. 230. dum inquit, quod si ad dolores in lateribus (loquitur enim de pleuritide) etiam hypocondria doleant, clysterem adhibere oportet, ex quibus luce meridiana clarius elucet, pleuriticorum dolores aliquando in hypocondrijs, & partibus sub septo transuerso vigere, idquè euenire est rationabile, quando materia morbifica naturali grauitate deorsum inclinat magis, quam sursum, quemadmodum, & ipsemet Hipp. lib. 3. de Morb. testatus est. Hanc igitur humorum inclinationem attendens, iuxtà vulgatum illud: Quò natura vrgit per loca conferentia ducere oportet, deorsum tendente morbo, purgationem per inferiora proponit, venæ sectionem verò, cum sursum potius vergit. Hancq. distinctionem adeò necessariam duxit, vt qui contrario modo procedit, nihil vtilitatis, sed maximi detrimenti auctor esse possit. Nam sicuti (vt ipse Hipp. testatur) venæ sectio non tollit dolorem ad lateris mollitudinem pertingentem; ità purgatio inutilis est, cum dolor partes superiores occupat, & ad clauiculam se extendit. Dum enim humores sursum tendentes, & qui facilè per superiora purgari possunt, per purgationem infrà trahuntur, sputum prohibetur, quo in superna pleuritide nocentius excogitari non potest. Nam cum materia in thorace contenta à purgante medicamento non educatur, sputum (inquit Hipp.) retentum hærens in pulmone densum spiritum facit, & non longè post æger suffocatus moritur, C
cur autem dolore ad partes superiores se extendente sanguis mittendus sit, purgatio verò facienda, si infrà septum transuersum descendat, ratio est in promptu. Quotiescunque enim pleuritis à plethoria dependet, & ab ea fouetur, dolor, & grauitas partes superiores occupat; quia ibi venæ adsunt, quæ cum venis per partem inflammatam disseminatis coniunguntur, vndè repletis ijs, quæ in loco inflammationis consistunt, sanguinisquè copiam capere nequeuntibus, superiores his continuatas repleri, & extendi necesse est, vndè partes è regione sitas dolere, & grauari contingit. verum dicet quispiam, cur id in inflammationibus aliarum partium non euenit? in quibus ea tantummodo loca dolere perspicimus, vbi inflammatio consistit? Respondeo, id peculiare esse harum partium, lateris scilicet, quod cum membranosum
Mar.n.23. sit, & excarne, vt dicebat Hipp. lib. 1. de Morbis sect. 2. vers. 199. non adeò capax est humorum copiæ, quemadmodum carnosæ partes; vndè influentibus in eo humoribus eius venæ adeò replentur, vt earum extensio vicinis partibus communicetur, vndè doloris dilatatio contingit, quia igitur doloris extensio ad superiores partes plenitudinem supponit, quæ nullo alio remedio facilius tollitur, quam venæ sectione, ideò in hoc casu sanguinem mitti iubet Hipp. Quum verò pleuritis à cachochimia dependet, dolor superioribus iam dictis partibus non communicatur; quia venæ non adeò replentur, vt earum distensio ad superiores venas perueniat, imò ad inferiora vergens, partes sub septo transuerso existentes infestat, quilibet enim humor sanguine excepto deorsum potius, quam sursum vergere solet, quia spiritibus minus participat, quorum virtute humores in corpore, nec leuitatem, nec grauitatem habere videntur, solus enim sanguis grauitatis, aut leuitatis motu caret: quia à spiritibus, quos copiosos obtinet, regitur, & moderatur, cæteri verò humores naturali grauitate descendunt potius, quam ascendunt: nisi aliqua concurrat causa, quæ eos extollat, & eueharad superiora, aut per vapores lædant, vt bili euenire diximus aliàs, quæ in ventriculo existens lateribus dolorem facit. Quia igitur dolor ad hypocondria descendens pleuritidem à cachochimia ortum habere indicat, cuius remedium est ipsa purgatio, ideò purgationem loco sectionis venæ probat Hipp. non hoc casu tantummodo, sed quotiescunquè pleuritidem à cachochimia
Mar.n.22. dependere contingit, vndè lib. 3. de Morbis vers. 284. de curatione pleuritidis tractans, hæc ait, si æger biliosus sit natura, & non purgatus correptus fuerit à morbo, medicamento probè bilem purgato, his enim concurrentibus cachochimiam vigere necesse est. Quum igitur Medicinæ

A dicinæ parens Hipp. hanc praxim longo experimento probatam, & ratione euidenti confirmatam nobis reliquerit, non satis mirari possum Galeni audaciam, qui eam peruertens rutius semper esse mittere sanguinem, scribere fuerit ausus, sed multo magis nostri temporis Medicos, penès quos purgatio adeò familiaris est, vt eam prætermittere in nullo morbo, & in nullo ægrotante possint, sæpissimè eam contrà Medicorum placita adhibentes: in pleuritide tamen sola eam adeò formidant, vt nè leuissimum quidem medicamentum pleuritico propinare audeant. Nam re ipsa Galenus dolore sub septo transuerso existente purgationem non improbauit, sed illa protulit, vt nos admoneret, ea summa cautione vti oportere, ità, vt si aliqua in purgando difficultas nobis occurrat, ab ea abstinentes ad venæ sectionem confugiamus, vt potè tutiorem, etiam si non ità soluat dolorem (vt ait Hipp.) quemadmodum idonea purgatio faceret. Quotiescunquè igitur magnum aliquod impedimentum non obstat, tutò ad purgationem deueniendum est, circà quam non nulla alia sunt consideranda, & primò, hanc
B placidè administrandam esse, quod videtur insinuasse Hipp. dum inquit: Aluum mollire oportet. Secundò non quolibet medicamento procurandam esse, sed ijs, quæ huic affectui conuenire, sunt experimento cognita, de quibus mentionem facit Hipp. inferius hoc eodem opere sect. 4. vers. 256. eaquè pleuritica medicamenta appellat. Inter quæ primum locum nunc tribuit medicamento ex peplio, & veratro nigro, aliquo ex aromatibus correcto, quod quidem etiam si forte, & validum nimis his temporibus habeatur, ego tamen placidum satis inueni, si in moderata quantitate exhibeatur. An verò æquè prosit manna, & sirupus viol. solutiuus, quibus aliquos vti, innenio affirmare non auderem. Scio quidem, ab Hipp. medicamento hæc toto (vt inquiunt) cælo distare, nam tenues, & serosos humores educunt, flatusq. (quemadmodum experientia nos docet) non leuiter commouent. Peplium verò, & helleborus crassos, & exustos trahunt, & flatus (vt ait Hipp.) discutiunt. Præterea hæc amara
C sunt illa dulcissima. An verò loco eorum medicamentorum, quæ in sorbitionibus pleuriticis exhibet Hipp. manna vsurpari possit, non contendam si æger debilis sit natura, & validius medicamentum tollerare non possit. Alioqui in helleboro Hipp. confiderem magis, & in scamonio succo ptisanæ, cum puluere anisorum iniecto. Hæc verò longiori oratione protulimus, vt præceptoris curationem tueremur, quam si quis suspectam habeat propter sententiam illam quarta sectione registratam, vbi inquit Hipp. Quicunque ad ea, quæ inflammata sunt, statim ab initio soluere aggrediuntur, &c. eiusdem sententiæ commentarium Valesij percurrat, vel saltem expositionem nostram, in qua Valesij sententiam comprobauimus. Mar. n. 52.

Vers. 86. Et cœna multò minor exhibenda est, quàm consueuit, &c. Mar. n. 17.

Huius sententiæ explicationem inuenies infrà sect. 4. vers. 334.

D

Sectio III.

Vers. 54. Cæterum cocta aqua mulsa aspectu quidem multò, &c. Mar. n. 27.

Manifestè patet hoc in loco Hipp. nullum inter coctam, & crudam mulsam facere discrimen, si ex melle optimo confecta sit, quod si cruda magis flatuosa est, quam cocta, mirum est quomodo id Hipp. adeò diligentem obseruatorem lateret, Galenus tamen crudam flatuosiorem esse asseruit 5. Aph. 41. quod si experimento ipsi cognitum fuit, ei acquiescendum est, si verò credidit, ea ratione flatuosam esse crudam, quia in coctura spumam deposuit, quæ pars mellis flatuosa censetur: hoc habet difficultatem, cum multa sint flatuosa, quæ spumam non emittunt, & quamplura spumam copiosam producunt, quæ nullo modo flatuosa deprehen-
E duntur, sed quando hoc etiam Galeno concedatur, non minus flatuosa erit cocta, quàm cruda; quando mel quantumuis coctum, semper spumam producit, adeò, vt totum in spumam conuerti possit, si diutius feruere permittatur.

Vers. 68. Maximè autem hoc perpetiuntur hi, qui etiam aliàs, &c. Mar. n. 28.

Præceptum in hac sententia nobis traditum silentio prætereundum non est, quòd à multis neglectum, dum ægrotanti suppetias ferre existimant, ei mortem accelerant. Hoc autem est, valdè incidentia, & attenuantia cauenda esse in morbis pectoris, quando ægrotantes propter imbecillitatem expuere nequeunt. Nam materia ex prædictorum medicamentorum vsu, non solum viscosior reddita, difficilius expuitur, sed etiam à lateribus vasorum detersa, in

earum

earum cauitatem delabens, suffocationem, via spiritibus intercepta, maiorem inducit, quam dum asperæ arteriæ lateribus adhæreret.

Iar.v.29. *Vers. 91. Mulieribus autem omninò magis aduersatur acetum, quam viris, dolores enim vteri inducit.*

Quia acetum neruosis partibus inimicum est, ideò omnes homines lædere potest, maximè autem mulieribus infensum est (vt ait Hipp.) quia præter neruosas partes cum viris communes, vterum peculiariter habent, quibus eadem ratione acetum est inimicum, lædit autem neruosa acetum, non substantia communiter, sed vapore, qui cum tenuissimus sit, crassiora quæquè penetrare potest, & quia acrimoniam habet non mediocrem, ideò has partes maximo sensu præditas lacessere aptus est. Quandoquidem si acetum exterius vsurpatum consideretur, propria substantia ad prædictas partes intrinsecus sitas peruenire non potest, sed per vapores tantummodo. Similiter assumptum interius etsi substantia ventriculum, qui & ipse neruosus est, attingat, quia tàm varijs alterationibus assuetus est, ab aceto non multum læditur, imò plurimæ eius affectiones ab eodem curantur, vndè versus.

Et potu, & fotu stomaco conducit acetum.

quia verò à ventriculo non discedit, priusquam in eo concoctionem subierit, per quam penitus transmutatur, integris facultatibus ad reliquas partes peruenire non potest. Acetum ergò mediante vapore neruosas partes infestat, quod significare voluit Hipp. lib. de humidorum vsu; quo in loco eandem sententiam repetens, inquit, mollit autem, & corpus, & multos alios locos, nisi odor offenderet, & maximè mulieres; per odorem enim vaporem accipit odoris subiectum, idquè præstare supponitur, dum exterius admouetur, quando de huiusmodi vsu tantummodo tractare in eo libro profitetur, easdem lesiones interius assumptum afferre, dum in ventriculo existens vapores acres huc, & illuc diffundit; quotidie obseruatur in ijs, quibus acetum non est conueniens; quemadmodum etiam in illis, in quorū ventriculo cibi acescunt, nam communiter talibus caput dolet propter cerebri membranas, quæ ab acetoso vapore punguntur, idquè huius humoris adeò proprium est, vt rarò caput per consensum à ventriculo dolere inuenias; quin acetosa in eo consistant, & qui epilepticis motibus sunt subiecti, à symptomate corripiuntur, cum acetosa in ventriculo peccant, id enim vomitiones subsequentes palàm faciunt, & ego obseruaui quamplurimos podagricos ab eadem causa à doloribus corripi consueuisse, liberatosquè, aut saltè mitigatos esse, vbi acetosa euomuissent. Taceo mulieres à varijs vteri symptomatibus conflictatas, quæ à vomitu acetosorum è vestigio liberantur. Aceturn igitur, & quilibet succus eius sapore præditus, siuè exterius adhibeatur, siuè in ventriculo consistat, neruosas partes lædere aptus est, & quia per vapores id contingit, hinc euenit, illas particulas potissimum ab aceto offendi, quæ vaporibus recipiendis odorabilibus sunt dicatæ, huius naturæ sunt, & cerebrum, & vterus, quem ab odoribus insigniter affici iam notum est, vt mirum non sit, si mulieres propter vterum ab aceto lædantur magis, quam viri. Sed si hoc verum est, cur Hipp. tàm sæpe aceto in mulieribus vtitur, etiam ab vteri affectibus vexatis, nam non modò exterius admotum vsurpauit, & ore exhibuit, sed in vterum ipsum illud infundit collutionibus, & fotibus ex aceto paratis? vt ex libris de morbis mulierum apertissimè constat? Respondeo propter insignes facultates, quas acetum habet incidendi, attenuandi, exiccandi, & refrigerandi cum tenuitate partium, quę in alio medicamento æquales non inueniuntur, sæpè eo vti cogimur, etiam si aliquid noxium afferre possit, quando scilicet commodum, quod à præfatis aceti viribus resultar, maius est, incommodo, quod ex eius odore prouenit, quod in præfatis casibus euenire concedendum est, in quibus ab Hipp. vsurpatur.

Sectio IV. Libri de ratione victus Acutorum.

Mar.n.34. *Vers. 8. Huic, & aquam, & aquam mulsam aquosam coctam, quantum, &c.*

Hoc in loco quæstio oritur, cur Hipp. in febre ardente mulsam coctam exhibeat, cum superius dixerit, nihil referre, an cocta sit, an cruda, dummodo ex optimo melle confecta sit, non enim satisfacit quæsito, quod asserunt aliqui coctam exhiberi, eò quod minus flatuosa sit, nam præterquam quod non constat, an cruda sit flatuosior cocta, vt suprà demonstrauimus:

hoc

A hoc etiam dato non tollitur difficultas: quia si Hipp. huiusmodi distinctionem inutilem censuit in pleuritide, in qua flatus plurimum possunt: quorum gratia inter pharmaca pleuritica peplium prætulit, quia flatus discutit; tantò minus propter flatus reijcienda erat cruda in febre ardente, in qua flatus longè minus offendere possunt, quā in pleuritide. Vt quæstioni igitur satisfaciamus, videre oportet, qua ratione mulsa cocta, & cruda ex Hipp. sententia inter se differant; nam hæc erit causa, cur coctam prætulerit hoc in loco Hipp. Dicebat autem superius, coctam splendidiorem esse, & tenuiorem, debilioremquè, nam hæc minus stercoris gignit. His igitur conditionibus attentis, cocta magis conuenit, quam cruda in febre ardente, propter tenuitatem enim citius refrigerabit, & quia in magna copia bibenda est, non multum nutrire debet, nè plus ægrum nutriamus, quam morbi acuties expostulat.

Vers. 16. Si verò ad hæc non soluatur lacte asinino cocto purgato, Mar.n.34.

B Consideratione dignum est, cur Hipp. qui sero lactis vti adeò frequenter consueuit, & ad purgandum, & ad subluendum, nunquam tamen illud in febre ardente vsurpauerit, etiam si omnibus intentionibus satisfacere posse videatur, quæ in huius morbi curatione occurrunt; ita vt Galenus hoc lacti præferendum pro febris ardentis curatione existimauerit, circa hanc quæstionem tria veniunt consideranda. Primò, cur alibi de huius febris curatione tractans Hipp. nec seri, nec lactis mentionem pro purgatione fecerit. Secundò, qua ratione hoc in loco lac asininum detur, illudquè coctum. Tertiò denique, cur serum non exhibeatur. Ad primum ergò respondetur, Hipp. non consueuisse in febribus ardentibus medicamento purgante vti admodum frequenter. Nam cum purgatio non conueniat (vt ipsemet testatur lib. 3. de Morbis vers. 70.) quando iam febris ardentis signa in lingua apparent, quæ sunt eiusdem Mar.n.6.
siccitas, & ariditas, antè harum apparitionem febris essentia nondum aperta est, & si tandem
C cognoscitur, eo tempore febris ad eum feruorem non peruenit, vt pro purgatione serum, aut lac dari debeat in ea quantitate, quæ intentioni satisfaciat, cum satius sit eo tempore medicamentum dare, quod humorem peccantem promptius purgare possit. Hac igitur ratione pro curatione ardentis febris, nec sero, nec lacte purgauit Hipp. sed si hæc vera sunt, cur hoc in loco lac subducendi gratia præbet, & erit responsio ad secundum quæsitum. Dico, hic lac dare Hipp. quia supponit in hac febre ichores biliosos in ventrem decumbentes peccare, quo casu nullum videtur excogitari posse remedium conuenientius asinino lacte, hoc enim purganti facultate humores dictos ad motum iam concitatos facillimè educere potest, vniuersumquè corpus æstuans refrigerare, & succos omnes mitigare, & attemperare, & quoniam expedit post purgationem, aluum laxatam firmiorem permanere, lac præcoquendum iubet, quod in omnibus fluxionum generibus Hipp. vsitatum fuit. Nec ex lacte læsionem vl-
D lam propter febrem timet, quia cum ratione copiæ citò descendat, putredinem à febrili calore contrahere non potest, quæ ægrotanti noxam inferat. Quia si lac febrientibus dare prohibet 5. Aphor. 64. de eo intelligit, quod nutritionis gratia ea quantitate datur, qua concoqui in ventriculo possit, vt eo in loco sufficienter demonstratum est à nobis. Quia igitur in hoc casu humores ventrem obsident, & ad motum sunt dispositi, clystere subducere eos tētandum est prius, cui si non cedant, ad purgationem ex lacte confugiendum est, supponendum est enim Hipp. hoc in loco non vniuersalem febris ardentis curationem tractare, sed particularem eius speciem, quam symptomata in textu exposita concomitantur. Hoc enim supposito, non purgatio tantummodò, sed etiam reliqua curatio rationabilis apparebit. Nam si diætam respicimus, contentus est solo potu, quæ victus ratio acutissimis tantum morbis conuenit, si potionis naturam, mulsam eligit aquosam, quæ non solum nutriat, sed etiam humectet, dat simi-
E liter aquam simplicem, vicissim alternando, vt etiam refrigeret. Quod si humores sursum tendere videantur, quod oris amaritudo significat, per vomitum eos educendos monet, indè verò infrà eos deducit, & clysmate, & lacte asinino cocto. Verùm cum serum lactis idem præstare possit, & tutius propter febrem, quæ lactis potum prohibere videtur; cur hoc dimisso lac potius præbet? Id triplici ratione ab Hipp. factum esse, probari potest. Primò, quia serum fortasse haud ita biliosos humores educit, quemadmodum pituitosos, nam etiam si sero potissimum ad abluendum, & contemperandum vtatur Hipp. in pituitosis tamen morbis longè frequentius eo vsus est, quam in biliosis, quamuis id nouum quampluriinis futurum sit; qui tamen si loca percurrant, in quibus de sero lactis exhibendo fit mentio, id verissimum

Mar.n.45. ſimum eſſe inuenient. Imò idem Hipp. lib. 1. de Morb. Mul. ſect. 2. verſ. 101. inter me-
dicamenta pituitam ſubducentia ſerum lactis adnumerauit. Altera ratio eſt, quia cum A
ſerum admodum familiare ſit humori peccanti, quem ichorem bilioſum vocat Hipp. ti-
met nè aſſumptum ſerum in eum conuertatur; hac enim ratione ſuccorum cognationes
Mar.n.42. conſiderandas eſſe admonebat Hipp. lib. de veteri med. verſ. 434. vt (quemadmodum,
eo in loco explicauimus) cauere poſſimus non ea tantum, quæ ex propria natura nobis
ſunt incommoda, ſed etiam, quæ talia ſunt ob cognationem, propter quam in cognatum
ſuccum facilè transmutantur. Nè igitur ſerum ob cognationem, quam habet cum humo-
re peccante, in eum fortè transmutaretur, in ipſius morbi augumentum, & ægrotantis perni-
ciem, ſero dimiſſo lac ipſe præbet. Poſſumus etiam dicere pro tertia reſponſione, ſerum non
proponere in hoc caſu, quia ſupponitur æſtiuum eſſe tempus, in quo ſerum maiorem ha-
bet acrimoniam, quam conueniat. Certum eſt enim, non in omni tempore ſerum dare an- B
tiquos conſueuiſſe. Nam Hipp. de eo exhibendo nunquam verba fecit, quin conditionem
appoſuerit, quæ peculiare aliquod, & idoneum tempus reſpiciat, lib. enim 2. de Morb.
Mar.n.13. verſ. 158. de curatione vlcerum capitis tractans ait, ſi verò tempus anni ferat, etiam ſerum
Mar.n.88. poſteà bibat, ſin minus lac aſininum, ſed & lib. 1. Morb. Mul. ſect. 3. verſ. 95. pariter, nec
Mar.n.12. non lib. 2. verſ. 210. aliiſquè quamplurimis locis, eandem conditionem appoſuit, & ſi di-
uerſis vocibus, cum aliquando dicere ſolitus ſit, ſi adſit anni tempus, aliquando pro tem-
pore, & ſimilibus, quæ idem important, verum non Hipp. modo in eo exhibendo certum an-
ni tempus conſiderauit, ſed etiam Medici Gnidij, quos de ſero, & lacte pro tempore exhi-
bendo ſcriptis tradidiſſe adnotauit Hipp. à principio huius libri. Quamuis reuera nullibi ab
Hipp. diffinitum ſit, quo tempore dari expediret, & quo ab eo abſtinere, adeò cunctis id per-
ſpicuum erat, cauiſſe autem tempus æſtiuum ob aſſignatam rationem probabili coniectura C
ex Hipp. elici poteſt. Nam de vere non poteſt dubitari, quin eo tempore conueniat, cum ſe-
rum eo tempore ſit optimum, vndè curationem tabis dorſalis, quam ſero, ac aſinino lacte ab-
Mar.n.49. ſoluit Hipp. in vere aggrediendam optabat. 2. de Morbis ſect. 3. verſ. 46. neque pariter de
Mar.n.3. autumno, cum lib. 7. Epidem. verſ. 49. ſerum circa autumnale æquinoctium Eratolai filio da-
tum memoretur, cur verò in hyeme dari non debeat, nulla ratio perſuadere poteſt, imò quia
(vt ſuprà adnotauimus, illud exhibere in morbis cõſueuit Hipp. in quibus pituita præualet, quę
in hyeme viget plurimum, hoc tempus pro ſero exhibendo aptiſſimum erit, cum enim eius
Mar.n.45. vſus probatur in vtero gerentibus, quæ ob pituitæ copiã periclitãtur, lib. 1. Morb. Mul. ſect. 2.
Mar.n.68. verſ. 102. cur in morbo pituitoſo ab eo vocato lib. 2. de Morb. ſect. 3. verſ. 136. nec non in
Mar.n.51. morbo craſſo de Inter. affec. ſect. 3. verſ. 246. aliiſq. morbis à pituita, qui hyeme poriſſimum
vigent, ſi eo tempore ſuſpectum eſſet, Quarè tempus æſtiuum ſolum erit, in quo ſero non vte- D
bantur antiqui, vndè non erit mirum, ſi pro hac febre ardente curanda, quam æſtare fieri, ait
Hipp. ſerum non propoſuerit, ſed lac aſininum eius ſuccedaneum, quippè, quod omnia ſubter-
fugiat incommoda, quæ in ſero adnotauimus, & hæc pro tutela Præceptoris dicta ſint.

Mar.n.34. *Verſ. 13. Cum vrinis albis, ac craſſis, ac ſubſidentijs leuibus.*

Hoc in loco non facit mentionem Hipp. prædictarum vrinarum quatenus per eas decreto-
rij ſudores à non decretorij diſtinguerentur, nam cum expreſſerit particulariter ſudores iudi-
catorios, & genuinos, nihil aliud addendum erat, vt ſudores legitimos, & verè decretorios in-
dicaret. Quarè probabilius eſt dicere, Hipp. præfatas addidiſſe, tanquam per illas febris ardens
iudicari etiam ſoleat. nam lib. 1. Epidem. ſect. 2. legimus, ægrotantes ex febre ardente ea tem-
peſtate vagante, & quatuor ſignis maximè ſeruatos eſſe. Quibus ſcilicet ſanguis è naribus pro-
bè erupiſſet, aut vrinæ multæ, & multam ſubſidentiam habentes, aut per ventrem bilioſa tem- E
peſtiuè prodijſſent, aut dyſſenterici facti eſſent, meritò igitur, & hoc in loco Hipp. inter ea, quæ
has febres ardentes iudicare ſolent vrinas albas, ac craſſas, cum ſubſidentijs leuibus appoſuit.

Mar.n.35. *Verſ. 16. Febris ardentis aliud genus.*

Alteram hanc febris ardentis ſpeciem deſcribit Hipp. à priori plurimum differentem. Illa
enim à bilioſo ichore per venoſum genus diſcurrente, & potiſſimum per venulas exteriores
oriebatur. Hæc verò à pituita ſalſa in venis maioribus æſtuante dependet, quod lingua aſpera,
& ſalſuginoſa palàm facit; quæ in præcedenti nigra erat. Præterea in illa totum corpus ad ta-
ctum vehementer calidum eſt, in hac verò extremorum adeſt refrigeratio: cuius quidè ratio
duplex

A duplex afferri potest. altera aluus soluta, in quo casu extremitates, & pedes potissimũ promptè refrigerantur, vndè Hipp. paulò inferius vers. 117. hæc habet. Quibus verò aluus perpetuò Mar.n.43. in febribus liquida est, his præcipuè pedes calefaciens, & ceratis integẽs, & fascijs obuoluẽs animũ aduerte, nè sint reliquo corpore frigidiores. Altera causa est calor interiora tenẽs, sicuti enim vniuerso calore (dicebat Hipp. vers. 106.) aceruatim sursum concurreret pedes frigidi fiunt; vt qui excarnes, & neruosi natura existũt, ità eodẽ ad interiora secedente extrema refrigerari, manus scilicet, & pedes, consentaneũ est rationi; & eò magis, quando internus calor in humore fundatur, qui ob crassitiẽ non facilè ad exteriora reuocari potest, ea est enim differentia inter refrigerationẽ extremorũ, & externorũ ab interno æstu, quia hæc absq; inflãmatione, siuè phlogosi alicuius partis internæ fieri nõ potest, extremorũ verò refrigeratio à simplici caloris retractione fieri potest. Differunt tandẽ hæ duæ febres ardentes in modo solutionis: quia B prior per euacuationes arte factas curatur, eò quod materia tenuis existens pro maiori saltem parte euacuari pharmaco potest, posteriorẽ verò absquè naturæ motu sanari est impossibile, quia cum materia sit crassior, purganti medicamento non cedit. Modos solutionis proponit Hipp. in textu, quos si natura à materiæ multitudine oppressa aggredi nõ rẽtat, leui pharmaco minuenda est; cuius gratia sorbitiones attractorias probat, quarũ natura modò explicanda est.

Vers. 20. Sorbitiones attractorias dato. Mar.n.35.

Mirum est quomodo Galenũ latuerit, aliosq. huius loci expositores, quid intelligat Hipp. per sorbitiones attractatorias; quando tàm proximè de his mentionẽ fecit, easq. tàm euidẽter explicauit. Nã sect. 2. huius lib. de purgatione in pleuritide faciẽda tractans dicebat. Alioqui, Mar.n.13. & ea, quæ in sorbitionibus exhibentur, aluũ subducentia medicamẽta opitulantur, quarè sicuti in priori causone purgationẽ tentauit primũ clysteri, deindè lacte asinino, quia materia tenuis existens, & ad motũ concitata quolibet leui remedio subduci poterat, ità in hoc, in quo C humor peccans est pituita salsa, & longè crassior, purgatio per eadẽ subducẽtia perfici nõ poterat, vndè necesse est medicamentũ dare, quod purganti facultate humores trahẽdo educat, verùm nè fortitudine, & vehementia hominẽ lædat, in sorbitionibus illud exhiberi iubet, hoc enim pacto per sorbitiones, humoris peccantis salsugo retunditur, siccitas à febre ardente inducta corrigitur, prohibetur non parũ ea, quã purgans medicamentũ inducere solet, & corpus tandem simul, & semel reficitur. Per facultatẽ verò medicamenti iniecti humor noxius ex parte educitur, à qua euacuatione subleuata natura enarratas vias (vt dicebam) facilius arripere, & morbũ iudicare potest. Has verò sorbitiones exhibendas esse voluit, quotiescunq; aluus sponte nõ secedat, nequaquã verò, si lubrica fuerit, quod ex eo coniectatur, quia hæc protulit post illa verba, hæc autẽ suppressa aluo fiat, quod quidẽ ab Hipp. factũ est, nè quis existimaret D laxata aluo in hac febre ad purgationẽ nihilominus deueniendũ esse, quemadmodum in præcedenti, in qua, & si egestiones valdè liquidæ sint, vẽtrem tamẽ subduci, aut clysteri, aut lacte iussit, quod in hac faciendum non est, cuius solutio à natura potius, quam ab arte expectatur.

Vers. 25. Et fame indigeat. Mar.n.35.

Quomodo indigere fame, alimẽto egere significare possit, quod nonnulli exponũt, percipere nõ possum, quasi idẽ sit fames, & alimentũ, quæ potius contraria existunt, quarè totũ oppositum intendere mihi videtur Hipp. ità vt sensus sit; tandiù clysteribus vtendum, quousquè æger in tuto fuerit, & quandiù fame, hoc est, tenui victu, eget propter morbum, nam rationabile est in euacuatione paulatim facta persistere voluisse, dum humores noxij abundant in corpore, quorum consumptionem plurimum adiuuat fames ex tenui victu inducta.

Vers. 26. Præcordia inflammata non ex flatuum interceptione, &c. Mar.n.36.

E Vt sensus præsentis sentẽtiæ innotescat, & eius ratio vera habeatur, supponere oportet hoc in loco Hipp. de venæ sectione, & purgatione verba facere in gratiã acutorum morborum. In quibus, quia magnitudo viget, constantibus viribus, & ætate permittente venæ sectio administranda est quemadmodũ in præcedenti sententia sancitũ est, & ratio est quia morbus magnus simul, & acutus absq; multitudine produci non potest; quã cũ prout plurimum venæ capiant, nullo alio ingenio melius tollitur, quã venæ sectione. verũ, quia vnà cũ multitudine aliquã cachochimiã non coniungi est impossibile, potissimũ propter febrẽ, quã sine bile excitari nõ cõcedit Hipp. vt ex lib. de Nat. Hum. ver. 280. apertũ est, ideò in quolibet morbo magno purgatio, & ipsa necessaria quodãmodo est, certũ est enim, quãtũ plenitudini tollendæ prestat venæ Mar.n.27.

sectio, tātū cachochimię purgationē conferre. Verū, quia nō omniū acutorū morborū eadē est A
cōditio; quandoquidē in hoc plenitudo pręualet; cachochimia in illo; ideò euenit, vt aliquādo
venę sectio principale remediū sit, aliquādo purgatio. His enarratis, Hipp. in præsenti sentētia
catalogū facit quorundā morborū acutorū, in quibus, quia plenitudo præualere cachochimię
pro vt plurimū solet; ideò à venæ sectione, vt remedio principali inchoandū est. Vena autē se-
cta ad purgationē deueniendū erit, si morbus adhùc perseuererē magnus: quia signū erit, tantū
cachochimiæ adhùc subesse, quæ morbū foueat, atq; conseruet; pro qua tollenda purgatio ne-
cessaria est, hæcq. post venæ sectionē facilior redditur, quia remissa per sanguinis euacuationē
venarū, & carniū tensione, vijsq. patentioribus effectis, humores promptius medicamento ce-
dunt. Admonet autē, vt circa eā cautè procedamus, nè vires ex prægressa sanguinis euacua-
tione confractæ, ex subsequenti purgatione penitus destruātur; nā eo casu purgationi supple-
re clysteribus tentabimus, qui etiā sufficere poterunt, si cachochimia magna nō aderit; quod B
morbi remissio à venæ sectione indicabit. Cur verò in propositis morbis venæ sectio pręcede-
re purgationē debeat, rationē assignat; quia hæc solui non possunt, si antè venæ sectionem quis
Mar.n.36. purgatione vtatur. Nā inferius hoc eodem lib. vers. 36. Quicunquè (inquit) ea, quæ inflam-
mata sunt, statim à principio morborū medicamento soluere aggrediuntur; hi de intento qui-
dem, ac inflammato nihil auferunt; non enim remittit affectio, quæ adhuc cruda est; quæ ve-
rò morbo resistunt, & sana sunt, colliquiat, debili verò fiente corpore, morbus inualescit; quum
verò morbus corpori præualuerit, taliter iam incurabiliter affectū est. Hæc Hipp. vndè ex hac
ratiocinatione deducitur; propositos omnes morbos in inflāmatione quadā cōsistere; in qua,
siuè quia plenitudo præualet cachochimiæ, siuè quia vrgens cachochimia non cedit medica-
mento, venæ sectio præferenda venit; cur verò sectio venæ præsente cachochimia non lædat in
his casibus, rationem adduximus lib. de Nat. Hum. vers. 115. Hæc tamen sententia de inflam- C
mationū curatione vniuersaliter accepta, plurimas in arte peperit difficultates, in medendoq;
abusus non leues produxit, cum certū sit Hipp. ipsum, sæpè sæpius in inflammationibus vsum
esse purgatione, tanquā remedio principali, de venæ sectione nulla mentione facta. Et nè lon-
gius in perquirendis huius rei testimonijs abeamus; non nè paulò superius hoc eodē lib. sect.
2. vers. 64. in pleuritide à principio purgationem loco sectionis venæ instituit, dolore infra se-
ptum transuersum existente, eandemquè doctrinam confirmabit inferius, cum tamen constet
pleuritidem sine inflammatione consistere n[illegible] posse? vt prætercam loca innumera ex lib. de
Morbis, de Affectionibus, & alijs, in quibus curationes morborum tractantur, vbi inflamma-
tiones varias corporis particulas infestantes sola purgatione curari nos docet. Huic difficulta-
ti respondeo cum doctissimo Valesio, etiam si inflammatio, quatenus multitudinem supponit,
venæ sectionem primario indicet, aliquando tamen multitudini cachochimia adeò præualet, D
vt in huius gratiam purgatio præferenda sit, quapropter, quia dolor ad hypocondria vergens
magnam subesse cachochimiam indicat (vt in eius loci explicatione indicauimus) ideò venæ
sectione dimissa purgationem faciendam iubet, pari ratione lib. 2. de Morbis purgationem in
pleuritide anteponit, si æger biliosus natura impurgatus à morbo correptus sit, eo enim casu
cachochimiam vigere necesse est, idquè euenire censendū est in alijs inflammationibus, quas
purgatione curandas esse vbiquè voluit Hipp. siuè id eueniat ratione partis affectæ, quæ su-
scipiendæ cachochimiæ sit dicata. v. g. vterus, in cuius inflāmationibus purgationem ferè præ-
tulit Hipp. phlebotomiæ, siuè euidentis cachochimiæ, vt de biliosis dictum est, qui impurga-
ti in morbū inciderunt. Nec timendum est in huiusmodi casibus incommodū, quod ex purga-
tione in principio inflammationum euenire, per citata verba docemur, quia quotiescunquè in
acutis morbis (nam de his sermo habetur) cachochimia viget, hęc biliosa est, pro vt plurimū, E
quæ ob humoris tenuitatem non adeò parti impingitur, vt purganti medicamento penitus re-
sistat, quemadmodum facit sanguis; quæ si tandem pharmaco non cedat, non ob id sanæ par-
tes colliquescunt, cum venosum genus eodem humore scateat, in quem agens medicamen-
tum partes sanas non attingit; sed cachochimiam à venis educendo, reuulsorium fit reme-
dium materiæ, à qua inflammatio ipsa fouetur; eaquè educta, quæ parti infixa est, facilius, &
concoquitur, & digeritur. Quæ quidem reuulsio per purgationem non habet locum in illis
inflāmationibus, in quibus plenitudo viget, non cachochimia, quę etiam si in inflammata par-
te consistat, ob transmutationem sanguinis in biliosum succum à feruore inflammationis: ni-

A hilominus,quia in ea est constipatus,non cedit medicamento, & humor in venis consistens
pro maiori parte sanguis est, in quem medicamentum agere non potest; ideò necesse est,
vt ad partes sanas cõuertatur,easq. colliquet,vt ait Hipp. Quotiescunque igitur venosum ge-
nus prauis non scatet humoribus,qui à medicamẽto trahi possint,& qui in inflãmata parte cõ-
sistunt in ea fixi sunt, vt ei minimè cedant;ea subsequi incõmoda necesse est,quę in citata sen-
tentia afferuntur. Quorum quidem cognitio ex multis habetur,potissimũ vero ex vrinis, quæ
si tenues,& crudæ fuerint,materiã partim infixã esse indicabũt,nec humores adesse in corpo-
re,qui à medicamento trahi possint; & eo casu à purgatione abstinendum erit,nequaquã verò
si crassæ,aut nebulosæ, his enim præsentibus in qualibet inflammatione ad purgationẽ à prin-
cipio confugiendũ est; vt in expositione 22. Aphor. 1. sect. explicabitur clarius. Præsens igitur
sententia hoc modo recipienda est, nec(vt quidam faciunt)in eius vniuersalitate persistẽdum
B ità,vt in qualibet inflãmatione à purgatione semper abstineamus. Nec expositione hac rece-
pta Hipp. damnatur;quippè qui eam vniuersaliter pronunciauerit,exceptionẽ enim dictam ta-
citè subindicauit,dum sententiæ rationem adscripsit. Non enim cedit affectio,quę adhuc cru-
da est,&c. fuit enim mos Hipp.(quod sæpius adnotauimus)vniuersales propositiones mode-
rari per subsequentem rationem, inferendo ea, quæ sub allata ratione non comprehendun-
tur,sub vniuersali propositione minimè recipienda esse; quod accidit in præsenti casu. Inquit
enim, purgationẽ in inflãmationibus à principio non esse faciendã, quia humor parti inflam-
matæ infixus,crudus existens,medicamento non cedit, vndè partes sanas inuadens,eas colli-
quat,morbusq. insanabilis euadit. Quotiescunq; igitur humor (vt dicebã) in parte inflãmata
contentus talis est naturę,vt medicamento cedat,aut humorẽ in reliquo corpore inuenit,quẽ
trahat,& educat,medicamentũ assumptũ partes sanas nõ colliquat, nec morbus augetur, imò
C potius imminuitur propter assignatã rationẽ;eoq. casu à purgatione non est desistendũ,quãm-
uis morbus sit inflãmatio, quia particularis casus iste sub illo vniuersali præcepto non cõpre-
henditur. verũ quæret quispiã,si morbus magnus,& acutus vtrunque remediũ exposcit,venæ
sectionem inquã,& purgationem,cur post purgationẽ in gratiã prædominantis cachochimiæ,
vt principale remediũ à principio administratã,venam quoq; secari non iubet Hipp. sicuti post
venæ sectionẽ non remittente morbo,ad purgationẽ deueniendum esse nos docet? Hæc diffi-
cultas non leuis est,quæ eò maior mihi videtur,quantò an vnquam Hipp. in morbo acuto post
purgationem venam secuerit, non memini,contrà vsum recentiorũ,qui ferè nunquã venam se-
care audent,quin purgatio præcesserit, quam minoratiuũ vulgò appellant, cur ergò post pur-
gationem venæ sectione non est vsus Hipp. An propter vires ab ea abstinendum censuit? quas
in sanguine mittendo magis respici voluit,quam in purgatione? & ideò si post venæ sectionem
D (in qua tandem vires confringi minus solent,quam in purgatione) ad purgationem, quæ non
adeò firmas vires postulat,maxima cautione,& securitate deueniendum esse superius nos ad-
monuit; rationabile est,post purgationem tantum roboris communiter non adseruari, quan-
tum ad venam tutò secandam est necessarium, & ideò melius esse existimauit, à venæ sectio-
ne penitus abstinere,quam ægrotantem confractis viribus in discrimen adducere. Alia etiam
huius quæsiti ratio assignari potest, quę est huiusmodi, sanguine in gratiam plenitudinis edu-
cto,si cachochimia aliqua remanet, etiam si non magna sit, eam tamen tollere necesse est,
cum sit quid pręter naturam, & vitiosum, at facta purgatione humoris peccantis tùm copia,
tùm qualitate, etiam si aliqua plenitudo remanet, ea tamen magna non potest esse post pur-
gationem, per quam venosum genus prauis humoribus sanguini permixtis iam euacuaris,
magna ex parte inanitum est. Quarè cum plenitudo tùm non sit magna, neq. humoris beni-
E gnioris,etiam si non remoueatur per venæ sectionem,magna noxa indè timenda non est. His
igitur rationibus post purgationem non est necessaria venæ sectio, quemadmodum aliquan-
do purgatio post venę sectionem, & hęc pro expositione præsentis sententię dicta sufficiant,
si quis enim exactiorem verborum explicationem desiderat,Valesij commentarium consulat.

*Vers. 43. Venam igitur secare oportet in brachio dextro internam, & sanguinem detrahe-
re iuxtà habitum, & ætatem rationem ineundo, plus, aut minus.* Mar. n. 37.

Hoc in loco in sanguine mittendo de virium robore nullam facit mentionem, quod suprà
indicans primariũ fuit,idq. ab Hipp. factum esse existimo, tùm quia supponit,morbũ statim sa-
num hominẽ inuadere,nulla præcedente causa, à qua debilitari æger potuerit, tum etiã, quia

tantum potest in hoc casu intentio mittendi sanguinem, vt quemadmodum Hipp. verba indi- A
cant, omnibus indistinctè mitti debeat, eò quod nullo alio præsidio, tàm pernitioso, & repen-
tino morbo statim occurri potest, præterquam venæ sectione. Quantitatem tantummodo mo-
derari iubet, habito respectu, & temperamenti, & ætatis, pro quorum ratione modò plus san-
guinis, modò minus educere oportet, & hæc adnotare vellem recentiores in sanguine mitten-
do, adeò faciles, qui in alijs casibus, in quibus ad sanguinis missionem, & robur virium, & ætas,
& morbi magnitudo desiderantur, de his nullam rationem habentes, & pueris, & senibus, &
debilibus, & extenuatis sanguinem mittunt. In apoplexia verò, in qua venæ sectionem adeò
necessariam existimauit Hipp. vt omnibus indistinctè administranda veniat, qui eam penitus
formidantes, miseros patientes prius interire permittunt, quam venam secari velint, & si ali-
quando ea vti cogantur, in quantitate adeò exigua sanguinem educunt, vt indè læsio potius,
quam vtilitas sequatur, refrigerationem ex venæ sectione timentes, ac si morbus à simplici in- B
temperie dependeret, non à materia, quæ qualiscunquè sit, nullo alio præsidio eo casu eua-
cuari potest, quam venæ sectione.

Mar. n. 37. *Vers. 47. Quum dolores accesserint atræ bilis, & acrium fluxionum, &c.*

Valdè consona mihi videtur interpretatio, quam, Galeno referente, nonnulli antiquorum
expositorum huic sententiæ afferebant, verbum ἀφαγένηται sinè β. scribentes, ita vt intelliga-
mus, quum dolores præcesserint aphoniam, alio modo procedendum esse, ac quando (vt pro-
ximè dictum est) derepentè, & absquè aliqua manifesta, aut alia forti causa. Nam in casu præ-
posito statim venam secari iubet, in hoc verò venæ sectioni præmittit fomentum, cuius qui-
dem diuersitatis ratio à diuersitate causæ morbum efficientis dependet. Nam cũ nullo præ-
cedente dolore, & derepentè morbus inuadit, signum est eius causam esse sanguinem sola
copia peccantem, & ideò simplici phlebotomia statim occurrendũ est. Quũ verò dolores præ- C
cedunt, inditiũ est, materiã acrẽ esse morbi causam, atrabilẽ scilicet, exustione genitã, qui qui-
dẽ humor dolorem infert, & dũ ad venosũ genus influit, & dũ acrimonia (vt ait Hipp.) partes
internas mordet. Huius ergò humoris affluxu venæ replentur; tũ quia propria siccitate eas cõ-
trahit, & angustiores reddit, tũ etiã, q a ab eodẽ humore excalefactæ fluxionẽ maiorẽ trahũt,
hisq; repletis succedit, quod refertur in textu, sanguis enim corrumpitur, indèq; refrigeratur ob
spirituũ in eo interceptionẽ, pro vt latè in expositione lib. 2. de Morb. v. 66. à nobis demõstra-
tũ est. Sanguine igitur hunc in modũ corrupto, & perfrigerato, symptomata in textu enarrata
contingũt, & potissimũ apoplexia, siuè totius, siuè alicuius partis, & de hoc affectu intellexisse
videtur Hipp. 6. Aphor. 66. Dum inquit. Atrabiliarijs morbis periculosi humorum decubitus,
aut apoplexiam corporis, aut conuulsionem, aut insaniam significant. In hoc igitur secundo
casu venæ sectioni præmittit fomentum, quo mediante siccitas ab humore vasis inducta D
corrigatur, vt sanguini, & humoribus cum eo existentibus, dilatatis venis facilior pateat exi-
tus, nec pars eorum tenuior tantummodo constipatis venis egrediatur; crassior verò perma-
nens subsequenti purgationi magis resistat, vena enim secta purgationem subsequi necessa-
rium est, quia morbus non à plethoria principaliter, sed à cachochimia dependet. Quarè mit-
titur à principio sanguis, quia tunc plenitudo (quo ad vasa saltem) viget, eaquè sublata hu-
moris noxij purgatio facilior redditur. Et hæc pro explicatione præsentis sententiæ dicta
sufficiant, cum reliqua sint per se manifesta, & qui exactiorem desiderat enarrationem Va-
lesiũ consulat. Duo tamen circà venæ sectionem sunt adnotanda, & primò, statim ad eam de-
ueniendum esse, donec (vt ait Hipp.) adhuc eleuati sunt affligentes spiritus; quia hoc reme-
dium serius administratum inutile redditur, vndè non est mirum si nostris temporibus ægro-
tantes ab hoc præsidio nihil opis sentiant, quandoquidem sæpius venæ sectioni purgationem E
premittunt, cũ tamen contrariũ faciendum esse, & ratio persuadeat, & Hipp. doctrina confir-
met, qui post venæ sectionem ad purgationem deueniẽdum consulit, habita progressus morbi
ratione, sed antè purgationem vires confirmari iubet, nè à venæ sectione debilitatus æger, à
succedente purgatione destruatur. In hoc enim oculatissimus fuit Hipp. vt vires integræ
quantum fieri potest seruentur, quorum memor etiam in præcedentibus post venæ sectionem
ad purgationem summa cautione, & securitate deueniendum esse, nos admonuit. Quod
consilium negligentes plurimi medicorum nostri temporis non rarò ægrotantes perdunt,
dum in morbis acutis si fortè venæ sectionem præmittunt, statim die sequenti nullo habito

virium

A virium respectu pharmacum exhibent. Alterum circa venæ sectionem in hac sententia adnotandum est, in præcedenti casu, quia morbus à plenitudine dependet, tantum sanguinis extrahi imperasse Hipp. quantum æger tollerare potest, quod insinuatum est per illa verba, iuxta habitum, & ætatem rationem ineundo. In hoc verò nullam sanguinis extrahendi mensuram præscribit, vt intelligeremus, non ea quantitate mittendum esse sanguinem, quam tollerantia ægri permittit, sed longè minori, vt subsequentem purgationem ferre possit.

Vers. 72. Et calidos gargarismos exhibens.

Per calidos gargarismos intelligit eos, qui actu calidi administrantur, nam præterquam quod id ex consueta Hipp. denominatione constat, qui calidum, aut frigidum actu simpliciter calidum, siue frigidum vocat. In hoc affectu frigida actu eum cauere, ex eo apparet, quia inferius potum ipsum frigidum dari prohibet, & ratio est: quoniam cum humores crassi sint, & glutinosi ab actuali frigiditate crassiores effecti, densataque superficie discussioni penitus inepti redderentur, citiusq. ægrotantem suffocarent. Quales verò debeant esse hi gargarismi, non expressit Hipp. fortasse, quia eorũ materia notissima erat, nec multũ referre existimauit, an hoc, vel illo, modo parata sit, dummodo actu calida adhibeatur. Horum descriptiones varias lib. 2. de Morbis adnotauit; omnesque in eo conueniunt; quia rarefaciunt, incidunt, & attenuant, constant enim ex origano; satureia, apio, menta, ficubus, nitro, aqua, aceto, & huiusmodi alijs, eiusdemque facultatis inuenies omnia medicamenta, quæ tùm exterius, tùm intrinsecus ad fauces ab Hipp. administrantur. Vnde apparet, quantùm cum Præceptore conueniat Galenus, qui pro anginæ curatione, inflammationum vniuersalem methodum secutus primum repellentibus vtendum, deinde ex his ad discutientia procedendum esse voluit; cuius auctoritate, posthabita Hipp. doctrina, & omnium ferè antiquorum Medicorum consilio, recentiores Medici in qualibet anginæ specie à principio, & frigidis, & adstringentibus gargarismis vtuntur, non considerantes, huiusmodi medicamenta in angina à pituitosa materia dependente certam, & celerem suffocationem inducere, cum hæc repellentibus non cedat, sed crassior reddita, & parti infixa magis, discussioni ineptior, & promptior ad suffocandum redditur. In ea verò, quam acris, & tenuis materia parit, etiam si non adeò perniciosa sint, plus tamen lædere, quam prodesse possunt. Nam cum materiam à capite descendentem sursum repellere non possint, necesse est eam, vel ad interiores musculorum gutturis partes compulsam, vel ad pulmones, morbum deterioris conditionis reddere. Melius ergo consultum est Hipp. quem antiqui omnes secuti sunt, vt videre est 6. de comp. Med. sec. loc. dum in qualibet anginę specie, & in omni tempore morbi à repellentibus abstinendum censuit, semperq. & rarefacientibus, & discutientibus vtendum, quo materia facilius, & per sputum educi, & ad exteriora conuerti, & discuti possit. Nec fluxionis augmentum ex eorum vsu timuit, cum huic occurri possit, & venæ sectione, & purgatione, alijsq. remedijs humorem fluentem respicientibus, & si aliquando adstringentium portionẽ præfatis medicamentis admisceri voluit, materia tenui existente, id non repellendi gratia ab eo factum est, sed vt eorum exiccatione partis laxitatẽ nimiam vitaret, & minueret tumorem, & ideò eorum vsum non magis in principio, quam alijs temporibus probauit, vide, quæ adnotauimus ad lib. 2. de Morb. sect. 1. v. 24.

Vers. 84. Si febris corripiat, veteri stercore non subeunte, &c.

Quoniam in hac postrema libri parte multorũ morborũ curationes sine peculiari methodo traduntur, plurimaq. repetuntur, de quibus in præcedentibus habitus est sermo: ideò Galenus eam tanquam spuriam accipiens, quæ ab auctore proponuntur, reprehendere potius, quam interpretari profitetur: vt non mirum sit, si ea vitiato ore degustans, in eorum sapore iudicando fuerit deceptus, quandoquidem si Hipp. intentionem spectemus, non modo hæc reprehensionis digna non iudicabimus, sed potius summum in eo artificiũ admirabimur. Quum igitur acutorum morborum diætam vniuersali methodo nos docuerit, eandemq. adductis in exemplum quorundam morborum curationibus explicauerit, quia nonnulli adsunt morbi, in quibus diuerso quodam à præscripto modo victus ratio instituenda est, pro integra, absolutaq. tractatione de his pariter agendũ erat; quod modo præstare incipit, cuius gratia curationẽ cõpendiariã cæterorũ acutorũ morborũ prosequitur, tanquã necessariam ad exactam acutorum morborũ doctrinã. Nec mirũ est si dũ hoc loco particularia magis tractãtur, aliqua in superioribus enarrata repetãtur multaq. etiã à prędictis diuersa proponãtur. Hęc enim sunt veluti ex-

Mar. n. 39.

B

C

D

Mar. n. 41.

E

ceptiones quædã vniuersaliũ præceptorũ, quæ nobis tradidit superius, veluti exẽpli gratia su- A
Mar.n.38. perius v. 57. in aphonia post venæ sectionẽ vires esse reficiendas monet; præceptũ huius mor-
bi peculiare, & vniuersali contrario, qui antè morbi iudicationem diætam incrassari vetat,
Mar.n.36. cuius memor superius vers. 35. de inflammationum curatione tractans post venæ sectionem, vt subsequentem purgationem tollerare posset æger, non iussit vires refici, sed purgationem moderari voluit. Non temerè ergò, & absque consilio hæ particulares morborum curationes hoc in loco tractantur. Nec reprehendendus est Auctor, si imperfectè eas complexus est, cum ea tantummodo tradiderit, quæ materiæ, de qua hoc in libro tractatur, conuenire ipsi visum est. Quæ autem de aluo ducenda, hoc loco proponuntur, sunt eadem omninò, quæ lib. 1. vers. 126. scripta sunt, & si aliqua inter hæc apparet differentia, hæc à diuerso auctoris fine prouenit, quæ enim lib. 1. sunt tradita, diætam simpliciter respiciunt: hæc vero in gratiam curationis maximè proponuntur, & ideò non est mirum, si præsens doctrina superiori perfe- B
ctior existat. Inter ea verò, in quibus apparet diuersitas, vnum est, quod facit difficultatem, quandoquidem lib. 1. videtur Hipp. consilium esse, vt statim ac febris hominem apprehenderit, aluus clysteri subducatur, nisi vetustius stercus spontè descenderit. Hic verò apertè ait, expectandum esse quousque ingestus cibus à ventriculo descenderit, quare quod præceptum obseruandum sit, ambiguum est. Pro solutione huius difficultatis respondeo, etiamsi non expresse dixerit lib. 1. expectandum esse ciborum descensum, antè quam clyster iniiciatur; ex eius tamen verbis id colligi posse, dum enim inquit, nisi sua sponte probè prodierit, signum est, non velle Hipp. vt statim aluus subducatur, sed expectari aliquod tempus, obseruantes, an aluus spontè prodeat, & interim cibus recens assumptus descenderit. Quarè vtroque in loco cibi descensum expectari intendit Hipp. antequam aluus clysteri, aut glande subducatur. Præceptum perpetuò obseruandum, nisi aliquod maius vrgens accedat, quod contrarium sua- C
deat: qualia sunt duo in textu proposita, primum est, cum grauitas ad lumbos descendere persentitur, hoc enim non stercoris modo retenti, sed humoris etiam noxij copiam ad intestina peruenire, significat, qui statim educendus est, aut clysteri, aut pharmaco purgante, nè dum assumpti cibi descensus expectatur, humor ad venas decumbens purgationi ineptior fiat, & morbus longè grauior reddatur, pari ratione in secundo casu non est expectandus cibi descensus, si flatus graueolentes prodierint, quia indicant humores in aluo corruptos ad exitum paratos esse, qui diutius in eo retenti magnum aliquod malum inducere possent. Cum igitur in præfatis casibus maius incommodum ex mora timetur, quam sit illud, quod importuna euacuatio afferre posset, ideò prædictis signis apparentibus non est cunctandum, sed statim ad euacuationem est deueniendum, ex quibus adnotare est summam Hipp. vigilantiam, qui nè minimum quidem temporis præter, labi permittit, cum occasio præceps est, & D
momentanea.

Mar.n.42. *Vers. 94. At si vacuum ventrem habenti febris ardens accedat, &c.*

Animaduersione dignum est Hipp. in febre ardente prohibere purgationem antè quartam diem, nisi necesse sit ob ventris repletionem aluum mollire, prout in præcedentibus determinatum est, huiusque præcepti ratio perquirenda est. Aliqui existimant eam esse, quia antè quartam diem humores sunt crudi, quos purgare non oportet, sed hæc opinio vana est, quæ enim concoctio introduci potuit tam breui tempore in eo morbo, qui non antè diem nonam iudicatur, certum est enim febrem ardentem non esse morbum acutissimum, & qui adeò celeriter ad statum properet, vt statim ad purgationem deueniendum sit. Nam lib. de Affectionibus breuissimum harum febrium terminum statuit Hipp. nonam aut decimã diem, longissimum verò decimamquartam. Quarè alia perquirenda est ratio. Certum est (vt pro- E
priam sententiam in medium adducã) sicuti in morbis acutissimis eadem die purgandum est, alioqui eripitur occasio in posterum purgandi, quæ in huiusmodi morbis admodum præceps est, & momentanea, quia celeriter ad vigorem perueniunt, quo tempore non datur purgationi locus, ità eos, qui non adeò sunt acuti, nec adeò præcipitem occasionem habent, tam celeri non egere curatione, cum morbi status longè distet à principio. Vndè purgàtio administrari consultò potest, nam quod in valdè acutis est prima, & secunda dies, in acutis simpliciter est primus quaternarius, quarè satis est, purgationem eo tempore fieri. Quod respi-
Mar.n.50. ciens inferius idem Hipp. vers. 211. inquit. Tales verò si ab initio purgare volueris antè

diem

A diem quintum id facito. Quum igitur tempus datur pro purgatione facienda, Medicus antequàm eam aggrediatur, multa considerare debet, nè purgatio, vtpotè maximum præsidium nec temerè administrandum, vt dicit Hipp. ægrotanti pernities euadat. Nam multa in morbis occurrunt purgationem prohibentia, quæ à principio morbi non ità se produnt, quo tempore omnia solent esse imbecilliora, v. g. si quispiam febre ardente corripiatur ex hepatis, aut lienis inflammatione sistrophica, cuius signa, dolor inquam cum tensione, & duritie hypocondrij prima die non appareant; quod sæpè obseruatur. Medicusq. statim medicamentum purgās ei exhibeat, peccabit, quia vbi adest horum viscerum inflammatio, purgatio venę sectionē præcedens, incurabilem morbum facit, vt superius determinauit Hipp. At si aliquantulum immorabitur, interim cognoscet, adesse viscerum inflammationem, sicque à purgatione desistet. Similiter, quia præceptum fuit Hipp. lib. de Humoribus registratum & 4. de Morb.

B confirmatum, medicamenta esse exhibenda diebus paribus in ijs morbis, qui imparibus mouentur, imparibus verò, vbi morbi in diebus paribus habent exacerbationes, & qui contrarium faciunt, mortis rei fiunt, si medicus statim à principio medicamentum præscribit nondum certus, an morbus per dies impares, an per pares moueatur, euidenti erroris periculo se subijcit, taceo alia incommoda, quæ ex importuno purgationis vsu euenire possunt, nè in longius sermonem producam. Quapropter cum morbus dat inducias, non debemus temerè ęgrotantem in discrimen adducere: sed tamdiu expectare, quòusque morbus se prodat. Quod insinuauit Hipp. infrà vers. 152 nos admonens, vt inconstantes febres obseruemus expectantes donec constent, quia verò certa morbi constitutio haberi non potest antè obseruationem tertiæ diei, quæ primæ communiter respondet, typumque febris nobis manifestat, & hæc quatenus impar, sæpè purgationi inepta est; Ideò quarta dies maximè opportuna est pro Mar. n. 36.

C purgatione facienda in morbis acutis, vt iure merito eam elegerit Hipp. ad purgationem in febre ardente. Valeant ergo Medici illi, qui vt diligentiores appareant in curandis morbis, statim ad purgationem deueniunt, non expectantes quòusque morbus constet, & propriam essentiā manifestet, ex quo euenit, vt dum nimia celeritate morbum curare profitentur, illum, aut in longius tempus producant, aut insanabilem penitus reddant. Hæc enim duo sunt mala, quæ ex importuna purgatione euenire in Hipp. doctrina colligimus.

Vers. 122. Quibus autem in febribus aluus liquida est, &c. Mar. n. 43.

Delirandi modus, de quo hoc loco tractatur, atrabiliarium quid continere videtur quidem, non tamen omninò melancolicum delirium dici potest, quando in phrenitide hoc delirij genus obseruatur. Quomodo ergò Hipp. hoc delirium melancolicum ab alijs distinguit? Credo hanc distinctionem dependere non solum à specie, seu modo delirandi, sed etiam à

D symptomate fluoris alui. Quandoquidem dum materia ad aluum fertur, magna à capite fit reuulsio ità, vt sicuti biliosæ deiectiones surditatem tollunt, vt 4. Aphor. 28. testatur Hipp. ità etiam aluus fluida perpetuò deliria auferre deberet, cur ergò delirium perseuerat? non alia ratione, nisi quia materia, quæ delirium facit, non est bilis, aut alius humor tenuis, nam ad aluum declinaret, & delirium sedaretur, sed crassa, & firmiter hærens, quæ alia esse non potest, quam atrabilis. Quarè & ex modo delirandi, & ex alui fluore colligimus, delirium hoc esse atrabilarium. Propter hoc igitur nos admonet Hipp. vt dum aluo fluenti occurrere studemus, ab adstringentibus abstineamus, quia hæc cum exiccantia sint, vbi humor melancolicus abundat, qui & ipse siccus est, omninò inepta sunt, humor enim noxius indè auctus fluori materiam præstat, quarè potius incrassantibus, & refrigerantibus occurrendum est. Quod præceptum, non in hoc casu tantummodo obseruandum est, sed etiam in quoli-

E bet alio alui fluxu, quotiescunq. atræ bilis præsentia suspecta est, in quam sententiam obseruatio me compulit anno elapso habita in muliere Vicentina, quæ cum dysenteria vnà cum febre laboraret, postquam sero cocto ad purgandum exhibito, & ablutionibus per clystetes repetitis materia peccans non parum imminuta fuit, vbi ad medicamēta adstringentia deuentum est, ab illis euidenter læsa est, nam præterquamquod fluxus nulla ex parte remissus est, & febris non parum exacerbata, sapor austerus ori adeo infixus est, vt de hoc magis conquereretur, quam de quouis alio symptomate. Hoc autem contigisse, ex præsenti sententia admonitus, cognoui, quia atrabilario temperamento prædita erat, quarè adstringentibus omnibus dimissis, sorbitionibusq. incrassantibus, & attemperantibus medicamentis adhibitis,

sapor

sapor ille molestus non longè postea ab ore euanuit; fluxusq. & febris tandem cessarunt; & perfectè sanata est mulier. A

Mar.n.43. *Vers. 128. Et potiones aluum sistenies, & vinosiores potius, quam adstringentes.*

Cum littera, ἢ græcè tam coniunctiua, quam aduersatiua particula esse possit, indè euenit, vt præsens sententia duplicem sensum recipiat. Si enim vertatur, vt sensus clarus apparet, ita enim Hipp. consilium erit, si aluus fluida sit adeò, vt corpus indè colliquescat, vti cibis propositis in textu, & potionibus aluum sistentibus vinosioribus inquam, aut adstringentibus, pro cuius rei intelligentia sciendum est in cibis, & potibus tres sapores potissimum esse. Dulcem, Austerum, siuè acidum, & tertium inter hos medium, qui vinosus hic appellatur. Sic idem Hipp. 3. de Diæta tres mali punici differentias ex sapore constituens, medium inter acidum, & dulce vinosum vocat. Atque horum trium saporum sicuti dulcis aluum magis mouet, ita austerus, & acidus illam sistunt, medius verò, qui vinosus dicitur vrinas mouet, B pro vt de vinorum saporibus tractans suprà Hipp. determinauit. At verò quæ vrinas prouocant pro fluxibus alui curandis, vbi adstringentibus non datur locus, aptissima sunt. Quarè sententia erit Hipp. in huiusmodi alui fluore potiones esse debere vinosiores, quibus si non cedat morbus, ad adstringentes transeundum erit, quæ non sunt à principio adhibendæ ob rationes in præcedenti sermone adductas, atque hoc modo recepta sententia sensum habet satis rationabilem. Si verò eadem particula, ἢ aduersatiua accipiatur, quemadmodum à Cornario accepta est, sensus erit, potiones esse debere aluum sistentes, sed inter has magis conuenire vinosas, quàm adstringentes, ab vtrisque enim aluum sisti iam dictum est, & hæc interpretatio rationabilior mihi videtur, quandoquidem potiones huiusmodi, sicuti in sapore mediocritatem quandam obtinent, ita etiam secundum qualitates nullum excessum habent, ita vt intensas humorum qualitates retundere possint. Indè verò diuretica virtute eosdem C humores ad vrinas deriuando ipsi fluxioni occurrunt. Adstringentia verò exiccanti facultate eos acriores reddunt, etsi atrabile participant, eorum adiuuant generationem. His igitur rationibus adstringentibus potionibus vinosiores præferuntur, non quia (vt nonnulli exponūt) adstringentia in fluxibus colliquatiuis non conueniant. Quandoquidem præterquam quod de fluxu colliquatiuo non intelligit hoc in loco Hipp. cum illud verbum, & colliquuerit, propriè dictam colliquationem non importet, sed quancunq. extenuationem, quasi dicat. Si aluus liquida est, & æger indè extenuetur, signum euidens, tale fluxum penitus symptomaticum esse, tunc ei occurrendum sorbitionibus frigidis, & incrassantibus, & potionibus vinosioribus potius, quam adstringentibus. Si in fluxibus colliquatiuis non conuenirent adstringentia, multò minus administrari possent in Diarrhœa, quæ humores præter naturam peccare supponit, imò neque in quolibet alio fluxu tuta essent; eo quod materia statim, ac segregata D est, & ad motum concitatur præter naturā, fit & prauitatis particeps, quod eius fetor manifestat, quarè si medicamenta humores segregatos, & corruptos adstringentia sistere possent, in quolibet fluxu suspecta essent. Verum quia huiusmodi medicamenta materiam antecedentem respiciunt, quæ nondum disgregata est, Hinc est, quod medicamenta adstringentia in quolibet fluxu conuenire possint, si loco, & tempore administrentur, dummodo ratione humoris prædominantis in corpore non sint suspecta; quemadmodum euenit in præsenti casu, in quo, quia melancolicus humor abundat, cum quo adstringentia analogiam habent (vt suprà explicauimus) hac ratione adstringentia vitare, quam maximè oportet.

Mar.n.44. *Vers. 131. Quibus in principio vrina nebulosæ, vel etiam crassæ sunt, &c.*

Præsentis sententiæ, in qua de purgatione in febribus facienda tractatur, typus est Aphorismus 22. sect. 1. in cuius explicatione, quia hæc sufficienter explicabitur, non est, vt de ea E hoc in loco pertractetur.

Mar.n.44. *Vers. 138. Sorbitiones autem vbi propè iudicationem fuerit nè dato, &c.*

Instante crisi sorbitiones detrahit Hipp. nè natura ab opere diuertatur, & crisis impediatur. Verum quia per crisim intelligit Hipp. communiter quamlibet morbi solutionem, non eam tantummodo, quæ fit ad salutem subitò, & cum aliqua sensibili euacuatione, quemadmodum à Galeno definitum est: nec in qualibet crisi detrahenda est sorbitio; sed in ea tātum, quæ mediante aliqua sensibili euacuatione contingit, ideò Hipp. vt distingueret hanc crisim ab ea, in qua sorbitionem detrahere non oportet, conditionem apposuit, si turbetur. Dum enim

A enim morbo ad summum vigorem progresso turbatio contingit, tūc crisis cum sensibili euacuatione expectanda est, iuxtà illud aphoristicum. Quibuscunq; indicatio fit, his nox grauis antè exacerbationem. Sub hoc autem turbationis nomine ea omnia cōprehenduntur accidentia, quæ criticas euacuationes præcedere solent, quæ singillatim à Galeno referuntur lib. 3. de crisi cap. 14. ex qua Hipp. sententia facilè colligi potest ratio, propter quam in morbis pectoris circa iudicationem sorbitiones augere expediat, quia scilicet in illis morbis non fit crisis, quam turbatio præcedat, crisim subitam indicans cum sensibili euacuatione, cum paulatim materia per sputum educatur, quam non impedit sorbitio, imò auget, tum partes pectoris humectando, tum virtutem ipsam roborando.

Vers. 148. Degant autem hi, vt nihil ipsis exhibeas aliud quam. Mar.n.45.

Hæc conueniunt cum ijs, quæ sect. 3. de viribus oximellis tractans dixit, si tamen opitula-
B ri apparuerit ad totum morbum multus huius potus vsus, parum aceti affundere oportet, vt saltem cognosci possit. Quandoquidem cum nunc eo solo per totum morbum vti velit, & ex consequenti satis copioso, ideò aquosum esse iubet, ità vt parum mellis, & aceti aquæ copiosæ admisceatur, alioqui noxas afferre posset, quæ eo in loco recensentur.

Vers. 151. Super præcordium verò lini semen liniteo illitum, &c. Mar.n.45.

Medicamentum ab Hipp. propositum ex lini semine aqua, & oleo confectum, cum habeat conditiones omnes, quæ in hoc casu requiruntur, perperam à Valesio damnatur, illud simpliciter emolliens ratus. Nam præterquam quod præceptum hoc non est ex mente Hipp. qui in qualibet inflammatione interna simpliciter emollientibus, & rarefacientibus quouis morbi tempore vtitur; lini semen, cum aluum sistere possit, vt lib. 2. de Diæta idem Hipp. testatur, tantum adstrictionis habet, quantum pro tutela roboris viscerum est necessarium, quare ma-
C ius incommodum ex eo timere, si adstringentia à Valesio proposita adijcerentur: quippequè & humores impingere magis, & viscus constipando, resolutioni, & discussioni ineptiores eos reddere possent. Sed & longè grauius peccant recentiores, dum in hepatis inflammatione toto ferè morbi tempore Epithemata adhibent ex succis, decoctisq; tum refrigerantibus, tum adstringentibus; vnguentum sandalinum indè apponentes, quod absque vlla emollitione exiccat, adstringit, & refrigerat.

Vers. 157. Cæterum inconstantes febres sinere oportet, donec constiterint. Mar.n.46.

Hoc præceptum in omnibus febribus inconstantiam præseferentibus non est obseruādum; sed in ijs tantummodo, quæ acutiem habent, & hanc conditionem non apposuit Hipp. eo quod, vt aliàs adnotatum est, hæc tractatio ad morbos acutos spectat, obseruandum est autem in morbis acutis, quia hi cum celeriter moueantur, non possunt diutius cum huiusmodi
D inconstantia permanere, ideò tutius est (iuxtà illud, in hoc re exerceto, vt si non prosis, saltem non noceas) à remedijs saltem generosis aliquantisper desistere, quam malè agendo ægrotantem in discrimen perducere.

Vers. 162. Maximè igitur numerum imparem vereri oportet, &c. Mar.n.46.

Quæ circà paritatem, & imparitatem dierum à præceptore traduntur, adeò varia sunt, vt nihil certi de hac re determinari posse videatur. Nam aliquando numerum simpliciter respiciens, pares, & impares dies eos vocat, quos vulgus etiam tales communiter appellat. Hoc enim sensu pares ab imparibus distinxit lib. 1. Epidem. sect. 3. vers. 42. Inter pares enim enumerat 4. 6. 10. 14. 18. 20. 24. 28. 30. 60. 80. & 120. Impares verò recenset 3. 5. 7. 9. 11. 17. 27. & 31. Similiter libro de Septimestri partu, inter pares enumerat decimumquartum, vigesimum octauum, & quadragesimumsecundum. Alibi tamen, & decimumquartum, Mar.n.22.
E & vigesimum inter impares enumerauit, idque apertissimè lib. 4. de Morbis vers. 370. cuius causam reduxit Galenus in principium secūdæ septimanę, Auctorem Aphorismorum secutus, quod in diem octauum incidit, quarè ab eo septimanam rursus inchoando, septima dies in diem decimumquartum incidit, quæ hac ratione septimi virtutem, & naturam sortitur, vndè meritò inter dies impares adnumeratur. Sed hæc ratio habet difficultatem, quia si ratione diei octauæ id eueniret, vndecima dies, imò etiam nona, inter pares adnumeranda esset, quarè in illis diebus deorsum purgare liceret, quod Hipp. doctrinæ manifestè repugnat, lib. enim de Humor. vers. 78. dum tempus euacuationi faciendæ præscriberet, per singulos dies pares Mar.n.3.
deorsum, & per impares sursum purgandum esse determinauit, vsque ad decimumtertium
diem

diem, quo non amplius sursum, sed deorsum purgare oportere adnotauit, sursum verò die decimaquarta, eodem ordine ad reliquos subsequentes progrediendo: quasi à die decimatertia, dierum parium, & imparium natura in contrarium permutetur, quæ doctrina si vera est, non ratione octauæ diei, decimaquarta dies imparis naturam sortitur, sed potius, quia (vt lib. citato de Morbis ait Hipp.) dies decimaquarta est tertia dies secundi periodi, cuius finis est vndecima dies. Quæ quidem ratio (si quid in hac re paritati, aut imparitati tribuendum est) multò rationabilior videtur. Verùm quia paritas, aut imparitas per se nihil operatur, ideò allatam difficultatem tollere alia ratione tentandum est. Cuius gratia supponere oportet (quod proximè dicebatur) virtutem dierum in morbis à paritate, aut imparitate minimè dependere, cum horum effectuum propriæ, naturalesq. causæ existant; de quibus tractare non est præsentis loci. Obseruatumq. est à priscis illis medicis, peculiares esse dies, in quibus euidentiores mutationes, & firmiores in morbis contingunt, aliosque esse, in quibus hæ tarò adueniunt, & debiliores, prioresque pro maiori parte impares esse, posteriores verò pares. B Vnde doctrinæ gratia statutum est, impares dies frequentius iudicare, & potentiores esse, quã pares, & ideò per excellentiam quandam numerus impar contemplabilis, & criticus appellatus est, ita vt indè inualuerit vsus, vt quicunq. dies tutò, & frequenter iudicare solent, impares dicantur, etiamsi reipsa pares sint, cuiusmodi est decimaquarta & vigesima. E contra verò, quia signa, & mutationes, quæ in diebus paribus eueniunt, non adeò frequenter obseruantur, nec tutum, firmumque iudicium præstant (hæc enim in ijs morbis tantummodo contingunt, qui per dies pares exacerbantur; qui sicuti rarò eueniunt, ita difficile iudicium habent, quod etiam Hipp. adnotauit loc. cit. de Humor.) ideò diebus paribus infidæ mutationes, & signa inconstantia tributa sunt; ita vt quicunque dies non benè, sed fallaciter iudicare solent, pares cõmuniter dicantur, ex quibus colligimus, idem esse dicere, impares dies & pares, C ac si diceremus benè iudicatorios, & malè iudicantes, & infidos, & iuxtà hanc denominationem vsus est Hipp. voce περισσῇσι, idest, imparibus, eo aphorismo. Febrienti, nisi in diebus imparibus febris reliquerit reuerti solet, per impares iudicatorios accipiens, quos quidem propriori vocabulo nobis designauit lib. 2. Epidem. sect. 5. vers. 28. quo in loco hanc eandem sententiam repetens ait, ἢν μὴ ἐν τῇ γονίμῃ μεθῇ ὁ πυρετός, ὑποτροπιάζειν ἀνάγκη, hoc est, nisi in die legitima febris dimiserit, recidiuare necesse est, γόνιμος, enim naturale, & legitimum significat, qui verò legitimi dies dicantur manifeste demonstrauit in eadem sententia lib. Coacarum Prænot. vers. 102. registrata, quæ est huiusmodi, ὁκόσοισιν ἐκλείπουσιν οἱ πυρετοὶ μὴ κατὰ κρισίμους, ὑποτροπικόν. Quibus desinunt febres non in diebus iudicatorijs, his recidiuæ fiunt, ex quibus paret, idem significare apud Hipp. dies impar, legitima, & critica, quarè vbicunquè de ijs tractatur, quæ ad crisim spectant, per dies impares omnes verè, & propriè iudicatorios intelligere oportet, in quam significationem si quis in præsenti sententia numerum imparem accipiat, fortasse non errabit, etiamsi propriè, & verè imparem significare videatur, nam cum dicat numerum imparem maximè vereri oportere, non omnino dies pares, qui inter iudicatorios adnumerantur, excludit, sed quia hi pauci admodum existunt, verè dicimus impares dies maximè timendos esse. Hunc autem numerum maximè vereri oportet, eò quod quæcunq. in eo mala contingunt, & certius, & grauius malum denotare solent, quam quæ in die pari. D Cum igitur tanti existimauerit Hipp. ea, quæ ad numerum parem, & imparem spectant, plurima artis parte priuantur illi, qui dies singulos in morbis ab ea hora inchoantes, in qua æger primum laborare cœpit, nullam ferè diem habent, quæ simpliciter par sit, aut impar. Quia si quis v.g. in meridie à morbo corripiatur, diei pars antè meridiem impar erit, par verò post meridiem, & è contra, si par antè meridiem par fuerit, reliqua pars impar erit, quarè nec quo die iuxta Hipp. præcepta purgare expediat determinare poterunt, nec symptomatum superuenientium virtutem iudicare. Quarè cum artis prognosticæ fundamento careant, non est E mirum, si in prædicendis ijs, quæ ægrotantibus ventura sunt, rarò non falluntur. Idquè plerique eorum experti, quod propriæ inscitiæ debetur, arti imputãtes, prædicendi munus Medicis gloriosum, incertum, & fallax prædicantes, nobiliorem medicinæ partem penitus reiecerunt, & ideò mirum esse non debet, si nostris temporibus homines adeò parum medicis confidant, quod multitudine Medicorum manifestant, quos propriæ curationi, nulli fidentes, etiam in leuioribus morbis, adhibent. Indeque etiam euenit, vt medici ipsi in morborum

curatio-

A curationibus nictanter procedentes, cæterorum Medicorum congressum exposcant, cum quibus ignominiam sibi ipsis imminentem diuidant, cum rarò mors curanti non imputetur. Quæ quidem incommoda facilè euitarent, si artis prognosticæ auxilium exposcerent, ex prædictione enim tria Medico eueniunt commoda, quæ à principio lib. Prænot. referuntur, enarratis malis è directo opposita, & primo quidem. Nam Medicus (ait ibi Hipp.) prædictionem adhibens, fidem fecerit, quod ægrotorum res magis cognoscat, quare audebunt homines seipsos Medico committere. Secūdo, & curationem optimè fecerit, vbi ex præsentibus passionibus futuras affectiones prænouerit. Atque tandē, tum morituros, tum seruandos prænoscens, ac prædicens, à culpa exors fuerit. Quicunquè igitur Medicum verè profitentur, totam artem perfectè assequi procurent: eiusque præcepta à proprio auctore recipientes, & curationem, & prognosticam confidenter adhibeant, bona spe enim absque dubio non frustrabuntur.
B Quapropter cum Hipp. in enumeratione dierum in morbis vulgarem vsum sit secutus, primam diem appellans totum illud tempus, ex quo æger laborare incæpit vsquè ad occasum Solis: reliquos verò subsequentes accipiens à Solis exortu terminantes in occasum, ab eius computandi modo non est recedendum. Quandoquidem si Galenus quamlibet diem ex vigintiquatuor circiter horis constituit, nec à Præceptore edoctus, neque ab experientia permotus id fecit, sed quia alia ratione causam dierum criticorum assignare non potuit. Cæterum quia hæc à Galeno desumpta computandi ratio, ferè communiter obseruatur, vt abusus iste in re tanti momenti (si fieri potest) à medica facultate remoueatur, super hanc rem aliquantisper immorandum nobis est. Primum ergo demonstrabimus, hanc Galeni computationem non esse ad mentem Hipp. (qui vt proximè dicebā) quamlibet diem, prima excepta, ab ortu Solis inchoare solitus fuit. Deindè verò Hipp. computationis veram rationem afferre tentabimus, causam assignantes cur prima dies, etiam si non integra sit, pro die integra computari debeat. De computatione dierū criticorum.
C Primum igitur aggrediamur. Si Hipp. singulorum dierum enumerationem fieri voluisset, diem ab ea hora semper inchoando in qua incæpit æger laborare, necesse ei erat horam referre, in qua morbus à principio inuasit, cum ex hac tota computandi ratio originem habeat. Sed nullibi in recensendis ægrotantium historijs de hora inuasionis morbi mentionem fecit: Argumentum euidentissimum, id scire non esse necessarium, cum satis sit, non ignorare, an interdiù, an noctù, aut vesperi incæperit morbus, an mane, aut meridie, eo quod dierum computatio fieri debet, non ab ea hora diem inchoando, in qua inuasit morbus: sed ab eo tempore, in quo verè dies naturalis incipit. Idque ab eo obseruatum inuiolabiliter constat, quia in recensendis ijs, quæ ægrotantibus per singulos dies contigere, & matutinum tempus, & vespertinum, sub eodem numero quatenus vnica dies tantum
D adnumerauit, non diei partem præcedentis finem, alteram verò subsequentis principium, vt Galenistæ faciunt. Id videre est in historia Philisci in T[illegible]o lib. 1. Epid. n. 1. registrata, vbi inquit. Tertio mane vsquè ad meridiem visus est à febre liber, ad vesperam febris acuta; &c. Idem etiam obseruari potest in vxoris Epicratis historia, necnon & Dromedis vxoris ibidem descriptis, similiter in enatratione morbi Phrenitici, de quo lib. 3. sect. 3. & serui in externa caupona lib. 4. vers. 126. & adhuc clarius in historia Pithionis lib. 3. sect. 3. vers. 34. alijsque multis, quæ in lib. Epidem. referuntur. Mar. n. 9. Quas quidem historias si describerent isti, quamlibet diem diuiderent in duas partes, priorem cum præcedenti die copulantes, vespertinum verò tempus diei subsequentis initium facerent, quod quidem ab Hipp. factum nullibi inuenies; qui semper matutinum tempus, & vespertinum sub eodem numero collocauit, principium diei (vt dictum est) ab ortu Solis constituendo semper, & desinentis in occasum. An dicent
E Hipp. ægrotantes omnes in ortu Solis ægrotare cæpisse, vt indè dierum enumerationem inchoauerit? Ridiculum certè est hoc, cum experientia demonstret, morbos admodum rarò matutino tempore inchoare. Cum igitur Hipp. hanc dierum diuisionē in enumeratione nunquam obseruauerit, certum est, computandi rationem dierum per horas vigintiquatuor, quam Gal. excogitauit, & secuta est posteritas, purum figmentum esse, & ab Hipp. doctrina reijciendum; eamque computandi rationem seruandam esse, quam idemmet Hipp. secutus est, primum diem appellantes (vt à principio dicebamus) totum illud tempus quod à primo morbi insultu, & occasum Solis intercedit, secundā diem, & reliquas omnes ab ortu Solis inchoantes, vsque ad sequentem noctem; iuxtà vulgarem consuetudinē, quæ diem communiter ab ortu

Solis,

Solis, ad occasum vsque constituit. Nec credendum est, Hipp. in scribendo ità negligentem fuisse, vt in re tanti momenti, si diuersa à communi consuetudine computatio dierum facienda esset, eam non expresserit. Quemadmodum eum fecisse legimus lib. de Septim. Partu, circa computationem mensium in vtero gerentibus, in quorum enumeratione etiamsi à vulgari consuetudine non recesserit, partem mensis quamuis exiguam pro mense computando, vt faciunt mulieres ipsæ, quæ eodem Hipp. referente lib. cit. de Sept. Partu vers. 44. dicunt, & testatur nasci septimestres, & octimestres, & nonimestres, & decimestres, & vndecimestres, nihilominus veram septimestris rationem traditurus, per exactam mensium quantitatem, relecta communi consuetudine anni, & mensis quantitatem veram expressit, eamque in computatione secutus est. Cum igitur talis fuerit summi præceptoris dierum enumeratio in morbis, super quam tota & prædicedi, & curadi ratio fundatur, etiamsi illius vera causa ignoretur, in hoc tamen quiescendum esset. Veruntamen vt hominum curiositati morem geram, probabiliorem quam fieri potest in medium afferre tentabimus, à Galeni fundamentis minimè recedentes, qui 3. de Dieb. decretorijs, dierum criticorum rationem reddere studens, eam ad Solis peragrationem per Zodiaci signa in morbis diuturnis reduxit, in acutis verò ad Lunæ motum, siue modò eius actio proueniat à signis, quæ proprio motu percurrit, siue à luminis diuersitate, quod à Sole recipit, siue ab vtrisque simul concurrentibus, id determinare non est nostri instituti, cum satis sit scire, à motu Lunæ acutorum morborum mutationes per quaternarios, & septenarios procedere. Verum etiam si ratione præfati Lunæ motus, in statutis quibusdam diebus, & horis, crises, & cæteræ morborum permutationes fieri deberent, cum hoc vel illud punctum attingit, sæpè tamen rationabile tempus peruertitur, ità, vt aliquando anticipent, aliquando retardentur, idquè potissimum eueniat ratione accessionum, quæ rarò cum præfato Lunæ motu coincidunt. Certum est enim, crises fieri in die maioris accessionis, vndè videmus (quod etiam Hipp. adnotauit) eos morbos imparibus diebus iudicari, qui imparibus mouentur, in paribus verò, quorum exacerbationes in diebus paribus contingunt, & in tempore earum peculiari: quæ enim sursum fiunt criticæ excretiones, in accessionis principio, quæ verò infernè, aut per sudorem, remisso eiusdem summo vigore contingit; vt Galenus edoctus à præceptore lib. Quando purgare oportet, adnotauit. Si igitur à paroxismorum varietate crisis tempus peculiare dependet, inuenienda est causa repetitionis paroxismorum in statutis quibusdam horis: quia hæc eadem, vnà cum præfato Lunæ motu, & crises, & cæteras morborum mutationes constituet. At certè hæc alia esse non potest, quam Solis motus, qui diem ipsum conficit, & metitur. Dum à primo mobili ab ortu in occasum raptus, vigintiquatuor horarum spatio totam mundi machinam perlustrat. Hoc enim motu mediante, non modo dies à nocte distinguitur, ex quorũ diuersitate humana corpora, & sublunaria omnia tam variè afficiuntur, sed etiam ad quatuor mundi cardines accedens, alterationem in hæc inferiora producit, quatuor anni temporibus proportione respondentem, vndè effectum est, vt sicuti in verè sanguis abundat maximè, in æstate bilis, melancolia in autumno, & in hyeme pituita, ità matutino tempore sanguis naturaliter mouetur, bilis in meridie, melancolia vesperi, & pituita in nocte, quod omnibus receptum est. Quare cum nihil aliud sit principium accessionis, quam principium motus humoris, qui peculiariter morbum facit, aut fouet, necesse est affirmare, vndè morbifici humoris principium motus aduenit, illud paroxismorum principium, & auctorem esse. Nam cur tertianæ febris (exempli gratia) accessio tertio die repetens determinata hora inuadat, ea est ratio, quia Sol ad meridianum accedens, bilem tertianæ febris materiã conturbat, quæ cum parata sit ad febrilem calorem concipiendum, occasione illius agitationis, accessionis initium præstat. Quod si non semper in meridie tertianæ paroxismi inuadunt, nec eadem semper hora repetunt: cum modo anticipent, modo postponant, id inobedientiæ materiæ tribuendum est, quæ siue ratione copiæ, siue eiusdem qualitate, siue alterius humoris permixtione, vel non statim mouenti causæ obtemperat, vel properat celerius. Si ergò crisis tempus à tempore accessionis moderatur: accessionisq. causa est præfatus Solis motus, quatenus per eum Sol hunc, vel illum mundi cardinem attingens, accessiones hac, vel illa hora mouet, sequitur multoties antequã Luna ad punctum illum perueniat, cuius virtute fit crisis hac, vel illa die: virtute Solis, qui horam accessionum, & ex consequenti ipsius crisis metitur, ac disponit, contingere iudicationes: ità vt non sit necesse ad crisim v.g. septimo contingerẽ dies

A dies omnes integros ex vigintiquatuor horis concurrere, cum satis sit septẽ diebus Solẽ super terrã existentẽ vim propriã in humores exercuisse, vt crisis, aut quæuis alia mutatio in die septima dicatur. ergò (infert quispiã) non à motu Lunæ, sed potius Solis crisis excitabitur, si antèquã Luna ad locum crisis perueniat, virtute Solis iudicatio sequatur. huic respõdeò, crisim hoc, vel illo die fieri, à motu Lunæ depẽdere, quæ etiamsi ad punctũ exactum, in quo crisis excitari debet, nondũ peruenerit, eam tamen dispositionẽ in corpore, & humoribus ipsis vsque ad illud tempus introduxit, vt actione Solis aduenientе crisis fieri possit. Quaptopter virtus Solis est, crisim hac, vel illa hora excitare, Lunæ autẽ, hac, vel illa die. Astra enim in hæc inferiora agunt, non subitò, & derepẽtè: nec tunc solum, cum hoc, vel illud punctũ attingunt: Sed multò prius ad certam distantiã agere incipiunt v.g. dum orbe, vel radio ad punctũ illud perueniunt, indè verò efficacius, quò magis illi puncto appropinquantur, vbi summa viget eorum efficacia. Quarè cum duorum astrorum virtutes ad vnicã actionẽ concurrunt, non est necesse B vtriusque vires supremas, quæ in puncto aspectus consistunt (partilẽ astrologi appellant) conuenire simul, cũ vnius efficacia causa esse possit, vt quælibet dispositio ab altero introducta ad effectum producendũ sufficiat; ex quo fit, vt actio, quę à Sole prouenit, sæpè crisim, aut quãlibet aliam affectionẽ in corpore producat, etiamsi Luna, quæ ad actionem illam simul concurrit, nõdum ad locũ peruenerit, à quo illius actio dependet, & ideò, vt proximè dicebã, non est necesse, omnes dies integros esse ex vigintiquatuor horis. Vt exempli gr. si quis die Dñco circà vigesimã horã laborare incipiat: etiamsi Luna ante horã decimãquartã diei sabati sequẽtis medio motu non perueniat ad punctũ illud, quod septimæ diei initiũ præstat: quod quidẽ est quando Luna radio, vel orbe locum attingit, qui quadrato aspectu punctũ illud respicit, in quo erat tempore inuasionis morbi; cuius virtute crises fiunt, variæq. mutationes in morbis cõtin- C gunt; nihilominus virtute Solis, qui humores statis quibúsdã horis monet, & vigere facit; effectus septimæ diei ab eius ortu incipiunt: cum satis sit dispositio, quam Luna loco aspectus appropinquans corporibus introducit ità, vt si morbus cum sanguinis prædominio fuerit etiam mane diei Sabati, qua hora sanguis virtute Solis maximè viget, & mouetur, crisis per hæmorrhagiam fieri possit. Quotiescunq. igitur quis à morbo corripitur, dum Sol est super terram, totum illud tempus vsque ad occasum, pro die prima cõputare oportet, eo quod Sol occidẽs diei finẽ, & noctis principiũ facit, quę duo & natura, & viribus penitus inter se cõtraria existũt, ex quo fit, vt quæcunq. subsequenter eueniunt, nihil cum præcedenti die habeant, sed spectãt ad subsequentẽ, cuius tẽpus illud pars existit. Idque Solis facultate euenit, qui suas vires continenter singulo die exercet, easque absoluit, postquã peruenit ad occasum: aliosque demùm effectus producere incipit, cũ alterius diei initiũ prębet, idque ex eo constat, quia si dies quie- D ta esse debet, nox præcedens plerumq. quieta est, si laboriosa molesta. Vndè hinc argui potest, in noctium computatione, præcedentem cum die subsequenti computandã esse. Quamuis Hipp. hanc rem non determinauerit, est tamen probabile, quando & in Genesi diem à nocte inchoare docemur, dum inquit Auctor. & factus est vesperi dies vnus.

Vers. 169. Aut satietatem. Mar.n.47.

Adnotandus est dicendi modus quo vtitur Hipp. Satietatẽ hypocondrio tribuens, quæ ad ventriculũ solum pertinere videtur. Ità enim indicat nobis, eam intelligere satietatẽ, quæ non à ventriculo prouenit, cibis, aut crudis succis repleto. Sed ab hepate, vel liene affecto. Quotiescunq. enim viscera hæc malis succis repleta intumescunt, ab assumpto cibo etiã leuissimo, & in pauca quantitate ingesto cõpressa, grauitatem maximã ægris inducunt, similem grauitati eorũ, qui immodicè & cibis, & potibus se impleuere, & ideò satietatẽ eã appellat. Hoc igitur E signũ nobis considerandũ proposuit Hipp. quia illius præsentia affectum esse hypocondriũ indicabit, etiam si aliquando, nec dolor, nec tumor in ea parte manifestus appareat. Hunc affectum obstructionem viscerum appellant recentiores, quam adeò propriè, & firmiter præfatus satietatis sensus indicat, vt hoc solo signo innixus sæpè sæpius huius morbi præsentiam antè hypocondriorum obtrectationem affirmare non sim veritus.

172. *Bibet autem mulsam calidam coctam.* Mar.n.47.

Quæstione dignum est, cur Hipp. nunc mulsam dari iubet coctam cum superius de eius viribus tractans, non multũ referre dixit, an cruda sit, an cocta, dũmodo ex optimo melle paretur? Hoc quidẽ summa cũ ratione factũ esse existimo. quia cũ eam calidã dare oporteat propter visceris tumorẽ, qui à frigidis actu, durior, & crudior euadit. Frigidum enim, vt aliquando dicebat Hipp. quæ intus sunt indurat; & dũ mel, & aqua simul calefiunt, statim partes quædam

crassiores segregari incipiunt, quæ tandē feruore separantur omninò, si eo modo mulsa solum excalefacta exhiberetur, partes mellis crassiores ab alijs separatæ, visceribus in transitu firmarentur, indèque morbus haud parū exacerbaretur, quarè necesse est, eam excoquere, vt partes prędictæ per ebulitionē extrahantur, mulsaq. splendidior, & tenuior reddatur, ob naturā affectionis, cui crassiora nimis infensa sunt, non autē in morbis pectoris, de quibus tractans parū referre dixit, an mulsa cocta sit, an cruda: dūmodo ex optimo melle conficiatur, ex quo adnotāda est sūmi præceptoris diligētia, qui nihil vtile prætermisit, etiāsi illud minimū esse videatur.

Mar.n.49. *Vers. 191. Quum verò in febribus horrendum quid, &c.*

Hæc signa adeò fæda sunt, & terrifica, vt quacunq. die appareant, mortē perpetuò indicare possint. Superuenire autē quinta die illud peculiare habet, quia & celerē mortē, & cū difficultate spirandi attestantur, celerē quippè; quia (vt ipse alias docuit) quę mox apparent celerē iudicationē præmonstrant, & sicuti signa optima statim apparentia citā salutem indicant, ità & mala celerem mortem, & quia morbi, qui cum propositis signis celeriter interimunt, absque humorum copia generari non possunt, ideo his mortem per caloris suffocationem aduenire necesse est, quam spirandi difficultas plerunque concomitatur.

Vers. 210. Multa verò signa ad imparem numerum magis fiunt, quam ad parem. Vero autem horum numerorum fiant lethalia existunt.

Hæc sententia plurimum conuenit cum ea, quam sup. vers. 162. explicauimus, in qua hæc leguntur. Maximè igitur numerum imparem vereri oportet. Nam hi dies in alterutram partem ægrotos inclinare faciunt. Quarè illius explicatio huic pariter accommodari poterit.

Mar.n.50. *Vers. 216. Quum febricitanti 14. die vocis interceptio superuenerit non solet aduenire solutio breui, neque discessio fieri. Sed tēpus huic significat, quū autē apparuerit hac die diuturnius cōcidit.*

Hæc sunt verba græci tex. verbū è verbo, quæ si rectè perpendantur manifestè apparebit, nihil continere eorū, quæ Gal. vt Hipp. repræhenderet, excogitauit. Non enim, ait Hipp. aphoniā die 14. superuenientē morbi longitudinem simpliciter indicare, sed morbū longiorē fore plurimū enim differt dicere, morbū esse longū, & longiorē. Horū igitur verborū hic est sensus. Si quis febricitās decimaquarta die voce priuetur, nō citò solet vocē recuperare, vt sæpè euenit, quando in aliquo alio die cōtingit, & ratio diuersitatis est; quia accidentia, quæ hac die superueniunt à firma, & forti causa dependēt, cū sit dies maximè conrēplabilis, & ideò hæc diutius perseuerare solent; & eò magis; quia hæc dies est extrema acutorū morborū, vndè morbus iā lento gradu moueri incipiens, omnia diuturniora producit, Aphonia igitur febricitanti decimaquarta die superueniens, non solet citò terminare. Sed neque febris discessio breui tēpore speranda est, eò quod accidentia huiusmodi superuenientia morbū in augumento adhuc esse significant, & quādo vsque hanc diē producitur, morbū citò terminare est impossibile, accidētia n. superuenientia, vt 1. Aphor. nos docuit Hipp. si statim ab initio appareāt, breuē fore morbum denunciāt, si verò posterius cōspiciantur, longum. Quarè adnotare est Hipp non asserere morbū simplicirer fore diuturnū, sed eius solutionē, quandoquidē citò æger indè interire potest, etiāsi non cirò sanari. Quæ. n. à causa forti, & stabili dependent, ob causæ fortitudinē, & vehementiā breui quidē tēpore inrerficere possunt, nō tamen citò solui, nisi morbus celeri motu moueatur. Solutio. n. mediāte coctione perficirur, quę, certis temporū periodis proportionē quandā inuicē se habētibus, celebratur, corruptio autē, à qua mors depēdet, statim, & in quolibet morbi tēpore fieri potest. Quoniā igitur huius ꝓgnoseos fundamentū in die apparitionis symptomatis cōsistit, ideò tādē subiunxit Hipp. quasi se ipsū explicaret. Quādo autē apparuerit hac die, diuturnius coincidit, vtiturq. cōparatiuo, nō positiuo inferēs se velle significare, hāc longiori tempore perdurare, quā si aliquo alio die superueniret. Hæc sentētia igitur rectè percepta nihil habet absurdi, atque maximè rationabilis, verissimāquè eā esse existimo, quia nō à probabili ratiocinatione, sed à sensato experimento ortū habuisse manifestat dicendi modus, quo vtitur Hipp. Non solet aduenire solutio breui, ex quo apparet quam temerariū sit (q alibi sæpius indicauimus) huius auctoris dicta damnare, quamuis primo aspectu falsa esse videantur.

Vers. 222. Aestiuo ac autumnali tempore in morbis acutis, &c.

Mar.n.51. Stillæ sanguinis è naribus non semper malę sunt, sed tūc solum, quando sanguinis in venoso genere feruescentis symptomata existunt, eò enim casu malæ sunr, quia copiæ sanguinis peccantis non respondent, nihilq. paucum criticū esse potest. Nam capite tantummodo repleto, stillæ sanguinis affectionē tollere possunt, quia cū multi sanguinis non sit capax à modica excretione euacuari sufficienter potest, ex quo videmus quotidie, multos ex insolatu, aut aliqua

A alia simili causa capite dolentes, ab exiguis stillis sanguinis è vestigio liberari. Hac eadē ratione Aegrotus ille, ad quē Cynicus Hipp. introduxit à stillatione è naribus nihil incōmodi percepit:imò perfectè indicatus est,vt lib.4.Epid.narratur,quia vt ibi adnotauit Hipp.erat capite grauatus, quæ grauitas capitis repletionē indicabat,cum igitur in hac sententia de stillis symptomaticè fluentibus loquatur Hipp.vt criticas,& capitis plenitudinē tollentes excluderet,eā conditionē apposuit, vt derepentè fiat,hoc est,nec dolore capitis præcedente, nec grauitate, nec sternutatione accedente,qua excitata in febrium principio, cum nondū humorum trāslatione à toto,in caput fieri,est possibile,si destillatio è naribus sequatur,& vrina die quarta subsidentiam albam habet,morbi solutionē septima die futuram præmonstrat,vt lib.Coac.Præn. v.106. quo verò delirium,aut conuulsio ex narium stillicidio tutò prædici possit, conditiones in textu appositæ requiruntur, tempus scilicet æstiuum, aut autumnale, tunc enim & biliosi, B & atrabiliarij humores abundant,qui prædicta symptomata excitare solent,alijs enim temporibus fortasse non delirium,aut conuulsio superueniet,sed sopor potius,si pituita simul cōcurrere contingat. Nam & hoc symptoma stillas sanguinis consequi solet, quemadmodū in pestilenti constitutione contigisse adnotatū est à Præceptore lib.3.Epid.sect.3. Alterā verò conditionem apposuit,in morbis acutis,propter eos,qui à febribus diuturnis vexati in cachexiam quandam inciderunt,propter quam sanguis serosior effectus,sæpè à naribus destillat,indè quē nec delirium,nec conuulsio succedit. Quotiescunq.igitur æstiuo,& autumnali tēpore in morbis acutis destillatio sanguinis repentina è naribus superuenit συντονίην idest tensionem,ac inflammationem circa venas significat,quæ est causa,vt sanguis quasi efferuescens eas distendat & præ feruore attenuatus sursum tendat in caput,cuius raptus iam iam incipientis signa erūt, primo destillatio è naribus,indè verò sequenti die vrinarū tenuitas. Sanguine autem feruido C in capite consistente, quid aliud timeri potest, quam aut delirium, aut conuulsio? Delirium quidem, si cerebri anteriores partes magis inuadat. Conuulsio verò, si posteriores. Quarum quidem partiū inuasio sicuti non casu euenit,sed ex earum dispositione; qua ratione prædicta symptomata distinguantur, verborū seriè nobis aperit artificiosus Hipp.His enim, qui sanguine abundant (hi sunt quos ætatis vigor concomitatur,corporeq. constant carnoso,& se exercent) promptius delirium superuenire rationabile est,eo quod partes capitis anteriores pluribus irrigantur venis,quā posteriores; quæ sanguinis influentis multitudinē suscipientes deliriū potius,quā conuulsionē inducunt. In deliriū pariter incidunt facilè atrabilario temperamēto præditi,cuius occasione non est inconueniēs,ascendentibus in caput humoribus deliriū incurrere. Huiusmodi naturis ergò delirium prædicendum erit, vt ait Hipp. Aut conuulsio si prædicta desiderentur, adsintq.ea,quæ neruosum genus imbecille demonstrent, v.g.si æger ex potu, D hoc est,dum poculū potaturus ori admouet,manus tremulas habuerit,quod quidē obseruatur nō in ægris modo,sed etiā in sanis,quibus neruosū genus imbecille est. Aut si puer, vel senex fuerit,qui natura motricē facultatē debilē habēt,his.n.prædicenda est conuulsio,cum rationabile sit humores in caput irruentes, eius partē imbecilliorē inuadere. Reliqua quæ ad integritatem sententiæ subsequūtur, à Valesio explicata sufficiēter inuenies, vt nostro opere minimè egeas.

Vers.229. Febri singultuosæ.

Febrem hanc esse acutā multa suadent, primò quia inter morbos acutos recensetur, de quibus tractatio est in hoc opere, secundò quia Hipp. huiusmodi ægrotātes tenui victu alit, habet præterea adiunctū periculū, sitisq. cōtinua viget, & aliquādo satis vehemens, quæ omnia morbis acutis conuenire indubitatum est Quapropter animaduertant Medici, qui ex Hipp. curatione permoti, medicamenta valdè calida singultus gratia in huiusmodi febribus exhibent, E quia si hæc ab Hipp. vsurpantur, vt humores ventriculi tunicis infixos abstergere valenter possint, in reliqua tamen curatione refrigerantibus vtitur, tum in gratiam febris, tum etiam, vt ab ipsis abstergentiū caliditas retundatur. Nam & ptisanā pro cibo, & aquam hordei pro potu, aut oximellis exiguum præbet. Quarè præter Hipp. consilium esset, & ægrotanti parum vtile ad sudorem prouocandum, decocta calefacientia exhibere, quæ à Valesio proposita, à neotericis adeò facilè recipiuntur. Nam hæc cum citò per venosum genus diffundantur, multum obesse propter febrem possent, & parum vtilitatis adferre affectioni singultuosæ ventriculi, qui, vt diutius in eo morentur medicamenta, in formam solidiorem exposcit, & ideò Hipp. ea exhibet in Eclegmate, non in potu, vt ventriculo maiorē opem ferat, nec citò ad venas perueniat, vndè febrilis calor augeatur, ex quibus docemur calida medicamenta in febribus non adeò formidanda esse, cum in forma solida, non in potu assumūtur, dummodò reliqua curatio Mar.n.51.

refrigerantibus procedat, & ideò non est improbandus vsus Theriacæ, Mitridati, & huiusmodi aliorum in febribus etiam acutis. Præterea huiusmodi decocta, vtpotè actu humida parum stomacho conducunt, nam hæc sub illa sententia cōprehendnntur, quam rantoperè celebrauit Celsus. Inimica enim sunt stomaco (inquit) iura ferè omnia. Vndè vulgatum illud, ventriculo amica est potus abstinentia, quod secutus ipse Hipp. admonet in hoc casu, vt potus sit exiguus, nisi ob sitis vehementiā eum copiosum dare expediar, ex quibus aliud contrà austeritatem eorum Medicorum adnotandum est, qui ægrotantes à siti cruciari permittunt, Hipp. tanti fecisse accidentia, vt morbo dimisso, ad eorum correctionem statim deuenerit, nam propter sitim, longiorem potum permittit, quamuis morbus exiguum exposcat.

Mar.n.52. *Vers. 238. Et dum spiritus sursum fertur, an aoleat.*

Rarò respirationis partes his nominibus designare consueuit Hipp. latio spiritus sursum, & deorsum, & ideò non ità clarum est, quid hoc in loco per spiritus lationem sursum intelligat, an inspirationem dictam, an expirationem potius. Nam etiamsi spiritus, qui expirationem facit, quatenus è pulmonibus egreditur sursum feratur, si tamen euidentem eius exitum per nares attendimus, vndè pro maiori parte spiritum ducimus; in inspiratione sursum ferri manifestè apparet, idque affirmauit Hipp. lib. de Morb. sacro v. 168. quo in loco spiritum per os, & nares attractum, primum ad cerebrum ascendere testatur, deindè in ventrem peruenire. Hoc igitur motus principio inspecto, fortasse Hipp. spiritus lationem sursum appellauit, vel etiam fortasse, quia per inspiratione partes thoracis sursum eleuantur. Vtcunque sit, certum est, Hip. eam respirationis partē intellexisse, in qua dolor, & pleuriticis, & peripneumonicis magis exacerbatur: quæ absque dubio est inspiratio, non expiratio. His igitur nos admonet Hipp. vt ægri interrogentur, an in inspiratione à dolore affligantur, quia hoc est signum satis firmum ad distinguendos dolores pleuriticorum, & peripneumonicorum ab alijs doloribus pectoris, & costarum. Quamuis de hoc signo à posterioribus nulla facta sit mentio.

Mar.n.52. *Vers. 241. Et si acutus fuerit dolor, ducere vsque ad animi deliquium.*

Sanguinem mittere, vsque ad animi dèliquium consueuit antiquitas aliquibus casibus, potissimum verò in doloribus vehementissimis, id dictante vtili experimēto, quandoquidem, qui aliqua parte dolent, vbi in l; pothomiam à quacunq. causa inciderunt, statim dolor cessauit, quod cum pluries obseruauerim, innotuit mihi causa, cur Antiqui huiusmodi euacuationem in vsum reuocauerint, eamque indicauimus in explicatione lib. de Hum. vers. o.

Mar.n.52. *Vers. 248. Medicamentum autem purgans dato quarta die.*

Lentè nimis procedere videtur Hipp. in curatione præsentis morbi, qui adeò celeriter mouetur, vt in septimo die iudicationem habeat, dum purgationem quarta die faciendam iubet. Quia si superius in febre ardenre, non antè quartā diem purgandū voluit id factum est, quia vt ibi explicauimus, morbus illi dabat inducias, vndè vt tutius procederetur, differre rationabile erat. At modo cum de morbo acutissimo tractetur, & qui citò ad vigorē peruenit, malè expectatur quarta dies, quæ roro morbi tempore inspecto in ipsius vigorē cadit. Pro difficultatis solutione, inspicienda est Auctoris intentio circà curationē præsentis morbi. Iubet enim euacuationē à principio fieri, quę vt tutior procedat, clystere procurandā iubet, à qua si alleuiatur dolor, nihil aliud tentandū est, sed ægrotanrē tantummodo custodire oportet, nè error committatur, vsque ad febris solutionē, quæ in septima expectanda est. Quod si à clysteris purgatione non remittatur dolor, morbusq. perseueret, tunc integra solutio morbi, die septima sperari non potest, quatè statim pharmacum dare oportet quarta die, vt leuior in morbo, qui per dies impares mouetur. Quarè etiamsi Hipp. iubeat custodiri ægrū vsque ad septimā diem, non ob id inferri debet, morbū esse acutissimū ità, vt primam septimanā non pertranseat, cum non sit inconueniens, morbos circà initia remitti, atque etiā iudicari, quamuis eorū constitutio longior procedat, quarè si ab iniecto clystere dolor sedatur, morbū septima terminandū fore sperandū est, sin minus, in lōgius tēpus protrahetur, ità vt quarta dies in latitudine principij reponenda sit. Quod verò ad victus rationē spectat, & succū, & sorbitionē prohibet quousq. morbus remittatur, ità, vt æger in tuto esse videatur, eo enim tēpore primū succū tenuē exhibet melle admixto, deindè verò paulò crassiorē, si interim sputū facilè educatur, æger benè spiret, & doloris expers. Si verò morbus, neque à clysmate, neque à purgatione remittatur, sed vlterius procedat, etiāsi morbi cōditione inspecta in solo potu persistendū esset, nihilominus iubet Hip. vt modica sorbitio, succus scilicet tenuis, & exiguus potus semel in die exhibeatur, eo tēpore, quo melius habet. Sed cur paucior potus esse debet? quia adiūcta sorbitione, nisi potus minue retur

A retur à copia assumptorũ læderetur æger, cum nondum morbi remissio aduenerit. Auget verò nutrimentũ, cum morbum protrahi videt, vt æger perdurare possit, quousq. morbus iudicetur. Quod quidem non hac ratione tantum facere oportet, & tempore præscripto, sed etiam circa initia: quando ab assumpto pharmaco æger multum purgatus fuerit, rationemq. assignat, quia æger dormire non poterit, neque morbi coctionẽ efficere præ vasorũ inanitione, iuxta sententiã secundo huius registratam v. 153. & vigiliæ, inquit, ipsis coincidunt, ob quas non concoquitur morbus, &c. neque iudicationes sustinere, nec tempus solutionis expectare: sed antè illud deficiet. At vbi crudorũ colliquationes factæ fuerint, quod excreta indicabũt, ex tenuibus crassiora effecta: & crassitudine sputorũ attenuata, & ea, quæ renitentia erant per sputũ eiecerit, tunc nihil obstabit dare ea, quæ superius prohibita sunt, copiosiorẽ scilicet, crassioremq. sorbitionem etiam bis in die, si opus fuerit. Quam Hipp. diligentiam in præscribenda ægris diæta considerent recentiores, quam si necessariam existimauit Hipp. quot, & quam grauia errata nostris B temporibus in hac materia committantur, facillimè cognoscent. Mar.n.11.

Vers. 276. Dysenteria sedata abscessum, aut tumorem aliquem faciet, si non, &c. Mar.n.54.

Si beneuolo ergà auctorem animo legatur præsens sententia, non adeò indefinitè, & indistinctè prolata inuenietur, vt Valesius existimauit. Quia cum Hipp. de nulla peculiari specie dysenteriæ loquatur, hũc ad quamlibet accommodari dicendum est, & ratio est, quia in omni dysenteria excernuntur ea, quæ aliqua ex parte præter naturam sunt, vndè eorum importuna suppressio semper incommoda erit, siuè hæc à plenitudine ortum habeat, siuè à cachochimia. Dum igitur Hipp. ait, dysenteria sedata, non morbi solutionem: sed symptomatis cessationem intellexit, quam aliquid eorum, quæ ab Hipp. enumerantur consequi, est rationabile, humores enim, qui per dysenteriam expurgari cæperunt, si in corpore retineantur, aliquam partem inuadere necesse est, morbũ partim læsæ conuenientẽ producentes. Enumerat ergò Hipp. exi- C tus omnes, quos fluxuũ istum præter naturam sedatum habere, obseruatum est. Nam per febres omnes morbos intellexit, qui febrem adiunctam habẽt quiq. dysenteria intempestiuè sedata succedunt, quando materia ipsa ad partes principes conuersa ibi inflammationem excitat, hos verò morbos febris nomine appellauit, vt breuitati consulens, omnes acutos morbos comprehenderet, quibus huiusmodi nomen satis appositè accommodatur: quia omnes febrem adiunctam habent. Quod enim febres propriè dictas generali vocabulo non intellexerit, illud euidens argumentum est, quia in morborum horum catalogo tertianas addidit, quod superfluum esset, si febrium nomine omnes febres in communi comprehendere voluisset. Cætera autẽ verba in textu relata satis manifesta sunt, per eaque enumerat reliquos exitus, quos dysenteria intempestiuè sedata habere solet, iuxtà materiæ conditionem. Nam si sanguis fue- D rit, abscessum apostema græcè dictum excitabit, quod ad suppurationem faciliè tendit, vel ad aliud tuberculum: excitat etiam aliquando sudores eadem materia attenuata, & ad extimam superficiem expulsa. Si verò materia peccans pituitosa cachochimia fuerit, vel tumorem pituitosum excitabit, vel per vrinas crassas expurgabitur, aut ad crura, & coxendicum abscedens, ibi dolorem excitabit. At si biliosa fuerit, & ad venas conuertatur, febres tertianas inducit, nisi per sudorem, aut per vrinas leues idest, non crassas, & cum leui subsidentia, vrinarum biliosarum propria, expurgetur. Quæ materia, si tandem melãcholia fuerit in varices terminabit, aut in testiculorum dolores. Qua, è exactè satis, sufficienterq mihi enumerasse videtur Hipp. euentus, quos dysenteria intempestiuè sedata habere solet. Quod si quis ratiocinando præter enumeratos alios etiam adijcere contendat, ei fides habẽda non est, cum multa ratiocinatione excogitantur, quæ re ipsa non persistunt. Si verò experimento eos didicerit, E non ob id calumniandus erit auctor, si ea tacuerit, quæ, vt de rarò contingentia ei experimento non sufficienter cognita fuerint.

Vers. 279. In febre oliſa antè septimum diem cum rigore morbus regius accedens soluit. Mar.n.54.

Pulcherrima, ac maximè rationabilis est præsens sententia, nec alia exceptione eget, præter eas, quæ ex ipso contextu eliciuntur. Veruntamen omnia diligenter sunt perpendenda, ratum illud habentes, nihil superfluum in ea de[illegible]re esse appositum. Fundamentum verò, & ratio prognoseos est. Icterum superuenientem tunc febrem tollere, quando per eum materia febrem faciens à foco febris remouetur, & ad cutim dispergitur, alioqui tantum abest, vt febrem tollat, quod potius inter mala signa recenseatur. Quarè vt materia peccans per su-

perueniẽtem icterum educatur, ea esse debet, quæ illum producere apta sit, talis est biliosus humor. Ideò in textu apposita est illa conditio, in febre biliosa, biliosam verò febrem, eam intelligit (quando febres omnes humorales à bile excitari existimauit Hipp.) quæ à plurima, & sincerissima bile ortum ducit, ea autem est continua, & acuta, quam continentem lib. de Nat. Hum. appellauit. Verum cum in huiusmodi febre possit superuenire morbus regius, non solum diffusa ad cutim bile, sed etiam ob hepatis inflammationem, sanguinem ipsum in bilem corrumpentis, aut obstructionem in meatu chystis fellis factam, à quo febris solui non potest, sed potius exacerbari, vt huiusmodi icterum excluderet, subiunxit cum rigore. Nam rigor, bilis motum ad cutim fieri indicat, cui salutaris subsequatur icterus. Nam etiam si rigor etiam excitetur, quando materia biliosa ab aliqua parte in hepar diffunditur, in quo inflammationem excitando morbi regij symptomatici prænuntius esse potest, impossibile tamen est eodem tempore, quo fit rigor, huiusmodi icterum superuenire, nam rigor inflammationem præcedit, morbus autem regius longè post eam subsequitur, cum non appareat, nisi postquam inflammatio ad summum vigorem peruenerit. Rigor ergo erit de genere eorum, quæ fiunt, dum materia biliosa commota ad cutim fertur, ad quam vbi peruenerit, eam colore morbi regij inficit, & cæteri salutaris signum erit. Verum cur addidit, antè septimum diem? Quia fieri posset, vt morbus regius post septimum diem febri acutæ superueniret, tamen non esset salutaris. v. g. si hepatis inflammatione correpto, eaque in vigore existente icterus superueniat, & eodem tempore rigor ipsum corripiat, eò quod hepatis inflammatio ad suppurationem tendat, tunc icterus iste salutaris videbitur, eò quod cum rigore accedat; & tamen læthale signum erit, & perniciosum. Hunc igitur casum, vt excluderet, addidit particulam illam, antè septimum diem, quia antè illud tempus inflammationem ad suppurationem verti est impossibile, vndè necesse est rigorem hunc à bile ad cutim diffusa prouenire, qui icterum salutarem attestetur. Vndè firma, & verissima apparet præsens sententia, in febre biliosa antè septimum diem cum rigore morbus regius accedens, soluit febrem. Adnotandus est autem Hipp. dicendi modus, quia non inquit, morbum tollit, aut iudicat, sed simpliciter febrem soluit, quia si id in die legitima contingat, perfectam febris iudicationem adferre poterit. At si in die illegitima, seu pari, febrem quidem soluit, non tamen perfectè, & tutò, sed timenda erit recidiua, iuxta illud, febris, nisi in die impari soluatur, recidiuam facere solet. Verum si absque rigore (subiungit Hipp.) contingat præter temporis opportunitatem, hoc est septima die transacta, & in die illegitima, & minimè contemplabili, perniciosus est. Necesse est enim causam eum habere, hepatis inflammationem malignam, in qua, aut febris per dies pares moueatur, cuius gratia huiusmodi motus in die pari, & illegitima contingant, aut natura ab humoris sæuitia irritata importunos motus arripere cogatur. Hæc enim duo sunt, quæ mutationes in die illegitima efficere in morbis solent, quare morbus regius febribus superueniens hos exitus habere potest, ad salutem perfectam, si in febre biliosa antè septimam diem, in die impari cum rigore accedat. Ad febris solutionem quidem, sed non omninò ad tutam morbi solutionem, si cum præfatis conditionibus quidem appareat, verum non in die impari, & legitima, nam eo casu timenda erit recidiua. Prioris exitus exemplum habemus lib. 7. Epidem. sect. 2. vers. 566. Philistidis, cui cum rigore morbus regius die tertia superuenit, & septima perfectè iudicatus est. Si verò antè septimum diem, & sine rigore accedat, malus est, nam vel morbum læthalem indicabit, vel saltem difficilem, læthalem si in die pari, & illegitima accedat, vt contigit Hermocrati 3. Epidem. sect. 1. ægrot. 2. cui morbus regius sexta die superuenit, & vigesimaseptima obijt. Difficilem verò, si in die impari accedat, nam aliqui ex eo liberantur, quamuis cum difficultate. Quapropter in Aphor. 62. sect. 4. legimus, malum esse morbum regium antè septimam diem superuenire, non læthalem, cum non sit inconueniens aliquos indè seruari, etiam si auctor, qui illas sententias in vnum collegit, præsentem mancam, & ex consequenti falsam reddiderit, apponere enim debuerat ex præsentis loci auctoritate sine rigore, conditio omninò necessaria, & quæ sententiam vniuersaliter veram constituit, hunc in modum, quibus in febribus morbus regius, sine rigore fit antè septimum diem, malum, si verò idem post septimum superueniat in die contemplabili, & legitima cum signis salutaribus criticis, & salutaris erit. In die verò illegitima difficilis erit iudicij, nam, & ad interitum perducere, & ad salutem per varia discrimina poterit, prout alia signa indicabunt.

Mar. n. 57.

Vers.

A *Vers. 281. Tetanus lumborum, & in atrabiliarijs, vbi spirituum per venas, &c.* Mar.n.55.
Vt præsens sententia à calumnijs vindicetur, quatuor sunt adnotanda; & primò hic non
tractari de conuulsione, nequè de vero tetano, sed de contractione particulari, quam tetanum
lumborum vocat, quia hæ partes maximè distentæ sunt. Secundò animaduertere oportet hoc
loco curationem tractari non vnius morbi tantummodo, sed duorum. Prior morbus explica-
tur per illa verba, tetanus lumborum, qui distentionem importat, per quam homo ità tendi-
tur, vt nec in anteriorem, nec in posteriorem partem se flectere possit. Alter verò morbus de-
scribitur per illa verba. Quum autem à tendonibus vehementer, in anteriorem partem reuel-
luntur, &c. qui quidem morbi in eo conueniunt, quia in ambobus eadem adest distentio, &
rigiditas, in priori tamen lumbos tantummodo occupat, in posteriori verò totum corpus, vs-
què ad extremos pedes. Differunt tamen in modo læsionis, & vt dicitur in causa proxima,
quia in primo atrabilis sanguinem sistendo est causa, vt spirituum transitus non sit expeditus;
B vndè impetum facientes, replendo, tensionem in musculis posterioribus lumborum faciunt:
ob quam flexio corporis prohibetur. In secundo autem distentum, & rigidum corpus reddi-
tur, quia musculi omnes, tùm anteriores, tùm posteriores contrahuntur, cumq. tendines æqua-
liter trahant, corpus tensum remanet, quemadmodum in vero tetano contingit, estq. affectus
conuulsioni affinis: quod nobis significare voluit Hipp. dum dixit à tendonibus in anteriorem
partem reuellitur. Producitur autem hic affectus, cum spiritus animales voluntario motui in-
seruientes ab atra bile irritati ad musculos impetu feruntur, ac si voluntatis imperio ad effi-
ciendum motum eò impellerentur, quemadmodum in vera conuulsione euenire lib. 7. Epid.
à nobis demonstratum est. Hac igitur affectionum diuersitate supposita, non est mirum, si cu-
ratio diuersa ab Hipp. proponatur, in priore enim curationem sola venæ sectione absoluit, quę
in venarum interceptionibus peculiare, & summum remedium existit. In secundo verò nul-
C lam eius mentionem facit, tùm quia venæ non laborant, sed tendines exteriores, quorum
tensioni, & ceratis, & vnctionibus, & perfusionibus, alijsq. in textu appositis occurrit, tùm
quia humores acri potiùs qualitate, quam copia lædunt. Tertiò notandum est, Hipp. suppo-
nere, partes capitis superiores nullo pacto esse affectas, & ideò iniustè damnatur, eò quod in
curatione huius tetani vinum vinosum exhibeat. Aptissimum est enim tùm respectu humo-
ris peccantis, qui melancholia, siuè atrabilis supponitur, humectãdo enim eius siccitatem mi-
rabiliter corrigit, debet autem vinosum esse, quia aquosum, vbi melancholia viget, in acetum
facillimè corrumpitur, ob analogiam, quam cum eo habet, tùm quia attenuat, & digerit, lo-
calium medicamentorum actionem adiuuat. Frequentes tandem alui subductiones prohibet,
tùm ob rationes à Valesio adductas, tùm etiam, quia cum hic humor crassus sit, & non facilè
cedat medicamento, periculum est, nè tenuiori, & serosiori eius parte educta, quod remanet,
D insuperabile omnino in posterum reddatur.
Vers. 302. Veratrum dare bis oportet, quibus à capite fluxio fertur, quicunque verò ex Mar.n.56.
abscessibus, aut venæ ruptura, aut propter intemperantiam, &c.
Etiam si Hippocratis sententias dilatare nobis concederetur (nam id maximè periculosum
censeo) non tamen per veratrum dare, quælibet purgatio intelligenda esset, sed ea tantum-
modo, quæ fit per vomitum. Certum est enim, dum veratri simpliciter fit mentio, album per-
petuò esse intelligendum; quo quidem ad superiorem purgationem frequentissimè vteba-
tur antiquitas, ad inferiorem verò, nequè Hipp. nequè alius Medicus vnquam commendauit.
Quapropter nulla adest ratio, cur hoc nomine inferiorem purgationem comprehendere de-
beamus; sententia igitur Hipp. erit per superiora purgandos eos esse, quibus à capite fluxio
E fertur, quæ quidem ab auctoris instituto non recedit. Nam lib. de Locis in Hom. sect. 2. vers.
133. fluxione à capite fiente, vomitum conuenire testatus est, & ratio est, quia partes supe-
riores, vbi morbi radix viget, inaniuntur, humorumquè fit reuulsio, qui deorsum ruentes, parti-
bus inferioribus morbos faciunt. Verùm, si alicui non placeret, Hipp. per hæc verba in omni
destillatione à capite vomitum probare, hæc in alium sensum accipienda essent, asserentes
Hipp. hoc in loco non probare helleborum indistinctè in omni fluxione à capite, sed in sup-
puratione tantummodò, quæ à destillatione à capite ortum habuit. Nam eadem intentione
purgationem instituit in tabe ex destillatione à capite per helleborum lib. de Int. Aff. vers. Mar.n.11.
230. quæ sententia hoc sensu recepta, præterquam quod verissima est, & Hipp. doctrinæ con-

senta-

Mar.n.55. sentanea, eiusdem dignitati magis conuenit. Nam vt verùm fatear inconcinniter satis, à destillationis curatione ad suppurationem transtulisset, diminutèquè rem pertractasset; eos casus tantummodo referens, in quibus, suppuratis helleborus negatur, tacendoq; eum, in quo adeò conueniens est. Præterquam quod particula δὲ, idest, autem, quæ continuationem cum præcedentibus, & exceptionem significat; hanc expositionem satis confirmat. Admonet igitur in hac sententia Hipp. vt suppuratos ex destillatione per helleborum purgemus, nequaquam verò eos, qui ex abscessibus, aut venæ ruptione, aut propter victus intemperantiam, aut ob aliam fortem causam in suppurationem inciderunt, illis enim duplex cõmmodũ afferre potest, alterum est, partes superiores euacuando fomitem morbo tollere, alterum verò puris eductionem adiuuare. In alijs verò suppuratis, quia causa suppurationis per vomitum non tollitur, frustrà helleborum datur, quapropter cum nihil prosit, nè mors remedio imputetur, ab eo abstinendum esse, nos admonet. Inferens tamen tacitè, si calumniam vitare nos posse ob comparatam existimationem cognoscamus, in eorum quibusdam tentari posse, quod fecisse legimus Medicum, qui Metonem suppuratum ex pleuritide curauit, lib. 7. Epid. sect. 2. A B
Mar.n.47. vers. 368. Dedit enim helleborum, quod eduxit biliosa, deindè verò erupit pus, & sanus factus est, curatio, quæ etiamsi Hipp. non admodum familiaris fuit, quippè qui dictorum suppuratorum curationem in vstione reponeret, huiusmodiquè sanationem inter casus fortuitos
Mar.n.7. adnumerauit lib. 1. de Morb. vers. 141. nihilominus admodum rationabilis est, & quæ nostris temporibus, quibus vstionis vsus penitus abolitus est, in vsum frequenter, saltim tentandi gratia, prædicto periculo reuocari posset.

Mar.n.57. *Vers. 310. Dolores ex itinere, laterum, dorsi, lumborum, coxarum, &c.*

Admonet nos præceptor in hac sententia, distinguendos esse dolores partium in textu enumeratarum, qui ex longo, & laborioso itinere contingunt, videlicet, laterum, dorsi, lumborum, & coxæ, nec non aliorum, qui inter respirandum exacerbantur, hi autem sunt, qui & pectus & latera tenent, ab illis, quos praua victus ratio producit, sæpè enim subiungit Hipp. dolores præfati, & potissimum ad lumbos, & coxas, ex crapula, cibisq; flatuosis ortum ducunt, docetq; subsequenter, qua ratione horum dolorum causæ inter se distinguantur, qui enim ab itinere proueniunt, vrinæ difficultatem adiunctam habent, & in fine concludit, ab eadem causa, ab itinere inquam, & coryzam, & raucedinem oriri posse. Hæc sunt, quæ præsens sententia continet, quæ sicuti vera esse experientia docet, ità ratione confirmari possunt. Nam per itinera longa, musculi vehementer laborant, ex quo impensius excalefacti humiditates ad se alliciunt, quæ acriores redditæ, non lassitudines modo, sed dolores etiam inducunt, & quia inter musculos, qui ex itinere multum laborant, musculi pectoris, & quicunque respirationi inseruiunt, infimum locum non obtinent, eò quod in huiusmodi exercitatione respiratio, & in magnitudinem, & in densitatem non parum augetur; meritò inter dolores ex itinere contingentes, dolores laterum adnumerauit, & cæteros omnes, qui per respirationem exacerbantur. Doloris verò lumborum eadem est ratio, nam & propter motum continuum, in quo versantur, & propter laborem, quem à corporis grauitate super eorum musculos incumbente patiuntur, in itinere plurimum eos affici necesse est. Coxas verò, siuè coxendices ab eadem causa dolere, indubitatum est, nam ex longo itinere articulus coxæ, quippè qui omnium maximè mouetur, & totius corporis pondus sustinet, plurimum laborat. Verùm dicet aliquis, si externa præcedens causa præfatos dolores inter se distinguit, quæ ex relatione patientis facilè haberi potest, cur ad alia signa confugimus, videlicet ad vrinæ difficultatem? Respondeo, quotiescunque altera tantũ ex prædictis causis præcessit, hæc ad eos distinguendos sufficiens est, verùm quando vtraque concurrit, altero signo egemus, quo huiusmodi causas distinguamus. v.g. si quis ex longo itinere à præfatis doloribus corripiatur, non statim pronuntiandum est, ab itinere eos contigisse. Nam cum sæpè in itineribus viatores in viuendi ratione non leuiter delinquant; possunt illi non à lassitudine, & ab itinere, sed ab erratis in victu ortum habere. Docet ergò Hipp. hos dolores distingui ex vrinæ difficultate, quæ dolores ab itinere excitatos concomitari solet, & ratio est, quia ex illo motu totum corpus incalescit, vndè humorum serositates, & carnis colliquationes redduntur acriores; quæ cum vrina, excretæ vrinæ difficultatem inducunt. C D E

Vers. 314. Quæcunque ex victus ratione contingunt, pleraquè vnusquisquè, &c.

enu-

A Enumerauerat dolores quosdam, qui, & ab itinere, siuè immodica exercitatione, & à mala victus ratione oriuntur, docueratquè has causas inter se distingui per vrinæ difficultatem, adnotaueratq. corizam, & raucedinem ab ijsdem causis oriri, quarũ causæ non ita ex vrinæ difficultate distingui possunt, quemadmodum prædictorum dolorum. Quapropter in præsenti sententia docet, quomodo eadem distinctio haberi possit, tùm in his, in grauedine inquam, & raucedine, tùm etiam in quocunque alio affectu à prædictis causis contingente; & inquit, quæcunquè à victus ratione eueniunt, vnusquisquè æger declarare poterit, referendo ea, quæ in victu à consuetudine aberrauit, & quia non semper, ac aliquis à consuetudine recessit, statim in morbum incidit; vndè contingere potest, vt æger in hoc decipiatur: non causam pro causa accipiens, ideò Hipp. docere aggreditur, quomodo distingui possit, an morbus ab æstimata causa ortum habuerit; nec nè, idquè enarrando omnia accidentia, quæ ab erratis in victu con-
B tingere solent. Quia si præcesserit error in victu, & subsecuta sint mala, quæ indè euenire consueuerunt; tunc certus erit Medicus, morbum ab errore illo excitatum esse; quod si è contrà nihil eorum apparuerit, sciet, errorem morbi causam non fuisse, & quia errores in victu esse possunt, tùm respectu quantitatis ciborum, & potionum; tùm respectu qualitatis eorundem, ideò de vtrisquè distinctè pertractauit, & primo loco recensentur ea, quæ contingunt ab excessu ciborum, ibi. Nam qui soliti non sunt prandere, si prandeant, &c. & ab excessu potionum per illa verba, quod verò ad potus attinet, & quæ sequuntur, quibus potionum facultates describit. Deindè verò accidentia proponit, quæ à ciborum defectu oriuntur, cæterum, inquit, qui semel in die cibum capiunt, hi vacui, & impotentes sunt, &c. & quia ab huiusmodi erratis in victu non statim erumpunt morbi, hiq. arte præcaueri possunt; qua ratione præfata errata corrigantur, vberioris doctrinæ gratia nos docet. Hisq. omnibus absolutis, arreptaquè
C ex præcedentibus occasione, ciborum, & potionum facultates describit; quæ in frequentiorem vsum venire consueuerunt. Hæc adijcere volui, vt occurrerem illis, qui huius libri auctorem calumniare nunquam desistunt, vt videant, præsens opus non adeò confusum, & inordinatum esse, quemadmodum ipsi prædicant, quando omnia maxima opportunitate, & recta docendi methodo sunt tradita.

Vers. 324. Tali vero potu repletus, nullum opus acutè perficere poterit ex his, quæ intento corpore per violentiam, aut celeritatem perfici solent. Mar.n.58.

Consideratione dignum est, quid intelligere velit Hipp. hac voce ξυνταθέντι, quæ propriè compositum partibus omnibus rectè dispositis significat, nam certum est, quandocunquè opus à corpore fieri composito, partibusq. singulis in proprio situ dispositis, verùm quia actiones corporis distinguũtur, quia aliæ fiunt omnibus membris simul ad operationem con-
D currentibus, aliæ verò vno, vel altero membro tantum operante. v.g. percutere aliquem, etiam si id cum maximo conatu fiat, brachij tantummodo est opus, currere autem, aliquoduè onus gestare est opus, quod fit toto corpore laborante, quod corpore composito fieri dici potest. In quem sensum accipiens Hipp docet ex prædicto potu hominem debilem reddi non ad quodlibet opus, sed ad ea tantummodo, in quibus totum corpus operatur, idq. verum esse, vnusquisquè experimento inueniet, qui enim ob ventriculum humore grauatum debiles redduntur, dum sedent, aut iacent, aut deniquè ità degunt, vt totum corpus quiescat; ad operationes vnico membro tantũ factas, siuè cum violentia, siuè cum celeritate perficiãtur, nullo modo apparent debiles, quamuis toto corpore sint impotentes, è contrà verò, si vel ex morbo, aut longa inedia, siuè ab alia simili causa aliquis debilis reddatur, nullum opus, siuè eorum, quæ vnico tantum membro, siuè eorum; quæ toto corpore, operante vi, aut celeritate
E perficiuntur, perfectè obire potest, vndè de huiusmodi debilibus loquens inferius inquit, tremunt in omni opere, cuius diuersitatis hanc rationem esse censeo, quia imbecillitas, de quamodo sermonem habet, euenit propter oppressionem virtutis, quæ est in causa, vt copia spirituum simul ad operationes concurrere non possit, quæ cum necessaria sit in ijs, quæ toto corpore innitente fiunt; hinc est, vt homo ad has obeundas debilis reddatur, quotiescunquè à serositatibus ventriculus grauatur, ob consortium, quod hoc viscus cum principalibus membris obtinet, sed si particularis actio vnius tantum particulæ obeunda sit, quia spirituum copia non requiritur, dummodo robore polleant, eam valenter operatur, pari ratione ex oppressione imbecilles, pulsus habent debiles quidem, & paruos, verum inter eos magni

quidam

quædam, & vehementes persentiuntur, quod Galenus etiam cognouit. A

Mar.n.58. *Vers. 328. Quicunque verò potus meraciores sunt, aut austeriores, palpitationem, &c.*

Palpitationis nomine hoc in loco Hipp. intelligere existimo, non veram Galeni palpitationem, quæ ab incluso spiritu originem habet, sed quosdam motus tremulos, & vibrantes, ebrijs admodum familiares. Fiunt autẽ concurrentibus simul, & irritamento, & virtutis animalis imbecillitate. Hæc quidem propter oppressionem, cerebro vaporibus vini repleto, vnde tremor, illa verò ijsdem vaporibus, acrimonia neruorum principium irritantibus, vnde motus quidam conuulsorij fiunt, & hi duo motus simul mixti, vocantur ab Hipp. palpitationem constituunt, Non enim adeo sollicitus hic auctor fuit circa proprietatẽ horum nominum, rigoris inquam, tremoris, & palpitationis, quemadmodum Galenus, & cæteri posteriores fuere, vide 2. Coac. Præn. vers. 161.

Mar.n.58. *Vers. 330. Cæterum, qui semel in die cibum capiunt, & vacui, & impotentes, &c.* B

Quæcunque ab insolita, importunaq. inedia eueniunt accidentia, ea ferè omnia in acrem, & calidam humiditatem ad ventriculum confluentem referuntur, ab inedia enim inanitus venter, & ab hepate, & à venis, & à carnibus serositates trahit, ijsq. corpore colliquescente, vt dicebat ipsemet Hipp. 4. de Morbis fruitur, nam sicuti repletus toti corpori alimentum præstat, ità esuriens ab omnibus partibus trahit, vnde satis propriè mari assimilatur lib. 1. de Diæta, vers. 171. quod omnibus dat, & ab omnibus recipit. Ichores dicti igitur sunt,

Mar.n.13. qui importunum ieiunium incommodum faciunt; & proptereà in eos instituenda curatio est, qui cum peccent, & qualitate, & quantitate, qualitatem corrigit cibis attemperantibus, & modicè refrigerantibus, quales sunt propositi in textu, eorum verò quantitatem respexit, dum potum minuit, & cibos fæcedentes eligit, & deambulationes à cœna præscribit, nam sicuti illi in transitu, ichores dictos per aluum fecum educunt, ità deambulationes à cœna, & digerendo, & ad vrinæ vias impellendo, eos euacuant. De huiusmodi enim deambulationibus lo- C

Mar.n.27. quens lib. 2. de Diæta vers. 437. dicebat, à cœna, & aluum, & corpus, & ventrem siccant, ipsumq. amarum fieri non permittunt, quia dum homo mouetur, calefit corpus, itemque cibi; attrahit igitur humiditatem caro, & aluum amaram fieri nõ sinit, corpus quidem igitur repletur, aluus verò attenuatur, siccatur autem eandem ob hanc causam, Quum corpus mouetur, & calescit, quod tenuissimum est alimenti, consumitur, partim per insitum calorem, partim verò vnà cum spiritu foras excernitur, partim etiam per lotium eijcitur, quod verò siccissimum est de cibis, relinquitur, & sic cum aluo caro etiam siccatur. Quia igitur hæ deambulationes ichores præfatos tollunt, ideò in hoc casu maximè conueniunt, quas eousquè procedere iubet Hipp. quousquè minxerint, quia hoc signum erit, eorum euacuationem sufficienter factam esse, quia via hæc prædictarum longior, & longiori tempore eget, ex his verò patet, quanti facienda sit eorum opinio, qui deambulationes à cœna ab Hipp. doctrina alienas prædicant. D

Vers. 334. Hos autem minus bibere oportet, quam soliti fuerunt, &c.

Mar.n.58. Quæ de vino exhibendo hoc in loco traduntur à Præceptore, penitus aduersari videntur ijs, quæ lib. 2. sunt tradita. Ibi enim vinum probauit non aquosum, neque potum pauciorem, quam pro cibi ratione imperauit, quod hoc in loco factum est, nam potum minorem præscribit consueto, vinumq. aquosum probat. Veruntamen si omnia diligenter perpendantur, prædicta loca nihil inter se pugnantia continere patebit. Imò quæ hoc in loco proponuntur, si præfatis coniungantur, doctrinam constituunt perfectissimam, & verissimam: lib. enim. 2. pro correctione erroris ex prandio præter consuetudinem dimisso, victus rationem per vniuersalia præscribens, inquit, & cœna multò minor exhibenda, quam consueuit, eaq. non sicca; sed modi humectioris, quo in loco sicuti ad particularia cibaria non descendit, ità de potionum peculiari specie mentionem non fecit, quemadmodum hoc in loco, vbi formam victus humectioris superius probatam describens, mazam liquidiorem pro pane exhibet, oleraq. videlicet rumicem, maluam, & betas, similiter, & ptisanam, ac elixos pisces. Pro potu autem vinum aquosum in moderata quantitate præbet inter cibum. Huiusmodi enim vinum in humectante diæta conuenire, est manifestum, sicuti vinosum in pauca quantitate, & post cibum assumptum exiccanti diætæ accommodatur. Inter cibum verò potandum esse peculiariter iubet, quia hic modus diætæ humectanti conuenit, vt contrarius exiccanti, de qua tractans Hipp. lib. E

Mar.n.45. de Affect. sect. 2. vers. 207. Quicunque ex sicco victu viuunt, his non cum cibo potus datur, sed

A sed post cibum multo tempore interposito, & sic quidem siccus humor à siccis cibis ortus corpus siccat. Quod si lib. 2. inquit, & posteà bibat vinum non aquosum; non intellexit de potu, qui inter cibum assumi debet, nam hunc aquosum esse debere diætæ modus humidioris præsupponit; sed de exiguo potu, qui post cibum exhiberi debet, nè ventriculus ab insolito ieiunio debilitatus, hac humidiori diæta exolueretur nimis. Huiusmodi enim vinum extremo cibo potatum præassumpti alimenti vitium quoquo pacto corrigit. Quod etiam testatus est Hipp. lib. de Affect. sect. 2. vers. 281. vbi dicebat, vinum vinosum super potatum cibis flatuosis, aut æstuosis, aut motsum, aut repletionem, aut tormen efficientibus, eorum vitium corrigere. Nam corpus (inquit) à vino calefactum per calorem amouet ea, quæ insunt à cibis, & potibus, & similibus. Quia igitur proposita alimenta humectando, ventriculi robur hebetare non leuiter possent; ideò post hæc vinum vinosum superpotandum iubet, ea quantitate, quæ Mar. n. 52.
B assumpto alimento respondeat, ità nempè, vt habita ratione illius, quod inter cibum potatur, & post cibum assumitur, copia longè minor sit, quam quod ex consuetudine potare consueuerat, & hoc est, quod in præsenti ait, hos autem minus bibere oportet, quam soliti fuerunt, ex his igitur manifestum est, nullam in dictis Hipp. (si rectè percipiantur) nè somniari quidem contradictionem posse.

Vers. 338. Eaulia maximè de se significationem præbent. Mar. n. 59.

Cum hoc in loco referantur incommoda rantummodo, quæ edulia in textu proposita inferre consueuerunt; hoc est certissimum argumentum, præsentem doctrinam nobis traditam esse, non vt ciborum qualitates nobis essent perspectæ, quo ijs innoxiè vti possemus, sed tantummodo, vt eorum malitia perspecta dignoscere possemus, an ab errore in victu morbus ortum habuerit (vt suprà exposuimus) nec nè, & quia eduliorum conditione perspecta, & quæ
C mala inferre ex propria natura solent, id statim cognoscimus; nec artificiosa coniectura requiritur, ideò antequam ad eorum prauitatem describendam deueniat, ait edulia maximè de se significationem præbent.

Vers. 339. Allium flatum, & calorem circà thoracem facit, & capitis grauitatem, & anxietatem, et si quis alius dolor anteà fieri consueuit, eum exacerbauerit. Mar. n. 59.

Contradictiones, quas circà allij facultates in præsentem sententiam adnotauit Valesius, statim euanescunt, si dicamus, aliud efficere allium per se, & vt medicamentum assumptum, aliud si loco alimenti cum cibis manducetur, per se enim ingestum, quia calidum est, & siccum; & flatus discutere, & ventris tormina sedare potest. Dum verò cum cibis assumitur quia humiditates aliorum alimentorum agitat, & calefacit, flatus inducit, & dolores silentes excitare potest. Et quia in hoc opere de allij facultatibus tractat, quatenus sub ratione victus cadit
D noxas refert, quas in cibo assumptum afferre solet, qua quidem in re si experientia consulatur, omnia in textu explicata verificari patebit, ex quibus vtile documentum elicitur, quamplurima, quæ per se assumpta flatus discutiunt, & dolores sedant, cum cibis manducata, & flatus producere, & consuetos dolores commouere.

Vers. 341. Caseus flatum, & adstrictionem, & ciborum accensionem facit, quum crudum, & inconcoctile sit edulium. pessimum autem est repletos ipsum inter potum edere. Mar. n. 59.

Cum simpliciter de caseo loquatur Hipp. de eo, qui iam perfectionem adeptus est, intelligi debet, & qui in frequentiori est vsu, is autem erit, qui nec recens est omninò, nec vetustate consumptus, huic enim conueniunt facultates, quæ proponuntur in textu. Flatuosum esse, ait Hipp. eadem certè ratione, quam in allio superius adduximus, nam quia æstuosus est, cibis admixtus, attenuando, colliquando, & calefaciendo flatum indè eleuat. Cætera autem casei
E vitia nota sunt, & manifesta; an verò recens, an antiquior proposita mala magis præstet, aliquis dubitabit; verum si dictorum ratio consideretur, potius dicendum erat, ea vetusto magis conuenire, quam recenti. Quia si caseus, quò antiquior, eò calidior est; vt acris eius sapor indicat, accensionem etiam maiorem ciborum faciet, quam recens, qui cum lactis naturæ propius accedat, eius qualitates adhùc participare est rationabile, quod si quis recẽtem magis flatuosum dicat, quia humidior, neque is ad mentem Hipp. loquetur, qui (vt in sequenti expositione patebit) ad flatum excitandum siccitatem concurrere profitetur, quæ absquè dubio maior in vetusto, quam in recenti reperitur, quod si tandem concedatur, ratione superfluæ humiditatis visciditati coniunctæ caseum recentem antiquiori magis flatuosum esse, id erit intelli-

telligendum, quando solus assumitur, non alijs cibis permixtus, qui eius humiditatem super- A
fluam, viscositatemque corrigere possint, sicuti vice versa vetustus non adeò flatus excita-
bit, si solus ingeratur, nec cibos in ventriculo inueniat, quos accendere, & eorum humidi-
tatem diffundere, & in flatum eleuare possit; eo enim casu proprium vitium manifestat, vn-
dè Hipp. eum pessimum appellat, si quis alijs cibis repletus, ipsum inter potus edat.

Mar.n.59. *Vers. 344. Legumina omnia flatuosa sunt, & cruda, & elixa, & frixa, minimè verò ma-
cerata, & viridia.*

Leguminum varius est hominibus in cibis vsus, communiter autem ijs vtuntur, & crudis,
& elixis, & frixis. De his ergò tractans hoc in loco Hipp. omnia flatuosa esse ait, quouis
modo quis ijs vtatur, siuè crudis, siuè elixis, siuè frixis, subiungit tamen minus flatuosa esse,
& macerata, & viridia, hoc est, si priusquam in vsum veniant, aut aqua diutius madescant,
aut viridia antè perfectam maturitatem accipiantur. Nam probabilior mihi videtur græca B
lectio, quæ Galeni temporibus communis erat hunc in modum ἥκιστα δὲ βεβρεγμένα ϗ χλωρά,
idest; minimè verò macerata, & viridia, quamuis affirmatiuè, & macerata, & viridia,
legerent nonnulla exemplaria, quæ secuti posteriores, legumina omnia, & cruda, &
elixa, & frixa, & macerata, & viridia flatuosa esse affirmant, imò rationabilius ipsis videtur,
magis flatuosa esse macerata, & viridia, quam matura, & sicca: eò quod existimant, flatus à
superflua, & inconcocta humiditate generari, quæ in viridibus, & maceratis copiosior est;
quam in siccis, & exactam maturitatem habentibus. Cæterum, ni fallor, res non ità se ha-
bet, nam alimenta flatum producentia (vt suprà retigimus) id non præstant, quia humida sunt,
aut frigida, imò tunc flatus abundare videntur, quando caloris adest præsentia, siccitasq. vi-
get mediocris. Quarè, vt veritas naturalibus fundamentis discutiatur, supponere oportet, si-
cuti in magno mundo ex calefacta terra à Sole (vt dicebat Philosophus 1. Metheor. cap. 5.) C
exhalationem necessarium est fieri, non simplicem, vt quidam putant: sed duplicem, hanc qui-
dem magis vaporosam, illam autem magis spirituosam, illam quidem, quæ eius, quod in terra,
& super terram est humidi vaporem, hanc autem, quæ ipsius terræ existentis siccæ fumosam,
ità in microcosmo hanc duplicem substantiam calore interius operante produci, & quemad-
modum in magno mundo vaporosa substantia pluuiarum materia est: fumida verò ventorum
(vt 2. Metheor. cap. 4. testatur Arist.) sic in humano corpore ex vaporosa substantia ad cere-
brum perueniente destillationes producuntur, vt idem Arist. lib. de somno, & vigil. cap. 5. te-
status est, à fumida verò hùc, & illùc vagante ventorum instar, flatus generantur. Quarè si ven-
torum materia à sicco, quod in terra est ortum ducit, necesse est asserere materiam flatuum,
qui ventis proportione respondent, non vbi viget humor, sed vbi siccum præualet, eleuari,
quod cognoscens Hipp. philosophiæ, & medicinæ parens lib. de locis in hom. sect. 2. vers. D
Mar.n.56. 289. dicebat, sistentia sunt, quæ flatum exhibent, humida enim resiccata flatum faciunt, di-
xitq. humida, quia absquè humore, nequè fumidæ exhalationis eleuatio fieri potest. Nam vt
c. 4. lib. 2. Metheor. docet Arist. nec humida exhalatio absquè sicca, nec sicca absquè humi-
da producitur, denominatioq. fit ab eo, quod in ea præualet. His stantibus necesse est fateri,
vbicumquè siccum præualer humido, materiam flatuum generari, nequaquam verò vbi humi-
dum præualet sicco; quod cum in leguminibus viridibus, & maceratis contingat, verissimum
erit, quod ait Hipp. legumina viridia, & macerata minus flatuosa esse, cui sententiæ adhæ-
rens Diocles antiquus Medicus Athenæo referente lib. 2. cap. 13. dicebat, de ciceribus ser-
monem faciens: Meliores sunt albi, quam nigri, & buxei his prætereà, qui egregij dicuntur
Milesij virides siccis, madidi non madidis. Quæ quidem veritas experientia ipsa confirma-
tur, quis est enim, qui tempore æstiuo ob flatus suspitionem à leguminibus viridibus absti- E
neat? quæ viridia communiter ab omnibus comeduntur, nonnè mensis magnatuum etiam
apponuntur? è contrà verò eorum iam siccatorum nullus est illis vsus, qui tuendæ sanita-
tis curam habent, non alia quidem ratione, nisi quia experientia didicerunt, viridia non
æquè noxia esse, ac iam matura, & siccata. Dum verò subiungit, his autem vtendum non
est, nisi cum cibis, de viridibus, & maceratis intelligendus est, & ratio est, quia legumina
modo dicto parata etiam si minus flatuosa sint, noxa tamen non carent, quæ aliorum cibo-
rum mixtione corrigitur. Nam eadem prorsus ratione lib. 3. de Diæta vers. 89. Poma non
Mar.n.5. nisi cum cibis assumenda esse, nos monuit, nisi quis diceret, hæc apposita esse, quia legumina

præfa-

A præfato modo parata per se comesta flatuositate fortaßè non carent, iuxtà distinctionem à nobis superius adnotatam, admonentes, quæ cum cibis assumpta flatus mouent, sola per se assumpta eos discutiunt, & è contrà; quarè sicuti allium (de hoc enim erat sermo) cum cibis comestum flatus generat, quos per se assumptum discutit, idq; eò quod æstuosum est, & siccum, ità vice versa viridia legumina, & præmacerata cum cibis minus flatuosa erunt, quàm per se comesta, quia minus calida sunt, & sicca, quàm quouis alio modo vsurpata.

Vers. 349. Silphij caulis, & succus, quibusdam quidem maximè, inexpertis autem non transit per ventrem, verum vocatur hoc malum cholera sicca. Mar. n. 59.

Horum verborum talis est sensus, silphij caules, & succus quibusdam naturis maximè, hoc est ijsdem maximè participat, quæ leguminibus, de quibus proximè actum est, tributa sunt, & potissimum, quia flatuosa sunt. Inexpertis verò, hoc est, ijs qui eo vesci non consueuerunt, non transit per ventrem flatus, quos generat; sed in eo cumulatus morbum facit, qui cholera
B sicca appellatur, in qua venter flatuoso tumore eleuatur. Silphium enim inflationes, & flatus producere, quamuis calidissimum sit, testatur etiam Dioscor. Galenus, & cæteri omnes, idquè intelligendum est, si cum cibis assumatur, quemadmodum de allio dictum est.

Vers. 360. Suillæ autem optimæ sunt omnium carnium. Mar. n. 60.

Multi huius libri auctorem taxare ex hoc loco occasionem desumunt, quippè qui de alimentis imperfectè admodum loquatur, quia non animaduerterunt (quod nos superius adnotauimus (hic alimentorum doctrinam non profiteri Hipp. sed eorum vitia tantummodo adnotare, vt eorum malitia cognita distinguere possint homines, an morbi eos inuadentes ex erratis in victu ortum habuerint, an ab alia causa, & ideò non omnium eduliorum vitia recenset, sed eorum tantummodo, quæ sunt efficaciora; & quorum vsus frequentior existit, & si quorundam eduliorum vtilitates narrat, id non principali instituto, sed aliqua occasione ex alijs
C consequente, quemadmodum contingit in præsenti sententia, in qua de suillæ carnis bonitate sermonem habet, occasione eorum, quæ de prauitate carnis porcellorum proximè fuere proposita, nam quia sus grãdior, & porcellus iunior sunt eiusdẽ speciei, aliquis existimare potuisset, suorum carnes non minus incommodas esse, quàm porcellorum. Quarè vt omnem erroris occasionem tollat, suillæ carnis prærogatiuam inter omnes prædicat, & extollit.

Vers. 363. In cholera sicca venter inflatus est, & strepitus insunt, &c. Mar. n. 61.

Qui primi nomina morbis imposuere, in multis, id absq; ratione fecerũt, quod etiã adnotat Gal. & id factũ est: quia horũ plurimi idiotæ erant, quod si verũ est, ex solo nomine morborũ signa, & symptomata colligere vanũ est, & eò magis, quando probabilis ratio contrariũ suadet; quod in præsẽti morbo cholera sicca appellato factũ esse ab interpretibus video: existimant enim in hoc morbo flatus, & sursũ, & deorsũ erumpere: vndè cholera sicca dicitur, sicuti in humida,
D humores, & vomitu, & per aluũ deijciuntur, nõ obstante, quod apertè dicat Hipp. nihil aluũ in hoc morbo deijcere, quarè si nihil deijcit, neq; flatus erumpũt, quod quidẽ symptoma nõ tacuisset. Nã euidẽs est, & satis cõsiderabile. Prætereà de silphio tractãs paulò suprà inexpertis, hoc est (vt nos explicauimus) qui eo non sunt assueti, flatus ab eo genitos nõ transire per ventrẽ, testatur, sed in eo congregatos cholerã siccã producere, dũ flatibus repletur venter, quod etiã hoc in loco adnotatur, quod quidẽ nõ eueniret si flatus, & sursũ, & deorsũ erũperẽt. Quarè rationabilius est, Hip. vocari cholerã siccã eũ morbũ, in quo vẽter derepẽtè inflatur ab acri, & mordaci humore repletus, qui doloribus ægrũ excruciet eodẽ modo, quo in humida cholera euenit, cuius rei gratia cholera fortaßè appellata est, sicca verò, eò quod nihil in ea excernitur, quẽadmodũ pleuritides, & peripneumoniæ siccæ dicũtur, in quibus nihil per sputũ educitur.
E Differt verò hic morbus ab hydrope illo, quẽ tympanitẽ vocarũt posteriores, si re ipsa datur morbus, qualẽ descripsere isti, in quo à flatibus solis inter intestina, & peritoneũ inclusis intumescat venter, quemadmodũ ab aqua in ascite. Nescio enim, an huiusmodi affectũ cognouerit Hipp. quãuis sciã, vt inferius sufficienter demõstrabitur, ab eo nõ vocari hydropẽ, vbi aquæ nõ adsit collectio, quia in tympanite flatus inter peritoneum, & intestina concluduntur, in cholera autem in ventriculo generantur, & congregantur, & per intestina cõuoluuntur. Differunt etiam qualitate; quia in cholera acres sunt, vndè morbum faciunt acutum, & dolorosum, in tympanite verò sunt mitiores, & proindè nec acutiem, nec dolorem inferentes.

Vers. 369. Et oleum dato vt quiescat. Mar. n. 61.

Et in hoc etiã malè ratiocinando nonnulli auctoris mensem peruertũt, qui cum dicat apertissimè

tissimè oleum dato, exponunt non per os exhibendū esse, sed clysteri inijciendū, quasi Hipp. nesciat distinguere, quando clysteri inijciendū sit, & quando per os exhibere expediat. Quod enim asserunt, oleum esse fugiendum, quia vomitum facit, quem ipse à principio cauet, manifestè falsum est, nam oleo, etiamsi ad vomitum faciliter ferendum vtimur in vomitorijs, non ob id asserendum est vomitum per se ciere, imò deiectionem alui potius facit, vt cunctis notum est. Praetereà cum à principio dixerit, infusum itaquè calidum, & pinguissimum, quam citissimè per clysterem immittito; si oleum clysteri infundendum vellet, idem esset, & repetitio manifesta: nam quid aliud est pinguissimum infundere, quam infundere oleum. Verba igitur accipiantur eo sensu, quo sunt prolata, nec aut ratiocinando, aut diuinando ab auctoris mente recedamus.

Mar.n.61. *Vers. 373. Et non vomere.*

Si negatiuè praesens sententia accipiatur, vt omnia suadent exemplaria graeca, etiam si Valles. eam affirmatiuam fecerit, per eam vomitum damnat Auctor, ratione verò assignarem, quia adest suffocatio, quae à vomitu augeri ad interitum posset. Hacq. suspirione remota in humida cholera vomitus non improbatur, & haec distinctio obseruanda est in praxi, vbicunquè in hoc morbo euacuatio facienda est cachochimiae, quae morbum fouet, deorsum procurandam esse, quando suffocationes vrgent, alioqui vomitus ad purgandos humores ventriculū infestantes accommodatior est. Hoc enim mediante vir Athenienfis à cholera liberatus est, assumpto helleboro, vt lib. 5. Epidem. vers. 56. narratur, cuius medelam defendimus in expositione lib. de Affect. sect. 2. vers. 10. vbi vtramquè euacuationem damnat Hipp. indicantes, quo casu curatio per euacuationes sit facienda, & quando ab ijs abstinendum sit. B

Mar. n. 4.

Mar. n. 28.

Mar. n. 62. *Vers. 373. Hydropum duae naturae sunt, quorum alter si hyposarcidos aggrediatur, ineuitabilis est. Qui verò cum flatibus fit, multa bona fortuna opus habet, &c.* C

Videtur hoc in loco Hipp. praeter institutum de hydropis curatione tractare. Nam cum de ratione victus in morbis acutis agere intendat, etiam si quorundam acutorum morborum curatio per modū exempli permittatur, de hydrope tamen, qui morbus est diuturnus, agere nulla ratio concedere videtur, & ideò, & in hoc reprehendendus mihi non videtur Hipp. sed eius industria, & liberalitas admiranda, qui paucis multa docet, & dum exigua promittit, eximia praestat, vndè adeò ferax euadit huius auctoris doctrina vt (quod doctis magnam facit admirationem) quò magis eius scripta euoluuntur, eò plura in dies speciosiora, & vtilia occurrunt adnotanda, quod etiam si omnibus Hipp. libris cōmune sit, euidentiùs tamen conspicitur in praesenti opere, in quo dum victus ratio acutorū morborum traditur, eorundē pariter curatio nobis innotescit, vnoq. & eodem tempore exacta viuendi ratio absoluitur, quae non aegris modo quibuscunquè, sed etiā sanis conueniat, ità vt presens tractatio (quemadmodū ipse à principio praefatur) plurimi sit vsus. Nam aegrotantibus omnibus plurimū ad sanitatem confert; & in sanis ad securitatem, & his, qui se exercent ad bonū habitum, & ad quod quisquè voluerit, ex quibus patet, in hoc libro tractari quidem principaliter de diaeta in acutis morbis seruāda; sed simul etiam de ea, quae alijs conuenit morbis. Quarè vt praesens opus absolutū esset, & id praestaret, quod à principio pollicitus est, postquam exactè satis de diaeta acutorum pertractauit, conueniens erat demonstrare, quae viuendi ratio in reliquis morbis esset conueniēs, quod modo praestare aggreditur. Nam exemplo curationis hydropis, & diarrhaeae, ex colliquatione victus rationem chronicis morbis conuenientem tradit, sed qua ratione de his potius, quam de alio morbo tractat? Quia cum plenior victus, qui chronicorū morborū proprius est, sit duplex, videlicet attenuans, & incrassans; vtriusquè formam in curatione horum duorū morborū complexus est. Attenuantis quidē in hydrope, incrassantis verò in diarrhaea ex colliquatione, quarè dum horum tradit curationē absoluta viuendi rationem omnibus morbis chronicis conuenientē prae oculis nobis proponit. De hydrope igitur tractans hoc in loco Hipp. duas species describit, hydropis nomen non genericè accipiens, quatenus sub eo tres eius species comprehenduntur. Tympanitis inquam vocatus, anasarca, & ascitis, quam diuisionē Hipp. posteriores excogitarunt, & cōmunis medicorum schola recepit; sed speciatim eū intelligit, qui ab aquae in ventre collectione hydropis denominationē sortitus est. Nec alicubi hoc nomen hydropis cuiquā morbo tribuit, quin aquae congregatio in aliqua cauitate praesupponatur. Quod si in aphorismis, & in libro Coacarum Praenotionum hydrops siccus recensetur, hoc nomine tympanitem recentiorū intellexisse affirmare non auderē, sed ascitem potius, in quo quidem, quia D E

corpus

A corpus modo laxo tumore, & molli tumet, modo extenuatur, & exiccatur, ideò ille humidus hydrops, hic verò siccus dictus est, cui alia siccitatis symptomata associantur, & de hoc Hipp. intellexisse existimo sect. 3. lib. Coac. Praen. vers. 56. vbi ità legimus. Quibus ex aliqua aegritudine ad hydropé res deuenit, his alui siccae excreméta caprini stercoris ferulis similia egerút cum colliquatione mucosa, & vrina non bona, & distentiones circà hypocondria, & dolores, ac tumores circà ventré, & dolores circà laterú mollitudiné, & iuxtà spinae musculos accedunt, febres item, & sitis, & tusses siccae sequuntur, &c. quae quidem symptomata cum sint siccitatis soboles meritò, in quo vigent, hydrops siccus dici potest ad differétiá humidioris, in quo signa praedictis contraria vigent, videlicet totius corporis tumor laxus, sitis nulla, venter mollis, & alia huiusmodi, eo autem in loco de aquoso h. dropc Hipp. intellexisse, qué ascitem dicimus indubitatum est, estquè veluti typus quidam sicci hydropis, de cuius generatione locutus est

B 4. Aphor. 11. hunc in modum, quibus tormina, & circà vmbilicum dolores, & lumború dolor, qui neque medicamento, neque aliàs soluuntur, in hydropem siccú firmantur. Hancq. sentétiá mihi persuasit experientia. Nam cum bis videre praesatú casum aphorismi mihi cótigerit, ambo aegrotantes in ascitem, nó in tympanitem dictum incidisse, obseruaui, cum symptomatibus tamen siccitatis superius ex Hipp. recésitis. Praetereà cum lib. de flatibus morbos singulos recenseret, qui à flatibus dependent, de hoc tympanite nullam mentionem fecit, imò dum pluribus arguméntis probare niteretur, hydropem à flatibus depédere, omnia eò direxit, vt demonstraret, hydropé etiamsi ab aqua ortum ducat, flatibus tamen non carere. Quarè certum est si flatuosum ventris tumoré inter hydropis species reposuisset, tot rationibus non fuisset vsus, vt hydropé flatibus minimè expertem esse demonstraret, cum in propriae sententiae confirmatioué hydropis tympanitis exemplú promptú haberet. Quarè cú nec eo libro, neq; in alijs vbi

C de hydropú differentijs ex professo tractatur, vlla huius speciei métio fiat, argumentú est euidens, huiusmodi affectioné, aut non cognouisse Hipp. aut si cognouit, inter hydropes adnumerandá non existimasse, & certè absurdú est appellare hydropé, idest aquosum morbú illú, qui sine aqua à solo flatu pendet. Pari ratione neque anasarcá, siuè hyposarcam inter hydropes adnumerauit, vbicunq; aquae non adest collectio, quádoquidé de hoc affectu sub leucophlegmatiae nomine pertractauit, tú lib. 2. de Morb. sect. 2. vers. 322. tú lib. de Affect. vers. 191. imò cú asserat, hác nisi curetur in hydropé transire, signú est, inter hydropes eá nó recepisse. Quarè hic morbus tunc solú hydrops dicitur, quando ex pinguedine, & pituita in eo liquescente (vt ipse inquit lib. de Inter. Aff. sect. 2. ver. 55.) aqua generatur, & colligitur in ventre, & haec est ea hydropis species, quae primo loco proponitur in praeséti textu, & quae propriissimè circúscribitur ab Hipp. per illa verba ὑποσαρκίδιος ἐγχειρῶν, idest aggrediés hyposarcidios, hoc Mar. n. 69. Mar. n. 20. Mar. n. 24.

D est, ab hyposarcha initiú habens, hancq. incurabilé dicit, iis consentiens, quae lib. 1. de Morbis referuntur, quo in loco morbos enumerans, qui morté necessariò inferunt hydropé hyposarcidion enumerauit, libroq. de Affect. v. 196. de hoc affectu sub nomine leucophlegmatiae tractans in hydropé transire, & hominé corrúpere ait. Quarè ratio, & forma huius primae speciei in hoc consistit, vt à leucophlegmatia, aut hyposarca initium habeat, differtq. ab altera specie hic recensita, quia haec cum flatibus est, prior verò eorum expers omninò, estq. rationi consentaneum in prima specie, quae scilicet ab anasarca incipit, flatus non generari ob summam frigiditatem, quae in ea viget, absquè calore enim non eleuantur flatus, vt dictat ratio, & ex ipsomet Hipp. didicimus lib. de Internis affect. sect. 2. vers. 109. vbi haec habet. Ab hepate fit hydrops, quum in hepar pituita accesserit, & hepar ipsam susciperit, & humectum fuerit, statim igitur huic calorem exhibet, & flatum inducit, deindè temporis progressu aqua impletur, Mar. n. 20. Mar. n. 26.

E & haec est secunda hydropis species, de qua agitur in praesenti textu, quae ab aqua dependet cú flatu, quia caloris viget praesentia, ex quibus colligere est, hydropis causam cómuné referri non in caloré, aut frigiditaté, sed in humidá potius temperié, quae modo frigiditati coniungitur, & primá specié hydropis cóstituit, modo caliditati, vndè altera species ortú habet, quoniá verò cum caloris extinctione prima species viget, ideò curationé non recipit, & propterea de ea tractás, circà curationé nihil dixit, nos tacitè admonés, huiusmodi hydropicos solo prognostico derelinquendos esse. Quod si lib. de Inter. Affect. citato, huius hydropis à pituita alba ortú habentis, curationé instituere videatur, si quis tamen rem exactè consideret, nó hydropé aquosú, sed pituitae morbú eá respicere inueniet, est enim eadé curatio, quá in leucophlegmatia proponit lib. de Aff. v. 192. his capitibus. Huic pharmaca dáda sunt deorsú purgátia, à qui- Mar. n. 20.

 bus

bus aqua, aut pituita purgatur. Victus autē ratio instituenda est in cibis, & potibus, ac calori- A
bus, à quibus siccissimus, & gracilissimus euadat. Primā igitur hydropis speciē, vt omninò insa-
nabilē solo prognostico pertrāsiēs, alterius curationē aggreditur, & inter cætera venæ sectionē
proponit: quā necessariā existimo, quotiescunq; cōditiones in textu appositę cōcurrunt, vide-
licet, si spirādi adsit difficultas, tempus ęstiuū sit, ætas ægrotantis vigeat, & viriū robur. Spirādi
enim difficultas in hydrope duplici de causa contingere potest; vel propter copiā aquæ ven-
trem inferiorem replentis, quæ diaphragma comprimendo eius liberū motum impediat, vel
ob tumorē hypocondriorum, eodem modo septum transuersum comprimentē, in primo casu
nullo modo conuenit venæ sectio, sed hic excluditur per conditionē in textu appositam, si vi-
rium robur adsit, impossibile est enim cum res eò deuenit, vt à tumoris magnitudine spirandi
difficultas inducatur, quod hydrope iam cōfirmato tantummodo succedit, viriū adesse robur.
Nec semper in secūdo casu conuenit venæ sectio; quia quotiescunquè tumor à frigidis succis B
dependet, inutilis est venæ sectio, sed tantummodò quando tumor à crasso, aut multo sangui-
ne in visceribus conculcato ortum ducit, quam causam includunt conditiones recensitæ, ex-
cluduntq. eam, quæ in humorum frigiditatē consistit, impossibile est enim, in tempore æstiuo
iuuenem tantā humorum frigidorū copiam coaceruare, vt hypocondrium in eum tumorē ex-
tollat, qui spirandi difficultatē faciat. Quarè ineptè satis Dioscorides, quem interprēs secutus
est, textum immutare est ausus, pro æstiuo, vernum substituens. Non enim adeò difficile est in
vere generari hepatis tumorem à pituita, proxima hyeme genita. Nam & in vere etiā pituitā
Mar.n.13. adhùc vigere in corpore Hipp. lib. de Nat. Hum. vers. 26. apertè testatur. Quemadmodum in
æstate, quæ pituitæ omninò aduersatur. Quia igitur conditiones in textu appositæ simul con-
currentes, indicant, hydropem originē habere à tumore hypocondrij ab humoribus in eo con-
culcatis, quiquè à natura sanguinis non multum recedant, ideò summa cū ratione antè omnia C
vena secanda est, ex brachio, quā in affectibus hypocondriorū semper secare consueuit Hipp.
quod verò ad reliquā curationem spectat, non minus rationabiliter procedit, quæ in victus ra-
tione potissimū consistit. Hæc verò duas habere conditiones debet, altera est, vt alimenta me-
dica facultate sint prædita, videlicet, quæ exiccent, attenuent, & vrinas moueant, altera verò,
vt firmum præstent nutrimentum, quo æger validas exercitationes ferre possit, nec facilè in
humorē colliquescat, quas quidem facultates habere ea, quæ in textu apponuntur, omnibus
est notum, quibus intentionibus consideratis, obiectiones, quæ circà carnem suillam in aucto-
rem proponuntur, quippèquę non conueniat, eò quod difficulter concoquatur; per se statim
ruunt, supponitur enim æger viribus pollens, qui tùm venæ sectionem, tùm validas exercita-
tiones subire valeat, ità vt minimè dubitandū sit, eam superare posse. Nec silentio prætereun-
dum est, quam efficaciter præfatis scopis satisfaciat panis calidus in vino nigro, & oleo intin- D
ctus, nam præterquam quod huiusmodi edulium non parum nutrit, vi maxima exiccandi præ-
Mar.n.8. stat, tum ob panis calidi facultatem, quam maximè exiccantem esse testatur. lib. de Diæta
Mar.n.40. vers. 145. tum ob vinum nigrum, quod in exiccanti diæta vbiq; probatur, potissimum verò lib.
Mar.n.28. de Affect. sect. 2. vers. 135. vndè lib. de Inter. affect. sect. 2. vers. 142. in hydrope vinum probat
austerum, coum, quamnigerrimum. Hic verò oleum addidit, vt eorum adstrictio compescatur,
à qua alnus adstringi nimis posset.

Vers. 386. Sin minus aquam ex mespilis, aut mirti baccis, aut malis.

Mar.n.62. Aquam dixit Hipp. vt significaret, prædicta non esse aqua excoquenda, parato ex eis deco-
cto, quod non aquam, sed modò succum, modò iusculum appellare solet. Hunc verò simplici
infusione parari, nos docuit lib. 3. de Morb. circà finem, dum aquæ ex apijs malis, & cydonijs
conficiendæ modum traderet. Non absimili ratione nostri aquam ex cerasijs amarenis confi-
ciunt, quæ vulgari sermone *Acquetta* dicitur.

Mar.n.64. *Vers. 396. Nosse porrò oportet eos, quibus caput dolet ab exercitationibus, &c.*

Ad perfectam victus institutionem necesse fuit, Hipp. non modò particulares quasdam mor-
borum curationes in exemplum adducere; sed etiam vniuersaliora præcepta circà omnium
morborum curationem tradere; quod in præcedentibus actum est, & quia inter remedia pro-
posita primum locum obtinent, & venæ sectio, & purgatio, de his potissimum egit, indicans,
quando hæc illi præferenda veniat. Nunc verò exceptionem quandam circà purgationem fa-
cit: catalogum construens eorum morborum, in quibus purgatio suspecta est, etiam si iuxtà
regulas in præcedentibus traditas videatur necessaria. Verba contextus per se manifesta sunt

satis:

A satis: sententiaq. apertissima est, veruntamen recentioribus medicis, qui in nullo morbo cura-
tionem à purgatione non inchoant, non suspecta modo, sed penitus absurda videtur, vndè in-
terpretes huius loci Hipp. tueri posse desperantes, victas manus aduersarijs eum dare coege-
runt, ego tamen iuxtà veram Hipp. doctrinam, sententiam hanc rationabilem esse non dubito,
pro certo habens non ex inani ratiocinatione ortam, sed certis experimentis inuentam eũ no-
bis tradidisse, cognouit enim purgationem deorsum factam in præfatis casibus inutilem esse,
(de hac enim intelligendus est Hipp. hic, & alijs quamplurimis in locis, in quibus purgationis
simpliciter meminit) quamuis non omnibus eadem ratione. In quibusdam enim periculosam
inuenit, quia humores attemperatione potius egent, & corpus refectione, quam euacuatione.
Tales sunt ij, quibus caput dolet ab exercitationibus intemperatis, & ab immodica venere;
Item exangues, & quibus sanguis immodicè erupit. His enim omnibus vires cõfractas esse, ra-
B tionabile est, vt infernam purgationem ferre minimè possint. Quod si ob cruditates indè geni-
tas, aut propter serositatem, quæ in his augetur, euacuatio aliqua necessaria videtur, hæc per
vomitum, aut per vrinam, sudoremuè est procuranda, quemadmodũ nos admonet Hipp. infe-
rius; ijs consentiens, quæ lib. 3. de Diæta, & de Insomnijs sunt tradita, pro curatione eorum, in
quibus labores superarunt cibos. In alijs verò non conuenit hæc purgatio, quia per superiora
purgari debent, non per inferiora, tales sunt raucosi, quibus scilicet destillatio à capite fertur
in asperam arteriam, similiter & spirituosi, hoc est, qui spirant difficulter, nec non tussim siccam
habentes, eadem ratione non conuenit, quibus tenebræ oculis obuersantur, & quibus aurium
sonitus incidunt, in his enim humores per superiora purgandi sunt, partim quia à destillatione
laborant, de quibus loquens Hipp. lib. de Locis in hom. sect. 2. vers. 173. dicebat. Fluxione à Mar.n.47.
capite fluente vomitus conducit, partim ratione loci patientis, qui suprà septum transuersum
C existens per superiora purgari desiderat, iuxtà vulgatum illud Aphorismi. Dolores suprà se-
ptum transuersum, qui purgatione egent, per superiora purgari significat, &c. Quibusdam alijs
purgatio prohibetur, quia ijs occurrendum est potius venæ sectione. v.g. in venarum interce-
ptione, in tensione potissimum inflammatoria hypocondriorum, laterum, & dorsi; quorum re-
medium principale venæ sectio superius statuta est. In alijs verò purgatio vitari debet, quia
pharmaca ijs inimica sunt; tùm ratione caliditatis, & siccitatis; tũ ratione proprietatis substan-
tiæ ijs plurimum infensæ; ob caliditatem, & siccitatem prohibentur siticulosis, & à sicca tussi
vexatis, nec non, & morbo regio laborantibus, quibus alia etiam ratione suspecta est, vt de-
monstrabitur inferius. Ratione proprietatis substantiæ calori innato contrariæ inimica est fla-
tuosis, quamuis etiam siccitate lædere hos possint, experientia enim demonstrat eos, qui hy-
pocondriaca affectione laborant magis à nulla alia re offendi, quam à medicamentorum pur-
D gantium vsu, à quibus innatus calor debilitatus maiorem semper copiam flatuum producit,
eadem ratione nocere credendum est ijs, quorum alui cruda deijciunt, nã cum id ab eius im-
becillitate proueniat; à medicamento debilitãtur magis, idq. ex eo fit manifestum, quia in epi-
stola, de veratri vsu libellus inscripta, vbi hæc sentẽtia ad verbum registrata est, quod hic legi-
mus, quibus alui cruda deijciunt, ibi habetur; ventre debilibus, præterquam quod admodũ pe-
riculosa est ratione motus symptomatici, qui à purgatione augetur, cũ potius compescendus
veniat. Nonnullis etiam dictorũ purgatio prohibetur ob cruditatem, eò quod assumptũ medi-
camentum coctionem impedit, vndè malũ producitur, vt superius nos docuit Hipp. hac eadẽ
sectione vers. 137. eadem fortassè ratione prohibetur ijs, qui tubercula habent, quorũ suppu-
ratio expectatur, sed & cæteris omnibus nocua esse potest diuersa tamen ratione. Nã siuè tu-
bercula symptomatica sint, & à Medico compescenda; siuè critica, & arte procurãda; semper Mar.n.44.
E suspecta est purgatio: à qua humores agitati minus obedientes naturæ fiunt: quos cũ regulare
nequeat, importunos arripiũt motus: ex quo euenit, vt à purgatione motus symptomatici au-
geantur, reprimanturq. critici, & salutares. Quod quidẽ præceptũ etiam si vniuersaliter prola-
tũ sit de omnibus tuberculis, in ijs tamen, qui in inguine nascuntur tantummodo obseruatur à
recentioribus, vbi suspicio adest luis, quã Gallicũ morbũ appellãt, nulla habita ratione, an sym-
ptomatica sint, an critica, ea permoti ratione, quia peculiaris horũ curationis modus habẽdus
sit; propter virulentiã, quę in hoc morbo viget, quo pretextu nullũ artis preceptũ in hoc mor-
bo curãdo obseruari video, cũ tamẽ certũ sit, in peste prauitatẽ hanc à tota (vt inquiũt) formã,
æquè vigere, & nihilominus vniuersaliora artis præcepta in ea obseruantur. Imò si hac ratio-

ne peculiaris curationis modus seruandus est, hunc in eo cōsistere existimo. Quia cū Medicus certo cognoscit bubonem Gallicū verè symptomaticū esse, tum ex alijs, tum maximè, quia eo apparente varia symptomata insurgunt, quæ ad tumoris augumentum augentur, exacerbanturq. statim ad purgationem deuenire debet, & ad reliqua remedia, quibus hæc virulentia extinguitur, quando ex mora malum grauius redditur, & contumacius, dum contagium ab humoribus ad solidas partes repit, quod incommodum in alijs tuberculis non adeò timetur: quia materia non est tantæ prauitatis, nec morbus contagio serpit, vt in morbo Gallico euenire iam diximus, & hæc dicta sint obiter. Dictorum nonnullis purgatio periculosa est ob virium imbecillitatē, v.g. exanguibus, & quibus sanguis immodicè fluxit, quemadmodū etiam ijs, qui vrinam inuoluntariè emittunt, ob resolutionē musculi vesicæ, aut aliam ob causā, quæ tandē omnes ad impotentiā referuntur, quæ à purgatione augetur, quatenus, aut ad affectam partē fluxio conuocatur, aut debilitas augetur. Prohibet tandē purgationē Hipp. ijs, qui à doloribus valdè molestantur priusquā dolor, aut sedetur, aut saltē remittatur, quia periculū est, nè humores à pharmaco cōmoti à doloris vehementia ad partem dolētem trahantur potius, quàm à facultate medicamenti detrudantur ad aluum. Præceptum à plerisq. Medicorum in hominum perniciem neglectum: vbique tamen ab Hipp. inuiolabiliter obseruatum: vt videre est lib. 1. Morb. mul. sect. 3. vers. 48. lib. 2. sect. 3. vers. 303. de Inter. affect. sect. 2. v. 29. alijsque plurimis in locis. Prius enim dolorem sedat, indè verò purgationem facit, idque respiciens modo inquit, & non superuenerint. Ex his igitur manifestum est (dicant quidquid velint expositores, & qui in Hipp. doctrina scirpo leuiore, purioreq. nodos inuenire profitentur) summa cum ratione in prædictis casibus prohiberi purgationem, nihilque in hac sententia contineri, quod Hipp. doctrinæ aduersetur. Difficultas tantummodo sese offert circa ictericos, & lienosos, quorum curationem alibi per medicamenta deorsum purgantia instituit, quæ quidem, vt tollatur supponere oportet, Hipp. in enarratis casibus non adeò purgationem prohibuisse, quin aliquando in vsum venire possit, quod vt nobis significaret præcepti rationem apposuit, qua preceptum moderatur, ità vt vbi ratio allata non militat, præceptum obseruare non sit necesse, idque Hipp. institutum esse aliàs adnotauimus. Ratio autem illis continetur verbis. Periculum enim habebis, & nihil opis afferes, & spontinas solutiones, ac iudicationes tolles. Secundò adnotare oportet Hipp. in præfatis casibus purgationem prohibere, vt admoneamur statim ad eam tanquam remedium principale confugiendum non esse, non prohibendo eius vsum vrgente malo, vt principali suppetias ferens. Nam & superius huiusmodi præceptum hoc modo limitauit, quando in principio inflammationum purgationem damnauit, eò quod remediū principale earum sit venæ sectio, qua peracta, & malo perseuerante ad purgationem deueniendum esse nos consulit, maxima tamen cautione, ob periculum fortasse hic recensitum. Similiter in curatione morborum partes suprà septum transuersum infestantium, aliquandò inferna purgatione vtitur, per vomitumq. purgat frequenter in morbis infrà septum, non obstante, quod contrarium præceperit in vulgato illo aphorismo. Dolores suprà septum transuersum, qui purgatione egent per superiora purgari significāt, &c. Non enim huiusmodi purgationibus vtitur tanquam remedio principali, & ideò non à principio eas admittit, sed circa finem, & postquā propriæ, & principales euacuationes præcessere, & ea cautione semper, nè quidquam incommodi ex dictis purgationibus eueniat, quæ in hac sententia referuntur, quæ quidem in re consulenda sunt ea, quæ lib. 2. de Morb. sect. 3. v. 248. adnotauimus. Quarè postquam propriæ & principales euacuationes præcessere, de quibus Hipp. in textu, morbusque inferna purgatione egere videatur, si nihil timeatur eorum, quæ hic referuntur, ad eam deuenire per præsentem sententiam non prohibemur: quæ vniuersaliter prolata est, eò quod rarò datur casus, in quo purgatio admittatur. Hisquè cautionibus aliquandò purgatione vsus est Hipp. in ictero. Nam lib. de Inter. affect. sect. 2. vers. 345. de eo tractans ad finem curationis hæc subiungit, & si quidem ab his morbus quiescat, benè est, sin minus veratrum bibendum dato; & post multa aluum infernam tandem subduci iubet. Similiter in alio ictero, primum veratro sursum purgat, vt remedium principale, & proprium, indè verò infernè cicerum decocto. In tertio pariter prius venam secari iubet, quam ad infernam purgationem deueniat. Hac igitur cautione purgationem in Ictero admittit alioqui admodum suspecta, nam bilis à medicamento agitata morbum deteriorem reddit, nam si bilis ab inflammatio-

Margin notes: Mar.n.89. (beside "re est lib. 1. Morb. mul."); Mar.n.38. (beside "do purgatione vsus est Hipp. in ictero"). Margin section letters: A, B, C, D, E.

A matione hepatis genita icterum effecit, vigente inflammatione ad purgationem deuenire prohibemur. Si per modum crisis ad cutim diffusa est, eam medicamento ad interiora reuocare, perniciosũ est, idque expresse prohibet Hipp. l. de Hum. his verbis, humores effusi ne intro reuellantur, & si tandem bilis absque hepatis inflãmatione ad cutim effusa icterum faciat, neque tunc purgatio tutò adhibetur. Vndè Hipp. lib. de loc. in hom. sect. 2. v. 113. de hoc affectu tractans hæc habet, cæterum, medicamenta bilem ducentia nè propinato, nè corpus magis conturbes, ex quibus patet Hipp. pro morbi regij curatione ad purgationem non statim, nec frequenter confugere. Quod si in Ictero 4. loco citato de Intern. affect. ad purgationem statim deuenit, id ab eo factum est, quia bilis in eo non peccat, vt communiter euenit in ictero vero: sed pituita, vt ipse testatur, colorque albus, non qualis in vero ictero communiter obseruatur. Eodem consilio asserendum est Hip. lienosis purgationem per aluum interdixisse, Mat. n. 40.

B & reuera quidem, si vniuersam eius doctrinam percurres lienosis purgationem per pharmaca deorsum purgantia instituisse vix inuenies. Imò lib. de Affect. vers. 202. lienosos sursum veratro purgat, indè verò ad cætera transiens remedia subiungit: ex pharmacis, quæ splenis gratia exhibentur alia per vesicam purgant, & ipsum molliorem faciunt, alia verò purgant quidem, verum neque per vesicam, nec quidquam quod manifestum fiat, neque vsquam alia parte, splenẽ tamen molliunt, quibus purgatio quę fit per aluum manifestè excluditur, & si lib. de Intern. Affect. sect. 2. v. 270. in quinque morbis splenis, de quibus ibi tractatur purgationem deorsum factam probat, purgationem tamen per veratrum præmittit, argumentum euidens, hanc, vt remedium principale non admittere, sed vt accessorium quoddam quemadmodum de Ictero dictum est. Quamuis re vera præsens sententia nihil habeat cum prædictis morbis à splene. Per lienosos enim intelligit hoc in loco eos, qui lienem diù induratum Mat. n. 21.

C habent, in quam significationem, hoc nomine vsi sunt antiqui omnes, & Galenus ipse 6. Aph. 43. At nullus à prædictis affectibus correptus lienosus propriè dici poterit. Hisque Hipp. purgationem prohibet, quia (si rectè sentio) materia in viscere iam diù conculcata purganti medicamento non cedit, quæ verò in reliquo corpore continetur, à medicamento agitata ad partem affectam irruit, & tensio augetur, & certè vt verum fatear, cum sæpius purgationibus etiam validioribus in inueteratis tumoribus lienis, à communi consuetudine impulsus fuerim vsus, neminem indè adiutum esse cognoui, vt mirum non sit, si Medici illi antiqui, quorum curationes celebrarunt Galenus, Aetius, Celsus, Plinius, & alij quibus eorum scripta videre datum est, in hoc casu solis diureticis, iisque quę lienem extenuant, & molliunt vsi fuerint, nulla purgationis mentione facta, vt videre est apud Galenum lib. 9. de compos. med. secundũ loc. & Aetium Tetrab. 3. Celsumque, & alios antiquiores Medicos. Vndè concludendum est,

D Hipp. summa cum ratione purgationem in omnibus his casibus prohibere. Nec tuta conscientia posse Medicum ad eam deuenire, absque magna præmeditatione, & cautione.

Vers. 406 *At si sanguinem alicui detrahere conducit, solidam aluum facere oportet.* Mat. n. 65.

Quoniam sæpè in quibusdam ex enarratis casibus loco purgationis aliud remedium substituendum est, quod morbi magnitudini occurrat, ideò continuando de iisdem sermonem Hipp. quod particula δὲ, præ alijs satis ostendit, subiungit modo. At si sanguinem alicui (ex præfatis) detrahere cõducit, solidam aluum facere oportet, cui præcepto quantũ pareant illi, qui in dysenteria sanguinẽ mittere audent videat ipsi, indè verò prosequitur, & fame macerare, & vinum auferre, quod quidem faciendum esse intelligimus eo ipso die, quo sanguis mittitur, vt consequentia satis manifestant: dum inquit. Postea victu conueniente, & fomentis humidis reliquam curationem perage, inferens, diætam illam tenuissimam non gratia morbi

E præscriptam esse, quia eadem dieta omnibus minimè conuenire potest. Hoc enim fuit Hipp. institutum, vt dum euacuationes fiunt æger tenuius nutriatur. Nam etiam in die purgationis minorem sorbitionis copiam exhibendam esse, nos docuit superius circa principiũ huius operis v. 32. imò in chronicorũ morborum curatione, in quibus totalis abstinentia, non adeò infensa est, quemadmodum in acutis, in die purgationis prandium detrahere, antiquos consueuisse, ex eo fit manifestum, quia in diæta ægris præscribenda eò die prandij nullam mentionem facit, exactè tamen singillatim quid cænandum sit præscribendo, vt videre est in lib. de Morb. mul. de Affect. Inter. alijsque in quibus morborum curatio pertractatur. Verum non modo in purgatione, quæ fit medicamento, sed etiam in ea, quæ fit clysteri eadem

absti-

abstinentia vsum fuisse colligimus ex ijs, quæ de ptisana à principio huius sunt tradita hunc in A
Mar.n.5. modum. Quicunque igitur in hisce morbis ptisana vtuntur, nulla vasa vacua fieri permittant vt ità dicam. Sed vtantur, & non intermittant, nisi aut ob medicamenti, aut infusi per clysterem vsum intermittere oporteat. Quasi eo die ptisanam detrahere oporteat, & quid tenuius in gratiam euacuationis exhibere. Id verò ea ratione faciendum esse existimo, nè ex subita euacuatione nimia replerio fiat, verisimile est enim, corpus euacuatum insigniter derepentè, auidius indè alimentum rapere, atque etiam ante perfectam concoctionem, vndè plurima incommoda euenire possent. Huic documento è diametro aduersatur recentiorum praxis, qui ob venæ sectionem longè facilius vinum ægris concedunt eo ipso die, quod in reliquo tempore interdicunt. In dieque purgationis non solum plenius alunt, sed sæpè etiam antè absolutam purgationem. In gratiam igitur sectionis venæ famem probat, necnon & vini abstinentiam, tum quia cum plurimum nutriat, fami occurrere posset, tum maximè quia B ob tenuitatem, & substantiæ familiaritatem distribuitur facilius, ex quo notare est, sæpè vinum interdici, non quia caliditate nocere possit, aut quia sit capiti infensum. Sed quia impensius nutrit, quam morbo conueniar. Secta vena, diæta conueniens præscribenda est, & si aluus adstricta fuerit, clysteris infuso molliendam iubet. Quod si purgationis necessitas vrgeat, per veratrum sursum purgandum est, per inferiora nequaquam, ob causas superius assignatas. Nam purgatio per vomitum ea subterfugit incómoda, quæ ab ea, quæ fit per aluum timentur, ex quo docemur huiusmodi euacuationes supernè factas non adeò concoctiones, & crises, aliasque morborum solutiones impedire, quemadmodum inferna purgatio, cuius quidem rei rationem afferre, non est facile. Ego autem dicerem, medicamenta purgatoria proprietate substantiæ naturæ infensa, naturalem facultatem adeò lacessere, ac debilitare, vt ab omni opere desistere cogatur, & quamuis eadem virtus naturæ inimica reperiatur in helleboro, alijsque medicamentis sursum purgantibus: nihilominus, quia hæc non adeò latè, C diffundirur per corpus, quemadmodum ea, quæ in deiectorijs pharmacis operatur, naturalem facultatem non ità debilitat. Docuimus enim alibi modum purgationis pharmacorum ex Hipp. declarantes medicamentum purgans ea ratione humores è corpore educere, quatenus corpus ingressum spiritus quosdam emittit propriæ actionis instrumenta, qui insita virtute humorem sibi maximè familiarem trahentes ad se, vnà simul versus partem illam feruntur, per quam purgare medicamento datum est, siuè sursum, siuè deorsum; & sic purgant. Et quia spiritus à medicamento vomitorio egressi ventriculum tantummodo attingunt, in quo geniti dum medicamenti virtus reducitur in actum, statim ad oesophagum, & os remeant, nec procedunt vlterius, non adeò naturales operationes lædunt, quemadmodũ spiritus medicamenti deiectorij, qui in ventriculo geniti, dum versus aluum descendunt qualitatẽ noxiam hepati, & D cæteris partibus, vbi naturalis faculras maximè viget, trãsmittũt; & hoc modo eius operationes destruũt, & perturbant. Horumq. medicamentorũ differentia ex eo manifestatur, quia sursũ purgati statim à vomitu leuiores, alacriores, & ciborũ appetentes redduntur, debiles verò, siticulosique per plures dies plerunque perseuerant à medicamento deiectorio, quod cognoscentes Medici antiquiores multò frequentius vomitionibus vtebantur, quam inferna purgatione, imò præseruationis gratia infernam purgationem apud Hipp. vix inuenies, vt videre est in lib. de Insomn. & 3. de Diæta, in quibus præseruatiua ars continetur, contrà vsum recentiorum, qui neminem per superiora audent purgare. Sed hunc abusum aliàs indicauimus. Ex hoc loco, in quo purgationem per veratrum permittit in ijs, quos antè medicamento minimè purgandos esse præceperat, intelligimus, hoc nomine purgationis simpliciter prolato significare non quamlibet purgationem, sed eam tantummodo, quæ fit per inferiora. Verum E cur huic purgationi addidit, tutò? Hæc vox duplicem sensum recipere potest, alterum quidem, si dicamus, purgationem belleboro factam non esse in præfatis casibus vllo modo suspectam, sed tutò administrari posse. Alter verò sensus, & fortasse verior, & per eam nos admonere Hipp. si hæc purgatio facienda est, magna cautione procedendum esse, & hæc expositio Hipp.
Mar.n.36. doctrinæ est satis conueniens, nam superius hoc eodem libro v.33. præsentis sectionis, hanc eandem sententiam protulit his verbis. Sed & post venæ sectionem purgans medicamentum, securitate, ac moderatione opus habet, quare cum huiusmodi purgatio post venæ sectionem facienda sit, tutò in hac procedendum nos admonet.

A *Vers. 411. Optimum autem est ad mictionem, & ad sudores, & ad deambulationes, &c.* Mar.n.65.
Explicatis conditionibus, quæ ad purgationem, & venæ sectionem rectè administrandam
requiruntur, ad alia præsidia se conuertit, quæ in curatione prædictorum morborum in vsum
venire possunt. Hæc autem sunt medicamenta vrinam, & sudores mouentia, deambulatio-
nes, leues frictiones, illitiones, & decumbendi modus, quæ omnia sicuti rationabilia sunt, ità
in præfatis morbis conuenire, & si non omnia in singulis, dubitare nemo potest. Quarè in ijs
examinandis tempus non conteram.

Vers. 418. Quæ verò ex inferna aluo soluuntur, per vrinas, & sudores, &c. Mar.n.65.
Dixerat superius in enarratis morbis non esse deorsum purgandum ea potissimum ratione
quia spontinæ crises impediuntur, horum igitur occasione nunc, docet quomodo iudicatio-
nes, quæ cum sensibili euacuatione fiunt dignoscantur, an bonæ sint; an malæ, & inquit, ex-
cretiones per aluum, per vrinas, & per sudores, si moderatæ fuerint, paruos morbos perfectè
B soluunt. Si verò in morbis vehementioribus eædē moderatæ fiant, prauæ sunt, nam indè ægro-
tantes, aut pereunt, aut in alios morbos fit permutatio, & sæpè morbus in aliqua parte firma-
tur, eamq. mutilam reddit, & impotentem. Hæc enim confirmauit Hipp. in illa sententia lib.
2. Epidem. sect. 1. vers. 35. registrata, critica non iudicantia, partim læthalia, partim difficilis iu-
dicij, idq. euenire satis rationabile est, quando euacuatio morbo est inferior, esse enim diffici-
lis iudicij in eo consistit, quia per multas recidiuas, morborumq. permutationes tandem sol-
uitur, vel humore ad partem aliquam decumbente, in ea firmatur morbus, vndè alios cœcos,
alios claudos, alios aliquo alio modo impotentes fieri ex morbis, obseruamus.

Vers. 431. Potio hydropico, cantharidas tres det acto capite vniuscuiusquè, & pedibus, &c. Mar.n.66.
Cantharidas dare in potu nunquam tentaui, non tamen eos, qui illas exhibuerunt, repre-
C hendere mihi licet, quia maius experimentum habent, quo mediante de illis iudicium ferri
potest, qui ijsdem vsi sunt, quam ille, qui eas exhibere nunquam ausus est. Quarè iniquo ani-
mo se prodant illi, qui medicinæ parentem homicidam faciunt, deleterium medicamentum
ex cantharidibus consulentem, cui præceptum illud, in hoc te exerceto in morbis, vt si non
prosis, saltem non lædas, semper adeò cordi fuit, vt non valida modò præsidia, sed & aquam,
& mulsam, & vinum suspecta habuit intempestiuè data. Quod quidem Galenum primum fe-
cisse, deindè posteriores Hipp. expositores inuenio, nullo alio huius rei experimento habito
præter illud, quod à Galeno affertur Medici illius, qui duobus hydropicis cantharidas dedit,
quibus facto in sura, & fœmore abscessu, indè aqua magna ex parte educta, exindè mortui
sunt. Quia igitur hydropici aliqui à potatis cantharidibus longè posteà mortui sunt; colligunt
cantharidas illis medicamentum deleterium fuisse? Insulsus experiendi modus, & ridicula ra-
D tiocinatio, imò quia ex potatis cantharidibus longo tempore superuixerunt, argumentum eui-
dens est à facultate earum minimè peremptos esse, quia si à deleteria earum virtute mortui
fuissent, symptomata huius veneni peculiaria accidissent, quæ à Dioscoride referuntur, obser-
uanturq. quotidiè, internorum erosio, dextri hypocondrij inflammatio, vrinæ difficultas, san-
guinis mictus, strigmenta ab aluo, velut in dysenteria, fastidia, syncopes, & vertigines, morientes
ipsos concomitantes, non abscessus, quos à facultate deleteria cantharidarum excitari nullus
affirmauit, eosq. frequentissimè obseruamus in hydropicis spontè exortos, à quibus è medio
tolluntur, etiam si cantharidas non potauerint. Quarè cum huiusmodi experimenta, seu ob-
seruationes illorum opinioni aduersentur potius, eò magis Hippocraticum medicamētum ra-
tionabile, & tutum esse confirmant. Quæ quidem si considerassent huius loci expositores,
non adeò indiscretè earum vsum in Præceptoris dignitatem improbare ausi fuissent. Nec ex-
cusatione digni fiunt, eò quod Hipp. non reprehendere profiteantur, præsens commentarium
E ab illius doctrina reijcientes, quia etiam si præsens liber non esse Hipp. concedatur, eorum ta-
men calumniam non subterfugit, quandoquidem non hoc libro tantum cantharidarum potus
celebratur, sed in alijs etiam, qui inter Hipp. germanos communiter recipiuntur, lib. enim Mar.n.106.
1. Morb. Mul. sect. 4. à principio, & vers. 281. cantharidas numero quinque, vnà cum alijs me- 122.
dicamentis aperientibus, ad secundam, & ad menses ducendos in potu exhiber, quemadmo-
dum, & lib. 2. sect. 1. vers. 4. nec non sect. 3. vers. 399. in doloribus vteri, omitto, quæ de his Mar.n.87.89
propinandis habentur, tùm lib. de Nat. Mul. ad menses ducendos sect. 1. vers. 108. & 242. tùm Mar.n.8 18
de Inter. Aff. sect. 2. vers. 400. pro curatione cuiusdā speciei morbi regij, quibus in locis absquè Mar.n.39.

vlla

vlla læsionis suspicione cantharidas in potu præbet. Admonet quidem sæpius, vt si vrinæ stillicidium indè superueniat, æger in aqua calida desideat. Quod verò ad earum præparationem spectat, ipse contritas in potu exhibet, demptis perpetuò pedibus, capite, & alis, vndè temerarium videtur aliorum dictis à Præceptore discedere. Quarè Hipp. auctoritate, & sinceritate confisus cantharides tres tutò exhiberi posse pro certo habeo, veruntamen quamplurima præsidia, quæ optima sunt, & securissima, sæpè egent Medico, qui maximam apud homines auctoritatem habeat, alioqui calumniæ periculum vix euitari apud vulgus potest. Cæterum qui formidat Medicus, abstinere quidem ab huiusmodi medicamentorum vsu potest, non tamen ea tanquam deleteria, seu pernitiosa reprobare debet. Quæ hoc in loco vsquè ad finem operis traduntur, ad varios morbos medicamentorum formæ, & compositiones, præter libri institutum esse videntur, cuius intentio fuit, victus rationem in morbis acutis conuenientem præscribere, non morborum curationes tractare, veruntamen si priscorum illorum temporum conditionem spectanerimus, etiamsi præter institutum hæc videantur hoc loco apposita, non tamen id præter rationem omninò factum inueniemus, quia namque, tot non aderant de medica facultate conscripti libri, nec omnibus eos paucos habere dabatur, ideò vt fructuosiores essent particulares de qualibet materia tractatus, in ijs multa adnectebantur pro curatione eorum morborum, qui homines maximè infestare consueuerunt. Addè etiam, Quia antiquis non ea erat papyri, siuè chartarum copia, quæ subsequentibus temporibus suppeditata est, ideò quotiescunq. ad calcem libri aliqua pagina inanis supererat, nè otiosa remaneret, si quid exiguum adnotandum occurrebat in ea adscribere consueuisse, ex quo non est mirum, si hæc prædictis superaddita fuerint, etiamsi propositæ materiæ minimè conueniat, quod quidem non hoc in loco tantum factum inuenies, sed etiam in libris de morbis mulierum, de Sterilibus, & de Affectionibus.

Mar.n.68. *Vers. 450. Fabarum item depuratarum quadrantem, & rubiæ sarmenta, &c.*

In omnibus ferè græcis exemplaribus, huic descriptioni indicaturæ loco apposita est vox, Δυσεντερίης, hoc est, ad dysenteriam, quia tamen de ea mentionem non fecit, Galenus hæc supradictis connectens, ideò & ipse Cornar. eam in sua translatione prætermisit, insinuans, & hoc medicamentum ad suppuratos valere, vtraque lectio tamen Hipp. doctrinæ accommo-
Mar.n.8. datur: de fabarum enim facultate tractans lib. 2. de Diæta vers. 146. Fabæ inquit aluum sistunt, & inflant, &c. vndè summa cum ratione lib. 2. Epid. sect. 6. vers. 16. Fabæ coctæ perse, atque etiam cum cumino in ventris turbatione commendantur, qui quidem locus ex græco contextu, vnà cum Galeni cõmentarijs Basileæ impressis, lectionem confirmare videtur, quæ eritridani, seu rubiæ loco, dauci rubri surculos habet, nisi quis objciat, dauci surculos in vsum medicinæ non recipi, sed semen tantummodo, & radicem, vt Dioscorides testatur. Vtcunquè sit, quia vtrunque medicamentum vrinam mouet cum exiccatione, optimum medicamentum ad dysenteriam erit, ex fabis fresis, & rubiæ surculis, seu dauci iuxta græcorum exemplarium lectionem. Ex altera parte non minus rationabile est medicamentum hoc ad suppuratos. Nam certum est, fabas dari sæpius ab Hipp. in modum eclegmatis ad excitandam materiæ excreationem à pectore, & pulmonibus, vt libro 7. Epidem. legimus in Harpalidæ sororis, & Vnctoris apud Harpalidem historijs, quæ cum asthmate laborarent, ex fa-
Mar.n.8. barum vsu multis pituitosis maturis eductis sanati sunt, quarè si in asthmate conducunt, quia sputum educunt, pari ratione in suppuratis valere possunt. Idem de Dauco asserendum est, quo vsus est Hipp. in conuulsione articulorum pulmonis lib. 2. de Morb. sect. 3. vers. 79. In pulmone ad latus prolapso loco cit. vers. 172. & in peripneumonia 3. de Morb. vers. 239. ex quibus constat non minus valere, hoc medicamentum ad suppuratos, quam ad dysentericos, quarè cum vtraque lectio sit rationabilis vnusquisq. eam, quæ ipsi magis arridet, sequi poterit.

Mar.n.68. *Vers. 453. Vuæ immaturæ, acerbæ, amaræ succo.*

Succum vuæ immaturæ accipiendum iubet Hipp. pro hoc collyrio conficiendo, qui non solum acerbus sit, qualis esse communiter solet hic succus, sed amarum addidit, vt insinuaret, huiusmodi succum longè antè maturitatem esse exprimendum, ad differentiam illius, qui ab vuis immaturis quidem extrahitur, sed quæ maturitati iam proximè accesserunt, hasque ὄμφακα ἀκμάζοντα, idest vuas immaturas in vigore constitutas appellauit in notis, quæ ad calcem libri 1. de Morb. mul. sunt appositæ. In vuis enim à maturitate longè distantibus, non

A acerbitas modo consueta percipitur, sed etiam non nihil amaritudinis, quæ temporis progressu à superueniente copiosiori succo retunditur, & ferè aboletur. Talem verò amaritudinem, succum habere vult Hipp. quo collyrium ad exiccandum, & abstergendum oculos fluxione infestatos efficacius reddatur.

Vers. 462. Ad Hydropicos, Meconium acetabuli Attici, parui, rotundi mensura, &c. Mar.n.69.

Duas solet Hipp. vsurpare voces, quæ admodum similes inter se existunt Μήκων, altera est, altera verò Μηκώνιον, Priori quidem videtur significare id, quod papauer communiter appellatur, vndè eius vsus est Hipp. ad dolores, & ad fluxiones compescendas, μηκωνίῳ, verò vtitur ad purgandum, & hoc nomine peplon intelligendum sit, quod meconium aliquando antiquos appellasse testatur, tum Galenus, tum Plinius, & alij quamplures si Cornarius tamen indistinctè, tam μήκωνα, quam μηκώνιον, Peplon vertit: quod multis occasio erroris esse potest.
B Quamuis re vera non existimem ego, pro meconio peplum intelligere Hipp. quod proprio nomine ab eo peplum appellari multis in locis nouimus, quandoquidem Hipp. insolens est, vnam rem pluribus nominibus appellare, quarè dicerem potius significari medicamentum purgans ex tithymalo paralio confectum: quem mecona appellari testantur, & Dioscorides, & Plinius. Vndè Theophrast. lib. 9. de Hist. Plant. cap. 8. nomen medicamenti plantæ ex qua conficitur tribuens, tithymalium vocari etiam meconium scribit. Vt cunque sit, siuè per meconium acceperit plantam, siuè medicamentum ex ea confectum, certum est inter purgantia, medicamentum hoc adnumerandum esse apud Hipp. quod quidem patet, non ex hoc loco tantum, sed etiam ex lib. de natura Mulieb. sect. 2 vers. 208. vbi de hoc mentio fit sub titulo medicamenti purgantis pituitam, & lib. de Fistulis ad pituitam purgandam illud Mar.n.3.
exhibet in potu, inquit enim vers. 82. bibat meconium album, aut aliud quoddam, quod pi-
C tuitam purgat, album verò vocat, indicans illud esse accipiendum, quod ex lacticinoso plantæ succo paratur, ad differentiam illius, quod ex contusione totius plantæ conficitur, medicamentum enim hoc vtroque modo confici consueuisse, auctor est Dioscor. Et fortasè ex simplici succo confectum pituitam magis ducit, quod verò ex tota planta contusione paratur, aquam potius detrahit, & ideò hoc postremo, hoc in loco vtitur ad hydropē, idque expressisse videtur in fine tractationis, dū inquit, τὸ δὲ ἀπὸ τῶν κοπρίων μηκώνιον ξυλλέγων, ταμιεύων, καὶ θεράπευε, hoc est. Quod è fæcibus (plantæ scilicet contusæ) colligis serua, & cura. Quæ verba perperam transtulit Corn. At meconium, quod primum excrementum à pueris prodit, seruato, ac curato, quia etiamsi hoc nomine aliquando significetur excrementum illud piceum, quod pueri in lucem editi primum egerunt: nullo modo tamen hoc intelligere potuit Hipp. tum quia huiusmodi medicamentum purgandi tantā vim non habet, imò nè vllam quidem fortas-
D sè, tum etiam, quia hoc cognomen albi adaptari huic excremento nigerrimo minimè potest, quando, vt suprà adnotauimus, meconij albi mentionem facit Hipp. Sed in eo vlterius errasse mihi videtur interpres; dum vocē πόσις, quæ prædicta consequitur potio, vnà transtulit, præcedentia subsequentibus copulans: quasi vnum sit medicamentum ad hydropem ex meconio, squamma æris, & farina, nam hoc modo meconij quantitatem duplici mensura determinasset, parui scilicet acetabuli, & vnius dosis consuetæ (id enim importat potio vna) nec tationabile est integram, & sufficientem dosim meconij, cum tanta quantitate squammæ vnica vice exhiberi voluisse. Quarè dicendum potius, his, duò medicamenta describi ad aquam educendam, alterum ex meconio solo in potu: idque significare voluit per vocem πόσις, alterum ex squamma cum farina: medicamentum de quo ità mentionem facit Dioscor. pota (de squamma æris loquens) ex aqua mulsa aquam trahit. Aliqui farina subactam dant in ca-
E tapotia. Quarè hæc sunt hoc modo vertenda. Ad hydropicos. Meconij acetabulum paruum atticum, rotundum in potu. Squammæ æris specilla lata tria, & farinæ purgatæ, & subactæ, hæc leuiter trita in catapotia dato.

De Iudicationibus.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Præsentem librum de Iudicationibus inscriptum in exemplari diuersum habuisse principium Caluus satis manifestat, qui illum inchoat, hunc in modum. Decretorium autem, iudicatione,

dicatioue, siuè crisis in morbis dicitur, cum quilibet morbus statuit, decernit, demonstrat, censet, iuditiumq. de se præbet, quid facturus sit, quomodo languentes tractaturus, longus, an breuis fore videatur, quæ cum hoc pacto medicus obseruauerit, fermè numquam in morbis, & languentibus errabit, falleturuè. Sed prudens, diligens, peritus, curiosusque ab omnibus esse censebitur. De quibus in melius tendentibus pauca, & vtilia scribemus. Quæ verò fermè semper salutem, & sanitatem portendunt hæc sunt. Sudores optimi sunt, &c. Quorum verborum sensus si attendatur, apparet manifestè per illa Hipp. veram crisis diffinitionē non afferre, sed potius indicare, qui finis sit præsentis operis, quod de crisibus inscribitur, quasi hoc nomen crisis latius se extendat ad ea omnia, quæ suprà referũtur, & in præsenti opere intenduntur. Nam longe aliter crisim ipsemet descripsit lib. Affect. v. 77. dum inquit. Porrò iudicari in morbis est, quum morbi augescunt, aut marcescunt, aut in alium morbum transeunt, aut desinunt. Scopus igitur auctoris in hoc libro est instruere Medicum, vt iudicare possit in morbis, quid futurum sit, an scilicet morbus læthalis futurus sit, an salutaris, breuisque, an diuturnus, quod quidem assequi facilè poterit, si præsentis libri doctrinam diligenter obseruabit: ità vt in horum prædictione ferè nunquam decipiatur, atque hoc pacto ab omnibus peritus æquè, ac diligens existimabitur. In hoc libro explicando nullus quod sciam adhuc elaborauit, nimirum fortassè, quia quidquid in eo continetur ferè totum in alijs libris Hipp. sparsim reperitur. Potissimum verò in libris Prognosticorum, & in Coacis, Aphorismisque. In quorum explicatione, quæ hic minus aperta sunt, ibi dilucidare pro posse tentabimus. Quarè in gratiam præsentis operis, hæc pauca adduxisse sufficiat. B

Mar. n. 2. *Vers. 15. Quibus in febre non lethali capitis dolor, & alia signa circumstant in his bilis dominatur.*

In febre non lethali capitis dolor ab humorum præsentia ipsum infestante oriri non potest, & ideò ab acri vapore eum dependere necesse est. At nullus humor, qui febrem faciat, sola euaporatione dolorem capitis excitare potest, præter quam bilis, quæ ob tenuitatem facilè in vaporem attollitur, cuius natura acris & mordax cum sit, membranas feriendo dolorem capitis inducit, quod alijs humoribus non contingit, ob naturalem frigiditatem, seù humiditatem. Imò hi, si biliosum humorem superauerint eius vapores hebetando, dolorem fieri non permittunt. Quarè dixit Hipp. dolorem hunc non modo bilis præsentiam attestari, sed etiam dominium. Sed cur addidit Hipp. & alia signa circumstant. Quia huiusmodi dolor prouenire posset ab alia causa preter febrem, vt v.g. si in ventriculo adessent succi corrupti, quorum euaporatio capitis dolorem induceret, & febris aliundè ortum duceret, eo casu non necessariò aderit bilis prædominium, quarè aliquod aliud signum concurrere debet eorum, quæ bilis præsentiam attestantur, vtporè sitis, oris amaritudo, vigilia, aut quid simile, dixit, aut circumstant: vt indicaret hæc signa non necessario in hoc casu ità concurrere, vt permanentiam, tanquam morbi symptomara habeant; nam sine capitis dolore, bilis dominium attestarentur, sed satis esse, vt aliquando appareant, quia etiamsi eo modo sola, bilis præsentiam indicare non possint, cum capitis dolore tamen eiusdem dominij firmum euadunt argumentũ. C D

Mar. n. 3. *Vers. 25. In febribus ardentibus signa bona apparentia qualia in sanis, &c.*

Dixerat paulò superius. His qui breuissimo tempore sani euadunt omnia maxima signa fiunt. Nam magis sine labore degunt, & extrà periculum, & noctu dormiunt, & alia signa secura præseferunt. Hanc materiam igitur nunc prosequendo, præfatam sententiam febris ardentis exemplo declarat, & inquit. Signa saluraria, si minora fuerint, tardiorem morbi remissionem indicant, videlicet in tertiam diem, ab eo die enumerando, quo hæc signa apparuere. Si verò hæc eadem signa crassiora erunt, hoc est prædictis paulò maiora in crastinum; E crassa verò omninò eadem die, febrem ardentem remitti significant. Vtitur autem hac voce crassiora, vt maiora significet, vel quia signa hæc pro maiori parte ab excretis desumuntur. quorum crassities signi bonitatem attestatur, vt idem sit dicere signum crassum: ac si dicamus signum bonum, vel quia peculiare signum febris ardentis respexit; quod à lingua desumitur, de quo locutus est Hipp. libro de diebus iudicatorijs de signis in febre ardente, & alijs in morbis à Medico considerandis tractans, hunc in modum. Hæc igitur considerare oportet

Mar. n. 2. ad iudicationes, & an bifida linguæ pars, velut saliua alba obducitur, & an in summa lingua hoc idem factum sit, verum minus. Siquidem parua hæc fuerint, ad tertium diem remissio

fit

A fit morbi, si verò aliquantò crassior sit, in crastinum. Si verò adhuc crassior, eadem die. quæ quidem sententia apertioribus verbis repetita est libro Coacarum Præn. sectio prima, vers. 359.

Vers. 27. In febribus ardentibus, si posterius septimo die morb. regius, &c. Mar.n.3.

De morbo regio febribus ardentibus superueniente loquitur Hipp. in præsenti sentẽtia, qui quidem pluribus modis, diuersoque euenru contingere solet, ex tempore autem, in quo superuenit, plurimum diuersitatis desumitur, quandoquidem, an antè septimum diem, an posterius contingat plurimum refert. Antè seprimum diem, & salubriter, & insalubriter superuenire potest. De priori lib. Acutorum 4. vers. 280. legimus hunc in modum. In febre Mar.n.54.
biliosa antè septimum diem cum rigore morbus regius accedens, soluit febrem, cuius sententiæ rationem, & ueritatem in eius explicatione defendimus. De posteriori euentu ad ma-
B lum vulgatum est illud aphorismi. Quibus in febribus morbus regius fit ante septimum diem, malum, ad cuius Aphorismi veritatem duas condiriones apponendas esse, ex loco citaro Acutorum adnotauimus, vt scilicet sine rigore, & absque causa procathartica innadat. Eundem exitum ostendunt ea, quæ inferius hoc eodem libro vers. 106. refernntur, hunc in Mar.n.9.
modum. In febribus ardentibus si accedat morbus regius, & singultus, quinta die, læthale est. Post septimum verò diem superueniens morbus regius varios, & diuersos exitus habere solet, quorum plurimi ab Hipp. referuntur hoc in loco, hiquè triplici genere comprehenduntur. Primum genus ad eam febrem ardentem spectat, quæ à sincerissima bile dependet: in qua morbus regius accedens rigoris prænuncius existir, quamuis (subiungit Hipp.) iste morbus non soleat exudare, aur quouis alio modo abscessum facere. Abscessus nomine in latiori significatione vtens: quatenus, & abscessus propriè dictos, & quamlibet euacua-
C tionem, siuè humorum decubirum comprehendit, cuius exitus rationem referens, ἀνάγκη, (inquit) τοῦ τέρμυ ἐπιακιοντος ἐφ ἑωυτὸ τὸ ὑγρὸν ἑλκυσαντος τῷ πυρετῷ κρισιν γενέσθαι, &c. idest, necesse est calore recedente, postquam humorem attraxerit, febri conringere iudicationem, &c. Quorum verborum hic est sensus. Tunc febribus necessariò iudicarionem fieri, aut per vrinam, aut alui egestiones, aut aliam euacuationem eorum, quæ proponuntur in textu: quando calore febrili ad interiora recedente, & cum eo humore ab eodem calore attracto, humorum fit congregatio in vnum, non autem quando ad exteriorem superficiem dispergunrur: & sub cute concrescunt, quemadmodum in morbo regio euenit, cujus gratia morbus iste non solet exudare, &c. quemadmodum morbi alij in quibus humores interius congregantur. Cæterum (dicet aliquis) si morbus ob assignatam rationem non solet exudare, nec aliquem alium abscessum facere in alijs febribus postquam morbus regius superuenit, cur in febre
D ardente sola indicium est sudoris? Huius rei nullam assignauit causam Auctor in textu. Ego autem id euenire dicerẽ, quia in febre, quę vniuersum genus venosum occupat tanta humorũ adest copia, vt excrerio quę morbo regio mediãte fit per cutim, sufficere non possit, talis est febris ardẽs quarè superueniẽte ictero integrè iudicari nõ potest, nisi aliqua alia euacuatio subsequatur, quæ sinceræ bili conueniat, hæc autem erit per sudorem euacuatio, quæ & humori peccanti, & eius motui ad cutim accommodatur. Alter modus apparirionis morbi regij in ardentibus febribus est, quando non sincera bilis sola peccat, sed cum ea pituitosus, & crassus humor, qui à copioso sputo, & cum difficultate excreto indicatur, cuius gratia per solam bilis effusionem, quæ in morbo regio fir febrem in totum iudicari est impossibile, & ideò aliquam euacuationem subsequi necesse est, earum, quæ proponuntur in textu, quod si absque ea febrem deficere contingat, prædictarum euacuationum loco, abscessus
E magnorum tuberculorum expectare oporter, aut abscessuum dolores vehementes, aut humorum colliquationes à calore procedentes: quæ per alui fluxum, vel per vrinæ excretionem fiant. Tertium denique, & postremum genus morbi regij superuenientis est, quando febre ardente iam declinante apparet, quo casu, aut sudorem, aut vllum alium abscessum expectare amplius, vanum est, quia febris remissio materiam morbificam exiguam esse indicat, & quę per morbi regij effusionem in totum tolli potest. Et hæc pro intelligentia præsentis sententiæ satis erunt, quandoquidem his cognitis cætera in textu proposita redduntur manifesta satis. Aliqua tamen difficultas versatur circa illa verba.

Mar. n. 4. *Vers. 40. Iudicationes, & remissiones eorum, quæ febrem ardentem significant, longiorem morbum faciunt, si verò fortia fuerint, mors plerumque sequitur.*

Quæ quidem hoc in loco apposita sunt occasione proximè dictorum, si nullo talium signorum fiente dimiserit febris, necesse est tales iudicationes pro illis fieri, &c. Quorum verborum hic est sensus. Quæcunque signa febris remissionem, aut solutionem non esse bonam, & legitimè factam significant, ea longiorem fore morbum ostendunt, quæ quidem signa, si magna fuerint, etiam mortem indicare poterunt, exempli gratia, si febris ardens remittatur, aut soluatur, cum signis maximæ cruditatis, aut cum aliqua euacuatione, quæ magna fuerit, non modo febris recidiuam significant, sed etiam mortem plerumque, quia signa illa magna sunt. Rationemque habet ferè illius sententiæ, quæ libro secundo Epidemiorum sectione prima registrata est. Critica non indicantia, partim lethalia, partim difficilis iudicij, læthalia quidem, si magna fuerint, sin parua, iudicij difficultatem portendunt. Difficultatem enim iudicij præ alijs longitudinem morbi importare aliàs demonstratum est. Quare quæ vniuersaliter de criticis quibuscumq. dicuntur, ad sola signa transferentes, malorum signorum magnitudinem, interitum, eorum verò paruitatem morbi longitudinem significare intelligemus.

Mar. n. 5. *Vers. 56. Si ex dolore tenues fiant, ex occasione ratiocinari oportet, &c.*

Si vrina ex tenui crassior fiat, coctionem, & morbi solutionem significat: admonet verò hac sententia Hippocrates, hoc signum aliquando nos decipere posse, quando vrina pro ratione morbi, & humorum copia crassitudinem habente, à superueniente aliquo dolore, qui humores ad se alliciat, tenuis reddatur, indèque dolore sedato ad pristinum statum rediens crassa fiat, nam credendum est, statim mutationem illam ex tenui in crassam virtute coctionis euenire, & exindè morbi solutionem significare. Sed occasio doloris, & locus affectus, aliaque signa sunt diligenter examinanda, quæ ad coctionem, & morbi solutionem indicandam concurrunt.

Mar. n. 9. *Vers. 99. Et palpitationes in manibus, diuturnæ febris signum sunt, aut breuis iudicationis in deterius, & in his pleraque quæ ad mortem tendunt.*

Has palpitationes in pulsu, ni fallor, nuper obseruaui in virgine nobili, quæ febre continua, lenta tamen, & valdè miti, iam diu detinebatur, cum capitis dolore appetitus deiectione, & corporis debilitate, nec ex morbo, vt par erat, extenuabatur. Nunc verò quo tempore hæc scribo, melius habet, estque iam ferè nonus mensis, ex quo laborare cæpit, sæpius tamen febris eam inuadit, non tamen quotidiè, vt antea, nec paroxismi particularem typum seruant, corporisque impotentia, & appetitus deiectio adhuc perseuerant. In hac (inquam) patiente pulsum inueni, quem hoc in loco palpitantem ab Hipp. appellari censeo, arteria enim tangentis manum inæqualiter feriebat, in modum arundinis secundum longitudinem confractæ, quem motum, & ægrotans ipsa se percipere, etiam non admota manu asserebat. In acutis verò huiusmodi pulsus frequentius obseruatur, mortisque certum præsagium est, vt in textu adnotauit Hipp.

Mar. n. 9. *Vers. 108. Aut corporis robur.*

Mirum videtur, quomodo virium robur recidiuam præmonstrare possit, quod, vt quid secundum naturam, bonum, non malum præsagire debet. Veram tamen esse Hippocratis sententiam, & eius auctoritas, & ratio suadet. Robur enim virium ex morbo, non est secundum naturam, cum morbi proprium sit, vires debilitare, & ideò causam aliquam præter naturalem concurrere necesse est, hæc autem erit humorum copia, qui etiam si boni sint, nec qualitate peccent (cum cachochimia enim virium robur consistere non potest) quantitate tamen peccare poterunt, status præsentis ægroti respectu, vnde sicuti habitus athletarum periculosus est, quia & virium robore, & succorum plenitudine hominis sani statum excedunt, ità plenitudo illa conualescentis ex morbo, & virium robur illius conditionem excedens, periculosum erit, & ideò recidiua timenda est in refectione, à qua succorum copia eò vsque augeatur, vt à natura regulari non possit, eadem prorsus ratione, propter quam. Quæ relinquuntur in morbis, post iudicationem recidiuas facere consueuerunt.

Verſ. 139. *Quibus dolores fiunt derepentè, hypocondrium eleuatum eſt, &c.* Mar.a.12.

A De curatione doloris hypocondrij dextri agit Hipp. in hac ſententia, hancque duobus præſidijs abſoluit, venæ ſectione ſcilicet, & purgatione. Verum quia hæc non in omni hepatis dolore conueniunt, ſed in eo tantummodo, qui fit ab humoribus, viſceris cauitates replentibus abſque inflammatione, huiuſmodi affectionem à cæteris diſtinguit per ea, quæ in textu apponuntur. Hipocondrij enim eleuatio ſurſum, quæ ad coſtas mēdoſas graues dolores facit, eiuſdem viſceris repletionem indicat, nam cum à proprijs venis ſuſpendatur, iiſdem repletis, & ex conſequenti breuioribus factis, illud ſurſum trahunt, affectio quam alibi hipocondrium reuulſum ipſemet Hipp. appellauit. Diſtinguitur autem ab inflammatione hepatis, quia in hac dolor ingens derepentè non inuadit, ſed à principio exiguus apparens vnà cum inflammatione paulatim augetur. Diſtinguiturq. ab alijs tumoribus frigidioribus, quia in his hepar non modo eleuatur in tumorem, ſed duritiem quoque præſefert tactui manifeſtam: de

B qua hic nulla fit mentio, prætercquā quod grauior effectus, dolores infrà coſtas mēdoſas facit, non circà ſpurias coſtas, vt in hoc caſu euenire adnotat Hipp. Quia igitur huiuſmodi dolor à repletione vaſorum hepatis dependet, iure meritò eius curatio in euacuatione conſiſtit, quæ & venæ ſectione, & purgatione perficitur, illa quidem ſi plethora vigeat, hæc verò ſi cachochimia, non enim vtrumque remedium ſimul adminiſtrandum eſſe intendit Hipp. ſed alterum tantum, quod magis congruum videatur. Rarò enim vtroque præſidio vtebatur. Rationem verò ſubinde adducit, propter quam dolor ab his ſedetur, dum inquit: Non enim corripit febris vehemens locis impotentibus, quaſi dicat: Quia huiuſmodi dolor vehemens eſt, parſque affecta nobilis, non poteſt diutius in eo ſtatu perſeuerare, vndè neceſſe eſt, niſi ſuperante natura dolor ſponte euaneſcat, inflammationem excitari, quæ febrem vehementem inducat materia morbifica à cauitatibus ad ſubſtantiam viſceris transfuſa; quæ ægrotantem

C in vitæ diſcrimen perducat, verum hæc à prædictis euacuationibus prohibentur, quia per eas pars affecta euacuata debilitatur, vndè ſubſidet, nec expulſionem dictam à cauitatibus ad ſubſtantiam facere poteſt, quam febris vehemens ſubſequatur. Cum igitur per has euacuationes inflammatio, & febris vehemens impediatur, neceſſe eſt dolorem indè ſedari. Ibi.n.a.12.

Verſ. 143. *Si à pituita, &c.*

Vide expoſitionem, 3. Coac. præn. verſ. 62.

Verſ. 149. *Et ſi voluulus accedat, vinum frigidum meracum paulatim bibendum dato, donec ſomnus, aut crurum dolor accedat.* Mar.a.11.

Præſentem curationem non omnibus voluulis cōuenire certum eſt, ſed illi tantūmodo, qui diuturno alui profluuio vnà cum tuſſi ſedato ſuccedit, idque copula & manifeſtū facit, quæ à principio appoſita eſt, nec rationi aliena eſt hæc curatio. Nam cum diuturnū alui profluuium

D cum tuſſi ortū ducat à materia pituitoſa à capite ad ventriculū, & inteſtina prolabente, cuius portio exigua in aſperam arteriam dilabatur, vndè tuſſis excitatur, his ſedatis voluulum fieri, eſt rationabile. Fit enim quando fluore alui ceſſato, materia pituitoſa in inteſtinis retinetur, quę inteſtinis adhęrens, naturam ſtimulando, inanes ad egerendum conatus faciat, cum nihil præter flatus excernatur, qui ſi tandem retineatur ob fæces intus conglobatas, tunc voluuloſam affectionē faciunt. Quia igitur materia morbifica frigida eſt, & à flatibus conglobata vinum meracum eam calefacere, & diffundere maximè poteſt, quemadmodum, & febris ſuperueniens, verum nè vinum meracum copioſum, calefaciendo nimis ægrotantem lædat, illud actu frigidum præbet, quod etiam aluum à diuturno alui profluuio languentem confirmare non mediocriter poteſt. At frigidum confeſtim, & in multa copia exhibitum læſionem aliquam ventriculo inducere potuiſſet; ideò admonet, vt paulatim bibatur, quouſque, aut

E ſomnus accedat, aut crurum dolor ſuperueniat, per ſomnum enim materia concoquetur, & ſic morbus ſedabitur, ſin minus à vini potu humor attenuatus ad partes inferiores abſcedet, cuius inditium erit crurum dolor, ex hoc autem contextu colligimus, pituitam craſſam, & viſcidam in inteſtinis, & circa naturales partes conſiſtentem à medicamentis attenuatam facile ad crura, & ad articulos impelli, quod etiam experimento cognouit Hipp. illius, cui inteſtinum in dextra parte dolebat, & arthritide correptus quietior erat, poſtquam verò hic curatus fuit, magis dolebat, libro 6. Epidemiorum ſect. 4. verſ. 7. Vndè mirum non eſt, ſi ſæpè

eueniat eos, qui ob suspicionem Gallicæ luis, quam bubones duri, & suppurationi renitentes induxerint, ex guayaci decocto dolores articulares incurrere, qui non morbi symptomata, sed vini potati effectus existunt. Quia nõ semper huiusmodi bubones, Gallici morbi sunt symptomata, sed crudorum humorũ soboles, qui circà naturales partes consistunt, hique à ligni decocto attenuati ad crura, & articulos conuertuntur, quemadmodum ex vini potu euenire in hoc casu testatur Hipp. Proposita igitur curatio rationabilis est; Quamuis circà spontinas solutiones non leuis appareat difficultas. Nam libro 3. de Morb. vers. 185. vbi voluuli curatio ex professo tractatur in fine hæc leguntur. Quod si voluulo amoto febris ipsum corripiat, desperatus est. Fortassis enim inferna aluus soluta ipsum occiderit, quæ tamen verba si diligenter attendantur, apparentem contradictionem nullam esse apertè demonstrant. Nam aliud est, voluulo amoto, aluoque inferna probè egerente, hæc superuenire, aliud in ipso morbo. Voluulo enim sedato, hæc superuenientia, effectus sunt inflammationis intestinorum, cum imbecillitate, quæ casum desperatum faciunt, quæ si antè accedant, pituitosum humorem potissimam morbi causam concoquere, & dissipare, ad infernamque aluum detrudere possunt. Præterea diuersus est voluulus, de quo hic agitur ab eo, de quo loco iam allegato, in quo stercus siccum, & combustum, inflammando intestina, exitus omnes impediebat, vndè & febris, & sitis, & dolor vehemens, & anxietas magna comitabantur, quorum nullum tollere, nec febris superueniens, nec alui fluor potest. In hoc verò, quia materia frigida, & pituitosa, feces lentore, & visciditate retinendo, voluulum facit; febris accedens eam dissipare, dysenteriaque ad infernam aluum deducere potest, & exitum liberum excrementis restituere, & sic sedatur morbus. Sententia hæc libro secundo Epidem. sect. 6. reperita, ex hoc loco corrigi, & interpretari poterit, quæ etiam voluulorum præfatam distinctionem confirmat, dum inquit in voluulo molli, ad differentiam sicci, de quo libro citato de Morbis.

Mar.n.51.

Vers. 158. Si à febre detentum conuulsio corripuit febris eadem die, aut postridie, aut tertia die sedatur.

Mar.n.11.

Adnotat in hac sententia Hipp. quod rarò in adultis, frequenter in pueris obseruatur, vt febre in vigore existente superueniant conuulsiones, & indè febris soluatur, idque euenit, quotiescunque materia febris ab internis partibus ad exteriores expellitur, in tenuesque vapores conuersa per cutis porositates excernitur foras, in qua quidem excretione, & agitatione ijdem vapores principium neruorum petentes, sui acrimonia facultatem irritant ad expulsionem, vndè motus contractionis, & extensionis oritur, in quo essentia conuulsionis consistit, & quia pueri neruosum genus imbecille habent, cuius gratia facilè conuulsionibus tentantur, ideò frequentius huiusmodi solutio in illis obseruatur, quam in adultis, quæ tamen non fit subito, quemadmodum vbi sensibiliter euacuatur, sed temporis interuallo, quousque tota materia consumpta fit in vapores. Præceptor autem obseruauit, & eadem die, & secunda, aut tertia ad summum, febris solutionem aduenisse. Nec alicui nouum videri debet à superueniente conuulsione febrem tolli, quandoquidem non hoc in loco tantummodo id affirmatur, sed etiam libro Coacarum Prænot. vers. 165. vbi hæc leguntur. Quibus in febribus venæ in temporibus pulsant, & facies sana est, & hypocondrium non molle, diuturnum morbum significat, & non desinentem citrà multi sanguinis è naribus fluxum, aut singultum, aut conuulsionem, aut coxendicum dolorem. Hanc autem veram esse huius sententiæ expositionem, & sensum legitimum, modus loquendi Auctoris indicat. Nam dum inquit, detento, id euenire significat, quando morbus in summo vigore existit, & quia vtitur ea voce, corripuit, non autem superuenit, excludi eas conuulsiones intelligimus, quæ symptomatis loco febribus superueniunt. In Coacis vers. 222. vbi eadem sententia legitur in fine hæc sunt addita. Si verò tempus, in quo incœpit transgrediatur, & non desinat, malum.

De diebus

De diebus Iudicatorijs.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

A In hoc libello de iudicatorijs diebus inscripto pauca continentur, quæ in alijs Hipp. libris non reperiantur, quorum siquid difficultatem in se habere, visum est, in proprijs locis eorum explicationem adnotauimus. Quapropter in hoc libello explicando nobis immorandum non est, quemadmodum, neque aliquis eorum qui Hipp. dilucidando studia applicarunt, id præstare tentauit. Quia verò libri titulus est de diebus iudicatorijs, de quibus in eo pauca admodum tractantur, indè suspicari licet, non integrum esse, quod nobis relictum est, & mul-

B ta desiderari, quæ ad dierum criticorum naturam explicandam Auctor nobis donauerat.

Vers. 15. Postea verò si partes circa faciem gracilescant, & venæ in manibus, & in oculorum angulis, & supercilijs quietem habeant, cum prius non, &c. Mar.n.2.

Signa hoc in loco ab Hipp. recensita, quæ salutem præsagire ait; quamuis videantur omnibus morbis conuenire, propter illa verba, quæ subiunxit: & alij morbi eodem modo, non tamen omnia omnibus morbis adaptantur. Nam exempli gratia. Signum hoc ex faciei gracilitate desumptum in aliquo morbo, non modo non erit salutis inditium: imò malum signum, cum extenuationis corporis inditium esse possit, de qua sect. 2. Aphorism. legimus. Febricitantium non omninò leuiter, permanere, & nihil minui corpus, aut etiam magis, quam pro ratione extenuari, malum est, illud enim morbi longitudinem, hoc verò debilitatem significat. Quarè hoc signum salutis prænuntium erit in febre ardente, & in illis morbis, in quibus

C ob summum incendium facies turgida apparet, & arteriæ circa eam vehementer pulsant; quia si post hæc facies gracilis fiat, & arteriarum pulsus quiescat, extinctionis feruoris id signum erit: vndè febris remissio expectanda est, & eò magis, si alia signa concurrant, quæ caloris febrilis extinctionem ostendant, qualis est vox gracilior, & humidior reddita, & respiratio rarior, & tenuior, siuè facilior, vt habetur in coacis, vbi eadem sententia registrata est, sect. 1, vers. 324.

Vers. 62. Febris ardens prædictis non similiter fit, vrit enim semel, vt necesse sit febricitare. Mar.n.5.

Febrem ardentem à præfatis morbis differre, adnotat Auctor, quia in illis febris à principio mitis paulatim augetur vsque ad vigorem; In causone autem febris statim à principio vrit, & semel inuadens ad finem vsquè perseuerat, quia continens est, & acuta, hoc enim

D significare voluit Hipp. dum dixit, vrit enim semel, vt necesse sit febricitare, ex quibus colligere licet, febrem ardentem, quam causon Græci vocant, à reliquis febribus differre, ità vt febris sit potius accidens causonis, quàm causon febris.

Ad Librum Aphorismorum.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Inter omnes libros, qui Hipp. nomine inscribuntur, præsens opus Aphorismorum omnium consensu principatum tenet. In eo enim præclariores sententiæ comprehenduntur, quæ per vniuersam Asclepiadum doctrinam disseminatæ eam illustrant, & exornant, in vnum

E redactæ, hoc opus numquam satis admirandum constituunt. Verum etiamsi hæc sit summi Hipp. doctrina, eius tamen industria in hoc cōpendium redactam fuisse, affirmare non audeo, cum tanti auctoris grauitati conuenire non videatur, selectiores sententias hinc indè colligere, quæ (si totum opus respicias) nec methodum, nec doctrinæ perfectionem continent. Certum est enim, de omni ferè medica materia in hoc libro tractari, sed nihil perfectè, ac continuata serie absolui. Præterquam quod manifestè apparet, quamplures sententias ex alijs Hipp. libris in præsens opus translatas longè perfectiores in proprio fonte reperiri, quàm hoc in libro, non paucasque esse, quæ aphoristicè descriptæ, mendacio non carent, quæ iuxta proprij loci descriptionem, indubitatam veritatem continent. Qui enim eas collegit, vt breuem sententiam redderet, in multis veram Auctoris mentem minimè assecutus, voculas quasdam

adimi posse ratus, orationem defectuosam, falsamque sententiam reddidit, ex quo factum est, vt omnium Aphorismorum lectionem tueri, sit impossibile, vndè Galenus etiam aliquos A
tamquam spurios reijcere coactus est. Nosque in multis, lectionē proprij loci, aphorismorum lectioni præferendam existimamus. Hoc tamen non obstante, præsens opus plurimi faciendum est, illud pro certo habentes, quæ in eo continentur omnia ex lib. Hipp. desumpta esse (indè enim Hipp. nominis inscriptionem obtinuit) quorum pars plurima, cum vetustate perierit, eorum doctrina nos penitus priuari, hoc aphorismorum opus non permittit. In huius autem libri expositione quot elaborauerint, non noui, illud quidem affirmare audeo, nullum esse in re litteraria opus, quod plures habuerit expositores, quam liber aphorismorum. Nam cum doctrinam contineat electissimam, omnium animos allicit. Quia verò breui oratione multa comprehendit, plurimis difficultatibus inuoluitur, propter quas nunquam satis perfectè explicatur, & ideò etiamsi quamplurimi eum sufficienter explicasse profiteantur, posterioribus B
tamen aliquid superest, circà quod propria ingenia, & labores impendere possint. Quapropter ex tanta operariorum copia nobis quoque messis huius portio relicta est, remanebitq. absquè dubio alijs, qui post nos huic agro insudare voluerint.

Sectio I.

Aphor. 6. Vers. Ad summos morbos summæ exactè curationis optimæ sunt.

Etiamsi (vt in præcedenti aphorismo adnotatum est ab Hipp.) victus tenuis, & exquisitus magis periculosus sit, eo, qui paulò plenior est; non tamen in morbis extremè acutis securitatis gratia ad paulò pleniorem accedendum est. Quia vt subiungit modò, summis, & acutissimis morbis curationes exactè in summo conueniunt. Vndè & victus ratio, quæ est pars C
curationum, imò potissima, & tenuissima, & exactissima in ijs seruanda est. Verum si talis victus periculosus est, quomodo optimus? Qua ratione in acutissimis morbis procedendum? Respondeo huiusmodi victum periculosum esse propter errata, quæ in eo victu difficilius feruntur, vt adnotauit Hipp. optimum verò, si nullus error comittatur, & ideò Medicus dum huiusmodi victum præscribit, summa vigilantia procurandum est, vt nullus error comittatur, non in victu tantum, sed etiam in omni alia re. Ex quibus patet, præcedentis aphorismi expositionem, quam Manardus Ferrariensis excogitauit, cæteris omnibus præstare. Dum inquit, Hipp. eo aphorismo victum tenuem, & exquisitum paulò pleniori magis periculosum censuisse propter errata, quæ committuntur, quæ maiora sunt in hoc victu; quam in pleniori, vt superius explicatum est, & ideò nos tacitè admonere, vt summo studio quælibet errata caueantur, dum huiusmodi victu nobis vtendum est. D

Aphor. 11. In paroxismis subtrahere oportet. Apponere enim noxium est, & quibus per circuitus paroxismi fiunt, in ipsis paroxismis subtrahendum est.

Præsentis aphorismi expositores circa verborum interpretationem dupliciter errare mihi videntur. Primò in expositione vocis paroxismos. Secundò in illis verbis ὑποστέλλεσθαι, inquam, & προσθεῖναι ex quo euenit, vt auctoris mentem assequi, & difficultates, quæ ex communi interpretatione resultat deuitare non potuerint, & nè in eorum dictis examinãdis tempus conteram, ad propriæ sententiæ explicationem me conuertam. Hæc vox παροξυσμος, propriè exacerbationem, & irritationem significat, à verbo παροξυνεσθαι, quod ad morbos ipsos transferentes, eos exacerbari dicimus, quando grauiores fiunt, & deteriorem accipiunt conditionem, in quam significationem receptum fuisse legimus ab Hipp. lib. 4. Epid. vers. 403. dum inquit ϗ τὰ δι ἀσφῶν αὐτῶν παροξύνονται, idest quædam per se ipsa exacerbantur, & lib. E
Coac. Præn, vers. 132. τὰ παροξυνόμενα inquit σπασμώδεα πρὸς τὸ κατοχα, quæ conuulsorio modo exacerbantur, sunt catocha. Quoniam verò morbos dupliciter exacerbari, & vehementiores fieri contingit, vel quando ad vigorem tendentes augentur, aut quouis modo ingrauescunt, vel quando certis quibusdam periodis exacerbationes habent, & remissiones, vndè morborum aliqui singulo die exacerbantur, alij alternis diebus, non nulli longioribus interuallis, eodemq. ordine procedentes ad finem perueniunt. Ideò Hipp. hunc duplicem exacerbationis modum respiciens, in hoc aphorismo docet, subtrahendum esse alimentum, non solum quando morbus priori modo exacerbatur, quod ad tempus vniuersale morbi spectare videtur, sed etiam in secundo modo, quando scilicet per certas periodos exacerbationes habet, &

A bet, & particulare tempus morbi refpicit. Prioremq. exacetbationis modum attendens in
prima Aphorifmi parte ait, in paroxifmis fubtrahere oportet; alterum verò refpiciens in po-
fteriori parte fubiungit, & quibus per circuitus paroxifmi fiunt, in ipfis paroxifmis fubtrahere
oportet. Alter in verborum tranflatione error eft, quia verba illa ὑπεξεμουμαί, & προςιθέναι à
cibo abftinere, & cibum dare interpretantur, hæc enim interpretatio, præterquam quod ver-
borum fignificationi minus congrua eft, Hipp. fententiæ nullo modo accommodatur, quia fi
paroxifmi nomen in priori fignificatione attendimus, quia vniuerfalis morbi exacerbatio, per
plures dies fæpè perfeueret; abfquè alimento ægrum detinere toto paroxifmi tempore, vir-
tus non permittit, & ideò de hac re peculiariter tractans fuperius Aphorifmo octauo dixit.
Dum morbus in fuo vigore confiftit, tunc victu tenuiffimo vtendum eft, non alimentum dare
penitus prohibuit. Si verò particulares, & periodicas exacerbationes attendamus, prædicta
B interpretatione recepta, hæc fententia penitus eadem erit cum Aphorifmo 19. qui legit, his
qui in circuitibus exacerbantur nihil dare oportet, nequè cogere, &c. quarè nè auctori repe-
titionis notam inferamus, alio modò prædicta verba veniunt interpretanda: quæ quidem
iuxtà propriam fignificationem recepta fententiam conftituit in hunc modum. In paroxifmis
fubtrahere oportet, nam addere noxium eft, &c., quam interpretationem fecutus eft Germa-
nus interpres, fenfufquè erit, in exacerbationibus quibufcunquè alimentum femper effe fub-
trahendum, fiuè hæc fit vniuerfalis morbi exacerbatio, fiuè particularis, & periodica. Nam
hoc nomine fubtractionis comprehenditur, & alimenti diminutio, quæ vniuerfali exacerba-
tioni conuenit, & omnimoda abftinentia, quæ periodicæ exacerbationi debetur, Atquè hoc
modo hic Aphorifmus vniuerfalem fententiam continebit, quæ illas duas omninò compre-
hendit, videlicet, vbi morbus in fuo vigore confiftit, tunc tenuiffimo victu vtendum eft, & alte-
C ram, quibus per circuitus paroxifmi fiunt, nihil dare, nequè cogere. Cur verò hæc fubtractio
in paroxifmis facienda fit, caufam affignat. Nam addere noxium eft, ratio quidem, quæ primo
afpectu ridicula apparet, cum certum fit, quæcunquè prohibentur, eadem noxia haberi, ve-
rum diligenter confiderata aptiffima, & ingeniofiffima agnofcitur. Circa alimenti enim exhi-
bitionem in morbis triplici modo procedi poteft, vel detrahendo aliquid confueti alimenti,
vel apponendo quid amplius, vel in eadem diæta perfiftendo, cum igitur Hipp. ab experientia
hanc fententiam probare intenderet, effectus euidentiores in medium adducere oportebat,
& quia morbo ingrauefcente in eadem diæta perfiftere, etiamfi aliquid mali adducat, id ta-
men non eft adeò euidens, quemadmodum illud, quod ex alimenti appofitione, & auctione
refultat, ideò Hipp. euidentiores effectus attendens inquit, quia in exacerbationibus appone-
re, noxium effe apparet, ideò in his fubtrahendum eft. Quafi dicat cum videamus morbo le-
D uiter procedente, ex alimenti appofitione damnum admodum euidens non fuccedere, quem-
admodum vbi morbus exacerbatus fuerit, fignum eft, in exacerbationibus alimentum plus
lædere, quam in reliquo tempore, ità, vt diuerfa diæta inftituenda fit. Quarè fi extrà exacer-
bationem in confueto alimento perfiftimus, in exacerbationibus aliquid detrahendum effe
apparet, ità vt vel tenuior victus præfcribatur, fi paroxifmi protogatio omnimodam inediam
non permittat, vel ab omni alimento prohibeatur æger, fi fieri poteft, quòufquè paroxifmus
ceffauerit.

*Aphor. 12. Acceffiones verò, & conftitutiones morbi indicabunt, & anni tempora, & cir-
cuituum inuicem collata incrementa, &c.*

Hic Aphorifmus abfquè dubio defumptus eft ex libro 2. Epidem. fect. 1. verf. 24. ibi, circà
principia morborum confiderandum, an ftatim floreant; clarum autem hoc fit ex incremento,
E & cætera quæ fequuntur, quæ vnufquifquè legere poterit in proprio fonte, nam fatis aptè in-
uicem fe ipfa exponunt.

*Aphor. 13. Senes facillimè ieiunium ferunt, deinde ætate confiftentes, minimè adolefcentes,
omnium verò minimè pueri, & inter hos ipfos, qui alacriores fuerint.*

Præfens, & huic fuccedens aphorifmus de diæta fanorum tractant, quatenus ad conftituen-
dam eam ægrotantibus, hæc conducit, in qua præfcribenda duo potiffimum funt attendenda,
morbus, qui per fe alimentum prohibet, & virtus, quæ illud indicat: de quibus actum eft in
præcedentibus, nihilominus, quia alia multa adfunt coindicantia, quæ ad idem non parū con-
ferunt, de his etiam agendum erat: quod facit in hoc, & duobus fubfequentibus aphorifmis,

in ijfquè

in ijsque docet, quomodo ex ætatum diuersitate, & anni temporum vicissitudine, diæta con- A
stituen da sit, vt horum exemplo, cæterorum pariter ratio habeatur. Hæc autem sunt, regio,
consuetudo, & vitæ genus, & alia, de quibus inferius mentionem facit, quæ tantum confe-
runt ad victus rationem ritè præscribendam, quantum hæc in ægrotantibus quam maximè
conseruanda sunt, quamuis aliqua adsit exceptio in rebus non naturalibus circà qualitates
alimentorum, de qua re inferius tractabitur in expositione aphorismi decimisexti. Cum igitur
in hoc aphorismo doceat, senes facillimè ieiunium ferre, minimè verò pueros, tacitè admone-
mur, senibus dum ægrotant, non adeò periculosam esse inediam longiori tempore seruare,
quemadmodum cæteris ætatibus, & maximè pueris, quos frequentius nutrire cogimur ob ta-
tionem in subsequenti aphorismo ab Hipp. allatam. Indèquè apparet, quam temerè se gerant
illi, qui senes, parum, & sæpè nutriri consulunt, ea ratione commoti, quia calor exiguus eorum
à cibi multitudine superatur, exemplo decepti parui ignis, qui à lignorum multitudine extin- B
guitur, quia cibi non hebetant calorem ventriculi, sed augent potius, vt Hipp. testatur lib. de
Hum. vers. 114.

*Aphor. 15. Ventres hyeme, & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi: quapro-
pter in his temporibus alimenta plura exhibenda sunt.*

Eadem illatio facienda est in hoc aphorismo, quam indicauimus in præcedenti, nempè,
quia ventres hyeme, & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi, vndè sanis alimenta
plura his temporibus sunt exhibenda, ideò in curatione morborum plus dandum esse hye-
me, & vere, quam alijs temporibus, cuius quidem ratio duplex affertur, tùm quia calor inna-
tus illis temporibus abundans alimentum copiosius absumit, tùm quia (quod infrà subiungi-
tur aphor. 18.) corpus illud tolerat facilius in hyeme, & vere, quã æstate, & autumno. Apho-
rismi tandem veritatem probat ab experientia, dum inquit, signum sunt ætates, & athletæ. C
Nam sicuti in prædictis ætatibus, corporibus exercitatis, in quibus abundat calor, copiosius
alimentum sumitur, ità etiam per illa tempora, in quibus calor maximè viget, plus alimenti
consumi censendum est, & hæc sunt, quæ ad aphorismi intelligentiam spectant. Ex po-
strema verò parte difficultas emergit, quia si anni tempora proportione, & analogia qua-
dam respondent ætatibus, vndè ætates pueritiæ, & iuuentutis eodem modo sese habent cir-
cà alimenta, sicuti hyemale vernumquè tempus, quatenus vtraquè combinatio pleniorem vi-
ctum exposcit, eadem ratione, quæ prædictis opponuntur, eadem proportione sese habere
debent, ità vt senectutis ætas æstati respondeat, vel autumno, quo posito sequitur, sicuti senes
(vt determinatum est superius) facillimè ieiunium ferunt, ità etiam ciborum abstinentia fa-
cilius tolerabitur in æstate, quàm hyeme, cuius contrarium obseruatur, corpora enim æstate
ob inediam statim exoluuntur. Vndè Hipp. lib. 3. de Diæta, victus rationem anni temporum D
conuenientem præscribens, in hyeme semel tantum cibum assumi iubet, bis verò in æstate.
Huic igitur difficultati sic respondeo, anni tempora, & ætates in quibusdam proportionem
habent adinuicem, non tamen in omnibus conueniunt, & ideò ætates, & anni tempora eo-
dem modo se habent circà alimenti quantitatem, vt indicatum est suprà, non tamen indè se-
quitur eodem in [illegible] conuenire simul in assumendi modo. Nam Hipp. quando dixit: signum
sunt ætates, loquebatur de quantitate alimenti, quæ simpliciter accepta debet esse maior in
hyeme, & vere, & in pueritia, & adolescentia. Facilè autem, aut difficulter ieiunium ferre, de
quo in præsenti agitur, ad suscipiendi modum potius spectat, quam ad quantitatem alimenti,
qui enim difficilè ieiunium frequentius cibandi sunt, non tamen copia maior simpliciter est
exhibenda, è contra verò, qui facilè illud ferunt, rarius sunt cibandi, etiam si copia minor non
exhibeatur.

*Aphor. 16. Victus humidi febricitantibus omnibus conferunt, maximè verò pueris, & alijs ità
ali assuetis.*

Victus humidus, quem nos liquidum dicimus, in omnibus febribus probatur, tùm
quia per hunc humidi consumptio, quæ maior fit in febre, facilius prohibetur; & quod
consumptum est, reparatur exactius, quam per siccum, & solidum, tùm etiam quia
liquidum alimentum citius, & facilius conficitur, quam solidum, quod quidem longa
oratione demonstrauit Hipp. lib. de Vet. Med. vers. 76. cuius gratia inuentas fuisse sorbitio-
nes, concludit tandem, non pro febrientibus modo, sed etiam pro alijs, quos solidiores cibos

A conficere haud posse, obseruatum est. Hancq. sententiam videtur breuibus confirmasse lib.
de Alimento, vbi hæc habet; quicunque celeri appositione indigent, ijs humidum ad refi-
ciendas vires, optimum remedium est: humidum enim alimentum (vt paulò suprà dixerat)
facilius transmutatur, quam siccum, quia ergò dum febris tenet, naturalis calor plurimum
laborat: ideò sorbitionibus, & potibus ægrotantes nutrire expedit, solidiori cibo dimisso; iu- *Mar.n.39.*
xtà præceptum lib. de Locis in hom. registratum: febrienti cibum nè offeras, febrientem enim
intelligit eum, qui actu febricitat, nam intermissionis tempore, quod in febribus intermitten-
tibus interuallum dicitur, solidiores cibi conceduntur, libro enim de Affect. v. 177. de tertia- *Mar.n.18.*
næ febris curatione tractans loquitur in hunc modum: & in apprehensione quidem sorbitio-
ne, & potu nutrito, intermedio verò tempore cibis per aluum secedentibus. His igitur ra-
tionibus victus humidus, siuè liquidus febricitantibus omnibus conuenit: maximè verò pue-
B ris, & ijs, qui tali victu vti consueuerunt. Pueris quidem, quia in ea ætate humidum substan-
tificum copiosum esse expedit, cuius ratione pueros minimè exiccandos admonebat Gale-
nus, eò quod humido, augumenti gratia egent: Illi verò, qui humido victu vti consueue-
runt, maiori egent humectatione, dum febricitant, quam dum sanitate fruuntur, quia febris hu-
midum absumit, & depascitur. Ex ijs ergò patet, quæ de ætate, & consuetudine hoc in loco
referuntur, ad anni tempora, & regiones malè extendi, si de qualitate alimentorum loqua-
mur, non de quantitate, nam hæc ab illis differunt plurimum, ætas enim, & consuetudo inter
res naturales adnumerantur, quæ conseruantur similibus, anni verò tempora, & regio res sunt
non naturales, quibus opponendum contrarijs. Nam si quis exempl. gr. pituitoso tempera-
mento præditus hyeme, & in humida regione febricitet, tantum abest, vt huic maximè humi-
dus victus conueniat; vt contrarium potius indicetur: quando anni temporis, & regionis hu-
C miditas medicamenti vices gerens, cæterorum humectantium necessitatem minuit. Cum ergò
victum humidum actu talem intelligamus, in promptu adest solutio dubitationis, quam mo-
uent communiter expositores, cur scilicet dum victum humidum probauit febrientibus, simul
& frigidum non dixerit. Non enim ità vniuersaliter vera est hæc propositio: victus frigidus
febricitantibus conuenit, quemadmodum ea, quæ humidum probat, quia etiamsi quandoquè
febrientibus sorbitiones actu frigidæ exhibeantur, pro maiori tamen parte actu calidæ vsur-
pantur, imò in inflammationibus internis etiam potum frigidum dari vetat, quod in passiuis
qualitatibus non contingit: eò quia humidum, siuè liquidum alimentum ità conuenit febrien-
tibus, vt siccus nunquam vsurpetur, imò dum hydropi adiuncta febris est, nedum siccus vi-
ctus conuenit, & ideò Hipp. lib. de Inter. Affect. sect. 2. vers. 44. de hydropis curatione tra- *Mar.n.28.*
ctans siccum victum præscribit; cum conditione tamen, nisi adsit febris, inferens, propter fe-
D brem diætam exiccantem suspectam esse, quæ si attenderent nostri, non ità facilè in gratiam
ægrotantium, & carnes, & auiculas igni assatas in febre concederent, Hipp. verò calidum, fri-
gidum, humidum, & siccum simpliciter prolatum intelligere id, quod est actu tale, vnicuiquè
in eius doctrina etiam mediocriter versato indubitatum est, quando quæ talia sunt facultate
calida, aut frigida, &c. ad potentiam appellare solet.

*Aphor. 19. His, qui per circuitus exacerbationes habent, nihil dare, nequè cogere, sed au-
ferre de appositis antè iudicationem.*

Hic aphorismus plurimum conuenit cum vndecimo, in quo ità legitur: in paroxismis ali-
mentum subtrahere oportet, nam addere noxium est, & quibus per circuitus paroxismi fiunt,
in paroxismis subtrahere oportet. In vtroquè enim norma continetur dandi victum ægrotan-
tibus, habito paroxismorum respectu: hac voce paroxismus in latiori vtens significatione,
E quatenus quamlibet morborum exacerbationem significat, quæ cum multiplex sit, ad duo
tamen genera omnis exacerbatio reduci potest, quædam enim per certas periodos proce-
dunt, talesq. sunt febrium communes exacerbationes, quarum aliæ quotidie, aliæ alternis
diebus, aliæ quarto quoquè die contingunt, aliæ etiam longiori interuallo, quædam verò
exacerbationes absquè periodo contingunt, & hæ rursus sunt duplicis generis, nam aliquan-
do morbus, symptomatum superuentu ingrauescit, aliquando propter imminentem cri-
sim. In hoc verò conueniunt omnes, quia in illis alimenti subtractio semper facienda est,
idq. significauit in priori aphorismo, dum simpliciter inquit, in exacerbationibus subtrahere
oportet, nam addere noxium est, in cuius verborum translatione notandus est communis fe-

rè ex-

rè expositorum error, qui à vocum proprietate de industria recedentes verba ὑποστέλλεσθαι, & προσθέσιας vertunt à cibo abstinere, & cibum dare, cum tamen (vt Cornar. vertit) subtrahere & apponere significent, quæ translationis diuersitas quantum veræ expositioni referat, vnusquisquè videt. Cur verò in omnibus exacerbationibus alimentum subtrahere expediat, ratio est manifestissima, quia natura à violentia exacerbationis irritata, vexataq. à superueniente alimento, ità obruitur, vt facilius in exacerbatione superetur à morbo, & quia alimenti subtractio varia, & multiplex esse potest, qualis esse debeat, docet in hoc aphorismo, indicans, qua distinctione subtractio alimenti in prædictis exacerbationibus facienda sit, cuius doctrinæ summa est hæc, in paroxismis periodicis detractionem talem debere esse, vt in totum à cibo abstineamus, quod apertè significauit, dum inquit: Nihil dare, nequè cogere. In alijs verò exacerbationibus, & in ijs maximè, quæ crises præcedunt, non in totum abstinendum à cibo, sed partem tantummodo soliti alimenti detrahendam esse, quod sonant verba: sed auferre de appositis antè iudicationem, cuius diuersitatis hanc rationem esse existimo, quia in exacerbationibus, siuè symptomaticis, siuè criticis, maxima fit dimicatio morbi, & naturæ: quæ quidem, quia diutius perdurat, tanto tempore ægrotantem absquè alimento penitus detineri non potest, idquè longè minus in paroxismo critico, quem sensibilis euacuatio prout plurimum consequitur, quarè si per totum tempus illud sine alimento detineretur, æger subsequenti euacuationi resistere minimè posset; ideò refectione aliqua interim eget, verùm nè à copioso alimento ab opere natura diuerteretur, minus esse debet, quod in paroxismo exhibetur, quam quod per reliquum morbi tempus exhiberi consueuerat. In paroxismis verò periodicis abstinendum est omninò; quia eò transacto succedit quies, in qua æger refici potest, nec euacuatio succedit, quæ ab alimento impediri possit. Nam etsi aliquando in fine accessionis aliqua fit euacuatio, hæc admodum exigua est criticæ respectu. Cur autem in exacerbationibus symptomaticis cibus detrahendus sit, non autem omninò, ratio ex dictis colligi potest, nam plerunquè hæ per plures dies perseuerant, vt æger sinè cibo minimè perdurare possit, vndè aliqua refectione eget, minus tamen consueta, nè (vt dicebam) natura ab exacerbatione vexata, à copioso alimento obrueretur. De hac autem subtractione in gratiam exacerbationum, quæ à superuenientibus symptomatibus contingunt, non videtur specialiter agere in præsenti aphorismo, ijs fortè contentus, quæ vniuersaliter statuerat in aphorismo vndecimo, de omni exacerbatione, nisi quis dixerit, eas respexisse, dum inquit, nequè cogere, ità vt hæc cum subsequentibus coniungantur, attentis ijs, quæ obseruantur quotidie ab idiotis fieri, qui vbi vident, ægrotantem à superueniente aliqua exacerbatione vexari, statim ad alimenta, eaq. fortiora confugiunt, & quia æger quidquam accipere ob laborem præsentem renuit, illi vim inferunt, vt inuitus accipere cogatur.

Aphor. 20. Quæ iudicantur, & quæ iudicata sunt integrè, nequè mouere oportet, nequè nouare, nequè medicamentis, nequè alijs irritamentis, sed sinere.

In hoc aphorismo nihil mihi dicendum occurrit, postquam admonuero hoc verbum, mouere (vt inferius patebit in expositione vigesimisecundi aphorismi præsentis particulæ) non significare quamlibet motionem, siuè alterationem à Medico adhiberi solitam circà ægrotantem, sed eam tantummodo commotionem, quæ fit per ea, quæ ote assumpta aluum purgant, & quouis modo mouent. Nam frustrà addidisset Hipp. nequè nouare, nequè medicamentis, nequè alijs irritamentis.

Aphor. 21. Quæ ducere oportet, quò maximè repunt, eò ducere oportet, per conuenientes regiones.

Quæ ducere oportet summa cum ratione addidit Hipp. quia non semper medicus humorum inclinationem, & motum obsecundare euacuando debet, sed tunc solum, quando purgationis adest necessitas. Hic aphorismus vnà cum alijs multis præsentis sectionis desumptus est ex lib. de Humor.

Aphor. 22. Concocta medicari, & mouere, non cruda, nequè in principijs, nisi turgeat, plurimum non turget.

Nulla est in doctrina Hipp. sententia, quæ manifestis verbis exarata maiores attulerit difficultates, quã præsens aphorismus, ex cuius aliena interpretatione, tot & tam variæ medicorum opiniones circà purgationem emanarunt, vt nihil certi de ea determinari possit, cæterum

A rum omiſſis aliorum interpretationibus, veram; Hippocraticæq. doctrinæ conſentientem in-
uenire procuremus. Inquit igitur, concocta medicari, & mouere, non cruda; neque in princi-
pijs, niſi turgeat, plurimum verò non turget, ſententia ijſdem verbis lib. de humoribus deſcri-
pta, vt ſubterfugiũ tollatur iјs, qui ab eius difficultate deterriti, eam ab Hipp. doctrina reijce-
re conati ſunt. Hisq. docemur, concoctos humores medicamento purgante, aut quouis alio
educendos eſſe, crudos verò nequaquam, neque à principio morbi, niſi adſit turgentia; quod
raro contingit. Pro exacta igitur Hippocratici præcepti intelligentia nonnulla ſunt præpo-
nenda, & primò Hipp. tribus concoctionem, & cruditatem tribuere conſueuiſſe Morbo ſcili-
cet, humoribus, & excrementis. De morbo teſtimonium habemus lib. Acutorum com. 4. vbi *Mar. n. 36.*
hæc leguntur. Quicunque ea, quæ inflammata ſunt, ſtatim in principio morborum medica-
mento ſoluere, aggrediuntur; hi de intento, ac inflammato nihil auferunt, non enim cedit af-
B fectio, quæ adhuc cruda eſt, & libro de Vet. Med. verſ. 304. ait. Reliquæ autem fluxiones, quas *Mar. n. 31.*
propter humorum acrimonias, ac intemperantias ego fieri exiſtimo, reſtituuntur, & curantur,
vbi temperatæ fuerint, & concoctæ, quare iјs attentis, de quibus eo in loco agitur, patet, &
inflammationes, & fluxiones, quæ corporis ſunt affectiones, & concoctas, & crudas ab Hipp.
appellari. Hæc verò eadem paulò inferius humoribus ipſis tribuens ait. Quanto autem tempo- *Mar. n. 34.*
re eadem (de humoribus loquitur) eleuata fuerint, & cruda, & meraca, & intemperata, nulla
arte, neque febres, neque dolores ſedare poſſis, &c. & lib. 7. Epidem. verſ. 160. ſect. 2. ſub pur- *Mar. n. 32.*
gare (inquit) in morbis oportet; quando quæ impellenda ſunt concocta fuerint, humores ip-
ſos intelligens, qui vt morborum cauſę poſtquam, concocti ſunt è corpore ſunt educendi. Co-
ctionem denique, & cruditatem excrementis tribuiſſe patet vbique, dum, & ſputa, & vrinas, &
alui excrementa modò cruda, modò concocta appellat. De vrina illuſtris extat ſententia lib.
C Acutorum 4. verſ. 136. vbi hæc leguntur, ſi quid enim circa ventrem commoueris, vrina non *Mar. n. 44.*
concoquitur; & febris abſque ſudore, & iudicatione protrahitur. Cum igitur concoctio, & cru-
ditas de his tribus dicatur, hinc colligo ad coctionem, & cruditatem Hipp. (Hipp. dico, ad dif-
ferentiam cruditatis, & coctionis poſteriorum; qui crudos ſuccos dixere, & pituitam, & sero-
ſitates; humoresq. omnes circa morborum initia peccantes) tria concurrere, & primò diſpo-
ſitionem quandam præter naturam alicuius partis corporis, qua mediante cruditas in humo-
ribus introducitur ſtatim, ac in illam confluunt, aut ſaltem fouetur, & hæc cõmuniter in febri-
bus minera, ſiue focus febris appellatur, quam quidem particulam, dum ad naturalem ſtatum
reducere conatur inſitus calor; concoctionem in ipſis humoribus ſimul, & ſemel introducit;
cuius tandem coctionis indicia, excreta præbent: quemadmodum antea cruditatis. Hancque
particulam reſpiciens Hipp. crudam, aut concoctam affectionem aliquando appellauit. Alte-
D rum in cruditate, & coctione requiſitum ſunt humores, qui modò extrinſecus, modò ab aliqua
particula à naturali conſtitutione (vt proximè dictum eſt) permutata, alterationem quandam
ſubeunt, propter quam, aut crudi, aut concocti dicuntur. Veruntamen non quælibet alteratio
eos crudos reddit: ſed ea tantummodo (ſi Hipp. conſulimus) quæ diſgregationem introdu-
cere in eodem apta eſt, ſola enim diſgregatio immediata cauſa cenſetur, propterquam humo-
res crudi fiant. Quandoquidem cum hi tripliciter peccare poſſint, vt ipſemet Hipp. nos do-
cuit lib. de Nat. Hum. verſ. 60. videlicet in quantitate, in qualitate, & quia diſgregantur inui-
cem. Nec vitium in ſola quantitate, nec ſimplex alteratio ſecundum qualitates cruditatem
per ſe inducere apta ſunt, quod ex eo manifeſtatur, quia neutrum prædictorum coctione cor-
rigitur. Quotieſcunque enim humores quantitate exuperant, aut deficiunt; ſola euacuatione,
aut repletione occurrimus, quos enim morbos repletio facit, inanitio ſanat, contrarios verò
E repletio, dicebat Hipp. Similiter nec vitium ſecundum qualitates crudos eos facit, quia vt
lib. citato de Vet. Med. idem Hipp. ait, omnibus his liberatio hæc eſt, vt ex frigiditate quidem
affecti percaleſiant, ex ardore verò perfrigerentur: atque hæc breui accedunt, & coctione
nulla opus habent. Cum igitur nec vitium in quantitate, nec in qualitate cruditatem in humo-
res per ſe introducat, neceſſe eſt aſſerere, cruditatem humores contrahere tantummodo, quia
diſgregantur adinuicem. Quapropter quia concoctio contraponitur cruditati, ideò conco-
ctionem deſcribens Hipp. eam fieri permixtione, temperaturaq. mutua, quaſi coctura, aſſeruit
lib. citato de Vet. Med. A quibus verò cauſis diſgregatio hæc in humoribus fiat, demonſtra-
uimus ſufficienter in explicatione cit. ſententiæ lib. de Nat. Hum. Per diſgregationem verò
humo-

humorum intelligimus non exactam separationem vnius ab alio, ità, vt diuersa occupent loca; sed dissolutionem illius mixtionis, qua mediante corriguntur, & contemperantur adinuicem, eaquè dissoluta vnusquisquè secundum proprias vires, & qualitates agit. Hac igitur disgregatione mediante, cruditas in humores introducitur; qui dum ad priorem vnionem, & concordiam reducuntur, concoqui dicuntur, ex quibus colligere licet, non omnes morbos ab humorum exuberantia, aut alteratione dependentes cruditatis, aut coctionis signa præ se ferre; sed eos tantummodo, quibus disgregatio præfata intercedit, idq. nobis significare voluit Hipp. cit. lib. de Vet. Med. Dum morbos enumerans, qui per coctiones sanantur, febres tantummodo meminit, tubercula; siuè tumores, & destillationes. Hi enim morbi humorum disgregationem necessariò præsupponunt; frustrà igitur coctio in ijs morbis expectatur, in quibus cum humores nunquam crudi fuerint, nec pariter concoqui possunt, & longè minus in humoribus sanorum, quos præseruationis gratia purgare intendimus; in his enim sola viarum latitudo attenditur, de his intellexit Hipp. eo aphorismo corpora cum quis purgare vult, oportet fluida facere, quod preceptum ad praxim reducens antè purgationem, & copiosiore potu, & balneo, vel fomento toti corpori adhibito: hoc quidem maximè in purgationibus per inferiora: illis verò in ijs, quæ per vomitum fiunt, vt in ijs libris constat, in quibus morborum curationes tractantur. Tertiò tandem ad cruditatem, & coctionem concurrunt excrementa, quæ quoniam à loco secedunt, vbi cruditas viget, aut concoctio celebrarur, propter humoris morbifici portionem, quæ cum illis admiscetur, cruditatis, aut coctionis signa euadunt, quotiescunquè enim ob cruditatem portio humoris morbifici, quæ cum excrementis educitur, exigua est; aut humor ipse adeò tenuis, vt excrementis crassitudinem impartiri non possit; tunc excrementa tenuia redduntur, & hac ratione cruditatis signa existunt, coctionis verò, quando per coctionem humores crassescere incipiunt, ità, vt eorum pars excrementis admixta eadem crassiora reddat. Verùm quia dum humores concoquuntur non modò crassitudinem acquirunt, sed alterationes varias à parte contrahunt, in qua fit concoctio; hinc est, vt ad concoctionem veram desideretur, non crassitudo modò excretorum, sed etiam aliæ conditiones, de quibus Hipp. proprijs in locis pertractauit; suntq. medicis omnibus manifestæ. Quandoquidem si vrina exemp. gr. fuerit crassa quidem; verùm aliæ conditiones desiderentur, quæ ad signum coctionis requiruntur, eo casu vrina quamuis crassa, coctionis tamen non erit indicium, verum non propter hoc cruditatem (in Hipp. schola) indicabit, sed signum erit, aut humoris per corpus agitati, aut putredinis intensæ, quæ succos colliquet, & corrumpat, aut deniquè humoris non fixi, & naturæ imperio obedientis. Quarè vt crudus morbus, siuè humor dicatur, excrementa tenuia esse necesse est, nec Hipp. cruditatem vigere existimauit, quæ proprijs signis non indicaretur, quæ quidem ipsi nulla alia sunt, quam excretorum tenuitas, è contrà verò, vt morbus concoctus dici debeat, signa coctionis in ijsdem excretis apparere necesse est. Quapropter vbicunquè præfata signa coctionis, aut cruditatis non apparent, morbus ille, nec concoctus, nec crudus in Hipp. doctrina dici debet. Idquè sæpiùs à nobis repetitur; quia ad veram aphorismi intelligentiam maximum, præcipuumquè fundamentum est hoc, cùm igitur triplex sit humorum dispositio, quo ad coctionem, & cruditatem, eorum scilicet, qui sunt concocti: eorum, qui crudi dicuntur, & eorum deniquè, qui nec crudi, nec cocti verè, & propriè dici possunt. De prioribus duobus determinauit in præsenti sententia, statuitq. concocta, & forti, & leui pharmaco, aut sorbitione subducenda esse, cruda verò nequè hoc, nequè illo mouenda esse. De tertio enim humorum statu hic non fit mentio: quia de his, qui nec crudi sunt, nec concocti, quidquam perpetuum determinari non potest. Aliquando enim purgandi sunt, aliquando non. Quam quidem incertitudinem respiciens Hipp. lib. Acutorum com. 4. vers. vbi hæc materia manifestioribus verbis tractatur de purgatione loquens à principio facienda in febribus eorum humorum, qui nec concocti, nec crudi dici possunt, postquam determinauit eos purgandos esse, subiungit, si alia contulerint. Hæc sunt illius verba, quibus in febribus à principio vrinæ fuerint nebulosæ, aut etiam crassæ hos purgare oportet, si etiam alia contulerint. Indicans multa concurrere posse, quæ purgationem prohibeant, etiam si non adsit cruditas. Propter hanc igitur rationem de hac tertia humorū conditione non determinauit quidquam in præsenti aphorismo,

-oruud sed de

A ſed de crudis tantum, & concoctis, verùm quiſpiam à me quæret, qua ratione purgatio à principio fieri poſſit, quotieſcunquè vrinæ fuerint craſſæ, aut nebuloſæ; etiam ſi humorum non adſit concoctio, quæ tamen cum vrinarum tenuitate adeò ſuſpecta eſt? Ratio quæſiti adeſt pulcherrima, & ni fallor, veriſſima etiam. Quotieſcunquè enim vrinæ ſunt tenues, ſignum eſt, nihil materiæ morbificæ cum vrina excerni, vel quia in aliqua parte conculcata eſt, & adeò tenaciter fixa, vt nulla eiuſdem portio indè ſegregari poſſit, quæ vrinæ permixta eam craſſiorem reddat, vel, quia illius coctioni intenta natura eam adeò arctè continet, vt nihil ab eo excidere permittat. Quia igitur humoris noxij nihil ſpontè excernitur, ſignum eſt euidens, eum adeò rebellem eſſe, & pertinacem, vt purganti pharmaco cedere nullo modo debeat. Quo quidem argumento vtebatur Hipp. lib. Acutorum citato, vbi rationem reddens, cur in principio inflammationum purgandum non ſit. Non enim cedit B affectio (inquit) quæ adhùc cruda eſt, &c. è contrà verò quando vrina craſſa mingitur, ſignum eſt materiæ morbificæ portionem cum ea excerni, quæ indicat eius reſiduum etiam ſi minimè concoctum, ità tamen diſpoſitum eſſe, vt purganti pharmaco obedire debeat. Aduertendum tamen eſt non ſemper quotieſcunquè vrina craſſa eſt, purgationem conuenire, quia dum craſſitudo hæc ab inchoata coctione prouenit, nullo modo purgare licet, nè concoctio incepta deturbetur, hancq. cognoſcimus, quia hæc à principio morbi non apparet, ſed poſterius, & ex tenui craſſior paulatim fit. In hac enim humorum diſpoſitione à purgatione abſtinendum eſſe, ex ipſomet Hipp. didicimus, qui libro de Humor. à principio ità inquit. Impetus humorum ducendus eſt, quà tepit, per conuenientes regiones; exceptis ijs, quotum concoctio fit ex tempore. Quo in loco adnotare oportet, non dixiſſe Hipp. exceptis ijs, qui adhùc crudi ſunt, quemadmodum hoc in loco, quia dum inquit, humorum impetus ducendus C eſt, quà tepit, ſupponit eos ad aliquam partem concitatos eſſe, quod turgentiæ ſpecies quædam exiſtit. At verò, cum viget turgentia, cruditas purgationem non prohibet, ob rationes inferius explicandas, quemadmodum incœpta concoctio facit, & ideò cum à principio vrina tenuis fuit, deindè verò paulatim craſſior fit, tùm coctionem inchoari ſignificat, vndè à purgatione abſtinendum eſt, donec ſigna perfectæ coctionis appareant. Similiter quando vrinarum craſſities in febribus ſuperuenit, vel ab humorum colliquatione, aut maligna putreſcentia, vel à ſimili præter naturali cauſa, nequè eo caſu purgatio conuenit, quos caſus omnes, vt excluderet à purgatione, in gratiam craſſitudinis vrinarum in præcitata ſententia quarti Acutor. dixit, quibus à principio, eò quod vrinæ craſſæ à præfatis cauſis ortum habentes in principio morbi apparere non ſolent, quo tēpore nec coctio ex præcedenti cruditate inchoari, nec colliquatio, aut maligna putredo vigere poſſunt. De humoribus ergò, qui nec crudi, nec D concocti ex proprijs ſignis dici poſſunt, nihil determinauit in hac ſententia Hipp. ſed tantummodo de illis, qui aut concocti ſunt; & hos purgandos eſſe docuit, non hoc tantum in loco, ſed etiam lib. 5. Epid. & ſeptimo, vbi inquit, ſubpurgare ventres in morbis oportet, vbi purganda matura fuerint, aut crudi, hosq. nec forti, nec leui pharmaco cōmouendos eſſe nos admonet, dum in hoc aphoriſmo ſubiungit. Non cruda, quod præceptum confirmauit euidentius lib. Acut. 4. verſ. 124. vbi ait. Quibus à principio vrinæ ſunt tenues, tales nè purgato, ſed ſi viſum fuerit infuſum per clyſterem adhibeto, ex qua ſententia colligitur idem eſſe Hipp. dicere, crudum, & vrinas tenues. Quarè in hoc decepti ſunt expoſitores (pace tot magnorum virorum hoc dictum ſit) quia cū Galeno exiſtimarunt, morbos omnes à principio crudos eſſe, eorumq. ſtatum, & diſpoſitionem non ex proprijs ſignis, ſed ratiocinatione venantur. Quod Hipp. penitus aduerſatur, qui vt ſuperius adnotauimus, eos morbos tantummodo crudos dicit, in qui- *Mar. n. 44.* E bus ſigna apparent cruditatis. Quæ in febribus ſunt vrinæ tenues, quibus ſignis deficientibus, crudus nō debet dici morbus, ſicuti nec concoctus appellatur, niſi coctionis appareant ſigna. Quod ſi Hipp. 4. Acut. in principio inflammationum crudam affectionem dixit nulla vrinarum mentione facta, id ab eo factū eſt, quia ſupponebat à principio inflammationum vrinas tenues eſſe, idq. rationi conſentaneum eſt, cum enim in inflammationibus humores inflammatæ parti infixi ſint, nihilq. indè excernatur, quod vrinis craſſitudinē præſtet, meritò ſtatui poterat in illis vrinas perpetuò tenues eſſe, quæ cruditatis affectionis ſenſibilia ſigna fiant. Quod ſi fortè contingeret in principio alicuius internæ inflāmationis, vrinas craſſas, aut nebuloſas apparere, eo caſu à purgatione non eſſet abſtinendū, eò quod nō cōſtaret, affectionē illā tunc crudā eſſe.

Nec incõmoda, quę à purgatione cum affectionis cruditate euenire in ea sententia testatur eo A
casu essent timenda, quorũ gratia prohibetur purgatio. Dicebat quippè, non enim cedit affectio, quæ adhuc cruda est: quæ verò morbo resistunt, ac sana sunt, colliquefaciunt, Supposita enim vrinarum crassities, siquidẽ à portione humoris ab inflammata parte decidentis oriatur, signum erit, materiam morbificã non adeò parti infixã esse, quin medicamẽto cedere debeat, & hæc fuit ratio, cur ipsemet Hipp. lib. 3. de Morbis vers. 298. in pleuritide pharmacum à principio exhibendum iusserit, si æger biliosus fuerit: quia bilis, vt tenuissima non adeò infigitur, vt purganti medicamento resistere valeat. Quod si vrinarum crassities ab humoribus per venosum genus discurrentibus originem habeat, etiam si quæ in inflammata parte consistunt, minimè cedant medicamento, non tamen sequitur incommodũ ab Hipp. propositũ per illa verba: Quæ verò morbo resistunt, & sana existunt, colliquefaciunt, quia quotiescunque medicamentum assumptum humorem inuenit, quem attrahat, sanas partes non attingit, quas eius defectu colliquat, vndè 4. aphor. 16. legimus, Sanas carnes habentibus helleborum dare noxiũ B
est, quotiescunque igitur ea non adueniunt incommoda, quæ in sententiæ confirmatione adducuntur, tunc scimus purgationem in proposito casu per illam sententiã non prohiberi. Fuit enim mos Hipp. (vt aliàs indicauimus) dum alicuius vniuersalis præcepti rationem adducit, eadem ratione pro exceptione quadam vti, tacitè nos admonens, sententiam, siuè præceptum illud quamuis vniuersaliter prolatum, ad ea tantũmodo extendi, in quibus adducta ratio militat, ad alios verò nequaquam, in quorũ numero esset casus noster, si à principio inflammationis vrina crassa, aut nebulosa appareret. Concludamus ergò Hipp. in hoc aphorismo per concocta, siuè humores ipsos, siuè morbos respiciamus, intelligere eum affectionis modũ, in quo signa coctionis apparent, cruda verò appellare ea, quæ à signis cruditatis indicantur, quæ pro maiori parte est vrinarum tenuitas. Quarè sicuti in illis purgandum est, ità in his à purgatione C
abstinendum, cæterum antequã vlterius procidamus adnotare oportet hoc verbo φαρμακεύειν, hoc est, vt Galenus interpretatur, medicamento purgare, quamuis cõmuniter cõprehendatur omnis purgatio, siuè sursum fiat, siuè deorsum, hoc tamen in loco, & vbiquè etiã, quando simpliciter profertur ab Hipp. vsurpari pro ea tantũmodo, quæ fit deiectione. Hæc enim euacuatio per excellentiam hoc commune nomen sibi abrogauit, non apud Græcos modò, sed etiã apud Italos nostros, qui cõmuniter potionem purgatoriam per inferiora Medicinã appellãt, certũ est enim sub hoc præcepto comprehendi non posse purgationẽ illã, quæ fit per vomitũ, quia cum è diametro inuicem opponantur hæ duæ euacuationes, quæ vni conuenit, alteri accõmodari non potest. Nã quæ concocta sunt, cũ naturali grauitate deorsum tendant, quod vrinarũ contenta etiã manifestũ faciunt, ea sursum trahere non licet, idq. consilii fuit Hipp. lib. de Humoribus vers. 23. quo in loco (vt ibidẽ adnotauimus) vomitũ damnauit, & crudorũ simpliciter, & concoctorum, vt hæc euacuatio conueniat tantummodo ijs humoribus, qui nec crudi sunt, nec concocti: vndè obseruare licet Hipp. pro purgatione eorũ, qui nondũ in ægritudinẽ inciderunt, vt ab imminenti morbo eos præcaueret, vomitionibus semper vsum fuisse, nunquã verò alui subductione, vt ex lib. 3. de Diæta, & ex lib. de Insomnijs cõstat, quibus in locis huiusmodi materia pertractatur, quod ab eo factum est, quia humores eorũ, qui nondum à morbo correpti sunt (vt superius indicauimus) nec crudi sunt, nec concocti. Hanc verò interpretationem ipsemet Hipp. nobis indicauit in sententia sæpiùs citata lib. 5. & 7. Epid. vndè fortassè præsens aphorismus desumptus est. Nam quod hoc in loco dicitur φαρμακεύειν, ibi ὑποκαθαίρειν τὰς κοιλίας, hoc est, subpurgare ventres legimus, quæ quidem deorsum purgare absquè dubio significant. Hancq. expositionem propter subsequentia, quæ aliquid difficultatis facere alicui possent, firmissimis rationibus in explicatione eiusdem sententiæ confirmauimus. Post hæc D
subiungit statim Hipp. atquè mouere, quo quidem verbo, etiam si propriè denotentur ea omnia præsidia, quibus humores quouis modo commouentur: hoc tamen in loco tàm latè non assumitur, idquè ipsiusmet Hipp. auctoritate confirmatur, qui dum subiungit non cruda, indicat cruda, nec purgari; nec moueri debere, quarè si hoc verbum mouere quamlibet motionem comprehenderet, sequeretur stante humorum cruditate, nec venam secari, nec clysterem inijci posse, quod Hipp. doctrinæ repugnat, quandoquidem in sententia superius citatã
...r.n.36. 4. Acut. vers. 32, etiam si in principio inflammationum purgationem prohibuit, eò quod affectio cruda esset; venæ tamen sectionem admittit, similiter in febribus cum vrinæ tenuitate à

princi-

A principio purgationem vituperauit lib.cir. Acutorũ,& tamen eius loco clysteris infusum sub-
stituit. Per mouere igitur hoc in loco attenta materia, de qua agitur, quæ est humorum pur-
gatio, eam commotionem significare voluit, quæ à purganti medicamentorum facultare in
humores inducitur, dum placidè è corpore educuntur; quasi propter subductionis lenitatem
talis euacuario, purgationis nomen non mereatur, nec nouũ est hoc verbum κινεῖν, idest, mo-
uere restringi ad solã purgationẽ, quando in hoc eodem significato vsus est Arist.lib.3.Polir.
cap.11.vbi inquit, & in Aegypto post tertium diem mouere licer Medicis, quod si prius, peri-
culo id agunt suo, & fortasse hoc verbo potius vsus est, quam alio, eò quod ijs mos fuerit cir-
cà initia leuiter purgare, quod nostris temporibus receptũ est, vndè Medici recentiores me-
dicamenta huiusmodi leues purgationes efficientia à fortioribus distinguentes, modò leniẽtia,
modò minorantia, seù minoratiua vulgari sermone appellarunt. Hipp.verò hæc eadẽ aliquan-
B do leuia pharmaca, modò subducentia, modò humores laxantia nominauit, quemadmodũ ex
ipsius libris praxeos licet colligere, quos si diligenter perlegissent recentiorũ pleriquè, huius-
modi medicamenta Hipp. ignota fuisse non iactassent, quo prætextu totã purgationis doctri-
nam peruertentes, rem eò perduxerunt, vt circà purgationis materiam nullum præceptũ, nul-
laq. distinctio obseruetur. Nam omnibus indistinctè suum minoratiuum statim, ac ægrotantem
viderint, exhibent, & quod peius est, eos reprehendere audent, qui conuenienti distinctione ab
his aliquando abstinent. Cũ igitur determinauerit Hipp.concocta, & pharmaco fortiori, & le-
uiori purganda esse, subiungit, non cruda, quod quia non magis ad verbũ purgare, quã ad mo-
uere refertur, indicat nobis cruditate vigente, humores, nec forti, nec leui medicamento com-
mouendos esse, quod præceptum apertius confirmatur per sententiã 4.Acutorũ sæpiùs citatã,
quo in loco postquã determinauit eos non esse purgãdos, quibus in febribus vrinæ à principio
C sunt tenues, rationem statim subnectit, si quid enim (inquit) circà ventrẽ cõmoueris, vrina non
concoquitur, & morbus absquè crisi in longum rempus protrahitur. Nisi enim purgationẽ le-
uioribus medicamentis factã hoc præcepto includere voluisser, dixisser potius, si enim violen-
ter, aut fortiter humores in corpore cõmouetis, &c. non si quid circà ventrẽ cõmoueris, qui-
bus vniuersaliter omnẽ, quamuis leuissimã cõmotionem, etiam circà ventriculũ solũ, compre-
hendit, subterfugiumq. intercludit ijs, qui asserunt, præcepta Hipp. circà purgationẽ non com-
prehendere eas euacuationes, quæ leuioribus medicamẽtis fiunt, quorũ vires vltrà primas (vt
ipsi aiunt) regiones non transcendunt. Hoc igitur firmũ, ratumq. sit, cruda nullo modo esse pur-
ganda, nequè in principijs (subiungit Hipp.) quæ in eũ sensum prolata sunt, nõ equidẽ, vt mor-
borũ principiũ excluderet, tanquã cæterorũ temporũ ineptissimũ purgationi, vt est cõmunis
opinio, quia tantũ abest, vt hæc fuerit Hipp sententia, vr totum oppositũ docuerit, & doctrina,
D & exemplis. Illustris est, & vulgatissima sententia illa aphoristica, inchoantibus morbis, si quid
videtur mouendũ, moue. Nã ijsdẽ vigentibus melius est quiescere, rationẽq. assignat, circà ini-
tia enim, & fines omnia imbecilliora, in vigoribus verò fortiora. Et magis peculiarirer de pur-
gatione loquens lib.de Affect.vers.29.circà ægrotos inquit cõsiderare oporter statim in con- Mar.n.21.
stitutionis principio, qua re opus habeant, & quales sint, vt pharmaco purgentur, aut vt aliud
quid tandem exhibeas, quodcũquè volueris, si verò omisso principio ad finẽ iã vergente mor-
bo exhibueris in delassato iã corpore, forte quiddã præbere veritus, periculũ est, nè magis de-
linquas, quã successum consequaris, ex quibus colligere licet, nõ solũ in principio non prohi-
beri purgationẽ, sed ex duobus tẽporibus, in quibus rarummodo permittitur, principio inquã,
& declinatione; principiũ maximè præferendũ esse, & hoc documentũ de purgando in princi-
pio ipsemet Hipp. adeò obseruauit, vt vix purgationẽ in morbis acutis ab eo factam transacto
E principio inuenias, & vt exempla non nulla in mediũ afferã, lib.Acut.4.v.84.in febre ardente Mar.n.42.
die quarta purgandũ esse iubet, quod præceptũ repetens inferius vers 202.id antè quintã diẽ Mar.n.50.
faciendũ ait. Purgationẽ pariter instituit die quarta pro curatione pleuritidis vers. 236. & de Mar.n.52.
peripneumonia tractãs lib.3.de Morb.v.227.aluũ primis quatuor, aut quinque diebus subdu- Mar.n.17.
cendã dixit. A qua sententia non recessit lib.de Affect.ver.267.vbi de febris biliosæ curatio-
ne tractans, tertiam, aut quartam diem pro purgatione elegit, quo tempore pariter purgatio- Mar.n.18.
nem instituerat parum antè v. 228. in curatione febris continuæ, & lib. 3. de Morbis v. 295. Mar.n.13. Mar.n.22.
dum pleuritico purgationem instituit, priusquam saliuam crassam expuere incipiat. Sed in his
immorari amplius non licet, cum nihil euidentius sit in Hipp. doctrina, quam purgatio circà

initia morborum administrata, nomine autẽ principij nõ intelligimus primũ morbi insultũ, A
sed totum illud tempus, quod à vigore distinguitur, & à declinatione. Hæc enim fuit temporũ morborũ diuisio Hipp. vsitata, quam quidẽ ex pluribus locis licet colligere, apertissimè tamen eam nobis significauit in aphorismo nuper citato. Inchoantibus morbis si quid videtur mouendũ, moue, dum verò consistunt, melius est quiescere, circà initia enim, & fines omnia imbecilliora, circà vigores fortiora. Quarè principium in acutis morbis, quiq. nõ admodum celeriter mouentur vsquè ad septimam diem aliquando extenditur, ità, vt sexta etiam pharmacum dari possit, hocq. adnotare volui, nè quis ex eo, quod Hipp. purgationẽ in principio morbi adeò celebrauit, statim medicamentum exhibendum esse à principio existimaret, quod multos facere video, qui statim in prima visitatione medicamentũ ægrotanti præscribũt, prius quã sæpe de natura morbi vllã cognitionem habere potuerint, ex qua importuna curatione plura mala euenire solent, quæ posteà errorem Medici manifestãt, dum morbus se prodit de genere eorũ, qui purgationem antè sectionem venæ non admittũt, quorum B
catalogũ facit Hipp. 4. Acutor. vers. 28. quos si Aegyptiorũ superius citata lex adstringeret,
Mar. n. 36. frequentissimè ob præproperam purgationem in iudicium traherentur, quod quidem periculum, vt euitaret ipsemet Hipp. medicamentũ nunquã (exceptis repentinis, & grauissimis morbis) exhibere ausus est prius, quam dies tertia morbi saltem elapsa esset, vt ex locis superius citatis satis constat. Imò lib. Acut. com. 4. vers. 90. de febris ardentis curatione tractans
Mar. n. 42. hæc habet, si tibi purgandũ commodũ videatur, nõ intrà tres dies purgat, sed quarto. Cum igitur purgatio circà morborũ initia adeò familiaris fuerit Hipp. non possumus dicere, eũ in hoc aphorismo morborũ principium maximè à purgatione excludere voluisse, dũ dixit, nequè in principio, sed hæc protulisse, vt hoc etiã tempus purgationi alioqui omniũ aptissimũ incongruũ demonstraret, vbicunquè cruditatis signa apparent. Cæterũ contrà hanc expositionẽ audio aliquem mihi obijcere aph. 24. huius sectionis, in quo ait Hipp. in acutis passionibus rarò, etiam in principijs medicamentis purgantibus vti, insinuans rarò in principijs C
purgandum esse, cui respondeo, citatũ aphorismum nostræ expositioni nihil aduersari, imò illam non leuiter confirmare, statuimus enim, si purgatio facienda est, in principio maximè conuenire, quarè si in citato aphorismo, rarò in acutis purgandum esse ait, nõ ob id tollitur, quin in principio purgandum sit: quia illud rarò, faciendum est in principio, quod ab aphorismo non prohibetur, imò huic sententiæ consentiens subiungit, nequè in principio, quasi diceret, etiamsi principium purgationi aptissimũ sit, quia eo tempore leuiora sunt pleraquè eorum, quæ purgationi aduersantur, cuiusmodi est febris vehementia, viriũ debilitas, & alia huiusmodi, tamen, neq; eo tempore semper purgandũ est in acutis, sed admodũ rarò, & maxima cum præmeditatione, & rarò est, quia cũ non statim prima, aut secunda die liceat medicamentum purgans dare, ob rationes superius assignatas morbiq. acuti citò vehementiam D
contrahant, rarò euenit, vt quo die purgatio conueniens esset, febris talem magnitudinẽ nõ acquisierit, quæ purgationẽ suspectã nõ reddat, scimus enim vehemẽtia febris vrgente purgationes admodum periculosas esse, vndè Hipp. lib. de Medicam. Purg. v. 36. hæc habet, qui-
Mar. n. 4. cunquè igitur à febribus fortibus corripiuntur, his medicamenta purgatoria dare nõ oportet, donec remiserit febris, sin minus, saltẽ non intrà quatuordecim dies, carnes enim ipsorũ, & ventres cum calidi sint, medicamentũ assumũt, & nihil depurgantur, & febris maior fit, & color euertitur, & morbi regij speciem præ se fert, &c. Quotiescunquè igitur in acutis morbis febris à principio caloris est vehemẽtis, hoc enim intelligit Hipp. per febres fortes, eo casu à purgatione penitus abstinendũ est, etiam à principio. Quũ verò leniter inuadit morbus, antè quam febris fortis, & vehemẽtis caloris fiat, purgatio institui potest, quod quia rarò in acutis morbis euenit, qui statim vehementes fiunt, & eorum, qui nõ adeò citò magnitudinẽ contrahunt, multi eas non habent conditiones, quę purgationẽ admittũt, hinc fit, vt occasio purgãdi rarò in acutis morbis cõtingat. Scio li. 7. Epid. n. 32. sect. 2. v. 167. hęc legi, Proptereà verò in principijs purgandũ non est, quoniã sua sponte in his tẽporibus expurgãtur. Quibus manifestè apparet, purgationem in principio dãnari, hęc enim in aliũ sensum prolata sunt, vt in eius loci explicatione demonstrauimus, eandem è Græco contextu hoc modo ad verbum transferentes, idcircò autem in principijs purgandum non est, quia in his temporibus per se purgantur. An in hæc tempora coincidentia periculosa? Principium enim hoc in

A hoc in loco non intelligitur morbi, sed temporum, in quibus purgatio facienda est, iuxtà doctrinam paulò antè nobis traditam, statuit enim sursum purgandum in exacerbationibus, deorsum verò accessione remittente. Admonet ergò per hanc sententiam, in principijs prædictorum temporum minimè purgandum, quia in illis temporibus natura sponte euacuare solet. Sed hæc omnia sufficienter explicata sunt loco iam indicato, quare eadem hic repetere, superfluum est. A principio igitur purgandum, si reliqua consentiant, quia illud tempus purgationi omnium aptissimum, & accommodatissimum est, non adeò tamen, vt cum signis cruditatis id facere liceat, & ideò subiunxit Hipp. neque in principijs, exceptionem tamen addidit nisi turgeat. Quo quidem verbo, siue ad corpus, siue ad humores referas, humorum dispositio indicatur, per quam cum in nulla corporis parte sint firmati, modò in vnam, modò in aliam de se significationem præbent, quod quidem nomen
B deductum esse existimo, non vt Galenus censet, eò quod humor frequenter hùc, & illùc per corpus moueatur, instar animalium ad coium concitatorum, quia etiam si concedatur, hoc verbo ὀργᾶν, ab animalibus ad coium concitatis desumptum esse, non tamen quatenus hùc, & illùc mouentur, sed quia eorum pudenda turgent, illis conuenit, quod lib. 6. de Hist. Anim. cap. 18. adnotauit Aristoteles. Nam eadem voce vsus est Theophrastus lib. 1. de causis Plantarum, vt indicaret tempus, quo plantæ germinare incipiunt, quia ipsis gemmæ turgent, & tamen plantæ hùc, & illùc non mouentur. In eandem significationem eam vsurpasse Hipp. constat ex lib. de fracturis com. 3. text. 18. & lib. de Nat. Pueri num. 20. Imò minimè tutum videtur, humores in corpore perturbatos, & modò sursum modò deorsum: nunc ad hanc, nunc ad illam partem concitatos medicamento irritare (si sæpiùs, & frequenter id fieri intellexit Gal.) Nam Hipp. lib. 4. de Morb. vers. 347. mortis culpam reijciens in Mar. n. 30. Mar. n. 21.
C medicos, qui medicamenta exhibebant in diebus imparibus, rationem adducebat, quia eo die humor turbetur in corpore, si quis enim (aiebat) iam turbatum adhùc magis perturbet medicamento immisso, nihil miri est, ex talibus hominem perire. Quod quidem periculum, etiam si tandem remoueatur, purgatio tamen eò casu admodum anceps redditur, quotiescunquè enim humores præfato modò sunt conturbati, cum Medico constare non possit, ad quam partem impetum facturi sint eo tempore, quo assumptum medicamentum purgare incipit: nec viam eligere poterit, per quam iuxtà præceptum, quò natura vergit, euacuatio fieri debeat, nec medicamenti quantitatem conuenientem præscribere. Quia maior virtus in medicamento requiritur, quando humores reuelluntur in contrarium: quam dum eorum inclinationi conceditur, quare tale nomen turgentiæ ipsis conuenire potius existimo, quia quotiescunquè humores in parte minime fixi sunt (vt proximè adnotatum
D est) alicubi de se significationem præbent, vndè ægrotantibus ipsis turgentiæ sensum quendam in illa parte inferunt, ac si verè tumida esset, idq; sæpè obseruatur in praxi, nam sensum illum percipientes ægri spontè medicamentum purgans à Medico exposcunt. Propter hanc igitur ægrotantium turgentiæ opinionem hoc nomen translatū est ad eos omnes, in quibus humores minimè fixi sunt, ità vt facilè à medicamēto educi possint, & in hoc cū Galeni interpretatione conuenimus, stante hac enim purgationis facilitate, etiam si cruditatis adsint indicia, purgatio tamen non prohibetur: quin, si alioqui necessaria videatur, eam moliri expediat, vndè adnotare oportet, Hipp. non existimasse, quotiescunquè adest turgentia, statim purgandum esse ob periculū, nè materia in aliqua parte nobili firmetur, quia dum 4. Aphor. 10. inquit, in valdè acutis eadem die medicari oportet, si turgeat, differre enim in his malū, si vbicunquè turget, ob præfatum periculum purgandum vellet, quia in omnibus morbis
E turgentia apparente idem vigeret periculum, cuius gratia statim ad purgationē deueniendū esset, frustrà dixisset, in valdè acutis, addidisset, differre in his malum, quæ quidem adscripsit, vt indicaret in valdè acutis tantummodo huiusmodi celeritatem adhibendā esse. Quapropter in valdè acutis eadē die purgandū est, nō eò quod materia turgēs prædictū periculū minetur, sed quia morbus adeò celeriter mouetur, vt si prima dies præterlabi permittatur, purgandi occasio auferatur. Apposuit verò conditionē, si turgeat, tanquā signū humoris minimè fixi, & qui medicamēto facilè cedat. Cur verò in valdè acutis desideretur turgētia, nequaquā verò in reliquis morbis, dūmodò nō adsit cruditas, ratio est, quia propter morbi acutiē adeò periculosū est pharmacū, vt nisi magna adsit purgationis facilitas ex parte humoris

purgandi, quam turgentia indicat, ab eo abstinere satius est; quam ægrotantē in discrimen A adducere. Eandem purgationis facilitatem necessariam existimauit Hipp. in vtero gerentibus, nè difficultas purgationis, aut puero, aut matri, aut vtrique perniciosa redderetur, & ideò 4. aphoris. 1. legimus. Vtero gerentes sunt medicandæ à quinto ad septimum, si turgeat, quæ quidem turgentia si præfatum periculum minaretur, non illis mensibus tantum ad purgationem deueniendum esset, sed in alijs etiam: quia maximo imminente malo melius est anceps experiri remedium, quam nullum. Purgationis tandem facilitas necessaria est; quando morbi magnitudo eam exposcit, verum ægrotantis vires non omninò sunt firmæ, & ideò Hipp. lib. 1. de Morbis Mulierum vers. 232. in curatione cuiusdam morbi ex puerperij suppressione ortum habentis, purgationem absquè turgentia præscribere non est ausus. Ibi enim hæc leguntur, si verò ex partu non fuerit purgata, venter intumescit, & splen, & crura & febris habet: pulsus debiles sunt, & aliquando acuti: & aliàs attolluntur, aliàs deficiunt, & hæc patitur incipiente morbo; & sic habet, temporis autem progressu cauæ faciei partes rubescunt. Quum sic habuerit, leues cibos exhibeto, & si turgeat pharmacum infrà purgans bibendum dato, &c. Quotiescunquè igitur purgationis difficultas magnū aliquod incommodum afferre potest, turgentia requiritur, quæ purgationem faciliorem reddat, aliter verò nequaquam, & ideò nullibi turgentiæ mentionem in Hipp. doctrina pro purgatione inuenies, præterquam in præfatis casibus, videlicet in valdè acutis, in vtero getentibus, in grauioribus morbis cum virium imbecillitate, & cruditate vigente. Subiungit tandem, plurimum verò non turget, quod dictum non est simpliciter intelligendum, ità vt nos admonitos velit Hipp. rarò in morbis humores ità dispositos esse, vt turgere dici possint, quasi (quod Galenus censet) sæpius in parte quapiam firmati tandiù maneant, donec toto morbi tractu cōcti tandem expellantur. Id enim nec ratione persuadetur, nec percipitur sensu. C Quotiescunquè enim febres mineram habent venas, quod frequentissimè euenit, quomodo dicere possumus, tunc materiam in parte firmatam? & quando apertissimè videmus humores ipsos varias corporis partes inuadere, quod symptomatum varietas attestatur; quæ quidem, quum humores in aliqua particula sunt fixi, stabilia sunt, & vniformia, præterea si rarò humores turgent, cur Hipp. regulam nobis tradidit in purgationibus vtero gerentium, & eorum, de quibus facta est mentio, vt turgentiam attendamus, regulæ enim, & præcepta constitui debent in ijs, quæ frequenter, non quæ rarò eueniunt. Quarè dicendum est Hipp. ad præcedentia respicientem hæc protulisse. Dixerat enim, cruditate vigente non esse purgandum nisi turgeat, indè verò subiungit, plurimum verò non turget, hoc est, dum signa adsunt cruditatis, & ratio est in promptu, si enim vt suprà demonstratum est, cruditatis signa in excrementorum tenuitate consistunt, quæ tenuitas à materia in aliqua parte D firmata dependet, vix fieri potest cum signis cruditatis turgentiam adesse, quæ in contraria humorum dispositione consistit: vt superius explicauimus. Concludamus ergò sententiam Hipp. in præsenti aphorismo esse, humores, & forti, & leui pharmaco, aut sorbitione purgandos esse, vbi concocti fuerint, crudos verò nullo modo, neque in principio, aliòqui purgationi aptissimo, nisi turgeant, & ad euacuationem parati fuerint, quod rarò cum signis cruditatis euenire solet.

Aphorſ. 23. Quæ prodeunt, non multitudine æstimare oportet, &c.

Mar. n. 3. Hæc doctrina clarior, & perfectior habetur lib. de Humoribus vers. 70. ex quo loco huius sententiæ expositio nostra petenda est.

Aphor. 25. Si qualia oportet purgari purgentur confert, & facilè ferunt, &c.

Præsens sententia pluribus in locis registrata est. Nam & inferius sect. 4. aphor. 3. lib. 6. E Epidem. sect. 4 vers. 28. & 21. epist. vers. 8. ijsdem ferè verbis legitur, quæ quidem eius præstantiam attestantur, quamuis à recentioribus omninò negligatur.

Sectio II.

Aphor. 1. In quo morbus somnus laborem facit lethale, si verò iuuerit, non lethale.

Non si semel æger à somno laborē pertulerit, ac delassarum se sentiat, statim pronunciandū est, læthaliter habere, sed si semper, aut saltem pro maiori parte id contingat, id enim humorum

A morum prauitate, qui capiti minantur, ſignificat, è contrà verò, ex morbo interire vix poteſt, qui ſomnos per totum morbum placidos, & naturam ſubleuantes, qui humorum benignitatem, cum naturæ dominio, & partium principalium optima diſpoſitione atteſtantur. Hancq. noſtram expoſitionem præter experientiam confirmat dicendi modus, quo vtitur Hipp. Quia non inquit, ſomnus, qui laborem facit, lethalis, vt communis expoſitio inferre videtur, ſed in quo morbo ſomnus laborem facit, læthale.

Aphor. 12. *Quæ relinquuntur in morbis poſt iudicationem, recidiuas, &c.*

Quamuis neutrum genus, quo vtitur Hipp. ea omnia comprehendere poſſit, quæ morbo iudicato adhuc perſiſtunt, vndè, & ſymptomata, & morborum cauſas ſignificare poteſt. De humoribus tamen hæc tantummodo veniunt intelligenda, qui recidiuas faciunt, quas ea indicant. Dixit autem facere conſueuerunt, vt neceſſitatem recidiuæ tolleret, nam aliquando euenit, vt abſque recidiua huiuſmodi reliquiæ à natura ſuperentur. Hic aphoriſ-

B mus ex lib. 2. epidem. ſect. 3. verſ. 78. deſumptus videtur, etiam ſi eadem ſententia pluribus in locis inueniatur.

Aphor. 14. *In alui fluxionibus mutationes excrementorum iuuant, ſi non ad prauas mutentur.*

Non fuit adeò ſolicitus circa ſermonis proprietatem Hipp. vt eius gratia violentas interpretationes indagare ſit neceſſe, quod aliquos in huius ſententiæ explicatione feciſſe inuenio. Qui vt iuxtà exactam nominum ſignificationem oſtendant in alui fluxionibus mutationes excrementorum ſalutares eſſe, non ſigno, ſed cauſa, ſententiam dilatare coguntur ad quamlibet alui deiectionem, ſiuè ſponte contingat, ſiuè arte procuretur, & quia, hoc ſenſu non exactè verificatur ſententia, quia ſæpè excretorum à pharmaco mutationes malæ ſunt etiam ſi ad prauas non fiant, quod in principijs ſuperpurgationum euenit, ideò coguntur vl-

C terius aphoriſmo addere (non ſine Auctoris iniuria) niſi mutatio excrementorum ſit ſuperpurgationis initium. Satius eſt ergò ſententiam ſimpliciter exponere, ſuperſtitioſa nominum proprietate poſthabita. Admonet ergò Hipp. excretorum mutationes in fluxibus alui vtiles eſſe, dummodo mutatio hæc in deteriora, aut colore, aut ſubſtantia, aut excundi modo non fiat. Talis enim mutatio indicat euacuationem, ſi fuit critica, abſolutã eſſe noxio humore in totum excreto. Huiuſmodiq. mutatio excretorum peculiaris videtur earum euacuationum, quæ à pharmacis fiunt. Vndè lib. de Hum. verſ. 73. legimus ſic, ea quidem calida erunt, humida verò frigida, & quæ aluum mouent plerumq. contraria, in cuius loci explicatione indicauimus, hæc eſſe ſignum abſolutæ euacuationis purgari contraria. Si verò fluxus ſymptomaticus fuerit, excretorum mutatio, quæ ad malum non fit, cauſas ſymptomaticæ excretionis iam ceſſare demonſtrat. Vtroque igitur modo huiuſmodi excrementorum mutatio iuuare dici-

D tur, quatenus cauſas morbificas remoueri nobis oſtendit.

Aphoriſ. 18. *Eorum quæ aceruatim, & velociter nutriunt, veloces etiam egeſtiores ſunt.*

An alimentum facilis coctionis, neceſſario citius diſſipetur, & ex conſequenti exiguum nutrimentum præſtet, vt hoc aphoriſmo inferre videtur Hipp. diſputatum eſt in expoſitione libri de Veteri Medicina verſ. 228. Hæc autem doctrina, ex libro de Alimento verſ. 100. deſumpta videtur.

Aphor. 19. *Acutorum morborum non omnino, certæ ſunt prædictiones ſalutis, aut mortis.*

Salutis, aut mortis prædictiones à duobus potiſſimum deſumuntur à morbi eſſentia, & à ſuperuenientibus accidentibus. Prædictiones verò quæ ex idea morbi deſumuntur, tutiores ſunt in cronicis, quam in acutis. Nam ſcimus, v. g. Tabem ex vlcere pulmonis lethalem omninò eſſe, hydropemquè confirmatum, & alios morbos ſimilis naturæ. Quartanam pari-

E ter omninò tutam eſſe. In acutis verò res non ità ſe habet, quia ſalutis, aut mortis certitudo haberi non poteſt, ſola morbi natura inſpecta, experientia enim demonſtrat nullum eſſe inter acutos morbos, adeò lethalem, quin aliquos euadere contingat, nec quorundam benignitati omninò fidendum eſt, quia mors inſpectata, haud rarò ſuccedit. Prædictiones verò quæ ex ſuperuenientibus accidentibus deſumuntur tutiores ſunt in acutis, quam in cronicis, huius cauſam afferebat pulcherrimam lib. Prænot. Hipp. verſ. 319. Hunc in modum, qui porrò morbi in breuiſſimo tempore iudicabuntur faciliores cognitu ſunt, maximè enim differentiæ ab initio ipſis ſunt, qui enim ſuperſtites ab ipſis euaſuri ſint, facilè ſpirantes, & doloris exor-

tes

tes sunt, & noctu dormiunt, aliaque signa securissima habent, qui verò morituri, ægrè spirantes fiunt, delirantes, vigilantes, aliaque signa pessima habent, cum igitur non ignoraret Hipp. A ex huiusmodi signis superuenientibus ruriores esse prædictiones in acutis, quam in diuturnis ideò in præsenti aphorismo, non dixit Hipp. in acutis non omnino rectæ sunt prædictiones salutis, aut mortis, id enim prædictioni omnino repugnat, sed dixit acutorũ morborum, vt indicaret prænotiones quæ sunt ipsorum morborum, & ab eorum euentu desumuntur nullam exactam habere certitudinem, ex his igitur patet, qua diligentia in Hipp. lectione procedendum sit, quando sola varietas casus vnius dictionis tanrummodo sententiam penitus contrariam reddit.

Aphor. 21. Famem vini potio soluit.

Fames siuè naturalis sit, siuè à morbifica causa dependens à vini potu tolli, experientia satis constat, nam voracibus nihil est, quod famem compescat citius, quam vinum alijs cibis B præpotatum, & eò magis id præstat, quò generosius fuit, & ratio est in promptu. Quia si fames ab inanitione dependet, & ventriculi, & potissimum partium totius corporis, cuius inanitionis sensum (hunc naturalem appetitum vocant) ori ventriculi inferentes appetitum naturalem excitant, quæ communiter fames appellatur: vinum quia nutriendo replet, & velocissimè per vniuersum corpus diffunditur, primo naturalem appetitum sedat, indè verò ex consequenti etiam animalem, quæ est ipsa fames. Quia verò simul etiam calefacit, siccatque alteri causæ occurrit, quæ famem inducit, siuè naturalis sit, siuè præter naturam, hæc autem est frigida, & humida intemperies, famem namque describens Philosophus appetitum esse calidi, & sicci, quæ dispositionem huic contrariam tollere intendit, sicuti viceuersa aqua famem excitat, quia non nutrit, intemperiemq. frigidam inducit, quæ calidi, & sicci appetitum mouet. Vndè Hipp. aquam voracem dixit 6. Epidem. sect. 4. vers. 36. Quod si ab immodica C dissolutione alimẽti fames immodica oriatur, quę Bulimos dicitur, eam haud minus tollere vinum poterit, quia dum huiusmodi affectio vehementem appetentiam inducit, id inanitione mediante fit, quam ventriculi frigiditas necessariò concomitatur. Inanitio enim absque frigiditate non famem, sed sitim potius inducit, vt experientia docet, quia inanitioni succedit sicciras, quæ sitim mouet. Quarè vinum huic pariter occurrere potest, & replendo, & calefaciendo, necnon imbecillitatem corrigendo. Hæc quamuis notissima adducere necessarium fuit propter Interpretes, qui dum inanibus exceptionibus Hipp. dicta exponunt Auctorem tacitè redarguere non animaduertunt.

Aphor. 22. Quicunq. morbi ex repletione fiunt, euacuatio sanat, & quicunque ex euacuatione repletio, & eorum contrarietas.

Mar.n.17. Hic aphorismus ex lib. de Nat. Hum. vers. 163. desumptus est, vbi ad verbum legitur D

Mar.n.2. quamuis eadem sententia adnotetur lib. de Flat. vers. 25.

Aphor. 23. Acuti morbi quatuordecim diebus iudicatur.

Hanc sententiam explicauimus in historia Hipp. lib. 3. epidem. sect. 1. Aegrot. 2. quam

Mar.n.4. tamen repetitam legimus lib. de Iudicat. vers. 49. & in Coacis vers. 205.

Aphor. 26. Febrem in conuulsione fieri melius est, quam conuulsionem in febre.

Quamuis satius, sit febrem in conuulsione accedere, eo quod 4. sect. aphor. 57. legimus, A conuulsione, aut tetano vexato febris superueniens morbum soluit, sententia & lib. 1. de

Mar.n.6. Morbis vers. 129. & de Indicationibus ad finem registrata. Non tamen tollitur, quin ali-

Mar.n.12. quando conuulsio febrem sedet, id enim affirmauit loc. cit. de Iudicationibus Hipp. quo in loco causam, & modum solutionis indicauimus. Qua ratione verò febris superueniens conuulsionem tollat, satis demonstratum est ab Interpretibus. E

Aphor. 29. Incipientibus morbis, si quid mouendum videtur, moue: vigentibus verò, quietem agere melius est.

Hoc verbo mouere non comprehẽdi omnia præsidia medica, vt exponũt nonnulli, ex præsenti aphorismo apparet manifestè, sed eam tantummodo euacuationem, quæ fit per infimã aluum, per ea, quæ ore assumuntur, quandoquidem cætera omnia præsidiorum genera in morbi vigore etiam administrari possunt, imò sunt nonnulla, quorum idoneum tempus est circà vigorem. Verum hoc idem adnotauimus 1. aphor. 22.

Aphor. 31. Ex ægritudine benè cibum capienti nihil augescere corpus, malum.

Hic

A Hic aphorismus parum differre videtur ab octauo, qui loquitur hunc in modum, si ex morbo cibum capiens quis non corroboratur, corpus plurimo alimento vti significat. Si verò cibum non assumenti, hoc contingat, nosse oportet, quod euacuatione eget. Verum inter se multum differunt: quod ex eo patet, quia hic malum dicit, ibi autem euacuatione tantummodo egere, huiusque sensus longè diuersus est ab eo, quem verba primo aspectu sonant. Inquit enim, si quis benè, hoc est sine errore iuxtà, & quantitatem, & qualitatem, & assumendi modum, cibum assumat, & corpus non augeatur, pristinam carnis molem, cutisque colorem recuperando, malum, quia id significat interius latitare causam, quæ alimentum etiam ritè assumptum concoqui, & apponi non permittat, vndè caro deperdita non solum, vt par esset, non recuperatur, sed deperditur continuò. Hanc causam ipsemet Hipp. ad imbecillitatem reduxit 2. aphor. 28. viscerum scilicet, & calidi innati à quibus omnis actio dependet,
B vt iure merito, malum dixerit. At vires animales non recuperari, non omninò malum est simpliciter, quia id euenire potest ab humorum copia, qui naturam opprimant, & imbecillam reddant, & ideò de his loqueas malum non dixit, sed euacuatione indigere. Ex quibus colligere licet, grauius malum esse corpus ab alimento conuenienti non augeri, sed extenuari potius: quam vires animales non recuperari. Huic expositioni satis conuenit ratio citati aphorismi: febricitantium non omninò leuiter permanere, neque minui corpus, aut etiam magis, quam pro ratione colliquari, malum est: illud enim morbi longitudinem, hoc verò debilitatem significat.

Aphor. 32. Plerunque omnes malè habentes ab initio cibum benè capientes, & nihil proficientes, ad finem rursus cibos fastidiunt: At ab initio quidem valdè cibum auersantes, postea verò benè cibum capientes melius liberantur.

C Galenus & hunc pariter aphorismum ad conualescentes refert, quemadmodum etiam cæteri eius temporis expositores fecere, ea ducti ratione, quia inquit Hipp. neque quidquam proficientes, cum certum sit ægrotantibus non dari alimentum ad reficiendum corpus, sed ad vires tantummodo conseruandas. Ex altera parte verba contextus de ægrotantibus hæc esse intelligenda clarè ostendunt, & hæc maximè, malè habentes, quibus ab initio, &c. in fine liberantur, quæ non facilè conualescentibus accommodantur. Sed & ipsemet Galenus à rei veritate compulsus, quasi sui ipsius immemor hanc expositionem amplexus est, quando in fine comentarij hæc protulit. Qui verò per initia tam fortiter cibum aspernabantur, vt parum omninò sumerent: postea verò in contrarium acti appetunt, eos facilius morbo defungi affirmat, quod quidem de conualescentibus, & morbo defunctis iam dici nequaquam potest. Sed & experientia demonstrat, hunc aphorismum verificari in ægrotantibus, quorum aliqui à
D principio morbi vehementer appetunt, alij è contrà, à principio cibos auersantur, & vtrique tandem in contrariam dispositionem permutantur, & ratio adest manifesta, qui enim à principio appetunt, vix detineri possunt, quin plurimo vtantur alimento, à quo distracta natura morbo minus resistere potest, vndè necesse est, causis morbificis superantibus hominem interire, vel saltem morbum protrahi in longum tempus, præsertim quia ex copioso alimento cruditates generantur, quæ non solum morbum fouentes diuturnum faciunt, sed appetentiã tandem tollunt. Contrà verò, qui à principio morbi cibos fastidiunt parum comedentes, humores inappetentiam facientes absumunt, & hoc pacto benè appetentes fiunt. Et quia diæta tenuis à principio morbi, & per totum vigorem seruata morbum abbreuiat, & illius contraria producit, ideò subiungit Hipp. & melius euadunt, qui à priucipio cibum auersantur, quam contrarij. Verum cur addidit. Et non proficientes? quia facilè cibum accipere per mor-
E bos, non semper malum est, sed aliquando etiam bonum, & causa, & signo. Signo quidem, quia simpliciter loquendo, vt ait ipse inferius. Benè sese offerre ad oblata, bonum est in omni morbo. Vt causa verò, quando assumptum cum facilitate alimentum vires reficit. Quarè si facilè cibum assumere in morbis, tunc malum est, quando ab assumpto alimento non corroboratur, aut reficitur æger, sed grauatur potius, meritò inquit Hipp. nec proficientes, hoc est eam refectionem à cibis acquirere, quam par esset.

Aphor. 33. In omni morbo valere mente, & benè sese habere ad ea quæ offeruntur bonum: contrarium verò malum.

Præsens aphorismus duo signa comprehendit, quæ in omni morbo salutaria sunt, mentis constan-

constantiam, & promptitudinem circa ea, quæ offeruntur. Quarè duabus sententijs inter se diuersis constare videtur. Veruntamen si per oblata cũ Galeno intelligimus cibos tantummodo, & potiones, in quorum assumptione facilitas, & promptitudo, naturalis facultatis robur attestatur, vtrunque signum per se assumptum infidum erit. Quoties enim ægrotantes summa facilitate cibos, & potus, imò etiam medicamenta insuauia assumunt, qui tamen læthaliter laborant? Similiter & mente constare plurimos per totum morbũ videmus, vsque ad extremas horas. Quarè vt hæc signa bona sint, necesse est ambo simul concurrere, ità enim vtriusque facultatis, naturalis inquam, & animalis robur vigere cognoscemus, quæ morbum salutarem plerunque constituunt. Quarè sententia clarior erit, si dicamus, cum mentis constantia, benè se habere ad ea quæ offeruntur bonum. Si verò per oblata intelligimus etiam medicamenta, quæ offeruntur, vt vox ipsa sonat, verba illa εὖ ἔχειν, idest, benè habere, alio sensu accipienda erunt, ità vt intelligamus ea, quæ offeruntur, non solum cum facilitate accipi; sed etiam cum conferentia, id enim totum significat bene se habere. Quod quidem respiciens Hippocrates lib. 3. Epidem. sect. 3. inter mala signa, quæ in constitutione illa adnotauit, illud fuit maximum, quod ægri ijs, quæ offerebantur difficulter obedirent, eodemque verbo προσφέρειν, vsus est, quo in præsenti aphorismo, quid verò difficulter obedire importet indicauit per illa verba, quæ subiunxit. Nam purgationes plurimos amplius lædebant. Quotiescunq. igitur præsidia circà ægrotum administrata intentum finem habent, quia æger facilè assumit, & ei conferunt, id benigni, & salutaris morbi signum est, contrarium verò malum. Verum si signum hoc ità acceptum per se solum bonum est, cur aliud addidit, mente constare? quia sæpè euenit, vt æger omnia promptissimè assumat, etiam quæ sunt insuauia, idque non robore naturalis facultatis, quæ sicuti suauia alimenta accipit libenter, ità insuauia abhorret, & auersatur, sed animalis facultatis vitio, cuius gratia sapores bonos à malis non distinguit æger, iuxtà rationem illius sententiæ. Qui aliqua parte dolentes dolorem non sentiunt, mens ægrotat. Pari ratione quoque euenit aliquando, vt medicamento aliquo assumpto, æger melius habere videatur, cum tamen id verum non sit, eò quod propter deliriũ, quod molestias ægrotantibus obscurat, non adeò conqueritur, quemadmodum antè. Vt ergò hæc duo signa firma sint, & semper bona, necesse est vtraque simul concurrere, vt explicatum est suprà.

Aphor. 35. In omni morbo partes circa vmbilicum, & pectten crassitudinem habere melius est. At vehemens tenuitas, & eliquatio praua est. Periculosa verò talis etiam ad infernas purgationes.

Abdominis extenuatio mala est semper, quia naturalem facultatem, quæ ibi maximè viget malè habere significat, à cuius robore, quod illius indicat crassitudo, morborum dependet solutio. Eadem verò extenuatio infernas prohibet purgationes. Quia indè alui fluxus timetur, qui talibus perniciosus esse consueuit. Nam eadem ratione pharmaca deorsum purgan- D
Mar. n. 46. tia cauet Hipp. in tabidis lib. 2. de Morb. sect. 2. vers. 320. imò per superiora helleboro purgaturos admonet, ità præparatum dari, nè infernam aluum moueat. Duplici autem ratione medicamenta deorsum purgantia alui fluxum extenuatis inducunt, tum quia humores ad partes inferiores, iam debilitatas ex morbo, deducunt, quæ cum motum illum ad inferiora propter imbecillitatem inposterum compescere non possint, eò vsque perseuerat, vt morbosa affectio constituatur, tum etiam quia medicamenta purgantia partes ad aluum spectantes humido substantifico priuatas impensè calefaciunt, vndè corruptio, colliquatioué succorum vi caliditatis introducitur, quæ alui fluxum excitat. Hac enim ratione ventris inferioris caliditas tabidis alui fluxum mouet, vt loco citato Hipp. adnotauit, quod si tabidis contingit, eadem ratione ventre inferiore extenuatis euenire, rationabile est. E

Sectio III.

Maior pars aphorismorum præsentis sectionis, ad temporum mutationes spectantium, ex libro de Humor. & de Aere, Aquis, & locis desumpta est, quæ loca inuicem collata tantum lucis sibi inuicem afferunt, vt interpretationis vicem gerere possint.

Aphor. 1. Mutationes temporum maximè pariunt morbos.

Hæc

A Hæc ſententia libro de humoribus deſcribitur hunc in modum, verſ. 158 Mutationes maximè pariunt morbos, & præſertim maximæ, & in temporibus magnæ mutationes, & in alijs. Quæ quidem lectio etiamſi breuior ſit, non tamen obſcurius, & imperfectius Auctoris mentem exprimit.

Verſ. 2. Naturæ aliæ quidem ad æſtatem, aliæ verò ad hyemem, &c. Mar.n.6.

Hæc ſententia clarior deſcribitur lib. de Humor. verſ. 163. his verbis. Naturæ quantum ad tempora attinet, aliæ ad æſtatem, aliæ ad hyemem benè, aut malè diſpoſitæ ſunt. Quantum verò ad regiones, & ætates, & victus rationem, & alias morborum conſtitutiones, aliæ ad alias benè, aut malè ſeſe habent.

Aphor. 4. In temporibus, quum eodem die modo calor, modo frigus fit, autumnales morbos expectare oportet. Mar.n.5.

B Hic aphoriſmus pariter ex eodem libro deſumptus eſt verſ. 127. quo in loco eiuſdem viſus, & ratio ſufficienter exprimuntur.

Aphor. 5. Auſtri auditum grauantes, caliginoſi, caput grauantes, &c. Mar.n.6.

Huius aphoriſmi proprius eſt locus liber de Humor. verſ. 148. Qui tamen in aphoriſmos ſententiam tranſtulit, hæc omiſit, quæ ibi leguntur. Vlcera glabra, maximè oris, pudendorum, & aliarum partium, non abſque vtilis doctrinæ iactura: hæc enim non minus rationabilia ſunt antè dictis.

Aphor. 6. Quum æſtas fit veri ſimilis, ſudores in febribus multos expectare, &c.

Et hic pariter aphoriſmus longè fructuoſior legitur proprio in loco hunc in modū. Quum verò æſtas fiat veri ſimilis, ſudores in febribus, & febres faciles, & non peracutæ, neque linguis obaridæ fient, & quæ indè ſequuntur aureo ſtilo adnotanda.

C *Aphor. 8. In conſtantibus temporibus, ſi tempeſtiuè tempeſtiua reddantur morbi conſtantes, & iudicatu facillimi fiunt.*

Hæc ſententia ad verbum legitur lib. 2. epidem. ſect. 1. ver. 15. eiuſdemq. breuiarium de humoribus verſ. 131. adnotatur. Mar.n.5.

Aphor. 9. In autumno morbi acutiſſimi, & omninò mortiferi: ver autem, &c.

Huius aphoriſmi doctrina longè perfectior habetur lib. cit. epidem. verſ. 14.

Aphor. 10. Autumnus tabidis malus.

Præſens aphoriſmus deſumptus eſt ex lib. 6. Epidem. ſect. 7. verſ. 73. vbi hæc habentur. Tabeſcentibus autūnus malus: malū item ver, quū fici folia cornicis pedibus ſimilia fuerint.

Aphor. 11. De temporibus ſiquidem hyems ſicca, & aquilonaris fuerit, &c. Mar.n.25.

Huius aphoriſmi interpretatio aliundè non eſt petenda, præterquam ex proprio fonte,

D ex libro ſcilicet de Aere, Aquis, &c. verſ. 166. vbi exactiſſimè deſcripta eſt.

Aphor. 12. Si verò hyems auſtralis, & pluuioſa, ac clemens fiat, ver autem, &c. Mar.n.26.

Hæc ſententia, quemadmodum, & ea, quæ in ſequenti aphoriſmo regiſtrata eſt, longè perfectior legitur libro citato de Aere, Aquis, &c. quo in loco dictorum ratio quoque adſcribitur; contextus verba non tranſcribam, ne in molem creſcat opus: cum vnuſquiſque in proprio fonte ea inſpicere poſſit. Quod ſi circa verba ipſius contextus aliqua difficultas legenti occurrat, Septalij præ cæteris comentarium adeat, quod in huius libri explicationem edidit. Eiuſdem breuitatis gratia præcedentium aphoriſmorum explicationem omiſimus, quando eam apud illius libri expoſitores inſpicere vnicuiq; licet.

Sectio IV.

E *Aphor. 1. Vtero gerentes ſunt medicandæ, ſi turgeat quarto menſe, &c.*

Quid ſit turgere, & qua ratione in purgatione prægnantium turgentia requiratur, demonſtrauimus ſuperius, in explicatione 22. aphor. ſect. 1. quæ quidem ſi ijs addantur, quæ hoc in loco, ab interpretibus adducta ſunt, nihil pro exacta huius aphoriſmi interpretatione deſiderari poterit.

Aphor. 3. Si qualia oportet purgari purgentur, confert, & facilè ferunt, &c.

Hæc ſententia pluribus in locis repetita eſt, quod quidem illius præſtantiam indicat. Nam & 1. ſectione aphor. vltimo, & 6. Epidem. ſect. 4. verſ. 28. necnon epiſt. 21. verſ. 8. ijſdem fere

ferè verbis legitur, quamuis à recentioribus negligatur omninò, qui in quolibet morbo quouis humore peccante, eadem ferè medicamenta præscribunt. A

Aphor. 4. Medicamentis purgare oportet, æstate quidem superiora.

Regionem purgationi conuenientem plurimum attendisse Hipp. non modo ex hoc, & sequentibus aphorismis constat: sed ex tota ipsius doctrina, cum rarò admodum purgationis mentionem faciat, quin sursum nè, an deorsum purgandum sit, exactè distinguat, contra recentiores Medicos, qui absque distinctione, omnem purgationem deorsum faciunt. Ratio autem distinctionis à pluribus desumitur, sed à morbo potissimum, vndè vulgaris extat sententia inferius aphorismo 18. registrata. Dolores suprà septum transuersum, qui purgatione opus habent, sursum versus purgatione indigere significant: qui verò infrà, deorsum, & hæc indicatio tantum potest, vt alias omnes præcedat. Verum quotiescunq. via purgationis ab affecta parte non indicatur, alia succedunt, ex quibus huiusmodi distinctio petenda est, v.g. anni tempus, de quo in præsenti aphorismo agitur, qui purgationem æstate per superiora, hyeme per inferiora faciendam præcipit. Idque non esse inuiolabiliter obseruandum, nos admonet per particulam maximè, cum aliquando multa occurrant, quæ contrario modo procedere nos cogunt. Huius aphorismi rationem satis sufficientem adduxit Galenus. B

Aphor. 8. Tabescentes autem cauentes superiores.

Mar. n. 46. Nihil apertius est in Hipp. doctrina, quam tabe laborantes deorsum non esse purgandos, libro enim 2. de Morb. sect. 2. vers. 320. Tabis ex pulmonis affectu curationem pertractans non solum expressè infernam purgationem prohibet per illa verba, pharmacum autem nullum deorsum purgans dato, sed veratrum album præscribens, ità temperatum dari iubet, nè aluum infernam moueat. Imò radicem dracontij, & veratri delingendam probat, sed non ex melle, sic enim (inquit) minimè aluum mouebit, eandem sententiam secutus est in curatione alterius tabis, quæ ab aphtis pulmonis ortum ducit, libro eodem sect. 3. vers. 20. curatur, inquit, vomitu ex lenticulæ decocto, quod si tempestiuum videatur veratrum bibat, si quidem potens fuerit per se: sin minus dimidium potionis ad lenticulæ decoctum ammisceto, ità vt quinta, aut sexta potione desinat. At ventrem infernam nè moueas medicamento, nisi febres fortes, hoc est putridæ (vt nos loquimur) corripuerint. Cum igitur Hipp. pro tabis curatione solis vomitibus ad purgationem vtatur, & infernas purgationes, adeò caueat; non est rationabile in præsenti aphorismo totum oppositum statuere, & ideò asserendum est, hoc nomine φθινάδας, intelligere Hipp. non tabe laborantes; sed ad eam naturali constitutione dispositos, in his enim superiores purgationes sunt suspectæ, ob periculum, nè aliquod vas in thorace rumpatur: quod in huiusmodi naturis angustum est, & debile. At laborantibus tabe purgationes infernæ duplici ratione incommodæ sunt, primò quia sputum, indè supprimitur: quo nocetius in huiusmodi affectibus excogitari non potest. Secundò quia, vt præcedenti sect. num. 35. adnotauimus alui fluorem inducere plerunque solent, qui tabidos tandem ad interitum perducit. Quarè his minus incommoda erit superna purgatio, à cuius violentia etiamsi pulmo commoueatur, quia tamen huiusmodi commotionibus assuetus est, propter tussim, quæ tabidos ferè omnes vehementer exagitat, ideò non admodum lædere apta est. Aegrotantiq. maximo adiumento esse potest, non solum, quia materiam antecedentem educit, sed etiam quia coniunctæ excretionem, quæ fit per tussim, non mediocriter adiuuat. Nec in his vasis ruptio præ vomitus violentia timeri potest, quia venæ ab extenuatione in his suprà modum inanitæ, non adeò rumpuntur: quemadmodum ijs, qui in tabem nondum inciderunt, ex dictis igitur patet, quam malè cum præceptore consenserit Galenus in com. aphor. 35. secundæ, dum censet, purgationem per superiora in extenuatis suspectam haud minus esse, quam quæ fit per inferiora. C D E

Mar. n. 48.

Aphor. 13. Ad veratrum bis, qui non facilè sursum purgantur, &c.

Huius aphorismi, & duorum sequentium doctrinam citauimus, & explicauimus in enarratione illius sententiæ: Eum qui veratrum bibit si citius purgare volueris lauare oportet, aut comedere, ex lib. 6. epidem. sect. 5. vers. 34. communem errorem expositorum indicantes, qui dum hæc ad quamlibet purgationem extendunt sententiam falsam reddunt, quia hæc in euacuationibus illis tantummodo verificantur, quæ per superiora fiunt, & potissimum ex veratro. Nam experientia docet, ad vomitum propensos, quum mouentur statim euomere, & quibus

A quibus immodicus eſt vomitus, nihil vtilius eſſe, quam ſomnum inducere, quem tamen infernas non prohibere euacuationes demonſtrant illi, qui medicamenta purgantia hora ſomni aſſumunt, cuius diuerſitatis ea eſt ratio: quia vomitus animalis facultatis potiſſimum actio eſt, quæ ociatur per ſomnum, ad excretionem verò alui, naturalis præcipuè concurrit, quæ in ſomno potius corroboratur.

Aphor. 16. Veratrum periculoſum eſt ſanas carnes habentibus, conuulſionem, &c.

Hic aphoriſmus confirmat id, quod proximè adnotauimus, hoc nomine helleboro purgare, Hipp. non quamlibet intelligere purgationem, ſed eam tanrummodò, quam helleborus facit, videlicet per ſuperiora. Nam exolutionem potius faciunt infernæ purgationes, cum corpus lædunt, vt ex 36. aphoriſmo ſecundæ ſectionis conſtat, ità vt conuulſio peculiare ſit ſymptoma earum, quæ fiunt per vomitum; idque propter ventriculum, qui tunc maximè laborat: vndè neruoſo genere ei compatiente conuulſiones fiunt.

B *Aphor. 17. Sine febre exiſtenti cibi faſtidium, oris ventriculi morſus, & vertigo, &c.*

Non appoſita eſt hæc particula ſine febre exiſtenti, vt febricitantes omnes ab huiuſmodi purgatione excluderet, quando hæc adſunt ſymptomata. Sed vt ſignificaret febre carentibus ſupernam purgationem eo caſu ſemper conuenire, cum nihil concurrere poſſit, quod eam prohibeat, quod in febribus non contingit. Prædicta enim accidentia duplicem cauſam habere poſſunt, vel copiam humoris bilioſi, ventris ſuperiores partes petentis, vel inflammationem aliquam, ventriculi partes occupantem, & ſicuti in primo caſu vomitus ſemper conuenit, tum ratione materiæ, quæ ſurſum facilè mouetur, tum propter locum, in quo reſidet, ità inflammatione ventris partes tenente nihil magis lædere poteſt, quam vomitus; per quem partem affectam plurimum laborare contingit, quia verò talis inflammatio non poteſt adeſſe ſine febre, ideò vt hunc caſum excluderet dixit: non febrienti. Si quis tamen
C cum dictis accidentibus abſque inflammatione febricitaret, tutò per ſuperiora purgari poſſet, quarè vt propoſitionem vniuerſaliter veram conſtitueret, conditionem appoſuit, niſi febris adſit.

Aphor. 21. Egeſtiones alui nigræ, velut ſanguis niger ſua ſponte prodeuntes, &c.

Vſus eſt hac voce ὑποχωρήματα, vt cæteras nigri ſanguinis excretiones excluderet, cuiuſmodi ſunt, quæ per hæmorrhoidas, ſæpè ſalubriter contingunt. Appoſuitq. notam illam, Sanguini atro ſimilia, qualis nempè vena ſecta extrahitur: talemque obſeruatum fuiſſe à Galeno legimus com.3. in 6.epid. in muliere quadam, illumque liquidæ pici aſſimilauit: vt exciperet deiectiones humoris melancolici, qui cum naturaliter multo ſero diluatur, excretiones facit non craſſas, qualis eſt ſanguis niger, ſed tenues, & aquoſas. Has enim ſalubriter excerni teſtatur Hipp. ſect.3.Coac.Præn.verſ.394.vbi hæc habet. Tenues nigrorum egeſtiones hor-
D ridæ, dictis ſunt meliores. Tales maximè proſunt in ætate antè vigorem, cuius ſententiæ explicatio ad huius aphoriſmi interpretationē plurimum conducit. Quæ igitur ſanguini atro ſunt ſimiles, omnes malæ ſunt; quia neceſſe eſt cauſam habere, vel præcedentem exuſtionem, vel proprij ſeri conſumptionē, vel denique calidi innati extinctionē: quæ ſingula caſum læthalem cõſtituunt: vt loco citato fuſius à nobis explicatū eſt. His de vocis ſignificatione, & de prima aphoriſmi parte explicatis, circà ea, quæ ſubiũgit Hipp. & quò plures fuerint deteriores colores, tantò magis malū eſt, adnotare oportet, non comparari deiectiones nigras cum variegatis, quaſi dicat Hipp. Nigras eſſe peſſimas, ſed variegatas adhuc peiores, vt aphoriſmi verba primo aſpectu ſignificare videntur. Malitia enim æquales cenſentur libro Prænot. verſ. 153. nec eſt rationabile, grauius ſe habere eum, qui modo nigra, modò viridia, aut flaua excernat; quam qui perpetuò nigra, quia ſi hæc ab interiori, & fortiori cauſa procedunt; ſatius eſt
E eam aliquando remitti, & excrementa colorem nigro mitiorem contrahere, quam continuò in ſua vehementia perſiſtentem perpetuò nigra producere. Quarè docet tantũmodo, quæ ſint in vtroque genere peſſimæ, quaſi dicat inter ſimplices deiectiones omnium peſſimæ ſunt nigræ, inter varias autē illæ ſunt deteriores, quæ pluribus coloribus intenſioribus diuerſificantur. Quam quidem ſententiam clarius expreſſam legimus 3.Coacar. Prænot. verſ.349. hunc in modum. Egeſtio alui nigra, velut ſanguis, & cum febre, & ſine febre mala eſt. Malæ item omnes variæ abundè coloratæ. Quarè ſi Aphoriſmus ex coaca corrigeretur ſententia longè clarior, & rationabilior redderetur. Subiungit verò poſt hæc: cum medica-

mento verò, meliores, & quantò plures fuerint colores non malum, quæ etiam si de variegatis prolata videantur, in nigris tamen etiam verificatur, in ambobus enim par ratio viget, quia cum huiusmodi excretiones sponte excernuntur ab ipsis, naturam stimulari necesse est, quod maiorem à naturali statu recessum in ijs indicat: quam vbi in corpore quiescentes medicamento eos educente indigent, imò his à medicamento euacuatis, illud commodi accedit, quia humor peccans è corpore educitur, quam vtilitatem respiciens Hipp. non dixit à medicamento minus malum, sed melius. Quod verò sequitur. Et quantò plures fuerint colores, non malum, difficultatem facit, quia à medicamento varia educi, semper malum esse videtur; id enim, aut superpurgationis est effectus, aut plures humores noxios in corpore abundare significat. Rectè tamen hoc dictum est, his enim significare vult Hippocrates varietatem in excretionibus à medicamento eductis, non esse malam, quemadmodum ea, quæ sponte procedit, propter eandem rationem; quam de nigris, & sinceris nuper adduximus. Et quamuis varios succos in corpore peccare non sit bonum; minus malum tamen est, plures, & inter se diuersos peccate, quam vnum tantum, & illum pessimum, quotiescunq. enim quod in corpore est præter naturam, vnius est naturæ, & facultatis; facilius cæteros humores ad propriam naturam trahens corrumpet, quam vbi plures, & inter se contrarij dominantur, nam contrarietas, quæ inter hos versatur, dum vnum alteri resistit, est causa, vt cæterorum humorum corruptio difficilius contingat. Quod si rem hanc ex causis humores ipsos producentibus perpendamus, siuè hæ sint errores in cibis, & potibus, siuè in anni temporum permutationibus (hæ enim potissimæ causæ ab Hippocrate censentur, cur humores præter naturam in corpore generentur) sicuti magis lædit mala victus ratio, quando vniformis prauitatis est, quam vbi in edulijs malis fit mutatio, & in anni temporibus grauior est excessus, qui diutius perseuerat, quam vbi inter contrarios fit permutatio, ità peius erit in corpore, vnum tantummodo humorem prauum generari, quam plures, variosque, & inter se diuersos. Concludamus ergò: Atram bilem sponte excerni per aluum, pessimum signum esse, minus malum, si à medicamento. Similiter deiectiones variegatas, sponte ferri, malum esse, & eò peius, quò plures erunt colores, minimè malum si à medicamento id fiat, & quò plures erunt colores, eò meliores, idque & in febribus, & sine febribus perpetuò verum esse, adnotauit.

Aphor. 23. Quibuscunq. ex morbis acutis, aut ex diuturnis, aut ex vulneribus, &c.

Infœlix prognosis, quæ certam mortem, tam proximè antecedit, sed adeò firma, vt prædicentem nunquam decipiat. Huius verò rationem elicies ex ijs, quæ in expositione libri Coac. Præn. sect. 3. vers. 394. à nobis adducta sunt.

Aphor. 24. Dysenteria si ab atra bile incæperit, læthalis.

Si in dysenteria vlcera fierent erumpente ab intestinorum tunicis humore; non autem eodem in transitu abradente, certè dysenteria ab atra bile à cancro vlcerato non differret, vt Galenus sensit, quem cæteri omnes secuti sunt. Verum res non ità se habet, & ideò non est necesse, vlcus ab atra bile eo modo inductum, cancrosum fieri, videlicet, circum circà durum, & saniem fœtidam producentem, alijsque signarum notis, quæ cancro vlcerato conueniunt. Quarè non ratione vlceris casus hic læthalis est, sed ratione causæ, à qua excitatur. Nam si atræbilis excretio à principio cuiuscunque morbi, omninò mortifera est, eò quod tunc per coctionem mitificata esse non potest. Quantò magis læthale erit, atram bilem excerni, quæ non solum non sit mitigata pepasmo, sed tantam habeat acrimoniam, vt intestina in transitu vlcerare possit? Quapropter hic casus duplo læthalior est præcedenti, & quia atrabilis à principio excernitur: quod insinuatur per verbum incæperit, & quia extremè acris est, non quia in dysenteria atra bilis excernitur. Nam si ea in corpore dominante dysenteria corripiat, in cuius progressu atrabilis, vnà cum mucis sanguinolentis excernatur, non solum huiusmodi dysenteria non erit læthalis necessariò, sed etiam quandoque salutifera. Vndè septima Aphorism. 5. legimus. A furore dysenteria, vel hydrops, vel ecstasis bonum.

Aphor. 27. Quibus in febribus sanguinis multitudo eruperit vndèquaq. &c.

Præsens aphorismus sub vniuersaliori sententia continetur, quæ lib. 1. Prorret. vers. 221. registrata est hunc in modū. Quibus sanguinis eruptio multa fuerit, procedente tempore aluus

malè

A malè afficitur, nisi vrina concocta fuerit, ex quibus docemur causam, propter quam aluus humectatur illis in mala ventris affectione consistere, vndè nec ventriculi concoctio perfecta, nec exacta alimenti distributio perficitur, quæ cum ab hepatis facultate potissimũ depẽdeat, eoper hæmorrhagiam debilitato, diminuta fit distributio: vndè alui excrementa humidiota redduntur, per largas verò sanguinis fluxiones hepar debilitari, omnibus est notum. Hanc verò hepatis, & ventriculi affectionem indicabit vrina tenuis, & aquosa, quæ si concocta appateat, fortasse aluos humectari non erit necesse. Naturale enim robur viscetum naturali facultati inseruientium tale esse potest, vt ex longa, etiam sanguinis fluxione nihil incommodi eis euenire permittat. Quarè præsentem aphorismũ fortassè veriorem cõstituisset illius auctor si ex Ptorretic. hunc in modũ eum conflasset. Quibus in febribus sanguinis multitudo erupe-rit vndequaq; his in refectionibus alui plerunq; humectantur, & vrina tenuis apparet.

B *Aphor. 28. Quibus biliosæ sunt egestiones, surditate fiente cessant, & quibus surditas, &c.*

Bilis admodũ exigua in cerebro naturaliter generatur, quia frigidissimũ est membrũ, & quę ibi generatur, per aures naturæ instituto expurgatur, cuius rei illud certissimũ argumentũ est: quia aurium sordes perpetuò in sanis amarescunt, cum igitur aures sint biliosi excrementi receptaculum, rationi consonũ est eas à bile potius, quam à pituita obsurdescere, quo stãte non est mirũ si biliosę deiectiones surditatẽ tollãt, materia morbifica deorsũ fluente, è contrà verò surditas superueniens diarrhęam biliosam sedet, non quidem eò quod bilis, quæ per aluũ fertur, tota ad meatus auditorios feratur, sed quia surditas est signum, bilem ad supernas partes ferri, vndè reuulsione quadam ab infernis ad superna facta, biliosæ deiectiones cessant. Hæc eadem sententia 3. Coac. Prænot. legitur vers. 378.

Aphor. 29. Quibus in febribus sexta die rigores fiunt, &c.

C Cum inferius aphor. 58. dicat simpliciter Hipp. Causone occupato rigore accedente solutio, nec excludat rigorem sextæ diei, dicendum est, causonem inter febres simpliciter dictas ab Hipp. non connumerari, quo stante præsens aphorismus ad causonem non extenditur, aut difficultatem iudicij, quem rigor sextæ diei pręmonstrat, non excludit febris solutionem, ità vt fieri possit, vt febris ardens à rigore sextæ diei tollatur; vt citatus aphorismus decernit, recidiua tamen vigore sextæ diei contingat, quæ hac voce δύσκριτα, comprehenditur, prout in citati aphorismi explicatione demonstrabitur. Reliqua ad aphorismũ spectantia partim per se nota sunt, partim ab interpretibus explicantur. Vidè expositionẽ nostrã lib. Coac. Præn. v. 19.

Aphor. 30. Quibus exacerbationes fiunt, quacumq; hora febris dimiserit, si postridie, &c.

In febribus quotidiè obseruatur, & maximè in tertianis: accessiones eadem penitus hora accedere, quæ tamen facilè iudicantur, & si aliqua earum paulò sit longior solito, non tamen

D difficilè iudicium habere affirmari potest, & certè si febres tali ordine procedunt, difficilè iudicium habere non possunt, quod inconstantium morborum proprium esse videtur, plurimum enim inter se conueniunt ἀκατάστατος, καὶ δύσκριτος; hoc est instabilis, & difficilis iudicij, quemadmodum eorum contraria: εὐσταθέες, καὶ εὔκριτοι, eique simul copulauit Hipp. aphor. 8. sect. 3. In constantibus temporibus (inquit) si tempestiuè tempestiua reddantur, morbi constantes, & iudicatu faciles fiunt, in inconstantibus antem inconstantes, & qui difficile iudiciũ habent. Quarè Hipp. sententia temerè ad omnes febres transfertur, quæ accessiones habent: cum de ijs tantummodo intelligat, quæ quotidiè inuadunt, quod verba contextus palàm faciunt, inquit enim, si die sequenti corripiat, quod febrium quotidianarum est proprium (quotidianas appello ad morem Hipp. eas omnes, quæ quotidiè inuadunt) de his enim aphorismus verificatur. Febres enim hac, vel illa hora exacerbationes facere, à natura humoris contingit, quæ

E in febre prædominium habet, nam cum quilibet humor habeat peculiare diei tempus, quo mouetur, qui maius prædominium in materia febrili habuerit, id horam præstabit in qua exacerbatio contingat. Quum ergò febris quotidiè inuadit, & eadem hora, quatenus singulo die accedit, humoris biliosi copiam indicat: si Hipp. credimus, qui libro de Nat. hum. vers. 280. testatur, quotidianã febrem à copiosiori bile dependere, quam tertianam, quatenus verò eadem hora repetit, indicat materiam, quæ priorem accessionem facit, à materia sequentis, nec loco differre, nec natura, quod causæ firmitudinem, & robur significat, stante igitur materiæ morbificæ copia, eaque forti, impossibile est, vt à natura citò superari possit, vndè necesse est, morbum, aut malè iudicari, aut longo tempore, & per multas recidiuas, quæ difficultatem iudicij

iudicij constituunt, quod quidem non euenit, quando febris diuersis horis exacerbatur, quod ob materiæ diuersitatem, diuersosq. febris focos contingit, quæ causæ debilitatem constituit, & quæ naturæ facilè cedit. Quæ verò longiori periodo accedunt, quia bilis copia non adeò viget, paroxismorum constantia non erit difficilis: quia à naturæ robore, & materiæ obedientia euenire id potest. A

Aphor. 32. Quibuscunq. ex morbis conualescentibus quid doluerit, illhic abscessus fiunt.

Iudicato morbo, particulæ coctionibus destinatæ, sæpè adeò infirmæ remanent, innatusque calor adeò debilis, vt nisi conualescentes, quos immodica appetentia plerumq. tenet, magna custodia regantur, varias congerunt cruditates, quæ temporis progressu, recidiuæ materiam præstant, quæ tamen, si intetim ad partes ignobiliores detrudatur, in illis abscessus faciunt, qui hominẽ à recidiua præcauent. Differuntq. huiusmodi abscessus ab illis, qui in morbis ante iudicationem contingunt, materiæ efficientis ratione, quæ in his eadem est, quæ morbũ effecit illorum verò, de quibus hic mentio fit, sunt cruditates in ipsa refectione congestæ, idque ex ipsomet Hipp. colligitur, qui inferius aphor. 45. de iisdẽ abscessibus loquens. Quibus tubercula (inquit) ad articulos, vel dolores post longas febres fiunt; hi pluribus cibis vtuntur, Hipp. ergò vt hos abscessus ab illis distingueret dixit: quibus ex morbis conualescentibus. In hoc igitur aphorismo docemur, non solum futuros abscessus prædicere in conualescentibus, sed etiam in qua corporis parte futuri sint. Si enim soluto iam morbo, pars aliqua dolere, aut lassitudinis sensum habere contingat, in ea abscessum futurum prædicemus. B

Aphor. 40. Et vbi in toto corpore mutationes, & si corpus perfrigeretur, &c.

Mutatio frequens frigoris, & calotis in toto corpore, humorum redundantiã significat, qui modò à centro ad circumferentiã, modò à circumferentia ad centrũ, inordinato motu mouentur, quarum motionũ vicissitudo, naturæ, & morbificæ causæ conatus cõsequitur, quorũ nullo in totum suum aduersariũ superante, viribus æqualibus inuicẽ pugnare significatur, quo stãte pugnam diù perdurare necesse est, vndè meritò, morbi longitudo expectatur, & eò magis, quia humores dum hùc, & illhùc mouentur, coctionem acquirere non possunt, per quam morbus iudicetur, quando, quæ concoquuntur quietem habere necesse est. Quia verò quælibet mutatio in toto corpore contingens humorum copiam indicat, ideò primum sententiam protulit vniuersalem, & vbi in toto corpore mutationes, deindè ad particulares descendens mutationes subiungit, & si corpus refrigeretur, aut rursus calefiat, aut calor alius ex alio fiat, &c. hæc enim absque humorum diuersitate, & multitudine euenire non possunt, quandoquidem talis humor in corpore abundat, qualis color in cute efflorescit, vt à principio lib. de Hum. Hæc sententia desumpta est, ex libro de Iud. versi. 83. C

Aphoris. 43. Febres quæcunq. non intermittentes per tertium fortiores fiunt magis, &c. D

Febres, de quibus hoc aphorismo tractatur, sunt illæ, quas Hipp. alibi tertianarum naturam referentes appellauit: quæ continuæ sunt, & tertio quoque die grauiores fiunt. Hæque periculo non vacant, quia de genere continuarum sunt, quatenus verò tertio die ingrauescũt periculosiores sunt illis, quæ singulo die, sine intermissione pariter inuadunt, & ratio est quia quò totius paroxismi pars deterior, quam vigorem dicimus, diutius perdurauerit, eò magis naturam affligi necesse est, cum igitur hæc febris per longiora internalla exacerbetur, quam quotidiana continua, & omnia tempora longiora habeat, vigorem etiam longiorem habere necesse est, & ex consequenti etiam periculosiorem esse, & hac ratione (ni fallor) adhuc periculosior est quartana, si continua sit: vt experientia demonstrat, quamuis hæc eadem ad intermissionem deueniens, omnium securissima sit. Sed duo pro verà huius sententiæ explicatione veniunt adnotanda; & primò, non asserete Hipp. febres omnes intermittentes carere periculo, quia id falsum esse, in dies obseruatur, quoties enim febres à principio sunt intermittentes, quæ temporis progressu continuæ factæ ægrotantes interimunt? quod etiam Hipp. adnotauit lib. 7. epidem. sect. 1. vers. 270. dum inquit: Aestate cholericæ affectiones, & febres intermittentes fiunt, & quibus horrores accedunt, hæ quandoquè malignæ fiunt, & ad morbos acutos perueniunt. Si quis verò exponat, quamdiù febres intermittunt, periculo carere, is prædicendi ridiculum, & Hipp. indignum modum proponet, similem ei, quem à nostris frequenter audio, ægrotantem scilicet non moriturum, nisi aliquid aliud mali accedat, certum est enim, si mori debet, aliquid mali vlterius superuenire ei oportere. Quarè hoc modo intel- E

A do intelligendus eft in hac fententia Hipp. Si febris, quæ continua fuit, & tertio quoque die exacerbari folita ad intermiffionem deuenerit, nullum amplius periculum afferre poteft. Secundò adnotare oportet, Hipp. non afferere, febre quoquo modo definente omne periculum abeffe, nam fæpè ægrotantes in huiufmodi febribus ad infebricitationem deueniunt: qui febre redeunte tandem moriuntur: quod quamplurimis ægrotantibus epidemiorum accidiffe legimus (vt proprias obferuationes taceamus) ex quorum numero fuit Hermocrates 3. epid. com. 1. verf. 14. qui bis fine febre factus tandem interijt. Sed intelligere, febrem intermittere eo modo, quo febres periodicæ intermittere folent, quod vt fignificaret, vfus eft voce διαλείψις, quæ propriè prædictam intermiffionem fignificat: ad differentiã vocis ἀπύρετος, quæ fimpliciter febris carentiam denotat. Quarè fenfus eft febres continuas tertio quoque die ingrauefcentes periculofas effe, quæ quidem, quoquo modo intermiferint, hoc eft, quocunq.
B typo, fiuè quotidiano, fiuè tertiano, aut quartano, fiuè etiam erratico ad eam intermiffionem deuenerint, qua febres periodicæ intermittentes fiunt, periculum abeffe fignificatur, & ratio eft, quia huiufmodi tranfmutatio indicat mineram febris tranflatam effe à venis, ad extrà venas, quarè fi natura talem motum potuit perficere, dum à febre cõtinua affligebatur, multò facilius prohibere poterit, nè rurfus intrà venas firmetur, & periculofum morbum denuò conftituat, dum in febris interuallo recteari poteft. Et fi Parius lib. 3. epid. fect. 3. verf. 128. ex febre continua in intermittentem erraticam conuerfa, tandem mortuus eft, id non naturæ morbi tribuendum eft, fed erroribus in victu: quod, vt nos admoneret diligentiffimus Hipp. in fine narrationis fubiungit. Edulijs quoque multis, & vitiofis vtebatur.

Aphor. 45. *Quibus tubercula ad articulos, & dolores poft febres fiunt, &c.*

Indicato morbo, finitaq. febre, non amplius expectari abfceffus ratione morbi debent: ità
C vt fi alicui contingant, id erroribus in victu tribuendum fit, meritò igitur Hipp. ait: Quibus tubercula fiunt poft febres, ij cibarijs plurimis vtuntur, ex his enim cruditates in corpore generantur, quæ recidiuam facere poffent, nifi à fuperueniente abfceffu anteuerteretur. Verum quia quotiefcunq. tubercula fiunt ad articulos non femper id erroribus in victu imputandum eft, ideò Hipp. particulam appofuit, poft febres longas, nam per has magis, quam per acutas partes naturali facultati inferuientes debilitantur, vndè facilius cruditates ex erroribus generantur, quæ abfceffibus materiam fubminiftrant, non eft igitur compungenda particula, ex febribus longis, quam nonnulli fuperfluam exiftimarunt.

Aphor. 47. *Excreationes in febribus non intermittentibus liuidæ, &c.*

Hunc aphorifmũ citauimus 1. Coac. Pręn. v. 377. ex quo loco vera interpretatio petẽda eft.

Aphor. 48. *In febribus non intermittentibus fi partes externæ, &c.*

D Et hunc pariter explicauimus lib. 2. de Affect. verf. 104.

Aphor. 59. *In febre non intermittente. Si labrum, aut fupercilium, aut, &c.*

Huius aphorifmi expofitores Galenum fecuti, dictarum particularum peruerfiones ad conuulfionem referunt, quæ ad refolutionem potius pertinere, mihi videntur, tum quia conuulfio in motu confiftit, vt fuo loco demonftrauimus, in his verò immobilitas viget, tum quia conuulfionis caufa in tam angufto coarctari non folet, vt vna pars tantum, eaque admodum exigua conuulfione tentetur. A refolutione igitur dependent, quæ quidem duplici ratione euenire folet; vel fpirituum animalium influxu intercepto: quibus mediantibus partes omnes in naturali difpofitione conferuantur, vel ijfdem deficientibus, quæ quidem caufæ per alia figna diftinguntur, quia fi figna concurrant exolutæ facultatis, ità vt æger non videat, aut non audiat, quæ emorientis naturæ certa funt indicia: ex defectu fpirituum id euenire certi erimus,
E vndè mortem in foribus digito indicabimus tutò.

Aphor. 50. *Vbi in febre non intermittente difficultas fpirandi, & delirium fit, lethale.*

Delirium cum fpirandi difficultate, & febre continua non fit, nifi, aut fepto tranfuerfo inflammato, aut aliqua alia parte, quæ confenfum cum partibus illis habet, quæ difficultatem fpirandi inducere folent, huius naturæ funt hepar, pulmo, & quæ funt, in thorace partes, necnon, & ventriculi pars fuperior. Verum quia non quælibet dictarum partium inflammatio, delirium facit, fed ea tantummodo, quæ magna eft, & vehemens: ideò hæc duo fymptomata læthalia funt, quia magnam inflammationem neceffariò fupponunt. Nam impoffibile videtur, ægrum à magna vifcerum inflammatione liberari poffe.

Aphor. 54. Quibus siccæ tusses parum irritantes in febribus ardentibus, &c. A

Præsentis aphorismi mentio facta est in expositione eiusdem sententiæ, melius tamen expressæ lib. 6. Epidem. sect. 2. vers. 40.

Aphor. 58. A febre ardente occupato rigore accedente solutio fit.

Per rigorem febres continuæ ferè omnes solui possunt, quia à bile copiosissima proueniũt, vt sæpius ex præceptore adnotauimus, & rigor à bile commota excitatur. Omnes tamen non æqualiter per rigorem iudicantur, sed illæ frequentius, in quibus bilis meracior est, & cæteris humoribus permixta minus. Causon igitur, quia à copiosissima, & meracissima bile prouenit, facillimè per rigorem iudicatur, & quia bilis in toto venoso genere peccat, ideò in hac febre, semper solutio à rigore contingit: quod id cæteris febribus non euenit, in quibus nisi in die legitima, & cum signis concoctionis superueniat, criticus esse non potest, & de his intelligebat Hipp. superius aphor. 29. dum dixit. Quibus rigores sexta die contingunt difficile iudicium habent, & aph. 46. si rigor superueniat febre non deficiente læthale. Ratioque B huius diuersitatis est; quia in causone, in quo bilis in toto corpore abundat non fit rigor, qui bilis motum ad superficiem non consequatur, vndè necessario febris solutio contingit, in cæteris verò febribus duplici modo rigor non iudicatorius cõsequi potest, primo quia cũ materia à bile diuersa in maiori copia peccet, potest portio quædam tenuior humoris moueri ad cutim, & ità rigorem facere, & quæ in foco remanet accensa febrem fouere, & sic febris solutionem non consequi. Altero modo potest humor in aliqua parte existens ad interiora conuerti, & dum alicui parti internæ insinuatur rigorem excitare, qualis in principio inflammationis internæ excitari solet; à quo tantum abest, vt febris soluatur, vt longè maior, & acutior euadat, quod quidem in causone euenire non posset, quia dato etiam, quod materia febris à venoso genere ad internam aliquam partem decumberet (quod apud me maximè ambiguum est) non tamen rigor excitaretur, quia cum eadem materia in toto corpore ferueat C non potest in aliqua parte inæqualitatem illam caloris, & frigoris introducere, in qua essentia rigoris consistit. Quoniam igitur in causone rigor, necessario humoris motum ad superficiem corporis præsupponit, ideò per rigorem in causone quocunq. die fiat, febris solutio cõsequitur, nequaquam verò in alijs febribus ob rationem assignatam, vndè nisi signa præcedant coctionis, & in die legitima rigor superueniat, quæ naturæ dominium super materiam morbificam ostendunt, febris iudicatio nullo modo sperari potest. Sed tanquam symptoma maioris mali accipiendus est. Ex his igitur colligimus præsentem sententiam verificari tantummodo in febribus ardentibus, quæ à bile in toto corpore feruescente ortũ ducunt, & quæ propriè causones dicuntur, non autem in illis, quæ ab interna inflammatione dependent, & quæ febres causodes potius, quam causones dicuntur. D

Aphor. 59. Tertiana exquisita in septem circuitibus ad summum iudicatur.

Huius aphorismi explicationem inuenies, libro 6. epidem. sect. 3. vers. 36. quo in loco eadem sententia registrata est.

Aphor. 62. Quibus in febribus morbus regius fit antè septimum diem malum.

Præsentis aphorismi veram lectionem, & expositionem indicauimus in enarratione tex. 81 Mar.n.54. lib. Acut. com. 4. vers. 279.

Aphor. 63. Quibus in febribus quotidiè rigores fiunt quotidiè febres soluuntur.

Si iuxtà verborum propriam significationem accipiatur præsens aphorismus vniuersaliter verus est, tot exceptionibus post habitis, ad quas confugere coacti sunt expositores, inquit enim. Quibus quotidiè rigores fiunt, vt excludat alios typos per tertium, aut quartũ diem procedentes, rigoresque intellexit propriè dictos, ad differentiam horroris, & refrigerationis, E quæ febres præcedunt periodicas. Nam etiam triteophiæ febres, hoc est, tertianarum naturam referentes, quas recentiores tertianas continuas vocant, & hæmitritei, qui ex tertiana intermittente constant, & quotidiana continua, cum rigore inuadunt, & tamen ad intermissionem non deueniunt, quæ ideò sub hac sententia non comprehenduntur, quia non quotidiè rigores habent, sed tertio quoque die. Excluduntur pariter ex hoc aphorismo febres quotidianæ continuæ, & duplices tertianæ continuæ recentiorum, illæ quidem, quia etiamsi quotidiè habent exacerbationes, cum horrore tamen, non cum rigore inuadunt. Hæ verò, si cum annotationibus accedunt, modò cum horrore, modò cum rigore alternatim inuadunt,

pro

A pro ratione humoris in acceſſione prædominantis: quo quidem periodo procedunt hæmitritei, qui ex quotidiana intermittente, & tertiana continua conſtant, nam aut cum quotidiano horrore inuadunt, aut cum alternatis rigoribus, & horroribus. Quare præſens ſententia verificatur tantummodo in febribus intermittentibus, quæ ſingulo die cũ rigore inuadunt, haſq. duas tertianas recentiores dicunt, cuius quidem ſententiæ hanc eſſe rationẽ exiſtimo. Quando quotidiè fit rigor in febribus, ſignum eſt acceſſionem, tàm paris, quàm imparis diei ab eadem materia, biliosa ſcilicet, & vniformiter mota dependere, ſi enim diuerſa eſſet, ambo cum rigore non accederent, & quia eodẽ modo mouetur in ſingula acceſſione, non poteſt alteram acceſſionem intermittentem parere, & alteram continuam, nam rigor eodem modo in vtraque acceſſione accedens, in vtraquẽ materiam à venis per ſentientes partes ferri indicat, ex quo febrem ad intermiſſionem deuenire, neceſſe eſt, continuitatis cauſa ſuppoſita, quæ ab omnibus recepta eſt, nec dici poteſt vtranque febrem ab eodem humore biliofo in venis eodem

B modo agitato, cuius agitationis principium rigorem faciat, originẽ habere, quia etiam ſi concedatur per eum motum rigorem excitari, qui febris continuæ principium exiſtat, nihilominus duas febres continuas ex bile excitari, eſt impoſſibile; quia fieri non poteſt, vt materia eiuſdem naturæ in venis duplicem focum faciat, quin ſimul miſceatur, quo caſu vnica tantum acceſſio de tertio in tertium accedens; fit, non duæ ſingulo die inuadentes. Vndè firmum remanet Hipp. decretum. Quibus in febribus quotidiè rigores fuerint, quotidiè febres ſoluuntur.

Aphor. 65. In febribus circà ventrem æſtus fortis, & cordis morſus, malum.

Bilẽ ad os ventriculi confluere, vndè cardiogmos fiat, nullo affectu ventriculum infeſtante, non eſt admodum malum, taleq. ſymptoma in tertianis ſalutaribus quotidiè obſeruatur, cum hæc facili negotio expelli poſſit. At ſi eadem bilis in ipſius ventriculi tunicis inhærens putreſcat, aut affectũ inflammatorium conſtituat, indèq. cardiogmos excitetur, materia acri à loco

C affectionis ad os ventriculi confluente, vtroquè caſu id malum eſt. Hæc igitur diſtinguuntur, tùm ex febre, tùm ex vehementi calore circà ventrem percepto. Nam bilis quando ad ventriculum confluit nullo affectu laborantem, magnum æſtum inducere non poteſt; quia etiam ſi ſummè acris ſit, actualis tamen eius caliditas non eſt tanta, vt æſtum magnum in ventre inducat, potiſſimum quando febrili calore incaleſcit. Nam Hipp. ſanguinẽ bile calidiorẽ facit, cuius gratia rigorem à bile per ſanguinẽ commota generari lib. 1. de Morb. ſect. 2. v. 170. exiſtimauit, quia igitur dum in febribus calor totum corpus occupat, ventriculus etiam maximè calet: ideò bilis calorem actualem non perſentit æger, niſi ventriculus ipſe, aut vicinæ partes impenſius incaleſcant, quod abſquè affectu inflammatorio euenire non poteſt. Meritò igitur addita eſt particula, in febribus. Mar. n. 22.

Aphor. 68. In febribus ſpiritus offendens malum, conuulſionem enim, &c.

D Spiritum offendentẽm vocat Hipp. eum, qui in inſpiratione intercipitur, eò quod pectus dum dilatatur, in medio motu quieſcit, vt nouum inſultum efficere natura cogatur, reſpirationis genus pueris lugentibus admodum familiare, quippèqui inſtrumenta reſpirationi deſeruientia, ſicuti, & alia omnia ad animalem facultatem pertinentia imbecillima habent, & quia pectoris dilatatio à muſculis huic operationi deſtinatis potiſſimum dependet, qui dum ſeſe habent ſecundum naturam, pectus æqualiter quantum opus eſt, voluntatis, & naturæ imperio attollunt, ideò ſi motus iſte interrumpatur inuito, huius cauſa referenda eſt in principium quoddam conuulſionis, ſiuè motus conuulſorij, vndè paulò poſt perfecta conuulſio ſubſequitur. Hoc quippè ſymptoma affine eſt ſingultui, ità vt pectoris ſingultus hic dici poſſit, quemadmodum illi ventriculi.

Aphor. 69. Quibus vrinæ craſſæ, grumoſæ, paucæ, non ſine febribus, vbi copia ex his, &c.

E Cum à principio vrinæ tenues ſunt, vbi natura morbi coctionem aggreditur, paulatim craſſeſcere incipiunt, quia ſicuti tenuitas cruditatis, ità craſſities coctionis eſt argumentum. Veruntamen etiam ſi vrinarum tenuitas ſemper cruditatem atteſtetur, non tamen quælibet craſſities coctionem denotat; quia aliquando vrina craſſa peior eſt tenui, & à coctione remotior, quamuis hæc cruda ab Hipp. non dicatur, ſed ea tantummodo, quæ tenuis eſt: vt in expoſitione Aphor. 22. primæ ſectionis à nobis demonſtratum eſt. Huius naturæ eſt ea, de qua in præſenti aphoriſmo fit mentio, craſſamq. & grumoſam vocat Hipp. hæc enim humorum perturbationem cum ingenti feruore denotat, quem grumeſcentia atteſtatur. Per grumoſam enim

enim vrinam intelligo eam, in qua corpuscula quædam crassiota continentur, furfutaceis A
maiora, à pelliculosis differentia, & planitie, siuè tenuitate, & densitate, quæ longè minor est
in grumosa, quam in pelliculosa, quæ quidem corpuscula, sunt portiones materiæ morbificæ
per caloris vehementiam incrassatæ, & in vnum coactæ. Additum est verò, & paucæ, vt om-
nem salutaris excrerionis spem rolleret, cum nihil paucum criticum esse possir. Quapropter
huiusmodi vrina crassa, ab ea, quæ per coctionem talis facta est penès tria distinguitur, pri-
mò, quia à morbi principio apparet, nec renuis præcessit, secundò, quia sedimentum habet
inæquale, & grumosum, concocta verò, æquale, & læue. Distinguitur tandem, quia vrina
concocta, aut copiosa mingitur, aut salrem in quantitate mediocri, hæc verò pauca suppo-
nitur. Si ergò vrinæ hæ sunt malæ, quia crassæ sunt, & paucæ, vt ad bonas accedāt, tenuiores,
& copiosiores fieri necesse est, nam feruorem internum, & humorum perturbarionem remit-
ti indicabunt, solo earum vitio ad simplicem crudiratem redacto. Dummodò copiosæ pro- B
deant, sæpè enim vrinæ crassæ in tenues mutantur, morbo in peius tendente, dum scilicet
humores in venis conturbati, in aliquod viscus impinguntur, runc enim vrinæ attenuantur,
quia nihil materiæ morbificæ cum ijs excernitur, quod crassitudinem faciat, idq. ex eo po-
tissimum cognoscitur, quia & tenues simul, & paucæ minguntur, nam si copiosæ sint, tenui-
tas à copia contingere potest, quatenus humores cum vrina excreti, qui mediocrem crassi-
tudinem præstitissent ei, quæ in moderata quantitate mingeretur, copiosam crassefacere nō
possunt. Hac enim ratione copia, tantum malitiei detrahit crudæ, quantum bonitatis aufert
tenuitas, copiosæ, & hoc pacto renuis copiosa, media quodammodo est inter exactè crudam,
quæ aut acrisias, aut dolores, aut diuturnitarem, aut mortem, aut recidiuam indicare legi-
mus 1. Epidem. sect. 2. vers. 92. & oprimam, quæ celeritatem iudicationis, & securitatem
significat. Quæ quidem attendens Hipp. in Aphorismo inquit, huiusmodi vrinarum muta- C
tionem, non morbi solutionem afferre, sed tantummodo prodesse, idq. summa cum ratio-
ne, quia sicuti perseuerante humorum agitatione, & interno feruore impossibile est aliquam
coctionem fieri, quæ in remperatura consistir mutua, & quiete perficitur, ità his sedatis co-
ctio tandem sperari potest, quæ morbo finem imponat. Hæc verò sedari debere, indicabit
sedimentum, quod non longè posteà in vrina appareat, idq. significare voluit Hipp. dum
in fine Aphorismi subiungit: Tales maximè prodeunt his, quibus ab initio, aut breui subsi-
dentiam habent, sedimentum enim naturæ dominium plerunquè significar.

Aphor. 70. Quibus in febribus, &c.

Hunc Aphorismum explicauimus 3. Coac. Præn. vers. 276.

Aphor. 74. Quibus spes est abscessum forè ad articulos, eos liberat, &c.

Mar. n. 10. Hæc sententia satis vulgaris est, nam, & 6. Epidem. sect. 4. & lib. de Iudicar. vers. 122. re- D
gistrata est, de cuius intelligentia si quis sententiam nostram cognoscere cupit, explicatio-
nem illius sentētiæ adeat. Quartanæ sanguinis erupriones difficiles lib. 6. Epid. sect. 3. v. 35.

Aphor. 75. Si quis sanguinem, aut pus mingat, renum, aut vessicæ vlcerationem significat.

Non idem est sanguinem, aut pus mingere, & vrinam sanguinolentam, aut purulentam
reddere. Cum enim quis sanguinem, aut pus mingit, pus, aut sanguis in vrinæ fundo abea-
dem penitus segregata apparent, quæ quidem separatio celerior fit, si à vesicæ partibus
proueniat, diuturnior verò si à renibus, at vrina sanguinolenta, aut purulenta tota sibi æqua-
lis est, etiam si sanguinem, aut pus admixta habeat, cur autem hæc ab vrina aliquando se-
parentur, aliqando non, id euenit à loco, in quo mixrio celebratur. Quæcunquè enim vrinæ
admiscentur, dum iam exactam formam vrinæ adepta est, si sint diuersæ substantiæ, cuius-
modi est sanguis, & pus, non ità simul admisceri possunr, quin temporis progressu separen- E
tur adinuicem, è contrà verò, si antè vrinæ generationem quidpiam serosæ materiæ admi-
sceatur, simulq. permanent, dum per coctionem in renibus vltimam vrinæ formam acqui-
rit, vigore coctionis ad minima adeò miscentur, vt vna res tantum fiat, nec inuicem am-
plius separentur. Hæc est enim coctionis facultas in naturalibus, cui respondet elixario in
artificialibus vt lib. de Vet. Med. vers. 312. nos docet Hipp. Hac igitur ratione quæcunquè
siuè sanguis sit, siuè pus vrinæ admiscentur, antèquam ad renes perueniat, exactè simul per-
Mar. n. 32. mixta remanent, vndè nec sanguis, nec pus in vrina apparet, fitq. tantummodo vrina san-
Mar. n. 26. guinolenta, aut purulenta, quod cognoscens Hipp. lib. de Nat. Hum. vers. 268. dixit: Qui-

bus

A bus vrinæ cruentæ sunt, ijs venæ laborant. vtranquè vrinam, dum hæc scriberem conspexi: Priorem quidem in excellentiss. Duce Soræ, qui per plures dies sanguinem copiosum à renibus minxit, non longè enim à mictione, in parte inferiori matulæ, sanguis purus apparebat, in superiori verò vrina proprio colore, nedum sanguine confecta conspiciebatur, quamuis statim excreta tota sanguis videretur, eodem ferè tempore vrinas sanguinolentas conspexi in D. Fuluio Fossano, qui ex liænis tumore in cachexiam incurrerat: vrinas enim mingebat rubeo colore adeò infectas, vt à sanguine diluto parum differrent, talesq. perpetuò perseuerabant, hasq. à vitio sanguificatricis vænarum originem habere, est rationabile, quatenus non exacta fit per coctionem serositatis segregatio, vt pura mingatur, sed sanguineo colore infecta, vndè iure meritò vrina sanguinolenta dicitur, nō sanguinis mictus, quia reuera, sanguis cum vrina non excernitur, quemadmodum in præcedenti. Hac igitur distinctio-
B ne habita, quæ verissima est, & sensus testimonio confirmata, Hipp. sententia, non minus aperta, quam rationabilis apparet; nullisq. exceptionibus eget, earū, quas Interpretes, vt veritatem sententiæ tuerentur, apponere sunt coacti: quia quotiescunquè pus verè, aut sanguis mingitur, ità vt in vrinæ fundo appareat, renum, aut vesicæ exulcerationem perpetuò denotant. Harum verò duarum partium nomine, cæteræ quoquè particulæ comprehenduntur, quæ ad prædictas spectant, etiam si hæ sanguinem in ea copia vix effundere possint, quę sensui conspicua fiat. Similiter nomine exulcerationis, solutionem quamlibet cōtinui intelligimus, & à qualibet causa inductam; si verò vrina mingatur purulenta, aut sanguinolenta, à partibus suprà renes excerni dicendū est. Scio quidem aliquando absquè vlla affectione sanguinem mingi, de qua re decretum habemus Hipp. lib. 2. Præd. vers. 138. dicentis. At sanguinem mingere, rarò quidē, & sine febre, ac dolore, nihil mali significat, sed lassitudinū Mar.n.26.
C solutio fit, cuius auctoritate Aphorismorum auctor reprehendi posset, quippè qui palam hanc omiserit: non sine febre, aut dolore, de qua ibi, & hic sanguinis mictus euenit, quando natura copiā sibi infensam deponit ad vesicam, quæ excretio, quia critica est, sanguis ab vrina segregatus apparet, nec ei ad minima admiscetur, quia in renibus tamdiù non retinetur, quòusquè concoctio, & mistio vera contingat.

Aphor. 76. Quibus cum vrina crassa paruæ carunculæ velut pili exeant, &c.

Cum in omnibus Græcis exemplaribus hæc verba legantur, paruæ carunculæ, velut pili, sinè particula disiunctiua, aut, temerarium est eam addere, quod Galenum imitantes fecisse expositores inuenio, & eò magis, quando libro de Natura Humana, vndè absquè dubio aphorismus desumptus est, non solum hæc particula nón est apposita, sed etiam penitus excluditur. Nam quæ in Aphorismo leguntur, σαρκία μικρὰ ὥσπερ τρίχες, idest, carunculæ Mar.n.20.
D paruæ, velut pili, lib. de Nat. Hum. σαρκία μικρὰ τριχώδεα, hoc carunculæ paruæ capilli formes adnotantur. Verborum igitur sensus est: cum quis paruas carunculas mingit, instar capillorum, eas à renibus excernit. Carunculcarum enim nomine appellare solet Hipp. nonmodò particulas partium sanguinearum, quæ carne propriè dicta constant, cuiusmodi sunt musculi, & parenchimata, sed etiam partium spermaticarum, quales sunt membranæ, tunicæ, & aliæ huiusmodi naturæ, quandoquidem intestinorum particulas per dysenteriam excretas σαρκία vocat 26. Aphoris. præsentis sectionis. Hoc igitur in loco carunculcarum nomine, quæcunquè corpuscula intelligit, quæ carnis propriæ dictæ, aut membranarum portiunculas æmulantur, crassescente igitur in renibus pituita viscida, & tenaci, consistentiam acquirit, & figuram carunculis membranosis non dissimilem, quæ cum tenuitatem sortiantur cum longitudine quadam, pilis assimilari possunt, vndè Hipp. carunculas piliformes
E appellauit. Huiusmodi verò carunculas à renibus excerni ratio dictat: cum nullibi hæc materia consistentiam, & tenuitatem cum longitudine acquirere possit, præterquam in vasis, quæ quidem vasa in aliqua parte earum, quæ vrinæ dicatæ sunt, collocata esse, præterquam in renibus non conspiciuntur. Non prætereundum verò est libro citato de Nat. Hum. in fine sententiæ addi, & ab arthriticis, hoc est ab articulis affectis, quasi huiusmodi carunculæ in renibus affectis, & ab articulis læsis ortum ducant, quod quidem non omninò ratione caret, cum enim, vt diximus, huiusmodi carunculæ in renibus generentur, ex pituita in eorum vasis à calore superassata, duò ad earum generationem concurrere colligimus, calorem excedentem, qui ad renes ipsos pertinet, & materiam crassam viscidam, quæ in arthri-

arthriticis plurimum abundat, eò quod articuli naturæ instituto, pituitoso succo irrigantur continuò, qui si in ipsis accumuletur, crassescatq. apta caruncularum materia euadit: vndè si eam per renes, & vesicam expurgari contingat, erit enim via hæc, & humori, & parti affectæ satis accommodata, vndè in præcedenti Aphorismo dictum est. Quibus spes est abscessum fore ad articulos, eos liberat ab abscessu vrina multa, & crassa, & alba prodiens; Mar.n.10. & lib. 2. Prædict. vers. 142. legimus. Vrina crassa albam subsidentiam habens, aut circà articulos dolorem aliquem, aut tumorem significat. Stante hac igitur partium familiaritate non est inconueniens, dum huius materiæ expulsio fit ab articulis ad vesicam, si fortè contingat renes calida intemperie affectos esse, cum expultricis infirmitate, materiam illam crassam in renibus diutius retentam crassescere, & formam harum caruncularum contrahere, sicuti videmus podagricorum plerosquè, nephriticis doloribus subiectos esse, eadem materia in calculos in ipsis renibus concrescente, cur verò in arthriticis materia in carunculas efformetur, in podagricis verò in lapillos, potius à materiæ diuersitate id euenire dicerem, quæ in his crassior sit, in illis verò viscidior, vt in longitudinem cum tenuitate produci hæc possit, illa verò in topbos cócrescere. In arthritide verò humores viscitidate potius, quã crassitudine peccare, illud maximum argumenrum est, quia hæc iuuenum propria est, podagra verò senibus magis conuenit, vt duce experientia nobis significauit Hipp. lib. de Affect. Mar.n.31. sect. 2. vers. 45. Quia igitur pituita à calore fit viscida, qui in iuuenibus viget magis, sequitur pituitam in arthriticis viscitidate potius, quam crassitudine peccare. Ex his igitur manifestum est, haud frustrà additam fuisse particulam, & ab arthriticis, quam superfluam ratus ille, qui aphorismos in vnum collegit, sententiam imperfectam reddidit.

Aphor. 77. Quibus in vrina crassa existente furfuracea quædam minguntur his vesica, &c.

Galenus in expositione præsentis aphorismi, quemadmodum, & superioris, per vrinas crassas intelligit, non tenues, hoc est in quadam mediocritate consistentes, subiungitq. tenuem vrinam venis laborantibus apparere, crassam verò vesica tantummodo affecta. Quæ quidem opinio ab Hipp. & ratione plurimum recedit. Solet enim Hipp. proprijs vti nominibus, vt non sit verisimile adeò impropriè locutum esse, vt mediocrem vrinam crassam appellaret. Ratioquè potius contrarium dictat, cum rationabilius esse videatur, venis humorum copia laborantibus, vrinas reddi crassiores, quam ijsdem nihil mali habentibus vesicaq. tantummodo affecta. Quid enim crassitudinis vrinæ impartiri potest sola affectio vesicæ? Vt ergò huius sententiæ verus sensus eliciatur, corrigendus est aphorismus, per lectionem proprij loci, vndè fortasse desumptus est, libro enim de Nat. Hum. vers. 270. legi- Mar.n.36. mus hunc in modum. Quibuscunquè autem in vrina crassa existente carunculæ paruæ pili formes simul exeunt, eas à renibus prodire, nosse oportet, & ab arthriticis. Quibus verò pura vrina est, & aliàs, atque aliàs veluti furfures in vrina innatant, horum vesica scabiosa existit. Hoc enim modò vterquè aphorismus rationabilia continet. Quæ enim in renibus generantur à copia humorum crassorum à toto corpore, aut ab articulis per venas transmissa, simul cum vrina crassa excerni, est rationabile; sicq. carunculæ capilli formes à renibus excretæ cum crassa vrina exeunt, quum verò toto rectè sese habente sola vesica affecta est, vrina pura, idest tenuis minigirur, cum innatantibus furfuribus, quæ tunicæ interioris vesicæ, velut squammæ existunt, quales ab externa cute scalpru decidunt ijs, qui psora laborant. Adnotat tamen Hipp. huiusmodi furfures non semper apparere; sed aliàs, atque aliàs, quia si continuò hoc fieret, tota vesica breui dissiparetur. Quarè ex his patet hanc sententiam longè perfectiorem esse in proprio fonte, quam hoc in loco, quod non paucis aphorismis commune esse, aliàs indicauimus; ex his verò, quæ de scabiosa vesica, bis in locis traduntur, satis patet, plurimum differre scabiem, quam psoram Græci vocant, à lepra eorundem. Nam lib. 5. Epidem. vers. 121. narrat Hipp. Theophorbi filium, vesicam leprosam habuisse, qui Mar.n.8. tamen furfuracea cum vrina non excernebat, sed potius vrinam mingebat viscosam. Quapropter malè eo loci Interpres vocem ψωρῶσα scabiosam vertit, psoram cum lepra confundendo, quæ plurimum inter se differunt.

Aphor. 79. Quibus in vrina subsident arenosa, his vesica calculo laborat.

Aphorismus præsens videtur desumptus ex libro aliquo eorum Medicorum, quos vulga- Mar.n.5. tes vocat Hipp. lib. de Inter. Affect. vers. 340. qui vbi viderent aliquem arenulas mingen-

tem

A tem vesicam calculo laborare existimabant, quia non vesica (subiungit eo in loco Hipp.) sed ren calculo laborat, si ergò Hipp. existimat ob renum calculosam affectionem, nullo modo affecta vesica arenulas mingi, quomodò nunc dicere potuisset, vbi in vrina subsident arenosa, vesicam calculo laborare? Reijciatur ergò aphorismus iste tanquam Hippocratico nomine indignus, nam, & ipsamet experientia vitiosum esse indicat, cum quotidiè obseruetur, absquè vllo vesicæ vitio arenulas mingi. Quod si quis aphorismi dignitatem tueri cupiens dixerit, longè diuersum esse, mingere arenosa, & mingere arenas, probabilia satis afferet. Arenosa enim mingi dicuntur, quando non sola arena, sed sedimenta crassiora, quæ admixta habent corpuscula quædam arenosa cum vrina excernuntur. Arena verò simpliciter mingi dicitur, quando sola arena in fundo matulæ conspicitur, & sicuti hæc à renibus perpetuò ortū ducit, ità arenosa iam dicta frequenter obseruantur in ijs, qui Lythiasi laborant, in quibus vesica pituitoso muco rarò non scatet, vnà cum arenulis præfatis, quæ nihil aliud sunt, quam particulæ lapidis ex attritu decerptæ, cum igitur sola arena mingitur, renes calculo laborant, at cum vrinæ sedimentum habent crassum, & viscosum corpusculis dictis refertum, vesicam calculo laborare coniectandum est, verumtamen, neque id perpetuum est, quando ex tuberculis circà venam cauam disruptis arenosa ægrotantes mingere loco citato de Nat Hum. testatur Hipp. ijsdemquè vtitur dictionibus, quibus in aphorismo, quarè nisi indefinitè præsens sententia accipiatur, nullo modo defendi meo iudicio potest.

Aphor. 82. *Quibus in vrinaria fistula tuberculum nascitur, his suppurationes, &c.*

Vesica, aut aliqua ex vicinis partibus laborante, si in meatu vrinario tuberculum nascatur, & suppuretur, morbum solui, ait Hipp. quo dicendi modo, morbum anteà adfuisse inferri, qui suppurato tuberculo soluatur. Hucusquè aphorismi exemplum nuper vidi in familiari C Illustrissimi Cardinalis sancti Georgij, qui cum per multos annos varijs vesicæ affectibus conflictatus fuisset, orto in cole tuberculo, eodemq. suppurato, ab omnibus malis liberatus est, & ratio est, quia humores ad suppurationis locum demandantur, qui facta suppuratione exactè expurgantur, ità vt inposterum morbus redire non valeat, eò quod, vt dicebat Hipp. lib. 6. Epidem. sect. 4. vers. 13. Quidquid suppuratur, non reuertitur, ipsa enim suppurato concoctio est, & iudicatio simul, & abscessus, cur verò id solum eueniat in tuberculis vrinarij meatus, nō autem cæterarum partium vesicæ adiacentium, id ex natura partis euenire existimo, quippèquæ venis constat magnis, & arterijs: quarum virtute, cæterarum partium affectiones huic facilè communicantur, hancq. veram esse huius aphorismi, tùm lectionem, tùm expositionem existimo; ità vt hic præferendus sit ei, qui in 7. aphoris. 58. registratus est, in cuius fine legimus, soluitur dolor. Nam suppurato, & rupto tuberculo dolo- D rem solui, omnibus commune est, non proprium eorum, qui in fistula vrinaria nascuntur.

Sectio V. Aphorismorum.

Aphor. 1. *Conuulsio ex belleboro lethalis.*

In huius aphorismi expositione plurimi interpretum errare mihi videntur, quia hoc ratum habentes, conuulsionem quamlibet ab inanitione, aut replerione neruorum fieri, concludunt, helleborum ea ratione læthalem parere conuulsionem, quatenus immodicè euacuando totum corpus, & potissimum neruosum genus exiccat, & ideò aphorismum ad quamlibet purgationem extendunt, quasi nescìret dicere Hipp. conuulsio ex medicamento læthalis. Quarè sententia eo modo accipienda est, quo verba sonant, intelligentes eam E conuulsionem læthalem esse, quæ veratro potato superuenit. Nam de ea, quæ ex alijs medicamentis prouenit, particularem aphorismum construxit sect. 7. num. 25. & alium ei affinem apposuit paulò infrà num. 4. præsentis sectionis, qui talis est, ex superflua purgatione conuulsio, & singultus accedens, malum. De quorum aphorismorum diuersitate nostram iam modo aperuimus sententiam, qua ratione autem immodicas euacuationes conuulsio sequatur, patebit infrà in expositione aphorismi 39. sect. 6.

Aphor. 4. *Ex superflua purgatione conuulsio, aut singultus accedes malum.*

Cum in priori aphorismo statuerit Hipp. conuulsionem ex helleboro læthalem esse, hic eandem sententiam ad quamlibet immodicam purgationem extendendo inquit, simpliciter ma-

ter malum. Quare in duobus distinguitur præsens aphorismus à præcedenti. Primò, quia ibi immodicam euacuationem non supponit necessariò, quemadmodum in præsenti. Secundò, quia in priori casu læthalem facit, in hoc verò periculum tantummodò agnoscere videtur, hac voce malum, cuius diuersitatis ea est ratio, quia si conuulsio ab assumpto helleboro prouenit absquè euacuatione immodica, signum est medicamentum malignæ qualitatis particeps fuisse, aut humores vice purgationis, euexisse in caput. Si verò ab immodica purgatione conuulsio orta sit, nõ adeò perniciosa est, quia non à maligna qualitate; aut humorum translatione ad caput, sed potius ab acri euaporatione originem habere indicabit, quæ si ad malum tendat, naturæ imbecillitati potius, quàm sæuitiei conuulsionis, tribuendum erit.

Aphor. 5. Si quis ex ebrietate voce priuetur conuulsus moritur: nisi febris corripuerit, &c.

Mar.n.22. Cum mihi contigerit videre mulierem quandam, ex vini potu apoplecticam factã, superueniente febre, die sequenti à febris inuasione mortuam esse, præsens aphorismus mihi suspectus redditus est. Verùm posteà locum libri secundi de Morbis vers. 283. contemplatus, qui habet, si quis ex ebrietate voce ptiuetur, & statim etiam sanè ipsum, & febris corripiat, sanus fit, si verò non corripiat, die tertia moritur, vera interpretatio aphorismi statim mihi occurrit. Intendit enim, vt statim, ac voce priuatur, febris ipsum corripiat, quod vt significaret loco citato Hipp. non contentus dixisse αωτιν, idest statim, vocem vlterius addidit παραχρημα, quæ, & ipsa temporis celeritatem significat, eadem phrasi, Latina vtentes dicunt statim, nulla interposita mora, quum igitur aphoniæ ex ebrietate statim febris superuenit, æger liberatur, quum verò posteà, moritur. Quæ quidem interpretatio ex libro Coac. Prænot. sect. 3. vers. 55. confirmari vlterius potest, quo in loco hæc leguntur: *Apoplecticæ affectiones repentinæ exolutorio modo fientes, febre, temporis progressu accedente, pernitiosæ*. Nam vt apoplexiæ ex ebrietate inter apoplectica adnumerantur, & derepentè inuadunt. Quotiescunquè igitur apoplexiæ statim febris superuenit, soluitur; nequaquam verò vbi posterius, & iam confirmato morbo, cuius quidem diuersitaris hanc causam afferrem, quam etiam attulimus in expositione sententiæ lib. 2. de Morbis vers. 67. Quia febris statim superueniens, est de genere ephimerarum, quæ ab agitatione spirituum prouenit, quos quidem à principio inuasionis apoplexiæ vehementer commoueri, est rationabile, idq. ex ipsomet Hipp. colligimus, qui lib. Acut. 4. vers. 45. de apoplexia sub nomine aphoniæ tractans hæc habet. Quarè talibus fomentis prius adhibitis venam secare oportet, statim ab initio, dum adhuc eleuati sunt omnes affligentes spiritus, cum igitur à principio spiritus vehementer agitentur, febrem tunc superuenientem ephimerã esse rationabile est, à cuius calore, causa apoplexiæ citò dissipari potest. Si verò temporis progressu, & spiritibus quiescentibus febris accedat, de genere putridarum eam esse necesse est, quæ tantũ abest, vt humores, seu vapores crassos dissipare possit, vt potius eos adaugeat, & deteriores reddat. Differunt etiam inter se huiusmodi febres calore, quæ enim statim inuadit, semper vehementem præsefert calorem, qualem præsefetunt ephimeræ ferè omnes, quæ verò temporis progressu superuenit, prout plurimum lenta est, quales sunt febres omnes putridæ, quæ focum, siue mineram ipsum cerebrum habent, idq. ob cerebri naturalem temperiem, pituitosumq. humorem, quo semper scatet.

Aphor 6. Quicunquè tetano corripiuntur in quatuor diebus pereunt., si verò has effugerint, sani fiunt.

Mar.n.13. In tertia, aut quinta, aut septima, aut decimaquarta tetano correptos mori, quod tempus si effugiant, seruari, testatum reliquit Hipp. 3. de Morb. vers. 146. cui lectioni potius, quam aphorismo assentiri me cogit, tùm antiqua libri auctoritas, tùm ingenuitas Auctoris, quem absquè certa experientia hæc dixisse, non est rationabile, vndè fateri cogimur, præsentem aphorismum, quemadmodum superiorem defectuosum esse, eius defectu, qui has sententias in vnum redegit. Vel fortasse ipsemet, vt præfatos omnes dies breuitate sermonis comprehenderet in quatuordecim diebus dicere voluit, sed calami vitio in quatuor scripsit.

Aphor. 8. Quicunquè pleuritici facti intrà quatuordecim dies non purgantur his &c.

Quamuis Anaxion lib. 3. Epidem. absquè suppuratione non antè trigesimumquartum diem per anacatharsim fuerit liberatus, non ob id aphorismo veritas tollitur, quemadmodum in eius explicatione Fuxius demonstrat, qui exponit intrà quatuordecim dies intelligere Hipp. ab eo inchoando, in quo æger expuere incœpit.

A *Aphor. 10. Quicunque anginam effugiunt, his ad pulmonem vertitur, & in ſeptem &c.* Mar.n.27.
De hac anginæ tranſmutatione ità legimus lib. 2. de Morb. ſect. 2. ver. 50. ſi verò faucibus,
ac tumoribus ſedatis, morbus ad pulmonem cõuerſus fuerit, febris ſtatim corripit, ac lateris
dolor, & vt plurimũ moritur, ſi verò quinquè dies effugerit, ſuppuratus fit, niſi ſtatim tuſſis
inuaſerit, ſi verò inuaſerit, facta excretione, depurgatus ſanus fit, quæ quidem ſententiæ in
eo tantũmodo differunt, quia in aphoriſmo terminus aſſignatur ſeptem dierũ, lib. autem cit.
quinq; tantũmodo adſcripſit, quæ loca inuicem cõciliabuntur, ſi dicamus, in aphoriſmo ſe-
ptem dies enumerari, à die inuaſionis anginæ, lib. autem de morbis quinque aſſignaſſe à die
tranſmutationis anginæ in peripneumoniã, quaſi angina, vt morbus acutiſſimus intrà primũ
quaternarium neceſſariò tranſmutetur, cur autem tàm citò ad ſuppurationem conuertatur
hæc peripneumonia, cui terminus quatuordecim dierum in pleuritide aſſignatur, nõ ex na-
B tura læſæ partis id euenire affirmarem (quod plurimi faciunt) quia in peripneumonia etiam
ipſa à principio inuadente, expurgationis terminus vigeſimaprima dies præſcriptus eſt, vt ex
lib. 3. de Morb. ver. 118. manifeſtè conſtat. Quarè potius crediderim id euenire propter hu- Mar.n.16.
moris peccantis diſpoſitionem, qui enim pleuritidẽ, aut peripneumoniã à principio produ-
cit, longè benignior eſt, eo; qui peripneumoniam ex tranſmutatione parit, hic enim antèquã
ad pulmonem perueniat, putridus eſt, quia ab inflammata parte deceſſit, quarè nouam alte-
rationem, & putredinem in ipſis pulmonibus adeptus; ad ſuppurationem adeò diſponitur,
vt in quinq; diebus ſuppuretur, quod in alijs humoribus antè diẽ vigeſimã euenire nõ ſolet.

Aphor. 11. Qui tabe infeſtantur, ſi ſputum quodcunquè tuſſiendo reiecerint, grauè olet &c.

Aphor. 12. Quibuſcunquè tabe laborãtibus capilli de capite defluxerint, hi alui profluuio, &c.

Horum duorum aphoriſmorum rationem breuiter aſſignauit Hipp. lib. 2. de Morb. ſect. 2. Mar.n.48.
C verſ. 327. dum inquit. Huic ſi pili de capite defluant, & nudum ſit caput, velut ex morbo &
ſi ſputum carbonibus iniectum malè oleat, ipſum moriturum pronuncia, idq. per alui fluorẽ,
vbi enim iam pus circà cor putruerit, nidoroſum odorem prunis iniectum præſefert, & ce-
rebrũ concaleſcens ſalſuginoſum humorem effundit, qui aluum mouet, cuius ſignum eſt ca-
pillorũ defluxus. Hæc Hipp. ex quibus conſtat, ea, quæ in ſecundo aphoriſmo dicuntur. Qui-
bus phthiſicis capilli de capite defluunt, diarrhœa ſuperueniente moriũtur, nõ ità eſſe acci-
pienda, vt inferatur, poſſe defluuium capillorum fieri, cui diarrhœa non ſuccedat: vt verba
ipſa aphoriſmi ſonant, ſed vt quid neceſſarium ſequi. Quarè clarius fortaſsè dixiſſet apho-
riſmorum compilator hunc in modum. Quibus tabe laborantibus capilli de capite de-
fluunt, hi per ſuperuenientem alui fluorem moriuntur, aut quemadmodũ in coacis legitur,
quibus tabidis capilli ex capite defluunt, à profluuio alui moriuntur, atquè hoc modo non
D ſolam mortem prædicere docemur, ſed eius modum, quod Medico non parum gloriæ parit.

Aphor. 12. Quicunquè ſanguinem ſpumoſum ſpuunt, his ex pulmonibus eductio fit.

Sicuti proprijs nominibus dixit à pulmonibus eductio fit, ità malè interpretantur illi, qui
in ſanguinis ſpumoſi excretione pulmones ſemper affectos eſſe, exponunt. Hoc enim apho-
riſmo docemur tantummodo cognoſcere in vniuerſum, per quam regionem ſanguis excer-
natur, non quæ pars afficiatur, quando ſanguinis ſpumoſi fit excretio. Particulatim verò id
explicauit ſecunda ſect. lib. Coac. Præn. v. 360. vbi ita legitur: qui ſpumoſum ſanguinem vo-
munt, dolore infrà ſeptum tranſuerſũ non exiſtente, de pulmonibus vomũt, & quibus quidẽ
magna vena in eo rumpitur multũ vomũt, & in periculo verſantur, &c. & paulò inferius: Qui
ſanguinem ſpumoſum ſpuunt, præcordium dextrũ dolentes, de hepate ſpuunt & moriuntur.
Caſus quidem à me bis obſeruatus in praxi, alter in baiulo ad radices Mõtis Quirinalis, qui
E hepate affecto multũ ſanguinem ſpumoſum ter excreuit: & quarto ab impetu ſanguinis in
pulmones irruentis ſuffocatus eſt. Alter verò in R. P. Hieronymo Griffio Ord. Prædic. iuuene
optimo habitu prædito, hic enim in ſanguinis ſputum copioſum incidit, ſpumoſum valdè ſe-
cundũ totã ſubſtantiam, ità vt poſt concretionem totus cauernoſus inſtar ſpõgiæ appareret,
ad differentiã ſanguinis cum ſpuma, quã in ſuperficie tantũmodo conſeruat, vnà cũ hypo-
cõdrij dextri dolore, & dum ſputi ſanguinis curationi incumberetur, idem fluxus repetijt ſæ-
pius, concomitabatur etiam tuſſis vehemens, cum ſputi pituiroſi copia non mediocri, ità vt
dum alij Medici huic curationi adhibiti, timentes tabem, humectare corpus, iã ſãguinis flu-
xu ſedato, tentarent, à ſputi copia ſuffocaretur. Quapropter ego prædictæ coacæ auctoritate
permotus, ad hepatis curationẽ me contuli remedijs cõmunibus, quæ hepatica medicamẽta

dicuntur, & inter ea Trocis E pheos, idest singulo mane exhibui, à qua curatione adeò sublevatus est, vt sibi sanus videretur. Quia tamen antè perfectam sanitatem frigidiori vento se exponens à febre magna correptus est, eaq. continua cum siti, spirandi difficultate, tussi, alijsq. symptomatibus grauioribus: à qua viginti quinque dierũ spatio extinctus est. Cumq. aperto cadauere partes læsas inspicere procurarem, vnũ primo occurrit mirabile, quia ventriculus omninò vacuus inuentus est, etiam si antequam moreretur, spatio nõ vltra quatuor horarum, plurimum comedisset, videlicet, ferculũ ex pane cõtrito, tria oua, panem, & carnes (erat enim per totum morbũ vorax multi cibi, nec ab eo se cõtinere poterat) sed & intestina, ferè penitus inanita erant. Hepar satis magnũ erat, alioqui sanum. Pulmo totus sanguine repletus miruminmodum tumidus apparuit, ità vt non vasa tantummodo turgerent, sed per totam substantiã sanguis cõglobatus scyrrhi duritiem æmularetur; nulla alia tamen læsio in eo apparebat, cor, & circumstræ venæ sanguine miruminmodũ repletæ inuentæ sunt, & in latitudinẽ immodicã distentæ, imò & sinister cordis ventriculus sanguine repletus erat. Turgebant pariter venæ omnes, quæ per costas disseminantur, & in summa totũ malum in sanguinis plenitudine consistere videbatur, ex quo in eam coniecturã deueni, hepar attractricẽ omninò validã habuisse, cum sanguificatricis robore, cuius gratia sanguinis copiã maiorem producebat, quam ei conueniret, quem cũ natura per pulmones, vt anteà excernere frustrà tentauerit, in ipsis pulmonibus conglobatus, & constipatus putredinem, siue feruorẽ contraxit, & febrem illam ingentem induxit, ex qua fortasse seruari potuisset, si sanguinem denuò expuisset, aut sanguis in largã copia ei missus fuisset, verum morbi causa ignorata, nemo sanguinem mittere copiosum in emaciato corpore ausus fuisset. Hæc adnotare volui, vt cõstet ab hepate per medios pulmones sanguinem educi posse, cuius inditium erit, & spuma, & dolor in dextro hypocondrio, nec ob id falsum erit dicere, eductionem à pulmonibus fieri, vt à præsenti aphorismo docemur.

Aphor. 14. A tabe occupato alui profluuium accedens lethale est.

Diarrhea tabidis tunc solũ læthalis censenda est, cum iisdẽ iã cõsumptis superuenit, quod insinuauit nobis, dum inquit, à tabe habito, phrasis Hipp. admodum familiaris, quod nõ semel adnotauit Gal. quasi à principio morbi non læthaliter aliquando superuenire possit.

Aphor. 16. Calida frequenter ea vtentibus has noxas inducit &c.

Mar. n. 11. Præsens aphorismus vnà cum proximè sequentibus absque dubio ex lib. de Humid. vsu desumptus est, cuius libri intentio est de vsu liquidorum tractare, quæ exterius admouentur, ex quo constat, quæ de calida, & frigida facultatibus hoc in loco traduntur, perperam extendi ad ea, quæ interius assumuntur.

Aphor. 21. Quandoque verò in distentione sine vlcere iuueni carnoso, &c.

Hæc sententia pariter præcitato lib. de Humid. vsu registrata est v. 132. iisdẽ ferè verbis
Mar. n. 14 quãuis hoc remediũ frigidæ inspersionis propofuerit lib. 3. de Morb. v. 163. indistinctè omnibus, nihilq. seruato eorũ, quæ hic, & lib. de Humid. vsu adnotãtur. De curatione enim opisthotonos tractãs in fine ait, quod si volẽs etiã sic facies, aquã plurimã frigidã superfundito, & posteà vestimenta tenuia, ac pura superintegito, ignem autem tunc non adhibeto.

Aphor. 22. Calida suppuratoria est non in omni vlcere.

Præsens, & consequens aphorismi lib. de Humid. vsu ad finem descripti sunt.

Aphor. 25. Tumores in articulis, & dolores absque vlcere &c.

Hæc ex lib. cit. de Humid. vsu desumpta sunt vers. 106. circa quorũ explicationem non est immorandũ, cũ per se satis manifesta sint. Illud tamen prætereundũ non est, quod de stupore ait, quia stupor dolorem non modò sedat, stupore perdurãte, sed etiã eodem sedato, imò aliquando dolor ex toto tollitur, argumentũ euidens, hunc non quia indolentiam facit, doloris sensum auferre, sed ab eo fluxionem sisti, & humoris actiuitatem, & actimoniã cõpesci. Quare hoc præsidij genus non est aspernendũ, quando non sub vniuersaliori præcepto tantũ ab
Mar. n. 32. Hipp. celebratur, sed etiã peculiariter vtitur lib. de Affect. in curatione podagræ, & arthritidis, nã cæteris auxilijs iam propositis, subiunxit tandem ad dolentes verò locos frigefactoria appone, quibus verbis medicamẽta actu frigida intelligẽda esse, nullus eorũ, qui in Hipp. doctrina sit versatus, negabit, calida enim, aut frigida simpliciter prolata, actu talia intelligit, nisi ad potentiã addatur, ex quo adnotandũ est, etiamsi & calida, & frigida podagricos dolores sedare possint, frigida tamen ab Hipp. præferri, nam calida laxando partem rariorem faciunt,

A faciunt,& ad fluxiones inpoſterum recipiendas paratiorem, frigida è cõtrà eam roborant, & adſtringunt, vt fluxioni viæ minus pateant. Quapropter hæc regula circa localia obſeruanda eſt in podagricis doloribus, alijſq. qui à fluxionibus, cum partis recipientis imbecillitate per interualla inuadere,ſolent frigida actu præferenda eſſe,in alijs verò calida, & vbi dolores intimiores occupant partes.

Aphor. 28. *Menſes ducit aromatum ſuffitus, ſæpè verò ad alia etiam vtilis eſſet, niſi &c.*

Duplici ratione ſuffitus aromatũ menſes mouet,primò quia os vteri aperit,non tenuitate modo,qua facilè penetrat,& aperiendi facultate: ſed etiam quia cum eius odore delectetur vterus,oſculũ ad illum ſuſcipiendum aperit,non minus,quã ad ſeminis receptionẽ in coitu, dum illud affectat.Secundò confert ad menſtruorum prouocationem aromatũ ſuffitus,quatenus impedimenta remouet, per quæ non procedunt, vterũ enim dirigit,& ad ſanã naturã

B reducit,& in his omnibus caſibus ſuffitu aromatũ vſum fuiſſe Hipp.conſtat.Nã ad aperiendos vteros vſus eſt lib.2.Morb.Mul.ſect.2.verſ. 269.vt in locũ ſuum reducantur, poſtquam ad hepar aſcẽderint lib.de Nat.Mul.v.39.iiſdẽ aglutinatis,& incumbẽtibus ad coxã,lib.cit. v.85.Aglutinatis lib.2.Morb.Mul.ſect.2.v.177. Verũ nõ ad hæc tantũmodo conducit aromatũ ſuffitus,ſed etiã ad alia quãplurima: idq.propter tenuitatẽ,& propter locũ,cui adhibetur, qui quidẽ conſortiũ maximũ habet cum toto corpore, cuius ratione quolibet membro affecto ſubuenire poteſt,eius tamen vſus prætermittitur ſæpiſſimè,quia cap.grauitatẽ facit. Mar.n.46. Mar.n.3. Mar.n.6. Mar.n.36.

Aphor. 30. *Mulierem vtero gerentem ab aliquo acuto morbo corripi,læthale.*

Cũ vtero gerentes à morbis acutis quotidiè euadere obſeruentur, nõ videtur rectè dictũ in preſẽti aphoriſmo,vtero gerentẽ ab aliquo morbo acuto corripi,lęthale.Quarè pro aphoriſmi tutela, & ad intelligentiã huius vocis lętbale,adnotare oportet.Aliud eſſe dicere,mor-

C bũ aliquẽ in ſuo genere læthalem eſſe. Aliud dicere hunc morbũ læthalẽ,quia ſigna lęthalia ſuperuenere.Nã in hoc ſecundo caſu,quia ſymptomata ſuperueniẽtia læthalia ſtatũ indicãt ægrotantis,nõ ratione morbi eſſentiæ tantummodo,ſed etiã vehementiæ, & moris eiuſdem, necnon viriũ ipſiuſmet ægrotantis ad morbũ ipsũ(ab his enim,& alijs quãplurimis ſigna lęthalia dependent) ideò cũ res eò deuenit, vt ſigna læthalia ſuperueniant,vix fieri poteſt,tot malis ſimul concurrentibus, vt æger euadat. At cũ morbus ex ſua natura læthalis eſt in cõmuni,quotieſcunquè ſigna læthalia nõ concomitantur, plurimi ſeruari poſſunt,cuius rationẽ aſſignabat Hipp.lib.2.Prædict.v.200.vbi hæc legitur.Vulneta magis læthalia ſunt,quæ in venas craſſas,in collo,ac inguinibus infligũtur,deindè quę in cerebrũ,& in hepar. Poſteà quę in inteſtinũ,& veſicã,ſunt autẽ hæc pernitioſa valdè,non tamen ità vt nemo ex his euadat,velut putatur.Nã,& loci,qui hæc nomina habent,multũ inter ſe differunt, & iidẽ modi, Mar.n.19.

D Multum etiã differt corporis ipſius hominis ſtructura,aliquando enim neque febricitat,neque inflãmatur ſauciatus, aliquando etiã citra cauſã febricitat,& aliqua corporis pars omninò inflãmatur,ex quibus apparet,ex vulneribus, ex ſui natura læthaliſſimis,homines euadere,ſi vt inferius lib.cit. ſubiungit,neque febris ſuperueniat, neq; ſanguinis fluxus ad vulnus fiat,neq; inflãmatio, neque dolor, è contrà verò nulla ſpes ſalutis remanet,vbi læthalia ſigna ſuperueniunt,nõ præfatis læthalibus vulneribus modò,ſed etiã iis,quæ ſecuriſſima videbantur.Pari ratione igitur ſi contingat,vtero gerentem morbo acuto laborare, quæ ex ſui natura fortis,& robuſta,& morbum benè ferat,nec ſymptomata læthalia ſuperueniant,non eſt à ratione alienum,morbum illum etiam ex ſui natura læthalem ſuperate.

Aphor. 34. *Mulieri vtero gerenti ſi aluus multum fluxerit,periculum eſt, vt abortiat.*

Plurimæ vtero gerentes quotidianis vomitibus adeò ſollicitantur, vt cibũ aſſumptũ rarò

E contineant, vndè corpus ſufficienti alimento priuari neceſſe eſt,& nihilominus abortũ indè ſequutũ eſſe,nondũ obſeruatũ eſt.At verò diarrhęa abortum ſæpè facit, etiam ſi corpus nutrimento priuetur minus, quando cibus in his longiori tempore retinetur, quã in illis,quod quidem euidens argumentũ eſt, diarrhœã non ea ratione abortum facere,quia alimentum fœtui ſubtrahat,ſed potius, quia dum humores ad inferiora mouentur,fœtus, & ipſe deorſum trahitur, vndè ligamentis eum continentibus violentia infertur,ob quã rumpuntur, & ſic abortus ſequitur,eadem ratione pharmaca deorſum purgantia abortum faciunt, non quæ per vomitũ purgant, vt Hipp. auctoritate ſuperius demõſtrauimus in expoſitione primi aphoriſmi ſect.quartæ.Præſens aphoriſmus videtur deſumptus ex lib.1.Morb.Mul. v.127.

Aphor. 37. Mulieri uterum gestanti si mammæ repentè graciles fiant, abortit.

Si modum, & causas, quæ ad lactis generationem, iuxtà Hipp. sententiam concurrunt, antè oculos habuerimus, præsentis aphorismi veram rationem reddere, non erit difficile, lib. enim de Nat. Puer. vers. 250. lac generari testatur ex tenuissimo, & dulcissimo succo à ventre expresso, expressionemq. fieri ait ab vteri magnitudine, à fœtus presentia adaucta. Hanc verò materiam à ventriculo expressam suscipiunt vicinæ partes, à quibus indè mammæ ad se trahunt, quam quidem mammarum attractricem, à principio excitat quidam calor ipsis ab vtero impartitus, sanguinis portione mediante, quam vterus ad mammas consortij vigore transmittit. Quæ quidem sanguinis transmissio duplicem habet causam: calorem scilicet in vtero ob fœtus præsentiam auctũ, & motũ ipsius fœtus, & ideò tunc primũ lac iudicationē sui, matri præbet, quum fœtus moueri incipit, & hic est modus generationis lactis, quem verissimũ esse demonstrauimus in expositione cit. loci de Nat. Puer. & 1. lib. Morb. Mul. sect. 3. vers. 341. Hoc igitur supposito deficit lac in mammis, vel ex defectu materiæ lactis ob inediam, aut aliquam euacuationem: vel quia non attrahitur à mammis, idq. vel propter partium densitatē, eodem Auctore lib. 1. Morb. Mul. sect. 3. vers. 346. vel quia calor mammis deficit, vndè earũ attractio cessat. Deficit autē mammis calor, quia sanguis ab vtero ad mammas non transmittitur, idq. deficiente motu, vel vtero ipso refrigerato. Cæterum à quacunque causa lac deficiat, id paulatim fieri necesse est, sola vteri refrigeratio, & cessatio motus in vtero statim, & derepentè lactis defectũ inducere potest, hæc verò nisi mortuo fœtu, aut iam iã morituro euenire nõ possunt. Quia si calore participant mammæ ob fœtus præsentiam, eiusdem motu, & calore, eo mortuo, & vterum, & indè mammas refrigerari, est necesse, & ex consequenti lac euanescere, cuius defectu mammæ graciles fiunt, ità vt mammarum gracilitas repentina futuri abortus certissimum fiat indiciũ. Hic aphorismus desumptus videtur ex lib. 1. Morb. Mul. sect. 2. v. 81.

Aphor. 40. Mulieribus quibuscunquè ad mammas sanguis colligitur insaniam significat.

Sanguinis portionem exiguam ab vtero ad mammas deferri ex Hipp. nuper adnotauimus, cuius finis præcipuus erat, vt eo mediante incalescentes mammæ succum alimentalem, præcipuam lactis materiam attrahere, & in lac transmutare possent, & in eadem transmutatione ipsemet sanguis in lac mutabatur. Quotiescunquè igitur sanguis iste delegatus ad mammas in lactis substantiam non transmutatur, ibi paulatim colligitur, oriturq. casus, qui in hoc aphorismo proponitur; colligitur ergò sanguis in mãmis, quia in lac non transmutatur, nõ transmutatur autē ob eius naturam lacti penitus contrariam, talis est sanguis atrabilarius, qui cum calidus sit, & exustus, in lac frigidum, & humidũ verti nõ potest, quarè huius sanguinis collectio in mammis, atrã biliē in corpore abundare significat, ex quo de futuro furore suspicandum est, codē sanguine ad cerebrũ translato, ad quod facilis est anadrómes, cuius virtute pituitæ fluxiones à mammis oculos attrahere testatus est Hipp. lib. 2. de Morb. vulgaribus sect. 5. vers. 19. eandem sententiam inuenies ad calcem lib. 2. Epid. quamuis, quod hic peculiare facere videtur mulierum, ibi tanquam omnibus commune proferatur.

Aphor. 46. Quæcunque præter naturam crassæ existentes non concipiunt in vtero, his &c.

Galenus illius vocis præter naturam duplicem antiquorum expositionem adducit, eamq. probat, vt præter modũ communē, & immodicè significet, Hipp. tamen præter habitum naturalē ipsius patiētis, id esse intelligendũ apertè indicauit lib. de superfœtatione vers. 99. vbi eadē sententia registrata est his verbis. Mulier, quæ præter naturã crassa est, ac pinguis, & pituita repleta, non concipit hoc tempore: quæ verò ex natura talis est, horum gratia concipit, nisi aliud quidpiam ipsam impediat, & ratio est euidentissima, nã quæ ex natura pinguis est, illius omentũ propriã sedem retinet, nec ad osculũ vteri comprimendũ descendit, vt euenit illi, quæ cũ naturali tēperamēto tenuis esset, pinguior effecta eius omentũ grauius redditũ est, adeò, vt grauitate distētũ ad os vteri cõprimēdũ descēdere possit, & ex cõsequēti sterilitatē inducere.

Aphor. 47. Si vterus in coxam incumbens suppuratus fuerit, necesse est, emmotum fieri.

Hunc casum descripsit Hipp. lib. de Nat. Mul. vers. 72. & lib. 2. Morb. Mul. à principio sect. 2. hunc in modum, si vteri agglutinati fuerint, & incumbant, & si contigeris, videbis locum durum sub lateris mollitudine, & dolor corripit imum ventrem, &c. & indè subiungit, Sæpè verò etiam suppurantur, & emmoti fiunt, & fluentes moriũtur, nisi (antèquam per se rumpantur) vlceris, & secueris, emmotũ verò intelligit Hipp. non quodcunque vlcus cauum, cuius curatio

A ratio per mota, hoc est, per penicilla facienda sit, sed vlcus tantummodo, quod ad internas
cauitates penetrat, quod quidem manifestum vnicuiquè patebit consideranti loca omnia, in
quibus de emmoto fit mentio, huiusmodi autem nomen vlceribus ad internas cauitates pe-
netrantibus inditum esse, est verisimile, quia hæc præcipuè moto, idest, penicillo indigent. His
stantibus, dum inquit Hipp. si vterus incumbens coxæ, suppuratus fiat necesse est, emmotum
fieri, non intendit docere curationem suppurationis per emmotum faciendã esse, sed admo-
nere, quid ex hac suppuratione eueniat, vlcus scilicet, ad interiorem cauitatem penetrans.

Aphor. 52. Mulieri vterum gestanti, si lac multum ex mammis fluat, debilem fœtum &c.

Multum lac spontè effluere contingit, non ex sola multitudine, nam quoties mammæ lacte
turgent, quod tamen spontè non exit, sed tunc solũ, quando tenue est, & serosum: quæ quidem
tenuitas, nisi ex natura fuerit, à debilitate concoctricis mammarum prouenire, dicendum est,
B quæ aliundè, præterquam ex vtero malè se habente, prouenire non potest. Nam sicuti mam-
marũ robur, ex quo lactis perfecta concoctio depender, ab vtero, à fœtus præsentia excalefa-
cto prouenit, ità mammarũ coctionis debilitas ab ipso fœtu vterum non calefaciente ortũ ha-
bere necesse est, quod quidẽ euenit, quando malè habet, & ægrotat, cũ ergò lactis tenuitas in
vterum gerentibus, sit signum malè habentis fœtus, exeatq. propter tenuitatẽ, meritò si spontè
lac multũ effluat, fœtum in vtero malè sese habere attestabitur; & vice versa, quia solidæ fiunt
mammæ, quando probi sanguinis, & spirituũ copia turgent, quæ à fœtu sano dependent, ideò
mammarũ soliditas sanioris fœtus est inditiũ, eadẽ sententia legitur lib. 2. Epid. sect. 6. vers. 33.

Aphor. 53. Quæcunque corrupturæ sunt fœtus, his mammæ graciles fiunt, si verò rursus &c.

Hic dicendi modus indicat Hipp. de eo abortu intelligere, qui non à causa procathartica, &
violenta prouenit, sed de eo, qui causam habet internã, & quæ paulatim crescit. Vanũ est enim
C credere, abortum violentia factũ, mammarum gracilitatem præcedere, nisi fœtũ ex ea lædi, &
ægrotare, aut mortuum diutius in vtero permanere contingat. Verùm Hipp. dixit: quæ corru-
pturæ sunt fœtus, vt affectionem præcedentem indicaret, per quam abortus contingat. Nec
Galeni ratio contrarium persuadet, dum probat ex violentia læso vtero ad ipsum humores
concurrere, & ex eo mammas gracilescere: quia contrarium euenire experientia demonstrat.
Nam etiam si vterus in partu admodum laboret, & humores ad illum confluant, qui lochia
consistunt, non ob id mãmæ extenuantur, imò turgent lacte vberiore. Hoc igitur pro rato ha-
bito, Hipp. intelligere de eo abortu, qui ab interna causa dependet, non est difficile, aphorismi
rationem, iuxtà vera Hipp. dogmata, afferre, cum enim (vt suprà explicatum est) tota virtus
mammis ab vtero proueniat, vtero autem ab incluso fœtu: sequitur, mammas, aut benè, aut
malè suo munere fungi, iuxtà fœtus in vtero existentis conditionem. Quapropter quotiescun-
D què fœtus adeò in vtero ægrotat, vt abortus periculũ immineat, mammarũ vis elanguet, vn-
dè graciles fiunt, quod si bona faueat fortuna, nequè abortus sequatur, sed fœtus conualescat,
tunc rursus mammæ solidæ fiunt, earum virtute atthractrice, & concoctrice vigorata; vndè, &
succi, & spirituũ copia fruuntur; quã cum in totum absumere, ob contractam tempore gracili-
tatis imbecillitatẽ, non possint, alterũ duorũ sequi necesse est, vel vt repletæ duræ fiant, & do-
lentes; vel vt dicta materia ad varias corporis partes transmissa in illis dolores excitet, videli-
cet, aut in coxendices, ob articuli magnitudinem: aut in oculos, ob consortium quoddam, de
quo lib. 2. Epid. sect. 5. vers. 19. aut ad genua, ob decliuitatem loci: potissimum verò si matuta
paulò crassior fuerit, quorum, quolibet succedente, periculum abortus tollitur.

Aphor. 55. Quæcunquè in vtero habentes à febribus corripiuntur, & fortiter attenuãtur &c.

In febribus absquè manifesta causa extenuari intelligimus, quando nec dolor, nec vigiliæ,
E nequè insignis euacuatio intercedit, aut aliud, quid eorũ, à quibus corpora extenuari magno-
pere solent: de quibus mentionẽ fecit Hipp. 1. Prognost. tex. 8. Idq. virium imbecillitatem si-
gnificare docuit superius 2. aphor. 28. stante igitur imbecillitate vterũ gerentis, si tunc fœtum
corrumpi contingat, mulierẽ periclitari, est rationabile. Verũ si fœtus vsquè ad exactum gesta-
tionis tempus conseruetur; difficulter tamen, propter virium imbecillitatem, parit, & pericu-
losè: quia etiam si ab ægritudine ad tempus partus, interuallum aliquod temporis intercedat,
non possunt tamen, aut fœtus, aut mater pristinum recuperasse robur, vt labores partus absq;
periculo ferre possint, difficilis ergò, & laboriosus partus expectandus est.

Aphor. 60. Si mulieri vterum gestanti purgationes prodeunt, impossibile est, fœtum esse, &c.

 Vidi

Mar.n.40. Vidi quamplurimas vterum gestantes (quod etiam in expositione lib. 1. Morb. Mul. sect. 2. vers. 24. admonuimus) quibus singulo mense menstrua prodiere absque vlla, aut matris, aut infantis læsione. Obseruaui pariter sæpissime, purgationes ex vtero copiosissimas semel tantum, aliquando bis etiam grauidis superuenisse, quæ tamen fœtum incolume ad exactum tempus gestarunt. Quæ quidem præsentis aphorismi doctrinam admodum suspectam reddunt, quapropter corrigendam esse existimo per ea, quæ in præcitato lib. de Morb. Mul. leguntur hunc in modum. Pronuncio autem de muliere in ventre habente duos, aut tres menses, & vltra; si menses statim prodeant singulis mensibus, necesse est, eam tenuem fieri, & debilem, &c. quæ sequuntur. Quare tunc solum menstruorum eruptio, & matrem, & fœtum imbecilla reddunt, quando nõ à principio grauiditatis incœpit, sed tertio, aut quarto mẽse elapso, & inde singulo mense repetit, cuius quidẽ sententiæ rationẽ attulimus in expositione loc. cit. de Morb. Mul.

Aphor. 62. Quæcunque frigidos, ac densos vteros habent non concipiunt, &c.

Hoc aphorismo breuiter sterilitatis mulierum causæ comprehenduntur, quæ quidem ad tres vteri intemperantias reducuntur. Nam vterus vel frigidior est, quã par sit, vel humidior, vel denique cum caloris excessu siccior. Huiusmodi vero intemperantiæ non simpliciter accipiendæ sunt, sed totius corporis respectu. Quandoquidem plures mulieres concipere obseruantur, quarum vterus longe intemperantior erat, quam alterius cuiusdam, quæ sterilis ob eandem intemperantiam fuerit, exempl. gr. sit mulier toto temperamento biliosa, cuius singulæ partes totius temperamento respondeant. Altera vero naturali totius temperamento frigida sit, vterum vero cæteris partibus calidiorem habeat. Harum quidem prior concipiet, quia eius vterus à totius temperie non recedit. Posterior vero nequaquam ob calidam vteri intemperiem totius respectu consideratam. Et tamen quæ concipiet, calidiorem habebit vterum, quam quæ sterilis supponitur. In hunc igitur sensum præsens sententia recipienda est, alioqui in regionibus, & in temperaturis à mediocritate recedentibus mulieres pro maiori parte steriles essent, hæcq. recepta Hippocratici consilij ratio probabilis afferri potest, & quæ effectibus respondet. Circa eam tamen non versabitur nostra oratio, cum vnicuique satisfacere possint ea, quæ Galenus, & cæteri expositores de hac re scriptis mandarunt.

Aphor. 63. Similiter autem in masculis, aut enim propter corporis raritatem, &c.

Hanc sententiam ab Hippocratis doctrina reijcit Galenus pluribus capitibus, varijsq. rationibus contra eam adductis: quibus non obstantibus, sententiam verissimam, Hipp. dignam censeo, si recto sensu accipiatur, qui talis est. Sterilitatis mulierum causas ad tres in præcedenti aphorismo reduxerat. Ad frigiditatem vteri, ob quam densior effectus non concipit. Secundo ad humiditatem geniturum suffocantem, & tertio denique ad siccitatem vrentem, geniturumque corrumpentem. In hoc autem aphorismo easdem repetit causas, tanquam sterilitatem virorum producentes, non tamen eodem modo, verum, vt indicaret easdem causas concurrere, dixit, similiter autem in masculis, quia tamen modus, & ratio diuersa est, eas subsequenter explicat, & certe si causas sterilitatis virorum diligenter consideraurimus, inueniemus omnes ad tria capita reduci. Eorum enim alij erigunt quidem, verum coire volentes spiritus erectionem facientes statim euanescunt, subsidetque, & concidit penis, ideoque semen in vterum eiaculari non possunt, quod si aliqui emittunt in foribus pudendi muliebris illud perdunt, & de his intellexit Hipp. dum dixit, aut propter corporis raritatem spiritus extra fertur, vt semen non educat. Namque rationi consentaneum est, taliter affectos ob caliditatem, & siccitatem temperamenti: & potissimum genitalium, vnde spiritus tenuiores generantur, quam par sit, steriles esse. Hi respondent mulieribus, quas ob siccos, & exustos vteros non concipere, sed geniturum corrumpere dixerat in præcedenti. Alij secundo loco sunt, qui & erigunt, & coeunt quidem, verum nunquam semen effundunt, & hos significauit Hipp. dum dixit, aut propter densitatem humor non procedat foras. Tales sunt, qui frigido, & sicco sunt temperamento: in quo cum spiritus sint frigidiores, non ità incalescunt, vt semen deducere, & impellere possint, Hipp. causam reduxit in habitus densitatem, eo quod geniturum à toto corpore secedere existimauit, quã quidem opinionem facillime tueri posse lib. de gen v. 32. demonstrauimus. Verum vtcunque sit, certũ est primariam causam esse frigiditatem, & siccitatem temperamenti totius corporis, & potissimum testium, aliarumq. partiũ genetationi inseruientium. Respondetq. sterilitatis mulietum causæ, de qua in præcedenti dixe-

dixerat: quæcunque frigidos, ac densos vteros habent, non concipiunt. Tertio denique loco sunt quidam, qui nec erigere, nec coire possunt, quos vulgus ligatos vocat: quandoquidē impotentia à frigiditate humiditati adiuncta prouenire rationabile est: hósque intellexit Hipp. dum dixit: Aut propter frigiditatē non concalescit, vt ad hunc locum congregetur, nam cum (vt suprà adnotauimus) opinio esset Hipp. semen, siuè genituram in actu coitus à toto corpore excerni, dixit frigiditatem esse causam, cur semen ad genitalia membra, vnà cum spirituum conuenienti copia (ex his enim genitura constat) non congregetur. Nam taliter affecti, non solum non erigunt, sed neque titillationem illam percipiunt, quam spirituū facit affluxus, quod si horum nonnulli aliquando semen emittunt, id sine erectione efficiunt, & absque spirituum concursu: vt geniture nomen non mereatur, sed inutilis excremēti, ex quo adnotare est, summo artificio dixisse Hipp. non cōgregatur, quasi illud, quod modo dicto excernitur non sit semen à toto ad pudenda congregatum, quale debet esse vera genitura. Subiungit indè: aut propter caliditatem hoc idem contingit, eò quod cognouit multos calido, & humido tēperamento præditos, nec erigere, nec coire posse, quod experiētia ipsa sæpius nobis significauit.

B

Aphor. 64. Lac dare caput dolentibus malum. Malum etiam, &c.

Lactis vsus apud antiquos frequentissimus fuit. Sæpè enim ad leuiter purgandum: non rarò ad abluendum, & attemperandum post purgationem, sæpissimè ad humorū acrimoniam corrigendam: & denique ad crassefaciendum, lacte vtebantur, & sicuti ad purgationem omnium tenuissimum eligebatur, qualè est asininum, & in satis notabili quantitate exhiberi consuetum fuit; ità ad crassefaciendum, crassius præferebatur. In reliquis verò casibus mediocritas substantiæ attendebatur, illud sæpius coctione incrassantes, aut varijs liquoribus è contra, tenuitatem ei comparantes. Nam & bubulo, & ouillo, & caprillo pro rei exigentia vtebantur. Hac tamen distinctione, vt cum intentio erat purgandi, aut subluendi aluum, in maxima quantitate exhiberetur, nam aliquando ad congij mensuram dedit Hipp. in alijs verò casibus tarò duas cotylas excessit, vt in ventriculo detineri, & concoqui posset. Quandò igitur in aphorismo ait Hipp. lac dare caput dolentibus, malum, &c. de eo non intelligit, quod purgationis gratia in notabili quantitate exhibetur, id namque propriè loquendo, non est lac dare, sed potius lacte purgare, & hic dicendi modus Hipp. vsitatus fuit, vt in eius doctrina manifestè apparet. Nec lac hoc modo exhibitum ea incommoda affert, quæ lacti alio modo exhibito imputantur, & ratio est, quia non diù moratur in ventriculo, vt in caput vapores dimittere, aut flatus inducere valeat, & quia copiosum assumitur, corruptionis periculo non subijcitur (ab his enim lactis noxæ dependent) Hocque fuisse Hipp. consiliū ex ipsiusmet doctrina demonstrari potest, quandò lacte asinino, aut caprillo diluto ad purgandum vtitur in omnibus casibus, in quibus à præsenti aphorismo prohibetur, eò enim in capitis vlceribus, vtitur lib. 2. de Morb. vers. 158. & in comitialibus 4. Acutorum vers. 52. necnon in comitialibus eodem in loco, in quibus cum caput afficiatur, inconueniens esset, quatenus lac dare caput dolentibus, prohibetur. Præterea in febribus lacte asinino purgationem instituit sæpissimè. Nam & in quotidiana ex bile, & in febre interficiente appellata lib. 2. de Morb. eo vtitur, & in febre ardente lib. 4. Acutorum vers. 10. lacte asinino purgandum esse corpus iubet. Taceo alios morbos, qui febrem acutam coniunctam habent, in quibus eodem lacte purgari iubet, v. g. in erisipelate lib. 2. de Morbis, & alia quam plurima, quæ singula referre nimis tædiosum esset. Quarè & in secundum casum peccasset, quo lac dare febrientibus prohibet. Similiter cōtrà tertium errasset, quod malū esse lac dare, inquit ijs, quibus eleuata murmurāt hypocondria quando & in hæpaticis, & lienosis etiam ad hydropem tendentibus, asininum lac ad purgandum præbet, lib. de Intern. affect. vers. 113. Vlterius lac improbat ijs, quibus larga sanguinis euacuatio facta est, & tamen lib. Acut. 4. lacte asinino eos purgādos esse iubet quibus sanguinis copia effluxit. Cum igitur lacte purgationis gratia vtarur Hipp. in omnibus casibus, in quibus per præsentē aphorismū damnarur asserendū est lac dare, nō significare purgatoriū, sed quod refectionis, aut alterationis gratia exhibetur: quod ex eò confirmatur, quia referens casus, in quibus vtiliter exhibetur, eos tantummodo meminit, qui refectione egent, tabidos inquam, à febribus longis vexatos, & præter rationem extenuatos; quos lacte purgare nullo modo licet, aut saltem rarò. Hæc ergò pro explicatione præsentis aphorismi erūt satis, cum singula exponere non profiteamur; sed ea tantummodo, quæ ad Auctoris mentem perci-

C

D

Mar. n. 13.
Mar. n. 38.
Mar. n. 36.
Mar. n. 65.
Mar. n. 34.

Mar. n. 53.

E

percipiendam sunt necessaria. Vnum tamen non prætereundum est circa verba illa: Malum est, & quibus hypocondria suspensa murmurant, Hipp. hæc duo symptomata simul copulasse, vt indicaret lac dari posse etiam illis, quibus suspensa tantummodo sunt hypocondria, & quibus murmurant solū. Nam si à bile intumescat hepar, lac conuenit, vndè ipsemet Hipp. Mar. n. 31. lib. de Intern. affect. vers. 225. In hepatite secunda, à bile in hepar confluente, à qua durus, & dolorosus fit, non lac asininum modo, aut caprillum ad purgandum præbet. Sed etiam bubulum ad bilem attemperandam per plures continuos dies exhibet. Similiter murmurante absque tumore ventre, lac non prohibetur, quia si à bilioso succo per ventrem discurrente murmur fiat, lac datum vtile esse potest. Quarè lac dari vetat Hipp. quando elata hypocondria simul murmurant. Hæc enim à flatuum copia generationem in hypocondrijs habentium dependent, cui affectioni lac noxium est, non solum, quia flatuosum est, sed etiam quia cum taliter affecti, acidæ corruptioni subijciantur, lac in ventriculo ob analogiam facillimè ijs acescit.

Sectio VI.

Aphor. 1. In diuturnis intestinorum læuitatibus ructus acidus accedens, qui prius, &c.

Libro secundo epidem. sect. 2. vers. 60. vndè absque dubio desumptus est aphorismus, hæc sententia legitur hoc modo. In diuturnis Lyenterijs ructus acidus fiens, antea nunquam factus signum bonum, velut Demænetæ contigit. Fortassis autem licet etiam arte parare. Nam turbationes huiusmodi alterant, fortassis, & ructus acidi lyenteriam soluunt, sanatus est veratri potione, quo quidem dicendi modo dubitasse videtur Hipp. an huiusmodi ructus esset bonum signum tantummodo, an etiam, vt causa prodesse posset. In proprij autem loci explicatione defendimus vtroque modo bonum esse, & illum arte procurare, non esse inutile.

Mar. n. 3. *Aphor. 3. Quibus nares natura humidiores, & genitura humidior morbosius, &c.*

Quia plurimum geniture à capite prouenit, vt ipsemet Hipp. lib. de Genitura vers. 32. testatur, hinc fit, vt genitura naturale cerebri temperamentum sequatur: ità vt quibus caput, siuè cerebrum natura humidum est (hoc indicant nares sæpè fluentes, quas humidiotes appellat) ijs genitura humidior est, & hi (subiungit statim) morbosius sani degunt, hoc est, vitam ducunt, non solum morbis obnoxiam, sed etiam in tempore sanitatis valetudinariam, his verò contrarij, firmiori, & stabiliori valetudine fruuntur. Quod quidem indicat, quantum ad corporis valetudinem conferat capitis optima dispositio, quod summa cum ratione morborum radix appellatur. Et hic est germanus præsentis aphorismi sensus, alium tamen Hipp. habuisse indicant ea, quæ lib. 6. Epid. sect. 6. leguntur, vndè forsan aphorismus desumptus est, hunc in modum. Quibus nares natura humidiores, & genitura humidior, ac copiosior, hi morbosius sani sunt, plurimis autem, quibus ex morbo, vice versa. Quorum verborum sensus est. Eos, quibus multa è naribus ex natura erumpunt, & ex cõsequenti cerebrum humidius habent, & genituram pariter humidiorē, & copiosiorem emittunt, eos imbecilles esse, & valetudinarios. Qui verò tales sunt, non ex natura, sed ex morbo, eos saniores esse, indicant enim hæc expultricis facultatis robur, quæ humores noxios facilè à se excutit, addidit verò plurimis, quia hæc regula non omnibus fortasse competit.

Aphor. 5. Dolores in lateribus, & in pectoribus, & in alijs partibus, an multum, &c.

Hic aphorismus primo aspectu Hipp. dignitatis minimum retinere videtur. Quis enim Medicus adeò negligens est, qui dolorum vehementiam, aut maiorem, aut minorem non consideret, cum præsertim ægrotantium querelæ ad huiusmodi considerationem compellere etiam inuitum possint? Quarè dicendum est, præsentem aphorismum idem naufragium cum alijs multis incurrisse, ob negligentiam illius, qui eos collegit. Nam clariori, & veriori sensu, ità legitur lib. 6. Epidem sect. 7. vers. 79. Dolorum in lateribus, & pectore, & alijs partibus, tempora, an multum differant, considerandum est. Nam & cum melius habuerint, rursus deterius habent, non delinquentes. Sententia quidem aurea, qua admonemur repentinæ doloris subleuationi non esse fidendum, nam sæpè paulò post derepentè nullo errore accedente, seuiores repetunt, quarè vt fida sit alleuiatio, paulatim, & per sua tempora fieri debet, & quamuis hæc sentētia in omnibus doloribus verificetur, magis tamen in doloribus laterū,

A & pectoris contingit, ab huiusmodi enim partibus non citò, & facilè infixus humor discutitur,
quemadmodum si in aluo, aut ventriculo peccet.

Aphor. 11. Atrabilarys, & nephriticis hæmorrhoides accedentes bonum.

Cum nullibi Hipp. phrenitidis nomine, melancholias, quas manias vocant, significasse ob-
seruauerim, non possum eorum interpretationem sequi, qui pro nephriticis, phreniticos legen-
tes dicunt, hæmorrohides superuenientes, & melancholicos, & maniacos sanare; quarè le-
ctionem non esse alterandam existimo. Qua ratione autem nephritica, ab hæmorrohidibus,
superuenientibus sanentur, inuenies in sequenti aphorismo.

Aphor. 12. Hæmorrohidas diuturnas sananti, nisi vna adseruata fuerit periculum, &c.

Quamuis importuna hæmorrohidarum sanatio possit quam plurima excitare patientibus
incommoda, quorum plurima lib. 6. Epidem. sect. 3. vers. 59. recensentur, in præsenti tamen
B aphorismo duorũ tantum meminit tanquam frequẽtiorum, hydropis inquã scirrho in hepate,
à crasso sanguine ibi conculcato, & tabis, sanguinis sputo intercedente. Verum aliquis à me
quæret, cur hæc duo mala frequentius eueniant, quam cætera alia? Nam si sanguinis sputum
à copia in venis collecta prouenit, cur potius sputum hæc copia facit, quam aliam sanguinis
excretionem? Cuius quæsiti ratio probabilis afferri, meo iudicio non potest, nisi ad venarum
distributionem ex Hipp. mente confugiamus. Libro enim de ossium natura, & de Nat. Hum.
vers. 206. Quatuor paria venarum à capite describens, tertium ordinẽ ex temporibus per cer-
uicem in scapulas procedere ait, indè verò in pulmonem deferri: Et perueniunt quidem (in-
quit) altera à dextris in sinistras sub mammam, & in splenem, & in renem. Altera à sinistris
in dextras ex pulmone sub mammam in hepar, & in renem. Descendunt autem hæ ambæ, &
in intestinum rectum, & in podicem. Stante igitur hac venarum distributione, quam sensibi-
C lem esse in expositione libri citati de Nat. Hum. indicauimus, ratio euidens est, cur suppressis
hæmorrohidibus morbus hepati accedat, vndè hydrops insurgat, & pulmoni tabes, simulq.
se prodit ratio aphorismi præcedentis, in quo dicit hæmorrohidarum fluxum nephriticis mor-
bis solutionem afferre, nephritici enim nomine intelligit hoc in loco Hipp. non eum, qui re-
num calculo laborat, sed qui à morbis renum quibuscunq. afficitur. Quia igitur præfatæ om-
nes partes consortium habent venarum cum hæmorrohidibus, ideò fit, vt earum affectionum
inuicem transmutatio fiat.

Vers. 13. A singultu detento sternutationes accedentes soluunt singultum.

Si singultum aliquando à siccitate immediatè prouenire credidisset Hipp. certè absque
distinctione non asseruisset in præsenti aphorismo, sternutationes accedentes singultum tolle-
re, qua ratione enim sternutatio siccitatem tollet? verum nè somniauit quidem à sola sicci-
D tate absque materia excitari singultum. Fieri quidem ab inanitione dixit, sed hæc à sicci-
tate plurimum differt, eamque repletioni contraponit, intellexitq. singultum à repletione,
aut inanitione fieri ciborum, & potionum, non aliter. Nam cum singultus proxima causa
sit res molestiam inferens, hæc in crapula erit cibi, & potus copia, in ieiunio verò, aut eua-
cuatione, erit humoris acrimonia, quæ per euacuationes, & ieiunia in ventriculo maximè vi-
get. Quarè Hipp. dum inferius ait: Conuulsio fit, aut à repletione, aut inanitione: sic autẽ
& singultus, non intendit omnes causas singultus ad illas duas reducere, nec immediatas re-
ferre in animo habuit. Sed eas adduxit, tanquã causas procatharticas, singultumq. sæpissimè
inferentes, nam si quis pipere deglutito vinum superbibat, & singultus superueniat, absquè
dubio singultus ille, nec à repletione erit, nec ab inanitione. Cum igitur sola intemperies
singultum efficere non possit, asserendum est, proximã illius causam esse materiam lædentem,
E à qua irritata ventriculi facultas, vt noxiũ expellat, motũ illum facit, quæ quidẽ materia ster-
nutatione superueniente ventriculũ concutiẽte, ab eius fibris discutitur, quibus inhærens sin-
gultũ faciebat: sicque cessat singultus, quæ quidẽ ratio omnibus singultus speciebus cõuenit.
Nam & qui ab hepatis, aut ventriculi inflammatione dependet, proximam causam habet ma-
teriæ præsentiam, à qua facultas ventriculi irritatur: qua quidem per sternutationem discussa
cessat. Singultus etiam si non in totum auferatur, remanet enim affectio, à qua noua mate-
ria genita singultum denuò mouet. Quarè summo artificio dixit Hipp. singultum soluit, cum
posset maiori breuitate dicere solutio, vt indicaret, sternutationem quidem singultum
quemlibet sedare, morbum autem, & causam illius non semper in totum auferre.

Aphor.

Aphor. 14. Ab hydrope detento, vbi aqua à venis in ventrem confluxerit ſolutio. A
Hæc ſententia lib. de Iudicat. verſ. 142. legitur, huic ferè conſentiēs, quam ex græco contextu interpretor hunc in modum. Hydrope ſecundum venas detento, aqua in ventrem, aut veſicam fluente ſolutio. Quare cum dictio illa ſecundum venas, ſuperflua non ſit, aſſerendum eſt, hanc diſtingui ab illa, quæ hydrops ſecundum ventrem dici poſſet. Nam etiam ſi in omni hydrope, & venæ, & abdomen aqua repleantur, quando venæ ſanguinem ſeroſiorem, & aquoſum ſemper continent, aliquando tamen prius, & euidentius in vna, quam in altera dictarum partium colligitur, & id pariter diuerſo ordine. Quandoquè enim venæ aquam in ſe ipſas trahunt, quam indè ventri communicant, idque euenit in ea hydropis ſpecie, quam
Mar.n.18. à deſtillatione à capite ortum habere nos docuit Hipp. lib. de locis in homin. verſ. 175. cuius generationis modum in eius loci expoſitione aperuimus. E contrà verò aliquando prius abdomen aqua repletur, indèque venoſo generi communicatur: vndè ſanguis aquoſus redditur, B
quod in eo hydrope euenire rationabile eſt, qui ab hepate, aut à copioſo aquæ potu, aliaq. ſimili cauſa ortū ducit. Aliquando tandem ſimul, & eodem tempore, & in venis, & vētre cōgregatur, quemadmodum in hydrope ex lienis affectu euenire ſignificauit Hipp. lib. 1. de Morb. Mul. ſect. 3. verſ. 50. Dum igitur Hipp. ait: In hydrope ſecundum venas, ſi aqua ad ventrem
Mar.n.7. fluxerit, ſolutio; priori loco recenſitum intelligit, in quo, quia venæ primum ex humore aquoſo laborare cæperunt, hæque in abdominis cauitatem aquam effundunt, vndè hydrops. Si hæ aquoſum humorem ad ventrem, & ad aluum excernant, euacuatis venis hydropem ſedari eſt rationabile, quemadmodum in præſenti oratione teſtatur Hipp. Quæ quidem affinis eſt illius ſententiæ lib. 1. de Morb. verſ. 124. regiſtratæ: Subaquoſo, ac lienoſo alba pituita
Mar.n.6. detento aluus fortiter turbata bonum, differunt enim in eo tantummodo, quia in ſubaquoſo, & pituita alba laborante, venæ, aut carnes tantum aquoſo humore ſunt repletæ: in hydropè C
autem ſecundum venas, non modo venæ aquam continent, ſed etiam abdomen ipſum, alioqui hydrops non diceretur. Perperam igitur vox illa κατα φλέβας, ideſt, per venas, ad eas venas refertur communiter, per quas aqua in abdomine collecta, ſi ad aluum fetatur quod nullo modo eſt neceſſarium, cum per inteſtinorum poroſitates, eorum cauitatem peruadere poſſit. Sed dato aquam à ventre ad aluum per venas neceſſario tranſire, abſque dubio vox illa per venas omninò ocioſa eſſet, & eò magis, quia nulla alia adeſt via, per quam aqua in abdomine contenta per veſicam expurgetur, hanc enim regionē etiam appoſuit l. cit. de Iudicat. Nec expoſitio eorum rationabilior eſt, qui hanc vocem κατα φλέβας, ſubſequenti orationi copulantes, Græcam lectionem penitus confundunt. Sententiamq. vniuerſalem accipientes eam falſam apertè reddūt, quando in cōmuni hydrope iam perfecto, aquæ excretio per aluum non liberat, ſed in incipienti tantummodo: id atteſtante coaca illa ſect. 3. verſ. 20. D
In aqua intercutem incipiente alui profluuium aquoſum fiens citrà cruditatem morbū ſoluit.

Aphor. 16. A pleuritide, & Peripneumonia occupato alui profluuium accedens malum.
Malum inquit, non læthale, vt ſignificaret aliquos ſeruari eorum, qui non admodum grauiter laborent, hæc eſt enim proprietas huius vocis malum, vt indicet, ægrotantis conditionem deteriorem reddi, quod quidem in diarrhæa ſuperueniente duplici ratione contingit, primo quia ſputum ſupprimit, quæ ſola tuta via his morbis rectè terminandis cenſetur. Qua quidem ratione omnis inferna purgatio in huiuſmodi affectibus à præceptore damnatur lib. 3. de Morbis, quando morbus iam firmatus eſt, & ſputum procedere incæpit, ex quo fit, etiamſi diarrhæa his morbis ſuperueniens ſemper ſuſpecta ſit, eo tempore tamen, quo ſputum nondū apparuit, non adeò malam cenſendam eſſe, imò aliquando obſeruatum eſt, prædictis morbis per ſputum ſufficienter expurgatis, adhuc febrem perſeuerare, quæ tandem per ſuperuenientem alui ſubductionem in totum ablata ſit. Nocet ſecundo diarrhęa ſuperueniens, antèquam E
concoctus ſit morbus, communi illa regula: Nullam euacuationem à principio factam ſalutarem eſſe poſſe, quia talis euacuatio non à natura rectè operante: ſed à vi morbi naturam exagitante ortum ducit, vndè cum per eam, nec tollatur, nec minuatur morbus, de hoc caſu dici poterit. Critica non iudicantia, partim læthalia ſunt, partim difficilis iudicij. Non prætereundum eſt lib. 1. de Morb. verſ. 122. vbi eadem ſententia legitur, additum eſſe: Et tabidis, & iure merito: quia præter cauſas relatas, quibus hæc euacuatio mala eſt, peſſima eſt tabidis, qui à ſuperuenienti alui fluore frequenter è medio tolluntur.

A *Aphor. 18. Vesicam dissectam habenti, aut cerebrum, aut septum transuersum, &c.*

Visus est hac voce Hipp. διακοπεῖσι, idest, dissectum esse, vt significaret non quamlibet continui solutionem omnibus his partibus læthalem esse, sed eam tantummodo, quæ à violentia extrinsecus vulnerante facta sit, nam plurimæ continui solutiones in aliquibus partibus ex recensitis, non sunt læthales. Ego vidi R. Patrem Ordinis Prædicatorum, cui vrina per tres dies retenta est, quæ tandem vesica disrupta, ruptoque tribus in locis peritoneo exit, indeque æger incolumis euasit, & alterum Cauponem ad quatuor fontes, qui cum mingendi negligēs diutius vrinam continuisset, indè postea mingere non potuit, sed vrina, rupta vesica in ventrem profluens, inter peritonæum, & intestina collecta, eum hydropicum reddidit, à qua tandem ob medicorum timiditatem, qui illum secare, & vrinam extrahere debuerant, longo tempore obijt. Quare continuitatis solutiones absque vulnere, & sanguinis effusione in quacunq. corporis parte fiant, etiam si ob magnitudinē non consolidentur, non tamen necessariò mortem inferunt. E contrà verò vulnera à re dissecante inflicta, quantumuis exigua in locis quibusdam læthalia sunt, tumefactione inflammationis superuenientis, tum ob sanguinis effusionem, quæ nulla arte à Medico vitari possunt.

B

Aphor. 20. Si in ventrem sanguis effusus fuerit præter naturam necesse est suppurari. Mar. n. 3.

Et hæc pariter sententia lib. 2. de Morb. verſ. 68. registrata est hunc in modum: Si sanguis ex vulnere, aut ex vena effluxerit in superiorem ventriculum, necesse est in pus verti, quæ quidem indicant, quid per ventrem intellexerit aphorismus, & quid hoc verbum suppurari significet: contrà expositionem eorum, qui sententiam ampliantes, Hipp. aliena loqui faciūt. Non nego tamen eum, qui aphorismum collegit, longè clariorem, & fideliorem trāsferre sententiam potuisse. Cur verò sanguis in superiorem ventrem effusus, suppuretur: non autem in inferiorem, & in reliquas cauitates, in quibus putrescit potius, quam suppuretur, id ex loci caliditate euenire affirmarem.

C

Aphor. 21. Insanis si varices, vel hæmorrhoides superuenianț, insaniæ solutio.

Non est vt Galenus præceptori imponat nominum, & vocum confusionem afferendo, hac voce μανίας in præsenti aphorismo melancoliam intelligere, quasi ab humore etiam frigido, & crasso non producatur insania, siue mania, quod ipse Galenus affirmauit etiam inferius in com. aphor. 56. non considerans maniam Hipp. appellare quamlibet insipientiam, per quam homo sine febre vehementer alienatur, siue cum furore, & tumultu: siue secus, vt apertè manifestauit lib. de Morbo sacro, his verbis. Qui à pituita insaniunt (vtitur q. verbo μαίνονται) quieti sunt, & non vociferantur, neque tumultuantur. Qui verò à bile, vociferatores sunt, & malefici: siue malum inferentes, & non quieti: semper aliquid intempestiuum facientes. Si quidem igitur assiduè insaniunt, hæ ipsis sunt causæ. Hanc verò à melancolia distinguens, subiungit, si verò terrores, ac timores accedant à cerebri transmutatione contingit, &c. Quę quidem manifestant veram differentiam inter maniam, & melancholiam, & quam fideliter Hipp. doctrinam nobis tradiderit Galenus, dum inquit, maniam semper fieri ab humore acri, & calido: melancholiam à frigido, & crasso. Hipp. verò sententiam verissimam esse patebit vnicuique consideranti maniacos in hospitalibus illis dicatis, quorum maior pars sunt fœminæ, & homines pituitoso temperamento præditi. Dum verò ait in Aphorismo Hipp. maniacos fieri à pituita, non intelligas à pituita sola id fieri: sed humori melancholico exusto, & naturæ limites egresso, permixta, ex quo fit, vt morbus iste sit familiaris in hyeme iuuenibus aquis palustribus vtentibus, ex lib. de Aere, Aquis, & locis verſ. 136. vndè summa cum ratione dictum est maniacos omnes à superuenientibus varicibus, aut hæmorrhoidibus liberari, facta reuulsione humoris maniam facientis ad inferiores partes. Mar. n. 16. Mar. n. 12.

D

E

Aphor. 22. Ruptiones ex dorso ad cubitum venæ sectio soluit.

Ruptiones à loco ad locum, quæ modo transmutari dicantur ab eodem Hipp. docemur lib. 1. de Morbis sect. 2. verſ. 68. quæ Galeni interpretationem probabilem reddunt, absque transmutatione vocis, ῥήγματα, in ἀλγήματα, de qua Galenus in comento aphorismi. Mar. n. 16.

Aphor. 28. Eunuchi non laborant podagra, nec calui fiunt.

Eadem causa, quæ Eunuchos à caluitie tuetur, eadem à podagra eos præseruat, hanc assignauit Arist. lib. 5. de Generatione Anim. cap. 3. quia in fœminam mutantur, eadem igitur censenda est causa, cur podagra non laborent, quia nec mulier (vt in sequenti aphorismo dicetur)

cetur) podagra laborat, nisi menstrua defecerint. Sed adhuc dubitari potest, cur mulier podagra non laboret? non quidem (vt multi credidere) quia in illis materia deficiat, quæ singulo mense per menstruas purgationes educitur; si enim hoc verum esset, sequeretur, mulieres non à podagra modo, sed ab alijs etiam morbis præcaueri, qui à materia dependent, quod experientiæ aduersatur. Præterea etiam pueri non laborant podagra, & tamen humoribus ob ingluuiem abundant. Quare cum nec pueri, nec mulieres, nec Eunuchi podagra laborent, causa indaganda est, his omnibus communis, hancque esse dicerem humorem quendam tenuem, & acrem, qui sanguini permixtus ad articulos confluit, in quibus sensim accumulatus corruptionem à bile, & pituita contrahit, sanguinemq; simul corrumpit. Podagræ enim generationem describens Hipp. lib. de affectionibus sect. 1. vers. 46. Et est quidem (inquit) hic morbus sanguinis in venulis à bile, & pituita corrupti. In cuius loci expositione, differentiam inter hunc morbum, & arthritidem ex Hipp. mente indicauimus, cum igitur hic humor potissima sit causa generationis podagræ, ideò euenit, vt nullum efficacius remedium excogitari possit pro præseruatione ab hoc morbo, quam vini abstinentia, & eorum omnium, quæ acrimoniam in humoribus inducere possunt. Sed vini loco, simplicis aquæ potu, cibisque omni acrimonia expertibus vti; quo quidem presidio nonnullos in totum à podagra liberatos esse noui, in quorum numero fuit Illustriss. & Reuerendiss. Dominus meus, D. Hyeronimus Bernerius Cardinalis Asculanus nuncupatus, qui solo aquæ potu, quo per plures annos est vsus, à podagra perfectè sanatus est. Prædictus ergo humor in pueris, & eunuchis non generatur, propter humiditatem temperamenti. In mulieribus verò quibusdam etiamsi generari contingat, ob intemperamenti peculiaris conditionem, quia tamen per menstruas purgationes singulo mense educitur, podagram in illis inducere non potest, nisi menstrua deficiant. Hac igitur ratione stante, perperam ex hoc aphorismo colligunt multi, coitum maximè ad podagricas affectiones disponere, præterquam quod experientia hanc opinionem euidenter damnat, cum videamus maximam partem eorum, qui in monasterijs degunt à podagra vexari, cum tamen castitatem obseruent. Hanc igitur præsentis aphorismi veram rationem esse existimo, cuius veritati non statim detrahendum est, si mulier, aut eunuchus articulorum doloribus vexari conspiciatur. Nam dolor ille non erit podagra, sed arthritis: quorum affectuum non leuis est inter eos differentia. Nam vt lib. cit. de Affect. testatur Hipp. præter alias differentias à nobis in eius loci expositione explicatas. Arthritis iuuenum peculiaris est, & tam mulieribus, quam viris communis, vt experientia demonstrat. Podagra verò potius senibus conuenit. Quę non animaduertens Galenus, in hac materia sibi parum constans, Arthritidem podagræ consectariam facit, vnde in c[illegible] ait: Arthriticos ferè omnes prius podagricos fieri, cum tamen in subsequenti commentario à rei veritate compulsus, arthritidis naturam à podagra distinctam olfecerit.

Aphor. 32. Balbi ab alui profluuio longo maximè corripiuntur.

Hoc aphorismo docemur, balbos non solum frequenter corripi diarrhœa, sed his fieri diuturniorem, & ratio est, quia cum diarrhœa à varijs oriatur causis, ea tamen longior est, quæ à destillatione à capite ortum habet, non enim facilè est ventrem adstringentibus confirmare, quando à materia à capite continuò destillante subducitur, nec facilè est, destillationem remouere, quando infernus venter humidior existens, humiditates in caput dimittit, & (vt aliquando dicebat Hipp.) ipsum ægrotare facit. Quare cum omnium malorum causa sit destillatio à capite, quæ ab humida cerebri intemperie dependet, non est mirum si balbi ab alui profluuio, eoque diuturno, corripiantur, cum cerebrum humidissimum habeant, quod innata balbuties significat.

Aphor. 35. Hydropicis tussis accedens malum.

De tussi hydropicorum loquitur Hipp. lib. 2. epid. sect. 3. vers. 27. hunc in modum: Hydropicus si tumorem in cruribus habens tussiat, malum, in cuius loci expositione quid circa præsentem aphorismum sint dicendum adnotauimus.

Mar. 8. 12. *Aphor. 36. Vrinæ difficultatem venæ sectio soluit, secare verò oportet interiores.*

Quid per internas venas intelligendum sit, declaratur lib. de ossium natura vers. 116. quo in loco venarum distributionem describens Hipp. secundum par à capite iuxta aures per ceruicem ferri, intrinsecus iuxta spinam ab vtraque parte procedens, iuxta lumbos in testes, & in femora,

A fœmora, & per poplites ab interna parte, & de ijs agens ſubiungit. Oportet igitur venæ ſectiones facere ad dolores lumborum, ac teſtium à poplitibus, & malleolis intrinſecus. Quarè cum vrinæ difficultas veſicæ ſit morbus, quæ teſtium affinis eſt, meritò eligenda eſt, vena interna, in malleolis, aut poplitibus. Quapropter non poſſum ſatis mirari Galenum, & pleroſq. expoſitorũ, qui in tanta claritate caligantes, auctoritatẽ aphoriſmo partim detrahũt, partim, vt eius veritatem tueantur, nouas, & improprias vocum ſignificationes ſibi ipſis fingunt, cum Hippocrates apertè loquatur, & doctrinam proponat rationabilem, proprijſq. principijs omninò conuenientem. Nec audiendus eſt idem Galenus, dum contrà præceptoris mentem, experientiamque ipſam aſſerit, nihil referre, an interior vena, an exterior ſecetur in cruribus: quia omnes ab eadem vena ortum ducunt, hoc enim prætextu, venarum nullus habendus eſſet in phlebotomia delectus, quando omnes ab eadem vena magna ortum
B ducunt. Qua ratione autem peculiaris vena eligatur, nec omnes indiſtinctè ſecare oporteat, indicauimus in expoſitione lib. de Natura Humana verſ. 206. Propoſitio autem hæc vniuerſaliter vera eſt, eò quod nullus, cui competit venæ ſectio, eam dyſuriam incurret, quæ à phlebotomia non ſoluatur.

Aphor. 38. Quibuſcunq. occulti cancri fiunt, eos non curare melius eſt, ſi enim, &c.

Quid per occultos cancros intelligat Hippocrates in præſenti aphoriſmo contendunt expoſitores, quorum nullum Auctoris mentem aſſecutum eſſe, exiſtimo. Hippocrates verò libro ſecundo prædictionum verſ. 254. Quid ſignificet hæc vox occulti cancri nobis manife- *Mar.n.18.*
ſtauit, enumerans enim quoſdam morbos ſingulis ætatibus familiares dicebat: viris autem talia quidem tubercula non valdè fiunt, verum cæria horrenda, & cancri occulti, ſubmerſi, quaſi vnum, & idem ſit occultum eſſe, & intimius in carne ſubmerſum, quam quidem ſigni-
C ficationem clarius confirmauit, paulò infrà verſ. 255. dum inquit. Verum cancri tum occulti, tum ſummas corporis partes occupantes oriuntur, duas cancrorum differentias proponens. Cum alij ſint, qui ad corporis ſuperficiem extimam magis vergunt, & hos ακροπαδος, hoc eſt eleuatos vocat, alij intimius latitant, quos vt υποσχοωος, ideſt, ſubmerſos, & κρυπτος, ideſt occultos vocat. Quarè vanum eſt, vocis ethimologiam reſpicientes credere, per occultos cancros Hippocratem ittelligere eos, qui interna viſcera occupantes, nec oculis, nec tactui ſubijciuntur. Nam in partibus exterioribus fieri canctos occultos ipſemet teſtatur libro ſecundo de Morbis Mulierum verſ. 420. de quorum generatione, ità ad verbum *Mar.n.23.*
loquitur: Et in mammis tubercula fiunt dura, partim maiora, partim minora: hæc autem non fiunt ſuppurata, ſed ſemper duriora; deindè ex ipſis naſcuntur cancri occulti. Quarè cum mammæ ſint partes exteriores, & in ijs cancri occulti naſcantur, argumentum eſt euidentiſſimum
D occultos non dici illos, qui intimas corporis partes occupant. Dum verò cancrorum occultorum curationem prohibet, intelligendus eſt de propria, & vera cancrorum curatione, quæ & igne, & amputatione fieri conſueuit. Nam libro ſeptimo Epidemiorum verſ. 451. ſect. ſecundæ, ipſemet cancrum in faucibus curaſſe profitetur per inuſtionem. Cur verò cancros ſubmerſos, & ad ſuperficiem parum eleuatos curare non expediat, ratio eſt, quia cum eius curatio in amputatione conſiſtat, hæc in ſubmerſis fieri non poteſt, & ideò ſatius eſt eos non attingere, quam aut igne, aut ferro exacerbare. Verum ſi præfata curatione eos attingere non licet, licebit nè alijs curationum modis ipſos tractare? Certè quando caſus eſt deſperatus, melius eſt, eos derelinquere, nè impoſſibilitas curationis, arti imputetur, & ideò loco citato de curatione ne verbum quidem fecit. Quod ſi prouinciam dimittere omninò non liceat. Chyrurgica curatione dimiſſa, pharmacia curationem tentare
E poterit, qua ſi æger ſanari non poſſit, vitam tamen minus moleſtam protrahere poſſit. Nam & ipſe Hippocrates, cancroſum vteri affectum pharmacis mulcere tentauit lib. 2. Morb. mul. *Mar.n.48.*
ſectione 2. verſ. 293.

Aphor. 39. Conuulſio fit à repletione, aut ab inanitione, ſic autem & ſingultus.

Quid ſit conuulſio, & quomodo, & à quibus cauſis fiat ſufficienter explicauimus in expoſitione libri ſeptimi Epidemiorum verſ. 378. Quibus ſuppoſitis, dum inquit modo Hippocrates, conuulſionem à repletione, aut ab inanitione fieri, intelligit corporis, non neruorum, vt eſt ferè communis opinio. Nam ſi hos repleri contingat, paralyſim potius excitari,

quam conuulsionem, est rationabile, quia si concedatur, adeò repleri neruorum corpus, siuè id secundum porositates contingat, siuè secundum substantiam, vt breuior solito fiat, impossibile est, spirituum transitum non impediri, aut compressis, aut obstructis neruorum porositatibus. Repletio autem corporis, aut eiusdem inanitio conuulsionem facere dicitur: quatenus indè materia producitur, quæ spiritus per neruorum porositates, ad motum naturaliter efficiendum concurrentes, ad eundem præter naturam excitandum irritat. Cum enim in conuulsione membra continuò moueantur, necesse est causam motus immediatam concurrere, quæ sunt animales spiritus, & instrumenta motus, quæ non sunt alia, quam musculi. Non enim differunt motus hi conuulsionis, à motibus voluntarijs, & naturalibus, nisi quatenus in his spiritus animales voluntatis imperio mouentur: in conuulsione autem à re quappiam irritati concitantur ad motum. Quæ quidem causa irritans duplex esse potest, copia scilicet humorum, & eorundem acrimonia, hasque comprehendit ferè in præsenti aphorismo, dum inquit. Conuulsio fit ab inanitione, aut à repletione, repletio enim humorum copiam inducit, inanitio autem eosdem acriores reddit. Dixi ferè, quia non omnis causa irritans neruorum facultatem à repletione, aut ab inanitione dependet. Nam si neruo sauciato, aut aliqua alia particula, quæ cum neruoso genere consortium habeat, conuulsio fiat, hæc neque ad inanitionem, neque ad repletionem reduci potest, fit enim eo casu conuulsio, quia in vulnerata parte, acris quidam humor producitur, à quo irritata nerui facultas, conuulsiuum motum facit. Frustrà igitur laborant expositores, dum quamlibet conuulsionem ad alteram prædictarum causarum reducere student, quia hoc non fuit Hippocratis consilium, qui tantummodo causas referre voluit, à quibus frequentissimè excitatur conuulsio, ex quo non vniuersaliter, sed indeffinitè sententiam protulit, quæ hoc in loco æquipollet particulari. Hæc est ergò (ni fallor) vera præsentis aphorismi explicatio, conuulsionisque natura est, quam modo tetigimus, explicauimusquè exactius loco suprà allegato. Dicat quidquid vult Galenus, & eius asseclæ, qui inanitionem, & repletionem ad neruos transferentes, inexplicabiles labyrinthos incurrunt. Puerileque est, & falsum exemplum illud de chordis lyræ, vt vnicuique, experimento constare poterit. Chordæ enim ex animalium intestinis conflatæ, per siccitates si crassæ fuerint elongantur, si tenues, abbreuiantur, & rumpuntur, è contrà verò propter humiditatem crassiores vehementius tenduntur, quia abbreuiantur: tenuiores autem remittuntur, quia elongantur. Verum etiam si concedatur, neruos à siccitate, & ab humiditate, siuè repletione abbreuiari; non tamen indè sequetur membrorum tractus ille, qui conuulsio dicitur, quando ipsomet Galeno teste libro de formatione fœtus capitulo vltimo, nerui tracti non trahunt musculos, si in mortuo animali nostris manibus trahantur, quarè neque membra, quæ mediantibus musculis tantummodo, & non aliter moueri datum est, ad neruorum contractionem contrahi poterunt. Quo etiam concesso, non tamen conuulsio excitabitur, quæ in motu contractionis, & extensionis consistit, necesse enim esset neruos statim repletos inaniri, & inanitos repleri: si repletio, aut inanitio contractionem efficeret. Ab ijsdem verò causis inanitione inquam, & repletione, ea significatione, qua à nobis expositum est: singultum fieri demonstrauimus superius in explicatione 13. Aphorismi præsentis sectionis.

Aphor. 41. Quibuscunq. suppuratum quid in corpore existens, significationem, &c.

Puris crassitudinem, & loci coarctarionem, quæ à repletione prouenit, eius præsentiam obscurare, ait Hippocrates, idque verificatur non modo in suppurationibus exterioribus, & quæ tactu iudicantur, sed etiam in illis, quæ interius latitant, & potissimum, quæ in thorace consistunt, quarum cognitio per concussionem habetur. Fluctuat enim in cauitate pus, vt auribus manifestè persentiatur, cuius concussionis modum nos docuit Hippocrates libro

Mar.n.45. secundo de Morbis sect. secunda vers. 304. Admonet tamen ibi Hippocrates in confirmationem præsentis doctrinæ, aliquando ob puris crassitudinem, aut multitudinem, quæ loci crassitudinem, coarctationem facit, non posse persentiri, an in thorace pus existat, necnè.

Vers. 44. Quibuscunq. ex vrinæ stillicidio voluulus accedit, hi in septem diebus pereunt, nisi febre accedente vrina satis fluxerit.

Ad veritatem præsentis aphorismi demonstrandam, non est, cur eos voluulos excipiamus, easque

A easque strangurias, quæ ab inflammatione dependent, quando in ipsomet contextu satis artificiosè excipiuntur, per illa verba, nisi febre accedente. Cum enim hi morbi ab inflammatione dependere non possint, quin febris concomitetur, eamque excludat, dum inquit: non accedente febre, signum est, eos morbos intellexisse, qui sine febre, & inflammatione fiunt. Quarè & stranguria, & volulus, de quibus agitur in aphorismo, necessario à crudis succis dependent, qui in aluo constipati, vtrumque symptoma excitare possunt, & mortem etiam tandem inducere suppressa aluo, nisi à calore febrili artenuati ad vrinæ vias deriuentur. Cæterum caue, nè præsentis aphorismi doctrina febris volulo succedens te decipiat lib. enim 3. de Morbis vers. 185. adnotauit Hippocrates, si volulo amoto febris ægrum corripiat desperatus est, quia vt febris morbum tollat, necesse est, antequam volulus remoueatur eam accedere, & vrinæ copiosam excretionem subsequi, vt in hoc aphorismo spe-
B cialitet adnotatur. Hæc eadem sententia sect. tertia Coacarum Prænotion. vers. 46. registrata est.

Aphor. 50 *Quibus cerebrum dissectum fuerit, his necesse est, febrem, & bilis vomitũ &c.*

Vulnerato cerebro & febrem, & bilis vomitum superuenire plerunque solet. Verum quia aliquando accedit febris, quæ non ex vulnere dependet, cognoscere expedit, quando hæc vulneris accidens sit, & quando non. Hoc autem nos docuit Hippocrates libro de
Locis in homine vers. 188. sectio 2. his verbis. A ruptura febris non corripit amplius, *Mar. n. 48.*
quam tribus, aut quatuor diebus, si verò corripiat, & quis putat se à ruptura habere, ab alia sanè quapiam causa corripitur, & non oportet ipsam, velut à ruptura curare. Hæc Hippocrates, ex quibus videtur colligi posse, febrem ex vulnere die tertia, aut quarta, non citius
inuadere, & ratio est, quia febris excitatur, quando in vulnere oritur inflammatio: de qua *Mar. n. 22.*
C re libro 4. de Morbis vers. 353. vlcera die impari inflammari ait, & dierum imparium pri-
mus est, tertia dies. Vndè apparet rectè dictum fuisse, non antè tertium diem febrem vulneri- *Mar. n. 19.*
bus superuenire. Ex aduerso idem Hippocrates septimo epidemiorum vers. 384. inquit: Quibus ossa fracta sunt, his septima die febris, si verò etiam calidius tempus fuerit etiam citius, at si magna fracta fuerint, etiam è vestigio. Hæc loca inuicem conciliantur, si dicamus libro de Locis in homine Auctorem intelligere de ruptionibus, quæ in carne fiunt, quæ citius inflammantur ob sanguinis præsentiam, & loci caliditatem, quam quæ in osse fiunt. Quod si aliquando in ossium ruptione febris statim superueniat, id non ex inflammatione prouenit, sed ob læsionis vehementiam, cuius gratia maxima fit in corpore perturbatio, & agitatio in humoribus, ex quibus febris oritur, & ideò in ossium fracturis, & ruptionibus minus malum est statim, aut paulò post febrem superuenire, quam die quarta, aut septima,
D vndè Hippocrates de capitis vulneribus tractans libro secundo Prædict. sect. secunda *Mar. n. 23.*
vers. 18. habet: Optimum quidem igitur est, neque febrire eum, qui vulnus in capite habeat, neque sanguinem insuper ipsi erupisse, neque inflammationem, neque simul vllum aliquem dolorem accessisse, si verò quid horum apparuerit, securissimum est, vt in principio fiat, & modico tempore permaneat. Et paulò inferius subiungit: At incipere febrem in capitis vulnere quarta die, aut septima, aut vndecima, valdè læthale est. Hic aphorismus ex libro primo de Morbis absque dubio desumptus est, quo in loco legitur, hoc modo, num. 3. Si verò sauciatum fuerit (cerebrum scilicet) febrem necesse est superuenire, & bilis vomitum, & aliquam corporis partem apoplecticam fieri, ac perire, quæ quidem postrema verba omisit aphorismorum Auctor, ea superflua ratus, vel etiam fortasse suspecta, ea tamen verissima, & rationabilia defendimus in expositione libri septimi epidemiorum vers.
E 378. Necessitatem tamen euentus non videtur recepisse Auctor Coacarum Prænotionum, nam sect. 3. vers. 109. hanc referens sententiam, quod hoc in loco legitur necesse est, febrem, ac bilis vomitum superuenire, ibi inquit febris plerunque, & bilis vomitus accedit, de qua quidem sententiarum diuersitate nostram aperuimus sententiam in explicatione præcitati libri primi de Morbis.

Aphor. 53. *Desipientiæ cum risu quidem fientes securiores sunt, cum studio verò, &c.*

Παραφροσύναι, meritò dixit non phrenitides, in quibus fortasse hæc sententia non verificatur, propter phrenitides ex septo inflammato contingentes, quæ plerunque cum risu fiunt, & tamen omnium sunt pernitiosissimæ. Hoc expertus est Silenus, qui lib. 1. epidem. sect. 3. v. 68.

cum risu, & cantu delirans mortuus est, & Tychon, qui in obsidione circà Datum à catapulta percussus in pectus, paulò post risus erat circà ipsum tumultuosus, cuius rationem assignavit Hipp. quia Medicus eximens lignum aliquod, de spiculo reliquerit in septo transuerso: vt A
Mar.n.34. in illius historia videre est lib. 5. epid. vers. 476. Deliria autem in huiusmodi affectibus cum risu fiunt, non ex benignitate humoris, sed partis affectæ natura, quæ est septum transuersum, quod præcipuum risus instrumentum censetur.

Aphor. 56. Atrabiliarijs morbis, periculosi humorum à loco ad locum decubitus, &c.

Per apoplexiam corporis nè credas Hipp. intelligere apoplexiam propriè dictam, in qua corpus vniuersum & sensu, & motu priuatur, quia frustrà apposita fuisset illa particula, corporis, quod Hipp. stylo, & aphoristicæ phrasi penitus repugnat. Verum intellige affectionem illam, quam alibi paraplegiam vocat, nosque paralysim communiter dicimus. Cum enim eadem sit affectio paraplegia cuiusdam partis corporis, quæ est apoplexia totius, non impropriè paraplegia, siuè paralysis, apoplexia particularis dicitur, quod in præsenti sententia Hipp. B
Mar.n.3. fecisse, ex eò persuaderi potest: quia lib. 1. de Morb. vers. 50. vbi eadem sententia registrata est, quod in aphorismo habetur, aut apoplexiam corporis, ibi paraplegia legitur, cuius vocis interpretatio adhuc confirmatur, ex lib. Coac. Prænot. sect. 3. vers. 102. vbi hæc legimus. Quibus cerebrum vulneratur, febris plerunq. ac bilis vomitus accedit, & corporis apoplexia, ac tales perniciosè habent. Nam eandem referens sententiam, quod in Coacis habet, & corporis apoplexia, lib. 1, de Morbis vers. 64. ait, & aliquid corporis apoplecticum fieri necesse est, ac perire. Quapropter nulli dubium esse debet, quin hoc in loco per apoplexiam corporis, paraplegiam propriè dictam intelligat. Ex quo percipere licet, quantum ab Hipp. mente, & à veritate ipsa recedant illi, qui paralysim, quam dicunt, ab humore melancholico fieri posse negant, aut saltem raro, ea permoti ratione, quia ipsis non videtur fieri posse, C
vt humor qualis est melancholicus crassus, & tenax, angustissimos neruorum poros penetrat. Quod si tandem contingeret non paralysis, quæ mollities quædam, & laxitas neruorum existit, sed conuulsio potius excitaretur. Hi enim dum hæc asserunt non considerant neruos nutriri sanguine crasso, & pituitoso: qui si eorum porositates, & substantiam ingreditur, longè facilius humor melancholicus, qui multo sero semper diluitur, penetrare neruorum cauitates poterit. Vndè quia hic humor proprietate quadam neruosas partes lædere solet, aceti instar, à cuius facultate (eius sapore id attestante) non multum recedit: ideò fit, vt neruorum affectiones, pro vt plurimum à melancholico succo oriantur, quod plurimæ Coacarum Prænotionum sententiæ palàm faciunt, in quorum expositione sæpius adnotauimus, omnia ferè symptomata, quæ futuras conuulsiones in morbis ostendunt, humoris melancholici præsentiam indicare. Quarè cum Hippocrates experientia edoctus afferat, atrabiliarios D
morbos in paralysim, & conuulsionem transmutari frequenter, ratioque euidens id confirmet, temerarium est ab Hippocrate recedentes, nouas opiniones inani ratiocinatione venari, nec est necesse in paralysi neruos humectari, dummodo spirituum transitus impediatur, & quia in eodem errore versantur etiam plurimi eorum, qui Hippocratis doctrinam profitentur, vt imposterum excusari non possint, nonnulla loca adnotare volui, ex quibus constat, apoplecticos affectus, siuè totius, siuè partis alicuius, ab humore melancholico, non à pitui-
Mar.n.9. toso, & frigido ortum habere. Primò autem libro de Gland. vers. 105. Apoplexiam ab acri fluxione in caput firmata generari testatur, quæ certè à pituita esse non potest, nisi hæc
Mar.n.6. falsa esset, quarè nec frigida, & humida erit. Præterea libro secundo de Morbis vers. 66. apoplexiæ speciem describit, quam ab atræ bilis affluxu, sanguine refrigerato fieri testatur,
Mar.n.37. & libro Acutor. com. 4. vers. 41. ex atræ bilis, & acrium humorum influxu apoplecticos, & paraplecticos fieri testatur. Vndè septima aphorismorum 40. si lingua inquit derepentè impotens fiat, aut aliqua corporis pars apoplectica, melancholicum tale existit. Qua huius morbi causa supposita, mirum non est, si (quod sect. 3. Coacarum Prænotionum vers. 52. legimus) Apoplecticis hæmorrhoides superuenire sit vtile, humore melancholico per eas expurgato. E

Aphor.

Sectio VII.

A *Aphor. 1. In morbis acutis frigiditas extremarum partium, malum.*

Tantum differt extremorum refrigeratio, de qua in præsenti aphorismo agitur, ab exteriorum refrigeratione, de qua sect. 4. aphor. 48. quantum differt signum malum à læthali, vt in citati aphorismi explicatione indicauimus.

Aphor. 4. Ex sudore horror, non bonum.

Horror sudorem subsequens indicat, partes humorum tenuiores, & calidiores sudore mediante excretas esse, crassioribus relictis, quæ morbum saltem diuturnum faciunt, vndè hoc respiciens Hipp. dixit non bonum, quia saluo homine diuturnum fieri morbum, nec bonum simpliciter, nec malum dici potest.

B *Aphor. 5. A furore dysenteria, aut hydrops, aut extasis bonum.*

Furor ab atrabile exusta, & in cerebro commota generatur: & ideò soluitur, quotiescunq. materia peccans, aut educitur, aut mitescit, aut quiescit, educitur ergò superueniente dysenteria, in qua à principio atra bilis non appareat, quia dysenteria ab atra bile si inceperit, læthalis est, 4. aphor. Sed ad finem, & iam concocto morbo, imò etiamsi per dysenteriam non euacuetur atra bilis; vtilis tamen erit facta humorum, & vaporum reuulsione, quæ morbum mitiorem saltem facere solent, & ideò Hipp. vt vniuersaliorem faceret sententiam, non dixit, dysenteria ex atrabile soluit morbum, vt reuera eueniret, sed dixit, dysenteria simpliciter, bonum, vt comprehenderet tam eam, quæ morbum soluit, quam, quæ illum mitiorem reddit. Hydrops pariter huic morbo superueniens bonus dicitur, quia humectato per hydropem corpore humor atrabiliarius mitescit, indèque furoris solutio, aut remissio saltem subsequitur.

C Extasis tandem superueniens furori est vtilis, quia in extasi motus, & agitatio vehemens spirituum naturalium compescitur, in quo furoris essentia consistere videtur. Per extasim enim delirij genus quoddam intelligimus, in quo ægrotantes mente penitus alienati, & ferè stupidi iacent, eos interroganti non respondentes, nec quidquam curantes, symptoma furori penitus contrarium, vt non immeritò illum sedare possit. Quarè adnotandum est, extasim quandoq. grauiorem esse delirio, etiam vehementissimo, aliquando leuiorem: leuior est, si maniæ, quæ fit absque febre superueniat; grauior quando phrenitidis est consectaria, indicat enim in priori casu humorem, qui furorem faciebat, mitiorem factum esse, in posteriori autem inflammationem, quæ phrenitidem facit, ad sphacelum tendere; vel vt Galeno placuit, intemperiem cerebri ad hecticam dispositionem peruenisse. De hac postrema extasi meminit Hipp. lib. Coac. Præn, vers. 61. dum inquit. In febribus extases taciturnæ, voce non priuato perniciosæ

D sunt, cuius coacæ ratio in illius expositione referenda ad præsentis aphorismi interpretationem plurimum confert.

Aphor. 12. Ex peripneumonia phrenitis, malum.

Quid hoc nomine phrenitidis in Hipp. doctrina intelligendum sit, explicauimus sufficienter in expositione lib. 3. de Morbis vers. 99. cuius cum plures sint differentiæ pro diuersitate, & varietate partium, ex quarum inflammatione phrenitis excitatur, grauissima omnium ea est, quæ ex septo inflammato ortum ducit. Talem verò esse eam, quæ peripneumoniæ succedit, est rationabile, inflammatione ipsa à pulmonibus ad septum transuersum se extendente, quamuis sciam pulmone solo vehementer inflammato phrenitidem excitari posse, quæ ratione magnitudinis casum læthalem facit, sicque superueniens phrenitis signum erit, inflammationem ad summum gradum magnitudinis peruenisse.

E *Aphor. 16. Ex puris sputo tabes, & fluxus malum. Postquam verò sputum, &c.*

Non omnibus phthisicis, cum morituri sunt, sputū supprimitur, ità vt à sputo in pulmonibus retento suffocentur, sed ijs tantummodo, quos diarrhœa superueniens è medio tollit, vt in præsenti aphorismo docemur. Nam hos tamdiù cum diarrhœa viuere obseruamus, quamdiù notabile quid expuunt, cum verò sputum supprimitur, tunc moriuntur, quarè per fluxum intelligimus alui fluorem cum Galeno, dicant alij quidquid velint.

Aphor. 19. Ab ossis denudatione erysipelas.

Aphor. 20. Ab erisypelate putredo, aut suppuratio.

Cum in nullo Græco exemplari legatur hæc vox κακόν. temerarium est illam addendo à

communi lectione recedere, & eò minus id fieri licet, quando hæc sensum idoneum admittit. A Nam osse denudato plerunq. erysipelas superuenire, vt prior sententia dicit, mihi admodum rationabile videtur. Quia si magna vulnera labiorum, vulnerum tumor consequitur quia absque magnitudine vulneris, os denudari non potest, sequitur ossis denudationē subsequi inflammationem, quod erisypelas appellat, quia humoris tenuioris adest prædominium. Inducto autem in vlcere erisypelate, necesse est, aut calore naturali vincente suppurationem fieri optimo, & laudabili pure, aut eodem succumbente, putredinem excitari, quod postremum sicuti malum est, ità vlcus suppurare bono pure, optimum erit, ideò de ambabus sententijs malum dici non potest. Quarè horum duorum aphorismorum sensus erit. Ab ossis denudatione erisypelas plerunq. consequitur, & ab erisypelate putredo, aut suppuratio.

Aphor. 21. Ex forti pulsu in vlceribus sanguinis eruptio.

Pulsus fortis in vlceribus, copiam sanguinis ad vlcus confluere indicat, quatenus caro, & B venæ eo repletæ, motum arteriarum ægrotanti sensibilem faciunt, qua stante, non est mirum, si indè fluxus sanguinis ab ipsomet vlcere expectari debeat, venulis in vlcus desinentibus viam ipsi præbentibus.

Aphor. 24. Ex ossis sectione delirium si ad vacuum vsque processerit.

Marinum damnat Galenus, qui ità aphorismum legebat. Ab ossis vulnere desipientia, reliqua principium alterius aphorismi subsequentis initium constituens, hoc modo. Si vacuum attigerit, à medicamenti potione conuulsio, mortifera. Damnat inquam, quia hac lectione recepta aphorismo veritas detrahitur, eo quod per solam ossis diuisionem delirium sequi, est manifestè falsum, nisi ad cerebri membranas sectio peruenerit. Verum neque hoc perpetuum est, quia sæpè os caluariæ confractum conspicimus vsque ad meninges, cum nec delirium, neque aliquod aliud symptoma appareat. Quod etiam pluribus in locis adnotauit Hipp. potissimum verò libro de vulneribus capitis vers. 280. quo in loco minus periculosa esse testatur ossa, quæ intrò cōtusa cedūt, aut rupta, aut dissecta valdè ampla, & quæ pluribus scissuris, & amplioribus intrò rupta sunt. C

Mar.n.25.

Quarè si huiusmodi ossium fracturæ, quæ interius maximè penetrant, leuium scissurarum respectu non sunt periculosæ; malè dixisset Hipp. in omnibus ossium dissectionibus, & fracturis intrò procedentibus delirium superuenire necessariò, quod inter signa læthalia adnumeratur. Quarè siuè iuxtà Marini lectionem, siuè vt Galenus exponit, hæc sententia accipiatur, vera est, etiamsi non semper delirium sequatur, nec id asserit Hipp. Sed referens mala, malis superuenientia, hoc illud sequi, ait tantummodo, quemadmodum præcedentes aphorismi testantur. Et sicuti ex ossis denudatione ignis sacer: & ex igne sacro putrefactio, & suppuratio contingere solet: quamuis non semper, & necessariò, ità ex sectione ossis delirium superuenit frequenter, non tamen necessariò, & semper. D

Aphor. 25. Ex medicamenti potione conuulsio læthale.

Quod particulatim de superna per helleborum purgatione protulit 1. aphorismo 5. sectionis, nunc vniuersaliter de omni purgatione repetit. Aduertendum est autem (quod in citati aphorismi expositione adnotauimus) grauius esse conuulsionem à medicamento absque immodica euacuatione superuenire, quam vbi simul immodica euacuatio concurrit.

Aphors. 29. Si à pituita alba detento vehemens alui profluuium, &c.

Vide expositionem 3. Coacarum Prænot. 62.

Aphor. 32. Quibus verò biliosæ sunt subsidentiæ, supernè autem tenues, acutum, &c.

Galenus, quem cæteri expositores secuti sunt, aduerbium illud ἄνωθεν, cum antiquis quibusdam interpretibus, ad tempus, non ad locum referens exponit. Quibus biliosæ sunt subsidentiæ à principio tenues, &c. Verum non mihi adeò mōstruosum videtur, vrinæ sedimentū E matulæ fundum attingens, & aliquantisper eleuatū, partem habere superiorē tenuem, inferiorem verò crassiorē, vt sententiæ per se claræ, alienos sensus cum verborū improprietate mendicare cogamur, quia etiam si de vrina loquentes aquosam tenuē dicimus, non tamen id de sedimento asserere licet, sed illud tenue appellatur, quod contraponitur crasso. Quarè aphorismi sensus est. Quibus biliosæ sunt subsidentiæ, colore scilicet cloro, aut flauo infectæ, quę in parte superiori tenues sint, acutum morbū significant, indicant enim bilem peccare, quæ nondum à natura sit deuicta, nam eo casu subsidentia esset æqualis, non tenuis in superiori parte, quæ humoris concitati est signum, vt non immeritò morbus acutus indicetur.

A *Aphor. 37. Quicunquè ſanguinem vomunt, ſine febre quidem ſalutare eſt: verum &c.*

Hunc aphoriſmum ab Hipp. bibliotheca reijcerem libenter, propter ea, quæ leguntur, tùm lib. Coac. Præn. ſect. 2. verſ. 36. hunc in modum: Qui ſpumoſum ſanguinem vomunt, dolore infrà ſeptum transuerſum non exiſtente, de pulmonibus vomunt, & quibus quidem magna in ipſo vena rumpitur, multum vomunt, & in periculo verſantur, tùm 4. aphor. 25. ſanguis ſurſum quidem qualiſcunquè fuerit, malus eſt, deorſum verò bona ſunt nigra ſubeuntia: niſi expoſitio obſtaret antiquorum, quam innuit Gal. in com. ità enim ſententiam interpretebantur, ſanguinis excretiones per os omnes ſanabiles eſſe, ſi ſine febre fiant, cum febre verò malas, quæ ſatis conueniunt ijs, quæ lib. Coac. Præn. ſect. 2. verſ. 348. leguntur hunc in modum: ſanguinem ſpuentibus confert, vt ſine febre ſint, & tuſſiant, ac doleant leuiter, &c. febrire verò, & tuſſire, ac dolere pertinaciter, &c. incommodum eſt. Quam tamen expoſitionem reiecit Ga-

B lenus, omnem excretionem à pulmonibus, ſummo diſcrimine plenam ratus, quantumuis ſine febre fiat, quæ quidem Galeni opinio reijcitur, non modò per citatam coacam, ſed etiam per ea, quæ leguntur lib. 1. de Morb. verſ. 269. in hunc modum, de pulmone ſuppuratis tractans. Hic ſi anticipetur incipiente morbo, priuſquam vena ſanguinem fundat, ac fortiter laxetur, & priuſquam in lecto decumbat, & caput rumpi incipiat, & reliquum corpus colliquari, ſuperſtes ab hoc morbo euadit, &c. Dum verbi euomere, prædictorum interpretationem reſpuit, ſe doctrinæ Hipp. immemorem præſtat, innumera enim adſunt loca, ex quibus clarè patet Hipp. hoc verbum ad omnem copioſam excretionem ab ore vſurpare, ad diſtinctionem ſpuitionis, quæ fit in pauca quantitate, illud accommodando tàm excretioni, quæ fit per gulam, quam, quæ fit per aſperam arteriã. Apertiſſima ſunt teſtimonia lib. 1. de Morb. verſ. 210. 216. 227. & 78. aphor. 7. nec non 2. Coac. Præn. 60. in quibus excretionem à pulmonibus

C vomitionem appellat. Quarè ſenſus aphoriſmi talis erit, qui ſanguinem largiter fundunt ex ore, ſanari poſſunt ſi ſine febre fuerint, cum febre verò euomere, malum, & læthale.

Aphor. 40. Si lingua derepentè incontinens fiat, aut pars aliqua corporis apoplectica &c.

Hæc eſt vera huius aphoriſmi tranſlatio, ex quo vlterius confirmamur in ſententiam illam à nobis ſuperius comprobatam. Affectus ſcilicet apoplecticos (nos paralyſes dicimus) ab humore melancolico ortum plerunquè habere, videturq. deſumptus eſſe ex lib. 1. de Morbis verſ. 50. vbi ità legitur. Multi autem ab his frequenter mutilati fiunt, ſiderantur q. manibus, & pedibus, & vocis inconſtantes fiunt, & ab atrabile paraplegiæ, claudi verò à coxendico morbo. Nam quod in aphoriſmo ait, lingua incontinens, ibi legitur, vocis inconſtantia, ex quo docemur, quid per linguam incontinentem intelligere debeamus, locutionem ſcilicet interruptam, per quam patientes, dum loquuntur, dictiones exactè proferre non poſſunt, ſymptoma, Mar. n. 3.

D quod vulgari ſermone *tartagliare* dicitur, idquè prouenit (ni fallor) à reſolutione quorundam muſculorum mouentium linguam, quorum defectu lingua inæqualiter, & non ad voluntatis imperium exactè mouetur, ità vt dum rectà exemp. gr. moueri intendit, alicuius muſculi defectu in obliquum fertur, & ſic vocis articulatio defectuoſa redditur, quod quidem ſymptoma vocis, & linguæ inconſtantiam appellat Hipp. Quomodo autem humor iſte maximè neruoſas partes inuadat, explicauimus ſuperius in expoſitione quinquageſimiſexti aphoriſmi præcedentis ſectionis.

Aphor. 41. Si ſenioribus nimium purgatis ſingultus accedat, non bonum.

Ab aſſumpto pharmaco duplici ratione ſuperuenire ſingultus poteſt, vel ob immodicam purgationem, vel ob naturalem medicamenti facultatem. Primo modo in præſenti aphoriſmo non bonum eſſe, docemur, eò quod cum ſenes ob purgationis violentiam in ſingultum inci-

E dunt, ſignum eſt, humores à nimia purgatione acrimoniam contraxiſſe, ſtomacoq. à pharmaco debilitato, bellum indicere, idquè in ſenibus maximè malum eſt, quia ſiccitas ab ætate contingens, humorum correctionem non facilè admittit, cum in ſenibus humores acres, temperamenti ipſius ratione facilè abundent. A facultate verò medicamenti ſingultum excitari, non eſt malum, quia experientia docet, multa ſingultum frequenter mouere, qui quidem ſpontè paulò poſt ſedatur, quod cognoſcens Hipp. quamuis vbicunquè de conuulſione ab immodica purgatione contingente mentionem facit, par ſignum malum etiam ſingultum faciat, quod conſtat ex 4. & 5. aphor. ſect. 5. cum tamen conuulſionem à facultate medicamenti ortum habentem recenſet, de ſingultu nullam mentionem facit. Nam primo, & ſe-

cundo aphorismo citatæ sectionis simpliciter dixit, conuulsio ex veratro læthalis; ex vulnere A conuulsio læthalis, quarè non est idem, quid consequi purgationes immodicas, & violentas, & à purganti medicamento. Nam etiam si ab assumpto pharmaco, vt dictum est suprà, conuulsio semper læthalis sit, singultus tamen non ità, sed tunc solum, quando immodicam purgationem subsequitur, ratioq. diuersitatis est, quia conuulsio mala est ratione dignitatis affectæ partis, singultus verò ratione efficientis causæ.

Aphor. 42. Si febris non ex bile habeat; aqua multa calida in caput affusa, febris solutio fit.

Si Galenus suo super hanc sententiam commentario, doctrinam Hipp. ex libro de Nat. Hum. inseruisset, qua plurimas febres ex bile ortum habere, nobis significauit, earumq. species enumerauit, continentem, quotidianam, tertianam, quartanam, & eas, quæ ab occultis doloribus fiunt, videlicet ab inflammationibus internis, quas omnes vniuersaliori nomine putridas vocarunt posteriores; nihil pro præsentis aphorismi expositione in eius commentario B desiderari posset. Docet enim Hipp. febres, quæ non ex bile dependent, tales sunt ephimeræ omnes, nec non & hæcticæ (si has absquè putredine humorum, aut partium solidarum dari concedimus) capitis lotione tolli, quod rationi satis consonum est; vt Galenus adnotauit, etiam si Hippocratici dogmatis immemor, doctrinæ consonantiam, & veritatem non cognouit; & ideò eam de more damnauit: quod eò minus ab eo faciendum erat, quando eandem sententiam legere potuerat lib. 2. Epidem sect. 3. vbi hunc in modum loquitur, si hominem calor corripiat, nō à bile, nequè à pituita, sed aut à lassitudioe, aut aliàs febriat, aquā multam calefacito, deindè ea superinfusa caput rigato, donec pedes sudauerint, & farinā crassissimam coquito, postquam autem pedes sudarint, farinam plurimam, & calidissimam edens, ac vinum meracum insuper bibens, vestimentis contectus facilè quiescat. Hæc Hipp. quibus docemur, quomodo lotiones capitis, de quibus in aphorismo tractatur, pro ephimerarū curatione C sint administrandæ, nec diuersitas in eis adnotaoda est ex eo, quod lib. cit. additum sit, nequè à pituita, quia dum inquit Hipp. febres ex bile oriri, non ità excludit pituitam, vt nullo modo ad febrem concurrat, imò, vt in expositione lib. cit. de Nat. Hum. demonstrauimus, à sola biie febrem excitari posse, non existimauit Hipp. sed febres ex bile appellauit, quia absquè ea præfatas febres accendi, est impossibile, quod si humoris prædominium attendatur, febris à bile dicitur, in qua hæc dominabitur, à pituita verò, eadem pituita dominante, vtranquè respexit in citata sententia Epidem. Alterum verò tantummodo, bilis scilicet prædominium, citato libro de Nat. Hum. cuius loci expositio ad præsentis aphorismi veram intelligentiam conferre poterit plurimum.

Aphor. 46. In doloribus oculorum, vbi merum bibendum dedisti, & multa calida lauasti, etc.

Antiqui Hipp. expositores præsentis aphorismi interpretationem haud ineptam meo iudicio D adducunt, videlicet. Dolores oculorum à copiosa materia, eaq. compacta procedentes venæ sectione curari, verum eos prius attenuandos esse, & meri potu, & calido balneo. Hanc tamen expositionem reijcit Galenus, eò quod periculosum sit, & vini potu, & balneo in corporibus repletis vti, nulla euacuatione prægressa, verùm hæc Galeni ratio aliquid roboris haberet, si iuberet Hipp. pluribus diebus antè venæ sectionem prædictis vtendum esse, sed quia, supponit, ea tantummodo esse administranda eo ipso die, quo fit phlebotomia, vt dicendi modus, quo vtitur, satis manifestat: etiam si humores indè fundantur, & ampliorem locum exposcentes, venas distendant; nullum tamen periculum impendet, cum statim euacuatio subsequatur. Nam etiam libro Acutorum 4. vers. 38. pro aphoniæ curatione venæ sectioni præmittit fomentum toti corpori, quod non minoris periculi esset, nisi statim euacuatio subsequeretur. verùm dicet aliquis hanc curationem non omnibus oculorum doloribus conuenire, E sed ijs tantummodo, qui ab enarrata causa dependent, vndè impropriè Hipp. vniuersaliter locutus est. Huic respondeo, indefinitè propositionem hanc protulisse, non vniuersaliter, idquè ab Hipp. fieri frequenter aliàs indicauimus, quando non necessariò semper id contingere ab eo obseruatum est. Quamuis etiam vniuersaliter vera, & rationabilis defendi posset hæc curatio in omnibus oculorum doloribus, quia cum oculorum dolor fieri possit, & à sanguinis plenitudioe, & ab humorum crassitie, nec noo à nimia tenuitate; in omnibus his tribus casibus curatio hoc in loco ab Auctore proposita rationabilis est. Nam de plenitudine doloris causa nemo dubitabit, quin pro ea tollenda conueniat venæ sectio, nec ex præcedenti vini potione,

& bal-

A & balneo incommodum aliquod adueniet, si, vt supra indicauimus, statim euacuatio succedat, similiter quando humores crassi, & frigidi dolorem faciunt, probanda est venæ sectio, quę humores omnes euacuare potest, quæ cum venoso genere communicantur, nam cum morbus, non ab intemperie sola, sed ab humoribus ipsis dependeat, maius est commodum, quod à venæ sectione prouenit, euacuatis humoribus, qui ipsum fouent, quam noxa, quæ ab eadem, refrigerato corpore timeri possit, qua quidem ratione Hipp. in frigidis morbis minus timuit venæ sectionem, quam vbi bilis dominatur, vndè, & in apoplexia, atque etiam in hydrope à phlebotomia non abstinuit, vt ex lib. Acut. 4. manifestè constat, quarè in doloribus oculorum à frigidis, & crassis humoribus conuenit venæ sectio, præsertim cum antè, & vini potione, & calidis lotionibus frigida intemperies corrigatur, humorque attenuetur, vt per venæ sectionem euacuari possit. Quarè difficultas tantummodo versatur in ijs doloribus, qui à tenuibus, & acribus humoribus dependent, in quibus etiam si vini potio conuenire posse concedat Galenus in coment. aphorismi 56. quatenus vinum humiditate eorum acrimoniam retundit, & potissimum subsequente balneo, venæ tamen sectio in affectibus biliosis Hipp. semper suspecta fuit, quod quidem intelligendum est, quando bilis peccat in toto, non quando in particula tantum vt euenit in hoc casu, in quo bilem non abundare in toto ex eo conijcimus, quia febrem non adesse supponitur, quando de ea non fit mentio, quæ necessariò in doloribus oculorum accenditur, quotiescunque bilis in corpore viget. Hac enim ratione in morbis, qui febrem adiunctam habent, magis timuit Hipp. venæ sectionem, quam vbi nulla adest febris, vt in expositione 3. sect. Coac. Præn. vers. 79. demonstrauimus.

B

Aphor. 48. Vrinæ stillicidium, & difficultatem vini potio, & venæ sectio soluit: secare &c.

Stranguriæ, & dysuriæ, quamuis multæ causæ esse possint, omnes tamen ad tres reducuntur,
C ad inflammationem vesicę, aut partium adiacentium, ad materiæ acris, & pituitosæ defluxum, & ad facultatis imbecillitatem, cuius gratia hi affectus senibus sunt familiares, & in ijs difficulter curantur. Ratione inflammationis conuenit venæ sectio, quæ etiam non erit inutilis, quando ab aliorum humorum affluxu dependet, ob rationes in præcedenti aphorismo adnotatas, quamuis huius peculiaris curatio sit vini potio, & illius maximè, quæ à facultatis imbecillitate ortum ducit, vinum enim partim concoquendo, partim roborando, partim humectando: & quod summum est, vrinam ciendo prædictis malis auxilio esse potest. Quid verò per venas interiores intelligendum sit, indicauimus in expositione 36. aph. sect. 6.

Aphor. 50. Quibuscunquè corruptum fuerit cerebrum, in tribus diebus pereunt, si verò &c. Mar.n. 5.20.

Præsentis affectionis naturam, & curationem descripsit Hipp. lib. 2. de Morb. vers. 54. & 263. ex quibus locis patet adiecta esse aphorismo illa postrema verba, si has effugerint, sani
D fiunt, quando hæc in nullo prædictorum locorum adscripta sunt, nisi intelligamus, aliquos eo tempore transacto seruari, quod ex citatis locis colligi posse videtur, nam cum dicat Hipp. in posteriori loco, paucos hunc morbum effugere, non omnes interire insinuatur, & dum in priori loco ait, hic tertia, aut quinta die plerunquè moritur, inferre videtur, quicunque seruantur, eo tempore transacto sanari. Quarè patet, non omninò fideliter hunc aphorismum à proprio loco translatum esse.

Aphor. 55. Quibus hepar aqua repletum ad omentum eruperit, his venter aqua repletur &c. Mar.n.26.

De hydrope ex hepate tractauit Hipp. lib. de Inter. Affect. sect. 2. vers. 109. quo in loco subsequenter agit de eo, qui à liene ortum ducit. Quomodo autem aqua à liene, aut ab hepate in ventrem prorumpat, non explicauit ibi, sed libro 1. de Morb. Mul. sect. 3. vers. 43. hydropem ex lienis affectu describens, concluditque splen aquosum fieri ab humiditate in proximo
E ventriculo attracta, qua postquam replerus est, distribuit per venas corpori, & maximè in omentum, & locos circà ventrem, & crura, vndè hydrops. Quem casum nuper vidi in Perillustri D. Iulia vxore D. Nicolai de Farfa, quæ cum omnibus symptomatibus in præcitatis locis ab Hipp. relatis, nulla affectione in hepate existente, ex solo lienis [illegible] dolor oso, hydropica facta, breui tempore interijt, vt indè pateat, in quanto errore versentur illi, qui hydropem fieri non posse contendunt, non compatiente hepate, quam quidem opinionem sufficienter confutauimus in explicatione loci cit. de Morb. Mul. Sicuti ergò aqua ex liene per omentum in ventrem diffunditur, ità hepar aqua repletum eam distribuere in omentum, & indè in ventrem est rationabile, vndè hydrops consurgat, de quo præsens aphorismus loquitur;

Subiun-

Subiungit verò, & moriuntur, vt inferret, cum eò deuentum est, vt aqua repletus sit venter, A
casum omninò desperatum esse. Nam si lib.cit.de Morb.aliquos seruari supponit, dum inquit,
pauci hunc morbum effugiunt, id intelligendum est antèquam venter aqua repleatur, quo
tempore curatio ab Hipp. proposita administranda est, nam si indè non sanetur, temporis
progressu corrumpitur, & moritur, vt ibi ait Hipp.

Aphor. 57. Quibus in vrinaria fistula tubercula fiunt, his suppuratione facta, &c.

Hunc aphorismum explicauimus sectione quarta, vbi ijsdem ferè verbis descriptus est,
demonstrauimusq. malè hic dici, soluitur dolor, quod ibi habetur, soluitur morbus.

Aphor. 58. Quibus cerebrum concussum fuerit ex aliqua causa, eos statim voce priuari &c.

Ex hoc aphorismo colligitur id, quod à Galeno sæpiùs adnotatum est, Hipp. per vocis pri-
uationem intelligere apoplecticos affectus, in quibus ægrotantes, non voce tantum, sed sensu,
Mar.n.3. & motu priuantur. Nam lib. 1. de Morb. vers. 64. eandem referens sententiam, quod in apho-
rismo ait, eos statim voce priuari, necesse est, ibi inquit, eum, qui percussus est, necesse est è ve- B
stigio mutum fieri, & neque videre. Cur verò ad cerebri concussionem hoc symptoma sequa-
tur, ratio est, quia cerebro concusso spiritus animales in eius finibus contenti ex concussione
agitantur, commouenturq. ità, vt voluntatis imperio obedire non possint, vndè eorum actione
cessante, sensibus, & motu ægrotantem priuari, necesse est: in quo statu persistunt, quousque
spiritus pristinam quietem consequantur: quod non longè posteà euenit, nisi à concussione
ventriculorum cerebri compressio fiat, aut sanguine venula aliqua abrupta repleantur, vndè
veta apoplexia sequatur, quæ hominem è medio tollat.

Aphor. 65. Si quis febricitanti cibum det, quem sano exhibet, sano quidem robur &c.

Per cibum non intelligit Hipp. omne genus alimenti, quod consistit in cibo, in sorbitioni-
bus, & in potu: quasi alimentum febrienti dare prohibeat, quia tantum abest, vt hoc Hippo-
craticæ doctrinæ conueniat, vt ei penitus aduersetur, & ideò inediam, tanquam febri inimi- C
cam damnauit lib. 6. Epidem. sect. 3. vers. 50. in hoc Prodicum reprehendens, sed de solidis
tantummodo cibarijs intelligit, & quæ propriè cibi dicuntur, quos febricitantibus vbiquè
Mar.n.39. damnauit, potissimum verò lib. de locis in homine sect. 2. vers. 89. per hæc verba, febrienti ci-
Mar.n.14. bum nè offeras, quos tamen in febris intermissione permittit, vndè lib. de Affect. vers. 140.
legimus, si verò febrilis calor apprehenderit, & dimiserit, grauitas autem corporis ipsum de-
tinuerit. Huic quidem donec calor tenuerit, sorbitionibus, & potibus curato, quum autem
non tenuerit, etiam cibos dato. Quarè & in hoc aphorismo cibos tantummodo solidos pro-
hibet febricitantibus, cuius quidem rationem satis longo sermone attulit lib. de veteri medi-
cina concludens, ægrotantes plus lædi à diæta sanorum, quam sanos à cibis, quibus bruta ve-
scuntur. Cum igitur contextus verba in proprium sensum recepta, sententiam reddant ve-
ram, & penitus rationabilem, non est, vt eam ob locutionis modum ab Hippocraticis senten- D
tijs excludamus, quod expositores Galenum secuti communiter faciunt, quandoquidem exa-
ctam locutionis proprietatem non affectasse Hipp. nouimus à communi vulgarium regionis
vsu compulsus, cuius causa solęcismos in dictis Hipp. etiam Galenus concessit. Aphorismi igi-
tur sensus erit, si quis febrienti cibum solidum exhibeat, is sciat ægroto tantum augumenti
morbi præstare, quantum roboris cibus sano afferre solet.

Aphor. 67. Et quibus alui egestiones stare permiseris, & non moueris &c.

Mar.n.2. Hippocratem non vrinarum modo contenta inspicere consueuisse, sed etiā excrementorū
alui, constat; non ex hac sententia tantum, quæ etiam libro de Iudic. vers. 93. registrata est; ve-
rùm ex multis alijs, & maximè ex lib. 2. Epidem. sect. 3. vers. 6. vbi inquit, & alui turbatæ ex te-
nuibus, aquosis, non biliosis, spumosis, multis; quæ aliquando deposita subsidebant, & lib. 4.
Mar.n.25. vers. 341. legimus. Quum secessus aquosi sub diù expositi essent, supernè leues, tenues, isati- E
di similes valdè fuerunt, infernè verò subsidentiam habebant. Quæ verò specialiter hic refe-
runtur excrementa, duò nobis indicant: tenuitate quidem magnam cruditatem, subsidentia
verò humorum exustionem, propter quam excrementa acrimoniam cum crassitudine con-
trahunt, vndè intestinis adhærentia, eorum mucositates abradunt, quæ vnà cum humore exu-
sto fundum petens, sedimentum strigmatibus simile facit, sunt autem strigmata, sordes ex
præunctis corporibus strigilo detersæ, quę quoniam duplici substantia constant, sordibus nem-
pè, & vnguentis, ideò prædictum sedimentum ex humore exusto, & mucore conflatum, eis

A aſſimilatur. Quare huiuſmodi excrementa indicabunt, inteſtina acribus humoribus eſſe referta, quæ ſtatim ſubluere oportet, nè vlcerationem inducant, vndè morbus deterior fiat: quod eò magis timendum erit, ſi interim alimentum liquidum, ſorbitiones inquam, æger aſſumat, hæ etenim duplici ratione obeſſe poſſunt, & quia facilius corrumpuntur, quam ſolidum alimentum, & quia alui fluorem non mediocriter augent, cuius timore, alui fluoris inquam, lib. 2. de Morb. ſect. 3. verſ. 346. in tabe ex pulmonis affectu, iuſcula, & intinctus prohibet, ciboſq. exhibet ſolidiores, etiam ſi febris adſit, quos alioqui febrientibus nunquam concedit. Admonet ergò Hippocrates, vt quam primum aluum infernam ſubducamus, non quidem pharmaco fortiori, ſed vel leuiſſimo, vel potius clyſmate: quod expreſsè ſignificauit libro citato de Iudicat: vbi quod hoc in loco ait, confert ſubpurgare aluum, ibi legitur, his infuſum per clyſterem adhibere conducit, ex quo docemur, quid per ſubpurgare aluum in Hipp. doctrina intelligendum ſit. Mar. n. 46.

B *Aphor. 68. Quibuſcunquè cruda deorſum ſecedunt, ex atra bile ſunt, ſi plura, copioſiore &c.* Mar. n. 8.
Hanc ſententiam ità legimus libro de Iudicat. verſ. 97. quibus verò in egeſtione deorſum bilis atra ſubſidet, ſi copioſior, maior eſt morbus, ſi paucior minor, quæ quidem lectio ſicuti ſenſum, & verum, & rationabilem admittit, ità aphoriſmi vitium apertum faciat, & eò magis, quia à ratione penitus alienum exiſtit, id, quod ſignificatur aphoriſmo. Deiectiones crudas ab atrabile dependere. Quare præſens aphoriſmus in numero eorum reponendus erit, qui cum ab auctore malè decerpti ſint, Hippocraticæ dignitati non leuiter detrahunt.

Ad librum Prænotionum.

C
PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Liber Prænotionum, ſiuè Prognoſticorum omnium Medicorum pleno conſenſu magni Hipp. legitimum opus eſt, quod & doctrinæ maieſtas, & præſtantia palàm faciunt. Præclariora enim præcepta continet, quæ ad futuros acutorum morborum euentus præcognoſcendos ſunt neceſſaria. Quod quidem opus, quia præ cæteris Hipp. libris diligentiſſimè elaboratum eſt, & perpolitum; ideò legentibus non admodum obſcurum redditur; verum tamen ob doctrinæ vbertatem, & excellentiam plurimos habuit expoſitores, qui pulcherrima in Hippocraticis dictis adnotarunt, quorum veſtigia etiam nos ſecuti, nonnulla haud omninò contemnenda indicabimus.

Verſ. 13. Simul verò, & ſi quid diuini in morbis ineſt, etiam huius prænotionem ediſcere.
D Per diuinum in morbis, nihil aliud ſignificari, quam quid ex aeris conſtitutione dependens, aut deniquè à cælo ipſo, docuit nos idem Hipp. libro de Morbo ſacro verſ. 355. vbi inquit: hic morbus ab iiſdem cauſis oritur, à quibus etiam alij morbi, ab accedentibus nimirum, & decedentibus, veluti frigore, ſole, ventis, & quæ tranſmutantur, & nunquam quieſcunt. Hæc autem ſunt diuina; quapropter hac ſententia nos admonet Hipp. vt diligenter attendamus, an morbi tunc vigentes, aliquid peculiare habeant, cuius gratia à conſueta, naturaliq. conſtitutione recedant, diuerſoſq. exitus ſortiantur. Multoties enim ex peculiari aeris, & tempeſtatis diſpoſitione, monſtruoſi effectus in arte contingunt, quorum probabilis ratio afferri non poteſt; nec ad certam doctrinam reduci queunt, & ideò horum cognitio per ſolam experientiam haberi poteſt. Huius rei exemplum erit, quod Hipp. 4. Epidem. verſ. 45 adnotauit, inquit enim (de morbis in quadam tempeſtate vigentibus tractans) omnia ſexta, & octaua iudicabantur, quod quidem conſuetæ morborum naturæ plurimum aduerſatur. Nam cum tales morbi per dies pares mouerentur, quod iudicatio in diebus paribus indicat, iuxtà illud, qui paribus mouentur, paribus iudicantur, horumq. morborum natura ſatis difficilis ſit, vndè aut citò interimunt, aut in longum tempus producuntur; quare citò iudicari, ſexta ſcilicet, & octaua, perfectèquè, enorme erat, idq. peculiari aeris conſtitutioni eſt referendũ, quod quidẽ verum eſſe pluries obſeruaui, cum viderim morbos communiter vagãtes, cum ſignis omninò læthalibus, qui tamen ob conſtitutionis clementiam omnes ad ſalutem breui terminabantur, è contrà verò aliquando nulli ſalutari ſigno, propter cõſtitutionis vigentis prauitatẽ fidendum eſſe deprehendi, cum omnes morbi derepentè maligni fierent, quod peſtilentis ſtatus proprium Mar. n. 18. Mar. n. 3.

E

Mar. n. 4. prium existit. Hoc idem admonebat nos libro de Aere, aq. & loc. vers. 58. vbi differens de Morbis, qui certis regionibus, ratione situs, & positionis sunt peculiares, excipiebat semper: nisi quid commune ex temporum mutationibus ingruat; nam horum ratione morbi fiunt regioni, & ætati penitus contrarij. Hoc est igitur, quod diuinum in morbis hic appellat Hipp. & medico considerandum proponit, quippè, quod theoremata prognostica in hoc libro tradita minus firma, falsaq. plerunquè reddat. A

Mar. n. 2. *Vers.* 30. *At si vetustiore existente morbo, aut triduano, aut quatriduano talis facies &c.*

Animaduersione dignum est, Hippocratem tantum tribuisse præscriptis signis ex facie desumptis, quandò à morbi principio apparent, vt ea sola ad mortem prædicendam sufficiant, dummodò à causa aliqua ex relatis ortum non habuerint. At morbo vlterius progresso, etiam ad tertium, aut quartum diem, dictorum signorum prauitas adeò remittitur, vt per se læthalia non sint, nisi aliquod aliud signum ex læthalibus accedat, cuius diuersitatis ratio est, quia cum præfata signa à facultatis imbecillitate dependeant, à morbi principio tanta vitium iactura fieri non potest, absquè summa morbi prauitate. At morbo vlterius progresso, vires debilitari, non est adeò malum signum, nec tantæ malignitatis argumentum, cum morbus ex sui natura vires destruere soleat; & ideò ad mortem tutò prædicendam, aliquod aliud signum prædictis associari necesse est, quod prauitatis morbi nos certiores faciat. B

Mar. n. 3. *Vers.* 38. *Considerare verò etiam conuenit oculorum subapparitiones in somnis, &c.*

Oculorum albæ partes in dormientibus apparent, non quidem, eò quod superior palpebra non demittatur, quod conuulsioni eorum musculorum tribuitur, qui eam, imperante voluntate attollunt, sed potius, quia palpebra inferior propter animalis facultatis imbecillitatem, inferius concidit. Nam prætetquam quod id sensu patet, quia albus oculorum color in eius parte inferiori, non in superiori perspicitur: vndè Hipp. voce ὑποφάσιας, idest subapparitiones, vsus est, quæ, quid in parte inferiori apparens significat; si id conuulsionum esset, nō minus læthale id esset à medicamento, aut alia euacuatione fieri, quam spontè, cum certum sit, conuulsionem à medicamento, & ab immodicis euacuationibus non minus grauem esse, quam si spontè oriatur, iuxtà doctrinam primi, & quarti aphor. sect. 5. nec non 25. septimæ sect. Hoc igitur signum, quemadmodum, & præcedentia omnia, prauum censetur, quia summam naturalis facultatis imbecillitatem significat. Vide expositionem 49. aphot. sectionis quartæ. C

Mar. n. 3. *Vers.* 53. *Læthale est etiam hyantem semper dormire.*

Hiantes ægri dormiunt, & ob animalis facultatis imbecillitatem, cuius gratia musculi maxillas deducentes, proprio munere non funguntur, & ob internum incendium, dum plus aeris ad refrigerandum est opus, quam per nares attrahi possit, vndè illum per os attrahere coguntur, sicquè hiantes dormiunt, verum sicuti symptoma hoc, ab hac postrema causa dependens, non omninò læthale est, ità excluditur in præsenti sententia per aduerbium illud, semper, qui enim ab interno æstu hiantes dormiunt, non semper eodem modo dormire solent, quia nulla febris etiam ardentissima, remissionibus quibusdam caret, quo tempore ore aperto dormire non coguntur, quarè tunc solum ità dormiunt perpetuò, cùm causa est imbecillitas dicta. D

Mar. n. 4. *Vers.* 58. *Dentibus stridere in febribus, quibus non familiare, idest, à pueris, furiosum, &c.*

Stridor dentium ob conuulsiuum motum prouenit musculorum, quos masticatorios vocant anatomici, idq. euenit, dum vapores acres in caput per somnum eleuati eos irritant, & pungunt, quibusdam hoc symptoma familiare est à pueritia, qua ætate neruosum genus propter naturalem humiditatem imbecille existit, consuetudoq. ad cæteras ætates extenditur: in hisq. hoc symptoma nihil habet timoris, si verò in morbis fiat ei, qui non sit adsuetus, furiosum est, & læthale, vt ait Hipp. furiosum quidem tantummodo, si superueniente furore stridor dentium cessauerit, mortale autem, si vtrunquè perseueret, idque significare voluit Hipp. dum dixit, si verò etiam delirus hoc faciat, perniciosum jam valdè existit. Ratioq. est, quia quotiescunquè stridor dentium morbis acutis superuenit, signum est, humorem atrabiliarium esse, qui partes cerebri anteriores inuadit, cuius inditium est prædictorum musculorum conuulsio, qui ad anteriores potius partes, quam ad posteriores spectant. E

prium

A ſpectant. Quarè ſicuti læſis poſterioribus cerebri partibus, conuulſio magis ſuperuenit, anterioribus verò, delirium ſuccedit, potius in hoc caſu delirium expectare oportet, quod in atrabile aliud eſſe non poteſt, quã mania, ſeù furor. Atrambilẽ verò peccare cognoſcimus ex conuulſorio affectu, qui rarò in morbis acutis apparet, quin atræbilis ſymptomata ſubſequantur, quod quidem ex quamplurimis Coacar. Præn. ſententijs colligere licet: quemadmodum in earum explicatione demonſtrabitur, qua ratione euenit, vt lib. 6. Epid. ſect. 2. verſ. 74. ſcriptum ſit. Atrabiliarij etiam morbo comitiali corripi ſolent, & viciſſim epileptici fieri ſolent atrabiliarij, &c. Nam ſicuti ſeſe habet epilepſia ad conuulſionem, ità melancolia morbus ad maniam quodam modo. Si igitur à ſtridore dentium mania ſuccedit, & ſtridor dentium ceſſet, ſignum erit factam eſſe tantummodo methaſtaſim humoris à neruoſis partibus ad cerebri corpus, vel vt dicebat Hipp. lib. nuper citato, à corpore in mentem, & hoc pacto minus malum erit, at ſi vtrunquè ſymptoma perſeueret, læthale eſt ſignum, eò quod malorum epigeneſim, ſiuè propagationem indicat, ità vt cerebrum, & neruoſum genus ſimul afficiatur.

B *Verſ. 53. At de manuum lattone ità ſentito.* Mar. n. 4.

Floccos carpunt ægri, & feſtucas venantur per enarratos morbos, quia cum non conſtent mente, à ſuffuſionibus, quæ prædictorum ſpecies præſeferunt, decipiuntur: quod non euenit ijs, qui abſquè febre oculorum ſuffuſionibus tantummodo labotant: eò quod, cũ mente conſtent, illas imagines, & non eſſe reales cognoſcunt, & ideò eas carpere non tentant. Quaproprer in ægrotantibus, de quibus hoc in loco tractatur, duo ſymptomata concurrunt, ſuffuſionis, & delirij, veruntamen neutrum eorum videtur adeò malum, vt inter læthalia ſigna recenſeri debeant, nam in dictis morbis delirare, malum quidem eſt, non autem læthale, cur ergò ait Hipp. hoc ſymptoma læthale eſſe? Imagines prædictæ oculis obuerſantur, dum vapores craſſi, & nigri ad caput eleuati humores albuginei perſpicuitatẽ tollunt, qui quidem vapores humoris exuſti, & atrabiliarij præſentiam atteſtantur, ex quo fit, vt præfatæ imagines non ſimplicis delirij, ſed atrabiliarij ſint prænunciæ, vndè Hipp. 4. Acut. verſ. 123. hoc ſymptoma inter ſigna atrabiliaria repoſuit. Quia ergò deliria atrabiliaria præfatis morbis ſuperuenientia læthalia ſunt; meritò dixit ea omnia mala, & læthalia eſſe, addidit autem mala, propter ſimplicem apparitionem dictarum imaginum, de quibus inquit: quæ antè faciem feruntur, quia enim eas carpere non tentat æger, ſignum eſt, ab illis non decipi, quod minoris delirij inditiũ eſt, quam vbi eas carpere ſtudet, & ex conſequenti minus læthaliter laborat. Quarè hæc duo verba malum, & læthale per pleonaſmon non fuere appoſita, vt credidit Valeſ. ſed quia partim mala ſunt ſimpliciter, partim læthalia, vt explicatum eſt. Mar. n. 43.

C

Verſ. 59. Bonam autem ſpirationem valdè magnam vim habere ad ſalutem; in omnibus acutis morbis putare conuenit, qui cum febribus ſunt, & in quadraginta diebus iudicantur. Mar. n. 5.

D Morbi acuti, qui febrem adiunctam habent, de quibus præſens ſermo habetur, dependent, aut ab aliqua interna inflammatione, aut à ſola humorum putredine in venoſo genere conſiſtente, vt cunquè eueniat caſus, nunquam periculo vacat, quamuis longè grauiores ſint morbi, qui ab interna inflammatione dependent, quam qui ex ſimplici humorum putredine oriuntur, & ſicuti horum, hi ſunt perículoſiores, quò putredo cordi fuerit proximior, & venas maiores occupauerit, ità illi grauiores erunt, quò inflammatio, nobiliores occupauerit partes, quia igitur per morbos in vtroquè genere grauiores, neceſſe eſt alterari reſpirationem, ideò optima reſpiratio maximam vim habet ad ſalutem in morbis acutis, indicat enim neq; adeſſe in viſceribus inflammationem, nec febris mineram partes nobiles occupare, quibus in acutis morbis deficientibus, res ægrotanti ſemper optimè ſuccedunt.

E *Verſ. 85. Si verò etiam pulſus inerit in hypocondrio, turbationem ſignificat, aut &c.* Mar. n. 5.

Si præter dolorem, aut tenſionem pulſus etiam adſit in hypocondrio dextro, turbationem ſignificat, aut deliriũ, quia, vt 2. Coac. Præn. verſ. 55. demonſtrabimus, ſignũ eſt, affectionis hepatis cum repletione humorũ calidorum diſtendentiũ, tùm venas, tùm arterias per illud diſſeminatas vnà cũ flatuoſo ſpiritu, qui leuitate humores ipſos non attenuet modo, atquè diffundat, ſed etiam eleuet in ſublime: qui peruenientes ad cerebrum, delirium conſtituunt, turbatione plerunquè præcedente, quæ prædictorum motum ſimpliciter conſequitur, quo quidem motu ſi antè quam in capite morbus conſtituatur, Deo fauẽte aliqua ſalutaris euacuatio contingat, à delirio æger præſeruari poterit, idq. reſpiciens Hipp. in præcitata Coaca, pulſum hunc

mentis emotorium dixit; quasi delirium adferre plerunque soleat. Et quia aliquando euenire potest, vt hic idem pulsus turbationem criticam præcedat, nec indè delirium subsequatur: ideò in præsenti sententia dixit, significare turbationem, aut delirium. Pro exacta intelligentia præsentis prognostici percurrenda sunt ea, quæ in explicationem præcitatæ Coacæ adduximus suo loco. A

Mar.n.6. *Vers. 87. Tumor in præcordio durus existens, & dolorosus, pessimus, &c.*

Quamuis nomine hypocondrij non significetur viscus peculiare in eo situm, sed locus immediatè sub costis collocatus ad latera, non ob id damnanda est sententia tanquã confusa, eò quod partem verè affectam non distinguat, vt Galenus censet, quia vt in expositione lib. 4. Epidem. demonstrauimus, hypocondria in morbis acutis eleuantur, aut dolent, quando viscera in eis contenta afficiuntur, quarè cum hæc in gratiam acutorũ morborũ sint prolata, cæterarum partium affectiones excluduntur, & ex consequenti exteriorum musculorum, & quia supponit duritiem tactui manifestam esse, & maximè dolorosam, quæ magnis inflammationibus viscerum conueniunt, excludit pariter eas inflammationes, quæ sicuti propter exiguitatem minoris sunt periculi, ità nec dolorosæ admodum, nec duræ esse consueuerunt. B

Mar.n.6. *Vers. 89. Significant autem huiusmodi tumores, in principio quidè mortem breui affuturam.*

In acutis morbis huiusmodi tumores duri, & dolentes apparent, non quia sint symptomata superuenientia. Nam hę viscerum inflammationes sunt ipsi morbi, febres verò earum symptomata potius, non minus quam febres pleuriticorum, & peripneumonicorum aliorũ huiusmodi, sed superuenire in febribus dicuntur, quia à principio rarò conspicuæ fiunt, sed tunc solùm quando ad vigorem peruenerunt. Si igitur tumor, & dolor statim à principio se prodant, signum est morbum acutissimum esse, & vehementissimum, vt illius impetum natura sustinere non possit, vndè mors necessariò expectanda est, & citò, eò quod morbus celerrimè moueatur, cum à principio ea præseferat, quæ vigoris sunt propria. Quod si vlterius progresso morbo tumor, & dolor conspicui fiant, morbus, & mitior, & tardior erit. C

Mar.n.6. *Vers. 90. Si verò viginti dies transgrediatur, tùm febris detinens, tùm tumor non &c.*

Hic terminus viginti dierum statuendus est in ijs inflammationibus, de quibus sermo habetur, in quibus scilicet tumor, & dolor à principio se produnt, & quæ acutissimæ sunt, & celerrimè mouentur, quia ijs circà septimum, aut nonum diem apparentibus longiori tempore expectanda esset suppuratio v.g. circà quadragesimum, cum huiusmodi tumores medij sint quodammodo inter acutissimos, & à principio dolorosos, & eos, qui molles sunt, & doloris expertes, quorum limitem sexagesimum diem inferius constituet.

Mar.n.6. *Vers. 95. At verò molles tumores, & doloris exortes, & qui digito cedunt, diuturniores, etc.*

Quamuis hæc de omnibus tumoribus in ventre inferiori consistentibus sint prolata, vt sequentia verba manifestant, non tamen excluduntur illi, qui in ipsis visceribus fiũt, de quibus superius institutus est sermo, imò hos potissimum respiciens differentiam subiungit, quæ inter duros, & dolentes versatur, de quibus superius actum est, & molles, & doloris expertes, hosq. supradictis comparatos diuturniores esse ait, & minus periculosos, eorumq. signa proponens ideam eorum tumorum describit, qui proprio vocabulo à posterioribus medicis appellantur. Quæ si vera sint, nescio quo consilio dixerit Gal. lib. 4. Præsag. expulf. 4. nec thoraci, nec iocinori œdema pituitosum enasci, nec quispiam dubitet hoc in loco de vero œdemate tractari, eò quod hoc ad suppurationem deuenire non solet ob materiæ frigiditatem, id enim partis affectæ conditioni imputandum, est enim viscus calidissimum, cuius virtute suppuratio in humore etiam frigido fieri potest. D

Mar.n.9. *Vers. 137. Egestio alui optima est mollis, & cohærens, & secundum horam, in qua &c.* E

Galenus, & cęteri expositores omnes optimę deiectionis cõditionibus, quę in textu appositæ sunt, duas alias addendas esse existimarunt, lib. Coac. Præn. consentientes. Nam sect. 3. v. 320. hæc legitur. Alui egestio optima est, mollis, coherẽs, ac cõpacta, subfulua, nõ graue olẽs, prodiens hora consueta, copia pro ratione ingestorũ, ex quo loco apparet, optimã egestionem subfuluam, ac non graueolentẽ esse oportere. Quas quidẽ duas conditiones tanquã minimè necessarias hoc in loco Hipp. subticuisse existimo, in quo optimã egestionẽ constituit habito respectu egestionis sanorũ, nõ illius, quæ ægrotantibus optima censetur, quã fortasse respiciẽs in coacis illas addidit, quippè quæ sæpè in ægrotantibus obseruãtur ob causas in eius loci expositio-

A positione adductas. Constat enim in sanis, & benè valentibus nō semper subfuluā egestionem
alui apparere, quæ pro ratione ingestorū, modò vno, modò altero colore inficitur, & aliquādò
inodora, aliquandò graue olens persentitur, & rario est, quia cum sani varijs cibarijs vtantur,
quorū colores intensi existunt, tanta in illis bilis copia ad intestina nō demandatur, quę fœces
subflauo colore inficiat, quod si aliquādò contingat, tantū bilis per aluū expurgari, vt eius co-
lore tingantur, eas liquidiores, & minimè cohærētes reddi necesse est, quia natura ex copia bi-
lis stimulata excretionē facit, priusquā fœces consistentiā in intestinis acquirant. Quarè Hipp.
summo cōsilio has duas conditiones tacuit in optima, & cohærente (nā de odore eadē est ra-
tio, quæ de colore, appofuit aurē in ea, quæ mollis est, & fluida, & in suo genere optima. Nam
cū mollis deiectio bona, & mala esse possit, ad bonitatē requiritur, vt sit subrussa, & nō graue
olens, quia sic indicatur fluidā reddi à copia bilis ad intestina influētis, cuius excretio semper
B salutaris est, nō à cruditate, quā alienus indicat color, neq; à putredine, aut corruptione, quarū
fœtor est index. Optima igitur egestio has cōditiones habere debet, vt sit mollis, & cohærēs,
excreta tempore consueto, & in quantitate pro ingestorum ratione. Quæ verò liquidior est,
vt malitia careat, debet esse subfulua, ac minimè graueolens, neque stridere, neque frequens
esse, & paulatim secedere, ità vt bis, aut ter in die, & noctu semel egerarur, plurimūq. in mane,
vt cōsuetudo fert omniū ferè hominū, quæ est à somno egerere. Quæ tamen in vniuersū pro-
portionem quandā cū ingestis seruet, & hæc dicta sunt de ijs maximè, qui ex natura aluū flui-
dā habent. Hic est ergò verus huius sententiæ sensus, quē cum Gal. (vt res ipsa palā facit) mi-
nimè fuerit assequutus, postremas duas conditiones superfluas ratus, sententiam auream, &
medico vtilissimam damnare est ausus. Nè scilicet hic liber omnium ipsomet attestante Hipp.
operum perfectissimus, Galeni censura caruisse dici posset.

C *Vers. 163. Optima verò est vrina, quum fuerit alba subsidentia, & læuis, & æqualis, &c.* Mar.n.11.
Vrinarū inspectione in aliū finem vsus est Hipp. ac fecere Gal. & cæteri medici illius secta-
tores. Hi enim vrinā inspiciunt tanrummodò, quatenus statū ostendit humorum in venis exi-
stentium iuxtà coctionem, & cruditatem, Hipp. verò non hoc signo tantùm, sed etiam qua-
tenus morbi conditionem significant, vndè cognoscimus, an morbus salutaris sit, an læthalis,
an breuis, an diuturnus, varias pariter morborum permutationes nobis præmonstrat, quapro-
pter ex vrinis non mortem modò, & salutem, eiusq. tempus præcognoscimus; sed & futuram
conuulsionem, delirium, capitis dolorem, colliquationem, abscessus, & quæcunque in morbis
ferè superuenire solent, quemadmodum Hipp. scripta ostendunt, quæ hac doctrina plena sunt;
quam quidem cognitionem ampliorem reddere conati sunt nonnulli Arabum medicorū, qui
eò progressi sunt, vt hanc materiam diuinatricem potius, quam medicam reddiderint, nam &
D sexus distinguere: partes affectas cognoscere; grauiditates, errataq. ægrotantiū, & quæcunq; in
morbis contingunt prædicere profitebantur, vrina tantummodo inspecta. Cum igitur Hipp.
vrinæ inspectione morborum conditionem cognoscere profiteretur, ideò dum in præsenti sen-
tentia optimam describit vrinā; hanc non morbi coctionem attestari, sed optimam conditionē
significare, asserendum est, quam quidē describens ait: significat enim, & securitatē, & morbū
forè breuem, nā si morbi coctionē tantummodò respexisset non dixisset morbū forè breuē, sed
statim iudicandū fore. Præterea modus dicendi, quo vtitur Hipp. idem manifestat, dū inquit:
& æqualis per totū morbum, donec iudicetur morbus, ex his enim colligimus, aliud vrinam à
principio, & per totum morbū esse talē, aliud ex cruda, aut inconcocta optimā reddi, quando
enim vrina ex tenui, aut confusa, vel cū eneoremate disparato, vel deniquè ex non bona, opti-
ma paulatim fit, qualis nunc describitur tunc signum est concoctionis; vndè morbi iudicatio,
E statim succedit; aut saltem notabilis remissio, quapropter si de hac intellexisset nunc Hipp.
frustrà apposita fuisset conditio illa, & æqualis per totum tempus, donec iudicatus fuerit
morbus. At si talis in principio appareat, & per totum morbum perseueret, non cōctionis
signum erit (quæ neque in principio fieri potest, nec in illos humores introduci, qui nun-
quam crudi fuere.) sed naturæ benignitatis inditium, & quæ naturæ imperio penitus su-
biecta sit, quo stante impossibile est huiusmodi morbum, aut in longum tempus pro-
trahi, aut sinistrum habere exitum. Et hæc distinctio memoriæ tenenda est, hac enim ne-
glecta Hippocr. mentem assequi est impossibile, non solum in præsenti sententia; sed vbi-
cunquè de vrinarum materia tractatur. Nam celeriorē iudicationem affert vrina, quæ ex

tenui,aut inconcocta,crassior cum laudabili sedimento fiat,quam ea,quæ à principio talis fuerit,etiamsi vtraque æquè salutaris existat. Quæcunque igitur in hoc opere de vrinis ab Hipp. referuntur,eo modo accipienda sunt,quatenus morbi statũ, & conditionem ostendunt,eiusq. varios exitus, & permutationes indicare possunt, non quatenus coctionis tantummodo, aut cruditatis signa existunt, quamuis non ignorem eorum quamplurima ex hoc, cruditate inquam,aut coctione dependere. A

Mar.n.11. *Vers. 167. Si verò fuerit, & vrina subrubra, & subsidentia ipsius similis,& leuis,&c.* Hæc sententia adeò aperta mihi videtur,vt enarratione non egeat: verum ob varias interpretum expositiones,eius claritatem deturbantes,satis erit adnotasse: hæc de subrubra vrina non simpliciter esse prolata, sed comparatione ad præcedentem, quod satis apertum faciunt verba illa contextus, diuturniorem quidem hæc morbum,quam prior significat, quo autem sensu hæc verificentur,indicauimus in expositione eiusdem sententiæ 3.lib.Coac.Prænot.ver. 246.registratæ. B

Mar.n.11. *Vers. 169. At subsidentiæ in vrinis crassiorem farinam referentes prauæ sunt. His &c.* In vrinarum sedimento duo potissimum considerantur ab Hipp.color,& substantię modus, De coloribusq. agens,album statuit omnium optimũ, & post eum,subrubrum,cæteros autem colores non meminit tanquã malos,modum verò substantiæ in sedimento considerans, læuitatem probat, læue autem dicitur,quod sibi continuum est, & cohærens, æquabilemq. habet superficiem,minimè asperam, & nulla ex parte diuulsam, huius læuitatis prisanam statuit lib.

Mar.n.5. Acutorum sect.1.ver.64. dum illius viscositatem læuem appellat.Huic cõtraria est asperitas, quæ substantiæ modum inæqualem, & minimè cohærentem importat, huius ergò inæqualitatis in sedimento quatuor enumerat differentias, pro ratione magnitudinis partiũ ipsiusmet sedimenti. Quia si sedimentum ex partibus tenuissimis constat,tenue dicitur, cuius malitiam describens inquit: Albæ verò, & tenues subsidentiæ valdè malæ sunt.Quod si partibus paulò crassioribus constat: sedimentum κριμνώδης dicitur,hoc est farinæ crassioris partes referens,& si adhùc crassiores fuerint eius partes, & aliquantisper cõpressæ πεταλώδης appellatur,hoc est lamineum: hocq.prædictis deteriorem facit, πιτυρώδης tandem,idest furfuraceum dicitur sedimentũ,quod partibus adhùc crassioribus constat: hocq.omniũ pessimum statuit. Quarè iuxtà modũ substantiæ duplex est sedimentum, alterum æquale secundũ totam substantiã, vt suprà explicatum est: & hoc bonũ est,quia fit à calore succos exactè superante, quorũ pars est ipsum sedimentũ. Alterum asperũ,& inæquale,quod malum censetur,ità vt sicuti læue,& æquale indicat calorẽ innatum humores ipsos superare,ità inæquale,& asperũ indicabit humores peccantes à præternaturali calore exuri,aut magis, aut minus pro ratione inæqualitatis ipsius sedimenti eo ordine, quo explicatũ est.Non enim consentaneũ est rationi,prædicta sedimenta à substantia partiũ solidarũ decedere, *vt tota ferè medicorũ schola tenet; quia neque per febres* colliquatiuas,neque per hecticas,in quibus manifestè partes solidæ marcescunt, talia conspiciuntur sedimenta. Quarè rationabilius est dicere, sicuti sedimentũ laudabile est pars succi à natura deuicti,ità,& mala sedimenta esse portionẽ humoris à febrili calore exusti, ità vt, quo maior viget exustio,partes in sedimento maiores conspiciantur,quo verò minor,minores, Nã agente calore illo adurente in succos ipsos,eos primũ assat,deindè exurit,& quò calor est vehementior,eò citius partes humorũ tenuiores, & humidiores consumuntur,& sic partes exustæ maiores permanent,vndè nõ est mirũ,si,quò partes in sedimento fuerint crassiores, eò peius ipsum sedimentũ reddunt.Horum sedimentorũ materiã à nobis explicatam in eo tantum, quod farinæ crassioris partes æmulatur admittere videtur Gal.in com.reliqua verò ad partiũ solidarũ colliquationẽ,siuè exustionẽ refert,indèq. colligit,hæc illo peiora esse, quãuis ipsius imm mot 4.aph.67.furfuraceũ sedimentũ à sãguine superassato generari apertè affirmauerit; si hæc vera sunt, cur statuit Hipp. sedimentum album, & tenue esse peius farinam crassiorem referente? quod partibus constat crassioribus? Respondetur Hippocratem non dixisse simpliciter tenue sedimentum crimnodeo esse peius,sed tenue simul, & album. Nam albedo sedimenti, quando non prouenit à coctione, peior est alijs multis coloribus, indicat enim materiam esse pituitosam, quarè sicuti grauior est febris exurens in corpore pituitoso, quam in bilioso, iuxtà illud aphoristicum: In morbis minus periclitantur, quorum naturæ, & ætati, & habitui, & tempori morbus affinis fuerit, &c. ità pari ratione pessimum C D E

A simum est pituitam humorem frigidissimum tantam pati exustionem, vt in partes tenuissimas reducatur, tunc enim non longè diuersa erit à calcis facultate, quæ ex lapidibus, ignis vehementia generatur. Hac eadem ratione statuit vrinam grandinosam, & genituræ similem pari malitia cum nigra lib. Coac. Prænot. sect. 3. vers. 268. vt in eius explicatione indicabitur, vide expositionem nostram lib. Coac. Prænot. sect. 1. vers. 109.

Vers. 176. Lethaliores etiam sunt, vrinæ, & fœtidæ, & aquosæ, & nigræ, & crassæ. At &c. Mar.n.11.
Huius sententiæ expositionem inuenies lib. Coac. Prænot. sect. 1. vers. 109.

Vers. 183. Et quæ quidem deorsum feruntur cum coloribus relatis, eas bonas esse putare, etc. Mar.n.12.
Vt præsens sententia duritie careat, non sunt copulandæ simul propositæ conditiones; ità vt velit Hipp. nubeculas pro loci, quem occupant, & coloris conditione, bonas, & malas esse, sed seiunctim, intelligentes, & ex loci, & ex colore de earum bonitate, aut malitia iudi-

B cium ferendum esse. Quasi epilogando, quod superius dictum est de loco, & colore afferat, consideranda ergò sunt vrinarum contenta, videlicet, quæ locum occupent, & quo colore sint prædita, quæ enim fundum petunt, & cum coloribus relatis apparent, albo scilicet, aut sub rubro bonæ sunt: quæ vero sursum feruntur, & quæ pariter malis coloribus sunt infecta ea omnia mala sunt, & perniciosa.

Vers. 251. Simul autem, & si aliquantò difficilius spirauerit homo. Mar.n.17.
Ex spirandi difficultate celeritas suppurationis dignoscitur, quatenus hæc morbi acuti index esse solet, & qui magnum in internis partibus incendium facit. At certum est, quò morbus acutior fuerit, eò citius ad suppurationem deuentum fore.

Vers. 270. Quibuscunque ex inflammati pulmonis morbis abscessus circà aures fiunt, &c. Mar.n.18.
Quæstione dignū est, cur Hipp. mentionē fecerit abscessus, qui ex peripneumonia contin-

C gunt, quando pulmo nō exactè expurgatur, non autem de his, qui ex pleuritide, cum amborum par ratio vigere videatur. An quia rarò pleuritis ad abscessum terminatur, cuius ratio in materiæ diuersitatem referri potest; pleuritis enim cum lateris affectio sit, quod densum est, humorem frigidum simplicem non admittit, qui à bilioso succo non attenuetur, quod in peripneumonia ob visceris raritatem non contingit? At sicuti pituitosi morbi facillimè ad abscessus transmutantur, ità bilis præsentia eosdem fieri plerunquè prohibet.

Vers. 301. Si verò neque ab vrina quidquam remiserit dolor, neque vesica molliatur, &c. Mar.n.19.
Hunc morbum læthalem esse dicebat à principio Hipp. quia & dolores, & suppressio alui satis sunt ad perdendum hominem, verum quia aliqui citius, alij serius moriuntur; in hac particula demonstrat, quando morbus citò, & vt ipse ait, in primis circuitibus sit enecaturus ægrum, & inquit, id euenire, quando non modo aluus supprimatur, sed etiam intercipiatur

D vrina. Hoc enim significant verba illa ἂν δὲ μήτε τὸ οὖρον μηδὲν ἐνδιδῷ, hoc est, si verò neque vrina etiam quidquam concedat. Quasi dicat, si non modo vrina copiosa non exematur cū copioso, alboq, ac læui sedimento, in cuius excretione salus reponebatur, sed etiam vlterius supprimatur, in primis circuitibus æger morietur. Quia si in vesicæ inflammatione tantum obest alui suppressio, quantò magis timendum, si vrinæ etiam adsit suppressio, quæ sola etiā absquè inflammatione interimit? Hancquè interpretationem secutus est Christophorus Auega, alium tamen sensum habet hæc sententia sect. 3. Coacar. Prænot. vers. 39. vbi hunc in modū legitur. His verò non solutis (hoc est ab vrina prædicta) neque vesica mollescente in primis circuitibus ægrum moriturum timor est, ità vt non dixerit Hipp. ægrotantem in primis circuitibus moriturum esse, vt est ferè communis interpretatio) sed nisi in primis circuitibus mollescat, ægrotantem indè moriturum esse, & ratio est, ni fallor, quia si vesicæ in-

E flammatio vltrà primum septenarium producatur, confirmatur adeò morbus, vt vix curationem indè admittat, tùm ob partis affectæ naturam, tùm quia facultas nimis à doloris vehementia debilitatur, ex quo nihil boni impòsterum perficere valeat.

Vers. 315. Simillima enim sunt ipsorum principia. Verum à primo die &c. Mar.n.20.
Statim circà initia, de futuro morbi euentu præsagiri non posse in cronicis, quemadmodum in acutis, cum dixerit Hipp. nunc reddit rationem; quia simillima sunt eorum principia, hoc est, in illis primis diebus non apparet mutatio notabilis, neque ex parte morbi, neque accidentium superuenientiū, ex quibus euentus præsagia desumuntur, cum omnia sint leuia, & ità sensim augeantur, vt eorum diuersitas vix percipiatur, omnia tamen conside-

randa esse nos admonet, quia temporis progressu paulatim crescunt, & in dies se produnt A magis: ità vt omnibus simul indè copulatis, quæ superueniunt, facilius de morbi euentu certiores nos facere poterunt, quam illis à principio neglectis. Dixit autem habendam esse considerationem singulorum quaternionum, quia quæcunquè in illis superueniunt, firmiora sunt, quam, quæ in alijs diebus contingunt, per quaternarios enim procedunt dies contem-

Mar.n.8. plabiles, quemadmodum lib. de Septimest. Partu vers. 205. nos docuit ipsemet Hipp. vbi ità legimus: contemplari autē sic oportet per ternarios, & quaternarios, ternarijs quidem omnibus copulatis, quaternarijs verò duobus ad duo connexis. Præsens igitur sententia vtilissimum, in arte prognostica, documentum continet, quamuis communiter à medicis negligatur, vt mirum non sit, si in hac materia minimum polleant.

Mar.n.21. *Vers. 315. Iuxtà eandem rationem mulieribus quoquè iudicationes fiunt à partu.*

Sicuti absurdū esset enumerationem dierum in morbis à die causæ procatbarticæ incipe- B re, non ab eo, in quo primū inuasit morbus, ità inconueniens est in morbis à partu ortum ducentibus, dierum computationem inchoare à die partus, non à die inuasionis morbi; hoc tamen faciendum ex hac sententia colligit Gal. quem subindè Medici omnes secuti, Hipp. sibiipsi manifestè contrarium, & omninò inconstantem faciunt, quandoquidem totum oppositum obseruasse constat in recensendis puerperarum morbis, in quibus nunquam à die partus, verum à die inuasionis febris, dierum enumerationem semper inchoauit. Id patet in historijs Epicratis vxoris, 1. Epid. sect. 3. Philini vxoris lib. cit. registrara vers. 99. & vxoris Dromedæ vers. 199. & certè nulla ratio persuadet, vt computatio à die partus fiat, à quo sæpè mulieres nihil mali per plures dies patiuntur, indè verò transactis aliquando viginti diebus, febris superuenit acuta, cuius computatio si à die partus fieret, quaternariorum ratio habenda non esset; qui vigesima die transacta, iuxtà Hipp. doctrinā considerari non solent, C nam primus quaternarius in vigesimumquartum diem incideret. Ab Hipp. doctrina igitur adeò absurda computandi ratio reijciatur, præsentisq. sententiæ veram explicationem inuenire procuremus. Quæ ni fallor est huiusmodi, constitutiones morborum, vt nos doceret Hipp. ordine enumerauit dies, in quibus eorum iudicationes contingere solent: hosq. duplicis naturæ esse adnotauit; quando alij ad acutos morbos, alij ad cronicos pertinent. Verum quia de quartana febre aliquis dubitare potuisset, quippè quæ peculiari quodam typo mouetur; subiunxit, eodem dierum ordine, & enumeratione quartanarū etiam febrium constitutionis procedere, vt suprà diffinitum est. Nunc pariter, quia morbi ex partu contingentes aliquo modo ab alijs differre videtur, nè quis existimaret, eos diuerso modo procedere, subiungit. Iuxtà eandem rarionem (computandi scilicet dies per quaternarios, septenarios, & quadragenarios superius explicatos) fiunt etiam mulieribus iudicationes morborum D scilicet ex partu contingentium. Quo sensu adeò aperta, & vera sese offert sententia, vt summa admiratione digni sint tot viri insignes, qui à Galeni auctoritate obcœcati in tanta claritate caligauerunt.

Mar.n.22. *Vers. 327. Capitis dolores fortes, & continui cum febre, siquidem læthalium signorū &c.*

Cur præsentis sententiæ verborum series peruertenda sit, non video, quod plerique interpretum Galenum secuti existimarunt, quandoquidem eum ordinem seruant, eamq. dicendi proprietatem, quæ germano sensui conueniunt, qui est huiusmodi, capitis dolores fortes, & vehementes, continuò affligentes, si quid læthalium signorum accesserit, læthales esse. At finè his etiam, non carere periculo, cum eadem signa lærhalia semper accedere possint, & hominem intrà terminum viginti dierum tollere, si verò intrà illud spacium nullum prauum signum superueniat, de morte non est timendum amplius, sed sperandum morbum ad E salutem terminaturum esse, aut per sanguinis fluxum è naribus, aut per abscessum ad infernas partes. Quamuis etiam antè hoc tempus per sanguinis fluxum, aut puris eruptionem solutio contingere soleat, idquè significare voluir, dum dixit: Quandiù dolor recens fuerit; quasi vigesima die transacta dolor non amplius recens dici debeat. Sanguinis verò fluorem tunc maximè expectabimus, cum dolor circà tempora, & frontem infestauerit. Hæc est ergo verborum series, eorumq. sensus verus, & legitimus: ità vt permutari non posse credam, nisi corrumpantur omninò. Quorum ratio meo iudicio hæc est, cum huiusmodi dolores vehementes, & continui cum febre inflammationem in aliqua capitis parte consequantur,

A quantur, si hæc in cerebro fuerit, frigidi, & glutinosi fonte, ad vigorem serius perueniet, quàm si in alia corporis parte calidiori consistat, & ideò morbi vigorem diem vigesimam statuit; quarè toto eo tempore periculum imminet semper, nè inflammatio in corruptionem, siuè sphacelum abeat, id verò absque aliquo signo læthali euenire non potest, & ideò Hipp. dixit. Si aliquod signum læthale accesserit, perniciosi sunt valdè; eo autem tempore transacto non videtur amplius corruptionis periculum instare; quia cum morbus sit acutus, eius vigor vltrà diem decimumquartum extendi non solet. Quia verò ob affectæ partis frigiditatem materiæ morbificæ discussio insensibilis sperari non potest, necesse est, superante natura, eandem, aut per hæmorrhagiam educi, aut ad partes inferiores detrusam in illis abscessum excitare. Horum verò euentuum diuersitas à materiæ morbificæ varietate dependet, nam si pituitosior fuerit, abscessus expectandus erit, si verò calidior sit, & hæc ad sanguinis naturam
B potius accedat, hæmorrhagiam excitabit, & eò magis si multitudine vlterius peccet. Quod si eadem materia adhuc calidior fuerit, & benigna, etiam citius vigesima die solutió morbi sperari poterit: non quidem per abscessum, quia id calidæ materiæ nõn conuenit; sed aut per suppurationem, & puris excretionem: aut per sanguinis fluxum. His enim duobus modis inflammationes potissimum solui consueuerunt, dum à sanguine ortum ducunt. A sanguine autem dependere, locus doloris maximè indicabit, & ideò inquit Hipp: Hæc maximè expectanda esse, si dolor circà frontem, & tempora fuerit, his enim in locis sanguis facilè abundat, eò quod (vt ipsemet testatur lib. 2. de Morb. vers. 80.) venæ in anteriore capitis parte Mar.n.8.
sunt ampliores, hæmorrhagia verò magis expectanda est, si dolor recens fuerit, & sanguis biliosior, suppuratio autem si mitior, & minimè acris. Quarè huiusmodi capitis dolores pro humoris peccantis natura his modis ad salutem terminare possunt. Si quidem sanguis bi-
C liosus maximè fuerit per sanguinis fluxum è naribus antè vigesimum diem terminabit, si paulò crassior, & mitior, antè vigesimum suppuratio expectanda est. Quod si adhuc pituitosior fuerit, ità vt suppurationem facere non possit, copia tamen peccet, diuturniorem iudicationem faciet, tandemque per hæmorrhagiam terminabit. Quod si tandem sanguinis copia non adeò vigeat, pituitaq. in eò præualeat, per abscessum in partibus inferioribus iudicabitur malum. In quibus omnibus casibus naturam morbificæ materiæ dominari supponitur, alioqui morbi solutio expectari non posset. Verum ex enarratis difficultas non leuis emergit. Quia Hipp. superius, vbi de Hypocondriorum inflammatione loquebatur, docuit sanguinis fluxum è naribus expectari debere in primo circuitu, suppurationem verò, si tumor, & febris vltrà vigesimum diem producatur. Hic verò totum oppositum asserit, quia dum morbus recens est, expectanda est suppuratio. Die verò vigesima transacta, non amplius suppuratio, sed
D hæmorrhagia. Huius diuersitatis ratio à natura partis affectæ dependet. Nam cum suppuratio in calido, & humido fiat, hæc in parte natura calida introduci potest in materiam frigidam. At in parte natura frigidiori, nisi materia ipsa tantum caliditatis in se habeat, quæ suppurationem adiuuet, ad suppurationem eam deuenire, est impossibile, & ideò materia sub frigidior, quæ morbum motu tardiorem facit, in hepate ob naturalem visceris caliditatem ad suppurationem deuenit, ad quam in cerebro frigido, & humido nullo modo potest. Similiter materia in hepate, aut liene contenta, vt per fluxum sanguinis expurgetur, copiam in ea vigere, non est satis, nisi tenuitas, & caliditas humoris adiuncta sit; quæ eam ad caput euehant, & ideò in hypocondriorum tumoribus hæmorrhagia salutaris vltrà primum circuitum fieri non solet, eò quod talis materia morbos celeris motus, & qui citò ad summum vigorem deueniunt, parit. At sanguis in cerebro abundans, etiamsi tenuitate, & caliditate non admo-
E dum participet, nihilominus ob vicinitatem, sola copia distendendo venas narium aperire potest, etiam vigesimo transacto; eo quod talis materia morbos producit, qui longo tempore ad statum perueniunt. In Coacis Prænot. vers. 230. vbi hæc eadem sententia registrata est, suppurationem posse fieri etiam vigesimo transacto, testatur, nec sententia ratione caret, quia humor suppurationi aptus, quamuis calidus sit, cuius caliditatis ratione ad suppurationem citò deuenire debet, ob partis frigiditatem aliquando suppurationem tardiorem suscipere potest.

Vers. 336. Proinde cum hic modus sit periculosus, mentem aduertere oportet, &c. Mar.n.22.
Quum codices Græci omnes legant ὡς ἐν τοιούτου τοῦ τρόπου σφαλεροῦ ἐόντος, hoc est. Cum ergò hic

gò hic

gò hic modus sit periculosus; & hæc lectio legitimum sensum recipiat, vanum est, diuinando alienas lectiones mendicare. His igitur significare vult Hipp. quia hic modus, auris, scilicet dolor acutus, cum febre continua, & vehementi, periculo plenus est; siuè fallax, cum sæpè incautos decipiat; ideò statim à primo die omnia signa attendere oportet, quippequæ euentus certitudinem præmonstrare possunt. Si enim aliquod malum signum accedat, mors tutò prædicenda erit, quæ tamen euitari poterit, si aliquid boni superueniat. Satis temerè igitur, πρῶτον in ποτεῶ commutantes plurimi interpretum falsam reddunt sententiam, quasi nullus aurium morbus reperiatur, qui fallax non sit, & periculosus. Cum constet plurimos esse aurium affectus, qui nihil periculi, aut timoris secum adducunt. Quarè affectionis præsens modus est, qui fallax est, & periculosus, quandò iuniores intrà primum septenarium interimit non locus ipse, qui non raro sine periculo afficitur. A

Mar. n.23. *Text.14. Vers.357. Si verò neque in diebus iudicatorijs dissipetur erisypelas, &c.* B

Hoc verbum ἀφανίζεται idest euanescere, non modo significat solutionem illam, quæ fit morbifica materia à parte affecta ad aliam recedente; quod propriè hoc verbo παλινδρομέω significatur, sed eam quoquè, quæ fit humore ipso naturæ legibus discusso. Dum igitur hoc in loco, ait, signum læthale esse, aut saltem recidiuam minari, si erisypelas dissipetur in die non iudicatorio; infert, si in die iudicatorio id contingat, salutare esse, eo quod humor à natura rectè discussus, & dissipatus fuerit, extrà verò hos dies, materiam ad nobiliorē partem recurrisse, & ideò hoc malum esse; tanti enim est dierum decretoriorum virtus, vt hi soli bonam iudicationem à mala distinguere possint, quasi in die decretorio malos abscessus fieri natura non permittat. Huncque esse verum sensum præsentis sententiæ confirmant ea, quæ lib. Coac. Prænot. sect. 2. vers. 192. leguntur hunc in modum. Si verò dissipetur, neque tuberculo foras conuerso, ac collecto; neque pure leniter, & sine dolore excreto: neque in diebus iudicatorijs, pernitiosæ sunt, ex quibus colligimus, huiusmodi erisypelas triplicem exitum habere posse. Nam vel euanescit materia morbi aliò conuersa: vel soluitur eadem discussa, & C consumpta; vel tuberculum facit eadem in vnum collecta, & per suppurationem deuicta. Quotiescunq. igitur euanescit erisypelas, nec secundo, nec tertio solutionis modo, necesse est, materiam ipsam ad partes internas recurrisse, huncque recursum præ cæteris indicat subita doloris, & ruboris, cæterorumq. symptomatum cessatio, nam solutio vera non subitò, sed paulatim fit, quod respiciens Hipp. inquit: Facilè, & sine dolore degere videntur, & ratio est, quia dum materia morbifica partibus exterioribus derelictis ad interiores se conuertit, prior affectio ægrotantem non amplius vexat, nec posterior adhuc introducta est, vndè sibi melius habere videtur, quòusque nouus se prodat morbus, tunc enim & pectoris grauitas, & spirandi difficultas incipiunt, quæ à rubore dissipato recursus materiæ signum certissimum D existunt, vt habetur in Coacis. Et quia quilibet recursus ad interiora maximè periculosus existit, ideò mors timenda est, nisi suppurata interius materia expuatur, aut rursus ad partes exteriores depulsa denuò ruborem excitet. Nam materia ad pulmones conuersa delirium excitare solet, & ad suppurationem plerunq. ægrotantem perducere.

Mar. n.24. *Text.21. Vers.363. Si & tempus permittat, & homo non stranguletur.*

In gurgulionis sectione anni tempus inspiciendum nos admonet Hipp. indicans hoc esse opus maximi momenti. Quæ verò tempora sint euitanda nos docuit lib. de Aere Aquis,
Mar. n.39. & locis vers. 305. hunc in modum. Maximè autem obseruare oportet magnas temporum mutationes, vt nequè medicamenta in illis libenter exhibeamus, neque vramus, quæ circà ventrem, neque secemus, priusquam prætereant dies decem, aut plures, & non pauciores. Periculosissima etiam sunt ambo solstitia, maximè verò æstiuum, periculosum est etiam æqui- E noctium vtrumq. magis verò autumnale: oportet autem, & astrorum ortus considerare, præcipuè Canis, deindè Arcturi, & Pleiadum occasum. Hæc igitur tempora in gurgulionis sectione vitare oportet, & vlterius subiungit hoc in loco, nè æger suffocetur. Suffocatio enim partes ad fauces pertinentes læsas esse à materia in eas fluente indicat, vndè periculum imminet, nè sectione gurgulionis facta noua materia ad locum affectum tanto impetu feratur, vt suffocatione aucta hominē statim interimat. Quæ quidem omnia nos admonent, qua cautione in gurgulionis sectione procedendum sit. In cuius gratiam dicā, quod mihi in huiusmodi casu videre contigerit. Quidam famulus eorum, qui Populi Romani Consulibus

infer-

A inseruiunt gurgulionis inflammatione correptus, angebatur, cui secta & in vtroque cubito vena, & ad radicem linguæ, morbus nihil remittebat. Adhibitus ergò Chirurgus gurgulionem temerè vulnerauit, quo tempore maximus erat, & inflammatio in summo vigore, qui quidem iuxtà præsentem doctrinam nullo modo secandus erat. Facta sectione, non amputatione gurgulionis hæmorrhagia superuenit, adeò magna, vt breui temporis interuallo vltra duodecim libras sanguinis excreuerit. Sectioni tandem oleo de calchanto admoto, hæmorrhagia cessauit, ægerque, & à morbo, & à temeraria Chirurgia restitutus est. Erat autem iuuenis, & optimo habitu præditus.

Text. 16. verf. 372. Senioribus autem minus fiunt, diuturniore etiam existente febre. Mar.n.24.

In senioribus triginta annis minus fiunt abscessus, quam in iunioribus, quia in his satis est, vt morbus vltrà vigesimũ diem protrahatur, in senioribus autem morbo etiam diuturniore existente, B rarò abscessus fiunt, qui quidem sensus clarius exprimitur in Coacis verf. 196. vbi hunc in modum registrata est sententia hæc: Expectare autem oportet abscessus, vbi viginti dies febris transmiserit, senioribus verò minus fiunt etiam vbi multo tempore febres durant. Verum corrigendam esse Coacam per prognosticum in eius expositione indicauimus, apposita negatione illis verbis hunc in modum: expectare autem oportet abscessus his magis, qui trigesimum annum nondum egressi sunt. Huius prognostici rationem inuenies apud expositores, & ideo in eo amplius immorandum non est nobis.

Text. 32. verf. 388. Et in sinceris tertianis. Mar.n.25.

Dierum enumerationem in febribus intermittentibus non esse faciẽdam, sed accessionum communis opinio Medicorum recepit Galeno auctore: qui hanc fuisse Præceptoris mentem existimauit, ex eo quod dixerit Hipp. Tertianam exactam septem circuitibus iudicari. Verum C hoc non fuisse Hipp. consilium alibi demonstrauimus, sed & idem 7. Epidem. sect. 2. verf. 220. ex hac particula confirmari potest. Si enim dierum nomine accessiones, hoc in loco intelligeret, hæc nullo modo sinceris tertianis accommodari possent, quæ si septem circuitus non excedunt, decimoquarto die iudicari non possunt. Non est ergò, vt adeò impropria loquendi ratio Hipp. imputetur, qui dierum nomine, dies naturales semper intellexit, nec vlla necessitas ipsum coegit, vt hæc nomina adeò inter se diuersa in propriæ doctrinæ obscuritatem, & confusionem simul confunderet.

Verf. 396. At pueris conuulsiones fiunt, si febris autem fuerit, & venter non, &c. Mar.n.26.

Huiusmodi conuulsiones quotidiè obseruamus in pueris febre acuta laborantibus, quas à vera epilepsia non distinguentes medici vulgares, iisdem remedijs eas curare tentant, inustione imprimis, cæphalicisq; medicamentis, tum calefacientibus, tum exiccantibus, non animad-D uertentes, sicuti harum conuulsionum causa penitus contraria est causæ epilepsiæ, ità cõtrarijs omninò præsidijs insistendum est, refrigerantibus inquam, & humectantibus, non interius modo assumptis, sed etiam admotis, & infusis, quæ aluos emolliant, & sollicitent ad excretionem, nihilque ipsis nocentius esse, quam calida, & sicca: quippe quæ ignem igni adijciant, excitantur enim à calidis vaporibus, siue humoribus (quod symptomata in textu enarrata palam faciunt) qui neruorum principium in ea ætate imbecillimum irritando, motus illos conuulsionis inducunt, quemadmodum alibi à nobis demonstratum est, cum conuulsionis vera essentia explicaretur.

Ad Libros Prædictionum

E
PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

Prædictionum inscripti libri artis prognosticæ doctrinam continent perfectissimam Asclepiadæq; Sholæ adeò conuenientem, vt eam absque summa iniuria calumniari non liceat. In priori enim prognoses describuntur, quæ ad morbos acutos pertinent, consentientes summopere illis, quæ in libris, & Prognosticorum, & Coacarum Prænotionum sunt tradita, quæ res nos admonet præfatos omnes libros ad eundem Auctorem nullo modo esse referendos, cum eadem pluries repetere antiquis non fuerit vsitatum. Veruntamen nihil auctoritatis hac de causa illis detrahere expedit, ità vt in obscuris ad eorum calumniam cõfugiendum sit; quod

quod adeò acriter Galenum fecisse inuenio, vt quæ sub titulo comentarij edidit, censuræ potius nomen mereantur. Ex quo factum esse existimo, vt in quamplurimis sententijs auctoris mentem assequi non potuerit; vndè ad calumnias conuersus, libro vtilissimo, & doctissimo, & fidem, & auctoritatē omnem apud Medicos detraxit, quam nos vt pro viribus tueamur, multarum sententiarum præsentis libri explicationem suscipere coacti sumus, quæ vt satis conspicua præteriri commodè poterant. Secundi verò libri doctrinam nunquam satis celebrari posse existimo. Prænotiones enim continet, quæ cronicis morbis inseruiunt: quorum euentus sicuti certiores sunt, quam Acutorum, de quibus legimus. In morbis acutis non omninò certæ sunt prænotiones salutis, aut mortis; ità Medico plurimum gloriæ, & existimationis tribuere possunt, ex quo non possum satis mirari, cur hoc opus tam parui fecerit Galenus, & cæteri Hipp. interpretes: cum eorum nullus illius expositionem tentauerit, tanto igitur defectui supplere in hoc opere in animo erat, sed id intẽtum nostrum nimis excedere cognoui, pro maiori enim parte adeò aperta oratione liber descriptus est, vt nobis obscura tantummodo dilucidare profitentibus, pauca offerantur dicenda. A B

Mar.n.1. *Vers. 1. Soporosi in principijs fientes cum capitis, lumborum, præcordij, colli, &c.*

Hanc eandem sententiam registrarunt Medici Coi in suo Prænotionum Coacarum libro vers. 262. ab hac tamen differentem fecerunt, quia verbum sunt omisere, insinuantes prædicta symptomata non præsentem phrenitidem attestari, sed futuram potius, eandemq. lectionem in antiquis exemplaribus huius libri etiam obseruauit Galenus: ità vt tanquam probabilior retinenda sit. In huiusmodi verò symptomatum concursu timenda est phrænitis, quatenus infernarum partium affectionem indicant, quæ capiti bellum indicunt, per vapores primum, qui copia caput replentes, soporem inducunt (alibi enim demonstrauimus, vapores etiam biliosos replendo soporem inducere) indè verò per humores ipsos consequẽter ascendentes, C quod colli dolor potissimum attestatur. Hæc autem ab affecto hypocondrio eleuari eius dolor indicat, inflammationeq. laborare est satis probabile, ex quo duo potissimum emergunt mala: alterum est phrenitis, dum humores indè ad caput eleuati inflammationem in cerebro inducunt, idque stillicidium è naribus ostendit. Alterum est hypocondrij, seu visceris in hypocondrio existentis exolutio, cuius symptoma est prærubra deiectio loturam scilicet carnis recenter mactatæ referens, quæ hepati inflammato cum imbecillitate superuenit, vt omnes norunt, id Galeno etiam attestante lib. 1. de Loc. Affect. cap. 7. Quarè cum hoc symptoma proprium sit primarij affectus, vndè phrenitis prima exordia trahit, hepatis inquam inflammati, non est reprehendendus Hipp. quippe qui signa diuersæ naturæ inter se cõfundat: quod Galenum facere audio, & eò minus, quia non est nouum Hipp. phrenitidem solo hepate vehementer inflammato excitari; cuius modum, & rationem indicauimus in explicatione lib. 3. D de Morbis vers. 99.

Mar.n.1. *Vers. 5. Densæ linguæ, & resiccatæ phreniticæ.*

Siccitas linguæ morbis quam plurimis est communis. Nam & in febribus ardentibus, internisq. inflammationibus lingua plerunq. resiccatur. Densitas verò quam his vocibus significauit Auctor δασειαι γλῶσσαι, easque satis impropriè linguæ asperę transtulit Interpres; cum siccitate peculiaris est phreniticorum, quia lingua densitatem absque humorum affluxu non contrahit, quod in phreniticis facilè contingit, quorum caput exardens plurimum humiditatis colliquefacit, quæ inferius descendens linguæ porositates replet, ibique à calore febrili resiccata, eius substantiam densiorem facit. Quod quidem in alijs morbis non contingit, in quibus minera febris à capite remota est, quarè à vaporibus quidem resiccari lingua, & colorari potest: non tamen ità repleri, vt densitatem contrahat. Densitas igitur cum siccitate propria est phreniticorum, asperitas verò, & siccitas pluribus alijs affectibus communis est.

Mar.n.23. Quòd si Nicolai concubinæ lib. 7. Epid. sect. 2. vers. 9. febre ardente laboranti densa lingua effecta est, cum tamen phrenitica non esset, id euenit, quia caput in ea valde repletum erat, quod abscessus magni ad aures facti indicarunt, à quo humores ad linguam delabentes eam densam reddere eodem modo poterant, quo in phreniticis id fieri indicauimus. Dum igitur Galenus in libri Auctorem inuehit, propriam huius sententiæ expositionem, non Hipp. sententiam reprehendit.

Mar.n.1. *Vers. 6. In perturbatis, vigilibus, vrinæ decolores, nigræ, innatãtes, in sudoribus, phrenitica.*

A Ob Galeni comentarium, in quo omnes nixus in huius libri censuram adhibuit, manum admouere cogimur multis prædictionibus, quæ per se sunt manifestæ, qualis præsens est, in qua quomodo ex vrinis de futura phrenitide sit prædicendum, docemur. Quæ quidem vrinæ quamuis primo, & per se non sint signa propria phreniticorum, alijs tamen annexæ peculiaria signa euadunt. Tria verò sunt, quæ phrenitidem præcedere solent. Primum est agitatio calidorum humorum. Secundum est, eorum raptus in caput. Tertium & postremum est eorundem humorum malitia, propter quam naturæ imperio inobedientes existunt. His igitur tribus apparentibus necessariò phrenesis expectanda est, eorumque altero deficiente non necessariò sequitur, cum turbatio in humoribus etiam natura calidis cōtingere possit, qui tamen ad caput non ferantur, & ferri etiam in caput possunt, & phreniridem non excitare, cum hæc eadem materia dominio naturæ subiecta per sanguinis fluxum è naribus expurgari possit, B cuius quidem rei typus est illa sententia inferius hoc eodem libro vers. 225. registrata: Vigilijs infestati derepentè cum inquieta iactatione sanguinem fundunt, tum aliàs, tum si quid antea profluxerit. Quotiescunq. igitur hæc tria simul concurrunt, certò phrenitis futura prædici potest, quæ omnia à symptomatibus propositis in textu præsignantur. Mentis enim perturbatio cum vigilijs, & sudore perturbationem calidorum humorum significat, quorum translationem in caput ostendit vrinarum contentum innatans, quod quidem rarò in ægrotantiū vrinis inspicies, quin subindè caput lædi inuenias, idque ex historijs Epidemiorū facilè confirmari potest. Humorum verò prauitatem, & inobedientiā attestantur ipsæmet vrinæ decolores, & nigræ, ità vt nec hæmorrhagia, nec aliqua alia critica excretio expectari possit. Vndè necesse est materiam illam in capite inflammationem inducere, quæ phrenitidem constituat, ex his igitur constat, hæc signa etiamsi considerata nullum eorum phrenitidē præsignare possint, simul tamen copulata illius certissima presagia fieri. In reliquis pro integra huius senten-
C tiæ explicatione, vidè doctissimi Dureti Comentarium Tractatu 4. Coac. Prænot. num. 31. Mar.n.1.

Vers. 9. Insomnia etiam in phreniticis manifesta fiunt.

Insomnia esse ægro manifesta intelligimus, aperta, ordinata, non confusa, ità vt excitatus à somno ea memoretur. Hæc verò etiam phreniticis contingere adnotauit Hipp. etiamsi mirum videatur in tanta mentis perturbatione, quæ etiam per vigilias ad aliena fertur; ità ordinatè phantasmata procedere in somnis, vt eosdem reminisci possit. At verum est quidem hæc in phrenitide salutari tantummodo obseruari, & ideò de his loquens lib. Coac. Prænot. v. 118. Hipp. Insomnia inquit in phrenitide euidentia, bona sunt.

Vers. 8. Screatio frequens, si sanè, & aliud quoddam signum affuerit, phreniticæ sunt. Mar.n.1.

Huius prothetici expositionem inuenies apud Duretum super coacam 99. lib. 1. Phrænitici
D sputatores fanatici, &c.

Vers. 9. Qui relinquuntur in hypocondrio ardores, febre perfrigerata, mali sunt, &c. Mar.n.1.

Longè differt præsens sententia ab ea, quæ 48. aphor. sect. 4. comprehenditur. In febre non intermittēte si exteriora frigeant, interiora verò vrantur, & sitim habeat, lethale. Nam aphorismus ideam quādam febris continuæ describit, hoc autem in loco symptoma comprehenditur febris ex humorum translatione dependens, cuius malitiæ ratio dependet potius ab eo, quod legimus lib. Coac. Præn. vers. 62. Qui in malis signis leuantur, & in bonis non remittunt, difficiles sunt. Refrigerari enim febrem, eadem ad declinationem tendente, & ad insebri citationem, quod bonum esse deberet, ardore in hypocondrijs permanente, malum, imò pessimum signum euadit, quia significat, totam materiam morbificam ad partem internam, eamq. nobilem secessisse. Quod si id cum sudoribus contingat, longè peius, cum huius prauitati al-
E terum accedat, læthale signum: iuxtà illud vulgatum: Critica non iudicantia, partim læthalia, partim difficilis iudicij.

Vers. 11. Prædebilitatorum desipientiæ pessimæ. Mar.n.1.

Extremè debilitatis symptomata omnia superuenietia mala sunt, & ideò nihil noui adferret Hipp. hoc prorretico, si, vt primo aspectu verba sonant, intelligeretur. Sensus ergò intimius penetrat, vult enim nobis significare Hipp. deliria in extremè debilitatis esse pessima, quia causam habent pessimam. Spirituum scilicet animalium imbecillitatem ab exhausto inductā, propter quam circà obiecta adeò nutant, vt à quacunque leui occasione perturbentur, indèq. euenit, vt actiones principes rectè obire non possint. Quarè vt signo potius, quam causa in-
his

his deliria mala sunt. Huius naturæ erant deliria, quæ tabidis propè mortem superuenire solent, quæ frequentissima obseruauit in tempestate illa, quam lib. 3. epid. sect. 3. vers. 120. descripsit. Vtitur autem hac voce προεξαδυνατησάντων, quæ iam antea summè debilitatos significat, nam sæpè euenit, vt extremè debilitati delirio superueniente fortiores euadant, quarè virium status non est considerandus tantummodo præsente delirio, sed etiam qualis fuerit antè delirium.

Mar. n. 1. *Vers. 12. Phreniticæ vehementer affectiones, tremulæ desinunt.*

Huius Prorretici & sequentis verum sensum Galenus assecutus, esse mihi videtur, vt alia explicatione non egeant.

Mar. n. 2. *Vers. 14. Loci circà fauces in acutis dolorosi, graciles, parui; suffocatorij, &c.*

Symptomata enarrata in textu summam exiccationem partium ad fauces pertinentium ostendunt, quæ quidem affectionem constituunt differentem ab ea anginæ specie, in qua nullo tumore in faucibus apparente ægri suffocantur; quia in angina dicta interiores faucium partes nullo modo à naturali magnitudine immutatæ apparent: in præsenti verò non solum tumor aliquis non conspicitur, quod voce graciles significatur, sed etiam vltrà naturalem dispositionem exiccantur, & extenuantur, idque denotatur additione alterius vocis parui. Quia igitur ob siccitatem vehementem partes omnes contrahuntur; ideò euenit, vt musculi proprio officio fungi non possint: vndè ægrotantes postquam hiarint, os claudere, illudque clausum aperire non facilè valeant, & quia propter contractionem dictam partes ad guttur spectantes angustiores fiunt, hinc euenit, vt præfatis symptomatibus suffocatio etiam accedat. Tanta igitur siccitate in dictis partibus existente, non est mirum, si delirium, & non rarò phrenitis etiam subsequatur, quia id absque magna biliosorum humorum, aut vaporum saltem copia fieri non potest, quæ cerebro propinqua illud facilè lædant.

Mar. n. 2. *Vers. 16. In phreniticis in principio mansuetudo, verum frequenter transmutari, &c.*

Huius prorretici expositionem inuenies lib. Coac. Prænot. vers. 119.

Mar. n. 2. *Vers. 18. In Phreniticis alba alui egestio malum: quemadmodum Archecrati, &c.*

Quantum malæ sint signo in phreniticis albæ alui egestiones demonstrauimus in explicatione præsentis sententiæ lib. Coac. Præn vers. 119. quo in loco etiam torporem vituperauit Hipp. Hoc autem in loco, an hic malus sit, nec nè, non asserit, dubitatque tantummodo, an in hoc casu semper torpor associetur, eo quod aliquando eum obseruauerit, aliquando non. Certum est autem, quotiescunq. superuenit, semper malum esse signum ob rationes, quas adduximus in Coacis.

Mar. n. 2. *Vers. 19. Quibus melancholico modo mente motis, &c.*

Hanc pariter sententiam explicauimus lib. Coac. Præn. vers. 121.

Mar. n. 2. *Vers. 21. Mente moti acutè, vbi insuper febrierint, cùm sudore, &c.*

Et hanc similiter registrarunt Medici Coi. lib. cit. vers. 123. Quo in loco nostram expositionem ei adaptauimus.

Mar. n. 2. *Vers. 22. Phrenitici paucibibi, strepitum edentes, tremuli.*

Duretus non ineptè hanc sententiam ex lib. Coac. Prænot. vers. 124. explicauit, cæterum non affert rationem, cur hæc duo symptomata, parum, & rarò bibere, & sonitum descendentis potus audiri, tremorem, aut conuulsionem significent. Ego autem dicerem, conuulsionem, & tremorem phrenitidi superuenire, quando affectio neruoso generi communicatur. Communicatur autem, quum materia morbifica atræbilis particeps fuerit. Nam de hac re paulò inferius vers. 20. legimus. Quibus melancholico modo mente motis tremores accedunt, malignum, quæ quidem indicant, tremores atrabiliarijs delirijs familiares esse, cuius causam alibi adduximus, ipsiusmet humoris conditionem, qui quoniam aciditate participat, per hanc neruos anologia quadam lædit aceti instar, cuius natura quantum neruosis partibus sit infensa, omnes norunt. Sed non hac ratione tantum tremores phreniticis superueniunt. Sed etiam quando inflammatio phrenitidem constituens magna est, vt vicinis partibus communicari possit, cuius magnitudinis inditium erit delirij vehementia potissimum, & ideò ità habetur in Coacis vers. 124. In vehementer phreniticis tremores læthales sunt. Et in Prorretico ver. 48. Mentis emotiones tremulæ, obscuræ valdè, phreniticæ sunt. Quæ quidem manifestè indicant, phrenitidis vehementiam neruorum affectiones consequi. His igitur duabus causis da

tremo-

A tremorē,aut conuulſionem ſignificandā, cōcurrentibus atrębilis pręſentia,& inflammationis vehemētia,potus paucitas priorē cauſam arguit,atrębilis ſcilicet præſentiam,phrenitici enim potū non poſtulant,cauſa ſitifera etiā vrgente,non quia ſimpliciter mens ægrotat,hac ratione enim delirantes omnes paucibibi eſſent, ſed quia mens adeò alienatur, vt obiecta etiam vehementiſſima non percipiat. Quæ quidem mentis alienatio abſque atrabile fieri non poteſt. Alterius verò cauſæ præſentiam arguit ſonitus deſcendentis potus, idque duplici ratione. Primò quia cum talis ſonitus fiat areſactis partibus deglutioni deſeruientibus,vt colligere eſt ab ipſomet Hipp. lib.Coac.Præn. verſ.72. dicente: Qui in potibus ſubſtrepunt, & ſubmurmurant in ſiccis, & difficulter deglutiunt,&c. in phrenitide, quæ communiter ægrotātes ſputatores facit, ex Prorret.4.ſect.1. tanta ſiccitas faucibus, & gulæ communicari abſente earum inflammatione non poteſt, quin materia exuſta, & atrabiliaria concurrat. Hæc enim vtpote B ſicciſſima dictam ſiccitatem impartiri poteſt. Sonitus ergò deſcendentis potus, quando ab extrema facultatis imbecillitate non dependet, vt in iam iam morituris contingit, atrębilis præſentiam atteſtatur,& hac ratione ad tremorem,aut conuulſionem indicandam concurrit. Significat etiam affectionis magnitudinem, quæ cum in inflammatione conſiſtat, hanc intenſiorem eſſe, & late patentem neceſſe eſt, huiuſmodi enim ſymptomata leuiores, & partias inflāmationes non conſequuntur. Quod ſi cum Galeno in exegeſi voces illas χόευ καθα πτόμενοι, ſtrepitum facile ſentientes interpretemur, idest, ad quemlibet ſtrepitum expaueſcentes, eadem ratio omninò vigebit, cum enim hoc ſit ſymptoma atrabiliarium, atrębilis præſentiam indicabit, & ex conſequenti tremorem, aut conuulſionem explicato modo.

Verſ. 25. In febre ardenti ſonitibus aurium accedentibus, cum viſus hebetudine, &c. Mar.n.3.

Per febres ardentes ſucci aduruntur, indèque naturam contrahunt atrabiliariam, quia me- C lancholica deliria inducunt, ſi eos cerebrum petere contingat,quod quidem in præſenti ſententia arguunt, aurium ſonitus,viſus hebetudo, & grauitas ad nares accedens. His ergo ſanguine è naribus non erumpente, vt additum eſt in Coacis verſ.170.in exſtaſim melancholico modo feruntur, naturæ humoris conuenientem. Cætera ad præſentis ſententiæ explicationem neceſſaria citatam coacam exponentes adducemus ſuo loco.

Verſ. 27. Mentis percuſſiones cum voce clangoroſa, linguæ conuulſiones tremulæ, &c. Mar.n.3.

Mentis alienatio, quæ græcè ἔκστασις dicitur, vehementes phrenitides conſequitur, vt aliàs adnotauimus,& ideò quotieſcunq. magnæ phrenitidis ſigna conſpiciuntur ἔκστασιν futurā prædicere poſſumus. Magnæ & confirmatæ phrenitidis ſigna ſunt tremor cum voce clangoroſa, & conuulſione ipſius linguæ. Hæc enim maximæ ſiccitatis ſigna exiſtunt earum partium, quę cerebro ſunt proximiores,quod quidē abſque magna cerebri inflāmatione euenire nō poteſt. D Quibus ſymptomatibus ſi durities accedat,ad extremum ſiccitatis rem deueniſſe ſignificatur quod etiam Galenus adnotauit. Meritò igitur ſubiunxit Hipp. durities in his pernicioſa eſt.

Verſ. 29. Voces tremulæ ſignum ſunt mentis non firmæ. Mar.n.3.

Hoc ſignum,aut accipiendum eſt pro maiori parte verum, quo ſignificato acceptū veram conſtituit ſententiā. Voces tremulas mentē inconſtantē ſignificare ob rationes à Galeno adductas, aut hæc legenda ſunt interrogationis nota appoſita, prout legitur in Coac. verſ.368.

Verſ. 30. In phrenitis meracis aluí egeſtionibus ſpumoſa ſlorulenta mala, tum alias, &c. Mar.n.3.

Malæ ſunt bilioſæ ſinceræ deiectiones,cum floridū colorem præſeferunt, & maximè ſi vlterius ſpumoſæ fuerint. Summū enim in corpore incendiū vigere atteſtantur, à quo bilis,non modo ſincera fit,& ſplendens proprio conſūpto ſero,ſed quaſi feruens ſpumā emittat,quę nō ità facilè in ſinceris humoribus excitatur,quemadmodū in aquoſis,quorū ſeroſitas ſpumæ ge E nerandæ plurimū conducit, ità vt in his non adeò fortè cauſā arguat ſpuma, quemadmodū in meracis.Huiuſmodi ergò deiectiones omnibus malę ſunt, maximè verò iјs,quibus lūbi dolēt, aut mente non conſtāt; quia affectionē vigere non circà particulas ad aluum ſpectantes tantūmodo ſignificant, ſed etiā in venis maioribus, in quibus feruens ſanguis lumborū dolorē facit, mentemquè perturbat. In Coac.Pr. vbi hæc eadē ſententia regiſtrata eſt.Subſequentia annectuntur. Num autē his dolores? nec id abſquè ratione,eſt enim ſatis probabile,huiuſmodi humoribus ſecedentibus inteſtina vehementer morderi,indèquè dolorē circa ventrē excitari.

Verſ. 31. Rari circa latus dolores in his deſipientiam ſignificant. Mar.n.3.

Deiectiones præfatas ab humoribus ſummo feruore exuſtis dependere iam diximus,ſi igi-

tur hi ex aluo superiora petentes, latus dolore inuadant, capiti maximè timendum, nam calidi succi, quum sursum ferri incipiunt, non prius quiescunt, quam ad cerebrum peruenerint. Huiusmodi motum ad superiora indicant dolores per longa interualla latus inuadentes. Humores enim calidi, & acres, dum partes ventriculi superiores mordēt, doloris sensum ad latus inducunt, vt aliàs ex Hipp. auctoritate demonstrauimus. Dixit autem raros dolores, idest, per interualla affligentes, vt dolores laterum in ipsomet latere consistentes excluderet, in quibus, quia humores parti infixi sunt, ad caput ascendere non solent. Hos verò dolores circa latus tenuiter consistentes dixit 3. Coac. Præn. 79. A

Mar. n. 4. *Vers.* 36. *Molestè ferre morbum cum perfrigeratione, si non sine febre exudent, &c.*

Hanc sententiam explicauimus lib. Coac. Præn. vers. 88.

Mar. n. 4. *Vers.* 38. *Frequentes in phreniticis permutationes conuulsoriæ.*

Præsentis sententiæ explicationem indicauimus lib. Coac. Præn. vers. 128. B

Mar. n. 4. *Vers.* 41. *Sputationes in phreniticis cum perfrigeratione nigra reuomuntur.*

Doctissimo Galeni comentario super prorrheticum hoc nihil addi posset vtile, si qua ratione niger vomitus refrigerationem indicet, exposuisset nobis. Huius igitur causam reijcerem in passionis vehementiam, quam nigra vomituri incurrunt, quæ causa est, vt spiritus, & cum illis innatus calor interiora petant ad maligni humoris expulsionem, indèque partes exteriores refrigerentur. His accedit ipsiusmet humoris actualis frigiditas, quam, cum in eo terrestris substantia maximè vigeat, nec à naturali calore incalescat, eò quod à succo alibili longè distat, facillimè concipit. Aliàs enim demonstrauimus, sanguinem omnium humorum actu calidissimum esse, quia spiritibus naturalibus plurimum participat, quarè opposita ratione frigidissima erit atrabilis, quia ijs omninò destituta est. His igitur duabus causis ad corporis refrigerationem concurrentibus, dum nigra vomituri sunt, ægrotantes refrigerantur, febris acutie non obstante. C

Mar. n. 4. *Vers.* 42. *Surditas, & vrinæ non considentes, valdè rubicundæ innatantes mentis, &c.*

Hanc sententiam explicauimus lib. Coac. Præn. vers. 297. vbi repetita est.

Mar. n. 4. *Vers.* 47. *Mentis emotiones tremulæ obscuræ palpatoriæ valdè phreniticæ, &c.*

Pro huius prorretici explicatione vide, quæ adnotauimus l. Præn. v. 63. & Coac. Pr. v. 96.

Mar. n. 4. *Vers.* 34. *Torpores ex rigore non valdè apud seipsos sunt.*

Νωθρότης segnitiem quandam in se attollendo, & mouendo apud Hipp. significat; quam quidem frigidis, pituitosisq. succis in corpore vigentibus fieri, non est difficile. At bile, eaque commota dominante huiusmodi segnitiem apprehendere, absque summa animalis facultatis læsione, est impossibile, quam quidē primo vapores inducunt, ab his verò humores ipsi ascendentes, quos biliosos esse præcedens rigor attestatur, deliria pernitiosa inducunt. D

Mar. n. 5. *Vers.* 49. *Dolores circa vmbilicum palpitantes habent quidem aliquid, &c.*

Pro intelligentia præsenti prorretici. vidè expositionem nostram l. Coac. Præn. vers. 86.

Mar. n. 5. *Vers.* 51. *Et dolores circa suram in his mentis emotionem faciunt.*

Suræ venas plurimas continent, quæ in melancholicis atri humoris sedes euadunt, hæque vbi dilatatæ fuerint, varices dicuntur, de quibus Hipp. 6. Aphor. 21. inquit. Insanientibus si varices, aut hæmorrhoides superuenerint, insaniæ solutio. Quotiescunq. igitur in melancholico humore præditis suræ dolent, id fit quia hic humor in ea parte abundans commouetur, copiaque distendendo dolorem inducit. Quia igitur huiusmodi dolor in melancholicis nigram bilem abundare, eamque commoueri significat, cuius cum venæ surarum non sint capaces, ad caput ferri necesse est, propter consortium, quod inter has particulas intercedit, ideò delirium sequi, necesse est. Dixit autem in his, quia non omnibus dolor surarum delirium portendit, sed melancholicis tantummodo. Quod etiam ex lib. Coac. Præn. vers. 96. confirmatur: quo in loco etiam si de phrenitide loquatur, atræbilis tamen participem esse manifestant tremores, vt suo loco demonstratum est. In cæteris enim, qui neque delirant, neque dementiæ sunt dispositi, surarum dolores delirium non significant, nisi euanescat dolor, materia morbifica ad caput raptum habente. E

Mar. n. 5. *Vers.* 52. *Si innatarit quid in vrina, dolore circa femur dissipato, mentis, &c.*

Natura morbo dominante, quod vrinarum concoctio indicat, dolorem femoris dissipari materia morbifica ad nobiliorem partem translata, est impossibile. Postquam enim natura sui

juris

iuris compositos ad partem ignobilem abscessum effecit, eum euanescere non permittit, sed humorem in ea parte continet, quousque in totum aboleatur. Quare casus, quem sibi finxit Galenus, vt præsens prorreticum damnaret, totus metaphisicus est, & omninò impossibilis. Quotiescunq. igitur dolores partium inferiarum de repente euanescunt, id symptomatis loco perpetuò habendum est, timendumq., ne materia recurrens partem nobilem inuadat. Hanc verò partem præcognoscimus peculiaribus signis, & coniecturis. Nam si dolor, aut affectio quæuis aliquam aliam partem antè abscessum factum occupauerat, timendum est, ne recurrente abscessu pars illa denuò à morbo corripiatur; sin minus illis partibus timendum, quæ inter se cognationem aliquam habent, aut ei, quam humor ex sui natura, potissimum inuadere solet. Quare si euanescente abscessu, enæorema adsit in vrina; quod materiæ leuitatem attestatur, capiti timendum est, quia humor noxius cum leuitate participat, non prius quiescit, quam ad summum caput peruenerit, & hæc est ratio (ni fallor) cur enæorema signũ adeò firmum sit translationis humorum ad caput. Perpetuum igitur erit hoc, quod ab Hipp. statutum est. Dolore circa femur dissipato delirium consequi, si vrina sublimamentum habeat: idque eò firmius, si aliquod aliud signum accesserit, quod caput læsum attestetur, quale est aurium sonitus, aut aliud quid simile, idque significare voluit Hipp. dum subiunxit, & qualia circa aurium sonitus contingunt, talia existunt.

Vers. 54. In aluo liquida, deiecto, caput dolenti, fasiculoso, vigilanti, &c. Mar. n. 5.

Pro huius prorretici intelligentia, vide Dureti expositionem lib. 2. Coac. Præn. c. 1 n. 16.

Vers. 56. Exudantes & maximè circa caput in morbis acutis, &c. Mar. n. 5.

Quæ in præsenti prorretico dubitationem facere possunt, explicauimus l. Coac. Pr. v. 64.

Vers. 59. Alui intercepta, sed parua nigra velut caprarum stertora ad necessitatem, &c. Mar. n. 5.

Cum adstringi aluus pluribus de causis soleat, ea omnium deterrima est, quæ ab interna inflammatione dependet. Harum autem causarum distinctio ex multis habetur: potissimum verò ab excrementis ipsis: quæ etiamsi frequenter indurantur: vnde eorum exitus difficilior fit, non tamen in paruas ferulas conglobantur: quod proprium est eorum, quibus intestina gracilia summo exuruntur, cum siccitate, incendio, in crassioribus enim intestinis si in ferulas indurentur excrementa, hæ crassiores euadunt intestini amplitudinem referentes. Quotiescunq. igitur in febribus acutis, excrementa alui, velut caprarum stercora apparent, necesse est, aliquam in visceribus inflammationem consistere, quæ intestinorum gracilium humidum penitus absumpserit, quo casu omnis euacuatio suspecta est: quemadmodum in qualibet syntrophica inflammatione, quę confirmata sit, cum per eam morbus tolli non possit, & per euacuationem viribus non leuiter detrahatur, quod quidem incommodum ab omni euacuatione contingit: potissimum verò à sanguinis eruptione, qui calidi innati fomes est, & fundamentũ, & ab ea præcipuè, quæ fit per nares, quæ à parte affecta nimis distant, vndè parti affectæ euacuatio nihil iuuat, caput verò non mediocriter lædit, præterquamquod hæmorrhagia in hoc casu mala est ratione signi, quatenus cerebri malè affecti symptoma est, quod iam compati inferioribus partibus incipit.

Vers. 61. Quibus lumborum dolor diutinus, cum ardore fasti dioso, & nauseabundo, &c. Mar. n. 6.

Lumborum dolores febribus acutis sunt familiarissimi: fiunt autem sanguine ebulliente in vena magna lumbis ipsis adiacente, verum hi dolores non sunt continui, nec diutius permanere solent, quia dum febris intensio remittitur, remittuntur etiam dolores. Quapropter cum dolores diutius perseuerant, circa lumbos ab aliqua inflammatione earum partium dependere necesse est, quam etiam certius demonstrat ardor cum anxietate, & nausea; ille quidem ob æstum, quem inflammatio parit, anxietas verò, & nausea communicata affectione ipsi ventriculo, tum vicinitatis, tum societatis ratione, quibus nephritide laborantibus vomitus accedere nouimus. Quod si insuper sudatiuncula accedat, non solum præfatæ inflammationis erimus certiores, sed etiam exolutæ facultatis hoc erit inditium. Quibus stantibus quid boni sperandum est. Subiungit postea, Num his tremores fiunt, & vox velut in rigore? quia sæpè euenit, vt inflammatione spinali medullæ communicata neruosum genus afficiatur, indèque tremores, & vox tremula, qualis in rigentibus obseruatur, contingat, vt exponit Galenus. Verum quia id non est perpetuum, ideò interrogationis notam de more apposuit. An atrabile concurrente tremores superueniunt, aliàs verò nequaquam.

Mar.n.6. *Vers. 68. Faciei bonus color, & vehemens toruitas malum.*

Hanc sententiam, quemadmodum quamplures alias præsentis operis exposuit diligenter Duretus lib. 2. Coacarum Prænot. cap. 5.

Mar.n.6. *Vers. 70. Perniciosa citrà signa leuia facta fuerint, mortem significant.*

Nihil notius est, etiam vulgaribus, quam præsens prorrheticum. Nam æger læthaliter affectus, si derepentè melius habere videatur, quia non longè post moritur, plerunque id vulgari sermone *miglioramento della morte*, appellant. Quod quidem euenit, cum natura cedit morbo, vndè accidentia cessant, quæ ex eorum pugna, & naturæ conatibus dependent, caloreque innato emoriente febrilis calor remittitur; ab his enim falsa illa morbi alleuiatio dependet, quæ proximæ mortis prænuntia existit. Huic ergo fidendum non est, quotiescunque alia salutis signa non concurrunt; & ideò dixit Hippocrates, citrà signa mortem significant.

Mar.n.7. *Vers. 71. In acutis biliosis, præalbæ egestiones, spumosæ, circumbiliosæ malæ.*

Horum verborum sensus est. In morbis acutis ex bile dependentibus egestiones alui admodum albæ malæ sunt; malæ etiam sunt spumosæ, vndequaq. biliosæ; quæ scilicet spuma non obstante, quæ ad albedinem semper tendere videtur, in totum flauo colore suffusæ sunt. Quorum hanc rationem adducerem. Bile dominante albæ deiectiones indicant, non solum nihil humoris noxij è corpore excerni, ità vt necesse sit, alicui parti infixum esse, sed etiam quidquid humoris biliosi quotidiè generatur, qui ad aluum expulsus excrementa alui inficere solet, in totum ad affectam partem ferri. Quod verò ad spumosas pertinet, cum tales fieri possint, & à flatuum copia spumam eleuante, & ab ingenti internorum incendio, sicuti prior causa non est per se læthalis, ità ab hac sententia excluditur per vocem illam: circumbiliosæ. In morbo enim acuto ex bile tot flatus generari, qui spumam in excrementis inducant, videtur omninò impossibile. Spumam verò nihil albedinis contrahere, signum est humorem ipsum saturato admodum colore infectum esse, quod absque summo viscerum incendio euenire non potest. Hunc verò esse præsentis sententiæ legitimum sensum indicant ea, quæ 3. Coac. Prænot. vers. 323. referuntur hunc in modum. In acutis spumosa circumbiliosa alui egestio mala, item valdè alba.

Mar.n.7. *Vers. 72. Mala item vrinæ eiusmodi. Nam his hepar dolorosum est?*

Quod de alui excrementis dictum est, idem vrinis conuenire asserit Hipp. si enim in morbo acuto ex bile, vrina alba fuerit, perniciosam esse, nemo negabit, eademq. in hac ratio viget, quam in deiectionibus albis attulimus. Similiter si vrina fuerit spumosa, & admodum biliosa, hæc etiam mala erit, ob assignatam rationem. Subiungit verò: num his hepar dolorosum est? id enim sæpius contingere, rationabile est, quando scilicet hepatis inflammati signa aderunt, non tamen necessariò, cum eadem excreta in alijs internis inflammationibus apparere possint, & ideò Hipp. interrogationis notam apposuit. Consentiuntq. hæc satis cum illis, quæ in Coacis registrata sunt, de spumosa circumbiliosa alui egestione vers. 332. hunc in modum: Spumosa circumbiliosa alui egestio mala est, sed & morbum regium ex talibus incurrunt. Hepate enim inflammato morbum regium accedere, satis notum est, vt in illius sententiæ expositione adnotatur.

Mar.n.7. *Vers. 74. Febres ex hipocondriorum doloribus malignæ.*

Quam iniustè hanc sententiam damnauerit Galenus, si quis proprio Marte non intelligat, legat Dureti expositionem lib. 1. Coac. Prænot. num. 32.

Mar.n.7. *Vers. 77. Et vrinæ concoctæ malæ.*

Ex hac sententia patet, quam facilè sit hominibus errare, quando in adeò leui obscuritate caligarunt antiqui, ità vt ad verborum immutationem confugere fuerint coacti οὖρα ἄπεπτα, pro οὖρα πέπονα, legentes, quos latinus interpres secutus transtulit. Et vrinæ dolorosæ malæ. Non enim obseruarunt Hipp. paulò superius dixisse. Sitis præter rationem soluta in acutis, malum; ità vt dum postea subiungit: Et vrinæ concoctæ malæ; subintelligendum velit, illud præter rationem in acutis, quod quidem copula, &, satis demonstrat. Hæc enim sententia plurimum conuenit cum ea, quam libro Coacarum Prænot. legimus hunc in modum. Vrinæ, quæ derepentè citrà rationem paulisper concoquuntur, malæ sunt, & in summa, quæ citrà rationem matura est in morbo acuto, mala est. Animaduertendum verò est per vrinam con-

A coctam non intelligere eã, quæ verè concocta est: nam hæc sẽper bona est, sed eam intelligit, quę notas, & signa præsefert coctionis: quæ quotiescunq; derepẽtè talis apparet, nunquã veræ cõcoctionis nota esse potest. Sicuti enim cõcoctio fit sensim, ita vrinas ex cruditate in coctionẽ paulatim permutari necesse est, & totum id importat vox illa, præter rationẽ. Dixit autem in acutis: quia in leuioribus morbis, sæpè vrinæ à morbi principio vsque ad iudicationem indicia præseferunt coctionis, & de his intelligendum est prognosticum illud. Vrina optima est, in qua residet album, læue, & æquale per totum tempus, donec iudicetur morbus, quemadmodum in eius explicatione demonstrauimus.

Vers. 78. Et rubicundæ ex his florulentia detentæ, itemque æruginosæ, malæ sunt, &c. Mar.n.

Si attentè leges, quæ Duretus adduxit ad Coac. 12. Tract. 4. cap. 3. quæ mihi est v. 262. sect. 3. quæ hic ab Hipp. proponuntur tibi manifesta erunt satis.

B *Vers. 80. Quæcunq; in diebus iudicatorijs cum anxietudine, absque sudore, &c.* Mar.n.7.

Instante crisi, quæ vt plurimum diebus criticis contingere solet, ægri inquieti fiunt, & anxiosi adeò, vt de illis astantes admodum timeant: quamuis non longè post sequatur excretio, siue per vomitum, siue per aliam euacuationem, per quam ægrotantes à morbo liberantur. Sudorem quidem præcedit prout plurimum rigor, si biliosa peccent, aut horror, & perfrigeratio, si pituitosa potius abundent. Quotiescunq; igitur præcedentia omnia apparent, sudorq; non consequitur; symptomata ingrauescentis morbi euadunt, quæ tantò firmiora sunt ad malum præsignandum, quantò critica ad bonum significandũ præualent, quando in diebus iudicatorijs contingunt. Nam tempore pugnæ, quæ in diebus iudicatorijs ferè excitatur, si naturam morbo cedere contingat, aut victa succumbat, humores omnes ad interiora statim conuertuntur, vitæ arcem oppugnaturi; vndè in aliquo viscere inflammatio excitatur, cuius

C incipientis signum potissimum rigor esse consueuit, & ideò subiunxit Hipp. etiam, quæ ex his insuper rigent mala sunt. In Coacis vbi eadem legitur sententia vers. 52. postremorum horum verborum loco hæc habentur: & omnes, qui sine sudore perfrigerantur citra iudicationem malè habent, quibus vniuersalem facit propositionem, quam de solis anxiosis hic protulisse visum est. Vtraque lectio (ni fallor) verum sensum, & rationabilem admittit. Vide nostram eius loci expositionem, si libet.

Vers. 82. Vomitus meraci, anxiosi, mali. Mar.n.8.

Quia anxietatis duplex est natura, altera viscerum inflammationi succedens, de qua quarto Acutorum vers. 144. ab Hippocrate tractatum est, altera, quæ ab acri humore os ventriculi mordente ortum habet, & hæc postrema in tantum prauitate suprà dictæ cedit, vt illa omninò lethalis sit, hæc verò salutaris. Distinguuntur verò hæ anxietudinis causæ, vomitio- Mar.n.45.

D ne, quæ oris ventriculi affectiones ab humore irritante prout plurimum concomitatur. Vndè inferius hoc eodem libro vers. 101. legimus: Qui anxiè se iactantes citrà vomitum exacerbantur, malè habent, quasi cum vomitu nihil mali portendat. In hoc igitur citatam limitat sententiam, admonens non omnes anxietudines cum vomitu salutares esse. Quia quotiescunq. ea, quæ vomitu educuntur, meraca fuerint, anxietudo semper mala est, indicat enim intus latere causam, quæ si vomitiones meraeas facit, anxietudinem salutarem excitare non potest, quia mala causa per se malos effectus semper parit. Mar.n.10.

Vers. 86. Æstuosi rigores aliquatenus perniciosi, & flammea facies cum sudore in his mala est. In his posteriorum partium frigiditas conuulsionem accersit. Mar.n.8.

Hanc sententiam explicauimus in Coacis Prænot. vers. 8. quo in loco legitur priori voce tantummodo immutata, nam quod hic legimus τὰ ἐκκαυματώδεα, in Coacis scriptum est τὰ καύ-

E ματώδεα, quarum lectionum quænam præferenda sit, ibidem indicauimus.

Vers. 89. Dolor in pectus firmatus cum sopore, malus. Hi ardentes super, &c. Mar.n.8.

Pectoris dolores, cum à pluribus excitari causis possint, ij tantummodo periculum inferre solent, qui ab inflammatione ortum ducunt, & hi per febrem communiter distinguuntur, quæ sicuti hos nunquam derelinquit: ità ijs rarò admodum associatur. De his igitur tractat præsens prorreticum, quibus si torpor accedat, quo nomine animalis facultatis læsionem intelligimus, quatenus diminutè operatur, periculum augetur. Nam sicuti torpor à capite læso dependens via quædam est ad apoplecticos affectus à capite oriundos, ità torpor in pectoris dolore firmato via quædam existit ad illud apoplexiæ genus, quod ab aortarum pulmonis inflam-

inflammatione euenire 2. Coacarum Prænot. verſ. 287. docuit Hipp. & nos in eius coacæ explicatione confirmauimus, quarè ſi totalis paralyſis ab aorta vehementer inflammata dependet, torpor, qui leuior affectio eſt, à leuiori inflammatione dictarum partium excitabitur, inflammatione verò in aortis pulmonis exiſtente, periculum eſt, nè eadem cordi ob viciniratem communicata (id enim frequenter contingere lib. cit. dicebat Hipp.) mors derepentè ſuperueniat. Hanc verò communicationem præmonſtrabit febris ſuper exacerbata, à qua ægrotantes exardeſcere videantur. Si enim parte aliqua à corde remota, etiam leuiter inflammata, totum corpus febrili calore incaleſcit, quia calor ille cordi ſtatim communicatur, quid mirum ſi vehementer exardeſcat æger, quando ipſamet inflammatio cordi communicatur? Tantæ verò fetitatis morbi cauſa referenda eſt in recurſum, quem materia doloris à lumbis in pectus effecit. Hanc enim ſententiam ſuperiori coniungendam eſſe exiſtimo, idque ex eò colligitur, quia dum hanc tranſtulit inter Coacas, inter eas collocauit, quæ ad lumborum affectiones pertinent. Nam ad quid de pectoris dolore eo loci tractatur? Sed & idem atteſtatur vox illa firmatus: inferens antea motum fuiſſe à lumbis, & indè in pectus conſtitiſſe. Sicque ratio eſt euidens mortis tam celeris, præter conditionem dolorum pectoris. Nam materia morbifica quadruplo malignior eſt poſt recurſum, quam antè, vt aliàs adnotauimus. verſ. 35. Prioris prorretici rationem adduximus in coacis. B

Mar.n.9. Verſ. 90. *Qui nigra reuomunt, cibos auerſantur, &c.*

Horum rationem attulimus in expoſitione lib. Acut. com. 4. verſ. 396.

Mar.n.9. Verſ. 95. *Oris ventriculi dolor cum præcordio diſtento, & capitis dolor, malignum, &c.*

Hepate vehementer, & ardenter inflammato, præſcripta ſymptomata oriuntur, quæ, & ratione vehementiæ, & dignitatis malignum morbum conſtituunt. Febres enim ex hipocondrijs malignæ, dicebat paulò ſuperius. At ſi inflammatio ad partes ſpirituales ſe extendat, C mirum non eſt, ſi taliter affecti derepentè moriantur, quod proprium eſt earum affectionum, quæ cor inuadunt, vt paulò ſuperius adnotauimus, extenſionem verò inflammationis ad partes ſpirituales indicat potiſſimum cordis dolor, quo nomine ſi os ventriculi intelligimus, quia hoc inter hepar, & cor ipſum medium eſt, affectionem in cor ferri indicat, quod quidem eò euidentius laborare intelligemus, ſi vocem Καρδιη, in propriam ſignificationem accipientes, cordis dolorem interpreremur, & fortaſsè huius vocis ambiguirate ſententiam dubitanter protulit, quia non ſemper mors repentina ſequatur, ſed tunc ſolum, quando dolor nobiliſſimum viſcus occupet, oris enim ventriculi dolor per ſe improuiſam mortem afferre non ſolet. Quæ verò de Dyſode addita ſunt, qui cum præfatis accidentibus derepentè mortuus eſt, opinionem reijciunt Galeni, qui exiſtimauit huius libri prædictiones ex particularis morbi obſeruatione tantum ab Auctore conſtructas fuiſſe, imò totum oppoſitum confirmatur, D quia ſi ex vnica tantum huius morbi obſeruatione prorreticum inſtituiſſet, cæteris ſymptomatibus vrinas fermentatas, & admodum rubicundas addidiſſet, ex quo eas in Dyſode obſeruauerat. Non appoſuit autem, quia eadem accidentia abſque vrinis præfatis, aut ipſe, aut eius prædeceſſores adnotauerant. Rationabile tamen eſt, mortem derepentè ſequi cum huiuſmodi vrinis, quæ feruoris interni vehementiam atteſtantur.

Mar.n.10. Verſ 100. *Horrores frequentes ex dorſo, celeriter tranſlat entes, moleſti, vrina, &c.*

Super præſens prorreticum nonnulla adnotauimus in Coacis verſ. 10.

Mar.n.10. Verſ. 101. *Qui anxiè ſe iactantes, citrà vomitum exacerbantur, malè habent.*

Rectè dixit citrà vomitum, non citrà nauſeam, cum poſſit anxietas cum nauſea fieri lethaliter affectis, quamuis longè grauior ſit ea, quæ & ſine nauſea, & ſine vomitu contingit. Anxietas enim duplicem habet cauſam, altera eſt quando virtus à corporis mole grauata, E figurã abſque moleſtia non ſuſtinet; vndè modo hanc, modo illam arripit. Altera eſt, quando os ventriculi afficitur. Quæ quidem affectio, & ipſa à duplici cauſa dependet. Nam vel inflammatio aliqua circà ventrem conſiſtens anxietatem parit, & de hac locutus eſt Hipp. 4. Acutorum ver. 142. ſub nomine febris anxioſæ, in qua hypocondria diſtenduntur, vel humores acres os ventriculi mordentes. Quotieſcunq. igitur ab huiuſmodi humoribus anxietas dependet, fieri non poteſt, vt febris exacerbetur, quin vomitus contingat, principijs paroxiſmorum familiaris, quarè ſi hic non ſequatur, ab hac cauſa anxietas non dependet, ſed ab aliqua prædictarum: quarum vtraque ſemper mala eſt. Hipp. igitur vt has duas anxietatis differen-

A differentias à priori minimè periculosa distingueret, appofuit conditionem illam, vt dum febris exacerbatur, vomitus non fequatur, nam eo cafu anxietatis caufa erit, aut fumma virium imbecillitas, & in hac, nec vomitus, nec naufea apparet, aut inflammatio viſcerum, quã nauſea plerunquè concomitatur, dum ventriculus, quod ſibi moleſtiam infert, expellere conatur, fruſtrà tamen, quia non humor in eo redundans, ſed inflammatio eſt, quæ eum infeſtat. Adnotanda eſt igitur vox illa, exacerbari: quia extrà exacerbationem poteſt fieri anxietas ſine vomitu, quæ tamen ab humoribus os ventriculi mordentibus excitetur, dummodo nauſea adſit, quos ſæpè natura expellere non poteſt, niſi ſponte moueantur, quod in exacerbationum principio contingit, quam diſtinctionem cum non agnouerit Galenus, auctoris dicta de more damnauit.

Verſ. 102. A ventre tenuia non ſentienti ei, qui eſt apud ſe, perniciosum: velut hepatico. Mar.n.10.

B Differt prorreticum hoc à Coaca illa ſect. 3. verſ. 387. læthalis quoquè omnis eſt, quæ ſenſum ægri fugiens exit, quia ſicuti prorreticum Coaca vniuerſaliter verius eſt, ità Coacæ addenda erat conditio illa, ei qui apud ſeipſum eſt; quemadmodum & altera, tenuia. Non enim verum eſt, omnes alui egeſtiones inſcio ægrotante excretas, læthales eſſe, quia ſi ob reſolutionem muſculi ſphincteris vocati, & partium ad ſedem pertinentium, id contingat, ex ſui natura non eſt pernicioſum, quemadmodum, ſi cum mentis alienatione id fiat. Hoc enim ſymptoma tunc ſolum pernicioſum eſt, quando à ſumma virium imbecillitate dependet, quarè vt omnes alias cauſas excluderet, duas illas conditiones appoſuit: Ei qui apud ſe eſt, quæ mentis alienationem excludit; & aliam tenuia, quia vbicunquè à reſolutione partium ad ſedem ſpectantium alui excrementa ægro inſcio exeunt, non ſunt tenuia, ſed naturali cōſiſtentia prædita, eò quod torpeſcente ob reſolutionem expultrice facultate, fœces tardè expelluntur, ità vt in tranſitu

C exiccari contingat, quod non euenit, quando à virium imbecillitate id euenit, eò enim caſu naturalis facultas imbecilis exiſtens alui excrementa reddit liquidiora, vt facillimè, & inſcio ægro deſcendant. Addidit autem, velut hepatico, non vt inferret, id perpetuò hepatis vitio euenire, ſed vt propria obſeruatione prorreticum quodammodò confirmaret.

Verſ. 104. Vomitiones exiguæ, biliosæ, malæ, tùm aliàs, tùm ſi inſuper vigilauerint &c. Mar.n.10.

Præſens prorreticum explicauit non ineptè Galenus, in comento, quemadmodum hoc æmulans coacam Duretus tract. 4. cap. 1. coac. 8. Doctiſſimis quorum commentarijs adde. Id in bilioſis vomitibus verificari, non in pituitoſis, tùm ſigni, tùm cauſæ rationē, ſigni, quia pituita ventriculū obſidente, etiam ſi in pauca quantitate excernatur, non ob id ſemper malum portendit, quia ob eius viſciditatem, non expultricis imbecillitatem id fieri poteſt. Ratione cauſæ, quia materiæ pituitoſæ non eſt adeò facilis raptus in caput, aut ad aliam princi-

D pem partem, quēmadmodum bilioſæ, vt ex eius commotione, niſi in totum educatur, aliquod huiuſmodi malum timeri poſſit.

Verſ. 105. Quibus ex partu alba detinentur cum febre, ſurditasq; adeſt, & in latere &c. Mar.n.10.

Puerperij quęlibet purgatio ſuppreſſa mulieribus ſemper infenſa eſt, vt ait Galenus, verum pro diuerſitate materiæ, diuerſimodè etiam eas lædi eſt rationabile. In hoc igitur prorretico albam cum febre periculoſam eſſe ait Hipp. quia hæc nihil aliud eſt, quam humor in vaſis vteri corruptus, & in ſaniei naturam ex corruptionē tranſmutatus. Alba enim purgamenta pituitæ, nec febrem, nec ſurditatem, nec dolorem lateris acutum inducere ſolent. Quoniam verò alba prædicta purgamenta ex corruptione genita ſumma prauitate ſunt prædita, ſi ſupprimantur, cæteros corrumpunt humores, qui ad caput anadrome facientes, cuius ſuſpicionem ſurditas facit, non ſimplex delirium, ſed læthale accedere, rationabile eſt. His ſi quæ

E Galenus in ſuo commentario, & Duretus tract. 3. coac. 15. tradiderunt, addideris, præſens prorreticum non egebit pluribus.

Verſ. 109. Sydera tiones repentinæ ei, qui exolutè, ac diutinè inſuper febrijt, &c. Mar.n.10.

Huius prorretici expoſitionem inuenies ſect. 3. Coac. Præn. verſ. 55.

Verſ. 116. Quibus ſpiritus retrahitur, vox autem ſtrangulatoria eſt, &c. Mar.n.11.

Hanc ſententiam explicauimus ſect. 2. Coac. Præn. verſ. 16.

Verſ. 118. Caput dolentes, & ſtupore detenti, delirantes, aluo intercepta &c. Mar.n.11.

Et hanc pariter expoſuimus in Coacis ſect. 1. verſ. 236.

Verſ. 123. In febribus ad hypocondrium dolores, ſine voce, niſi ſudore ſoluantur, &c. Mar.n.11.

In hoc

In hoc prorretico rationabiliter de vitio scriptoris dubitari potest, si affirmanter legimus A
illa verba, sudore si soluantur, maligni sunt, vt omnes Græci contextus habent. Non ratione tantum, quam Galenus adducit, eò quod solutiones sine euacuatione sunt infidæ, cum euacuatione autem tutiores, quandoquidem sæpe melius est, euacuationem nullam subsequi, quam euacuari ea, quæ morbo non conueniant, nec esset inconueniens in quibusdam affectibus, non bonum esse, morbum cum particulari quadam euacuatione leuari, quippe qui aliam exposcat. Nam & idem Hipp. similem sententiam dubitanter protulit inferius vers.
Mar. n. 25. 176. hunc in modum. Num & sudore leuari plurimis non malum est? quasi aliquando malum id esse possit, quemadmodum in eius sententiæ explicatione demonstrabitur. Sed potius, quia in Coacis Præn. vers. 83. sect. 2. vbi eadem sententia ad verbum registrata est, quod in prorretico legitur ἱδρῶτι λυόμενα, idest sudore soluti ἀνιδρῶτι λυόμενα, idest sine sudore soluti, habetur. Ad alteram verò Galeni oppositionem dicerem, non esse præter rationem superueniente ardenti febre, indeq. aluo aceruatim, & multum deijciente, perniciosum B
esse. Quia præterquam quod febres ardentes non solent tutò per alui fluorem iudicari, repentinam, copiosamque euacuationem ferre impossibile videtur eum, qui ex priori morbo debilitatus in febrem ardentem inciderit. Vide ad finem expositionis Coacæ vers. 168. sect. 1. Commentaq. sunt, ea, quæ de signis coctionis, & de alijs ad optimam crisim conditionibus requisitis adducit Galenus, quia cum hæc naturæ dominium consequantur, ineptas, incongruasq. euacuationes præcedere, & concomitari est impossibile, quandoquidem dum natura præualet morbo, vias optimas semper arripit, euacuationesq. secundas facit.

Mar. n. 12. *Vers. 126. Quibus affectiones ardentes fatuitatem inducentes &c.*

Quid pro tutela præsentis prorretici ab omnibus expositoribus reiecti, afferri posse videatur nobis, in expositione eiusdem lib. Coac. Prænot. vers. 275. sect. 1. inuenies. C

Vers. 131. Ex capitis dolore vocis interceptiones si fiunt cum sudoribus &c.

Mar. n. 12. Hanc pariter sententiam explicauimus eodem in loco vers. 389.

Mar. n. 12. *Vers. 134. Manus tremulæ, caput dolentes, collum dolentes, surdastri, mingentes &c.*

Hoc in loco mentionem facit vrinæ densæ, vox quidem, cuius significatio, sicuti apud Hippocr. non satis perspicua est, ita quid hic per vrinas densas intelligat, apud inter-
Mar. n. 54. pretes ambigitur, has tamen vrinas adnotauit lib. 7. Epidem. sect. 2. vers. 454. vbi hæc leguntur. Poliphantes in Abderis caput dolebat in febre vehementi: vrinæ tenues multæ, subsidentiæ densæ, & conturbatæ, & paulò inferius, consimiliter etiam Eualidæ famula, quum multo tempore densæ vrinæ prodijssent, & capitis dolores adessent, phrenitica facta mortua est, eodem modo ex vehementibus doloribus. Nam vrinæ densæ, & conturbatæ (subiungit idem Hipp.) exactum signum sunt doloris capitis, conuulsionis, & mortis, D
ex quibus locis videtur colligi posse, per vrinas densas intelligi eas, quæ densam habent, aut substantiam ipsam, aut contentum solum, densaq. vrinæ substantia dicitur ea, quæ crassitudinem habet simul compactam, vt nihil diaphani in ea appareat. Densa pariter subsidentia erit, quæ non modo crassa est, sed in vnum coacta, & tota sibi cohærens: quam vt ab æquali distingueret, conturbatam addidit: quo nomine ea significatur subsidentia, quæ non in vrinæ fundo simul cohærens à tota vrinæ substantia sibi superstante distinguitur, sed per ipsammet inferiorem vrinæ partem dispergitur, subsidentiamq. copiosiorem, & satis confusam facit cum densitate, propter ipsius materiæ crassitudinem, quod quidem interni feruoris opus existit, vt non sit mirum, si hoc in loco afferat Hipp. vrinas nigras cum sedimento denso, & conturbato capitis dolorem, manuum tremorem indicare. Manuum enim tremores hoc in loco vocat Hipp. motus quosdam exiguos manuum, quos recentiores iectigationes, seu motus conuulsorios appellant: suntq. principium conuulsionis, quam à sedimento E
denso, & conturbato præsignari, iam diximus. Quemadmodum igitur hoc sedimentum capitis dolorem, & conuulsionem significat, ita niger vrinæ color excretiones nigras portendit; an verò per aluum, an per aliam viam talis excretio futura sit, non expressit Hipp. hoc in loco, per vomitum verò expectari debere, colligimus ex ijs, quæ leguntur in Coacis sect. 1. vers. 260. vbi inquit: caput dolentes, surdastri, manibus tremuli, collum dolentes, mingentes nigra, condensata, vomentes nigra, perniciosè habent. Patet enim vnam, & eandem esse sententiam, in diuersos tamen vsus prolatam. Nam in coacis refertur tantummo

do in

A do in prognosticum extremi euentus, & ideò inquit, perniciosum, hoc autem in loco ex hac
docemur prædicere futurum vomitum nigrum & inde extremum exitium, subiungit enim
in fine perniciosum, in reliquis vide Galeni commentarium.

Vers. 138. Ex colli dolore soporoso, sudanti, aluus inflata, si sane ad necessitate liquida etc. Mar. n. 13.

Hæc tria in textu relata symptomata humorum copiam attestantur. Nam colli dolor fit
propter venas iugulares iisdem humoribus repletas. Sopor caput repletum indicat, sudorque
tandem humorum abundantiam in toto corpore attestatur, cæterum vlterius peculiaria
quædam indicant, nam colli dolor humorum raptum ad caput præmonstrat; sopor iam
caput affici significat; cuius quidem affectionis causa proximior esse consueuit, modo frigidus,
humidusq. succus in capite abundans, modo vapor ab omnigenis succis ab inferioribus
partibus ad caput eleuatis. Vapores enim ab humoribus etiam biliosis in aluo stabulantibus
B elatos soporem inducere, à nobis demonstratum est lib. 7. Epidem. vers. 487 sect. 2.
Sudor autem non repletionem modo, sed humorum agitationem indicat, quos, si calidi fuerint,
in caput tandem eleuari, rationabile est. Quare cæteris concurrentibus, quibus cerebro
minatur malum, huiusmodi sudor calidis succis dominantibus, raptus humorum in caput
præsagium erit certissimum. Quotiescunque igitur cum dictis accidentibus intumescit aluus
ab humoribus illùc confluentibus, nec inde aluus sponte soluatur, sed artis auxilio egeat, indèq.
tenuia, & aquosa deiiciat, signum erit humores in ventre retineri; non equidem ob
eius siccitatem, sed quia succi superiora potius, quam inferiora petunt; & si excretiones
non fuerint biliosæ humori respondentes, quem in corpore dominari est rationabile, sed
aquosæ potius, bilem sursum tendere etiam clarius indicabunt, quæ etiam deterioris conditionis
reddita sit ob segregationem propriæ serositatis ad inferiores partes secedentis,
C hoc enim modo bilis ex flaua fit vitellina, indèq. exustionem perpessa æruginosa, & tandem
atra, vt mirum non sit, si in caput delata vehementiora deliria inducat, qualis est exstasis, de
qua in textu, indèque mors ineuitabilis succedat, vt alibi ab Hipp. traditum est, cæterum,
si talia seruentur, ità vt æger præfatis symptomatibus prægressis non fiat exstaticus, superstesq.
maneat (idq. contingere est rationabile, quando eadem symptomata non à biliosorum
humorum copia dependent, sed potius à cruditatibus in ventriculo existentibus, à quibus
eleuati flatus aluum in tumorem attollant) tunc morbus in longum tempus protrahitur;
sicq. liquida alui excretio erit pars ipsius humoris peccantis, quo casu talia excreta erunt
meliora, vt ex his pateat ratio, cur Hipp. nō simpliciter dixerit, profluuia nō biliosa esse meliora,
sed interrogationis nota apposita, quia aliquando sunt meliora, aliquando peiora, pro
ratione humoris, à quo cætera symptomata dependent, quia si hic erit humor crudus, & pi-
D tuitosus, meliora erunt prædicta excreta, si bilis, peiora ob allatā rationem, cuius quidē materiæ
diuersitatem respiciens subiunxit interrogatiuè, similiter & flatuoso tumori profuerit?

Vers. 142. Alui circumtensio, ad necessitatem liquida demittens, citò intumescens, habet &c. Mar. n. 13.

Hæc eadem sententia registrata est in Coacis, sect. 3. vers. 360. pro cuius explicatione
non est recedendum à Dureti comentario. In his autem adnotanda est differentia inter deiectionem
liquidam ad necessitatem excretam, quæ scilicet ægrotāti necessitatem deiiciendi
infert, quamuis cū difficultate, & nixu excernatur, inter eamque, quæ nullo modo spontè
excernitur, sed artis auxilio eget, etiam si liquida sit. Prior enim ab intestinorū affectione dependet,
estq. symptoma quodāmodo dysentericum, posterior autē fit, quando humores anadromē
in caput facturi sunt, pro vt in præcedenti sententia explicatum est, & ideò huiusmodi
excreta præsentis textus conuulsionem minantur neruoso genere, aut spinali medulla cō-
E patiente, ob consortium, quod cum intestinis habent, vt puta neruosis partibus in hoc casu
affectis, in superiori autem phreniris potius succedit, quia venis mediantibus humorum in
caput fit translatio, cuius colli dolor est index, vt in præcedenti textu adnotauimus.

Vers. 145. Quibus circa lumbos, & tenue diuturni dolores ad hypocondrium se &c. Mar. n. 13.

Hanc sententiam explicauimus sect. 2. lib. Coac. Præn. vers. 111.

Vers. 151. A principio exudantes vrinis coctis, ardentes, qui circa iudicationem, &c. Mar. n. 14.

Vide expositionem præsentis prorretici in Coacis sect. 1. vers. 266.

Vers. 153. Vterum gerentibus capitis dolores soporosi cum grauitate fientes, mali &c. Mar. n. 14.

Et hanc pariter sententiam explicauimus in Coacis sect. 3. vers. 154.

Mar.n.14. *Vers. 155. In faucibus gracilibus dolores strangulatorij, habent quid conuulsorium, &c.* A
Hoc prorreticum etiam si diuersimodè satis descriptum sit, eundem tamen sensum habet cum Coaca sect.2.vers.11.super quam nostram aperuimus sententiam.

Mar.n.14. *Vers. 158. Tremores conuulsorij fientes in sudoribus, reuerti solent. Iudicatio bis &c.*
Quæ super Coacam adduximus sect, 2.vers.162.huic prorretico satisfacere possunt.

Mar.n.14. *Vers. 160. Lumborum dolor, & capitis dolor, & oris ventriculi dolor cum excreatione &c.*
A Dureti expositione recedendum minimè esset, si communem lectionem secutus fuisset, verùm quia antiquorum exemplo eam permutare est ausus, non in totum eius expositio probatur, quod enim omnes Græci contextus [illegible], idest submutum legunt, ipse [illegible], hoc est, grauis apposuit, separatamquè lectionem faciens vertit, cum crisi grauis est rigor. Quæ sententia etiam si vera sit, tamen quià nec vulgatæ lectioni respondet, nec quidquam cum præcedentibus, & sequentibus conuenit: non vt Hipp. germana, sed interpretis, accipienda est, quapropter à vulgata lectione recedendum non esse mihi videtur, cuius sensus est. Rigorem huiusmodi ægrotantibus superuenientem leuem obmutescentiam inducere; cuius sententiæ ratio est, quia cum quatuor adducta symptomata. Lumborum dolor, cadialgia, capitis dolor, & violenta excreatio indicent ventriculum malè affectum, ab affectione quadam inflammatoria, cum præsentia acris materiæ, quæ irritando inanem illam excreandi contentionem inducat, his succedere conuulsionem est satis rationabile, capitis dolore eam præmonstrante, orisq. ventriculi dolore eandem producente ob consortium, quod ventriculus, neruosus existens, cum neruoso genere habet. Quapropter, vigente in ventriculo huiusmodi affectione, si criticus rigor superueniat factus à materia à ventriculo discussa, & per sentientes particulas illas mota, non est inconueniens partes voci inseruientes ità lædi, vt æger submutus in ipso rigore fiat. Dixit autem circà iudicationem, vt rigores excluderet ab alijs causis excitatos, in quibus materiam in ventriculo contentam in proximiores partes diffundi non est necesse, ità vt obmutescentia inducatur. Hæc postrema verba, submutumq. cum iudicatione rigorem, in Græco contextu Fræboniano non leguntur, nec interpres in latinum transtulit, nihilominus quia Galenus, & cæteri expositores antiqui in proprijs habebant exemplaribus, & in Coacis Præn. leguntur, ideò à nobis silentio prætereunda non erant, nè obscuritatem verborum subterfugere videremur. B C

Mar.n.15. *Vers. 163. Fauces parumper exasperatæ, & venter murmurans &c.*
Hanc sententiam explicauit Duretus lib. Coac. Præn. 2. cap. 10. Coac. 7.

Mar.n.15. *Vers. 169. Somnus multus in his conuulsorius, & dolores in fronte graues &c.*
Somnum multum, siuè longum parere conuulsionem, quibusdam inter rerum videtur dubium, existimantium somnum etiam longissimum dummodò profundus non sit adeò, vt æger difficile excitetur, nunquam causam habere præter naturam posse, sed falluntur meo iudicio, quia quotiescunquè caput valdè repletum est humoribus, siuè etiam vaporibus crassioribus qui à moderato somno, vel ob causæ resistentiam, vel caloris imbecillitatem dissipari non possunt, fit somnus diuturnus, à quo tamen ægri facilè excitantur, etiam si statim denuò collabantur in somnum, idq. malum esse quotidiè obseruatur. Vndè Hipp 2, aphor. 3. dixit somnus, & vigilia vtraquè si modum excesserint, malum. Si itàq. conuulsio æquè fieri potest, & à repletione & ab inanitione, non est incóueniens capite repleto, quod longus somnus indicabit, conuulsionem superuenire in hoc casu, in quo præcedentia symptomata acri humoris miscellam arguunt, quæ irritando conuulsionem excitare potest. D

Mar.n.15. *Vers. 166. Vrinæ suppressio, quibus rigores, & in conuulsorijs affectibus, velut &c.*
Vrinæ suppressio in febribus contingit tùm affecta vesica, tùm vrinæ materia aliò conuersa, & in vtroquè casu rigores fiunt, diuersimodè autē, nam vbicunquè vrina supprimitur, eò quod serositas aliò conuertitur; rigorem præcedit vrinæ suppressio, dum scilicet eadem materia versus cutim mouetur, per sudorem excernenda, vndè lib.6. Epidem. sect. 1. vers. 20. legimus. Antè rigorem vrinarum suppressiones si ex bonis fuerint, &c. in suppressione autem, quæ fit affecta vesica, rigor vrinæ suppressionem præcedit, in hoc enim casu rigor fit, dum inflammatio vesicam corripit, suppressio autem vrinę indè succedit, quando vesicę inflammatio eiusdem orificio communicatur, & sicuti hæ duę vrinarum suppressiones rigoris accessu differunt; ità etiam di[illegible] sortiuntur fines. Quæ enim rigori superuenit, conuulsionem parit lethalem E

ob in-

ob inflammationem vesicę, cui neruosum genus facillimè compatitur. Quæ verò rigorem præcedit vrinæ suppressio, sudorem criticum prout plurimum adducit, vtrunquè exitum verò significauit Hipp. in textu, primum quidem, dum inquit, & in conuulsorijs affectibus, secundum verò per illa verba, vbi inhorruit, sudauit, hic enim, vt pluribus alijs in locis rigoris, & horroris nomina confunduntur. Vndè patet antiquæ lectioni malè adiectum fuisse, & ipsa vbi inhorruit sudauit, quam lectionem Quintum solum agnouisse testatur Galenus.

Vers. 168. Meracæ desinentes purgationes omnibus quidem exacerbatoriæ sunt, his &c. Mar.n.15.

Hæc sententia iisdem ferè verbis legitur in Coacis sect. 3. vers. 350. vbi nostram de ea sententiam aperuimus, quæ quidem ad hoc prorreticum accommodata indicant nobis, per meracas desinentes nos debere intelligere eas, quæ cum à principio meracæ non essent, indè posteà tales fiunt, & tunc fluere, cessant. Talis enim cessatio duplici ratione mala est, primò,
B quia non lege optimæ solutionis facta est, quæ statuit deiectiones paulatim crassitudinem acquirere, iuxtà sententiam lib. de Iudicationibus vers. 7. Densari verò oportet alui egestionem, inquit, morbo ad iudicationem tendente, secundò, quia in meracis desinit, quæ si malæ sunt dum exeunt, quantò peiora erunt dum retinentur? vndè non est mirum, si indè morbus exacerbetur, qualiscunquè sit, & maximè conuulsiones, noua accedente ad caput maligna materia, ex suppressa alui deiectione eadem ratione parotidas aliquando apparere, ijs inquam, in quibus pituitæ copia simul viget, est satis probabile. Mar.n.1.

Vers. 170. Turbulenta ferocissimè è somno excitationes conuulsoria sunt, tum alias, &c. Mar.n.15.

Huius prorretici rationem adduximus lib. Coac. Præn. vers. 107.

Vers. 171. Et colli, & dorsi perfrigerationes apparentes, sed & per totum corpus, in his &c. Mar.n.15.

Hæc eadem sententia in Coacis vers. 108. legitur solum ab hac differens, quia ibi vrinas
C pelliculosas apposuit, in hac verò spumosas. Quid autem per vrinas pelliculosas intelligẽdum sit, & qua ratione hæ futuram conuulsionem præmonstrent, loco citato aperuimus, vbi vulgatam lectionem tutati sumus. An verò spumosæ etiam idem significent, an vox pro voce transcriptoris vitio irrepserit lectoris iudicio iudicandum permitto, ex quo Galenus, qua ratione vrinæ spumosæ signum sint conuulsionis, proprio docet commentario, quem secutus Duretus, coacam per prorreticum corrigendam censuit. Quod verò hoc in loco addita sunt verba illa: Vnà cum animi deliquio, & oculorum obscuratio, non ob id coaca, in qua desiderantur, manca habenda est, quando sine his sententia vera est, cum his tamen non solum expectanda est conuulsio, sed proximam esse asserendum est, vt Hipp. adnotauit in textu:

Vers. 174. Cubiti, & colli dolores conuulsorij, à facie autem hi, & in faucibus. Mar.n.15.

Quia in omnibus antiquis codicibus Græcis coniunctio, & in faucibus apposita est, non
D hoc tantum in loco, sed etiam in Coacis Præn. sect. 2. vers. 22. vbi eadem sententia legitur, deò præcedentibus copulanda mihi videtur particula illa: & in faucibus, ità vt asserat Hipp. cubiti, & colli dolores à facie, & ad fauces initium habentes conuulsionem indicare. Quæ verò subsequuntur, alteram constituunt sententiam, quæ ità se habet: sonitus frequentes cum saliuæ sputatione in his (conuulsis scilicet) in somnis sudores boni. Num, & sudore subleuari plurimis non malum? nam rationabilior mihi videtur cæteris antiqua lectio, quæ habet ἦχοι πυκνοί, idest sonitus frequentes, per sonitus accipiendo eos, qui in auribus fiunt, quando eadem voce sæpius vsus est Hipp. in hac significatione, & quam proximè hoc eodem libro vers. 25. vbi inquit, ἐν πυρετῷ καυσώδει ἤχων προσγινομένων, &c. idest in febre ardente sonitibus aurium accedentibus, &c. fiunt autem huiusmodi aurium sonitus præ alijs causis, vbi humor copiosus, siuè in toto, siuè in capite agitatus in vaporem, siuè flatum conuertitur, qui in mea-
E tu auditorio conuoluitur, & sonitus sensum ægrotanti inducit. Hancq. causam arguit sputatio frequens, de qua in textu. stante hac igitur humiditatis abundantia, non est mirum, si sudores frequentes in somnis contingant, qui quidem cum critici perfectè non sint, multam humiditatem significant: vt in aphorismo admonemur, veruntamen, quia per hos pars humoris prædominantis educitur, ideò ægrotantes indè subleuari cõtingit. Subiungit verò Hipp. num, & sudore leuari plurimis non malum est? interrogationis nota apposita, quia ab his non semper perfectè liberantur ægrotantes; quando sæpè moribundis superuenire huiusmodi sudores obseruantur, qui ab exolutione dependent, vndè calido innato ad extinctionem tendente, sensus omnis rei molestæ ægrotanti tollitur, quæ subleuationis speciem præse-

fert,

fert, dum paulò post inexpectata mors succedit.

Mar. n. 15. *Vers. 177. Dolores ad infernas partes, his toleratu faciles.*

Dolores à collo, & à cubitis, si ad thoracis partes, aut ad ventriculum, aliuduè intrinsecum viscus conuertantur; etiam si hæ particulæ sint prædictis inferiores, non tamen hic motus propriè loquendo dicetur ad inferiora, sed potius ad interiora. Quarè dum hoc in loco ait Hipp. ad infernas partes, intelligit illas, quæ sunt eiusdem naturæ, exteriores inquam, & in hunc sensum recepta sententia vera erit, & rationabilis, partes enim inferiores data paritate prædictis sunt minus sensibiles, vndè causas dolorificas etiam minus percipiunt. Prætereà dum dolores ad inferiores partes descendunt, signum est eorum causam mitiorem effectam esse, vndè dolores mitiores fieri necesse est.

Mar. n. 16. *Vers. 177. In febribus exudantes caput dolentes, aluo intercepta, conuulsi fiunt.*

Huius prorretici rationem reddidimus lib. Coac. Præn. vers. 129.

Vers. 178. Friabiles liquidæ alui egestiones perfrigerantes non sine febre malæ, &c.

Mar. n. 16. Præsentis sententiæ verum sensum assecutus esse mihi videtur Duretus in coacis tract. 4. cap. 4. num. 19. Quomodo autem rigores ex his vesicam, & ventrem occupantes dolorosi sint, non explicauit, ego verò dicerem, quemadmodum præfatæ egestiones calidi innati summam debilitatem attestantur, & maximè earum partium, quæ naturali facultati inseruiunt, rationabile est, si rigor circà ventrem, & vesicam fiat, materia ad partes illas, vt potè imbecilliores, translata, in ijsdem dolores excitari, quæ si indè inflammationem contrahant (rigores enim internas inflammationes præcedere, notum est) conuulsionem expectare oportet, ob consensum, quem prædictæ partes cum neruorum principio habent, cuius conuulsionis prænuncius erit sopor, vapore ad caput ex infernis eleuato, quolibet enim humore à partibus ad ventrem inferiorem spectantibus ad caput euaporante soporem excitari iam sæpius adnotauimus, hæc autem euenire cum non sit omninò necessarium, ideò Hipp. eo docendi modo vsus est, prout legitur in contextu.

Mar. n. 16. *Vers. 181. Quæ in acutis vomitorio modo trahuntur, mala sunt, & alba, &c.*

Quid ad Galeni commentarium pro explicatione præsentis prorretici addi possit, non habeo. Dum verò auctor necessaria vniuersaliter, contingentia verò dubitanter pronunciat, laudandus, non ex more ab eo damnandus erat.

Mar. n. 16. *Vers. 186. Quæ ex lumbis ad collum, ac caput progressa sunt, & leuis &c.*

Vide explicationem nostram sect. 2. Coac. Præn. vers. 104. quo in loco hæc sententia registrata est.

Vers. 189. Conuulsiones in his, quæ ab vtero, strangulantur, sine febre, faciles sunt, &c.

Mar. n. 17. Huius expositio petenda est ex his, quæ lib. Coac. Præn. sect. 2. vers. 165. adnotauimus.

Mar. n. 17. *Vers. 190. Vesica intercepta tum altas, tum cum capitis dolore, habet quid conuulsorium.*

Et hanc sententiam pariter exposuimus lib. cit. sect. 3. vers 299.

Mar. n. 17. *Vers. 193. Num, & ossium circà tempora dissectiones conuulsionem accersunt? aut &c.*

Huius sententiæ sensum assecutus esse mihi videtur Galenus, verum ob contradicendi studium, præceptoris dictis acquiescere non omninò potuit: quamuis hæc doctrina omni difficultate careat; certum est enim, ossium dissectiones sæpè conuulsiones parere, & potissimum, quæ sunt in temporibus, vndè 3. Coac. Prænot. legimus: Quibus tempora secantur, conuulsio ex contrarijs sectioni partibus oboritur, verum quia id non est omninò necessarium, ideò dubitanter id pronuntiauit. Ebrium verò capite vulneratum conuulsionem incurrere, rationabile est: dum capitis repletio à vino occasione vulneris, neruorum principio impingitur, similiter si homine percusso à principio sanguis multus effluat, periculosum est conuulsionis, quia scilicet, vel magnã læsionem indicat, vel quia sanguine copioso educto, vt vacuum expleatur, quæ in capite sunt venæ acri materia replentur, quæ neruosum genus irritando conuulsionem facit, hoc enim pacto conuulsio inanitionem consequitur.

Mar. n. 17. *Vers. 195. In sudore sputa defluentia febricitanti, leuia sunt &c.*

Expositionem præsentis prorretici habes sect. 2. Coac. Præn. vers. 166. quæ indicat vocem σπασμώδεα quam in fine precedentis collocauit interpres, in huius principio reponendam esse. Nam ibi superflua est, hic verò necessaria, vndè vertendum erit, conuulsoria in sudore sputa defluentia &c.

Vers.

A *Vers.* 198. *Quæ modicè ferociter mente mouentur, melãcholica sunt, si verò à mulieribus etc.* Mar.n. 17.
Phrenitici, qui ad exiguũ tempus delirant ferociter, mox quiescunt, indéq. rursus delirant (id enim significare voluit auctor per illa verba, quæ modicè ferociter mente mouent, Galeno interprete coment. 1. tex. 25. præsentis libri) ab atrabile id patiuntur, quæ non dum exactè incaluit, ob eiusdem humoris conditionẽ, qui cum crassæ sit substantiæ, & frigidioris naturæ, nec facilè, nec citò accenditur in totum, densioris ligni instar ad leues stipulas comparati, postquã verò ignẽ exactè concepit, illum diutius retinet, vritq. vehementius, vnde ferina deliramenta excitatur. Qua quidem ratione lib. Coac. Præn. legimus ver. 110. Mentis emotiones modicè feroces, ferinæ sunt. Subiungit inde Hipp. in prorretico. Si verò à muliebrium purgationũ suppressione contingat hæc ferina, hoc est statim ferina deliria sunt, eò quòd hic humor duplici vitio peccat, altero quidẽ in vtero contracto, ad quem delegatus, cum exitum liberũ non in-
B uenit, in eo moram trahens corrumpitur, altero in capite ipso, dum in eo putrescens inflammationẽ inducit, ex qua deliriũ depẽdet. Nam quantò prauitate sanguis menstruus suppressus alios humores in venis contentos superat, tantò grauiora symptomata infert, vbi ex putredine nouam corruptionẽ contraxit, vt mirũ nõ sit, si phrenitidẽ excitet statim à principio ferinã, quæ etiã talis perseueret, non à principio mitior, & per breuia interualla ferina, vt melancolicus succus, qui primã in cerebro alterationẽ subierit. Quæ in fine referuntur huius prorretici satis manifesta sunt, rationiq. consentaneum est, enarratos effectus inde sequi, quando vt alias adnotauimus, vehementes phrenitides in conuulsiones terminare solent.

Vers. 190. *Num & vocis interceptiones cum sopore conuulsoria? velut Coriarij &c.* Mar.n. 17.
Quæ in præsenti sententia referuntur, supradictis connecti, & separari possunt. Nam cũ dubitanter pronuncientur, non omninò necessaria esse docemur, quæ tamen aliquando succedere satis rationabile est, quia si de phreniticis Hipp. loqui intelligamus, sententiã constituimus
C illi coacæ valdè similem, quæ vers. 111. registrata est hunc in modũ; modicè feroces mentis emotiones ferinæ sunt, sed & conuulsiones significant, si separetur à præcedentibus, sola vocis interpretatio sopori adiuncta, aliquando conuulsionem præmonstrabit, quod nullo modo inconueniens est, quando de hac re loquens Hipp. lib. Coac. Præn. vers. 274. hęc ait. Soporosi, num aliquid conuulsorij habent? exemplum verò quod de Coriarij filia adducit, satis probabiliter confirmat, hæc à præcedentibus dependere; quasi in eum finem dixerit Hipp. hanc fluentibus mensibus ægrotare cœpisse, vt indicaret, hæc etiam verificari in ijs, quæ cum menstruorum suppressione ægrotant, de quibus superius dixerat; si verò à muliebrium purgationum retentione fuerint, ferina, quia etiam si non dixerit Hipp. huic mulieri suppressa fuisse menstrua, ex superius enarratis id infertur, quemadmodum, & ipse Galenus censet.

D *Vers.* 201. *Quibus conuulsis oculi tacentiu reluceant, neque apud seipsos sunt &c.* Mar.n. 18.
Eadẽ sentẽtia registrata est sect. 2. Coac. Præn. v. 160. cui nostrã expositionẽ adaptauimus.

Vers. 202. *Sanguinis eruptiones è contrario, malæ sunt, velut in splene magno &c.* Mar.n. 18.
Et hoc prorreticum pariter legitur eodẽ libro vers. 126. eiusdem sectionis, cuius explicatio à Galeno petenda est, & à Dureto in Coacis.

Vers. 205. *Ex naribus erumpente sanguine cum exiguis sudoribus, perfrigescentia &c.* Mar.n. 18.
Hanc pariter sententiã doctissimo comẽtario illustrauit Duret. super Coac. 17. c. 13. lib. 2.

Vers. 206. *Post sanguinis eruptionem nigrorum per aluum transitus malus.* Mar.n. 18.
Hæc sententia pariter legitur in Coacis sect. 2. vers. 131. pro cuius explicatione nihil nobis dicendum occurrit, quia eam sufficienter illustrauit Duret. loco cit. n. 5.

Vers. 207. *Vulnera sanguinem fundentia &c.*
E Hæc ibidem adnotantur in Coacis vers. 124. Mar.n. 18.

Vers. 211. *Post modicam sanguinis eruptionem, & nigrorum egestionem in acutis &c.* Mar.n. 18.
Hanc pariter sententiam illustrauit Duret. in Coacis loco cit. n. 6.

Vers. 213. *Lumbis dolentibus oris ventriculi dolores accedentes, signa hæmorrhoidum &c.* Mar.n. 18.
Huius prorretici rationem adduximus sect. 2. Coac. Præn. vers. 103.

Vers. 215. *Sanguinis eruptiones statis temporibus fientes &c.* Mar.n. 19.
Pro tutela præsentis prorretici nonnulla adduximus sect. 2. Coac. Præn. vers. 157.

Vers. 218. *Morbi, qui statim turbulenti sunt, insomnes, sanguinem &c.* Mar.n. 19.
Et hæc sententia pariter in Coac. Præn. legitur sect. 1. vers. 112. quo in loco ad rationa-

lem doctrinam eam reducere procurauimus. A

Mar.n.19. Vers. 221. *Quibus sanguinis eruptiones plures, his temporis progressu alui malè &c.*

Hæc sententia manifestioribus verbis enarrata est in aphorismis sect. 4. num. 21. in cuius explicatione consilium nostrum aperuimus.

Mar.n.19. Vers. 223. *In iudicatorijs perfrigerationibus, sanguinis eruptiones vehementes, pessimæ.*

In Coacis sect. 2. vers. 125. præsentem sententiam ità legimus. Perfrigerationes ex eruptionibus in diebus iudicatorijs vehementes, pessimæ; quæ quidem vtroquè modo scripta idoneum, verumquè sensum recipit. Quod si pro κάκισται idest pessimæ, scribatur κράτισται, idest optimæ, vt quædam exemplaria legisse testatur Galenus; necesse erit, perfrigerationis nomine intelligere non eas, quibus frigido marmoreo ægroti refrigerantur, sed quando calore febrili sedato corpus ad naturalem temperiem reducitur, in quem sensum vsurpatum legimus 1. Coac. Præn. vers. 52. eò enim significato sensus erit: optimum esse post largas sanguinis euacuationes in die critica ægrotantem à febre liberari. B

Mar.n.19. Vers. 224. *Capite grauati, iuxtà synciput dolentes, insomnes etc.*

Hanc sententiam explicauit Duret super Coac. 9. lib. 2. cap. 1.

Mar.n.19. Vers. 225. *Vigilijs infestati derepentè, etc. Tùm si quid anteà etc.*

In his duobus prorreticis signa quædam proponuntur futuræ hæmorrhagiæ, quæ necessitatem inferunt euetus, tùm à capitis repletione, tùm ab humoris conditione, & propensione ad superiora, quæ quando satis perspicua sunt, in ijs explicandis non est, vt tempus conteramus, vide 1. Coacarum Præn. vers. 112.

Mar.n.19. Vers. 228. *Quibus aluo suppressa sanguinis eruptio fit, & insuper rigent, tùm aluus, &c.*

Hæc sententia ità legitur in Coac. Præn. vers. 155. sect. 2. Qui aluo suppressa sanguinem fundunt, & vnà cum sanguinis effusione insuper rigent, his aluum velut ex lyenteria lubricam hæc faciunt; itemq. durant, & ascarides, aut ambo, cuius explicatio præsenti prorretico satisfaciet; vide Dureti doctissimum commentarium super eandem coacam. C

Mar.n.20. Vers. 231. *Quibus ex lumbis recursus fit ad caput, & manus, hi stupidi, os ventriculi etc.*

Hoc prorreticum valdè conuenit cum coaca illa sect. 2. vers. 97. Quibus ex lumborum dolore recursus ad caput, & manus torpidæ, & oris ventriculi dolores, & aurium sonitus: his sanguis largè profluet, sed & alui his deorsum erumpunt, & mens turbata, vt plurimum, ità vt coaca prorreticum explicare abundè possit. Quod enim in prorretico inquit: ex lumbis, per coacam supplet, dolentibus, & quod ait, recursum facit ad caput, & manus. Coaca explicat recursum ad manus, nihil aliud esse, quam stuporem quendam in manibus, ex prohibito animalium spirituum concursu ad exactum motum, & sensationem perfectam efficiendam affectu paralisi quam proximo; cuius causa fuit recursus humoris ad caput. D Additum est autem in prorretico ἰχωρώδεες, idest sanguinem serosum habentes; qui quidem ratione tenuitatis ad hæmorrhagias largas plurimum facit. Quandoquè vlterius in prorretico habetur, τοῖσι ταραχώδεσιν, idest, his perturbatis, clarius explicatum in coaca de perturbatis mente: quod de specie quadam delirij id est intelligendum, vt ex his pateat has duas sententias nihil inter se differre sensu, etiam si in verbis ipsis quædam diuersitas appareat. Quod verò ad Hippocraticæ doctrinæ rationem spectat, nihil mihi dicendum occurrit, cum huic parti sufficienter satisfecisse Duretus mihi videatur in commentario citatæ Coacæ.

Mar.n.20. Vers. 233. *Quibus ex sanguinis eruptione larga, & frequenti etc.*

Super hoc prorreticum nostram apernimus sententiam, 2. Coac. Præn. vers. 138.

Mar.n.20. Vers. 238. *Quibus in surditate, & torpore parua est ex naribus &c.* E

Et hanc pariter sententiam enarrauimus loco cit. vers. 142.

Mar.n.20. Vers. 240. *Quibus ex rigore febres, cum lassitudine, &c.*

Hæc duo prorretica pariter leguntur in Coacis, primum quidem sect. 3. vers. 211. alterum verò vers. 245. sect. 2. pro quorum intelligentia si quid difficultatis tibi occurrerit, Dureti commentaria consule.

Mar.n.20. Vers. 245. *Et circà ventrem palpitationes cum præcordij intensione &c.*

Hanc sententiam explicatam à nobis inuenies 2. Coac. Præn. vers. 82.

Mar.n.21. Vers. 247. *Quæ larga, violenta, multa ex naribus fluunt, aliquandò ad conuulsiones &c.*

Hæc

A Hæc dictio *Gewe*, idest violenta, non referenda est ad ipsam hæmorrhagiam violentia inductam, sed ad Medicos, aliosuè, vi quadam sanguinis fluxum sistere tentantes, quod clarius expressit 2. Coac. Præn. vers. 145. Hipp. dum inquit fluxiones ex naribus largæ per vim suppressæ, quandoquè conuulsionem inferunt, venæ sectio soluit, sicquè rationabilis est conuulsionis generatio, & eiusdem curatio; de qua re si aliud desideras, Duretum nostrum consule.

Vers. 248. Frequentes, & paulatim fientes ad egerendum surrectiones &c. Mar. n. 21.

Eadem paucis quibusdam immutatis vnico tamen sensu leguntur sect. 3. Coac. Præn. vers. 367. vt Duretus diligenter, & efficaciter demonstrauit.

Vers. 253. Præcordij tensio cum capitis grauitate, & surditate &c. Mar. n. 21.

Eadem ferè leguntur in Coacis Præn. vers. 294. sect. 1.

B *Vers. 255. Qui in horroribus simul iudicatoriè exudarunt, postridie verò, vbi &c.* Mar. n. 21.

Hoc prorretico Duretus coacam illam correxit, quæ ità habet, qui inhorruerunt, & exudarunt critico modo, & postridie præter rationem horruerunt, nisi vigilijs infestentur, nequè concoxerit ei sanguinem erupturum esse puto. Nos autem pro coacæ tutela quædam in illius expositione adduximus sect. 1. vers. 29. Mar. n. 21.

Vers. 256. Vndecimo die sanguinis stillicidia difficilia &c.

Prorretici huius rationem reddere tentauimus sect. 2. Coac. Præn. vers. 246.

Vers. 257. Quibus ab initio largæ sanguinis eruptiones, rigor fluxionem sistit. Mar. n. 21.

Facta per rigorem sanguinis fluentis reuulsione fluxus cessat, quod quidem præsidium felici euentu procurarunt multi aquæ frigidæ aspersione. At verò sicuti, qui sponte superuenit rigor, à principio fieri necesse est, dum ægrotantis vires adhuc constant; ità, qui arte
C cietur absquè virium robore procurari non debet, nè calor insitus debilis existens à frigidæ perfusione extingueretur omninò, & concidat in rigore.

Vers. 258. Ex sanguinis eruptione, rigores longi. Mar. n. 21.

Quia calor innatus ex sanguinis eruptione imbecillis redditur ità, vt non adeò celeriter ad exteriora redire possit, postquam ad interiora in rigore se recepit, ideò rigores ex sanguinis eruptione longi fiunt.

Vers. 259. Quibus capitis dolores, ac colli dolores, & totius corporis, &c. Mar. n. 21.

Hanc sententiam explicauit Duretus in Coacis num. 11. lib. 2. cap. 1.

Vers. 261. Vrinæ, quæ in his, qui iuxtà aures abscessus habent, &c. Mar. n. 21.

Hæc sententia bis legitur in Coacis, scilicet sect. 1. vers. 311. & sect. 3. vers. 298. pro cuius intelligentia Duretus consulendus est.

D *Vers. 263. Subsoporati morbo regio affecti, non valdè sentientes, quibus singultus, his &c.* Mar. n. 22.

Sopor leuis cum quodam sensus stupore (hæc enim significantur illis vocibus subsoporati non valdè sentientes) pituitosi humoris præsentiam indicat, morbus verò regius, biliosi. Quibus humoribus præsentibus, si singultus superueniat, eosdem ventriculum infestare inditium erit: ex quo alterum duorum sequi necesse est, vel si deorsum tendant, per aluum erumpere, vel si sursum repant, ad os ventriculi ascendentes exolutionem, siuè lypothimiam inducere, à quibus tandem vlterius ascendentibus parotides excitentur. Harum enim generationem ab humoribus pituitosis, & biliosis simul infestantibus prouenire nobis significauit Galenus 2. in 2. Epidem. tex. 24. ità habet. Nequè enim acutus, vrensquè humor, qui febrem affert, potest abscessum in auribus gignere, vt in partibus inferioribus corporis ex humore valdè frigido, & crasso fiunt abscessus: sicut ex eo, qui fit in-
E ter hos medius, parotides nascuntur. Sed hanc parotidum materiam antè Galenum cognouit Hipp. nam lib. de Gland. vers. 62. à fluxione acri, & glutinosa tumores hos ad aures fieri testatus est.

Vers. 265. Suppressa cum rigore vrina mala, tùm aliàs, tùm si antea &c. Mar. n. 22.

Hanc eandem sententiam habemus in Coacis vers. 31. vbi à nobis exponetur.

Vers. 267. Ex torminoso, subsidentia limosa subliuida mala, num ex hypocondrijs &c.

Sensus verborum est, qui à torminibus intestinorum vrinas mingunt subsidentiam limosam, & subliuidam habentes, malè habent, nam fortassè hepar affectum est. An his abscessus ad aures assurgunt leuiter dolorosi? Aluum talibus erumpere semper exitiosum est.

 Ratio

Ratio autem præsentis sententiæ hæc est, quibus tormina intestinorum fiunt à materia in ipsis peccante, & commota, si cessatis torminibus, vrina subsidentiam habeat limosam, & sublividam, signum erit, humores aluum à principio infestantes, ad vrinæ vias commoueri, quæ euacuatio, cùm critica esse non possit, eò quod absque signis fit coctionis aliquam affectionem in hepate factam esse indicat, per quam ab aluo ad vesicam tendens materia necessariò permaneat, quod quidem malum est, tùm quia facta est transmutatio morbi à parte minus principe ad nobiliorem, tùm quia vrinæ contentum illud humorum prauitatem attestatur. An verò his superueniant abscessus, dubitat Hipp. quia id satis rationabile est propter materiæ conditionem, quæ bilis est pituitæ permixta, quorum præsentiam arguunt affectæ partes, venter scilicet pituitæ receptaculum, & hepar, in quo bilis facilè generatur, abundatque, quotiescunque cum calida intemperie laborat. Hæc tamen non sunt necessaria adeò, vt semper parotides fieri debeant. Hepate tandem affecto corporis exolutionem fieri, non est inconueniens, etiamsi aluus deorsum fluat, siue modo hæc ore ventriculo compatiente oriatur, siue ratione euacuationis, quam quidem symptomaticam esse arguit, vt dicebam vrina inconcocta, vt mirum non sit, si exolutionem faciat, quia non humor peccans educitur, sed ei contrarius. His igitur hunc in modum explicatis communis lectio adeò rationabilis apparet, vt aliam venari non sit opus. Præsens sententia legitur 3. Coac. Præn. vers. 256. quæ ex hoc prorretico corrigenda erit, etiamsi vtraque lectio idoneum sensum recipiat. A B

Mar.n.22. *Vers. 270. In anxiosis quibusdam vigilijs abscessus circa aures maximè.*

Hanc sententiam exposuimus in Coacis sect. 3. v. 223. quo in loco coacam hoc prorretico corrigendam esse indicauimus.

Mar.n.22. *Vers. 271. Ex voluulis graueolentibus in febre acuta, præcordijs sublimibus diutius &c.* C

Huius prorretici hunc esse sensum existimo, cum voluulus eò deuenerit, vt ob stercoris vomitum graueolens fiat, si eo cessante, febris acuta superueniat, cum hypocondriorum tumore, non quidem fugaci, sed fixo, & diutius permanente: parotides apparentes occidunt, & ratio est, quia in voluulo iam ad summum vigorem producto, naturalis facultas intestinorum quasi munere proprio oblita, nihil amplius secundum naturæ leges operatur, ità vt indè nulla voluuli leuatio tuta esse videatur, imò si aluus tunc laxetur, in quo maximè salutis spes consistere videtur, non solum nihil boni ægrotanti accedit, verum potius desperatus casus omninò redditur. Huius rei testimonium præbet Hipp. dum

Mar.n.15. lib. 3. de Morbis vers. 188. si voluulo amoto (inquit) febris ipsum corripiat desperatus est, Fortassis etiam inferna aluus soluta ipsum occiderit, quia talis alui solutio ob exolutionem prouenit facultatis, non quia causa morbi sublata sit verè, si ergò omnis leuatio hoc morbo vigente infida est, tantò minus fidendum erit, si simul febris acuta superueniat, cum tumore hypocondriorum: quæ indicant causam morbificam ad nobile viscus abscessum fecisse, vndè tantum malitiæ morbo accedit, vt neque à parotidum eruptione spes salutis concipi possit, imò his apparentibus mors adeò acceleratur, vt parotides mortem attulisse videantur, & ideò hoc dicendi modo vsus est: abscessus circa aures oborti occidunt. Quibus hunc in modum explicatis, iam patet verba illa, diutius permanentes, non referenda esse ad parotidas, sed ad hypocondriorum eleuationes; quod etiam euidentius apparet in Græco contextu. Has autem diutius perdurantes dixit, ad differentiam earum, quæ citò pertranseunt, eaque peculiari nomine ὑποχόνδριον ἀνασπώμενον, hoc est hypocondrium reuulsum appellare solet, futuræ hæmorrhagiæ prænuncium. Verum dicet quispiam, si absque hypocondriorum tumore, & parotidum eruptione, sola febris superueniens (vt dictum est superius) casum reddit omninò desperatum, cur hæc superaddita sunt? Vt doceret nos, aliquando his parotides, & tumores superuenire: quæ mortem accelerant, contrà naturam aliorum morborum, quos sæpè parotides superuenientes soluunt, aut saltem producunt. Hæc enim in gratiam parotidum prolata sunt, non voluuli, cuius rei illud argumentum maximum est. Quia hæc eadem sententia translata ad coacas in catalogo parotidum registrata est, legitur enim sect. 1. vers. 304. si dictionem εἰλεοῖσι, in coacis, in εἰλεοῖσι, idest ex voluulis Dureti exemplo corrigere fas est, etiam si in eius loci explicatione propriam lectionem retineri posse defendimus. D E

Vers.

A *Verſ. 272. Ex ſurditate leniter abſceſſus circa aures fiunt, tùm aliàs, tùm ſi anxioſum etc.* *Mar. n. 22.*

Præſentis prorretici hunc eſſe verum ſenſum exiſtimo, qui in febribus leuibus ſurditate corripiuntur, iis ad aures abſceſſus fiunt, tùm aliàs, tùm maximè ſi anxietas quædam ſuperueniat, idque potiſſimum ſoporoſis contingit, cuius quidem ratio eſt, quia in hoc caſu omnes parotidum cauſæ concurrunt, quæ ad duas potiſſimum reducuntur, ad materiam ex qua generantur, & ad eiuſdem inclinationem verſus locum abſceſſus. Materiam quidem atteſtatur (quam humorem pituitoſum bilioſo admixtum pluries ſtatuimus) & morbi lenitas, ſeu manſuetudo, quæ voce πραέως ſignificatur, pituita enim eſt humor mitis, & ideò morborum manſuetudinem parit, & ſurditas, quæ bilis præſentiam indicat, vndè ſurditate ſuperueniente bilioſum alui profluuium ſiſtitur, & vice verſa ſurditas ab alui profluuio tollitur, vt 4. aphor. 28. adnotatur. Quibus ſi anxietas accedat, & ſopor, quæ humorum inclinationem ad ſuperiora oſtendunt, tunc parotidum eruptio, quam ſola aurium præcedens
B affectio indicare poterat, iam longè certior erit. Quantum verò ad huiuſmodi abſceſſus præſagiendos anxietas, & ſopor valeant, ex multis patet, potiſſimum ex coaca illa verſ. 270. ſoporoſi, anxioſi, hypocondrium dolentes, parum vomentes, abſceſſus ad aures faciunt.

Verſ. 274. Abſceſſus iuxta aures paraplecticis mali. *Mar. n. 22.*

Hoc prorreticum enarrauimus in Coacis verſ. 305. ſect. 1.

Verſ. 375. Quæ conuulſorio modo exacerbantur cum cathoco, abſceſſus ad aures producunt. *Mar. n. 23.*

In cathoco corpus rigidum, & ferè immobile redditur: modò plus, modò minus prout cauſa vehementior exiſtit, nunquam tamen motu, & ſenſu omninò priuatur: quemadmodum euenit in apoplexia, in qua hæc penitus deperduntur: quia ſpiritibus animalibus viæ intercluduntur, vt ad propria munia obeunda pertranſire non poſſint. Nam in cathoco
C nullum adeſt in vijs impedimentum, cum morus impotentia proueniat tantummodò, quia ſpiritus quodammodo congelantur, vt ad ſenſum, & motum efficiendum non facilè impellantur, eodem planè modo, quo medicamenta ſtupefacientia appellata frigiditate, & ſiccitate animales ſpiritus congelando, ſenſum, & motum liberum tollunt. Cæterum ſicuti, qui à facultate huiuſmodi medicamentorum ſtupefacti iacent, ſi vehementer irritantur, ſentiunt, & mouentur, ità non eſt inconueniens cathoco deprehenſos conuulſiuo motu moueri; dum nerui ab humorum acrimonia irritati motum illum inuoluntarium contractionis, & extenſionis efficiunt. Quia maior eſt vis cauſæ morbificæ ad irritandum, quam voluntatis ad imperandum. Cum igitur hæc duo ſymptomata indicent caput à præſentia humoris, tùm frigidi, & craſſi, tùm calidi, & acris, malè affectum eſſe; meritò quando morbus cum prædictis exacerbatur, parotidas expectare oportet, quas ab huiuſmodi humorum miſcella ortum
D habere notatum eſt, ſæpius, hæc eadem repetuntur in Coacis ſect. 2. verſ. 169.

Verſ. 276. Conuulſio, tremor, anxietas cum catoch. prauos circa aures abſceſſus &c. *Mar. n. 23.*

Quia ſi hæc eadem ſymptomata parotidas excitare poſſunt, longè magis eaſdem iam factas exacerbare poterunt, per huiuſmodi enim motus materia morbifica vehementius agitata, ad locum parotidum doloris vi attracta facillimè concurrit. Quare non omnia accidentia enarrata ſimul requiruntur, quando vnumquodque eorum ſufficiens eſt ad exacerbandum.

Verſ. 278. Num quibus abſceſſus ſunt ad aures capitis dolore affecti ſunt, &c. *Mar. n. 23.*

Hæc ſententia legitur quoquè in Coacis verſ. 307. ſectionis primæ, quæ quidem ſi cuiquam aliquid difficultatis affert, ei Duretus ſatisfaciet. Nonnulla tamen hoc in loco particulariter adnotantur, quibus dubitat auctor, an qui vrinas ſummè albas, & varias, fœtidaſquè cum enæoremate ſublimi minxerit, in ſanguinis ſtillas frequentes incurrat. Nec
E non an lingua his læuis ſit, non aſpera, & arida, quorum vtrunquè rationabile eſt frequenter contingere, non tamen omninò neceſſarium, & ideò dubitanter de his pronunciatum eſt, præfatæ enim vrinæ humorum raptum ad caput oſtendunt, cui tamen natura non dominetur, vt critica aliqua euacuatio ſubſequi poſſit; quare vel ſymptomatica erit, aut imperfecta, & ſolummodo tentata, quales ſunt narium ſtillæ. Similiter aliquando his lingua læuis eſt, quando ſcilicet vrina illa alba talis apparet non propter bilioſi excrementi aſcenſum ad caput, ſed ob præſentiam pituitoſi humoris, quo dominante lingua, & mollis, & læuis apparet.

Mar.n.23. *Vers. 283. Quibus magnum, & frequentem spiritum habentibus morbus regius, &c.* A
Quæ in Coacis vers. 135. adnotauimus præsenti prorretico satisfacere possunt, nam exigua, quæ inter hæc apparet differentia verborum, eundem omninò sensum admittit.

Mar.n.23. *Vers. 186. Soporosa, anxiosa, præcordia dolentia, &c.*
Hæc eadem ferè leguntur in Coacis sect. 1. vers. 270.

Mar.n.24. *Vers. 288. Aluo nigra stercoracea egerente, sopor insuper apparens, parotidas producit.*
Siue aluus nigra stercoracea egerat, vt hoc in loco, siue biliosa mollia, vt in Coacis v. 379. sect. 3. quia aluus malè affecta significatur, sopore accedente, qui caput etiam læsum indicat, parotidum eruptionem expectare meritò oportet, nam & aptam adesse earum materiam, ad locum parotidum ferri dispositam tunc scimus, vt aliàs sæpius expositum est.

Mar.n.24. *Vers. 289. Tussiculæ, quæ sunt cum sputatione, &c.*
Et hæc leguntur in Coac. sect. 2. vers. 316. B

Mar.n.24. *Vers. 290. In capitis dolore sopor, & surditas circà aurem abscessum aliquem eructat.*
In Coacis vers. 242. præsens prorreticum legitur hoc pacto. Qui in capitis dolore ascaridas habent, his surditas, & sopor consequens abscessus circà aurem exsuscitat, quo in loco sensum idoneum ei adaptare procurauimus. Sine ascaridibus autem dolor capitis cum sopore, & surditate ad parotidum eruptionem disponit quoque: quatenus copiam materiæ parotidum vigere, indicare potest, cum dispositione partis in qua generantur: pro vt superius adnotauimus ad prorreticum vers. 272.

Mar.n.24. *Vers. 191. Præcordij distensio cum sopore, &c.*
Et hoc exposuimus in Coacis Præn. vers. 65. sect. 2.

Mar.n.24. *Vers. 292. Dolorosi aurium abscessus citrà crisim dissipati mali sunt.*
Lib. 6. Epid. sect. 4. à principio de parotidibus euanescentibus vniuersaliter tractans Hipp. ità habet: Tubercula circà aurem, quibus circà iudicationem exorta non suppurata fuerint, his disparentibus recidiua fit pro ratione recidiuarum. Recidiua verò fiente rursus intumescunt, & permanent velut febrium recidiuæ in simili circuitu, his spes est ad articulos abscedere. Hic tamen magis particulariter de dolorosis tractat, easq. dissipari, malum esse ait, quia hæ à materia calidiori, & maligniori dependent; quæ si retrocedat, malum statim inducere solet, secus pituitosa, quæ cum nō ità citò ad interitum perducat, interim aut ptyelismo, aut diarrhea, aut vrinis crassis multis excretis, aut deniquè abscessu concitato, dissipari potest, & sic omne periculum tollere. C

Prædictionum Lib. II.

Mar.n.3. *Vers. 12. Alius autem prædictionis.* D
Hunc prædicendi modum profitentur Astrologi genethliaci appellati, qui puncti temporis obseruatione, quo quis nascitur, quæcunquè toto vitæ spatio ei euentura sunt, præuideri posse existimant. Hæc verò scientia Hipp. tempore ad Græcos fortassè non dum peruenerat, apud Aegyptios autem tunc floruisse nouimus, à quibus harum prædictionum famam ad Hipp. peruenisse satis probabile est, de quibus hæc referuntur ab Herodoto lib. 2. Historiarum fol. 150. Alia etiam ab Aegyptijs sunt excogitata, quis mensis dierum, cuius Deorum sit, & quo quis die genitus qualia sortiatur, & qua morte obibit, & qualis existet. Dum verò eas non ad Astrologiæ scientiam, sed ad artem medicam refert, seipsum astrologiæ omninò imperitum ostendit, nec secundum illam partem tantummodò, quæ enarrata est, verum etiam illius, qua futuras tempestates præuideri profitentur, vt abundanter in explicatione libri de Aere, aquis, & locis vers. 34. iam demonstrauimus. Non est ergò, vt Astrologi se iactent, Hipp. habuisse astrologum, qui, vt eodem in loco indicatum est, astrorum peritiæ, & cognitionis tantum habuit duntaxat (habuit autem exactissimè) quantum ad ortus, & occasus syderum cognoscendos est necessarium, vt his mediantibus cognosceret, quo tempore variæ tempestatum mutationes contingerent, indè q. de annis prædicere posset, qui salutaris futurus sit, & qui morbosus, cum non sit satis obseruare, quod exempl. gr. constitutio temporis pluuiosa sit, aut sicca: nisi, quo anni tempore hæc contingant, similiter obseruetur. Hæc cognitio ad astronomiam propriè dictam pertinet, quam quidem Hippocratem exactè calluisse iam dictum est. E

A *Vers. 23. Scriptum est autem à me & de abscessibus, &c.* Mar.n.2.

Hoc discursu intendit Hipp. demonstrare, qua ratione iuxtà artis medicæ doctrinam prædictiones priori loco recensitæ à prudenti Medico fieri possint, videlicet cæcitatis, claudicationis, & similium, quandoquidem ea omnia per modum abscessus contingunt: quorum consideratio ad Medicum spectat, de qua re ipsemet Hipp. peculiari opere pertractauit. Vnde apparet Hipp. plures libros conscripsisse, quod etiam adnotauimus, quorum quidem nedum titulus ad nos peruenit.

Vers. 28. Spero item, & alia prædixisse magis humano more. Mar.n.2.

Quia enarratæ prædictiones ad diuinandi potius facultatem, quæ à Deo emanat, referri debere videntur, quam ad vllius humanæ artis excellentiam; ideò hæc subiunxit Hipp. demonstrando, secundum artis medicæ præcepta, quæ nam prædictarum prædictionū fieri possint; earumque exempla nonnulla proponit, quæ quidem dum ipse considero, diligentiamq. B perspicio, qua in omni obseruatione vtebatur antiquitas; tunc omnis cessat admiratio, cur prisci Medici tanti habiti sint apud homines, vt non solum primas in Ciuitatibus, & Regnis tenerent, regibus principibusq. imperarent, sed etiam summus honos. Dijsque solis præstari solitus, Medicis tribueretur. Admiranda enim circa ægrotos, & præstitisse, & prædixisse est necessarium. Sicuti vice versa mirum non est, si nunc adeò viliter tractentur, quando nec in curando, nec in prædicendo quidquam spectabile præstant nostri, cum ea faciant tantummodo, & dicant; quæ & ipsis idiotis sunt manifesta. Et tamen artis præstantiam nostrorum temporum continuò iactant imperiti. Medicinamq. posteriores dictasse profitentur, sed veniunt excusandi, eo quod antiquæ thesauros adhuc non percepere; quibus tota quidem Hipp. doctrina plena est, verum præsens liber adeò abundat, vt solus paupertatem, & miseC riam artis nostrorum temporum indicare sufficiat. Nam quis nostrum est, qui centesimam partem eorum cognoscere possit, quæ antiquiores Medicos communiter præuidere consueuisse in hoc libro testatur Hipp.

Vers. 34. Si quis nouerit, quibus is morbus cognatus est, &c. Mar.n.2.

Ex hoc loco colligi posse videtur morbum cognatum appellare Hipp. eum, quem vulgus hereditarium vocat.

Vers. 52. A nullo enim signo, aut bono, aut malo læduntur suspiciones, &c. Mar.n.4.

Prosequitur Hippocrates examinando postremas prædictionum species, versantes circà errores, quos homines dum sani sunt, & sanitatis causa se exercent, in dies committere solent, demonstratq. non adeò mirabiles, & artificiosas esse, quemadmodum vulgò putantur, quandoquidem coniectura quadam potius innixos credere est, Medicos illos præfatas prædiD ctiones dubitanter potius protulisse, & per modum interrogationis, quam stabili cognitione, & affirmanter asserendo, qui tamen post exitum felicem illas promulgabant, easdem amplificasse, & admirabiliores longè prædicasse, quam re vera fuerint, vt exempli gratia, Medicus ex signis quibusdam coniectat, hominem circà potum aliquantulum excessisse; cuius rei, vt certior fiat, illum interrogat, num plus iusto potasti? quo casu si fortè contingat, talem errorem ab eo commissum esse, & interrogatus illum fateaur, tanquam à Medico præcognitum recipitur, & ab astantibus diuulgatur, & hoc pacto Medicus in admirationem trahitur, & prædicatur vbique. Ex quo adnotandum est circà prædictiones cautius faciendas, hunc modum satis tutum esse, quia si veritatem interrogando assecutus fueris, tanquam certò prædictum tibi fuerit existimationi, sin minus nihil tandem imputabitur tibi, eo quod non asseueranter, sed percunctando prolatum sit. Hunc prædicendi modum in dubijs præstandum esse, nos E docuit, & ipse Hipp. multis in locis, atque etiam in præsenti libro, nam inferius vers. 191. sect. 2. inquit: At verò eas, quæ à diuturnis fluxionibus vexantur, interrogare oportet, an caput doleant, & lumbos, & inferiam ventris partem, interrogandæ sunt etiam de dentium stupore, & visus hebetudine, & aurium sonitu, quasi hæc frequenter contingant, non tamen necessariò. Verba autem illa in textu apposita. A nullo enim signo, neque bono, neque malo, &c. significant, quodlibet signum, siuè firmum sit, & stabile, siuè dubium, & fallax, ità facere ad coniecturam, vt non possit ignorantia redargui Medicus, si quolibet eorum innixus hæc, idest, quæ facta sunt per modum interrogationis rectè pronunciauerit, aut perperam, si quæ facta sunt interrogando non assequatur, idque ob explicatum artificium interrogationis.

Reliqua

Reliqua in textu enarrata satis perspicua sunt; quibus demonstrat Hipp. si quid re vera prædicebant Medici illi, non ex certitudine scientiæ, sed coniectura quadam id factum esse, nec omnia errata præcognouisse, sed quædam pauca tantummodo, eaque magna, & euidentia. Quia si (inquit ipse) errata in ægris cognoscere non est facilè, etiam si signa, quæ nos in eorum cognitionem perducunt, longè pauciora sint, vndè etiam facilius, exactiusque singillatim adnotari, & considerari possunt; euidentioraque sunt, quam in sanis, quomodo credibile est, ea in sanis, & ambulantibus cognoscere, in quibus longè plura signa, eaque obscuriora, & ambigua concurrunt, quorum tamen exacta cognitio necessaria est ei, qui errorum commissorum cognitionem habere studet. Quæ quidem omnia longa oratione demonstrat, confirmatq. ea verò adeò aperta, vt explicatione nostra haud multum egeat. A

Mar.n.5. *Vers. 70. Deindè, qui manibus contrectauit ventrem, & venas minus falli potest, &c.*

Contrectare venas manibus idem est, ac pulsum tangere, quando notum est antiquos, tam arterias, quam venas communi venarum nomine designasse, quo stante ex hoc textu licet colligere Hipp. temporibus Medicos communiter pulsum ægrotantibus tangere consueuisse manibus, prout modo obseruatur, imò in hoc diligentiores nostris fuisse: quandoquidem non in carpo tantum, vt nos facimus, sed in vniuerso penè corpore arteriarum motum obseruare consueuerunt, vt ex multis locis Hipp. constat, etiam si pulsus significationes non tanti fecerint, quantū fecere posteriores, ob incertitudinē fortasse, quam in hoc signo obseruarūt. B

Mar.n.5. *Vers. 72. Odores enim multum inter se differunt.*

Sicuti cognitio eorum, quæ Medico occurrunt consideranda, facilior comparatur per ea signa, quæ longius à naturali statu absunt, ità odores, quibus mediantibus errata ægrotantium deteguntur, eò facilius in cognitionem erroris nos ducent, quò magis distabunt ab odoribus eorum, quibus ægrotantes communiter vescuntur. At huiusmodi odores plurimum differentes, & ex consequenti euidentiores facilius deprehenduntur in ægris, quam in sanis, ergo per odores facilius est deregere errata ægrotantium, quam sanorum. Nam si v.g. æger potu aquæ & simplici sorbitione vtens errorem commiserit in potu vini, aut in aliquo cibo non adeò simplici, facilè deregitur per odorem, aut vini, aut alterius assumpti, minus verò in sano, qui, & vini potu, & varijs edulijs continuò vtitur, eò quod odor ex hominis sani ore emanans non multum differt ab odore assumptorum. C

Mar.n.6. *Vers. 75. Quod si etiam mores morborum, ac ægrotorum didicerit Medicus, &c.*

Adhuc circà eadem versatur Hipp. sermo, demonstrando difficultatem cognoscendi errata ægrotantium: idquè probat modo per ea accidentia, quæ eadem errata illis inferre solent, hæc autem sunt spirandi difficultas, febris acutior reddita, & ventris aucta moles, difficilem enim prædictionem faciunt, quia ijsdem etiam apparentibus non tamen errorem commissum necessariò attestantur. Nam eadem morbo adhuc errante euenire, absque erratis solent, sponteq. sedari, ità vt certus esse non possis, si quis (v.g.) difficilius solito spiret, febriciteruè intensius, an ob morbi naturam errabundam (cuius causa respiratio modo facilis est, modo difficilis: modo febris intenditur, modo remittitur) id eueniat, an propter errata commissa, & sic de reliquis. D

Mar.n.6. *Vers. 81. Nam & spirandi difficultates.*

Hæc conueniunt cum ijs, quæ docuit in Prognosticis de facie cadauerosa vers. 28. vbi inquit. Iudicantur autem talia die, ac nocte, si ab his causis facies talis fuerit. Hoc enim signum proponit modo tanquam cæteris fidelius, & certius pro cognitione errorum ægrotantium; horum enim maiorem certitudinem habebimus, si symptomata superuenientia vigintiquatuor horarum spacio sedabuntur. E

Mar.n.7. *Vers. 88. Oportet autem primum intueri hominem, in quo quis per inobedientiam, &c.*

Supponit Hipp. dignosci errata commissa ex ijs, quæ eueniunt, euenire non solita, verum hæc consideratio facienda est habita ratione temporis, quo eadem apparent. Nam si exempli gratia inspexerimus eum, cuius errata prædicere intendimus, corpore tumidum, & rubicundiorem solito, & maximè hilarem tempore matutino, cum nondum quidquam peractum est, à quo homo alterari posset, illius statum, & conditiones considerare debemus, an sint eiusdem propria, & consueta non in quolibet tempore, sed in mane, quia si hæc non fuerint ei consueta, tunc eum errasse cognoscemus. Hac prædicendi ratione nuper vsus sum in ægrotante

A tante, cuius nomen ob reuerentiam taceo. Homo erat rubicundus natura, & hilaris, vino, & crapulis deditus, & in obediendo satis morosus, ægrotabat autem ventriculo cruditatibus referto, cuius gratia continuò eum visitabam, quodam mane ad eum ingressus longè coloratiorem, festiuumq. solito inueni, quo conspecto, quid factum esset, & ægrum, & astantes interrogare cæpi, ille, vt errorem commissum cælaret, causam in naturalem dispositionem, & affectionis diminutionem retulit, cum se meliùs habere cognoscceret. Ego verò de errore dubitans singulos interrogare non destiti, quousque mihi relatum est tacitè duo pocula vini meracioris, & panem eo intinctum clam ingurgitasse, à quo errato, quia meliùs habere visus est, dupliciter, lethaliterq. læsus est. Nam mane sequenti repetito peccato, indè spacio minus duarum horarum superueniente fortissima apoplexia derepentè extinctus est. Admonet igitur Hipp. in omni tempore præfatos errores dignosci posse, sed potissimum matutino tem-
B pore, quo omnia quietiora, & maximè secundum naturam esse consueuerunt, ità vt quid quid tunc superueniat ad causam externam referri debeat. Loquitur enim de sanis, in quibus nihil eorum ad morbi naturam (vt dicebat Hipp.) errabundam referri potest. Scientes ergò, quæ & à quibus erroribus, & quo maximè tempore eueniant, errata dignoscere, non erit difficile, & in hunc finem, seu intentionem tendunt ea omnia, quæ ab Hipp. referuntur vsque ad v. 135 quò scilicet demonstret, qua ratione hominum errata à Medico dignosci possint, quæ quidem satis perspicua sunt, & ideò circà eorum expositionem immorandum non est.

Vers. 132. Cæterum vrinam, iuxtà potionis copiam mingere oportet, &c. Mar.n.10.

Quæ de vrinarum significatione, & earum conditione hoc in loco proponuntur, intelligenda sunt in homine sano, & in eo qui nullū vitium circà vrinæ instrumenta admittat, à quibus vrinas à naturæ statu absque delicto sæpè alterari contingit. Vrina igitur sani hominis,
C & qui iuxtà naturæ propriæ conditionē se exercet, has conditiones habere debet, quarum si aliqua deficiat, id propter errorem aliquem contigisse asserendum erit. Prima conditio est, vt eius copia cum potu conueniat, non quidem ad pondus, siuè mensuram, sed habita consideratione illius quantitatis, quæ mensuræ assumpti potus proportione communiter respondet, quo casu temporis anni etiam consideratio habenda erit: cum experientia demonstret, homines communiter plus mingere in hyeme, quam in æstate. Secunda conditio est, vt æqualiter mingatur, idest, tam mane, quam sero, aliaue diei parte, iuxtà temporis intermedij mensuram, & ratio est, quia sicuti attractio alimenti continuò fit æqualiter in tempore æquali, quando etiam consumptio æqualiter fit, ità serositatis attractio, quæ à renibus fit, continua est, & æqualis, dum æquale robur in illis viget; quare si quis frequentius, & copiosius mingere cogatur vna hora, quam altera, erroris indicium circà potum hoc erit. Huic tertia
D conditio subsequitur, vt vrina quam maximè aceruatim feratur, quandoquidem multa sunt, quæ vrinæ stillicidium inducunt, in quibus hominem deliquisse coniectabimus. Quarta tandem, & postrema conditio est, vt paulò crassior appareat vrina, quam fuerit illud, quod in potu assumptum est, quæ quidem conditio non simpliciter accipienda est, ità vt si quis crassum, & turbidum potum bibat, vrina eo crassior mingatur, sed crassitudo potius communis attendenda est, v. g. vini, aut aquæ, quæ cum communiter tenuia sint, vt omnis delicti suspicio tollatur, paulò crassior mictio esse debet: alioqui cruditatis signum erit, aut caloris intensioris succos ipsos colliquantis, quæ quotiescunq. à mala corporis dispositione non dependent, errorem aliquem commissum esse indicant. Hac enim ratione significationes has apposuit Hipp. malorū, quæ ab vrinis ab optimis recedētibus indicari solent, etiamsi de sanis sermo habeatur.

Vers. 135. Aut non posse renutriri, quandiù talem vrinam faciunt. Mar.n.10.

E Aquosa enim vrina, quę diutius talis mingitur succorum colliquationem, vt proximè dicebam, indicat, quę excessum caloris attestatur, nutritionem prohibentem, vndè ęgri tandem contabescunt, si talis diù perseueret.

Vers. 136. Si verò paulatim strideat vrina, aut medicamentis hominem opus habere, &c. Mar.n.10.

Vrina paulatim mingitur, aut quia in vesica non moratur, quousq. copia eius sufficiens colligatur, quod lotij acrimonia sæpè præstare solet; aut retentricis imbecillitate, quibus ex causis hoc vitium senibus familiare est, aut quia viæ expeditę non sunt, verum, aut occlusę propter compressionem, obstruunt materia crassa vrinę admixta, aut vesicę calculus, carunculæ item in meatu vrinario adnotatę, & alia etiam fortassè similia, compressio autem fit à tuberculo,

culo, aut tumore aliquo earum partium, quæ ob vicinitatem comprimere vesicæ meatum possint. His præmissis, cum vrina paulatim destillat, aut strepitum facit, aut non stridorem facit, quando in vesica copiosa existens liberum exitum non habet, nam stridor producitur, dum materia impetu expellitur, sed via angustior est, non stridet vice versa, quando absque impetu fertur. Quare stridor in vrina omnes strãguriæ causas excludit, quę ab vrinę exiguitate seu acrimonia ortũ ducunt, itẽ quæ ab imbecillitate dependent, ità vt necessario huiusmodi vrina cum stridore destillans proueniat, vel ab humoribus crassis per vrinam excretis; vndè eius exitus impediatur, & sic purgatio in vsum venit, vt ait Hipp. aut à morbo aliquo circà vesicam vrinæ exitum impediente, vt adnotatur in textu

Mar.n.10. Vers. 138. *At sanguinem mingere, rarò quidem, & sine febre, ac dolore, nihil mali, &c.* Qua ratione inter se differant hæc duo, sanguineum, mingere, & sanguineũ adnotatum est à nobis in exposit. aph. 75. sect. 4. Quotiescunq. igitur sanguis mingitur apertis venis, quę in renibus ora habent, & sine dolore hoc fit, & sine febre: imò huiusmodi euacuatio salutaris est: quando corporis plenitudo per eam tollitur, quæ tensiuam inducit lassitudinem, & ideò lassitudinum solutionem facere dicitur. Verum quia per talem euacuationem citò tollitur plethora, quæ non tam citò redit, sed per longissima interualla, ideò id rarò euenire, non frequenter debet, alioqui symptomatica enacuatio hæc esset, & alicuius mali causa, debet etiam id euenire sine febre, ac dolore, cum febre enim & dolore sanguinem mingi, absque continui solutione non solet, ità vt vena aliqua in renibus, aut vesica disrupta sit, à quo primum sanguis exeat, deinde pus, quod omnibus cruentis vulneribus conuenit, post autem apparente dolor cessat, quia vlcus ferè omne, cum saniem producit, siuè pus dictum, non amplius dolorosum est, quemadmodum, dum recens est, & sanguis manat.

Mar.n.11. Vers. 173. *Verum de hoc altera præsignificare oportet.* C
Hoc est. Necesse est, signa præscripta de hydrope in communi tradita, in hoc etiam considerare, & secundum ea de euentu iudicare, quia huiusmodi hydrops etiamsi ratione antecedentis causæ cæteris læthalior existat, non tamen absque signis læthalibus superius recensitis ad interitum perducit.

Mar.n.12. *Vers. 181. Febrem autem non inuadere (oportet) nè à cænis prohibeatur, neque sitiat.*
Adnotandus est hoc in loco dicendi modus Hipp. qui non dixit simpliciter non febrire bonum esse, quia fortasse fieri non potest, vt febre penitus careat æger in huiusmodi morbis: sed dixit, febrem non inuadere, quod quidem euenit, quando febri quam hecticam posteriores appellarunt, febris putrida vocata associatur. Hæc enim periculum non mediocriter auget, huiusque rationem duplicem assignat, nè cænam omittere cogatur ob accessionem febris putridæ, quæ circà vesperam potissimum exacerbari solet, & nè sitiat. Nam hæctica febris, quia eodem ferè modo continuò perseuerat, alimenti exhibitionem nullo tempore prohibet, nec sitim inducit, quemadmodum putrida febris facit. Vtrunq. verò in his morbis malum est: nam cænæ dimissio ægrotanti tabem, & consumptionem accelerat, sitis verò sputi eductionem difficilem facit: cuius retentio plurimum officit ægro. D

Mar.n.13. *Vers. 184. Et os ipsius paruum sit.*
Laudat Hipp. pectus quadrangulatum, quia hæc est figura ipsi pectori, & secundum longitudinem, & latitudinem admodum conueniens. Os autem, quod sternon anatomici vocant, paruum desiderat, vt latam, non compressam pectoris cauitatẽ esse debere, nos doceat. Nam cum huiusmodi os conuexam habeat figuram intrò vergentem, quæ internam cauitatem depressam reddit, si hoc esset magnum, magnam faceret depressionem, indèque pectoris cauitas angustior secundum profunditatem redderetur, quo casu pulmones in angustum compressi malè sese haberent, & morbis satis obnoxij fierent. E

Mar.n.14. *Vers. 197. Maximè verò euadunt ex sanguinis eruptione hi, quibus dolores sunt, &c.*
Huius rationem assignat Hipp. quia in his non adeò tusses succedunt, neque febres, quibus sanguinem expuentibus, indèque tabescentibus nihil noxius euenire potest, huius causa posita est in natura humoris, qui non facilè accenditur ad febres, cum frigidus sit, & siccus. Tussis verò in his non adeò excitatur, quia inferioribus, & exterioribus partibus dolentibus fit quædam reuulsio, nè intrò feratur ad pulmones, à quibus motus tussis dependet. Addè etiam non adeò eos tussire, quia materia non est acris, quemadmodum vbi febris concomitatur.

A tatur. Apposuit autem conditionem, vt post eruptionem dolor mitescat; hoc enim signum erit, partem humoris dolorem efficientis euacuari cum sanguine certique erimus, non plures in sanguine humores peccare, sed vnicum tantum, eumque atrabillarium, cuius receptaculum cum sint venæ ipsæ, facilè cum sanguine educitur; indeque quod remanet sanguis purior redditur, cuius cõtrarium euenit in bile, & in pituita, quarum cacochimia sanguine educto augetur, quatenus scilicet attenuatur magis in augumentum bilis, refrigeraturq. in augumentum pituitæ. Et ideo in qualibet cacochimia venæ sectio suspecta est, minus verò in melancholica. Hac quippe vigente vena secta est viro in Oeniade, donec exanguis redderetur, 5. Epid. Mar.n.2.
vers. 25. & in venarum interceptione, siue apoplexia 4. Acut. vers. 40. Mar.n.37.

Vers. 200. At reuersiones eruptionis sanguinis maximè fiunt his, nisi abscessus, &c. Mar.n.14.

Atrabilarijs eruptiones sanguinis recidiuas faciunt, quia in his sanguis crassus abundat, qui
B dum attenuatur, aut diffunditur, distendendo iterum venas aperit, cui flatus etiam, qui in atrabilarijs maximè vigent, occasionem non leuem præstant. Nisi abscessus succedant, vt inquit Hipp. optimi verò sunt sanguinolentissimi, hoc est per quos sanguinis euacuatio sequatur, veluti per hæmorrhoides, & varices, per hos enim inanitæ venæ disruptionis periculum omne tollunt.

Vers. 201. Quibus autem in pectoribus dolores insunt, & per tempus attenuantur, &c. Mar.n.14.

Quibus pectus dolet cum reliquis appositis in textu, compactum quoddam modicum malum odorem habens reijcere obseruauit Hipp. Quare id prædicendum nobis esse admonet, eo tamen prædicendi modo, quo etiamsi Medicus fallatur, non tamen notetur, per interrogationem scilicet, de quo supra vers. 52. huius libri facta est mentio, vbi non modo hunc tutum esse indicauimus, sed etiam Hipp. admodum familiarem.

C *Vers. 255. Et ex pustulis nocturnis herpetes.* Mar.n.18.

Epynictide rupta, quam Græcæ vocis ethimologiam secutus Interpres, & ante eum Plin. pustulam nocturnam vertit, vlcus remanet, quod quidem, quia serpendo ad partes proximiores se extendit, hoc nomen herpetis meruit, de quo sæpè apud Hipp. fit mentio, & de hoc vlcere intellexisse Plinium censeo, qui de caulium viribus tractans, Epynictidas inquit, & quidquid aliud serpit in corpore imposita leuat. Epynictis enim quatenus pustula est inter serpentia connumerari non potest.

Vers. 256. Senibus autem nihil talium tuberculorum accedit, verum cancri, &c. Mar.n.18.

Cum hic manifestè distinguantur cancri occulti, ab ijs qui summas corporis partes occupant; clarè patet (quod alibi etiam adnotauimus) per occultos cancros Hipp. intellexisse eos, qui intimius carni infixi sunt, nec extuberant foras, quam interpretationem visus est
D etiam confirmasse superius, dum dixit, & cancri occulti submersi, quos quidem chirurgiam non curare melius statuit sect. 6. aph. 38.

Vers. 263. Nam & loci, qui hæc nomina habent, multum inter se differunt. Mar.n. 19.

Hanc sententiam citauimus, & explicauimus lib. 1. de Morb. vers. 62.

Vers. 267. At quando is, qui vulnus habet, delirat, & facie fere vulnus &c. Mar.n. 19.

Dixerat admodum incertum esse vulnerum exitum, quando etiam in locis læthalissimis nonnunquam ad sanitatem perducantur, idque propter diuersitatem loci, in quo vulnus inflictum est, & eiusdem modum, vt exempli gratia, si hepar vulneretur in infima loci parte, vulnusq. omninò angustũ sit, seruari poterit sauciatus, etiamsi hepatis vulnera sint lethalia. Fallax est pariter vulnerum euentus, ob hominis vulnerati particularem dispositionem, quæ Medico etiam diligentissimo constare non potest. Vt ergò tutò procedamus, nec à prædi-
E ctis decipiamur, admonet nos hoc in loco Hipp. vt ea vulnera curanda suscipiamus, quæ rationabilem euentum habere cognoscuntur, quæ inquam etiamsi magna sint, & læthalia, tum ob partem læsam, tum ob accidentia superuenientia: hæc tamen sunt manifesta, nec medicum decipere possunt inexpectato euentu. Similiter & his contraria sunt suscipienda: quæ scilicet benigna sunt, & quæ leuiter ab ægrotante feruntur. In horum enim curatione periculum non est, vt Medicus ignominiam apud vulgus incurrat, eò quod curabilia curabit, difficilia verò, vt talia prædicet.

Vers. 269. Moriuntur enim homines ab omnis generis vulneribus. Mar.n.19.

Prosequitur Auctor exponendo causas incertitudinis euentuum vulnerum. Docetque ex

omni

omni etiam leuissimo vulnere homines aliquandò interire, idque duplici modo euenire ait: A aut superueniente hæmorrhagia, ob peculiarem quandam venarum dispositionem, quæ non omnibus conueniat. Aut propter doloris vehementiam, à quo alij respiratione intercepta, alij delirio, & febre superueniente moriuntur, quorum quidem causa est, & corporis, & animæ peculiaris dispositio, hac enim quidam ex quacunquè leui occasione delirant. Alij pariter ex naturali propensione febrem statim incurrunt. Hæc igitur omnia considerare debet Medicus, hoc ratum, & firmum tenens, minus formidanda esse ea mala, quæ ex naturali dispositione eueniunt, quam ea, quæ præter ægrotantis naturam contingunt.

Mar.n.30. *Vers. 278. Quæcunq. igitur vulnera tempus nancisçuntur, aut corpus, aut mentem, &c.*

Concludit tandem, quæ vulnera à medico cautius procedente fugienda sint, & quibus admouenda sit manus, reperitq. causas, quæ eadem vulnera infida, & fallacia reddunt, quæ scilicet in loco inflicta sunt ambiguo, & periculoso (placuit enim hoc in loco Calui versionem B sequi, qui καιρός, idest, occasionem, ad locum transtulit) referunturq. hæc ad id, quod suprà dictum est: Nam & loci, qui hæc nomina habent, multum inter se differunt, aut corpus tale, quale descriptum est, eaque respicit, quæ superius dixit. Multum etiam differt corporis ipsius hominis dispositio, &c. Et mentem huiusmodi, quia vt suprà adnotatum est, aliqui corpus febri maximè dispositum, & mentem errabundam, delirijsq. obnoxiam habent, aut ità gliscentem sanguinem, propter peculiarem venarum dispositionem, quæ causa est, vt vulneri etiam leuissimo sanguinis profusio superueniat, quæ hominem perimat, de qua re superius dixerat. Si gliscere, ac eò ferri venas contigerit. Aut magnitudine tanta fuerit vulnus, vt vix ad curationẽ homo adduci possit, qui scilicet tanquam desperatus omninò derelinquendus à Medico censeatur. Quæ quidem verba respiciunt id, quod dicebat superius: Nam & loci, qui hæc nomina habent, multum inter se differunt, & ijdem modi, vulneris enim ma- C gnitudo admodum spectat, quarè si in loco principe inflictum sit, & notabilis sit magnitudinis, desperatum omninò habendum est. Ab omnibus igitur casibus recensitis abstinendum esse nos consulit, vtpotè in quibus Medicus facilè decipi potest, cum iactura propriæ existimationis, qualiacunque fuerint, hoc est siue vulnera leuia, & facilia videantur: siue grauia, & periculosa. Nam in grauioribus decipi, interitum prædicendo potest, qui tamen indè non sequatur, & in leuibus promissa, aut saltem sperata curatione frustratus. Diarijs animi deliquijs exceptis. Nam vulnera, quibus quotidiè syncopes accedit, non solet Medicũ mortem prædicentem decipere. Solet enim hoc symptoma, ijs vulneribus superuenire, quæ cordi sunt proxima, aut quouis modo illud in consensum trahunt, quarè syncopes, quæ quotidiè accedit, non principalis tantummodo partis læsionem significat, sed etiam affectionis magnitudinem attestatur, quibus concurrentibus hominem seruari est impossibile, vndè Cel- D sus lib. 7. cap. 3. hunc in modum loquitur. Deficere tamen animam, vel ipsa curatione, vel postea, pessimum omnium est, & fortassè diarias appellat hoc loco Hipp. quæ singulo die curationis occasione, quæ quotidiè fit, euenire solent. Huic postremæ particulæ si quis meliorem expositionem adaptauerit, eam libenter suscipiam.

Sectio II.

Mar.n.23. *Vers. 19. Iudicantur autem plerisquè, siquidem quarta vulneris die febris, &c.*

Ex hoc loco clarè apparet perperam receptum esse Medicis, diem quartam esse septimi subsequentis indicatricem, propter malam intelligentiam aphor. 24. secundæ particulæ. Septenorum quartus est index. In quo asserit Hipp. ex septem diebus, quæ hebdomadam E constituunt, quartum contemplabilem esse, non ità tamen, vt quid in eadem hebdomada, hoc est, in septimo subsequenti euenturum sit, demonstret tantummodò; sed per totum morbum; quatenus quæcunq. in eo die contingunt ad significandum plus possint, quam quæ in alijs diebus non contemplabilibus eueniunt, cui quidem interpretationi etiam plurimum fauet Græca lectio, quæ habet τῶν ἑπτά, idest ex septem, in numero pluris. Quarè cum dicat manifestè, hoc in loco Hipp. febrem quarta die accedente, euentum ad vndecimum produci, signum est certissimum, quartam septimæ subsequentis non esse indicatoriam, similiter dum inquit, febrem vndecimo die accedentem, qui, vt Hipp. ait in aphorismo, est quarta dies

inmo

A dies est secundæ septimanæ, iudicari ad vigesimã, non die decimaquarta, eandem veritatẽ confirmat, & nè quis dicat, hoc esse vulnerum peculiare, subiungit Hipp. Quemadmodum in febribus descriptum est, quæ absque manifestis causis fiunt; ita vt eadem sit dierum vis, & potestas in his, ac in illis.

Vers. 56. Simulque flecti, ac extendi, quæcunque, dum articulus incuruus est, curantur. Mar. n. 24.
Hunc esse horum verborum sensum existimo, sanato vlcere articulorum, in quo tumor insignis obortus sit, non solum tumorem diutius ex necessitate permanere, sed etiam extensionem, & flexionem vitiosam, ità vt eò vsque tantummodo articuli fieri possit, quousque in curatione extendebatur, & sic de eiusdem flexione statuendum idem erit.

Vers. 91. Pupillæ verò flauescentes, aut argentii speciem referentes, &c. Mar. n. 28.
Hæc pauca, quæ de pupillæ coloribus præter naturam tractat, ad prognostica spectant suffusionum oculorum, quæ vulgo Catharactæ dicuntur, quarum aliæ facili negotio curantur, B aliæ difficulter, nonnullæ verò nulla curatione tolli possunt, vt ex sola contextus lectione cunctis patere potest.

Vers. 105. Omnium maximè vrinæ statum in oculorum affectionibus considerare, &c. Mar. n. 29.
Ad tempus iudicationis prædicendum in oculorum inflammationibus signa & bona, & mala consideranda esse, iam docuit nos Hipp. nam sicuti mala signa ad longitudinem morbi, ità bona ad breuitatem significandam concurrunt. Faciunt etiam hæc eadem ad firmitudinem iudicationis: quia vt ipse subiunxit: quæ sinè signis bonis, & extra iudicatorios dies melius habent, his recidiua contingit. Addit modò omnium prædictorum signorum maximum esse vrinarũ consideratione, eò quod temporũ occasiones repentinæ sunt. Quasi dicat, in alijs morbis tempora suas habent status, firmasq. mutationes, & vicissitudines, proportionemq. seruãt C ad inuicem, vt nõ sit difficile ex prægressis morbi temporibus, tempus iudicationis præuidere. Verum in oculorum morbis res non ità se habet, quia eorum tempora proportionẽ non seruãt ad inuicẽ, sed mutationes repẽtinas faciunt. Quapropter mentẽ vrinis adhibere oportet. Hæc enim & quatenus signa, aut bona, aut mala existũt, & quatenus coctionis, aut cruditatis indicia præbẽt, iudicationes, an breui, an longo tẽpore futuræ sint, indicare poterũt; quẽadmodũ etiã, an iudicatio firma, & tuta sit, an recidiuã timere oporteat. Quarè ex his patet, quã rectè senserint illi, qui vrinarũ inspectionẽ negligentes, eam in febribus tantũmodo necessariã prædicãt.

Vers. 124. Leuitates porrò intestinorum, lyenteriæ græcis appellatæ, &c. Mar. n. 31.
Ex his, quidem excretionũ diuersitatibus, quæ in hoc affectu referuntur, patet, Lyenteriæ essentiã in ciborum omnimoda impermutatione non consistere; ità vt crudi penitus, nulla in iis permutatione facta deijciantur, quandoquidem, vt refert Hipp. aliquandò nigra, & graueo-D lentia deijciuntur, quæ sitim inducunt, os exulcerant, & ruborẽ in facie eleuant, ex quo conijcere licet, sæpè Lyenteriã in ciborum corruptione consistere, propter quam assumpti cibi descendunt, priusquam conuenientem coctionem subeant, eo quod per eam acriores facti, naturam incitant ad eorum expulsionem. Quapropter essentia huius affectionis in hoc consistit, quod cibi inconcocti descendunt, quatenus in ipsis excretis ciborum assumptorum vestigia apparent, siuè modò ob caloris ventriculi excessum cum humiditate non concoquantur, siuè à calore immodico, aliauè causa corrumpantur antè, quam naturalem permutationem ad coctionem acquirant, quoquò enim modo prædicta eueniant semper Lyenteria dicenda est; ex his verò, quæ in textu referuntur, patet, Lyenteriam ex corruptione longè deteriorem esse, quam eam, quæ ob caloris defectum euenit.

Vers. 196. Fit autem hic morbus maximè mulieribus. Mar. n. 35.
E Lumbricorum generationẽ peculiarem esse puerorum affectionem omnibus receptum est, ità, vt hoc in loco argui Hipp. possit, dum eandem mulieribus maximè tribuit. Verum tamen qui morbi ideam hic positam exactè considerauerit, Hipp. dictum verissimum confitebitur. Supponit enim, cum vermibus humorem biliosum vigere, qui quantum in mulieribus vermiũ generationi confert, tantundem in pueris eosdem necare aptus est. Quia enim ad lumbricorum generationem calor satis firmus requiritur, materiaquè apta, qualis est humor pituitosus (vt concedunt omnes) vtraque causa viget in pueris, de quorum calore scriptum est: Qui crescunt plurimum habent calidi innati. Humorque pituitosus in ipsis abundat, tum propter humiditatem temperamenti, tum maximè propter edacitatem. In adultis verò vtraque causa

concurrit. Nam si iuuenibus, & viris calor sufficiens viget, in iisdem materia apta deest. Quæ materia si in mulieribus, & senibus aliquãdo præsens est, in illis calor deficit, nisi aliqua præter naturalis concurrat causa, quæ prædictorum calorem augeat. Hæc autem est bilis ipsa, quæ quotiescunq. in mulieribus abundat, & ad ventrē demandatur, subbiliosa frequenter vomunt, talia autem fiunt ex permixtione bilis, & pituitæ, quare nisi id grauiditatis symptoma fuerit, vermium præsentiam attestatur, idque mulieribus maximè euenit, non autem viris, quorum venter non solet pituitoso scatere succo, qui si in ijs aliquando viget ob temperamenti caliditatem, & siccitatem, acrimoniæ, aut salsedinis fit particeps; & ex consequenti lumbricorum generationi ineptus. Non necantur autem in hoc casu ab amarore biliosi humoris, quia ipsis congenitus est, & familiaris, non autem ijs, qui à simplici pituita cum caloris naturalis vigore producuntur, & ideò in illis bilis ipsa vermes necare potest, in illis verò minimè, quare bilis ipsa vermium generationem in mulieribus adiuuat, in pueris verò prohibet, & destruit. B

Ad Librum Coacarum prænotionum.

PROSPERI MARTIANI ANNOTATIONES.

In hoc libro Coacarum prænotionum inscripto prædictiones omnes, veluti in quodam promptuario descriptæ sunt, quæ per longam annorum seriem à Cois Medicis obseruatæ fuerunt. Quas quidem, si inscriptioni adhibenda fides est, ab Hipp. collectas, & in hunc ordinem digestas esse asserendum est. Easdemq. Coacas denominauit, quia non omnes proprijs obseruationibus conscripsit, sed à cæteris etiam Medicis Cois desumptis, & ideò non est mirum, si multa in hoc libro descripta sunt, quæ passim in alijs Hipp. libris reperiuntur. His quoque bellum indixit acerrimum Galenus, ex quo factum est, vt tot pretiosæ margaritæ, non modò velut extincti carbones hucusque ferè latuerint Medicis, sed etiam eorum nonnullis abominationem faciunt. Harum verò precium, & nitorem cum prospexerit doctissimus Holerius Academiæ Parisinæ decor, & post eum Ludouicus Duretus doctrinæ Hippocraticæ æmulator, vnde Hippocratis genius dictus est; doctissimis comentarijs earum præstantiam palàm facere procurarunt; quorum vestigia secutus acutissimus Iacotius æqualem laudem in hoc dificillimo negotio sortitus est: quod quidem quia amplissimum est, in totum absoluere non potuerunt, quin cæteris etiam elaborandi circà eandem materiam occasio relicta sit. Vndè & nobis etiam insudare in eo licet, quemadmodum etiam posteris laboris partem nos reliquisse non ignoramus. In eò autem consilium nostrum, nixusque collocauimus, vt in explicatione difficilium à communi lectione non recederemus; ex quo prædictorum expositorum nimiam facilitatem in textus peruersione obseruauimus. C D

Vers. 4. Ex perfrigeratione timor, & tristitia præter rationem, in conuulsionem finit.

Præsens Coaca præ alijs Hippocratis locis inimicitiam palàm facit, quam melancholicus succus cum neruosis partibus habet (quod pluries adnotauimus) cuius gratia, quotiescunq. hic humor in febribus abundat, & aliquod malum signum superuenit, quod neruosis minetur partibus, vel etiam capiti ipsi, confidenter conuulsionem prædicere possumus, quo supposito præsentis Coacæ ratio patet, in qua morbi idea supponitur febris acuta, atræ bilis particeps. In hac igitur, si perfrigeratio non exteriorum, sed totius corporis, aut saltem posteriorum partium superueniat (symptoma non modo in suo genere malum, sed etiam vndè neruosum genus, cui frigidum est inimicum, plurimum labefactari contingit) & à refrigeratione timor, & mæstitia succedat, quæ cerebrum ab humore melancholico affligi significant, meritò conuulsio expectari potest. Sed qua ratione in conuulsionem potius desinit morbus, quã in paralysim, aut aliam neruosarum partium affectionem? Huius causam existimo consistere in febre acuta, propter quam humor adeò acris redditur, vt necessariò neruosas particulas irritet, quarum virtus, vt noxium à se expellat, motum conuulsionis facit, quoniam igitur per febres acutas humor noxius qualitate potius, quam quantitate lædit, ideò euenit, vt conuulsio potius, quam paralysis in hoc casu superueniat. Conuulsionem verò excitari irritata facultate, paralysimque interceptis vijs, demonstrauimus suo loco, imò febris tanti est ad conuulsionem efficiendam, vt si paralysi correpto febris superueniat, paralysis perse-

A perſeuerante, ſimul, & ſemel conuulſio corripit, ità vt membrum ſenſu, & motu priua-
tum conuulſorijs motibus moueatur, idquè quotidie obſeruatur in praxi, etiam ſi Galeno
id impoſſibile viſum ſit, non tamen Hipp. qui hæc duo ſymptomata ſimul obſeruauerat lib. 1.
Epidem. in muliere trimeſtri fœtu grauidà, in cuius ſententiæ confirmationem inferius legi-
mus hoc eodem lib. verſ. 10. ſect. 2. Affectiones ex lumbis ad collum, & caput tranſeuntes,
paraplectico modo reſoluentes, & conuulſoriæ, mentis emotoriæ ſunt, in cuius Coacæ ex-
plicatione, quomodò hæc duo ſymptomata ſimul conſiſtere poſſint, Deo dante, explicabitur.

Verſ. 8. Soporoſi rigores aliquatenus pernitioſi, & flammeus in facie color, &c.

Propter prorrheticum verſ. 33. quod hanc eandem ſententiam continet, nonnulli vocem
τὰ κωματώδεα in καυματώδεα, transmutantes, hanc prognoſim ad febres ardentes referunt. Ve-
rum cum magis conſonum ſit rationi, rigores cum ſopore malos eſſe, quam in febre ardenti,
B cuius ſolutio à rigore ſæpè dependet, vndè 4. aphoriſm. 58. legimus: A febre ardente occu-
pato rigore ſuperueniente ſolutio: cumque in contextu nihil appoſitum ſit, cuius virtute
rigor in febre ardente dicatur malus, ſatius eſſe exiſtimo vulgatam ſcripturam omnibus con-
teſtibus conſentientem de more ſeruantes dicere: Soporem inducentes rigores aliquate-
nus pernitioſos eſſe. Prorrheticumq. potius per Coacam corrigere, quam è contrà. Ratio
autem præſentis prognoſis in eo conſiſtit, quia cum rigor indicat humorem peccantem bilem
eſſe, quæ in actu rigoris commouetur; ſi eodem tempore ſopor adueniat, ſignum erit, indè
eleuatos vapores cerebrum petere, quos facilè humor ipſe conſequitur, idquè flammeus in
facie color indicabit, cui ſymptomati ſi etiam ſudatiuncula ſuperueniat, longè peius erit, hæc
enim ſuperuenire ſolet, quando natura ab humorum copia ità obruitur, vt omne dominium
ſuper eos amiſerit. Quibus omnibus ſi tandem poſteriorum frigiditas accedat, quæ ner-
C uoſis particulis bellum indicere ſolet, meritò conuulſio expectabitur, ob rationem in præ-
cedenti Coaca aſſignatam. Quod autem à vaporibus, à calidis, & ſiccis humoribus, qualis
eſt bilis, ad caput eleuatis, ſopor excitetur, teſtis eſt prorreticum primum, in quo ſoporem à
principio comparentem phrenitidis prænuntiū eſſe teſtatur Hipp. pari ratione Phytonis filio,
bilioſis excretis cathaphora ceſſauit, ſignum euidens, hanc ab iiſdem excitari, vt in eius loci
explicatione 7. Epidem. ſect. 2. verſ. 487. à nobis demonſtratum eſt. Dixit autem Hipp. ali-
quatenus pernitioſi, vt indicaret, non omninò eſſe læthales, imò hæc eadem aliquando criſes
optimas præceſſerunt, etiamſi admodum rarò: vt obſeruauerat in ægroto iuxtà Medoſadæ
ædes decumbente libro 4. Epidem. verſ. 37. Quem morbo ad iudicationem tendente ſo-
poroſum factum eſſe narrat, & cum rigore, alijſque ſymptomatibus optimè iudicatus eſt.
Quem caſum, vt rarum adnotaret, in fine narrationis addidit: Nihil iudicationibus contra-
D rium, indicans, ſi quidquam non iudicatorium acceſſiſſet, nullo modo rectè iudicari potuiſſet.

Verſ. 10. Ex dorſo horrores frequentes, & citò tranſeuntes, qui tolerari poſſunt.

Locus, in quo primum horrores perſentiri incipiunt, videtur eſſe ſatis ad demonſtrandum
eos, de quibus hic ſermo habetur, omninò ſymptomaticos eſſe, quandoquidem periodicos
non ex dorſo, ſed ab exterioribus potius partibus, velut cubitorum, & femorum ortum ha-
bere, ipſemet Hipp. lib. 6. Epidem. ſect. 3. verſ. 29. adnotauit: quemadmodum in eiuſdem
ſententiæ explicatione à nobis demonſtratum eſt. Quod ſi adhuc aliæ conditiones in textu
appoſitæ addantur, videlicet, frequens eorum inuaſio, cum cita caloris, & frigoris viciſſitudi-
ne, iam de eorum prauitate certiores erimus. Indicant enim hæc, circà partes horrore affe-
ctas humores non copia tantummodo peccare, ſed & qualitate, & motu: vndè inflammatio
conſtituitur partium adiacentium, quod etiam Galenus animaduertit in huius ſententiæ ex-
E plicatione Primo prorrheticorum Com. 2. Tex. 46. Cum enim horroris materia ſit humor fri-
gidus, & craſſus, velociter moueri non poteſt, ità vt frequentes horrori inuaſiones fiant, niſi
inflammatio adſit, quæ humorem dictum attenuando, aptiorem ad motum eundem red-
dat. Hac enim vigente, calor, & cum eo humores ipſi, modo ad interiora conuertuntur,
modo expanduntur foras. Partibus igitur ad dorſum modo explicato affectis duo enar-
rata in textu contingunt ſymptomata, anxietas inquam internarum inflammationum pro-
pria, & vrinæ ſuppreſſio, compreſſione facta vigore inflammationis, in ijs neruis, qui à ſpinali
medulla ad ſenſum partibus vrinæ excretioni inſeruientibus, impartiendum diſtribuuntur.
Nam eadem compreſſione in neruis facta ob ſpinæ luxationem vrinam ſupprimi quotidiè ob-

seruatur, idque adnotauit Hipp. lib. de Articulis com. 3. Dolorosam verò addit modò, ad differentiam earum, quæ sine inflammatione fiunt, dum iidem nerui ab alijs causis comprimuntur, aut obstruuntur. His autem malis si sudatiuncula superueniat, cum humorum copia, caloris innati exolutionem indicabit, vt summa cum ratione hoc signum inter pessima ab Hipp. vbique reponatur. A

Vers. 15. Rigores ex dorso molestiores sunt, qui verò decimaseptima rigorem, &c.

Rigores ex dorso non intelligit hoc in loco Hipp. eos, qui à dorso incipiunt, de quibus 6. Epid. sect. 3. vers. 29. legimus: Rigores incipiunt mulieribus quidem è lumbis magis, & per dorsum, & inde ad caput, &c. Sed eos, qui ab affectione partium ad dorsum spectantium ortum ducunt. Nam sicuti à partibus posterioribus incipere, inter conditiones critici, aut periodici rigoris adscribitur (vt in eiusdem loci explicatione à nobis demonstratum est) ità rigor à dorsi affectione dependens cæteris symptomaticis rigoribus grauior censetur, ob spinalis medullæ præsentiam, & vicinitatem: qua laborante, neruosum genus compatitur, vnde lęthales conuulsiones succedunt. Quarè huiusmodi rigor semper grauis est, verum grauissimus erit, si decimaseptima superueniat, & vigesimaquarta repetat: tum quia hi sunt dies contemplabiles, in quibus tantum malitiæ signis malis additur, quantum bonitatis, & firmitatis salutaribus, tum etiam, quia à principio morbi longè absunt, nam quò serius in acuto morbo grauia symptomata superueniunt, eò periculosiora existunt. Motus enim tarditatem id significat, & morbi longitudinem, vnde vix fieri potest, vt natura tamdiù resistere possit, quin prius morbo succumbat. B

Vers. 18. Horrore affecti, multum insuper exudantes, difficili malo implicantur.

Cum horridæ febres crassorum, & frigidorum humorum præsentiam attestentur, ideò euenit, vt non facilè per sudores copiosos tutò, & fideliter iudicentur, quod illis febribus magis conuenit, in quibus biliosus abundat succus. Quarè si in febre horrida quis vehementer exudet, humorum multitudini id tribuendum est, quibus natura, vt par esset, non dominatur, quod quidem morbum facit difficilem, qui aut mortem infert, aut in longum tempus protrahitur. Meritò igitur dixit Hipp. δύσκολοι, idest difficiles, iuxtà illud 2. Epid. sect. 1. vers. 35. Critica non iudicantia partim læthalia, partim difficilis iudicij. C

Vers. 19. Quibus sexta die rigores fiunt, hi ægrè iudicantur.

Rigores sextæ diei hac Coaca improbantur, non quia bilis, cuius dominium indicat rigor antè septimum criticè expelli non possit, vt visum Galeno in Coment. 62. aphor. sect. 4. hoc enim concesso sequeretur, nullum morbum antè septimam diem iudicari posse. Nec propriè locutus fuisset Hipp. dum inquit: Quibus sexta die rigores fiunt, cum dicere debuerit: antè septimam diem, sed potius, quia rigor die sexta apparens, vel morbum per pares dies moueri indicat, nam quæ paribus mouentur, paribus iudicantur; vel die non critica naturam irritatam humoris noxij tentare expulsionem, quorum vtrunque iudicij difficultatem importat, in quorum explicationem vide ea, quæ in expositione 29. Aphor. sect. 4. adnotauimus. D

Vers. 20. Quibus sanis horrores frequentes sunt, hi ex sanguinis fluxione suppurantur.

Duretus præsentē Coacam, ità vertit. Quibuscunq. morbo defunctis horrores crebrò citantur, his pro hæmorrhagia fit empyema, quæ quidem expositio etiam si satis ingeniosa sit, à proprietate tamen græci sermonis longius recedere mihi videtur. Nam præter verbū ὑγιαίνουσι quod impropriè satis refertur ad eos, qui ex morbo sanati sunt, illa vox ἐξ αἵματος pro sanguine, hoc est loco sanguinis nullo modò exponi potest, sonat enim ex sanguine. Quarè hæc verba hunc in modum exponerem. Horrores, qui frequenter in sanis, qui scilicet, absque febre, aut alia euidenti ægritudine (id enim propriè sonat vox ὑγιαίνουσι) contingunt futurā ex sanguinis fluore suppurationem ostendunt, & ratio est, quia huiusmodi horrores à motu dependent humoris in sanguine agitati, qui cum tenuis sit, & serosus, sanguinem ipsum serosiorem, & tenuiorem adhuc amplius reddit. Sanguine verò ità sese habente, si frequenter ex horrore agitetur, periculum est euidens, ne aut vena aliqua rupta, aut aperta, vel denique rarefacta sanguis in thoracis cauitatem diffundatur, qui quidem partim indè expuatur, partim retineatur, quousq. corrumpatur, & in pus trāsmutetur. Sicque ex sanguinis sputo suppuratio sequitur. Cur autē per horrores frequentes agitatus sanguis ad pectoris cauitatē potius cōuertatur, quā ad alias partes, eadem ratio assignari potest, quam adducebat Hipp. lib. 1. de Morb. vers.

A verſ.204. quia ſcilicet pectus cum nudum ſit, excarne, & interno fulcimento carens, magis
in rigore patitur, quam aliæ partes, vndè etiam humorum affluxum libentius ſuſcipit. Poſſu-
mus etiam dicere Hipp. non aſſerere ſimpliciter futuram indè hæmorrhagiam neceſſariò ſe-
qui; ſed ſi fiat, ſanguinẽ ſiſtere; impoſſibile eſſe, quia ex ſanguinis ſputo puris ſputum ſequatur,
quod eſt ipſamet ſuppuratio, idquè à ſanguinis ſeroſitate dependet. Quibus enim vena in
pectore, aut pulmone rumpitur, niſi citò agglutinetur, vlcus remanet, à quo neceſſariò pus
manat. Agglutinationem verò vulneris impedit, tum ſuccedens inflammatio, vt etiam Ga-
leno viſum eſt, tum ipſiuſmet ſanguinis ſeroſitas, nam eadem ratione in hydropicis vlcera
difficulter ſanantur, vt adnotauit Hippocrates ſexta Aphoriſm. octauo, quia in illis humiditas
abundat.

Verſ. 21. Horrores ex ſpirandi difficultate, in doloribus, ſunt ſigna tabis.

Horrores frequentes humoris, vel ad ſuppurationem parati, vel in pus iam tranſeuntis in-
B dicia ſunt, ſpirandi verò difficultas ſedem humoris oſtendit, quæ ſunt partes reſpirationi inſer-
uientes. Quotieſcunq. igitur ſuppuratio in dictis partibus fit, vix tabes euitari poteſt, & ideò
hæc eſſe ſigna tabis præceptor ait.

Verſ. 28. Cruentæ in his vrinæ prauæ.

Cruentæ vrinæ venoſum genus laborare oſtendunt, vt Hipp. nos docuit lib. de Nat. hum.
verſ.268. Quotieſcunq. igitur in ægro tot ſymptomatibus vexato, huiuſmodi vrinæ apparent, Mar.n.26.
quæ naturalis facultatis venarum ſummam imbecillitatem atteſtantur, quæ ſpes ſalutis ægro-
tanti remanere poteſt? Quæ verò vrinæ cruentæ dicantur explicauimus in expoſitione
aphor.75. ſect.4. In reliquis pete Dureti, & aliorum comentaria.

Verſ. 29. Rigor cum diſtenſione neruorum necat.

Rigor in opiſtotono necat non ſolum, quia reſpirationis vſus per rigorem augetur, quod ri-
C gentes palã faciunt, in quibus reſpiratio fit frequentior, quæ reſpiratio in opiſtotono difficilior
redditur, ſed etiã quia humores per rigorem agitati ad partes prius affectas confluunt, vndè
opiſtotonos cauſa augetur ad interitũ, & hæc ſententia vera eſt in morbis acutis, de quorum
accidentibus præſentes Coacæ inſtitutæ ſunt, quandoquidem non eſſet inconueniens in opi-
ſtotono à frigidis ſuccis orto rigorem fieri ſalutarem, diſcuſſa per rigorem materia, quæ opi-
ſtotonum conſtituit.

Verſ. 29. Qui inhorruerunt, & exudarunt iudicatorio modo, & poſtridiè, &c.

Præſens ſententia etiamſi primo aſpectu irrationabilis appareat, nihilominus ſi rectè perci-
piatur, abſque verborum alteratione, iuxtà vulgatam lectionem verum, & rationabilem ſen-
ſum recipere poſſe, mihi videtur, qui quidem nonnullis præmiſſis, omnibus ni fallor patebit.
Sæpè numero euenit, vt vnica euacuatio, etiamſi critica ſit ad integram tamen morbi ſolutio-
D nem non ſufficiat, idque euenit, vel quando materia diuerſa peccat, vel plures ſunt morbi mi-
neræ, & febris foci, eo enim caſu natura primum eam expellit, quæ ſibi accommodatior vide-
tur, indè verò ad reſidui expulſionem inſurgit: vndè alteram arripiens euacuationem mor-
bum in totum iudicat, idque facit aliquandò non longè à prima euacuatione, quando ſcilicet,
quæ remanent expurgãda, ex præcedenti motu non recruduerũt, quod ſæpè euenit, aut quan-
do materia illius eſt conditionis, vt abſque præcedenti concoctione criticè expelli poſſit.
Aliquando verò inter primam euacuationem, & ſecundam plurimum temporis interponit,
idque euenit, quando materia, quæ remanet, recrudeſcit, eo enim tempore intermedio mate-
riam expellendam denuò concoquit. In præſenti igitur Coaca ſupponendũ, quod diuerſa ma-
teria peccat, humor ſcilicet pituitoſus plurima ſeroſitate dilutus, quem horror ſudorẽ præce-
E dens indicat, & ſanguis, vndè hæmorrhagia excitatur. Inquit ergo Hipp. qui inhorruerunt,
& exudarunt iudicatorio modo, hoc eſt, quando poſt horrorem ſtatim ſudor aduenit, non
longè poſt, & in[illegible]e acceſſionis, quemadmodum in periodicis ſudoribus obſeruatur. Hæc eſt
enim differentia inter ſudores iudicatorios, & periodicos, dixit autem iudicatorio modo,
non criticè, vt indicaret per ſudorem non perfectè iudicatum eſſe morbum. Qui inquam in
horruerunt, & exudarunt critico modo, ſi tenuiori humoris parte per ſudorẽ excluſa, quod
reliquum eſt, excernere natura horrore denuò excitato tentauerit, nec ſigna coctionis adſint,
ſed potius cruditatis in vrina tenui, alterum duorum euenire neceſſe eſt, vel vt aliqua euacua-
tio ſymptomatica ſequatur: vel ea, quæ præcedentem coctionem non neceſſariò expoſcat.

At nulla euacuatio symptomatica expectari potest, vbi natura materiæ morbificæ dominatur, A
quod in hoc casu supponendum est, in quo critica euacuatio præcessit, per quam pars humoris noxij educta est: sudorem enim hunc criticum fuisse, non symptomaticum, ex eo potissimum constat, quia post euacuationem somnum aduenire supponitur, qui quantum faciat ad distinguendas euacuationes criticas à symptomaticis, indicauimus in expositione illius sententiæ. Antè rigorem vrinarum suppressiones, si ex bonis fluxerint, & aluus egerat, & somni adsint lib.6.Epid. sect.1. vers.20. cum ergò symptomatica euacuatio sequi non possit, necesse est, expectare eam, quæ præcedentem concoctionem non exposcit. Talis autem est, quæ fit per hæmorrhagiam, hæc enim sæpè, & in morbi augumento, vel etiam aliquando circà initia, vbi nulla coctionis nota apparet, ægrotantes à maximis morbis liberare obseruatur. Supponit enim Hipp. post sudorē vrinas attenuari, quod significare voluit, dum dixit: Neque concoxit, quandoquidem hoc signo tantum vsus est Hipp. ad cruditatem in febribus significandam, vt alibi adnotauimus. Atque hoc adnotetur in praxi, si post criticas euacuationes, B
non ex toto soluto morbo, vrinæ tenues, & crudæ fiant, id certissimum argumentum morbum non perfectè iudicatum esse. His igitur rationibus si post sudorem critico modo prodeuntem horror postridiè denuò sequatur cum vrinarum cruditate, fluxus sanguinis expectandus est. Vndè patet Prorrheticum hanc Coacam æmulans per Coacam potius corrigendum esse, quam Coacam per prorreticum, etiamsi id senserint, & Duretus, & Iacotius.

Vers. 31. Vrinæ cum rigore suppressæ malæ, & conuulsoriæ, tum aliàs, &c.

Vrinarum suppressio in morbis acutis, de quibus est sermo, dupliciter euenire solet, vel quia materia aliò conuertitur: vt quando sudor criticus instat: vel quia impedimentum innascitur in vasis vrinæ excretioni dicatis, & sicuti prior modus aliquando salutaris fit, ità secundus perpetuò symptomaticus est, consequens inflammationem alicuius partis excretioni vrinæ C
inseruientis, aut adiacentium. Hosque duos suppressionis modos respexit Hipp. 1. Prædict.
Mar.n.15. vers.167. dum inquit: vrinæ suppressio, quibus rigores, & in conuulsorijs affectibus, &c. Instante enim rigore, quem sudor subsequitur, vrina supprimitur, ad ambitum corporis conuersa, similiter quotiescunq. ex prædictarum partium inflammatione, qui erat secundus modus, vrinæ fit suppressio, indè neruosum genus compati necesse est, vt meritò subsequatur conuulsio. His duobus modis si quis tertium addi velit, ex defectu facultatis, vt vel quando affectis neruis spirituum animalium motus intercipitur, vel emoriente facultate, vt in moribundis, non ob id sententia minus vera, & rationabilis erit. Nàm cum supponat vrinæ suppressionem cum rigore fieri, hunc postremum modum excludit, quia quando facultas pænè extincta est, rigor supernenire non solet, in quo naturæ conatus quidam elucet. In reliquis verò omnibus suppressionum modis sententia omninò verificatur, priori excepto, quem aliquandò salutarem esse dicebamus. Verùm etiamsi antè rigorem vrinæ suppressio spem criticæ excretionis medico præbeat, certitudinem verò, si humorum appareat concoctio, cæteraq. D
crisis indicia adsint, cum rigore tamen vrinam supprimi criticè, videtur impossibile. Quia vt inquit Duretus, cum materia vrinæ aliundè expelli non possit criticè, nisi per sudorem, vrinæ suppressio rigorem præcedere, non concomitari debet, vndè necesse est, si simul contingant, rigorem symptoma esse affectionis earum partium, quæ vrinæ excretioni inseruiunt, quæ quidem affectio ad inflammationem referri debet: cum certum sit, decumbente ad partem aliquam internam humore bilioso, in qua inflammatio excitetur, rigorem præcedere. Inflammatio verò in ipsis particulis vrinæ excretioni dicatis, vias angustando vrinam supprimit, in adiacentibus verò, mediante compressione eorundem vasorum: aut neruorum dictis partibus inseruientium. Cum igitur dicti omnes suppressionis modi ab inflammatione oriantur, E
non est mirum, si Hipp. dicat, vrinarum suppressiones cum rigore malas esse, & conuulsionem minari; cum nullum symptoma sit conuenientius inflammationi dictarum partium, quam ipsa conuulsio, siuè id lege consortij fiat neruosarum partium, siuè ob vicinitatem spinalis medullæ, & maximè si ipsa primariò, aut nerui afficiantur. Hancque magis expectare oportet, si anteà æger sopore detentus fuerit, eò enim casu caput insuper læsum apparebit, ità vt eò facilius prædictis partibus compatiatur. Quoniam verò sopor pituitosæ materiæ præsentiam plerumque attestatur, ex qua parotides in acutis morbis excitantur; ideò subiunxit auctor. Spes autem in his est, abscessus retrò aures fore. Cæterum sicuti

A ficuti notum est, in soporosis affectibus facilè parotidas excitari, ità difficile est huius veram causam aperire, qua quidem in re si meam sententiam afferre libet, hanc pro nunc assignarem. Parotides, vt aliàs ex Galeno adnotauimus, ex humore fiunt medio inter acutum feruentemq. & valdè frigidum, & crassum, ab eo enim (dicebat ille) non fit abscessus, ab hoc verò in partibus inferioribus potius, quotiescunquè igitur in morbis acutis sopor aduenit à materia caput ipsum lædente, non à vaporibus infernè eleuatis, hæc erit, non calidus, & acris humor, nam delirium potius fieret: nec pituita admodum crassa, & frigida, quia huiusmodi humorem in morbis acutis dominari est impossibile, vndè necesse est, vt humor sit medius inter prædictos, qualis vera parotidum materia censetur, quotiescunquè igitur hæc materia abundat in cerebro, facilè est indè excitari parotidas, & eò magis, si vehementer commoueatur, vt contingit in conuulsione, rigore, alijsq. huiusmodi motibus, verùm quia id non omninò
B necessarium est: cum natura eandem materiam ad partes inferiores expellere, eamq. criticè expurgare possit. Nam si parotidas iam excitatas soluunt tussiculæ cum sputaminibus ex primo Prædict. vers. 288. & dysenteria, aut biliosum alui profluuium, aut crassarum vrinarum subsidentia, vt contigit Hermippo Calzomenio 1. Epid. sect. 2. vers. 200. quid prohibet antecedentem parotidum materiam per vias præfatas expurgari, antèquam producantur? Hæc igitur respiciens Hipp. non dixit simpliciter, abscessus ad aures fiunt, sed spes est, abscessus ad aures fore, spes est similiter dixit, vt innuat his mediantibus salutis spem concipi posse. Mar. n. 24.

Vers. 33. Rigores velut tritæophiarum febrium, si in media febre inordinatè &c.

Ità enim vertenda est præsens sententia, vt grecæ lectioni, quam proximè accedamus: quæ quidem, ni fallor, nulli coacæ obscuritate cedit, in qua, vt meam sententiam proferam, existimo, sermonem haberi de illis rigoribus, qui in acutis febribus superueniunt, non in acces-
C sionis principio, sed in ipsius vigore. Hi autem duplici modò inuadunt, primò quidem leuiter, & absquè membrorum concussione, hosq. assimilat ijs, qui in exacerbatione earum febrium euenire solent, quæ Græcis τριταιοφυεες, ideſt tertianarum naturam referentes dicuntur, hæ enim cum ad integritatem non deueniant, tertiò quoquè die cum quodam lento, & exiguo rigore exacerbantur. Altero modo huic contrario contingunt rigores in ipsius accessionis vigore, cum vibratione, & membrorum concussione, hosq. vocat rigores conuulsorum, quià hoc modo rigentes ægri inuiti concutiantur, velut ij, qui conuulsorijs motibus conuelluntur. Huiusmodi rigores maximè obseruantur in principio quartanarum febrium, vt satis probabile sit horum materiam humoris exusti, & ad atræ bilis naturam accedentis participem esse, sicuti priorum, pituitosi succi, & biliosi miscelam. Nam vterquè humor erroneas febres excitare solet, quarum hic mentio fit per illa verba, inordinatè exacerbantur, & ideò Cornarij
D versio mihi videtur rationabilior, dum vocem ἀλλκτο non ad rigores, sed ad febrem refert, quod etiam dictionis proprietas suadet. Sensus ergò erit, rigores, qui in medio, seu vigore febris erraticæ exacerbantur, si placidi, lenesq. fuerint, quales esse solent, qui per febres tritæophias contingunt, valdè malos esse, si verò vehementiores fuerint, & cum membrorum concussione instar eorum, qui à conuulsionibus tentantur, rigorq. simul, & febrilis calor vigeat, adhuc peiores, & lethaliores esse, verùm objiciet quispiam, si loquitur Hipp. de rigore in media febre, & in eius vigore excitato, ad quid additum est cum rigore, & febre? Summo quidem artificio. Nam posset præfatus rigor inuadere quidem in ipsius febris vigore, verùm interim calorem febrilem remitti, aut calore perseuerante sensum illum rigoris ab ægrotante non percipi, sed concussionem illam membrorum tantummodò apparere, vt hos ergò rigoris modos excluderet, conditionem apposuit: cum rigore, & febre, febris enim perseuerans in-
E dicat, rigorem illum non esse principium nouæ accessionis, rigoris verò sensus à simplici humore melancholico, non excitari indicat, sed bilioso admixto, nam vtroquè casu periculum minueretur, his verò omnibus concurrentibus necesse est, rigorem hunc esse symptoma materiæ morbificæ ad partem aliquam decumbentis: in qua inflammatio excitetur, morbusq. longè grauior, & periculosior fiat priore, nam de eo inquit: valdè malum, ad posterioris verò prauitatem significandam vsus est voce ὀλέθριον, quæ peius importat, quam valdè malum, cuius quidem diuersitatis ratio à natura humoris dependet, nam multò malignior est exustus humor, crudo, & pituitoso.

Vers. 36. Vocis interceptiones ex rigore, soluuntur tremore, & super rigentes &c.

In tre-

In tremore omnia membra concutiuntur, & maximè neruosæ partes, vndè humoris impacti discussionem fieri per tremorem satis probabile est, vt mirum non sit, si aphonia à materia neruos voci inseruientes obstruente genita, tremore superueniente soluatur, & quia aliquandò vox intercipitur ob defectum, & exolutionem facultatis, quod iam morituris euenire solet; cui nihil opis afferre potest superueniens tremor, vt hanc causam excluderet Auctor dixit, id ijs tantum aphonijs euenire, quæ à rigore superueniunt, quia rigor aphoniam præcedens eam à materia dependere significat, non ab exhausto. Similiter qui sæpè rigent (id enim propriè significat vox ἐπιῤῥιγῶντας) superueniente tremore liberantur, discussa per eum materia, quæ aut neruosas partes lacessendo, aut per membra sensibilia, & sanguinem discurrendo præfatos rigores producit, vt lib. 1. de Morb. nos docuit Hipp. A

Vers. 38. Quibus rigor, his vrinæ suppressio.

Hanc sententiam explicauimus lib. 1. Præd. vers. 166. quo in loco perfectior legitur. B

Vers. 51. Febres tertianarum naturam referentes, erraticæ, in pares dies translapsæ &c.

Cum idea tritæophiæ febris consistat in periodo tertio quoquè die repetente, tritæophia erronea dicetur, non quæ modò vnum, modò alterum typum seruat, sed quæ inordinatè varijs diei horis inuadit: ità vt aliquandò matutino tempore, aliquandò in meridie, modò vesperè, modò noctu absquè vllo ordine exacerbetur, In hac igitur paroxismorum inconstantia, si vel horam anticipando, vel pòstponendo paroxismus in diem parem incidat, hæc febris difficilis inditij erit: quod proprium est earum febrium, quæ diebus paribus exacerbantur: de
Mar. n. 3. quibus loquens Hipp. lib. de Humor. vers. 78. inquit, & tales constitutiones etiam difficilius iudicantur, id enim ab humorum diuersitate, & copia euenit, quibus natura non dominatur: sed iuxtà prædominantis naturam accessio modò hac, modò illa hora inuadit. Cur autem morbi omnes, qui paribus diebus exacerbantur difficilè iudicium habent, rationem afferre non est facilè. Aliqui causam ad astra referunt, quatenus humores importuno motu agitati accessiones faciunt eo die, quo natura ab astris non adiuuatur, quarè quid quam boni tunc præstare non potest. Ego autem id potius referrem in causam superius assignatam, materiæ scilicet copiam, & eius diuersitatem, ob copiam accessio extenditur ad diem secundam, vndè accessio subsequens, quæ in die tertia fieri debuerat, in quartum differtur, propter diuersitatem typorum fit mutatio à die impari ad parem. Pro cuius rei intelligentia scire oportet (idquè maximi est vsus in arte) multis modis posse febres motum arripere per dies pares, sed tripliciter id euenire, vt plurimum obseruatur. Primus modus est, quando prima accessio ad diem secundam extenditur, indè verò subsequens tertia leuior est. Die verò quarta accessio repetens eam reddit grauiorem, cui eodem ordine quinta subsequitur leuior, & hoc pacto accessiones maiores fiunt diebus paribus, idq. euenit à copia materiæ, quæ primam accessionem produxit ad tertiam diem, quod si quis eiusdem crassitiem addat, non contradicam. Alter modus est, quandò prima dies molesta est, secunda verò, & tertia quietior, quarta verò exacerbatur, quinta leuior, & sic subsequenter, cuius quidem causa referenda est in materiæ diuersitatem, quandò, quæ prædominium tenebat, cuius gratia accessiones maiores in die sibi propria, quæ est impar, excitare debuerat: à superueniente noua materia superetur, ità vt minor, superuenientis respectu, euadat. Ab eadem diuersitate materiæ fit tertius modus febrium, qui per dies pares mouentur, fit autem quandò febris prima die mitis est, secunda grauior, tertia leuior, quarta rursus grauior, & sic subsequenter de tertio in tertium, ità vt in diebus paribus accessiones fiant grauiores: leuioresq. in imparibus, & his modis febres statim per dies pares moueri incipiunt. Qui quidem modi si in morbi progressu contingant (quod euenit aliquandò) febres in pares mutari dicuntur, quibus addi potest quartus, de quo hic fit mentio, per erroneos paroxismos, vt suprà explicatum est. Qui quidem omnes causam habent materiæ, tùm copiam, tùm diuersitatem, quia etiam si primus modus à copia potissimum oriatur, cæteri verò omnes ab eiusdem diuersitate magis, in omnibus tamen vtraquè causa viget. His igitur ad harum febrium constitutionem concurrentibus, non est mirum, si aut citò interimant, aut in longum tempus producantur. C D E

Vers. 52. Anxietudines in diebus iudicatorijs, si in his sine sudore perfrigerentur &c.

Refrigerationis infidelitatem, quæ imperitis solutæ febris speciem præbet, aperit Hipp. in præsenti Coaca, & ait, qui cum inquietudine in iudicatorijs diebus sine sudore refrigerantur, F

ità vt

A irà vt febre carere videantur, malum, & in summa omnes, qui sine sudore non iudicati perfrigerantur, malè habent. Huius tamen refrigerationis malitia à morbificæ causæ natura dependet, quæ non educta, sed intimius occultata, infidæ quietis suspicionem præbet, quod quidem sicuti semper malum est, ità in febre, quæ comitem anxietudinem habet, pessimum est. Anxietas enim materiæ agitationem indicat, cui nisi euacuatio eiusdem per sudorem sequatur, calore euanescente, ad interiora eam recessisse euidens argumentum est, sudoris autem meminit tantummodo, quia inquietudo illa, quam alismon vocat, perturbationis humorum in venis soboles est, qui ob tenuitatem, & vicinitatem, per sudorem tantum criticè educi posse videntur, etiã si in secunda parte propositionem vniuersaliorem faciens, quamlibet euacuationem criticam comprehenderit voce ἀκρίτως vtens, hoc est, sine iudicatione, quasi hunc in modum loqueretur, & quicunquè sinè sudore, & sinè vlla alia critica euacuatione ex febre refrigerantur malum. Præsentem coacam multum æmulatur prorreticum illud, quæcunquè in diebus iudicatorijs, cum anxietudine absquè sudore perfrigerantur, malum est, in cuius explicatione nonnulla adduximus lib. 1. Prorreticorum vers. 80. quæ repetere non erit inutile.

Vers. 56. Exudantes in febre, malignè habent.

Ineptè satis videtur hic dici de sudatiunculis solis κακῶδες, sine vllo alio malo signo, nam in superioribus earum malitiam harum æqualem, leuiorem fecit hac simplici voce vtens κακόν, etiam si ijs alia symptomata funesta associarentur. Vis ergò, & causa prauitatis in sudatiunculis præsentis coacæ reposita est in voce illa, in febre, cuius expressio indicat, ægrum insigniter febrire, ità vt exudationes præfatæ in ipsiusmet febris vigore contingant, frustrà enim apposita fuisset hæc vox, in febre, in præsenti coaca, quæ in supradictis omni-

C bus subintelligenda est, cum in hac libri parte prognoses tractentur, quæ ab accidentibus febrium desumuntur. Supponit igitur Hipp. calore febrili in summo vigore existente has sudatiunculas fieri, quod quidem symptoma est tantæ prauitatis, vt syndromem malorum signorum adæquare, & superare possit.

Vers. 57. Quibus biliosa est alui egestio, his circa pectus morsus, & amaritudo, malum est.

Ex hac coaca docemur, quod plurimis absurdum videtur, quamuis quotidiè id obseruetur in praxi, partes superiores circa pectus mordeti à præsentia humoris biliosi ventriculum, & partes inferiores obsidentis, idq. euenit, quando bilis tenuis est summæ acrimoniæ particeps. Nam etiam si propria substantia partes superiores non inuadat, vapores tamen eò transmittit, à quibus, & pectoris morsus, & oris amaritudo excitatur. Nec id videatur impossibile anatomicis ob septi transuersi intermedium, nam præterquam quod per gulam

D ad medium pectus ascendentem communicatio hæc fieri potest; vapores tenuissimi, quales sunt, qui à supposita bile eleuantur, non egent ductibus, aut meatibus conspicuis ad vires suas longè, lateq. diffundendas; quandò videmus quotidiè à bile ventriculum infestante sæuissimos capitis dolores excitari. Scio quidem aliquos, quibus prædicta videntur impossibilia asserere hanc vocem στῆθος pro ore ventriculi apud Hipp. vsurpari, verũ quia id ab ijs gratis dicitur, præfataq. veritas pluribus Hipp. testimonijs confirmari potest. vt in expositione illius coacæ, quibus in febre lateris dolore fiente, &c. vers. 83. à nobis demonstrabitur; eorum expositioni acquiescere non possum. Quia igitur dolor superiori ventri communicatus, dum eiusdem causa deorsum fertur, indicat materiam morbificam summæ acritatis, & malitiæ participem esse, nec in totum criticè educi, sed symptomaticè; meritò adnotauit Hipp. in biliosa alui egestione pectoris morsum, & oris amaritudinem malum esse.

E *Vers. 64. Et turbidus spiritus in his malus.*

Ad similitudinem liquidorum, quæ turbida dicimus, cum ob materiæ crassioris admixtionem eorum perspicuitas tollitur, vndè & vrinas turbidas dicimus; vinum, aquam, & similia; hoc in loco spiritum turbidum illum vocat Hipp. qui, dum per expirationem emittitur foras, talis fit crassitudinis, vt non solum oculis conspicuus fiat, sed etiam instar fumi, aut nubeculæ per aerem feratur, talem verò crassitudinem acquirit spiritus duplici de causa, tùm scilicet propter admixtionem magnæ copiæ vaporũ, & exhalationum, tùm etiam propter excessum caloris earum partium, à quibus spiritus emissio prouenit, vtraquè enim harum causarum aerem crassiorem reddere solet, idq. patet sensu, vbi enim exhalationum, siuè

siue vaporum copia aeri admiscetur, eius densitas non oculis modò conspicitur, vndè nebulosus aer dicitur, sed si densiori, leuiq. corpori occurrat, v.g. lapidibus læuigatis, speculo, aut rei simili, in humorem è vestigio concrescit. At verò caloris excessu spiritum densiorem reddi, ex eo potissimum apparet, quia quò ambiens frigidius est, eò magis spiritus ex ore emissus oculis se prodit, latiusq. diffunditur, idq. euenit, quia spiritus egrediens quantò actu calidior fuerit, eò magis ab ambiente frigido incrassatur, vndè oculis apparet euidentius, talisq. conseruatur diutius, & ideò in hyeme spiritus ex ore egrediens etiam in sanis conspicitur oculis, quod in æstate non contingit, quia externo aere frigidiori calidior est spiritus in hyeme, quam in æstate, cum igitur vtraque harum causarum apta sit spiritum reddere crassiorem, vtraque simul concurrente adeò incrassatur, vt turbidus dici possit. Quotiescunque ergò per febres spiritus turbidus apparet oculis, non solum maximum incendium circà partes spiritales indicat, sed etiam humorum putrescentium præsentiam, quibus vaporum copia ingens eleuetur, quæ quidem omnia similiter attestantur symptomata in textu adnotata, internum enim incendium ostendunt præ alijs vrinæ nigræ, humorum verò putrescentium copiam sudatiunculæ, maximè circà caput, & difficilis ægri tolerantia, & inquietudo. Turbidi spiritus mentionem fecit Hipp. etiam libro de Humoribus vers. 35. necnon lib. Prædict. 1. vers. 128. quam sententiam repetet inferius hoc eodem libro ver. 276. cum magna symptomatum congerie, quæ tamen omnia præfatas præsupponunt causas, maximam, scilicet, crudorum humorum copiam incendio crematorum, vt in citatæ coacæ expositione adnotabitur.

Mar. n. 3.
Mar. n. 12.

Vers. 71. Stupor in vtranque partem citò iri sitans, malum.

In vtranque partem transmutari torporem, si intelligamus à dextris in sinistras, id erit malum signum, inditium enim erit materiæ, etiam si non dum fixæ, copiosæ tamen, vndè vtrasq; partes vicissim lacessere possit, quando longè grauius malū minatur hæc materia copiosa huc, & illuc agitata, quam quæ ad vnicam partem confluxa, & ibidem firmata torporem inducat, quæ nihil grauius producere tandem apta est, quam illius partis resolutionem, at copiosa materia huc, & illuc commota in aliquod viscus, & maximè in cerebri substantiam se insinuare solet, & læthalem apoplexiam excitare.

Vers. 73. Quibus cum febre ardente tumores soporolenti, torpidi fiunt: his dolor &c.

Cùm febris ardentis duplex sit materia, bilis nempe, & pituita salsa, quæ in textu referuntur symptomata, de secunda intelligendam esse præsentem Coacam, attestantur, quam quidem aliquando per abscessus ad aures (hos tumores soporosos hic appellat Hipp.) indicari nouimus, id enim naturæ humoris peccantis maximè conuenit, vt pluries à nobis indicatum est. Si igitur recurrente abscessu materia ad pectus, & pulmones conuertatur, cum quibus magna est communio, cuius gratia in pulmonum morbis parotides frequentissimè apparent, parotidasq. soluunt tussiculæ cum sputaminibus, ægrotantem paraplectico modo necat, hoc est, vel instar eorum, quos paraplegia occidit, idq. ingenti, & maligna inflammatione in partibus spiritualibus excitata, quæ aortis communicetur, ex quarum inflammatione, si magna fuerit, ægrotantes in resolutionem, modò vnius, modò alterius partis, aliquando totius corporis, incidere, testatur Hipp. inferius hoc eodem lib. sect. 2. vers. 287. cuius quidem rationem afferre in illius coacæ expositione tentabimus, vel saltem cum accidentibus paraplecticis communibus. Nam sicuti, qui ex apoplexia moriuntur, stertentes animam efflant, ità qui, materia copiosa ad pectus, & pulmones irruente, suffocantur, cum stertore mori, est rationabile. Factum verò materiæ parotidum ad partes spirituales decubitum attestatur lateris dolor tumoribus dictis superueniens, quo apparente mors, præsentis coacæ auctoritate à Medico prædici tutò poteſt.

Vers. 77. Qui in potibus substrepunt, & submurmurant in siccis, & quidem &c.

Symptomata omnia in textu recensita humidæ substantiæ consumptionem consequuntur, & ideò taliter affecti perniciose habent, nam potus descendens strepitum facit, quia ob siccitatem ipsius gulæ latera in seipsa non concidunt, ità vt absque deglutitione potus per cauū descendens propria grauitate prolabatur in ventrem, & sic strepitum facit submurmurant pariter in siccis, hoc est, absque potu propter eandem causam, quia faucibus ob siccitatem corrugatis, & exasperatis, spiritus egrediens per angustum, & asperum sonitum quendam facit, quem leue murmur appellat, difficulter etiam deglutiit ab eadem causa, vt notum est, cum

nihil

A nihil magis lædere deglutitionem possit, quam siccitas ab exhausto, cuius gratia musculi ad suum opus, quæ est ipsa deglutitio, penitus inepti redduntur, spiritu tandem attracto tussis excitatur similis illi, quæ aliquandò in febribus ardentibus contingit, de qua Hipp. mentionem fecit lib. 6. Epidem. sect. 2. vers. 40. quam quidem à spiritu fieri eo argumento demonstrabat, quia hi dum loquuntur, & hyant, tussiunt, diuersa tamen ratione, & periculo: vt ex nostra in eum locum expositione colligere licet, excitatur enim tussis à spiritu in hoc casu: quia propter gutturis angustiam, & asperitatē, spiritus per illud translabens, partes illas magis irritat, quam si recto ductu, liberoq. feratur, & vt alias omnes causas horum accidentium excluderet, quæ periculum minuere possent, subiunxit ex acuto morbo refrigeratis, in acuto enim morbo refrigerari non potest æger ab alia causa, quam ob humidi consumptionem, quam caloris extinctio consequitur. Hanc eandem interpretationem apud Iacotium post
B ea inuenimus, quam tamen longiori oratione comprehendit.

Vers. 81. Mentis emotiones taciturnæ in febribus ei, qui voce non sit priuatus &c.

Exstasis, de qua præsens coaca instituta est, in ea mentis alienatione consistit, per quam ægrotantes interrogati non respondent, si verò pungantur, sentiunt quidem, sed neque clamant, neque conqueruntur, nihilq. ex arbitrio, aut visu operantur. Prouenit autem ex cerebri inflammatione, vbi compresso quodammodo eiusdem incendio, affectio in habitum redacta est, & ideò eius phrenitidis confectaria est, quæ ab inflammatione cerebri dependet, vndè similitudine quadam phrenitis hectica dicitur. Huiusmodi verò affectionis principiū nullo alio signo melius distinguitur, quam silentio, vndè phrenitici si post verborum garrulitatem in silentium incidant, tunc phrenitidem in exstasim transmutari indicium erit, silentium verò faciunt exusti humores, & incinerati (vt ità dicam) quia tunc ad me-
C lancholici humotis naturam transmutantur. Quotiescunquè igitur ægri in silentium incidunt, vel id erit ex aphonia, vel à delirio exstatico, & quamuis vocis priuatio in febribus maximum metum communiter incutiat, aliquando tamen non est læthalis, cum sæpè in grauissimis morbis abscessus fiant ad eas partes, ex quarum affectione vox intercipitur, à quibus tamen ægri subleuantur, & deniquè iudicantur perfectè. At exstasis semper læthalis est, eò quod affectionem dictam cerebri consequitur, quæ rarò ad naturalem dispositionem reducitur. Meritò igitur Hipp. inquit exstasim, quum eò deuenerit, vt silentium inducat, neque id proueniat ex aphonia, pernitiosam esse. Addidit autem in febribus, vt eam exstasim excluderet, quæ superueniens furori, vtilis censetur: iuxtà aphorismum quintum septimæ particulæ. A furore dysenteria, vel hydrops, vel exstasis bonum. De exstasi vide, quæ adnotauimus ad Coacam vers. 123.

D *Vers. 83. Quibus in febre dolore lateris fiente, aluus multa aquosa, ac biliosa egerit, &c.*

Superius ad Coacam illam vers. 57. quibus biliosa est alui deiectio, his circà pectus morsus, & amaritudo, malum, adnotauimus, humores biliosos tenues, & valdè acres ventriculum occupantes, circà pectus dolorem inferre, per vapores indè ad superiores partes eleuatos, in cuius confirmationem præsentem coacam adduximus, ex qua præfata veritas maximè manifestatur. Nam cum ægri à lateris dolore alleuientur superueniente excretione multa humorum tenuium, & biliosorum, argumentum est certissimum, eosdem humores lateris dolorem facere. Dixit autem Hipp. alleuiantur, non sanantur, eò quod non semper salus indè consequitur, sed tunc solum, quandò morbus à præsentia præfati humotis dependet. Nam si aliqua dispositio viscerum adsit, à qua continuò regeneretur humor, quam collapsa appetentia indicet: tunc nihil boni adferre præfata excretio potest, imò per eam debili-
E fiente in dies ægro, morbum inualescere, necesse est, ità vt affectio, quæ à principio intemperies à materia calida tantummodò erat, in inflammationem transmutetur, siuè potius affectionem inflammatoriam, vndè ægri facie rubicundi fiant; tunc alui fluore perseuerante cardialgiæ insuper apparent, & sudores, quæ quidem, malum versus partes superiores se extendere, significant, quousque spiritualibus partibus communicetur, & tandem æger postquam diutius ægrotauerit, peripneumonicorum more intereat. Quotiescunquè enim affectiones istæ inflammationis participes, serpendo varias peruadunt partes, longè diutius protrahi morbus solet, quam vbi vnicam tantummodò partem occupat, idquè quotidiè obseruatur in ijs erysipelatibus, quæ serpendo huc, & illuc vagantur. Quia verò inferius vers.

339. sect. 2. hanc eandem repetens sententiam, quod in præsenti legimus: Vbi longius ægrotarint, peripneumonicorum more intereunt, ibi legimus: Suppurationes circà pulmones habent; insinuatur nobis, ex varijs modis, quibus peripneumonici interire solent, eum intelligere hoc in loco, qui mediante fit suppuratione, & fortasse suppurationis exitum longum respexit, dum dixit, vbi longius ægrotarint: cum non citò intereant illi, qui absque suppuratione ex sola peripneumonia moriuntur.

Vers. 88. Qui cum perfrigerationibus, non sine febre, supernè exudant, molestè &c.

Omnia symptomata proposita in textu phrenitidem ostendunt læthalem, quatenus copiam humorum calidorum supernas corporis partes occupare, & naturam superare ostendunt. Acuta enim febris eorum caliditatem: sudatiuncula copiam: partes exudantes superiorum partium affectionem: dysphoria pugnam inter naturam & morbum: frigiditas tandem perseuerante febre, morbi victoriam, & calidi innati extinctionem ostendunt. His igitur præcedentibus nihil aliud expectari debet, quam læthalis phrenitis excitata à prædictis humoribus, maligna inflammatione mediante, quod quidem euidentius expressit primo Mar. n. 4. Prædict. vers. 26. vbi inquit: Dysphoriæ cum perfrigeratione non sine febre, supernis partibus exudantes, phrenitica; quemadmodum etiam Aristagoræ, sed insuper perniciosæ.

Vers. 90. In longis perniciosis morbis, sedis dolor læthalis est.

Nimis impropriè loquutus esset Hipp. si per sedis dolorem, exulcerationem intestinorum ab acri humore inductam intellexisset, vt Dureto placuit, voces igitur in propria, & vera significatione accipientes dicamus: Hippocratem in hac coaca nos admonere, in longis, & perniciosis morbis pessimum signum esse dolorem sedis, quia citius intereunt excitato in illa parte abscessu, à quo debilitatus æger morbum diutius ferre non potest. Idq. nuper obseruauimus in duobus tabidis, quibus præcedente dolore, abscessus magnus circà sedem factus est, & quamuis ad suppurationem in vtroque deuenerit facillimè, & curatio optimè procedere videretur, non longè tamen posteà ambo interiere. In his autem læthales sunt huiusmodi abscessus: quia naturam iam morbo succumbere indicant. Quæ sicuti dum morbificis causis dominatur, humores peccantes, vel criticè expellit (quod maximè in acutis morbis euenit) vel saltem ad ignobiliores partes, eos detrudit, v. g. ad articulos, vbi abscessus excitat iudicatorios, quod chronicorum morborum magis peculiare est, ita vice versa, cum à morbo superatur, humorum dominatu priuatur, qui tandem vel malignè corrumpuntur, & hoc modo ex acutis morbis ferè homines intereunt, vel propria grauitate descendentes, modò diarrhæas in mortem terminantes inducunt, modò circà sedem firmati malignos ibi abscessus constituunt, de quibus præsens Coaca loquitur.

Vers. 95. Febres ex doloribus vehementibus, diuturnæ.

Febres ex doloribus dicuntur illæ, quæ doloribus absque febre inuadentibus in dolorum acerbitate, & vehementia superueniunt, febre autem carere à principio in doloribus, signum est, nec partem dolentem principem, aut nobilem esse, nec eius causam calidam, quod si posteà febris superueniat, id à doloris vehementia euenire solet, quatenus humores vndique in tanta copia ad locum doloris confluunt, vt non solùm dolor magis exacerbetur, sed etiam constipati incalescant, & febrem inducant, quæ focum, siuè mineram habeat, ipsammet doloris sedem, materiamq. febrilem eiusdem doloris causam. At verò quandò humor est copiosus, non tamen aptus acutum morbum facere, quod proprium est calidorum humorum, aut quandò pars princeps laborat; cuius contrarium suppositum est, necesse est morbum in longum tempus protrahi, propter humoris copiam, & eiusdem frigiditatem, quemadmodum anno elapso obseruauimus in famulo Perillustris D. Fabij Fani, qui ex lumborum vehementissimo dolore in febrem incidit, à qua vix triù mensium spatio liberari potuit.

Vers. 96. Mentis emotiones tremulæ, palpatoriæ, phreniticæ sunt, & dolores circà &c.

Deliria cum tremoribus, & descripta manuum latione, dum hùc, & illùc palpant ægri, non solum phrenitica sunt, vt hoc in loco testatur Hipp. sed etiam læthalia, vt additur in prognostico vers. 63. de qua te vide ea, quæ in eius explicatione ibidem adnotauimus, nec Mar. n. 4. non expositionem nostram lib. 1. Prædict. vers. 51.

Vers. 103. Qui in principio tenues, cum capitis pulsu, & vrina tenui ad iudicationem &c.

Pulsationes in capite, vel à calidis vaporibus infernè eleuatis fiunt, vel materiam calidam

A dam caput obsidere significant, primus modus peculiaris est earum febrium, quæ à calidis humoribus dependent, ex quorum æstu magna vaporum copia ad caput transmittitur, indè enim caput vehementius incalescit, vndè arteriæ in eo sitæ adaucto vsu vehementius pulsare coguntur, ità vt earum motus, & astantibus aspectabilis, & ægrotanti sensibilis fiat. Huiusmodi causæ ex eo distinguuntur, quia si à calidis vaporibus infernè eleuatis fiant febres, cum pulsu sunt, semper magnæ, & vehementes, si verò à calidis humoribus in cerebro feruescentibus oriantur febres, calore mites erunt, nec admodum vrentes, ratioquè diuersitatis à partis affectæ natura, & temperamento dependet. Quia enim cerebrum natura frigidum est, humores etiam si calidi sint, calorem vehementem in eo excitare non possunt: nisi è venis egressi inflammationem constituant, verùm egrediente è vasis humore pulsus arteriarum cessat, deliriumquè adest necessariò, aliaquè signa cerebri inflammati. Quotiescunquè

B igitur arteriarum pulsus conspicuus apparet in capite, si febris vehemens simul adest, minera febris in partibus inferioribus viget, si cum febre tenui pulsant arteriæ in capite, bilis in venis cerebri simpliciter feruet, quæ si indè exacerbatur, nec signa apparent futuræ iudicationis, quæ omninò excluditur ab vrina tenui: tunc necesse est, materiam à venis egressam esse, indè què inflammationem in cerebro excitari, cuius symptoma sunt vigiliæ, & delirium, de quibus Hipp. in textu.

Vers. 105. In morbis acutis motus, iactatio, somnus turbulentus, quibusdam &c.

Somnus turbulentus, humoris, aut vaporis agitationem in capite significat, si igitur ab humore id contingat, motusquè, & iactatio adsit, quæ symptomata sunt circà animalem facultatem neruosis partibus inseruientem, verendum est, nè prædicta humorum perturbatio neruosum principium petat, indèquè conuulsio sequatur. Natura enim comparatum est, vt

C si quæ pars antè morbum laborauit, in ea firmetur morbus. Dixit autem: In quibusdam, quia id non semper euenit, sed tunc solum, quandò somnus turbulentus non à vapore, sed à materia in cerebro agitata contingit.

Vers. 107. Turbulentæ cum ferocia, excitationes mentem emouentes, malæ sunt, &c.

Diximus aliàs humores atrabiliarios promptè neruosum genus inuadere, qui si copia magis lædant, quam qualitate (quod melancholia propriè dicta facit) apoplectici affectus excitantur, qui in obstructione quadam consistunt, si verò qualitate acri potius infestent, quod atræ bilis à posterioribus vocatæ proprium est, conuulsiones fiunt. Quapropter ex delirio, tunc maximè expectanda est conuulsio, quandò humores in eo peccantes ad atræ bilis propriè dictæ naturam vergunt, quia verò ferocitas in delirio talem humorem attestatur, meritò ferocitas conuulsionis futuræ indicium præbet: summaquè ratione ait nunc Hipp. quo-

D tiescunquè ægri expergefacti ferociter delirant, etiam si delirium sit fugax, & momentaneum, materia nondum in cerebro confirmata, id tamen malum esse, summoquè periculo plenum, quia signum est spiritus animales in cerebro ab exustis vaporibus perturbari, quos consequens humor ipse exustus phrenitidem ferinam inducit, quæ conuulsione intercedente ægrum immaniter tollit, quod eò facilius continget, si insuper sudores, oppressi cerebri testes, accedant. Huius loci occasione adnotanda est differentia inter somnos turbulentos, de quibus in præcedenti coaca mentio facta est, & turbulentas excitationes à somno, de quibus agitur modò. Quoniam etiam si in vtroquè symptomate eadem spirituum animalium perturbatio vigeat, in priori tamen lenior est, & à leniori causa dependet, quandoquidem perturbatio in somnis tantummodò viget, & per solam expergescentiam omnes turbulentæ imagines euanescunt, ægerq. quietus est, & omninò mentis compos. At in præsentis coacæ

E perturbatione tanta fit in animalibus spiritibus perturbatio, vt etiam depulso somno per aliquod temporis spatium perturbatio perseueret, vndè ægrotantes ex somno excussi exiliunt, clamant, vociferantur, comminanturquè instar furentium, quamuis non longè post ad seipsos redeant, quiescant, & rationis compotes fiant. Stante igitur hac diuersitate causarum non est mirum, si in coaca præcedenti dixerit, quibusdam tantummodò aduenire conuulsionem. In præsenti verò vniuersalem propositionem fecerit, & necessariam in omnibus, hanc eandem sententiam legimus in Prorreticis.

Vers. 108. Conuulsoriæ etiam videntur colli, & dorsi perfrigerationes &c.

In Prorreticis ver. 171. hæc sententia legitur hûc in modû, & colli, & dorsi perfrigerationes

apparentes, sed & per totum corpus, quibus locis inter se collatis, patet vocem illam δοκέουσαι in prorretico idem esse, quod ait hoc in loco δοκέουσι, idest videntur, seu apparent, vndè malè interpretantur non nulli vocem apparentes ad differentiã earum perfrigerationum, quæ non apparent ad tactum. Quarè intelligere oporret colli, & dorsi perfrigerationes; quæ tactu persentiuntur, videri conuulsorias, quia id est rationi consentaneum.

Vers. 109. *In his mictiones sunt pelliculosæ.*

Pelliculosas, seù membranosas vrinas conuulsionem præmonstrare non hoc in loco tantum docet Hipp. sed etiam inferius hoc eodem opere pluries, quarè temerarium est textum peruertendo pro pelliculosis spumosas legere. Nec consentaneum est rationi magis spumosas vrinas conuulsionem indicare, quam pelliculosas; cuius quidem rationem etiam si afferre non datur, satius est ignorantiam fateri, quam lacerare scripturam, cum parum probabile sit, transcriptoris vitio toties circà hanc vocem errorem irrepsisse. Ego autem dicerem, pelliculosas dici ab Hippocrate vrinas, in quibus corpuscula maiora furfuraceis continentur, de quorum corpusculorum generationem nostram indicauimus sententiam in explicatione illius Prognostici vers. 169. At subsidentiæ in vrinis &c. Diximusquè hæc generari ex humoribus ipsis à febrili calore exustis, ita vt quò calor intensior fuerit, eò maiora corpuscula producantur, pro cuius diuersitate eorum quatuor species adnotauimus in Hippocraris doctrina. Prima species est, quod sedimentum album tenue appellat. Secundam crimnodeas, hoc est, crassioris farinæ partes referens, vocat. Tertiam lamineum. Quartamquè, & postremam furfuraceum dicit. Quod si quis grandini simile quinto loco addere velit, non contendam, quia etiam si tantam humorum exustionem non indicet, calorem tamen nullo pacto inferiorem supponit, vt inferius sect. 3. vers. 268. Deo danre demonstrabitur. Nunc verò cum pelliculosi fiat mentio, sub furfuraceo collocandum erit, cum ab eo colore tantummodò differat, furfures enim latiores, membranulas quodammodo æmulantur, si colorem remoueas, vt meritò ambo sub eadem specie collocare possis. Nam cum idem agens sit calor exurens, si materia fuerit sanguis, aut alius humor sanguine participans, corpuscula, quæ vrinis subsident, colorem quendam subrussum contrahunt: qualis est ipsorum furfurum, & ideò sedimentum furfuraceum dicitur. si verò materia pituita fuerit hæc, etiam si condensentur in corpuscula furfuraceis similia, colorem tamen album retinent, vndè pelliculosum sedimentum dicitur, quia pelliculis, & membranulis assimilatur. Quapropter si, vt in loco citato adnotauimus, sedimentum album, & tenue, quod tenuissimis constat corpusculis, malum esse obseruauit Hipp. quia simul etiam albũ est, eò quod piruita in genere venoso dominante, tale incendium in eis excitari, quod eam in tenuissimas particulas exurat, malum est, tantò peius erit, eandem in crassiora corpuscula concrescere, quæ membranulas referant, quia vt à principio adnotauimus, quò calor vehementior fuerit, eò maiora corpuscula producit. Quotiescunque verò cum humorum piruitosorum copia calor exurens viget, conuulsio oritur, ex humoribus ipsis exustis analogia quadam neruosas partes inuadentibus, quas acrimonia pungentes conuulsionem constiruunt, & quamuis omnium memoratorum sedimentorum pelliculosum maximè id significare possit, quia exustionem maiorem præsupponit, non tamen tollitur, quin etiam alia conuulsionem indicare possint. Nam inferius, sect. 2. vers. 112. vrinas crassioris farinæ partes referentes, conuulsorias esse testatur Hipp. vide Prorreticum vers. 171. & quæ in cirata Coaca inferius adnotabuntur. ar.n.15.

Vers. 110. *Deliria cum sopore conuulsoria.*

Quia, vr iam satis norum est; conuulsionis essentia in irritatione consistit, quam acris materia neruoso generi infert, ideò ad conuulsionem producendam humor acris, & mordax requiritur, talis autem est maximè, qui non modò calidus est, sed etiam substantia crassior, quapropter bilis sola, quia tenuis est, conuulsionem excitare non solet, nisi alius humor ei associetur, qui quandam præstet crassitudinẽ, aut ipsa, mediante exustione, crassescat. In phrenitide igitur, alijsq. delirijs à simplici bile excitaris nõ fit cõuulsio, nisi aliquod concurrat signũ materiæ crassioris, & ideò feritas in delirijs signũ est conuulsionis, vt suprà vidimus, quia furor materiæ atrabiliaris, & exustæ præsenriam artestatur, quæ bili crassitudinem quãdã præstat, similiter, quia sopor delirio coniunctus pituitæ presentiã indicat, qui humorẽ

bilio-

A biliosum crassiorem reddere potest, ideò summa cum ratione deliria cum sopore sunt con-
uulsoria. Scio aliam etiam causam assignari posse, quia bilis cum neruoso genere nihil con-
uenit, quemadmodum pituita facit ratione consortij, quandoquidem nerui pituitoso succo
naturaliter nutriuntur, & melancholia, siuè atra bilis propter inimicitiam, quam hic humor
habet cum neruosis partibus, vt alijs in locis indicauimus.

Vers. 112. Affectiones statim turbulentæ, vigilias inducentes &c.

Ratio solutionis morbi, quæ describitur in hac sententia, ex natura euacuationis depen-
det, quæ fit è naribus, sanguinis enim fluxio è naribus, quandò copiosa est, vt supponitur
hoc in loco, à maximis, & difficillimis morbis liberat, vndè lib. 2. Epidem. legimus. San-
guinis eruptiones largæ è naribus multa dissoluunt. Quandoquidem morbos perfectè iudi-
cant etiam absquè præcedente coctione. Idquè euenit quotiescunquè nulla interius inflam-
B matio viget, nam ea præsente plerunquè hæmorragia symptomatica esse consueuit, quia
postquam sanguis è venis per carnes diffusus sistrophicam inflammationem constituit, non
facilè in venas remeat, vt indè expurgari possit, ex quo fit, vt hæc euacuatio plerunquè in
morbi augmento criticè appareat, aliæ verò circà vigorem. Quotiescunquè igitur humo-
res in nulla corporis parte firmati, & fixi per venosum genus vagantur, leuitateque sursum
ferri apti sunt, & via per nares ijs patet, critica hæmorrhagia sperari potest. Quæ quidem
in hoc casu concurrere præsupponunt symptomata apposita in contextu. Perturbatio enim
à principio contingens, humores hùc, & illùc agitatos moueri indicat, cui vigiliæ accedentes
eosdem caput iam petere ostendunt, non tamen capiti adhùc infixos esse. Sanguinis verò
stillæ, quæ pro maiori parte symptomatis loco apparere consueuerunt, tandemquè ma-
teriæ naturæ imperio minimè subiectæ, hoc tamen in loco non sunt malæ, quia nox subse-
C quens leuior, & quietior omnem suspicionem tollit symptomaticæ excretionis, imò quia
alleuiatio in die sexta contingit, morbi arguit benignitatem, cuius conditio principalis est
in diebus imparibus exacerbationes, remissiones verò in paribus habere, vndè in beni-
gno morbo stillæ sanguinis, hæmorrhagiæ potius prænunciæ fiunt, quàm vt quid mali por-
tendant. His omnibus igitur concurrentibus meritò morbi iudicatio expectanda est per
fluxum sanguinis è naribus, si modò vrina aquosa fuerit, quasi cum alia vrina huiusmodi eua-
cuatio insida futura sit. Quod quidem rationi penitus alienum videtur, cum hæc cruditatis
sit nota, quæ omni iudicationi aduersatur. Vrinam tamen hanc meliorem esse, quam si
crassior esset, dicerem, quatenus humores omnes sursum tendere indicat (vt ex sequenti Coa-
ca colligere licet) quibusindè per hæmorrhagiam euacuatis, nihil remanet in corpore, quod
morbum fouere, aut denuò excitare possit. Quarè in morbis capitis aquosa vrina mala est,
D quia omnes humores ad partem affectam confluere indicat, bona autem, quandò subsequi-
tur euacuatio per nares, qua mediante etiam nulla præcedente coctione, humores peccan-
tes facilè expurgari possunt.

Vers. 116. Delirium in spiritu, & sudore, læthale est, læthale est etiam in spiritu &c.

Vulgata lectio in Græco contextu habet, ἐμπυήματι, quamuis interpres legerit ἐν πνεύματι,
quam si retinere voluerimus hoc pacto vertẽda erit. Delirium, empyemati, & sudori superue-
niens læthale est, læthale est etiam empyemati, & singultui, eiusq. sensus erit, si ei, qui ex sup-
puratione laboret, & exudet frequenter, delirium superueniat, læthale est, cum enim suppura-
tio iam in tabem desierit, quod sudor præfatus indicare solet, si delirium superueniat, læthale
est, de tabidis enim loquens Hipp. qui in Thaso facti sunt lib. 1. Epidem. sect. 1. vers. 43. di-
cebat: Et plerique circà mortem deliri, quod si lectionem cum interpretibus immutare licet,
E sententia erit, Delirium cum spirandi difficultate, & sudore læthale esse. Nam cum deliran-
tes magnam, & raram respirationem edant communiter, si frequenter respirent, id internæ in-
flammationi tribuendum est earum partium, quæ in magnitudine respirationis offenduntur,
cuius gratia magnam deuitantes, raram in frequentem commutant, & sic paruam, densamquè
respirationem edunt. Stante igitur inflammatione in partibus internis, si insuper frequen-
tes sudores appareant, siuè exolutione facultatis regentis totum corporis, siuè oppressione na-
turæ à copia humorum, absquè dubio casus fit læthalis. Quemadmodum etiam si cum sin-
gultu eadem contingant, singultus enim inflammationibus internis superueniens earum ma-
gnitudinem, prauitatemq. testatur, & ex consequenti læthalis est.

Vers. 118. *In phrenitide alui egestiones albæ, & torpor malum, rigor his pessimus est.*

In hac prognosi tria proponuntur symptomata adeò mala, vt quodlibet eodem ægrotanti mortem minetur, albæ enim deiectiones in phreniticis malæ sunt; quatenus excursum vniuersæ bilis ad superiores partes ostendunt. Torpor autem, qui motricis facultatis impotentiam importat, in phrenitide grauissimus est; siuè naturæ oppressionem à copia humoris sequatur, siuè exolutionem ab exhausto. Nam cum in phrenitide motrix facultas ob siccitatem neruosis partibus communicatam plurimum vigeat, quemadmodum experientia ipsa demonstrat: quandò videmus quamplures ægrotantes à morbi magnitudine, aut prauitate eò redactos, vt nedum caput eleuare possint; si phrenitici fiant, tantum virium acquirere, vt ab astantibus etiam fortibus vix contineri possint, si igitur quo tempore vires plurimum valere deberent, ad summam imbecillitatem reducantur, maximam causam arguunt, & quæ à natura superari non possit. Ad horum verò duorum signorum maliriam indicandam vsus est voce κακόν, idest malum, quia de phrenitide loquitur, quæ per se morbus est grauissimus, cui malum signum aliquod superueniens eam omninò læthalem facit. Tertiò tandem loco rigorem apposuit, cuius prauitatem, vt indicaret maiorem præcedentibus, vsus est voce κάκιστον; idest pessimum, nam ægrum in extremo constitutum esse denunciat, quatenus summum naturæ conatum ostendit, quæ deuicta furenti humori ad locum affectum habenas dimittit omninò, vndè statim caloris extinctio, & mors sequitur.

Vers. 119. *In phreniticis, in principijs affectiones mansuetæ, ac frequenter &c.*

Hæc sententia duplicem sensum recipere potest, alterum vt dicat Hipp. mansuetudinem à principio phrenitidis malam esse. Similiter etiam malas esse frequentes transmutationes ex mansuetudine ad feritatē; & à ferocia ad mansuetudinē, hac tamen distinctione, vt mansuetudo tantummodò mala sit à principio, frequens verò transmutatio in quolibet morbi tempore semper mala sit. Quia si mansuetudo in phrenitide bona esse debet, in qua materia putrescere in cerebro supponitur, id ex eo euenire necesse est, quod mater a pepasmo mitis reddita sit, idq; principio euenire non potest, impossibile est enim humorem calidum, qualis materia phrenitidis censetur, dum putrescit in parte inflammata, à principio mitem, & benignum esse, quia etiam si hæc materia sanguis supponatur, qui ex sui natura placidus est, & dum simpliciter incalescit, aut feruet deliria mitia, & cum risu parit; dum tamen in parte inflammata putrescit, quod in phrenitide est necessarium, calorem, & acrimoniam talem acquirit, vt ad bilis naturam quam proximè accedat: vndè deliria mansueta parere non potest. Pituita verò humor mitis excluditur, quia hæc etiam si in cerebro putrescat, non tamen phrenitidem inducit, sed lethargum. Bilioso autem humori admixta, non mansueta, sed comatosa potius deliria facit. Cum igitur hæc mansuetudo à principio ab humoris benignitate ortum habere nō possit, eius causam in humorem melancholicum referre necesse est, hic enim calidis humoribus permixtus naturali crassitie, & frigiditate à principio aliorum caliditatem, & tenuitatem compescit, vt tumultuosa deliria efficere non possint; etiam si temporis progressu incalescat vehementius, & feritatem delirij augeat. Hac igitur ratione prima pars huius sententiæ confirmatur, mansuetudinem in phreniticis malam esse à principio; non necessariò autē progressu morbi, quo tempore materia morbifica coctione mitescere ex parte potuit, vera quoquè erit altera pars, quæ docet: Frequentes transmutationes ex feritate in mansuetudinem: & vice versa; perpetuò malas esse. Huiusmodi enim transmutationes à diuersitate materiæ dependent, cuius portio exusta dum contrariam superat, feritatem inducit, dum superatur, mansuetudinem, ità vt materia huiusce phrenitidis sit melancholia, partim exusta, partim non exusta. De natura verò eiusdem phrenitidis loquens Hipp. inferius in præsentis confirmationē hanc protulit sententiā vers. 118. Affectiones in phreniticis frequenter transmutationē habentes, conuulsoriæ, prauæ. In alterū verò sensum hanc sententiam recipere possumus, ità vt intelligamus in phreniticis eas transmutationes malas esse, quæ frequentes habent transmutationes, idq; à principio, quasi mansuetudo etiā à principio non sit mala, dummodò non habeat frequentes transmutationes, & cum his non sit omninò mala, quotiescunquè à principio non contingat, verum prior expositio probabilior videtur ob assignatam rationem, etiam si verba Prorretici, vbi eadem sententia legitur, secundæ expositioni adstipulari videantur, ità enim sese habent. In phreniticis à principio mansuetudo, verum frequenter transmutari malum.

A *Vers. 121. Qui ab atra bile mente moti, tremuli fiunt, ac saliuas fundunt, num &c.*
Dubitanter præsentem protulit sententiam Hipp. an exstatici ex atra bile, sputatores, phre-
nitici sint: & ratio dubitandi prouenit fortasse ex sputatione. Non enim videtur rationabile,
phreniticos, quibus cerebrum inflammatum est cum præsentia humoris sicci, qualis est atra
bilis, pyelismo ex copiosa humiditate vexari, quin dicendum sit hos potius melancholicos
esse: qui ex natura sputatores esse consueuerunt, quam phreniticos. Vtrunquè tamen
fieri posse existimo, cum nõ sit inconueniens, phreniticos cum humoris melancholici præsen-
tia sputatores fieri, ob colliquescentiam humorum in cerebro, sero ex inflammata parte
exudante, & in os dilabente. Probabile est etiam, hos aliquandò non esse phreniticos,
sed melancholicos, ex melancholia propriè dictâ, sine aliqua inflammatione, nam quid pro-
hibet melancholicos aliquandò adeò mente alienari, vt exstasis dici possit. Melancholicos
B vero sputatores esse, vt dicebam notum est, eò quod naturaliter hic humor multo sero di-
luitur. Distinguentur verò præfatæ duæ affectiones ex febre. Nam phrenitici perpetuò
febricitant, & postquam in exstasim transeunt, quamuis tunc febris admodum lenta fiat.
At qui ex atra bile in exstasim inciderunt, febre penitus carent.
Vers. 123. Mente moti, acutè insuper febrientes, phrenitici fiunt.
Pro intelligentia præsentis Coacæ, & multarum aliarum, quæ circà deliria versantur, De delirijs.
operæpretium est non nulla de delirijs præfari. Deliria igitur, quæ cum febre fiunt in tripli-
ci sunt differentia, quarum prima omnium leuissima est, fitquè quotiescunquè spiritus anima-
les interioribus animæ actionibus inseruientes nimis excalefacti fuerint, aut immodicè per-
turbati, idquè euenit, tùm in ebrijs, tùm in ijs, qui in febrium vigore delirant, atquè non
nunquam dum crisis morborum instat. Sub eadem specie comprehendi etiam possunt ea
C deliria, quæ à calidis humoribus fiunt, dum per cerebri venas transfluentes nondum inflam-
mationem induxerunt: si Galeno fides adhibenda est, lib. 1. Epidem sect. 2. num. 73. sexta
aphor. 53. & secundo de causis symp. cap. 7. Huiusquè speciei deliria appellat Hipp. pecu-
liari nomine modò Paracope, modò paraphora: aliauè simili denominatione. Altera
delirij species est, quæ propriè phrenitis dicitur, fitquè, vt lib. 3. de Morbis ex Hipp. men-
te demonstrauimus, ab inflammatione earum partium, quæ spirituum animalium genera-
tioni inseruiunt, videlicet cerebri, cordis, pulmonis septi transuersi, & hepatis. Differt ve-
rò hæc secunda species à præcedenti, quia (vt dicebamus) in priori animales spiritus secun-
dum qualitates tantummodò alterantur, in phrenitide verò, ipsius substantiæ vitium concur-
rit, quod quidem vitium contrahunt ob putredinem, quæ prædictarum partium inflamma-
tionem necessariò concomitatur, vt loco citato abundanter explicatum est. Materia enim,
D ex qua animales spiritus generantur ob inflammationem corruptionem quandam ex putredi-
ne acquirit, vt spiritus vitiati necessariò producantur, ex quo euenit, vt in hac delirium sit
perpetuum, in illa verò per interualla cesset, cum causa calefaciens, aut perturbans spiritus
cessat, vel ex parte remittitur. Huiusmodi verò deliria phrenitica fiunt modò cum tacitur-
nitate, modò cum nugarum garulitate, aliquandò cum mansuetudine, aliquandò cum feri-
tate, & tumultu, pro diuersitate humoris inflammationem efficientis, vt aliàs à nobis explica-
tum est. Tertia tandem delirij species, exstasis dicitur, in qua ægrotantes mentem adeò
alienatam habent, vt si vocentur, oculos ad vocantem aliquandò conuertant quidem, verum
nihil respondent, si pungantur, sentiunt, & membrum punctum retrahunt, non tamen conque-
runtur, nihilq. agunt, aut dicunt, quod rationis speciem habeat: perpetuòquè intrà se loquen-
tes, delirare diligenter attendenti fit manifestum. Prouenit autem huiusmodi delirium, quo-
E tiescunquè species sensibiles operationibus interioribus animæ non communicantur, idq. du-
plici modo euenit, vitio scilicet imaginationis, vel sensus communis. Primo modò fit exsta-
sis in ijs, qui ob vehementem imaginationem mentem alienant ab omnibus alijs obiectis.
Nam spiritus speciebus sensibilibus imbuti in locum sensus communis ferri à præsentia fortis
imaginationis prohibentur: eò quod species, quibus infixa imaginatio est, id vetant, ea ra-
tione propter quam (vt dicunt) intus existens prohibet extraneum. Huius naturæ est ea exsta-
sis, quam frequenter incurrunt viri sancti; dum intentè contemplationibus se tradunt, & ali-
quandò amantes, & quicunquè aliquod intensius imaginantur. Vitio autem in sensu commu-
ni existente fit exstasis: quandò animales spiritus interioribus operationibus inseruientes,

 adeò

adeò vitiantur, vt analogiam nullam habeant cum exterioribus, cuius defectu non possunt species à sensibus exterioribus perceptæ interioribus communicari, vnde actio interioris sensus cessat, qui sensus communis dicitur. Hanc verò labem contrahunt spiritus ab intemperie æquali, & (vt dicunt) in habitu ipsius cerebri: propter quam spiritus illi actioni inseruientes à naturali dispositione penitus diuersi producuntur. Quia sicuti (vt est communis opinio omnium ferè medicorum) hepate à propria temperatura recedente, dum intemperies inæqualis est, & in fieri tamen sanguinis generatio non intermittitur, etiam si iuxta hepatis intemperiem sanguis intemperatus producatur: siquidem in intemperie calida biliosior, in frigida pituitosior reddatur, & sic de cæteris. At si dicta intemperies eò procedat, vt æqualis fiat, & in habitu, tunc non solum sanguis laudabilis non generatur, sed neque alius humor nutritioni aptus, sed aquosus humor tantum, qui cum partibus nutriendis omnino ineptus sit, hydropem morbum facit, in quo corpus nutrimento destitutum extenuatur, venterq. aqua repletur, idq. omnino euenit, quia per illam æqualem intemperiem hepatis forma quodammodo destruitur. Pari ratione cerebrum si simpliciter incalescat, fiunt deliria primæ speciei, si cum putredine id contingat, deliria oriuntur phrenitica, si verò ex inflammatione intemperiem æqualem contrahat, & in habitu, fit tertia delirij species, quæ exstasis dicitur, in qua quoniam inflammationis feruor remissus iam est, & humor quodammodo in cineres redactus, ideò exstatici nō cum furore, & garrulitate delirant, sed tacitè, vt dubitari possit, an delirent, nec ne. Vnde Hipp. superius dicebat: quibus melancolica exstasi correptis, tremores fiunt, ac saliuam fundunt, num sane phrenitici sunt? Appellat enim huiusmodi delitia exstasim melancolicam, eò quod patientes cum mœstitia, & taciturnitate delirant. Quare exstasis duplicem habet causam: sicuti in ea duplex viget symptoma, intemperiem nempè æqualem, & in habitu, propter quam naturalis actio cerebri cessat, quæ est ipsa mentis alienatio, & præsentiam humoris nigri, & exusti, à quo mœror, tristitia, & taciturnitas dependet, scio dari etiam exstasim à sola præsentia humoris nigri, & melancolici, quæ oritur, quando hic humor totā cerebri cōpagem æqualiter inficit, instar lanarum atramento infectarum, tunc enim humor ipse propria temperie mentem alienat, eodem planè modo, quo mentem alienari ob intemperiem æqualem superius indicauimus, colore autem nigro prædicta infert symptomata ad melancoliam pertinentia, & de hac (ni fallor) intellexit Hipp. sect. 3. huius operis vers. 7. dum dixit: exstasis taciturnæ nō quiescentis, oculis circumspicientes, spiritum extra efferentes perniciosæ, faciunt autem, & paralyses diuturnas, sed & ita affecti ad maniam deueniunt. Nam cum huiusmodi exstasis in paralysim diuturnam conuertatur, signum est, causam à materiæ præsentia, non ab intemperie prouenire, non enim fit methastasis intemperiei, sed materiæ morbificæ, de qua re fusius loco proprio tractabitur. Hac igitur dimissa, vt quæ non necessario febrem adiunctam habet, quod nostra supponit tractatio, ad eam redeamus, de qua instituta est præsens coaca, concludamusq. præter enarratam intemperiem concurrere etiam humoris nigri præsentiam, cuius feruore ob incinerationem remisso, febris omninò lenta, & ferè insensibilis redditur; quæ quidem materia si alio humore accedente rursus putrescat, & denuò inflammationem in cerebro excitet, phrenitis denuò insurgit; nam pro taciturnitate, garrulitas, pro immobilitate, iactatio, & pro mansuetudine furor accedit, aliaq. omnia symptomata, quæ ad veram phrenitidem concurrunt. Hanc verò nouam putredinem humores contraxisse indicat febris superueniens acuta, quæ antè mitis erat, nam putredine, & inflammatione in cerebro consistente, non potest non excitari febris acuta, & hoc est, quod ait Hipp. in hac Coaca, exstasi correptos, acutè insuper febrientes, phreniticos fieri.

Vers. 124. Phrenitici parum bibentes, strepitum valdè percipientes, tremuli, &c.

Hanc Coacam exposuimus cum prorretico vers. 22.

Vers. 128. Prædebilitatorum deliria, pessima.

Huius rationem elicere poteris ex ijs, quæ suprà adduximus ad Coacam vers. 118. sed etiam melius ex prorretico vers. 11.

Vers. eodem. Affectiones in phreniticis frequenter transmutationem habentes, conuulsoria, prauæ.

Et huius causam adduximus superius ad Coacam vers. 119.

A *Vers. 130. Qui variè ægrotant, & frequenter soporosi, mentè mouentur, &c.*
Occasione præcedentis sententiæ, in qua vomitum nigrũ predicere phreniticis nos docuit,
nunc eundem, quomodò in quolibet morbo prævidere possimus, ostendit. Inquit ergò: qui
variè ægrotant, idest, cum varietate symptomatum, si in soporem deliriumq. alternatim, &
frequenter incurrant, vomitum nigrum expectare oportet: nigræ scilicet bilis, quam varietas
ęgritudinis indicare solet. Hac quippè ratione erraticæ febres, & varijs, inordinatisq. typis
inuadentes, in quartanas transmutari idem Hipp. docuit lib. Prænot. vers. 373. Quare ægro- Mar.n.24.
tandi varietas humoris nigri dominium indicat, qui dum ventriculum petit, vapores ad caput
transmittit, qui modò copia obruentes, soporem inducunt, modò siccitate, & calore agentes
delirium faciunt, & eò magis, quando humor ipse ad exitum properat per superiora.
Vers. 132. Quæ conuulsorio modo exacerbantur, sunt cathocæ.
B Conuulsorio modo exacerbari dicuntur ægri, quibus in ipsis exacerbationibus motus qui-
dam conuulsorij fiunt, paruitate tantum à vera conuulsione differentes; fiunt autem per febres
huiusmodi motus à malignis vaporibus à foco febris ad originem neruorũ petentibus; idque
euenire solet, quando humores à febrili calore exuruntur, vt ad naturam atræ bilis accedant;
tunc enim analogia quadam, siuè potius inimicitia peculiari posteriores cerebri partes, vndè
neruosum genus oritur, inuadunt, sicuti biliosi succi anteriores: vndè ab his deliria pro maio-
ri parte exoriuntur, ex illis verò neruorum affectiones. Quotiescunq. igitur præfati motus
conuulsorij in febrium exacerbationibus tantummodo eueniunt, quo tempore maximè va-
pores ad caput eleuantur, tunc signum est, humores ipsos ad atræ bilis naturam transmutatos
esse, qui quidem ob crassitiem naturalem non eleuantur in vapores, nisi quando vehementer
feruent, & fortiter commouentur, quod in accessionibus tantummodo euenit. Sicut enim
C atra bilis inter omnes corporis humores (vt dicit Hipp. lib. de Nat. hum. vers. 286.) viscosis- Mar.n.28.
sima est, & sedes diuturnissimas facit, ideò eã educere non est facile, vndè quartanarijs phar-
macum in ipsamet exacerbatione exhiberi iubet lib. de Affect. v. 183. ità euaporare & ca- Mar.n.19.
put non solet, nisi vehementius commoueatur, quod in ipsis paroxismis euenit. Quoniam
verò vapores insequi eorum minerã pro maiori parte solet, ideò post motus præfatos timenda
est affectio cerebri ex humore atrabilario, & potissimum iuxtæ partem posteriorem, quam,
ante vapores eorum inuadebant, quæ quidem affectio cathocos [illegible]tur, eo quod firmiter
fixa sit, accidentiaq. concomitantia eiusdem sint naturæ. Scire autem expedit, cathocos no-
mine Hipp. non intelligere tantummodo exactum illum affectum, quem Galenus in illo ado-
lescente obseruauit 2. in 1. Prænot. text. 56. in quo corpus rigidũ, & immobile remanet, ocu-
lis fixis, sine voce, & omni alia actione, sed quemcunque, in quo ægrotantes velut in altiorem
D somnum delati iacent oculis aliquando fixis, at pro maiori parte deductis, non tamen omni-
no immobiles, & sine voce fiunt: non enim inconuenit cathocò correptum aliquando mem-
brum aliquod mouere, & voces aliquas edere. Nam ipsemet Hipp. cum cathoco, & do-
lores, & deliria obseruauit, vndè inferius vers. 236. legimus. Qui caput dolent cum catho-
cò delirantes aluo suppressa, &c. & fortasse accidentia à Galeno explicata in cathocho sine
febre contingunt, quem adhuc videre mihi datum non est, quæ quidem accidentia sicuti à
frigiditate cum siccitate dependent, ità à febris præsentia remittuntur, de hoc enim cathoco
intelligere Hipp. indubitatum est.
Vers. 133. Tumores iuxta aurem in morbis longis, parui sunt.
Parotides in morbis longis paruæ exoriuntur, quia humor crassus est: vndè viæ non satis
ei patent, ità vt in magna copia ad tumoris locum ferri confestim possint. Parotidum enim
E materia (vt sæpius ex Galeno adnotauimus) cum media sit inter tenuem, & crassam, si hæc
ad crassitudinem potius accedat, quam ad tenuitatem, vt à morbis longis euenire est ratio-
nabile, non potest confestim, & in magna copia ad locum parotidum ferri, vndè magna pa-
rotis excitari non potest. His verò apparentibus, si hæmorrhagia, & vertigo superueniat, per-
niciosum est, quia sanguis è naribus exiens, occasionem recursus præbet, aut saltem earum
suppurationem capite refrigerato prohibet. Vertigo autem indicat materiam morbi non in
totum ad locum abscessus abscessisse, sed illius portionẽ ad partem cerebri nobilissimam re-
currisse: ad ventriculos inquam, in quibus vertigo excitatur, quod valdè malum est, imò hæc
symptoma esse poterit retrocessionis materiæ à loco abscessus ad interiores cerebri partes:
quod

quod longè peius est, apoplexia enim vertiginis succedanea meritò timeri potest. A

Vers. 134. *Febres vertiginosæ, & cum volulis, & sine volulis, perniciosæ.*

Εἰλεὸς, hoc in loco communi significatione accipiendus est pro volutatione, & circumagitatione à verbo εἰλέω, quod verto, & voluo significat, non pro morbo tenuioris intestini, quia Medicis εἰλεὸς, idest, volulus appellatur. Quid enim habet intestinorum morbus cum vertigine, quæ est capitis morbus? Sententia ergo auctoris est, febres omnes vertiginosas, hoc est, in quibus ægrotantes sæpè à vertigine corripiuntur, etiamsi rotatum modo res circum agi nō ità manifestè appareant, nihilominus semper esse perniciosas, indicant enim vapores à febris foco eleuatos non modò arcem cerebri inuadere, sed eius nobiliorem, & secretiorem partem, ventriculos inquam, in quibus præcipuæ operationes animæ perficiuntur, vnde timeri debeat, nè tandem humores ipsi vaporum viam arripientes illùc ferantur, ægrotantemq. apoplexia excitata interimant. Ex hac autem Coaca colligere licet, essentiam vertiginis non consistere in volutatione, & circumagitatione obiectorum: quando vt hic apertè ait Hipp. hæc & cum volulis, & sine volulis persistere possit, dummodo eorum adsit perturbatio, in qua huius symptomatis essentia consistere videtur. B

Vers. 135. *Anhelosis febris postea acuta, cum hypocondrio intento, &c.*

Ex hac Coaca docemur, quomodo ex hypocondrij tensione, & febris perfrigeratione parotidem magnā prædicere possimus in ijs, quibus, cum antea difficulter spirarent, acuta febris superuenerit, cuius euentus ratio dependet à vera parotidum materia, quam mediam sæpius statuimus cum Galeno inter crassam, & tenuem. Quarè talis erit, aut tenuis incrassata, quod euenire solet, quando morbi acuti à principio, ab acutie posteà decidunt, eo quod materia febris, quæ à principio tenuis erat, & calida, partibus tenuioribus, aut naturæ, vi morbi, aut Medici auxilio consumptis, quod reliquum est crassius, & frigidius redditur, ità vt materia apta parotidum fiat, aut crassa attenuata, ipsomet Galeno etiam attestante principio in 1. Epidem. com. 11. quemadmodum in præsenti casu euenire censetur. Cum enim spirandi difficultas, quæ cum acuta febre non fit, ortum ducat à materia crassa spiritus vias angustiante, aut ab aliqua affectione partes respirationi inseruientes comprimente, si febris acuta superueniat, materiam ipsam tenuitatem, & caliditatem contraxisse significabit, sicque materia apta euadit pro parotidum generatione. Namque tenuitatem leuitas consequitur, quæ motū ad superiora, ad locum parotidum adiuuat. Hunc autem humorum raptum ad superiora indicat, & singultus, & hypocondri tensio, quemadmodum etiam Galenus præceptorem sequutus significauit nobis 3. Prænot. text. 33. Morbifica igitur materia ad cerebrum translata, necesse est, aut morbum in cerebro excitari, aut eandem materiam per hæmorrhagiam è naribus excerni, aut denique ad aures abscessum facere, primum excludit, per illud refrigeratis, quod febris solutionem apud Hipp. significare solet, quod clarius expressit lib. 1. Prædict. vers. 283. vbi eandem proferens sententiam inquit. Quibus magnum, & frequentē spiritum habentibus morbus regius, & febres acutæ cum hypocondrijs duris perfrigeratæ sunt, num his abscessus magni ad aures consistunt, sed & eodem sensu infrà sect. 3. vers. 65. dicebat. Qui ex timore cum perfrigeratione mente mouentur, febres cum sudoribus, & somni vocem aliquantulum intercipientes hæc soluunt. Quia igitur impossibile est, humores præfato modo attenuatos ad cerebrum translatos ibi morbum constituere; & eodem tempore acutam febrem refrigerari; ideò necesse est, vel abscessum ad aures fieri, vel hæmorrhagiam sequi, hoc postremum non est rationabile, propter materiæ morbificæ naturam, quæ non est apta per sanguinis fluxum expurgari, quarè necesse est fieri parotidem, atque vnica parte tātum, iuxta hypocondrij affecti rectitudinem, plures verò, si tensio in vtroque hipocondrio fuerit, vt ex prorrhetico citato colligere licet, in quo, quia hypocōdria in numero plurali dixit, similiter nō vnam tantum parotidem fieri, vt hoc in loco: sed abscessus magnos fieri dixit. Magna verò expectanda est, tum quia morbus supponitur acutus, & ideò sicuti in morbis longis parotides paruæ fiunt, vt nuper vidimus, ità in acutis magnæ exoriuntur: tum etiam, quia materia copia adest, eaque fluxibilis, vt in magna etiam copia ad locum abscessus feratur, & eò magis si inde febris solutio expectari debet. E

Stat. n. 23. C D

Vers. 145. *At qui circa exacerbationes tussiunt, & parum exudant malignè habent, &c.*

Circa febrium exacerbationes à tussiculis vexari malum est, peius autem si simul exudationes

A tiones accedant. Indicant enim cum humorum copia febrem ipsam, vel mineram partes spi-
ritales habere, vel à maligna distillatione dependere, quorum vtrunque pessimum est, ex
quo timendum est, nè æger à morbi feritate è medio tollatur quam citius; quod periculum si
tandem effugiat, non videtur euitari posse, quin tandem in suppurationem, & tabem desinat
morbus. Quod postremũ quomodò preuideri possit, demonstrat, dum inquit: ad latus dolore,
ac suffocatione accedẽte hi suppurãtur, cuius quidẽ prognostici ratio adest manifestissima, nã
tussis, cui suffocatio accedat (angustia scilicet propter quam ægrotantes suffocari videantur)
indicat materiam copiosam ad pulmones descendere, in ipsisque colligi, eò quod (vt dicebat
idem Hipp. lib. de Locis in hom. vers. 280.) plus est, quod influit, quam quod per sputum Mar. n. 26.
expurgatur, quæ quidem materia tandem putrescens suppuratum hominem facit; cuius qui-
dem rei adhuc certiores erimus, si cum præfatis dolor ad latus accedat, eo enim casu dolor
indicat materiam iam circà latus agglutinatam putrescere. Hunc enim casum describens
B idem Hipp. lib. 1. de Morb. vers. 241. Fiunt inquit tertiò suppurati, si pituita de capite de- Mar. n. 11.
lapsa ad latus agglutinata fuerit, & putruerit, tunc enim latus, vt plurimum inflammatur, &
patitur eadem, quæ ex pleuritide suppuratis.

Vers. 147. Quibus in febribus continuis pustulæ per totum corpus erumpunt, &c.

Non quælibet pustularum eruptio in febribus continuis læthalis est, quandò sæpè, & circà
initia criticè erumpant, quod in dies in varijs pustularum speciebus obseruatur: frequentissi-
mè verò in variolis puerorum, qui in continuis febribus erumpentes, febrem sæpè è vestigio
tollunt. Quarè illæ tantummodò læthales erunt, quæ symptomaticè erumpunt, pendentque
à materia malæ qualitatis, & quæ à natura non fuerit deuicta. Malè igitur interpres pustulas
simpliciter itranstulit communi vtens nomine, quod de peculiari quadam specie protulit Au-
ctor φλύζακια, appellans, quarum naturam describens 4. Acut. vers. 207. circum circà dura, cum Mar. n. 49.
C rubore, & inflammatione apparere dixit, quarum quidem conditiones materiæ prauitatẽ, &
contumaciam attestantur: vndè eas criticas esse, est impossibile, ijsque optimè conuenit sen-
tentia illa vulgaris, critica non iudicantia partim læthalia, partim difficilis iudicij. Summa
cum ratione igitur læthale dixit Hipp. quia pro maiori parte ad mortem tendunt, nisi fortè
abscessus aliquis superueniat, qui ad suppurationem deueniens ægrotantem à morte vindi-
cet. Adnotat autem huiusmodi abscessus pro maiori parte ad aures fieri consueuisse, mate-
riæ dictarum pustularum exactè respondentes.

Vers. 152. Capitis dolor in morbo acuto, præcordium reuulsum, non profluente, &c.

Fundamentum præsentis sententiæ in hypocondrij reuulsione consistit potissimum, quod
quidem symptoma raptum humorum significat ad superiora, capitique minatur, tum quia in
superiori parte situm est, tum ratione præcedentis doloris, iuxtà celebre illud, si quæ pars an-
D tè morbum laborauit, in ea firmatur morbus, calidis igitur humoribus ad cerebrum petenti-
bus (tales enim esse in morbo acuto necesse est) alterum duorum sequi necesse est, vel vt in
ipsomet capite fluxio firmata phrenitim inducat, vel superueniente hemorrhagia expurgetur.

Vers. 158. Frequentes per eadem recidiuæ, circà iudicationem sanguinolentæ, &c.

Vbi vertit Corn. recidiuæ, græcus contextus legit ὑποστροφαὶ, nomen deductum à verbo
ὑποστρέφω, quod significat reuertor. Quarè ὑποστροφαὶ, non magis dicentur de morbo, cuius re-
spectu interpretatus est recidiuæ, quam de alijs symptomatibus, quæ postquam cessarunt, de-
nuò repetant, quo stante sensus verborum accommodatior mihi videtur, si verba illa ὑποστροφαὶ
ἐμετώδεες, vertamus, reuersiones vomitoriæ, vomitus crebras repetitiones intelligentes, quan-
doquidem quod legunt græci contextus αἱματώδεες, idest, sanguinei, corrigendum censeo ex
Coaca inferius descripta sect. 3. v. 234. legendumque ἐμετώδεες, hoc est, vomitorij. Atque
E hoc pactò præsentis sententiæ hic erit sensus. Quicunque circà iudicationem frequenter,
eodemque modò semper ad vomitum reuersiones habent, hi tandẽ vomitum nigrum incur-
runt, & ratio est, quia frequentes vomitiones eodem modò, & ijsdem irritamentis sæpè re-
petitæ indicant causam subesse, quæ à vomitu non facilè excluditur, sed continuò naturam
irritando, vomitiones quidem inducit, veruntamen non materiæ, quæ stimulat, sed illius quæ
continuò in stomacho generatur, vel à vicinis partibus vomitionum occasione, in eum cõfluit.
Hoc autem quod naturam stimulat, vel erit vitium aliquod in solidis partibus consistens,
v.g. inflammatio, quæ quidem irritat ad expulsionem naturam ipsam, non tamen vomitu tol-
litur.

litur, vel materia, quæ sit cruda omninò, firmiterue fixa. At vitium omne partium solidarum excluditur, & quilibet alius humor crudus, dum inquit, circà iudicationem, nam eo tempore huiusmodi partium solidarum affectiones mitiores effectæ, naturam irritare non solent magis, quã dum in vigore consistunt, humoresq; crassi, & viscidi pepasmo attenuati euacuationi non sunt contumaces. Necesse est ergò causam huius irritamenti esse humorem ex propria natura rebellem, & difficilè mobilem, qui alius esse non potest, quam atra bilis, siuè humor niger: Mar. n. 28. (de cuius contumacia loquens idem Hippo. lib. de Nat hum. vers. 276. dicebat. Atra bilis inter omnes corporis humores viscosissima est, & sedes diuturnissimas facit, cuius gratia postremo loco post alios humores à medicamento educitur. Quicunque igitur huiusmodi repetitiones vomitionum habent, nigrorum vomitum tandem incurrunt; à quo & à prægressis vomitionibus ventriculus læsus neruoso genere compatiente tremorem inducit, quamuis solus vapor ex atræbilis agitatione eleuatus tremorem efficere possit.

Vers. 159. *Dolores, qui in febribus tertianis exacerbantur, tertianarij fiunt, &c.*

Nihil est experimento notius, quam si cui dolor aliquis in tertianis febribus superueniat, denuò ad ipsiusmet febris exacerbationem statis quibusdam temporibus de tertio in tertium in posterum exacerbari, cuius quidem effectus ratio æquè euidens accedit. Nam si dolor à materia excitatur solutionem continui inducente, absque motu eiusdem materiæ dolorem excitari est impossibile. At quotiescunque dolor aliquis in tertiana febre exacerbatur, signum est, motum causæ doloris motum consequi humoris febrẽ ipsam efficientis, & ideò sicuti febris tertioquoque die inuadit, ità etiam tertio quoque die dolorem exacerbari necesse est, etiamsi diuersus sit humor, qui dolorem facit ab eo, à quo excitatur febris, nam quilibet humor ad motum paratus facilius commouetur ad motũ alterius, quam alijs omnibus quiescẽtibus à seipso. Verum etiam si à motu materiæ febrilis motus dependeat humoris dolorem efficientis, nõ tamen necesse est, dolores huiusmodi in ipso febris insultu exacerbari, nam modò in principio, modò in augumento, aliquando in declinatione ipsa dolores exacerbari solet, idque euenit pro ratione humoris dolorem efficientis aut partis affectæ natura. Nam si exempli gratia ad motum bilis tertianã febrem efficientis, commoueatur crudus, & pituitosus succus in ventriculo existens, qui dolorem coli excitet, rationabile est, in ipso febris insultu dolorem non exacerbari, fortassè quia eo tempore materia doloris ad intestinum peruenire nondum potuit, neque pariter in febris vigore, eo quod febrilis calor, dum vehemens est, frigiditatem pituitæ contemperat, vt dolorem inducere non possit; sed in remissione. Atque hoc pacto dolor à febre occasionem habens, omnibus temporibus exacerbari poterit, seruando semper tempus consuetum paroxismorũ, vndè verum erit dicere, dolores huiusmodi in modum tertianæ exacerbari. Qua autem ratione hi sanguinem grumosum egerant, me penitus ignorare fateor, nisi de doloribus lumborum hæc intelligantur, ad imitationem illius Coacæ sect. 2. v. 94. Dolores ex lumbis diuturniores, qui in modum tertianæ exacerbantur, grumosum sanguinem egerere faciunt. Horum enim probabilis ratio afferri potest, vt in illius explicatione patebit.

Vers. 161. *In febribus secundum venam, quæ est in collo, pulsus, ac dolor, &c.*

In hac Coaca salutaris exitus describitur earum febrium, quæ capitis plenitudinem adiunctam habent: vndè descendente humore à capite, ex quo dysenteria excitetur, febris solutio contingit. Ratioque huius euentus talis est. Venarum pulsus aspectabilis in collo, & temporibus plenitudinem communiter consequitur eorum vasorum, quæ ad caput spectant: non arteriarum modò, ad quas propriè pulsus spectat, sed etiam venarum, à quibus arteriarum plenitudo dependet, à venis enim arterias tenuiorem succum attrahere Galenus etiam 3. de Nat. facult. cap. 14. testatus est. Colli autem dolor peculiariter cum à materia dependeat musculorum inter spacia distendente, indicat materiam ipsam à capite ad infernas partes descendere, sicuti hipocondriorum reuulsio eandem infernè ad caput ascendere denotat, & ratio huius diuersitatis est, quia cum ob naturalem grauitatem humores difficilè ascendant, non possunt sursum ferri, nisi per vias patentes, quales sunt venæ ipsæ, quæ dum à copia humorum ascendentium replentur, breuiores fiunt, & sic viscera sursum trahunt. At verò dum descendunt grauitate adiuuante non solum per venas, & per porositates procedunt, sed etiam per
Mar. n 15. carnes, vt lib. de Locis in hom. v. 176. nos docuit Hipp. in quibus cum humor calidus sit

dolorem

A dolorem excitari necesse est, excitatur verò in collo maximè: quia substantia ibi densior est, & plurimo sensu prædita, immediateq. capiti subiacet, vnde fluxus primò procedit, hac igitur ratione colli dolor signum est descendentis materiæ, non ascendentis. Verum cum materia à capite descendens per plures vias expurgari possit, & maximè per vrinas: vnde 2. de Morb. legimus: capite excalefacto vrinæ multæ, cur expectanda est potius in hoc casu expurgatio per aluum, quam per vrinam? Huius ratio consistit in humoris peccantis natura, quem à prædominio calidum esse, indicat venarum pulsus, verum quia à capite descendit, quæ pituitæ metropolis est, & in eo moram traxisse supponendum est, cum non sit verisimile, morbis solutionem per dysenteriam criticam statim à principio fieri, ideò impossibile est, portionem non exiguam pituitæ calido humori non admisceri, quæ exustionem aliquam passa sit à calore febrili, vnde salsa, & acris effecta sit, ità vt compositum fiat humoris calidi, acris, & salsi, quæ quidem vera est dysenteriæ materia, à bile enim & pituita simul mixtis, dysenteriam excitari nos docuit Hipp. modumque generationis descripsit lib. de Affect. v. 265. his verbis: Morbus hic fit, vbi bilis, & pituita in venas, & aluum incubuerit, ægrotat quidem sanguis, & corruptus secedit, ægrotat autem intestinum, & raditur, & exulceratur, &c. Exulcerat quippè acrimonia, quam bilis præstat, verum hæc non est sufficiens exulcerare propter tenuitatem: quare crassitie eget, qua mediante parti exulcerandæ adhæreat magis, & diutius persistat. Has enim duas qualitates potissimas in erodentibus adnotauit etiam Galenus lib. 4. Simpl. cap. 19. quo in loco vlterius testatur, quæcunq. tantummodò acria sunt, vrinas potius, & sudores mouere, quam ventrem exulcerare, hincque est, quod humores à capite simpliciter excalefacto descendentes vrinas copiosas mouent, vt lib. cit. de Morbis adnotauit Hipp. quia per talem alterationem humores colliquescunt, parsque tenuissima tantummodò, & acris descendit, quæ ad vias vrinæ potius tendit, quam ad aluum, è contra verò, si materia à capite descendens acris simul, & crassa fuerit, qualis redditur bilis plurimæ pituitæ permista, dum à febrili calore ambo simul confunduntur, exuruntur que; peculiari facultate ad aluum fertur: vnde dysenteria oritur, de qua in textu, quæ in hoc casu critica est, & salutaris, ex quo patet, non casu additam esse particulam in febribus, quia in non febrientibus id euenire non est necessarium. Subiungit postea Hipp. color, qui sæpè in calore transmutatur vtilis est, eam coloris tansmutationem intelligens, quæ criticas euacuationes præcedere aliquandò solet, de qua lib. 4. Epidem. legimus v. 359. & colorum mutationes antè iudicationes ex rubro ad clorum, &c. ex rubro quidem ad clorum fit mutatio, quum sanguinis plenitudo, quæ ruborem facit versus partes interiores conuertitur, vt sanguinis fluxum criticum faciat. At ex cloro ad rubrum, vel ad pallidum fit mutatio, quando cachochimia biliosa recedit à cute, per aliam viam criticè expurganda. Quapropter coloris mutatio in præsenti casu vtilis est, hoc est signum salutare, quia indicat caput ipsum per dysenteriam inaniri, non continuò materiam subministrare, quæ morbum foueat, vt contingit in dysenteria morbo. Hac enim ratione Hipp. lib. de Affect. v. 259. sect. 1. in dysenteriæ curatione, caput antè omnia purgandum monet, vt dysenteriæ fomes tollatur. Addidit verò: in calore, eò, ni fallor, consilio, vt calor cum colore proportionaliter æquè remittatur, non autè è contra. Quia si exempli gratia ex rubro in clorum fieret mutatio cum caloris augumento, huiusmodi mutatio non esset signum perfectæ euacuationis plethoriæ à capite, sed trasmutationis in biliosum succum, cuius signum esset color clorus; aut loco sanguinis bilem à toto in caput secessisse, quorum vtrunque malum esset. Quarè vt coloris mutatio ex rubro in clorum vtilis sit, necesse est, caloris mutationem, mutationi coloris respondere, alioqui superueniens dysenteria non semper critica, est, & salutaris. Si quispiam meliorem præsentis Coacæ expositionem attulerit, libenter suscipiam.

Mar. n. 1.

Mar. n. 24.

Mar. n. 26.

Mar. n. 24.

Vers. 163. In biliosis spiritus magnus, & febris acuta, cum hypocondrijs, &c.

Quæ hic afferuntur signa futuræ parotidis, firmitudinem iudicij acquirunt à materia potissimum, ex qua parotides generantur, quam sæpius adnotauimus, mediam esse inter crassam, & tenuem: & ideò huiusmodi abscessus fiunt, tum in pituitosa cachochimia à febrili calore, & bilis admixtione attenuata, tum in biliosa, si pituita admisceatur, aut bilis ipsa quodammodò pituitescat, & hic postremus modus in præsenti coaca verificatur. Nam dum inquit in biliosis, supponit cachochimiam biliosam, cum tensione autem hypocondrij, & respiratione magna

magna pituitæ admixtio significatur, ex quo talis respiratio inflammationem excludit, à qua hypocondrium attolli solet, hæc enim respirationem non magnam, sed paruam, & densam ratione doloris facit. Nec eleuatio hypocondrij in hoc casu referri potest ad humorum translationem ad superiora; quod tumoris genus alibi reuulsum hypocondrium appellauit, quia in hoc respiratio in magnitudinem non augetur. Quarè necesse est, tumorem hunc dependere à materia pituitosa, quæ tumorem hepatis indolentem facit; à quo magnitudo respirationis non prohibeatur. De huiusmodi verò hypocondriorum tumoribus mentionem
Mar.n.6. fecit Hipp. lib. Prænot. v. 96. diuturnioresq. & minus periculosos esse dolorosis adnotauit: eo quod, vt ratio dictat, à pituitosa materia dependent; cum igitur materia parotidum apta præstò sit, meritò eas expectare oportet in febribus, quæ humores biliosos, & pituitosos attenuando, eosdem euehit ad superiora. Præsens Coaca plurimum conuenit cum Prorrhetico v. 284. quamuis illud dubitanter prolatum sit.

Vers. 166. Quibus in febribus venæ in temporibus pulsant, & facies sana est, &c.

Pro huius Coacæ intelligentia vide, quæ adnotauimus lib. 1. Epid. sect. 6. v. 11.

Vers. 168. In febre ardente si aluus eruperit, mortale est.

Non est inconstantiæ redarguendus Hipp. si hoc in loco asserat, alui fluorē in febre ardente lethalem esse, quem tamen multos seruasse lib. 1. Epidem. sect. 2. v. 125. testatus est, quia ibi loquebatur de alui fluore superueniente in febribus ardentibus, postquam facta fuerat transmutatio ad morbum regium, quod quidem adnotauit Hipp. in textu per hæc verba. Quibusdam morbus regius accedit sexta die. Verum his purgatio per vesicam, aut aluus exturbata profuit, & si aliqui absque morbo regio liberati sunt, rationabile est, id contigisse ijs, qui à pituita salsa ægrotarunt, quod etiam videntur confirmare ea, quæ paulò inferius su-
biunxit Hipp. testaturque id senioribus magis contigisse, in quibus pituita salsa prædomina- C
tur, conueniensque fuit prægressæ constitutioni, in qua austrinæ pluuiæ diù perseuerarunt. Quia igitur pituita salsa facilè per aluū expurgatur, vt paulò antè v. 161. adnotauimus, non est alienum rationi, alui fluore mediante, multos in prędicta constitutione à febre ardente per alui fluxum liberatos esse, qui quidem in alijs ex bile omninò lethalis esse consueuit, eo quod bilis causone perseuerante criticè expelli non potest, imò tantæ acrimoniæ tunc particeps fit, vt omnes partes in transitu inflammare apta sit. Quod si tandem aliquis ex causone biliosо tunc per alui fluxum iudicatus est, id ex peculiari constitutione illius tempestatis contigisse asserendum est, in qua cum humiditas præualuerit, bilem mitiorem fuisse rationabile est, quam propriæ naturæ conueniat, & ideò per aluum excerni absque læsione, & febrem ardentem soluere potuit. Hoc est enim, quod nos admonebat Hipp. in prognostico, considerandum
esse si quid diuini est in morbis, hoc est à peculiari aeris dispositione dependens, & huius D
prænotionem ediscere, insinuās hac ratione vniuersales prænotiones aliquando non verificari: prout in eius loci enarratione explicauimus. Hæc sunt, quæ pro horum locorum concordia dici possunt. Quibus illud addere libet, quod experientia ipsa me docuit. Obseruaui enim eos, quibus in febribus ardentibus aluus fortiter soluta est, omnes tandem mortuos esse, eos verò seruatos, quibus paulatim, & per multos dies aluus deiecit, siuè biliosa fuerint, siuè pituitosa, siuè etiam dysenterica, & fortasse hanc distinctionem respiciens Hipp. vsus est, hac voce κοιλίη καταῤῥαγεῖσα, quæ largam, & confestim factam excretionem significat Galeno interprete, 2. Prorrhet. text. 58.

Vers. 169. Ex alui dolore laborioso febris ardens pernitiosa.

Optima ratione dixit Hipp. πυρετὸς καυσώδης, idest febris ardens, nam ab interna inflamma-
tione, quam alui dolor laboriosus præcedens indicat, causon exquisitus non generatur, sed fe- E
bris, quæ quia æstum præsefert ingentem, ideò ardens dicitur. Quapropter casus iste lethalis est propter internam inflammationem, quæ quancumque partem occupauerit, semper periculum adiunctum habet: potissimum verò quandò morbus præcessit, à quo vires non parum debilitari potuerint, vt euenit in hoc casu, in quo dolorē ventris pręcessisse supponitur.

Vers. 170. In febribus ardentibus, si aurium sonitus accedant, cum visus, &c.

Aurium sonitus, visus hebetudo, & narium grauitas, capitis repletionem indicant, & ideò hæc duo symptoma hæmorrhagiam criticam præcedere solent, qua mediante capitis plenitudo tollitur, quod si his præcedētibus sanguinis fluxus non sequatur, expectandū est delirium

tale,

A tale, quale materiæ peccanti magis conuenit, & ideò, si hæc biliosa fuerit, phrenitis sequetur,
si verò crassior fuerit & ad atræ bilis naturā accedat, delirium melancholicū expectandū erit.
Huiusmodi verò humores distinguuntur per ea, quæ oculis obuersantur: quia bile dominante
splendores apparent, visio autem hebetatur potius, si humor crassus, & niger abundauerit;
& quia sanguis ex naribus fluens, modò biliosus est, modò melancholicus & niger, imò Hipp.
hæc duo signa, splendores in oculis, & visus obtenebrationes futuræ hæmorrhagiæ signa ad-
notauit lib. Præn. v. 389. Quarè visus hebetudo hoc in loco sanguinis melancholici plenitudi- *Mar. n. 25.*
nem indicabit, quod etiam indicare potest nariū grauitas, quæ dominante bile non contingit;
sed potius capitis dolor, ob naturalē humoris leuitatē, cuius gratia potius ascendit ad cerebri
membranas, quā descendit ad nares. Stante igitur capitis repletione, quam aurium sonitus in-
dicat, nisi hæmorrhagia superueniat, delirium melancholicū prædicendum est, si visus hebetu-
B do accedat, & nariū grauitas, quę vt dixi, melancholici sanguinis pręsentiam attestantur. Hanc
eandem sententiā explicauimus l. 1. Prorr. v. 25. vidè etiā quæ adnotauimus ad Coacā v. 292. *Mar. n. 3.*

Vers. 174. In febre ardente fluxio sanguinis ex naribus quarta die, mala est, &c.

Mala est hæc sanguinis fluxio pluribus causis, potissimum verò quia non in die legitima, &
iudicationibus firmioribus conuenienti contingit. Quia enim crises firmæ & stabiles in diebus
eueniunt exacerbationū, quæcunq. in die quarta fiunt, aut hæc erunt in die quietiori, & præ-
ter naturam iudicationū, aut morbum per dies pares moueri significant: quod quidem semper
casum ancipitē reddit, nam tales morborū constitutiones difficilè iudicantur, vt Hipp. lib. de
hum. v. 28. adnotauit, & ideò nulli euacuationi in huiusmodi morbis contingenti fidendū est, *Mar. n. 3.*
nisi alia bona signa concurrant, quæ iudicij firmitudinem, & stabilitatem afferant, meritò ergò
quartæ diei hæmorrhagiam malam statuit Hipp. nisi aliquod bonum signum accesserit, & po-
C tissimum in ijs morbis, qui à cacochimia dependent, qualis est febris ardens, de qua habe-
tur sermo, 4. enim Epid. v. 217. indicauimus quouis morbi tempore, & qualibet die posse fieri
sanguinis fluxum salutarem, quotiescunq. morbus à sola plenitudine dependet, ob rationem,
eo in loco assignatam: non autem quandò in eo cachochimia viget. In quinta verò die mi-
nus malam dixit, eo quod hæc dies, vt impar, criticis euacuationibus conuenientior existit,
illud tamen incōmodi habere videtur, quia nimis proxima est principio morbi, quo tempore
perfecta crisis vix fieri potest. Verum si morbus adeò celeriter moueatur, vt eo tempore ad
summum vigorem peruenērit, tunc non erit inconueniens, ægrotantē perfectè per hæmorrha-
giam iudicari; quia ergò huiusmodi euacuatio aliquandò symptomatica est, ideò eam simpli-
citer bonam non dixit: sed minus malam asseruit, eo quod frequentius ad salutem iudicare;
quam quarta soleat. Hæc autē primo aspectu repugnare videntur ijs, quæ lib. 4. Acut. v. 227. *Mar. n. 51.*
D referuntur, vbi de destillatione sanguinis è naribus loquēs ait: & siquidem in diebus paribus
accedat, melius est, in iudicatione verò pernitiosum: si non multus aceruatim concitatus san-
guis redundantiæ exitus faciat per nares, aut per sedem, &c. Hæc tamen loca interse con-
ciliabuntur per ea, quæ in præcitati loci expositione à nobis allata sunt: demonstrantes, sicuti
signa critica bona optima fiunt in diebus criticis, ità mala, euadunt in ijsdem diebus peiora,
& ideò cum ibi loqueretur de stillis, quæ, vt ipse inquit, symptomata sunt tensionis, & in-
flammationis circà venas existentis; meritò hæc in diebus imparibus, & iudicatorijs peiora
sunt, quam in paribus, è contrà verò quia hoc in loco agit de hæmorrhagia, quæ est eua-
cuatio critica, aut symptomatica, vt verè critica sit, dies ad iudicationem apta requiritur, quæ
est quinta dies, quartæ comparata ob rationem superius assignatam.

Vers. 181. Læthargici, tremuli ex manibus, somnolenti, discolores, tumidi, pulsibus, &c.

E Quæ hic afferuntur de læthargicis, satis manifesta sunt, & rationem euidentem habent, vt
apud expositores videre est. Duo tamen difficultatem faciunt. Alterum est circa verba:
& aluos biliosas, & intemperatas subtumidas habēt, si verò obaridas habuerint, vrinæ, & ege-
stiones alui latentes ipsis progrediuntur. Difficultasquè in eo consistit: quia videtur impos-
sibile, aluum obaridam esse, & excrementa clàm ægro excerni. Pro solutione igitur dicendū
est illam vocē κατάξηρους, idest, obaridas, non referri ad excrementa: quasi dura & sicca excer-
nantur; sed ad ipsum ventrem, aridum ventrem appellans, quatenus subtumido contraponi-
tur, ratioque huius denominationis indè desumpta est: quia sicuti quæ humectantur, crassiora
fiunt: ità quæ arescunt, extenuantur, vndè non impropriè aluus sicca dicitur, quæ gracilis est,

& extenuata. Nam simili denominatione fauces graciles appellare consueuit Hipp. eas, in quibus nullus tumor apparet, ità enim inferius hoc eodem libro sect. 2. v. 11. inquit: Dolores in faucibus gracilibus strangulatorij, à capitis dolore initium trahentes, conuulsorij, & paulò inferius: fauces dolorosæ graciles in disphoria, perniciosæ acutæ. Quare sensus verborũ erit. Læthargicis aluos communiter subtumidas esse, cum excretis liquidis, & biliosis. Quod si aliquando obaridæ, hoc est depressæ, & extenuatæ fuerint, & vrinæ non percipiente ægro exeunt, idque summa ratione euenit. Quibus enim ratione morbi, & humoris prædominantis aluus subtumida esse solet, si è contra depressa fiat, cum id à partium colliquatione euenire non possit, id referendum est ad imbecillitatem earum partium, quæ continentur in aluo: propter quam spiritibus naturalibus destitutæ in seipsas concidũt: eodem modo, quo in summa virium exolutione tempora collabuntur, atque hoc pacto venter siccus, & gracilis apparet. Stante hac igitur partium naturalium imbecillitate cum spirituum defectu, non est mirũ, si excrementa ad naturalem facultatem spectantia, clàm ægro excernantur, & ex eadem causa ciborum, & potuum omnimoda inappetentia adsit, ità vt nec cibum, nec potum admittant, nec quicquam aliud. Secundo loco difficultatem facit, id quod, ait Hipp. quicunque ex læthargicis seruantur, suppurati fiunt, quod enim habet suppuratio cum læthargo? qui cerebri morbus est? quia non est rationabile, læthargicos suppuratos fieri per decubitum materiæ in thoracem, quod communiter tenent expositores. Quia si per huiusmodi decubitum morbus tolleretur, absque suppuratione aliquando læthargus iudicaretur: facta eiusdem materiæ expurgatione per sputum, antequàm in pus transmutaretur, quod quidem in angina ad pulmones conuersa euenire conspicimus Hippo. indicante lib. 2. de Morb. sect. 2. v. 50. vbi inquit: Si verò faucibus, ac tumoribus sedatis, morbus ad pulmones conuersus fuerit, statim corripit, & lateris dolor, & vt plurimum moritur, si verò quinque dies effugerit, suppuratus fit, nisi statim eum tussis inuaserit, si verò inuaserit, facta excretione depurgatus sanus fit. Dicendum est ergò, læthargum aliquando pulmonis morbum esse, quod cognoscens Hipp. inter morbos pectoris de eo pertractauit, tum lib. 2. de Morbis sect. 3. tum 3. lib. v. 50. quod quidem accidentia confirmant, tussis, & sputum multum; imò peripneumoniæ similem constituit, ac si ipsa peripneumonia esset. De eo enim sic loquitur. Morbi læthargi appellati status idem est, qui & peripneumoniæ: verum difficilior, & non omnino liber ab humida peripneumonia. Nec est in conueniens vnum affectum à diuersis partibus affectis originem habere, nam etiam phrenitis est cerebri morbus, & nihilominus, & à septo transuerso, & ab hepate vehementer inflammatis aliquandò excitatur, vt suo loco sufficienter demonstrauimus. Ad difficultatem igitur redeuntes dicimus, hoc in loco de lethargo in communi tractari, quatenus, & à cerebro affecto, & à pulmone excitatur, & quia lethargici à cerebro magna ex parte intereunt, à pulmonibus verò mediante suppuratione plures seruantur, ideò dixit Hipp. Quicunque ex lethargicis seruantur, vt plurimum suppurati fiunt.

Mar. n. 5.

Mar. n. 25. *Vers.* 193. *Qui diutius securè ex febre continua laborant citrà dolorem, &c.*

Hæc eadem sententia legitur in prognosticis v. 366. quæ ab hac in eo tantummodo differt, quia hic abscessus magis fieri inquit iunioribus triginta annis: ibi verò ijs potius excitari asserit, qui trigesimum annũ excesserunt. Harum lectionum (nam vtramq. tueri est impossibile) Coacam prognostico præfert Duretus. Verum quæ inferius subiungit Hip. in eadem sententia, coacam corruptam esse manifestè ostendunt. Nam inquit: Senioribus autem minus fiunt, & vbi febres diutius producũtur, si enim, vt Coacæ littera sonat, ijs fieri abscessus intelligeret, qui trigesimũ annum iam expleuerũt, quomodò dicere potuisset, minus fieri senioribus triginta annis? Sed & rationi etiam magis consentaneum est iunioribus triginta annis frequentiores fieri abscessus etiam, dum febris non ità diuturna est, quam in senioribus triginta annis, in quibus virtus expultrix fortior est, & carnes rariores, vt abscessus materia per eas transire possit, in senioribus enim febris ad quartanam potius conuertitur ob causas prædictis contrarias, & quia humores in ea ætate crassiores vigent: etiamsi non me præterierit, quartanas intermittentibus febribus frequentius succedere, quam continuis: vt Hipp. adnotauit in textu. Quare Coacam hoc pacto emendarem. Expectare autem oportet abscessus his magis, qui infra triginta annos sunt: cum probabilis sit transcriptoris ex ὑπὸ in ὑπὲρ, lapsus, ità enim reliqua contextus verba sibi ipsis consona redduntur, & ijs, quæ leguntur in prognostico.

Vers.

A *Verſ. 201. Quibus verò ſæpe recidiua contingit, his ſi ſemeſtre tempus tranſierint, &c.*
Particula verò à principio appoſita quandam cum ſupradictis connexionem hanc Coacam habere oſtendit, quę alia non videtur rationabilior, quã cùm ijs, quę de abſceſsibus nuper tradita ſunt, ità vt recidiuam intelligamus, non febris, ſed abſceſſuũ, non enim reddi poteſt ratio, cur frequentes febrium recidiuę in tabem coxariam deſinant, non in aliquẽ alium abſceſſum ad articulos. Dicendum eſt ergò, frequentes abſceſſuum recidiuas, niſi intrà ſemeſtre tempus perfectè ſedentur, in coxendicis tabem terminare, nam ex longo, & frequenti telapſu pars adeò imbecillis redditur, vt alibilis ſucci copiã ſufficientẽ attrahere non poſſit: vndè nutrimento priuata contabeſcit tandẽ, cuius quidem euẽtus terminus ſtatuitur ſex menſiũ, quia hoc eſt ſpacium, quo communiter chronici morbi iudicantur, habet enim hoc tempus analogiam cum decimoquarto acutorum, qui à Lunæ motu reguntur, quia ſicuti hoc temporis ſpacio
B Luna ad punctum oppoſitum in Zodiaco peruenit, cuius gratia inſignẽ parit in corpore mutationẽ, ità Sol, qui chronicis pręeſt morbis ſex menſium ſpacio ad oppoſitum ſignũ peruenit, punctum è diametro oppoſitum attingit, quem à principio morbi habuit; & ideò ſicuti morbi acuti quatuordecim diebus iudicantur, ità diuturni ſemeſtre ſpacium terminũ habere ſolent.

Verſ. 206. Quibus febre incipientibus ſanguis de naribus, ſternutatione fiente, &c.
Solutionem morbi die ſeptima futuram indicare dixit Hipp. ſi vrina hypoſtaſim albam die quarta habeat in eo, cui multum timendũ erat propter ſanguinis ſtillas à principio morbi apparentes. An verò per ſubſequentem hæmorrhagiam, aut aliam criticam excretionem, non expreſſit. Verùm cum dicat ſolutionem, non iudicationem, videtur probabilitet colligi poſſe, eam morbi ſolutionem intellexiſſe, quæ abſque manifeſta euacuatione contingit, idque rationi conſentaneum eſt, quia vrina talis apparens perfectæ coctionis eſt nota, qua peracta, niſi
C ſtatim euacuatio ſequatur, in poſterum per eam iudicari morbus non ſolet, ſed abſque ſenſibili euacuatione ſoluitur morbus, notũ eſt enim, morbos tripliciter terminari poſſe, per ctiſim, per abſceſſum, & per coctionem, vndè Hipp. 4. Epid. v. 405. coctionem veram à criſi penitus ſegregans dicebat: Si qualia ſunt, quæ in principijs adſunt, talia poſtea appareant; hæc non valdè (hoc eſt perfectè) concoqui puto, ſed iudicare. Nam quotieſcunq. natura ità dominatur materiæ morbificæ, vt per coctionem ad ſummam benignitatem reducatur, ad eius expulſionem non irritatur, & hoc pacto morbi per ſolam coctionem terminantur, quod in hoc caſu euenire rationabile eſt, in quo ſupponitur vrina cum ſedimento albo, quod materiæ benignitatem atteſtatur, de qua te vide expoſitionem 6. Epid. com. 3. v. 13.

Verſ. 209. Morbi acuti iudicantur ſanguine de naribus fluente in die iudicatorio, &c.
Ex hac coaca duo nobis occurrunt adnotanda. Alterum eſt, vrinam, de qua loquitur Hipp.
D in prognoſticis, dum optimam dicit, in qua reſidet album, læue, & æquale per omne tempus, donec morbus iudicatus fuerit, non ea ratione probari, quatenus eſt ſignũ concoctionis (quod aliàs etiam adnotauimus) ſed vt ſignum mitiſſimi morbi, & materiæ benignioris, vndè morbi ſolutio euenit per ſolam eiuſdem vrinæ excretionẽ. Nam criticas excretiones referens Hipp. vrinam purulentã, & vitri formam referentẽ adnumerauit cum bona ſubſidentia, quæ certè non differt ab ea, quam deſcripſit in prognoſtico, vrina enim, quæ ſub ſidentiam facit albã, læuem, & ęqualem, dum mingitur antè quam ſubſidear, craſſa eſt, eius inſtar, in qua pus admixtũ ſit, aut ad ſimilitudinẽ vitri liquefacti, quã quidem ſententiã adhuc confirmant ea, quæ paulò inferius v. 218. leguntur, nam eos referens modos, per quos febres ſoluũtur, vrinam concoctã appoſuit, inferens ſolam vrinæ coctionem abſque alia euacuatione ad morbi ſolutionẽ facere. Alterum adnotatione dignum in præſenti coàca occurrit, quia Hipp. inter criticas euacua-
E tiones ſimplicem alui fluxum non adnumerauit (etiamſi inferius biloſam alui fluxionẽ addiderit) ſed dyſenterias, quas excretione mucoſa, & cruenta deſcripſit, & clarius infrà indicauit per illa verba: & alui fluxio, qualis in dyſenteria fieri ſolet, ex quo docemur, in febribus minus fidendum eſſe ſuperuenienti dyarrheæ, quam dyſenteriæ, in qua mucoſa, & cruenta excernantur, nam fortaſsè dyarrhæa biliosa acutas febres rarò perfectè iudicabit.

Verſ. 224. Febres intermittentes verum inæqualiter caleſcentes, aluo inflata, &c.
Sicuti calidorum medicamentorũ alia ad vrinæ vias, alia ad aluum magis ferunrur, vt aliàs ex Galeno 4. Simpl. 19. adnotauimus, ità humorum in corpore peccantium excretio pro eorum diuerſitate modò promptius per vrinas, modò per aluum perficirur. Quarè ſi, vt ibi do-

cet Galenus, tenuia, & calida medicamenta per vrinas feruntur magis, & per sudores, quæ verò crassa, & acri substantia constat, per aluum potius ducunt; meritò humores ipsi, si tenues fuerint, & calidi, ad vrinæ, & sudoris vias magis tendunt, si verò crassiores fuerint, & exustionis participes, per aluum potius expurgantur. Hoc stante per febres ex permistione humorum, tum frigidorum, tum calidorum, excrementa crassiora cum acrimonia producuntur, dum à calore febrili exuruntur, quorum natura est, vt per aluum magis, quam per sudores, aut per vrinam excernantur: & ideò summa cum ratione Hipp. in præsenti coaca testatur, febres intermittentes, quæ non in venis mineram habent, sed extrà venas: & fortasse circà mesenterium, quod inflata aluus indicat; inæqualiter calescentes ob materiæ diuersitatem, aluo pauca egerente, vt excrementorum collectio in aluo fieri possit, si dolor lumborum superueniat, iam febre soluta, quæ omnem suspitionem tollat humoris circà venam cauam feruescentis, sed symptoma sit humorum circà ventrem agitatorum; in his absque dubio expectandus est alui fluxus. Nequaquam verò, si febris à materia renui dependet, quod & calor ad manū exurens, & sitis, & anxietas indicabunt. Hoc enim casu probabile est potius exolutionem superuenire, iisdem humoribus ob tenuitatem sursum ascendentibus ad ventrem, notum est enim, tenues, & acres humores os ventriculi mordentes exolutionem parere, id autem futurum esse præmonstrabit aluus suppressa: nam quotiescunq. aluus egerit spontè, prædictæ humorum reliquiæ vna cum alui excrementis secedunt. In inferiore enim ventre consistere supponuntur. Eandem verò exolutionem significare poterunt rubores ambustis similes in pedibus à crisi apparentes, si eos euanescere contingat, recurrente ad ventrem humore, qui à principio sedes affecta fuit. Idque satis rationabile est, existimandumq. est Coos Medicos hæc in pluribus obseruasse, priusquam scriptis mandarent. A B

Vers. 236. *Qui caput dolent, stupore correpti, delirantes, aluo suppressa, &c.* C

Tota hæc symptomatum congeries ad opisthotonum significandum concurrit, partim ratione partis affectæ; partim ratione efficientis, siuè antecedentis causæ, partim denique, vt signum quoddam huius affectus peculiare, partem affectam indicant dolor capitis, & delirium, nam capite affecto, & potissimum iuxtà membranas cerebri (quod hæc duo symptomata attestantur) affectio ceruicis facilè communicatur neruis. Firmitas verò, & stabilitas affectionis (quam voce κάτοχος indicauit auctor; vt quidam antiquorum exponunt, Galeno etiam assentiente 2. Prorret. tex. 60.) humorem fixum, stabilemq. & atræ bilis participem esse demonstrat, quem quidem humorem peculiari facultate neruosas partes inuadere sæpius indicauimus. Alui adstrictio concurrit tanquam causa, & repletionis ipsius capitis, & affectionis neruosarum partium; quæ tanti est in huiusmodi casibus, vt hæc sola conuulsionem præmonstrare possit, quod in pueris in dentium eruptione laborantibus euenire lib. de dentitione adnotauit Hipp. oculorum tandem ferocitas, & faciei rubor ipsius opisthotoni signa peculiaria existunt, vt ex lib. 3. de morb. v. 142. constat. De tetano enim & opisthotono ibi tractans Hipp. oculis distorqueri, & faciem rubicundam esse testatur, ex quibus patet, non temerè, aut contingenter ex capitis dolore fixo cum delirio, aluo suppressa, oculo ferociter moto, & faciei rubore, futurum prædici opisthotonum. D

Vers. 237. *Capitis succussiones, oculi rubicundi, mentem manifestè emouentes, &c.*

Τινάγματα κεφαλῆς, dicuntur capitis percussiones, quibus caput intrinsecus pertunditur, vox deducta à verbo τινάσσω, hoc est secutio, & latenter excutio. Idque euenit potissimū, quando cerebri meninges ab incluso vapore, eodemque impetum faciente punguntur, & quia huiusmodi vapores aliquando in capite mineram habent, aliquādo ab inferioribus partibus eleuantur, ideò vt hos casus distingueret Hipp. rubores oculorum apposuit, qui caput per essentiā (vt dicunt) lædi ostendunt, vndè casus longè periculosior redditur, quā si à vaporibus inferne elatis concussiones dependerent, quarè summa cum ratione dixit pernitiosæ. Cæterum (vt subiungit Hipp.) non commoriuntur hæc, hoc est ex his tantummodò symptomatibus æger non moritur; sed tumore ad aures superueniente. Necessitas verò huiusmodi abscessus à natura ipsius morbi depēdet, in quo supponitur cerebrū humorū copia scatere, & ad partes exteriores impetū facere, procedēte vapore ab internis ad externa moto, verū quia materia copiosa est, quod quidem ostendunt partes, tum externæ affectæ per rubores oculorū, & cerebri concussiones, tum internæ per delirium manifestū; ideò morbi solutio ex huiusmodi abscessus E

eruptione

A eruptione expectari non potest; quarè dicendum est potius huiusmodi tumorem superuenire per epigenesim, & mali propagationem auribus cerebro compatientibus, ratione adenarum, quam materiæ translatione, ab internis ad exteriora.

Vers. 242. *Qui in capitis dolore ascaridas habent, his surditas, & sopor consequens, &c.*

Ascaridas non in recto intestino tantum, sed alijs etiam pluribus locis generantur. De muliebri pudendo ascaridarum sede habemus Hipp. testimonium lib. 2. Morborũ mul. sect. 3. v. 118. In auribus verò adeò frequenter nascuntur, vt nullus sit Medicus, qui morborum curationem tractet, qui modum non præscribat, quo aurium vermes occidantur, quos quidem ascaridas ab Hipp. hoc in loco appellari, non minus rationabile est, quam qui in muliebri pudendo nascuntur. Quarè præsentis Coacæ sensus est. Quibus in auribus vermes producuntur cum capitis dolore, his si surditas, & sopor accedat, tumores ad aures erumpere, cum B enim vermes à pituitosa materia cum caloris abundantia, generentur, hi parotidum materiam nobis indicant, cuius copiam sopor attestatur, motumq. eius ad locum abscessus præmostrat surditas præcedens. Vidè prorrheticum lib. 1. v. 290. *Mar. n.* 42.

Vers. 258. *Capitis dolor moderatus, cum siti cibum capientes, aut cum sudore, &c.*

Si vocem *ὑδάτως* cum Dureto exponas aluina, idoneum verborum sensum in eius expositione inuenies. Si cum Corn. vertas cibum capiente, sensus erit, quum caput dolet, sitisq. adest, & ciborum appetentia: vel sudor fit, à quo febris non soluatur; tunc abscessum in gingiuis, aut ad aures expectare oportet, cuius quidẽ sẽtẽtiæ hæc est ratio. Sitis à duplici causa prout plurimũ dependet, vel à præsentia calidi humoris, vel penuria humidi dominante sicco, & sicuti sitis à calore inducta appetentiã simul tollit, ità sitis, appetentia remanente, eius causam sicci humoris præsentiam arguit, qui quidem humor nullus alius est, quam melancholicus C succus, à cuius præsentia non tollitur appetentia, sed augetur potius, etiamsi quia frigidus est, & siccus, sitim non leuem inducat. Quarè sitis in eo, qui libenter cibum suscipit, humoris melancholici præsentiã indicabit, partes ventriculi superiores obsidentis; vndè facilis est euaporatio ad caput, quæ dolorẽ in eo parit. Qui quidem vapores mineræ naturam redolẽtes acrimoniã cerebri membranas feriendo, dolores vehementes communiter inducunt, quarè dum inquit Hipp. hos moderatos esse, indicatur nobis, in capite pituitosum vigere succum, qui vaporis acrimoniã hebetando, dolorem remittit. Ità vt in hoc casu duplex humor concurrat: pituitosus in cerebro, & melancholicus in ventriculo: qui temporis progressu caput petens, pituitoso permixtus, febrili calore adiuuante, materia euadit abscessus, in gingiuis modò, modò ad aures, ibi fortassè, quia per sitim antè patiebatur, ad aures verò ijs, quos sudores febrẽ non soluentes concomitabantur. Hi enim difficultatẽ iudicij afferunt, cui valdè familiaris est paro- D tidum eruptio. Huiusmodi verò abscessus intercipit exturbata aluus, vt pluries adnotauimus.

Vers. 261. & 263. *Caput dolentes, surdastri, manibus tremuli, collum dolentes, &c.*

Has duas Coacas exposuimus in prorreticis lib. 1. vers. 134.

Vers. 266. *Soporosi à principio exudantes, vrinis coctis ardentes, &c.*

Quæ in præsenti coaca referuntur, manifesta sunt, quorum rationem apud interpretes videre est, quidã tamen scrupulus adhuc superesse videtur, quia inter læthalia signa vrinæ concoctæ proponuntur: quod veræ doctrinæ prognosticorum penitus aduersatur, cum nihil sit, quod signa critica à læthalibus distinguat, præterquam vrine concoctio. Cuius quidem difficultatis solutio consistit in illa voce ab initio: cum certum sit vrinarum concoctionẽ à principio præter naturam esse, & omninò infidã, vndè l. 1. prædict. v. 78. vrinas præter rationem concoctas malas esse adnotauimus, quia ergò vrinæ præter rationẽ concoctæ malæ sunt, ideò cum *Mar. n.* 7. E à principio morbi apparent cum symptomatibus in textu recensitis, de salute ægrotantis summopere timendũ est, potissimum verò si nulla subsequente critica euacuatione (id enim importat vox *ἀψύχτως*) refrigeretur, ac si febris cessauerit, indeque rursus non longè post exardescat iuxtà prorrheticum illud vers. 261. vrinæ, quæ in his, quæ iuxtà aures abscessus habent *Mar. n.* 21. citò, & modicè concoquuntur malæ sunt, & perfrigerari hoc modò malum est.

Vers. 275. *Affectiones soporosæ, fatuitatem inducentes, stuporis detentionem, &c.*

Occasione soporis, de quo præcedentes Coacæ institutæ sunt, catalogum facit Hipp. eorum symptomatum, quæ singultum in morbis præcedere solent, quotiescunque spiritus turbidus, & alui excretiones genituræ similes soporosis affectibus annectuntur. Hæc autem

 sunt

sunt fatuitas, cathocos, hypocondriorum varietas, ventris tumor, cibi fastidium, & sudatiunculæ cum suppressa aluo. Et quamuis sententiam ambiguam protulerit interrogationis nota apposita, omnia tamen rationem satis probabilem habent, quæ quidem in virtute, tum efficientis causæ, tum partis affectæ consistit. Nam efficiens causa singultus etiamsi possit esse quilibet humor, qui acrimoniæ particeps sit, frequentissimè tamen à materia crassa, & pituitosa excitatur, quæ acris sit effecta, siuè propter exustionem à febrili calore inductam, siuè biliosi humoris admixtione. Suscipiens verò causa est ventriculus, cuius solius symptoma, est singultus. Quæcunq. igitur præscriptam materiam peccare in ventriculo ostendunt, omnia singultum præmonstrare possunt. Quarè cum singula symptomata in textu recensita ab hac materia ortum habere possint, meritò eadem singultus prænuntia fiunt, quotiescunq. spiritus turbidus adest, qui caloris interioris est soboles, vt suprà ad v. 64. huius demonstratum est, & eò magis si excretiones alui genituræ similes accedant, quæ non modò pituitosi humoris præsentiam ostendunt, sed vlterius eiusdem originem ventriculum esse, vnde ad infernam aluum descendit. Verum (dicet quispiam) si hæc duo symptomata sola, materiæ aptæ præsentiam, & locum affectum præmonstrare possunt, & ex consequenti singultum ipsum, cur alia symptomata apposuit? Respondeo Hipp. nobis significare voluisse ea symptomata, quæ communiter singultum præcedere consueuerunt, non vt intelligeremus ea omnia ad eum significandum concurrere. Subiungit post hæc. Num, & aluus biliosa insuper egerit: Splendidum in his mictum prodest, ventresque in his insuper turbantur. Hæc enim satis rationabilia sunt, non tamen omninò necessaria, & ideò hæc dubitanter pronunciauit. Supponitur enim singultus prouenire à materia pituitosa, quæ si in corpore abundauerit, & eius portio ad vrinas penetrauerit, vrina splendens apparebit, quæ ea ratione erit vtilis, quia humoris noxij fit deriuatio à ventriculo ad renes. Biliosas similiter excretiones tandem fieri est rationabile, per quam humor internij incendij soboles excernitur, vt non singultus modò sedetur, sed principalis etiam morbus omninò tollatur, hæc autem non sunt necessaria, quia humorum non vnica est expurgatio in morbis, sed plures, quamuis frequentius per hanc viam, quem per illã eos excerni contingat. Et hæc sunt, quæ pro tutela præsentis coacæ adduci possunt, quæ etiamsi ab omnibus expositoribus reijciatur, nõ tamen omninò aspernanda mihi videtur, quippè quæ (vt credibile est) longo experimento comprobata sit, ità vt Medicus ei intentus singultũ prædicendò etiam dubitanter, plurimũ gloriæ acquirere possit.

Vers. 292. Aurium sonitus cum visus hebetudine, & grauitate circà nares, &c.

Aurium sonitus humorum agitationem in cerebro arguit, quod si vlterius, & visus hebetudo, & grauitas circà nares accedat, eorundem copiam vlterius subesse indicabit, quo stante alterum duorum subsequi necesse est. Nam aut hæc à natura expelletur per nares hæmorrhagia excitata: aut in cerebro consistens delirium excitabit, quale descripsimus sup. v. 170.

Vers. 297. Accedente ægritudine surditas, & vrina subrubicundam subsidentiam, &c.

Morbo accedente, siuè circa morbi initia, quod idem est, surditas cum vrina subrubra, quæ non subsideat, sed enæorema tamen habeat, futurum delirium indicat. Vrina enim subrubra bilis copiam indicat, quæ capiti, iam ab eiusdẽ humoris præsentia læso, quod surditas indicat, minatur, & eò magis si vrina subsidentiã non habeat, quæ cum naturæ dominiũ super materiã morbificãm indicet, spem salutis, bile per hæmorrhagiã excreta, nobis afferre posset. Sed enæorema potius, quod humores ad superiora euehi symptomaticè semper ostendit. Cæterũ hæc tutius premõstrare posse videtur vrina tenuis, & aquosa, quę biliosi humoris excursũ ad caput significat, quotiescunq. aliquod signũ accedit, quod caput aliquo modò læsum ostendat, quod in hoc casu facit surditas. Hoc quidem verũ est, sed non ità necessariò circà morbi initia surditas cum alba vrina, & tenui, delirium indicat, vt cum vrina subrubra, & enæoremate dicto. Surditas enim cũ alba, & tenui vrina à principio morbi prouenire potest à copia pituitosi humoris fixi, & crudi, cuius portio surditatẽ faciat, non ob raptũ bilis ad caput. Quarè vt circa initia morborum surditas apparens delirij futuri signum sit, necesse est, vrinam apparere biliosam, subrubram scilicet, cum enæoremate dicto, quæ tamen si morbi progressu tenuis fiat, tunc quidem delirij certissimum signum erit, vt contigit Hermocrati, ex cuius hist. lib. 3. Epid. registrata præsens coaca desumpta videtur. Quam nobis tradiderunt non Coi Medici tantummodò, sed etiam Auctor prorrheticorum lib. 1. vers. 42.

Mar. n. 4.

A *Vers. 298. Morbo regio corripi, in his malum est.*

Primo aspectu erronea apparet præsens sententia, cum non videatur rationabile succo biliosò dominante, à quo surditas, indeque delirium excitetur, morbum regium superuenientem malum esse; quandò per hunc eiusdem humoris decubitus ad cutim fieri possit, indeque salus ægro contingat, & eò magis, quia id vniuersaliter protulit de qualibet icteri apparitione, nulla distinctionis nota apposita, ad criticos excludendos, si quis tamen verba contextus diligenter examinauerit, talem distinctionem inueniet. Quid enim aliud significare voluit auctor illis verbis in his, quam cum præscriptis vrinis, quæ cum coctione penitus careant, nihil criticum, & salutare apparere posse ostendunt? vndè sequitur, morbū regium symptomaticè necessariò apparere, signumq. esse internæ inflammationis, aut alterius causæ similis, propter quam sanguis ipse in bilem transmutetur, cuius copia ea fiat, vt & caput
B infestare, & totum corpus ad extremam cutim vsquè inficere possit.

Vers. 299. Mala est ex morbo regio fatuitas. Hos voce priuari, &c.

Supposita præcedentis morbi idea, mala est ex morbo regio fatuitas: ità vt si quis à principio morbi surdus factus, indè verò delirium superueniat, morbusq. regius insuper eum corripiat, si tunc delirium in fatuitatem transmutetur, malum est, & læthale, id enim hoc in loco importat vox κακόν; quia de morbo periculoso loquitur. Hanc sententiam vituperat Galenus in Prorreticis, tamq. ab auctore insulsè descriptam ex simplici obseruatione horum symptomatum in peculiari quodam ægrotante, quæ tamen nullam inter se conuenientiam habent, eam tamen summa ratione constructam fuisse existimo, nec medico inutilis erit, si ad artem prognosticam reducatur. Hac enim docemur, fatuitatem, quæ delirantibus superueniens, & phreniticis maximè, in bonis sæpè ducenda est, morbo regio affe-
C ctis superuenientem perniciosam potius esse. Cum enim fatuitas, quam μώρωσιν Græci appellant, à frigidis, crassis, viscidis, & in totum ægrè mobilibus humoribus fiat, quod Galenus etiam testatur, si quis ex phrenitide in fatuitatem incidat, humores feruorem deposuisse, & morbum ex acuto, & læthali in diuturnum, & minimè mortiferum transmutatum esse cognoscemus. Huiusmodi enim transmutatio plurimum conuenit cum ea, de qua loquens Hipp. 7. aphorm. 5. dicebat, ex insania exstasis bonum, verùm si hæc transmutatio in morbo regio affectis contingat, de quibus suprà loquutus est, quia non caput modò à bile infestari, sed totum etiam corpus supponitur, hæc transmutatio ad prædictam causam referri non potest: cum non sit rationabile, tantam bilis copiam, & quæ perennem habeat generationem in corpore, nulla præcedente euacuatione ad eam temperiem redactam esse, vt ex delirio fatuitas succedat. Quarè coniectandum potiùs erit, id ex caloris extinctione, & hu-
D morum incineratione in cerebro contigisse, vndè facta sit hæc transmutatio non absimilis ei, quæ phreniticis contingit, quia ex manifesto delirio in occultum incidunt: quod Galenus ad hecticam cerebri intemperiem reducit: & omninò læthalem. Quapropter materia phrenitidis in cerebro refrigerata, & incrassata pro delirio, fatuitas, pro nugarum garulitate aphonia succedit, non quidem propter obstructionem, quam venarum interceptionem appellare Hipp. solet, per quam spirituum animaliū transitus impediatur, vndè paralysis contingit, in qua sensus, & motus pariter tollitur, sed permanente sensu non loquuntur ægri ob naturam delirij, quod tacirurnos eos reddit, idquè significare voluit, dum dixit, Hos voce priuari, sentientes tamen esse contingit, ex quibus paret quam similis sit fatuitas hæc phrenitidi hecticæ superius descriptæ, quæ propriò vocabulo exstasis dicitur, de qua à nobis actū est suo loco. Sicuti ergò fatuitas delirio superueniens aliquandò bona esse potest, ità mor-
E bo regio correptis perpetuò mala est, & perniciosa. Concludit tandem Hipp. fortassis autem, & aluus his malè afficitur, quod quidem dubitanter protulit, quia fortasse nondum certus erat, an id ex morbi natura contingeret, an potius ex accidenti quodam, quæ verò alui affectio sit hæc, per quam aluus malè afficiatur, hoc in loco non expressit Hipp. eam tamen colligere possumus ex lib. 1. Prædict. vers. 46. quo in loco hanc eandem enarrans sententiam, horum verborum loco, legit: Arbitror autem, & aluuos his perrumpere, vt contingit Hermippo, & mortuus est, quare coniectandum est, his aluum affici ex resolutione naturalis facultatis, cuius gratia humores naturæ dominio destituti, extremam subeant corruptionem, & effrænati ad infimam aluum descendant, diarrhæamque ex colliquatione, Mar.n.4.

& cor-

& corruptione humorum constituant, id enim sæpius euenire obseruatur, vbi aliqua insignis læsio circà naturalis facultatis instrumenta præcessit, quam quidem indicauit morbus regius symptomaticè superueniens, ex interna scilicet inflammatione, succos omnes in biliosum humorem transmutante, vt superius adnotauimus.

Vers. 301. Quæ circà aures dolorosè excitantur, perniciosa sunt.

Quia parotidum eruptio in acutis morbis ancipitis est exitus, quandoquidem aliquandò ægrotantem in maximo periculo constitutum liberat, sæpè in desperationem salutis, certumq. interitum trahit, iure meritò prædictiones ex parotidum exortu traditurus Hipp. de vtroque exitu verba facere opus erat, & ideò in præsenti Coaca de infelici earum exitu tractans inquit: eas malas omninò censendas esse, quæ dolorosè nimis insurgunt, & ratio est, quia vt parotidum eruptio salutaris sit, necesse est, naturam aliquo modò materiæ morbificæ dominari, alioqui eam regere non posset, quod quidem eiusdem materiæ benignitatem supponit, siuè ex ipsiusmet humoris conditione id contingat, siuè ope coctionis, stante igitur humoris benignitate, parotides indè excitatæ admodum dolorosæ esse non possunt, dum excitantur, nam progressu temporis, dum ad supputationem tendunt, dolorosas reddi non malum est, quia id non ab humoris sæuitia contingit, sed à puris generatione. Quapropter dolorosè erumpentes parotides, quæ scilicet cum doloris acerbitate erumpunt, semper malæ sunt, idq. duplici ratione, tùm quia id coctionem non præcessisse indicat, per quam humor mitificari potuerat; tùm etiam, quia dolor ingens materiam validam, & tenuë esse significat, & ex consequenti parotidum generationi ineptam. Sæpius enim adnotatum est, veram parotidum materiam mediam esse inter tenuem, & crassam, nec admodum calidam, & acrem, nec summè frigidam esse, hæcq. parotidas admodum dolorosè excitare non potest, & ideò si dolorosè erumpant, symptomaticas esse necesse est, & admodum perniciosas.

Vers. 303. Tumores circà aurem ex plurimis graueolentibus, cum febre acuta, &c.

Sicuti exitiosis parotidibus nihil optabilius superuenire potest, quam diarrhæa, aut dysenteria; quarum beneficio spes aliqua salutis concipitur, quòd quidem obseruauit Hipp. lib. 1. Epid. sect. 2. vers. 200. in Hermippo ægrotante, eò quod materia morbifica à superioribus, & nobilioribus partibus reuellitur ad inferiores, & ignobiliores, à quibus tandem naturæ impulsu excernitur, ità vice versa diarrhæa correptum, superuenientes parotides occidunt, si diarrhæa ex graueolentibus humoribus fiat, cum febre acuta, & hypocondrij tensione, ità enim omnis spes tollitur critici abscessus, tùm ex parte diarrhææ, quæ cum graueolentia, etiam si copiosa excernat, omnem coctionis suspicionem tollit, indicatq. tumorem hypocondrij inflammationem esse malignam, & succos ipsos corrumpentem. Tùm ex parte ipsius abscessus, qui salutaris esse nequit, non solum propter præsentiam cruditatis præfatæ: sed etiam quia in parte excitatur minimè conuenienti; facta materiæ translatione ab ignobili, & inferiori parte ad superiores, & nobiliores, qui quidem abscessus eò grauiores erunt, quò tardius eruperint, ægrotante iam à progresso morbo consumpto, nam hi in ipsa eruptione ægrotantem è medio tollunt, idq. significat Hipp. dicendi modus: Tar-

Ha.n.22. dius excitati occidunt. Huic similem sententiam habemus lib. 1. Prædict. vers. 271. cuius explicationem à nobis eo in loco allatam inspicere non erit inutile.

Vers. 305. Tumores circà aurem leuiter sideratis, mali.

Paraplegiæ, quas paralyses vocarunt posteriores, tunc salutares, & minimè mortiferæ censentur, quandò partibus aliquibus inferioribus resolutis, caput ipsum omninò illæsum remanet, quia si simul ægrotet, paralyses læthales existunt. Hac enim ratione existimauit Galenus paraplegias in quadam constitutione vagantes læthales fuisse, de quibus Hipp. lib. 1. Epid. const. 3. locutus est hunc in modum: In hac autem constitutione per hyemem quidem inceperunt paraplegiæ, & multos inuaserunt, & quidam ex his subitò moriebantur. Parotides ergò parapleticis superuenientes prauæ sunt, tùm signo, tùm causa: signo quidem, quia indicant caput simul affectum esse: causa verò, quia dolor parotidum materiam ad caput trahere, & affectionem geminare potest.

Vers. 306. Tumores circà aurem in longis morbis, non suppurantes, læthales.

Quamuis materia parotidum (vt sæpius adnotauimus) media sit inter crassam, & tenuem: quæ tamen in longis morbis erumpunt à crassiori materia dependent: quemadmodum in

acutis

A acutis à tenuiore, & quia crassior materia non facilè discutitur, & dissoluitur insensibiliter; ideò necesse est suppuratione mediante educi, alioqui ægrotantem diutius vexando, & dolore, & vigilijs interitum affert, meritò igitur inquit Hipp. Parotides in longis morbis non suppurantes, læthales, quod quidem non necessarium est in ijs, quæ acutis morbis superueniunt, hæ enim ob materię tenuitatem plurimos alios euentus salutares habere possunt, nam aliquandò paulatim dissipantur, & euanescunt, quandò scilicet materia admodum tenuis est, nec valdè copiosa, & de hac parotidum solutione intellexit Hipp. inferius vers. 317. dum de earum eruptione in febribus ardentibus loquetetur, plerique verò talium tumorum (inquit) anteà subsident, hoc est antèquam, aut suppurentur, aut sanguis fluat è naribus, aut per vrinam crassam subsidentiam habentem soluantur. Aliquandò etiam parotides absquè suppuratione soluuntur, earum materia ob tenuitatem aliò conuersa, & excreta, nam præter
B sanguinis fluxum, triplici excretione parotides salubriter subsidēr, vt ex loco citato Epidem. colligere licet, per alui scilicet excretionem: per vrinas, & per sputum, de quo inferius legimus: Parotidas submouent tussiculæ cum sputaminibus. At in diuturnis morbis assurgentes ob materiæ crassitudinem (vt dicebam) alium exitum salutarem habere non possunt, præterquam ad suppurationem. Nam etiam si vt obseruauit Hipp. aluus in his erumpat, nihil tamen vtilitatis afferre potest: quia materia peccans per aluum expurgari non est apta, vndè symptomaticè fluens aluus, ægrotantem debilitando, ad interitum citius perducit.

Vers. 312. Abscessus iuxtà aurem in morbis diuturnis suppurati, non valdè albo, &c.

In diuturnis morbis, qui à pituitosa materia maximè dependent parotides excitatæ, eiusdem humotis participes esse tationabile est, si ergò his suppuratis pus exeat, nequè album exactè, nequè odotis mali omninò expers; eam non vetam suppurationem, quæ fit domi-
C nante natura, sed corruptionem potius illi oppositam esse censendum est. Nam pituitosus humor cum colore sit albus sinè putredine, aut corruptione alienum colorem contrahere non potest, & quia frigidus est natura, odorem malum non recipit, qui caloris excedentis est soboles, secus euenit in alijs humoribus, qui quoniam colore ab albo diuerso naturaliter inficiuntur, calorisq. excessum facilè concipiunt, & colorem non exactè album, & malum odorem aliquandò per suppurationem recipiunt, quod in sputis peripneumonicorum ex præceptore adnotauimus lib. 4. Epidem. vers. 405. vndè non est necesse tales conditiones in corrumpentem causam referre in his, quemadmodum in pituitosis, & ideò abscessus ad aures ex longis morbis suppurantes exitiales censentur, nisi pus exeat album omninò, & in odorum: potissimum mulieribus, quæ ratione sexus viris sunt pituitosiores. Quam quidem distinctionem in cæteris abscessibus locum habere posse non dubitarem.

D *Vers. 317. Plerique verò talium tumorum anteà propulsantur.*

Ἀποκαθιστανται, idest euanescere, seu subsidere hoc in loco accipitur in bonam partem, & salubriter, quod quidem euenit quandò materia propter tenuitatem, & obedientiam discutitur, & dissipatnr, idq. manifestè indicant tùm præcedentia, tùm subsequentia, præcedentia quidem, quia cum superius dixerit ægrotantes ab huiusmodi abscessibus occidi, nisi aut ijs apparentibus febris iudicetur, eorũ suppuratione mediante; aut sanguinis è naribus fluxus contingat; aut in vrinis crassa subsidentia fiat, subiungit modò plurimos horum subsidere, & euanescere prius, hoc est antèquam suppurentur, aut sanguis fluat è naribus, aut vrina crassam subsidentiam habeat, inferens aliquandò ægrotantes non mori, etiam si non suppurentur, nec aliqua prædictarum euacuationum subsequatur. Quod etiam manifestius consequentia ostendunt, subiungit enim, verum considerare oportet insuper etiam ipsas fe-
E bres, siuè augeantur, siuè remittantur, & sic pronuntiare, quia si euanescente abscessu febris augeatur, timendum est, si verò remittatur, signum erit, tumorē salubriter sedatum esse, materiamquè insensibiliter discussam esse. Hunc exitum igitur respiciens Hipp. exceptionem quandam prædictis facit: quia plerique talium tumorum absquè suppuratione, & subsequentibus euacuationibus salubtiter sedantur.

Vers. 324. Facies, quæ ex tumida humiliatur, & vox leuior, ac debilior fiens, &c.

Hanc sententiam exposuimus lib. de Diebus Iudicat. vers. 15. vbi ferè ad verbum legitur.

Vers. 345. Oculorum rubor in febre fiens, alui diuturnam malignam affectionem &c.

Rubores oculorum in febribus diuturnam alui affectionem præsentem, non futuram significare

ficare intelligo, attento dicendi modo Hipp. vsitato, verum quam alui affectionem auctor intellexerit diu anceps fui, non enim acquiescere potui expositioni eorum, qui diuturnum alui profluuium intelligunt, quia si alui profluuium ophtalmiæ superueniens eius conditionem meliorem facit, iuxtà aphoristicum illud: Lippientem alui fluore corripi, bonum; non est probabile hunc ab illo significari, cum impossibile videatur in diuturno alui profluuio partes superiores ex humoribus laborare. Quapropter dum hanc rem animo euoluerem, contigit mihi inuisere seniorem quendam, qui à rubore oculorum detinebatur, non tamen dolorem circà ipsos patiebatur. Huic aluus perpetuò adeò adstricta fuit, vt nihil nisi coactè egereret, quod ipsi tantò grauius erat, quantò ex natura aluus mollis ei anteà erat. Hoc igitur perspecto cognoui Hipp. ad particularem affectionem non se restrinxisse, sed indicasse nobis cum hoc signo aliquam malam affectionem circà aluum consistere, ratioque dictat, hanc huius naturæ esse potius, vt per eam aluus sistatur, quam immodicè fluat, quia sicuti, vt proximè dicebamus, lippientem alui profluuio corripi, bonum est: ità vice versa eadem diutius adstricta, oculos indè lædi rationi consentaneum est. Quoniam igitur aluo malè affecta, nec deorsum, vt par esset, secedente, exhalationes calidæ sursum eleuantur, à quibus oculos lædi, & ruborem contrahere, est satis probabile; ideò meritò dixit Hipp. oculorum ruborem diuturnam alui affectionem indicare. Addidit autem in febribus, quia in rubore oculorum ex peculiari eius affectione aluum malè habere non est necessarium. Quarè nescio, quo consilio Duretus in suo Græco contextu adscripserit ἀπύρετο, idest febris experti, cum omnes codices legant ἐν πυρετῷ.

Vers. 353. Oculorum rectitudo in morbo acuto, & motus velox, & somnus turbulentus &c.

Præsens sententia hoc pacto legenda est ex Græco contextu vulgato, etiam si interpretes aliam secuti sint lectionem. Oculorum rectitudo in morbo acuto, & motus velox, & somnus turbulentus, & vigiliæ, aliquandò autem, & stillationes è naribus, ad contactum non vrentes, phrenitici fiunt, & maximè si sanguis fluxerit. Quorum verborum sensus est adeò manifestus, vt aliam lectionem sequi, vanum sit, referuntur enim signa phrenitidem futuram indicantia; sunt autem oculorum rectitudo, quando scilicet ægri intentis, firmisq. oculis inspiciunt, similiter eorum motus velox, somni turbulenti, vigiliæ, fluxus sanguinis è naribus, & stillæ potissimum, quæ quidem omnia eò magis phrenitidem præsagiunt, quò calor ad manum suauior & mitior fuerit in febre acutà, hic enim bilem non diffundi per vniuersum corpus significat, sed in aliquo peculiari loco congregatam capiti indicere bellum, quæ quidem symptomata etiam si simul ab Hipp. referantur, non ità tamen accipienda sunt, vt ad phrenitidem indicandam omnia concurrere necessarium sit, cum vnum, vel alterum sufficiat. Quod verò horum quodlibet phrenitidem indicare possit, adeò manifestum est, vt pro horum confirmatione tempus conterere, non expediat, si quis tamen de sanguinis fluore dubitet, legat ea, quæ lib. 4. Acutorum ab Hipp. referuntur vers. 221. hoc modo: Aestiuo, aut autumnali tempore in morbis acutis sanguinis destillatio repentina tensionem, ac multam inflammationem circà venas significat, & in posterum diem tenuium vrinarum appariti ones, & si ætate viguerit, & corpus in exercitio, aut benè carnosum habuerit, aut atrabiliarius fuerit, aut ex potu manus tremulas habuerit, benè habet, vt delirium, aut conuulsionem prædicas.

Vers. 365. Lingua, quæ in principio quidem inhorruit, in colore verò permanet, &c.

Sicuti horror totius corporis inæqualitatem quandam caloris, & frigoris importat: ità etiam similitudine quadam linguæ horridæ dicuntur, quæ inæqualiter affectæ sunt, iuxtà siccitatem, & humiditatem: vndè leuem præsefert asperitatem quandam, aut asperitatis principium. Docet ergò Hipp. quibus lingua à principio taliter affecta apparet, naturali eius colore permanente, indè verò progrediente morbo manifestius exasperatur, liuescit, & rumpitur; eos lethaliter affectos esse. Et ratio est, quia lingua à principio horrida nulla facta in eius colore mutatione humidi proprij exiccationem, & consumptionem significat; non à vapore febrili superficiale eius humidum exiccante, sed ab interno incendio per venas substantiæ linguæ communicato. Quotiescunquè igitur à principio morbi, quo tempore omnia leuiora esse consueuerunt, humidi consumptio fieri incipit, quid aliud expectari potest, quam febris vrens & maligna, quæquè humidi substantifici totalem consumptionem faciat, & eò magis si ea subsequantur signa, quæ id manifestant, ità vt indè aspera fiat, & tandem cum liuore rumpatur, & finda-

A findatur, ob maximam exiccationem propriæ humiditatis. At lingua, quæ multum nigrescit à principio intrà decimumquartam diem, crisim futuram ostendit. Quæ quidem explicatio confirmatur ex ijs, quæ lib. 3. de Morb. vers. 57. leguntur; vndè præsens coaca desumpta videtur, ibi enim de febre ardente loquens Hipp. hæc habet, lingua horret, & color eius, primò quidem tempore est veluti solet, verum sicca est, progressu verò temporis induratur, & exasperatur, crassescit, & nigrescit, si verò in principio hæc patiatur, citiores iudicationes fiunt, si posterius tardiores, cæterum qua ratione lingua, quæ à principio in colore non mutatur, læthalis ab Hipp. censetur; non autem ea, quæ statim à principio nigrescit? Respondeo non dixisse eam, quæ à principio nigrescit, non esse læthalem, dum inquit: si verò valdè nigrescat intrà decimumquartum diem, iudicationem forè significat, quia iudicationis nomen ab Hipp. vsurpatur sæpissimè ad malum, & ad mortem significandam, quod alibi etiam adnotauimus, idq. Mar. n. 6.
B etiam colligi potest ex loco citato de Morb. dum inquit, si verò in principio hæc patiatur, citiores iudicationes fiunt, si posterius tardiores, nam cum indicationes etiam appellet exitus eorum, quibus non à principio lingua dictis coloribus inficitur; quos læthaliter affectos esse dixit; certum est per iudicationem omnem exitum intellexisse, tàm ad mortem, quàm ad salutem, subiungit tandem Hipp. periculosissima autē est nigra, & [illegible]; quia vtraquè summum incendium intrinsecum ostendunt. Fit enim nigra lingua ab atrabile, quæ in morbo acuto sinè exustione non producitur, sicuti clora à bile flaua, seu vitellina, quæ in acuto morbo venosum inficere genus ostendit, vt coniectandum sit, hanc à sanguinis exustione produci; iuxtà præceptoris doctrinam lib. 6. Epid. sect. 6. vers. 3.

Vers. 369. Linguæ densæ, & resiccatæ phreniticæ.

Pro huius coacæ expositione vide ea, quæ ad prorreticum adduximus 1. Præd. vers. 5.

C *Vers. 376. Labium contractum, alui biliosæ eruptionem significat.*

Ob magnam connexionem, & consortiū, quod inter os, & ventriculum intercedit; tunica interiori mediante ambobus communi; euenit; vt ventriculi affectiones ori facilè communicentur. Hac ratione labiorum tremores instante vomitu fiunt, eorumquè contractio oritur biliosa instante diarrhæa, vt hoc in loco testatur Hipp. quarum quidem affectionum diuersitas in diuersitatem motus ipsius ventriculi refertur, irritatus quippè ad vomitionem, sursum tendit, vndè villi interioris tunicæ remittuntur, seù relaxantur, ex quo labia ijs alligata proprijs fulcimentis destituta tremunt ad ipsius ventriculi motum, è contrà verò diarrhæa instante ventriculus quoquo pacto deorsum vergit: dum, quæ ipsum molestant, deorsum trudit, vndè gula deorsum trahitur, & ab hac labia per villos internæ tunicæ omnibus communi, sicquè labiorum contractio diarrhææ fit prænuntia: etiam biliosæ maximè; quia hic humor,
D vt potè acris, & mordax ventriculum irritat ad expulsionem, non autem reliqui succi, qui sæpè propria grauitate, & laxitate deorsum ruunt, & ideò labiorum contractionem non faciunt

Vers. 389. Ex capitis dolore, vocis interceptiones si sint, febrientes cum sudore &c.

Tùm aphoniæ, tùm exolutiones duplicem causam habere possunt, aut defectum, aut excessum, quæ quidem sicuti plurimum inter se differunt, ità diuersum morbi euentum præsignare possunt. Hoc igitur in loco tractat Hipp. de ea aphonia, & exòlutione, quæ à copia naturam opprimente dependent, vt mirandū non sit, si sæpius repetant, morbusq. in longum tempus protrahatur: quod non eueniret, si hæc à virium imbecillitate, & ex defectu orirentur, quæ citam mortem afferre solent. Hæc autem à copia opprimente dependere, indicat dolor capitis aphoniam præcedens, qui in febribus caput ipsum calidis humoribus repletum esse ostendit, eandemq. confirmat humorum abundantiam sudor frequens, cum exolutione sæpius repe-
E tente. Nec mirum cuiquam videri debet, vigente humorum copia naturam opprimente sudorem exolutiones frequentes parere, quia sudor in hoc casu criticus non est, nec materia oppressionem faciens tollitur, sed cum sit symptoma repletionis succorum, naturæ irritos conatus ostendit, per quos magna fit spirituum resolutio, vndè exolutio dependet. Sudorem verò hunc symptomaticum esse, significatur hac voce febricitantes: quasi dicat perseuerante febre, nec per sudorem sublata. His stantibus meritò, & recidinæ frequentes, & morbi longitudo expectatur, iuxtà vulgatum illud, critica non iudicantia partim læthalia, partim difficilis iudicij, longitudinem enim morbi, aut recidiuas, difficulrarem iudicij importare iam notum est omnibus. His superrigere, malum non est, subiungit Hipp. quia per rigorem materia

morbi-

morbifica partim dissipatur, partim à loco, in quo fixa permanet, commouetur, vndè citius A
morbi iudicatio contingit.

Vers. 392. Vocis interceptiones, superrigentibus, læthales, tales autem leuiter caput dolent.

Quemadmodum melius est, febrem superuenire conuulsioni, quam conuulsionem febri,
ità rigor superueniens aphoniæ salutaris esse potest, de quo in præcedenti Coaca dictum est.
His insuper rigere, malum non est; cum tamen è contrà, si ei, qui superriguit, vocis priuatio su-
perueniat, lærhaliter affectum esse ostendit, vt in præsenti Coaca sancitum est, cuius quidem
diuersitatis hæc est ratio, quia (vt superius adnotauimus) quando rigor superuenit ei, qui iam
voce priuatus sit, rigor, causam aphoniæ discutiendo, salutaris esse potest. At si post rigorem
aphonia superueniat: signum est, materiam morbificam per rigorem agitatam ad organa vo-
cis secessisse, vndè casus læthalis fit: quia morbus partibus nobilibus communicatus est.
Taliter affectis caput dolitare obseruatum est, eò quod materia per rigorem agitata, dum ad B
organa vocis secedit, caput vaporibus acribus replet, vndè dolor capitis excitatur, leuis ta-
men ob materiæ benignitatem.

Vers. 393. Vocis interceptiones, cum exolutione, in febre acuta, sine sudore, sunt &c.

Diximus superius, vocis interceptiones, & exolutiones à copia humorum naturam obruen-
te minus lærhales esse, quam, quæ fiunt ab exhausto, à multitudineque dependere per sudo-
rem indicari, quam modò repetens sententiam idem confirmat; verum nè quis existimaret,
id euenire etiam, quandò aliæ euacuationes concurrunt, subiungit: Perniciosissimè autem ex
talibus habent, quibus sanguis è naribus fluit, & quibus alui humectantur; nam huiusmodi
euacuationes cum corpus debilitent, vocis interceptiones, & exolutiones esse ab inanitio-
ne, non ab oppressione facultatis ostendunt.

Vers. 400. Frequentes subsoporatæ vocis interceptiones consistentes, tabem significant. C

Vox in morbis acutis vario modò intercipitur, & à varijs causis, verum in chronicis morbis
vnicam videtur habere causam, obstructionem neruorum, qui musculis voci inseruientibus
implantantur, & maximè quandò interceptio non fugax est, & breuis temporis, sed firmiter
consistens. Huius autem obstructionis materiam à capite originem habere, rationabile est,
quæ si postquam delapsa est, caput omninò liberum redditur, nec reliquiæ humorum rema-
nent, quæ morbum continuò foueant, temporis progressu soluitur morbus, absquè symptoma-
tis recidiua, nihilq. mali indè timendum est, verùm si capitis repletio perseueret, cuius signum
erit leuis quidam sopor, & frequentes aphoniæ repetitiones, infernis partibus timendum est,
& potissimum pulmonibus, qui cum præcipuum sint vocis instrumentum, fluxionem promptè
recipere consueuerunt. Quarè fluxione longo tempore in eos perseuerante, vix fieri potest, vt
æger à tabe vindicetur. D

Sectio II. Lib Coacarum Prænotionum.

Vers. 11. Dolores in faucibus gracilibus strangulatorij, à capitis dolore originem &c.

In hac Coaca circumscribitur species illa anginæ horrendissima, quæ intrà primum quater-
narium iugulat, eam scilicet, in qua nullo in faucibus tumore apparente (id enim significant
illa) in faucibus gracilibus, cum dolore homo strangulatur. De qua Hipp. lib. Prognost. vers.
Mat.n.23. 344. loquitur hunc in modum. Anginæ horrendissimæ sunt, & citissimè occidunt, quæ nequè
in faucibus quicquam conspicuum faciunt, nequè in ceruice: verum plurimum dolorem exhi-
bent &c. In Coaca tamen illud peculiare additum est: à capitis dolore originē trahentes, cu-
ius gratia aliud etiam insuper aduenit earū peculiare, quia ægri conuulsi moriuntur, & ratio E
est, quia à capitis dolore initium habere, signum est, caput ipsum insuper læsum esse, & potis-
simum iuxtà partes sensibiliores, quæ sunt membranæ ipsius cerebri, quibus consortij lege
neruosum genus comparitur facillimè, vndè conuulsionis origo est, quam quidem interpre-
tationem confirmat Prorretici lectio, quæ habet hoc pacto: In faucibus gracilibus dolores
strangularorij, habent quid conuulsorium, porissimum verò à capite exorti, ex quo patet, sa-
tis temerè aliquos conuulsorij sunt, in mortiferi rransmutasse, supponuntur quidem læthales;
sed hoc (vt dicebam) peculiare vlterius habent, vt conuulsiones antè mortem inducant.

Vers. 12. Frigiditates colli, ac dorsi apparentes, sed & totius corporis, conuulsoria, &c.

Totum

A Totum corpus, vel etiam quælibet eius particula dupliciter intrinsecus refrigerari potest, & ob frigidi humoris præsentiam, & propter calidi penuriam, & defectum, primo modo dum totum corpus, aut pars aliqua refrigeratur, ægri frigiditatis sensum quidem persentiunt, frigiditas tamen magna ad contactum non apparet, & ratio est: quia humor quilibet in corpore existens, etiam si natura frigidus sit, nunquam tamen actu adeò frigescit, vt partem ipsam actu, & ad contactum admodum frigidam reddat, è contrà verò, quandò pars aliqua ob calidi defectum refrigeratur, frigiditas ad contactum persentitur magis, quamuis aliquandò ægri frigus illud non percipiant. Hæc autem refrigeratio dupliciter contingit, vel quia calor ad interiora secedit, vel quia idem calor deficit, verùm neutro casu frigiditas ingens apparet. Idq. patet in principijs accessionum, in quibus secedente ad interiora calore, partes exteriores refrigerantur, non tamen intensa refrigeratione ad contactum, quam marmoream appellant. Si-
B militer ex calidi penuria intensam frigiditatem ad sensum non apparere indicant morientes, in quibus euanescente calore corpus tepescit quidem, non tamen intensè refrigeratur, quia exiguus ille calor, qui vitam conseruat, partes tepidas reddit. Quare quotiescunque totum corpus, aut pars aliqua refrigeratur, adeò vt frigiditas ad contactum notabilis appareat, duplicem refrigerationis causam concurrere necesse est, caloris scilicet penuriam, & eius reuocationem ad interiora, quod internis inflammationibus euenit frequentissimè, in quibus calor exterius tepidus est, & refrigeratio leuis persentitur; at cum iam propè mortem existunt, intensissimè refrigerantur, eò quod cum caloris penuria, illius recursus ad interiora concurrit. Dum igitur Hipp. hoc in loco ait perfrigerationes apparentes, eas intelligit, quæ tales sunt ad contactum, quæ quidem ea ratione sunt læthales, quia cum interna inflammatione viscera occupante, simul etiam calidi innati adest penuria, cur autem hæc conuulsio-
C nem præsagiant, id tùm ex natura partis affectæ, tùm ex ipso morbo euenit, hæc quippè quatenus materiam conuulsioni excitandæ aptam producit, conulsionem minatur, illud autem quatenus neruosum genti facilè in consensum trahit. Per internam enim inflammationem succi exuruntur, vndè atrabilis participes fiunt, cuius peculiaris est natura neruosas lædere partes, quod sæpius indicauimus. Concludit tandem in huiusmodi morbis vrinas reddi κριμνώδεες, hoc est, cum sedimento crassiorem farinam æmulante, sunt enim contenta huiusmodi reliquiæ humoris vigore internæ inflammationis exusti, quod alibi adnotauimus. Non prætereundū verò est, vrinas conuulsionum prænuncias hoc in loco appellari κριμνώδεες, quas superius vers. 108. sect. 1. ὑμενώδεας, idest pelliculosas dixit, & lib. Prorret. vers. 171. ἀφρώδεες, hoc est spumantes, non quidem doctrinæ instabilitate, aut transcriptoris errore, sed potius similitudine, & vniformitate causæ, quandoquidem, vt lib. Prognost vers. 169. demonstraui-
D mus, & super Coacam citatam; omnia præfata sedimentorum genera, exustionis humorum in venis factæ sunt soboles, vt proindè ob assignatam rationem ea omnia futuram conuulsionem præsagire possint.

Vers. 15. Fauces suprà modum dolentes graciles, cum ægrè tolerabili molestia &c.

Faucium vehemens dolor sine tumore, aut dolore apparente perpetuò læthalis est: quandoquidem grauissimam anginam constituit, quam pauci effugiunt, verùm mors aliquandò citior, aliquandò tardior succedit, pro ratione læsionis maioris, aut minoris partium respirationi inseruientium. Nam cum maior est respirandi necessitas, citius intereunt ægri: serius autem quandò minor. Hanc necessitatem facit internus calor, cuius gratia Hipp. lib. 3. de Morb. vers. 109. pro curatione huius anginæ venam sub mamma secari iubet, concomitatur enim inquit hac parte ex pulmone spiritus calidus, qui misso ex hac parte sanguine remittitur, vndè spirãdi Mar.n.11.
E necessitas minuitur. Quotiescunquè verò forti faucium dolori disphoria associatur, & iactatio, signū est in partibus internis vigere incendium, à quo respirandi augetur necessitas, cui cum ob faucium angustiam satisfieri minimè possit, necesse est hominem citò suffocari, & interire, idq. significare voluit Hipp. dum dixit, perniciosæ acutè sunt.

Vers. 16. Quibus spiritus reprimitur, & vox strangulatoria est, & vertebra intus &c.

Hæc est alia anginæ species, quæ à vertebræ colli luxatione dependet, de qua Hipp. lib. 2. Epid. sect. 2. vers. 76. historiam diligenter enarrando huiusmodi anginarum in cōstitutione illa vulgariter grassarunt. In hac igitur coaca continentur signa non solum prognostica huius anginæ, sed diagnostica etiam, signa diagnostica sunt, respiratio contracta, quasi æger respiratio-

nem edere recuset. id enim Importat vox ἀνέλκεται à verbo ἀνέλκομαι, idest retrahor, quamuis Galenus 2. Prorret. 55. hanc ad respirationem sublimem reduxerit, non considerans causam huius respirationis sublimem tollere, cum enim hæc sit angustia, ex luxatione vertebrarum tumorem dolorosum interius ad collum constituente, in actu respirationis dolor excitatur, & maximè in posteriori parte, quem dolorem, vt effugiat natura tantum abest, vt respirationem sublimem edat, in qua partes omnes non pectoris modò, sed & dorsi, spatularum, & cæterarum adiacentium eleuantur, & ex consequenti dolent vehementius, vt potius eum motum dolorosum vitare cupiens, respirationem comprimat, quod quidem adnotauit Hipp. loco citato, dum inquit, spiritus in his non valdè sublimis. Alterum signũ diagnosticum anginæ ex luxatione vertebrarum cõsistir in voce, quam strangulatorum appellat. Quid verò per strangulatoriam vocẽ intellexerit, nõ satis constat, an fortassè eam, per quam spiritus cum liberè extra ferri non possit ob angustiam naribus resonat. Nam prædictorum anginosorum vocem describens idem Hipp. lib. cit. Epid. dicebat, per nares loquebantur? Quia igitur hæc duo signa peculiaria sunt anginæ ex vertebrarum luxatione, meritò dixit: Quibus spiritus reprimitur, & vox strangulatoria est, vertebra intrò luxatur, nec hæc dicta sunt per hypallagè, vt quidam existimarunt. His (subiungit auctor) ad finem respiratio fit οἷον σπασμοῦντος τινός, idest veluti quodammodò conuulsi. hoc est interrupta, & sæpius repetens in cuiusdam conuulsionis modum; idq. propter summam angustiam, & spiritus exiguitatem, qui emoriente iam facultate contingit, hæc eadem sententia legitur in Prorreticis vers. 117.

Mar. n. 11.

Vers. 22. Colli, & cubitorum dolores conuulsorij: à facie autem hi, & secundum fauces. Huius Coacæ enarrationem habes lib. 1. Prædict. vers. 175.

Vers. 27. In pectoris dolore febriculoso aluus turbata, torpida nigrarum egestionum &c.

Os ventriculi superius ad pectoris regionem pertinet, costis enim subiacet, quæ pectoris sunt partes, ex quo fit, vt eius dolor suspicionem pleuritidis afferat inexpertis. Quapropter & si dolorem stomachi hic vocet pectoris dolorem, non ob id impropriè nominibus vtitur, quandò re ipsa dolor pectoris regionem occupat. Inquit ergò in huiusmodi pectoris dolore aluum perturbatam, quæ scilicet crepitibus, rugitibusq. multis ad egerendum sollicitat quidem; verum non festinanter, sed torpidè, nigrorum egestionẽ præmonstrare. Et ratio est, quia huiusmodi dolor cum febre materiam calidam supponit; quæ quidem erit, aut bilis flaua, aut atra, aut pituita salsa, non bilis, nec pituita salsa, quia hi humores non lentè, & torpidè feruntur. Quarè sola bilis atra id præstare potest, quæ vt acris, & caloris particeps, & dolorem, & febrem excitare potest, quia verò crassa est, & tardi motus id attestante Hipp. lib. de Nat. Hum. aluum torpide perturbare potest. Quibus hunc in modum explicatis iam constat, satis temerè hoc in loco pro voce ναρκώδης, δακνώδη à quibusdam substitui: lectionem longè imperfectiorem constituentes; quasi dicat Hipp. excretionem cum morsu nigrorum egestionem significat, cum non minus mordeant biliosi, & salsuginosi succi, quam atra bilis faciat.

Vers. 28. Dolores parui in acutis iuxtà fauces graciles, quandò biantes non faciles &c.

In huius sententiæ expositione expositoribus, quamuis inter se consentientibus, assentiri non possum, existimantibus hoc in loco prognosim constitui anginæ læthalissimæ, in qua nullo in faucibus, aut in collo apparente tumore ægrotantes desperati moriuntur. Tùm quia de hac re coaca illa superius descripta instituta est; Fauces dolorosæ graciles cum disphoria, perniciosæ acutæ sunt: tum quia nec delirium, nec phrenitis anginam consequi solent, & ratio est, quia cum angina pro vt plurimum à fluxione à capite ortum ducat: quod etiam Hipp. restatus est lib. Acut. sect. 4. vers. 60. suborta angina caput ab humorum copia vindicatur, ità vt nec delirium, nec alius capitis morbus timeri possit. Quarè Cornarij translationem secutus, quæ lectioni græcæ etiam accommodatior est, dicerem in hac coaca morbum constitui acutã febrẽ, in qua ascendentibus ad caput humoribus, deliria, & phrenitides superueniunt. Huius autem ascensus duplex inditium traditur. Alterum est exiguus, & leuis dolor circà fauces graciles, & non tumentes. Alterum est difficultas contrahendi os ex hiatu etiam moderato. In hoc enim Dureti explicationi facilè acquiesco, qui vocem ἰσχνὴν ad os referens, exponit ægrotantes non facilè os claudere, cum hiarint, etiam si æqualiter se habeat, nec immodicè apertum sit, & hoc additum est, ad excludendam aliam causam huius symptomatis, luxationem scilicet mandibulæ inferioris, quæ sæpè contigit ijs, qui immodicè

Mar. n. 39.

A dicè oscitarunt. Hæc autem duo symptomata consequi ascensum humorum ad caput, vnusquisquè facilè sibi persuadere potest, quandò scilicet per partes interiores ascendunt, nam iisdem humoribus in transitu porositates affectarum partium replentur, ità vt, & dolorem in faucibus inducere, & mandibulæ liberum motum tollere possint. Notat autem Hipp. dolorem in hoc casu, paruum esse, quia humores non extrauenantur, ità vt inflammationem constituant, quando distendendo solum aliqualem dolorem inducunt, eundem verò humorum ascensum alterum symptoma excitare posse, palàm faciunt oscitationes, quæ in accessionibus quarundam febrium contingunt, ascendentibus tunc ad caput vaporibus. Nam si vapores dicti inuoluntarias oscitationes inducunt, quatenus musculos oris apertioni inseruientes afficiunt: multò facilius humores ipsi dum sursum feruntur in caput, eorundem musculorum porositates replendo, hiatus excitare, & difficultatem contrahendi os efficere possunt. At verò ascendentibus humoribus ad caput, delirium necessariò supernenit, potissimum in morbo acuto, in quo calidos humores peccare necesse est, & si indè phrenitis superueniat, læthalis erit, quia dum morbus acutus alij morbo acuto superuenit, semper læthalis casus constituitur, id attestante Hipp. lib. de Affect. vers. 247.

B

Vers. 32. Collum conuertere non posse, nec deglutire, vt plurimum læthale.

Quandò in angina collum verti non potest cum difficultate deglutiendi, signum est, materiam morbificam adeò copiosam esse, vt omnes partes repleantur, à musculis colli exterioribus, quibus eius motus perficitur, vsquè ad musculos faucium interiores, qui deglutioni inseruiunt, vndè casus læthalis redditur. Addidit autem vt plurimum, vt indicaret, id non simpliciter, & perpetuò læthale esse, quia aliquandò contingere potest, materiam frigidam à capite descendentè colli musculos absquè inflammatione replere, quæ etiam si C interiores non occupet partes, propinquitate tamen, & copia deglutionem quodammodò compressione impediat, & tunc casus non erit læthalis, etiam si & colli conuersio, & deglutitio impediatur. Et ideò Hipp. 4. aphor. 35. vbi casum hunc vniuersaliter læthalem constituit, febrem addidit, quæ inflammationem præsupponit, tumorisquè priuationem, quæ deglutiendi difficultatem ex compressione excludit, inquit enim, si à febre occupato collum derepentè obuertatur, & vix deglutire possit, tumore non existente, læthale.

Vers. 45. Verum minus suppurantur hi, quã illi, minimè verò, qui sub vmbilico consistunt.

Suppurationis tumorum difficultas, aut facilitas à duplici potissimum causa dependet: à materia, & à loco affecto, verum adeò suppurationi confert dispositio ex parte laborante proueniens, vt hanc solam agnouisse Hipp. ex hoc loco colligi possit, quandò inquit, tumores ventris minus ad suppurationem verti, quam, qui sunt in hypocondrio. Cæterum re vera res non ità se habet, supponit enim materiæ dispositionem adesse, qua præsente data D paritate, hi facilius suppurantur, quam illi, quia locus, vt calidior, & humidior materiæ dispositionem auget, minus verò, qui sub vmbilico consistunt: quia pars illa ventris superioribus frigidior est. Quam suppurationis difficultatem respiciens lib. 6. Epidem. sect. 2. vers. 72. suppurationibus terminum vmbilicum constituit.

Vers. 46. Et fiunt etiam hi quidem in tunica, qui verò sursum sunt, diffunduntur.

Propter eandem sanè causam tumores ventris inferioris in tunica, siuè folliculo colliguntur frequentius, quam qui in superiori parte consistunt, propter quã illos his minus ad suppurationem verti dictum est, quia enim pars ventris inferior superiore frigidior est, ideò materiam ipsam ad folliculi generationem aptiorem reddit, cum hic nihil aliud esse videatur, quam pituitosæ materiæ concretio quædam, quæ membranulæ instar pus ipsum contiE net. Quarè præsens sententia eo sensu accipienda est, vt intelligamus suppurationes ventris inferioris pro maiori parte fieri in tunica, superiores verò per subiectam substantiam diffundi magis. Quandò non in superiori ventris parte modò suppurationes folliculo comprehenduntur, sed etiam in ipsismet hypocondrijs, de hepate enim ità legimus 7. aphor. 45. Quibuscunquè hepar suppuratum vritur, siquidem pus purum fluat, & album, euadunt, in tunica enim pus inest his: si verò velut amurca fluat, pereunt.

Vers. 55. Pulsus in hypocondrio cum tumultu, mentis emotorius est: & magis si oculi &c.

Pulsus nomine hoc in loco intelligit Hipp. arteriarũ motũ cõspicuum, ità vt nõ tactu modò, sed etiã oculis appareat, qui quidẽ in aliqua particula tantũ modò cõtingit duplici cau-

sa; inanitione scilicet, aut repletione. Inanitio autē pulsum hūc conspicuū facit, quatenus ob
carnis diminutionē, quæ arteriæ superposita est, adhæretq. hæc, & facilius eleuatur, & perci-
pitur magis, & quāuis id omnibus arterijs corporis sit cōmune, obseruatur nihilominus fre-
Mar.n.3. quentius in medio vmbilici, ac ossis pectoris, adnotanitq. ipsemet Hipp. lib. 7. Epid. v. 49. in
Eratolai filio dysenterico summa macie confecto, qui quidem nihil aliud est, quam motus
arteriæ magnæ, qui in alijs à carne interiecta obscuratur, compesciturquè; altera causa est
plenitudo, siuè in arterijs, siuè in venis, siuè in ipsamet carne. Plenitudo quidem arteria-
rum pulsum hunc facit potissimum materiæ spirituosæ, cauitas enim repleta compressionem
tunicis facit, vndē porositates constrictæ, per quas vitalis spiritus in motu arteriæ fertur,
sunt causa, vt vitalis spiritus maiori conatu concitetur ad motum, & hæc dispositio quibus-
dam naturalis est, ijs scilicet, qui ex natura sanguinem tenuem, & spirituosum nimis habent.
Hos enim respiciens Hipp. 2. Epid. sect. 5. vers. 28. dicebat, cui vena in cubito pulsat, insa-
nus est, & iracundus: cui verò quieuerit, stupidus. Alijs prouenit ex morbo, in quibus si ca-
lor absit, à quo sanguis in arterijs attenuatus in spirituosam materiam conuertatur, pulsus
fiunt maiores, & celeriores in omni corporis parte, potissimum verò in temporibus, quia
flatus à calore geniti superiora petunt magis, idq. in febribus quibusdam salutaribus obser-
uatur, quas dolor capitis cum pulsu concomitatur, sinè febre autem frequentius, indeq. eue-
niunt hæmictaniæ, & diuturni oculorum dolores pulsantes, quibus nihil magis prodesse de-
monstrauit experientia, quam arteriarum sectio post aures, aut in temporibus, & hanc for-
Mar.n.13. tassè causam respexit Hipp. lib. de Flatibus vers. 127. dum capitis dolores, & venarum pul-
sus in temporibus fieri, ait à flatu intercluso, & sanguinem in arterijs coarctante. Quibus ve-
rò spiritus flatuosus arterijs inclusus pulsum hunc facit absquè calore euidenti, hos diù
ægrotare est rationabile, tùm quia affectio est in arterijs, in quibus naturalis facultas, à qua
solutio morborum dependet, minus viget, quā in venis, tùm etiam quia sanguis à permixto
Mar.n.10. spiritu refrigeratur, vt dicebat Hipp. lib. de Flatibus vers. 90. & crudescit magis. Adde etiam
quia ipsamet causa flatum absquè calore producens calidi innati imbecillitatem arguit,
qui morbos alioqui salutares necessariò producit. Hancq. fortassè respiciens causam Hipp.
Mar.n.9. lib. de Iudicat. vers. 99. palpitationes in manibus diuturnæ febris signum esse adnotauit, aut
breuis iudicationis in deterius, si tamen de huiusmodi pulsationibus hæc sententia intelli-
genda est, an potius de palpitationibus propriè dictis, vt in eius explicatione indicauimus,
vtcunquè sit certum est, si meas obseruationes in medium adducere licet, me sæpius obser-
uasse eos, quibus non acutè febrientibus arteriæ iugulares pulsare oculis conspiciuntur,
diutius semper ægrotasse. A repletione venarum pariter pulsationes arteriarum maiores,
& euidentiores in aliqua parte apparere, est satis rationabile, tùm per compressionem arte-
riæ inductam à superposita vena, aut ei adiacente, tùm maximè quandò venas ab interclu-
so spiritu intumescere contingit. Nam humor à permixto spiritu attenuatus non solum
maiorem locum requirit, sed etiam facilius transfunditur ad arterias, vt duplici ratione
vehementius pulsare cogantur, propria scilicet repletione, & compressionē venarum. Cum
igitur huiusmodi pulsus copiam præsupponat sanguinis tenuioris spiritu flatuoso permixti,
vix fieri potest, quin caput ascendat, quotiescunquè febrili calore incalescit, vndè mirum
non est, si delirij signum indubitatum euadat; & adeò firmum, vt si historias Epidemiorum
percurras, paucos inuenias ægrotantes, quibus in aliqua parte pulsus huiusmodi cum febre
acuta apparuerit, qui non delirauerint tandem, talis Pherecida fuit, cui vt lib. 7. sect. 2. vers.
Mar.n.41. 274. narratur pulsus in fronte erat, & delirauit. Theodori vxor pariter, & qui caput per-
Mar.n.15 cussus est à Macedone eodem libro sectione prima vers. 292. & 360. cum pulsu in tem-
Mar.n.18. poribus delirarunt ambò; seruus in extrema caupona, cui venarum pulsationes erant cir-
Mar.n.9. cà vmbilicum libro quarto vers. 126. & ipse delirauit. Silenus quoquè, cui palpitatio
assidua erat hypocondrij libro primo sect. 3. vers. 64. in confirmationem præsentis sen-
tentiæ delirio correptus est, & interijt. Quotiescunquè igitur pulsus prædicti in aliqua
corporis parte cum acuta febre percipiuntur (ità enim ab explicata venarum repletione
originem habere certi erimus) delirium timendum est, & eò magis, si aliquod aliud concur-
rat, quod humorum raptum ad caput significet, quale esset, quod in præsenti sententia pro-
ponitur, videlicet tumultuatio, & contentio insueta ægrotantis cum familiaribus, siuè astan-

A tibus ipsis. Quod si in pulsu cuiuslibet partis id euenire solet, tantò magis id timendum
in hypocondrio dextro, quod ad delirium producendum paratissimum est, imò ad phreni-
tidem ipsam, vt lib. 4. Epidem. vers. 348. sufficienter demonstrauimus, si verò repletio vena-
rum absquè flatuoso spiritu contingat, pulsus arteriarum eodem modo apparere possunt
quidem mediante compressione eadem arterijs facta, verum non necessariò indè sequitur
delirium, quia non est necesse, humores dictam repletionem facientes caput petere, & ideò
pulsus huiusmodi varios exitus habere solent pro diuersitate materiæ replentis venas, & Mar.n.8.
corporis dispositionem, quos plerosquè recensuit Hipp. in illa sententia lib. de Iudicat. regi-
strata vers. 96. & à Medicis Cois inter prænotiones suas annumerata sect. 1. ver. 65. Quibus
in febribus venæ in temporibus pulsant, & facies sana est, & hypocondrium non molle, diu-
turnum morbum significat, & non desinentem citrà multi sanguinis è naribus fluxum, aut
B singultum, aut conuulsionem, aut coxendicum dolorem. Plenitudo tandem in carne
facta pulsum inducit; quatenus arteriæ ibi existentes compressæ maiori impetu eleuantur,
idquè euenit in magnis inflammationibus, & in ijs tumoribus, qui ad suppurationem ten-
dunt, materia enim in vnum collecta ad suppurationem maiorem compressionem arterijs
facit adiacentibus, quàm vbi diffusa est per carnes, & ideò pulsus huiusmodi, siuè dolores
pulsantes indubitatum signum habetur futuræ suppurationis, quod etiam colligi potest ex Mar.n.6.
Hipp. lib. 1. Morb. Mul. vers. 83. & hi sunt modi omnes, quibus pulsus in aliqua corporis
parte manifesti fiunt, quorum causas recensitas superius distinguimus per ea signa, quæ di-
ctarum partium repletionem coindicare possunt: Nam si arteriæ repletæ spiritu pulsum ef-
ficiant, id cognoscimus, quia non solum pulsant, sed etiam tument, absquè tumore, aut ten-
sione venarum proximarum; si verò arteriæ repleantur, à repletione venarum; & venæ, &
C arteriæ tumidæ apparent, & si materia repletionem venis inducens spirituosa erit; venæ
modò tument, modò subsident, & pars ipsa pallida potius erit. Quod si materia venas re-
plens erit sanguis absquè flatu, tumor venarum perpetuus erit, parsq. rubro colore fulge-
bit, vndè Hipp. in præcitata sententia adnotauit, faciem sanam esse colore, scilicet, roseo,
qualis est bene valentium, vbi pulsus fit in temporibus, quia id à repletione venarum absquè
flatuoso spiritu euenire rationabile est, exitusquè manifestat, quia in delirium non tendit
morbus, sed varios habet exitus, quos adnotauimus suprà, si à repletione carnis tandem
pars aliqua pulsum edat, id cognoscimus ex tumore cum dolore prout plurimum, & ex alijs,
quæ suppurationem præcedere, aut magnas inflammationes concomitari solent. Hæc ve-
rò de pulsationibus referre longiori oratione necessarium duximus, vt ratio præsentis sen-
tentiæ melius innotescat, in qua docemur, pulsum in hypocondrio dextro cum tumultu de-
D lirium indicare, siuè enim id fiat à materia spirituosa venas vnà cum sanguine replente; si-
uè ab inflammatione viscus occupante, semper delirium significabit si cum tumultu id fiat;
qui humores caput inuadere, ostendit, iuxtà rationem lib. Progn. vers. 85. adductam à no-
bis. Subiungit indè; & magis si oculi frequenter moueantur; quæ quidem particula ma-
gis non solum respicit certitudinem signi, quasi motus oculorum frequens prædictis associa-
tus tutius delirium præmonstret: sed etiam delirij intensionem, quia delirium indicabit Mar.n.5.
vehementius, quem sensum clarius manifestauit in Prognostico, vbi ità loquitur. Verùm
oculos talium insuper intueri oportet, si enim oculi frequenter moueantur, furiosos hos fo-
re timor est, quæ est species delirij vehementissima, quemadmodum euenisse Cydis filio, &
Hermoptolemi vxori legimus lib. 7. Epidem. vers. 90. & 168. Hi enim cum huiusmodi ocu- Mar.n.5.
lorum intuitu maniaci facti sunt tandem, vt in historia narratur. Ad præsentis expositionis Mar.n.10.
E confirmationem plurimum faciunt ea, quæ in citata sententia lib. Prognosticorum adno-
tauimus.

Vers. 56. Oris ventriculi dolor, & pulsus hypocondriorum febre perfrigerata, malum, &c.

Febrilis enim caloris remissio, & exteriorum corporis partium tepor, aut refrigeratio cum
hypocondriorum pulsu, qui materiæ copiam attestatur, eandem materiam visceri infi-
xam esse, & inflammationem propriè dictam constituisse ostendit, quam oris ventriculi do-
lor concomitari solet, siuè dolor ad ipsummet hepar spectet, siuè ad os ventriculi, quatenus
ab hepate inflammato ichor quidam acris ad os ventriculi transmittitur, qui cardialgiam
parit, vtroquè enim modo in hepatis inflammatione dolor ad oris ventriculi regionem ex-

citatur, nec inconueniens alicui videri debet, nulla affectione in ipso ventriculo existente, sed in hepate, tantum dolorem ad ventriculi regionem persentiri, nam præter experientiam Mar.n.8. ipse Hipp. id confirmauit apertissimè lib. 4. de Morbis vers. 97. his verbis; Postquam comedit, & bibit homo aliquid amari, quodq. alias biliosum, ac leue est; copiosior etiam bilis fit in hepate, & statim dolet hepar, quod pueri cor vocant. Et ratio est, quia cum lobus eius superior totum ventriculum amplectetur, dum causa dolorifica eum lobum obsidet, dolorem ad regionem ventriculi de se significationem facere necesse est, & quia succi calidiores, vt puta leuiores partem superiorem potius petunt, quam inferiorem, ideò euenit, vt dolor hepatis à causa calida excitatus regionem ad ventriculum spectantem potius occupet, quam ad hypocondrium dextrum. Quia igitur tria hæc symptomata, pulsus hypocondrij dextri, caloris remissio, siuè refrigeratio, & oris ventriculi dolor, hepatis inflammationem cum humorum copia constituunt, quæ morbum maximè periculosum reddit, ideò malum dixit Hipp. & eò magis, si sudatiunculæ etiam insuper accedant, quæ naturæ oppressionem à materiæ copia in hoc casu ostendunt.

Vers. 62. Quibus præcordia eleuantur aluo suppressa, malum est, maximè autem &c.

In hypocondriorum tumore aluum, nec adstrictam, nec solutam nimis esse expedit: & ideò vterquè excessus semper malus est, non tamen æqualiter: hæc enim est differentia, quia in recentibus tumoribus minus mala erit aluus humida, quam sicca, è contrà verò in diuturnis cum macie totius corporis aluum fluere pessimum est, & ratio patet, quia in recenti tumore (recentem intelligo eum, qui fit cum inflammatione, & dolore) cum continuò confluxus fiat nouæ materiæ, si aluus adstricta est, eò copiosior fit confluxus, vndè morbus adeò augetur, vt nequè à natura, nequè ab arte superari possit, è contrà verò dum ex morbi diuturnitate contabescit corpus, nihil infensius vero euenire potest, quam alui fluor, hoc enim & causa, & signo malum est, signo quidem, quia naturalis facultatis summam imbecillitatem ostendit, propter quam non modò concoctio alimentorum vitiatur, sed etiam distributio, malum est præterea vt causa: quia vires ex morbi diuturnitate confractæ, fluore alui superueniente, ad extremum debilitatis producuntur, vndè mors etiam non parum acceleratur.

Vers. 65. Præcordiorum distentio cum sopore anxioso, in caput dolente, abscessus circa &c.

Ad parotidum generationem duo potissimum concurrere iam sæpius indicauimus, materiæ scilicet aptæ copiam, & partem ipsam in morbo læsam, cum igitur vtraquè in præsenti coaca concurrant, non potest dici ex particulari quadam obseruatione hæc prolata esse, nec vniuersaliter vera esse. Nam hanc eandem veritatem superius confirmauit sect. 1. vers. 270. idem Hippocr. soporosi (inquit) anxiosi, præcordium dolentes, parum vomentes abscessus iuxtà aures habent. Quomodò autem proposita symptomata materiam parotidum ostendant, & affectarum partium consortium totius, suprà adnotatum est, vt absquè nausea denuò repeti id non possit, ea igitur adeat lector, & potissimum, quæ adduximus super Prorret. vers. 272. & coacam vers. 135. sect. 1.

Vers. 66. Post præcordiorum tumorem biliosus spiritus magnus, & febris acuta &c.

Non quolibet tumore hypocondriorum euanescente abscessus fiunt, nè dum parotides, quæ inter abscessus numerantur, sed tunc solum, quandò ab humore subfrigidiori ortum habuit: hæc enim est vera abscessuum materia, in qua si crassior, & frigidior superauerit, abscessus in partibus inferioribus potius fiunt, in superioribus verò, si eadem materia tenuitate, & leuitate præualuerit. Has igitur conditiones ad parotidum generationem requisitas, in hac coaca inseruit summo artificio Hipp. ex quibus exitus necessitas dependet, crassorum enim, & frigidorum humorum præsentiam infert hypocondriorum tumor: qui quidem quotiescunquè à calida dependet materia, febrem acutam adiunctam habet, quam tamen excludit, dum post tumoris dissipationem febrem acutam fieri ait, quasi talis non fuerit anteà, bilis verò præsentiam supponit inquiens biliosis, impossibile enim videtur corpus eo humore non abundare, qui cum totius temperamento conuenit. Horum verò duorum humorum miscella præfatam parotidum materiam constituit, sursum verò cursum inflectere humores, hypocondrio dimisso, indicat spiritus magnus eo tempore, quo, tumore sublato, imminui deberet.

A *Vers. 67. In dolore hypocondriorum lumborum dolor super accedens in febribus, &c.*

Dolor in hypocundrio cum leui borborigmo, & ad intestina, & ad hypocondriorum viscera pertinere potest, qui quidem ortum ducat, vel à flatu, vel ab humore agitato, & commoto. Si ergò hæc materia fuerit flatus, qui deorsum erumpat, nihil aliud mali eueniet, si verò fuerit materia commota: hæc vel per renes, & vesicam expurgabitur; vel per aluum, vtriusque enim transitus iter ad lumborum regionem significationem de se præbet ad situm renum, & intestinorum productionem. Meritò igitur dictum est, aluum humectari, nisi aut flatus, aut vrina copiosa prodierit. Addidit in febribus; non certè eo quod aliquandò in non febrientibus id euenire non possit, verum quia in his non est perpetuò verum, cum sæpè obseruentur dolores hypocondriorum murmurantes, absque vlla prædictorum euacuatione solui, quod palàm faciunt illi, qui hypocondriaca affectione nuncupata laborant, quibus huiusmodi dolores familiarissimi sunt.

B *Vers. 69. Ex hypocondrio diutinè afflicto, & aluo graueolenti, abscessus circà aurem occidit.*

In diuturnis hypocondriorum doloribus solutio expectanda est, aut per coctionem, aut mediante abscessu, quem concoctio præcesserit. Si ergò coctionis loco corruptio, siuè putredo humorum contingat, cuius inditium erant excretiones graueolentes, indèque abscessus in partibus superioribus erumpat, mors necessariò expectanda est, non solum, quia humores corrumpuntur, sed etiam quia corrupti versus partes superiores, & nobiliores conuertuntur. In his casibus obseruatum est frequentissimè parotidas excitatas esse: quibus apparentibus, mors adeò celer succedit, vt parotides mortis causa esse videantur, & ideò hoc dicendi modo vsus est, parotides occidunt. Cum igitur ex dictis pateat, litteram, vt iacet, intellectum verum, & rationabilem sensum admittere, non est vt lectionem emendare studeamus, quod C interpretes nonnullos fecisse inuenio, graueolentiam, de qua in textu, ad voluulosam affectionem reducentes, ob similem sententiam lib. 1. Prædict. v. 271. registratam hunc in modum: Mar. n. 22.

ex voluulis graueolentibus in febre acuta, hypocondrijs sublimibus diutius permanentibus, abscessus circà aures oborti occidunt. Diuersas enim sententias esse, & vtrasque veras non est inconueniens.

Vers. 70. Quibus ab hypocondriorum doloribus aluus paulatim subuiscosa egerens, &c.

Si sedato hypocondriorum dolore materia subuiscosa paulatim egeratur, hanc pituitam, salsam, & acrem esse coniectandum est; quandò à simplici pituita dolorem in hypocondrio antè excitari non est rationabile. Acrimoniam verò contrahit pituita vel à permixtione bilis, vel propter exustionem quandam, quam subit, dum in calido, & sicco loco diutius persistit, quod in præsenti casu contigisse indicat subsequens egestio stercorosa, & breuis, non in D longum producta, quemadmodum in naturali euenit: sed in paruas, & siccas sferulas efformata, quæ quidem in superioribus intestinis, & tenuioribus præter naturæ institutum crassescit, quod absque magno viscerum incendio fieri non solet. Acri igitur, tenacique humore secedente satis rationabile est facta intestinorum abrasione fluxum sanguinolentum, dysenteria inducta, superuenire. Quod quidem, quia non omninò necessarium esse cognouit Hipp. ideò interrogationis nota apposita, sententiam protulit. Nam etiam sanguinem effundit?

Vers. 72. Quibus derepentè, dum sinè febre sunt, præcordij, & oris ventriculi dolor, &c.

Citò fieri, citòque dissolui tanquam firmissimum habetur à Galeno argumentum earum affectionum, quæ non ab intemperie aliqua, sed à materia ortum ducunt, eodem argumento excluduntur inflammationes, & alij etiam multi morbi ex materia quidem dependentes, verum tamen, qui nec tam celeriter producantur, nec cessent statim. Quapropter Hipp. vocem E derepentè addidit, vt excluderet eos hypocondriorum dolores, qui ab intemperie, aut inflammatione dependent, vndè necesse sit affirmare eos ab humorum affluxu, eoque copioso nasci; eorum enim copiam arguit non modò aspectabilis ventris tumor, sed etiam partium affectarum multitudo, absque magna enim copia humorum, tot partes, & plurimum inter se distantes eodem tempore dolore, & tumore affici non est rationabile. Hæc autem materia cum duplex esse possit: sanguis nempè, vndè plethora cōstituitur, aut alius humor à sanguine remotus, in quo cachochimia consistit. Si primum venæ sectio succurrit, si secundum purgatio, vndè rectè dicitur in contextu, soluit venæ sectio, aut purgatio. Soluitq. non prodest tantummodò; quia morbus ablata causa tollitur ex toto. Apposuit autem conditionem, si

febris

febris non adfuerit, non quidem vt significaret præsente febre nunquam conuenire posse venæ sectionem, aut purgationem, sed vt inferret, eadem non æquè tutò, & feliciter administrari præsente febre, ac sine ea, quandoquidem sicuti in bilis prædominio suspecta esset venæ sectio ob rationes adducendas inferius sect. 3. v. 79. ità in interna inflammatione, quam febris indicare posset, periculosa esset purgario iuxta doctrinam 4. Acutorum v. 31. absque febre igitur
Mar. v. 36. tuta est curatio per venæ sectionem, aut purgationem, per quas nullo obstante impedimento morbificæ causæ tolluntur, subiungit verò, his febrire nocuum est, non solum quia ex præfatis euacuationibus morbi solutio non statim contingit: sed etiam, quia huiusmodi febres sunt, aut malignæ, aut diuturnæ. Diuturnæ quidem tum ob rationem assignatam superius sect. 1. ad Coacam v. 95. Febres ex doloribus vehementibus diuturnæ, tum maximè ob humorum copiam, partisque laborantis officium, malignæ verò ob causam assignatam in expositione illius
Mar. v. 7. sententiæ: Febres ex hypocondriorum doloribus malignæ 1. Prædict. v. 75. His enim & tusses succedunt, Ahstmata, singultusq. quæ omnia inflammati hepatis symptomata existunt, eandem inflammationem attestantur hypocondrij, & cordis dolores, vnà cum ventris tumore, quotiescunq. his febris annectitur, impossibile enim videtur humorum copiam circà viscera consistentem, febrem absque inflammatione inducere, si non sistrophica, saltem de earum genere, quæ phlogosis appellatur. Quod si etiam aliquandò sine inflammatione hæc fiant, nihil tamen prohibet, præfata omnia accidentia in repletionem humorum circa hypocondria referre. Nec minus rationabilis est huius morbi solutio, quæ proponitur in contextu per abscessus ad varias corporis partes, huiusmodi enim exitus satis familiaris est ijs mor-
1 bis, qui cum humorum copia, & nobilitate partis in longum tempus producuntur. Abscessus verò fieri maximè ad coxas, & ad crura rationabile est: quia dolor à principio dictas partes occupauit, iuxtà aphorismum illum. Quibuscunq. resurgentibus ex morbis quid doluerit, isthic abscessus fiunt, & si antè morbum quid doluit, isthic morbus incumbit, sect. 4. Aph. 32. & 33. Fit etiam aliquando abscessus ad oculos, vndè mors in cæcitatem transmutatur, quod in grauioribus morbis contingere obseruatur. Soluitur etiam aliquandò morbus per suppurationem, quibus scilicet materia morbifica ad partes spirituales abscedit, quæ in pus conuersa per sputum educitur. Notandum verò est signum futuri abscessus in morbis grauioribus: videlicet morbi remissio nulla euacuatione præcedente, idque nobis significauit per illa verba: His ad solutionem tendentibus, &c.

Vers. 77. Quibus dolores præcordiorum, oris ventriculi, hepatis, partium, &c.

Non quilibet harum particularum dolor sanguinis excretione sola curatur, sed qui simul eas omnes infestat, nam sæpè aliqua dictarum particularum dolente, sanguis excretus non parum lædere posset, cui diarrhæa occurrit. Dolor autem omnes simul inuadens eà ratione à superueniente sanguinis excretione curatur, quia à sanguinis multitudine dependet, aut ab humoribus sanguine permixtis. Nam simplex cachochimia tanta esse non potest in partibus præfatis, vt omnes simul dolore afficiat. Quia igitur tot partes simul dolent, id argumentum est, causam doloris à sanguinis multitudine, aut eius mala qualitate dependere, vt iure meritò morbi sanatio in sola sanguinis euacuatione consistat. Qua verò parte sanguinis euacuatio salutaris expectetur, significauit voce illa: διαχωρήσαντες, quæ alui excretionum est propria. Hancque peculiariter indicat dolor circà vmbilicum: quatenus humor inclinationem ad inferiora ostendit, præterquamquod rationi etiam consentaneum est plenitudinem, quæ partes inferiores magis infestat, per inferiora tolli: qualis est euacuatio per hæmorrhoides, aut dysenteriam sanguinolentam. Cur autem in præsenti Coaca solutio ab vnica sanguinis excretione expectatur: rationem assignari posse existimo, non solum, quia maior cachochimia in superiori adesse poterat, vndè ea educta salus sperabatur, in cuius rei vsum vtilis erit purgatio. Sed etiam quia longè differt euacuatio spontè naturæ facta ab ea, quæ arte perficitur. Natura enim sæpè cachochimiam sanguini permixtã per sanguinis euacuationem tollit, quam tamen per alui fluxum tollere non audet, cuius rei exemplum habemus in febre ardente, quæ etiamsi à biliosa cachochimia dependeat, eam tamen per hæmorrhagiam tollit: nequaquam verò per dyarrhæam, imò hæc in febre ardente suspecta est, ex quo non est mirum, in hoc casu salutem à sanguinis excretione dependere, qua non solum plethoria, sed chachochimia etiam, dummodò sanguini admixta sit, tolli potest, quæ tamen si arte procuranda esset, non

semper

A semper à sanguinis missione petenda esset, sed modò ab hac modo à purgatione, vt in præcedenti Coaca determinatum est. Hoc enim in præsenti non expressit Hipp. quia fortasse experimento cognouerat, huius morbi solutionem à sola sanguinis excretione ope naturę facta dependere, artemque ipsam nihil opis adferre posse: & ideò dixit: sanguine egesto seruantur, non egesto moriuntur.

Vers. 79. Quibus præcordia non mollia, facies sana, non liberantur citrà, &c.

Hæc sententia hoc in loco breuibus absoluitur verbis, quia superius sect. 1. in cathalogo prognosticorum ex febribus descripta est. Hic verò repetenda erat, quia ad hypocondriorum affectiones de quibus est sermo, pertinet. Huius enarrationem inuenies libro secundo Epidem. sect. 6. vers. 11.

Vers. 82. Iuxtà ventrem in febre palpitationes mentis emotiones inducunt.

B Palpitationes à flatu lento spiritu conclusó fieri Galeno, & Medicis indubitatum est, siuè in carnis porositatibus, ac solidis conclusum sit, siuè in venis ipsis. Generatur autem hic spiritus per febres à calore vehementi, quatenus tenuiores humorum partes in halitum conuertuntur, qui humoribus permixtus, non palpitationes modò venarum inducit, sed & humores ipsos extollit, & euehit ad superiora, ex quo delirium excitatur, vt mirum nulli videri debeat, si toties ab Hipp. audiamus, palpitationes, tum corporis, tum venarum aliquid perturbationis menti semper adferre. Hoc autem in loco per palpitationes iuxtà ventrem Hipp. intellexisse existimo pulsationes quasdam ad regionem ventris venæ cauæ è directo respondente, idque ob flatulentum spiritum in vena magna conclusum, à quo sanguis, & cum eo cæteri humores leuiores effecti supernas petunt partes, deliriumq. in capite constituunt, nisi ab hæmorrhagia delirium auertatur. Quod tanquam de raro contingens indicatum est per illa verba αἱμοῤῥαγίη δὲ φρικώδης hoc est hæmorrhagia horrida, quasi dicat, hæmoarhagia verò aliquandò subsequitur loco delirij, quam horror præcedit, & ratio est, quia dum sanguis mouetur ad motum dicti spiritus, cum eo conclusus, horrorem infert, quemadmodum Hipp. lib. de Flatibus v. 100. docet, Spiritus enim vtpotè tenuiores sanguine ex motu ventilantur, refrigeratique per sanguinem transcurrentes inæqualem sensum illum frigoris faciunt, qui horror appellatur, eodem plane modò, quo rigorem fieri docebat Hipp. lib. 1. de Morbis. Post dictas verò palpitationes an expectanda sit hæmorrhagia, an deliriũ, cognoscimus per Prorrheticum illud v. 245. & circà ventrem palpitationes cum hypocondrij tensione sublonga, ac tumente, sanguinis eruptionem significant, inhorrescunt autem hi. Quo quidem in loco tumorem illum sublongum ad rectorum musculorum inflammationem non refero, quia præterquam quod satis fuisset Hipp. dixisse cum tumore sublongo, absque appositione illarum duarum vocum, cum tensione, & tumore, quod idem esset penitus, & dolorem, qui necessariò consequitur inflammationem musculorum, non tacuisset, nec vlla ratio afferri potest, cur musculorum inflammatio sanguinis è naribus fluxum peculiariter indicare debeat. Quarè intelligerem potius eam visceris eleuationem, quam venæ per illud disseminatæ efficiũt, dum replentur immodicè, indè enim in tumorem assurgit, quod tensionem potius inducit, quam duritiem, vndè tumor in hypocondrio manifestus apparet, non orbiculari figura qualis obseruatur in vero hepatis tumore, & inflammatione dolorosa, vndè legimus 2. Epid. sect. 3. vers. 68. In dextris velut circumferentia suppuratoria: Sed ob longa potius iuxtà figuram musculorum, quia ad visceris eleuationem distenduntur, & quia immediatè tactui subijciuntur, ideò eleuatio eorum seruat figuram deorsum se extendentem. Dolorisque nullam mentionem fecit, quia affectio est in venis, quæ etiamsi vehementer distendantur, dolorem non faciunt, cum exiguo sensu, aut nullo sint præditæ: nisi inflammatione simul tententur, ex dictis verò apparet, quam longè à scopo feriant Galeni ratiocinationes, quibus ex tumoris figura partem affectam indagare profitetur lib. 1. de Loc. aff. cap. 5. In confirmationem præsentis doctrinæ petenda sunt ea, quæ adduximus paulò antè in expositione Coacæ vers. 55.

C (marginal letter beside "ba αἱμοῤῥαγίη") — Mar. n. 10.

D

E

Vers. 83. Dolores in febre ad præcordia exilientes, &c.

Ex coaca præsenti corrigendum est Prorrheticum vers. 123. ab ea tantummodò differens, quia quod hic legimus sine sudore, ibi legitur sudore soluti maligni, certum est enim, præsentis coacæ lectionem longè rationabiliorem esse. Dolores namque harum partium, in quibus naturæ lege humores adeò abundant, absque aliqua sensibili euacuatione perfectè terminare Mar. n. 22.

non

non possint, quin aut aliquod aliud grauius malum sequatur, aut saltem morbi recidiua, siue aliquis abscessus contingat. Mentionem verò fecit tantummodò sudoris, quia per hunc maximè iudicari solent huiusmodi hypocondriorum affectiones. Recidiuam pariter subticuit, eò quod hanc in his casibus non contingere obseruatum sit, ea fortasse ratione: quia cum dictæ partes plurimo ad expellendum robore naturaliter participent; humorem semel exclusum non facilè denuò recipiunt. Abscessus igitur aliquando prædictis doloribus sine sudore solutis, ad ischium fieri testatur, idque rationi satis consonum est, tum ob materiæ copiam, tum ratione loci patientis, est enim articulus omnium maximus, & adenis, quæ sunt in inguine satis propinquus, ad quas hypocondriorum viscera se exonerantia superflua transmittere solent. His accedit febris ardens, quæ duplici ratione in præsenti casu excitatur, primò quia locus abscessus tantæ copiæ humoris non erat capax, secundò quia humor peccans abscessus materia non omninò conueniens erat, sed longè calidior, & tenuior, tum natura propria, tum ex motu à loco ad locum. Postquam verò febris ardens superuenit, si aluus deorsum erumpat, pernitiosum est, quia huiusmodi febres per diarrheam non tutò iudicantur, de qua re ita statutum est superius sect. 1. v. 168. In febre ardente si aluus eruperit, mortale. Quod si quandoquè contingat febrem ardentē diarrhea iudicari, vt quibusdam contigisse narratur in constitutione illa febrium ardentium 1. Epidem. const. 3. id peculiari cuidam constitutioni tribuendum est, quemadmodum in præfate Coacę expositione demonstrauimus.

Vers. 86. *Dolores circà vmbilicum palpitatorij, habent quidem, & aliquid, &c.*

Hæc est altera prognosis doloris palpitantis circà ventrem ad vmbilicum à superiori longè differens, hæc enim ad eos pertinet, qui sine febre sunt; illa verò de febrientibus tractat. Nihilque aliud intelligere in hac Coaca Hipp. videtur, quam affectionem illam, quæ melāncholia hypocondriaca cōmuniter appellatur, in qua quoniam flatus maximè viget, non est mirum, si dolores circà dictas partes, cum sensu palpitationis fiant, indèque vaporibus melancholicis mentis sedem petentibus deliria melancholica superueniant. In quo quidem affectu, etiamsi alia quamplurima symptomata concurrant, horum duorū tamen solummodò meminit Hipp. tanquam magis propria, & ab essentia morbi immediatè dependentia. Dixit autem: Habent quid mentis emotorium: vt indicaret in huiusmodi affectu non apparere deliria exquisita, & valdè conspicua; sed qualia in melancholicis dictis obseruantur, nam plurimi horum ægrotantium præter timorem quendam, & mæstitiam insolitam, & absque causa sufficienti, in cæteris mente satis constare videntur. Verum (subiungit Hipp.) circà iudicationem pituita his aceruatim copiosa cum dolore penetrat, quæ nostræ expositioni repugnare videntur, iuxta quam humoris melancholici excretio potius expectanda esset, quam pituitæ. Hæc tamen nihil aduersantur. Quia etiamsi causa delirij sit vapor melancholicus, ab atra bile in hypocondrijs consistente eleuatus, causa tamen principalis delirij in præsentia acidæ pituitæ referenda est, hoc pacto. Dum melancholicus succus in inferiori ventre abundat, eius præsentia concoctiones vitiantur, nam cibi in acidum corrumpuntur, ex ijsque acidæ pituitæ copia producitur, quæ ex longa mora tandem in melancholicum succum transmutatur. Nec id mirum cuiquam videri debet, quia si acida, & austera cibaria per coctionem in melancholicum succum transmutantur, & ideò prohibentur illis, quos melancholicus humor infestat, quid prohibet cibaria, dum concoquuntur in aciditatem corrupta, tandem, & ipsa melancholici succi inducere naturam? Pituita igitur est illa, quæ in hoc affectu maximè abundat, & ab hac flatus, & palpitatorij dolores dependent: humorisq. melancholici generatio indè oritur, vt mirum non sit, si pituita copiosa excreta iudicetur morbus, omniaq. accidentia tollantur. Quod quidem non Hipp. auctoritate solum mihi constat, sed experientia quoque in multis, potissimum verò in Illustriss. Domino, qui postquam diutius à melancholia hypocondriaca vexatus fuit, omniaq. incassum administrata fuere, excreta sponte pituita multa, statim sanus factus est. Quæ quidem adnotare volui, vt Medici considerent, an satius esset in huius morbi curatione ad imitationem naturæ phlegmagoga dare medicamenta, quam ea quæ melancholiam educunt. Hæc eadem sententia legitur in Prorrheticis v. 51. hunc in modum. Dolores circà vmbilicum palpitantes habent quidem aliquid, quod mentem emouet, verum circa indicationē his spiritus aceruatus cum tensione penetrat; quæ quidem huic non aduersatur, etiamsi pro pituita flatus excerni dicantur, nam sicuti dum in Coaca pituitam copiosam penetrare, ait

Mar. n. 9.

non

A non ob id excludit, quin etiam flatus simul excernatur, ità dum in prorrhetico flatus aceruatim pertransire testatur, pituitam simul prodire non negat, imò id verbis ipsis inferre videtur, vtitur enim voce illa ξυν τονω, idest cum tensione, qua conatum illum intelligit, quem æger in deijciendo facit, quandò pituitosa, & muccosa deijciuntur. Symptoma quidem, quod proprio vocabulo tenesmos appellatur, in vtroque casu igitur & pituitosa, & flatus excernuntur, quia hæc maximè peccant, etiamsi in Coaca pituitæ tantummodò mentionem fecerit, & in Prorrhetico solius flatus.

Vers. 91. *Durities circà ventrem cum dolore, in febrientibus cum horrore, cibum, &c.*

Huius Coacæ expositio petenda erit ex ijs, quæ inferius sect. 3. v. 404. Notantur.

Vers. 94. *Dolores ex lumbis diuturniores, qui febre tertianæ generis modo, &c.*

Superiori sectione v. 159. hæc leguntur: Dolores, qui in tertianis febribus paroxismos habent tertiani generis morbum faciunt, & grumosum sanguinem egerunt, quæ quidem senten-
B tiæ si eodem sensu prolatæ sunt, vt satis rationabile est, hunc sensum habere mihi videntur. Quotiescunq. in febribus tertianis dolores lumborum, eodem circuitu de tertio in tertium exacerbantur, morbus indè fit tertiani generis. Sed dicet aliquis si febris est tertiana, non nè est morbus tertiani generis? Respondeo per tertianam febrem intelligere febrem intermittentem, quæ tertio quoquè die inuadit, morbum verò tertiani generis appellat eos omnes, qui tertio quoque die exacerbantur quidem, verum continuò affligunt, & ideò febres tertianas continuas, quas nos dicimus, ipse Hipp. non tertianas vocat, sed tertianarum naturam, & modum referentes, cum igitur inquit, dolores dictos in tertianis febribus tertio quoque die exacerbescentes morbum constituere in modo tertianæ, vult significare, indè febrem continuam, & tertio quoque die exacerbescentem subsequi, quandoquidem non est rationabile, in
C febre intermittente biliosa, qualis tertiana est, sanguinis grumosi excretionem contingere, nisi in continuam transeat, & hic est sensus verborum Coacæ prioris. Facta autem morbi transmutatione, ex tertiana febre in continuam, & acutam, perseuerante lumborum dolore grumosi sanguinis excretio contingit: iuxtà sensum verborum præsentis coacæ, qui quidem latet sub voce illa diuturniores, per quam intelligimus non eos, qui iam diù ægrotantem vexarunt: quod in chronicis tantummodò morbis euenire posset, de quibus hic non agitur, sed respectu morbi acuti, quasi dicat, dolores diutius perdurantes in acutis morbis à principio vsque ad finem inuadentes grumosi sanguinis excretionem faciunt, ex quibus adnotare oportet, lumborum doloris nomine intelligere magnos, & vehementius infestantes, non quoscunq. cum hæc non verificentur in ijs lumborum doloribus, qui febres ferè omnes concomitantur, quemadmodum nec ea, quæ de ijsdem lumborum doloribus dicentur inferius. Et hæc quo
D ad sensum verborum dicta sufficiunt. An verò hæc euentum habeant necessarium, quemadmodum Auctoris mentem fuisse apparet, an potius ex fortuito euentu prolata sint, vt expositores censent; determinare non est facile, ex altera enim parte adest Hipp. auctoritas, qui incerta pro certis: nec particularia pro vniuersalibus tradere solet, ex altera verò huius sententiæ causam referre non est facile, cuius gratia (vt existimo) interpretes in præfatã venere sententiam. Nos igitur vt præceptoris dignitatem tueamur, eam inuenire procuremus, qua in re etiamsi intentum non assequamur, non ob id sententiæ detrahendum permittimus. Horum igitur trium ratio afferenda est, primò cur tertiana febris cum huiusmodi lumborum dolore, morbum constituat cum febre continua, & tertianarum in modum ingrauescente. Secundò cur indè sanguinis excretio contingat, & denique cur sanguis iste sit grumosus. Prima ratio est, quia lumborum dolor magnus, qualis supponitur in hoc casu humorum multitu-
E dinem arguit circà venam cauam, musculos lumbares, & reliquas partes lumbis adiacentes, quæ multitudo est causa, vt febris ex intermittente continua fiat, & huiusmodi signum memoria tenendum est: quia rarò febres intermittentes cum huiusmodi lumborum dolore tales perseuerant vsque ad finem, quin continuæ fiant. Morbus verò superueniens eundem seruat typum, quia eadem est materia, à qua typi natura dependet. Si verò (vt secundi rationem afferamus) morbi transmutatione facta lumborum dolor perseueret, vt coaca supponit, sanguinis grumosi excretio expectanda est. Verum antequam vlterius procedamus, determinare oportet, quæ nam euacuatio hoc verbo διαχωρέειν intelligatur, cuius quidem vocis proprietatem si attendamus, certum est, omnem significare posse excretionem ex qualibet parte factam:

factam: eamque Hipp. omnibus euacuationum generibus accommodauit sæpius. Nihilominus excreti sanguinis conditio indicat, hæc tantummodò verificari in ea excretione, quę fit per inferiora, quandoquidē sanguis crassus, & grumosus, qualis hic peccare supponitur, demōstrabiturq. inferius, non facilè superiora petit. Præterea lumborum dolor plenitudinem indicat venarum, quæ infrà hepar sunt, quæ facilius euacuantur per inferiora. Quarè intelligimus prædictis apparentibus, expectandam esse sanguinis excretionem, aut per aluum, aut per vterum in mulieribus, aut denique per sedis venas. Quamuis hæc euacuatio per hæmorrhoidas in hoc casu comprehendi posse mihi non videatur, tum quia per huiusmodi fluxū febres nunquam, aut rarissimè iudicantur, vt experienria docet, tum etiam quia sanguis ab eis excretus etiam si grumefactioni non aduersetur, non tamen in grumos educitur, nisi portio exigua aliquandò in intestino recto moram trahens grumescat, & ideò si plenitudo supposita per huiusmodi venas tolli posset, sanguinis non grumosi excretio fieret aliquandò contrà decretum ipsius coacæ. Quarè intelligimus hoc in loco eam tantummodò euacuationem, quæ fit per aluum, & per vterum in mulieribus, quam quidem præmonstrant ea, quæ referuntur in textu, quatenus lumborum dolor tamdiu perseuerans etiam facta morbi transmutatione, non modò plenitudinem venæ magnæ lumbis adiacentis ostendit, quæ nulla alia euacuatione melius tollitur, quam sanguinis excretione, sed etiam in eo crassitudinem vigere significat, cuius gratia effectus grauior, non facilè ascendit, vt infernè erumpere cogatur. His igitur raionibus febres, alijquè morbi in modum tertianæ ingrauescentes, cum dolore lumborum assiduo, ac diuturno sanguinis excretionem per inferiora facere solent: tum ratione causæ, quæ est multitudo sanguinis crassioris, tum loci, in quo maximè abundat; quæ sunt venæ cauę lumbis adiacentes, harum quippè graria lumborum doloribus familiaris est sanguinis excretio, vndè vulgatum est illud: Lumborum dolores sanguiflui, & hoc pacto primo & secundo quæsito satisfactum est. Restat modò tertium, & postremum non minus curiosum, quam difficile, cur sanguis excernatur grumosus. Ad sanguinis grumosi excretionem tria potissimum requiruntur. Primum est sanguinis dispositio, & facilitas ad concrescendum in grumos; quia etiamsi quilibet sanguis, qui non omninò corruptus sit, & serosus in cauitatem aliquam extrà venas diffusus tempore concrescat: non tamen excretio omnis sanguinis grumosa est; sed illius tantummodo, qui ad grumescendum adeò dispositus sit, vt in motu etiam ferè concrescat. Talisquè erit crassus, fibrosus, & pauco sero dilutus, quandò huic contrarius, serosus inquam, & fibris carens non coit, aut difficulter, & non nisi longo tempore, quod etiam confirmauit Aristoteles lib. 2. de Part. animal. cap. 4. Secunda conditio requiritur, nè statim è vena egressus excernatur, cum necesse sit, extra venas aliquantulum immorari, donec concrescat. Tertia tandem conditio erit, vt excretio copiosa sit. Nam vbi sanguis licet dispositus ad grumescendum in pauca quantitate fuerit, minimè coit, etiamsi extrauenatus moretur in transitu, quia à loci humiditate diluitur, & serescit, vt prius putrescat, quam coeat in grumos. Aliqua enim harum trium conditionum deficiente, sanguinis excretio grumosa fieri non potest. Has verò omnes concurrere in præsenti coaca, ità demonstrari potest. Et primò dispositio ad grumescentiam, quæ consistit in crassitie, & fibrositate: crassities à doloris pertinacia, & diuturnitate indicatur, quandoquidem sanguis tenuis, & serosus diuturnos morbos, & contumaces facere non solet, fibrositas verò à loco, in quo maximè peccat. Cum enim sanguinis receptaculum sint venæ, sicuti earum duplex est natura, & dispositio: ità sanguinis conditio, & natura duplex. Aliæ enim sunt venæ, quæ à vena porta ramificantur, quæ sanguinem continent semicrudum, tenuem, serosum, minimèq. fibrosum; eò quod perfectam elaborationem in hepate nondum obtinuit, nec à superfluo humore expurgari non potuit, quemadmodum est sanguis aliarum venarum, quæ à vena caua dependent; vndè ab Hipp. venæ cauæ appellantur, perfectè concoctus in hepate, & exactè ab omni impuritate purgatus: & ideò fibrosus, & ex consequenti ad grumescendum dispositus. Sanguinis verò plenitudinem præsentis coacæ in venis cauis contineri, ex eò arguitur, quia morbus in tertianæ modum exacerbatur, & ratio est, quia in dictis venis maior bilis copia viget, à qua tertianus dependet typus, quam in venis portæ, ex quo fit, vt quandò minera febris in mesenterio consistit, alijsq. partibus ventris inferioris, quæ venas suscipiunt à vena porta, nunquam exacerbationes fiant in modum tertianæ, tertio scilicet quoque die, sed potius quotidianæ, aut quartanæ, quotidie;

vel

vel quarto die exacerbationẽ habentes, quia in prædictis partibus crudi, pituitosiq. ſucci, aut melancholici abundãt potius, quã bilioſi, ſecũda conditio pariter in hoc caſu cõcurrit, in quo ab ijs partibus excretionẽ fieri ſupponimus quę cauitates habẽt, ab vtero inquã, & inteſtinis, in quibus ſanguis tamdiu immorari poteſt, donec concreſcat. tertia tandẽ conditio, quæ erat copia excretionis à dolore lumborũ indicatur, qui ſicuti aſſiduitate, & diuturnitate materiæ cõpiã atteſtatur: ità excretionẽ copioſam indè ſequi neceſſe eſt, præterquãquod lumborũ ſolus dolor copioſã excretionẽ indicare poteſt. Vndẽ ſcriptũ eſt paulò inferius: Ex lumborũ dolore hæmorrhagiæ largæ. Ex dictis igitur patet, qua ratione lumborũ dolores in tertianis febribus perſeuerantes morbũ tertiani generis conſtituant, indèq. ſanguinis grumoſi excretio ſequatur. Verum antequã huic ſermoni finem imponamus, afferenda eſt ratio illius, quod adnotauimus ſuperius, cur febres acutæ nunquã, aut rarò admodũ per hæmorrhoidarũ fluxũ iudicẽtur, indè enim elucebit abuſus in arte nõ minus freq̃uẽs, quã periculoſus. Huius rei cauſã eſſe exiſtimo: quia cũ febres acutæ ex plurima bile originẽ habeant, quæ eſt humor leuis, & natura ſurſũ tẽdens potius, quã deorſũ; natura ipſa humorũ inclinationẽ attendens, criſim per ſanguinis fluxũ molituta, per ſuperiora potius, quã per inferiora excretionẽ facit. Etſi quandoque humores craſſitudine quadã deorſũ tendunt, vt euenit in præſenti caſu, natura viã arripit per venã cauã in hepar, & indè per meſaraicas in aluũ, aut in vterũ in mulieribus; vtputa expeditiorẽ, & naturæ magis conſuetã, quã per venas hæmorrhoidales, quæ cõmuniter cecæ ſunt, & ad fundendũ ſanguinẽ penitus ineptæ. Et ſi quibuſdã ſunt conſuetæ, hi ſunt admodum pauci, vt cõſiderata raritate eorũ, quibus ſanguinis excretio deorſũ fit, & ex his paucitas eorũ, quibus huiuſmodi euacuatio conſueta eſt, non eſt mirũ, ſi rariſſimi ſunt illi, quorũ febres per fluxũ hęmorrhoidarum iudicentur. Quod ſi verũ eſt, ſicuti veriſſimũ eſſe, nullus dubitabit, nõ ſatis mirari poſſum, quomodò adeò frequens fieri potuerit vſus aperiendi hæmorrhoidas in febribus, & potiſſimũ acutis, in quibus longè minus probabile eſt, humores deorſũ tendere, & per huiuſmodi venas expurgari, nulla ratione habita, aut naturæ morbi, aut humoris peccãtis, aut tẽperamenti hominis, diſpoſitioniſuè corporis ad huiuſmodi euacuationẽ, & admiratio augetur, quando Gal. à quo recentiores nè minimũ quidẽ recedere profitentur, hanc euacuationẽ admittit tantummodo pro tollẽda plenitudine, quæ morbũ minetur in ijs, qui natura, aut genere vitæ ſanguinẽ melancholicũ congerunt, & hunc per interualla fundere per huiuſmodi venas ſolent? alioqui natura huic euacuationi non aſſuefaciẽda eſt, quã ſummo diſcrimine, ærumniſq; plenã cognouit experiunturq. homines quibus temerè hæ venæ aperiuntur. Nec dicant exitum felicẽ hoc præſidiũ cõprobaſſe, & celebrem feciſſe, quia ſi aliquibus hæc euacuatio opẽ attuliſſe viſa eſt, id tribuendũ non remedio, ſed naturæ morbi alioqui ſalutaris, & tempori in quo adminiſtratũ eſt. Cum. n. cõmuniter in vigore morbi hæ venæ aperiantur, quo tẽpore non longè poſt morbũ inclinare, vel ad ſalutẽ vel ad interitũ neceſſe eſt, & (tẽpeſtate peſtilẽti excepta) morbi pro maiori parte ad ſalutẽ terminantur? ideò ſubſequenre non longè poſt ſolutione morbi, opinionẽ apud vulgus optimi remedij cõparauit? ꝙ tamen ſcimus manifeſtã perniciem attuliſſe multis, partim exolutione virium citã mortẽ inferendo, partim agitatione humores concitãdo in caput, vndẽ ægri, aut delirãtes mortui ſunt; aut ſopore ſepulti obierunt. Vt taceã neminẽ ex hac animã efflarunt vita migraſſe, quẽ hitudines non momorderint, argumentũ euidens nõ omnibus hoc remediũ conuenire. Quarè ſi in febribus hæc euacuatio admittenda eſt, duas conditiones cõncurrere ex ſuperius enartatis colligitur prima eſt, vt ſanguis paulò craſſior dominetur in venis magnis infrà hepar, idq cognoſcemus ex lũborũ dolore pertinaci, & aſſiduo; qui. n. in vigore febris ſolum inuadit, & frigidis adhibitis cedit, ex bile circa venã cauã effetueſcente originẽ habet: quo caſu nihil nocẽtius excogitari poteſt, quã harũ venarũ apertio, ꝑ quas ſanguis cõtrarius peccãti educitur, in augmentũ morbi, & viriũ exolutionẽ. Altera conditio eſt, vt eger huic euacuationi ſit aſſuetus, alioqui fruſtra aperiuntur hę venę, quia aut ſanguinẽ non fũdũt, aut tenuẽ, & aquoſũ, qualẽ venę proximiores cõtinẽt, nõ eũ, qui morbũ facit, aut fouet.

Verſ. 100. Ex dorſi dolore ægritudines difficiles.

Morbi à dorſi dolore inchoantes duplici ratione ſunt difficiles, tum quia materiæ copiam ſubeſſe oſtendunt ob affectæ partis conditionem, quæ cum multæ materię ſit capax, ob carnis multitudinem, & vaſorum amplitudinem, ab exigua non dolet, tum quia partes principales facillimè in conſenſum trahit: ſpirituales quidem vicinitate, animales verò neruorum multitudine, & ob ſubiacentẽ ſpinalem medullam, quorũ ratione conuulſiones, & deliria frequen-

De renis hemorrhoidalibus.

B

C

D

E

ter superueniunt. Quæ mala licet quolibet tempore sint timēda: minus tamen in vigore morbi suspecta erunt, quo tempore sicuti omnia sunt fortiora: ita non adeò malum erit, dolorem dorsi superuenire: quemadmodum ab initio, dum omnia leuiora esse consueuerunt: Addè etiam morbi vigore varios fieri humorum progressa: naturamquè varios excretionum modos tentare, quas plerunq. dolor dorsi præcedit, quatenus venæ cauæ, quæ sub dorso procedunt, morbificæ causæ anadromen suscipiunt, indèque viam arripit natura ad expellendum ea, quæ ipsam molestant. ex quo sequitur, dorsi dolores à principio morbi semper difficiles esse, quia humorum multitudinem semper arguunt, non adeò tamen in morbi progressu, quo tempore causæ non omninò difficiles concurrere possunt. A

Vers. 102. Spinæ distorsionem, ac spirandi difficultatem sanguinis fluxio soluit.

Non quælibet spinæ distorsio hæmorrhagia soluitur: sed ea tantum, quæ fit vel ab inflammatione systrophica, vel à phlogosi, vel etiam à multitudine humoris à sanguinis natura non admodum recedentis, quæ quidem omnes causæ per adiunctam spirandi difficultatē, ab alijs distinguuntur: vt diligenter explicauit Dur. cuius cōmentario addamus & nos: Ex præsenti Coaca, quēadmodū ex multis alijs Hipp. locis, colligi posse, quātū in morbis spirādi difficultas possit ad fluxionē sāguinis indicandā, siuè à natura expectetur, siuè arte procurāda sit, quatenus hæc aliq; prædictorū subesse significat, quibus sanguinis excretio euidēter succurrit. Vndè B
Mar. 2. 62. nō est mirū, si hydropico venā secet Hipp. quādò spirādi adest difficultas l. acut. com. 4. v. 377.

Vers. 103. In lumbis dolentibus oris ventriculi dolores insuper accedentes, &c.

Cardialgiā enumerari inter ea, quę sanguinis excretionē indicare solent, ex plurimis sententijs Hipp. colligere licet, potissimū verò ex Coaca superius in hunc modū descripta v. 77. Quibus dolores hypocondriorū, oris vētriculi, hepatis, partiū circà vmbilicū hi sāguine egesto seruātur, non egesto moriūtur, & in alia superiori. Quibus derepētè sine febre sunt, hypocondrij, &c. soluit venæ sectio, & purgatio, sed maximè ex præsenti Coaca, in quā asserit Hipp. oris ventriculi dolores, vnà cum lumborum dolore esse signa fluxionis sanguinis, tum imminentis, C tum etiā prægressæ. Verum non semper cardialgia est prænuntia hæmorrhagiæ, sed tantummodò, quandò hæc à sanguinis abundantia dependet, quam quidē annexa symptomata indicare poterunt, quæ quidē in citatis sententijs sunt proposita, videlicet, dolores hypocondriorum, hepatis, & lumborū, qui quidem lumborū dolor in præsenti Coaca prouenit à sanguinis multitudine circà venam magnā, & partes lumbis adiacentes, vt paulò suprà indicauimus, sanguis enim in dictis partibus accumulatus cardialgiam inducit, quatenus (vt Gal. testatur) ex eo serositas quædā tenuis emanat, quæ ad os ventriculi confluens illud mordet, & cardialgiā inducit. Si ergò caldialgia hæmorrhagiā præcedit, quia à sanguinis copia dependet, ideò cardialgia non semper venæ sectionē prohibet, vt vulgus medicorū existimat, quandoquidē quotiescunq. sanguinis plenitudo viget: quod præfata symptomata indicabunt, hæmorrhagia non D subsequente, venā secare opus erit. Verū cardialgia non solū futuræ hæmorrhagiæ prænuntia est, sed etiā aliquandò prægressæ, vt inquit Hipp. quia sanguine excreto bilis cōmouetur, cuius portio ad os vētriculi cōfluens cardialgiā facit, idq. quotidie experimur in ijs, qui ex venę sect. in lypotimiā incidunt ab eadē causa, quod ex bilis vomitu subsequente plerumq. confirmatur, quod si nō sēper cardialgia excitatur, id euenit, quia bilis, aut exigua est, ità vt ab humiditate ventriculū obsidente temperetur, vel non sit tantæ acrimoniæ particeps, vt dolorē inducat.

Vers. 104. Affectiones ex lumbis ad collum & caput transeuntes, leuis, &c.

Præsentis prognosis sensum (ni fallor) verissimum attulit Duretus, & aptissimo explicauit exemplo ex lib. 1. Epid. sect. 3. Hist. 13. mulieris trimestri fœtu grauidæ, rationi tamen, quam adduxit, non acquiesco, dum causam resolutionis, & cōuulsionis, quæ duo symptomata simul in eodē subiecto consistere non posse existimantur, in partes diuersas primariò affectas refert, E resolutionem, ad neruorum læsionem tribuens, conuulsionem verò, ad musculorum affectum. Nam etiamsi rettactio membrorum, siuè contractionis motus præter naturam, quæ conuulsio dicitur, ad musculos pertineat, quatenus immediatum sunt motus instrumentum: læsio tamen siuè causa istius motus à musculorum affectione non dependet. Quum enim vulneratis, aut inflammatis cerebri membranis conuulsio excitatur, quæ affectio est in musculis totius corporis, à qua conuulsio dependeat? Dicendum est ergò (quod etiam in expositione loci citati Epidemiorum adnotauimus) supposita conuulsionis causa à nobis alibi exposita, non esse inconueniens vnam, & eandem causam vnicum neruum lacessentem diuersa ratione varios ef-

fectus

A fectus etiam inter se contrarios parere, ità vt & resolutio in aliqua parte fiat, libero transitu spiritibus naturalibus intercluso, & eadem motu conuulsiuo moueatur, dum eadem materia, quæ neruum obstruit, acrimonia irritat naturam ad expulsionem illius, quod molestat. Nam etiamsi (vt ibidem indicauimus) spiritus naturales ad motum naturalem efficiendum ferri prohibeantur, dum simpliciter voluntatis iussu impelluntur, non tamen eorum transitus adeò obturatur, quin à causa præter naturam irritati ad conuulsiuos motus efficiendos pertranseant. Maiorem enim conatum in eo faciunt, quam in naturali motu. Vias autem non penitus interclusas esse, ex eo patet quia (vt ipsemet obseruaui, & vnusquisq. obseruare potest) quotiescunq. hæc duo symptomata simul concurrunt, nec paralysis totalis est motus, & sensus priuatio; nam in parte sensus aliquis permanet; imò aliquando dolet sensibiliter. Nec conuulsio est vehemens, sed debilis quidam motus tantum, quod vt significaret hoc in loco Hipp. nec simpliciter paraplegiā, nec conuulsionem appellauit, sed de illa dixit παραπληκτικὸν τρόπον, hoc B est, in paralysis modum, & de hac σπασμώδεα, idest, conuulsoria, quod quidem euenit propter materiæ tenuitatem, quæ in totum obstruere non potest; & quia simul multæ acrimoniæ particeps est, naturam irritando motus conuulsiuos leues inducit, eo quod propter obstructionem magna spirituum copia ad id conuenire non potest. Qui quidem si impetum facientes in maiori copia erumpant, vt conuulsio excitetur perfecta, tunc materia obstruente dissipata, & à porositatibus neruorū detrusa paralysis soluitur, vt ait Hipp. in textu, quæ quidem materia alias petens particulas varietatē symptomatum inducit, de quibus mentio fit in Prorrhet. Mar.n.16. v.187. in quo eadem sententia legitur. Hæc verò interroganter pronuntiauit Hipp. quia non semper conuulsio perfecta superueniēs affectiones paraplecticas tollit, sed tunc solum, quandò hæc à simplici materia dependet, non quandò partis inflammatio adiuncta est.

C *Vers. 107. Ex lumborum doloris recursu oculorum distorsio malum.*

In Prorr. eadem sententia legitur hunc in modum v. 88. Ex lumborū recursu oculi distorsio Mar.n.8. mala, quibus locis simul copulatis colligimus, sæpe Hipp. communi nomine affectionis eiusdem partis, dolorem intellexisse. Si quis verò huius prognosis rationem desiderat, Dureti commentarium consulet, qui longa oratione hanc materiam absoluit.

Vers. 108. Dolor in pectus, firmatus cum torpore malus.

Hæc sententia manifestiori oratione legitur in Prorr. & ideò, eius enarrationem, eo in Mar.n.8. loco attulimus v. 89.

Vers. 111. Diuturni circa lumbos, & ilia dolores, & ad hypocondria dolores, &c.

Tanti est in morbis ad naturalem facultatē pertinentibus ciborū auersio, vt hæc sola morbos malignos, & lethales à benignis, & salutaribus distinguere possit, quod quidem ex præsenti coaca colligi potest, in qua dolores lumborum, ilium, & hypocondriorū, qui in febribus, D & ad salutem, & ad mortem terminare possunt, quibus si ciborum auersio accedat, omnis spes salutaris exitus tollitur, indicat enim causā morbi in prædictis partibus infixā esse, ex qua tenuis quædā portio excreta ad os ventriculi cōfluens, appetentiā penitus destruit, quæ si recursū habeat ad caput, vnde dolor eius superueniat, citā mortē cū motibus cōuulsorijs inducit.

Vers. 112. Lumborum dolori in cataphagia cum exertatione violenta habet, &c.

Quia in Prorrhet. v. 160. cephalagiæ insuper fit mentio, ideò huius sententiæ explicationi Mar.n.18. aptiorem locum Prorrheticum existimauimus.

Vers. 124. Quibus lumborum dolor, & lateris sine causa manifesta, hi regium, &c.

Sicuti icterus raro absq. hepatis affectione cōringit, ità hepate affecto dolores ad latus fiūt sæpissimè, qui imperitis suspitionē pleuritidis præbent. Quapropter dolentibus lūbis, si dolor lateri de se significationē præbeat, hepatis inflāmationē, aut obstructionē insignē subesse conie E ctandū est, quorū alterutrū cōsectarius est icterus, inflāmationis quidē, sanguinē in biliosū succū trāsmutantis. Huic morbo alludens Hipp. 6. Aph. 42. dixit, hepar durū effici regio morbo laborātibus, malū. Obstructionis verò, quatenus hęc bilis expurgationē interclusis vijs prohibet.

Vers. 129. Affectiones, quæ quinta die sanguinem largè fundunt, sexta insuper, &c.

Ratum est illud, quæcunq. in die legitima contingunt, aut bona, aut mala, firmioris esse iudicij, quam quæ in opposito. Sicque hæmorrhagia diei quintæ, quæ iuxta diei conditionem critica, & salutaris esse debet; si præter bonæ crisis conditiones adueniat, mala & perniciosa censenda est, cuius malitiam confirmat subsequentis diei rigor, qui nullo modo salutaris esse potest, tum quia hæmorrhagiæ succedit, quæ naturæ legibus præcedere debet, tum etiam,

quia in sexta euenit; quæ tyrannica dies est, & ad benè iudicandum omninò inepta, & quia timor ex parte imminui posset, si morbus per dies pares moueretur, quia vt dicit Præceptor lib. 1. Epid. sect. 3. v. 36. quæ paribus exacerbantur, paribus iudicantur; solatij huius spem tollit septimæ diei refrigeratio, & indè febris exacerbatio, quæ morbi motum per dies impares procedere ostendit. Cum igitur horum nullum naturæ beneficio eueniat, grauioris affectionis symptoma esse, necesse est. Hancque ad aluum pertinere rationabilius est, quam ad aliam partem, quia larga hæmorrhagia nullam facultatem citius lædit, quam naturalem, Mar.2.19 quæ ab instrumentis in aluum contentis perficitur. Vndè lib. 1. Prædict. v. 221. legimus, quod etiam repetitur in hoc libro. Quibus sanguinis eruptiones plures, his temporis progressu alui malè afficiuntur. Quod genus affectionis expressit Hipp. 4. aphot. 27. Quibus (inquit) sanguinis multitudo in febribus vndequaq; eruperit, his in refectionibus alui humectantur, eo quod ob viscerum imbecillitatē imperfecta fit, tū concoctio, tū distributio alimenti assumpti, quā quidē sententiā iisdē ferè verbis repetit inferius, pro cuius explicatione nonnulla addiximus in aph.

Vers. 138. Quibus ex sanguinis eruptione larga frequenti, multa fit alui cum nigris, &c.

Rationi consentaneum est sanguinis fluxiones, quæ superueniente alui fluxu cum nigrorum egestione cessant, alui fluxu suppresso denuò repetere, cum alterius symptomatis accessione dolore inquam alui, qui antea non aderat. Nam aluus à larga, & reiterata sanguinis fluxione, malè affecta (vt sup. dictum est) humorem nigrum producit, qui, aluo penitus suppressa, vehementer infestat, ea verò mediocriter secedente, mitius agit & dolor facilè fertur, & eo magis si simul flatus erumpant, ex quorum retentione dolores exacerbari est rationabile (hunc enim Mar.2.20. sensum nobis aperit Prorr. lectio v. 234. Cum quadā verò fluxione facilè ferunt) sic affectus sudore frigido, & copioso corripitur aliquandò, non tamen necessariò, & semper, & ideò id dubitanter pronunciatum est, qui quidem sudor fit partim propter exolutionem ex larga, & frequente euacuatione, contingentem; partim ab oppressione facultatis, quā inducat humoris nigri retentio. Taliter affecti vrinas tenues, & aquosas mingere solent, propter caloris imbecillitatem, cuius gratia dicebat superius. Num & aquosa vrina tale, quid significat? quarè si conturbatæ fuerint, aut cū sedimento genituræ simili, etiamsi non sint optimæ, quales censentur concoctę, quę post sanguinis excretiones apparentes, aluū nihil mali perpesā esse ostēdunt, non tamen malæ sunt, indicant enim partē materiæ morbificæ per vrinæ vias expurgari, quę commodā reuulsionē ab aluo facere potest, quousq. pristinū robur, & sanitatem acquirat.

Vers. 142. Quibus in surditate, & torpore de naribus pauca destillant, habent, &c.

Sicuti in morbis acutis rarò sanguinis stillicidia nō sunt mala, ità quæ sine febre contingūt, sæpissimè vtilia fiunt, quandò per hæc leuis plenitudo capitis tollitur. Hac enim ratione sanguinis stillas faciei rubores in grauidis extenuātis auertere dixit Hipp. inferius sect. 3. v. 68. Obseruaturq. frequenter, sanguinis stillas etiam exiguas capitis dolores sedare omninò. Quapropter cum caput non valdè repletum fuerit, hæ nihil mali portendunt, secus verò cum signa capitis repleti cōcurrūt. Quæ quidē in hoc casu sunt surditas cū torpore, & ideò aliquid mali minātur, cu i occurrendū esse nos admonet Hipp. & vomitu, & alui subductione. Præfata enim symptomata cacochimiā vigere indicāt, quæ purgatione, & superiori, & inferiori tollēda est, si enim sanguinis plenitudo adesset, non stillicidia, sed copiosa hæmorrhagia subsecuta fuisset.

Vers. 146. Vndecima die fientes sanguinis stillationes difficiles sunt, &c.

Stillicidia sanguinis symptomatica, maliq. ominis esse consueuerunt, quotiescunq. aut copiæ sanguinis peccantis non respondeant, aut futuræ hæmorrhagiæ non sint prænuncia. De his enim legimus hoc eodem opere v. 112. sect. 1. Affectiones statim turbulentæ vigilias inducentes, sanguinem de naribus stillantes, sexta die alleuiantes per noctem, verum postridie rursus affligentes, exudantes, in somnū delatæ, mentem emouentes, largè sanguinem fundūt. Quarè sanguinis stillicidia in morbis, in quibus sanguinis copia maior sæpe viget, quā quæ per stillicidia euacuatur, cum non possint futuræ hæmorrhagiæ inditia esse, symptomatice semper apparent. Non posse autē indicatoria esse futuræ hæmorrhagiæ, ex eo cognoscimus, quia hoc modò præindicata perfectè iudicantur, in primo septenario id fieri, aut paulò vlterius debet, qui enim per hæmorrhagiam iudicantur morbi acuti sunt, & à materia valdè irritante ortum ducunt, vt non sit rationabile, crisim in longum tempus differri, quarè potius hæc signa erunt non capitis repleti modò, sed etiam imbecillitatis naturæ, quæ noxij tentet expulsionē, eamq. perficere nequeat, idque euidentius patebit, si & bis, & ter eandem expulsionem tentauerit.

Merito

A Merito igitur huiuſmodi ſtillicidia difficilia eſſe inquit Hipp. iuxta illud. Critica non iudicantia partim læthalia, partim difficilia.

Verſ. 148. In ſanguinis fluxione multa, aut ſingultus, aut conuulſio mala eſt.

Quomodo, & ſingultus, & conuulſio ab inanitione fieri intelligamus, demonſtrauimus in aphoriſmo, id euenire iudicâtes, quatenus ſucci in corpore ex nimia euacuatione acriores redditi, & ventriculum, & neruoſum genus ſtimulantes, conuulſiuos motus, & ſingultū efficiunt.

Verſ. 149. In his qui decolores vſque ad ſeptem annos vires recolligunt, &c.

Præſens ſententia ex Græco contextu legenda eſt hoc pacto. His qui vſque ad ſeptem annos vigorem habentes cum coloris priuatione, & ſpiritus aceruatus inter ambulandū, & terræ concupiſcentia, ſanguinis corruptionem, & imbecillitatem ſignificant. Qua quidem ſententia habitus quidam corporis deſcribitur, qui in ſanguinis corruptione, & debilitate conſiſtit.
B Taliter enim affecti tribus ſignis dignoſcuntur, cutis colore vitiato, quem ἀχροίας, vocat, quaſi ſine colore dicas, hos pallidos communiter vocamus. Libro autem 2. Præd. ſect. 2. verſ. 230. Mar.n.39.
χρῶμα πονηρὸν μὴ ἰκτεριῶδες ἴρο᾽πόνς hoc eſt colorem vitiatum non icterico modò appellauit. Aliud ſignum eſt reſpiratio denſa, & difficilis, dum iter faciunt. Tertium verò & poſtremum ponitur terræ concupiſcentia. Verum quia hæc eadem aliarum etiam affectionum ſigna eſſe poſſunt, vt illas excludat, quaſdam conditiones appoſuit, quæ huius affectionis certiorē coniecturam faciunt, & primo hæc maximè verificari in pueris ad ſeptenniū tendentibus, qua ſi hæc affectio ſit huius ætatis peculiaris, quam quidem voce νέοις, indicauit lib. cit. Prædict. idque euenit, tum ex naturali conditione ſanguinis illius ætatis, qui ob tenuitatem, & humiditatem facillimè alteratur, & corrumpitur, tum etiam ex erroribus in victu, quos frequenter hæc ætas admittit. Alteram conditionem appoſuit per illam vocem δυνάμεις inferens hæc intelligenda
C eſſe in eo, qui debilis ſit ex aliqua alia cauſa, ſiuè ex prægreſſo morbo. Plurimi enim aut ob ventriculi imbecillitatem, aut capitis dolorem, aut quia à prægreſſo morbo debilitati, vires nondum recollegerunt, decolores ſunt, qui tamen ſub præſenti Coaca non comprehendūtur. Cutis color igitur in pueris ad ſeptennium tendentibus, qui diù perſeueret: (vt in Prorr. citato expreſſum eſt) cum virtutis firmitudine, & reſpiratione denſa inter ambulandum, & terræ concupiſcentia, ſanguinis corruptionem, & eiuſdem imbecillitatem ſignificat. Corruptio quidem terræ concupiſcentiam facit ratione ſimilitudinis. Quotieſcunq. enim in ventriculo vitioſus humor continetur, qui diuerſus ſit proprietate ſubſtantiæ à ſuccis in reliquo corpore exiſtentibus, tunc appetitus fit rei contrariæ humori in ventriculo exiſtenti. Tum ratione appetitus naturalis ipſiuſmet ventriculi, tum animalis influentis à cerebro. Nam ſicuti appetitus naturalis ab indigentia excitatur, huiuſq. ratione quælibet particula ſemper appetit id, quo caret,
D ità animalis appetentiam mouet in ore ventriculi rei ſimilis, & conuenientis toti corpori, cui inſeruire debet pro nutritione, & ideò cum ventriculus ſolus prauo ſucco abundat, naturali appetitu bonum appetit: quatenus eo caret, animali pariter idem affectat, quia id ſimile eſt corpori, quod eo nutriri debet, & ſic appetitus fit rei contrariæ humori in ventriculo exiſtenti. E contrà verò cum vitioſus ſuccus in toto abundat, quia continuò conſumitur in alimentū corporis, animalis appetitus à præſentia illius ſucci deceptus, vitioſum appetit, quia id ſimile eſt ei, quod reparare intendit, & hac ratione appetitus fit rei ſimilis vitioſo ſucco, qui in toto corpore abundat, ex quo ratio patet, cur in præſenti caſu appetitus terræ fiat iis, qui ſanguinē corruptum habent, corruptionis enim nomine intelligimus ſanguinis vitiū, cuius gratia ſimilitudinem quandā contrahit cum terræ ſapore, & ideò eā homo appetit, eadem ratione in grauidis appetitus fit rei alienæ, quia ex menſtruorū ſuppreſſione ſanguis ſimilem corruptionem
E contraxit, ex quibus patet, longè à præceptore diſceſſiſſe Gal. in aſſignanda huius vitioſi appetitus cauſa, dum eam reducit in ſuccum vitioſū tunicis ventriculi impreſſum, meliuſq. ſenſiſſe Hipp. teſtimoniū faciunt, tum cutis vitiatus color, tum cauſa procatartica huius ſymptomatis in vtero gerentibus, quæ eſt menſtruorū ſuppreſſio. Præterquāquod ipſiuſmet Gal. principiis repugnat naturalem appetitum ferri in id, quod maximè abundat, nec ſufficiens ratio aſſignari poteſt, cur ſuccus vitioſus in ventriculo abundans appetitum moueat modò rei ſimilis, modò contrariæ, raròque ſimilis fiat, frequenter verò contrariæ. Corruptio igitur ſanguinis in hoc caſu terræ concupiſcentiam facit, imbecillitas verò eiuſdem alia duo ſymptomata inducit. Nec eſt phraſis inſolens Hipp. ſanguinem debilem appellare, nam eadem vſus eſt etiam lib. de

Mar.n.13. diæta 2. vers. 250. vbi vina dulcia, & tenuia sanguinem debilem facere ait, nec impropriè omninò, quia sicuti fortis dicitur ille, qui non solum aduersarijs resistere potest, sed etiam omnes actiones facilè, & promptè facit, ità vice versa sanguis debilis non modò ex quacunq. leui occasione alteratur; sed etiam corpus debile, & laboribus ineptum reddit. A sanguinis igitur imbecillitate homo decolor redditur, quatenus propter eam non diffunditur ad cutim colorandam, & potissimum ad superiores partes, vndè facies præ alijs decolor redditur. Huiusmodi enim sanguinis debilitas consistit non solum in fluxibilitate quadam ob fibrarum penuriam, sed etiam in spirituum defectu, quorum ope ad omnes corporis partes æqualiter diffunditur; tam ad superiores, quam ad inferiores, ac si omnis grauitatis sit expers, ijsque deficientibus propria grauitate deorsum tendit, vndè partes superiores sanguine destitutæ decolores fiunt, & ideò nullo signo euidentiori distinguitur pallor proueniens ex sanguinis imbecillitate ab eo, qui à cachochimia pituitosa dependet, quam manus eleuatione. si enim manus in sublime eleuata statim decolor fit, deorsum verò inclinata colorem subito recipit, hoc est signum certissimum imbecillitatis sanguinis. Cognoscitur præterea ex aspectu, quia sanguine detracto si rubeus est, & tenuis, pallor à sanguinis imbecillitate prouenit; si pituitosus à cachochimia. Ab eadem sanguinis debilitate spiratio densa inter ambulandum oritur, eorum propria, qui delassati magno conatu iter faciunt, diuersa tamen ratione à præcedenti, nam cum (vt proximè dictum est) duplex vitium in huiusmodi sanguine concurrat, spirituum penuria, & fibrarum defectus; sicuti ex spirituum penuria color decolor redditur, ità fibrarum defectu inter ambulandum spiratio fit densior. Nam certum est ex sanguinis fibrarum copia robur contingere animantibus, & ideò animalia, quæ sanguinem multis fibris refertum habent cæteris fortiora, & animosiora existere, quod etiam adnotauit Arist. lib. 2. de Part. Anim. c. 4. & è contrà debiliora, vndè nõ est mirũ, si homines, qui sanguinẽ minus fibrosũ habent, sint debiliores, & indeãbulando respirationẽ densam edere cogãtur, vt dicitur in tex.

Vers. 157. Sanguinis fluxiones statis temporibus fientes, siticulosæ, si sanguinem, &c.

Quamuis plurima morborum genera sanguinis consuetas euacuationes suppressas consequantur, longa tamen obseruatione cognouerunt Coi Medici, epilepsiam læthalem superuenire, quotiescunq. ex euacuationis suppressione ægrotantes siticulosi fiunt, quibus nulla alia salutis spes relinquitur, præterquã si denuò sanguis fluere incipiat, cuius quidem euentus ratio assignari potest, quia sanguinis euacuatio suppressa multitudinẽ in corpore parit, quæ diù retenta sanguinem crassiorem reddit, & ad melancholiæ naturam accedentẽ, cuius proprium est (vt pluries demonstrauimus) neruosũ genus inuadere. Quarè si tunc superna petere contingat: indè, aut apoplecticus affectus producitur, aut conuulsificus, hic quidem, si acrimonia plus lædere aptus sit: si verò corpulentia, eo casu apoplecticus affectus expectandus erit potius. Quia igitur sitis, & motum humoris versus partes superiores, & insiram acrimoniã significat, ideò epilepticum affectum indicare solet, atque hunc potius, quam conuulsionẽ veram; tum ob partem affectam, quæ est totum caput, tum ob materiæ copiam, quæ particularem
Mar.n.19. conuulsionem efficere non potest. Hæc eadem sententia legitur in Prorr. vers. 256. hunc in modum. Sanguinis eruptiones statis temporibus fientes, siticulosæ, difficiles, & exolutoriæ; si sanguinem non effuderint, in comitialem morbum finiunt.

Vers. 159. Ex hæmorrhoide parum apparente, vertigines obortæ, paruam, ac modicã &c.

Huius Coacæ hic est sensus, si alicui hæmorrois aliqua appareat in sede, cũ nihil huiusmodi antea passus sit, & non longè post vertigines superueniant, huic paraplegiã imminere significatur, & ratio est, quia hæmorrhois apparens illam sanguinis plenitudinem attestatur, quam soluere per fluxum hæmorrhoidarum natura tentauerit, idque perficere non potuerit, vndè in caput translata vertigines factæ sunt; quæ quotiescunq. essentiam in cerebro habent, vt in hoc casu, nec per consensum excitantur à partibus inferioribus, apoplectici affectus prænũtiæ existunt. Huic igitur imminenti malo occurrendum esse, ait Hipp. venæ sectione, quæ plenitudinem iam partes superiores infestantem tollat. Nostri hoc casu venas sedis aperirent, an pari iuuamento haud scio, scio quidem quotiescunq. partes superiores afficiuntur, vt in hoc casu, in quo vertigines infestare supponuntur, Hipp. venas superiores perpetuò secuisse, nulla procatarticæ causæ ratione habita; eiusque praxim sequi tutius esse existimo, quam consuetudinem recentiorum inani ratiocinatione inuentam.

A *Verſ. 161. Palpitantes per totum, num etiam voce intercepta moriuntur?*
Per palpitationes hoc in loco Hipp. intelligere existimo saltus quosdam chordarum, quę à musculis exoriuntur, tactui, & oculis conspicuæ, absquè membrorum contractione contingentes: quos recentiores medici motus conuulsorios appellarunt. Id enim suadet tùm motus similitudo, tùm materia, quæ hoc in loco tractatur. Incipit enim tradere prænotiones ad conuulsionem pertinentes, quarè cum huiusmodi motus à vera conuulsione parum recedant (sunt enim conuulsiones incipientes, à vera conuulsione tantummodò differentes magnitudine.) meritò à principio tractatus conuulsionis de huiusmodi motibus agendum erat. Quæ quidem veritas vlterius confirmari potest ex historia phrenitici cuiusdam lib. 3. Epidem. sect. 3. verſ. 195. registrata; cui cum secunda die factæ fuerint palpitationes per totum, nocte conuulsiones, tertia exacerbata sunt omnia, & quarta mortuus est. Quod verò interrogando inquit
B num etiam voce capti moriuntur, id summa ratione factum est, quia etiam si id sæpius contingat, vt ex citata historia patet, non tamen est omninò necessarium; cum fieri possit, vt motus dicti præcedant, acri vapore, & maligno neruorum principium irritante, non tamen vocis priuatio adsit; eò quod non concurrat humoris præsentia: aut non tanta fiat in spiritibus animalibus perturbatio, vt vox etiam intercipiatur; vtroquè enim modò hoc symptoma fieri, in hoc casu existimo, videlicet ab humorum copia facultatem opprimente, & à vehementi agitatione spirituum; vt in epilepsia contingit, imò non esset absurdum dicere, in hoc casu vocis priuationem epilepsiam referre, quam præfati motus præmonstrêrit, & sicuti prædictæ palpitationes quarundam partium conuulsiones antecedant; quæ sunt particularis quædam epilepsia. Nam sicuti sese habet apoplexia ad paralysim, ità epilepsia ad conuulsionem, vt cunctis notum est.

C *Verſ. 162. Tremores conuulsorij fientes in sudoribus reuerti solent. Iudicatio.*
Quandò motus illi, quos præcedenti coaca palpitationes appellauit, in tantum augentur, vt iam artus ipsi trahantur, verum leuiter, instar tremoris, tunc tremores conuulsorij ab Hipp. dicuntur, tremores quidem, quatenus artus frequenter mouentur instar tremoris; conuulsorij verò, eò quod per neruos, & musculos fiunt in conuulsionis modum. Fiunt autem huiusmodi motus, quemadmodum etiam perfecta conuulsio, irritata motrice facultate per neruos diffluente, irritaturq. vel ab acri mareria, irritante, vel à copia aggrauante, quæ duæ causæ intextu, sudore distinguntur, quandoquidem non est rationabile, hos motus cum sudore fieri ab acri materia, qui potius copiam attestatur, quia igitur hoc symptoma à materia copiosa dependet, meritò timenda est recidiua, non quidem necessariò, quia si tota materia superueniente rigore discutiatur, & euacuetur, perfecta iudicatio sequetur, quæ respiciens Hipp. vsus est
D hac voce φιλυπόστροφα, idest amans recidiuæ, quasi sæpius contingat, non tamen perpetuò, superrigent autem (subiungit) ardore lacessiti circà ventrem, à quo humor attenuatus, & ad motum concitatus rigorem facit, è contra verò si idem humor in cerebrum delatus ibi accumuletur, adeò, vt somnum diuturnum, & profundum inducat, conuulsio expectanda est, & & grauitas frontis, quæ & posteriorum, & anteriorum capitis partium repletionem concomitantur, indèq. difficilis mictio, quatenus vel ob cerebri alienationem vrina intercipitur, vel materia à capite ad vrinæ vias destillante vrina acrior fiat, vndè dysuria, sine stranguria fiat, Quemadmodum capite repleto, & excalefacto euenire dicebat Hipp. lib. 2. de Morbis verſ. 113. Nec incongruum videri debet, sopori conuulsionem associari, quia eadem materia, replendo cerebri sinus soporem facit, quæ ex diuturnitate temporis, & calore febrili acrimonię particeps reddita, vellicando spiritus animales, ad exactam conuulsionem excitare potest huiusmodi,
E quæ conuulsionem soporosam appellauit lib. 1. Præd. verſ. 150. Hipp.
Verſ. 165. Conuulsiones sine febre in strangulatis ab vtero faciles sunt.
Conuulsio quatenus est symptoma deprauati motus, ex se non est periculosa: quia omne periculum in causa ipsius conuulsionis consistit, quarè cum hæc in hystericis causam habeat vaporem ab vtero neruorum principium lacessentem, etiam si eorum minera sit maligna, siccus, non tamen malum insignè indè prouenire potest; quia vterus ab ijs non ità læditur, vt indè mors prouenire possit, eò quod cum sit à natura destinatus expurgationi, non plethoriæ modò, sed etiam cachochimiæ, ijs assuetus est, eam tamen conditionem apposuit sine febre, quia cum febre timendum esset de vteri inflammatione, quæ strangulationem cum febre indicare

ndicare solet, ex quo patet, præsentem coacam corrigendam esse per prorreticum vers. 189. Mar.n.17. vbi eandem referens sententiam, quod hoc in loco habetur ἄπειροι, ibi scriptum est ἄπυροι, hoc est sine febre.

Vers. 166. Conuulsoria sine sudore sputa defluentia, febrienti leuia sunt.

Ex coaca præsenti antiquos Hipp. expositores lectionem prorretici vers. 195. correxisse manifestè patet, quamuis Galenus temeritatis eos redarguat, eorumquè lectionem, vt absurdam reijciat, quæ tamen cum hac coaca penitùs conuenit; & si rectè perpendatur longè rationabilior est prorretico, materia enim, quæ vtroquè in loco tractatur, quæ est de conuulsorijs affectibus; hæc ad conuulsionem referenda esse iuxtà coacæ lectionem apertè demonstrat. Ad quid enim de sputis febricitantium eo in loco tractatur? vt prorretici dictat lectio? Coacæ igitur lectione recepta sensus erit. Conuulsoria sputa, idest, quæ vrgente conuulsione ab ore ægrotantis defluunt, leuia esse, eò quod conuulsionem ab humorum copia, nõ ab eius prauitate ortum habere arguunt, quæ præterquam quod à febrili calore plerunquè dissipari potest, artisq. beneficio etiam non difficulter tollitur, sputa prædicto modo defluentia spontè ad inferiora descendere significant; vndè conuulsionis solutio expectanda est. Quæ quidem materia, si per œsophagum in ventriculum descendere contingat, nõ erit mirum, si aluus indè Mar.n.3. profluat, iuxtà Hipp. doctrinam lib. de Aer. & locis vers. 49. & magis peculiariter lib. de Mar.n.7. Morbo sacro vers. 160. vbi de epilepticis tractans, profluuia alui apprehendere ait, si fluxus in ventrem fluxerit. Aut aliò conuersa ad articulos abscessus faciat, vt ait Hipp. in contextu, dubitanter tamen; quia hæc non omninò necessaria esse cognouit. Quod verò additum est, sinè sudore, summa ratione factum est; quia si humorum copia adeò vigeret, vt sudores insuper cierentur, tantum abest, vt hæc leuia dici possint, vt extremam perniciem minentur, caloris extinctione, aut animalis facultatis oppressione, quæ morbum in apoplexiam fortè permutet.

Vers. 168. Quibus conuulsis oculi intentè relucent, neque apud seipsos sunt, & diutius &c.

Conuulsio, siuè primaria, & principalis sit affectio, siuè symptoma alterius morbi, solet esse modò breuis, modò diuturnior pro ratione materiæ, à qua excitatur, quæ si tenuis fuerit, breui; si crassior, longiori tempore absoluitur morbus. Quia igitur fixi oculi, intenteq. aspicientes indicant causæ firmitudinem, quandoquidem hoc symptoma ad naturam cathochi proximè accedere videtur, qui à crassiori materia dependet, ideò ex hoc signo morbi arguitur longitudo aliorum respectu, qui à tenuiori materia dependent. Scintillantes verò, & præter naturam splendidi oculi signum sunt mentis non firmæ; quatenus animalis spiritus feruorem quendam præseferunt, qui quidem quandò causam non habent extrinsecus, vt iratis contingit, intemperiem calidam in cerebro vigere ostendunt, à qua mentem lædi necesse est. Hæc Mar.n.18. repetuntur in Prorret. vers. 202.

Vers. 169. Quæ conuulsorio modò exacerbantur, cum stuporis detentione, parotides excitant.

Huius coacæ expositionem inuenies in Prorretico vers. 275.

Vers. 170. Tremulis, anxiosis, parui iuxtà aurem tumore, conuulsionem significant.

Quamuis tremor fieri possit, & ab humorum copia naturam aggrauante, & à neruosi generis imbecillitate, prior tamen causa in hoc casu locum habet, verum hæc eadem conuulsionem efficit, diuersa tamen ratione, in tremore enim materia morbifica naturam aggrauat tantummodò, vt ferè succumbat, neruiq. laxantur, & imbecilles redduntur; & ideò materia tremoris humidior est, quam ea, quæ conuulsionem parit, in qua natura aggrauata irritatur, non succumbit, eò quod neruosum genus non laxatur, velut in tremore, materia igitur tremoris cum tenuis sit, humida, & expers acrimoniæ, non est apta parotidum productioni, nisi calidus, & acris humor concurrat, cuius quidem præsentiam indicat anxietas, quæ ab acri humore ferè ortum ducit, siuè ab ore ventriculi commorso oriatur, siuè à toto corpore oppresso, cuius duplicis materiæ argumentum habemus lib. 1. Epidem. sect. 2. vers. 101. vbi hæc leguntur. Quibus autem grauitates totius capitis adsunt, & morsus oris ventriculi, & anxiosi sunt, hi biliosa, & pituitosa vomunt. Inquit Hipp. si tremulis simul, & anxiosis paruæ assurgant parotides, conuulsio expectanda est, quotiescunquè aluus non benè habet, quarè tria ad id necessariò concurrunt, primum vt parotides excitentur, dum enim humores à loco ad locum mouentur acriores fiunt, vt pro tremore conuulsionem inducere possint, secundò, vt parotides paruæ sint, quia tunc signum erit, abscessus humorum copiæ non respondere, vndè eorum

recur-

A recursus expectari debeat, quæ si magnæ essent, morbum in totum tollere possent. Tertium, & postremum, vt aluus malè habeat, cuius rei signum erit modò adstrictio immodica, modò eius nimia laxitas, nisi alia adsint peculiaris affectionis inditia. Nam in affectibus partium superiorum nihil peius ferè concurrere potest, quam inferioris ventris mala dispositio: cuius gratia parti affectæ materiæ subministratur, quæ morbum fouet, & geminat.

Vers. 176. At repentinas conuulsiones soluit febris, alui fluxus.

Quatuor sunt modi peculiares, quibus conuulsiones soluuntur, febris acuta superueniens, quæ prius non aderat; aut eadem exacerbata, vrinæ copia cum sedimento vitri speciem referente. Alui fluor, & somni placidi, quos omnes recensuit Hipp. in præcedentibus, nunc verò prædictos solutionis modos, particularibus conuulsionibus tribuens, subiungit, conuulsiones repentinas solui febre superueniente, & alui profluuio, insinuans, quæ non repentè in-

B uadunt alijs duobus modis frequentius solui, cuius distinctionis ratio posita est in causa materiali ipsius conuulsionis, quæ si fuerit humor admodum crassus, & frigidus promptius soluetur vrinarum copia, cum copioso, & crasso sedimento, aut mediante coctione, quæ per somnum perficitur, è contra verò, si materia paulò tenuior fuerit, frigida tamen, à superueniente febre dissipabitur melius, si tenuis, & acrimoniæ particeps per diarrhæam expurgabitur potius. Quoniam verò materiæ qualitatem inuasionis modus indicat, cum sit rationabile, derepentè inuadentes à tenuiori materia excitari, & quæ paulatim, à crassiori potius; ideò summa cum ratione dicitur in præsenti coaca, conuulsiones repentinas, & à febre superueniente, & ab alui fluxu tolli.

Vers. 177. In conuulsionibus vocis interceptio diù durans, mala est, parua autem, &c.

Præsens coaca transmutationem continet conuulsionis in paralysim, quæ quidem fit, C quandò materia morbifica, quæ lacessendo neruorum irritat facultatem, vlterius progrediendo, neruorum substantiam penetrat, factaq. in neruorum porositatibus obstructione, transitus animalium spirituum intercipitur, vndè sensus, & motus tollitur. Huius transmutationis præuncia est vocis interceptio, quatenus resolutionis principium, seu præludium esse consueuit, fit enim quandò humor aliquis neruorum cauitates inuadere incipit, cuius rei signum primò in voce apparet, quia huic plures neruorum propagines inseruiunt, vndè vix fieri potest, vt læsio aliqua neruos, aut eorum principia contingat, quin prius in lingua, & reliquis vocalibus instrumentis, signa appareant. Hac ratione linguæ tremulæ, delirij signa esse consueuerunt, vt superiori sect. vers. 128. adnotatum est, vocisq. tarditas apoplecticos, & epilepticos affectus præcedit vers. 236. Patiente igitur neruorum genere, vt in conuulsione contingit, si vocis priuatio superueniat, resolutio timenda est, vel totius corporis, quæ apoplexia dicitur,

D vel alicuius partis tantum, affectio, quæ communiter paralysis vocatur, illa quidem, si vocis priuatio diutius perdurauerit, hanc enim forrasse significare voluit, dum dixit malum, quod quidem in morbo læthali summam dispositionem salutis importat, vt alibi adnotauimus, si verò vocis priuatio momentanea fuerit, expectanda erit particularis resolutio, v. g. linguæ, aut brachij, aut dextrarum partium, quia in hoc casu minor adest materiæ copia, & robur maius naturæ super eam, cum hæc imperfecta quædam crisis, seu abscessus dici possit, cætera in textu proposita sicuti sunt notissima, ità adnotanda veniunt, & illud maximè, quia de paralysi partis dextræ peculiariter fit mentio, quia, vt experientia quoquè manifestat, hæc affectio communiter partes dextras inuadere solet.

Vers. 192. Si verò dissipentur, neque tuberculo foras conuerso, ac collecto: neque pure, &c.

Hanc sententiam exposuimus in prognosticis, vbi iisdem ferè verbis descripta est. Quarè E hic verborum significationem afferre libet, vt pateat hæc omninò conuenire, cum prognostico. Inquit ergò, si verò dissipentur, id est si rubores in faucibus, ceruice, & pectore comparentes euanescant: neque tuberculo forasconuerso, ac collecto: quod euenit quandò ad suppurationem abscessus rendat: neque pure leniter, id est facilè & sine labore excreato, neque in diebus iudicatorijs hæc apparuerint, perniciosæ sunt, quia materiam ad interiora recessisse indicant, & potissimum ad pulmones, vbi inflammationem omninò læthalem parit, nisi suppuratione mediante æger saluetur, quod quia raro contingit, interroganter loquutus est, num etiam suppurati fiunt? cætera partim ex se manifesta sunt, partim nota fient ex ijs, quæ adduximus in Prognostico.

Vers.

Vers. 199. Quibus vero anginæ ad pulmonem vertantur, partim in diebus septem &c.

Hæc postrema verba omisit auctor Aphorismorũ, & sententiam reddidit imperfectiorem, quia non necessariò intereunt; aut suppurati fiunt illi, quibus angina ad pulmones conuersa est, vt in Illustris. D. Horatio Sessa Regiensi anno elapso adnotaui, qui angina correptus, morboq. ad pulmones conuerso, nec obijt, nec suppuratus factus est, sed per excreationem copiosam pituitosæ materiæ liberatus est, quamuis tandem abscessus facti sunt ad aures, verum cum apparuerunt, iam sanus erat, ita vt à Ciuitate Fani Romam se contulerit, vbi parotides apparuerunt, & suppurarunt.

Vers. 205. In angina dolores ad crura, citra notas, cum febre, perniciosi.

In angina, quæ ex se læthalis morbus est, & acutissimus, abscessus omnes citra leges naturæ facti, periculum augentes, salutem omninò desperatam faciunt, cum scilicet priori morbo perseuerante alterius morbi superadditio fit. Idq. significare voluit Hipp. dum dixit, in angina, non, ex angina, & per illa verba, sine signo (id est salutari) & cum febre, verum etiam si plura mala superuenire possint prædictæ conditionis, doloris tamen tantummodò mentionem facit, capitis quidem in superiori coaca; ad crura verò in præsenti, eò quod hæc duo potissimum ab eo obseruata fuere, ad crura verò obseruauit in anginosa lib. 5. Epid. vers. 509. cui dextra manus, & crus doluit, febrisq. tenebat eam debilis, quinta die, aut sexta mortua est, & in Polemarchi vxore lib. eodem vers. 357. cui tumor quinta die factus est, & dolor in genu sinistro, & cum subleuata videretur, septima tandem, aut nona, voce intercepta, mortua est. Quarè frustrà quærimus, cur abscessus ad loca prædicta sint læthales, quia non magis in his, quam in alijs læthales deprehenduntur, dummodò angina superstite, febreq. perseuerante fiant, vt dictum est superius.

Mar. n. 36. Mar. n. 35.

Vers. 207. Ex anginosis citra notas attenuatis, dolor ad pectus, & ad aluum &c.

Hic de ea anginæ specie loquitur Hipp. in qua & tumor, cum rubore ad fauces conspicuus apparet; qui si absquè signo euanescat, hoc est derepentè, & absque concursu signorum, quæ morbum remitti, & ad salutem tendere ostendunt, Dolorq. concitatus ad pectoris regionem, & ad aluum irruat, pus tandem per aluum egeritur. Nam dolor ille primum ad pectus firmatus, & indè ad ventrem procedens, indicat, inflammationem, à faucibus ad œsophagum translatam esse, vbi ad suppurationem conuersa, dolorem exhibet pectori, cuius regione œsophagus omninò respondet, aut ad ventrem, in quo, aut quia ibi suppuratio fiat, aut quia pus in transitu mordeat, dolor concitatus excitatur. Modus quidem solutionis non admodum frequens, qui tamen succedere possit ob colligantiam, quam fauces habent cum œsophago, & ventre tunica interiori mediante, quæ omnibus his partibus communis est, sicq. colligimus anginam primæ speciei, in qua musculi laringis interiores afficiuntur ad pulmones translationem habere, eam verò in qua & fauces, & collum simul rubent, quia inflammatio exterioribus partibus communicatur, ad latus secundum rectitudinem partis læsæ decumbere. Eam denique, quæ internas tantummodò fauces occupat, ad œsophagum, & infernum ventrem abscedere, in quibus quidem transmutationibus vis naturæ elucet, in colligantia partium affectarum, & earundem rectitudine: vt non sit mirum, si sæpius salutares fiant. Additum verò est in texto, aliter autem quid tale soluitur, hoc est talis affectio alio etiam modo solui potest, quia, sicuti, quibus ad pulmones conuertitur morbus, aliquandò absquè suppuratione euadunt, cum scilicet pituitosa multa expuunt, ità quibus ad ventrem, non semper puris excretione sanantur, sed adsunt etiam alij modi peculiares: fortasse per deiectionem, aut vomitionem pituitosorum, vel etiam per coctionem materiæ in ventriculum delapsæ.

Vers. 211. Ex angina sputa viscosa, crassa, valdè alba, quæ violenter educuntur &c.

Sputa, quæ hic describit Hipp. semper mala sunt, quia humoris sinceri, & proprio ferò destituti contumaciam, cum caloris naturalis imbecillitate ostendunt, vndè solutio morbi absquè temporis longitudine sperari non potest; quarè in morbo acutissimo, qui citò vires suas exercet, salus omninò desperata est: quod in hoc casu vox κακὸν importat. Quod si cum huiusmodi sputis aluus deorsum feratur vehementer, superna purgatio omninò supprimitur, vndè æger ab humoris crassitie & viscidítate, spiritu intercepto, suffocatur, & moritur: instar eorum, qui ex apoplexia intereunt, hoc est, cum maxima spirandi difficultate, & ster-

A & stertore, quod autem ait: Et omnis eiusmodi maturatio mala est, maturationis nomen,
impropriè, & per similitudinem vsurpat, maturationem sputorum crassitiem appellans: eò
quod maturatio vera, & ipsa fit incrassando, etiam si hæc ex temperatura, & permixtione,
mutua succorum dependeat, quæ naturæ est opus; illa verò ex consumptione propriæ serositatis,
idq; à calore præternaturali prouenit.

Vers. 216. Pleuritici, quibus à principio sputationes valdè purulentæ sunt, tertia die &c. Mar. n. 21.

Libro 3. de Morbis vers. 275. de pleuriticis loquens Hipp. hæc habet. Quibus autem statim sputa varia sunt, & dolores valdè acuti, hi tertia die moriuntur; hanc autem transgressi
sanescunt. Qui verò sanus non fit septima, aut quinta, aut decima, hic suppurari incipit, ex
quo loco præsentem coacam desumptam fuisse existimantes non nulli, vocem παμπυοι, idest
valdè purulentæ, in παντοῖαι, idest variæ transmutationes, coacam hoc pacto restituendam
B esse crediderunt: Quibus pleuriticis à principio sputationes variæ sunt, &c. Verum cum,
vtriusquè loci vulgata lectio verum, & rationabilem sensum admittat, vanum est textum
lacerare, & eò magis, quia indè vitiosa redditur coaca. Nam sputorum varietas sola etiam
à principio celerem mortem indicare non potest: sed potius morbum paulò longiorem:
quatenus hæc humorum diuersitatē ostendit, quos citò natura superare non potest, nec varij humores citius naturam prosternunt, quam vnicus, & sincerus: imò quia varij humores
aliquo modò sunt inter se contrarij, vnus actionem alterius quoquo pacto hebetat, vt eorum neuter vehementer agat. Malè igitur dixisset Hipp. Quibus à principio sputa varia
sunt, tertia die moriuntur, quod si tertio de morbis id asseruit, doloris acutiem addidit.
Nam sputorum varietas cum acuto dolore celerem mortem indicare potest, quatenus sputi
varietas humorum varietatem indicat, quos citò à natura superari est impossibile, & ideò si
C morbus celeriter moueatur, & breui tempore ad summum vigorem perueniat, ad mortem
citò terminari necesse est, non simpliciter quatenus varij peccant humores, sed quia cum
morbi acutie vigent. Cum igitur simplex sputorum varietas celerem mortem indicare non
valeat, præsentem coacam iuxtà vulgatam lectionem interpretari oportet. Inquit ergò sputa admodum purulenta à principio pleuritidis apparentia, mortem tertia, aut quinta die,
indicare, verùm adnotare oportet per purulentum sputum non intelligi illud, in quo pus expuitur, sed puri valdè simile, huiusmodi verò sputum à principio apparens coctionis non,
est opus: cum hæc paulatim, & per certos gradus procedat, de huiusmodi enim sputo tractans lib. 3. de Morb. vers. 196. hæc habet, hæc autem patitur homo, minimum diebus quatuordecim, ad summum vna, & viginti, & per hoc tempus tussit vehementer, & vnà
cum tussi purgatur, primum saliua multa, & spumosa, septima verò, & octaua die vbi febris in vigore fuerit, si humida sit peripneumonia, crassior prodierit: sin minus, non. Nona,
D verò, & decima cum virore pallida, & subcruenta, duodecima autem vsquè ad decimamquartam multa, & purulenta, hæc enim coctionis est opus, illa verò corruptionis, de qua inferius hoc eodem lib. & sectione hæc leguntur, vers. 332. Qui in peripneumonijs siccis
pauca concocta edunt, horrenda res est. Quia igitur huiusmodi sputa à morbi principio
apparentia, humorum corruptionem cum caloris intensione, & putredine ostendunt, meritò citam mortem expectare oportet, videlicet tertia, aut quinta die, quod si æger ob virium robur præfatum tempus pertranseat, cum materiæ morbificæ expulsione, & natura,
victrice, perfectè sanus fieri poterit, quod significabit manifesta leuatio morbi eodem tempore contingens, si verò æquali robore, & morbus, & natura procedant, suppuratio expectanda est septima, aut nona, aut vndecima die: quia impossibile est, humores calidos, & ex
E inflammatione putrescentes in loco calido, & suppurationibus maximè apto, diutius permanere: quin aut in ægri perniciem corrumpantur, natura morbo cedente: aut eadem reluctante suppurentur, in qua si naturæ robur vigeat: quod optimæ puris conditiones indicabunt, æger suppurationem euadet, sin minus, tandem morietur, quæ quidem suppuratio eò
citius continget, quò humor ipse calidior erit, & acutior morbus, & ideò mirum non est si
in hoc casu tàm citò suppuratio contingat, quia pleuritis acutissima supponitur, quæ ægrotantem in primo circuitu interimere solet.

Vers. 220. Quibus suprà aurem rubor, & similiter velut pleuritici calescunt, &c.

Fœsius, qui postremus Hippocratem transtulit, præsentem coacam in multis vitiosam

ratus hoc pacto corrigendam censet, ex lib. 2. & 3. de Morb. pleuriticorum, quibus in dorso rubor excitatur, & humeri incalescunt, & aluus biliosa, & graueolentia exturbat, ij die vna, & vigesima periculum subeunt, quas si superauerint seruantur, quæ quidẽ correctio sententiam constituit veram, & rationabilem, verum an hæc dicere voluerit auctor hoc in loco, imaginatium est, & certè difficile est credere, in tàm breui oratione tot transcriptoris errata contigisse, vt Fœsij est opinio, vt cunquè sit lectoris permittitur arbitrio hanc, vel vulgatam lectionem sequi, cum non sit inconueniens, talem etiam pleuritidis ideam constitui, in qua omnia ab Hipp. in præsenti textu recensita concurrant, & fortasse id verificabitur in ijs pleuritidibus, quæ à destillatione à capite ortum ducunt, de quibus lib. de loc. in hom. fit mentio, ex quo dici posset, materiam partim ad pulmones descendisse, quæ sit pleuritidis causa, partim in capite derentam abscessum ad aurẽ fecisse, quod sicuti non contingit, nisi quandò materia copiosa est, ità hac vigente morbum in longum tempus protrahi, non est inconueniens, & per varias iudicationes procedere.

Vers. 221. Pleuritides siccæ, & sine sputo difficillimæ sunt, horrendæ verò hæ, &c.

Non sat fuit Hippocrati dixisse, pleuritides siccæ, quia addidit etiam, sine sputo, quod idem significare videtur, hoc autem ab Hipp. factum esse existimo, vt sub præsenti coaca comprehenderet non solum eas siccas pleuritides, quæ ex siccitate dependent, & propriè siccæ dicuntur, quia nunquam sputo iudicantur, de quibus lib. 1. de Morb. sect. 2. vers. 238. tractatur, sed eas etiam, quæ crudæ sint adeò, vt nihil expuatur, per similitudinem quandam siccæ appellantur, ambò hæc enim graues sunt, & læthales: vndè Hipp. lib. 3. de Morbis de his hoc facit iudicium, sunt inquit, & siccæ pleuritides sine sputo, verum hæ difficiles sunt, & ratio est, quia cum vnica spes pleuriticis sit in facili sputorum eductione, quæ coctione fit mediante, nihil grauius eis euenire potest, quã vt nihil expuatur, & eò magis si inflammatio in parte thoracis superiore constiterit, ex sui natura expurgationi per superiora aptissima, ex quo maior cruditas, & contumacia morbi arguitur, quam si partes inferiores occuparet, in qua mirum non est, si ægri non expuant ob partis affectæ conditionem. Quarè non eo sensu hæc sunt recipienda, vt asserat Hipp. omnes pleuritides horrendas esse, & summo periculo plenas, quæ partes occupant superiores: quia id nec verum est, nec Hipp. doctrinæ consonum; sed ex siccis pleuritidibus, & sine sputo, eas esse grauissimas esse intelligimus, in quibus dolores partes occupant superiores, huncq. verũ esse præsentis sententiæ sensũ ex eo confirmatur: quia Hipp. hanc postremam coacæ partem à superiori per aduersatiuã particulam δὲ distinxit, quã copulatiuam faciens interpres clarum, & verum sensum obscurauit.

Mar. n. 25. Mar. n. 20.

Vers. 225. Bulla subliuida fiente in lingua, in principio, qualis est ferri intincti &c.

Bulla in lingua pleuriticorum excitatur, quandò materia in loco inflammationis adeò conculcata est, vt nẽ serositas quidem exudare possit, sed tumore ob tensionem carnes comprimente ad partes superiores exprimitur, cuius portionem lingua suscipiens, tùm quia rara est, & spongiformis, tùm etiam ob colligantiam, quam cum partibus spiritualibus obtinet, bullam contrahit subliuidam colore, qualem recipit ferrum ignitum, si in oleo extinguatur, qui quidem color indicat serositatem esse sanguinis nigri, & melãcholici: qui cum ex natura tardioris sit motus, non est mirum, si morbum faciat paulò longiorem, ità vt eius iudicatio ad decimumquartum producatur, siuè ad salutem terminandus sit, siuè ad interitum. Huiusmodi pleuritici prout plurimum sanguinem expuunt, facta in carnibus disruptione ab impetu humoris in loco inflammationis conculcati, has verò pleuriticorum prænotiones conuenire omninò cum doctrina in libris de Morbis tradita, manifestum fiet vnicuiquè ea consideranti.

Vers. 242. Prauum autem penitus est flauum, meracum, & viscosum, & album, &c.

Quę hic de sputorum malitia traduntur satis manifesta sunt, euidenteq. habent rationẽ, quę apud scriptores satis constat, huius tamen sententiæ occasione adnotare oportet, etiam si extrema liuescere in morbis, peius sit, quam eadẽ nigrescere, non ob id sputorũ, aliorumq. excretorum color liuidus peior est nigro. Et ratio est, quia liuor in solidis partibus oritur facultate emoriente, non illius partis modò, sed quæ totum regit corpus, nigrescunt verò eadem met particula sola ad sphacelum tendente, quæ etiam si tandem sphaceletur, & decidat, non ob id homo moritur. At in sputis, alijsq. excrementis contrarium euenit, quia cum

vterquè

A vterquè color ab eadem causa proueniat; quantò niger liuido intensior est, eò causam arguit peiorem; quæ in hoc est exustio, propter quam humores eorum consumpto sero, sinceri, & meri redduntur, & quia aliquandò excreta nigra apparent, quæ sunt humoris melancholici soboles, & ex consequenti longè mitiora præfatis, vt hæc excluderet, non dixit sputum simpliciter nigrum esse pessimum, sed quod ità meracum est, vt nigrum appareat, huiusmodi enim sputum absquè magno incendio totum serum absumente fieri non potest, Quarè liuor in sputis, huiusmodiq. alijs excrementis, est via quædam ad nigredinem, nam excrementa vi caloris exusta antèquam exactè nigrescant colorem liuidum contrahunt: & ideò nonnulli perperam existimarunt sputa liuida caloris extinctionem significare, quia si hoc verum esset; sæpè liuida nigris peiora essent.

Vers. 245. At sanguine non multo permixtum, flauum, in principio quidem salutare &c.

B In principio tale sputum, etiam si non concoctū, salutare est, quia meatuū laxitatem indicat, cum virtutis expultricis robore, & humoris benignitate, qualis est sanguis bilioso humori associatus; verum septima die apparens, aut etiā vlterius, quo tempore sputum concoctum apparere debet, non est tutum; quia cruditatem, & cōcōctricis facultatis imbecillitatē significat; quippèquę humorem benignum, & ob tenuitatem concoctioni aptissimum nondū concoquere potuerit, cruditatem enim significat, quia dum sanguis concoquitur, sanguineum colorem deponit, & ad albedinem accedit. Hæc sententia legitur quoquè in Prognostico, sed hic breuioribus absoluitur verbis; etiam si eodem omninò sensu.

Vers. 248. At mucosa, & fuliginosa, & citò colorantur, & securiora sunt.

Ità se habet lectio ex Græco contextu, quam alterare non est necesse, quandò hoc modò eū sensū admittat, quem Duretus propriè ei accōmodauit. Docuerat enim Hipp. signa salutaria, quò citius apparēt, eò etiam meliora esse, & è cōtrà mala, quò citius emergūt, peiora

C esse, excipiuntur verò mucosa, & fuliginosa, quæ & citò colorantur, & simul securiora sunt, q prædictis nō cōtingit, quæ cū mala sint, & citò apparere, & simul securiora esse nō possūt.

Vers. 250. Omne verò sputum non soluens dolorem, malum est, soluens autem, bonum.

Præsens coaca multum difficultatis præstitit interpretibus, ob aliam Hipp. sententiam ad finem lib. Prognosticorū registratā; vbi inquit: Probè tamen id nosse expedit de coniecturis, certis, & alijs signis, & non ignorare, quod in omni anno, & omni tempore mala malū, bona bonū significant. Quæ si vera sunt, quomodò sputa ex propria natura salutaria, mala hoc in loco dicuntur, quia nō soluunt dolorē: & his cōtraria bona, quia illum tollunt? Ad hanc igitur difficultatem responderem, signorum alia simpliciter esse signa: alia verò esse, & signa, & causæ, quæ tantummodò signa sunt, bona semper bonum, mala malū significant. At quæ signa sunt, & causæ simul, sæpè vt signa mala apparent, quæ tamē vt causæ salutē afferre pos-

D sunt, huius generis sunt exeuntia omnia; hæc enim quatenus bonam, aut malam affectionem significant; & bona, & mala signa euadūt, quia verò per eadē morbifica causa excernitur foras, ideò bonum portendunt, malū verò quandò per ea nō excernitur, quod in corpore peccat, & hac ratione sputa, quę non sedant dolorem, etiam si optimas præseferant cōditiones, nihilominus mala sunt, vt in textu ait Hipp. è contrà verò sputa mala, v.g. nigra, si dolorem soluunt; etiam si prauam subesse affectionem arguant, eam tamen per huiusmodi excretionem tolli, eiusdem affectionis causa educta, significant, vndè bona signa euadunt. Mar. n. 27.

Vers. 277. Peripneumoniæ ex pleuritide transmutatæ stabiliores sunt, his quæ &c.

Cum dicat Hipp. 7. aphor. 11. ex pleuritide peripneumonia malum, manifesta apparet in dictis Hipp. contradictio, si iuxta cōmunem interpretationem dicamus ex præsenti coaca peripneumoniæ ex pleuritide transmutatæ securiores sunt, his quæ ab initio, & quia non facilè ad textus permutationem confugio, quod nō nullos expositores fecisse inuenio, quod affirmatiuè legitur, negatiuè accipientes, non obstante communi codicum græcorū consensu; pro contradictionis solutione, vocem illam ἀσφαλέστεραι, quam vertunt securiores, exponetem stabiliores, & firmiores, sicuti enim σφαλερὸς fallacem, & inconstantem significat, ità eius contrarium ἀσφαλερὸς, stabilem, constantemq. significabit, vndè ἀσφαλέστεραι hic erunt peripneumoniæ, quæ exitum firmiorem, & stabiliorem habent: ad differentiam earum, de quibus in superioribus coacis tractatum est, quæ quoniam frequenter transmutantur, modò in abscessus superiores, modò in inferiores, modò in suppurationem, aliosq. exitus habent in-

certos,& varios,meritò instabiles,& inconstantes dici possunt. Inquit igitur Hipp. peripneumonias pleuritidis succedaneas firmiores esse ijs, quæ à principio inuadunt, & ratio est, quia hæ nullam earum transmutationum subire possunt, quas primogeneas subire adnota-
Mar.n.23. tum est superius; idque ob virium robur, quod in illis transmutationibus requiritur, quod in his adesse non potest, nam vt dictat Hipp. lib. de Affectionibus vers. 246. quando alter morbus alteri succedit,æger à priori morbo adeò debilitatur, vt subsequenti vix resistere queat,& ideò illũ tamdiu ferre nõ potest,quousq; abscessum faciat,aut ad suppurationẽ deueniat;hæc enim nõ nisi tẽporis lõgitudine euenire nõ solet. Rectè igitur dictũ est,peripneumonias ex pleuritide trãsmutatas stabilioris esse iudicij, quã eas, quæ à principio fiunt,quia aut cum bonis, & salutaribus signis ad salutem terminantur, aut sine his ad interitum.

Vers. 278. Corpora exercitata, ac densa citius à pleuriticis, ac peripneumonicis &c.

Mar.n.24. Quia labor siccat, & corpus robustum facit, vt lib. 2. de Diæta vers. 417. testatur Hipp. hinc fit,vt corpora exercitata ea ratione celerius à pleuritide, & peripneumonia intereant, quia densa redduntur,& compacta,& ideò synonimis videtur vti Hipp. dum inquit, corpora exercitata, ac densa, cum satis fuerit dixisse corpora densa tantum, aut solum exercitata, verùm hæc absquè ratione addita non sunt: hoc enim dicendi modo infert, corpora densa, tùm ratione naturalis temperamenti,tũ ex vitæ genere citius interire,quã his cõtraria,cuius
Mar.n.21. quidem sententiæ rationem ab eodem Hipp. colligimus lib. 1. de Morb. sect. 2. vers. 141. dicente. Quum verò morbus conspicuus factus fuerit,& aut pus,aut sanguinẽ, aut vtrumquè expuerint,qui quidem iuniores sunt, cum corpus ipsorũ sit robustum, ac densum,nõ æqualiter depurgari possunt ab vlceribus, quorum pus in superno ventriculo consistit. Nam pulmo non valdè trahit ad arterias, vt qui densior sit, & arteriæ cùm tenues,& arctæ sint,pus non suscipiunt, nisi modicum, & rarò; quarè necesse est, pus in thorace coaceruari, & crassum fieri, ex quibus concludendum est, corpora densa, & compacta citius ex præfatis morbis interire,quia sputorum eductioni ineptiora sunt.

Vers. 281. Peripneumonicis, quibus lingua tota alba, ac aspera fit, ambæ pulmonis &c.

Linguæ coloratio in peripneumonicis,quæ modò in tota lingua apparet,modò iuxtà medietatem tantum,prout pulmo,aut totus inflammatus est,aut eius medietas sola,rectitudine partis affectæ seruata;indicat,non per vapores à parte inflammata eleuatos vnà cũ spiritu per respirationem exeunte linguã in morbis variè affici, & colorari,sed per exhalationes ascendentes per fibras musculorum, & tunicæ interioris laringis, quæ linguæ cõmunicatur. Colorem verò,quem lingua contrahit in hoc morbo album esse,nemo ambigere debet,nam præter summi præceptoris auctoritatem ratio euidens id cõfirmat. Quia etiam si peripneumoniæ essentia in inflãmatione consistat, cuius materia est sanguis,non tamen sincerus peccat in huiusmodi morbis,sed modò biliosus,modò pituitosus,& quandoq. melancholicus,& sicuti in pleuritide pro maiori parte sanguis biliosus peccat, ità in peripnumonia rarò pituitosus non abundat,cuius diuersitatis causa referri potest,tùm in partis affectæ substantiam, tùm eiusdem vsum, & officium,cũ enim pulmones rariores sint, latus verò densum,& compactum,hinc fit vt pulmonis inflãmatio à pituitoso: pleuritis verò à bilioso sanguine excitetur, nam membranæ lateris densitas crassiorem sanguinẽ non facilè admittit. Pulmonum verò raritas est causa,cur bilis difficulter in ipsis consistat,& si Hipp. pulmones inflammari à
Mar.n.26. bile defluente lib. de locis in hom. testatur,id à simplici bile euenire non existimauit,sed bilis tantũmodò mentionẽ facit, nõ pituitæ,quia cũ fluxio à capite feratur,quod pituitæ metropolim vocauit,absq; pituitæ permixtione fluxionẽ alicuius humoris fieri nõ posse,tãquã omnibus notũ tacuit. Ratione vsus pariter pituitosis morbis maximè subijciũtur pulmones, quia cũ aeris frigidi attractioni destinati sint,humores in eo cõrenti ex frigidi occursu facilè pituitescũt,vt mirũ nõ sit,si quolibet humore in ipsis peccãte,lingua sępius aliquã albedinẽ contrahat,nisi humor adeò à pituitæ natura remotus sit,cũ eoq. pituitæ portio adeò exigua vigeat,vt colorem album linguæ impartiri non valeat. Id enim aliquandò euenire co-
Mar.n.16. gnouit Hipp. & de hac particulatim egit lib. 3. de Morb. v. 188. vbi acutissimam describens peripneumoniã,in ea linguã flauã primum fieri ait, & posteà nigram, verũ, quia huiusmodi casus rarò contingunt, ad ea, quæ frequẽter eueniunt, respiciens Hipp. linguã albo colore infici dixit nõ hoc tãtũ in loco,sed vbiq; imò linguæ peripneumonicæ mentionẽ sæpius facit,

cam

A tam intelligens, quæ cū pallore albicat, quod quidem expressè nobis significauit lib.7.Epid- Mar.n.5.
vers. 90. in historia Cydis filij eius linguæ conditionem exponens, lingua (inquit) qualis est
peripneumonicis cum pallore albicans. Quoniam verò Hipp. hoc in loco menrionem facit
alarum pulmonis, supernæ, mediæ, & infernæ, vir eruditissimus colligit, hominibus Hipp. sæ-
culo tres alas pulmonum datas fuisse, quibus natura in dies declinante nostris temporibus
vna deficiat, sed ridicula mihi videtur hæc opinio, & tanto viro indigna. Nam præterquam,
quod hominum complexiones, nè dum corporis structuram, nihil diuersitatis habent hoc sæ-
culo, ab Hipp. temporibus, quod lib. 3. de Morb. vers. 231. sufficienter demonstrauimus, Hipp.
hoc in loco alas pulmonis non distinguit inter se numero, quasi pulmo tres alas habeat, sed
supposita eius diuisione in dextrā partem, & sinistram, quarum vtraquè similitudine quadam
ala dici potest, vtriusquè alæ diuisionem rursus faciens in partem superiorem, mediam, & infe-
B riorem, dictas indicans partes, superiorem alam vocat partem alæ superiorem, mediam, &
sic inferiorem infimam alæ partem. Et hanc expositionem manifestant verba ipsius cōtextus,
& potissimum vbi inquit; At totam vnam partem dolentibus, hoc est, quibus vnius lateris ala
tota iuxtà supernam, mediam, & inferiorem partem inflammata est, omnia scilicet, & claui-
cula, & partes circà mediam costam, & ad septum transuersum dolore afficiuntur, &c.

Vers. 287. Siquidem igitur aortæ valdè inflammatæ sunt, vt ad latus assideant; hæc &c.

Aortæ ab Hipp. vocantur vasa, quæ à corde deriuata, per pulmones disseminantur, & colli-
gere licet ex lib. de locis in homine vers. 204. vbi hæc leguntur. Quum in pulmonem fluxerit Mar.n.24.
à capite per gutur, & aortas: pulmo tanquam natura rarus trahit in se humorem, quantū eius Mar.n.27.
capere potest; & vbi influxerit, maior fit, & paulò infrà vers. 294. & in aortis, quod influit de-
tentum, vtpotè cum angusta foramina aortæ habeant, angustum spiritui locum exhibent, qui-
C bus verbis cum vasa asperæ arteriæ describantur, hæc aortas vocari certum est, quo etiam no-
mine appellauit, & arterias, & reliqua omnia, quæ à corde exoriūtur, per pulmones distributa,
nam libro de Corde vers. 66. ità inquit. Restant dicendæ cordis pelliculæ latentes, opus di-
gnissimum cognitione: sunt enim, & aliæ in ventriculis pelliculæ, velut aranearum telæ, exten-
tæ, quæ vndèquaquè oscula cingunt, & strias, ac segmenta in solidū cor inserunt, hæ mihi ner-
ui ipsius visceris, & vasorum principia aortis esse videntur, cum igitur aortæ dicantur vasa om-
nia pulmonem constituentia, Hipp. vt inflammationem pulmonis non superficiariam tantum-
modò, sed interiorem etiam visceris substantiam occupantem significaret; dixit: si aortæ val-
dè inflammatæ sunt, id enim absquè totius pulmonis affectione euenire non potest, cum igi-
tur per hanc in magnā molem pulmones attollantur, pectoris cauitatem replentes lateri adia-
cent, ex quo fit, vt aortæ porositates, & angusta foramina, quæ in pulmonis superficiem desi-
D nunt, occludantur, vt naturali ventilatione priuentur, indèq. corporis resolutio sequatur, le-
uioresq. exterius in latere apparent. Qui quidem resolutionis modus Aristotelis opinionem
confirmare videtur, qui cor neruorum principium, & originem statuit, & eò magis, quia Hipp.
testatur, corde simul patiente totum corpus resolui, & immobile insensibileq. reddi, nihilomi-
nus hæc Aristotelis opinioni nihil fauere existimo, quia etiam corde non affecto resolutionem
fieri apertè testatur Hipp. Galeni quidem opinionem penitus euertere non dubito, qui reso-
lutionem quamlibet in cerebri, aut neruorum affectionem refert. Hippocratis igitur funda-
mentis insistentes rationem reddere conabimur, cur pulmone ità inflammato, vt lateri assi-
deat, corporis resolurio sequatur, sicuti non vnica est resolutionis causa, ità plures resolutionis
differentiæ in eius doctrina reperiuntur, principalis tamen est illa, quæ venarum sequitur in-
terceptionem, sub qua specie continetur hæc, de qua hoc loco agitur. De hac igitur tractans
E libro 2. de Morbis vers. 82. (eadem enim appellatione βλιβος hic, & ibi est vsus) generationis
modum exposuit hoc pacto. Postquam venæ piruitā in seipsas attraxerint, necesse est præ pi- Mar.n.8.
tuitæ frigiditate sanguinem nunc magis sisti, & perfrigeratum esse, quam priori tempore: dum
autem sanguis non mouetur, fieri non potest, vt non etiam corpus quiescat, ac torpeat. Quies
igitur sanguinis est immediata huius morbi causa, quatenus spiritus animales, à quibus motus
animalis perficitur, quiescente sanguine motū habere non possunt, quod quidē respiciēs Hipp.
venarum interceptiones huiusmodi affectiones aliquandò appellauit. Hoc igirur stante ma-
gna pulmonis inflammatio resolutionem corporis inducere potest, quotiescunquè per eam
adeò intumescit, vt lateri totus assideat, primò, quia prohibita sanguinis euentatione in-

parte sphacelus producitur, quem externus liuor ostendit, in quo sanguis corrumpitur, & congelatur, sanguine verò in aliqua parte congelato, vt dictum est superius, animales spiritus per partem illam, aut ei proximè transeuntes, quodammodò, & ipsi congelantur, vt ad motum efficiendum ferri non possint, indèque pars motu priuatur, non ea tantum, vbi viget congelatio, & sphacelus, sed aliæ etiam omnes, quæ spiritibus participant per illam partem affectam transeuntibus; & id confirmatur experientia in partibus externis, quæ sphacelum contraxerunt, eas enim motu, & sensu priuari videmus, nulla affectione in neruoso genere, aut eius principio existente, quod si pars, quæ sphacelatur princeps fuerit, aut principi inseruiens, totum corpus motu, & sensu priuari necesse est, vt in proposito casu euenit, in quo sanguinem in latere, & pulmone congelari supponimus qui cordi principi famulatur. Altero modò motus, & sensus priuatio in hoc casu euenit, quatenus pulmones lateri incumbentes perspiratione occlusis eorum porositatibus cordi tollunt, cuius defectu sanguinem in eo sisti necesse est, ex quo fit, vt quibus totus pulmo præfato modò inflammatus fuerit, ita vt ad vtrumque latus allabatur, cor etiam simul afficiatur, quod significare voluit Hipp. dum dixit vnà cum corde, non vt intelligeret, cor simul cum pulmone inflammatum esse: nam fieri potest, vt pulmo totus inflammatus sit, absquè quod cordi inflammatio communicetur, nam cum summo robore præditum sit, à morbis se facilè tuetur, ex quo credit Hipp. cor à nullo morbo
Mar. n. 13. corripi posse, vt 4. de Morbis apertè testatur vers. 40. Quia igitur dum totus pulmo inflammatus ad vtrumquè latus allabitur, cor naturali ventilatione destitutum compatitur, non est mirum, si totum corpus resoluatur, & iaceat æger frigidus, sensus omninò expers, vt ait Hipp. in textu, deficiente vitali spiritu, qui materia est animalis, nequaquam verò si vnum tantum latus afficiatur, nam eo casu pars tantum è directo posita resoluitur, ob rationem priori loco assignatam, ægriq. diutius viuunt, quia in hoc casu non compatitur cor, quod ventilatione habet à parte sana pulmonis, ex quibus patet quanti referat ad vitæ conseruationé transpiratio, quæ per extremas porositates perficitur, quando hac deficiente, etiam si, quæ respiratione mediante fit cordis refrigeratio, non deficiat, homo tamen nequè moueri, nequè diu viuere potest, certum est enim totum negotium in hanc referri ab Hipp. & ideo subiungit: si verò non valdè inflammata sint, vt non assideant, dolor quidem fit per totum, non tamen resoluuntur, nequè liuores habent.

Vers. 322. Quicunquè sanguinem spumosum spuunt, dextrum hypocondrium &c.

Aphorismo non repugnat præsens coaca, dum statuit eos, qui sanguiné spumosum expuunt cũ dextri hypocondrij dolore, ab hepate expuere, aphorismus verò à pulmonibus excernì ait, cũ nõ sit incõueniés, sanguiné ab hepate affecto prodeũté per pulmones educi, vt in explicatione aph. sect. 5. n. 13. adnotauimus, quo in loco præsenté sententiá citauimus, & exposuimus.

Vers. 327. In morbis pulmonis valdè rubicundæ sanguinis stillæ malæ sunt.

Rubedo sanguinis, de qua hic mentio fit, à caloris interni vehementia contingit, quare in morbis pulmonum huius sanguinis stillicidium est malum, non modò quatenus semper secum difficultatem affert, sed etiam, quia maximum internum subesse incendium indicat, quod pulmonis morbos ferè incurabiles reddit. Nam à peripneumonijs, alijsq. pulmonum morbis ij tantummodò seruantur, quibus inflammatio leuis est, & calor moderatus.

Vers. 328. Cum raucedine sputa viscosa, falsuginosa, mala; si verò etiam quid &c.

Sputa viscosa, & salsuginosa simul, mala sunt, & signo, & causa, signo quidem, quia indicant, salsedinem hanc non esse ex permixtione bilis cum serositate; quæ salsedine longè mitiorem producit, sed exustione mediante genitam, quæ longè grauior est. Mala sunt etiam, vt causa, quia huiusmodi sputum aptius est partes, quibus adhæret exulcerare, tum quia pertinacius adhæret, tùm etiam, quia erodente facultatem maiorem habet, ex quo euenit, vt materia hæc in pectus si delabatur, aliquod insigne malum consequatur; quod in hoc casu maximè timendum est propter raucedinem, quæ cum ad caput asperæ arteriæ pertineat, fluxionem illuc tendere indicat. Quare si interim tumor in parte exteriori pectoris eleuetur, malum erit, quia si ad suppurationem deueniat, ob materiæ acrimoniam periculum est, nè intro rumpatur, si euanescat, & ad partes superiores materia conuertatur, quod colli dolor tumore euanescente excitatus indicabit, longè peius erit, tum qualitate materiæ, tum ratione recursus ad partem principem, qui semper est pessimus.

Vers.

Vers. 330. Raucedo cum tussi, & aluo liquida pus edit.

A Quotiescunque catarrus malignus in pulmones descendit, & non expurgatur, temporis progressu in pus conuertitur, vndè æger suppuratus fit, suppuratos enim fieri homines dictat Hipp. lib. de locis in hom. vers. 80. quando minus excreant, quam influit: & eò magis, quò materia suppurationi aptior fuerit. In hac igitur prognosi tussis catharrum descendentem in pulmones ostendit, raucedo eius feritatem, aluusq. tandem liquida expurgationem eius prohibet, vndè in pectore retentum pus fit, quod tandem in sputo apparet. Mar. n. 26.

Vers. 331. Quibus in peripneumonia vrinæ crassæ in principio, deinde ante quartam &c.

Huiusmodi vrinæ crassæ à principio inflammationum venosum genus multis scatere excrementis, indicant; aut materiam in loco inflammato minimè fixam esse, & ex consequenti morbum mitiorem, etiam si in hoc casu vrinæ magnam crassitiem habere non possint, nisi simul; & venarum cachochimia concurrat, & ideò stante hac vrinarum crassitie in principio

B morborum, purgationem faciendam esse iubet Hipp. 4. acut. vers. 132. eò quod cachochimia viget, quam medicamento purganti cessuram esse vrinarum crassities indicat, & quamuis hæc sententia intelligenda sit in febribus, nihilominus etiam in inflammationum principijs similiter esse purgandum, quotiescunque vrinæ statim crassæ apparent, demonstrauimus alibi. Quia igitur hæc vrinarum crassities copiâ humorum per venas vagari ostendit, si antequam aliqua sensibilis eorum euacuatio facta sit, attenuantur (terminum quartæ diei statuit Hipp.) signum est, humores præfatos per venosum genus vagantes ad locum inflammationis confluxisse, morbumq. ex sui natura periculosum adeò augentes, vt cum superare, sit impossibile, vndè meritò dixit Hipp. læthale, quod etiam si de sola peripneumonia prolatum sit; in alijs tamen inflammationibus similiter verificari poterit, quia in omnibus eadem viget ratio, plus tamen, Mar. n. 44.

C aut minus, prout inflammatio à principio grauior, & periculosior fuerit, & ideò quia inter inflammationes internas peripneumonia illustris est, & sæuitia, & frequentia, Hipp. sententiam eius peculiarem fecit. Animaduertendum verò, si vrinæ à principio crassæ simul, & paucæ fuerint, & grumosæ, easdem attenuari morbi progressu, malum non esse, auctoritate aphorismi 69. quartæ sect. ob rationes in eius expositione assignatas.

Vers. 332. Qui in peripneumonijs, siccis pauca concocta educunt, horrenda res est.

Quod de sputis hic legimus, idem inferius sect. 3. vers. 258. de vrinis traditur his verbis. Vrinæ, quæ derepentè citra rationem paulisper concoquuntur, malæ sunt. In peripneumonia enim sicca, in qua scilicet nullum omninò sputum apparet, si æger statim matura expuat, certè id erit derepentè, & omninò præter naturæ leges, quæ paulatim concoquit, vndè primò signa inchoatæ coctionis apparent, indè verò temporis progressu absolutæ, & perfectæ. Quod

D autem hoc in loco addidit, pauca, indicat nobis, dictionem illam ἐπ᾽ ὀλίγον, quam ad coctionem referentes illius sententiæ interpretes vertunt, paulisper concoctæ, fortasse melius referri ad vrinas, sic vt non solum præter rationem concoctæ appareant, sed etiam in pauca quantitate, & certè hæc interpretatio mihi rationabilior esse videtur, quia aliquandò vrinæ derepentè concoctæ apparere poterunt, quæ si copiosæ erunt, malæ dici non poterunt, quia morbum non concoqui, sed iudicari ostendent; similiter parum concoctas apparere vrinas, non erit adeò præter naturam, quam si exactè concoctæ appareant, vt de sputis hoc in loco ait Hipp. de quibus maximè timendum est, quia hæc non est vera concoctio: sed potius putrefactio quædam à calore præter naturam vehementius, & derepentè in materiam morbificam agente. Taliter affectis si rubores per pectus diffundantur, signum erit, partes interiores omnes ob vehementiam inflammationis, & corruptionis iam sphacelum contraxisse. Nam vt in

E externis inflammationibus obseruatur, quandò inflammatio in sphacelum transmutatur, rubor inflammationis sphacelum præcedentis paulatim ad proximiora serpit, & diffunditur: quarè in præsenti casu rubores exterius diffusi inflammationis serpentis inditia erunt, & ex consequenti interioris sphaceli, cum nullo modò sperari possit huiusmodi rubores factos esse per translationem humoris morbifici ad exteriora, quæ materiæ obedientiam, & naturæ robur requirit, quorum nullum cum prefato sputo vigere potest.

Vers. 335. Febres intermittentes ob suppurationem, pleræque sudorificæ sunt.

Febres intermittentes libentius sudores effundere solent, quam continuæ: nam earum minera extrà venas diffusa est, & in parte, quæ externæ cuti facilè communicatur. Quia verò

empyematicis familiaris est sudor, quandò inter signa suppuratorum enumerantur lib. de loc. in Hom. vers. 308. eos promptius sudare rationabile est à febribus intermittentibus, quam ab alijs. Nec alicui nouum videri debet, in empyemate febres excitari intermittentes, quæ de genere hecticarum communiter censentur; quia si empyema fieri potest sine febre, quid prohibet in eo febrem excitari de genere putridarum, & quæ intermittens sit? nihil certè, quare intermittentes febres dixit Hipp. ad differentiam continuarum, quibus non adeò familiaris est sudor, quemadmodum intermittentibus ob rationem à principio assignatam.

Vers. 336. Suppuratis surditas oborta cruentam egestionem ...; ... ad finem &c.

Surditatem tollere multa superuenientia symptomata solent, vt passim in Hipp. doctrina apparet, quorum plurima recensentur in illa sententia registrata lib. de Iudicat. vers. 1, 8. Quibus in febribus aures obsurduerunt, his non soluat à febre insanire necesse est. Soluit autem sanguis è naribus erumpens, aut aluus biliosa egerens, aut dysenteria accedens, aut coxarum, aut genuum dolor, hoc igitur in loco cruentam egestionem meminit, quæ dysenteriæ nomine significatur lib. cit. de eadem sanguinis egestione surditatem tollente prædictionem legimus hoc in loco v. 134. quæ se habet hoc modo. Post modicas sanguinis eruptiones, & nigrorum egestiones in acuto surditas, malum, sanguinis egestio his perniciosa, verum surditatem soluit, ex quibus patet, quantum consortij habeant inter se, surditas, sanguinisque, & nigrorum egestio. Cum igitur tot symptomata surditatem in morbis consequantur, cur in empyemate eadem sola cruenta egestio, & in fine, nigrorum excretio subsequatur, causam afferre non facile. Ego tamen dicerem, surditatem in morbis, capitis repleti signum esse certissimum, & maximè illius partis, quæ auribus proxima est, in quibus duplex humor potissimum abundare solet: biliosus, ratione ipsiusmet partis, quæ excretioni biliosi excrementi ipsius cerebri à natura destinata est; quod aurium sordes manifestant, quæ & colore, & sapore bilem æmulantur, & sanguineus, ob vicinitatem venarum iugularium, quæ propè aures ad caput ascendunt, quoniam verò biliosum humorem in empyematicis adeò abundare non est rationabile, vt ab eo surditas excitetur, consequens est, à sanguine id fieri, qui etiam si in toto corpore non abundet propter eius extenuationem; à calore tamen alui excalefactum, & à tussis frequentia agitatum in supernis partibus peccare est, satis rationabile. Ab alui enim calore caput repleri empyematicis nos docuit Hipp. lib. 1. de Morb. sect. 2. vers. 26. à tussientibus facies sanguineo colore suffusa, & venæ iugulares intumescentes, per tussim caput non mediocriter repleri indicant. Capite igitur repleto sanguine, quod surditas superueniens indicat, alterum duorum sequi necesse est, aut sanguinis fluxum è naribus, aut dysenteriam cruentã, illam quidem magis, si sanguis simul etiam tenuitate, & acrimonia peccet, hanc verò si crassior fuerit, quia igitur in empyematicis sanguis crassus est propter extenuationẽ, per quam tenuior pars semper consumitur; non facilè narium venas petit, sed grauitate deorsum tendens, potius ad aluum prærumpit, sanguinolentamq. excretionem facit: qua sedata nigrorum deiectio tandem succedit; sanguine propter extenuationem ad atræ bilis naturam redacto, hac enim ratione longo tempore extenuatis nigrorum egestio familiaris est: qua superueniente, ægrotantes postridiè moriuntur: vt ipse Hipp. 4. aphor. 23. testatus est.

Vers. 339. Horrore affecti frequenter, ... suppurationem deponunt ... & febris &c.

Crebri horrores suppurationis signa existunt, & febris pariter, quæ horrorem concomitatur, fit suppurationis causa. Quia dum materia in pus vertitur, putrescit, & ex eius putrescentia eleuantur vapores, qui per venas transcurrẽtes horrorem inducunt, & hoc pacto horrores frequentes signa euadunt suppurationis. Febris verò dicitur causa suppurationis, non solum, quia eam concomitatur adeò, vt ab ea dependere videatur: sed etiam, quia eam adiuuat non parum, ex quo euenit, vt suppurationes cum febre citius perficiantur, quam illæ, quæ absque febre fiunt, febris verò suppurationem accelerat, calorem augendo, quemadmodum suppurantia faciunt medicamenta exterius adhibita.

Vers. 341. Erectæ ceruicis spirationes facit hydrops siccus.

Non est, vt vocem σκληρος, quæ durum propriè significat impropriè accipientes siccum interpretemur, cum iuxtà propriam significationem recepta, sententiam, & claram, & veram constituat, hoc igitur pacto vertenda est ex græco contextu sententia, orthopnœã faciunt hydropica dura, cum scilicet venter ad eam repletionem deuenit, vt durus ad contactum sit, nõ

potest

A potest respirare æger nisi erecta ceruice, ob compressionẽ factam spiritalibus partibus. Idque annotare voluit Hipp. inter Coacas ad medium ventrem pertinentes, nè quis existimaret, ob spirandi difficultatem in partibus spiritualibus aliquam vigere affectionem, cum hæc ab hidrope ortum habeat.

Vers. 342. Conuulsiones omnes quidem molestæ sunt, & dolores in principio intentos, &c.

Hic spasmata (quam vocem conuulsiones transtulit interpres) intelligimus ruptiones, quæ in neruosis partibus contingunt: proportione respondentes ijs, quæ in carnosis fiunt, & rigmata proprio vocabulo appellantur. Fiunt autem à causis, tum externis, veluti à percussionibus, & casu: tum ab internis, ab humorum scilicet fluxu, à quo pars confestim, & violenter distendatur. Cum igitur spasmata omnia à violentia magna ortum ducant, vehementissimos dolores à principio fieri necesse est, quo tempore continuitatis fit solutio; quo transacto dolores
B remittuntur: quia efficiens causa hæc non ità viget. Verum subiungir Hipp. quibusdam horum temporis progressu dolores exacerbantur, id enim significant verba illa ἐξ ὑστέρου αὐτοῖς ἐπιφέρονται dicendi modus illi regioni fortassè visitatus, quasi dolores redeuntes, malum egrotantibus memoriæ reducant. Qua ratione autem huiusmodi dolores quandoq. redeant, quandoq. non, demonstrauit Hipp. lib. 1. de Morb. sect. 2. v. 55. vbi loquitur hunc in modum. Mar. n. 16.
Quum caro afflicta fuerit, aut conuulsa, aut percussa, &c. quæ sequuntur.

Vers. 348. Sanguinem spumosum nihil confert, &c. sine febre, & tussiant, &c.

Quæ in hac Coaca referuntur, æquè nota sunt, & rationabilia, illud tamen modò dubitationem facit, quia sputum attenuari inter bona signa adnumeratur, quod potius malum censeri debet, quandoquidem tenuitas in excretis cruditatis inditium est certissimum. Cæterum dum ait Hipp. sputum attenuari, intelligit sputum apparere non sanguinis puri, & recentis,
C sed humoris tenuioris quidẽ, sed à sanguinis natura remoti: quod ex eo colligitur, quia cum mala signa prædictis contraria enumerat, huic sputo contrarium refert, sanguinem semper recentem expuere. Verum cur dixit intra decimumquartum diem? quia eo tempore transacto non amplius bonum est sputum tenue, sed crassius esse debet, & inchoatæ coctionis argumentum, quæ vlterius protrahi non deberet. Necesse est igitur, vt antè diem decimumquartũ sanguinis puri excretio cesset, & eius loco sputum tenue expuatur, nam huiusmodi sputum, indicat non solum sanguinis excretionem cessasse, sed etiam in posterum amplius non esse fluxurum, quod quidem timendum esset, si cessata sanguinis excreatione nihil expueretur, id enim euenire conspicitur in ijs, qui per interualla sanguinem expuunt, in tempore enim intermedio nihil expuunt, quia sanguis à vena egrediens intus colligitur, qui postea per nouam exacerbationem expuitur. Verum etiamsi terminus statuatur decimæquartæ diei, non
D tamen tollitur, quin ante illud tempus idem salubriter contingat, quia quò citius sanguinis recentis fluxus cessat, & eius loco sputum procedit tenue, quod postea crassescat, & concoctum appareat, eo melius est.

Vers. 352. Ex peripneumonia suppurationibus seniores magis pereunt, &c.

Cum à pluribus causis suppurationes contingant, quas omnes enumerauit Hipp. lib. 1. de Morbis, eas seniores magis occidere, quæ à peripneumonia ortum ducunt, cæteras verò iuniores, non hoc in loco tantummodo statutum est, sed etiam lib. cit. de morbis sect. 2. v. 124. Mar. n. 20.
quo in loco huius effectus rationem adduxit non minus veram, quam rationabilem: quam quidem, quia in textu vnusquisq. videre potest, hic referre superfluum duximus.

Vers. 356. Quibus suppuratis, dum concutiuntur multus strepitus de humeris fit, &c.

Qui pus in thorace habent iuxta puris conclusi copiam interse differunt: eorumq. triplex
E est differentia, quas quidẽ distinguere docemur in præsenti Coaca, mediante scilicet puris interius concussione fluctuantis, quæ quidem concussio quomodo facienda sit, nos docuit Mar. n. 45.
diligenter Hipp. lib. 2. de morbis sect. 2. v. 301. & lib. 3. v. 358. Nam si ex concussione plu- Mar. n. 26.
rimus sonitus, magnusq. percipiatur, signum est, non multum puris intus contineri. Si verò fluctuationis sonitus percipiatur quidem, verum exiguus, eo casu maior copia puris arguitur, dummodò simul æger difficile spiret, facieiq. rubor adsit, & potissimum ad malas, idque additum est, quia puris quantitas adeo exigua esse posset, vt ad sonitum magnum efficiendum non sufficeret, verum eo casu, nec spirandi difficultas, nec malarum rubor apparet, quæ perfectæ suppurationis inditia sunt. Tertio loco sunt illi, quorum pectus pure repletum est, & in

his nullus strepitus ex concussione percipitur, maximaq. adest spirandi difficultas, & liuidi vngues, hique perniciosè habent; horum omnium ratio partim experientia eorum, quæ exterius apparent, partim ex doctissimo Dureti commentario elici potest.

Sectio III. Coacarum prænotionum.

Vers. 1. Quibus hepaticis multum est sputum cruentum, siue subputridum, &c.

Sicuti superius vomitionem appellauit excretionem sanguinis ex pulmonibus egredientis, quia confestim, & larga manu procedit, ita rationabile est, hoc in loco sputum dici excretionem à ventriculo per œsophagum procedentem, eo quod non copiosa confestim fiat, sed in pauca quantitate in sputi modum; in quo expuitionum frequentiam attenderis, multum sputum dixit, nec impossibile videri debet vulgaribus Medicis, qui omnem eductionem à ventriculo mediante vomitu fieri existimant, aliquando in ventriculo contenta, naturalis facultatis solo impulsu; animali, quæ vomitum facit, ociante, sursum ad os ferri, quia id quotidiè obseruatur in iis, quorum ventriculus humoribus scatet, qui continuis expuitionibus vexantur; & potissimum vbi vomitus instat: affectio, quæ πτυελισμὸς græcè appellatur. Verum vt cumque sit, siue per gulam, siue per asperam arteriam excretio fiat, hæc semper mala est, hepaticis (siue Hippocratico vocabulo eos intelligamus, qui hepatis dolore cum tumore laborant, siue communiori denominatione quoscunq. quorum hepar quolibet morbo affectum est) quando fuerit sanguinis puri, aut subputridi, aut bilis meracæ: tum ratione excretæ materiæ, tum regionis, per quam excretio fit. Nam etiamsi sanguinis euacuatio plurimas hepatis affectiones tollere potest; nam de sanguinis fluxione è naribus in hypocondriorum inflammationibus, vt cætera taceam loca, superiori sectione v. 39. ita statutum est; contingit autem his in primo circuitu etiam sanguinis eruptio è naribus, & valdè prodest. De sanguinis verò excretione per aluum ita legimus eadem sect. v. 77. Quibus dolores hypocondriorum, oris ventriculi, hepatis, partium circà vmbilicum, hi sanguine per aluum egesto leuantur, non autē egesto moriuntur. Nihilominus per os excerni naturæ dominatu non solet, quæ sanguinem ob tenuitatem ascendentem per venam cauam ad caput venis narium apertis educit, aut grauitate per portam descendentem protrudit ad aluum. Malitiam verò sanguinis sub putridi non est, vt exaggerem, quando hic toto genere præter naturam est, vnde malus & signo, & causa, quod etiam de bilioso sputo asserendum est, cuius meracitas semper mala est, in hoc verò casu pessima; quia non nisi à summo calore produci solet, quare omnes prædictæ excretiones malæ sunt, imò pessimæ, quia imminentem pernitiem attestantur, ob morbi sæuitiam, & naturæ in expellendo inconstantiam, & imbecillitatem.

Vers. 5. Hepar derepentè circum circà dolentibus, febris accedens dolorem soluit. Mar. n. 16.

Hæc est sententia, quæ in aphorismis descripta est hoc modo; quibuscunque circa hypocondrium dolores fiunt absque inflammatione, his febris accedens dolorem soluit. Nec quidquam deest, cuius gratia correctione aphoristica egeat. Nam quæ aphorismo apposita est conditio, vt sine inflammatione hoc fiat, in Coaca continetur sub illa voce derepentè. Dolores enim ab inflammatione dependentes, cum tenues sint à principio, & paulatim augeantur, derepentè inuadere dici non possunt. Viscus pariter affectum, quod in aphorismo communiori vocabulo, & per antonomasiam hypocondrium appellauit, hic proprio nomine designatur hepar: cum igitur huiusmodi dolores fiunt, aut à flatu concluso, aut à frigidis succis in cauitatem visceris confluentibus, febris superueniens, quippè quæ, & flatus discutere humoresq. coctioni, aut expulsioni aptos reddit, dolorem soluit.

Sect. n. 35. *Vers. 6. Qui sanguinem spumosum spuunt, hypocondrium dextrum dolentes, de hepate, &c.*

Eadem sententia superius in tractatu de sanguinis excretione registrata est, de qua eo in loco nostram sententiam aperuimus.

Mar. n. 8. *Vers. 13. Quibus verò ab hepate tussis adhuc prompte oboritur, & pedes tument, &c.*

Hæc eadem sententia legitur in prognosticis v. 118. his verbis, quibuscunq. ab hepate aquæ inter cutem oboriuntur, his tusses, tussiendiq. promptitudo accedit, & nihil memorabile expuunt, & pedes tument, & venter non egerit nisi dura & coactus, & circa aluum fiunt tumores, aliqui in dextra, aliqui in sinistra parte, tum consistentes, tum considentes quidem

locis

A locis inuicem collatis, quæ apparent difficultates facilè tolluntur. Horum verò rationes, quia ab vtriusque libri expositoribus sufficienter afferuntur, hoc in loco referre non oportet.

Vers. 17. In biliosis alui conturbata egerens parua, genitura similia, mucosa, &c.

In biliosis pituitosa abundare non solent, nisi ob maximā partium naturalium imbecillitatem; quæ causa est, vt aliqui ex his in hydropem desinant, quibus scilicet dictarum partium imbecillitas adeò crescit, vt diarrhæa insuper pituitosa accedat, quæ merè symptomatica sit, qualis supponitur in hoc casu excretione pauca, & dolorosa. Constat enim nil paucum criticum esse, quod quidem malum tantò faciliùs succedit, quantò partes hypogastrij affectas esse, dolor earum significat, & vrinæ difficultas, quæ liberaliter effusa hypogastrij dolores iudicare solet, vt Hipp. adnotauit 6. Epidem. sect. 2. text. 36. & humoris aquosi copiam tollere, vnde hydropis generatio dependet.

Vers. 21. In hydrope sicco sui significationem præmittente, circa intestinum, &c.

B Hydropis sicci nomine Hipp. non intellexisse eum ventris tumorem, quem flatulentus spiritus facit: de quo posteriores sub nomine hydropis pertractarunt, & tympanitim appellarunt; sufficienter demonstrauimus in explicatione illius sententiæ, Hydropum duæ naturæ, &c. lib. Acut. sect. 4. v. 373. quippè qui hydropis nomine dignam eam affectionem tantummodo existimauit, in qua adest congregatio aquosi humoris, sed hydropem siccum ab eo dici illum, qui siccitatis symptomata adiuncta habet, quæ ab aquæ præsentia non tolluntur, & ab Hipp. inferius v. 57. referuntur, sunt autem alui siccitas, sphærulas stercori caprillo similes excernetis, febres, sitis, & tusses siccæ, & quia (vt eo in loco testatur) huiusmodi hydropes ex aliqua ægritudine præcedente ortum ducunt, hos vt significaret dixit in præsenti Coaca, in hydrope sui significationem præmittente. Verùm & si huiusmodi hydropes varijs affectionibus succedere soleant, frequentissimè tamen ab aluo affecta exoriuntur, de qua 4. Aphor. 11. legi- Mar. n. 62.

C mus: Quibus tormina, & circa vmbilicum dolores, & lumborum dolor, qui neque à medicamento, neque aliter soluitur, in hydropem siccum firmatur. Ea igitur in naturalibus partibus siccitate vigente, quæ ab aquæ præsentia non tollatur, sed ab eius qualitate in dies augeatur, vnde colliquatio, & aquæ generatio crescat in dies; Si dolor circa tenue intestinum superueniat, signum erit, ibi affectum inflammationis participem inductum esse, qui malum geminet, additione voluulosæ affectionis, quam harū partiū inflammationes inducere solent.

Vers. 24. Hydropicis circa venas, aqua in aluum prolapsa solutio fit.

Hanc sententiam explicauimus in aphorismis sect. 6. num. 14.

Vers. 27. Dysentericis vomitus biliosus à principio, malus est.

Quia duplicem morbi mineram cum humorum copia attestatur, cui non dominatur natura

D quæ suas euacuationes à principio perficere non solet, nec per contrarias regiones, quare huiusmodi casus eò grauior erit cholera morbo sæuissimo, & acutissimo, quò dysenteria simplici diarrhea periculosior est, & molestior v. 28. Quibus ex dysenteria acuta humor ad purulentiam deuenit, his id quod superstat valdè album, ac multum erit. In dysenteria excrementa purulenta sæpè apparent, idque duplici ratione, vel quia vlcera diuturna effecta sanguinolenta non amplius educunt, sed pus, vel quia pituitosa materia, quæ dysenteriam affluxu, & fecit, & fouet, coctione mitigata excernitur criticè, & quia per criticam euacuationem terminare non solent morbi diuturni, cum id acutorum sit peculiare, ideò Hipp. vt priorem modum excretionis puris excluderet, qui in morbo diuturno tantum euenit, dixit in dysenteria acuta. Distinguuntur etiam præfati modi interse materiæ qualitate, & quantitate, quia, quod ab intestinorum vlceribus emanat, non est adeò album, neque copiosum, quemadmo-

E dum est pituita concocta. Distinguuntur tandem loco, siuè excretionis modò, quia pus ab vlceribus excretum, etiamsi non necessariò admixtum sit excrementis alui, cum ipsis tamen confusum egreditur, at materia criticè expulsa à toto, omninò segregata ab excrementis secedit, natura enim eius excretionem tentans, expultricem intestinorum excitat, quæ prius propria expellit excrementa: deinde ea, quæ aliundè confluunt, cuius excretionis ordo pariter in purgationibus à pharmaco obseruatur, ex quo fit, vt hæc materia alijs superstet excrementis, non leuitate, sed quia vltimo loco excreta est.

Vers. 32. In intestinorum læuitatibus, cum animalculis dolores tormine soluti, partes, &c.

Lyenteriæ essentia in celeri assumpti alimenti excretione consistit, ex quo fit, vt non exa-

ctam

ctam coctionem adipiscantur; modò plus, modò minus alterationis subeuntia pro magnitu- A
dine, & diuturnitate efficientis causæ. Si enim hæc fuerit frigida, & humida ventriculi in-
temperies, aut materia à capite descendens, cibos à ventre expellens, excernuntur ferè om-
ninò quales fuere assumpti, nec dolorem, nec malum aliquem sensum inferentes. Si verò
lienteria fiat, quia alimenta statim, ac ingesta sunt, corruptionem quandam acquirunt; ex qua
acriora reddita naturam statim ad expulsionem irritant, siuè corruptionis causa sit mala ven-
tris dispositio, siuè fluxio in ventriculum materiæ corrumpentis; exeunt cibi non parum qui-
dem à priori statu permutati, non tamen concocti, & quia ex corruptione acrimoniam con-
traxerunt, absque dolore non excernuntur, imò dum in intestinis morantur, cruciatus indu-
cunt, & tormina per ventrem discurrentia, dum descendunt: In hac lienteria pariter vermes
generantur, quos ex putrescentia chylosæ materiæ generari notum est. Cum igitur in præ-
senti coaca mentio fiat, tum dolorum, tum lumbricorum, eam lienteriæ speciem intelligimus, B
quam facit ciborum corruptio. Inquit ergò si dolores soluantur tormine, hoc est, si dolores
peculiares ventris partes occupantes tormine mediante soluantur, leui dolore per intestino-
rum anfractus veluti fluctuante, partes circà articulos tumefaciunt, facta materiæ translatio-
ne ab intestinis ad articulos, quæ quidem translatio naturæ familiaris est. De ea enim lib. 6.
Epid. sect. 4. v. 7. legimus. Cui intestinum in dextra parte dolebat, & articulari dolore cor-
reptus est, erat quidem quietior, postquam autem hic curatus est, magis dolebat. Ab eademq.
translatione ratio dependet illius sententiæ lib. de Iudicat. v. 144. Qui ab alui profluuio mul-
to tempore detinentur vnà cum tussi, non liberantur, nisi dolores vehementes in pedibus in-
ciderint. Non est ergò à ratione alienum, soluto intestinorum dolore in lienteria circà articu-
los tumores fieri. Subiungit postea Hipp. ex talibus squamæ rubicundæ instar pustularum:
& hi vbi exudarunt, velut flagris cæsi rubesiunt, quæ omnia sunt effectus serosæ materiæ, quæ C
acrimoniæ, & salsedinis sit particeps. Nam de hac eadē materia suprà legimus sect. 1. v. 329.
Quibus salsuginosa sputa, ac tusses supprimuntur, his corpus velut à pustulis rubescit, verum
antè obitum exasperatur, huiusmodiq. succi in lienteria generantur, dum corpus colliquescit,
Mar.1.x.25. & (vt adnotauit Hipp. lib. de Affect. v. 275.) simul cibi per multum tempus in ventre non
concoquuntur, & simul à ventre calido præter naturam calescit, & ideò inter symptomata
lienteriæ grauioris, rubores eleuatos in facie, & maculas solares adnumerauit lib. 2. Prædict.
Mar.2.x.31. sect. 2. v. 129. quæ quidem omnia sunt effectus serositatis copiosæ sanguini permixtæ, quæ
salsedinis sit particeps, hæcque facillimè generatur in lienteria, in qua caloris naturalis imbe-
cillitas summa viget, cum excessu caloris præter naturam: vt ex Hipp. superius adnotatū est.

Vers. 48. *In vrinæ stillicidio voluulus accedens, septima die perimit, nisi febre, &c.*

Hanc sententiam exposuimus 6. Aphot. 44. D

Vers. 50. *Qui ex vulnere impolentes fiunt corpore, febre quidem accedente citrà, &c.*

Ex percussione (quam troma hoc in loco dicit Hipp. & communiter significat quidquid
violentia extrinsecus corpori incidit) duo potissimum symptomata, eaque grauissima contin-
gunt. Conuulsio inquam, & paralysis, illa quippè neruosis partibus inflammatione, aut alia
simili affectione correptis, hæc verò ijsdem neruis ab humorum influxu obstructis, aut spha-
celo corruptis, & sicuti conuulsionem præcedere vehemēs dolor solet; ità paralysis prænun-
cius est stupor, siuè mēbrorum impotentia, quod quidem euenit, quandò pars ab humorum
influxu turgere incipit nondum obstructione in ipsis neruis inducta. Quotiescunq. igitur à
tromate huiusmodi stupor superuenit, timēda est paralysis, facta humoris translatione ad ner-
uorum porositates; nisi febris superueniat, quæ humores iam fluxos dissipet. Verum quia
febris in huiusmodi casibus duplici ratione superuenire potest, vel ob partis sauciatæ inflam- E
mationem, & humorum putredinem: vel quia humores ob violentiam illatam commouen-
tur, & incalescunt. Sicut hoc modò superueniens febris impotentiam præfatam soluere po-
test, ità priori contingens, tantum abest, vt quidquam prosit, vt ægrum in salutis desperatio-
nem ferè constituat. Distinguuntur verò prædictæ febrium ideæ non magnitudine tantum,
(vt aliàs indicatum est) sed etiam inuasionis modo, quia quæ ob inflammationem, aut hu-
moram putredinem accenduntur, rigorem habent præcedentem, nequaquam verò illæ, quæ
ex humorum agitatione sola excitantur. Sunt enim de genere ephimerarum, quæ cum rigore
nunquam ferè inuadunt. Summa cum ratione igitur dictum est in præsenti coaca: hos exorta

febre

A febre rigoris experte seruari, non exorta verò apoplecticos fieri. Verum nè existimes, bonum esse simpliciter, febrem rigoris expertem tromatibus superuenire, quia id tantum intelligendũ est, quandò præcessit stupor, aut impotentia. Notabilis est hoc in loco denominatio paralysis particularis, quam apoplexiam partis appellat, quemadmodum etiam aphor. 51. sect. 6.

Vers. 55. Siderationes derepentè exolutorio modo fientes, febre insuper temporis, &c.

Λυωμένως, hoc est in solutionis modum fientes apoplexiæ, hoc in loco vocantur ab Hipp. quæ statim à principio ad salutem tendere videntur, inspecta respirationis facilitate, alijsque signis salutaribus ei annexis: quibus si febris post aliquod tempus superueniat, pernitiosæ fiũt, & læthales, & ratio est, quia cum huiusmodi apoplexiæ ortum ducant à materia qualitate potius, quam quantitate peccante, febris superueniens non potest esse de genere earum, quæ ab humorum agitatione, & feruore simplici dependent: quales esse consueuerunt illæ, de B quibus præcedens coaca instituta fuit, in qua, & sudores, & difficilis respiratio copiam humorum attestantur, vt non sit mirum, si febris insuper accedens eas frequenter soluat. Quarè cum febris in apoplexia hic descripta non possit ortum habere à copia humorum agitatorum, necesse erit, eam referre in putredinem humorũ cerebrum lacessentium; quæ casum læthalem constituit, vt in expositione 5. aphor. sect. 5. abundè demonstratum est à nobis.

Vers. 56. Quibus ex aliqua ægritudine ad aquam intercutem res deuenit, &c.

In hac coaca comprehenduntur omnia signa, quæ indicant, morbos ad hydropem tendere, quæ quidem non omnia in quolibet morbo apparent, sed alia in hoc, alia in illo conspiciuntur, pro diuersitate loci affecti, vndè hydropes emergunt: Quibus enim hepate affecto hydrops succedit, ijs rationabile est, præcedere aluos siccas, præcordiorum distentiones, febres item, sitim, tusses siccas, spirandi difficultates, & ventris ex paucis egestis repletiones. Si- C militer qui lumborum, aut iliorum morbos consequuntur, hæc signa dabunt. Dolores, & tumores circà ventrem, & circà laterum mollitudinem, & iuxtà spinæ musculos, & crurum grauitates, & ciborum abstinentias. Omnibus verò commune signum erit vrina non bona quia si hæc talis esset ad hydropem non fieret transitus. Signa hæc igitur transmutationis morborum ad hydropem existunt, quæ etiamsi communiter præcedant, eorum tamen plurima hydropem iam genitum concomitantur: & ideò inter symptomata hydropicorum adnumerantur, vt ex lib. Prog. v. 112. constat & ex coaca superius v. 2. descripta cõstare po test.

Vers. 62. Leucophlegmatias alui profluuium sedat.

Leucophlegmatia, de qua hic mentio fit, quæ eadem est, cum pituita alba latinorum, Hydropis nomine ab Hipp. nunquam appellata est, vt sufficienter demonstrauimus in explicatione illius sententiæ 4. Acut. registratæ. Hydropum duæ naturæ, &c. & ideò longè diuersa est, D præsens coaca à superius descripta v. 20. hunc in modum. In aqua intercute incipiente alui profluuium aquosum fiens citrà cruditatem morbum soluit, & ideò in hac alui profluuium aquosum esse debet, in leucophlegmatia verò pituitosum potius: quia in hac pituita abundat. Hæc eadem sententia pluribus in locis registrata est eodem planè sensu, videlicet lib. 1. de Morb. v. 124. Septima aph. 29. & de Iudic. v. 143. ex quibus locis colligere est, huiusmodi Mar. n. 6. alui profluuium copiosum esse debere, ità vt in hoc Coaca deficiat, nisi diarrheæ nomine cum Mar. n. 11. auctore diffinitionum medicinalium copiosiorem, & diuturnam alui fluxionem intelligamus. Vigente enim ea humoris copia, quæ totum genus carnosum repleat, exigua; imò etiam mediocris euacuatio critica esse nõ potest: sed symptoma potius exolutæ facultatis erit, subiungit verò hic. At tristitiæ cum silentio, & hominum auersationes leuiter affectos conficiunt (id enim propriè sonant verba Græci contextus) quasi dicat. Sicuti leucophlegmatias diar- E rhæa soluit, ità vice versa tristitiæ cum silentio easdem incipientes confirmant, ac perficiunt, & ratio est, quia tristitiæ corpus refrigerant: eo autem refrigerato cruditates augentur, quæ sunt huius morbi materia proximior. Sicque patet, cur hoc in loco de pituita alba tractetur: quia scilicet tristitiæ, & animi deiectiones, de quibus præsens tractatio instituta est, leucophlegmatias augent, & perficiunt.

Vers. 65. Ex insania ad raucedinem cum tussi, fit abscessus.

Quia mania ab atrabile cerebrum irrigante prouenit, si hæc à cerebro detrusa in asperam arteriam dilabatur, tussis cum raucedine excitatur, maniaque soluitur, facta maniæ transmutatione in tussim, quod est abscessum facere. Raucitatis verò meminit, quatenus hæc materiam

riam maniam efficientem tussim excitare indicat, non pituitam simplicem, qua cerebrum nunquam caret, hæc enim etiamsi tussim excitet, raucitatem tamen non producit, nisi acrimonia mediante exasperandi facultatem habeat, à qua raucedo dependet, ex quo fit, vt tussis cum racucedine ferina sit, & ad tabem sæpius perducat. Quia igitur aliquãdò maniæ superuenire potest tussis à materia pituitosa destillante, quæ maniã nõ tollat, ideò raucitatẽ apposuit.

Vers. 66. In furiosis conuulsio accedens obscuritatem facit.

Obscuratio oculorum, quam Hipp. ἀμαύρωσιν vocat duplici ratione in morbis superuenire solet. Primò ob exhaustum, & extinctionem spirituum animalium, & splendoris oculorũ proprij: vndè oculi velut mortui apparent, quod in moribundis quotidiè obseruatur. Altero modò fit obscuritas oculorum, quandò spiritus animales à cerebro ad oculum transmissi, à præsentia nigri humoris, aut vaporis nigri obscuri, caliginosiq. redduntur; vndè ægris tenebræ obseruantur. De animali spiritu à nigris vaporibus infecto fidem facit coaca illa v.208. præsentis sectionis: oculorum caligines mensibus comparentibus soluuntur. De ea verò spirituum obscuritate, quam facit humoris nigri præsentia præsens coaca decernit. Inquit enim In furiosis conuulsio accedens obscuritatem oculorum facit, quod quidem euenit, quandò fit metastasis humoris nigri à cerebro ad neruosum genus, vndè maniæ succedit conuulsio. Huiusq. translationis humorum indicium præbent oculi primũ, tum quia propè cerebrum siti sunt, tum quia cum purissimi esse debeant, à qualibet causa citissimè perturbantur, & obscurantur, ex quo euenit, vt quotiescunq. in morbis conuulsio superuenit, quæ ab atrabile ortum ducat, oculorum obscuratio ferè præcedat, idque ex multis Hipp. locis constat, potissimum verò ex Coaca illa v.325. sect. 1. Obscuratio oculorum cum exolutione breui conuulsionem inducit. Amautiosis autem ab exhausto hic locum non habet, vbi sermo est de mania, quæ etiamsi ab humore exusto generatur, quia tamen febre caret, non adeò humores exhaurire, C
& spiritus potest, vt oculi proprio splendore, & spiritibus omninò priuentur.

Vers. 67. Mentis emotiones taciturnæ, non quiescentes, oculis circumspicientes, &c.

Quid ἐκστάσιος nomine intelligamus, & qua ratione contingat, explicauimus super Coacam sect. 1. v. 123. eiusque duplicem differentiam adnotauimus: quarum altera causam habet humoris nigri præsentiam, totam cerebri substantiam inficientis, vndè symptomata emergunt melancholica. Altera verò intemperiem æqualem ipsius cerebri adiunctam habet, & hæc phrenitidis consectaria est, & febris perpetuò eam concomitatur, etiamsi lenta admodum, quod priori non euenit. In hac pariter vires in totum effractæ languent, vndè ægri immobiles ferè iacent, dimissis palpebris cum exiguo pulsu, & admodum languido; vt Galenus animaduertit: respirationemq. edunt paruam, & raram, innato calore deficiente. In priori autem vires magis constant, ità vt ægrotantes, etiamsi taciturni sint, hùc, & illùc tamen moueantur, D
oculis fixis circumspicientes, respiratioq. his potius magna est, & rara: qualis delirantibus esse solet, & de hac intelligendus est Hipp. in præsenti coaca, quia cum ad paraplegiam transmutetur, ab intemperie æquali ortum habere non potest, sed à præsentia humoris nigri, qui à cerebro ad neruos metastasim faciat: vndè pars aliqua corporis, & motu, & sensu priuatur. Aliquandò etiam euenit materiam præfatam in cerebro agitari, quæ indè vehementius incalescens ægrotantem in furorem adducit: in qua quidem agitatione, si aluus turbetur, eò quod pars eiusdem humoris tenuioris, aut materia pituitosa à capite inferius descendat; diarrhæa excitatur, quæ morituris in nigrorum excretionem transmutatur: quo tempore natura morbo succumbens materiam morbificam destituit, quæ propria grauitate deorsum ruens per eandem viam prorumpit ad aluum; hoc est enim, quod ait Hipp. ijs circà iudicationem nigra prodeunt. Locus illustris ad confirmandam Hipp. denominationem huius vocis iudicari aliquan- E
dò ad interitum vsurpari. Cum non sit rationabile, morbum adeò læthalem ad salutem terminari per excretionem nigrorum, quam diarrhæa præcesserit. Sed alia etiam loca id confirmant, videlicet infrà v.157. & 237. sect. 1. v. 358.

Vers. 70. Quibus sanis hyeme circà lumbos frigiditas, & grauitas ex leui causa, &c.

Tot corporis partibus lumbi consentiunt, tum ob venam magnam lumbis adiacentem, tum ob neruos, qui à vertebris lumborum propagantur, atque etiam ob vicinitatem, quam habent cum plurimis particulis toti corpori famulantibus; vt ex lumborum affectione de parte principaliter affecta certitudo haberi non possit, vndè euenit, vt si quid certi ex lumbo-

rum

rum affectionibus determinandum ſit,quamplurimæ exceptiones requirantur,quæ vnius par-
ticulæ morbum ab alio diſtinguant. Hipp. ergò, vt prognoſim ſaltem pro maiori parte ve-
rum ex frigore, & grauitate lumborum conſtitueret,quatuor conditiones neceſſarias veluti
exceptiones quaſdam appoſuit in textu. Prima eſt, vt æger alioqui ſanus ſit, nec aliquam
affectionem circà lumbos habeat. Secunda, vt ſit tempus hyemale. Tertia conditio eſt alui
adſtrictio. Quartaque & poſtrema eſt, vt ventriculus ſuum munus probè obeat. His enim
omnibus concurrentibus lumborum frigiditas cum grauitate, aut coxendicum morbum, aut
genuum dolorem, aut vrinæ ſtillicidium præmonſtrare fortaſsè poterit. Hæc enim omnia
ab vnica cauſa ortum habere poſſunt,quam frigiditas cum grauitate circà lumbos vigere ſup-
ponit. Hæc autem eſt deſtillatio materiæ pituitoſæ à capite per lumborum partes. A pri-
ma quippè conditione,quæ hominem alioqui ſanum ſupponit, plurima reijciuntur,quæ lum-
borum frigiditate præcedente inuadere conſueuerunt, v.g. vteri peruerſio in mulieribus,
B quam lumborum frigiditas concomitatur,vt Hipp. teſtatur lib. 2. de Morb. Mul. ſect. 2. v. 73. Mar.n.34.
Per ſecundam conditionem, quæ tempus hyemale ſupponit, in quo pituita maximè abun-
dat, omnes alios humores à pituita excludit,à quibus lumborum frigiditas frequentiſſimè
excitatur. Notum eſt enim,bilem, & ſi calidiſſima ſit, dum agitatur,& mouetur,in ſanguine
frigiditatis ſenſum inducere, idq.quotidiè obſeruatur in paroxiſmis febrium: quod etiã Hipp.
animaduertit 1. de Morb. ſect. 2. v. 120. rigoris febrilis naturã deſcribens,imò lũbi inter cæte-
ras corporis partes maximè, & primum rigores febriles perpetiuntur. Vulgaris eſt enim
ſententia: Rigores incipiunt mulieribus quidem à lumbis magis, &c. quia igitur hyeme bilis
rarò ità abundat, vt frigiditatis ſenſum lumbis inducat, ideò huiuſmodi frigiditatis cauſa à
coaca excluditur per hanc vocem hyeme, & aliæ omnes, præter eas, quæ à pituita depen-
C dent. Tertia conditio erat alui adſtrictio, hoc in loco appoſita, quia ſicuti hæc humores ad
vrinæ vias tendere ſignificat, vndè ſtranguria præmonſtrari poteſt, ità eiuſdem ſolutio pitui-
toſum alui profluuium indicare poteſt. (Quarta denique conditio erat, vt venter ſuperior,
ventriculus inquam, quem ſuperiorem appellat, lumborum reſpectu) munus ſuum optimè pre-
ſtet, nec in eo cruditates vigeant, à quibus ſæpè & rigores, & frigiditatis ſenſus in lumbis ipſis
excitantur, ob conſortium, quod inter ventriculum, & lumbos obſeruatur, cuius gratia à cra-
pula, & à cibis flatuoſis dolores lumborum excitantur, vt ipſemet Hipp. 4. Acut. verſ. 310. Mar.n.57.
adnotauit. Prædictis igitur quatuor conditionibus ſi frigiditas circà lumbos, & grauitas ex
leui cauſa (hoc eſt, quæ non ſit ex ſe ſufficiens hæc inducere) contingat: his aut coxendicum
morbus, aut nephritis, aut vrinæ ſtillicidium fortaſsè continget, frigidus enim & pituitoſus
humor à capite deſcendens hæc tria frequentiſſimè inducere ſolet. De coxendico enim
D morbo ex deſtillatione à capite excitato ſententia eſt Præceptoris lib. de loc. in hom. ſect. 2. Mar.n.19.
verſ. 190. Dolorem renum pariter à deſtillatione pituitoſa oriri certum eſt, ſi eandem mate-
riam, quæ ſtillicidium vrinæ faceret, in renibus firmatam abundare contingat. Nam de vri-
næ tandem ſtillicidio à capite ortum habente plurima adſunt Hipp. teſtimonia: illuſtriſ-
ſimumq. in illa ſententia à principio lib. 2. de Morbis regiſtrata, Multum vrinæ emittitur, vbi
caput nimium incaluit: liqueſcit enim in eo pituita, liqueſcens autem ſecedit partim ad na-
res, partim ad os, partim per venas, quæ ducunt ad pudendum, quum autem ad pudendum
peruenit, mingit homo, & patitur, quemadmodum ab vrinæ ſtillicidio. de vrinæ ſtillici-
dio occaſione præſentis coacæ, quid mihi in mentem venerit, aperiam. Cum ſæpius ob-
ſeruauerim, ex præcedente frigiditate lumborum cum grauiditatis ſenſu ſeminis profluuium
contigiſſe, quod Gallica lue infectis ſatis familiare eſt, quodq. nouum ſymptoma credidit
E poſteritas, in hanc deueni ſententiam, non ignotum fuiſſe antiquis, ſed ſtranguriæ nomine illud
denominaſſe. Nec id me hercule abſque ratione. Nam cum maxima pars morborum à
grauiori, & moleſtiori ſymptomate denominaretur, non impropriè huiuſmodi ſeminis pro-
fluuium ſtranguria; ſiuè dyſuria appellatur, in quo ægrotantes de dolore, & difficultate in me-
iendo tantummodò conqueruntur, vrinaque ſtillatim excernitur, & hoc ſymptoma tanti eſt
in hoc morbo, vt eo ſedato, profluuium ſeminis curare plerique ægrotantium negligant. Non
enim mihi videbatur rationabile hoc ſeminis profluuium ſymptoma omninò peculiare mor-
bi Gallici eſſe, quandoquidem innumeros eo correptos obſeruaui, in quibus nulla huius mor-
bi ſuſpicio adeſſe poterat: non ſolum ex parte congreſſus, aut contagij infectorum, ſed neque

Ddd geneſeos.

geneſeos. Verum ſi cætera huius morbi ſymptomata cognouerunt antiqui, vt omnes con-
cedunt, qomodò hoc non cognouerunt? Nec mihi obijciatur gonorrhæa antiquorum, quia
hæc toto cælo differt à gonorrhæa Gallica dicta, in illa enim ſemen merum excernitur, & ideò
extenuat, vt breui tempore eos ad tabem perducat, quod contigiſſe Satyro cuidam in Thaſo
narrat Hipp. lib. 6. Epid. ſect. 8. v. 62. In hac verò non ſemen propriè, ſed materia potius pi-
tuitoſa, ſeminis portioni aliquandò permixta excernitur, cum participatione aliquandò cæ-
terorum humorum, quod excretorum color atteſtatur, & multis ſedato vrinæ ardore per an-
nos perſeuerare abſque vllo incommodo obſeruatur. Hoc igitur ſymptoma cognouerunt an-
tiqui, & à ſeminis profluuio propriè dicto & nomine, & curatione diſtinxerunt, hoc gonor-
rhœam appellantes, illud verò ſub dyſuriæ, aut ſtranguriæ ſpecie reponentes.

*Verſ. 73. Quibus infernæ partes affliguntur, pruritibus fortibus prius obortis, his arenoſa
vrina fit, & ſupprimitur, qui verò ex his pernitioſè habent, his mens obtorpeſcit.* B

Præſens coaca cum ſuperiori copulanda mihi videtur, ità vt ſententia ſit, ſicuti præfata mala
ex frigore lumborum cum grauitate expectāda ſunt in ſanis, quibus ſcilicet nulla pars læſa eſt
euidenter, ità quibus pars aliqua, eaque capite inferior affligitur, frigiditate cū grauitatis ſenſu
præcedente vrinæ ſabuloſæ excretiones expectare opertet, & aliquādo ſuppreſſiones: verum
hæc pruritus fortis antecedit. Quæ quidem ſententia in hunc ſenſum recepta ſatis rationa-
bilis eſt, & experimento comprobata. Materia enim pituitoſa à capite ad lumborum regio-
nes delapſa, quæ typus coacæ præcedentis fuit; non facilè in arenulas concreſcit, quemad-
modum euenit ei, quæ à partibus naturalibus procedit, in quibus ob inſitam caliditatem
moram trahens adeò exuritur, vt diſpoſitionem ſabuloſam (vt ità dicam) contrahat, & ideò
in præcedenti caſu dolorem renum inferebat, in hoc verò arenoſam vrinam facit, quam qui-
dem pruritus fortes præcedere, ait Hipp. quia dum materia arenoſa à renibus per vreteres
deſcendit in veſicam, & indè per colem egreditur, pruritum facit in illis partibus, vt expe- C
rientia demonſtrat: propter exiguitatem enim dolorem manifeſtum non inducit. Verum ſi
aliquandò contingat, arenam copioſam eſſe, & mucis agglutinatam meatibus vrinarijs inſi-
nuari, vrina in totum ſupprimitur, quæ quidem ſuppreſſio, ſi diu perdurauerit, eiuſque occa-
ſione humorum confluxus ad renes fiat, qui tandem recurſum ad caput faciant; tunc caſus
læthalis, & pernitioſus redditur, cuius ſignum erit, quia mens obtorpeſcit, torporem verò
mentis faciunt humores dicti, non deliria, aut conuulſiones, ob copiam ſeroſæ materiæ, quæ
ob vrinæ ſuppreſſionem ipſis admiſcetur. Alioqui enim affectiones ex lumbis ad collum, &
caput tranſeuntes apoplectico modo conuulſoriæ ſunt, & mentem mouent: vt Hipp. præce-
dente ſect. v. 105. adnotauit.

*Verſ. 79. Dolores circà latus in febribus, conſiſtentes citrà notas, venæ ſectio læſerit, ſiuè
cibum auerſetur æger, ſiuè hypocondrium ſublime habuerit.* D

Dolores circà latera fieri ſæpiſſimè à materia tenui, & bilioſa ventriculum obſidente iam
demonſtrauimus in expoſitione coacæ v. 83. primæ ſectionis. Quibus in febre dolore late-
ris fiente aluus multa aquoſa, ac bilioſa egerit, hi alleuantur, & de eodem tractatur in præ-
ſenti, ſtatuitque Hippocrates huiuſmodi dolore oppreſſos à phlebotomia plurimum lædi.
Læduntur verò pluribus de cauſis, & primò quia vigente cachochimia, eaque bilioſa, quan-
tum purgatio iuuat, ſiuè alui excretio (iuuat autem plurimum, vt ex citata coaca patet)
tantum ſanguinis euacuatio lædit, ſiuè ſpontè accedat, ſiuè arte ſecta vena procuretur. Si
talia enim educantur, qualia peccant, confert, & facilè fertur, ſi verò contraria, è contrario.
Hos præterea lædit phlebotomia, quia cum humor noxius tenuitate peccet, ſanguine miſſo,
adhuc tenuior redditur: quarè accedente febre, quæ ſuccos exurit, & tenuitas augetur, & E
acrimonia, venæque per phlebotomiam inanitæ cachochimiam bilioſam trahentes, morbum
geminant. Præterquamquod per venæ ſectionem ventriculus magis debilitatur, & acribus
ichoribus repletur, quod quidem palàm faciunt, & lypothimiæ, & vomitiones à venæ ſe-
ctione contingentes, vndè commune præceptum eſt ventriculo laborante à venæ ſectione
abſtinendum eſſe, quæ ſi affecto ſimpliciter ventriculo tantopere lædit, quæ læſio expectan-
da erit, quandò cauſas morbificas adeò exacerbat? Hanc igitur conditionem addidit Hip-
pocrates in febribus, quia abſente febre lædetur quidem æger, non autem ad interitum,
quemadmodum dum febris adeſt. Dicere etiam poſſumus, eam adiunctam eſſe, vt per hanc

exclude-

A excluderentur laterum dolores à flatu excitati. Hi enim præsente febre non admodum
vigere possunt. Nam etiamsi pro curatione doloris laterum à flatu, venæ sectio non sit ne-
cessaria, non tamen adeò pernitiosa erit, quemadmodum in supposito casu. Quamuis hi
dolores excludantur per illa verba ἀτρεμέως ἑστηκότα, idest tenuiter consistentes. Dolores enim
à flatu circa latus excitati vehementes sunt, ob causæ efficientis efficaciam, vnde impetum
facientia flatus aliquando ipsemet Hippocrates appellauit, & affectæ partis conditionem,
quæ, & cauitatem non habet, & sensu exactissimo prædita est. Sed etiam scio prædicta
verba alium sensum recipere posse, ità vt dolores tenuiter consistentes eos intelligat, qui
non admodum fixi sunt, & stabiles. Nam huius conditionis sunt reuera dolores laterum
à materia in ventriculo existente excitati, vt experientia me docuit, confirmante ratione,
quia enim bilis per acres quosdam vapores sursum elatos dolores in latere facit, non semper
B eundem locum obsident: quemadmodum faciunt illi, qui à materia in parte fixa dependent,
vt meritò leuiter consistentes dici possint. De huiusmodi doloribus, & ab eadem causa ex-
citatis agens Hippocrates in Prorret. vers. 31. Raros circà latus dolores in confirmatio- Mar.tt. 3.
nem huius interpretationis dixit. Addidit verò sine signis, hoc est sine illis signis, quæ late-
rum dolores, per excellentiam pleuritici, siue laterales dicti, concomitantur, vtpura tussis,
spirandi difficultas, febris acuta, & reliqua huius morbi propria, quod quidem ità acci-
piendum est, vt non adsit ille signorum concursus, quæ pleuriticum dolorem constituunt.
Nam in doloribus etiam lateris à biliosa materia ventriculum obsidente, aliquandò tussis
adest, aliquando spirandi difficultas; verum non omnia simul, nec febris acuta est, vt expe-
rientia cognoui. Subiungit tandem Hippocrates, siuè cibum auersetur æger, ob eandem
materiam os ventriculi infestantem, quæ cum calida sit, quantum sitim inducere, tantum
C appetentiam destruere solet: quandò eò vsque in parte moram trahit, quousque propriam
temperiem ventriculo, & eius osculo communicare possit. Hæc est enim ratio, cur materia
biliosa in ventriculo peccans, aliquandò appetentiam tollat, aliquandò non. Siue hypo-
condrium sublime habuerit propter hepatis venas, sanguine bilioso repletas, vndè bilis con-
tinuò ad ventriculum demandatur, quarè verba hæc, siuè cibum auersetur æger, siuè hy-
pocondrium sublime habuerit, idem sonat, ac si dixisset, siue materia hæc biliosa sedem iam
diù habeat in ventriculo, siuè ab hepate in eum transmittatur, semper venæ sectio suspecta
est. Et hæc adnotare vellem recentiores Medicos ad secandam venam adeò audaces, con-
siderareq. quoties contra præsentem coacam in ægrotantium pernitiem eos errare contin-
gat. Dum non in hoc morbo tantum, sed in quolibet alio, dummodò febris adsit, statim ad
venæ sectionem deueniunt, quod non solum Hippocratis doctrinæ non conuenit, sed ei om-
D ninò aduersatur, qui venæ sectionem propter febrem adeò timuit, vt sæpe eius gratia à venæ
sectione abstinendum esse existimauerit, quemadmodum non ex præsenti coaca tantummo-
dò constat, sed ex alijs multis locis. Illustris de hac re sententia est libro secundo Epidem.
sect. 5. vers. 10. quæ ità habet: Si verò vlcus fuerit, internas venas secato, si non febricitet.
Et paulò infra vers. 18. Quicunque derepentè (inquit) voce destituuntur, si sine febre fue-
rint, ipsis venam secato. In cuius confirmationem suprà hoc libro sectione secunda, vers. 72.
legimus. Quibus derepentè, dum sinè febre sunt, hypocondrij, & cordis dolor, & circa
crura, ac infernas partes, & aluus in tumorem eleuata, soluit venæ sectio. Qui casus etiamsi
satis conueniat cum præsenti, & partes sint ferè eædem, nihilominus totalis curatio repo-
nitur in venæ sectione, quia non adest febris: qua præsente pernitiosa omninò censetur,
cuius quidem diuersitatis ratio ex eo dependet, quia febris non solum bilis præsentiam atte-
E statur: quandò febres omnes, diarijs exceptis, ex bile originem habere existimauit Hipp. idque
explicatum est à nobis lib. de Nat. hum. v. 271. sed eandem feruescere indicat. Quarè in
hoc casu propter febrem venæ sectio plurimum lædit, tum ratione signi, quia bilem vigere,
ac feruescere indicat, tum ratione causæ, quatenus humores per venæ sectionem attenuati à
febrili calore eò vsque attenuantur, vt sanguis totus ferè in biliosum succum transmutetur,
quandò bilis nihil aliud est, quam sanguis attenuatus, & immodicè execoctus, siuè accensus à
calore, & hæc ratio est, cur illi, quibus sanguis fluxit immodicè, à febribus biliosis corripiantur,
quod adnotauit Hipp. ab initio lib. 2. de Morb. Mul. quæ omnia attendens prudens senex

venæ sectionem in febribus putridis (has febres ex bile appellat ipse) adeò suspectam habuit, vt pro earum curatione nullibi eam admiserit. Quæ quidem præceptoris doctrina, quam fideliter à Galeno recepta fuerit, qui illud axioma constituit; saluberrimum esse in omni febre putrida sanguinem mittere, vnusquisquè videre potest, similiter quantum Hipp. præceptis pareant Medici recentiores, qui in quolibet morbo sanguinem audacter mittunt; quotiescunq. adest febris, tanquam hæc præcipuum indicans sit sectionis venæ; quam summum prohibens habuit Hipp. A

Vers. 106. Quibus tempora secantur, conuulsio ex contrarijs sectioni partibus oboritur.

Conuulsionem musculis temporalibus sectis superuenire, nullus admirabitur, qui eorum structuram, & cerebri vicinitatem considerauerit, omniũ enim, qui in corpore sunt musculorũ pluribus neruis participant, quia eos validissimos esse expediebat, quorum gratia proprias noxas neruorum principio statim communicant, vndè conuulsio excitatur. Cur verò in parte opposita id eueniat, rationem adduximus in præcitata sententia lib. 7. Epidem. B

Vers. 109. Quibus cerebrum vulneratur, febris plerunq. ac bilis vomitus accedit, &c.

Huius coacæ explicatio petenda est ex lib. 7. Epid. v. 378. quo in loco abundanter explicauimus. Nec inutile erit inspicere ea, quæ super v. 62. lib. 1. de Morb. diximus.

Vers. 125. Moriuntur maximè ex vulneribus, si quis cerebro sauciatus fuerit, &c.

Illud maximè significat enarratarum partium vulnera non adeò lethalia esse, quia ex eis
Mar. n. 19. aliquos seruari contingat, quod expressum video lib. 2. Prædict. v. 260. per hæc verba: vulnera magis lethalia sunt, quæ in venas crassas, in collo, ac inguinibus infliguntur, deindè in cerebrum, & hepar; postea quæ in intestinum, & vesicam. Sunt autem hæc omnia perniciosa valdè: non tamen ità, vt nemo ex his euadat, velut putatur. Nam & loci, qui hæc nomina habent, multum inter se differunt, & iidem modi; multum etiam differt corporis ipsius hominis structura, &c. quæ abundè proprio loco à nobis explicata sunt. C

Vers. 129. Moriuntur autem, qui in intestinis vulnerati sunt, siuè ex tenuibus, &c.

Quamuis Græca omnia exemplaria, tam publicata, quam manuscripta τὰ ἐντὸς νεῦρα, legant. Corn. tamen ἔντερα, legendum censuit, & ideò ad intestinorum vulnera coacam reduxit, quem postea alij expositores sunt secuti. Mihi tamen placet magis communem lectionem sequi, & eò magis, quia non est verisimile, hic loqui de intestinorum vulneribus, de quibus paulò antè prænotionem constituit, si intestinum quoddam ex gracilibus dissectum fuerit, non coalescit, idem enim est non coalescere, & lethale esse. Prærerea falsum esset dicere æquale periculum esse, & in tenuibus, & in crassis, cum in tenuibus tantummodò coalescentiæ impossibilitatem agnouerit. Lectione igitur in suo robore permanente dicamus. Moriuntur autem hi, quibus interiores nerui vulnerati sunt, siuè ex tenuibns fuerit aliquod, siuè ex crassis, interiores neruos intelligentes eos, qui interius ad viscera procedunt, eorumq. ligamenta fiunt, & certè si vulnera exteriora adeò differunt ab interioribus, quæ penetrantia vocant, non æquale periculum erit in vulneribus neruorum exteriorum, cum illis, quæ interiores neruos lædunt, & ideò cum de vulneribus exteriorum neruorum tractauerit, de interioribus etiam dicendum erat. Sicuti ergò neruis exterioribus vulneratis claudicatio fit, vt paulò superius statuit; quæ est priuatio vsus illius membri, quod à neruo dissecto sensum, & motum recipiebat, ità verisimile est ex interiorum neruorum sectione viscera, quibus inseruiunt, proprijs functionibus priuari, quibus cum diù vita carere non possit; necessariò mors expectanda est, idque faciliori negotio contingit interioribus neruis, quam exterioribus, eo quod medicamentis localibus eorum inflammatio prohiberi, & coalescentia adiuuari non potest, quemadmodum in exterioribus. Hancque lectionem confirmant ea, quæ his subnectuntur: Minimè verò (inquit) moriuntur vulnerati in partibus corporis, vbi hæc non sunt, aut ab his quam longissimè absunt, quod de intestinis affirmari non potest, quippè quæ per corpus non disseminantur, quemadmodum faciunt nerui, & hoc subiunxit Hipp. quia cum sectio neruorum interiorum oculis non percipiatur, necesse est per coniecturas id assequi, & ideò cum vulnus in parte erit, per quam neruos procedere nouimus, vulnus illud suspectum sectionis alicuius nerui interioris fiet, è contrà verò, si vulnus ab ipsis quam longissimè distare cognouerimus.

Vers.

A *Verſ. 134. Morbi hi antè pubertatem non fiunt, peripneumonia, pleuritis, podagra, ne-
phritis, varix circà tibiam, fluxus ſanguineus, cancer non congenitus, &c.*

Cum duo potiſſimum ad vnuſcuiuſq. morbi productionem concurrant, materia ſcilicet, &
ſubiecti diſpoſitio, hinc euenit, vt pueri à præfatis morbis non corripiantur, eo quod vtraque
cauſa in ipſis deficit. Quod quidem facili negotio demonſtrari poterit, ſi dictorum morborũ
idea conſideretur, cum enim exempli gratia ad pleuritidis, & peripneumoniæ generationem
concurrat, ſanguis bilioſus, & carnis denſitas, neutrum puerili ætati conuenit, & ideò à præ-
dictis morbis pueri non corripiuntur, quemadmodum nec ab alijs in textu recenſitis ob ratio-
nes à Dureto adductas: cuius doctiſſimo commentario illud obijcere cogimur, non ſtrenuè
ſatis defendi præceptorem contrà eius calumniatores, qui ſe obſeruaſſe iactant pueros poda-
gra, alijſque morbis c[illegible]eptos, à quibus immunes Hipp. facit. Dum huius nouitatis cauſam
B reijcit in viuendi rationem intemperantiorem, quam Hipp. ſæculo. Nam etiamſi non ignorem
hanc fuiſſe Galeni, & aliorum etiam doctiſſimorũ philoſophorũ opinionem: concedamq. an-
tiquos ſimpliciori ciborum apparatu contentos fuiſſe, negari tamen non poteſt, eam viuendi
rationem ſuos habuiſſe limites, quos ſæpè pertranſeuntes illius ætatis homines innato appe-
titus ſtimulo concitati, varios errores committerent, à quibus nihilòminus lædebantur;
quam noſtri à noſtris. Vndè Hipp. morborũ cauſas referens lib. 4. de Morb. ad tres reduxit, Mar.n.24.
ad errores in victu, ad aerem, & cælum, necnon ad violentiam exterius illatam, ſpeciatimq.
de ipſis morbis tractans, plurimos eorum à crapula, & ebrietate fieri teſtatur. Vide Apo-
plexiæ ſpeciem quandam, cerebri corruptionem, inflammationem pulmonis, & eius eryſipe-
las, Pleuritim, choleram morbum, icterum ſecundum & tertium, morbum Thyphos ab eo vo-
catum, alioſque innumeros, vt ex eius libris colligere licet, ex quibus conſtat homines Hipp.
C ſæculo adeò continentes n[illegible] fuiſſe, vt eſt vulgaris opinio, quam etiam lib. 1. de Morb.
confutauimus. Quarè ſi errores etiam tunc committebant homines, quorum gratia tot mor-
bis corripiebantur, quomodò aſſerere poſſumus, pueros Hipp. ætate à morbis in textu recen-
ſitis vexari non conſueuiſſe, quia eorum victus naturæ leges non excederet, Alijs igitur ar-
mis Hipp. patrocinium ſuſcipiendum eſt? Ego autem dicerem, quaſdam ætates, aut ſexus à
nonnullis morbis immunes eſſe, vel quia eorum materia in illis communiter non abundat, vel
quia ſufficiens non adeſt corporis diſpoſitio, aut propter vtramq. cauſam. Quandò ob materiæ
defectum, aut diſpoſitionis tantummodo id fit, raró quidem à prædictis morbis corripiuntur,
non tamen omninò tuti erunt, quia illius cauſa efficiens aliquandò introduci poterit ab erro-
ribus in victu, à cæli conſtitutione, à regionis ſitu, & ab alijs ſimilibus, exempli gratia. A
morbo ſacro non corripiuntur bilioſi natura, vt Hipp. lib. de Morbo ſacro v. 106. teſtatur, & Mar.n.11.
D nihilominus hiſtoriam narrat lib. 5. Epid. v. 167. Apellei cuiuſdam Lariſſæi, qui cum corpore Mar.n.5.
bilioſus eſſet, diù ab hoc morbo vexatus tandem interijt: idque contigiſſe innuit, dum illius
conditiones tradens inquit, erat vorax multi cibi, ex quo varijs cruditatibus congeſtis, mate-
ria morbo ſubminiſtraretur, etiamſi id naturali tẽperamento reluctaretur. Quotieſcunq. verò
vtraque morbi cauſa deficit, humor ſcilicet, & corporis diſpoſitio, impoſſibile ferè eſt, talem
morbum inuadere, quia etiamſi ob errata materia producatur, deficit corporis diſpoſitio: ſinè
qua morbus introduci non poteſt. Huius conditionis ſunt pueri ad morbos pleroſque in tex-
tu relatos, & ideò ab illis penitus immunes cenſendi ſunt: ità vt ſi aliquis puerum aliquo
prædictorum morborum correptum ſe vidiſſe affirmet, eum in morbi cognitione deceptum
fuiſſe potius aſſerendum eſt, quã Hipp. ſententiæ detrahendum, neque id abſurdum eſt, cum
facilis ſit in eorum cognitione hominum lapſus. Nam exempli gratia quiſpiam videbit
E puerum articulari morbo correptum, & podagricum eum dicet, aut latus dolentem cum
febre, & pleuriticum exiſtimabit, & ſic de alijs. Non auderem tamen aſſerere, pueros à
prædictis morbis adeò immunes eſſe, vt impoſſibile ſit omninò ab eis corripi. Cum fieri
poſſit, puerum ob maximum aliquem temperamenti exceſſum, corpus eam diſpoſitionem
ad præfatos morbos acquiſiuiſſe, vt magno, longoque in ratione victus accedente errore
in morbum ei alioqui minimè conuenientem incurrat. Sed id adeò rarum erit, vt Hipp. ſen-
tentiæ veritati detrahere non poſſit. Quibus verò vnica tantum deeſt cauſa, frequentius eos
corripiet, nec ob id falſus erit Hipp. qui hæc in pluribus verificari intelligit: non neceſſariò in
omnibus.

Vers. 142. Voluulus cordapsus appellatus, non congenitus.

De cordapso Hipp. nullibi quod sciam mentionem facit, præterquam hoc in loco, vt non sit facilè determinare, quid hoc nomine intelligi velit. Nam etiam si pro tennioris intestini morbo à posterioribus medicis vsurpatum fuisse inueniam, de hoc tamen Hipp. intellexisse, mihi persuadere non possum, quia dum inquit, non cognatū, supponit hunc morbum principiū aliquandò in vtero habere. At quis dicet, ileum morbum omnium ferè acutissimum ab vtero initium habere? Præthereà cum is à cruditatibus sæpissimè ortum ducat, quas pueri propter edacitatem facillimè incurrunt, non videtur à pueritia rationabiliter excludi; nec pariter verisimile est accipi pro eo morbo, quem latus vermis inducit, quia talis affectio cum omnibus congenita sit ipsomet Hipp. teste lib. 4. de Morb. sect. 2. vers. 172. malè dixisset Hipp. non congenitus, quarè ego dicerem, Hippocratem cordapsi nomine intelligere affectum quendam musculorum, per quem eorum chordæ vehementer trahuntur, dolorosumquè tractus sensum incutiunt, qui quidem affectus vulgari nomine *granchio* appellatur, fit autem à flatulento spiritu in musculis concluso, cuius causæ illud euidens argumentum est, quia statim fit, & statim soluitur, & quia huiusmodi flatus in ipsis musculis generatur ob caloris imbecillitatem, carnisq. densitatem ibi retinetur, & conculcatur; quorum nullum pueris conuenit, quibus, & caloris copia, & carnis raritas data est, ideò hic affectus pueris non contingit, nisi contrariam dispositionem in vtero contraxerint, idq. experientia confirmat, nec denominatio hæc morbo impropria est, cum enim χορδαὶ dicuntur fides, seù chordæ instrumentorum musicalium χορδαψὸς non ineptè dicetur distentio hæc tendinum musculorum, quæ chordas præfatas distentas maximè æmulatur. B

Mar. n. 171.

Vers. 148. In mulieribus aquosa antè partum prodeuntia, malum.

Hæc sententia inferius reposita est vers. 187. in cuius expositione nonnulla adnotabimus. C

Vers. 150. Dolores ex laterum mollitudine ad intestinum tenue transeuntes, in morbis &c.

Vterus & si vsui præstantissimo dicatus sit, qualis est speciei conseruatio, nihilominus sensu exquisito non est præditus, nec eius substantia alterationibus ità subiecta est, quemadmodum plures aliæ particulæ dignitate vtero inferiores: ex quo fit, vt nō adeò à præsētia humorū lædatur, quēadmodū cæteræ partes, idq. à prouida natura factū est, quia cū in vtero cōgregari, & per illū expurgari omnia excrementorū genera deberent; nimis frequenter ægrotasset, & doluisset, hæc veritas multis cōfirmari posset; sufficiet tamen id, quod quotidiè obseruatur, dum ex corruptis in vtero, aut semine, aut sanguine menstruo, à solis vaporibus cæteræ partes adeò infestantur, vt nulla sit, quamuis remotissima, quæ eorum læsionem non persentiat, hinc apoplexiæ, spasmi, cardialgiæ, syncopes, aphoniæ, suffocationes, aliaq. huiusmodi mala ab vtero contingentia, à quibus partes corporis afficiuntur, vtero ipso, in quo corrupta materia residet, sæpè nè dum leuiter dolente, quæ indicant vterū à leui causa nō laborare, ità vt nō doleat, nisi materia in eo contenta acris admodum fuerit; aut inflammatione teneatur, quamuis partes vtero consentientes dolore vexentur: & inter eas lumbi, & lateris mollitudo, ex quo fit, vt rarò ægrotet vterus;, quin alreram earum partium dolere contingat, idq. euenit tùm ob sensum exquisitum, quo hæ particulæ participant, tùm etiam propter colligantiam magnam, quam cum vtero habent, lateris mollitudo quidem mediantibus vteri ligamentis: lumbi verò ob venam lumbarem, quæ vtero communicatur. His stantibus dum in præsenti coaca supponitur, à puerperijs ex abortu non ritè expurgatis, & in vtero retentis lateris mollitudinem dolere, non vterum ipsum; materiam vterum obsidentem acrimoniæ expertem esse, & ex consequenti frigidiorem, & crassiorem cognoscimus, qualem esse materiam puerperiorum ex abortu verisimile est, quia excremēta, & reliquiæ sanguinis, quo nutritur fœtus, minori tēpore retenta sunt, quā quæ ex naturali partu secedunt, rationi enim consentaneum est, quò diutius retinentur, eo calidiora, & acriora fieri, quia igitur horum puerperiorum materia frigidior est; ideò morbus protrahitur, iuxtà vulgatū illud 6. Epid. sect. 1. in Cranone antiqui dolores frigidi, si igitur huiusmodi dolor lateris mollitudinem derelinquens, ἐς τὸ λεπτὸν; idest ad tenuem (locum inter vmbilicum, & pubem, ità vocatum, quia in ea parte tenuia intestina resident) conuertatur, materiam morbificam ab vteri cauitate in eiusdem substantiam; & tunicas abscessisse, coniectandum est, materia enim crassa, & frigida longius abscedere non solet, & quia excluso fœtu in proprium locum se contrahens vterus, tàm altè non se extendit,

nisi

A nisi in magnitudine augeatur, asserendum erit, materiam dictã in vteri tunicis tumorẽ præter naturam excitasse, qui dolorem vtero incutiat, & in magnitudinem augeat, ità vt ad regionem tenuioris intestini de se significationẽ præbeat, qui quidem tumor attenta eius materia, quæ est puerperij suppressio, locoq. affecto, quæ sunt vteri tunicæ, & eius generationis modo, qui est per abscessum à loco ignobiliori, qui erat vteri cauitas, ad digniorem, qui fuat eius membranæ, necessariò difficilis, & perniciosus erit, vt ait Hipp. in textu.

Vers.154. Vterum gerentibus dolores capitis soporosi, cum grauitate fientes, &c.

Plerunquè malos esse in grauidis dixit dolores capitis soporosos cum conuulsione: quia cognouerat, aliquandò huiusmodi doloribus conuulsiones superuenientes opem attulisse, iuxtà prorreticum vers. 153. præsentis coacæ æmulum: vterum gerentibus capitis dolores soporosi cum grauitate fientes, mali, fortassis autem his etiam. conuulsorium quid pati prodest, sententia inferius ad verbum inter coacas registrata vers. 182. vbi adnotare est, dubitationis notam illam fortassis, non esse referendam ad conuulsionem, ac si dixisset fortassè aliquandò conuulsio superuenit, sed ad illud verbum prodest, intelligentes superuenientem conuulsionem aliquandò prodesse: quod præsenti coacæ non aduersatur dicenti, plerumquè mali sunt, in eoq. tantum videntur differre, quia præsens coaca pro maiori parte ad malum terminare significat. Prorreticum verò plerumquè prodesse, indicare videtur, ratioq. huius diuersitatis à conuulsionis causa dependet, nam si hæc materia fuerit neruosum principium præsentia infestans, conuulsio superueniens semper mala erit. At si causa conuulsionem efficiens fuerit vapor tantummodò, pro maiori parte salutaris erit, quæ attendens prudentissimus Hipp. hanc sententiam diuersis vocibus construxit, nam in coaca, qua statuit, conuulsionem plerumquè malam esse, vsus est voce propria conuulsionis, quæ pro maiori parte à materia dependet. In prorretico autem, & in coaca inferius vsus est voce τι σπασμῶδες, hoc est, quid conuulsorium, quo nomine motus potius quosdam conuulsorios intelligit, quam perfectam, & absolutã conuulsionẽ, qui quidem motus ab acri potius vapore neruos feriente, quam à materia dependent, & ideò huiusmodi motus plerumquè iuuant materiam ipsam discutiendo, & dispergendo, ex qua interpretatione manifestum sit, longè rationabiliorem esse lectionem protretici citati, quam codices manuscripti retinent, conuenientem lectioni coacæ inferius descriptæ ὠφελεῖν legentes, quam impressi ὠφελεῖν legentis, quamuis hanc retinuerit Cornarus interpres non in prorretico tantum, sed etiam in coaca, & ideò vbiquè transtulit, conuulsorium quid pati contingit.

Mat.n° 145

Vers. 156. Quibus dolores pertinaces ex muliebribus, circà supernam partem, &c.

Muliebribus purgamẽtis, siuè menstruales sint, siuè puerperiales (vtraquè enim hac voce
D γυναικεῖα denotari possunt) nulla via commodior est, quam per pudendum, & ideò omnis translatio materiæ earum ad quamlibet partem suspecta semper erit, potissimum verò si partes principales petat, huius exemplum habemus in præsenti coaca, in qua referuntur mala, quæ eueniunt, quandò muliebria sursum conuertuntur. Huiusq. conuersionis primum signum ponitur dolor circà ventris partes superiores, ad regionem scilicet ipsius ventriculi, cuius affectionis testimonium erit aliud symptoma superueniens, quod voce ὑπασώδεες indicauit, significat enim leuem quandam anxietatem, quæ potissimum oritur, quando os ventriculi ab acribus humoribus mordetur, labefactataquè indè eius coctione laxatur aluus, ex qua euacuatione nulla ægrotanti leuatio contingit, quia per eam non humor peccans educitur, sed cibi corrupti ab occursu prædictorum humorum, vndè viribus collabentibus plurimorum malorum additio fit, quæ morbo ad vigorem producto
E apparent, in ijsq. non naturalis modò facultatis labes elucescit, sed aliarum etiam principum facultatum, cerebri inquam, & cordis, vndè cataphora succedit, & virium imbecillitas maxima ex importuna vasorũ inanitione, quã diarrhæa facit. Hinc pariter sudatiunculæ, & perfrigerationes, quæ sibi inuicẽ sæpius succedentes (id enim significant verba illa, tales recidiuæ plerumquè fientes) vires in totum exoluunt, vndè mors citius opinione contingit.

Vers. 161. Dolor ventris post partum, in his purulenta purgat.

Puero excluso, si dolores ad vteri regionem diù perseuerent, nec in alia parte de se significationem faciant, purgationes puerperij in vtero retineri significant, nam dolores vteri ab alia causa prodeuntes varias corporis partes infestare solent, & potissimum lateris mollitudi-

titudinem, & lumbos, verum huiusmodi humores in vteri cauitate diù permanere non possunt, quin putrescant, & puris naturam æmulentur, & ideò dolores ventris inferioris, scilicet post partum, purgationem purulentam significant.

Vers. 163. Menses non supprimi commodum est, ex talibus comitiales morbi fiunt, &c.

Adduci non possum, vt credam in hac coaca referri accidentia suppressorum menstruorum, tùm quia hæc nec semper contingunt, nec frequenter: tùm etiam quia mensibus suppressis multa alia symptomata superueniunt, quæ tacere non erat conueniens, quarè existimo potius continuari sermonem earum mulierum, quæ abortum fecerunt, de quibus dixerat: Torpidæ; & præsertim in motibus, cum impotentia, fractæ circà iudicationem vexatæ, anxiosæ, multũ exudant, & quia subsequenter de ijsdem inquit: alui his humectæ, malum nunc quid illis sit vtile referens subiungit: muliebria nõ supprimi; cõmodũ est, per muliebriũ quæ hac voce γυναικεῖα græcè dixit: intelligens, non periodicas menstruales purgationes, sed puerperia, denominatio Hipp. vsitata. Nam superius in eadem significatione vsus est vers. 148. in mulieribus (inquit) aquosa antè partum prodeuntia, mala, & infrà vers. 200. Torpidæ exolutiones, difficiles quidem ex partubus contingunt, & mentem emouentes, non tamen perniciosæ, sed & muliebrium copiam significant. Puerperia igitur in prædictis non supprimi, commodum est, cum per hæc quidquid mali intus latet, educi possit. Quod si fortè contingat, aut comitialem morbum, siuè conuulsionem, aut alui fluxum diutinum, aut hæmorrhoides expectare oportet, prout humor decubitum facit, videlicet in caput, vel ad aluum, vel deniquè ad venas, quæ sunt in sede. Hæc enim suppresso puerperio superuenire frequenter solent. De conuulsione enim legimus lib. 2. Epid. sect. 5. vers. 9. si puerperis conuulsio fiat, febrem excitato, & cerato multo tepido in vesicam immisso colluito. De alui fluore suppressioni puerperiorum accedente testimonium habemus lib. 1. de Morb. Mul.

Mar. 2.60. sect. 2. vers. 205. imò longè rationabilius est, alui fluxum puerperiorum suppressioni superuenire, quam menstruorum, ob acrem qualitatem, quæ maior est in purgationibus puerperiorum, quam menstruorum, ex lochiorum tandem suppressione hæmorrhoidarum fluxum moueri, non minus rationabile est, tùm ob nixum, quem in partu adhibent mulieres, ex quo venæ illæ turgent adeò, vt sæpè rumpantur, tùm etiam ob naturam humoris peccantis, est enim sanguis niger, & crassus, qui tempore grauiditatis accumulatur in corpore, tenuiori in fœtus alimentum consumpto, cuius excretioni huiusmodi venæ sunt dicatæ, vndè non est mirum, si maior pars mulierum, quæ partum sunt expertæ, ab hæmorrhoidibus vexentur.

Vers. 165. Prægnantibus præcordij dolor, malum, & alui his subeuntes, malum, &c.

Dum fœtus in vtero nutritur, quod tenuissimum est, & dulcissimum in sanguine, vt lib. de Nat. Pueri vers. 470. dictat Hipp. trahit, vndè necesse est partes crassiores in venis vtero propinquioribus colligi, quæ post partum sunt materia puerperiorum, si ergò hic humor antè partum ad hepar refluat, in eoq. dolorem excitet, malum est, ob visceris nobilitatem, quod malum grauius fiet, si insuper alui fluor accedat, hepatis enim sanguificationem vitiati indicabit, malum etiam erit, rigorem superuenire, qui sistrophicæ inflammationis prænuntius esse solet. Minus malum autem erit, si cum alui fluore ventris dolor adsit, & limosa purgentur, nam ventris dolor alui fluxum non à vitio sanguificatricis dependere indicabit, sed per eum humorem noxium expurgari, qui cum acrimoniæ sit particeps, in transitu dolorem facit, quod in eo fluxu non euenit, qui à vitiata sanguificatione dependet, fuscus verò excretorum color cum mediocri consistentia (talia limosa vocat) coctionis minimè expertia ea esse indicat, huiusmodi enim color ità sese habet ad nigrum sanguinem, qualis albus ad alios humores, & ideò ad eorum concoctionem indicandam albus color requiritur, ad nigrum verò satis erit fuscus, medius scilicet inter album, & nigrum, his igitur rationibus huiusmodi excretio minus mala erit, quia cum vitiosum expurgetur, euacuatio non adeò molesta erit, & matri, & fœtui. Non tamen bona simpliciter dici potest, quia nulla euacuatio vtero gerentibus omninò tuta esse potest, ex hoc loco colligimus diarrhæas dolorosas aliquandò salubriores esse non dolorosis.

Vers. 167. Quæ ex talibus facilè pariunt, post partum vehementer molestantur.

Contingit aliquandò mulieres, de quibus in præcedenti coaca factus est sermo, facilè pa-

rere,

A rere, eò quod fœtus à prægressa euacuatione tenuior quidem factus sit; non tamen debilior, partesq. ad vterum pertinentes inanitæ facilius cedant in partu, ita vt exitus puero expeditior reddatur. Has igitur facilè parientes post partum vehementer affici, ait Hipp. quia fortassè purgatio puerperiorum his secundum naturam non procedit, tùm ratione motus humorum in contrarium, nempè ad hepar, tùm quia facilis partus purgationem non adeò concitat, quemadmodum laboriosus facit. Harum enim purgationum efficientem causam retulit Hipp. in violentiam, & dolorem partus lib. de Nat. Pueri vers. 518. vbi hæc leguntur. Post hæc aquositas, & mucus sanguinolentus, tùm à capite, tùm à reliquo corpore secretus præ violentia, & dolore, ac calore, atquè hic viam struit purgationi à partu consequenti. Quarè cùm hæc in facili partu non concurrant, non est mirum, si purgatio à partu diminute fiat, quæ causa fit, vt mulier post partum grauius molestetur, quam, quæ cum difficultate parit. Mar. n° 43.

B *Vers. 168. Prægnantibus tabescentibus quibus rubor in facie fit, stillationes &c.*

Quia prægnantium peculiarem coacam facit Hipp. ideò ratio etiam afferenda est, quæ illis particulariter contingat. Cum tabes maximè fiat iis, quibus sanguis natura tenuis datus est, si contingat mulierem vtero gerentem in tabem incurrere, eiq. rubor in facie appareat, signum erit, sanguinem tenuem in capite redundare, quod facilè est in vtero gerentibus, quibus menstruorum purgatio cessauit, & potissimum in primis mensibus grauiditatis, quo tempore accidentia ex retentis mensibus dependentia maximè vigent, quæ, procedente vlterius grauiditate, & puero vberius alimentũ trahente, cessant, si ergò mulieri grauidæ, cui ob assignatam causam facies rubet, stillatio sanguinis è naribus fiat, cessat rubor, quia sanguinis abundantia in capite redundans tollitur. Idq. peculiare est grauidarum, & simul tabe laborantium. Quia in

C alijs sanguinis stillæ non sunt sufficientes eam capitis plenitudinem tollere, quæ faciei ruborem inducat, cum hæc larga hæmorrhagia opus habeant, sufficiunt verò in tabidis vtero gerentibus, in quibus rubor faciei à sanguinis tenuitate potius, quam ab eius copia dependet. Tabidis enim sanguis non abundat. Dixit autem in vtero gerentibus, quia in alijs tabidis frequenter genæ rubent, non à capitis repletione, sed à pulmone affecto; quare in his, aut stillæ non contingunt, aut rubores illos tollere non possunt.

Vers. 169. Quibus ex partu prodeunt alba, his verò suppressis cum febre surditas, &c.

Pro præsentis sententiæ explicatione nonnulla adduximus ad prorreticũ 48. sect. 2. v. 105.

Vers. 172. Tales purgationes indurant; singultus in his malum.

Alba mordacia locos indurant, quia in transitu exasperando partes tumefaciunt, concurrentibus eò humoribus. At perseuerante fluxu durities augetur, vel excitata in parte inflammatione, vel humoribus ipsis in parte conculcatis, & exiccatis, idq. frequenter obseruatur in

D praxi. Nam mulieres ab huiusmodi fluxibus vexatæ diutius, scirrhum vteri tandem incurrunt, aut cancrum, à quo è medio tolluntur, in his singultus superueniens malus est, quia vteri affectionem eò peruenisse significat, vt ventriculus quoquè in consensum trahatur. Post hæc in græco contextu quædam adnotantur, quæ quoniam asterisco notantur, ideò tanquam suspecta ab interprete prætermissa sunt, à nobisquè prætermittantur, cum nihil cum prædictis cohæreant.

Vers. 178. Quibus aluo tumefacta, ad pudendum rubor deuenit, mensibus albis &c.

Tumor ventris hic potius cum alijs in textu recensitis, humorum collectionem in vtero ad suppurationem tendentium attestatur, in qua quidem si calor innatus præualet, excretio puris albi, & mediocris consistentiæ consequitur: ægrotansq. à morbo liberatur, at si calor putredinalis superet, loco suppurationis putredo viget, & partium solidarum inflammatio exci-

E tatur, cuius signum est rubor pudendo communicatus. Putrilagineq. tandem erumpente, alba, & tenuia excrementa confestim exeunt: quæ menses albos humidos vocat, quorum excretio tantum abest, vt quidquam opis afferat, vt potius mala geminet, in virium imbecillitate, & febris productione, quæ ab vlceribus in vtero excitatis cum aliqua inflammatione fouetur, quousquè ægrotans extrema macie consumpta intereat.

Vers. 180. Vrinæ tenues subnebulosæ in medio enæorema habentes, rigorem denunciant.

Cum hic de vrinis tractatio, non habeatur dicendum est, hæc præfatis annectenda esse hoc sensu. Dixerat superius conuulsiones mulieribus cessare, si menses statim à principio compareant sine febre, modò subiungit, si in his vrinæ fuerint tenues cum contento nebuloso, per

vrinæ

vrinæ substantiam diffuso, rigorem fieri; à quo scilicet conuulsio tollatur, & ratio est; quia præfatæ vrinæ tenuium, & calidorum humorum præsentiam attestantur: quibus natura dominetur adeò, vt eorum euacuatio expectanda sit non per vterum per mẽstruas purgationes, per quas conuulsionis solutio in præfato casu attendebatur: quia cum materia peccans diuersa sit, & in diuersis locis peccet, per diuersam etiam regionem expurgari necesse est, & ideò quia in priori casu materia erat crassior, & circa vterum consistebat, eius expurgatio per menstruas expurgationes expectanda erat. In hoc verò, quia materia tenuis est, & in venoso genere abundat, per cutim expurgari necesse est, idq. rigore mediante, huiusmodi enim humoribus nulla alia via commodior est, tùm ratione vicinitatis, tùm etiam tenuitatis, meritò igitur huiusmodi vrinæ conuulsionis solutionem rigore mediante denunciant. Subiungit indè Hipp.

Vers. 181. Si à quarta die sanguinis fluxus fiat, diuturnitatem significat, &c.

Quæ etiam cum superioribus sunt copulanda, quia enim paulò antè dixerat, si à principio conuulsionis menses compareant, conuulsionem solui, nunc docet, quid contingat, si non statim menses erumpant, sed temporis progressu, atque si post quartam diem menstruorum fluxus superueniat, morbi longitudinem, aluiq. perturbationem, & crurum œdemata expectanda esse, & ratio est, quia à principio, quo tempore materia adhuc in motu est, alicuiq. particulæ nondum infixa, facilè remouetur: quæ temporis progressu aucta, & neruosis partibus conculcata, maiori tempore eget, nec facilè dissipatur, imò per insensibilem discussionem, & concoctionem in totum aboleri non potest: vndè necesse est, vt partim per aluum expurgetur, partim decumbat ad crura, vndè tumor in ijs excitetur. Cæterum adnotare oportet, Hipp. non asserere, menstruorum fluxum die quarta transacta superuenientem alui fluorem, & crurum tumores iudicare, sed eum, qui conuulsionem soluat. Quarè menstruorum eruptio triplici modò conuulsionem soluere potest, solum si cum vrinis crassis, & à principio conuulsionis contingat, mediante rigore, si vrinæ tenues fuerint, cum contento nebuloso, in medio pendente, tertio, & postremò si temporis tractu, hoc est, post quartam diem menses erumpant, quo casu, nec ipsi ad solutionem sufficiunt, quia & alui fluorem, & pedum, siue crurum tumorem simul concurrere necesse est.

Vers. 182. Vterum gestantibus capitis dolores soporosi, cum grauitate fientes, mali &c.

Huius coacæ expositionem elicies ex enarratis suprà vers. 154.

Vers. 184. Quæ antè partum in choleræ modum erumpentia doluerint &c.

Quibus mulieribus dolores cum alui perturbatione sursum, & deorsum similijs, qui à cholera morbo infestantur, antè partum contingunt, hæ quidem facilè pariunt, ob rationes paulò suprà vers. 167. verum si post partum febris superueniat, eam malignam esse necesse est, idq. duplici ratione, primò, quia hæc prauam subesse cachochimiam ostendunt, quæ si à prægressa euacuatione adeò magna, & violenta expurgari in totum non potuit, signum est, causam adhuc intus latere, quæ eam foueat, secundò, quia deriuata ad aluum materia puerperij purgatio non procedit, cuius retentio malignæ cachochimiæ malitiam geminat. At verò in tanta humorum prauitate si febris accendatur, non maligna esse, non potest, huiusquè prauitatis signum erit, si fauces ex vomitu malè habeant.

Vers. 187. Aquosa antè partus erumpentia, mala.

Aquosa, & serosa excrementa, quæ inter vtramq; membranã fœtũ inuoluentẽ à natura toto gestationis tẽpore adseruantur, vt tempore partus humectando in transitu lubricũ, & facilè exitum puero præstent: si antè partum educantur, malum est, quia difficilis, & laboriosus redditur partus, verum cùm huius humoris excretionis non vnica sit causa, ità non semper æquè mala erit, si enim id à nimia eius copia contingat, minus mala censenda est, quia difficilem partum tantummodò reddit. At si id ab eiusdem acrimonia contingat, longè peius erit, quia vlterius cachochimiam acrem subesse indicat, quæ in partu laborioso rarò febrem non accendit, quæ ob rationem superius assignatam semper maligna esse consueuit. Hæc igitur considerans Hipp. non dixit, hæc partum difficilem reddere, sed mala esse, vt vtrumquè malum comprehenderet. Præfatas causas distinguemus inspecto ipsius ægrotantis temperamento, prægressa viuendi ratione, & excretionis modò, quia si tenuis, & biliosa fuerit mulier, acribusquè, & calidis, tùm cibis, tùm potibus vsa fuerit; humorq. in transitu dolorem, & morda-

citatem

A citatem inducat, ab acri eius qualitate excretionem factam esse cognoscemus, si verò contraria concurrant signa, in humoris abundantiam præproperam eius eductionem referemus.

Vers. 188. Ante partum rigorem habere, & partus citra dolorem periculosi.

Partus faciles, & sine dolore contingunt, propter abundantiam humoris potissimum, à quo partes fluxibiliores, & laxiores redditæ fœtum facillimè excludunt, qui quidem humor si in vtero etiam peccet, & indè ad vterum tempore partus feratur, cuius signum erit rigor antè pueri egressum superueniens, tunc partus facilitas mala erit, quatenus indicat, totum corpus serosis scatere humoribus, qui agitati plurium malorum causa esse possunt.

Vers. 189. Vterum gestantibus aphthiperæ fluxiones malum, conuulsoria, exolutæ, &c.

Fluxiones à capite, quæ & fauces, & ora aphtis replent, omnibus periculosa sunt, quia & tabem, & dysenterias, & lyenterias læthales inducere solent, verum tantò periculosiora sunt B grauidis, quantò prædicta symptomata his infensiora sunt, in his verò conuulsiones superueniunt, & exolutiones, dum eadem vlcera ventriculum serpendo corrumpunt, quæ dum inflammantur, caloris, & frigoris vicissitudines inducunt, de quibus in textu. His adde, quæ Duretus nobis tradidit in commentario præsentis coacæ.

Vers. 190. Sed & difficiles sunt prægnantibus tumores circà tenue, quales circà scrotum, etc.

Prosequitur Hipp. narrationem symptomatum, quæ grauidis superueniunt. Tumoremque proponit ad regionem tenuioris intestini, quem locum descripsimus superius vers. 150. super pubem, sub vmbilico inter vtramque lateris mollitudinem indicantes, subter situari vterum, in vtero gerentibus maximè, in quibus ad vmbilicum, & vlterius etiam se extendit. In hac igitur parte tumores aliquandò exoriuntur insignis magnitudinis: hosq; assimilauit Hipp. ijs tumoribus, qui in scroto contingunt; sunt enim magnitudine insignes, & satis eleuati ob par-C tis laxitatem, & eius aptitudinem extensioni. Huiusmodi igitur tumorem intelligit Hipp. quem quidè ad vterum ipsum pertinere satis demonstrat, tùm regio tumoris, tùm eius magnitudo, & eminentia, nulla enim particula ibi situata in eam magnitudinem eleuari potest præter vterum, qui siuè ab aliqua inflammatione intumescat, siuè ab aliqua re in eo con-lusa eleuetur, tumorem exterius conspicuum facit. In grauidis verò huiusmodi tumor fieri non solet, nisi aut propter inflammationem, aut propter fœtum ipsum, qui dum à naturali figura in globum efformata recedet, caput, aut membrum aliquod extollendo, tumorem prædictum foris conspicuum producit, idq; sæpissimè apparet in vtero gerentibus, sed hic tumor statim euanescit, membro in proprium locum redacto. Quarè si diutius perseuerer, vt in coacâ supponitur, necesse est asserere, aut tumorem illum ab vteri inflammatione dependere, aut fœtum, eleuatum membrum in suum locum denuò reducere non posse, eò quod violenter coarctetur, & D angustietur, cuius angustiæ causa sit alter fœtus cum eo in vtero contentus, & ideò ait Hipp. Num tales tumores gemellorum partum significant? num & conuulsionem tales tumores faciunt? quia si ab vteri inflammatione dependent, conuulsio expectanda est, si à fœtus coarctatione, & comprehensione, gemellorum partum significant. Huiusmodi tumoribus eam conditionem appofuit Hipp. orthopnæam, siuè difficultatem respirationis inducentes, vt eos excluderet, qui in musculis abdominis fiunt, in his enim orthopnæa non fit, quemadmodum in ijs, qui ad vterum spectant, & insignis magnitudinis existunt, compressione enim septum transuersum angustiant, vndè spirandi difficultas consequitur.

Vers. 193. Quæ suspiriosum efferunt spiritum in febribus, abortiunt.

Cum à pluribus causis suspiriosa, & interrupta respiratio contingat: ea tantum modò signum præbere certum abortus potest, quæ aut animalis facultatis imbecillitatem consequi-E tur, aut à magno incendio interius concepto ortum habet, in illa enim fit abortus, quia nutritali fotu membranarum arctè continentium fœtus priuatur, ijsdem propter imbecillitatem laxatis, & in seipsas concidentibus. In hac verò, quia à caloris interioris vehementia, & crassorum vaporum copia suffocatur, vtramquè verò causam complexus est Hipp. priorem quidem in coaca paulò superius descripta vers. 159. quæ ità habet, etiam colliquatio præter rationem in vterum gestantibus abortum facit. Colliquatio enim, idest extenuatio ingens in morbis imbecillitatem arguit, iuxtà determinationem 28. aphor. 2. alteram verò causam respexit in præsenti, in qua febris adiuncta interruptæ respirationis causam esse internum incendium nos docet, ex quibus patet falsò Hipp. repetitionem imputari in hac sententia, quemadmodum

admodum etiam iniustè reprehenditur à quibusdam, eò quod solœcismo in verbis vtatur; A
constat enim, eum grammaticæ regulas non affectasse, communem regionis loquendi modum secutus, in quolibet enim idiomate solœcismos vsurpari, & regulas orationis peruerti in multis, iam satis constat. Quarè impudentis hominis est, tantum virum quasi inconsideratè loquentem redarguere.

Vers. 196. Ad manum torpidæ, obaridæ, sitis exortes, menses multos emittentes &c.

De mulieribus à diuturnis, immodicisq. vteri purgationibus consumptis præsens coaca instituta est, in qua hæc proponuntur signa, & primò torpor ad manum, qui quidem in cutis dispositione consistit, hæc enim cum proximum sit tactus instrumentũ, dum in naturali constitutione, & temperie consistit, sensum exactè percipit. At si immodicè consumpta, & exiccata fuerit, sensum diminutè fieri, & torpidam reddi, necesse est. Hac igitur ratione torpor ad contactum corporis extenuationem consequitur: quemadmodum etiam eiusdem cutis ariditas, quam secundo loco recenset, dum inquit: obaridæ. Subiungit tertio loco sitis exortes, B
vt eam extenuationem excludat, quæ à calida, & sicca intemperie ortum ducit, hæc enim absquè siti non solet fieri, ex quo sequitur, eam intelligere extenuationem, quæ ex defectu nutrimenti euenit, & ab exhausto, cuius causam efficientem inferens ait, menses multos emittentes, hoc igitur modò affectæ mulieres ἐκπυΐσκεται, idest suppuratæ fiunt, qua quidem voce quamlibet puris collectionem intelligimus, hoc autem in loco accipitur pro ea, quæ fit in vtero ipso, vndè materia exiens purulenta mulierem suppuratam facit, id autem euenit: vel quia menses in vtero retenti, & conclusi ad suppurationem deueniunt: quod quidem fit, quandò menses diutius perseuerantes vterum reddunt imbecillum, ità vt ab humoribus in ipsum confluentibus non citò, & exactè se expurgare possit, quarè in eo moram trahentes corrumpuntur, & in materiam purulentam conuertuntur, vel quia iisdem humores in transitu C
vlcera excitant, à quibus pus exiens suppurationis speciem præbet, idq. potissimum in extenuatis contingit, in quibus humores propter extenuationem acres, & mordaces redduntur.

Vers. 199. Prægnantes præægrotantes, antè partum superrigent.

Mulieres grauidæ, si antèquam pariant, febre corripiantur, antè fœtus exclusionem superrigent; hoc est febre adhùc perseuerante, rigor apprehendit, & ratio est, quia febris tempore partus adueniens causam habet copiam acrium, & serosorum humorum, qui grauiditatis tempore accumulantur in venis, hi igitur dum partus instat, versus vterum mouentur, per ipsum expurgandi, à quorum motu rigor excitatur, appareta. maximè in febrientibus, quia partes febrili calore excalefactæ frigoris sensum, quem prædictorum humorum motus facit, magis persentiunt, quam dum in naturali dispositione consistunt. Rigor igitur in hoc casu superueniens signum erit, mulieri partum instare, quia præfati humores versus vterum non mouentur, D
priusquam hora partus adueniat.

Vers. 201. Quæ in partu os ventriculi prædoluere, paulò post pariunt.

Hoc est aliud instantis partus signum, oris ventriculi dolor, quia si partus tunc maximè fit, quandò vterus totus ad pudendum descendit, hocq. argumento obstetrices instantem pueri exitum cognoscunt, oris ventriculi dolor laboribus partus superueniens signum imminentis partus erit, quatenus hic contractionem facit viscerum ad interiora, ex qua contractione vterus deorsum pellitur, & sic acceleratur partus. Hanc viscerum contractionem fieri in dolore ventriculi quotidiè obseruatur, propter quam costæ molles, quas mendosas posteriores vocarunt, concidunt naturali viscerum fulcimento destitutæ, vndè Hipp. lib. de Artic. vers. 255. sect. 3. in fracturis costarum ventriculi damnat inanitionem, quæ costæ dependentes magis dolent, quas quidem costarum depressiones animaduertentes mulierculæ medicæ, hanc
Mar. 7. 51. doloris causam existimantes, eas manu subleuant, hoc modò cardialgiæ mederi profitentes, summa cum ratione igitur adnotatum est à Medicis Cois, mulieres parturientes cardialgia superueniente, non longè post partum edere.

Vers. 202. Horrores, lassitudines, capitis grauitates, colli dolores, menses extrudunt &c.

Omnia symptomata in præsenti coaca recensita, plenitudinem humorum, aut eorum agitationem artestantur, vndè duplici casu superuenire possunt, vel quandò menses instant, de quibus coaca illa instituta est, horrorem habentibus lassitudinem affectis, capite grauatis, menses erumpunt, nam eo tempore, & copia humorum adest, quæ est menstruorum materia,

ad mo-

A ad motumquè concitantur, vndè eorum excretio instat. Apparent etiam præfata sympto-
mata in morbis, quandò critica euacuatio imminet, quam rigor præcedit, dum materia com-
mouetur ad excretionem, eodemq. tempore tussicula excitatur, vel quia pars dictæ materiæ,
dum à capite descendit, ruit in tracheam arteriam: vel quia in præfata humorum commo-
tione vaporum copia eleuatur, quæ partes spirituales irritando, tussiculas mouet, non dis-
similes ijs, de quibus ità legimus 6. Epidem. sect. 2. vers. 38. Tusses siccæ parum irritantes
in febre ardente non sunt pro ratione siticulosæ, nequè linguæ resiccatæ, non feritate,
sed spiritu.

Vers. 205. Menses in principio apparere, malum.

Menses in principio morborum apparere tantummodò malum est, quia symptoma
est naturæ ab humorum copia, aut prauitate oppressæ, quemadmodum sunt omnes eua-
B cuationes diminutæ, quæ quidem omni tempore inutiles censentur; vndè vetus illud: nihil
paucum criticum, sed in principio pessimæ sunt; quatenus malum est, naturam à causis
morbificis opprimi eo tempore, quo omnia, aliorum temporum respectu, leuiora esse con-
sueuerunt.

Vers. 206. Insaniæ febres acutas turbulentas cardialgico non bilioso soluunt.

Febres acutas cum vigilijs, & turbulentia, quæ humorũ perturbationem consequuntur, su-
perueniente mania sine febre solui, non est nouum. Nam humor, qui febrem accendit, si feruo-
re extincto, in cerebrum feratur, & in eo firmetur, delirium parit: non tamen læthale, quia sinè
febre est. Sic Meton. lib. 1. Epid. sect. 3. Aegrot. 3. post iudicationem delirauit humore, qui in
capite ex hæmorragia pregressa permanserat, in cerebro se insinuante. Hipp. igitur in hac coa-
ca ait, febres acutas turbulentas, mania solui: non ità tamen, vt intelligamus, maniam esse ve-
C ram febris solutionem, sed quia desinente febre, mania succedit, idq. euenire ait in cardialgia
non biliosa, est enim cardialgia oris ventriculi dolor cum morsu, quæ duplici modo inuadere
solet, vel quandò os ventriculi à præsentia humoris biliosi læditur, vel quandò acres vapores
ad ipsum ascendentes illud mordent, & hæc cardialgia per consensum à posterioribus appel-
lata est: Hipp. verò cardialgiam non biliosam dixit, & quamuis à qualibet corporis parte va-
pores prefati cardialgiã excitare possint, frequentissimè tamen ab vtero id contingit, tùm quia
maximus est harum partium inter se consensus, tùm etiam quia vterus cũ sit excrementorum
proluuiei satis deditus, frequentissimè ab eo vapores maligni eleuantur, à quibus variæ partes
corporis læduntur. De hac igitur cardialgia intelligit Hipp. quæ scilicet ab acribus fit vapori-
bus ab vtero ex suppressis in eo puerperijs eleuatis: de his enim præsentes coacæ institutæ
sunt, & in hanc causam symptomata omnia in textu enarrata referri possunt, quemadmodum
D colligimus ex ijs, quæ de hac re lib. .Morb. Mul. sect. 2. vers. 307. ab Hipp. referuntur, ibi enim Mar. n. 70.
symptomata recensens, quæ à puerperij purgationibus suppressis eueniunt, hæc tandẽ in præ-
sentis sententiæ confirmationem concludit: & cardialgia vexatur, & eructat, & mente aliena-
tur, & delirja fiunt maniaca. Quarè cum mulieri, cui suppressæ sint puerperij purgationes, fe-
bris acuta superuenit, cum maxima perturbatione, & cardialgia, absquè biliosi humoris præ-
sentia, de mania timendum est, quæ soluta febre mulierem inuadat.

Vers. 207. In sterilibus vomitus ad conceptionem prodest.

Sicuti non vnica est sterilitatis causa in omnibus, ità non omnibus sterilibus sanguinis vo-
mitus euenire potest, sed ijs tantummodò, quibus à copia humorum impeditur conceptio;
quarè rectè dictum est, sanguinis vomitum ad conceptionem conferre, quia ijs tantum eueni-
re potest, in quibus sanguis abundat. Dixit prodest, non sterilitatem tollit: quia sæpè hoc præ-
E sidium non est sufficiens omninò sterilitati tollendæ, sed alio insuper auxilio eget.

Vers. 215. Celerrimam autem mortem significat liuidus, & malè olens vomitus &c.

Præsentem coacam diligenter explicauit Valesius in prognosticis: vbi ad verbum ferè Mar. 12.
repetita est.

Vers. 216. Qui anxiè se iactantes, citrà vomitum exacerbantur, malè habent.

Hæc sententia legitur in Prorreticis vers. 101. in cuius expositione nonnulla adnotauimus. Mar. n. 10.

Vers. 218. In nigris vomitibus surditas non nocet.

Quia in prorretico vers. 10. dixerat Hipp. in capitis dolore vomitus æruginosi cum vigi- Mar. n. 2.
lijs, & surditate citò insaniam adfore prænunciant; nè quis existimaret tantò peius esse sur-

ditatem vomitui nigro superuenire, quam æruginoso, quanto ille hoc deterior est; in hac coaca nos admonet, in nigris vomitibus surditatem non nocere, hoc est, signi malitiam non augere; eo quod ratio dispar est in vomitu nigro, & æruginoso. Nam vomitus æruginosus semper malam causam arguit, quia huiusmodi humor absque magno viscerum incendio non generatur; liuidus enim color introducitur in humoribus exustione mediante, quæ exurentem causam supponit, vt sect. 2. vers. 242. adnotauimus, nec eius expulsionem tentat natura, nisi admodum irritata, & coacta; ex quo euenit, vt semper malum sit, huic surditatem superuenire, indicat enim, eosdem humores caput infestare iam cœpisse, quæ quidem in vomitu nigro non concurrunt, qui potest esse melancholiæ naturalis, bile æruginosa longè benignioris, & quæ naturæ imperio vtiliter excernatur, & ideò si eius excretioni surditas superueniat, verisimile est id fieri non translatione eiusdem humoris in caput, quia natura dum humori peccanti dominatur, id fieri non permittit, sed propter vapores crassos in ipsa vomitione ad caput eleuatos, vel etiam aliquando ob agitationem in cerebro factam succorum, qui naturaliter in eo abundant, ex qua ad meatus auditorios concitati surditatem inducant. Maximam verò fieri agitationem in cerebro per nigrorum vomitum, rationabile est, qui semper laboriosus, & difficilis esse consueuit. Idq. quotidiana experientia confirmari potest eorum, qui violentia vomunt, iis enim à vomitu aures obsurdescunt.

Vers. 228. Abscessus iuxta aures maximè anxiosis.

Cas. n.22. In Prorretico vers. 170. vbi hæc sententia registrata est hæc præcedentibus copulantur hoc pacto, in anxiosis quibusdam vigiliis abscessus circa aures maximè; quæ quidem lectio firmiorem prædictionem reddit. Nam etiam si anxietas ad parotides significandas plurimum possit, ratione tum partis affectæ, tum humoris peccantis, quatenus affectio est oris ventriculi, quo laborante pituita rarò non abundat, anxietasque ipsa absque acrimonia fieri non solet, quæ duo ad parotidum generationem concurrere plures adnotatum est à nobis. Nihilominus si vlterius vigiliæ adsint, quæ caput malè affectum ostendunt, eruptionis parotidum certiores erimus. Quare verborum series hoc pacto constituenda est. Anxiosis vigilibus abscessus iuxta aures maximè fiunt; indè verò alteram constituit coacam dicens.

Vers. 235. Anxiosa aluo turbata, suppressa, breui vi lat culicum punctura &c.

Qua lectione recepta coacæ ratio etiam euidenter apparet, quia nec rationi conuenit, nec experientiæ, ex aluo turbata, & derepentè suppressa omnibus exanthemata erumpere in cute culicum morsibus similia, & indè ad oculos abscessus lachrymosos fieri, est quidem rationabile, anxiosis hæc fieri, in quibus acrimonia humorum adest; & tenuitas, quorum excretio per aluum inchoata si derepentè supprimatur, eosdem ad cutim abscedere, satis rationabile est, ibique exanthemata excitari; symptoma humori peccanti satis conueniens, à tenui enim & seroso humore huiusmodi exanthemata excitari iam notum est, qui quidem cum varias petit partes, vt supponitur hoc in loco, signum est, à natura non sufficienter regi, vt mirum non sit, si eius portio oculos petens, in iis lachrymosum pariat abscessum, huiusmodi enim humor facilè oculos inuadit, ita vt eo in corpore abundante ob calidam, & siccam constitutionem inter alios morbos ophtalmias maximè vigere obseruatum sit.

Vers. 231. Purgationes valdè rubicundorum, nigrorum, à veratro, malæ sunt, &c.

Vomitus rubri duplex conditio proponitur hic ab Hipp. altera valdè rubicundi, hoc est intensæ rubedinis ad nigrum tendentis, quem rubrum obscurum vulgus appellat, fit autem huiusmodi color in vomitionibus admixtione sanguinis crassioris, & nigri. Alter verò vomitus ruber est, in quo rubicunda spumosa, & pauca educuntur, qui quidem à sanguine tenuiore prouenit, qui à nonnullis rubra bilis appellatur, & facilè in spumam eleuatur, vt in venarum sectionibus apparet, nam sanguis extractus in superiori parte rubicundus est, & plerunque spumosus. Harum igitur vomitionum sicuti prior mala est; quia sanguinis crassioris excretio per vomitum fieri non potest, nisi maxima violentia naturæ illata; ita vt vel aliqua insignis vena circa viscera, vbi huiusmodi sanguis maximè viget, disrupta sit, vel quia facultas retentrix viscerum à maligna medicamenti qualitate exoluta sit, ita vt facultati attractrici ipsius resistere non potuerit, sanguinem enim in superpurgationibus à medicamento tandem trahi non experientia modò cognoscimus, sed Hipp. etiam testimonio confirmatur lib. de Nat. H. vers. 112. His igitur rationibus vomitus valdè rubicundorum nigrorum à veratro sunt mali. Ruber

 verò

A verò spumosus nequaquam si paucus fuerit, nam sanguis hic tenuis existens absquè violentia,
& sinè læsione internarum partium, reseratis venarum orificijs, sinè potius per porositates
exudando egreditur; quod parua eius quantitas attestatur, imò quibusdam aliquandò pro-
dest, exponens verò Hipp. quibus huiusmodi vomitus prosit, recenset eos; quibus per inter-
ualla pectus dolet, & qui frequenter rigentes à rigore exudant; & deniquè eos, quibus testes
intumescunt. His autem omnibus sanguis tenuis est, & serosus, cuius causa ad ea symptoma-
ta dispositi sunt, quæ afferuntur in textu. Nam pectoris dolores frequenter his fiunt, quia
sanguis cum acris sit natura; & in ea maximè parte ob cordis vicinitatem calidior reddatur,
dum hùc, & illhùc mouetur, dolorem excitat, & eò magis, quantò hæ partes alijs sunt sensibi-
liores, & certè nihil experientia notius est, quam huiusmodi naturas à pectoris punctionibus
vexari, & indè facilè in tabem incidere. At verò sanguine seroso scatentes frequenter rigere,
& exudare iam satis perspicuum est; nam sanguis huiusmodi ob tenuitatem facilè alteratur,
B & agitatur, agitatus verò rigorem facit, & à rigore incalescit, excalefactus verò tandem in su-
dorem liquescit, cum serosas sit natura. Iisdem naturis testes intumescere ait: quia sanguinis
serositas partes inferiores grauitate petens, scrotum replet, & hernias aquosas dictas produ-
cit, quibus igitur sanguis tenuis, & serosus abundat, ij à vomitu rubro, pauco, & spumoso iu-
uantur, quia humor absquè naturæ incommodo educitur, & ille, qui in corpore abundat. Duo
tamen incommoda præstare adnotauit Hipp. quia duritias, idest, tumores duros facit, & sup-
purationes magnas auertit, idq. certè non immeritò: quia si tumores molles fiunt ab humo-
ris tenuioris præsentia, vel crassiori attenuato, si tenuis humor helleborismo educitur, meritò
tumor durus redditur. Prohibentur etiam indè suppurationes magnæ, quæ caloris copia
egent, quia sanguine per vomitum excreto, quod reliquum est humoris, adeò refrigeratur, vt
C amplius suppurati non possit, hocquè suppurationis impedimentum adnotauit Hipp. in
Allicarnensi 7. Epid. sect. 2. vers. 464. quem ex dolore auris mortuum esse testatur, eò quod Mar. n. 54.
caput à venæ sectione refrigeratum, suppurationem perficere non potuerit, in qua tota salutis
spes reposita erat.

Vers. 243. Celerem etiam ea, quæ ex indiscreta pinguedinem quandam habens &c.

Celerem solutionem dupplici ratione morbi habere consueuerunt, vel quia placidi sunt
omninò, & salutares, vndè Hipp. de his verba faciens lib. Prognost. vers. 306. dicebat, etenim Mar. n. 20.
placidissimæ febres, & signis tutissimis innitentes quarto die desinunt, aut prius, vel quia acu-
tissimi sunt, & motu velocissimo mouentur, naturamq. vehementer exagitant: quæ tamen
morbo præualet, & dominatur. In illis præter alia signa salutaria, vrina statim à principio opti-
ma apparet, quam in præcedenti coaca describens inquit. Vrina in febre albam habens, & læ-
D uem subsidentiam firmatam, celerem dimissionē significat, sed melius in prognostico eam de-
scripserat vers. 263. his verbis: optima verò est vrina, quum fuerit alba subsidentia, & læuis, & Mar. n. 12.
æqualis per totum tempus donec iudicatus fuerit morbus; significat enim & securitatem, &
morbum forè breuem, in cuius loci explicatione sufficienter demonstrauimus ibi Hipp. non
censere, vrinam illam optimam esse, eò quod perfectæ coctionis sit nota: sed quia morbi mi-
tissimi, & salutaris indicium est, quemadmodum etiam in coaca facit. In ijs verò morbis, qui
propter acutiem, & vehementiam celeriter indicantur, vrinæ apparent, quales in præsenti coa-
ca describuntur, sunt autē indiscretæ, & confusæ, quæ tamen clarescunt, pinguedinemq. quan-
dam in superficie habent. Pinguedo enim vrinis superstans magnum interius incēdium vigere
significat, à quo morbi vehementia, & acuties dependet, quia verò confusa existens exaque-
scit, hoc est, clarescit, signū est, naturam morbificæ materiæ dominari, at suprà diximus, quan-
E dò morbus est vehemens, & motus celeris, naturaq. materiæ morbificæ dominatur, solutio-
nem citò expectari, quia morbi acuties, & vehementia naturam adeò stimulat, vt morbum diù
ferre nō valeat, quæ quoniam superior est morbo, illum statim vincit, & exoluit. His igitur ra-
tionibus vrina prædicta celerem morbi iudicationem significat, etiam si ab optima vrina
plurimum recedat. Quod verò ad pinguedinem superstantem vrinæ attinet, minimè præter-
eundum est, quod experientia me docuit, obseruaui enim sæpius in ægrotantium vrinis craf-
situdinem quandam in eius summitate, qualis apparet in vrinis, quæ diutius adseruatæ sunt,
hancquè pinguedinem quandam appellauit, vt indicaret, non intelligere eam pinguedinem,
quæ verè pinguedo est, & in guttas dispersas per vrinæ superficiem conspicitur, malignæ-

què colliquationis signum existit; hæc enim sicuti in descripta vrina apparere non possunt, ita salutis signum illam fieri, est impossibile.

Vers. 244. At subrubra, & subsidentiam subrubram habens, & læuem, siquidem &c.

Huius sententiæ sensus adeò manifestus est, vt frustrà in eius explicatione tempus teratur. Nonnulla tamen ex dictis oriuntur dubia; quorum solutio præteriri non debet, & primò quomodò hic asserat Hipp. vrinam subrubram cum subrubro sedimento die septima liberare, si intrà primum septenarium appareat; cum libro Prognost. vers. 168. dixerit, hanc eandem longiorem quidem morbum significare, quam eam, quæ aliquandò pura mingitur, aliquandò cum alba subsidentia; valdè tamen salutarem esse? quia si diuturnior est, quomodò septima liberatur, nam hoc modo, quæ varia est, die quarta liberaret, quod optimæ tantum vrinæ conuenire dixerat? Secundò, si vrina cum subrubro sedimento non antè septimum iudicat, quomodò, quæ nubeculam habet subrubram eodem tempore liberare dicitur inferius. Nam cum nubecula longè inferior sit signo coctionis sedimento, longiorem etiam morbum nubecula indicare debet, quam sedimentum. Pro dictarum difficultatum solutione sciendum est, coctionis notas, quæ vrinam faciunt meliorem, aut deteriorem à triplici vrinæ parte desumi, ab eius substantia, colore, & contento; per substantiam intelligo crassitiem, & tenuitatem; quæ tantum ad coctionem, & cruditatem iudicandam faciunt, vt sola tenuitas cruditatem attestari possit; cum nullibi crudam vrinam dixerit Hipp. quæ tenuis non fuerit, vt aliàs demonstrauimus. Cum igitur vrina coctionis signum præseferre incipit, primum color mutatur: coctione verò vlterius progrediente mutatur substantia, & tandem contentum, quarè vrina, quò pluribus horum participat, eò melior censenda est. Et ideò fortè melior erit vrina, quæ sit boni coloris, cum contento mediocris bonitatis, quam ea, cui bonus color deficiat, etiamsi contentum habeat optimum; vel saltem bonitate non erit ei inferior. Vndè vrina boni coloris, nempè subrussa cum nubecula subrubra æqualis bonitatis erit cum subrubra, sedimentum subrubrum habente. Nam quod bonitatis detrahit nubecula respectu sedimenti, id coloris bonitate reparatur. Cum ergò inquit Hipp. vrina, quæ in quarta nubeculam habet subrubram, septimo liberat; supponit eam coloris esse optimi, & hoc pacto difficultas postremo loco proposita tollitur. Ad alteram verò difficultatem respondeo: Vrinam primo loco propositam, quæ scilicet albam habet subsidentiam, & læuem, firmatam, hoc est, constanter talem, ea ratione celeris solutionis præ cæteris dici, quia aliquandò eo ipso die, quo talis apparere incipit, solutio morbi contingere potest, aut saltem non longè post. Id pateat ex historia Herophontis, Cleanactidis, & Melidæ 1. Epidem. item Cherionis, Periclis, & Nicodemi lib. 3. in his enim vbi subsidentia alba in vrinis apparuit, non longè postea morbi iudicatio secuta est. Quæ quidem iudicationis celeritas, sicuti non semper cum hac vrina contingit, quandoquidem aliquandò vltrà septimam diem morbus producitur cum huiusmodi vrina à principio apparente, ità vrina secundo loco recensita, quæ scilicet modò sedimentum laudabile habet, modò non habet, aliquandò celeriorem iudicationem indicabit, aliquandò tardiorem, & id quatenus huiusmodi vrinæ signa sunt, aut coctionis, aut naturæ morbi benignioris. Aliàs enim indicauimus, vrinam non semper considerari, vt signum coctionis, aut cruditatis, sed sæpè morbi conditionem attestari. Quarè quando vrinæ à principio tales apparent, morbi naturam indicant; cum verò morbi progressu tales fiunt, coctionis signa euadunt; & eo casu, quæ primo loco recensita est, quia perfectissimam coctionem attestatur, citissimam iudicationem significat, & aliquandò etiam eo ipso apparitionis die, vt proximè dicebam. secundum locum in celeritate obtinet, quæ modò sedimentum habet optimum, modò non habet, hæc enim priori paulò longiorem solutionem indicabit, exemp. g. post secundum, aut tertium diem pro ratione motus morbi, qui quò celerior fuerit, eò citius cum hac vrina iudicabitur. Tertio loco succedunt illæ, de quibus fit mentio in contextu, quæ si quarta die appareant, iudicationem septima præmonstrant, quæ tamen differunt ab ea, quæ secundo loco recensita est; quia hæc quoquo tempore apparet, celerem iudicationem significat, illæ autem nisi in primo quaternario conspiciantur, celeritatem hanc iudicationis non ostendunt. Qualis verò sit vrina subrubra cum subrubro sedimento, & qua ratione salutaris sit, & si paulò diuturnior, explicabitur infrà vers. 253.

Vers. 248. Cæterum tenuis, & biliosas, & vix tenuem, ac exiguam subsidentiam &c.

Mar.n. 11.

A Quæ hic afferuntur vrinarum conditiones non eo sensu accipiendæ sunt, vt in vna tantummodò vrina simul concurrant omnes, & quæ talis fuerit, morbi longitudinem significet, & ratio est, quia contradictionem implicat vrinam tenuem, & biliosam; quæ tenuem, & exiguam habet subsidentiam, modò in melius, modò in peius mutari. Nam cum in melius mutata fuerit, non amplius erit tenuis, & biliosa, quæ per se mala est semper, præterea postrema illa verba; hæc autem diutius consequens, &c. de alia vrinæ specie à superiori diuersa prolata fuisse manifestum est. Quarè omnia disiunctim accipienda sunt, ità vt doceat in hac coaca Hipp. & tenuem, biliosamque, & quæ exiguam habet, & tenuem subsidentiam, & quæ pariter in melius, & in peius mutatur, omnes diuturnum morbum significare. Idq. penitus rationabile est, experientiaque verificatur. Tenuis enim & biliosa ea ratione morbi longitudinem significat, quatenus cruda existens longum tempus ad coctionem requirit, de causa enim loquens Hipp. in Prognost. dictat, periculum est enim nè sufficere homo possit, donec vrina fue-

B nit concocta, & sicuti coctiones celeritatem iudicationis, & securitatem, ità cruda, in malos abscessus conuersa, & morbi longitudinem, & recidiuam significat, verum si tenuitas sola cruditatem attestatur, & ex consequenti morbi longitudinem, cur addidit, & biliosa? quæ ad iudicationis celeritatem potius, quam ad longitudinem conducere potest? Respondeo, biliosam addidisse, quia non omnis vrina tenuis longitudinem morbi significat, nam mortem aliquandò indicabit v. g. si tenuis, & nigra fuerit, albaq. & tenuis non semper cruda est, sed aliquandò critica, quandò scilicet copiosa mingitur, cuius rei testimonium habemus libro 2. Epidem. sect. 2. vers. 156. vbi ità inquit Hipp. Aquosæ vrinæ multæ tenues post iudicationem, & subsidentia bona facta est, etiam alijs probè iudicatis, & ratio est: quia vrina aquosa multa tenuis, & decolor aliquandò apparet etiam concocto morbo, propter admixstionem copio- *Mar.n. 11.*

C sæ humiditatis, quæ & colorem bonum obscurat, mediocremq. eius crassitudinē tollit, quam coctione mediante ei impartita est, quod quidem dici non potest de vrina tenui, & biliosa, quæ semper cruda est, & ex consequenti morbi longitudinem significat, de hac enim loquens Hipp. lib. Prænot. sect. 175. dicebat, quamdiù verò fulua fuerit vrina, & tenuis morbum inconcoctum esse significat, & ex consequenti longum, vrina pariter, quæ tenue, & modicum sedimentum habet, & ipsa diuturna est, quia exiguitas sedimenti, & eiusdem tenuitas indicat, naturam toti humori morbum efficienti minimè dominari, ità vt illius pars coctionem quandam contraxerit, pars verò cruda adhuc persistat, quod quidē euenire necesse est, quia morbi minera vnica non sit, sed plures. Nam vt ex ijs, quæ in explicatione 22. aphor. sect. 1. adduximus colligere licet, humor in vno, eodemq. loco esse non potest partim crudus, partim concoctus, cum concoctio à partis dispositione proueniat, & hæc in permixtione, temperaturaque *Mar.n.11.*

D mutua cōsistit, quam humor in ea existens contrahit necessariò, quod etiam sensus testimonio confirmari potest, Hipp. enim morbos describens, qui in quadam tempestate vagarunt in Thaso, & eorum solutiones lib. 1. Epid. sect. 2. testatur: vrinas plurimis fuisse tenues, & modicam subsidentiam habentes, ex recrementis tenuibus, ac biliosis. Iudicationesq. eorum morborum pluribus, varijsq. euacuationibus contigisse narrat. At omnibus receptum est, vbi plures morbi mineræ existūt, per plures etiā varias euacuationes iudicari. Quarè vrinæ paruā, & tenuē subsidentiā habentes morbi longitudinem attestantur, quatenus plures partes affectas esse indicant, quibus omnibus citò succurrere non potest natura. Vrina deniquè, quæ frequēter in melius, & deterius mutatur, mala est, quia morbi inconstantiam, naturæq. instabilitatē significat, quibus inuicem dimicantibus, modoq. hoc, modo illo præualentibus vrinarum frequens mutatio fit, modò ad peius, modò ad melius, quām quidem vrinarum permutationem describens

E Hipp. 4. Acutorum v. 155. hæc habet, coniectare verò ex vrinis oportet id, quod futurum est, si enim crassiores, & pallidiores fuerint, meliores sunt, si verò tenuiores, ac nigriores, deteriores, si autem transmutationes habent, temporis diuturnitatem significant, & necesse est, vt morbus, & ad deterius, & ad melius inæqualitatem permutet. Hac igitur ratione vrinæ huiusmodi permutationem habentes morbi longitudinem significant. De ijsdem verò intelligens subiungit, ἐπὶ πλεῖον δὲ τοῦτο ἐπαλλάσσουσαι, idest in hac verò vicissitudine diutius permanens, prædicta vrina periculo non vacat, quia naturam cum morbo longo tempore reluctantem non superare, à parte affecta, quæ difficulter curetur, euenire suspicandum est. Similiter si in iudicatione multum temporis absoluatur, quia naturæ segnitiem arguit, idquè *Mar.n.46.*

euenire solet, quandò natura morbum non exactè superauit eo tempore, quo ad crisim concitatur. A

Vers. 255. Periculosa vrina est biliosa non, subrubra.

Etiamsi nulla febris earum, quas nos putridas appellamus, absquè bilis præsentia fieri possit: vt in expositione lib. de Nat. Hum. vers. 272. defendimus; nihilominus non omnes vrinam biliosam reddunt, sed illę tantummodò, in quibus bilis plurimum viget, & ideò quotiescunquè in febribus, alijsq. morbis vrina biliosa apparet, bilis copiam subesse cognoscimus. At nullus morbus à bilis copia dependens, caret periculo, nisi bilis, aut ex sui natura mitis fuerit, aut mitigata pepasmo, quibus casibus vrina subrubra redditur, meritò igitur vrina biliosa semper periculosa est, quotiescunquè alio colore est prædita, quam subrubro, nam alij colores bilis acrioris, aut exustæ copiam attestantur, quæ morbos discrimine plenos facit, ex hoc loco colligere licet, vrinam subrubram à bile fieri, quandò hanc biliosam vocat Hipp. ex quo videre est, quam benè Galenus cum præceptore conueniat, dum vrinam subrubram ex permixtione fieri sanguinis reddi lib. Prog. 3. tex. 27. testatur indè colligens, morbum salutarem indicare, quia humoris inregerrimi exuperantia est. Nam Hipp. fundamentis conuenientior ratio erit, quia vrina subrubra bilis præsentiam indicat, mitificatæ per coctionem, quam subrubra subsidentia manifestat, ideò vrina subrubra cum sedimento subrubro morbum salutarem indicat, longiorem tamen, quam ea, quæ sedimentum habet album, læue, & æquale, quia hæc morbum leuiorem, & mitiorem, humoremquè naturæ subiectum attestatur, quam quæ subrubra est, & similem subsidentiam haber, quæ quoniam bilis copiam præsupponit, tàm citò iudicari non potest, imò longior etiam erit, si in morbo tardioris motus contingat, idq. significare voluit Hipp. superius, dum de hac vrina tractans dixit, siquidem antè septimum diem prodeat, septima die liberat, post septimum verò tardius, aut omninò post aliquod tempus diuturnius. B C

Vers. 256. Et quæ ex compactis quibusdam innatantibus, subsidentiam habet &c.

Vbi legit interpres ἐκ τρομώδεος plurimi contextus habent ἐκ σρομώδεων, meliori fortasse sensu, vt in prorretico indicauimus vers. 267.

Vers. 259. Vrinæ, quæ derepentè citrà rationem paulatim concoquuntur, malæ sunt.

Præsentis coacæ expositionem elicies ex ijs, quæ adduximus in expositione coacæ vers. 332. sect. secundæ.

Vers. 262. Alba verò, & pellucida diffusa vrina mala est, maximè si in phreniticis &c.

Albedini splendorem, & perspicuitatem adiunxit, nam alba simpliciter non dici potest mala, quia cruditatem morbi, non prauitatem attestatur, quemadmodum facit alba, & perspicua, quæ absquè interno incendio generari non potest. Dixit verò pellucida diffusa, hoc est, statim excreta, ad differentiam illius, quæ statim micta lucida non apparet, fit tamen indè clarescens, postquam refrigerata est, deposuitq. contentum, quæ tantum abest, vt mala dicatur, vt inter bonas conditiones hæc reponenda sit, imò vrina, quæ postquam depositionem fecit, non exactè clarescit, perfectam coctionem indicare non potest, etiam si contentum sit optimum. Mala est igitur huiusmodi vrina alba, & perspicua, quia humorum crudorum colliquationem attestatur, verum pessima est in phreniticis, quia biliosi humoris, imò omnium succorum anadrome ad caput ostendit. D

Vers. 266. Perniciosa est vrina nigram subsidentiam habens, & nigra. In pueris &c.

Vrina nigra, siuè substantia, siuè contento, pernitiosa communiter censetur, nō adeò tamen, quin cum vrina nigra aliquis euadat. Nam 3. Epidem. sect. 3. legimus, mulierem illam morosam cum vrinis nigris seruatam esse, imò per vrinas nigras quartanæ febres non rarò iudicantur, & huius diuersitatis ratio est: quia etiam si hæc humoris nigri præsentiam supponat, huius tamen malitia non est eadem, cum longè deterior sit niger, & exustus humor, qui proprio vocabulo à posterioribus atrabilis dicitur, melancholia naturali, quæ fex sanguinis dici posset, imò vtriusquè humoris non semper est æqualis conditio, cum leuior ille sit, quem natura iam superauit, eo qui crudus adhuc persistit. Quarè humor ille omnium pessimus erit, qui talis per exustionem sit genitus, & qui nullam coctionem subierit. Huius verò præsentiam indicat vrina, quæ non substantia propria nigra sit tantum, sed etiam contento, in altero enim nigredine deficiente non parum malitiæ signo detrahitur. Nam si v.g. vrina nigra fuerit, & eius E

conten-

A contentum sit nigrum; signum est, humorem nigrum aliquid coctionis contraxisse, cuius gratia contentum à nigro colore parum recessit, similiter si vrina non fuerit nigra, contentumq. habeat nigrum; signum erit, humorem nigrum non esse atram bilem exustione genitam, sed humorem melancholicum propriè dictum: qui sicuti multo sero diluitur, ità vrinam diuerso colore à nigro infectam reddit: contentumquè tantummodò nigrum facit, hac enim ratione nubeculæ nigræ non læthale signum sunt, sed quartanæ prænunciæ, eneorемataq. nigra phrenitidis, vt paulò inferius Hipp. nos docebit. Hipp. igitur vt vrinam absquè vlla exceptione perniciosissimam describeret, dixit eam esse, quæ subsidentiam nigram habet, estq. & ipsa nigra, & quia huiusmodi vrinæ nigræ aliæ sunt crassæ, aliæ tenues (quamuis sciam tenuitatem cum nigredine latuisse Galenum, qui libro de vrinis vrinam nigram, & tenuem reperiri non posse existimauit, non tamen latuit præceptorem, qui eas in multis febre ardente laborantibus obseruauit in Thaso sect. 2. lib. 1. Epid. vers. 174. earumquè prauitatem experti
B sunt Muliet Thasia apud frigidam decumbens, mulier morosa, Apollonins Abderita, & mulier puerpera in Cizigo, quæ cum vrinis nigris, & tenuibus mortuæ sunt: vt ex illorum historijs patet lib. 3. Epid. sect. 3. Quoniam igitur, vt dicebam, vrinæ nigræ, aut sunt nigræ simpliciter, idest crassæ, aut nigræ tenues, subiungit Hipp. in pneris vrina nigra, & tenuis magis perniciosa est, quam crassa. In adultis verò (vt lib. Prog. additur) nigra simpliciter, hoc est, nigra mediocris crassitudinis pessima est omnium. Nõ enim hoc in loco comparantur vrinæ tenues simpliciter in pueris cum vrinis nigris in adultis, quasi summum prauitatis obtineant tenues in pueris: sicuti nigræ in adultis, id enim & rationi, & experientiæ penitus repugnat. Nam pueri frequentet vrinas albas, & tenues mingunt, non modò dum sani sunt, sed etiam dum ægrotant, idq. propter cruditates, quas continuò generant ob ingluuiem, quarum gratia morbi à
C cruditatibus, & à pituitosis succis geniti ipsis sunt familiares. Quarè de vrinis nigris loquens Hipp. ait. In pueris magis perniciosa est tenuis, quam crassa, indè q. subiungit, contrarium verò de tenuibus, quam de crassis, hoc est contraria est enim significatio vrinarum tenuium, & crassatum, inferens, si nigra tenuis in pueris deterior est, quam crassa: vice versa crassa in viris, & mulieribus erit deterior, quam in pueris, cuius quidem diuersitatis ratio dependet à causis, quæ vrinam nigram tenuem faciunt, hæc autem meo iudicio triplex esse potest, vel copia serositatis, quæ vrinam ità diluat, vt crassitudinem præseferre non possit, nigredo tamen non tollitur, eò quod etiam serositas nigredinis particeps sit, vel propter partis densitatem, in qua materia morbifica continetur, à qua vrinæ nigredinem contrahunt, vel tandem ob caloris vehementiam, à quo humores quoquo pacto sublimantur; vndè vrina tenuis redditur, nigredine permanente, quam ex adustione contraxit. Priorem causam conspicimus in ijs, qui
D cachexia melancholica cum visceris imbecillitate laborant, ob caloris enim viscerum imbecillitatem copia serositatis producitur, quæ nigro humori permixta vrinam nigram, & tenuem constituit. Secunda causa concurrit in omnibus excretis, quæ à principio dum crudus est morbus, tenuia apparent, vndè methodici cruditatem ad substantiæ, siuè athomorum densitatem teferebant, coctionem verò ad eorum raritatem, cuius gratia excrementa per hanc quidem crassiora redderentur, per illam verò tenuiora. Tertiam deniquè causam tenuitatis in vrinis nigris, quæ erat caloris vehementia, manifestauit Hipp. lib. 1. Epidem. sect. 2. constitutione tertia, in qua febres ardentes factæ sunt cum vrinis nigris, & tenuibus, prægressam tempestatem describens hęc habet. Post canem vsquè ad arcturum æstas calida, æstus magni non ex accessione augescentes; sed continui, & violenti: à quibus causis humores exustionem talem sint consecuti, vt vrinæ non modò nigræ redderentur; sed etiam tenues. Cum igitur hæ
E sint causæ, propter quas vrinæ tenues, & nigræ redduntur, quia à puerorum temperamento plurimum recedunt; ideò huiusmodi vrinæ in illis sunt pessimæ, eò quod absquè fortissima, & vehementissima causa fieri non possunt, Naturalis enim facultatis robore, quæ huic ætati data est, viscerum imbecillitatem non facilè contrahunt, quæ tenuitatis vrinarum prima causa erat. Raròq. corporis habitu constant, vt vix ad eam densitatem reducatur, vt vrina tenuis à secunda causa reddatur. Et deniquè propter humidi substantifici copiam, quæ ijs data est, humores à caloris vehementia difficilè ità accenduntur, vt vrinas nigras, & tenues mingant. His igitur rationibus læthaliores sunt pueris vrinæ nigræ, & tenues, quam nigræ, & crassæ, cuius contrarium in adultis euenit ob causas prædictis contrarias. His sic explicatis,

nostræ

nostræ interpretationis veritas elucescit, quæ etiam Hipp. testimonio confirmari potest, lib.
Mar.v.10. enim 7.Epid.sect.1.vers.186. in historia vxoris Hermoptolemi inquit, vrina autem erat, quæ in pueris semper pessima est. Hanc enim nigram, & tenuem fuisse ex multis conie ctare licet, & primò ex lingua liuida ab initio, lingua enim lotium indicare decretum est Hippocraticum lib.6.Epidem. sect.5. vers.20. vndè rationabilius est procedente morbo vrinam nigram redditam esse, quam albam, & tenuem. Secundò ex nigra deiectione ad finem excreta, quæ nigrum humorem abundare significat, à quo vrina nigredinem contraxerit, & denique ex accidentibus ferè omnibus in historia enarratis, peculiaribus eorum morborum, in quibus vrinæ nigræ, & tenues obseruantur, vt ex historijs superius citatis colligere licet eorum ægrotantium, qui cum ijsdem symptomatibus vrinas nigras, & tenues minxerunt. Quod si, quæ in expressionem præsentis doctrinæ in prognostico scripta sunt, huic interpretationi non facilè accommodantur, mallem potius prognosticum ex præsenti coaca corrigi, quam auctori falsa, B
& rationi, experientiæq. reluctantia imputare.

Vers. 268. Et grandinosa genituræ similis effusa, eadem verò etiam laboriosa.

Vrinas grandinem, & genituram æmulantes appellat eas, quæ contentum grandini, & genituræ simile habent: in albas scilicet spherulas instar grandinis concretum, nec inconueniens est, idem contentum grandinosum simul, & geniturale esse, quia vtriusquè contenti eadem est materia, pituita nempè à caloris vehementia densata, & conglobata, contentum verò grandinosum non statim, ac vrina micta est apparet: sed postquam seposita refrigerata est, nam statim effusa genituræ simile potius conspicitur, dum actualis calor illud diffundit, nè in sphèrulas dictas concrescat, eadem ratione, propter quam omnia vrinæ contenta non prius apparent, quam vrina refrigerari incipiat, hancq. contenrorum diuersiratem nobis indicauit Hipp. dicendi modo, quo vsus est, & grandinosa genituræ similis effusa, hoc est contentum C
facit grandinosum, postquam seposita est, genituræ verò simile statim excreta, Huiusmodi verò conglomiratio contenti vrinarum prouenit à caloris excessu, qui pituitosam materiam exassando est causa, vt vrinæ contentum, quod pars materiæ peccantis supponitur, in spherulas dictas concrescat, quemadmodum à caloris vehementia cruda fieri sputa demonstrauimus in expositione illius sententiæ lib.6.Epidem.sect.3. vers. 58. sputa rotunda in peripneumonicis delirium significant. Tales vrinas obseruauit Hipp. in Philisco lib.1. Epid.sect.3. de quibus ità scriptum est, vrinæ variæ, quæ habebant enæoremata rotunda, genituræ similia, dispersa, rotunditas enim hoc in loco ad totum contentum simul glomeratum referri non potest: quia hoc pacto non diceretur diffusum, & dispersum, sed ad eius partes inuicem discretas, & in spherulas paruas efformatas. Huiusmodi ergò vrinæ perniciosæ sunt, quia pessimum est pituitoso humore vigenre in corpore calorem febrilem adeò accendi, vt succi con- D
glomerentur in spherulas dictas, quæ rantò peiores sunt furfuraceis, lamineis, farinaceisquè, quantò in partes crassiores efformata conspiciuntur, vt à nobis demonstratum est in expositione illius Prognostici vers.169. Ar subsidentiæ in vrinis, &c. irà vt summa cum ratione pari passu cum nigris incedere dicantur, quamuis non ignorem, huiusmodi conrentum grandinosum tantam exustionem minimè indicare, qnantam nigra antèdicta: non caloris remissione, sed ob materiæ copiam, & qualitatem, quæ exustioni resistere magis potuit. Ideò verò subiungit, τὸ δὲ αὐτὸ ἐπίπονον, quibus verbis duplex sensus accommodari potest, alter erit, vt intelligamus præfatas vrinas malas esse, si cum labore, & dolore excernantur, ità enim ἐπίπονα οὖρα vrinas laboriosas inrerpretabatur Ruffus in expositione illius prorretici καὶ οὖρα δ' ἐπίπονα, πονηρὸν, idquè euenire in hoc casu satis rationabile est, vbi pituitam à calore exassari supponitur: vndè vrina acrimoniæ particeps reddita, in transitu dolorem facere E
non est inconueniens. Possunt etiam altero sensu interpretari, ità vt asserat Hipp. vrinas præfatas læthales esse, & laboriosas, quatenus morbum ostendunt laboriosum, idq. non immeritò, cum enim ad rantum exustionis pituitosi succi deueniunt, vt huiusmodi vrinæ excernantur, æger quietus, & absquè labore degere non potest, idq. Philiscum præfatum expertum fuisse nouimus, quem cum prædictis vrinis plures noctes laboriosas habuisse legimus in illius morbi historia.

Vers. 276. Cruenta verò in principio micta, diuturnam, turbata cum sudore, recidiuam, &c.

In hac coaca breuissimis verbis quatuor ex vrina prædictiones instituit admodum illustres,

idquè

A idquè verbis adeò manifestis, vt nodum in scirpo quærat, qui circà eas difficultatem moue-
re studeat, inquit enim, cruentā vrinam à principio morbi redditam longitudinem significare;
& ratio est, quia cum morbi coctione mediante terminentur, & hæc à facultatis naturalis ro-
bore fiat, si hæc imbecillis fuerit, certum est, coctionem citò absolui non posse, huiusmodi ve-
rò vrinas cruentas facultatis naturalis imbecillitatem significare nos docuit Hipp. lib. de Nat.
Hum. vers. 268. dum inquit. Quibuscunquè vrinæ cruentæ sunt, ijs venæ laborant, certum est Mar. n. 26.
enim, venarum affectionem nihil aliud significare, quam sanguificatricis imbecillitatem, vt in
eius loci explicatione demonstrauimus. Meritò igitur ait Hipp. vrinas cruentas longitudi-
nem morbi significare, si à principio appareant, quæ quidem conditio apposita est, vt omnis
huiusmodi vrinæ coloratio tollatur, quæ ab alia causa originem habeat v. g. à calore sangui-
nem adurente, aut colliquante, hæc enim etiam si contingere possint, à principio tamē morbi
non apparent; in quo omnia leuiora esse consueuerunt. Ait secundo loco, vrinam perturba-
B tam, quæ crassitudinem confusam habet, cum sudore recidiuam significare, huiusmodi enim
vrina cum non sit concocta, infidam febris solutionem ostendit; & potissimum si hæc solutio
mediante sudore contigerit, per quē humores tenues excernuntur: vrina verò præfata crasso-
rū humorū abundantiam significat, qui quandò intus remanent post iudicationem, recidiuam
expectare oportet. De vrina perturbata, & alba, qualis iumentorum, de qua tertio loco fit
mentio, aliàs determinatum est, capitis dolorem, vel præsentem, vel imminentem significare;
verum circà huiusmodi vrinam illud animaduertendum est, Hipp. hoc in loco colorem album
adiunxisse, non tanquam necessarium omninò, quia de huiusmodi vrinis tractans lib. 7. Epid.
sect. 2. vers. 461. densitatis, & perturbationis tantummodò mentionem fecit. Imò inter Mar. n. 54.
exempla, quæ ad huius rei confirmationem adducit, Polipbanti meminit; qui ex capitis dolo-
C re vehementissimo mente motus, conuulsus mortuus est, cuius vrinam describens inquit, vri-
na prodijt rubicunda, conturbata, velut iumenti; quarè quotiescunquè vrina crassa est, & ideò
conturbata, vt nihil deponat, cuiuscunquè coloris sit, capitis dolorem indicare solet, quatenus
humorum agitationem ostendit, qui cum à natura non regantur, facilè caput petunt, dum à
calore febrili eleuantur. Hoc autem in loco albedinem addidit, vt certius signum doloris ca-
pitis, nam cum hic color pituitosorum humorum copiam attestetur, quorum fons caput est;
si agitentur, facilius in caput feruntur, quam cæteri humores, qui hoc consortium cum cerebro
non habent. Pelliculosam tandem vrinam, in qua scilicet partes quædam crassiores, & albæ
instar membranarum continentur, conuulsionem significare superius etiam testatus est Hipp.
hoc eodem opere sect. 1. vers. 109. quo in loco huius rei euidentem rationem afferre conati
sumus, & ideò eadem repetere nunc superfluum esset.

D *Vers. 282. Vrina aquosa, aut turbata friabili asperitate, aluum liquidam fore &c.*

In hac coaca describitur vrina cruda, seù inconcocta, non propter humoris contumaciam,
sed ex viscerum imbecillitate proueniens, hæc autem est, vel aquosa, & colore, & tenuitate,
vel perturbata; quæ scilicet post separationem contenti adhùc turbida remanet, quæ conten-
tum habeat inæquale, & asperum in superficie, eiusq. consistentia adeò friabilis sit, vt ex vri-
næ commotione etiam leuissima statim per ipsam vrinam diffundatur. Hæc enim sicuti vri-
næ concoctæ penitus contraria est, quę præter colorem bonum, & substantiam vrinæ medio-
crem, subsidentiam læuem, æqualem, & sibi ipsi cohærentem habet, ità hæc, quia conditiones
penitus contrarias habet, omninò cruda, siuè inconcocta dicenda est, & sicuti, quæ optima est
à solidarum partium robore dependet, ità vice versa hæc earum imbecillitatem indicabit.
Nec est à ratione alienū, solidis partibus imbecillitate laborantibus, à quibus sanguificationis
E opus dependet, vrinas produci, quarum contentum facilè dissoluatur, quòd friabile hic appel-
lat Hipp. nam experientia demonstrat eos, qui viscerum imbecillitate laborant, sanguinem
adeò laxum, & debilem generare, vt à vena extractus non coeat, aut tenuissimam, & facilè dis-
solubilem consistentiam contrahat, huiusmodi verò sanguine in corpore existente non est mi-
rum, si vrinæ contentum eiusdem friabilitatis appareat; cùm igitur præfata naturalium instru-
mentorum imbecillitas vigeat, meritò laxatur aluus, eadem ferè ratione, propter quam, qui-
bus in febribus sanguinis multitudo vndèquaquè fluxerit, his in refectionibus aluos humecta-
ri legimus 4. aphor. 27.

Vers. 285. In tertianis cum horrore, velut nubeculæ nigræ, horroris inconstantis &c.

Hoc

Hoc in loco eas vrinas intelligit Hipp. quæ contentum habent instar nubeculæ nigræ, de A
qua libro 4. Epidem. facta est mentio his verbis, ἐναιώρημα, νεφελίου ὑπομέλανος δοκέοντος παχὺ ἔχειν, idest enæorema, quod nubeculæ subnigræ crassamentum habere videbatur. Has vero febrium inuasiones errabundas, & cum horrore inuadentes præmonstrare voluit, dum inquit, horroris inconstantis indicia sunt, horroris quippè inconstantis esse dicuntur illæ febres, quæ propter humorum diuersitatem varijs diei horis cum horrore accedunt, iuxtà naturam humoris in illa accessione prædominantis, notum est enim, vnicuique humori constitutum esse tempus, in quo moueatur, vndè si modò præualet bilis, accessio fit circà meridiem, quo tempore naturæ instituto bilis mouetur, si cras pituita prædominium habeat, accessio ad noctem extendetur, & sic de reliquis eodem modo; atquè hoc pacto febres erraticæ fiunt, quæ ob pituitæ præsentiam cum horrore inuadunt semper. Hanc humorum varietatem indicat contentum instar nubeculæ nigræ in illis febribus, quæ à bile, & pituita impermixtis dependent; talesq. sunt ter- B
tianæ horridæ. Typus enim tertianus bilis præsentiam attestatur: inuasio autem cum horrore, pituitam pariter vigere ostendit: sicq. concursus humorum omnium indicatur, si præfatum contentum in vrina appareat, quod nigri humoris est soboles. In tertianis igitur, horridisq. febribus contentum instar nubeculæ nigræ erraticas, & cum horrore accedentes febres præmonstrat, quemadmodum nubecula nigra in febribus erraticis quartanam indicat, vt paulò antè dictum est à Præceptore, quatenus in varietate humorum errabundas febres efficientium nubecula nigra apparere incipiens, humorem melancholicum cæteris iam præualere ostendit.

Vers. 292. At rubicunda valdè, & florulenta, subsidentiam cum virore pallidam &c.

Cum superius Hipp. vers. 252. omnem colorem in vrina biliosa damnauerit, vt summo discrimine plenum præter subrubrum, non possumus dicere, vrinam hanc valdè rubicundam, & C
floridam à bile colorari, cum morbum præmonstret minimè periculosum, præterquam quod diuersitas coloris ipsius contenti humorum diuersitatem ostendit, quare ipsius vrinæ color ad sanguinis serositatem referendus est, cui bilis copia non exigua associetur, quæ subsidentiam reddit cum virore pallidam, leuem, & sinceram. Sinceram quidem, quia à sanguinis serositate infici non potest, eò quòd cum natura sit tenuis, subsidentiam non facit, læuem verò, quia natura ipsi dominatur, & ideò morbum salutarem promittit, verum quia serositas sanguinis viget, quæ sanguificatricis facultatis imbecillitatem ostendit, non citò exacta in humoribus concoctio sperari potest, ità vt morbum in longum tempus protrahi necesse sit, turbulentumq. reddi, tùm ratione serositatis, quæ dum vehementer incalescit, facilè euaporat in caput, tùm etiam propter bilis copiam, quæ huiusmodi morbos ex sui natura producit, subiungit verò, & qui in alium transmutatur, ob tenuitatem materiæ morbificæ, quæ à loco ad locum facilè transmutatur, & humorum diuersitatem, quorum alter alteri temporis progressu D
cedit, vndè morbi varij insurgunt.

Vers. 295. Alba verò aquosa, subsidentiam, crassas polentæ partes referentem &c.

Subsidentiam crassiores polentæ partes referentem à succorum exustione dependere aliàs demonstrauimus, quæ quidem exustio duplici ratione contingit, vel quandò humores per venosum genus transfluentes tantum incendij contrahunt, vt eorum pars crassior quasi exusta in particulas quasdam paruas incrassetur, quæ cum vrina excernatur, vel quandò in aliqua parte concluduntur, quæ summo flagret incendio. Quandò humores primo modo exuruntur, fieri non potest, vt eorum pars crassior exustionem patiatur, quin tenuior aliquo modo coloretur. Secus euenit cum in aliqua parte conculcati exuruntur, nam cum pars necessariò inflammetur, non est inconueniens (idquè quotidiè obseruatur sæpè) vrinas aquosas, & tenues mingi, etiamsi humores in inflammata particula consistẽtes exustionem patiantur. Idq. E
euenit, quandò humores in parte inflammata fortiter infixi sunt, vndè tenuiores eorum partes vi caloris extrahuntur, & cum vrina excreti eam tenuem, & aquosam reddunt. Nam sicuti, qui arte chymica extrahuntur liquores, prout plurimum nullum retinent colorem eorum, à quibus extrahuntur; sed aquei sunt, & tenues, ità non est inconueniens constipatis in parte inflammata humoribus aquosas vrinas apparere, quibus portio exusti humoris permixta subsidentiam faciat, quæ exustionis sit indicium. Meritò igitur huiusmodi vrinas dolorem significare ait Hipp. cum absquè aliqua interna inflammatione non contingãt, à qua dolor excita-

tur,

A tur, periculumq. denunciant, quia huiusmodi inflammationes nunquam periculo vacant. Si vrina clora fuerit, hoc est, cum virore pallescens cum eadem subsidentia, significat, exustionem vigere in humoribus, non in aliqua parte constipatis, sed per venosum genus vagantibus, & quia exustio in humoribus non potest sine periculo consistere, ideò etiam hanc periculosam esse ait. Sed & diuturnam, quia etiam si hæc ratione coloris minorem cruditatem indicet, quam alba, & aquosa, quia tamen in hac humores sunt conculcati in parte, citius coquuntur, quam in illa, in qua humores peccantes per venosum genus discurrunt, quæ enim concoquuntur conclusa esse oportet & quietem habere, vt ait Hipp. lib. 6. Epid. sect. 2. vers. 55. longitudinem verò morbi significare intelligimus cum Galeno in com. 31. aphor. sect. 7. Sic æger seruari debet, nam citò mori cum huiusmodi vrinis nihil prohibet.

Vers. 299. Vesica intercepta, tum alias, tum cum capitis dolore, habet quid conuulsorium.

B A quacunque causa vrina in morbis acutis intercipiatur, necesse est semper aliquam particulam affici, quæ neruoso generi consentiat. Nam si fuerit vesica, quia neruosa est, neruorum principium statim in consensum trahit. Si renes ipsi, quia ad partem posteriorem siti sunt, quæ neruis participat magis, & quia spinali medullæ adiacent, facilè affectionem neruoso generi communicant, vnde symptomata conuulsoria superueniunt, & eò magis id timendum est; si capitis adsit dolor, qui humorum translationem ad caput faciliorem reddit.

Vers. 301. Tremorifera senioribus etiam sic superuenientia, lapillos fortasse eijciunt.

Hoc pacto conuertenda est præsens coaca ex Græco contextu ad verbum, in qua docemur, tremores in senibus in febre cum renum dolore, & vrinæ suppressione calculorum excretionem indicare. Per tremores enim intelligit concussionem illam membrorum, quæ in magnis rigoribus apparet, quæ à bilis copia, & virtutis robore dependet, quorum nullum cùm ætati senili conueniat, si aliquandò senibus accidat in febre, suspicandum est,
C tremorem hunc non rigoris febrilis effectum esse, sed potius calculi vreterem transeuntis, qui vehementius irritando tremorem inducat, idque magis suspicandum erit, si renum dolor, & vrinæ suppressio præcesserit, id enim important voces illæ in Græco contextu, οὕτως.

Vers. 306. In biliosis vrinæ interceptio breui occidit.

Quia omnis excusatio tollitur interceptæ vrinæ ab illis causis, quæ morbum mitiorem reddunt, siuè pituita crassior fuerit, siuè frigiditas, siuè partium resolutio, quæ biliosis corporibus non facilè conueniunt. Quarè in his vrinæ suppressio semper malam arguit causam, & læthalem, & quæ citò interimat, propter naturam prædominantis humoris, quæ morbos acutos, & celeris motus ex sui natura producit.

Vers. 312. Quibus vrina pauca, grumosa, non sine febre, copia ex his progressa tenuis, &c.

D Hanc sententiam exposuimus sect. 4. aph. 69.

Vers. 320. Alui egestio optima est mollis, cohærens, ac compacta, subfulua, non valdè, &c.

In expositione præsentis sententiæ lib. Prognost. demonstrauimus, duas optimæ egestionis conditiones superadditas hoc in loco, videlicet: vt sit colore subfulua, & minimè graueolens, non esse necessarias; cum absque illis optima esse possit. Nam grauis odor, colorumq. varietas ab assumptis euenire possunt, idque confirmant sanorum egestiones, quæ plerunq. & odore, & colore ingestis quibusdam respondent. Et ideò vniuersaliter de alui excrementis loquendo, conditiones in prognosticis appositæ sufficiunt. De ægrotantibus verò si loquamur, non erit inconueniens, has quoque addere, quia cum ijs alimentis non vtantur, à quibus fœcum color, aut odor alterari solet. Si in illis, vel malè oleant, aut colorem à fuluo diuersum habeant, ab aliqua præternaturali causa id euenire necesse est, quarè optima erit
E si inodora fuerit, & colore subfulua ex bile, quæ in morbis rarò non abundat, quæ cum pauca est, & mitis, fæces quidem colore inficit, non tamen molles eas reddit, vt in sanis euenire dicebamus in Prognostico.

Vers. 322. Commodum est, lumbricos rotundos exire simul, ubi ad iudicationem tendit.

Litem de vermibus per morbos acutos apparentibus composuit Duretus. In principio eorum excretionem malam esse, circà iudicationem verò salutarem. Verum huius rei causam clariorem, & apertiorem exposcerem, pro qua supponendum est, vermes non semper generari in eo morbo, in quo apparent, sed sæpissimè, qui antè diutius in intestinis latitarunt, superueniente morbo excernuntur, idque duplici modo euenit: vel quia à materiæ prauitate

ipsis

ipsis infensa expelluntur; eadem ratione, propterquam à medicamentis expelluntur, vel excernuntur naturæ impulsu, quando ipsis, alijsq. humoribus dominatur. Primo modo malum est signo, in fine est bonum, & signo, & causa, nam triumphantis naturæ indicium est, quæ id, quod noxium est salubriter expellit, at verò in ipso morbo vermes produci, in adultis semper malum est, quia chilosæ substantiæ putredinem indicat, non tamen perniciosum omninò, & ratione loci, & ratione materiæ, nec non gradus ipsius putredinis. A

Vers. 323. In acutis spumosa, circumbiliosa alui egestio, mala.

Pro huius coacæ explicatione petenda sunt ea, quæ adduximus ad prorreticum vers. 71.

Vers. 326. Alui intercepito, parua, nigra, velut capriarum stercora, ad necessitatem &c.

Quæ hic de siccis alui excrementis afferuntur, satis nota sunt ex ijs, quæ super prorreticum adduximus vers. 59. & ideò hoc in loco illud tantummodò in memoriam reuocetur: prauitatem harum egestionum dependere à loco, vbi generantur, eorum enim paruitas in tenuioribus intestinis egestiones crassescere, & indurari ostendit, quod quidem maximam siccitatem B interiorum consequitur, quæ naturaliter perpetuò madescunt, vndè tantam siccitatem in morbis intestina absquè aliqua inflammatione contrahere non possunt, quæ quidem inflammatio quantum periculi in se habeat, iam satis notum est.

Vers. 328. Viscosa, meraca, aut alba alui egestio, mala est.

Pituitosæ deiectionis prauitas exprimitur in præsenti coaca, quæ quidem duplex est, alia viscosa, & meraca, alia simpliciter alba, viscosa deiectio tunc mala est, quandò sincera est: tunc enim summum in interioribus incendium significat, quæ pituitæ humiditatem exiccando absumit, eamq. viscosam reddit eodem modo, quo oximel viscosum reddere sputum, si
n.28. valdè acre fuerit Hipp. 3. Acut. vers. 68. adnotauit, conditionem verò apposuit; vt & meraca sit: quia non est inconueniens, pituitam in intestinis viscosam reddi à stercore, aut alio humore calido eius humiditatem absumendo, quæ nihil mali portendat. Mala est etiam simpliciter alba, quia si hæc pituita fuerit, summam corruptionem contraxisse indicat; dum enim C internus calor in pituitam agit, si humiditas ità vigeat, vt à calore absumi non possit, corrumpitur, & per corruptionem, & splendorem, & lentorem amittit, albedinemq. intensiorem contrahit, quemadmodum euenire obseruamus in melle, & saccaro, alijsq. huiusmodi, quæ per agitationem alba redduntur, eorum enim continuitas ab aere intercluso per motum tollitur, albedoq. introducitur: eadem ratione, propter quam spuma proprio liquore semper albidior apparet, quia igitur, quod in his præstat motus, in pituita putredinalis calor efficit, ideò huiusmodi alui excrementa admodum alba mala sunt, quia prædictæ causæ præsentiam attestantur. Quod si absquè pituita albedo in alui excrementis appareat, signum erit humores omnes, à quibus fæces colorari solent, ad partem aliquam principem recessisse, quod quanti referat omnibus est notum. D

Vers. 329. Mala est, & abundè fermentata, subpituitosa.

Quia & hæc à calore vehementi causam habet; fermentata enim dicuntur alui excrementa, quæ mollia existentia, bullis quibusdam ferè insensibilibus per totam substantiam referta sunt, quæ non solum eius consistentiam, siuè continuitatem auferunt: sed eam in maiorem molem attollunt, idq. à calore vehementi oritur, dum in crudos succos agit. Quia igitur in crudorum succorum abundantia calorem vehementem interius vigere malum est: ideò fermentata valdè, & copiosa alui excrementa, subpituitosa, mala dicuntur.

Vers. 329. Praua item ex torminosis, subsidentia subliuida, purulenta cum biliosa.

Quia non facilè est intelligere, quid velit Hipp. per vocem illam, ἐκ τροφιάδων, idest ex compactis, & quomodò ex compactis subsidentia purulenta liuida fiat, ideò libenter prorretici lectionem secutus, quod ἐκ στροφώδους habet, hoc est, ex torminosis; dicerem hunc esse E præsentis coacæ verum sensum. Post ventris tormina, si alui excrementa liquida reddantur, in quibus subliuida purulenta subsideant, perniciosum esse, ratioq. veritatis sententiæ à causa torminũ omninò dependet, quæ si fuerit simplex humor, aut flatus, nihil periculi præsefert, si verò ab aliquo interno abscessu dolor dependeat, casus admodum periculosus est. Quia post ventris tormina diutius affligentia in alui excrementis apparere subsidentiam purulentam, subliuidam, tuberculum aliquod magnum interius ruptum esse indicat; quod sicuti semper malum est, ità salutis omnem spem tollit color liuidus purulentæ materiæ, quæ vt spem

aliquam

A aliquam in nobis concipiat, alba leuis, & inodora esse debet. Quod si vlterius aliquid biliosi adfuerit, eò magis periculum augetur, & mortis celeritas indicatur, nota sunt enim, quæ de hac re statuta sunt à præceptore lib. Prænotionum vers. 211. ex suppurationibus (inquit) quæcunque dum sputum adhuc biliosum est, suppurantur, perniciosæ valdè sunt, siuè biliosum illud in parte, siuè simul cum pure expuatur: & hoc potissimum si morbo ad septimum progresso, suppuratio ab hoc sputo procedere incipiat, timor autem est eum, qui talia expuit, moriturum esse decimaquarta die; terminus admodum breuis suppurationum, quæ in longum tempus mortem protrahere solent, & quod de suppurationibus pectoris dicitur, ceteris etiam conuenit, quia in omnibus eadem ratio viget. Mar.n.14.

Vers. 330. Sanguinem splendidum egerere, malum est, tùm aliàs, tùm si quis dolor &c.

Splendidum sanguinem dixit, vt excluderet dysenteriam illam sanguinolentam, quam peculiarem facit Hipp. 4. de Artic. eorum, qui altero crure mutilati sanguinis repletionem contrahunt, nam sicuti hæc sanguinis excretio salutaris est, ità splendore caret. B

Vers. 331. Spumosa, circumbiliosa alui egestio, mala est, sed, & morbum regium &c.

Quæ sit egestio circumbiliosa, explicauimus in Prorretico vers. 71. huic verò aliquandò morbum regium superuenire, non est inconueniens, quia cum huiusmodi egestio ab interno incendio ortum ducat, si hoc in hepate inflammato vigeat, morbum regium accedere, est rationabile; quod innuere visus est in Prorr. dum dixit: num his hepar dolorosum est?

Vers. 334. Tenuis, spumosa alui egestio, aquosam cum virore pallidam habens &c.

Huiusmodi excretiones frequenter apparent in morbis acutis: in quibus cum summo interiorum incendio crudorũ, & serosorum humorũ copia viget, nam in superna eorũ parte spuma quædam paruis consita bullis superstat: pars verò inferior aquosa, & colore bilioso leniter infecta est, & hanc aquosam partem subsidentiam vocat, quia spumosæ parti substat. C

Vers. 338. Mala quoquè sicca, friabilis, decolor, tùm aliàs, tùm si aluum humectet.

Cum febrilis calor eò progressus est, vt non modò sicca reddantur alui excrementa, sed etiam eorum humidum substantificum dissoluendo cohærentiam eorum omninò tollat, vndè friabilia reddantur, malum est, sed eorum malitia augetur, si vlterius etiam coloris sint expertia, hoc est, nullum ex coctionibus colorem acquisierint, sed illum seruent, quem assumpta habebant (id enim importat vox ἀχλοον, idest coloris expers) nam hoc est signum maximæ imbecillitatis calidi innati, cuius ope coctiones perficiuntur: quæ quidem imbecillitas eò maior apparebit, si sicca aluus humectetur, commune symptoma viscerum imbecillitate laborantium, quod quidem læthale omninò signum euadit, si antè nigra prodierint, nàm læthalis signi malitiam auget.

D *Vers. 341. Liquida, subtenuis alui egestio, perfrigescens, non sine febre, mala est.*

Quid nobis dicendum occurrerit super hanc sententiam adnotauimus in Prorr. vers. 178.

Vers. 347. Læthale autem sanguinem multum grumosum fundere.

Rectè dixit grumosum, non sanguinem simpliciter, memor illius aphor. 27. sect. 6. quo omnem sanguinis excretionẽ per inferiora probauit: per superiora damnauit, sanguis enim infernè erumpens, si rectè, & naturæ legibus feratur, siuè ab hæmorrhoidibus, siuè ab hepate copia redundante, vt in mutilatis altero crure euenire nuper dicebamus, siuè per vterum in mulieribus, nunquam excernitur grumosus, sanguinem enim in transitu grumescere duplici ratione contingit, vel ipsius sanguinis vitio; vel expultricis imbecillitate, quæ sanguinẽ è venis egressum non statim expellit, sed permittit concrescere in intestinis, quorum neutrum si adsit, sanguis nunquam excernitur grumosus. Meritò igitur sanguinem grumosum exire læthale est, si
E in magna copia fundatur, quia aut sanguinis vitium, aut facultatis imbecillitatem arguit, quæ in magnis euacuationibus casum læthalem semper constituunt.

Vers. 349. Malæ item omnes variegatæ, & quæ abundè colorantur.

Variegatæ deiectionis malitia iam satis nota est, & explicata in Prognosticis, verum prauitate nullo modo ei inferior est, quæ quò diutius procedit, eò colore intensior redditur, nam sicuti humores, dum concoquuntur, mitescunt, & coloris intensionem deponunt: ità si eorum color intendatur, alterationem concoctioni oppositam contrahere, significatur, quæ est corruptio, vndè quò maior copia humorum educitur, eò grauior redditur morbus.

Vers. 350. Egestiones desinentes in meracas spumosas, omnes quidem exacerbant &c.

Interni æstus soboles est transitus deiectionum in spumosas, & meracas; vt mirum non sit; A si per eas omnes morbi exacerbentur, exacerbantur autem maximè, qui à capite læso dependent, nam ità legimus in Prorretico primo sect. 3. quibus sopor fit, spumosis prodeuntibus, his febris exacerbatur acuta, conuulsionem verò vehementer exacerbari consentaneum est rationi, nam, interno feruore augescente, humores acriores fiunt, & ad irritandam facultatem neruorum aptiores redduntur, ex talibus quoquè parotides emergunt, tùm quia caput indè repleri necesse est, tùm quia materia parotidum producitur, quæ bilis est pituitæ permixtione incrassata, aut pituitosus succus aliquo modo attenuatus, quibus enim pituitosæ excretiones in spumosas meracas desinunt, ijs parotides erumpere verisimile, non autem quibus biliosæ spumosæ redduntur, quarè cum id cognouerit Hipp. particularem propositionem fecit dicens, ex talibus, non his, parotides emergunt, hæc sententia legitur in Prorretico nũ. 15. v. 168. sect. 3. hunc in modũ, meracæ desinentes purgationes omnibus quidem exacerbatoriæ sunt, his verò etiam valdè, ex talibus etiam circà aurem abscessus emergunt, quorum B verborum occasione aliam, nec minus rationabilem interpretationem adiunximus eo in loco.

Vers. 353. Valdè rubicunda, in febre, delirium.

Valdè rubicunda egestio ex bile prouenit summum feruorem perpessa, si cum febre contingat, qua quidem in corpore dominante, & agitata, impossibile est indè caput non lædi, siuè à vaporibus, vndè delirium excitetur, quod paraphrenitis dicitur, siuè ab humore ipso ad superna delato, à quo inflammatione intercedente delirium fit, quod phrenitis vera appellatur.

Vers. 354. Alba stercoracea morbo regio, difficilis est, item q. liquida, quæ seposita &c.

Albæ deiectionis ictericorum malitiam confirmat coaca sect. 1. vers. 50. icterici multum fœdati moriuntur, alba verò egestio in his præcedit, liquida verò, quæ post aliquod tempus ruborem contrahit, & ipsa difficilis est, quia cum ictericorum bonus, aut malus exitus à visce- C rum dispositione dependeat, alba stercoracea contumacem eorum obstructionem attestatur, liquida rubescens eorum feruorem indicat, à quo bilis acrior in dies generatur, vndè eius excretio nihil commodi affert, sed ægri conditionem in dies deteriorem reddit.

Vers. 355. In sanguinis eruptionibus viscosa egestio nigris variegata, maligna est: &c.

Inter ea mala, quæ ex hæmorrhagia succedunt, nullum deterius est, quàm caloris extinctio, nam indè, aut mors cita succedit, aut in cachexiam, & hydropem transitus fit. Hanc verò caloris extinctionem indicant potissimum excretiones alui, nigris variegatæ, quæ ab ipso sanguine refrigerato, & corrupto nigredinem contrahunt, viscositatem verò addidit, quæ eiusdem refrigerationis contestis est, eamq. colorationem excludit, quæ ab exusto humore aliquandò prouenit, nam etiam si huius humoris excretio semper mala habeatur, vt signum malæ dispositionis corporis hunc humorem producentis, malitiæ tamen signi æquiparari nõ potest, quod caloris extinctionem proponit, hanc igitur causam nigredinis excludit viscositas, D quæ cum humore exusto conuenire non videtur, addidit pariter maximè autem albidis, in quibus nec exustus humor, nec melancholia naturalis abundare solet: à quibus si præfata nigredo proueniret, non adeò maligna esset.

Vers. 357. Aluus turbata paucis & frequentibus ad egerendum surrectionibus, maxillas etc.

Aluus turbata, quæ pauca, & sæpè egerat, multos vapores ad caput dimittit, qui in tenuem quendam humorem concrescentes caput ipsum lædunt, obseruarunt verò Medici Coi, buccas trahere, & spasmum cynicum dictum inducere, quod quidem ratione nõ caret, aliàs enim demonstrauimus, acrem, & tenuem materiam neruos proprietate quadam inuadere, quæ quoniam in hoc casu exigua est, totum neruosum genus lædere non potest, quarè neruos faciei tantummodò inuadit: quia in anteriore sunt capitis parte, quam vapores per venas leuati inuadere solent maximè, sicuti posteriorem infestant illi, qui per neruos feruntur, sed & illud boni præstat huiusmodi deiectio, quia rubores faciei tollit materia ruborem faciente ad aluum E deriuata, eadem prorsus ratione, propter quã biliosas deiectiones surditatem tollere nouimus.

Vers. 358. Stercoracea cum contentione egestio, alui affectionem significat.

Deiectionem κατὰ τόνον, idest cum robore vocat eam, quæ maximo nixu perficitur, idque euenire solet, aut quãdò stercoris durities expultrici facultati resistit: aut quando materia viscida, & tenax intestinis adhærens facultatem stimulat ad expulsionem, cui obtenacitatem non facilè cedit. Symptoma quod tenesmos propriè dicitur. Quotiescunq. igitur, nec stercoris

duri-

A duritiẽs, nec materiæ viscositas ad hoc symptoma concurrit, vitio facultatis intestinorum id euenire dicendũ est, idque significare voluit Hipp. dum dixit: Alui laborem significat. Vtranq. verò causam excludit per illud verbum: Stercoracea, quo ea deiectio significatur, quæ nec nimis dura est, nec liquida, & viscosa: vt tenesmi suspicio haberi possit.

Vers. 359. Pituitosa verò acutè cum cardiogmo, dysenteriam fortassis, aut lumborum, &c.

Non omnes alui deiectiones calidæ, & acres aptæ sunt intestina abradere, & dysenteriam excitare: sed illæ tantummodo, quæ caliditati crassitiem adiũctam habent; nam sæpe obseruamus, biliosa alui profluuia longo tempore perseuerare etiam bilis acerrimæ, nulla facta in intestinis læsione. Pituita igitur acris, & salsa propter crassitiem aptissima est dysenteriam parere, eo quod transitu intestinis adhærens acri facultate ea exulcerat. Quandò igitur pituitosæ excretiones celeriter, & frequenter cõtingunt (id enim significat aduerbium illud acutè) signum est, pituitam acrem esse, & calidam, vndè frequenter mouetur, celeriterq. procedit. Cardiogmon verò adiunctum indicat materiã morbificam acrimoniæ participem reddi, non per simplicem admixtionem bilis, dum per intestina permeat, sed etiam in ipso ventriculo, cuius causa cardiogmon inducit, ita enim certa, & firma fit significatio dysenteriæ. Dolorem verò lumborum etiam premonstrare poterit compatientibus ipsis lumbis affectioni intestinorum ob vicinitatem. Verum quia id non est perpetuum, ideò particulam fortassis adiunxit.

Vers. 360. Talibus alui circumtensio ad necessitatem liquida demittens, citius &c.

Pro huius coacæ explicatione petẽda sunt ea, quæ in Prorrheticis adnotauimus ver. 142.

Vers. 371. Cum sopore, & capitis dolore supercalescere, perniciosum.

Sopor cum capitis dolore summam capitis repletionem indicat, quia non interiores modo, sed exteriores etiam partes opprimi signum est, externis enim partibus tãtummodo læsis C nõ fit sopor, quemadmodum interioribus tantũmodo affectis dolor nullus excitatur. Quandò igitur in tanta capitis repletione corpus incalescit, id à materia in cerebro putrescẽte euenire censendum est, vnde extremum ægrotanti exitium impendet. Nam si simplex cerebri repletio, quæ ex infernis excretionibus suppressis contingat, perniciem affert, quid censendum erit, vbi materia copia replens calorem insuper ex putredine contraxerit? Vsus est autem hoc verbo superincalescere, vt lentam febrem significaret: qualis est, quæ à materia pituitosa in cerebro putrescente ortum ducit, ità enim excluditur febris magna, quæ morbis pituitosis superueniens salutem non rarò ægrotanti affert.

Vers. 372. Viscosæ, biliosæ magis abscessus iuxtà aurem faciunt.

Quia hæc est vera, & propria parotidum materia, vt sæpius Galeni testimonio comprobauimus, quarè si hac deorsum erumpente, aluus supprimatur (hæc enim ad antèdicta referri debet, vbi dè suppressis deiectionibus subuiscosis loquebatur) verisimile est, ad caput progredi, & indè ad aures abscedere, & parotidas excitare. Parotidas verò deiectionibus suppressis excitari, non est inconueniens, quandò easdem superueniente alui fluore dissipari ex Clazomenij historia lib. 1. epid. sect. 3. satis constat.

Vers. 375. Quibus ex flammeis, & valdè rubicundis solutis, graueolens larga sub &c.

Qui pòst egestiones splẽdidas, & valdè rubicũdas graueolẽtia, & subrubra largiter deijciũt, hinc insaniant, timendũ est, cũ enim hæc excrementorũ mutatio ope coctionis non fiat, quod eorũ fætor demonstrat: asserendũ est, id euenire, quia humorum pars calidior, à qua color ille flammeus, & valdè rubicundus dependet; sursum fertur in caput, vbi delirium excitat humori peccanti cõueniens: qui cũ exustus sit, & admodum feruens, non est mirum, si maniam faciat.

Vers. 379. In aluo biliosa, molli, stercoracea egerente, sopores superuenientes, tumorem &c.

E Aluus biliosa, & mollis, si stercoracea statim egerere incipiat, bilis translationem in caput significat, non morbi remissionem. Nam vt res ægrotanti benè eant, ab aquosis, & tenuibus ad crassiores paulatim transitum fieri oportet, iuxtà Hipp. sententiam: Incrassari oportet deiectiones morbo ad iudicationem tendente, facta igitur humorum translatione ad caput, si simpliciter biliosi fuerint, deliria fiunt; si pituitæ admixtio adsit, sopores potius excitantur: quod in hoc casu euenire supponit Hipp. (præstat enim hic pro καυμάλα, κωματα ex Prorrhet. vers. 288. reponere, quod etiam Duretum fecisse inuenio) quia igitur sopor frigidæ, & pituitosæ materiæ concursum indicat, ratio apparet, cur indè parotides succedant. Bilem enim, & pituitam simul materiam parotidum constituere, iam ad nauseam indicauimus. Mar. n. 24.

Vers. 389. Biliosas egestiones surditas sedat, & surditatem sedat biliosa alui egestio.

Huius sententiæ enarrationem habes 4. aph. 28. vbi iisdem omninò verbis registrata est.
Vers. 381. Pustulæ serpiginosæ supra inguina ad laterum mollitudinem, ac pubem &c. A
Aluum malè affectam intelligimus illius actionis vitium, quæ excrementorũ excretioni di-
cata est, de ea enim præsentes coacæ institutæ sunt, quæ illud habent cum cutis dispositione
cõsortium, vt & ex ijs, quæ in cute erumpunt, alui status dignoscatur, & ex bona, aut mala hu-
ius dispositione, de his, quæ ad cutim erumpunt, iudicium feratur, vndè 2. aph. 15. legimus, vbi
fauces ęgrotant, aut tubercula nascuntur in corpore, excretiones inspicere oportet, nam si bi-
liosæ fuerint, corpus vnà ægrotat, &c. ex quo docemur, non semper erũpentibus ad cutim tu-
berculis excretiones præter naturam esse, quæ aluum malè affectam indicent, cum sæpè criti-
cè erumpant, ità vt nihil mali intus relinquatur, at pustulæ serpiginosæ, cum causam habeant
humores acres, & exustos, qui nullo modo per coctionem mitificati fuerè, criticè erumpere
non possunt, & ideò malè affectam esse aluum semper indicant, & potissimum si in illis parti-
bus fiant, quæ afferuntur in textu, cuius affectionis signum est: quia excrementa iuxtà naturæ B
leges non procedunt, sed biliosiora, & liquidiora quam par sit, quæ interioris mali sunt sobo-
les, eorum viscerum, quæ cum partibus dictis consortium habent.
Vers. 388. Lethalis quoquè omnis, quæ sensum ægri fugiens, exit.
Mar. n. 10. Hæc sententia ità legitur in Prorretico vers. 102. A ventre tenuia non sentienti prodire ei,
qui est apud seipsum, perniciosum; velut hepatico, quæ lectio sicuti perfectior est, ità eius ex-
plicationem in eum locum adduximus.
Vers. 390. *Malæ sunt etiam egestiones valdè rubræ, æruginosæ in quartanis, & tales &c.*
Hæc coaca eundem recipit sensum cum ea, quæ superius sect. 2. vers. 132. registrata est,
quam cum Duretus satis appositè explicauerit, de ea nihil mihi dicendum restat.
Vers. 392. *Exolutiones alui repentinæ, præter rationem in diuturnitate temporis &c.* C
Aluum derepentè exturbari non paulatim, vt euenire solet ijs, quibus alimenti distributio
vitiatur, & absquè præcedenti causa, quæ aluum moueat, mortale est in diuturno morbo cõ-
sumptis, quotiescunquè ea concurrunt symptomata, quæ virium exolutionem sequũtur, qua-
lia sunt in præsenti coaca vocis priuatio, & tremor, hic quidem earum, quæ corpus ipsum re-
gunt, illa verò vocalium instrumentorum imbecillitate, & materiæ defectu, vndè res ægrotan-
tis ad extremum redactas esse docemur, quod vt significaret Hipp. ὀλέθριον dixit.
Vers. 394. *Tenues nigrorum egestiones horridæ, meliores talibus sunt, tales prosunt &c.*
Quæ longo tempore extenuatis eueniunt alui exolutiones, semper suspectas habere opor-
tet, verum (vt in præcedenti coaca dicebamus) certam mortẽ præsagiunt, si signa effractarum
virium concurrant, qualia erant tremor, & vocis priuatio. Nunc verò easdẽ cũ nigris, & aquo-
sis cõparans, has prædictis meliores esse testatur, quandò illæ perpetuò læthales sunt, hæ verò
aliquandò salubriter procedunt, & maximè in ea ætate, quæ vigorẽ præcedit, & ratio est, quia D
excretiones omnes etiam si pessimæ sint conditionis, si tamen cũ viriũ tolerantia contingant,
aliquandò salutares esse possunt, vndè Hipp. 4. aphor. 47. dicebat excreationes in febribus nõ
intermittentibus liuidæ, & cruentæ, & graueolentes, & biliosæ omnes malæ sunt, at probè se-
cedentes bonæ, & per alui egestiones, & per vrinas &c. & ratio est, quia dum probè secedunt,
signum est humorem noxiũ per eas expurgari, notũ est enim vulgare illud, si talia deijciantur,
qualia oportet, confert, & leuiter fertur, sin minus, è contrà, quotiescunquè igitur nigra excre-
tio est humoris melancholici in corpore abundantis, tunc commoda est, è contrà verò prauæ
sunt nigræ egestiones, quæ tales sunt, aut ex atra bile, aut exassato humore proprio sero con-
sumpto, quia malam præsupponunt causam, quæ per euacuationẽ humoris non tollitur, com-
modæ ergò sunt, quæ in hac coaca proponuntur, quia nigræ sunt ab humore melancholico in
corpore dominante, quod & excretorum tenuitas, & eorũ excretio cum horrore attestantur, E
quia nec bilis atra, nec exassatus humor tenuia sunt. Deiectiones enim nigras ab atra bile de-
scribens Hipp. 4. aph. 31. eas atro sanguini assimilauit, qui crassus est. Propter eandem crassitiẽ
à commodis deiectionibus excluduntur illæ, quæ nigræ sunt ab humore nigro superassato, &
proprio sero destituto, de quibus locutus est 4. aph. 23. hunc in modũ, quibuscunquè ex mor-
bis acutis, aut ex diuturnis, aut ex vulneribus, aut aliàs extenuatis atra bilis, siuè qualis sanguis
niger subierit, postridiè moriuntur, à præfatis enim causis omnibus sanguis niger redditur:
quatenus per eas humorũ fit dissipatio in genere venoso, cui reparatio sufficiens non succedit,
vndè tenuioribus partibus euanescentibus, tandẽ solũ remanet, quod crassissimũ est, & niger-

rimum,

A rimū, quia igitur huiusmodi humor crassus est natura, ideò à tenuibus excretionibus excluditur; excluditur etiam per vocem illam, horridæ, quia cū horror non fiat sine humorū abundantia, quod etiam testatus est Hipp. 3. de Diæta vers. 133. & potissimū humoris pituitosi, à quo horror dependet, dum excretiones cum horrore fiunt, statim cognoscimus has ab humorum exhaustu euenire nō posse. Quare, & deiectionū tenuitas, & earū excretio cū horrore, eas ab humore melancholico prouenire indicant, quæ quoniā aliquandò salubriter procedunt, nec adeò malam causam præsupponunt, vt prædictæ: ideò meliores dicuntur, subiungit verò: Tales prosunt maximè in ætate antè vigore, hoc est, frequentius ab huiusmodi excretionibus nigris tenuibus iuniores sanantur, quā in alijs ætatibus constituti, quia in hac ætate non adeò abundat exustus humor, nec ille, qui ab exhausto procedit, ob caloris abundantiam, cum humidi copia, quemadmodum in ætate vigoris, & consistentiæ, & senectutis. Mar. n. 2.

B *Vers. 396. Pruriginosæ affectiones omnibus nigrorum egestionem significant, &c.*

Dè ijs, qui ex morbo extenuati sunt, loquitur Hipp. in præsenti coaca, quemadmndū etiam in antèdictis, in quibus duplex humor prædominari potissimum solet. Pituita propter calidi innati penuriam, & viscerum imbecillitatem, & melancholicus humor, ex tenuioris partis sanguinis consumptione, instar fecis cuiusdam in venoso genere congestus. Si igitur in hac humorum dispositione prurigo superueniat, signum est, præfatos humores acrimoniam quandā contraxisse; vndè pituitosus humor attenuatus, & salsedinis particeps effectus, iuxtà tenuiorē partem ad cutim abscedat, pars verò crassior vnà cum melancholico succo naturam stimulando prorumpat ad aluum, vndè egestio nigra fiat, iuxtà naturā, & colorem humoris prædominātis, qui est melancholicus humor, cuius quidem portio tenuior partes superiores petēs vomitum grumosum faciat, vomitum quidem propter leuitatem, grumosum verò, hoc est, sanguinis in

C grumos cōcreti, quia hic humor est naturæ sanguinis, & à venis procedit, imò est verè sanguis, sed ob spirituum penuriam vitiosus, & ideò in via grumescit. His igitur rationibus pruriginosæ affectiones in ijs, qui ex morbo extenuati sunt, nigrorum egestionem significant, & vomitum grumosum. Apposuit autem particulam, in omnibus, vt sciamus, hæc in omnibus ætatibus verificari æqualiter, non in quibusdam ætatibus maximè, quemadmodum de supradictis quibusdam statutum est.

Vers. 397. Et tremulæ affectiones cum morsu, & capitis dolore, nigras deiectiones, &c.

Morsus oris ventriculi cum capitis dolore prouenit ab humore in ventriculo agitato, & superiores partes petente, ex quo fit, vt hæc duo symptomata futuri vomitus signa firmissima existant, quibus si tremor associetur, humorem peccantem esse nigrum indicabit, nullus enim alius succus in ventriculo agitatus tremorem inducere solet præter hunc, qui aceti acerrimi

D instar tales euaporationes dimittit in caput, vt indè neruorum principium concutiatur. Alias enim indicauimus, nullum alium humorem ità infensum esse neruosis partibus, quemadmodū melancholicus succus, vndè non est mirum, si ventriculi tunicas feriendo, aut dimittendo vaporationes acres in caput, tremor succedat, qui vt effectus ab vnica causa dependēs humoris nigri præsentiam indicat, qui quidem humor ob grauitatem infrà descendit, postquam leuiores partes per vomitū expurgatæ fuerint, & egestiones nigras facit. Quod si quis velit etiā ab acerrima bile, videlicet à porracea, & æruginosa tremores excitari posse, vndè non necessariò expectandus sit nigrorū secessus, huic respondebo, etiamsi à prædictis humoribus tremorem fieri posse concedatur, non tamen veritas præsentis coacæ tollitur, quia de consumptis, & extenuatis à morbo hic loquitur Hipp. in quibus biliosi humores præfati abundare non possunt, sed tantummodò pituitosi, & melancholici, quarè pituitosis per vomitum excretis nigri hu-

E moris proruptio fit ad aluum, naturali eius grauitate adiuuante.

Vers. 399. Quibus in alui turbatione exacerbatio fit circa crisim nigra inferne &c.

Aliud signum affertur futuræ nigrorum deiectionis in cōsumptis ex morbo, de quibus semper locutus est in præcedētibus coacis, ij enim sunt, quibus huiusmodi nigræ excretiones sunt familiares, hoc autem est, quandò taliter affectis aluus perturbatur, eiusq. fluxu perseuerante derepentè aliqua exacerbatio fit, nam ad finem nigra exeunt, & ratio est, quia quoties cunque in emaciatis aluus laxatur, perseuerante fluxu, omnia remitti solet, etiamsi ex virium exolutione contingat, si igitur eo tempore morbus exacerbetur, signū est, nouum humorē deterioris conditionis commoueri, cuius excretio tandē expectanda est, ceteris omnibus præegressis parum antè mortem, iuxtà doctrinam aphoristicā, quibuscunque per morbos acutos, vel diu-

 turnos,

turnos, aut vulnera, aut quemuis aliū modum extenuaris nigra bilis, aut veluti sanguis niger, per inferiora subierit, postridiè moriuntur, idq; significare voluit hoc in loco Hipp. dum dixit, sub crisim, hic est enim illustris locus, in quo crisis nomen ad interitum vsurpatur, iuxtà significationem huius vocis eodem Hipp. teste lib. de Affect. vers. 77. A

Mar.n.8.

Vers. 403. Durities circa ventrem cum dolore, in febribus cum horrore cibum &c.

Hanc de tumoribus ad ventrē sententiā legimus hic sect. 2. v. 91, ijsdem ferè verbis conscriptā, sensu tamen penitus contrario, nam quod hoc in loco ait Hipp. non suppurant; ibi legit ad suppurationem deuenit, & ideò expositores, vt loca inter se consentientia reddāt, huic coacæ negationē detrahunt, ego autē vtriusquè loci verā, & germanam lectionem recipio, eorumq; contrarietatem in diuersitate verborū circà purgationē consistere existimo, quæ enim in præsenti coaca leguntur σμικρὰ ἐξυγραινομένης ἐς κάθαρσιν εὐτάκτως ὑπιοῦσιν, hoc est parum humectata ad purgationē aluo, hoc est, quæ quidē pauca excernat, sufficientia tamen ad purgationem, non suppurant, in præcedenti coaca scripsit σμικρὰ ἐξυγραινομένης κάθαρσιν οὐ διδόντα, idest, si parum humectata aluo, purgationem non faciat, hoc est, sufficientem copiæ humorū, ad suppurationē deuenit, & ratio est, quia laxata aluus, cæteros solutionis modos auertit, per quos huiusmodi tumores dissipantur, v.g. hæmorrhagia, vrinæ crassioris profusio, qua mediāte affectiones ventris inferioris solutas fuisse in Perintho lib. 6. Epid. sect. 2. v. 62. narratur, & si quæ alia est euacuatio horū tumorū iudicatoria, & quia euacuatio per aluū nō est sufficiēs copię humorū, ideò, qui in tumore continentur ad suppurationē deueniunt, quod quidē attestantur symptomata recensita in contextu, & potissimū illa tria, Dolor cū duritie, febris, & horrores frequētes nam hæc sunt peculiaria eorū tumorum, qui tendunt ad suppurationē, in huiusmodi igitur tumoribus leuis, & exigua per aluū purgatio si sufficiēs est, suppurationē prohibet, vt presēs coaca testatur, si verò paucior sit, quā conuenit, suppurationē auertere non potest; imò quia cęteros solutionū modos prohibet, quodāmodò suppurationē adiuuare dicitur, vt dictū est in pręcedēti. B C

Vers. 408. Ex aluo liquida delassatos, capiti dolentes, siticulosi, vigilantes, valde &c.

Hæc symptomatū congeries humorū calidorū agitationem significat, qui capiti minantes insaniæ timorē incutiunt, calidi enim humores huc, & illuc agitati, & modò interiorē aluum, modò corporis superficiem petentes (vt liquida aluus, & cutis color ruber indicat) tandē conuertuntur in caput iam dolore conflictatū, iuxtà illud, si qua pars antè morbū doluit, in ea firmatur morbus, & quia in ista mutua conuersione modò ad ventrē, modò ad superficiem corporis, pars eorū tenuior colliquitur, & quod remanet à calore exuritur, hinc est, vt naturā atræ bilis contrahat, & maniæ vera materia fiat, difficultatē verò spirandi apposuit, tanquā signum, illos materiæ decubitus, modò ad cutim, modò ad aluū symptomaticos esse, & naturam indè magis affligi, quod quidē signum adnotatione dignū est, pro distinguendis abscessibus malis à bonis, nam facto abscessu si difficultas spirādi, quæ prius adfuit, perseueret, inutilis habēdus est abscessus, si superueniat, perniciosus, è contrà verò si tollatur spirādi difficultas, & homo benè spiret, benè sperandū est, cuius rei exemplū proponitur in secunda parte præsentis sententiæ, vbi testatur Hipp. quod si post hæc cutis colore cloro inficiatur, & æger benè spiret, talis abscessus ad cutim non erit inutilis, dummodò aluus probè egerat, ità vt nec adstricta sit nimis, nec humidior, quā par sit, fluat; solet enim natura ab humorū congerie, veluti ebullitione quadā biliosos segregare, & ad cutim eosdē expellere, vndè cloro inficitur colore, instar eorū, qui morbo regio laborant, qua quidē expulsione peracta symptomata remittuntur, æger benè spirare incipit, & aluus probè egerit, quia signū est, eam partē humoris, quæ magis infestabat ab internis partibus, & nobilioribus ad exteriores, & ignobiliores criticè expulsam esse, contrà verò, nisi symptomata remittantur, ægerq; difficilè spiret, signum est, huiusmodi cutis infectionem factam esse, quia bilis perennem generationem habet in visceribus malè affectis, ex quo necesse est aluum, aut sicca, & exusta egerere, ob calidam, siccamque intemperiem, aut liquida pauca, & biliosa, propter eorundem viscerum imbecillitatem. D

Vers. 409. Biliosa aluus turbata parua frequenter egerens &c.

Hanc sententiā iā explicauimus superius v. 7. vidè ibi nihil remanet nobis super eam dicendū, cū eadē sit omninò, non enim diuersitatē magnā facit vox illa γονοειδέα, idest, genituræ similia, cuius loco ... hic legimus, hoc est, distendētia, quasi hæc aluū tumidam reddant, cum non sit inconueniens, ventrem inferiorem propter caloris innati imbecillitatem flatuum copiam producere, à quibus intumescere incipiat, priusquam aquosus hydrops producatur.

INDEX EORVM.

Quæ ſcitu digniora viſa ſunt in Notationibus.

I N D E X.

Cor-

I N D E X.

N

O

P

quæ

Q

R

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGENDA.

Pag.	Lit.	Errata	Correctio
2	C	nutrient	nutrimenti
	D	penœ	pœnæ
		assuescerunt	assueuerunt
		quapiam	quampiam
	E	dictam	diætam
3	A	erat	errat
		conseeuntur	conſequuntur
5	A	postremum	postrema
		portaret	præstaret
		priores, sulphoresque	pictores, sculproresque
6	A	quis	quos
10	A	cogniionem	cogniticnem
	B	vera	versa
		obseruatione	obseruationes
11	E	expeditur	expeditior
12	D	diludicando	dilucidando
14	B	modico	Medico
	C	possider	pollider
15	D	innocanres	innocantes
		adtantes	adstantes
16	C	diligentiæ	diligentia
17	B	cbnstituerunt	constituerunt
	C	illum	illud
	D	eriamsi	etiamsi
18	C	mddicamènti	medicamenti
20	A	cooseruare	conseruare
	D	peripueumonian	peripneumoniā
	E	offium	offium
21	E	exhareit	exaruit
22	D	subsistentia	subsidentia
		apparent	apparere
23	B	tonuiori	tenuiori
	E	tertiauus	tertianas
		scopia	copia
		ubstantiæ	substantiæ
24	C	quàm	quem
		difficultas	difficultates
		concurre	concurrere
25	B	corpus	corpore
26	C	oc	ac
		sperarerur	separaretur
29	C	accelerandum	accelerandam
32	D	56	356.
35	A	suetu	succus
37	A	suplente	supplente
	B	eranr	erant
	D	calores	colores

Pag.	Lit.	Errata	Correctio
38	B	oporetur	operetur
40	D	contextu,	contextus
	E	Mal.	Mul.
41	A	hnmores	humeros
	D	lactis	lac
42	A	yeteris	Vteris
		mol.	mul.
43	D	quam pane furfuraceum	quoniam panem furfuraceum
44	E	procurrere	procurare
45	A	abimentum	alimentum
48	C	testu	textu
	E	βαρος	σαρκῶν
		ἄρχος	ἄρχων
52	E	viginti	vigesimum
53	C	indicationes	iudieationes
56	E	quedam	quædam
58	A	testibus	textibus
69	A	reducuntur	reducitur
	C	pessime	pessimum
72		vænarum	venarum
74	B	dilaro	dilatato
		corde	corpore
35	E	Græci	Græcis
76	E	hypropis	hydropis
81	D	stud.os puti	studio sputi
	D	ἔλτηριν	ἐλατηρίου
82	A	puraret	putaret
		ζιρὶν	ῥίζιν
	B	Quinam	quidam
83	C	hnmorum	humorem
84		insensissime	insensissimæ
	E	veritas	veritus]
86	E	Mandragoræ	Mandragoræ radice
88	C	rectus	rectum
89	C	hucusque	huiusque
93	A	anem	autem
94	A	quam	quæ
96	A	quam.	quæ
105	B	meridie	meridiem
108	E	tera	terra
133	C	vtirculi	vtriculi
137	B	3	2
141	E	Næe	Hæc
145	E	petere, st	petere, est
150	B	humana	humida
161	B	aut	autem

Pag.	Lit.	Errata	Correctio
162	A	ignes	igneus
167	B	eorum	earum
171	C	à quo	quod
	D	An	At
177	D	propositione	proportione
185	C	vario	valido
211	A	poritonem	portionem
214	E	diximus	duximus
216	D	interualla	per interualla
217	B	materiam	causam
222	B	febre	nisi febre
231	A	ac	lac
234	E	bile	bile &
245	A	illi, vt	illius
253	C	pronuctio	pronuncio
255	A	conditiones	conditionis
273	C	mediate	medietate
275	D	admotu	admotus
279	C	praxis	praxi
281	C	antè	arcte
319	E	circam	circa
322	D	excedat	excedant
327	D	benigniora	benigniori
330	E	subcliorum	subclorum
334	B	totus ilie	totus & ille
337	D	ἀδύνατο	ἀδύνατα
343	C	quid	quod
347	E	hnmores	horrores
38n	B	vrgit	vergit
381	B	medicamento	medicamenta
385	A	concurrerent	concurrente
402	B	cæteri	icteri
426	D	προδιδύναι	προδιδόναι
437	B	coium	coitum
447	D	eique	eaque
	B	sedet	sedat
455	B	huc vsque	huiusque
	C	suppurato	suppuratio
458	A	Epleos	Cypheos
		mare	mane
461	D	matura	natura
495	A	compositor	compos
545	B	42	24
553	C	genti	genus
559	D	Nam	Num
582	A	soluat à	soluta
588	C	Amauriosis	Amaurosis.

REGESTVM.

✱ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff.

Omnes sunt Terniones, præter ✱, Duernio, & Fff, Quaternio.